

Goti Hanjuwä Iqueqä
Kukṇui

he New Testament in the Menya language of Papua New Guinea

Goti Hanjuwä Iqueqä Kukꞗui
The New Testament in the Menya language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-07-12

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 5 May 2021
b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac

Contents

FRT	1
INT	3
Matiu	4
Makä	68
Lukä	106
Jonä	170
Wäunuiŋqä	217
Romä	278
1 Korinä	308
2 Korinä	336
Galesiya	354
Epäsäsi	365
Pilipai	376
Kolosi	384
1 Tesälonaika	391
2 Tesälonaika	397
1 Timoti	401
2 Timoti	410
Talusi	417
Pilimänä	422
Hipru	424
Jemisi	445
1 Pitä	452
2 Pitä	460
1 Jonä	465
2 Jonä	472
3 Jonä	474
Jutä	476
Itkimäkqä	479
Kukŋuä quati	511
TDX	522

Goti Hanjuwä Iqueqä Kukñui **Goti Iqueqä Kukñuä Qänakñä Iqu**

Published by

With assistance from
Wycliffe Canada

The New Testament in the Hapāwanjukä Dialect
of the Menya language

spoken by approximately 25,000 speakers in the Menyama District,
Morobe Province, Papua New Guinea

Illustrations on pages 43, 73, 78, 79, 103, 108, 118, 125, 136, 161, 175, 230, 239, 256, 285, 292, 312, 346, 439, 496, 600, 608, 622, 638, 647, 648, 673, 728, 740, 767, 768, 769, 771, 775 and 781 are by Louise Bass © The British & Foreign Bible Society, 1994.

Illustrations on pages 726, 734, 738 are by Birney Boyd. Used by Permission.

Illustrations on pages 121, 140, 198, 213, 262, 289, 462, 593, 681 and 683 are by Darwin Dunham © United Bible Societies, 1989.

Illustration on page 576 is by Carolyn Dyk. Used by permission.

Illustrations on pages 46, 66, 166, 185, 281, 295, 317, 334, 375, 385, 398, 408, 410, 434, 464, 471, 503, 519, 531, 535, 539, 603, 605, 668, 701 and 703 are by Dr Farid Faadil. Used by permission.

Illustration on page 445 is by Doris Graham. Used by permission.

Illustrations on pages 450 and 506 are by Yohana Hynum. Used by permission.

Illustrations on pages 7, 11, 33, 156, 166, 300, 389, 453, 508, 509, 521, 564, 584, 618, 641, 642, 647, 665, 666, 676, 692, 766, 773, 776 and 781 are by Horace Knowles © The British & Foreign Bible Society, 1954, 1967, 1972, 1995.

Illustrations on pages 56, 740 and 772 are by Horace Knowles revised by Louise Bass © The British & Foreign Bible Society, 1994.

Illustrations on pages 19, 352 and 358 are by Look, Listen & Live series © Global Recordings Network.

Illustrations on pages 429, 490, 587, 677, 754 and 765 are by Alice Paschal. Used by Permission.

Illustrations on pages 724 and 780 are in the public domain.

Illustrations on pages 205, 270, 340, 341, 342, 360, 367, 429, 514, 656, 657, 658, 660, 682 and 713 are © Southern Baptist Convention, 1987.

Illustrations on pages 424 and 571 are by Gordon Thompson © 2012 Wycliffe Bible Translators Inc. and are licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Australia License.

Illustrations on pages 4, 22, 84, 92, 152, 220, 259, 277 and 418 are by UBS New Reader Series © United Bible Societies

Illustrations on pages 94, 172, 183, 232, 253, 323, 329, 480, 560, 567, 654 and 719 are by Graham Wade © United Bible Societies, 1989.

Cover illustration computer adaptation by Dan Bauman.

Colour illustrations and photographs are used by permission of the following photographers and organisations:

© Todd Bolen/www.bibleplaces.com

© Hank Dannecker, 2007

© Mark Evans

© Kim Guess/www.bibleplaces.com

© Frank Mecklenburg, Zion Pathway 2007

© Ritzuo Ozaki

© Schmidt Colour Photos

© Southern Baptist Convention, 1987

© Gloria Suess/www.bibleplaces.com

© www.scrolls4all.org

© 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

First Edition 2017 (KBS) – 1600

ISBN: 0 86893 488 7

Goti Iqueqä Kuknuä Qänaknjä Iqueqä Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Bukä tque, Goti Iqueqä Kuknuä Qänaknjä Iqueyi. Jisasi Iqu qua buta ävautä, qäukuä yätunqä angi yqanqgetani, Goti Iqu Iqueqä ämaqä iquaunji, kuknuä tä äqäpnqä äwikqe. Jisasi Iqu qua täunqä maquvepqä änä itanqa, Goti Iqu, Iqueqä Kuknuä Kinganänjä Ique, Mosisi iquesä, hinuä-tqä iquautä, äqäpnqä äwikqe. Iqu, ämaqä-qune Iqueqä suqenqätä, äwinqenqätä, wäunuä eeqänänjä Iqu imäkkqenqätä, näqnqä änguä metunquä änatapkqe. Iinqe ne Iqueni, “Änguiqä” ätuätanä, Iqueqä yoqe haqeu mamäutunquänänji.

Goti Iqu kuknuä tä Iqueqä ämaqä iquau kinganä vqanqa, iqua Grikä iquauqä anjä-kuknuä du äqäkuwi. Quvokuä hui ae äpäwqanqa, kuknuä äma ikäminuwä iqua, qokä-apäkä kuapänänji Grikä iquauqä anjä-kuknuinqä maqnqä etanqä äqumbiyi, anjä-kuknuä hui-mända äkunmäkpñqä ipäqäkuwi. Itanqa wiyä-kuknui, quväukuä 1382 iunji, Goti Iqueqä kuknui Inglisi-mända äkunmäkkuwi. Ga 1989 iunji, kuknuä Tok Pisingä iu-mända äkunmäkkuwi. Itanji 2016 iunji, ne Goti Iqueqä yätamakqä dutanä, Iqueqä Kuknuä Qänaknjä Iqu, anjä-kuknuä Menya iu-mända qäpu äkunmäkkqe. Ne kuknuä Grikä iutä, wiyä-kuknuä iquaqutä a ätäutanä, kuknuä iqueqä quatinqä ämenitanji, anjä-kuknuä Menyä iu-mända äkunmäkminque. Iinqä-pqe ne Goti Iqueni, “Änguiqä” ätuätanä, Iqueqä yoqe haqeu mamäutunquänänji.

Mosisi iqu äpäkonätñqä itä, Israitqä iquaunji, Goti Iqueqä kuknuä-suqä angi ätuätäqanqani, tii ätukqe.

He Israitqä iquenä, qätä änguänä nyipu! Neqä Naqä Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuänänji. Inji si tqä Goti Hanjuwä Naqä Iqueni, äwqetä, qeqä-quuvqetä, yänänäqñqetä Ique äwinyätnä, Iquenyqänä kuapänä kinguätñqeqä. Itanqa kuknuä tanqa etqäqe, si hui mimäuqä, knuä yqänä kiyätanquti pmettnqänänji. Tqä ymeqä iquaunji, kuknuä iinqñqe yänänäqñqä motquatñqänänji. Ga tqä anjä äpmanä iu, qanä äwätnä iu, hiqaqä äwitnä, pämä ävautñnänqanä-pqe, kuknuä iinjä iquaunqä tquätñqänänji.

(Kuknuä-suqä 6:4-7)

Anjä-kuknuä Menya tqä iqune Goti Iquenyqä tääqe, Iqueqä Dñä Änguä Iqu, bukä tquesa, yänänäqñqä nemäktñqä ätuätqänju. Iutanji ne Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, Iqu suqä ikikinyänjinä imäkätñqä-pa, imäkätanä, ga Iqueni yeeqä iwimäkatunquänäyi.

Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Matiu iqu äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Bukä, kuknuä änguä we-hunqä-tänä 4 iqua, ii tiwiqä nätmätqä, hea Jisasi Iqu, qua täu pmetanga ätimäuminqenqä. Bukä Matiu iqu äqäkqä tqueqä tiwiqä kinqanäni, ii nätmätqä Mäliyai, Jisasi Ique ämikqä ga ätimäukqeuta, Jisasi Ique qu pizqä äpäkkukuwä iutäni, anqi ävaukqä iunqeyi. Ga Iqu, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iquauqi, qäukuä haqä yätunqä äväma ekqenqä.

Nätmatqä naqänänjä hñqu Matiu iqu ämänätquakqe, ii tiinji. Goti Iqu hinuiqänä kuknuä guä ämäsäueqangi, qu bukä yäüä iu äqäkuwä äqänänqe, Jisasi Iqu qayunänä timäutnqä diñqä imäkkqe. Goti Iqu kuknuä guä ämäsäuetä, “Ämaqä Israitqä iquau anqu itmetnqä Hñque dowatmniqueqä” ätkqe. Bukä tqu tii ämänätqueqi. Jisasi Iqu, ii Qäqueyqä. Bukä Matiu tqueni, tiinñqä-pqe ämänätqueqi. Jisasi Iqu nätmätqä kuapänä imäkminqe, kuknuä Goti Iqueqä hinuä-tqä iqua, hinuiqänä ätäpu äqäkuwinqe, ii qäyunä naqä-qakuänä ätimäuminqenqä. Hiqñqä täu hinuä qunä. Saptä 1:22-23; 2:4-6; 2:14-15; 2:23; 4:13-16; 8:16-17; 12:15-21; 13:34-35; 21:2-5; 21:16; 26:24; 26:31; 26:54; 27:6-10.

Nätmatqä naqänänjä, bukä Matiu ique ätäñqä huizi, ii Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqä iunqä äyä äqänä. Jisasi Iqu wäunqä imäkkqeutäni, Goti Iqu, qokä-apäkä eeqäpnänjä iquauqä ämiqä naqä-qakuä äpmetä, ga qu Iqueqä äwinqä iunä qänaknä iqäpnqä äwinyä.

Bukä Matiu tqueni, Jisasi Iqueqä kuknuä quäuqänänjä 5-qua ätminqenqä äqänä. Kinqanäni, saptä 5 iuta 7 iunqe, ii kuknuä tiinñqä ätäñqeyi. Jisasi Iqu, qoqonjä hñqueqä haqä yatu ätqäüä, kuknuä, Goti Iqueqä qokä-apäkä naqä-qakuänänjä iquauqä suqä imäqäpnqenqä, awä ätminqe. Kuknuä huiziqu, saptä 10 iunji, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iqua, qokä-apäkä huiziu awä ätuäkipiyänqä imäqäpnnuwänqenqä, kuknuä äwikqe.

Kuknuä quäuqä huiziqu, saptä 13 iunji, Jisasi Iqu kuknuä awi, kuknuä ktqä Goti Iqunä miqe äänä hitangqenqä ätuminqe. Kuknuä quäuqä huiziqu, saptä 18 iunji, Jisasi Iqu, kuknuä awi, Ique naqä-qakuänä äwivändäpiyä iqua, suqä imäqäpnnuwänqä iinñqä ätkqe. Kuknuä quäuqä yäpakä iqu, saptä 24 iutä, 25 iutänji, Jisasi Iqu nätmätqä hea yäpakänqä timäuniqenqä ätkqe.

Qänakñi ämaqe, Jisasi Iquenqä, himä-wiunqä ipu, Iquenji hanjä-iqä kuapänänji äwiminuwi. Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Matiu iqu äqäkqe, tiwiqä yäpaki, Jisasi iqu apäkonätä, anqi vaukqenqä äqäkqe.

Bukä tqu kiqä-kiuänji, ämaqä äsqu äqäkqenqä kuknuä hui hmanji. Ii etangqenqä, bukä tqueqä yoqe, qu ti änyuätkuwi. “Kuknuä änguä we-hunqä-tänä Matiu iqu äqäkqeqä.” Qu kñuä iqe, ämaqä mbqä motauqä, iqueqä tiwiqä saptä 9:9-13 iu äqänänqä iqu, äqäkqeqä.

*Jisasi Iqueqä kaqä-kawäkaunqä**

¹ Kuknuä tä, Jisasi Kraisi Iqueqä kaqä-kawäkaunqe. Iqu häneqä Dewiti iquesani, itanga Dewiti iqu häneqä Aprähämä iquesani.

² Aprähämä iqu, Aisakä iqueqä kanique. Itanga Aisakä iqu, Jekopä iqueqä kanique. Jekopä iqu, Jutä iqueqätä, känguäkauqätä kanique. ³ Jutä iqu, Peresi iqueqätä,

* 1: Lukä 3:23-38

Sela iqueqätä kanique. Ingueqiyqä känai, Tema iyyi. Peresi iqu, Eslonä iqueqä kanique. Eslonä iqu, Lamä iqueqä kanique. ⁴ Lamä iqu, Aminätapä iqueqä kanique. Aminätapä iqu, Nasonä iqueqä kanique. Nasonä iqu, Salämonä iqueqä kanique. ⁵ Salämonä iqu, Boasi iqueqä kanique. Kiqä känai, Leopä iyyi. Boasi iqu, Opeti iqueqä kanique. Kiqä känai, Rutqi iyyi. Opeti iqu, Jesi iqueqä kanique. ⁶ Jesi iqu, ämaqä naqä Dewiti iqueqä kanique.

Dewiti iqu, Solomonä iqueqä kanique. Kiqä känai, hinuiqänäni Yuraya iqueqä apäkä eminqe. ⁷ Solomonä iqu, Leopamä iqueqä kanique. Leopamä iqu, Apiya iqueqä kanique. Apiya iqu, Asa iqueqä kanique. ⁸ Asa iqu, Jeosapatä iqueqä kanique. Jeosapatä iqu, Jeolamä iqueqä kanique. Jeolamä iqu, Yusiya iqueqä kanique. ⁹ Yusiya iqu, Jotamä iqueqä kanique. Jotamä iqu, Ahasi iqueqä kanique. Ahasi iqu, Heseqiya iqueqä kanique. ¹⁰ Heseqiya iqu, Mänasa iqueqä kanique. Mänasa iqu, Amonä iqueqä kanique. Amonä iqu, Josiya iqueqä kaniquvi. ¹¹ Josiya iqu, Joakinä iqueqätä, kätä-känguäkauqätä kanique. Inganji, mäkä-hunqä hñqua Israitqä iquaunji, Bapilonä iunqä ätuma äwäpu, iquauqä yäpä imä äpmuatekuwi.

¹² I äpmapiyitanji, Joakinä iqu, Selatiyoli iqueqä kaniqu ekqe. Selatiyoli iqu, Serupapelä iqueqä kaniqu ekqe. ¹³ Serupapelä iqu, Apiyutä iqueqä kaniqu ekqe. Apiyutä iqu, Eliyakimä iqueqä kaniqu ekqe. Eliyakimä iqu, Asolä iqueqä kaniqu ekqe. ¹⁴ Asolä iqu, Satokä iqueqä kaniqu ekqe. Satokä iqu, Akimä iqueqä kaniqu ekqe. Akimä iqu, Eliyutä iqueqä kaniqu ekqe. ¹⁵ Eliyutä iqu, Eliyasa iqueqä kaniqu ekqe. Eliyasa iqu, Matanä iqueqä kaniqu ekqe. Matanä iqu, Jekopä iqueqä kaniqu ekqe. ¹⁶ Jekopä iqu, Josepä iqueqä kaniqu ekqe. Josepä iqu, Mäliyaqä qokique. Mäliyai, Jisasi Iqueqä känaiyi. Iquenyqe, qu tii ätätqänjuwi. “Ämaqä Tqu, Iqu Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä Iquvi.”

¹⁷ Iinjä etanji Jisasi Iqu Aprähamä iquesanjä hueqä-himqä Ique. Inji Aprähamä iquesa, ämaqä 14 iquau eqiyämanjuwitanji, Dewiti iqu ekqe. Itanja Dewiti iquesa, ämaqä 14 iquau inä eqiyämanjuwitanji, mäkä-hunqä iqua Israitqä iquaunji Bapilonä iunqä ätuma äukuwi. Itanja Bapilonä iunqä äukuwitanji, ämaqä 14 iquau inä eqiyämanjuwitanji, Jisasi Kraisi Ique ämikqe.

Mäliya, Jisasi Ique ämikqenqät

¹⁸ Jisasi Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä Iqueni, Iqueqä känai ämikqenqä kukñui, tiinji. Iqueqä känai Mäliya, qu Josepä iquenyqä tuwakñä ae äunyqanjuwänga, iqu mämeqä änä etanganji, Dñä Änguä Iqu iyyqä äwqä imda imäkqanji, ii äwqä-tänjä eminqe. ¹⁹ Iyyqä qokä Josepä iqu, ii äwqä-tänji etanji näqñqä ämeqe, ämaqä jänänju eä, qokä-apäkä iquauqä hinjuä iqini, ii womba inqä meqänqe mäwiñganji, hinuinä qunawatmätä ikqe. ²⁰ Iqu injä imäkätñqä kñuä yqänä indqänätqätanğa, wätqä iunji Goti Naqä Iqueqä enätqä hñqu äwimeqe, tii ätukqe. “Josepä Dewiti iqueqä kawiquki, Mäliya matñqä dinqe, si kñuä kuapänä mindqänqä panä. Ymeqä äwqä imä ämnänqä Iqu, Dñä Änguä Iqu änyueqeqä. ²¹ Itanja ii Ymeqä Qokä Hñqu nyuänqiyä. Iqu Iqueqä qokä-apäkä iuqä suqä quvqetanji, hänä imäkäqumuatäniqeqä. Inji si Iqueqä yoqe, ‘Jisasi† Iqukiyä’ nyuätñqeqä” ätukqe.

²² Nätmatqä eeqänänjä tä ätimäukqe, Goti Naqä Iqueqä kukñui, qäyunä imäkätñqä ätimäukqe. Naqä Iqu hinjuä-tqä hñque kukñui tiinjä äwikqe.

²³ “*He qätä wipiyä. Apäkä, qokätä hiqaqä mäwiqä hui, äwqä-tänjä eätä, ymeqä qokä hñque nyuäniqeqä. Qu iqueqä yoqe, ‘Imanueli iqueqä’ nyuätpnuwänqeqä. Yoqä tqueqä quati, tiinji. Goti Hanjuwä Iqu, nesä anä äpmenä.*”§

† 1:17 Lukä 2:1-7 ‡ 1:21 Yoqä Jisasi, kiqä quati tiinji. Qokä-apäki hänä imäkäqumuatqä. § 1:23 Asayä 7:14

²⁴ Itanğa Josepä iqu, hiqaqä äwäminqe ivatuwänäqce, Naqä Iqueqä ynaunjqä iqu ätukqä-pa imäkätä, iqueqä apäki qe ämakqce. ²⁵ Iqu apäki ae ämakqä-qe, ii Ymeqä Qokä Ique ae nyquangqanğanqä, iisä hiqaqä anä mäwiqä iminqe. Ga iqu Iqueqä yoqe, “Jisasi Iqukiyqä” änyuätkqce.

2

Näqñqä-tänjä iqua, Jisasi Ique äwimakuwinqä

¹ Ämaqä naqä Heroti iqu qua Jutiya iu mitqätanğa, Mäliya Jisasi Ique anä-himqä Betlemä iu ämikqce. Qanakndanı ämaqä mäptqä timäuqä mänğisanjä näqñqä-tänjä iqua, Jerusälemä iunqä äyappiyi, yatñqä hiñginäwa ikäkuwi. ² “Ymeqä, ämaqä Jutiya pmeqä iquau mitñqä, tänğa änyquä Iqu, äñgi winä? Ne Iqueqä qätäqueqä ique, mäptqä timäuqä mänğisa äqunätanä, Iquenyqä qonjä woktatunquä äyapqunä.”

³ Ämaqä naqä Heroti iqu qätä iinjä äwiyäqce, iqu kñuä kuapänä indqänätä, änämiqä iminqe. Jerusälemä pmeqä iqua asä iinjä iminuwı. ⁴ Iinjä hitanği, Heroti iqu hiqäva-imäkqä naqä iquautä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquautä, eeqänä tääqä ätuätumetä, yatñqä tiinjä äwikqce. “Kraisı, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä ämaqeu mitñqä Ique atäunüä ikqä Iqu, anä äsqısa timäutñqäwä?” ätukqce.

⁵ Iqu yatñqä i vqanğa, qu kimanı tii qe ätukuwi. “Iqu anä-himqä Betlemä, qua Jutiya iuta timäutñqeqä. Hinuä-tqä hñqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui ätätä, bukä iu tiinjä äqäkqeqä.

⁶ ‘Qua Jutiya iunı, anä-himqä Betlemä iquki, huizi iquauqä yäpakä iquki manä. Ämaqä sitanjä hñqu, huiziquau miqä timäuniqeqä. Iqu Nqä ämaqä Israitqä iquau miqänqä pmeniqeqä,’ ätätä äqäkqeqä” ätukuwi.*

⁷ Heroti iqu kukñuä tä qätä äwiyäqce, ämaqä mäptqä timäuqä mänğisanjä näqñqä iquau tääqä maqñqä ätuätumeqe, yatñqä vqanğa, qu, “Qätäqueqä iqu hea inğa ätimäuqeqä” ätukuwi. ⁸ Itanı iqu näqñqä ämeqe, iquau ätäwqatkqce. “He Betlemänqä äwıpu, Ymeqä Iquenyqä qävqä äñğuanä ipiyä. Itanğa he hinuä ae äqumbiyi, nyi ndpñqä anğumä quveppiyä. Nyi-pqe äpätmä, Ique qonjä woktäumqänänyä.”

⁹ Qu ique qätä äwıpiyi, qe äukuwi. Wätqätanğuwänğanı, qätäqueqä mäptqä timäuqä inği äqunğuwä iqu, iquauñı hiñuiqä äwımaminqe. Itanğa iqu äwätä, anä Ymeqä Iqu wıtanğqä iu, haqä yätqä äpmakqce. ¹⁰ Inğanı iqua iinjä äqumbiyi, yeeqä kiinjä qe äwiñgqce. ¹¹ Itanğa iqua anä yäpä inğisa äpaquväpu, Ymeqä Iquesä, Iqueqä känai Mäliyatänı äqumbiyi, iqua Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, qonjä äwoktäupu, hipenıi qua bu ekuwi. Itanı iqua golqetä, eqä wetqä jinanjä äñğuanänjä weqetä, zä-wänunüä eqetä, quwqä qa iuta ätaupu, Ique qe äwikiwi.

¹² Inğanı Goti Hanjuwä Iqu wätqä ävätä, “Heroti iquenyqä anğumä mäwqä pambiyä” tqanğa, iqua quwqä anämqä hänaqä hui-mända qe äukuwi.

Isipänqä zä äwäkuwinqä

¹³ Iqua ae uwqanğuwänğanı, Naqä Iqueqä enätqä hñqu, Josepä ique wätqeu äwımetä ätukqce. “Heroti iqu, Ymeqä Tquenyqä qävqä itä, päsatñqä iqiyä. İnı si ävautnä, Ymeqä Iquesä, känäutä itmetnä, itanğa Isipä iunqä zä ätuma äwätinä, pmatñqeqä” ätukqce. “Nyi si anğumä ktqanğmdqanğanqäuä.” ¹⁴ Itanı heatqänğa, Josepä iqu ivatuwänäqce, Ymeqä Iquesä, känäutä Isipänqä qe ämitimäukqce. ¹⁵ Iqu iu yqänä pmetanğa, Heroti iqu qe äpakonğqce. Nätmatqä tä ätimäukqce, Naqä Iqu Iqueqä hinuä-tqä hñque ätukqä-pa, qäyunä ätimäukqce. “Nqä ymeqä ique, Isipä buta ätuma äpkqeqä” ätkqce.†

* 2:6 Maika 5:2 † 2:15 Hosiya 11:1

Ymeqä qokä iquau äpäkkuwiŋqä

¹⁶ Heroti iqu, ämaqä mäptqä timäuqä mäŋgisänä iqua, ique awä mätkuä, hänaqä hui-mända ämäwqätäukuwiŋqä näqŋqä ämeqe, iqueqä äwqe tnäŋä wiŋganğa, ämaqä hui Betlemäŋqä ändowatätä ätukqe. “Betlemä iutä, anä-himqä qäqiqi ämätnäŋqä iutäŋi, he ymeqä qokä quväukuä hŋquaqu mämäwqätäuqä iquauŋi, pizqä päkpiyä.” Iqu näqŋqe, ämaqä mäptqä timäuqä mäŋgisänä iquauta ämeqe, ymeqä quväukuä iŋi mämäwqätäuqä iquauŋqä ätukqe. ¹⁷ Qu ymeqä i äpäkkuwi, Goti Hanjuwä Iqu imäkätä, hiŋuä-tqä Järämai ique ätukqä-pa, qäyunä ätimäukqe.

¹⁸ “Anä-himqä Lama iuŋi, Lesoqä kaqäua ymeqä iquauŋqe, kŋuä äqiyäpu pmapqä iqanġuwänġa, qu qätä äwikuwi. Ymeqe mäpmeqä itanġuwiŋqä, qokä-apäkä huizi iqua iuauqä äwqe jänä iwimäkŋŋqä diŋqe, mäwiŋqä imiŋqe.”†

Isipäta, Nasäretqänqä anġi äukuwiŋqä

¹⁹ Heroti iqu ae äyä päkonganğa, Isipä iuŋi, Naqä Iqueqä enätqä hŋqu, Josepä ique äwimetä tiŋä ätukqe. ²⁰ “Ämaqä, Ymeqä Ique pizqä päsanä-tpu ikuwä iqua, ae äpäkonguwiqä. Iŋi si ävautnä, Ymeqä Iquesä känäutäŋi itmetnä, qua Israitqänqä anġumä upŋqe.” ²¹ Kukŋuä ii qätä äwiyäqe, iqu ävautä, imbaqi itmetä, qua Israitqä iuŋqä äukuwi. ²² Iu ätimäuqe, Akelausi iqu kanä Heroti iqueqä anä ämetä, Jutiya iu mitqätanġenqä qätä äwiyäqe, iqu zä wiŋganġi iuŋqä mäwqä ikqe. Iiŋ etanġi Goti Hanjuwä Iqu wätqeuta kŋuä vqanġi, iqu qua Galilisänä iŋgisänqä äukqe. ²³ Iu ätimäuqe, iqu anä-himqä “Nasäretqävqä” ätmiŋuwä iu qe äpmakqe. Iqinyqä äukuwi, hiŋuä-tqä iquauqä kukŋui qäyunä qe ätimäukqe. “Qu iquenyqe, ‘ämaqä Nasäretqätanä-queqä’ tupnuwiqä.”

3

*Jonä asŋä-qäyqä iqu, kukŋuä awä ätumiŋqenqä**

¹ Itanġi quväukuä hui ae äpäwqanğa, Jonä asŋä-qäyqä iqu Jutiya iu änyä qe ätimäutä, anä avqŋqä iu äpme, ämaqeu kukŋuä awä tii ätumiŋqe. ² “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, qäukuä haqä yätuta qäqi täqi ae äquvepŋenqe, hiqä kŋui äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupiyä.” ³ Kukŋuä Goti Hanjuwä Iqu hiŋuä-tqä Asayä iqueqä maŋä iuta ätkqe, ii Jonä iquenyqe. Ii tiŋji.

“Anä avqŋqä imdanġi, ämaqä hŋqueqä maŋi tääqä tii ätqiyä. ‘Naqä Iquenyqä hänaqe, näwinyä jänänä imäkepiyä.’”†

⁴ Jonä iqueqä qäki, kametqä aa äyäuä, itanġa yaqueqä huiwi, aquvä ämuäsämäumiŋqe. Itanġi penüätä, wiyä-makŋuä anitä ätetä anġmanmiŋqe. ⁵ Iŋganġi ämaqä Jerusälemä pmeqä, qua Jutiya iu pmeqä, itanġa eqä Jotänä iqueqä maŋä iu pmeqä iqua, qu eeqänä iquenyqä äpmiŋuwi. ⁶ Qu i äpäpu, quwqä suqä quvqenqä awä tqanġuwänġanġi, Jonä iqu eqä Jotänä iu asŋä äwqämiŋqe.

⁷ Iŋganġi Jonä iqu, Parisi hŋquatä, Satyusi hŋquatä, asŋä mapŋqä kuapänä pŋanġä äqunäqe, iqu tiŋä ätukqe. “He qämakä quvqä iquauqä ymeqä-quenġä. ‘Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnäŋä äpäŋqiyä. He zä upiyä-qe,’ tqu hitqanġikä? ⁸ Hiqä kŋui äkunmäknäpu, suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä äktmbu motquapiyä. Iiŋ imäkquwi, he zä hŋqu häukuä-tänä enqä-paŋuenġä. ⁹ ‘Aprähamä iqu neqä awiqu hitanġqetanġi, ne anġuä äpmeŋunä-qe,’ matŋqä pambiyä. Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqu hikä tä, Aprähamä iqueqä kaqä-kawäka epŋqe, anġuä imäkänä. ¹⁰ Zä-häukuä anġuä mäwiqanġutqä iquauŋi, tä täuvepŋqä diŋqe, japiŋi zä-quatä iqi ae äwinä” ätukqe.

† 2:18 Järämai 31:15 * 3: Makä 1:1-8; Lukä 3:1-18; Jonä 1:19-28 † 3:3 Asayä 40:3

11 “Hiqä krui äkunmäknäpu, ‘suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä’ motquapnqe, nyi asni egetänä eqiyätqänä. Iinjä etangi Ämaqä nyi ämanqutäunqä Iqu, qänaki änä äpänqiyä. Nyi Iqueqä yukä ämuasmänqe mamqe, ämaqä ängüä-qunä ma, quvqunji. Iqu asni, Goti Hanjuwä Iqueqä Dnä Änguitä, tä itä heqiyänqiyä. 12 Iqu pokä a äqätänä, kuä pa huätä ämatnämäutä, kuä naqe, aquvä äqiyätä kiqä anju pnqä maeniñqeqä. Itanga kuä pai, tä maisquä du tnämäuniqeqä” ätukqe.

Jonä iqu, Jisasi Ique asnä äwqäkqenqä†

13 Inğanj Jisasi Iqu qua Galili iu ävämanj, Jonä iqu asnä wuqiyätñqä, ique eqä Jotänä du äwimakqe. 14 Itanga Jonä iqu, “Qäyä eenä. Asni, Si nqiyqänänä qäyunä-qe, nyi kqämqä äpñi, änäänqäwä?” ätukqe.

15 I tquanğa Jisasi Iqu kimanj, “Qäyä eenä. Tänganji Nyi äktqä-pa, ii imäkiyä. Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä eeqänänj qäyunä timäutñqe, ye suqä ii imäkenqeqä” ätukqe. Inğanj Jonä iqu kukñuä duñi qänaknä ikqe.

16 Jisasi Iqu asnä ae ämeqe, eqä bu äväma äyapqanğa, maqänänj qäukui qñqanä enqä-pa qe äutänqge. Itanj Iqu, Goti Iqueqä Dnä Ängüä Iqu, ynñä-heeqä enqä-pa äquvepätä, Iqueä huiwä iu pmeqangi hinuä äqunqge. 17 Inğanj qäukuä yätutanj, manjä hñqu tiinjä äqänqge. “Ämaqä Tqu, Nqä Ymeqä Nyi kiinjä änyinätñqä Iqueqä. Nqä äwqä imdanj, Iquenyqä aquvänä änyinätqänä” ätukqe.

4

*Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwikqenqä**

1 Inğanj Jisasi Iquenj, Dnä Ängüä Iqu, anjä avqñqä iunqä ätma äukqe. Ii, Setänä iqu Ique yamwiqä vätnqä dinqä. 2 Iqinj Iqu hiunjitä, heatqetä 40, buayä manqä äpmeqe, buayänqä dä äwikqe.

3 Inğanj dnä quvqä yamwiqä vqä iqu, Ique äwimeqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etangutqe, hikä tqua buayä kunmäkmñqä, kukñuä tuvä” ätukqe.

4 Jisasi Iqu kimanj, “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tii äqänä.

‘Qokä-apäki buayä dutanä pmeqä hmanjqä. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä eeqänänj iutanä pmeqeqä,’ ätä äqänänä” ätukqe.†

5 Iqu iinjä tquanğa, Setänä iqu Ique Jerusälemä Goti Hanjuwä Iqueqä anjä-himqä iunqä ätuma äwäqe, hiqäva-imäkkä anjä atääqä iu ätqäteqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etangutqe, qua mänj ikuapmävä” ätukqe. “Tiinjä etangi, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunj, tii äqänä.

6 ‘Goti Hanjuwä Iqu iqueqä enätqä iqua ängüänä mikiñqä ätuñqiyä. Tqä yuki hikä iu hui matävqä isñqä dinqe, iqua hipae hevqä mäkiqutäpnqäüä.’”‡

7 Iwä Jisasi Iqu tii ätukqe. “Bukä iunj, kukñuä tiinjä-pqe inä äqänänä.

‘Si Goti Hanjuwä tqä Naqä Iquenj, yamwiqä mävvqä panä.’”§

8 Itanj Setänä iqu anğumä, qoqonä haqä naqä ziimänj hñquenyqä ätuma äyäqe, anjä-himqä eeqänänj qua täunjitä, iquauqä nätmätqä ängüä eeqänänj itä ämotquakqe. 9 Ga iqu tiinjä ätukqe. “Si qonä änäuktäutnä, nyaqä yoqe haqeqä manmäuqanğtqe, nyi eeqänänj tä Si ktapmqänä.”

10 Jisasi Iqu tii ätukqe. “Setänä iquki, huätä päuvä! Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunj tii äqänä, ‘Si qonä äwoktäutnä, Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueä yoqenä haqeqä ämamäutnä, wäunji Iqueqenä iqanğinyä.’”*

† 3:12 Makä 1:9-11; Lukä 3:21-22 * 4: Makä 1:12-13; Lukä 4:1-13 † 4:4 Kukñuä-suqä 8:3 ‡ 4:6 Apqä Bukä 91:11-12 § 4:7 Kukñuä-suqä 6:16 * 4:10 Kukñuä-suqä 6:13

11 Inğanı Setänä iqu Ique ävämeqanğa, enätqä iqua äpäpu, Ique yätamäkqä äwikuwi.

Jisasi Iqu wäunui, Galili iuta ipäqäkqenqät

12 “Qu Jonä ique, guä ae äkiqiyäquwiqä” tqanğa äwiyäqe, Jisasi Iqu qua Galili iunqä anği äukqe. 13 Itanı Iqu anä-himqä Nasäretqä iunı ävämanı, anä-himqä Kapänamä bunqä äwitä äpmakqe. Kapänamäni, eqä-huänjä Galili-tänjä qäqıqi eä, Seplonä, Näptali gueqiyqä hueqä-himqä iquauqä qua iuvi. 14 Iqu e imäkätä, kuknuä hñqu Goti Hanjuwä Iqu hiñuä-tqä Asayä iqueqä manä iu ätimekqeunı, qäyunä timäutñqä ikqe.

15 “Seplonä, Näptali gueqiyqä quae, hänaqä eqä-huänjä dunqä änyäwänqä qäqıqi eä, eqä Jotänä-tänjä inği-mändä, qua Galili-tänjä inğisayi. Itanğa ämaqä Israitqä iquanä ma, huiziqua iqi anä äpmeñauä. 16 Ämaqä pisqukuä imä äpmeñuwä iqua, qu we-hunqä naqä ique hiñuä ae äqunänäuä. Ga ämaqä ae äpäkönğuwä iqua enqä-pañä äpmeñuwä iquauñı, we ae äwiomäkqiyä” ätkqeqä.†

17 Inğanı Jisasi Iqu, qokä-apäkä iu kuknuä awä ätipäqiyätä, tiñjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, qäukuä haqä yätuta qäqi täqi äwiñqä-qae, hiqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupiyä.”

Jisasi Iqu, hämapäkä piqä iquau tääqä ätuätumakqenqä§

18 Iqu eqä-huänjä manä Galili iu qanjä äwätäqänğanı, Saimonä, Endru gueqi hämapäkä-piqä qa ätnämäutqätanğinyä äqunğqe. Saimonä iqueqä yoqä huizi, Pitä ique. Inğueqi hämapäkä äpisinyä, mbqä ämamiñiyi. 19 Iqu iquauñı hiñuä äqunäqe, “Nyı qänaki nyivänjinyqä. Ämaqä-piqenqe ämäqesquamqänänyä” ätukqe. 20 I tquanğanı, inğueqi hämapäkä qae, maqänä iqi emäñı, Ique qänaki äwivändkiyi.

21 Iqısanı haqä nänä hmbu tii äwäqe, ämaqä hñgueqi, Jemisi iquesä, Jonä iquesä hiñuä äqunğqe. Iquau Sepri iqueqä hikñä-quaqu eänyä, imätqua yimba iu äpmapu, hämapäkä-piqä qae dakmäuqanği anä imäkqämanmiñuwi. Jisasi Iqu inğueqi hiñuä äqunäqe, tääqä ätuätumakqe. 22 I tuätumeqanğanı, inğueqi yimbaetä, kaniquesä maqänä ävämanı, Ique qänaki äwivändkiyi.

Ämaqä täñä-yaqä hñquau, äñguä iwimäkkqenqä

23 Inğanı Jisasi Iqu qua Galili iunı qanjä ikitä, quwqä anä aquväqñqä iunı näqñqä ävätä, kuknuä äñguänänjä Goti Iqunä qäukuä haqä yätuta miqenqä awä ätuätä, täñä-yaqä huitanjä-huitanjä eeqänä äñguä imäkätä ikämiñqe. 24 Iquenyqä kukñui, qua Siliya iunı eeqänä im-imä qe äukqe. Ga ämaqe Jisasi Iquenqä, täñä-yaqä huitanjä-huitanjä-tänjitä, dnä quvqä-tänjitä, yaqä ppqä-tänjitä, yaqä nñuä-tänjitä, eeqänä äma pğanğuwänğanı, Iqu eeqänä äñguä imäkkqe. 25 Itanğa ämaqä kuapänä qua Galilisanä iquatä, qua Dekapolisisanä iquatä, Jerusälemätanjä iquatä, qua Jutiyatanä iquatä, eqä Jotänä yätäqänğisa pmeqä iquatäni, qu eeqä Ique qänaki äwivändkuwi.

**Jisasi Iqu qoqonä yätu äpme, kuknuä awä ätukqenqä
(5:1-7:27)**

5

*Ämaqä äwqä yeeqä-wiñqä iquauñqä**

1 Jisasi Iqu ämaqä kuapänä pğanğä äqunäqe, qoqonä yätunqä ekqe. Iqu iqi quamä pmeqanğa, Iqueqä wäunüänqä ämotquamiñqä iqua, Iquenqä äpkuwi. 2 Inğanı Iqu iquau tiñjä ämotquakqe.

† 4:11 Makä 1:14-15; Lukä 4:14-15 ‡ 4:16 Asayä 9:1-2 § 4:17 Makä 1:16-20 * 5: Lukä 6:20-23

3 “Ämaqe, ‘Nyi ämaqä äwa iqunä eämä, Goti Iqueqä hinuä iqi qäyunänjunä hmanjqä’ knuä indqänätqänjuwä iqua, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqu ämaqä iinjä iquau ämitqätangqenqe, äwqä yeeqä ipnqe. 4 Ämaqä, suqä quvqenqä knuä äqiyätqänjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu äwqä hanuä iwimäkätjqä iinqe, äwqä yeeqä ipnqe. 5 Ämaqä, iquauqä yoqe mändi äkittqänätqänjuwä iqua, qua tä quwqä heniqä iinqe, äwqä yeeqä ipnqe. 6 Ämaqä, suqä jänänjqä äwa ipu, ique mapjqä kiinjä äwinyätjqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu jänä imäkpnjqä qäyunä väniqä iinqe, äwqä yeeqä ipnqe. 7 Ämaqä, huizi iquaujqä qeqä äwimänätä yätamakqä ävätqänjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu qunqe asä inä wimänäniqä iinqe, äwqä yeeqä ipnqe. 8 Ämaqä, qeqä-quuvqä ikikinyänjä änyänjuwä iqua, Goti Hanjuwä Ique hinuä qumbnuwänqe, qu äwqä yeeqä ipnqe. 9 Ämaqä, äkasuwä-mäkä mändi kittqänjqä imäkätqänjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu iquaujqe, ‘Nqä ymeqä-quaiqä’ tuäniqä iinqe, äwqä yeeqä ipnqe. 10 Ämaqä, suqä jänänjä iu qänaki itqätanguwiuta, huizi iquauqä hipa iuta hanjä-iqä ämetqänjuwä iqua, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqu ämaqä iinjä iquau ämitqätangqenqe, äwqä yeeqä ipnqe. 11 He Nyaqä yoqä ämetqätanguwiinqä, ämaqe kuknuä quvqä etäpu, quvqä etquepu, henyqä quangä tqanguwänqani, he äwqä yeeqä ipnqe. 12 Hinuä-tqä he mäpmeqänqä äpmamiñuwä iquauñi, ämaqe suqä quvqä asä iinjä itquamiñuwä. Itanqä he Nyaqä yoqä ämetqänjuwitanä, nätmätqä änguanänjä qäukuä haqä yätu henyqä näwi äwinä. Iinjä, he äwqä yeeqä kiinjä ipnqe.”

“He hakitä, we-hunqetä, enqä-pañuenjqä”

13 “Qua täu qui maqänä mimäkñqä, äpakänä witätjqe, he hakä enqä-pañuenjqä. Haki ätquänqä qäpu heqanqutqe, hakä ätquänätjqe, anqumä äänä timäuniqiyä? Oeyqä. Anqi wänuä miqä iqanguti, ämaqe bi ätnämäupu, qonjqä ipnqäuä.† 14 Qua täuñi, he we-hunqä enqä-pañuenjqä. Anjä-himqä hñqu qoqonjä iu ämätnänqe, zä mamätjqä itänqiyä. 15 Asä iinjä, ämaqä anjä iu pmetanguwä iquau we wunätjqe, ämaqe hiqi-tä ämäsäupu häkä imä matqäteqä ipu, kiqä ätqäuqä iqinyä tqätepñqäuä.‡ 16 Iinjä etanqi heqä we-hunqe, ämaqe we wunätätjqänänjqä. Inji iqua, he suqä änguanänjä imäkätqätangä eqämbiyi, Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueqä yoqe haqeqä mamäupñqäuä.”

Kuknuä-suqä, Goti Iqu Mosisi ique äwikqenqä

17 “He Nyinyqe, ‘Iqu kuknuä-suqä Mosisi iqu äqäkqä itä, kuknuä hinuä-tqä iqua äqäkuwä itä, huätä mamäutjqä äpqqä’ knuä mindqänqä pambiyä. Oeyä! Nyi huätä mamäumqä äpqä ma, qäyunä naqä-qakuä timäutjqä äpqqä. 18 Nyi he naqä-qakuänä etqänä. Qäukuitä, quaetä, aanqä hiqanqanqe, kuknuä-suqä iutanjä wänqä hmbu aanqe, maeqä yäniqeqä. Oeyqä. Nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänjqä eeqänänjä ae ätimäuqanqanqe, hiqñqä wänqä suqä iu äqäkuwi, eeqänänjä äwitäniqeqä. 19 Inäqe ämaqä hñqu, suqä Mosisi iqu äqäkqä iutanjä wänqä hmbi mändi äkittqiyätä, ämaqä hñquau mända-pqä inä eyäqiyämetqe, suqä ipu huiziquauqä yäpä imä qäyä witanqä-qe, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqä iunji, ämaqä tqueqä yoqe wänqäpu, huiziquauqä yäpä imä winiqeqä. Itanqi ämaqä hñqu suqä iunji qänaknä itä, ämaqä iunji ämotquamitätqe, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqä iunji, iqu yoqä naqä meniyeqä. 20 Nyi he etqänä. He Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä iunji, jänänänjä imäkäpiyänqani, ämaqä kuknuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, Parisi iquauqätä, suqä jänänjä imäkqä iunji mämwqätäuqä ipu qänaki iquwi, he Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqä iunqe änä mäyqänäniqä.”

† 5:13 Makä 9:50; Lukä 14:34-35 ‡ 5:15 Matiu 6:22-23; Lukä 11:33-36

Äwqä tnäññqätä, ämaqä päsqenqätä

21 “Kukñuä hiqä taqä-tawäkiqua qätä äwiyäpu ämakuwi, he qätä tiinjä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Ämaqä pizqä mapäsqa ipñqeqä.’[§] Itanğa ‘Ämaqä hñqu ämaqä hñque pizqä äpäsätqe, iqueni kukñuä wimeniqeqä.’^{*} 22 Itanği Nyi he tiinjä etqänä. Ämaqä hñqu ämaqä hñququque äkasuwä ätuätqe, iqueni kukñuä wimeniqeqä. Itani, ämaqä hñqu hñquququeni, ‘Hingñqukiyaqä’ ätuätqä iqu, kukñuä iwäsäuqä naqä iquau wimeniqeqä. Itani ämaqä huizi ique-mända, ‘Si ämaqä kñuä maeqä hñgisanä iqä iqukiyaqä’ ätuätqä iqu, tä quvqä iqu äsänqä iunqä wäniqeqä. 23-24 Iñññqe, si hiqäva äma äpätnä, hiqäva-imäkkä ttawä iu ätqäutñanğanı, tqä sämaquenyqe, ‘Iqu nyitä kukñuä-täñueqä’ kñuä indqänğni, tqä hiqäva iqi pñqä eätinä, iquenyqä äwätinä, äwqä naqä-hñqunä ganä nyiññqeqä. E ae imäknyiyi, si äwätinä, tqä hiqävae Goti Hanjuwä Ique inganä wisñqeqä. 25 Ämaqä hñqu si kukñuä miktätñqä iqanğutqe, itani iquä sitä kukñuä tqä anjuñqä hänaqä iu qanjä anä äwäsiyänğanı, si maqänänı ique äwqä hanuä iwimäkätinä, iquä jänä imäkiyñqeqä. Si e mimäkkä iqanğutqe, iqu ämaqä jänä imäkkä iqueqä hipa iu kivqanğuti, jänä imäkkä iqu guä kiqiyäueqä anä iu miqä iqueqä hipa iu kivqanğuti, itanğa iqu guä kiqiyäueqä anä iu mäqumuatekiyänıqeqä. 26 Nyi sinı naqä-qakuänä äktqänä. Mbqä qu si atäunjuä äkipqä iunı qäyunä vätnänğanqe, si guä kiqiyäueqä anıu mävämeqä yqänä pmettñiqä.”†

Huiwä yanä ikiqä suqenqä

27 “Qu tiinjä ätätqänjuwiñqe, he qätä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä ipñqeqä!’[‡] 28 Itanği Nyi he tiinjä etqänä. Ämaqä hñqu apäkä hui hiñuä äqunä, ‘İisä hiqaqä anä womqe’ kñuä ävqäqe, iqu iqueqä äwqä iutani, suqä quvqe ae imäkkqeqä. 29 Tqä hiñuä ämuanğisanı suqä quvqeuñqä äkiyqiyämeqanğutqe, huätä ätquätinä bi tnämävä. Si iññä imäkkqanğutqe, tqä huiwitanä hmbu yuuwä ätänänqä-qe, suqä quvqä iññä mimäkkä inä-qae, saqä huiwi, tä quvqä iqu äsänqä iu matnämäuqä ipñqäuä. Huiwä hmbi yuuwä ätänänqe, ii hanä-iqä wänqäpiyqä. Tä duñqä uwqe, hanä-iqä naqänänıqä. 30 Itanğa tqä hipa ämuanğisanı suqä quvqenqä äkiyqiyämeqanğutqe, huätä ätävätnä bi tnämävä. Si iññä imäkkqanğutqe, tqä huiwitanä hmbu yuuwä ätänänqä-qe, suqä quvqä iññä mimäkkä inä-qae, saqä huiwi, tä quvqä iqu äsänqä iu matnämäuqä ipñqäuä. Huiwä hmbi yuuwä ätänänqe, ii hanä-iqä wänqäpiyqä. Tä duñqä uwqe, hanä-iqä naqänänıqä.”

Qokiqutä, apäkisä, anä näweqä pmesiññqenqäs

31 “Qu tiinjä ätätqänjuwiqä. ‘Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändowatätäqänğanı, iqu iññä imäkätqenqä ämotquetñqe, iññi, tuwanjuä hui äqiyätä vätnqeqä.’^{*} 32 Itanği Nyi he etqänä. Ämaqä hñqueqä apäki, huizitä huiwä yanä mäwqä itqä qäyä etanği, iqu ii huätä ändowatätqe, ämaqä iqu iqueqä apäki kukñuä-suqä ävausätñqä iunqä iwimäkkqiyä. Kukñuä tqeqä quati, tiññiqä. Ämaqä hñqu apäkä iññi ämeqe, iquä iisä, suqä qokä hñqutä apäkä huisä hiqaqä anä mäwiqä iunı ävausqinyqä.”

Kukñuä yänänäññqä wimäkkä suqenqä

33 “Kukñuä hiqä taqä-tawäkiqua hiñuiqänä qätä äwiyäpu ämakuwi, he qätä tiinjä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Si nätmatqä hñqu imäktñqä diñqä kukñuä yänänäññqä ätätñanğanı, qanği matqä panä. Si ätätñä-pa Naqä Iqueqä hiñuä iqinı ii

§ 5:21 Anğumä Itmakqä 20:13, Kukñuä-suqä 5:17 * 5:21 Anğumä Itmakqä 21:12 † 5:26 Lukä 12:58-59
‡ 5:27 Anğumä Itmakqä 20:14, Kukñuä-suqä 5:18 § 5:30 Matiu 19:1-12; Makä 10:1-12; Lukä 16:18 * 5:31
Kukñuä-suqä 24:1, 3

imäktñqeqä.†³⁴ I etanji Nyi he etqänä. Hiqä kukñuä hñqu yänänäqñqä imäkpñqä etanğutqe, he nätmatqä hñqueqä yoge matqä pambiyä. Oeyqä. Iinjä imäkpñqä etanğutqe, qäukuiñqä matqä pambiyä. Ii tiñji. Qäukui, tqä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawä, Iqu äpme ämitñqeyqä. ³⁵ Itanğa quaenqä matqä pambiyä. Ii tiñji. Qua iunji, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä yuki qutatä haqeqi äui äpmeñqeyqä. Itanğa Jerusälemänqä matqä pambiyä. Ii tiñji. Jerusälemäñi, Ämiqä Kinğanänjä Iqueqä anjä-himqeqä. ³⁶ I etanji si kukñuä hñqu yänänäqñqä imäktñqä etanğutqe, tqä nyuänjä iquenyqe matqä panä. Oeyqä. Si tqä nyuänjä iunji, dä qaandätä nätqätä huitñqe, mimäqä isñqinyä. ³⁷ Hiqä kukñui, ‘Auäqä’ ätäpu, ‘Oeyqä’ tññqeqä. Ii qäyuvqä. Kukñuä haqä nändi ätätqänjuwi, quvqä imäkqä iquesanjqä.”

Hiqä himä-wiunqä iquaunqe, kiñjä enğuatñqä†

³⁸ “Qu tiñjä ätätqänjuwinqe, he qätä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Ämaqä hñqu huiziqueqä hiñui qui imäkqanğutqe, he iqueqä-pqe, inä imäkpñqeqä. Itanğa ämaqä hñqu hñqueqä hiqanji ämisqiyqanğutqe, he iqueqe, inä misqäpñqeqä.’”³⁹ Iinjä etanji Nyi he tiñänqeqe etqänä. Hñqu quvqä etqueqanğutqe, iqueni he kimanji mitqueqä pambiyä. Hñqu saqä manğawä iu kpäsqanğutqe, si hñgisa inä wisuätñqeqä. ⁴⁰ Hñqu si kukñuä ämiktätä, tqä gque metñqä iqanğutqe, si tqä gquä quäuqä-pqe inä wisñqeqä. ⁴¹ Hñqu iqueqä yquayä äma qäqi wisñqä ktqanğutqe, si iqtänji kinjä nänji tii äma wisñqeqä. ⁴² Hñqu si nätmatqänqä yatñqä kiyqanğutqe, ique äwisñqeqä. Itanğa ämaqä hñqu, ‘Si yakuä dapiyä’ ktqanğutqe, si ique tuwä mäwiyqä panä.”

⁴³ “Qu tiñjä ätätqänjuwinqä, he qätä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Si sämaqä iquenyqe kiñjä äkinyätä,* tqä himä-wiunqä iquenyqe, äwqä quvqä imäktñqeqä.’”⁴⁴ Itanji Nyi he tiñjä etqänä. He hiqä himä-wiunqä iquaunqe kiñjä enyätä, ä ämaqä suqä quvqä emäkquwä iquaunqe, Goti Hanjuwä Iqu iquau anğua itquetñqä tääqä tññqeqä. ⁴⁵ He iinjä ipqe, Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueqä ymeqä-quenä eäpu, Iqu imäkätñqä-pa imäkpñqeqä. Iqu Iqueqä mäptqe, ätimäutä ämaqä anğuitä, quvqetä asänä tuätñqä iwimäkätqänä. Itanğa piyä-pqe, ämaqä jänänjä iquaunqätä, suqä qäyunä mimäkqä iquaunqätä, qiyätñqä imäkätqänä. ⁴⁶ Nyi kukñuä iinjä etqe, kiqä quati tiñiqä. He äwqe, ämaqä henqänä äwinyätñqä iquaunqänä hiñganğutqe, kimanji Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä squä hitapaniñqäwä? Ämaqä mbqä ämotautqänjuwä iqua-pqe, Goti Hanjuwä Ique qätä mäwiyqä ipiyä-qe, asä inä imäkätqänjuwiqä. ⁴⁷ Iinjä etanğqä-qe, he hiqä hita-hinğuaikaunä yeeqä äväpu itmapqe, ämaqä huizi iquaunji äänä mäwqätäupñqäwä? Suqä kätä-kñguäkaunqänä äwinqä ii, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua-pqe inä imäkätqänjuwiqä. ⁴⁸ Inji Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu ikikinyänjä äpmeñqä-pa, he-pqe ikikinyänjä iinjä pmepñqeqä.”

Suqä, anğui huiziquauqä hiñuä iqi mimäkqenqä (6:1-18)

6

¹ “He anğuanänjä wimasipiyä. He suqä jänänji imäkpianğanji, ‘Hiñuä naqämbñqäuä’ kñuä hiyqanğuti, ämaqä iuqä hiñuä iqisa mimäkqä ipñqeqä. He iquauqä hiñuä iqi imäkqanğppqe, Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu kimanji metapqä yänqiyä.

Nätmatqä maeqä iquau yätamäkqä vqenqä

² Inji si ämaqä nätmatqä maeqä iquau yätamäkqä wisñqä itñänğanji, ämaqä hääwä-tqä hñqu hiñuiqä äkimetä, ämaqe hiñuä kqämbñqä tuätumetñqenqe, mändowatqä

† 5:33 A Täuqä 13:2 † 5:37 Lukä 6:27-36 § 5:38 Anğumä Itmakqä 21:24; Hiqäva-imäkqä 24:20; Kukñuä-suqä 19:21 * 5:43 Hiqäva-imäkqä 19:18

isnjeeqä. Ämaqä wopqä ipu, kukñuinä tqä iqua, yoqe haqeqä muämäupñqä anä aquväqñqä iutä, hänaqä iutä, iinjä itqänuwä iquaiqä. Nyi naqä-qakuänänjä etqänä. Ämaqä tqua, iquauqä suqä iutanji kima ae ämeqäüä. ³ Inäqe si ämaqä nätmätqä maeqä hñque yätamäkqä wisñqä itñänğanji, sämaqä iqua-pqä maqñqä hipñqeeqä.* ⁴ Iinjä etanji suqä tqu zä witätñqeeqä. Inji tqä Tniqu zä wiqä imä hinuä äqunänñqe, Iqu suqä iutanji kima ktapäniqeeqä.

Goti Iquenyqä tääqä tqenqä

⁵ Itanğa he tääqä ätäpiyänğanji, ämaqä wopqä ipu, kukñuinä tqä iqua imäkätqänuwä-pa, mimäkqä pa iqäpñqeeqä. Ämaqe, iquau hinuä qumbñqä diñqä, anä aquväqñqä yäpä ingisatä, hänaqä äuktäuwä iutatä pämä ätqäupu, tääqä tñqä äwinyätñqä iquaiqä. Nyi naqä-qakuä etqänä. Ämaqä tqua, iquauqä suqä iutanji, kima ae ämeqäüä. ⁶ Inji si Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätñänğanji, anä hiqñqä ämaqä maeqä ingisa äwätinä, qñqanä ämäyenji, zä äpmanä tääqä tquätñqe. Si iinjä imäkqanğñänğanji, tqä Tniqu zä wiqä imä hinuä äqunänñqe, Iqu tqä suqä iutanji, kima ktapäniqeeqä.

⁷ He tääqä ätäpiyänğanji, tääqä kuapänä hinğinäwa, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua ätätqänuwä-pa, matqä iqäpñqeeqä. Ämaqä iqua kñuä tiinjä indqänätqänuwä. 'Ne Iquenyqä tääqe, quäuwänä ätquque, Goti Iqu qätä neyänqiyä.' Inäqe, oeyqä. ⁸ He iquauqä suqä iunji qänaki miqä pambiyä. Ii tiinjä. He yatñqä mäwqä änä etanğanji, hiqä Hiniqu nätmätqä eeqänänñiqä äwa itqänuwñqe, Iqu näqñqä ae eänä. ⁹ Inji he tääqe, tiinjä tqäpñqeeqä.†

'Neqä Apä Qäukuä Yätu Äpmenä Iquki, Tqä yoqe huiziquau ämäwqätäüä, naqänänjä äqonänjinyä. ¹⁰ Tqänä miqe, äpänä. Qu qäukuä haqä yätunji, Tqä äkinyänñqeu qänaknä itqänuwä-pa, qua täunä-pqe, asä ii iqäpñqeeqä. ¹¹ Täñğanji Si buayä hiunji tquenyqe, änätaptñqeeqä. ¹² Ämaqä quvqä inetqueqanğuwä iquauñqä ne äwqä hanuä imäknätunquä-pa, Si nenyqä äwqä hanuä imäknätinä, neqä suqä quvqe huätä mänamäutñqe. ¹³ Yamwiqä nemetñqä itñqä iunji, Si hinuinä mäqunquä panä. Ämaqä quvqä imäkqä iqueqä hipa iuta anğu inätmetnä, metäuku neyä.'

¹⁴ He iinjä ätquwi, ii tiinjä. He ämaqeuwä suqä quvqenqä äwqä hanuä imäkñganğpqe, hiqä Hiniqu Qäukuä Haqä Yätutanä Iqu äwqä hanuä imäknätä, hiqä suqä quvqe huätä maitnämaunqiyä. ¹⁵ Iinjä etanğqä-qe, he ämaqeuwä suqä quvqenqä äwqä hanuä mimäkñqä iqanğpqe, hiqä Hiniqu äwqä hanuä mimäkñqä itä, hiqä suqä quvqe huätä mämaitnämauwä yänqiyä.

Suqä, buayä pmua imäkñqenqä

¹⁶ Itanğa he hiqä tääqä yänänäqñqä imäkñqenqä buayä pmua imäknäpiyänğanji, ämaqä wopqä ipu, kukñuinä tqä iqua, hipenji iuismäknätqänuwä-pa, mimäkñqä iqäpñqe. Qu hipenjuä quvqä iinjä imäknätqänuwä, ämaqä huiziqua, qu buayä pmua imäkñganğuwñqä näqñqä mapñqä imäkätqänuwä. Nyi kukñuä naqä-qakuänänjä etqänä. Ämaqä iqua, iquauqä suqä iutanjä kimanji ae ämeqäüä. ¹⁷ Itanği si buayä pmua imäknätñji, eqä jinanä-weqe tqä nyuänjä iu equatnätinä, tqä hipenjuä iunji asñä qändñqeeqä. ¹⁸ Si iinjä imäkätñji, buayä pmua imäknätqänñqe, ämaqe qu sinyqe maqñqä iqanğuwä-qe, tqä Tniqu si hinuä mäqunquä enä Iqu kiqä-kiuänä näqñqeeqä. Itanji Iqu nätmätqä zä wiqä imä hinuä äqunänñqe, tqä suqä iutanjä kima ktapäniqeeqä."

Suqä, nätmätqä anğui aquvä qäyqenqä

* **6:3** Jisasi Iqu, sämaqä iquauä-qe ätnänäqñqä matqä, kukñuä ktqenä tii ätkqe. 'Tqä hipa qunamäuwäñğisanjiqu, nätmätqä hipa ämuangisanjiqu imäkätñqä iinjqe, änyä maqñqä enqiyä.' † **6:9** Lukä 11:2-4

19 “He nātmatqä änguänänjä, qua täunji aquvä maqiyqä ipñqeqä. Nātmatqä qua täunji, imätanjuä äquvätä, kukuinjuä itä, itanga ämaqä quwä-meqä iqua täkñji äpnasäpu mapñqäüä. 20 Iinjñqe he nātmatqä änguänänjä aquvi, qäukuä yätutanji qäpñqeqä. Yätunji, imätanjuä maquvqä itä, kukuinjuä miqä itä, itanga ämaqä quwä-meqe, täkñjä mäpnasqä ipu, quwä mämeqä da ipnuwi. 21 Tqä kñjuä indqänqä imñjitä, äkiñqä imñjitä nātmatqä äsqenyqe, ‘Ii änguiqä. Nyi ämamqänä’ kñjuä äkiyätñqe, tqä kñjuä indqänqä, asä iunä witätñqeqä.†

22 Tqä hiñui, huiwä iqueqä hiqi-tä enqä-paniqä.§ Tqä hiñui änguä äqännä, si ämaqe yätamakqä wiyquki hitanğutqe, tqä huiwä eeqänänjä imñji, we änguä äkunänä. 23 Inäqe, tqä hiñui quvqä äqännä yätamakqä mäwquki hitanğutqe, tqä huiwi eeqänänjä imñji hea äwinä. Inji we-hunqä tqä huiwä imä äwiñqä ii hea witanğutqe, pisqukuinänjqä.

24 Ämaqä hñqu, ämiqä hñquaquiyqä yäpä ingisa mäpmeqä yänqiyä. Iqu hñquenyqänä äwinyätä, huiziquenyqä mäwiñqä yänqiyä. Itanga iqu kukñjuä qäte, hñquenyä äwiyätä, hñqueni qätä mäwiyqä yänqiyä. Ämaqä hñqu mbqänqä äwiñqä iunji, yäpä iqi imitätqe, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinji mäpmeqä yänqiyä.

*Nātmatqä huitanjä-huitanñqä qundqändqä miqenqä**

25 Iinjñqä Nyi he etqänä. He ‘Ne ymisanjitä, eqetä, squä natunquäwä?’ kñjuä indqänäpu, hiqä hññä-pmeqä iunqä qundqändqä kiññä miqä pambiyä. Itanga ‘Qäki äki yäuatunquäwä?’ kñjuä indqänäpu, hiqä huiwä iunqä, äwäwa kiññä miqä pambiyä. Ymisanjitä qäkitänji, huiwä iunjitä hññä-pmeqä iunjitänji, mämäwqätäuqä yänqiyä. 26 He yññä iquaunji hiñjuä qumbiyä. Qu ymisanjä vowä mamäuqä ipu, aquvä mämaqiyqä ipu, buayä anjä iu maeqä itqänjuwä-qe, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu iquaunji buayi ävätqänä. Yññä iqua ämaqä-qunenji mämänaqutäuqä inäüä. 27 Itangi hesanjä hñqu iqueqä hññä-pmeqenqä äwäwa kiññä itä, wiyä nändi iqa wäniqiyä? Oeyä. Änä maeqä inä.

28 He qäkä-gquä isuanqe, äwäwa sunqä itqänäuä? Qätaqä hutqä hiñginäwa ätänqä iunji, he hiñjuä änguänä qumbiyä. Qu hutqä tññqe, äänä imäqäpiyä? Qu wäunjuä yänänäqñqä miqä ipu, qäkä ämuasmänqä mimäqä itqänäuä. 29 Itangi Nyi he etqänä. Hiñuiqänänji ämaqä miqä Solomonä iqu, iqueqä yoqä naqä motquetñqä vä-yauqä änguä-tänjä qäyä etanğqä-qe, vä-yauqe, qätaqä iquauqä hutqe mämäwqätäuqä inä. 30 Qätaqä hutqe, tänğa hiñginäwa ätqäwänqe, awiñganji yäuä piqanğuti, qu ätäpu tä du tnämäupñqä iqanğpñqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu huvä-quayunjuä iwimäkätqänä. Iqu henji asä inä emäkänqutiyä, memäqä yänqutiyä? He Iquenyqä quuvqä wänqäpu eqiyätqänjuwä iquenä, Iqu henji haqä nändi emäkänqiyä. 31 Iinjñqe, ‘Ne ymisanjitä, eqetä äkitanji natunquäwä? Ä, qäkä-gque äki yäuatunquäwä?’ ätäpu, äwäwa kiññä miqä pambiyä. 32 Ii tiññiqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua, nātmatqä eeqänänjä iññqe, äwäwa ipu qävqä itqänäuä. Itangi he änguä pmapñqenqe, nātmatqä ii mapñqä diñqe, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu näqñqä ae eänä. 33 Itangi kiñganänji he Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu äpmepu, Iqueqä suqä jänänji mapñqe, qävqä ipñqeqä. Itanganji he nātmatqä huizinqä äwäwa itqänjuwi, Iqu eeqänä inä hitapänqiyä. 34 Iinjñqe he awiñganqe äwäwa miqä pambiyä. Hiunji iqu, äwäwa iqueqä-kiuänqä iquänqä. Hanjä-iqä hiunji hñque ätimäuqe, ii hiunji iqueqe, qäyuvqä.”

† 6:21 Lukä 12:33-34 § 6:22 Matiu 5:15-16; Lukä 11:33-36 * 6:24 Lukä 12:22-31

7

*Ämaqä huiziquauqä suqe iwäsäuqenqä**

¹ “Ämaqä hñquauñqe, ‘Ämaqä quvqä-quaiqä’ ätäpu, miwäsäuqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu suqä asä iinjä di, he-pqe inä emäqñqäuä. ² Ii tiinjqä. He ämaqä hñquauä suqe iwäsäutqänuwä-panä iinjä, Goti Hanjuwä Iqu heyaqe, inä iwäsäutqänqanji, asä e iwäsäuniqeqä. ³ Si hinoqukuä wänqä hmbu tqä tta-tunqeqä hiñuä iu witanji äqunätñä-qe, zä naqänänjä tqä hiñuä iu äwinqe, hiñuä mäqunqä ininyä. Ii sunqäwä? ⁴ Zä naqänänjä iqu, tqä hiñuä iu yqänä witanquti, si tqä tta-tunqenji, ‘Hinoqukuä tqä hiñuä iu änyänqe, huätä mäkmäumqänä-qe’ äänä tutñqäwä? ⁵ Si wopqä itnä, kukñuinä tqä iqukiyqä. Si zä tqä hiñuä iu äwinqe, huätä ganä mamänyä. Itanji inqanä hiñuä äñguänä äqänätñä, hinoqukuä huiziqueqä hiñuä iu änyänqe, huätä mamäutñqeqä.

⁶ He nätmätqä Goti Hanjuwä Iquenyqä ätä äwinqä iunji ämepu, hiveqä quvqä iquau mäwqä pambiyä. Iqua nätmätqä iinjä, hiñuinä ämäqunqwa hiqanä hitäpñqäuä. Itanqä wimñä äñguänänji, yaqueqä iquau matnämäuqä pambiyä. Iqua qonjqenä ipñqäuä.”

Goti Iqueni, nätmätqänqä yatñqä vqenqä

⁷ “He tääqä ätuäpu, Goti Hanjuwä Ique yatñqä vqäpñqeqä. Iqu etapänqiyä. He qävqä iqa uwqäpñqeqä. Goti Iqu he ämäqumuapñqenqä yätamakqä hiyänqiyä. He qñqanji ptqä qäyqäpñqeqä. Goti Iqu qñqanä euteyänqiyä. ⁸ Ämaqä nätmätqänqä tääqä ätuäpiyä iqua, qu ämapñqäuä. Ämaqä qävqä ipiyä iqua, ämäqumuapñqäuä. Ämaqä qñqanä ptqä qiyäpiyä iqua, Goti Iqu qñqanä wuäteyänqiyä.

⁹ Hesanä hñqueqä ymeqä hñqu, bretqänqä kiqä kanique yatñqä vqanqutqe, iqu hiki muayäniqiyä? Oeyä. ¹⁰ Itanqä ymeqä iqu kanique hämapäkänqä yatñqä vqanqutqe, iqu qämakä quvqe muayäniqiyä? Oeyä. ¹¹ Kaniquenä, suqä quvqä kuapänä imäkäpiyä-qe, hiqä ymeqä iunji, nätmätqä äñguänänji äyä ämuayätqänuwiqä. I etanji hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iquenyqä näqñqä äñguänänji mapñqeqä. Iquenyqä tääqä tquanquwä iquauñi, nätmätqä äñguänänji vänqiyä.†

¹² Itanji, suqä ämaqä huiziqua he emäkñqä enganqutqe, he-pqe suqä asiqunä motquapiyä. Suqä iinjä iqu, kukñuä-suqä Mosisi iqu ätätä äqäkqetä, hiñuä-tqä iqua äqäkuwitänji, kiqä quatiyqä.”

Hänaqä, anä hänjä-pmeqä ämepu pmeqä iunqä†

¹³ “Hänaqä anä qui imäkñqä iunqä änyänqä iqu, aanä hiqñqä naqänänjiqä. Iwä ämaqä hänaqä iu qänakñä itqänuwä iqua, kuapänänjiqä. ¹⁴ Injäqe hänaqä anä hänjä-pmeqä ämepu pmeqä iunqä, äpätäuqumäkqä änyä, änä mäwqänänjiqä. Itanqä hänaqä iunji, ämaqä hñqunä-hñqunä ämäqumuepu qänakñä itqänäuä. He hänaqä iunä uwqäpñqeqä.”

Ämaeqä wäunui, quwqä quuvqä heqiyqenqä ämänätquenäS

¹⁵ “He hiñuä-tqä quanqä iquauñi, äñguänä wimasipiyä! He iquauñqe, ‘Iqua sipsipqä enqä-pa äwqä hanuä änyänäuä’ kñuä eyätanqñqä-qe, quwqä kñuä indqänqä, hiveqä hiqiyqä iquauqä enqä-panä-qae, qui emäkñqäuä. ¹⁶ He zä hñqueqä häukui iwäsäupu, iquenyqä näqñqä ämetqänuwä-pa, ämaqä iinjä iquauqä wäunui, iwäsäupu näqñqä mapñqeqä. Ämaqe, guä-wainqä häukui dupñqe, guä yänätänjä iunqä upñqätanä? Ä, zä-eaqä häukuä dupñqe, qu qätaqä guaqä-tänjä iunqä

* 7: Lukä 6:37-38, 41-42 † 7:11 Lukä 11:9-13 ‡ 7:12 Lukä 13:24 S 7:14 Matiu 12:33-37; Lukä 6:43-45

upnqätanä? Oeyä. ¹⁷ Zä änguä eeqänänjä iqua, häukui änguä winqiyä. Zä quvqä iqua, häukui quvqä winqiyä. ¹⁸ Zä änguänänji, häukui quvqä maqiyqä yänqiyä. Zä quvqä iqua, häukui änguä maqiyqä yänqiyä. ¹⁹ Zä kiqä häukui änguä maqiyqä iqua, ätäupu tä du väupnqäüä. ²⁰ Iitä asänänji. Hinuä-tqä quangä iquauqä suqe, hinuä äqunäpu, iquauqä näqñqä mapñqeqä.

²¹ Ämaqä Nyini, ‘Naqä Iqukiyqä’ ändätqänjuwä iquauqä, he knuä tiinjä maeyqä pa inä, ‘Qu eeqänänji Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqeuñqä epnuwiqä.’ Ämaqä Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueqä äwinqä iunä qänaknä imitpqä iquanä hipnuwiqä. ²² Hiunji Goti Iqueqä kuknuä mitqä naqä ingani, ämaqä kuapänänji tii dpnuwiqä. ‘Naqä Iqukiyä, ne hinuä-tqä wäunui imäkätanä, dnä quvqä iquau huätä ändowatätanä, ämaqä mimäkqänänjä iunji imäkätanänngani, Tqä yoqetanä imäkminqueqä.’ ²³ Iquauñi, Nyi kimanji tii tumnigeqä. ‘Nyi tutqä qäpu henyñqä änyä maqñqä eänänä. He ämaqä suqä quvqä kuapänä imäkquenjqä. Huätä upiyä!’ ”*

Kuknuä ktqä, ämaqä anjä mätqä hñquaquinqät

²⁴ “Nyi kuknuä etqä tä, ämaqä hñqu qätä änyiyätä qänaknä imitätqä, ii tiinjä. Ämaqä knuä änguänänjä indqänätä, anji hikä haqeu ämätqä-paniqä. ²⁵ Piyä äqiyätä, huakä äpätä, yunuä naqänänjä äqunätä, anjä ique hevqängangutqänga, hiki qua buta äknä, ique a yänänäqñqä kiqätätangji, qua iqä mäpnasqiyäuqä yänigeqä. ²⁶ I etangji, ämaqä hñqu, Nyaqä kuknuä iu qänaknä miqä imitätqä, ii tiinjä. Ämaqä knuä mämeqä itä, anjä weä haqeqi ämätqä-paniqä. ²⁷ Itangja piyä äqiyätä, huakä äpätä, yunuä naqänänjä äqunätä, anjä ique hevqängangutqänga, anjä iqu äpisäutä, qui eeqänä imäknänigeqä” ätukqä.

²⁸ Jisasi Iqu kuknuä ii qäpu tqangja, ämaqä Iqueqä kuknuä qätä äwipiyä kuapänänjä iqua, Iqueqä näqñqä motquetqätangqenjqä yäunuä naqänänjä ikuwi. ²⁹ Quwqä ämaqä kuknuä-suqenjqä näqñqä iqua ämotquaminjuwä-pa, mämotqueqä itä, Yoqä-tänjä-qu eä, ämotquakqä.

8

*Jisasi Iqu, wänymänjqä-tänjä hñque änguä iwimäkkqenjqä**

¹ Iqu qoqonjä iunji äväma quveqeqangja, qokä-apäkä kuapänänji, Ique qänaki äwivändqä äquveqäkuwi. ² Inngani ämaqä wänymänjqä-tänjä hñqu Ique äwimeqä, qonjä äwoktäutä ätukqä. “Naqä Iqukiyä. Si äkingangutqä, nyi änguä nyimäktñqeqä.”

³ I tquangja, Iqueqä hipae, ämaqä iqueqä huiwiu itmaqiyätä, “Nyi änyingiyä. Si änguä kimänänä” tquangja, maqänänji wänymänjqä qäpu eätä, ämaqä iqu änguä qä imänqä. ⁴ Itanji Jisasi Iqu iqueni, “Si äkimeqenqä, ämaqä mätquä panä. Si äwätinä, tqä huiwi ämaqä Goti Iquenyqä hiqäva-imäkkqä ique ämotquetnä, Mosisi iqu hinuiqänä ätkqä-pa hiqäva imäkiyä. Tqä yaqä qäpu eqenqä, ämaqä, näqñqä iuta hipñqeqä” ätukqä.

Mäkä-iqä iutanjä naqä hñqueqä quuvqä heqiyqenjqät

⁵ Jisasi Iqu anjä-himqä Kapänamänji yängisa peyqangja, ämaqä Romätanjä mäkä-iqä iutanjä naqä hñqu äwimetä, yatñqä yänänäqñqä äwikqä. ⁶ “Naqä Iquki, nyaqä wäunuä-nyiyqä hñqu yaqä vqangji, anjä du hiqäqä äwinä. Iqueqä yänji nñuä itä, tänjä-hunqä naqänänjä ämetqäüä.”

⁷ Kimanji Jisasi Iqu, “Nyi äwätmä änguä iwimäkmqänä” ätukqä.

* 7:23 Lukä 13:23-27 † 7:23 Lukä 6:46-49 * 8: Makä 1:40-45; Lukä 5:12-15 † 8:4 Lukä 7:1-10

⁸ E tquanğa, ämiqä iqu kimañi, tiñä ätukqe. “Naqä Iquki, Si nyaqä anä tängisañqä yapñqe, nyi ämaqä äñguänänä-qunä hmanjqä. Inñi Si kukñuinä tqañgti, nyaqä wäunüä-nyiyqä iqu äñguä imänänä. ⁹ Nyi-pqe inänji. Nyi ämaqä yoqä-tänjä hñqueqä yäpä imä äpmamä, ique qänaknä inä wimqänä. Nyaqä ämaqä mäkä-iqä nyi ämitñqä iquaunñi, hñque ‘Si uvä’ tquanğundqe, iqu äwänqiyä. Hñque ‘Si biyä’ tquanğundqe, iqu äpäñqiyä. Itanğa ñqä wäunüä-nyiyqä hñque ‘Si tä imäkiyä’ tquanğundqe, iqu imäkänqiyä” ätukqe.

¹⁰ Jisasi Iqu kukñuä ii qätä äwiyäqe, yäunüä itä, ämaqä Ique qänaki wivändätanğuwä iu ätukqe. “Nyi he etqänä. Ämaqä yäpaqänğisañä tqueqä quuvqä eqiyätñqä-panä iinñi, Israitqä duñi, Nyi hiñuä mäqunquä itñqe. ¹¹ Tiñä-pqe etqänä. Ämaqä kuapänänñi mäptqä yapqä ingisatä, mäptqä wiqä ingisañä iqua, qu Goti Qäukuä Yätutañä Iqunä miqeu ätimäupu, Aprähamä iqutä, Aisakä iqutä, Jekopä iqutä buayä anä hñqä quamä pmapunwiqä. ¹² Inäqe Israitqä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu pmepñqä atäunüä kinğanä ikqä iquaunñi, Goti Iqu hiawiqä ingisañqä huätä dowatäñiqeqä. Iqinñi qu kñuä kuapänä äqiyäpu, hiqanä manğtäsqukuä mäuqäpnuwiqä.”

¹³ E ätuäqetani, Iqu ämiqä ique, “Si ätuñqueqä. Nyi imäkmqenqä quuvqä ae eqñä-pa timäunqiyä” ätukqe. Iinñä tquanğa, asänğanñi ämiqä iqueqä wäunüä imäkkä iqu, äñguä qe imänğqe.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hñquautä, äñguä iwimäkkqenqä†

¹⁴⁻¹⁵ Inğanñi Jisasi Iqu Pitä iqueqä anä yäpä ingisa äpaquväqe, Pitä iqueqä känemi huiwä tnänä wimänğanñi, iquvanä iu witanğñi äqunäqe, kiqä hipa iu itmaqiyqanğa, huiwä tnänä iqu ävämeqanğa, ii ävautä Iquenyqä buayä näwenyä imäkkqe.

¹⁶ Mäptqä äwitñqä iqanğanñi, Jisasi Iquenyqä ämaqä penqä-tänjä kuapänänñä ätuma äpkuwi. Iqu penqä iquau kukñuä ätuätä huätä ändowatätä, yaqä-tänjä iquaunñi äñguä qe imäkkqe. ¹⁷ Iqu iinñä imäkätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, hiñuä-tqä Asayä iqueqä manä iuta ätkqä hñque, qäyunä imäkkqanğñi ätimäukqe.

“Iqueqä-kiuänñi, neqä yaqä huitanñä-huitanñi ämetä, huätä ämamäuqe qä.”§

*Jisasi Ique qänaki wivändqenqä**

¹⁸ Jisasi Iqu, ämaqä kuapänänñi Ique qäuiqä enqä-pa äkutäupu, pämä tqäutangä äqunäqe, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquaunñi, “Ne eqä-huänñä yätäqä nänğisañqä äwanä” ätukqe.

¹⁹ Inğanñi ämaqä kukñuä-suqenqä näqnqä hñqu äpäqe, Jisasi Ique tiñä ätukqe. “Ämotqueqä Iqukiyä, Si anä-himqä eeqänänñä iunqä uwqanğtqe, nyi qänaknä kivändmqänä.”

²⁰ Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Hiveqä hiqiyqä iqua, iquauqä anä-tänñiqä. Yññä iqua, anä-tänñiqä. Inäqe, Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä anä hiqaqä wiqe, hmanjqä.”

²¹ Itanğa wäunüänqä ämotquaminqä hñquququ tii ätukqe. “Naqä Iquki, ñqä apique ganä, qua qäyä mapteumqänä, hiñuinä ñqänäwqatiyä.”

²² I tquanğanñi, Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Qäyä eänä. Ämaqä ae äpäkombqä iqua,† quwqä ämaqä pizqä iquenñi, qua qäyä ptepnqe qä. Si Nyi qänaki nyivändiyä.”

Yunüä iqutä, eqä iqutä, Jisasi Iqueqä kukñui qätä äwikiyinqä‡

† 8:13 Makä 1:29-34; Lukä 4:38-41 § 8:17 Asayä 53:4 * 8:17 Lukä 9:57-60 † 8:22 Jisasi Iqu ii ätkqe, Iqu ämaqä hänä yqänä äpmapiyä-qe, quuvqä maeqiyqä iquauñqä ätkqe. ‡ 8:22 Makä 4:35-41; Lukä 8:22-25

²³ Kukñuä e ätmbyitani, Jisasi Iqu yimba iu tkamäuqanğa, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua anä ätkamäukuwi. ²⁴ Qu eqä-huänä Galili awä iqi wätqätanğuwänğa, yunjuä naqänänä hñqu ätimäutä, eqä änyuämäwa äpâyätä, yimba iqueni qui imäkätñqä iqanğqä-qe, Jisasi Iqu hiqaqä yqänä äwäminqe. ²⁵ İnqe qu äwäpu, Ique ämenä äwäpu tii ätukuwi. “Naqä Iquki, ne qui imäknatñqä iqunä. Yätamakqä neyä.”

²⁶ Iwä Iqu, “Täukueqä! Hiqä quuvqä heqiyqe, wänqäpiyqä. He ze, sunqä enğiyä?” ätukqe. Itani Iqu yunjuä iqesä, eqä iqesä, “İni miqä manyinyqä” tquanğa, iquaqu ämñänğiyi.

²⁷ İnğanı ämaqä iqua yäunjuä ipu, tii ätnğuwi. “Ae! Ämaqä Tqu äkitanä änäänükä? Yunjuä iqtä, eqä iqtä, Iqueqä kukñui qätä äwiyqiyuä.”

Ämaqä penqä-tänä hñquaquinyqä§

²⁸ Itani Jisasi Iqu eqä-huänä yätäqä nänğisa ätimäuqe, qua Gatala iu iuäqämakqe. İqini ämaqä penqä-tänä hñquaqu hikä hovqä ämaqä pizqä eminuwä iuta äpäsinyä äwimakiyi. Iquaqu hiqi tqäutanğinyinqä, ämaqe huänqä iunı mäwqä iminuwı.

²⁹ Ique äwimayi, zääqä yänänäqñqä ätukiyi. “Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquki, squä nemäkñqäwä? Hea qäyuni matimäuqä qäyä etanğı, Si qui nemäkñqä äpinyä?” ³⁰ Yaqueqä kuapänäni kinä nänı ätqäupu, ymisanä änminuwı. ³¹ Itanğa penqä iqua yatñqä yänänäqñqä äwäpu, “Si huätä nandowatqanğtqe, ne yaqueqä iquau-mända paquvatunquä hinuinä naqänyä!” ätukuwi.

³² I tquanğuwänğa, Iqu “He upuiyä” ätukqe. Itani penqä iqua ämaqä iquaquini äväma, yaqueqä iquauqä yäpä inğisa äpaqukuwi. İnğanı yaqueqä eeqänänä iqua tnänä äwäpu, iwaqä iuta eqä-huänä bunqä äpäquveqäpiyi, eeqänäni eqä änyuäpätäkqe.

³³ Ämaqä yaqueqä miqä iqua hinuä e äqumbiyi, zä anä-himqä iunqä äwäpu, iinä timäuqanğqenqätä, itanğa ämaqä penqä-tänä iquaqui äwimakqenqätäni, ämaque ätukuwi. ³⁴ Itanğa ämaqä anä iutanä eeqänäni, Jisasi Ique wimapñqä äpkuwi. Qu Ique hinuä ae äqumbiyi, Iqu qua iu ävämetñqä yatñqä yänänäqñqä äwiminuwı.

9

*Jisasi Iqu, ämaqä yänä nñuä-tänä hñque anğua iwimäkkqenqä**

¹ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu yimba hñque ätkapmäuqe, eqä-huänä yätäqänğisanqä anğumä äwätä, Iqueqä anä-himqä iu ätimäukqe. ² İnğanı ämaqä hñqua, yänä nñuä-tänä hñque, iqueqä yquvanä iunä witanğı Iquenyqä ätuma äpkuwi. Itani Iqu iquauqä quuvqä heqiyqe naqä-qakuänänä äqunäqe, nñuä-tänä iqueni tii ätukqe. “Nqä ymeqä iquki, tqä äwqe hanjuä äkinyänä. Nyi tqä suqä quvqe, huätä ae ämakmäuqänä.”

³ Ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, Iqu e tquanğı äwipiyi, quwqä kñuä indqänqä imnä tiinä indqänğuwı. “Ämaqä Tqu Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa timäutñqä iqiya.”

⁴ Jisasi Iqu iquauqä kñuä indqänğeunı näqñqä eätä, tii ätukqe. “He heqä kñuä indqänqä iutanı, kñuä quvqe sunqä indqänätqänäuä? ⁵ Nyi iqueni, ‘Tqä suqä quvqe huätä ämakmäuqänä’ ätuätmä imäkmqe, yänänäqñqä-tänunqä. Itanğa Nyi iqueni, ‘Si ävautnä qanä uvä’ ätuätmä imäkmqä-pqe yänänäqñqä-tänunqä. Qäquaqu asänäni. ⁶ İni Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täunı suqä quvqe huätä mamäunqiyä-qe, he näqñqä mapñqä änyinğiyä.” E ätuäqetani, yänä nñuä-tänä iqueni, “Si pämä ätqäutnä, yquvanä ämetnä, tqä anä iunqä uvä” ätukqe.

⁷ I tquanğa ämaqä iqu ävauqe, iqueqä anä iunqä äukqe. ⁸ Ämaqä iqua hinuä iinjä äqumbiyi, zä ipu, Goti Iqu ämaqeunji yänänäqñqä iinjä vqanğqenqä, Iqueqä yoqe haqeğä ämamäukuwi.

Matiu mbqä motauqä iquenqät

⁹ Jisasi Iqu anä ique äväma äwätäqanğani, ämaqä hñqu mbqä motauqä anä iu pmetanği äqunğqe. Iqueqä yoqe, Matiu ique. E äqunäqe, iqueni, “Qänaki nyivändiyä” ätukqe. Inji, Matiu iqu ivatuwänäqe, Ique qänaki qe äwivändkqe.

¹⁰ Ga Jisasi Iqu, iinjä iqueqä anä iu buayä änätä pmetanğa, ämaqä mbqä motauqä kuapänänğä hñquatä, suqä quvqä imäkqä kuapänänğä hñquatä äpäpu, Iqutä, Iqueqä wäunüanğqä ämotquaminğqä iqua-pqetä buayä anä ängmanminuwi. ¹¹ Parisi hñqua hinuä e äqumbiyi, wäunüanğqä ämotquaminğqä iquau yatñqä äwikuwi. “Hiqä Ämetqueqä Iqu buayi, ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkqä iquatä, anä änätñqe, äänä etanğiwä?”

¹² Jisasi Iqu qätä e äwiyäqe, tii ätukqe. “Ämaqä yaqä maeqä iqua, duuta iquaunqe, mäwqä ipñqäuä. Ämaqä yaqä-tänğä iquanä upñqäuä. ¹³ Nyi äpqe, ämaqä jänänğä iquau tääqä tuätumamqä äpqä hmanğqä. Oeyä. Nyi ämaqä suqä quvqä imäkqä iquau tääqä tuätumamqä äpqeqä. Iinjñqe he Goti Hanjuwä Iqueä bukä iu tiinjä äqänänğqe, näqñqä mapiyä.

‘He hiqäva imäkätqänjuwinqe, manyinğä iqiyä. He ämaqä iquaunqä qeqä emänğanğuti anğquä itquapñqä änyinğiyä.’†

Suqä, buayä manğä imäkmbu, pmeqenqäs

¹⁴ Inğani ämaqä Jonä iqu ämotquaminğqä iqua, Jisasi Ique äwimepu yatñqä äwikuwi. “Ii änänğänğäwä? Nesä, Parisi iqua ämotquetqänjuwä iquatä, tääqä yänänäqñqä imäkatunquä diñqä, buayä manğä imäkñätanä yakuä äpmetunqueqä. Inğqe ämaqä Si ämotquetqänğä iqua, iinjä miqä itqänjuwiqä.”

¹⁵ Jisasi Iqu kimanji, kuknuä ktqä tii ätukqe. “Ämaqä apäkä metñqä hñqu, iqueqä käyämaqä iquatä yqänä pmetanğa, qu äwqä hanğä iuta hipenüä iuismäkñäpu pmapnuwänğätanä? Oeyä. Qänakndanji, huiziqua ique ätuma uwqanğuwänğga, iqueqä käyämaqä iqua inğanä imäkmbu pmapnuwänğqeğä.

¹⁶ Itanğa, gquä yäuä hñqu äpkñğqe, ämaqä hñqu yuä änyä-hänğä hñquesanğä ätävätä, hovqä yäuä ique mapmävqä yänqiyä. Iqu e imäkätqe, asñä äqiyätäqanğani änyä-hänğä guä e äktäpitqä iqu, yäuä iqueni qui naqänänğä imäkätä, hovqä naqä vänqiyä. ¹⁷ Tiinjñ iinänğqä. Ämaqä hñqu wainqä-eqä änyä-hänğä hui yaqueqä huiwä yäuä du mequatimäuqä yänqiyä. Iqu e imäkätqe, wainqä-eqä änyä-hänğä, yaqueqä huiwä yäuä iqueni äpisätä, qua bu hiquatäunqiyä. Yaqueqä huiwä-pqe, qui inä imäkñänğqiyä. Wainqä-eqä änyä-hänğä, qu yaqueqä huiwä hänğä iu iquatimepñqäuä. Inji qäquaqu anğuanğänğqeğä.”

*Jisasi Iqu apäkä hiuaqui, anğquä iwimäkqenqä**

¹⁸ Jisasi Iqu, ämaqä Jonä iqu ämotquaminğqä iquau, kuknuä ii yqänä tuätqätanğa, ämaqä miqä hñqu äpäqe, Ique qonğä äwoktäutä tii ätukqe. “Nqä ymeqä apäkä ii, tänğga äpäkonğqä-qe, Si äpätnä Saqä hipae haqeqi wiyqanğti, hänğä vautñqänänğä.”

¹⁹ Iqu e tquanğa, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüanğqä ämotquaminğqä iquatä pämä ätqäpiyi, ique äwivändkuwi.

²⁰ E äwäpiyä imdanji, apäkä hui Jisasi Iqueä tuwä-tänğä qäqiqi äpäqe, Iqueqä gquä iu itmaqänğqe. Ii hea ique-iqueni, qanğä yaqä e pmetanği, quväukuä 12 ämäwqätäukqe. ²¹ Ii knui, “Nyi Iqueqä gquä iu itmaqänmqe, anğquä nyimänänğqiyä”

† 9:8 Makä 2:13-17; Lukä 5:27-32 ‡ 9:13 Hosiya 6:6 § 9:13 Makä 2:18-22; Lukä 5:33-39 * 9:17 Makä 5:21-43; Lukä 8:40-56

indqänätä, iinjä ikqe. ²² Ii Ique itmaqiyqanğa, Iqu hiqumuanä äwiyäqe, ii hinuä äqunätä tii ätukqe. “Nqä ymeqä iiki, tqä äwqe hanuä äkinyänä. Si Nyinyqä quuvqä eqänä-qae, änguä äyä ikimäqänä.” Hea ingata-tiñi, änguä äpmaka äukqe.

²³ Itanğani Jisasi Iqu ämiqä iqueqä anä iu äpaquvāqe, ämaqä hñqua hääwä ätäpu, qokä-apäkä kuapänäñi kñuä yänänäqñqä qäkmanätqätanğä äqunğqe. ²⁴ Itañi Iqu tii ätukqe. “Ii mäpākonqä iqeğä. Oeyä. Ii hiqaqenä äwinä. He huätä upiyä.” E tquanğqetani, qu Iqueni tä äsukuwi. ²⁵ Qu iquau yäpaqä mäñgisa huätä dowatqanğuwänğa, Iqu hiqñqä ii witanğqä ingisa äpāwāqe, iyyqä hipa iu a maqätqanğa, ii ävaukqe. ²⁶ Inji Iqu i imäkqanğqenqe, kukñui hinğināwa im-imä ätqa äukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä hinuä pisqä hñquaqui änguä iwimäkkqenğä

²⁷ Jisasi Iqu anä ique äväma wätqätanğani, ämaqä hinuä pisqä hñquaqu, Ique qänaki äwivändäsinyä, tääqäqä äuminjiyi. “Dewiti iqueqä Kawiquki, Si yenyqä qeqä kimänänä.” ²⁸ Iqu äwätä anä iu paquvqanğani, iquaqu Ique wimeqanğiyänğa, Iqu yatñqä äwikqe. “Nätmatqä iinj, Nyi qäyunä imäkmqenqe, qe quuvqä eqiyqinyqä?”

Kimani iquaqu, “Naqä Iquki, ye quuvqä eqiyqueä” ätukiyi.

²⁹ Itañi Iqu iquaquiyqä hinuä iu itmaqiyätä, “Qe Nyinyqä quuvqä eqiyqiyä-pani, nätmatqä iinj äqemeñqiyä” ätukqe. ³⁰ I tquanğa iquaquiyqä hinui änguä äqänğiyi. Itanğa Jisasi Iqu kukñuä yänänäqñqä tiinjä ätukqe. “Nätmatqä äqemeqenqe, ämaqä hñque awä mätquä panyinyqä.” ³¹ Iqu i tquanğqä-qe, iquaqu äwiyi, Iqu iwimäkqanğqenqe, ämaqä eeqänänjiu awä ätuäkäminjiyi.

Jisasi Iqu, ämaqä penğä-tänjä, kukñuä matqä hñque änguä iwimäkkqenğä

³² Ämaqä iquaqu Ique tii vämeqanğiyänğa, qu ämaqä penğä-tänjä, kukñuä matqä hñque ätuma äpkuwi. ³³ Jisasi Iqu penğä ique huätä mamäuqanğa, ämaqä kukñuä matqä iqu kukñuä tqanğa, ämaqe kñuä kuapä indqänäpu, tii ätkuwi. “Israitqä täunji, nätmatqä huitañä tiñi, hinuiqänänji matimäuqä iminğeqä.” ³⁴ Itanği Parisi iqua, “Iqu penğä iquau huätä ämamäuqe, penğä naqä iqueqä yänänäqñqetä imäkqiyä” ätkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqeunğä huäqä kiinjä äwunminğenğä

³⁵ Jisasi Iqu anä-himqä eeqänänjä iu ikitä, anä aquvāqñqä iunji ämaqeü ämotquetä, Goti Iqunä ämitñqä iunğä kukñuä äñgui awä ätuäkitä, yaqä huitañä-huitañä eeqänänji änguä iwimäkäkäminğqe. ³⁶ Iqu qokä-apäkä kuapänä pmetanğä äqunätä, iquaunğä huäqä kiinjä äwunminğqe. Qu sipsipqä quwqä ämiqe hma etanği, äwäwa kiinjä ipu, qui imäkmbñqä itqänuwä-pa pmetanğä äqunminğqe. ³⁷ E äqunäqetani, Iqu Iqueqä wäunüanğä ämotquaminğä iquaunji, tiinjä ätukqe. “Wäunüä iunji, ymisanjä yäuä kuapänä iinjä, injä etanği ämaqä wäunüä iqe, hmbnänjğä. ³⁸ Iinjñqe ämaqä wäunüä iqä hññä hñqua, ymisanjä aquvä ptpñqä dowatätñqä iinjñqe, he wäunüä Kaniquenyqä tääqä tupñqeqä” ätukqe.

10

*Jisasi Iqueqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä yoqeyi**

¹ Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüanğä ämotquaminğä 12 iquau tääqä ätuätumeqe, dnjä quvqe huätä ändowätäpu, täñä-yaqä hiutanjä-huitañä-tänjä iquau änguä wimäkpnğä dinğä, yänänäqñqetä yoqä naqetä äwikqe. ² Ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä dowatätñqä 12 iquauqä yoqe, tiinjji. Kinganänji Saimonä, iqueqä yoqä huizi Pitä iquvi. Itanğa känguequ, Endru iquvi. Itañi Sepri iqueqä hikñä iquaqu, Jemisi iqtä Jonä iqtänji. ³⁻⁴ Itanğa Pilipä ique, Batromi ique, Tomasi ique, Matiu mbqä motauqä ique,

* 10: Makä 3:13-19; Lukä 6:12-16

Jemisi Aläpiyasi iqueqä hiknä ique, Tatiyusi ique, Saimonä ämaqä Selotqä iutanä ique, itanğa Jutasi Iskarioti,† ämaqä qänaknda Jisasi Ique ämaqä huiziuqä hipa iu qui imäkpñqä väniqñqä iquvi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iqua wäunüä imäkpñqä, näqñqä äwikqenqä‡

⁵ Ämaqä 12 iquaunji, Jisasi Iqu wäunüäñqä ändowatätä tii ätukqe. “Ämaqä Israitqä iqune qäyä etanği huiziquaunqä mäwqä pambiyä. Sämalija pmeqä iquauqä anä-himqä iunji, mäpaquvqä pambiyä. Oeyqä. ⁶ He Israitqä iquaunqänä upñqeqä. Qu sipsipqä, hänaqä qäyunäñiqä mañqä enqä-panä-quai. ⁷ He äwäpu kukñuä awi, ‘Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, qäukuä yätuta qäqi täqi ae äquvepqqä’ tupñqeqä. ⁸ Ämaqä täñä-yaqä-tänä iquau äñguä iwimäkäpu, ämaqä ae äpäkonğuwä iquau ävauqumuatäpu, ämaqä wänymänqä-tänä iquau äñguä iwimäkäpu, dnä quvqä penqä, ämaqä iquau ätqäunqe, huätä dowatäpu iqäupiyä. Nätmatqä he ämenüwi, mbqä mäwqä ipu hingi ämequwitanji, ämaqä iunji, hingi wipiyä” ätukqe.

⁹⁻¹⁰ “He qanä äwäpiyänğanji, mbqä-qatä, yquayä qa-mñqetä, gquä tñänqä hñqutä, yukä iu ämuasmäuqetä, qanä uwqä yäkqetä, qäsä mämeqä pambiyä. Oeyä. Ii tiinjä hitanği. Ämaqä wäunüä iqanğpçä iquaunji, ämaqä quwqä yätamäkqä ämetqänüwä iqua buayi äwipñqäuä.

¹¹ He anä-himqä hñque äpaquväpiyänğanji, ämaqä suqä äñguä-tänä hñquenyqä qävqä ipu, anä-himqä iu ävämepiyänğanqe, ämaqä iqueqä anjunä pmeqäpñqä.

¹² He iqueqä anju äpaquväpiyänğanji, iqi pmamitpçä iquaunji, ‘Goti Hanjuwä Iqu äñguänä emäkänqiyä’ tquäpñqä. ¹³ Iqua aquvänä ipu he etmeqanğpçqe, hiyaqä kukñuä äñgui, iquatä witäniqeqä. I etanğqä-qe, qu he etmapñqe aquvänä miqä iqanğpçqe, hiqä kukñuä ii iquau yätamäkqä mäwqä da yänqiyä. ¹⁴ Ämaqä hñqu he etmetä iqueqä anä iunqä etma mäwqä itä, hiyaqä kukñui qätä maeyqä iqanğutqe, he anä-himqä ique ävämepiyänğanji, qua hinoqukuä yukä iu täka emäkmitätqe, ptä quväteqämä emä uwqäpñqä. ¹⁵ Nyi naqä-qakuä etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kukñuä mitäniqänğanji, qokä-apäkä anä-himqä iqesanji iquauqä kimanji hanä-iqe, Sotomä iutä Gomora iutä äpmaminüwä iquauqeuñji, § anä ämäwqätäuniceqä.”

*Jisasi Iqueqä wäunüä imäkqä iquaunji, hanä-iqä wimeninçenqä**

¹⁶ “Nyi endowatqe, tiinjçä. Sipsipqä iqua, hiveqä hiqiyqä iquauqä awä imä äwquwä enqä-panä iinjä endowatqänä. Ämaqä hui he qui emäkpñqä iqäpñqäuä. Inji he qämakä iquauqä suqä iunä qänaknä ipu, kñuä äñguä ganä indqämbiyi imäkqäpñqä. Inäqe ynñä-heeqe, suqä quvqä mimäkqä itqänüwä-pa, he-pqe asä ii iqäpñqeqä.

¹⁷ He ämaqä iquaunji äñguänä wimasipiyä. Qu quwqä ämiqä iquauä hinüä iqinji kukñuä metpnuwiqä. Quwqä anä aquväqñqä iunji, täua hitäwipnuwiqä. ¹⁸ Qu Nyi mändi ängittqiyäpu, ämiqä Romätanä iquaunqätä, anä-himqä naqä ämiqä iquaunqätä, heñi eyqiyäma upnuwiqä. Inğanji he ämaqä naqä iinjä iquautä, ämaqä Israitqä qäyä etanği huizi iquautänji, kukñuä äñgui awä tupnuwänqeqä. ¹⁹ Qu heñi, kukñuänqä eyqiyäma uwqanğuwänğanji, ‘Ne kukñui, äki tanquatiyä? Ä kimanji, äänä tuanquatiyä?’ kñuä mindqänqä pa iqäpñqä. Oeyä. He kukñuä tñqänğanji, Goti Hanjuwä Iqu he kukñuä tupñqe, ämetquenyqiyä. ²⁰ Ii tiinjçä. Kukñui, hiqä-hiuä matqä ipñqäuä. Hiniqueqä Dñä Äñguä Iqu hiyaqä manä iuta awä tuänqiyä.

²¹ Ämaqä hui quwqä kätä-känğueque, huiziqua ique pizqä päkpñqä iinjqe, quwqä hipa iu wipnuwiqä. Itanji kaniqukua, quwqä ymeqä iquaunji-pqe, suqä asitanji

† **10:3-4** Näqñqä-tänä kuapanä iqua, kñuä tiinjä indqänätqänä. Yoqe Iskarioti, kiqä quati, ‘ämaqä anä-himqä Karioti iqesanä ique’. ‡ **10:3-4** Makä 6:6b-13; Lukä 9:1-6 § **10:15** Ipäqäkqä 18:16-19:29 * **10:15** Makä 13:9-13; Lukä 21:12-19

itquapnuwiqä. Itanğa ymeqä iqua, kunaqä-kunuñuau-pqe, mäkä äunäpu asä inä ipnuwiqä. ²² He Nyaqä yoqä-tänjenä etanği, ämaqä eeqänäni äwqä quvqä emäqäpnuwiqä. Inäqe qokä-apäkä hanjä-iqä qäpu etqänğanqä yänjä äqämbu äpmamitpqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hänjä iqumuatäniqeqä.

²³ Ämaqä anjä-himqä hñquesanji quvqä etqueğanppqe, he ävämepe, anjä-himqä hñquenyqä zä uwqäpnqä. Nyi naqänä etqänä. He Israitqä iquauqä anjä-himqä eeqänänjä iunji änyä mikiqänğa, Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäniqeqä.

²⁴ Ämaqä näqñqä ämetqänuwä iqua, näqñqä ävätnqä iqueni, mämäwqätä uqä ipñqä uä. Itanğa ämaqä wäunüä imäkätqänuwä iqua, iquauqä naqä iqueni, mämäwqätä uqä ipñqä uä. ²⁵ Näqñqä ämetqänuwä iqua, ämotquetñqä iqtänji, asänänjä eänuwä, ii qäyunjqä. Wäunüä imäkätqänuwä iqua, naqä iqtä asänä eänuwä, ii-pqe qäyunjqä. Inji ämaqä ämiqä iquenyqe, qu 'Iqu dnä quvqä Belsäpula iqueqä' ätpqe,† iqueqä yäpä iqi itqänuwä iquauñqe, yoqä quvqänänjä asä inä tñqä uä.

Zä tquenyqä winqenqä?†

²⁶ He ämaqä iinjä etqueğanppqä iquauñqe, zä miqä pambiyä. Nätmatqä eeqänänji huäqä äutnmitätqe, ätnänjä iqi timäunqiyä. Nätmatqä eeqänänji zä äwämütätqe, ämaqe näqñqä hipñqä uä. ²⁷ Kukñuä Nyi ämaqe matquä henyä etätñqe, he ätnänjäqi tquäpnqe. Kukñuä Nyi qeiqinyä etqe, he ämaqe uqä hinüä iqi ätqäupu awä tquäpnqe. ²⁸ Ämaqä hiqä huiwä iunä päsqä iquauñqe, zä miqä pambiyä. Qu quuvqe, pizqä mapäsqä ipñqä uä. Goti Hanjuwä Iqu, huiwitä, quuvqetä, tä iunqä dowatätä, qui Imäqä-qu etanği, he ze Iquenyqänä iqäpnqe qä. ²⁹ He näqñqeqä. Yñjä wänqä isuañqe, ämaqe, qu hñjuaquinyqä mbqä wänqä hñqunä itqänjä. Inäqe hiqä Hiniqu, isuau äñguä ämitäqetani, Iqu hinuinä mäqunquä iqanğutqe, isuañtä hmbu qua mänji mapäknqä inqiyä. ³⁰⁻³¹ Goti Hanjuwä Iqueqä hinüä iqinji, he yñjä isuañji, ämäwqätä uñä uä. Hiyaqä dä nyuänjä iunji, Iqu a ae ätäuqeqä. Iinjä etanği he hanjä-iqä emeqanğutqenqä, zä miqä pambiyä.

Jisasi Iquenyqä kuapänä winğanği, Iquenyqä awä-tqenqä S

³² Ämaqä hñqu, ämaqä iunji, 'Nyi Jisasi Iquesanunjqä' tquanğutqe, ga Nyi-pqe iquenqe, Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqueä hinüä iqinji, 'Ämaqä tqu, Nqeqä' tumniqeqä. ³³ Itanğa ämaqä hñqu, 'Nyi Jisasi Iquesanunä manä' tquanğutqe, ga Nyi-pqe iquenqe, Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqueä hinüä iqinji, 'Ämaqä tqu, Nyitanu manä' tumniqeqä.

³⁴ He Nyinyqe, 'Iqu mäkä eeqäpnänji, mändi kittqiyätñqä äpqeqä' knüä maeyqä pa inä. Oeyä. Nyi ämaqe, äwqä hanüä inqä pmetpnuwä diñqe, mäma mapqä, ipäqäyunjä äma äpqeqä. ³⁵ Nyi tiinjqä äpqe.

*'Hikñuiqu, kaniqä mäknqä vqä iinjätä, meqi, känäu mäknqä vqä iinjätä, hikñueqä apäki, keenqä mäknqä vqä iinjätä, äpqeqä. ³⁶ Itanğa ämaqä hñqueqä käyämaqä iquautanjä hñqua, iqueni himä-wiunqä wipnuwiqä.'**

³⁷ Ämaqä hñqu kaniquenyqätä, känäunqätä kuapänä äwinyätä, Nyinyqe wänqäpu äwinymitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu hmanjqä. Ämaqä hñqu iqueqä ymeqä qokä iquauñqätä, apäkä iuaunqätä kuapänä äwinyätä, Nyinyqe wänqäpu äwinymitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu hmanjqä. ³⁸ Itanğa ämaqä hñqu hanjä-iqä Nyaqä yoqeta wimeqanğutqe mämeqä itä, Nyinyqä qänaknä miqä imitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu manä.† ³⁹ Ämaqä hänjä-pmeqä äñgui ämäqumuetä, a yänänäqñqä äqätmitätqä

† 10:25 Matiu 9:34 ‡ 10:25 Lukä 12:2-7 S 10:30-31 Lukä 12:8-9 * 10:36 Maika 7:6 † 10:38 Lukä 14:26-27

iqu, iqueqä hänä-pmeqe qui imäknänqiyä. Itanği ämaqä Nyinyqä kñuä indqänätä, iqueqä hänä-pmeqe huätä ävquatämäumitätqä iqu, hänä-pmeqä naqä-qakuänäñi ämeniqeqä” ätukqe.

Yätamäkqä vqä iqua, kima äñguä mapnuwänqä

⁴⁰ “Ämaqä hñqu, he etmetä äñguänä emäkqanğutqe, iqu Nyi-pqe inä iny-imäkqiyä. Ämaqä Nyi indmetqä iqu, Nyi änändowatkqä Ique-pqe inä itmeqiyä.

⁴¹ Ämaqä hñque, Goti Iqueqä kukñuinğä hiñuä-tqä hñqu ique wimeqanğa, iqu iquenyqe, ‘Hiñuä-tqä-queqä’ kñuä indqänätä, iqueni itmetä äñguä iwimäkätqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iqueni, nätmatqä äñgui, hiñuä-tqä iquau ävätñqä-pa väniqeqä. Itanğa ämaqä hñque, ämaqä jänänğä hñqu ique wimeqanğa, iqu iquenyqe, ‘Ämaqä jänänğä-queqä’ kñuä indqänätä, iqueni itmetä äñguä iwimäkätqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iqueni, nätmatqä äñguä, ämaqä jänänğä iquau ävätñqä-pani väniqeqä. ⁴² Itanğanñi ämaqä hñqu, Nyaqä ämaqä tquautanğä yoqä naqä-tänğä maeqä hñquenyqe, ‘Iqu Jisasi Iquenyqä qänaknä itñqä-queqä’ kñuä indqänätä, ique eqä isqä ävätqä iqu, Nyi iquenyqe, ‘Ämaqä tqueqä wäñuä äñguä iutanğä kimanñi, ämeniqeqä’ naqä-qakuänänğä etqänä” ätukqe.

11

*Jonä asñä-qäyqä iqu, yatñqä äwikqenqä**

¹ Jisasi Iqu, Iqueqä wäñuänğä ämotquaminğä 12 iquaunñi kukñuä ii ae ämotqueqe, Iqu iqinñi äväma, anğä-himqä huizi, qua Galili iu äwiñqä iu, ämaqe u ämotquetä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui awä ätuäkäminqe.

² Jonä iqu guä kiquyäueqä anñu äpmeqänğanñi, iqu wäñuä eeqänänñi Kraisi Iqu imäkqanğqenqä qätä äwiyäqe, iqueqä wäñuänğä ämotquaminğä hñquaqu, Jisasi Ique yatñqä wiyñqä ändowatkqe. ³ Iquaqu Ique äwimayi, yatñqä tiinğä äwikiyi. “Qu ‘Kraisi Iqu äpäñqiyä’† ätätqänñuwi, Si Qäqukitanä, ä hñquenyqä hiñuä inä äqänänä pmetunğutanä?”

⁴ Jisasi Iqu kimanñi, iquaqu tiinğä ätukqe. “Qe nätmatqä hiñuä äqunäsinyä qätä äwiyänñiyinqe, äwäsinyä Jonä ique awä tiinğä suinyqä. ⁵ ‘Ämaqä hiñuä pisqä iqua, hiñuä äñguä äqänğäuä. Yuka quvqä iqua, qanğä äñguä äwqäuä. Wänymänğä-tänğä iqua, äñguä imänğäuä. Qätä äyqä iqua, qätä äwiyqäuä. Ae äpäkonğuwä iqua, anği ävauqäuä. Nätmatqä maeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä äñgui qätä äwiyqäuä.’‡ ⁶ Ämaqe, qu Nyi imäkqanğqenqä kñuä indqänäpiyä iqua, quwqä quuvqä heqiyqe qui mimäkñqä iqanğutqe, qu aquvänä ipñqäuä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jonä iquenyqä ätukqenqä§

⁷ Jonä iqueqä ämaqä iquaqu ae uwqanğiyänğa, Jisasi Iqu qokä-apäkä iunñi, Jonä iquenyqä tii ätukqe. “He anğä avqñqä duñqe, squä hiñuä qumbñqä äukuwäwä? Qoä-qamqä yunñuä miqanğqä qumbñqä äukuwätanä? Oeyä. ⁸ Squä hiñuä qumbñqä äukuwäwä? He ämaqä qäkä äñguänänğä yäuqä pmetanğqä hñque hiñuä qumbñqä äukuwätanä? Oeyä. Ämaqä qäkä äñguä äyäuñuwä iqua, ämiqä naqä iqueqä anğä du pmetñqäuä. ⁹ He squä hiñuä qumbñqä äukuwäwä? Ämaqä hiñuä-tqä hñque hiñuä qumbñqä äukuwätanä? Nñqä. Iinğä sätäti, Nyi tiinğä etqänä. Iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä hiñuä-tqä huizi iquaunñi ämawqätäunä” ätukqe. ¹⁰ “Bukä iunñi, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanñi tii ätä äqänänä.

* 11: Lukä 7:18-23 † 11:3 Matiu 3:1-12; Malakai 3:1 ‡ 11:5 Asayä 35:5-6 § 11:6 Lukä 7:24-35

‘Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kuknuä ämapqä hñque, Si hiñuiqä kimetñqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetñqänänyä,’ ätä äqänänä.*

Kuknuä ii, ämaqä tätquenyqä ätqiyä. ¹¹ Itanji Nyi he naqä-qakuä tiinjä etqänä. Ämaqä eeqänänjä iutani, Jonä asnjä-qäyqä ique ämäwqätäutñqe, aanqeqä. Inäqe Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqä iunji, ämaqä yäpakä quvqä äpmeñqä iqu, Jonä iqueni ämäwqätäunä” ätukqe.

¹² “Jonä asnjä-qäyqä iqu kuknuä awä ätuminqänğanji, ämaqä yänänäqñqä-tänjä iqua, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqä iu paqurñqenqe, qu wäunjuä yänänäqñqä ipñqä ipäqäkuwi. Täñğanji qu wäunjuä iinjä yqänä imäkäpu, Goti Iqueqä miqeuñji hanjä-iqä kuapänä ävätqänä. ¹³ Jonä iqu ätimäukqänğanqe, ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuñqä näqñqe, qu bukä hiñuä-tqä iqua äqäkuwiutatä, Mosisi iqu kuknuä-suqenqä äqäkqeutatä ämaminjuwiqä. ¹⁴ Goti Iqueqä bukä iunji, ‘Hiñuä-tqä Laisa iqu äpäñqiyä’ ätätä äqänänqeqe,† ii Jonä iquenyqänä äqänänä. He Nyaqä kuknuä iinjqe, quuvqä heqäpñqäpiyä, maeqiyqä ipñqäpiyä? ¹⁵ He qätä-tänjuenä epiyi, kuknuä iinjqe kñuä äñguänä indqämbiyä” ätukqe.

¹⁶ “Ämaqä tänğa äpmeñuwä iunqe, Nyi änänänyä tmqäwä? Tiinjuaiqä. Ymeqä ququawä aquvqñqä iu quamä äpmapu, ymeqä huizi iquauñqä tääqä tiinjä ätätqänjuwä-panjä-quaiqä. ¹⁷ ‘Ne henyqä häawä qäyä ätqanqu, he himnuñuä miqä iquwiqä. Ne pmapqä qäyä iqanqu, he kñuä maqiyqä iquwiqä’ ätätqänjuwiqä. Ämaqä tänğa äpmeñuwä iqua, qu ymeqä tqua enqä-panjä eäpu, suqä äsque-äsquenyqä mäwinğanjiyi. ¹⁸ Jonä asnjä-qäyqä iqu äpäqetani, buayä änätä, wainqä-eqä manqä iqanğa, qu ‘Dñä quvqä-tänjä-queqä’ äyä ätkuwiqä. ¹⁹ Inäqe Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäqetani, buayätä eqätä gangqänğa, qu tii ätqä. ‘Ämaqä buayä eqä yaqäpiqä itä änätä, wainqä-eqä kuapä ñqueqä. Itanğa ämaqä mbqä motauqä iquauqätä, suqä quvqä imäkkqä iquauqätä näueqä-queqä’ inä ätqä. Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquauqä wäunju, tiinjä motquapnä. Iqueqä kñuä indqänqe, ii aanjä naqä-qakuiqä” ätukqe.

Ämaqä, quwqä suqä quvqenqä mäwquatämäuqä iquauqä hanjä-iqenqä‡

²⁰ I ätuäqetani, Iqu ämaqä anjä-himqä hui-huiu äpmeñuwä iquauñji, äkasuwä ätukqe. Anjä-himqä iunji, Iqu wäunjuä ämaqä mimäqänänjä di kuapänä qäyä imäkkqanji, quwqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe mäwquatämäuqä iminjuwi. ²¹ Iquauñji Iqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä Kolasinä pmeqä iquendä, Betsaitä pmeqä iquendä, hiqä hanjä-iqenqe, Nyi ‘Oänä’ etqänä. Tiinjä etanjiyä. Nätmatqä ämaqä mimäqänänjä di, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä-panji, ämaqä hñqu Tayä pmeqä iquauätä, Saitonä pmeqä iquauätä awä iqisa imäkkqä-säpi, qu qänğanä tiinjä ae pmeqäpningä. Quwqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe äwquatämäupiyitani, huäqä-hunqä qäki ämäyäupu, tä wätakiu ae pmeqäpningä. ²² Iinjñqe Nyi he etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqe uqä suqä iwäsäuninqä atäunjuä ikqeuñji, heyaqä hanjä-iqe, Tayä pmeqä iquauqätä, Saitonä pmeqä iquauqätäni, ämäwqätäuniqeqä. ²³ Itanğa Kapänamä pmeqä iquenyä, Goti Iqu heñji, qäukuä haqä yätunqä etma yäniqätänä? Oeyä, Iqu he ämaqä pizqä iquauqä anjä bunqä endowatäniqeqä. Nätmatqä ämaqä mimäqänänjä di, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä enqä-panji, ämaqä hñqu Sotomä pmeqä iquauä awä iqisa imäkkqä-säpi, anjä-himqä iqu yqänä witäninjqä. ²⁴ Iinjä etanji hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqe uqä suqä iwäsäuninqä atäunjuä ikqeuñji, heyaqä hanjä-iqe Sotomä pmeqä iquauqeuñji ämäwqätäuniqeqä” ätukqe.

Hapä pmeqe, Jisasi Iquesanji

* 11:10 Malakai 3:1 † 11:14 Malakai 4:5 ‡ 11:19 Lukä 10:12-15

²⁵ Inğanji, Iqu tii ätukqe. “Apä, Qäukuitä Quaetä Miqä Iquki, ämaqä näqñqä kñuä-tänjä iquaunqä si nätmatqä tä zä äkittqiyeñä-qe, ymeqä dänjä-sua enqä-pa äyä ämotquenyä. Si e imäkqanğnā, Nyi ‘änğuiqä’ äktqänā. ²⁶ Auä, Apä, Si Tqä-täuä yeeqä imäkndñqä diñqä, imäkñiqä” ätukqe.

²⁷ Tiinjä-pqä inä ätukqe. “Nqä Apiqu nätmatqä eeqänänji, Nqä hipa täu änjiyqeçä. Ämaçe, Ymeqä Iquenyqä näqñqe, aanqeçä. Apiqunänjqä. Ämaçe, Apiquenyqä näqñqe, aanqeçä. Ymeqä Iqutä, ämaqä Ymeqä Iqu ämotquetñqä iquatänā, Apiquenyqä näqñqä eänäuä” ätukqe.Š

²⁸ “Ämaqä wäunüä tnänjä ipu, hanjä-iqä ämepu, huiwä hanüä enyätñqä iquenä, he eeqänänğuenä hapä hitapmqä Nyinyqä ppiyā. ²⁹ Nyi Nqä-näuä äkittqänätmä, ämaçeunji hanüä itquetñqe. Inji, bulumäka iqua nätmatqä eyqiyämapñqä, zä quavqä hiñuä-qo iu guä ämäsäutqänjuwä-panjä iinj, he Nyaqä yäpä iqi äpmapu, Nyita näqñqä meqäpñqeçä. Itanğa he hanjä-iqä naqänänjä mämeqä, hapä pmepñqäuä. ³⁰ Kukñuä Nyi etmqe, hanjä-iqä naqä manä, he qeiqinyänjä mapñqäuä” ätukqe.

12

*Sämbatqä hiunji hapä pmeqä iquenyqä**

¹ Qänakndañi, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğani, Jisasi Iqu kuä-witqä wäunüä awä iu qanä ikäminqe. Inğanji Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua buayä dä vqanğa, qu kuä-witqä häukui, ätäkäpu änminjuwi. ² Parisi hñqua hiñuä iinj äqumbiyi, Jisasi Ique tiinjä ätukuwi. “Hiñuä qunyä! Suqä Tqä ämaqä wäunüänqä ämotquetqänjä iqua iquwi, hiunji hapä pmeqänğga imäkqenqe, pmua imäknänä.”

³ I tquanğuwänğa, Iqu kima tii ätukqe. “Änäänğä? Hiñuiqänänji neqä awiçu Dewiti iquä, iqueqä ämaqä iquatä, buayä dä äpäkombiyi, Dewiti iqu imäkkqenqe, he kukñuä iunji a matäuqä itqänjuwätanä? ⁴ Dewiti iqu Goti Hanjuwä Iqueqä anjä yäpä yänğisa äpaquvāqe, bretqä Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqi äwäminqe, iquä iqueqä ämaqä iquatänji, ämepu äñğuiqä.† Buayä Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqi äwinqe, ämaçe ämepu nqänqe, pmua imäknänä. Hiqäva-imäkqä iquanä ämepu bñqä inä äwinä.‡ ⁵ Änäänğänqäwä? Bukä Mosisi iqu kukñuä-suqenqä äqäkqä iunji, he kukñuä tä a matäuqä itqänjuwätanä? Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğani, hiqäva-imäkqä iqua Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anjä iu, Sämbatqänqä suqä ätä äwinqä iunji ävausäpiyā-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqinj, qu suqä quvqä mimäkqä itqänäuä. ⁶ I etanği Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anjä ique Ämäwqätäunqä Hñqu, täqi äwinä.

⁷ Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kukñuä hñqu tiinjä äqänänä.

‘He hiqäva imäkätqänjuwinqe, manyinqä iqiyä. He ämaqä iquaunqä qeqä emänğanğuti äñğüä itquapñqä änyinğiyä.’Š

He kukñuä iinj iqueqä quatinqä näqñqä meqä-säpi, he ämaqä suqä quvqä mimäkqä itqänjuwä iquaunji, hanjä-iqä mäwqä iqäpningä. ⁸ Injä etanği he iqueqä quatinqä maqñqä epu, Nyaqä ämaqä iquaunji hanjä-iqä hiñgi ävätqänjä. Nyi iinj etqe, tiinjäqä. Ämaçeuçä Ymeqä Ekqä Iqu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä iunji ämitqänä. Nyi tä qäqunjqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, ämaqä hipa hñğinj quvqä-tänjä hñque äñğüä iwimäkkqenqä**

⁹ Jisasi Iqu iqinj äväma äwätä, iquauqä anjä aquväqñqä yäpä inğisa qe äpaqukqe. ¹⁰ Iqinj, ämaqä hipa hñğinj quvqä-tänjä hñqu äpmaminqe. Inğanji Parisi iqua

Š 11:27 Lukä 10:21-22 * 12: Makä 2:23-28; Lukä 6:1-5 † 12:4 1 Samueli 21:1-6 ‡ 12:4 Hiqäva-imäkqä 25:5-9 Š 12:7 Hosiya 6:6 * 12:8 Makä 3:1-6; Lukä 6:6-11

Jisasi Ique kuknuä mitpnuwä dinqä yatnqä tiinjä äwikuwi. “Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqanji, ne ämaqä yaqä iquaunji änguä imäkkqe, ii änguätanä, ä änäänqä?”

¹¹ Iqu kimanji, tiinjä ätukqe. “Ämaqä hiyaqä awä iqisanjä hnqu, sipsipqä-tänjä-qu eä, itanga Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqanji sipsipqä iqu qua hovqä iu äpäwitqe, iqu äänä imäkaniqiyä? He näqnqeqä. Ämaqä iqu sipsipqe a ämaqätätä, äkäka yäpaqä tängisa ätuma yapänqiyä. ¹² Inji ämaqä di sipsipqä dunji ämäwqätäutänqenqe, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqä suqä änguä imäkkqe, ii änguänänjiqä” ätukqe.

¹³ I ätuäqetani, Iqu ämaqä hipa quvqä-tänjä iqueni, “Tqä hipa jänä imäkinyä” ätukqe. I tqanga ämaqä iqu hipa jänä i imäknganqä, hipae, änguänqisa änyänqä-pa, e inqqe. ¹⁴ Inqanji Parisi iqua anjä iu äväma, hnqäqi aquvä äqänäpu, Jisasi Ique pizqä päkpnuwä iinqä hänaqenqä qävqä ikuwi.

Goti Iqu Jisasi Ique, wäunjuänqä atäunjuä ikqenqä

¹⁵ Jisasi Iqu qu iinjä iqanquwinqä näqnqä eäqe, anjä-himqä iunji qe äväma äukqe. Itanji qokä-apäkä kuapänänji Ique qänaki qe äwivändkuwi. Itanqanji iquautanjä tänjä-yaqä-tänjä iquaunji, Iqu eeqänänjä änguänä qe iwimäkkqe. ¹⁶ Ii iwimäkätäqänqanji, Iqu iqua Iquenyqä kuknuä awä matqä ipnqänä pmua imäkkqe. ¹⁷ Suqä e imäkminqe, Iqu kuknuä Goti Hanjuwä Iqu hinuä-tqä Asayä iqueqä manjä iuta ätkqä iunä naqä-qakuä timäutnqä imäkkqe. Kuknui, tiinjäqä.

¹⁸ “Ämaqä tqe, Nyaqä wäunjuä imäkkqä iqueqä. Nyi ique atäunjuä ikqeqä. Nyi iquenyqe, kiinjä änyinätneqä. Itanga Nyaqä äwqe, iquenyqä aquvänä kuapänä itqänä. Nyi Nqä Dnjä Ängui, ique wimqänä. Itanji ämaqä qua täutanjä eeqänänjä iunji, iqu suqä jänänjiqä kuknui awä tquätneqänänjä.

¹⁹ Iqu kuknuä äkasuwä ätätä manjä tnänjä matqä yätneqänänjä. Inji hänaqä iutanji qokä-apäki, iqu manjä yänänäqänqä tqanquti qätä mäwiyqä ipnqänänjä.

²⁰ Tuuwä-hiyawä äukinymätä iqanqutqä iqua, iqu mäquasqä yänqiyä. Hiqi-tä hikui-hikui iqanqutqe, iqu maiqupisqä yänqiyä. Hea suqä jänänji, suqä quvqä iu ämäwqätäuninqänqanqe, iqu wäunjuä yqänä iqamanquänqiyä.

²¹ Itanji ämaqä qua täutanjä eeqänänjä iqua, iquenyqä quuvqä eqiyäpu, iqu yätamäkkqä vätnqä hinuä äqämbu pmepnuwiqä.”†

Jisasi Iquenyqätä, dnjä quvqä iquaunqätä†

²² Hea inqanji qu ämaqä dnjä quvqä-tänjä hnqne, Jisasi Iquenyqä qe ätma äukuwi. Ämaqä iqu hinuä pisqä eä, manjä matqä-que. Inqanji Jisasi Iqu iqueni änguä imäkkqanqä, hinuä äqänätä kuknuä ätkqe. ²³ E äqumbiyi, qokä-apäkä iqua yäunjuä ipu, “Täukueqä. Ämaqä Dewiti iquesanjä ne hinuä äqunanä äpmejqä iqu, qäqutiyä?” ätnquwi.

²⁴ Parisitanjä hnqua kuknuä tä qätä äwipiyi, tiinjä ätkuwi. “Ämaqä Tqu, dnjä quvqä iquau huätä ändowätätneqe, Iqu Belsäpulä, dnjä quvqä iquau miqä iqueqä yänänäqänqä iutanänjqä.”

²⁵ Jisasi Iqu iquauqä knuä indqänqä iunji näqnqä eä, tii ätukqe. “Ämaqä, qua naqä hnquesanjä iqua, iwäsänäpu mäkä hunqanqppqe, ämaqä iqua qui imäkmbnqäuä. Itanga ämaqä anjä-himqä hnquesanjä-qe, hueqä-himqä huitanjä-qe, qu awä äkutnäpu mäkä hunqanqppqe, yänänäqänqe änä matqäuqä ipnqäuä.

²⁶ Inji tiinjä-pqe inänji. Setänä iqu, iqueqä dnjä hnqne huätä ändowätätqe, ne näqnqeqä, iqueqä ämaqä iqua awä äpatnqäuä. Inji iqu qua täu ämitnqe, äpakänä mämiqä yäniqe. ²⁷ He Nyinyqe, ‘Iqu Belsäpulä iqueqä yänänäqänqeta dnjä quvqä iquau huätä ändowätätneqeqä’ qäyunä tqanqppqe, hiqä ämaqä iqua dnjä

† 12:21 Asayä 42:1-4 † 12:21 Makä 3:22-30; Lukä 11:14-23

quvqä huätä ändowatätqänjuwi, yänänäqñqä tqueqeta imäkätqänjuwäwä? Hiqä ämaqä iinjä imäkätqänjuwä iqua, heyaqä kukñuä iinjä, ii qäyunä hma hitanngqenqä ämetquapñqeqä. ²⁸ I etanngqä-qe, Nyi, Goti Iqueqä Dñä Ängüä Iqueqä yänänäqñqä iquesa, dñä quvqä iquau huätä dowatqanngundqe, iinqe he näqñqä tiinjä mapñqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ae emeqeqä.’

²⁹ Quwä-meqä hñqu, ämaqä yänänäqñqä hñqueqä anjä iu äpaquvätä, iqueqä nätmätqe metñqä wiñganngutqe, iqu äänä imäkaniqiyä? Iqu ämaqä yänänäqñqä iqueni, guä ganä äkiqiyäueqe, iqueqä nätmätqe hiñgi innga menqiyä.

³⁰ Ämaqä hñqu wäunjuä yätamakqä manyqä imitätqe, iqu Nyaqä himä-wiunqä-queqä. Ämaqä hñqu, qokä-apäkä aquvā-qäyqenqä yätamakqä manyqä imitätqe, iqu ämaqe im-imä ändowatqiyä. ³¹ Iiñinqe, Nyi he tiinjä etqänä. § Suqä quvqä eeqänänitä, kukñuä quvqetä, qokä-apäkä iqua imäkmipqe, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä. Inäqe, ämaqä hñqu Dñä Ängüä Iquenyqä kukñuä quvqä ätmitätqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä quvqe, huätäñi änä mämamäuqä da iniqeqä.

³² Ämaqä hñqu, Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä kukñuä quvqä tqanngutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä quvqä di, huätä mamäunqiyä. I etanngi ämaqä hñqu, Dñä Ängüä Iquenyqä kukñuä ququvqä di tqanngutqe, Goti Iqu, iqueqä suqä quvqä huätäñi, tänga mämamäuqä yänqiyä. Ga qänakndanä-pqe, mämamäuqä yäniqeqä.”

*Zä iquauqä häukuinqätä, ämaqe uqä suqenqätä**

³³ “Ämaqe zä hñquenyqä, ‘Zä tqu quvqätiyä, ängüänänätiyä’ kñuä indqänäpiyänngani, kiqä häukuä, hiñjuä ganä äqumbiyi, inngani qu näqñqä mapñqä uä. Zä hñqu ängüänänä eänqe, kiqä häukuä-pqe, ängüänänäqñqä. Inäqe zä hñqu quvqä eänqe, kiqä häukuä-pqe, quvqeqä. ³⁴ Inji heñi, qämakä quvqä iqua eämakuwänänä eqänänänä. He ämaqä quvqä eänjuwi, kukñuä ängui äänä tñqäwä? Ämaqä iquauqä kukñuä tqe, ii iquauqä kñuä indqänqä dutanngqä. ³⁵ Ämaqä ängüänänä iqua, kñuä ängüänänä indqänäpu, suqä ängüänänä dinä imäkpñqä uä. Ämaqä quvqä iqua, kñuä quvqä huitanä-huitanä indqänäpu, suqä quvqä imäkpñqä uä. ³⁶ Itanngi Nyi he etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqe kukñuä mitäniqänngani, Iqu quwqä kukñuä hiñgi ätmitpñqenqä kñuä indqänätä, iuta iwäsäuniqeqä. ³⁷ Si kukñuä ängüä tquki etanngutqe, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Si ämaqä jänänänjukiyqä’ ktäniqeqä, ññ si kukñuä quvqä tquki etanngutqe, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Si ämaqä quvqukiyqä’ ktäniqeqä” ätukqe.

Qu Jisasi Ique, “Ne Sinyqä näqñqä metunquä mänätquayä” ätukuwiñqät

³⁸ Iqu e tqannga, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñquatä, Parisi hñquatä, Iqueni tiinjä ätukuwi. “Ämotqueqä Iqukiyä, ne tiinjinqä änenngiyä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Wäunjuä Imäkquki eänji, ne ‘naqä-qakuä-queqä’ kñuä neyätñqe, mänätquayä.”

³⁹ Iqu iquauqä kukñui, kimanji tiinjä ätukqe. “Qokä-apäkä tänga äpmeñuwä iquenä, he apäkä qokiqu äväma qanä hiñgi qñqä enqä-panä, quvqä eäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqe qänaknä miqä-quenngqä. He ‘Ne Sinyqä näqñqä metunquä diñqä, mänätquayä’ ändquwä-qe, Nyi iinjä mimäkqä imqänä. He näqñqä mapñqe, hiñjuä-tqä Jona iqu qeyqä. ⁴⁰ Jona iqu hiunji hñquaqui-hñque, heatqä hñquaqui-hñque, hämapäkä naqänänä iqueqä äwqä yäpä inngisa äpmakqä-pa, Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqu asä inänngqä. Hiunji hñquaqui-hñque, heatqä hñquaqui-hñque, qua yäpä inngisa pmenqiyä. ⁴¹ Hiñuiqänänä, ämaqä Ninipe äpmamiñuwä iqua, Jona iqueqä kukñui qätä äwipiyyi, iquauqä kñui äkunmäknäpu quwqä suqä quvqe huätä ävquatämäukuwiqä. Inäqe tängani, ämaqä Jona ique Ämäwqätäunqä Iqu, täqi qäyä

pmetanġi, ämaqe iquauqä kñui äkunmäknäpu quwqä suqä quvqe mäwquatämäuqä iquwiqä. Iiñinqe, hiunġi Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänġanġi, ämaqä Ninipe äpmaminjuwä iqua ävaupu, ämaqä täñga äpmeñuwä iquauqä suqä quvqenqä awä tñnuwiqä. ⁴² Hiñuiqänänġi apäkä, qua hituñuä nämä äwiñqä iu miqä naqä ii, Solomonä iqueqä kukñuä näqñqe qätä wiyätñqä äpkqeçä.† Inäqe täñganġi Ämaqä Solomonä ique Ämäwqätäunqä Iqu täqi qäyä pmetanġi, ämaqe Ique qätä mäwiqä itqänjuwiqä. Iiñinqe hiunġi Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänġanġi, apäkä naqä ii, ävautä ämaqä täñga äpmeñuwä iquauqä suqä quvqenqä awä täniqeçä.

Dñä quvqä ämaqä hñque ävämetä, anġi äwimakqenqä§

⁴³ Dñä quvqä hñqu ämaqä hñque ävämanġi, anġa yeñuä duñqä äwäqe, iqu anġa hapä pmeqä diñqä qävqä ikiquänqiyä. Itanġa hñque mämäqumueqä iäqe, ‘Nyi anġa hiñuiqänä ävämakqä duñqä anġu umqänä,’ täñqiyä. ⁴⁴ I ätäqe, iqu äwäqe, ämaqä hñqua anġa iqueni siiyä äpipo äñguä imäkepiyä-qe, mäpmetanġä qunänqiyä. ⁴⁵ Iiñä äqunäqe, iqu äwätä dñä quvqä 7 hñqua itmeñqiyä. Dñä iquauqä quvqe, dñä kiñganänġa iqueqä quvqeu ämäwqätäunqiyä. Iquau itmetä, qu anġa yäpä yänġisa äpaquväpu pmapñqäuä. Ämaqä iqu hiñuiqänänġi iñänänġa quvqä äpmaminqä-qe, täñganġi aanġa quvqä kuapänä pmeñqiyä. Suqä quvqä asä iutanġi, ämaqä quvqä täñga äpmeñuwä iquauñi äwimeñqiyä” ätukqe.

*Jisasi Iqueqä känaisä, känġukuatä, äwimakuwiñqä**

⁴⁶ Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau kukñuä iñä yqänä tuätqätanġa, Iqueqä känatä känġukuatä äpäpu, Iqutä kukñuä anä tññqä yäpaqä mäñġisa ätqäuminjuwi. ⁴⁷ Itanġi ämaqä hñqu Iqueni, “Hueqä” ätukqe, “Tqä tnatä tunġukuatä, Sitä kukñuä anä tññqä yäpaqä täñġisa ätqäunäuä.” ⁴⁸ Ii ätukqä iqueni, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Nqä nipatä guäkatänġi, tqukuakä?” ⁴⁹ Itanġi Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau atäunjuä ävätä, “Qätä nyipiyä” ätukqe. “Nqä nipatä guäkatänġi, täsquakänä. ⁵⁰ Ii tiinjqä. Qokä-apäkä, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueqä äwiñqä iu qänaknä imitpqa iqua, qu Nyaqä tasi-guäka, nanyi-napqa, itanġa nipaqtänjqä” ätukqe.

13

*Kukñuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuqenqä**

¹ Hiunġi asä qäqueni, Jisasi Iqu anġa iu ävämanġi, yäpaqä mäñġisa äwätä, eqä-huänġa Galili iqueqä manġa iqi quamä äpmaminqe. ² I pmetanġa, ämaqä kuapänänġi Iquenyqä pqañguwitani, Iqu yimba hñque ätkamäuqe, quamä qe äpmakqe. Itanġi ämaqä eeqänänġi, eqä-huänġa manġa iqi pämä tqäutanġä, Iqu yimba iu äpme näqñqä äwikqe. ³ Iqu iquauñi kukñuä ktqä ätuätä, näqñqä kuapänänġi äwikqe. Kukñuä ktqä hñqu tiinġa ätukqe. “Ämaqä hñqu kuä-witqä uwqä tnämäwäwätñqä wänqiyä. ⁴ Iqu ätnämäwäwqanġa, hui hänaqä iqi päknätqe, yññä äpäpu ämambnä. ⁵ Itanġa hui qua kuapänä hma etanġi, hikä-tänġä qäsä äwitangqä iu päknätqe, qua äñgui äwa itanġuti, kuä uwqä ii bakä maqänä hukaunqiyä. ⁶ Inġi mäptqä haqä tiqä ae äyapätä tnänġa tqanġa, kuä kiqä tapiñi wänqäpu etanġi, yäuä hämänä piñqiyä. ⁷ Itanġa kuä uwqä hui guä yänġä-tänġä awä imä päknätqe, guä quvqä iqua qäsä naqä-huinyä epiyi, kuä-witqeunġi, qua aowi äñguä mäwqä yänqiyä. ⁸ Itanġa kuä uwqä hui qua äñguänänġa iu päknätqe, kiqä näänqe 100 huknänä, hui 60 huknänä, itanġa hui 30 huknänqiyä. ⁹ Ämaqä qätä-tänjuenä etanġutqe, kukñuä iñqe kñuä äñguänä indqämbiyä” ätukqe.

† 12:42 1 Ämiqä Naqä 10:1-13 § 12:42 Lukä 11:24-26 * 12:45 Makä 3:31-35; Lukä 8:19-21 * 13: Makä 4:1-20; Lukä 8:4-15

¹⁰ Qänakndani, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua äpäpu, Jisasi Iqueni yatnqä äväpu, “Si qokä-apäkä iquauni, kuknuä ktqä inä sunqä tuätqäninyä?” ätukuwi.

¹¹ Iqu kimanji tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqenqä kuknuä qakui zä witanqä-qe, he näqñqä mapñqe, Iqu henyä etapqiyä. Inäqe ämaqä huizi iquauni, mäwqä itñqe. ¹² Ii tiinjä etanji. Ämaqä näqñqä hui ae ämequwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä ävätä, qu näqñqä kuapänänjä-tänjä-qua hipñqä iwimäkänä. Iinjä etanqä-qe, ämaqä näqñqä maeqä iqua, näqñqä wänqä qu ämenjuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä. ¹³ Initanji, Nyi ämaqä iquauni kuknuä ktqenä ätuätñqe. Qu hinuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä-qe, näqñqä maeqä-quayqä. ¹⁴ Qu iinjä epu, kuknuä hinuä-tqä Asayä iqu äqäkqä tqueni, ii naqä-qakuänänjä ämotquetqänjä. Iqu pmetanğa äpmaminjuwä iquaunqe, tiinjä ätätä äqäkqeqä.

He kuknuä qätä äwika äwäpiyä-qe, kiqä quatinqe änyä mañqä hipnuwiqä. He hinuä äqunğa äwäpiyä-qe, nätmätqä hñquenyqe näqñqä maeqä ipnuwiqä.

¹⁵ Ämaqä iinjä iqua näqñqä äñguä mämeqänqe, quwqä nyuänji woyqä ae imaqundänqeqä. Kuknuä qätä äñguä mäwiyqänqe, quwqä qäte, ae imaqundänqeqä. Nätmätqä hinuä äñguä mäqunquä ipñqe, quwqä hinuä-pqe, ae yämaqundi inqeqä.

Qu iinjä mimäkqä-säpi, quwqä knui äkunmäknäpu, Nyinyñqä angumä quvepñqipi, ga Nyi iquauni äñguä iwimäkqäminjqä.†

¹⁶ Inäqe he Nyi nätmätqä imäkqanqeqe hinuä äqunäpu, Nyaqä kuknui qätä änyiyätqänjuwitanji, Goti Hanjuwä Iqu äñguä ae emäkqä iñqe, näqñqä enä. ¹⁷ Nyi naqä-qakui tiinjä etqänä. Nätmätqä he hinuä äqunätqänjuwi, hinuä-tqä iquatä, ämaqä jänänjä iquatä, qu kuapänänji hinuä qunqänqä naqänänjä winyätqätanqä-qe, qu hinuä mäqunquä iminjuwiqä. Kuknuä he qätä äwiyätqänjuwi, qu qätä wiyqänqä naqänänjä winyätqätanqä-qe, qu qätä mäwiyqä iminjuwiqä” ätukqe.

¹⁸ Jisasi Iqu kuknuä äpakänä yqänänji, tiinjä ätukqe. “Goti Iqu he näqñqä mapñqä etapqetanji, tanğanji kuknuä ktqä ämaqä kuä-witqä wäunuä iu tnämäuqä-queñqe, kiqä qakuinqä Nyi awä tqanqundi, he qätä nyipiyä. ¹⁹ Ämaqä, qu Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqenqä kuknui qätä äwiyäpu, kiqä qakuinqä näqñqä mämeqä itqänjuwä iqua, qu kuä uwqä hänaqä iqi äpäknqä-panä-quaiqä. Setänä iqu äwimetä, kuknuä Goti Hanjuwä Iqu quwqä knuä indqänqeu hiqanqeqe, huätä maqänä ämotautñqe. ²⁰ Itanğa kuä uwqä qua hikä-tänjä iu äpäknqä ii, tiinjä. Ämaqä kuknuä iinjä ique qätä äwiyäpu, maqänä ämepu, aquvänä iquwä iquaiqä.

²¹ Inäqe iquauqä quuvqä heqiyqe, kuä tapinjä wänqäpu uwqatätä, yäua äpiqä i enqä-paniqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueuä kuknui mändi kittqiyänä-tpu itqänjuwä iqua, ämaqä tqauñi hanä-iqä äväpu quvqä itqueqanquwänğa, iquauqä quuvqä heqiyqe, qui maqänä imäknänä. ²² Itanğa kuä uwqä guä yänjä-tänjä awä imä äpäknqä ii, tiinjä. Ämaqä kuknuä iinjä ique qätä äwiyäpiyä-qe, qu nätmätqä qua täutaninjqä äwäwa ipu, mbqä aquvä kuapänä qänqenqä knuä kuapänä indqänätqänjuwä iquaiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuiñi, suqä iinjä iqu qñqanä yeqanji, qu suqä jänänjä imäkñqe, yänänäqñqä mäwqä yänqiyä. ²³ Itanğa kuä uwqä qua äñguä iu äpäknqeqe, ii ämaqä kuknuä iinjä ique qätä äñguä äwiyäpu, kiqä quatinqä näqñqä ämetqänjuwä iquaiqä. Inji, kuknuä iqueqä näänqe, hui 100 huknänä, ga hui 60 huknänä, itanğa hui 30 huknänqiyä” ätukqe.

Kuknuä ktqe, qätaqä quvqenqä

† 13:15 Asayä 6:9-10

²⁴ Iqu ämaqeunji, kuknuä ktqä huizi tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, ii ämaqä hñqu iqueqä wäunjuä iu kuä uwqä änguinä ätnämäwäwqä-panjä iinjäqä. ²⁵ Inäqe ämaqä iqi äpmamitpqä iqua hiqaqä witanjuwängga, ämaqä iqueqä himä-wiunqä iqu ätimäutä, qätaqä quvqe, asä iu ätnämäwanji äwänqiyä. ²⁶ Qänakndanji kuä-witqä uwqä bakä ae äukaupu äpepiyi, näänqe äuknganjanji, wäunjuä-wiyqä iqua, qätaqä quvqä hui anä tqäutangä qumbnuwiqä. ²⁷ Inganji iqua äwäpu, ämaqä wäunjuä kaniquenji tiinjä tupnuwiqä. ‘Ämaqä naqä iquki, ne si tqä wäunjuä iunji, kuä uwqä änguinä ätnämäuqiyä-tanä ikque. Qätaqä quvqä hui anä ätqäunjuwi, änäänqäwä?’ ²⁸ Iqu iquau kimanji, ‘Suqä iqu, ämaqä himä-wiunqä hñqu imäkkqe qä’ tuäniqe qä. Itanji iqua yatnqä wipnuwiqä. ‘Ne äwätanä, qätaqä quvqe ekautanä, aquvä maqiyatunquenqä äkingiyä?’ tupnuwiqä. ²⁹ Inganji iqu iquau kimanji tuäniqe qä. ‘Oeyä. He qätaqä quvqe ekaupiyänjanji, kuä-witqä itä qäsä hikauqñqäuä. ³⁰ Kuä täkqänqanqä, qäquaqu qäyä ätqäunyqä. Kuä täkqänqanji, nyi ämaqä kuä täkpnqä iquau tii tumniqe qä. “He qätaqä quvqe ganä ekaupu, aquvä äqiyäpu, tä väuepnuwänqä hatnjä äquqotäupu epiyä. Inganji he kuä-witqe ätäupu, aquvä äqiyäpu nyaqä buayä pnqä wiqä anjä iu pnqä hipiyä” tumniqe qä,’ tuänqiyä” ätukqe.

Kuknuä ktqä hnjuaqinqä†

³¹ Iqu kuknuä ktqä huizi tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, ii zä-guawä§ piikä, ämaqä hñqu iqueqä wäunjuä iu vowä ämäutnqä enqä-panjä iinjäqä. ³² Zä iqueqä piiki, wänqänänjä-sua etanji, piikä huiziqua, ique ämävqätäunjuä. Inäqe, kiqä baki äukautä naqä äpeyätäqänqanji, nätmätqä huizi wäunjuä iu ätqäunqä iquau ämävqätäutanguti, ynñä iqua äpäpu, kiqä äpa iunji yuuwä imäkpñqäuä.”

³³ Itanğa Iqu kuknuä ktqä hñqu-mända inä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, ii nätmätqä änyuämäuqä enqä-paniqä. Apäkä hui nätmätqä änyuämäuqe, hmbunä ämetä, kuä-witqä* kuapanä ämetä naqä-huinyä imäkänä, buayä pälawä eeqänänji änyuämäutnqä diñqe uä” ätukqe.

Jisasi Iqu kuknuä ktqe, sunqä ätuminqätiyä

³⁴ Kuknuä eeqänänjä Jisasi Iqu qokä-apäkä iu e ätuminqe, Iqu kuknui ätnänjä iqi matqä, ktqä dinä ätuminqe. ³⁵ Kuknuä, Goti Iqu hinjuä-tqä hñqueqä manjä iuta ätimekqä hñqu qäyunä timäutnqe, Iqu iinjä imäkminqe. Ämaqä hinjuä-tqä iqu tiinjä ätkqe.

Nyi kuknuä ktqe etätmä, nätmätqä qua täu imäkkqänqatqä zä äwäka äpäänqenqe, tänğa awä etmqänä.†

Qätaqä quvqä iqueqä kuknuä ktqä quatinqä

³⁶ Jisasi Iqu ämaqä iu ävämanji, anjä yäpä ingisa qe äpaqukqe. Itanji Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua Iquenyqä äpäpu ätukuwi. “Kuknuä ktqä qätaqä quvqä wäunjuä iuta äukautnqenqe, Si ne kiqä quatinqä awä natiyä.”

³⁷ Iqu kimanji tii ätukqe. “Ämaqä kuä uwqä ängüänänji tnämäwäwqä iqu, Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqueqä. ³⁸ Wäunjui, ii qua tqeqä. Kuä uwqä ängüänänji, qokä-apäkä Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqä iutanjä iquaiqä. Qätaqä quvqe, Setänä iqueqä ämaqä iquayqä. ³⁹ Himä-wiunqä, qätaqä quvqä tnämäwäwqä iqu, Setänä iqueqä. Kuä täkqänqanji, qua täunji iqueqä yäpakänqanjqä. Itanğa kuä täkqä iqua,

† 13:30 Makä 4:30-32; Lukä 13:18-21 § 13:31 Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. * 13:33 Jisasi Iqu kuä-witqä iqueqä hanjä-ique, 20 kilo iqa ätukqe. † 13:35 Apqä Bukä 78:2

enätqä iquaiqä. ⁴⁰ Qu qätaqä quvqä aquvä ämaqiyäpu, tä väuepñqä imäkätqänjuwä-pa, qua täunji iqueqä yäpakänğanä-pqe asä iinjä imäkpnuwiqä. ⁴¹ Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä enätqä iquau dowatqanğa, Iqueqänä miqä iutani, nätmatqä ämaqeugä quuvqä heqiyqä qui iwimäkkä iutä, ämaqä suqä quvqä imäkkä iquautäñji, eeqänäñji huätä mamäupnuwiqä. ⁴² Itañji qu tä naqänänjä iu tnämäupnuwiqä. Tä iu tnämäuqanğuwänğa, qu kñjuä naqänänjä äqiyäpu, hiqunañjä manğtäsqukuä mäuqäpnuwiqä. ⁴³ Inğanji ämaqä jänänjä iqua, iquauqä Kaniqunä ämitñqä yäpä inğisa äpmepu, quwqä huiwitanji mäptqä enqä-pa we hunäniqeçqä.† He qätätänğuenä epiyi, kukñjuä iinğe kñjuä indqämbyä” ätukqe.

Kukñjuä ktqe, mbqä pñqä wiqä ipñä iqueñqä

⁴⁴ “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, mbqä pñqä wiqä ipñä imäkäpu, wäunjuä iu qua zä äptekuwa enqä-paniqä. Ämaqä hñqu mbqä ipñä ique ämäqumuetä hiñjuä äqunäqetani, iqu ‘Nätmatqä iinjji mbqeunji ämäwqatäunä’ kñjuä indqänätä, hiñjuä qunämapenä yeenqiyä. Inğanji iqu aquvänä itä, iqueqä nätmatqä eeqänäñji aquvä ämaqiyätä, ämaqä hñquququa mbqä ipñqä imäkänqiyä. Mbqä iinjji ae ämeqe, iqu äwätä wäunjuä iqueñji mbqä inqiyä” ätukqe.

Kukñjuä ktqe, wimñä äñğuanänñiqä

⁴⁵ “Anğumñji, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, ämaqä hñqu mbqä wäunjuä imäkätä, wimñä äñğuanänñiqä qävqä ikitñqä-paniqä. ⁴⁶ Iqu äñğuanänjä hñque ämäqumueqe, iqu äwätä, iqueqä nätmatqä eeqänäñji aquvä ämaqiyätä, ämaqä huiziqua mbqä ipñqä imäkänqiyä. Mbqä iinjji ae ämeqe, iqu wimñji mbqä yänqiyä” ätukqe.

Kukñjuä ktqe, hämapäkä qaenqä

⁴⁷ “Anğumñji, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, ii tiinjia. Hämapäkä qa, qu eqä-huanjä bu ätnämäupu, hämapäkä huitanjä-huitanjä äqupuquwä enqä-paniqä. ⁴⁸ Hämapäkä qa mñqä iunji manğua mñganğa, qu hikä weä aanqä tängisa eyqiyäma äyapäpu, quamä äpmapu, itanğa hämapäkä äñğuanänjä iquauñji häkiu ämimepu, hämapäkä quvqä iquauñji bi tnämäupnuwiqä” ätukqe. ⁴⁹ “Itanğa qua tqueqä hiunñji yäpakänğanji, asä iinjänğeqä. Ynaunjqä iqua äpäpu, ämaqä quvqä iqua, jänänjä iquauqä awä iqi pmetanğuwä iquauñji itmapnuwiqä. ⁵⁰ Itañji qu tä naqänänjä iu tnämäupnuwiqä. Tä iu tnämäuqanğuwänğa, kñjuä naqänänjä äqiyäpu, hiqunañjä manğtäsqukuä mäuqäpnuwiqä” ätukqe.

⁵¹ Itañji Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauñji, yatñqä tiinjä qe äwikqe. “Kukñjuä tquauqä quatinqe, he näqñqä ae ämequwätanä?”

Qu “Auqä, ne näqñqä ae ämeququeqä” ätukuwi.

⁵² I ätuäqetani, tiinjä-pqe inä ätukqe. “Iinjä etanği ämaqä Goti Iqueqä kukñjuä-suqenqä näqñqä iquatanä hñqua, qu Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqenqä näqñqä ämepu qänaknä imipqä iqua, qu anjä naqä hñqueqä kaniqu enqä-panjä hipnuwiqä. Iqu iqueqä nätmatqä äñğuanänjä pñqä wiqä iu äpaquväqe, nätmatqä änyä-hänjitä yäuetä qäsä äma pänqiyä” ätukqe. S

*Nasäretqätanä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqä**

⁵³ Jisasi Iqu kukñjuä ktqä tä awä ae ätuäqe, anjä-himqä iunji qe ävämakqe. ⁵⁴ Äväma äwäqe, Iqu kaniqueqä anjä-himqä† iu ätimäuqe, iquauä anjä aquväqñqä iu äpaquväqe, ämaqä iunji Goti Hanjuwä Iqueqä kukñjuinjqä näqñqä äwikqe. Qu Iqueqä kukñjui qätä äwipiyanji, yäunjuä ipu, “Ämaqä Tqu näqñqä tä ängisa ämeqäwä?”

† 13:43 Deniyäli 12:3 S 13:52 Näqñqä-tänjä iqua, “Jisasi Iqu ii ätkqe, suqenqäti, kukñjuä naqä-qakuinğätiyä, ätkqeçqä” ätätqänä. * 13:52 Makä 6:1-6a; Lukä 4:16-30 † 13:54 Iqueqä kaniqueqä anjä-himqe, Nasäretqä iiji.

Itanga änäänänqäwä, Iqu ämaqä mimäqänäni imäkätñqeuä?” ätkuwi. ⁵⁵ “Ne Ämaqä Tquenyqe, näqñqeqä. Iqu ämaqä anä imäqä iqueqä Ymeqä Iqueqä. Itanga Mäliya ii, Iqueqä känaiyqä. Inji Jemisi ique, Josepä ique, Saimonä ique, Jutasi ique, iqua Iqueqä kängukuayqä. ⁵⁶ Täqñji Iqueqä känapqa, nesä anä äyä äpmenunä. Inji Iqu ii imäkätñqe, näqñqe ängisa ämeqäwä?” ätñguwi. ⁵⁷ Qu iinjä ätnäpu, Iquenyqe äwqä quvqä ätimäukñguwi.

Inğanji Iqu iquaunji tii ätukqe. “Hinüä-tqä iqua, anä-himqä eeqänänä iunji, yoqä-tänuae. Etangqä-qe, hñqunä-hñqunäni, iqueqä anä-himqä iutä, iqueqä anju anä äpmenuwä iutäni, iqu yoqä maiqä-queqä.” ⁵⁸ Inji Jisasi Iqu-pqe, Iqueqä anä-himqä iunji, qu Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqätangä, Iqu wäunjuä ämaqä mimäqänäni, kuapänä mimäqä iminqe.

14

*Heroti iqu, Jonä ique pizqä äpäkkqenqä**

¹ Hea inğanji ämaqä ämiqä Heroti iqu, qu Jisasi Iqu wäunjuä imäqanqñqenqä tqangä qätä äwikqe. ² Iwä, iqueqä wäunjuä-wiyqä iquaunji, tiinjä ätukqe. “Ämaqä Tqu, Jonä asnjä-qäyqä iqueqä. Iqu qua äptekuwa iuta anqumä ävauqä iqueqä. Iinjñqe Iqu yänänäqñqä-tänu eä, wäunjuä ämaqä mimäqänäni, imäqiyä” ätukqe.

³⁻⁴ Kukñuä iinjä iqueqä quati, tiiniqä. Qänğanäni Heroti iqueqä kätä Pilipä iqu, apäkä Herotiyasi ämaminqe. Ii Pilipä ique ävämanji, Heroti ique ämuangqe. Heroti iqu ii ämakqenqe, Jonä iqu iqueni tiinjä ätuminqe. “Si apäkä täsi ämeni, ii qäyunä hmanjqä.” Iqu e tquangqetani, Heroti iqu iqueni a äkiqätätä, guä äkiqiyäutä, guä pmuateqä anju äpmuatekqe. ⁵ Iqu iqueni pizqä päsqänqä kñuä wiyqanqñqä-qe, qokä-apäkä iqua, “Jonä iqu hinüä-tqä-queqä” kñuä indqänätanqñqä, iqu iquaunqä zä äwiñqqe.

⁶ Hiunji hñqueni ämaqä hñqua, Heroti iqueqä känai ique ämikqenqä kñuä indqänäpu, iqutä buayä anä änguwä. Inğanji Herotiyasiyqä meqi ätimäuqe, iquauqä awä iqisa yeewä iminqe. ⁷ Itanga Heroti iqu iyyqä yeewä iqanqñqä kiinjä wiñganji, kukñuä guä tiinjä ämäsäukqe. “Si nätmätqä äkitanjä äkinqä kinğanji, yatñqä nyisqe, nyi äktapmqänä” ätukqe. ⁸ Iinjä etanji apäkä hitqiyqä kanai, meqiu kñuä yändqänqä vqanji, ii Heroti iqueni tiinjä ätukqe. “Jonä asnjä-qäyqä iqueqä nyuäni, ätäväpu hevqä iu eqanqpi, si äma äpätnä, nyi dapiyä” ätukqe.† ⁹ Heroti iqu qätä iinjä äwiyaqe, iqueqä äwqe hanjä qäyä vqanji, iqu kukñuä guä ae ämäsäukqenqä kñuä indqänätä, ämaqä iqutä buayä anä änninuwä iquauqä hinüä iqi womba metñqe mäwiñganji, iqu “Apäkä hitqä ii ätqä-pa, ii imäkpüyä” ätukqe. ¹⁰⁻¹¹ Iqu ämaqä hñque guä kiyäueqä anä dunqä dowatqanga, qu Jonä iqueqä hiinjüä-qo iu häuä ätäväpu, iqueuä nyuäni hevqä hñque ämiqutäwa äma äppiyyi, hitqä ii äwikuwi. Ii äma äwätä, känäu äwikqe. ¹² Iinjä imäqanqñqä, iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua äppiyyi, iqueqä huiwi äma äwäpu, qua äptekuwi. Iqua qua ae äptepiyyi, äwäpu Jisasi Ique qe ätukuwi.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iquau buayä äwikqenqä‡

¹³ Jisasi Iqu Jonä ique pizqä äpäkkuwinqä qätä äwiyaqe, Iqu anä iunji äväma, yimba ikuapmätä anä avqñqä imqä äukqe. Iqutä Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatänä äukuwi. Itanji qokä-apäki, “Jisasi Iqu äwqiyä” tqangä qätä äwipiyyi, qu quwqä anä-himqä äväma, Iqutä ämimbñqä eqä manjä iu qanjä äukuwi. ¹⁴ Iinjä etanji,

* **14:** Makä 6:14-29; Lukä 3:19-20; 9:7-9 † **14:8** Ii Jonä iqueqä nyuäni, iinjä imäkpñqä ätukqe, “Iqu ae äpäkonqñqätiyä” tä näqñqä metñqä inqeyi. ‡ **14:12** Makä 6:30-44; Lukä 9:10-17; Jonä 6:1-15

Jisasi Iqu iuäqämetäqänġani, qokä-apäkä kuapänänġa pmetanġa äqunġqe. Iqu iquaunġa huäqä wunġanġi, iquautanġa ämaqä täñä-yaqä iquaunġi äñġuä imäkkqe.

¹⁵ Mäptqä äwitnġa iqanġani, Iqueqä wäunuänġa ämotquaminġa iqua äpäupiŷi, Jisasi Iquenġi tiinġa ätukuwi. “Mäptqe ae äquveqetnġa iqiyä. Täqinġi qua avqñqäqiyä-qae, Si ämaqeunġi anġa-himqä ämätñġawänġa iunġa ymisanġa mbqä ipu bnġa dowatiyä.”

¹⁶ Iqu kimanġi, “Qu täqinġi sunġa äväma unġqäwä? He hiqä-hiuä ymisanġa wipiyä” ätukqe.

¹⁷ Iwä, qu Iquenġi, “Ne ymisanġi kuapänä hmanġqä. Bretqä hipa hñġinġitä, hämapäkä hñquaqutanä ämenunä” ätukuwi.

¹⁸ Inġanġi Iqu “Ymisanġa iinġi, Nyinyqä ämappiyä” ätukqe.

¹⁹ Itanġi Iqu ämaqe, qätaqä iqi quamä pmappnġa ätukqe. Quamä pmeqanġuwänġa, Iqu bretqä hipa hñġinġitä, hämapäkä iquaqutä ämeqe, hinuä haqä yätu äqänä, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änġuiqä” ätäqe, buayitä hämapakitä äkutätä, Kiqä ämaqä iquau äwikqe. Iqua ämepu, ämaqä iu äwikuwi. ²⁰ Qu buayä änäpu, äwqä puäsqañġa, iqi änätqutekuwi, iqua qa naqä 12 ämamikuwi. ²¹ Qokä iqua buayä äñġuwi, kuapänänġi 5,000. Apäkiutä ymeqeutänġi, a matäuqä ikuwi.

Jisasi Iqu, eqä haqeqi qanġa äukqenġä

²² Qu iinġi qäpu iqanġuwänġa, Jisasi Iqu wäunuänġa ämotquaminġa iquaunġi, “He yimba iu ätkamäupu, eqä yätäqä näñġisanġa hinuiqä upuiyä. Nyi ämaqä täu dowatmqänä” ätukqe. ²³ Iqu ämaqe ae ändowatäqetanġi, Iqueqä-kiuänä qoqonġa yätunġa Kaniquenyqä tääqä tätnġa ekqe.

Mäptqä ae äquvqanġa, Iqu Iqueqä-kiuänä qoqonġa iu yqänä äpmaminġe. ²⁴ Inäqe yimbae kiinġa näñġi ae äwqanġa, yunġi himänġisa yänänäqñqä äqunätä, eqä änyämäwa äpeyätä, yimba iquenġi ämäquvasämäuqänä itä, näñġi-tänġi ämiminġe.

²⁵ Zä vätnġa qäqiqinġi, Jisasi Iqu eqä-huänġa haqeqä iquau wimetnġa äukqe. ²⁶ Iqua Iqu eqä-huänġa haqeqi qanġa quvepqañġi äqumbiyi, “Hiwiyqeqä” knuä indqänäpu, zä kiinġa ipu, zä-zäaqä, ätkuwi. ²⁷ Itanġi maqänänġi, Iqu iquaunġi ätukqe. “He zä miqä pambiyä! Yänänäqñqä pmapiyä! Ii Nyinjġa.”

²⁸ I tqunġa, Pitä iqu kimanġi, “Naqä Iquki, Si Qäquki etanġutqe, ‘Eqä haqeqi qanġa biyä’ diyä” ätukqe. ²⁹ Itanġi Jisasi Iqu, “Si yqä biyä!” ätukqe. I tqunġa Pitä iqu yimba iu ävämanġi, eqä-huänġa haqeqi Jisasi Ique wimetnġa äukqe. ³⁰ Itanġi yunġi yänänäqñqä yqänä qunätqätanġi äqunäqe, iqu zä äwiñġqe. Ga eqä-huänġa yäpä inġisa quveqetnġänä tii itäqänġani, zäaqä ätätä tiinġa ätukqe. “Naqä Iquki, nyi yätamäqä nyiyä!” ³¹ Maqänänġi Jisasi Iqu iquenġi a äkiqätätä ätukqe. “Si ämaqä quuvqä wänqäpu heqiyä iqukiyqä. Knuä hñquaquñġi, sunġa indqänätqäninyä?”

³² E ätuäqetanġi, iquaqu yimba iu ikuapmäuqanġiyänġa, yunġi qäpu qe ämñänġqe.

³³ Inġanġi ämaqä yimba iu äpmaminuäwä iqua, qu Ique qonġa äwoktäupu, Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäupu tii ätkuwi. “Naqä-qakuiqä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Qäqukiyqä.”

*Jisasi Iqu, Genesäretqä pmeqä iquau äñġuä iwimäkkqenġä**

³⁴ Itanġa iqua eqä-huänġa iunġi qäyakämä ipiyi, qua Genesäretqä iu iuäqämakuwi.

³⁵ Ämaqä anġa iutanġa iqua Ique hinuä äqunäpu, Jisasi Iqu iqi timäuqanġi näqñqä epiyi, qu kuknuä anġa qäqiqinġiunġa ändowatkuwi. Itanġi qu ämaqä täñä-yaqä-tänġa eeqänänġa iquaunġi, Iquenyqä qe ätuma äpkuwi. ³⁶ Äwimapiyi, qu Iquenġi yatnġa änänä äväpu, tiinġa ätukuwi. “Ämaqä yaqä-tänġa iqua hipae tqä gquä hämänänġa iu

qäyâ itmaqämbnqä hiñuinä qunyä.” Itañi qokä-apäkä inyänä ipiyitanj, qu eeqänäñi äñguä imänjguwi.

15

*Goti Iqueqä kukñuä-suqä iqu, suqä kaqä-kawäka äwikuwiu ämâwqätäunqenqä**

¹ Inğanj Parisi hñquatä, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñquatä, qu Jerusälemä iu ävämanj, Jisasi Iquenyqä äquveppiyyi, yatñqä tii qe äwikuwi. ² “Äänä etanjikä? Tqä ämaqä wäunjuänqä ämotquetqänä iqua, suqä atqä-awäka änätapukuwi, qu qui imäkätqänjuwiuä. Qu buayä bnqänğanj, hipa asñj eqä akiyâ inqä du,† ganä maqñqä, hipa kiyâ mätqetä änätqänjuwiuä.”

³ Jisasi Iqu iquaunj kimanj tiinjä ätukqe. “Änäññqäwä? Hiqä-hiuänj, he Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä iunj ävasäupu, hiqä suqä iunj qänaknä itqänjuwiuä.

⁴ Goti Hanjuwä Iqu kukñuä hñquaqu tii ätkqeqä. ‘Si tqä tniqetä, tnäwqätä, kukñuä qänaknä itnä, yäpä iqinyä isñqeqä.’‡ Itanğa ‘Ämaqä hñqu kiqä kaniqueñqätä, känäunqätä, kukñuä quvqä ätätqe, qu iqueni pizqä päkññeqä.’§ ⁵⁻⁶ Goti Iqu iinjä ätkqä-qe, he tii tqenjqä. Ämaqä hñqu iqueqä käniquesä känäutänj, ‘Nätmatqä nyi yätamakqä qemätmä ämenqe, nyi Goti Hanjuwä Ique wimqä a ae ätäuqeqä’ ätuätqe, ämaqä iqu kaniqueqätä känäwqätä, yäpä iqi itä mäwqä yänqiyä. Suqä iinjä dutanj, he Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui mäñdi äkittqiyäpu, hiqä taqä-tawäkauqä suqe, haqeqä ävauqumuätätqänjuä. ⁷ He wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä! Hiñuä-tqä Asayä iqu hiqä suqä iinjqe, atäunjuä qäyunä itä, tiinjä ätkqe.

⁸ ‘Ämaqä tä, qu Nyaqä yoqe, manjitanä haqeqä ämamäutqänjuwä-qe, quwqä qeqä-quuvqe, Nyinyqe kiinjä nämä äwinä.

⁹ Qu ämaqä iquauqä kukñuä-suqä dinä awä ätäpiyâ-qe, “Kukñuä tä Goti Hanjuwä Iqueqe-qe” quanğä ätätqänjä. Iñqe, qu Nqä yoqe haqeqä mamäupñqä qonjä änäuktäutqänjuwi, hiñginäwa itqänjuwiqä.”*

Jisasi Iqu, ämaqeu kiyâ mätqä imäkqenqä ätkqet†

¹⁰ Iqu iinjä ätuäqetanj, qokä-apäkä iquaunj, tääqä ätuätumetä tiinjä ätukqe. “He qätä änyiyäpu, kñuä äñguänä indqämbiyä! ¹¹ Nätmatqe ämaqä hñqueqä manjä iu äpaquvqe, ii ämaqä iqueni Goti Iqueqä hiñuä iqinj kiyâ mätqä mimäkqä iqiyä. Oeyqä. Ämaqä kiyâ mätqä imäkqe, nätmatqä manjä iuta ätimäutä awä ätqe, ii qäqunänjqä” ätukqe.

¹² Qänakndanj wäunjuänqä ämotquaminqä iqua äppiyyi, Jisasi Ique tiinjä ätukuwi. “Parisi iqua, Saqä kukñui qätä äkipiyitanj, qu äwqä quvqä äwiñgqenqe, Si näqñqä ae eänätanä, änäandanä?”

¹³ Itañj Iqu kimanj tiinjä ätukqe. “Nqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu wäunjuä-tänueqä. Itanğa nätmatqä eeqänänjä Iqu vowä mikqä ikqä iunj, hukä qäsä äyauniqeqä. ¹⁴ Ämaqä tquaunqe, he äwäwa miqä pambiyä. Iqua hiñuä pisqä epu, hiñuä pisqä hñquau-mända hänaqä ämotquetqänjuwä-paniqä. Hiñuä pisqä hñqu, hiñuä pisqä hñque-mända hänaqä motquamätä itqe, qäquaqu qua hovqä iu quanjä päkinjyänqinyqä.”

¹⁵ Itañj Pitä iqu Jisasi Iqueni tiinjä ätukqe. “Kukñuä ktqä kiqä quatinqe, awä natiyâ.”

¹⁶ Jisasi Iqu kimanj, “Inj sunqäwä? He kñuä mämeqä iquwätanä?” ätukqe. ¹⁷ “Tiinjñqä he maqñqätanä? Nätmatqä eeqänänj, manjä iu äpaquvätñqe, ii tuqä

* **15:** Makä 7:1-13 † **15:2** Quwqä suqä asñj-qñqe, tiinj. Qu eqä akiyâ inqä ämepu, hipa iu hiñgi equatembnqäuä. ‡ **15:4** Anğumä Itmakqä 20:12; Kukñuä-suqä 5:16 § **15:4** Anğumä Itmakqä 21:17; Hiqäva-imäkqä 20:9 * **15:9** Asayä 29:13 † **15:9** Makä 7:14-23

iunqä äwitä, iqisanj zä-anä bunqä äquveqänä. ¹⁸ I etanji nätmatqe, manä iqu awä ätätņqe, ii kņuä indqänqä iutanjqä. Nätmatqä ämaqe, Goti Iqueqä hinuä iqi kiyä mätqä imäkätņqe, ii qäqunänjqä. ¹⁹ Nyi 'kņuä indqänqä iutanjqä' etqe, ii suqä tiinjqä ätqä. Kņuä indqänqä quvqä, suqä ämaqä pizqä päsqa, huiziqueqä apäkänqä iqä, huiwä yanä hinji inqä, quwä-meqä, kukņuä mitqeta quangä-tqä, itanga hņquaujqä kukņuä quvqä tqä, iquayi. ²⁰ Suqä tqä ämaqä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqi kiyä mätqä imäkätqänä. Itanji ämaqä hņqu hipa asnjä maqņqä buayä ängqäqe, suqä iinji, ique kiyä mätqä mimäkqä iqiyä" ätukqe.

Apäkä Kenanätanjä hui quuvqä eqäkqenqä†

²¹ Jisasi Iqu iqi ävämanj, anä-himqä Tayätä Saitonätä ämätņänqä-tänä inġinyqä äukqe. ²² Apäkä hueqä-himqä Kenanätanjä iqi äpmaminjqä hui, ii äpätä tääqä tiinjä ätukqe. "Naqä Iqukiyä, Dewiti iqueqä kawiquki, dnä quvqä hņqu nyaqä ymeqä apäkä hmbi qui imäkätqäuä. Si nyinyqä qeqä kimänänä" ätukqe.

²³ Itanji Iqu iinji, kimanj hui mätquä ikqe. Itanga Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminjqä iqua äpäpu, Iquenj tii ätukuwi. "Apäkä ne änavändä, tääqä ätqapätņqä täsiinj, huätä dowatiyä."

²⁴ Itanj Iqu kimanj tiinjä ätukqe. "Goti Hanjuwä Iqu, Nyi Israitqä iquaunä yätamäkqä wimqä änändowatkqe. Qu sipsipqä hänaqä qäyunänjqä maqņqä enqä-panä-qua etanqä."

²⁵ I tquanġi äwiyäqe, apäkä ii Iqu-tänä qäqi äpätä, qonjä äusäuepätä, "Naqä Iqukiyä. Si nyi yätamäkqä nyiyä" ätukqe.

²⁶ Iiyqä kukņui, Iqu kima tii ätukqe. "Ne ymeqä iquauqä buayi ämetanä, hiveqä iquau-mända vatuņqe, ii qäyu manä."

²⁷ Itanji apäkä ii, "Naqä Iquki, Si naqä-qakuänä ätnyä" ätukqe. "Itanji buayä hituņuä hņjua, quwqä kaniqueqä hevqä iuta qua iqi ätiväutqe, hiveqä iqua pänanqä ipu, ämambņqäuä."

²⁸ Jisasi Iqu kukņuä tä qätä äwiyäqe, Iqu kimanj tii ätukqe. "Tqä quuvqä heqiyqe, naqänänjqä. Nätmatqä si äkinġqe, äkimenqiyä." Asänġanji iyyqä hitqä ii, ängüä qe imänġqe.

Jisasi Iqu, ämaqä kuapänä ängüä imäkkqenqä

²⁹ Jisasi Iqu anä iunji ävämanj, eqä-huänjä Galili manä iunqä äpäquveqäkqe. Iqisanj Iqu qoqonjä yätuņqä äyätä, iqi äpmaminqe. ³⁰ Iqu iqi pmetanġa, qokä-apäkä kuapänänji, qu yukä quvqä iquautä, hinuä pisqä iquautä, yukä nņuä iquautä, manä matqä iquautä, itanga ämaqä tänä-yaqä-tänä kuapänänjä iquaunji, Iquenqä ätuma äpkuwi. Äwimapiyi, qu Iqueuä yukä-tänä qäqi pmuateqanġuwänġa, Iqu iquaunji ängüä imäkkqe. ³¹ Itanj ämaqe, qu manä matqä iqua kukņuä tqanġä, yukä quvqä iqua ängüä imänġanġä, yukä nņuä iqua qanjä uwqanġä, hinuä pisqä iqua hinuä qänġanġä, hinuä äqunġuwi. Hinuä iinjä äqumbiyitanj, qu yäunjuä ipu, "Täukueqä" ätäpu, Goti Hanjuwä Israitqä iquau Miqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäukuwi.

Jisasi Iqu, qokä 4,000 iu buayä äwikqenqäS

³² Hiunji hņquaqi-hņque ae äpäwqanġa, Jisasi Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminjqä iquaunji, tääqä ätuätumetä, tiinjä ätukqe. "Nyi qokä-apäkä täuņqe huäqä änuņġiyä. Qu Nyitä hiunji hņquaqi-hņque äpmequwi, buayi hmayqä. Buayä dä qäsä dowatmqe, hänaqä awä ipe popo ipu päkņqenqe, Nyi manyinjqä iqiyä" ätukqe.

³³ Iqu e tquanġa, iqua kimanj ätukuwi. "Täqinj anä avqņqä eänqe, ämaqä kuapänänjä tiinjä du ymisanjä vatuņquä diņqe, ne bretqe ängisa metuņquäwä?"

³⁴ Itanğa Iqu yatnqä tii äwikqe. “He bretqe, äänä menäüä?”

Itanji iqua, “Ne bretqe, 7 hnquatä, hämapäkä wänqä hnjuatä ämenunä” ätukuwi.

³⁵ I tquanquwänğa Iqu qokä-apäkä iquauni, “Qua iqi quamä pmapiyä!” ätukqe.

³⁶ Inğanı Iqu bretqetä, hämapäkitä ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “änğuiqä” ätuäqe, äkutätä, itanji wäunüänqä ämotquaminqä iquau qe äwikqe. Itanğanı iqua ämotaupiı, ämaqä iu qe äwikuwi. ³⁷ Qu eeqäni äwqä änäpäsäpu, iqi änätqutekuwi, iqua hiqokä-qa 7 ämamikuwi. ³⁸ Qokä iqua buayä änguwi, kuapänäni 4,000. Apäkiutä ymeqeutäni, a matäuqä ikuwi. ³⁹ Itanji Jisasi Iqu qokä-apäkä iu ae ändowatäqe, Iqu yimba iu ätkamäutä, Makändanä iunqä äukqe.

16

*“Si Tquki eäninqä ämänätquetnä, wäunüä hui imäkiyä” ätukuwinqä**

¹ Parisi hnquatä, Satyusi hnquatä Jisasi Ique äwimapiyi, yamwiqä äväpu tii ätukuwi. “Si Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqueqä wäunüä imäkquki etanğutqe, si wäunüä ämaqä mimäqänänğä hnqu imäkätnä mänätquayä.”

² Itanği Iqu iquau kimanı, tiinjä ätukqe. “Mäptqä äquveqetä, qäukui qua häñesqä qäyqanğanı, he ‘Qäukui häñesqä äqiyqe, zinjuitäni mäptqä änguänä tänqiyä’ tqä-quenjqä. ³ Itanğa zinjuitäni, he tii tqä-quenjqä. ‘Qaquvqe hea äwitä, qäukui häñesqä imänğqenqe, ii yunüä äqunätä piyä qiyänqiyä.’ Auqä, qäukuä iutanä hiqñqe, he hiñuä äqunäpu, iuta iwäsäupñqenqe, näqñqä änguänä ämenäüä. İnäqe Goti Hanjuwä Iqu tänğa imäkätñqenqä hiqñqe, he hiñuä äqumbiyi, iuta iuwäsäupñqä iinqe, he maqñquenjqä. ⁴ He qokä-apäkä tänğa äpmenjuwä iquenä, he apäkä qokiqu äväma qanğä hiñgi qñqä enqä-panğä, quvqä eäpu, Goti Hanjuwä Iquenı qänaknä miqä-quenjqä. He ‘Si Tquki eäninqä ämänätquetnä, wäunüä hui imäkiyä’ ändquwä-qe, Nyi wäunüä hui mimäqä imğänä. He näqñqä mapñqä hiqñqe, hiñuä-tqä Jona iqu qeyqä” ätukqe. I ätuäqe, qunı äväma äukqe.

Jisasi Iqu, Parisi iquauñqätä, Satyusi iquauñqätä, ätkqenqät

⁵ Jisasi Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua eqä-huänğä-tänğä yätäqänğisanqä äukuwi. Iqua qanğä äwäpiyanğanı, bretqe qäsä äma pçenqe, kñuä hui imäukuwi.

⁶ Inğanı, Jisasi Iqu iquauni tiinjä ätukqe. “Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, nätmätqä änyuämäuqä iinqe, he manitä ämäwqätäupu änguänä mimbiyä.”

⁷ Iqu i tquanğqenqä kñuä indqänäpu, quwqä-quwä tiinjä ätnğuwı. “Ne bretqe äma mapqä iququenqä, i änatqiyä.”

⁸ Qu kukñuä iinjä ätnmiñuwinqe, Jisasi Iqu näqñqä eä, tii ätukqe. “Hiqä quuvqä heqiyqe, wänqänänğapiyqä. ‘Ne bretqe hmanjqe’ sunqä ätätqänğäüä? Nyi bretqenqä maetqä da iqänä. ⁹ He Nyinyqätä, Nyaqä kukñuinğätäni, näqñqä änä mämeqä iquwätanä? Buayä hipa hñginänı, ämaqä kuapänänğä 5,000 änguwinqe, he hui imäuquwätanä? He qae squmä ämamikuwäwä? ¹⁰ Itanğa buayä hipa hiñgi eeqä hñgi hñquaqunänı, ämaqä kuapänänğä 4,000 iqua änguwinqä-pqe, he hui imäuquwätanä? Inğanı he qae squmä ämanyuequwäwä? ¹¹ He iinjinqä maqñqä eänjuwi, ii sunqäwä? Nyi bretqenqä kñuä nyiyqanğı maetqä da iqänä. Nyi Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, nätmätqä änyuämäuqä iinqe, ‘He manitä ämäwqätäupu änguänä mimbiyä’ etqänä” ätukqe. ¹² Qu kukñuä tä qätä äwipiyitanı, näqñqä tiinjä ämakuwi. “Iqu nätmätqä bretqä änyuämäuqä iinjä mänätqä iqiyä. Oeyä. Iqu Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, kukñuinqä änatqiyä-qe” näqñqä ämakuwi.

Pitä iqu, “Jisasi Iqu, Kraisi Iqueyqä” ätkqenqä†

* 16: Makä 8:11-13; Lukä 12:54-56 † 16:4 Makä 8:14-21 ‡ 16:12 Makä 8:27-30; Lukä 9:18-22

¹³ Jisasi Iqu anä-himqä Sisariya-Pilipai-tänä ingisanqä äwäqetani, Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauni, yatnqä äwikqe. “Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iquenyqe, qokä-apäki knuä äänä indqänätqänuwäwä? Iqu tqukä?”

¹⁴ I tquanqa iqua kimanj, “Hnqua ‘Jonä asnjä-qäyqä iqueqä,’ hnqua ‘Laisa iqueqä,’ itanqa hnqua ‘Järämai iqudiyä, hinuä-tqä hnququdiyä?’ ätätqänuwäwä” ätukuwi.

¹⁵ Iqua e tquanquwänqa, Iqu “Hiyaqä knuä dunj, Nyi tqunqä?” ätukqe.

¹⁶ Saimonä Pitä iqu kimanj, tii ätukqe. “Si Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ne äminesnqä atäunuä äkikqä Iqukiyqä. Si Goti Hänä Pmeqä-tänä Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä” ätukqe.

¹⁷ Itanji Jisasi Iqu kimanj tiinjä ätukqe. “Jona iqueqä ymeqä Saimonä iquki, Goti Hanjuwä Iqu änguä ikimäkqeqä. Ämaqä qua täutanä hnqu, kuknuä tä si mämäktqeqä iqueqä. Oeyä. Nqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqunä si ämäktqeqeqä. ¹⁸ Itanqa Nyi si tiinjä äktqänä. Si Pitä§ iqukiyqä. Itanqanji ämaqe, anä yänänäqñqä hikä haqeqi ämätätqänuwä-pa, Nyi Nqä ämaqä iquau aquvä ämaqiyätmä, hikä tqueqä haqeqi pmutemniqeqä. Itanqanji äpakonqä iqueqä yänänäqñqe, Nyaqä ämaqä aquväqñqä tquauni, änä makittqiyqä yäniqeqä. ¹⁹ Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqetanä qñqanä hutäuqe, Nyi si ktapmniqeqä. Nätmatqe, si qua täunji pmua imäkqanqtqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqä inä imäkänqiyä. Itanqa nätmatqä qua täunji hinuinä qunqanqtqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqä asä e imäkänqiyä” ätukqe. ²⁰ Itanji Jisasi Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauni, pmua yänänäqñqä iwimäkätä, tii ätukqe. “Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu ämaqä miqenqä atäunuä ikqä Kraisi Iqu, Nyi Qäqunjqae, he ämaqeunji awä mätquä pambiyä.”

Jisasi Iqu, nätmatqä äwimeniqenqä ätukqenqä (16:21-17:27)

²¹ Inqanji Jisasi Iqu wäunuänqä ämotquaminqä iquauni kuknuä tiinjä tuätñqä ätipäqäkqe. “Nyi Jerusälemä iunqä umqe. Iqinj, ämaqeui miqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatänji, qu hanä-iqä naqänänä ändapäpu, Nyi pizqä bäkpnuwiqä. Iwä hea hnquaqu-hnque ae äpawqanqanji, Goti Hanjuwä Iqu Nyi anji änyivauqumuatäniqeqä.”

²² Pitä iqu kuknuä tä qätä äwiyäqe, Jisasi Ique manjitä ätuma äwäqe, Ique äkasuwä tuätñqä ätipäqäkqe. “Naqä Iquki, oeyä! Nätmatqä tä, Si mäkimeqä inqiyä!” ätukqe.

²³ Itanji Jisasi Iqu hiqumuanj äwiyäqe, Pitä iquenji tiinjä qe ätukqe. “Setänä iquki, wawiyä! Si hikä hänaqä iu äknänä, Nyi quanjä päknmqä nyimäkñj-pañä iqukiyqä. Si qänakñnj, Goti Hanjuwä Iqueqä knuä indqänqä iunä miqä itnä, ämaqeuaqä knuä iunä inyä” ätukqe.

²⁴ Inqanji Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquau tii ätukqe. “Ämaqä hnqu Nyi qänakñä nyivändätñqä winqanqtqe, iqueqä äwinqä eeqänänji, kiuä mändi äkittqänätä, iqueqä zä-huätatä hunqe ämetä, Nyi qänaki nyivändänä. ²⁵ Ii tiinjäqä. Ämaqä hnqu, iqueqä hänä-pmeqe a yänänäqñqä äkiqätmitätqe, qui imäkñäniqeqä. Inäqe ämaqä hnqu, Nyinyqä knuä indqänätä, iqueqä hänä-pmeqe ävquatämämitätqe, iqu hänä pmetäniqeqä. ²⁶ Itanqa ämaqä hnqu nätmatqä qua täunji eeqänä ämetä, iqueqä hänä-pmeqe qui imäkñanqñqtqe, iqueqä nätmatqä eeqänänä iinj, yätamäkqä äänä väniqiyä? Itanqa ämaqä hnqu, iqueqä hänä-pmeqe anqumä metñqe, squä di väniqiyä? ²⁷ Nyi iinjä etqäqe, kiqä quati tiinjäqä. Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu Kaniqeqä yänänäqñqe ämetä, Iqueqä enätqä iquatä quvepäniqeqä. Itanqa Iqu ämaqä eeqänänä iunji, qu suqä imäkmitpñqe, kimanj inqa väniqeqä. ²⁸ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä täqi pämä ätqänuwä hnqua,

§ 16:18 Yoqä Pitä iqueqä quati, ii hikiqä.

mapäkonqä änä yqänä pmetanquwänqani, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, ämiqä naqä enqä-panä-qu ppanqi qumbnuwiqä” ätukqe.

17

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitanä ingqenqä**

¹ Hiunji 6 ae äpawqanqani, Jisasi Iqu, Pitä ique, Jemisi ique, itanga kängua Jonä ique itmeqe, qoqonä quäuqä hñquenqä ätuma ekqe. Iqini iquauqä-quwänä äpmaminuwi. ² Iquauqä hinuä iqisanji, Jisasi Iqueqä huiwi huitanä änyätä, Iqueqä hipenüi mäptqä enqä-panä ätätä, qäki qpaiqänänä imänätä we äungqe. ³ Iunä äqunänunä tpu ikuwi, Jisasi Iqutanji, Mosisi iqutä, Laisa iqutä, anä ätqäunya kuknuä tätqätanqä äqunquwi.

⁴ Ii äqunäpiyinqä, Pitä iqu, Jisasi Iquenji tiinjä ätukqe. “Naqä Iqukiyä. Ne täqi äpmenque, ii änguanänjiqä. Inji Si äkinqanqutqe, nyi ittänä anä hñquaqui-hñque mätmqänä. Hñqu Tqäuä. Hñqu Mosisi iqueqäuä. Itanga hñqu Laisa iqueqäuä” ätukqe.

⁵ Pitä iqu kuknuä änä tätqätanga, qaquvqä wenyä-hunqä hñqu iquaunji qe äpatqäkqe. Itanji qaquvqä iqueqä yäpä imdanji, manä hñqu tiinjä ätukqe. “Tqu Nqä Ymeqä Nyi kuapanä änyinätñqä Iqueyqä. Iquenyqe, Nyi aquvänä kiinjä itqänänä. He Iqueqä kuknuji qätä wipñeqä” ätukqe. ⁶ Iqueqä ämaqä iqua kuknuä tä qätä äwipiyyi, qu zä kiinjä winqangi qonä äusäukipu, hipenüi qua bu ekuwi. ⁷ Itanji Jisasi Iqu iquatänä qäqiqi äquvepäqe, iquaunji itmaqiyätä, tii ätukqe. “He zä miqä pambiyä. Pämä tqäpiyä.” ⁸ Qu ätkimbu hinuä ämaqunquwi, ämaqä huizi iquaqu aanqä etanji, Jisasi Iqu Iqueqä-kiuänä tqäutanji äqunquwi.

⁹ Itanga qu qoqonä yätuta äpawipiyänqani, Jisasi Iqu iquaunji yänänäqñqä tiinjä ätukqe. “Nätmatqä he hinuä äqunänjuwinqe, ämaqä hñque mätkuä pambiyä. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, qua äptepqetani ävämetä, angumä ävauqanqutqänqanqäuä” ätukqe.

¹⁰ I tquanqä, iqua Iquenji yatñqä tiinjä äwikuwi. “Laisa iqu tänqanä quvepñanji äqunänunä. Inji ämaqä kuknuä-suqenqä näqñqä iqua tiinjä, sunqä ätätqänuwäwä? ‘Laisa iqu Kraisi Iquenji hinuiqä wimenqiyäqeuä.’”

¹¹ Iqu kimanji, tii ätukqe. “Qu qäyunä ätätqänuwiqä. Laisa iqu äpätä, nätmatqä eeqänänji angumä jänä imäkänqiyä. ¹² Itanji Nyi tiinjä hitmqeqä. Laisa iqu ae äquvepkqeqä. Itanga ämaqä iqua qu iquenyqä maqñqä eäpu, iquauqä äwinqä dunä imäkäpu, suqä huitanä-huitanä itquaminuwiqä. Itanji Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, iquauqä huiqä iutanji, asä iinjä menqiyä” ätukqe. ¹³ Iqu iinjä tquanqñqenqe, iqua näqñqä tiinjä ämakuwi. “Tä, Jonä asñä-qäyqä iquenyqä ätqiyä.”

Jisasi Iqu, ymeqä dnjä quvqä-tänä hñque ängüä iwimäkkqenqät

¹⁴ Iqua qoqonä yätuta äquveppiyyi, qokä-apäkä kuapanä imänätanquwä iu äwimakuwi. Inqanji ämaqä hñqu Jisasi Iquenqä äpäqe, qonä äusäuepätä tii ätukqe. ¹⁵ “Naqä Iqukiyä. Nyaqä ymeqä qokä iqu ppqä-tänä etanji, Si iquenyqä qeqä äkimänänä. Iqu tä iu äpäknätä, ä eqä iu äpäknätä, qui kuapanä imäknätñqeqä. ¹⁶ Itanga nyi iquenji, Tqä wäunqänqä ämotquetqänä iquaunqä ätuma äpqä-qe, iqua iquenji, ängüä mimäqä iquwiqä” ätukqe.

¹⁷ Kimanji, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä tänqä äpmenjuwä iquenä, he quuvqä maeqiyqä itqänuwiqä. Hiqä knuä indqänqetä, suqetänji, jänä hmanjqä. Nyi hesä anänji, squänqanqä pmamqäwä? Ä, hesanji hanä-iqä squänqanqä meqämqäwä? Ymeqä iquenji, ätuma bpiyä” ätukqe. ¹⁸ Itanji Jisasi Iqu dnjä quvqä ique äkasuwä

* 17: Makä 9:2-13; Lukä 9:28-36 † 17:13 Makä 9:14-29; Lukä 9:37-43a

tquanğa, dnä quvqä iqu ymeqä iqueni ävämeqanğa, maqänäni ymeqä iqu anğua qe imänğqe.

¹⁹ Qänakni wäunüanğqä ämotquaminğqä iqua, Jisasi Ique äwimepu, yatnğqä tiinğä äwikuwi. “Ne dnä quvqä ique huätä mämamäuqe, äänä hitanğikä?”

²⁰⁻²¹ Iqu kimanı tiinğä ätukqe. “Hiqä quuvqä heqiyqe, aanğä wänğänänğäpu etanği, he iinği änä mimäkqä ipnğäuä. Nyi naqä-qakuä hitmqeqä. Hiqä quuvqä heqiyqe, zä-guawä† piikä wänğqä isua enğä-panğä etanğutqe, he qoqonğä tqueni, ‘Täqisanı, näninğqä uvä’ tquanğuwänğani, iqu äwänğqiyä. He eeqänänğä inı, qeiqinyä imäkpnğäuä.”§

*Jisasi Iqu, nätmatağä äwimeniqenğqä anği ätukqenğqä**

²² Jisasi Iqutä wäunüanğqä ämotquaminğqä iquatä, qua naqä Galili iu aquvā äqämbiyi, Iqu iquauñi tiinğä ätukqe. “Hea hatnğä mähawqanğa, qu Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueni ämaqä iquauqä hipa iu wipnğäuä. ²³ Itanği iqua Iqueni pizqä päkpnğäuä. Ga hiunği hnğuaqui-hnğuenğä iunği, Goti Hanjuwä Iqu Ique anğumä vauqumuatanğqiyä.” Iqua qätä iinğä äwipiyi, äwqä hanğä kiinğä qe äwikqe.

Hiqäva-imäkqä aninğqä mbqä vqenğqä

²⁴ Qänakni iqua äwäpu, anğä-himqä Kapänamä iu ätimäukuwi. Iqinği Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anğä Jerusälemä iu ämätnänğqä iinğqe, mbqä motauqä hnğua, Pitä iquenyqä äpäpu, yatnğqä tiinğä äwikuwi. “Hiqä Ämetqueqä Iqu, hiqäva-imäkqä aninğqe, mbqä ävätnğätanä, ä mäwqä itnğätanä?”

²⁵ Pitä iqu “Nnğqä. Iqu ävätnğeqä” ätukqe.

Itanği iqu anğä yäpä yänğisa äpaquväqe, kuknuä hui matqänğa, Jisasi Iqu yatnğqä tii äwikqe. “Saimonä iquki, si knuä äänä kiyqiyä? Ämaqä ämiqä qua täutanğä iqua, mbqä huitanğä-huitanği, tquesa ämotautqänğuwäwä? Iquauqä ymeqä iquautatanä, ä ämaqä hnğua-mändatanä?”

²⁶ Kimanği iqu, “Ämaqä huizi iquaiqä” ätukqe.

I tquanğa, Jisasi Iqu iqueni tiinğä ätukqe. “Iinğitanı, ämaqä miqä iquauqä ymeqä iqua mäwqä itqänğuwä-pa, Goti Iqu Iqueqä ymeqä-quauta mämotauqä yänä. ²⁷ Ii qäyä etanğqä-qe, ne iquau äwqä äkasuwä iwimäkqä iinğqe, si äwätnä, eqä-huänğä iunği hämapäkänğqä guä quväyä. Hämapäkä kinğanä äpinğä iqueni, si iqueqä manği a hutamakätnä, mbqä hnğqu yäpä inğisa witanği qundnğqinyä. Si mbqä iqu ämetnä, Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä aninğqe, yeqä-yeuänğqä iquau wisnğeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Iqunä miqeuñanğqä ätkqenğqä (18:1-20:34)

18

*Yoqä naqä, tqukua mapnuwänğqe?**

¹ Inğani wäunüanğqä ämotquaminğqä iqua Jisasi Ique äwimepu, yatnğqä tii äwikuwi. “Goti Qäukuä Yätutanğä Iqunä miqeu äpmeñuwä iquautanği, huizi iquau mipnğqe, yoqä naqä tqukua mapnuwänğqäwä?”

²⁻³ I tquanğuwänğğa, Iqu ymeqä hmbi tääqä ätuätumeqe, iquauqä awä iqi pämä ämatqätetä, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuänä etmqänä. He hiqä knuä äkunmäknäpu, ymeqä täpu enğä-pa matimäuqä iqanğpqe, he Goti Qäukuä Yätutanğä Iqunä miqeuñi, mäpaquvqä ipnuwiqä. ⁴ Ämaqä hnğqu iqueqä-kiuä mändi äkittqänätä, ymeqä täpu

† **17:20-21** Jisasi Iqu zä-guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinğqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. § **17:20-21** Ämaqä näqnğä-tänğä hnğua, “Matiu iqu kuknuä hui inä äqäkqeqä” knuä indqänätqänğä. Kuknuı tiinğqä. “Dnğ quvqä tiinğä iqua huätä dowatqe, Goti Iquenyqä tääqä ätätnä, buayä manğqä itnä dutanğqä.” * **17:20-21** Makä 9:30-32; Lukä 9:43b-45 * **18:** Makä 9:33-37; Lukä 9:46-48

enqä-pa ätimäutqe, iqu yoqä naqä ämetä, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeuji, huiji iquau ämawqätäunqiyä.

⁵ Ämaqä hñqu Nyinyqä kñuä indqänätä, ymeqä täpu enqä-panä tiinjä hmbi itmetä, äñguänä iwimäkätqe, iqu Nyi-pqe asä iinjä nyimäkqiyä. ⁶ Ymeqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñqä täutanä hmbu, ämaqä hñqueuä suqä imäkqanqä du hiñuä äqunätä, asä iinjä imäkätä quanjä päkñganqutqe, ämaqä iqueni, hanjä-iqä naqänänji wimenä. Ämaqä hñqua hikä naqänänjä hñqu ämepu, iqueqä hiñuä-qa iu guä äkiqiyepu, eqä-huänjä bu tnämäueqanqppqe, ii hanjä-iqä wänqäpiyqä. Hanjä-iqä ique wimeniqä iqu, tqenji aanjä naqänänjä ämawqätäunä.

Quuvqä heqiyqä qui mimäkqenqät

⁷ Oänä, ämaqä qua täutanä eeqänänjä iquenä. Naqä-qakuiqä. Ämaqe, qu suqä quvqä du quanjä päkmbñqenqe, nätmätqä huitanä-huitanji wimenä. Inäqe, ämaqä suqä quvqä iinjä iqua äma äpätqä iqu, hanjä-iqä naqänänjä meniçeqä. ⁸ Tqä hipainjä-qe, yukiñä-qe suqä quvqenqä äkiyqiyämeqanqutqe, huätä ätävätnä bi tnämävä. Si iinjä imäkqanqutqe, tqä huiwitanä hmbu yuuwä ätäñätqä-qe, si suqä quvqä iinjä mimäkqä inä-qae, hñjä-pmeqe ämatñqinyä. Si iinjä mimäkqä iqanqutqe, huiwä yuuwä matänqä-qe, qu si tä maisquä inqä iu ktnämäupnuwiqä. Huiwä hmbi yuuwä täñqe, hanjä-iqä ii, wänqäpiyqä. Tä duñqä uwqe, hanjä-iqä naqänänjiqä. ⁹ Tqä hiñui suqä quvqenqä äkiyqiyämeqanqutqe, huätä ätqoätnä bi tnämävä. Si iinjä imäkqanqutqe, hiñuä hñqunä äqännä, hñjä-pmeqe ämatñqinyä. Si iinjä mimäkqä iqanqutqe, hiñuä hñquaqu yqänä qänätanqñä, qu si tä maisquä inqä iu ktnämäupnuwiqä. Hiñuä hñqunä qñqe, hanjä-iqä ii, wänqäpiyqä. Tä duñqä uwqe, hanjä-iqä naqänänjiqä.

¹⁰⁻¹¹ Ymeqä wänqä isuauä awä iqisanjä hmbinyqe, ‘Ipu nätmätqä hiñginäwanqeqä’ kñuä miqä pambiyä. Kñuä iquenyqe, he äñguänä wimasipiyä. Nyi he tii hitmqeqä. Ynaunqä qäukuä yätunä ymeqä tquau ämitqänuwä iqua, qu Nqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqueqä hiñuä iqi ätqäunäüä.”†

Kukñuä ktqä, sipsipqä imatñqenqäš

¹² “He kñuä äänä heyqiyä? Ämaqä hñqu sipsipqä kuapänänjä 100 täñä-qu emitätqe, ga iquautanä hñqu imatnätqe, iqu qävqä miqä iniqiyä? Oeyä. Iqu kuapänänjä 99 iquau qoqonjä iu äpmuatemä äwätä, imatnätqä iquenyqä qävqä yäkiñqiyä. ¹³ Nyi naqä-qakuänänjä etqänä. Iqu sipsipqä kuapänänjä 99 mimatñqä iquauñqe yeeqä itäqä-qe, sipsipqä kiuänänjä imatnätqä iqueni, anji itmetqe, inqanji iqueqä yeeqä iinjqe, aanjä naqänänjä yäniçeqä. ¹⁴ Asä iinjä, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu, ymeqä isua enqä-panä hmbu imatnätä qui imäkñätñqe mäwiñqä inä” ätukqe.

Tqä quuvqä anä heqiyqä iqu, si quvqä ikitqueqä iinjä

¹⁵ I ätuätäqänqanji, Iqu kukñuä hui-pqe inä ätukqe. “Tqä quuvqä anä heqiyqä iqu si quvqä ikitqueqanqutqe, si iquenyqä äwätnä, qeeqä-qeuänä äpmanyä, iqueqä suqä imäkätqenqä kukñuä ätäsinjä, kukñuä jänä imäkiyänqä yamwiqä inyqä. Iqu saqä kukñui qätä kiyqanqutqe, si tqä näueqä iqueni anqumä itmenjä. ¹⁶ Iqu saqä kukñui qätä makiyqä iqanqutqe, si Goti Hanjuwä Iqu kukñuä ätkqä-pa qänaknä itnä, ämaqä hñqunänjä-qe, hñquaquinjä-qe itmetnä, iqtä kukñuä anä tññqeqä. Goti Iqu tii ätkqe. ‘Ämaqä hñquaquinjä-qe, hñquaqui-hñqueni-qe kukñuä asänänjä dinä tqanqppqe, he qätä iunä wiyqäpnä.’* ¹⁷ Itanji iqu iquauqä kukñui qätä mawiyqä

† 18:6 Makä 9:42-48 ‡ 18:10-11 Ämaqä näqñqä-tänjä hñqua, “Matiu iqu kukñuä hui inä äqäkqeqä” kñuä indqänätqänjä. Kukñui tiinjä. “Ii tiinjä. Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu ämaqä qui imäkmbñqä iqanquwä iquau hñjä iqumuatätñqä äpçeqä.” § 18:10-11 Lukä 15:3-7 * 18:16 Kukñuä-suqä 19:15

iqanğutqe, si ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquauñi, iqueqä suqenqä tutñqeqä. Itañi iqu iquau-pqe qätä mäwiyqä iqanğutqe, suqä si ämaqä quuvqä maeyiqqä iquautä, mbqä motauqä iquautä, itquetqänä-pa, ga si ique-pqe asä inä itquatñqeqä.

¹⁸ Nyi naqä-qakuänänä tii etmqänä. Nätmatqe he qua täuñi pmua imäkqanğpqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu-pqä inä imäkänqiyä. Itanğa nätmatqä qua täuñi hiñuinä qunğanğpqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu-pqä asä e imäkänqiyä.

¹⁹⁻²⁰ Itanğa Nyi kukñuä hui inä hitmqeqä. Ämaqä hñquaqunä-qe, hñquaqi-hñquenä-qe Nyaqä yoqenqä aquvä qänğanğpqe, Nyi iquatä anä pmamqänä. Iiññqe, ämaqä hesanä qua täutanä hñquaqu, iquaquiyqä kñui nätmatqä hñquenyqä naqä-hñqunä indqänäsinyä tääqä siyqe, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu ävänqiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, wäunjuä-wiyqä hñqu, hñquququenyqä huäqä mäwunqä ikqenqä

²¹ Inğanj Pitä iqu Jisasi Iqu-tänä qäqiqi äpäqe, yatñqä tii äwikqe. “Naqä Iquki, nqä näueqä hñqu suqä quvqä indqueqanğutqe, iqueqä suqä quvqenqe, nyi äwqä hanui, squmä anä imäknmniñqäwä? Hipa hñğini eeqä hñğini hñquaqiñi, ii änguätanä?”

²² I tquanğa kimañi, tii ätukqe. “Suqä quvqenqä äwqä hanuä imäkñqenqe, Nyi hipa hñğini eeqä eäqe, hñğini hñquaqunä iunqe, maktqä da iqänä. Si suqä quvqenqä äwqä hanui imäkñga-imäkñga äwätinä, aanä kuapänänä 490 iunji ämäwqätäutñqeqä.

²³ Nyi e äktqe, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, kukñuä ktqä tiñä etanğiyqä. Ämiqä naqä hñqu, iqueqä wäunjuä-wiyqä iqua mbqä hiñginäwa ämequwi, anği wipñqä winyänqiyä. ²⁴ Iqu anği metñqä ipäqiyqanğanj, qu wäunjuä-wiyqä hñque iquenyqä ätuma pññqäuä. Iqueqä hiñginäwa meqe, mbqä aanä kuapänänä 10,000,000 kinaiqä. ²⁵ Inäqe, iqu kima vätnqe hma etanğutqe, ämiqä iqu tii tuänqiyä. ‘He ämaqä tqesä, iqueqä ymeqä-apäkä iutä, iqueuä nätmatqä eeqänänä-pqe, ämaqä hñqua mbqä ipñqä qäsä ätuma upuiyä. Inji, imbqua ämaqä iquauqä wäunjuä-wiyqä hiñğinqä hipñqänänä. Itanğa he mbqä kimañi, iuta mapñqänänä.’ ²⁶ Wäunjuä-wiyqä iqu kukñuä tä qätä äwiyäqe, iqu ämiqä iqu-tänä qäqiqi äpäknätä, qonä äuktäuä, tii tuänqiyä. ‘Yäa, si nyinyqä huäqä künğanğuti, hiñuä äqännä pmayä. Itanğa nyi si hiñginäwa ämäktaukqe, kimañi äktapmqänä.’ ²⁷ Itañi ämiqä naqä iqu iquenyqä huäqä wunğanği, iqueni ävquatäwatätä, iqueqä hiñginäwa ämamiñqä-pqe, pipa iunji, yoqe huätä kutänqiyä.

²⁸ Itañi wäunjuä-wiyqä iqu yäpaqä mänğisa äpäwäqe, iqueqä wäunjuä anä isinyä 10 kina hiñginäwa ämotaukqä hñque wimeñqiyä. Iqu ique a äkiqätätä, hiñjuä-qo iu a äkiyamäkätä, tii tuänqiyä. ‘Si hiñginäwa ämakñä eeqänänä, tänğa maqä dapiyä!’ ²⁹ Iutanj wäunjuä anä imisiyqä iqu quanñä äpäknätä, ‘Yäa, nyinyqä huäqä künğanğuti, hiñuä äqännä pmayä’ tuänqiyä. ‘Nyi si hiñginäwa ämäktaukqe, kima ktapmqänä.’ ³⁰ I tquanğanj, kiñganänä iqu iñññqe mäwiñğanği, ‘Oeyqä’ ätuätä, iqueni guä pmuateqä anä iunqä ätuma wänqiyä. Iqueqä hiñginäwa ämotaukqe, kimañi qäyunä äyä hiqanğanqe, iu yqänä pmetänqiyä.

³¹ Ämaqä wäunjuä anä imipqä huizi iqua, ämaqä iqu i imäkqanği äqumbiyi, qu äwqä hanä wiñğanğuti äwäpu, iquauqä ämiqä naqä ique, suqä e timäuqanği äqumbqenqä tupñqäuä. ³² Inğanj ämiqä naqä iqu, iqueni tääqä ätuätumetä, tiñä tuänqiyä. ‘Si wäunjuä imäkqä ququvqä-qukiyqä. Kiñganänä si zääqä dqanğnä, tqä hiñginäwa naqänänä ämändaukñi, nyi pipa iunji huätä äyä äkuteqeqä. ³³ Nyi sinyqä huäqä änunğqeqä. Inji sunqäwä? Si tqä wäunjuä anä imäkqä iquenyqä huäqä makunqä iqueuä’ tuänqiyä. ³⁴ Itañi iqu äwqä tnänä wiñğanğuti, ämaqä tänä-hunqä

vqä iquauqä hipa iu väniqeqä. Iqueqä hinginäwa ämotaukqe, kimañi qäyunä äyä hiqanqanqä, iu yqänä pmetänqiyä.

³⁵ He hiqä näueqä hñqu suqä quvqä etqueqanqani, iqueqä suqä quvqenqä äwqä hanuä mimäkñqä iqanqppqe, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu-pqe, ämiqä iqu iqä-pa iinjä emäkänqiyä” ätukqe.

19

*Suqä, apäkä huätä dowatqenqä**

¹ Jisasi Iqu kukñuä tä qäpu ätuäqetani, Iqu qua Galili iunji äväma, qua Jutiya eqä Jotänä ique yätäqä nänqisanqä äukqe. ² Itanji ämaqä aanjä kuapanänjä, Iqueni qänaki äwivändkuwi. Itanqa iqiñi, Iqu iquauqä yaqe äñguä iwimäkminqe.

³ Itanqani Parisi hñqua Ique äwimepu, “Iqu kukñuä quvqä hui natqanqutqe, Ique kukñuä mitquanqä” kñuä ämapu, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Ämaqä hñqu iqueqä äwiñqetanä apäki huätä dowatqe, näyaqä suqä iunji, äñguätanä, quvqätanä?”

⁴ Kimañi, Iqu tii ätukqe. “He Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqe, kukñuä tiinjä a matäuqä itqänuwätanä? Kinqanänji, *Goti Nätmatqä Eeqänänjä Imäkqä Iqu, ämaqe imäkätäqanqani, Iqu qokätä apäkätä imäkkqe qä.*† ⁵ Iinjä imäkätäqetani, tiinjä ätkqeqä. ‘Qokä hñqu, kandä-känatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämänyinyä, huiwä naqä-hñqunä änyinyä pmeqänqeqä.’‡ ⁶ Goti Hanjuwä Iqu iinjä ätkqenqä, qäyaqu huiwi hñquaqu minqä, hñqunä änyinyä pmesiyänqeqä. Iinjä etanji nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu naqä hñqunä ämamonyetqe, ii ämaqä hñqu mandumakñqeqä” ätukqe.

⁷ E tqanqa, Parisi iqua Iqueni, yatñqä änyä-hänjä hñqu tiinjä äwikuwi. “Inji, Mosisi iqu suqä tiinjä, änänqä änätapkqäwä? Iqu suqe, ‘Ämaqä hñqu huätä dowatqä tuwanuä äqiyätä, apäki ävätä, ii huätä dowatätñqeqä’ ätätä änätapkqeqä.”

⁸ I tqanqunwänqa, Iqu kimañi tii ätukqe. “He ämaqä hñqisanä iquendanji, Mosisi iqu apäkä huätä qäyä dowatpñqä hinuinä eqänqeqä. Inäqe kinqanänji suqä täutanji maeqä iminqe. ⁹ Nyi tiinjä hitmqeqä. Ämaqä hñqueqä apäki, ii ämaqä hñqutä miqä imitätqä, iyyqä qokiqu iinjä hingi huätä ändowatätä, apäkä hui-mända ämetqe, iqu suqä huiwä yanä ikiye, imäkqiyä” ätukqe.

¹⁰ Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iqua, qu kukñuä tä qätä äwipiwi, Iqueni tiinjä ätukuwi. “Täukueqä! Ämaqä hñqu Si ätnjä täunji qänaknä itä, iqueqä apäkitä anä äpmamitätqe, iqu hanä-iqä naqänänjä ämattqiyenänqiyä. Suqä apäkä mämeqä iqe, ämäwqätäuänä.”

¹¹ Itanqa Iqu tiinjä ätukqe. “Kukñuä ii meqe, ämaqä eeqänänjä iuqä hmanjqä. Oeyqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu yänänäqñqä ävqä iquanä mapñqäuä. ¹² Ämaqä kukñuä ii ämetqä iqu, äñguä meñqiyä. Nyi e ätqäqe, ii tiinjäqä. Ämaqä hñqua, känai ämikqänqatqä huiwi qui imäkñatä, apäkä mämeqä ipñqäuä. Ämaqä hñqua, hñqua-mända ya äyitqätanqä, iqua apäkä mämeqä ipñqäuä. Itanqa hñqua, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqeuñqä kñuä indqänäpu, quwqä-quwä pmua imäkñäpu, apäkä mämeqä ipñqäuä” ätukqe.

Jisasi Iqu, ymeqä isuau hipa haqeqi äwikqenqä§

¹³ Inqani ämaqe, Jisasi Iqu ymeqä isuau hipa haqeqi äwiyätä, Goti Hanjuwä Iqu äñguä wimäkätñqä tääqä tuätñqä winqanji, quwqä ymeqä isuau ätuma äpkuwi. Inäqe, wäunqänqä ämotquaminqä iqua, “Ymeqe, ätuma mapqä pambiyä” ätukuwi.

* **19:** Matiu 5:31-32; Makä 10:1-12; Lukä 16:18 † **19:4** Ipäqäkqä 1:27 ‡ **19:5** Ipäqäkqä 2:24 § **19:12** Makä 10:13-16; Lukä 18:15-17

14 I tquan̄guwān̄ga, Iqu “He ‘oeya’ mātquā pambiyā. Isua ānyimap̄n̄qā qāyā āppiyā. Goti Qāukuā Yātutan̄jā Iqunā miq̄eun̄i, ymeqā tāsua en̄qā-pan̄jā iin̄jā isuaueqā.” 15 Itan̄i Iqu ymeqā isuaū ān̄guā iwimākāt̄n̄qā, hipa haq̄eqi āwiyāq̄etan̄i, iq̄in̄i āvāma āuk̄qe.

*Hik̄n̄jā mbqā kuapā-tān̄jā h̄n̄qu, Jisasi Iqutā kuk̄n̄uā ātkiyin̄qā**

16 Hea h̄n̄quen̄i, hik̄n̄jā h̄n̄qu Jisasi Iquenyqā āpātā, tii ātuk̄qe. “Nāq̄n̄qā-vqā Iqukiyā. Nyi h̄n̄jā hea ique-ique pmeqā mam̄qe, suqā ān̄gui ānā imq̄āwā?”

17 I tquan̄ga, Iqu iquen̄i tiin̄jā ātuk̄qe. “Si suqā ān̄guin̄qā sun̄qā yat̄n̄qā ānyinyā? Ān̄guān̄n̄i, Goti Han̄juwā Iqu kiqā-kiuān̄n̄jā. In̄jāqe si h̄n̄jā hea ique-ique pmeq̄e mat̄n̄qā kin̄gan̄gut̄qe, si Goti Han̄juwā Iqueqā suq̄eun̄i qān̄aknā is̄n̄q̄eqā” ātuk̄qe.

18 In̄gan̄i āmaqā iqu yat̄n̄qā tii inā āwik̄qe. “Si suq̄e, ākitan̄in̄qā tnyā?”

Kim̄an̄i, Iqu “Suqā tiin̄jā ātn̄n̄qā iquan̄qā ātqānā” ātuk̄qe.

“Si āmaqā pizqā map̄asqā panā. Qokā-apākā āman̄qe, huizitā huiwi yan̄jā mikiqā panā. Quwā māmeqā panā. Kuk̄n̄uā jānā imākqā iquen̄i, quan̄gā mātquā panā.

19 Tnaqā-tnun̄uau yāpā iqi qān̄aknā iqāt̄n̄qe.† Itan̄ga tqā-tāun̄qā ākin̄yāt̄n̄qā-pan̄i, āmaqā si-tān̄jā qāq̄iq̄in̄jā iquaūn̄qe, asā ii kin̄yāt̄n̄qe.”‡

20 Jisasi Iqu i tquan̄ga, hik̄n̄jā iqu tiin̄jā ātuk̄qe. “Suqā eeqān̄n̄jā tāun̄i, nyi qān̄aknā it̄n̄q̄eqā. Ga nyi āwan̄i, nātmatqā ākin̄qā itqān̄nā?”

21 Itan̄i Jisasi Iqu iquen̄i tiin̄jā qe ātuk̄qe. “Si jānān̄n̄jukui his̄n̄qā kin̄gan̄gut̄qe, tqā nātmatqā eeqān̄n̄i, āmaqā h̄n̄qua mbqā ip̄n̄qā āma āwāt̄nā, iuta mbqā āmat̄qe, āmaqā nātmatqā maeqā iquau yan̄jā wis̄n̄q̄eqā. Si iin̄jā imākqan̄gt̄qe, qāukuā yātutan̄jā nātmatqā ān̄guān̄n̄jā-tān̄jukui his̄n̄q̄in̄yā. Ga si Nyi qān̄aki nyivāndiyā” ātuk̄qe. 22 Hik̄n̄jā iqu kuk̄n̄uā ii qātā āwiyāqe, nātmatqā kuapān̄n̄jā-tān̄u etan̄gi, iqueqā āwqā imdan̄i han̄jā-iqā āmeqe, āvāma āuk̄qe.

23 Iqu ae āvāma uwqan̄ga, Jisasi Iqu Iqueqā wāun̄uān̄qā āmotquamin̄qā iquaūn̄i, tiin̄jā ātuk̄qe. “Nyi naqā-qakuānā etqānā. Āmaqā mbqā kuapā-tān̄jā iqua, Goti Qāukuā Yātutan̄jā Iqunā miqā iu paq̄up̄n̄qe, q̄eiq̄in̄yā manā, yān̄n̄āq̄n̄q̄eutanā paq̄up̄nuwi. 24 Nyi he an̄gumā etqānā. Kametqā h̄n̄qu, qākā guā ktāpiqā yān̄jā hovqā iu wāt̄n̄qe, iqu yān̄n̄āq̄n̄q̄eutanā wānā. In̄jāqe, āmaqā mbqā kuapā-tān̄jā iqua, Goti Iqueqā miq̄eun̄qā paq̄up̄n̄qā yān̄n̄āq̄n̄qe, kametqā iqueq̄eun̄i āmāwqātāunā.”

25 Wāun̄uān̄qā āmotquamin̄qā iqua kuk̄n̄uā ii qātā āwipīyi, qu yāun̄uā naqān̄n̄jā ipu, tii ātkuwi. “Mbqā kuapā-tān̄jā iqua yān̄n̄āq̄n̄q̄euta paq̄up̄n̄qā etan̄gut̄qe, āmaqā qui imāk̄nātqān̄uwitan̄i, h̄n̄jā hea ique-ique pmeqe, tq̄u menīqiyā?”

26 Itan̄i Jisasi Iqu iquaūn̄i hīn̄uā jānā āqunā, tii ātuk̄qe. “Āmaq̄e, iin̄i ānā mimākqā iqan̄gpqā-qe, Goti Han̄juwā Iqu nātmatqā eeqān̄n̄jā imākāt̄n̄qe, Yān̄n̄āq̄n̄qā-tān̄q̄eqā.”

27 In̄gan̄i, Pitā iqu kim̄an̄i, tiin̄jā ātuk̄qe. “Nenyān̄qe ānā etan̄giwā? Ne nātmatqā eeqān̄n̄i āvāman̄i, Si qān̄aki āyā ākivāndān̄unā. In̄i ne nātmatq̄e, ākitan̄i metun̄quāwā?”

28 Itan̄i Jisasi Iqu iquaūn̄i tiin̄jā ātuk̄qe. “Nyi naqā-qakuān̄n̄jā etqānā. Hea nātmatqā eeqān̄n̄i ānyā-hān̄jā ātimāutqān̄gan̄i, Āmaq̄euqā Ymeqā Ekqā Iqu yoqā naqā-tān̄jā-qu eātā, zā-hawā aan̄jā ān̄guān̄n̄jā iu p̄menīqeqā. In̄gan̄i he āmaqā Nyi qān̄aki ānyivāndān̄uwā iquenā-pq̄e, zā-hawā ān̄guān̄n̄jā huīzi 12 iu āp̄mapu, Is̄raitqā iquauqā hueqā-himqā 12 iquau mip̄nuwān̄q̄eqā. 29 Itan̄ga qokā-apākā Nyaqā yoq̄en̄qā kn̄uā indqān̄apu, quwqā an̄jā iutā, kātā-kān̄guākautā, kānanyi-kānapq̄autā, kan̄un̄uautā, kānaq̄autā, ymeqā iquautā, qua itā, āvāmapqā iqua, qu eeqān̄n̄i, kuapānā 100 inā āmepu, h̄n̄jā hea ique-ique pmeqe, āmap̄nuwiqā. 30 Āmaqā tān̄ga

* 19:15 Makā 10:17-31; Lukā 18:18-30 † 19:19 An̄gumā Itmakqā 20:12-16; Kuk̄n̄uā-suqā 5:16-20 ‡ 19:19 Hiqāva-imākqā 19:18

yoqä-tänjä äpmeñuwä iutani, kuapänänjä hñqua qänaki pmapnuwiqä. Itanğa ämaqä tänğa yoqä maeqä äpmeñuwä iutani, kuapänänjä hñqua yoqä-tänjä pmapnuwiqä” ätukqe.

20

Kukñuä ktqä, ämaqä wainqä wäunüä iu ipnuwänqä iinqä

¹ “Nyi kukñuä ämaqä yoqä-tänjä pmapnuwä iquaunqä i etqe, ii tiinjä etançi. Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, tiinjä enqä-paniqä. Ämaqä hñqu qua kanä eä, zinjüä quaesqänğa 6 klokiunji ämaqä hñquau, iqueqä wainqä wäunüä iu wipñqä, itmewänqiyä. ² Ämaqä wäunüä imipqä iqua, ‘Ne hiunji tqe wäunüä itanä, mbqä huätäkñqä metunqueqä’ tquanğuwänğa, ämaqä naqä iqu iquaunji, iqueqä wainqä wäunüä iunqä dowatänqiyä. ³⁻⁴ Hiunji zinjuitäni 9 kloknğa, iqu äwätä, ämaqä hñqua ququawä aquväqñqä iu hinğinäwa tqäutangä äqunäqe, tiinjä tuänqiyä. ‘He-pqe äwäpu, nyaqä wainqä wäunüä iu wäunüä iqanğpqe, nyi mbqe, qäyunä etapmqänä.’ ⁵ I tquanğa, qu upñqäüä. Hiunji quemisqä 12 kloknğatä, äwiyqä 3 kloknğatä, ämaqä naqä iqu ququawä aquväqñqä iunqä ançi äwätä, suqä asitanjinä imäkänqiyä.

⁶ Itançi heatqä awiyqä 5 klokiunji, iqu äwätä, ämaqä huizi iquau-pqe, hinğinäwa pämä tqäutangä äqunäqe, yatñqä tiinjä vänqiyä. ‘Äänä etançikä? He hiunji tqeñi, wäunüä maeqä hinçi, sunqä tqäunäüä?’ ⁷ Qu kimanji, ‘Ämaqä hñqu, ne wäunüä mänätapqä ieqä’ tupñqäüä. Itançi iqu iquaunji, ‘He-pqe äwäpu, nyaqä wainqä wäunüä iu, wäunüä nyipiyä’ tuänqiyä.

⁸ Hiappkä ae äyä wiqanğa, wäunüä kaniqu, iqueqä wäunüä-wiyqä iquau miqä ique, tiinjä tuänqiyä. ‘Si ämaqä wäunüä imäkqä iquau tääqä ätuätumetnä, mbqä wiyä. Si mbqä wisñqä ipäqiyätñanğanji, qänaki ätimäupqä iquau ganä ävätnä, qu-ganä ätimäupqä iquaunji qänaki wisñanğeqä.’ ⁹ Ga ämaqä wäunüä heatqä awiyqä 5 klokiu ipäqäpñqä iqua äpäpu, hñqunä-hñqunä mbqä huätäkñqä mapñqäüä. ¹⁰ Itanğa ämaqä wäunüä qu-ganä ipäqäpñqä iqua äpäpu, ‘Ne mbqä kuapänä menqunä’ knüä indqänğanğpñqä-qe, oeyqä. Iqua-pqe hñqunä-hñqunä mbqä huätäkñqä hñqunä mapñqäüä. ¹¹ Qu quwqä mbqä ämepiyä du hinüä äqumbiyi, wäunüä kaniqeñi äkasuwä tiinjä tupñqäüä. ¹² ‘Ämaqä qänaki ätimäuquwä iqua, wäunui wänqäpu qäyä iquwä-qe, si mbqe ne änätapñä-pani, iquau-pqe asänä äwinyä. Ne wäunüä tnänjä iqa päqtätanğu, mäptqä-pqä natätñqe, tänğa täsuwänä.’

¹³ Wäunüä kaniqu qätä iinjä äwiyäqe, ämaqä iquautanä hñqeñi tiinjä tuänqiyä. ‘Näueqä iqukiyä. Nyi sini, quvqä miktqueqä iqänä. Tänğa zinjuitäni, ye mbqä huätäkñqenqä “änğuiqä” ätquee. Qäyutanä? ¹⁴ Si tqä mbqe ämetnä, uvä. Nqä änyinqä dutanä, ämaqä yäpakä äpäqtä iqueni mbqä asiqunä wimqänä. ¹⁵ I nätmätqä tqä ma, nqeqä. Nyaqä mbqe iwäsäuqanğanji, nqä änyinqä iunji, pmua tqu nyimäkätñqäwä? Aanqeqä. Nyi ämaqä tquaunji suqä anğüä di iwimäkqanğqenqe, si äkasuwä sunqä kmñqiyä?’ tuänqiyä.” ¹⁶ Itançi Jisasi Iqu tii ätukqe. “Kukñuä ktqä ämänätqueqä-pa, asä iinjä, ämaqä tänğa yäpakä äpmeñuwä iqua, hinçiqä pmapnuwiqä. Itanğa ämaqä tänğa hinçiqä äpmeñuwä iqua, qänaki pmapnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, nätmätqä äwimeniqenqä anğumä ätukqenqä**

¹⁷ Jisasi Iqu Jerusälemänqä qanä äwätäqanğanji, Iqu Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä 12 iquaunä ämitmetä, qeiqi tiinjä ätqäuminqe. ¹⁸ “Qätä nyipiyä. Tänğanji ne Jerusälemänqä äyätanä, äyä ätqeyqunä. Yäninjä, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueni, qu hiqäva-imäkqä naqä iquauqätä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, hipa

* 20:16 Makä 10:32-34; Lukä 18:31-34

iunä wipnqäüä. Itanga iqua Iquenji, kuknuä ämitäpu, 'Iqu äpâkonätñqeqä' tñnqäüä. ¹⁹ Inğanji qu Iquenji, ämaqä Israitqä iqua qäyâ etangi huizi iquau-mânda wipnqäüä. Ämaqä iinjä iqua, Iquenji ewiiqä kuknuä ämitäpu, täuatätäu ipu, itanga zâ-huätati äuepnqäüä. Itanji hiunji hnquaqui-hnquenjä iunji, Goti Hanjuwä Iqu Ique angumä ävauqumuätänqiyä" ätukqe.

Jemisi Jonä gueqiyqä kânai, Jisasi Ique yatñqä äwikqenqä†

²⁰ Qänakñi Sepri iqueqä ymeqä ingueqiyqä kânai, Jemisi iquesä Jonä iquesä ätuma, Jisasi Ique äwimakuwi. Äwimapiyi, ii Iqu-tänjä iqi qonjä äwoktäutä, "Nyi yatñqä hnqu kimqänänjqä" ätukqe.

²¹ Itanji Iqu iinjä yatñqe, "Si nätmatqä äkitanjñqä kinqiyä?" ätukqe.

Ii kimanji tii ätukqe. "Nyi Si ämaqä ämitñnganji, tii ttñqenqä änyinjñyâ. Nqä hikñä tquaqu, hnqu saqä hipa ämuangisa pmeqanga, hnquququ hipa qunamäuqängisa pmenjñqeqä."

²² Iqu kima tiinjä ätukqe. "Nätmatqä he yatñqä änyiquwinqe, he änyä maqñqä yqänä enäüä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyänqe, † qe-pqä inä nyiynqätanä?"

Itanji iquaqu, "Nñqä. Ye-pqä qäyü änenqueä" ätukiyi.

²³ Iqu iquaquini tii ätukqe. "Qe naqä-qakuä ändqinyqä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyänqe, qe nyiynqeqä. Inäqe Nqä hipa ämuangisatä, qunamäuqängisatä pmanyiyänqe, Nyi atäunjuä miqä da imqänä. Nyaqä Apïqu ämaqä hnquaqu atäunjuä itä, zâ-hawi ämaqä iquaquinyqä näwenyâ ämaeqeqä."

²⁴ Wäunjuänqä ämotquaminqä 10 iqua, ingueqi Ique tquangiyinjä qätä äwipiyitanji, qu iquaqui himänä äwiyäpu, äwqä äkasuwä imäkkuwi. ²⁵ Iwä Jisasi Iqu iquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. "He näqnqeqä. Ne Israitqä qäyâ etangi huizi iquau miqä iqua, yänänäqñqetä, yoqä naqetä ämapu, quwqä ämaqeunji, äwinqä quwqä dunä qänaknä ipñqä iwimäkätqänäüä. ²⁶ Inäqe, hiyaqä awä iqini, suqä tä mäwiqä itñqeqä. Oeyqä. Ämaqä hnqu, hiyaqä awä iqisanji hiqä ämeyätñqä winğanğutqe, iqu heqä wäunjuä-eyqä-qu pmetñqeqä. ²⁷ Auä, ämaqä hnqu, hiqä naqä pmetñqä winğanğutqe, iqu hiyaqä wäunjuä-eyqä hinğänqä-qu pmetñqeqä. ²⁸ Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu suqä iinjä asä inä imäqkiyâ. Iqu äpkqe, ämaqe Ique wäunjuä yätamäkkä wipñqä äpkqä manä, oeyqä. Iqu äpkqe, iquau wäunjuä yätamäkkä ävätä, Iqueqä häñä-pmeqe ävätä, qokä-apäkä kuapänänjä iquau anğumä mbqä imetñqä äpkqeqä" ätukqe.

Jisasi Iqu, hinjuä pisqä hnquaqui ängüä iwimäkkqenqä§

²⁹ Iqua anä-himqä Jeriko ävämeqanguwänga, qokä-apäkä kuapänänji Ique qänaki äwivändkuwi. ³⁰ Inğanji ämaqä hinjuä pisqä, hänaqä manä iqi äpmeqäsminjiyâ hnquaqu, "Jisasi Iqu qanä äpqiyä" tqangä äwiyitanji, tääqä yänänäqñqä tiinjä ätukiyi. "Naqä Iqukiyâ. Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si yenyqä qeqä äkimänänä." ³¹ Qokä-apäki, qu iquaqu tääqä tqanginyä qätä äwipiyi, manä matqä iynqä yänänäqñqä ätukuwi. Iinjä qäyâ ätquanguwä-qe, iquaqu aanä tääqä yänänäqñqä ätkiyi. "Naqä Iqukiyâ. Dewiti iqueqä Ymeqä Iqukiyâ. Si yenyqä qeqä äkimänänä."

³² Jisasi Iqu qanä äuminqe, tääqä tqanginyä äwiyäqe, Iqu iqi ätqäuwäqe, iquaqui tääqä ätuätumetä, tii ätukqe. "Qenji, äänä qemäkmqä qenqiyä?"

³³ Itanji iquaqu kimanji, tiinjä ätukiyi. "Naqä Iqukiyâ. Yeyaqa hinjuä ängüä qänenqä yemäktñqä äyengiyâ."

† 20:19 Makä 10:35-45 † 20:22 Jisasi Iqu eqä-häkinqä naqä-qakuä ätkqä hmanä. Ktqe ätkqeqä. Iqu hanä-iqä Goti Iqueqä äwqä tnänä iuta wimeninjä diñqä ätkqe. Matiu 26:39; Jonä 18:11; Itkimäkkä 16:19. § 20:28 Makä 10:46-52; Lukä 18:35-43

³⁴ I tquanngiyännga, Iqu iquaquinyqä huäqä wunğanği, iquaquiüä hinuä iunji, a qe ämikqe. Maqänänji, änguä imänyiyi, hinuä äqänäsinyä, Ique qänaki äwivändqa äukiyi.

21

*Jisasi Iqu, Jerusälemä yäpä ingisa, yoqä naqä qonqä-qu enqä-pa äpekqenqä**

¹ Itanğa iqua, Jerusälemä-tänä qäqi timäupnqä ipiyänğanji, qoqonä Olipä ingisa anä-himqä Betäpake iu ätimäukuwi. Inğanji Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä hñquaqü ändowatätä, tii ätukqe. ² “Qe anä-himqä nänngisanqä winyqä. Ique äpaquväsiyänğanji, qe donği hñqu, guä äkiqiyäuequwä, kiqä meqä iqtä anä pmetanğinyä, qunyyänqinyqä. Inğa äqunyyi, gue iwasqiyäsinyä, Nyinyqä ätuma binyqä. ³ Ämaqä hñqu kuknuä hui qesqanğutqe, ga qe tiinğa tquinyqä. ‘Naqä Iqu iquaqui wäunjuä vätnqeqä.’ Qe i tquanngisqe, maqänänji iqu hinuinä qeqänäwqatänqiyä.”

⁴ Nätmatqä ii ätimäukqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui, hinuä-tqä iqueqä manjä iuta ätkqe, qäyunä imäkätnqä ätimäukqe. Hinuä-tqä iqu kuknui tiinğa ätäänqe.

⁵ “Kuknuä tä, ämaqä Sayonä† äpmeñuwä iu awä tii tuvä. ‘Hinuä qumbiyä! Hiyaqä ämeyqä naqä iqu, emetnqä äpqiyä. Iqu ämaqä yoqä maeqä-qu enqä-pa, donği haqeu pmeqä äyä äquvepqiyä. Iqu donği iyyqä meqä iqueqä haqeu pmeqä äquvepqiyä.”†

⁶ Itanğa ämaqä wäunjuä imäkqä iquaqu äwäsinyä, Jisasi Iqu ätukqä-pa iinğa imäkkiyi. ⁷ Iquaqu donği känäutä meqä iquesä ätuma äpäsinyä, iquaquvqä gquä quäuqe, donği iquaquiyqä haqeqi eqanğiyännga, Jisasi Iqu haqeu qe äpmakqe. ⁸ Itanji ämaqä kuapanänji quwqä gquä quäuqe, äquvätäpu, hänaqeu äqäqasäueqäkuwi. Ga ämaqä huiziqua zä-äpa ätäväpu, hänaqä iqi äqäqasäueqäkuwi. ⁹ Itanji qokä-apäkä Jisasi Ique hinuiqä äwimaminjuwä iquatä, qänaki äwivändminjuwä iquatä, tääqä tii ätminjuwi.

“Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.

Naqä Iqueqä yoqeta äquvepätnqä Iqueñi, Goti Hanjuwä Iqu änguänänjä iwimäkqiyä.‡

Goti Haqä Yätu Äpmeñqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.”

¹⁰ Jisasi Iqu Jerusälemä yäpä ingisa peyqanğa, ämaqä anä-himqä iutanä iqua, yäunjuä ipiyi, yatnqä hinğinäwa, “Ämaqä Tqu, äsqukuä?” ätukuwi. ¹¹ Itanğanji qokä-apäkä Iqtä anä äpmaminjuwi, kima tii qe ätukuwi. “Ii Jisasi Iqueqä. Iqu Hinuä-tqä anä-himqä Nasäretqä qua Galili iutanä Iqueqä.”

*Jisasi Iqu, mbqä wäunjuä imäkminjuwä iquau, huätä äpäsäwqatkqenqä**

¹² Itanğa Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä ingisa äpäyäqe, Iqu ämaqä mbqä wäunjuä imäkätqätanğuwä eeqänänji, huätä äpäsäwqatkqe. Itanğa ämaqä mbqä huitanji tnänqä imäkäpu vätnqätanğuwä iquauqä hevqetä, ämaqä ynğä-heeqe mbqä itqätanğuwä iquauqä zä-hawitä ämäquvasqiyekqe. ¹³ Inğa imäkäqe, tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinğa äqänänä.

‘Nyaqä aninqe, qu “Anä tääqä dqä aniqä” tpnuwiqä.†

Inğa qe, he ämaqä quwä-meqä iquauqä zä pmeqä anä† enqä-panä imäkätqänäuä.’”

¹⁴ Iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä ingisa yqänä äpme, ämaqä hinuä pisqä iquatä, itanğa yukä quvqä iquatä, Ique wimeqanğuwä iquaunji, änguä qe imäkkqe.

* **21:** Makä 11:1-11; Lukä 19:29-40; Jonä 12:12-19

† **21:5** Sayonä, ii anä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huiziyi.

‡ **21:5** Sakätiyasi 9:9 § **21:9** Apqä Bukä 118:26

* **21:11** Makä 11:15-17; Lukä 19:45-46; Jonä 2:13-17 † **21:13**

Asayä 56:7 † **21:13** Järämai 7:11

¹⁵ Itanġi hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, ämaqä kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, Iqu nätmätqä ämaqä mimäkkqänäni imäkkqanġi äqumbiyi, itanġa ymeqe, hiqäva-imäkkqä anä täknä yäpä ingisa äpmapu, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä” ätäpu, tääqä tqanġä äwipiyi, äwqä quvqä äwiñgqe. ¹⁶ Itanġi qu Jisasi Iquenġi, yatñqä tiñä qe äwikuwi. “Tääqä tä tqanġuwi, Si qätenä äwiyätnä, hiñuinä äqunänñä?”

Kimani Iqu tii ätukqe. “Auä, itanġi änäänänqäwä? He kuknuä Dewiti iqu Goti Ique ätukqä tä, a matäuqä itqänjuwäta?”

Si ymeqä wänqänänñä isua, Tqä yoqe haqeqä makmäupñqä ämotquetqänñiqä.” S

¹⁷ Itanġa Iqu iquau ävämeqe, anä-himqä naqä iunġi, yäpaqä mäñgisa äwäqe, anä-himqä Betani ätimäutä, heatqä iquenġi iqi äpmakqe.

*Jisasi Iqu, zä-eaqä hñque qui imäkkqenqä**

¹⁸ Aanä zinuä matqänġanġi, Jisasi Iqu anä-himqä naqä iunqä anġumä äwätäqänġanġi, buayänqä dä äwikqe. ¹⁹ Iqu zä-eaqä hñqu, hänaqä manä iqi tqäutänġi äqunäqe, qäqiqi äwäqe, kiqä häukuä näñqe aanqä, quwqenä nyätänġi äqunqqe. Itanġi Iqu zä-eaqä iquenġi, tiñä qe ätukqe. “Si häukui anġumä maqiyqä isñqinyä.” I tquanġqetanġi, zä-eaqä iqu maqänä yäüä qe äpäkkqe.

²⁰ Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, hiñuä iñä äqumbiyi, yäunjuä ipu, “Änäänänqäwä? Zä-eaqä iqu yäüä maqänänñi, äänä itä piqiyä?” ätkuwi.

²¹ Iqu kimani, tii ätukqe. “Nyi heñi naqä-qakuänä etqänä. He knui, ‘Nqä änyinqe ätimäunqutiyä, matimäuqä yänqutiyä-qe?’ knuä hñquaqu mindqänqä ipu, quuvqe yänänäqñqä heqäpqe, he zä-eaqä tquenġi, Nyi imäkkqä-pa asä iñä imäkpñqäüä. Itanġa he imäkpñqe, iquenyä ma. He qoqonä tquenä-pqe, ‘Goti Iqu si äkiyautä, eqä-huanä bu äktnämäunä’ ätupqe, ii ätimäunqiyä. ²² Asä iñi, he quuvqä eqiyäpu tääqä tupqe, nätmätqä eeqänänñä he yatñqä äwipqä iunġi, ämapñqäüä” ätukqe.

Jisasi Ique, “Yoqä naqe, äñgisa ämenäwä?” ätukuwinqät†

²³ Jisasi Iqu hiqäva-imäkkqä anä täknä yäpä ingisa äpäyätä, ämaqeu ämotquetqätanġa, hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä Ique äwimepu, yatñqä tiñä äwikuwi. “Wäunjuä tä imäkätqänñinqe, yoqä naqä äñgisa ämenäwä? ‘Si ii imäktñqe’ tqu ktkqäwä?”

²⁴ Iqu kimani tii ätukqe. “Nyi-pqe nätmätqä hñquenyqe, yatñqä inä heyqanġmdi, ga he kima qäyunä ändquwi, Nyi wäunjuä tä imäkmqä yoqä ändapqä Iquenqe, etmqänä. ²⁵ Jonä asñä-qäyqä iqu wäunjuä imäkmñqe, äñgisa ämetä imäkkqäwä? Iqu yänänäqñqe, qäukuä haqä yätuta ämakqätanä, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?” ätukqe.

I tquanġa, iquauqä-quwä kuknuä tiñä qe ätnġuwi. “Ne kimani, ‘Qäukuä haqä yätutanñiqä’ tquanġuatqe, Iqu tiñä natänqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänjuwäwä?’ ²⁶ Inäqe, ne kimani, ‘Ämaqä iquautanñiqä’ ätuatqe, änäänqätiyä? Ämaqe, ‘Jonä iqu hiñuä-tqä iqueqä’ knuä indqänätqänjuwinqe, iquauñqe ne zä äneñqiyä.” ²⁷ E ätmbyitanġi, Jisasi Iquenġi, “Ne maqñqe” ätukuwi.

Ga Iqu kimani, “Nyi-pqe inänjqä. Nyi yoqä naqä-tänñä eämä, wäunjuä e imäkätñqenqe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, ämaqä hñqueqä hikñä iquaquinyqä

²⁸ “Itanġa he knui äänä heyqiyä? Ämaqä hikñä hñquaqu-tänñä hñqu, iqueqä ymeqä hitmqä ique äwimeqe, tuänqiyä. ‘Ymeqä iquki, täñġanġi si äwätnä wainqä wäunjui iyä.’ ²⁹ Itanġi ymeqä iqu, ‘Nyi enyqä änyinñiyä’ ätuäqe, qänakndanġi iqu

tnänqä imäkäqe, äwänqiyä. ³⁰ Itanğa kaniqu iqueqä ymeqä kängueque-pqä inä äwimeqe, kuknuä asä iqunä tuänqiyä. Ymeqä iqu, ‘Apä, nyi imäkmaqänä’ ätuäqe, mäwqä yänqiyä. ³¹⁻³² Inji kaniqueqä äwinqä iu qänaknä itnqe, ymeqä iquaquisani, äsqtuyä?”

Kimani hiqäva-imäqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä, “Hitmqä iqueqä” ätukuwi.

Itani Iqu tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqänä. Jonä iqu he emetä, suqä jänäni qäyä ämetqueqangi, he iquenyqe quuvqä maeqiyqä äyä iminuwiqä. Itangi ämaqä mbqä motauqä iquatä, apäkä qanä hinginäwa ikiqä iuatäni, qu iquenyqä quuvqä eqäminuwiqä. He iunji hinuä qäyä äqunäpiyä-qe, knuä indqänqe tnänqä mimäqä ipu, iquenyqä quuvqä maeqiyqä iminuwiqä. Ilinjqe, ämaqä mbqä motauqä iquatä, itanğa apäkä qanä hinginäwa ikiqä iuatäni, Goti Hanjuwä Iqunä ämitnqä iunqe, qu-ganä hinuqä hemapnqäuä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, wainqä wänuä miqä quvqä iquaunqä†

³³ “He kuknuä ktqä huizi tqu qätä nyipiyä. Ämaqä hnqu guä-wainqä vowä ikqäwäqe, täknä äqäyäqe, kiqä häukui qonjqä itä, eqä päquveqätnqä hikä huä ätäkätä iquqonmäuqe, ämaqä wänuuiunqä hinuä äqumbu pmeqä anä quäuqä ämätäqe, itanğa wänuui, ämaqä mbqä meqä imäkpñqä hnquauqä hipa iu äwimä, anä kinä nämqä wänqiyä. ³⁴ Itanğanji guä-wainqä häukuä nänqe äyä qäyqanğanji, iqu iqueqä wänuä-wiyqä hinginqä hnquau, ämaqä wänuä ämimitpqä iquaunqä, häukui iqueqe mapnqä dowatänqiyä. ³⁵ Itangi iquaunji, ämaqä wänuä ämimitpqä iqua, a äkiqätäpu, hnque häptqä äpäsäpu, huiziqueni pizqä hämänä äpäsäpu, itanğa huiziqueni hikä päkpñqäuä. ³⁶ Anğanji kaniqu wänuä-wiyqä kuapänänä hui inä dowatänqiyä. Inäqe ämaqä wänuä ämimitpqä iqua, iquaunä-pqe suqä asä iqunä iwimäkpñqäuä. ³⁷ Qänakñi iqu, ‘Qu nyaqä ymeqä iqueni qätä wipñqäuä’ ätätä, iqueni iquaunqä dowatänqiyä. ³⁸ Inäqe, ämaqä wänuä ämimitpqä iqua, hiknuqu äpqanji äqumbiyi, tii tmbñqäuä. ‘Wänuä kaniqueqä hiknuqu äpqiyä. Kaniqu äpäkonğanğanji, kanmä nätmatqä eeqänänji, iqu ämeniqeqä. Ilinjqe ne ique pizqä äpäsätanä, wänuui neqä metunqueqä’ tmbñqäuä. ³⁹ Iinjä ätmbiyi, qu ique a äkiqätäpu, wänuä yäpaqä mängisa ätnämäupu, pizqä päkpñqäuä. ⁴⁰ Itanğanji he knui äänä heyqiyä? Qänakndanji wänuä kaniqu äpäqe, wänuä ämimitpqä iquaunji suqä äänä iwimäkänqutiyä?” ätukqe.

⁴¹ Ga hiqäva-imäqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä, Ique kima tii ätukuwi. “Iqu ämaqä quvqä tquaunji, qui wimäkänqiyä. Itanğa wänuui, iqu ämaqä hnquau-mända muayänqiyä. Ämaqä ymisänä meqänğanji, ymisänä aquvä äqämipqe, ique-pqe wipnuwänqä iquau, muayänqiyä” ätukuwi.

⁴² Inji, Iqu yatnqä tii äwikqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqe, he a matäuqä itqänuwätanä? Kuknuä tä, tiinjä.

Hikä-anä-mätqä iqua, hiki quvqä wänuä maeqä hinuinä äqunquwi, hikä injä iqu, anä quea enqä-panä, anä yänänäqñqä imäqä-queqä. Nätmatqä tä ätimäuqe, Naqä Iqu Iqueqä-kiuä imäqiyä. Itani ne hinuä äqunani, ‘Äi, aanä ängüänänjiqä’ äyä ätqunä.‡

⁴³ Iinjä etanji, Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqunä miqä yäpä ingisanqä uwqänqe, hiyaqä hipa iutani huätä ämetautä, ämaqä hnquau-mända muayänqiyä. Qu Iqueqä ämiqä iu äpmapu, kiqä häukui imäkpñqä iquau muayänqiyä. ⁴⁴ Itanğa ämaqä, Hikä Tqueqä haqeqi äpäknätqe, iqu qui imäknänqiyä. Ga Hikä Tqu haqä yätqä äwämitätqe, ämaqä hnqueqä haqeqi äpäknätqe, iqueni guipäyänqiyä” ätukqe.

† 21:31-32 Makä 12:1-12; Lukä 20:9-19 § 21:42 Apqä Bukä 118:22-23

⁴⁵ I tquanğa, hiqäva-imäkcqä naqä iquatä, Parisi iquatä, qu Jisasi Iqueä kukñui qätä äwipiyyi, Iqueä kukñuä ktqe, iquauqä-quwänqä äyä äwqanđi näcñqä ekuwi. ⁴⁶ Qu näcñqä iinjä epiyyi, a kicqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä huizi iqua, “Jisasi Iqu hinjuä-tqä hñqueqä” kñuä indqänğanquwinqä, zä ikuwi.

22

*Kukñuä ktqä, ämaqä ymisañä naqänänñiqä**

¹ Asä qänğanı, Jisasi Iqu kukñuä ktqä huiziqu, ämaqä naqä iquaunı tiinjä qe ätukqe. ² “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, ämiqä naqä hñqu imäktqä enqä-paniqä. Iqueqä ymeqä qokä iqu apäkä metñqänğanı, ämaqä ämiqä iqu, ymisañä naqänänñä imäkänñiqyä. ³ Kınğanänı iqu ämaqä hñquauñı, ‘Nyi ymisañä naqänänñä imäkmcqänğanı, he nyitä ymisañä anä natunquä ppnuwänqeqä’ tuänñiqyä. Itanğa hiunji ymisañä-ñqä iquenı, iqu iqueqä wäunjuä-wiyqä iquaunı, tääqä tuätumapñqä dowatqanğa, qu äpçenqe, enyqä winyänñiqyä. ⁴ Itanı iqu wäunjuä imäkcqä huiziquaumända ändowatätä tii tuänñiqyä. ‘He ämaqä nyi tääqä ätukqä iquaunqä äwäpu, nyaqä kukñui, tii jipiyä. “Qätä nyipiyä. Nyi ymisañi näwe ae imäkeqeqä. Bulumäka qokä iquautä, nanjuä änguanänñitä äpäsätanä, nätmätqä eeqänänñi näwenyä ae imäkequä äwinä. He ämaqä ymisañä täunqe, ppiyä” tupñqä äupiyyä’ tuänñiqyä.

⁵ Ämaqä wäunjuä imäkcqä iqua äupiyyi, kukñuä tä iquau tquanğuwänğa, ämaqä iqua qätä mäwiyqä ipu, hınğinäwa wepñqäuä. Hñqu iqueqä wäunğuwänğuwinqä wänñiqyä. Hñqu iqueqä mbqä wäunjuä yätñqä wänñiqyä. ⁶ Ga huiziqua, wäunjuä imäkcqä iquau a äkiqätäpu, ämuamuapqä ämipu, pizqä päkñqäuä. ⁷ Iutanı, ämaqä ämiqä iqu, äwqä tnänñä winğanğuti, iqueqä ämaqä mäkä-ıqä iquau, ämaqä pizqä päsqä iquaunqä dowatänñiqyä. Qu äwäpu, iquau pizqä äpäsäpu, iquauqä anä-himqe tä qäyävapñqäuä.

⁸ Inğanı ämiqä iqu, iqueqä wäunjuä-wiyqä iquaunı tuänñiqyä. ‘Ämaqä ymisañi näwenyä witanğqä-qe, ämaqä nyi tääqä kınğanä ätquäqä iqua, buayä täñqä pñqeqe, ängüä-qua manä. ⁹ Iinjä etanđi, he hänaqä manä eeqänänñä iunqä äwäpu, ämaqä iqi pmetanğä äqunänñuwä iquau, ämaqä ymisañä tä bñqä tääqä tuätumapiyyä’ tuänñiqyä. ¹⁰ Ga iqua hänaqä eeqänänñä im-imä äwäpu, qokä-apäkä quvqä iquautä, ängüä iquautä äwindäpñqä iquaunı, aquvä maqäpñqäuä. Itanı qu äpäpu, ämaqä ymisañä täu äpmepiyänğanı, anä iunı täptembñqäuä.

¹¹ Inäqe ämiqä iqu, yäpä inğisa iquau hinjuä qunätñqä äpäyäqe, ämaqä hñqu ämaqä gque mipnätanđi qunänñiqyä. ¹² Iinjä äqunäqe, iquenı, ‘Näueqä iqukiyyä’ tuänñiqyä. ‘Si ämaqä gque, mipñğa mäyapqä inı, äänä etanđikä?’ Iqu kimanı matqä yänñiqyä. ¹³ Itanı ämiqä iqu iqueqä wäunjuä imäkcqä iquaunı, tiinjä tuänñiqyä. ‘He iqueqä yukä hipa iunı hatñä äququätäpu, hiawiqä imä pmetñqä yäpaqä mäñğisa tnämäupiyä. Anä hiawiqe, ii kñuä äqiyäpu hiqanñä manğtäsqukuä ämäutqänjuwä ivqä’ tuänñiqyä. ¹⁴ İi tiinjä etanđiyqä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kuapänänñä iquaunı, tääqä ätuätñqeqä. Itanđi yäpä inğisa upñqä iinjqe, Iqu hñqunä-hñqunänñi atäunjuä itñqeqä” ätukqe.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenqät†

¹⁵ Inğanı Parisi iqua äupiyyi, “Jisasi Iquenı, kukñuä äänä mitaniquäwä?” ätnäpu, kñuä yanä änyäpu, iqueä kukñuä quvqä hui tqanğutqe, äkänñqä kukñuä guä ämäsäukuwi. ¹⁶ Qu iquauqä wäunjuänñqä ämotquaminjuwä hñquautä, ämiqä naqä Heroti iquenqä äwinyäminqä hñquautä† Jisasi Ique tii tupñqä ändowatkuwi.

* **22:** Lukä 14:15-24 † **22:14** Makä 12:13-17; Lukä 20:20-26 ‡ **22:16** Ämaqä iqua, Heroti ique quea äwisäuminjuwä iquayi. Qu kñui, ‘Mbqä takisi Romätanğä iquau vqe, ii änguiqä’ indqänminjuwi. Parisi iqua, ‘İi suqä quvqeqä’ kñuä indqänminjuwi.

“Ämotqueqä Iquki, ne näqñqä eäjünä. Si kukñuä naqä-qakuä Tqukiyqä. Itanğa Goti Hanjuwä Iqueqä suqenqe, Si qokä-apäkä iquau naqä-qakuä ämotquetqänjä qäyünjä-qe, Si ämaqä hñquenyqä zä miqä itnä, yoqä-tänjä iquautä, yoqä maeqä iquautäni, kukñuä asänäni ätuätqänjä. ¹⁷ Inji ne Romätanjä ämiqä naqä Sisa ique mbqä takisi ävätunqe, ii äñguätiyä, quvqätiyä? Si kñuä äänä äkiyänqe, ne natiyä” ätukuwi.

¹⁸ Itanği Iqu iquauqä kñuä indqänqä quvqä iunqe näqñqä ae eätä, tiinjä ätukqe. “He wopqä ipu, kukñuinä tqä iquenä, sunqä yamwiqä nyiyqäuä? ¹⁹ He mbqä takisi iunä ävätqänjuwitanjä hñqu, Nyi mändquapiyä.” Inğanı qu mbqä hñqu Iquenyqä äma äpkuwi. ²⁰ Itanği Jisasi Iqu iquauñi, “Ktqä itä, yoqä itä, ii tqueqäwä?” ätukqe. ²¹ Qu “Sisa iqueqeqä” tquañguwänğa, Iqu iquau tii ätukqe. “Inji, nätmatqä Sisa iqueqä etanğutqe, ii kaqäque wipñqeqä. Ä nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä etanğutqe, ii Goti Ique wipñqeqä.” ²² Qu kukñuä tä qätä äwipiyyi, eämepu, Iquenji äväma äukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua anğumä vauqenqä ätukqe

²³ Hiunji iquenji Satyusi hñqua, Jisasi Iquenyqä qe äpkuwi. Satyusi iqua, tii tqä-quae. “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anğumä mävaucä ipñqäuä.” Itanği qu Jisasi Iquenji, yatñqä tiinjä äwikuwi. ²⁴ “Ämotqueqä Iquki, Mosisi iqu bukä iunji tiinjä ätätä äqäkqe.

*‘Ämaqä hñqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, iquenyqä tñänqe, känğuequ apäqñqe ämetä, ymeqä hemeñqiyä.’**

²⁵ Hinjuiqänäni, ämaqä 7 hñguiqua, neyaqä awä iqi äpmaminjuwiqä. Itanğa inğuiquautanji, kätetu apäkä ämeqetanji, äpäkonğqeqä. Iqu ymeqä meämeqänğa äpäkonğanji, apäqñqä iinji, känğuequ ämakqeqä. ²⁶ Itanği känğuequ-pqe, asä inä ikqeqä. Itanği känğua huiziqu-pqe, asä inyänä ikqeqä. Itanğa inyänä-inyänä iqanji, känğua yäpakä iquenyqäuä. ²⁷ Eeqänğuiqua äpäkonğanjuwänğa, yäpaki, apäqñqä ii inä äpäkonğqeqä. ²⁸ Inji qänakndanji, ämaqä äpäkombqä iqua anğumä ävaucanğuwänğanji, apäkä eeqänğuiqua ämaminjuwä ii, tqueqä heäniqäwä?” ätukuwi.

²⁹ Kimanji Iqu tii ätukqe. “He Goti Iqueä bukä iu äqänänğenqätä, itanğa Iqueä yänänäqñqenqätä maqñqä epu, kukñuä iunqe qämä-qämä ipu ätqäuä. ³⁰ Hea inğanji, ämaqä ae äpäkombqä iqua anğumä ävaupiyänğanji, qokä-apäkä mämanqä ipnuwiqä. Oeyä. Qu enätqä qäukuä yätunjä iqua äpmeñuwä-pa, iinjä pmapnuwiqä.

³¹ Itanği ämaqä äpäkombqä anğumä ävaupnuwänqe, Nyi yatñqä hemqeqä. Kukñuä Goti Hanjuwä Iqu etkqä bukä iu äqänänğqe, he a matäuqä itqänjuwätanä?

³² *Nyi Aprähämä, Aisakä, ä Jekopä iquauqä, Goti Iquñqä.†*

Goti Iqu, ämaqä ae äpäkonğuwä iquauqä manä. Ämaqä hänjä äpmeñuwä iquauqä Goti Iqueqä” ätukqe.

³³ Qokä-apäkä iqua i tqanği äwipiyyi, näqñqä Iqu vqanğqenqä yäunjuä kiinjä ikuwi.

Kukñuä-suqä naqänänjä, huizi iquau ämäwqätäunqä iqu, äsqukuä?‡

³⁴ Parisi iqua, Jisasi Iqu Satyusi iquauñi, qu kukñuä matqä ipñqä imäkqanğqenqä, qätä äwipiyyi, iqua aquvä äqänäpu Iquenyqä äpkuwi. ³⁵ Iquautanjä kukñuä-suqenqä näqñqä hñqu, Jisasi Ique yamwiqä ävätä, yatñqä tii äwikqe. ³⁶ “Ämotqueqä Iquki, kukñuä-suqä naqänänjä, huizi iquau ämäwqätäunqä iqu, äsqukuä?”

³⁷ Itanği Iqu kimanji tii ätukqe. “‘Goti Hanjuwä tqä Naqä Iquenji, si tqä äwqetä, qeqä-quuvqetä, kñuä indqänqetä Ique äwinyätinä, Iquenyqänä kuapänä kinğuatñqeqä.’§

³⁸ Kukñuä-suqä tqu, naqä kinğanänjä-qu eä, huizi iquau ämäwqätäunä. ³⁹ Itanğa

§ 22:22 Makä 12:18-27; Lukä 20:27-40 * 22:24 Kukñuä-suqä 25:5 † 22:32 Anğumä Itmakqä 3:6 ‡ 22:33 Makä 12:28-31; Lukä 10:25-28 § 22:37 Kukñuä-suqä 6:5

kukñuä-suqä tqueqä tuwä iqiñä iqu, asä tiñiqä. ‘Si tqä-täunqä äkinyätñqä-pani, ämaqä si-tänä iqi äpmeñuwä iquauñqä-pqe, inä kinyätñqeqä.’* 40 Mosisi iqu ätätä äqäkqetä, hiñuä-tqä iqua äqäkuwitäñi, kukñuä-suqä tquaqu, kiqä quatiyqä” ätukqe.

Kraisi Iqu, tqueqä ymeqäwä?†

41 Parisi iqua aquvä yqänä äqämbu pmetanguwänga, Jisasi Iqu iquau yatñqä äwikqe. 42 “Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä ämaqä iquau ämitñqä ataunä ikqä Iquenyqe, he knui äänä hiyqiyä? Iqu tqueqä ymeqäwä?”

Itañi qu Iqueni, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä” ätukuwi.

43 Inñä tquanquwänga, Iqu iquauñi tii ätukqe. “Inñi änäññqäwä? Dñä Äñguä Iqu Dewiti ique knuä indqänqä vqanñi, ga iqu Kraisi Iqueni, ‘Nqä Naqä Iqueqä’ ätuätäqe, inñi änäññqä äqäkqäwä?”

44 ‘Naqä Hanjuwä Iqu, ñqä Naqä Ique tii ätukqeqä, “Nyi Tqä himä-wiunqä iquauñi, Saqä yäpä iqi pmutekimniqänqanqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmatñqinyä” ätkqeqä,’ ätätä äqäkqeqä.†

45 Inñi änäññgä? Kraisi Iqueni, Dewiti iqu, ‘Nqä naqueä’ ätukqä-qe, ämaqe, iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä ymeqeqä’ änäññqä tätqänñäuä?” ätukqe. 46 Iqu e tquanqa, qu kimañi änä mätquä ikuwi. Hiunñi iquesañi, qu zä ipu, yatñqä hui inä mäwqä imiñuwi.

23

*“Wopqä ipu, kukñuinä tqä-quaunqä, wa wipiyä”**

1 Inñanñi Jisasi Iqu qokä-apäkä iquautä, Iqueqä wäunñuñqä ämotquaminqä iquautä, kukñuä awä tiññä ätukqe. 2 “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä yoqä naqä ämapu, suqä Mosisi iqu ätkqenqä näqñqä äyä etapätqänñäuä. 3 Inñinqe, kukñuä eeqänñäñi qu he hitqanqppqe, he qätä äwiyäpu qänaknä iqäpñqeqä. Inñäqe qu kukñuinä kuapänä ätäpu, iquauqä-quwäñi qänaknä miqä-qua etanñi, suqä qu imäkquwi, he qänaknä miqä iqäpñqeqä. 4 Quwqä suqe, ktqä tii enqä-paniqä. Nätmatqä hui aquvä äqiyäpu, qa enqä-ma manquä ämanyuäpu, ämaqä iquau hanñ-iqä ävätqänñäuä. Inñäqe iquauqä-quwäñi, ämaqä hanñ-iqä metanquwä iquauñi, yätamäkqä mäwqä-quaiqä. 5 Suqä eeqänñäñä qu imäkätqänñuwi, ii ämaqe qu hiñuä äqumbu yoqä naqä wipñqä iyyqä. Qu tääqä tññqä ipiyänqanñi, wäpiqä-qatäwä, naqänñäñä imäkmbñqäñäuä. Itañi qu Goti Iquenyqä qänaknä iqä iquaiqä motquapñqä inñqe, quwqä gquä quäuqä manñ iunñi, ttiñuä-tänñä quäuqe imäkmbñqäñäuä. 6 Ymisanñä naqä imäkqänqanñi, anñä äñguäqinyä pmapñqä winyänqiyä. Anñä aquväqñqä iunñä-pqe, zä-hawä äñguänñäñä iqinyä pmapñqä winyänqiyä. 7 Ququawä aquväqñqä iu pmetanguwänga, ämaqe iquauñi, ‘hiunñinqanñqä’ tupñqätä, ‘Ämotqueqä naqä iqukiyä’ tupñqätä, winyänqiyä.

8 Inñäqe hiyaqä Ämetqueqä Naqe, Hñqunänñqä. Ga he hiñguiquenyqä hiuänñqä. Iutanñi, he hñqunä-hñqunäñi, huiziqua, ‘Si ämotqueqä naqä iqukiyqä’ ktpñqä inñqe, hiñuinä mäqunquä isñqeqä. Oeyä. 9 Itanqa hiqä Hiniqu Hñqunä eä, qäukuä yätu äyä äpmenä. Iutanñi, he ämaqä qua täutanñä hñque, ‘Apä-qä’ mätquä pambiyä. 10 Ga heqä näqñqä etapqe, Kiuänñäñä Hñqunänñqä. Ii Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqe ämitñqä atäunñäuä ikqä Iquvqä. Iutanñi he hñqunä-hñqunäñi, huiziqua, ‘Näqñqä nätapqä iqukiyqä’ ktpñqä inñqe, hiñuinä mäqunquä isñqeqä. 11 Hesañä ämaequtäunqä iqu, hiqä wäunñuä emäkiiyqä pmeniqeqä. 12 Ämaqä hñqu iqueqä yoqe haqeqä mamänqanqutqe, Goti Iqu iqueni mäñdi kittqiyänqiyä. Itanqa ämaqä hñqu iqueqä yoqe mäñdi äkittqänqeqe, Goti Iqu iqueqä yoqe yäänä imäkänqiyä” ätukqe.

* 22:39 Hiqäva-imäkqä 19:18 † 22:40 Makä 12:35-37; Lukä 20:41-44 ‡ 22:44 Apqä Bukä 110:1 * 23: Makä 12:38-40; Lukä 11:43, 46; 20:45-47

Wopqä ipu, kukñuinä tqä-quau, hanjä-iqä wimapnuwänqä†

13-14 “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiinjqä emenqiyä. Ämaqe, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqeuñqä yäpä ingisa peyqenqe, he hoptäwä äyä ävätqänäuä. He hiqä-hiuäni yäpä ingisa mäyqä ipu, ämaqä yäpä ingisa yanä-tpu iqanquwä iquauni, hoptäwä äyä ävätqänäuä.†

15 Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiinjqä emenqiyä. Ämaqä yäpaqänggisañä hñqu, iqueqä kñuä äkunmäknätä, Israitqä iqune Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäutunquä-pa mamäutñqä iinqe, he eqä-huänjä ätäutqutänqä iutä, qua hitunjuä äwitqutänqä iutä, qanjä ikiquenjqä. He iini änguänä imäkpiyä-qe, hñqu kñuä kunmäkñganqutqänqani, he iqueqä suqä quvqe, hiqeuñi ämäwqätäutñqä iwimäkätqänäuä. Inji iqu-pqä tä maisquä iunqä wänqiyä.

16 He hiñuä pisqä eäpu, huiziu hänaqä motquapñqä itqänjuwä-pañuenji. He tiinjä ätätqänjuwitanji, hanjä-iqe emenqiyä. ‘Ämaqä hñqu, “Iinjä-iinjä imäkmqänä” ätätäqänqani, kukñui naqä-qakuiqä tqe motquetñqe, hiqäva-imäkqä anjä iunqänä ätätqe, ii nätmätqä hiñginqeqä. Inäqe iqu golqä hiqäva-imäkqä anju äwinqenqä ätätqe, iqu iinjä ätätqä-pa imäkänqiyä’ ätätqänäuä. § 17 He hiñuä pisqä qämä-qämä iqä-quenjqä. Golqä hiqäva-imäkqä anjä iu äwinqä ii, hänaqä äkiutanqä, Goti Iqueqänä ätimäuqeuä? Ii, Iqueqä anjä iutanjqä. Iutanji, Iqueqä hiñuiqini, nätmätqä kñnganäni, äsqukä? Ii golqetanä, ä Iqueqä hiqäva-imäkqä anitanä? Ii Iqueqä hiqäva-imäkqä anjqä. 18 Ga he tiinjä-pqä ätätqänäuä. ‘Ämaqä hñqu “Iinjä-iinjä imäkmqänä” ätätäqänqani, kukñui naqä-qakuiqä tqe, ämotquetñqe, hiqäva-qäyqä ttawinqänä ätätqe, ii nätmätqä hiñginqeqä. Inäqe, iqu nanjuä hiqäva-qäyqä ttawä haqeuñinjqä ätätqe, iqu iinjä ätätqä-pa imäkänqiyä’ ätätqänäuä. 19 He hiñuä pisqä-quenjqä. Nanjuä hiqäva-imäkqänqä ii, hänaqä äkiutanqä, Goti Iqueqänä etñqeuä? Ii Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva-qäyqä ttawä iutanänjqä. Iutanji, Goti Iqueqä hiñuiqini, nätmätqä kñnganäni äsqukä? Ii nanuitanä, ä hiqäva-qäyqä ttawitanä? Ii ttawiyqä. 20 Iinjqe, ämaqä, kukñuä naqä-qakuiqä motquetñqä, hiqäva-qäyqä ttawinqä ätätqä iqu, iqu hiqäva-qäyqä ttawinqätä, nätmätqä eeqänänjä haqeqi äwinqä inqätä, ätqiyä. 21 Itanğa ämaqä, kukñuä naqä-qakuiqä motquetñqä, hiqäva-imäkqä anjqä ätätqä iqu, iqu anjä iquenqätä, Goti anjä iu äpmenqä Iquenqätä ätqiyä. 22 Itanji ämaqä, kukñuä naqä-qakuiqä motquetñqä qäukuä yätunqä ätätqä iqu, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawinqätä, itanğa Goti iu äpmenqä Iquenyqätä ätqiyä.

23 Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiinjqä emenqiyä. He kukñuä-suqä hñquenqä* kñuä indqänäpu, iwuneqätä, kuämiqätä, itanğa andñätä ämepu, iwäsäupu 10 imäkäpu, hñqu Goti Hanjuwä Ique ävätqänjuwiqä. I etanji kukñuä-suqä iutanjä naqänänjä, suqä wänqä iinjä iqueni ämäwqätäunqä tiinjä iquauni, he tuwä wiyquenjqä. Suqä ämaqä qäyunä itqueqetä, ämaqeunqä qeqä imänqetä, Goti Iquenyqä quuvqä hämänänä wiyqä itäni, he mimäkqä itqänjuwiqä. Änguänäni, tiinjqä. Suqä he

† 23:12 Lukä 11:37-52 ‡ 23:13-14 Näqñqä-tänjä hñqua tii ätätqänjä. Täqini Matiu iqu tiinjä-pqä äqäkqe. “He kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, hanjä-iqe tänqe emenqiyä. He wopqä ipu, kukñuinä tquenjqä. Inji he apäqñqä iquauni, quangä ätuäpu, quwqä anji quwä mapñqäuä. He wopqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqe, quäuqä tquäpnqäuä. Iinjqä, hiqä hanjä-iqe, ämaqä huizi iquauqe ämäwqätäunqeqä.” Makä 12:40 itanğa Lukä 20:47 asänänji ätä äqänänä. § 23:16 Ämaqä inğa äpmaminjuwä iqua, kñuä tii indqänminjuwi. Nyi ämaqä änguänänjä hñqueqä yoqä-qe, nätmätqä änguänänjä hñqunä-qe, qäsä tmqe, nyi suqä iquesa nyaqä kukñui yänänäqñqä imäkmä. Hipru 6:16 * 23:23 Kukñuä-suqä 14:23

hiqä nätmatqä iwäsäupu, hñqu Goti Ique vqe mälvquatämäuqä ipu, suqä iquauñä-pqe qänaknä iqanppqe, ii änguä wänqiyä. ²⁴ He ämaqä hiñuä pisqä qäyä etanji, huiziquau hänaqä motquapñqä itqänjuwä iquenä, he tiñä-quenjqä. Ämaqä hñqu quinañuä meqä isua wanä iu witanjuti, hiñuä äqunätä huätä ämatnämäutñqä-qe, kametqä wanä iu äwinqe, hiñuä mäquñquä, eqetä eeqänä änguneqäqä-panä-quenjqä.

²⁵ Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäñi, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanä-iqe, tiñinjqä emenqiyä. Eqä-häkitä, hevqetä haqänggisani asñä änguänä äqiyäpiyä-qe, ymisanä wiqä ingisani, suqä quwä meqetä, kñuä hiqä-hiuänqänä indqänqetäñi, manjuä äyä imäkätqänäuä. ²⁶ Si Parisi hiñuä pisqä-qukiyqä. Kinjanäñi, si eqä-häkä yäpä ingisani asñä änguänä qäyqanqtqe, ga haqänggisani-pqe asä iñä timäutñqeqä.

²⁷ Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäñi, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanä-iqe, tiñinjqä emenqiyä. He ämaqä qua äptepqä haqänggisani, qätäqua äqiyequwä-panuenjqä. Qua äptepqä yäpaqä ingisani, aanä änguänänjä äqunätñä-qe, yäpä ingisani ämaqä pizqä iquauqä yänitä, nätmatqä kiyä mätqä eeqänänjitä witanji qundñqinyä. ²⁸ He-pqe asä iñä-quenjqä. Ämaqä iqua, hiyaqä huiwi hiñuä eqänäpiyi, qu he ämaqä jänänjuayqä kñuä indqänätqätanjuwä-qe, hiqä yäpä ingisani suqä wopqä ipu kukñuinä tqetä, suqä hñgisa mamäuetäñi, kuapanä emnänä.

²⁹ Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäñi, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanä-iqe, tiñinjqä emenqiyä. He hiñuä-tqä qänqänä äpäkonjuwä iquauqä yänä qua äptekuwiu änyä-hänjä imäkäpu, itanğa ämaqä jänänänjä iqua qua äptekuwa iunä ätnänä imäkäpu änguänä imäkquenjqä. ³⁰ He iñä imäkäpu tiñä ätätqänäuä. ‘Ne atqä-awäkatä anä pmeqä-säpi, qu hiñuä-tqä iquau pizqä päkññqe, yätamakqä mälvqä iquaningä’ ätätqänäuä. ³¹ Kukñuä iñä ätätqänjuwi, hiqä-hiuä tiñä äyä ämänätqueqäuä. He hiñuä-tqä iquau pizqä äpäkkuwä iutanä ymeqä hueqä-himqä iquenjqä. ³² I etanji hiqä tawäka suqä quvqä imäqätanuenjqae, he-pqe imäkqa qae upiyä. ³³ He qamakä quvqä iqua eämakuwänänjä iquenjqä. Goti Hanjuwä Iqu kukñuä ämetätqänqani, he äänä mäwqätäupnuwänqäwä? Oeyä! He tä maisquä iunqä upnuwiqä. ³⁴ Iñinqe, he qätä nyipiyä. Nyi hiñuä-tqä hñquautä, ämaqä kñuä änguä-tänjä hñquautä, itanğa ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñquautäñi, henyñqä dowatmqänä. Itanji he hñquauñi pizqä äpäsapu, zä-huätatä huepnuwiqä. Itanğa hñquauñi anä aquvänqñqä iunä täuatätäu ipu, anä-himqä hñquenqä päpäwatpnuwiqä. ³⁵ Iñä etanji qu ämaqä jänänjä iquauñi, qua täu pizqä äpäkka äpminjuwä iquauqä suqä quvqe, he kima eeqänänjä ämapñqäuä. Epo iquesa äpäsipäqäkani, yäpaki Beläkiya iqueqä hikñä Sakätiyasi ique äpäpästqutukuwiqä. He Sakätiyasi ique äpäkkuwi, hiqäva-imäkqä anä iunä, hiqäva-imäkqä ttawä iutä, hiqñqä Goti Hanjuwä Iqunä pmeqä iutä, awä iqi äpäkkuwiqä. ³⁶ Nyi henji naqä-qakuä etqänä. Suqä quvqä eeqänänjä iñqe, kiqä kimanä hanä-iqe, qokä-apäkä tanğa äpmeñjuwi ämapñqäuä.

³⁷ Jerusälemä iquenyä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä hiñuä-tqä henyñqä dowatqanqñqä iquauñi, hikä pizqä päsquenjqä. Hea kuapanänjä iunä, Nyi heyaqä ymeqä iquauñi, kukutakisqä kiqä meqä itmetä hikuwä yäpä iqi ämäqumuatetñqä-pa, naqä hmbinyä i mäqumuatemätmä iqa äpätnqeqä. Iñä etanqñqä-qe, he iñqe maenqä enä. ³⁸ Qätä nyipiyä. Goti Hanjuwä Iqu heyaqä anä ae ävämeqanğa, aanqä hiäniqeqä. ³⁹ Itanğa Nyi he tiñä etqänä. Tängata tiñi, he hiñuä manqänqä ipñqäuä. Qänakndani he kukñui, ‘Ämaqä, Goti Naqä Iqueqä kukñuä awä tuätñqä pätpätanqñqä Iqueni, Goti Iqu äñgui iwimäkänqiyä’† ätpqänqani, he anji hiñuä nqämbnuwiqä” ätukqe.

† 23:39 Apqä Bukä 118:26

24

*Hanjä-iqä hea yäpakiŋga timäuniqenqä**

¹ Jisasi Iqu hiqäva-imäqkä anji ävämetqätanġani, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, hiqäva-imäqkä anjä iqi mätnätanġqä iquaunqä tupnqä äwimakuwi. ² Iqu iquaunji, kima tiinjä ätukqe. “He anjä eeqänänjä iquaunji, hiñuä qumbiyä! Iqua äñġuänänjä-qe, Nyi naqä-qakuänä etqänä. Qänakndani hikä hñqu huizi iqueuä haqä yäñi mäwiqä yäniqeqä. Qu eeqänänji ämisqiyäpu, qua mäñi tnämäupnuwiqä” ätukqe.

³ Iqu qoqonjä Olipänqä äwätä pmetanġa, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquanä Iquenyqä äpäpu, yatnqä tiinjä qe äwikuwi. “Nätmatqä Si ne änatnji, hea äkñga timäuniqä iinqe, awä natiyä. Si anġumä quveptñiqätä, qua tä qäpu hiäniqñqätänji, ‘Tänġa timäunqiyä’ kñuä neyätñqä iinqe, ne hiqñqä äkisque qunaninquäwä?” ätukuwi.

⁴ Yatnqä e vqanġuwänġa, Iqu iquaunji, “He yasämä mimbiyä, qu quanġä etäpu, hiqä kñuä indqänqe, qui emäkqäpnuwiqä” ätukqe. ⁵ “Ii tiinñqä etqänä. Ämaqä kuapänä hñqunä-hñqunä ätimäuqisäpu, Nqä yoqe ätäqisäpu, ‘Krais i ämaqä he ämeyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqe, nyi qäqunjqä’ ätäpu, ämaqä kuapänänjä iuqä kñuä indqänqe, qui iwimäkäqisqäpnuwiqä. ⁶ Itanġa he ämaqe mäkä naqänänjä päunġeyqanġuwi qätä äwiyäpu, ‘Ämaqä kiñä danjä hui mäkä äunätqänjuä’ tqanġä qätä äwiyäpiyänġani, he zä ipu, yäunjuä-yäunjuä miqä pa iqäpnqä. Nätmatqä iinji ätimäutäqä-qe, hiunji yäpaki änanjqä. ⁷ Ämaqä huitanjä iqua, hueqä-himqä huitanjä iquatäñi mäkä vauqumuatpnuwiqä. Ämaqä miqä hñqueqä mäkä-iqä iqua, huiziqueqä iquatäñi mäkä humbnuwiqä. Hñqäqinji buayä dä naqänänjä timäuniqeqä. Itanġa hñqäqinji qua ekä yäniqeqä. ⁸ Apäkä iua ymeqä änä ämipñqä täñä-hunqä ämetqänjuwä-panji, nätmatqä iinjä iqua ganä timäuniqeqä.

⁹ Hea inġani, qu heñi etmepu, huizi iquauqä hipa iu hanjä-iqä mapñqä hi-wipnuwiqä. Hesanjä hui, qu pizqä hipäkipnuwiqä. Itanġa he Nyinyqä quuvqä heqiyätqätanġuwitanji, ämaqä eeqänänji, qu henyqä äwqä quvqä wiñġuäniqeqä. ¹⁰ Hea inġani, qokä-apäkä Nyinyqä quuvqä eqämipqä kuapänänji, quwqä quuvqä heqiyqe qui imäknäpu, quwqä-quwänqä äwqä quvqä wiñġanġuti, qutanjä hñquauñi, mäkä-hunqä iquauqä hipa iu wipnuwiqä. ¹¹ Itanġa hiñuä-tqä kuapänänji, qu quanġä ätäpu, ämaqä kuapänänjä iuqä kñuä indqänqe, qui wimäkpnuwiqä. ¹² Kukñuä-suqeu yäpä imä mäpmeqä ii, naqänänjä ätimäutä, ämaqä kuapänänji suqä ämaqeunqä wiñqe ävquatämäupnuwiqä. ¹³ Inäqe ämaqä hiunji yäpakänġanqä Nyinyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu äpmamitpñqä iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu hanjä iqumuatäniqeqä. ¹⁴ Itanji Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä iunqä kukñuä äñġuänänji, qu qua äwitqutänqä-pa, awä tuäkiqäpnuwiqä. Ämaqä eeqänänjiu tquanġä qätä ae äwiyqanġuwänġani, hiunji yäpaki, inġa timäuniqeqä” ätukqe.

¹⁵ “Inji, tiinjä. Hiñuä-tqä Deniyäli iqu hiñuiqänä nätmatqä qui imäqkä quvqänänjä iquenyqä ätätä äqäkqe, nätmatqä iinjä iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäqkä anjä iu pämä tqäutanġi qumbnuwiqä. (Ämaqä, hiñuä-tqä iqu äqäkqä iu a ätäutqä iqu, kñuä äñġuänä mequänqä.) ¹⁶ E äqumbiyänġani, ämaqä qua Jutiya pmeqe, qoqonjä iunqä zä maqänä uwqäpnqä. ¹⁷ Ämaqä anjä atääqä hevqä iu äpmamitätqä iqu, qua mäñi ikuapmätäqänġani, iqu iqueqä nätmatqä anjä yäpä inġisa witanġutqenqä kñuä mindqänqä itä, hämänänä zä wänqiyä. ¹⁸ Ämaqä, iqueqä wäunjuä iu äpmamitätqä iqu, iqueqä gquä quäuqä metñqä anġumä mäwqä yänqiyä. ¹⁹ Itanġa, apäkä äwqä-tänjä iuaunqätä, ymeqä anjuänqä-tänjä iuaunqätänji,

* 24: Makä 13:1-37; Lukä 21:5-36

zä maqänä mäwqä iqanpqpene, huäqä kiinjä hunqeqä. ²⁰ Ga hiqä zä maqänä uwqe, yunuanqatä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqanqatä, matimauqä yätñqä diñqe, he Goti Hanjuwä Iquenqä tääqä tqapñqeqä. ²¹ Itanga hanjä-iqä inğa timäunice, naqänänjä ämäwqätäuniceqä. Qua änyä qe ipäqäkqanqatqä tanga ti täunqe, hanjä-iqä tqutä asänäñi matimauqä imiñqeqä. Qanakndanjä-pqe, tqutä asänäñi hñqu-pqe matimauqä yäñiceqä. ²² Hanjä-iqenqe, Naqä Iqu ‘Wänqäpu wäñiceqä’ ae ätkqeqä. Iqu iinjä mimäkqä-säpi, ämaqä eeqänä qui imäkñgäpäñingä. Inäqe Iqu qokä-apäkä Iqueqänqä atäunüä ikqä iquaunqä knüä indqänätä, wänqäpu hiätñqä imäkäñiceqä.

²³ Inğanji ämaqä hui, ‘He hiñuä qumbiyä! Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu ique atäunüä ikqä iqu täqi äpmenä,’ ä ‘Näñi äpmenä’ etqanpqpene, he qätä mäwiyyä pa iqäpñqä. ²⁴ Ii tiinjä etanji. Ämaqä quanğä-tqä hui ätimäupu, ‘Nyi Kraisi he ämeyqänqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä änyikqä iqunjqä’ etäpu, ämaqe knüä iqä mapñqenqä, nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä huitanjä-huitanji imäkpnüwiqä. Quanğä iinjä tqä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunüä ikqä iquaunji, qäyasäqi ätuma wanä-tpu ipnuwiqä. Itanga ämaqä huizi, ‘Nyi hiñuä-tqä iqunjqä’ ätäpu, asänänjä imäkpnüwiqä.

²⁵ Qätä nyipiyä! Nätmätqä ii ätimäuninqenqe, Nyi ae äyä etätñqeqä. ²⁶ Inji ämaqä hui, ‘He hiñuä qumbiyä! Kraisi Iqu anjä avqñqä imä äpmenä,’ ä ‘Iqu anjä yäpä inğisa äpmenä’ hitqanpqpene, qätä mäwiyyä pa iqäpñqä. ²⁷ Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iqu äpäñqänğanji, nyuauä itä qäukuä haqä yätuta we im-imä eeqänänjä äunätñqäpanji, Iquesanji, we asä iinjä hunäñiceqä. Inji ämaqä eeqänänji hiñuä qumbnuwiqä. ²⁸ Nätmätqä äpäkonä pizqä witanqä iunji, yññä quvqä iqua äpäpu, äpputmäupu äñpñqäüä.

²⁹ Itanga, hanjä-iqä naqänänjä ae etqä iqua qäpu hiqanğanji, maqänänji mäptqä iqu hea äwitä, qanüä iqu mäyänqä itä, qätäqueqä iqua qäukuä yätunji äväma, qua täu qiyäpäñganğuwänğa, ga nätmätqä yänänäñqä qäukuä yätu äwiñuwi, ämenä ipnuwiqä.† ³⁰ Inğanji Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iqueqä hiqñqe, qäukuä iu timäunqanğa, hueqä-himqä eeqänä qua täu äpmeñuwi, zä ipu zääqä ätäpu, hiñuä tiinjä qumbnuwiqä. Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yänänäñqetä, Iqueqä yoqä naqe motquetñqetä pñanji qumbnuwiqä. ³¹ Itanga hääwä naqänänjä tqanğa, Iqu Iqueqä enätqä iqua qua manjä eqiyänqä-pa äwäpu, qokä-apäkä Iqueqänqä atäunüä ikqä iu, aquvā maqäpñqä dowatäñiceqä” ätukqe.

³² “Itanga he zä-eaqä iqu ämetquetñqenqä näqñqä mapiyä. Kiqä äpa iunji, eqä yqänä änyä, quwqä mñi änyä-hänjä inğqäqe, näqñqä tiinjä iqäpñqä. Yunüä äqunätñqe qäpu eätä, mäptqä dnjä hinätñqe, qäqi etanjiyyä. ³³ Asä iinjä, he nätmätqä Nyi etqäqä iinjä ii timäwäwqanji äqumbiyänğanji, he näqñqä tiinjä hipnuwiqä. Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iqu äpäñqä anjä hänaqä iu näwe tqäutangiyqä.

³⁴ Nyi he naqä-qakuä etqä. Ämaqä hea inğa pmapnuwä iqua, qu mapäkonqä yqänä pmetanğuwänğa, nätmätqä eeqänänji timäuniceqä. ³⁵ Qäukuitä, quaetä, qui imäkñäñiceqä. I etanji Nyaqä kukñui, qui mimäkñqä yäñiceqä” ätukqe.

³⁶ “Inäqe nätmätqä iinjä äkñğa timäuniqä iinqe, ämaqä hñqu änyä maqñqä eänä. Ynaunjqä qäukuä yätutanjä iquatä, Nyi Ymeqä Iqundänji, ne änyä maqñqä eänünä. Apiqu Iqueqä-kiuanänjqä. ³⁷ Noa iqu pmetanğa, huakä naqänänjä ätimäukqä-panjä iinjä, Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iqu äpäñqänğanji, asä iinjä timäuniceqä. ³⁸ Huakä naqänänji matimauqä änä etanğanji, qu ymisanjä änäpu, eqä änäpu, apäkä ämepu, apäkä yanjä änyäpu, Noa iqu yimba paquvqanqanqä imäkqä äumiñuwi. ³⁹ Qu nätmätqä timäutñqä iinqe maqñqä eäpu, iinjä iqa wätqätanğuwänğa, huakä naqänänjä ätimäutä, ämaqä eeqänänjä iinjä iunji pizqä äpäkkqeqä. Ämaqeuyä

† 24:29 Asayä 13:10; Joeli 2:10

Ymeqä Ekqä Iqu äpätñqänğanı, asä iinjä timäunıqueqä. ⁴⁰ Ämaqä hñquaqu qeeqä wäunüä iu äpmamısiyqe, iwä Goti Hanjuwä Iqu hñque itmetä, hñqueni hiñuinä qunäniqeqä. ⁴¹ Itanğa apäkä hiuaqu sñgumetqä quqowä äqämısiyqe, iwä Goti Hanjuwä Iqu hui itmetä, ga huiñi hiñuinä qunäniqeqä. ⁴² Inji hiqä Naqä Iqu äñga päniqätıyä maqñqä eñjuwitani, he näwenyä imäknäpu äñguänä mimbiyä.†
⁴³ Itanğa he tiinjä-pqenqä kñuä indqämbiyä. Ämaqä anä-tänjä hñqu, ämaqä quwä-meqä hñquenyqe, ‘Iqu heatqä äsqueti päñqutıyä’ tä näqñqä ae eätqe, iqu hiñuä äñguä äqunätä, quwä-meqä iqu iqueqä anı qäyäpnasqıyätä, yäpä yänğisa päyätñqe, hiñuinä mäqunquä yänqıyä. ⁴⁴ İñinñqe, he-pqe näwınyä imäkmbu pmapiyä! Hea hñqueni, he ‘Tänğanqe mapqä yänqıyä’ kñuä indqänätqätanğuwänğanı, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäñqıyä” ätukqe.

⁴⁵ “Wäunüä-wıyqä, kñuä äñguä äme, kiqä wäunui äñguä imäknäpu iquenyqe, Nyi awä etmqe. Ämaqä naqä iqu, ämaqä iinjä iqueni, iqueqä wäunüä-wıyqä iquau ämitä, iquauqä ymısanä hea qayunänänğa väniqä iñqe atäunüä vänqıyä. ⁴⁶ Naqä Iqu äpäqe, iqueqä wäunüä imıtätqä di hiñuä qunğanğanı, iqu aquvänä yänqıyä. ⁴⁷ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, iqueqä nätmatqä eeqänäni ämitñqenqe, ique atäunüä vänqıyä. ⁴⁸⁻⁵⁰ I etanğqä-qe, wäunüä-wıyqä tqu, ‘Nyaqä naqä iqu maqänä mapqä yänqıyä’ kñuä indqänätä, wäunüä-wıyqä huizi iquau äpäsätä, itanğa buayätä eqätä ämaqä hiqıyqä imıtpqä iquatä änmitätqe, hea hñqueni, iqu maqñqä eätä näwenyä mimäknqä etanğanı, iqueqä ämaqä naqä iqu anđi äpäniqeqä. ⁵¹ Iqu quvqä e imäknqanı äqunäqe, iqueni mñä ätävätä, ämaqä wopqä ipu kukñuinä tqä iquatä äpmamıtpqä iunqä huätä dowatäniqeqä. Iqi äpmapiyänğanı, kñuä naqänänjä äqıyäpu, hiqanjä manğtäsqukuä mäuqäpnıwiqä” ätukqe.

25

Kukñuä ktqä, hitqä 10 iuaunqä

¹ “Ga Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätñqänğanı, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, apäkä hitqä hipa eeqänjä iuaunqä tiwiqä enqä-panı hiänıqeqä. Ämaqä apäkä metñqä imäknätä äpätñqä iqanđi, iua iqutä ämımbñqä hiqi-tä ämäsäupu upnuwiqä. ² Apäkä iuatanjä hipa hñğınjä iua, kñuä maiqe. Itanğa huizi iua, kñuä äñguä meqä iuai. ³ Apäkä kñuä maeqä iua hiqi-tä ämäsäupiıyı, ga olıpqä eqä aowä hiqi-tä anđi iquatımeıpu ämäsäuqe, qäsä mäma mapqä ipnuwiqä. ⁴ İnäqe näqñqä epıyä iua, eqä-häkä iu equatımeıpiıyı, quwqä hiqi-tä mäsäuqetä qäsä äma ppnuwiqä. ⁵ Ämaqä apäkä metñqä iqu maqänä mapqanı, iua hiñuä hiqaqänqä ipıyı, hiqaqä wopnuwiqä. ⁶ Heatqä quaesqänğanı, tääqe, ‘Ämaqä apäkä metñqä iqu äpqıyä. Iqutä mımbñqä ppiyä’ tuänıqeqä. ⁷ Itanı apäkä hitqä iua eeqänäni ivatuwämbıyı, iuaunqä hiqi-tä näwenyä imäknpuwiqä. ⁸ Apäkä maqñqä iua näqñqä iua-mända tii tupnuwiqä. ‘Neyaqä hiqi-te esuätñqä iqanı, olıpqä eqä aowä hui nätappıyä.’ ⁹ İinjä tquanğuwänğa näqñqä iua kımanı, ‘Oeyqä’ tupnuwiqä, ‘Eqä tä, nenyqätä, henyqätä qäyunä maeqä eänä. Eqä miqä iquaunqä äwäpu, hiqe mbqä ipıyä.’ ¹⁰ Itanı apäkä maqñqä iua, eqä mbqä ipñqä uwqanğuwänğa, apäkä metñqä iqu ätimäuqanğa, apäkä näwenyä imäknmıpqä iua, anä yäpä ingısa iqutä anä ymısanä naqänänjä bñqä paquvqanğuwänğa, qu qñqanı mäyepnuwiqä. ¹¹ Qänakndanı apäkä hitqä huizi iua äpıyı, tupnuwiqä. ‘Naqä İqukiyä. Si äpätnä, qñqanı nauteyä.’ ¹² I tquanğuwänğa, iqu kımanı tiinjä tuänıqeqä. ‘Nyi henyqe, tutqä qäpu änyä maqñqä eänänä.’”

¹³ Tiwiqä e ätuäqetanı tii ätukqe. “İñitanı, hiqä Naqä Iqu äknğati päniqenqe maqñqä eñjuwä-qae, he näwenyä imäknäpu äñguänä mimbiyä.”

† 24:42 Lukä 12:35-48

*Kukñuä ktqä, wäunuä-wiyqä mbqä mipñqä iquauñqä**

¹⁴ “Huizi, Goti Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqunä miqe, ii tiñjä enqä-paniqä. Ämaqä hñqu kinämqä qañä wätñqä imäknätäqängani, iqueqä wäunuä-wiyqä iquauñi tääqä ätuätumetä, qu iqueqä nätmatqe miqäpñqä iquauqä hipa iu väniqeqä. ¹⁵ Iqu wäunuä-wiyqä iquauqä näqñqenqä iwäsäuqe, ga hñqueni mbqä kuapänä 5,000 ävätä, hñqueni iñänänjä 2,000 ävätä, itañga yäpakä iqueni 1,000 äväqe, väniqeqä. ¹⁶ Ae uwqanğa, maqänänji wäunuä-wiyqä mbqä 5,000 ämetqä iqu mbqä wäunuä imäkätä, mbqä haqeqini, 5,000 inä meni qeqä. ¹⁷ Itañga ämaqä mbqä 2,000 ämetqä iqu-pqe, mbqä wäunuä inä imäkäqe, 2,000 inä meni qeqä. ¹⁸ Itañgi ämaqä mbqä 1,000 ämetqä iqu äma äwätä, iqueqä ämaqä naqä iqueä mbqe, qua hovqä äptätä, imä zä pteäni qeqä.

¹⁹ Hea quäuqä ae äpäwqanğani, ämaqä naqä iqu anğumä äpäqe, iqueqä mbqä ävätqenqä näqñqä metñqä, wäunuä imäqä iquau tääqä tuätumeniqeqä. ²⁰ Itañga ämaqä mbqä 5,000 ämetqä iqu äpätä, mbqä 5,000 haqeqi hutäkñä ämetqe, qäsä äma äpätä, tiñjä tuäni qeqä. ‘Ämaqä naqä iqukiyä. Si mbqä 5,000 ändapknijä. Hiñuä qunyä. Nyi wäunuä imäkätmä, 5,000 haqeqi äyä ämeqeqä.’ ²¹ Itañgi ämaqä naqä iqu tiñjä tuäni qeqä. ‘Si ämaqä änguki eänä, wäunuä qäyunä imäqkuki yqä. Nätmatqä wänqä isua änguanänjä ämitqänä-qae, si nätmatqä kuapä misñqä atäunuä kimqänänjqä. Äpätnä, nyitä aquvänä yenqeqä’ tuäni qeqä.

²² Ämaqä mbqä 2,000 ämetqä iqu inä äpätä, tiñjä tuäni qeqä. ‘Ämaqä naqä iqukiyä. Si nyini 2,000 äyä ändapknijä. Hiñuä qunyä. Nyi wäunuä ämitmä, kiqä haqeqini 2,000 inä äyä ämeqeqä’ tuäni qeqä. ²³ Itañgi ämaqä naqä iqu tiñjä tuäni qeqä. ‘Si ämaqä änguki eänä, wäunuä qäyunä imäqkuki yqä. Nätmatqä wänqä isua änguanänjä ämitqänä-qae, si nätmatqä kuapä misñqä atäunuä kimqänänjqä. Äpätnä, nyitä aquvänä yenqeqä’ tuäni qeqä.

²⁴ Itañgi ämaqä mbqä 1,000 ämetqä iqu-pqe äpätä, tii tuäni qeqä. ‘Naqä iquki, nyi sinyqe näqñqeqä. Si ämaqä tnänänänjä iqukiyqä. Ämaqä hñqua wäunuä iu ymisanjä vowä ämäuepqe ptqukiyqä. Ämaqä hñqua kuä uwqä tnämäwäpqueñi, kiqä näänqe mequkiyqä. ²⁵ Si suqä iñjä iquki etañgi, nyi zä itmä, tqä mbqä 1,000 qua hovqä iu zä äptekqä-qae, ga täsuwänä’ tuäni qeqä. ²⁶ I tquanğa, naqä iqu kimanji tiñjä tuänqiyä. ‘Si wäunuä-wiyqä quvqä enyqä iqukiyqä. Nyinyqe, si näqñqä ae eänä. Nyi ämaqä hñqua wäunuä iu ymisanjä vowä ämäuepqe ptqunjqä. Ämaqä hñqua kuä uwqä tnämäwäpqueñi, kiqä näänqe mequnjqä. ²⁷ Si näqñqä iñjä eänji, nyaqä mbqe, kiqä pñqä wiqä iunji, sunqä pñqä maeqä ikñäwä? Iñjä imäqkä-säpi, nyi anğumä äpmqänğani, nqä mbqä qäyunänjitä kiqä haqeqinjitä meqämingä.’ ²⁸ Itañgi wäunuä-wiyqä huizi iquauñi, ‘He mbqä 1,000 ämotaupu, ämaqä mbqä 10,000-tänjä ique wipiyä’ tuäni qeqä. ²⁹ ‘Ii tiñjä etañgi. Ämaqä nätmatqä-tänjä eeqänänjä iquauñi, nyi hui anği vqanğa, qu kuapänänjä-tänjä hipnuwiqä. I etañgi, ämaqä nätmatqä maeqä eä wänqäpu ämeñuwä iquauñi, nyi anği ämotaumqänä. ³⁰ Itañga wäunuä-wiyqä quvqä tqueni, he yäpaqä ingisa anä hiawiqä ingisanqä huätä dowatpiyä. Iqi äpmamipqä iqua, hiquanjä manğtäsqukuä ämäupu, knjä qäkmangpnuwiqä’ tuäni qeqä” ätukqe.

Äma qeuqä Ymeqä Ekqä Iqu ämaqeu iwäsäuni qenqä

³¹ “Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu anğumä äpätqänğani, yoqä naqä-tänjä äpätä enätqä eeqänänjä iquatä anä ppnuwiqä. Itañga Iqu Iqueqä yoqä naqe motquetñqe, ämiqä iqueqä zä-hawä iu pmeni qeqä. ³² Inğani hueqä-himqä eeqänänji Iqueqä hiñuä iqi tqäuqanğuwänğa, Iqu iquauñi iwäsäutä hñquaqu mäqäqasäueniqeqä. Yaqueqä

* 25:13 Lukä 19:11-27

miqä iqu sipsipqä iquatä, meme iquatä ämäqäqasäuetnqä-pa, i imäkäniqeqä.
³³ Iqu sipsipqä iquauni ämuangisa, itaŋga meme iquauni qunamäuqängisa, mäqäqasäueniqeqä.

³⁴ I imäkäqetani, Ämiqä Naqä Iqu ämaqä iqueqä hipa ämuangisa tqäutaŋguwä iquauni tiinjä tuäniqeqä. ‘Nqä Apiqu he äŋguä emäkätŋqä ae etkqeqä. Iqu nätmätqä äŋguänäni quae änä imäkätäqänga, henyŋqä näwenyä imäkekqe, he mapŋqe, Iqunä ämitŋqä yäpä täŋgisa yappiyä. ³⁵ Ii tiinjä etaŋgiyä. Nyi buayä dä pmetanŋani, he buayä äyä ändapmiŋuwiqä. Nyi eqä maŋqä pmetanŋani, he eqä äyä ändapmiŋuwiqä. Nyi ämaqä hueqä-himqä huitanunä etaŋga, he Nyiŋi hiqä aŋä iuŋqä ändma äumiŋuwiqä. ³⁶ Nyi qäkä mäyäuqä itaŋga, he qäkä äyä ändapmiŋuwiqä. Nyi yaqä witaŋgani, he äyä äminyimiŋuwiqä. Nyi guä pmetanŋani, he äpäpu hiŋuä äyä ämaŋqänmiŋuwiqä’ tuäniqeqä.

³⁷ I tquaŋga, qokä-apäkä jänänä iqua kimaŋi tiinjä tupnuwiqä. ‘Naqä Iqukiyä. Si buayä dä pmetanŋnä hiŋuä äkqänätanä, äkŋga äktapmiŋquäwä? Si eqä maŋqä pmetanŋnä, eqä äkŋga äktapmiŋquäwä? ³⁸ Si ämaqä hueqä-himqä huitanänänjuki äkqänätanä, neqä aŋä iuŋqe, äkŋga äktma äumiŋquäwä? Si qäkä maiquki etaŋgnä, qäkä äkŋga äktapmiŋquäwä? ³⁹ Si yaqä witaŋgnä ä guä pmetanŋnä, äpätanä hiŋuä äkŋga ämakqänmiŋquäwä?’ tupnuwiqä.

⁴⁰ Itaŋga Ämiqä Naqä Iqu kimaŋi tiinjä tuäniqeqä. ‘Nyi aañä naqä-qakuänänjä etqänä. Nätmätqä eeqänänäni, he Nyaqä guäkautä, napqautä iwimäkmiŋpqe, qu yoqä maeqä qäyä etaŋgqä-qe, iinjä he Nyi nyimäkmiŋuwiqä.’

⁴¹ Inŋani Iqu ämaqä hipa qunamäuqängisa tqäutaŋguwä iquau tuäniqeqä. ‘Henyqe, Nqä Apiqu, “Qu qui imäkmbŋqäuä” ae ätkqeqä. He tä maiusqänänjä äsäŋqeunqä huätä upuiyä. Tä äsäŋqä iqu, Setänä iquenqätä, iqueqä enätqä iquaunqätä näwenyä äsänä. ⁴² Ii tiinjä etaŋgiyä. Nyi buayä dä pmetanŋani, he buayä mändapqä äyä imiŋuwiqä. Nyi eqä maŋqä pmetanŋani, he eqä mändapqä äyä imiŋuwiqä. ⁴³ Nyi ämaqä hueqä-himqä huitanunä etaŋga, he Nyiŋi hiqä aŋä iuŋqä mändma mäwqä äyä imiŋuwiqä. Nyi qäkä mäyäuqä itaŋga, he qäkä mänyiyätqä äyä imiŋuwiqä. Nyi yaqä äwitmä ä guä-pqä pmetanŋani, he mäminyqä da äyä imiŋuwiqä’ tuäniqeqä.

⁴⁴ I tquaŋga iqua-pqe kimaŋi tiinjä tupnuwiqä. ‘Naqä Iqukiyä. Si buayä dä pmetanŋnä, ä eqä maŋqä pmetanŋnä, ä, hueqä-himqä huitanänänjuki etaŋgnä, ä qäkä maiquki etaŋgnä, ä yaqä witaŋgnä ä guä pmetanŋnä, hiŋuä äkqänätanä yätamakqä makiyqe, äkŋga imiŋquäwä?’ tupnuwiqä.

⁴⁵ Itaŋga Ämiqä Naqä Iqu kimaŋi tiinjä tuäniqeqä. ‘Nyi aañä naqä-qakuänänjä etqänä. Nätmätqä eeqänänäni he Nyaqä guäkautä napqautä yoqä maeqä inäsquauni miwimäkqä imiŋuwi, iinjä he Nyi-pqe mänyimäkqä äyä imiŋuwiqä’ tuäniqeqä.

⁴⁶ Ämaqä tqua äwäpiyi, haŋä-iqä qäpu maeqä eniqä di ämepu pmepnuwiqä. Iinjä etaŋgi qokä-apäkä jänänä iqua, haŋä hea ique-ique pmeqe ämepu pmetpnuwiqä” ätukqe.

26

*Ämaqä naqä iqua, Jisasi Ique päkŋqä ätkuwiŋqä**

¹ Jisasi Iqu kukŋuä tä eeqänä qäpu ätuäqetani, Iqueqä wäunjuŋqä ämotquamiŋqä iquauni tiinjä ätukqe. ² “He näqŋqä äyuwänä. Hiunji hŋquaqu yqänä äwinä. Inŋani hiunji naqänänjä Pasopa iqu timäunqiyä. Hiunji iqu ätimäunqanŋani, qu Ämaqeueqä Ymeqä Ekqä Iquenji, mäkä-huŋqä iqua zä-huätatä huepŋqä wipnuwiqä.”

* 26: Makä 14:1-2; Lukä 22:1-6; Jonä 11:45-57

³ Hea asä qānganji, hiqāva-imākqā naqā iquatā, Israitqeu miqā iquatā, hiqāva-imākqā naqā Kāyāpasi iqueqā anā iqi aquvā āqānguwī. ⁴ Iqua kuknuā ātqāmanāpu, “Ne Jisasi Ique maqñqā itmetanā pizqā pāsatuñque, ānā imākatuñquāwā?” ātñguwī. ⁵ “Āmaqe hiñuā ānaqānāpu mākā ipāqiyqenqe, ne suqā iinji, hiunji naqānāñga mimākqā yatñqueqā” ātñguwī.

Apākā hui, eqā jinanā-weqe, Jisasi Iqueā nyuāñiu equatekqenqāt

⁶ Jisasi Iqu anā-himqā Betani, Saimonā Wānyimāñqueā† anā iu āpmaminqe. ⁷ Iqu buayā gmanātqātanga, apākā hui hikā hākā eqā jinanā-weqā inqā hñqu, āma āwimetā, Iqueuā nyuāñiu equatkqe. Hākitā, eqā jinanā-weqetā, kiqā mbqe naqānāñi. ⁸ Iqueqā wāñuāñqā āmotquaminqā iqua e āqumbiyi, āwqā tnāñā imākāpu, “Eqā jinanā-weqe, hiñgi qui suñqā imākqiyā? ⁹ Ii eqā jinanā-weqe, mbqāñqā imākātā, mbqā naqānāñā āmetā, āmaqā nātmatqā maeqā iquau māvqā suñqā iqiñyā?” ātñguwī.

¹⁰ Jisasi Iqu iquauqā kukñuñqā nāqñqā eā, iquauñi tiñā ātukqe. “He apākā tāsinji, hañā-iqe suñqā vqāuā? Ii suqā āñguānāñi nyimākqiyā. ¹¹ Āmaqā nātmatqā maeqā iqua hesā anāñi, hea ique-ique āyā āpmeñuā. Itanji Nyi hesā anāñi, hea ique-ique mēpmeqā imqānā. ¹² Apākā ii ege āñjiquatqe, ii Nyaqā huiwi qua ptnāniqā iñqā nāwenyā inyimākqiyā. ¹³ Nyi naqā-qakuānā etqānā. Qu qua eeqānāñā iuñqā āwāpu, kuknuā āñguā we-huñqā-tāñi awā ātuākipiyāñganji, apākā tāsi inyimākqenqe awā inā tqāpñqeqā. Inji qu iñqā hui mimāuqā ipñqenqā” ātukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himā-wiunqā iquau vātñqā ātukqenqās

¹⁴ Inganji wāñuā imākqā 12 iutanā Jutasi Iskarioti iqu, hiqāva-imākqā naqā iquauñqā āukqe. ¹⁵ Iquau āwimeqe, yatñqā tiñā āwikqe. “Nyi Jisasi Ique he hitapmqe, he nātmatqe ākitanji dappñqāwā?” Yatñqā vqāñgqāñga, qu mbqā-hiki, 30 qe āwikuwī. ¹⁶ Itanji Jutasi iqu, Jisasi Iqueni āmaqā iquau vātñqe, hānaqenqā qāvqā yatñqā ipāqākqe.

*Jisasi Iqu, Iqueqā wāñuā yātquakā iquatā, ymisanā yāpakā āñguwāñganqā**

¹⁷ Hiunji bretqā yeñuā qo matāuqā bñqā iquauqā hiunji kinğanāñā iqueni,† wāñuāñqā āmotquaminqā iqua Jisasi Iquenyqā āpāpu, yatñqā tiñā āwikuwī. “Si hiunji naqānāñā Pasopa iutanā buayā dñqe, ne nāwenyāñi, āsqi imākekiyatñquāwā?”

¹⁸ Iiñā tqāñguwāñga, Iqu tii ātukqe. “He anā-himqā yāpā inqisa āpaquvāpu, āmaqā iñā ique hiñuā āqumbiyi, tii tupiyā. ‘Āmotqueqā iqu “Tupiyā” ātātā ānandowatqiyā. “Hea Apiqu Nyinyqā atāñuā ikqe, ae qāqiqi quvepñqāñgi, Nyitā Nqā āmaqā iquatā, hiunji naqānāñā Pasopa iutanā ymisanā natñque, tqā anā iu nanqunā” ātqiyā,’ tupiyā” ātukqe. ¹⁹ I tqāñga, iqua Jisasi Iqu ātukqā-pa, Pasopa iutanā ymisanā nāwenyā qe imākekuwī.

²⁰ Awiyqā ae eqāñga, Jisasi Iqutā, Iqueqā āmaqā 12 iquatā ymisanā bñqā āpmakuwī. ²¹ Qu ymisanā āngmanāpiyāñganji, “Nyi naqā-qakuā etqānā. Hesāñā hñqu Nyiñi, himā-wiunqā iquau nyivāñqiyā” ātukqe.

²² I tqāñgi āwipiyi, āwqā hañā vqāñga, qu hñqunā-hñqunā yatñqā wipñqā ipāqākuwī. “Naqā Iquki, Si e ātñi, ii nyi ma! Qāyutanā?”

† 26:5 Makā 14:3-9; Lukā 7:36-50; Jonā 12:1-8 ‡ 26:6 Saimonā iqu hiñuiqānāñi wānyimāñqā-tāñā āpmaminqā etanji, qu iqueni “Wānyimāñqueā” ātuminuwi. § 26:13 Makā 14:10-11; Lukā 22:3-6 * 26:16 Makā 14:12-26; Lukā 22:7-38; Jonā 13:1-17:26 † 26:17 Quvāukuā ique-iqueni, Israitqā iqua bretqā yeñuā qo matāuqā ānāpu hiunji 7 āpmaminuwi. Hiunji kinğanāñā iuñi, qu hiunji enātqā āmaqā pāsqa iqu Israitqā iquauqā kaqā-kawāka mapāsqa āmāwqātāukqenqā kñuā āmepu buayā naqānāñā ānminuwi. Ii hiunji Pasopayī.

²³ Kimañi Iqu tiinjä ätukqe. “Buayä hevqä täu, Nyitä anä ämeququä iquenä, ämaqä Nyi himä-wiunqä iquau nyivätñqä iqu, heyaqä awä iqisanä hñquvqä. ²⁴ Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji äpäkonänqiyä ätkqä-pa, Iqu e päkonänqiyä. Itañgi Ique himä-wiunqä iquau vätñqä iquenyqe, iqueni hanjä-iqä naqänänjä wimenqiyä. Ämaqä iinjä imäkätñqä iqueni, känai maunyqä-säpi, ii änguä hitäninjä” ätukqe.

²⁵ Jutasi, ämaqä himä-wiunqä iquau vätñqä ikqä iqu, Jisasi Iqueni, yatñqä tiinjä äwikqe. “Ämotqueqä iqukiyä. Si e ätñi, nyi ma. Qäyutanä?”

E tquañga kimañi, “Si e ätñi qeyqä” ätukqe.

²⁶ Iqua ymisanä ängmanäpiyännga,† Jisasi Iqu Bretqä hñqu ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “änguiqä” ätuäqe, äkutätä, wäunuanqä ämotquaminqä iquau ävqäwätä, ätukqe. “He ämepu biyä. Tä Nqä huiwiqä.” ²⁷ Itañgi Iqu wainqä-eqä-häki ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “änguiqä” ätuäqe, iquau ävätä ätukqe. “He eeqänäñi, eqä tä bñqeqä. ²⁸ Tä Nqä häñeqä, he yätamakqä heyätñqä kukñuä guä mäsaunqä iiyqä. Ämaqä kuapänänjä iquauqä suqä quvqe, huätä mamäutñqe, Nyaqä häñeqe, iuanqiyä. ²⁹ Nyi he etqänä. Nqä Apiqunä miqä iu wainqä-eqä änyä-hänjä hesä anä naniqanqanqe, Nyi wainqä-eqä anqumñi manqä imqänä” ätukqe.

³⁰ I ätuäqetani, qu apqä ätpiyi, anä-himqä iu äväma, qoqonä Olipä iunqä äukuwi.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “Nyi Iquenyqe änyä maqñqeqä’ ttñqinyä” ätukqenqäS

³¹ Ingañi Jisasi Iqu iquaunji ätukqe. “Tännga heatqeunji, nätmätqä nyimeqanqutqetani, heqä Nyinyqä quuvqä heqiyqe, mäñdi päwinqiyä. Ii Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä ätä äqänänqä-payqä.

*‘Nyi sipsipqä-miqä ique päkmqänä. Iinjä imäkqanqmdqännga, sipsipqä iqua zä im-imä wepnuwiqä.’**

³² Itañgi Goti Hanjuwä Iqu, Nyi anqñi nyivauqumuatqannga, Nyi qua Galili iunqä hiñuiqä emamnigeqä” ätukqe.

³³ I tquañga Pitä iqu ämävauqe, “Iqua eeqänä nätmätqä kimeqanqutqeta quwqä quuvqä heqiyqä mäñdi qäyä äpäwiqanquti, nyi iinjä miqä da ymqänä” ätukqe.

³⁴ I tquañga Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuänä äktqänä. Heatqä tqeñi, kukutakisqä äkakä matqännga, si Nyinyqe, ‘Iquenyqä maqñqeqä’ hñquaqui-hñque tutñqinyä” ätukqe.

³⁵ I tquañga Pitä iqu ämävauqe, “Qäyä eänä. Si äpäkonqñti, nyi-pqe anä päkonenqeqä. Nyi Sinyqe, ‘Iquenyqä maqñqeqe’ matqä imqänä” ätukqe. Itañgi wäunuanqä ämotquaminqä eeqänänjä huiziqua-pqe, inyänä ätkuwi.

Jisasi Iqu, Gesemäniu Goti Iquenyqä tääqä ätkqenqä†

³⁶ Ingañi, Jisasi Iqutä, iquatä, ‘Gesemäniyqä’† ätmñuwä iu ätimäupiyi, Iqu iquaunji tiinjä qe ätukqe. “He täqi pmapiyä. Nyi tääqä tmqä, näñinqä umqänä.” ³⁷ I ätuäqe, Iqu Pitä iquesä, Sepri iqueqä hikñä iquaquisä itmeqe, nänä qe äukuwi. Itañgi Iqu änä mäwimänqä itä, Iqueqä äwqe hanjä kiinjä äwikqe. ³⁸ Ingañi Iqu iquaunji, tiinjä qe ätukqe. “Hanjä-iqä tqe, Nyaqä qeqä-quuvqä tämñi imbätäumäkqä-qae, ae qäqi äpäkonmqä iqä. He täqi äpmapu, quvqä nemeqenqe änguä äminyanä.” ³⁹ I ätuäqe, nändi ti äwäqe, Iqueqä hipenji qua bu eäqe, tääqä tiinjä ätukqe. “Nqä Apiquki, hänaqä-pqä hui inä etanqutqe, häkä hanjä-iqä-tänqä tqeS huätä mäñdavä. Inäqe änyinqä Nyaqeunji, qäyä etanquti, äkinqä Saqeunä isñqeqä.”

† 26:26 Makä 14:22-24; Lukä 22:17-20; 1 Korinä 11:23-26 § 26:30 Makä 14:27-31; Lukä 22:31-34; Jonä 13:36-38

* 26:31 Sakätiyasi 13:7 † 26:35 Makä 14:32-42; Lukä 22:39-46 ‡ 26:36 Yoqä ‘Gesemäni’ kiqä quati tiinjä. ‘Zä-olipqä häukui quqowä päsqä.’ Ii olipqä wäunua iu, qoqonä Olipä iu äwominqe. § 26:39 Matiu 20:22; Jonä 18:11; Itkimäqä 16:19.

⁴⁰ Iini ae ätuäqetani, Iqu Iqueqä ämaqä iquaunqä angi äpäqe, hiqaqä witanqä äqunäqe, Pitä iqueni tii ätukqe. “Änäänqäwä? He Nyitä anäni, wänqäpu mäminqä iquwiuä? ⁴¹ Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätqä iinqe, he äminyäpu tääqä tupnqe. Hiqä quuvqe, qäyunä imäknqänqä wingangutqä-qe, huiwi yänänqänqä maeqeä” ätukqe.

⁴² Iqu angumä äväma äwäqe, tääqä tiinjä ätukqe. “Nqä Apiquki, häkä hanä-iqä-tänä tqu, huätä mändautnqä etangutqe, kiqä hanä-iqe, Tqä äkinqä iunä mamqänä.”

⁴³ Itanga iquaunqä angumä äpäqe, iqua hinuä kukuänuä wiyqangi hiqaqä witanqä äqunqqe. ⁴⁴ Iqisanj Iqu iquaunj angumä ävämanj, tääqä yäpaki, kinqanänä iquaqu ätkqä-pa, ätkqe.

⁴⁵ Qanakndanj Iqu Iqueqä ämaqä iquaunqä angu äpäwäqe, ätukqe. “He hiqaqä yqänä äwiñuwi, hapä äpmenäüä? Qätä nyipiyä. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Ique, ämaqä suqä quvqä imäqä iquauqä hipa iu wipnqe, ae qäqiyqä. ⁴⁶ He pämä äpmepu äwanä! Hinuä qumbiyä. Huiziuqä hipa iu nyivätqä iqu, ae qäqi ätimäutnqä iqiyä” ätukqe.

*Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau äwikqenqä**

⁴⁷ Jisasi Iqu kuknuä ii yqänä tätqätanganj, Jutasi ämaqä 12 iquautanjä iqu äpkqe. Iqutäni, ämaqä kuapänäni, ipäqäyunätä, jävqätä a äqätqa äquvepkuwi. Ämaqä iquaunj, hiqäva-imäqä naqä iquatä, qokä-apäkä iu miqä huiziquatä ändowatkuwi. ⁴⁸ Qu änyä unqä imäknäpiyanganj, täkqä-tqä iqu, huiziquaunj tii ätukqe. “Nyi ‘Ämaqä Tqueyqä’ etätmi, kikiyä äwunqundi, he Iqueni a kiqätpnqe.”

⁴⁹ Qu ätimäupiyi, Jutasi iqu Jisasi Ique maqänä äwimeqe, “Ämotqueqä Iqukiyä, heatqevqä” ätuätä, manqawiu kikiyä äwunqqe.

⁵⁰ Itanj Jisasi Iqu iqueni, “Näueqä iquki, nätmätqä si imäktqä äpni, imäkiyä” ätukqe.

Inqanj ämaqä iqua äppiyi, Jisasi Ique a qe äkiqätkuwi.

⁵¹ Ique kiqätqanqunqä, Jisasi Iqueqä ämaqä hñqu, iqueqä ipäqäyunj ämäkäqiyäqe, hiqäva-imäqä naqä iqueqä wäunüä-wiyqä hñque, qätä mñä hämänä ätqavämäukqe. ⁵² I imäqanqä, Jisasi Iqu iqueni tii ätukqe. “Tqä ipäqäyunj, kiqä anä iu angi qupuseyä. Ämaqä ipäqäyunj itä mäkä äumbqä eeqänänj iqua, ipäqäyunj iutanä päkombnuwiqä. ⁵³ Si tiinjä maqänqä enä? Nyi Nqä Apique yatnqä vqanqndqe, Iqu enätqä kuapänä 50,000 iquaunj, yätamäqä nyipnqä ändowätänqiyä. ⁵⁴ Itanqä-qe Nyi iinjä imäqanqndqe, kuknuä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqqe, qäyunänj äänä timäuniqätiyä? Iqueqä bukä iunj, ‘Nätmatqä tä, Nyi nyimenqiyä’ ätä äqänänä” ätukqe.

⁵⁵ Ique a kiqätqanqunqä iquaunj, Iqu tiinjä ätukqe. “He ipäqäyunj, jävqätä a äqätqa äpquwi, ämaqä äpästätä quwä-meqä hñque a äkiqätätqänqunqä-pa, Nyipqe, iinjä etanqä ängiqätqäüä? Hiunji eeqänänj iunj, Nyi hiqäva-imäqä anä ququawä iu äpmamä, qokä-apäkä iu ämotquetqätanganj, inqä manqiqätqä, sunqä itqänqunqäwä? ⁵⁶ Nätmatqä eeqänänj ii, hinuä-tqä iqua kuknuä äqiyäpu ekuwä ii, qäyunä imäktqä ätimäueqä” ätukqe.

Itanj wäunqänqä ämotquaminqä eeqänänj iqua, Jisasi Ique zä äväma äwekuwi.

Käyäpasi iqu, Jisasi Ique kuknuä ämitqenqä†

⁵⁷ Ämaqä Jisasi Ique a äkiqätukuwä iqua, Iqueni Käyäpasi hiqäva-imäqä naqä iqueqä anä iunqä qe ätuma äukuwi. Iqinj, kuknuä-suqenqä näqänqä iquatä, ämaqe miqä huiziquatä, aquvä äqambu äpmaminuwi. ⁵⁸ Pitä iqu Jisasi Ique kinj-nänj ti

* 26:46 Makä 14:43-50; Lukä 22:47-53; Jonä 18:1-11 † 26:56 Makä 14:53-65; Lukä 22:63-71; Jonä 18:12-14,19-24

äwivändqa äpätä, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä anä täknä yäpä ingisa äpaquväqe, “Jisasi Iqueni nätmatqä äkitani wimenqutiyä” tä, ämayukä-imanqä iquatä anä äpme, hiñuä äqunä äpmaminqe.

⁵⁹ Hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä naqä huiziquatä, Jisasi Ique pizqä päkpnqä diñqe, quañgä tññqä hñquau tääqä ätuätumepu, Iqu suqä quvqä hui imäkqänqä qävqä iminjuwi. ⁶⁰ Ämaqä kuapänä äpäpu, Iquenyqä quañgä täqisqanquwä-qe, ämiqä naqä iqua, Ique pizqä päkpnqä iinqe, qakui mämäqumueqä ikuwi. ⁶¹ Qänakñi, ämaqä hñquaqu äpäsinyä, tii ätukiyi. “Ämaqä Tqu, ‘Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anä äpnetmä, hiunji hñquaqu-i-hñquenyä anñi mätmqänä’ ätkqeqä” ätukiyi.

⁶² I tquañgiyänqa, hiqäva-imäkqä naqä iqu pämä ätqäuqe, Jisasi Ique yatñqä tiinä qe äwikqe. “Iquaqu e ätqi, änäñgä? Si kima matqä isñqätanä?” ⁶³ Itañgi Jisasi Iqu kukñuä hui matqä ikqe. Itañi hiqäva-imäkqä naqä iqu tii ätukqe. “Si kukñuä naqä-qakuänäninä nattñqä iinqe, nyi Goti Hänä äpmeñqä Iqueqä yoqä iutanä yatñqä äkiyqänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-quki eänä, ä Kraisi, Goti Iqu ne äminesñqä atäunüä äkikqä Iqukitanä?”

⁶⁴ I tquañga, Jisasi Iqueuä kimañi, “Si e ätñi qeyqä. Nyi he etqänä. Qänakndani, he Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, Yänänäqñqä-tänä Iqueqä hipa ämuangisa pmetañgi hiñuä qumbnuwiqä. Itañga Iqu qaquvqeu pmeqä qäukuä yätuta quvepqañgi, qumbnuwiqä” ätukqe.

⁶⁵ Käyäpasi iqu i tqañgi äwiyäqe, äwqä tnänä wiñgañgi, iqueqä gquä quäuqä äpisätä, tii ätukqe. “Iqu Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa timäutñqä tqañgi, äyä äwiyänünä. Ne Ämaqä Tqueqä suqenqä awä natpñqe, ämaqä hñquauñqä qävqä miqä yatunqeqä. ⁶⁶ Ne Ique änä-änä imäkatunqenqe, he kñuä äänä hiyqiyä?” ätukqe.

I tquañga qu kimañi, “Iqu suqä quvqä-tänu-qae, äpäkonätñqeqä” ätukuwi. ⁶⁷ E ätupi, qu Iqueqä himä-hiqumuanä iu makukuä äqutäupu, aanä kuapänänä äpäkmijnjuwi. ⁶⁸ Ingañi iqua äpäsäpu tii ätukuwi. “Si Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu atäunüä äkikqä Iquki, hiñuä natiyä. Ämaqä tä äkpäsquwä iqua, tqukuakä?” ätukuwi.

Pitä iqu, ‘Nyi Jisasi Iquenyqä maññqeqä’ ätkqenqä[†]

⁶⁹ Asañgañi, Pitä iqu yäpaqä mäñgisa, anä ququawä iqi äpmaminqe. Apäkä wäunüä imäkqä hui, iqu-tänä qäqi äpätä, “Si Jisasi Galilisanä Iqutä anä äpmetqänjiyiqä” ätukqe.

⁷⁰ Itañgi Pitä iqu ämaqä eeqänänä iquauqä hiñuä iqisani, “Oeyqä. Si kukñuä tä ändñi, nyi maññqeqä” ätukqe.

⁷¹ Itañi iqu äwäqe, täknä hävqä iu miqä iquauqä anä iu ätqäuminqe. Iqinji apäkä wäunüä imäkqä hui, ique hiñuä äqunäqe, ämaqä qäqi pmetanquwä iquaunji, “Ämaqä tqu, Jisasi Nasäretqätanä Iqutä anä äpmetqänjiyiqä” ätukqe.

⁷² I tquañga, Pitä iqu anqumñi, “Oeyä” ätukqe. “Nyi aanä naqä-qakuänänä ätqänä. Ämaqä Iquenyqe, änyä maññqä eänänä.”

⁷³ Qänaki wänqäpñi, ämaqä qäqi ätqäuminjuwä iqua äpäpu, ique ätukuwi. “Naqä-qakuänänjqä. Si Ämaqä Iqutä anä äpmeñuä iquautanä iqukiyqä. Ne tqä quväki äkiyätanä, näqñqä ämequnä.”

⁷⁴ I tquañguwänqa, Pitä iqu kukñui, yänänäqñqä tiinä ätukqe. “Aañä naqä-qakuä etqänä. Nyi Ämaqä Iquenyqe, maññqeqä. Nyi kukñuä naqä-qakuä matqä iqañgndqe, Goti Hanjuwä Iqu hanä-iqä qäyä dapänä.” Iqu kukñuä qäpu ae tqañga,

[†] 26:68 Makä 14:66-72; Lukä 22:54-62; Jonä 18:15-18,25-27

maqänäni kukutakisqä äkakä qe ätkqe. ⁷⁵ Asä qänğanı, Pitä iqu Jisasi Iqueqä kukñui, “Kukutakisqä äkakä matqänğa, si Nyinyqe, ‘Maqnqeçqä’ hñquaqui-hñque ttñiqä” ätukqenqä kñuä indqänäqe, yäpaqä mänğisa äwäqe, kñuä naqänänä äqäkqe.

27

*Pailoti iquenyqä ätuma äukuwiñqä**

¹ Zä ae äveqanğa, hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä huiziquatä, Jisasi Ique pizqä päkpnqä kukñuä imäkkuwi. ² Itañi qu Ique guä äkiqiyäupu, kiyapqä kiñganänä Pailoti† ique wipnqä ätuma äukuwi.

Jutasi iqu imäkkqenqä‡

³ Jutasi, ämaqä Jisasi Ique himä-wiunqä iquau äwikqä iqu, qu Jisasi Ique kukñuä ämitäpu, “Iqu äpäkonänqiyä” tqanğuwı näqnqä ämeqe, iqu suqä ii ikqenqä womba ämetä, mbqä-hikä hiqäva-imäkkqä naqä iquatä ämaqä miqä huiziquatä äwikuwi, anğı äma äukqe. ⁴ Iquau äwimeqe, tiñjä ätukqe. “Nyi suqä quvqä ae imäkkqeqä. Ämaqä nyi he etapqä Iqu, suqä quvqä mimäkkqä itñqä-queqä.”

I tquanğa, qu kimañi, “Ii nätmatqä neqä hmanjqä. Tqä dutanänjqä” ätukuwi.

⁵ Itañi Jutasi iqu mbqä-hiki, hiqäva-imäkkqä anjä inğisa ätnämawanı, ävama äwäqe, iqueqä-kiuä guä äqupuäqanğqe.

⁶ Hiqäva-imäkkqä naqä iqua mbqä-hikä iñi ämapiyi, ätkuwi. “Mbqä tä ämaqä pizqä päsqä iutanä-qae, ga ne mbqä hiqäva-imäkkqä anitanjitä pnqä qäsä maeqä yatunqueqä.” ⁷ Itañi qu kukñuä imäkpıyi, mbqä iqueni ämaqä qua qondä imäkkqä iqueqä qua hñqu, ämaqä kiñä nändanä iquau qua ptepnuwänqä mbqä qe ikuwi. ⁸ Iñinqe, qu “Qua häñeçeqä” änyuätmiñuwi, tänğa-pqe inä ätqa äwätqänäuä. ⁹⁻¹⁰ Iñjä etanğı, kukñuä hñqu Goti Iqu hiñuä-tqä Järämai iqueqä manjä iu hiñuiqänä ätimäuekqe, ii naqä-qakuä ätimäukqe. Ii tiyi.

“Mbqä hikä kuapänäni 30, Israitqä iqua ämaqä tque mbqä ipnuwänqä ataunjä ikuwi, qu ämepu, Naqä Iqu nyi ändkqä-pa, ämaqä qua qondä imäkkqä iqueqä quae mbqä ikuwi.”§

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hiñuä iqi ätqäukqenqä**

¹¹ Jisasi Iqu Pailoti iqueqä hiñuä iqi tqäutanğa, Pailoti iqu Iqueni yatnqä tiñjä qe äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqukitanä?”

E tquanğa kimañi, “Si e ätni qeyqä” ätukqe.

¹² Itañi hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, ämaçeu miqä huizi iquatä, qu Jisasi Iquenyqe, “Suqä quvqä iñjä-iñjä imäkatñqeçqä” tuätqätanğuwänğa, Iqu kukñuä hui kimañi, mätquä ikqe. ¹³ Iñjä etanğı Pailoti iqu Iqueni yatnqä äwikqe. “Änäänğä? Kukñuä eeqänänä tä Sinyqä äquvepqe, qätä mäwıyqä ininyä?”

¹⁴ Yatnqä i vqanğa, Jisasi Iqu kimañi mätquä ikqe. Iñinqe, Pailoti iqu yäunüä itä, kñuä kuapänä indqanğqe.

¹⁵ Quväkuä ique-ique, Pasopa imäkäpiyanğanı, Israitqä iqua, ämaqä guä äkiqiyäuepqä hñque atäunüä iqanğuwänğa, kiyapqä naqä iqu iqueni ewewqatmiñqeçqä. ¹⁶ Jisasi Iqu Pailoti iqueqä hiñuä iqi ätqäukqä quväkuä iqueni, ämaqä suqä quvqä huiziquau ämäwqätäuä, aanjä naqänänä imäkkqä hñqu guä äpmamiñqe. Iqueqä yoqe, Jisasi Baräpasi ique. ¹⁷ Qokä-apäkä iqua aquvä ae äqänätanğuwänğa, Pailoti iqu iquau yatnqä tiñjä qe äwikqe. “Henyqä pätnqä ewewqatmqä diñqe,

* 27: Makä 15:1-20; Lukä 23:1-25; Jonä 18:28-19:16 † 27:2 Pailoti iqueni, Romätanä miqä kiñganänä Sisa iqu qua Jutiya iu kiyapqä kiñganänä pmetnqä atäunüä ikqe. Israitqä iquau miqä eeqänänä iqua, kiyapqäeqä yäpä iqi äpmamiñuwi. ‡ 27:2 Wäunjuinqä 1:18-19 § 27:9-10 Järämai 32:6-9; Sakätıyasi 11:12-13 * 27:9-10 Makä 15:2-5; Lukä 23:3-5; Jonä 18:33-38

tquenyqä hinqiyä? Nyi Jisasi Baräpasi ique ewewqatmqätanä, ä Jisasi, ‘Kraisii Iqueqä’ ätätqänuwä Ique ewewqatmqätanä?”¹⁸ Israitqä iquau miqä iqua, Jisasi Iqu yoqä naqä metqätangqenqä äwqä quvqä imäkäpu ätuma äpkuwiñqe, Pailoti iqu näqñqä eä, yatñqä i äwikqe.

¹⁹ Pailoti iqu zä-hawä iwäsäuwqänqä iu pmetanqa, iqueqä apäki kukñuä iquenyqä tiñjä ätätä ändowatkqe. “Nyi Ämaqä Jänänjä Iqueni wätqä äqunänqä-qae, hanjä naqänänjä änyiyqiyä. Inji si Iqueni, quvqä hui mitqueqä panä.”

²⁰ Inäqe hiqäva-imäkkä naqä iquatä, ämaqe miqä iquatä, qu qokä-apäkiuqä kñuä iunji hiñi-hiñi iwimäkäpu, “Baräpasi ique dowatätnä, Jisasi Ique pizqä päkiyä” tupñqä imäkkuwi. ²¹ Itanji kiyapqä kinğanänjä iqu, iquaunji yatñqä anqumä, “Ämaqä tquaquisanji, nyi äkisque hewasqiyäwqatmqä hinqiyä?” tquanqa, iqua manji tiñjä ätukuwi. “Baräpasi iquenyqeqä.”

²² I tquanquwänqa, Pailoti iqu yatñqä tii äwikqe. “I etanqutqe, nyi Jisasi, ‘Kraisii Iqueqä’ ätätqänuwä Iqueni, äänä imäkmqenqä enqiyä?”

I tquanqa, iqua kimanji, “Iqueni, zä-huätatä hueyä” ätkuwi.

²³ Ga Pailoti iqu ämävauqe, “Sunqäwä? Iqu suqä quvqä äki imäkätñqäwä?” ätukqe.

Injä ae ätquanqa, qu aanjä yänänäqñqä ätkuwi. “Iqueni, zä-huätatä hueyä.”

²⁴ Pailoti iqu qokä-apäki, iqueuä kukñui qätä mäwiqä ipu, mäkä naqä timäutñqänänjä ikutänqanqi näqñqä eäqe, iqu eqä hui ämeqe, iqueqä hipae, qokä-apäkä iquauqä hiñuä iqisa asñä äqänqqe. Injä itä, tiñjä ätukqe. “Ämaqä Tqu äpäkonätä häñeqä iuatñqä iqe, ñqä hmanjqä. Ii hiqeqä.”†

²⁵ I tquanqa kimanji, qokä-apäkä eeqänänji, “Quvqä tä, nesä, näyaqä ymeqä-pqä iquatänji, qäyä witätñqeqä” ätukuwi.

²⁶ I tquanquwitani, iqu Baräpasi iqueni, iquaunqä hiñuinä qe äqunäwatkqe. Itanqa Jisasi Iqueni, mäkä-iqä iqua täuatätäu iqanquwänqa, iqu ämaqä zä-huätatä huepñqä iquau äwikqe.

²⁷ Kiyapqä kinğanänjä iqueqä ämaqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni, kiyapqäeqä anjä iunqä ätuma äwäpu, mäkä-iqä huizi iquau-mända ique qäuiqä mamäupñqä tääqä ätuätumakuwi. ²⁸ Inqanji iqua Ique mändi äkittqiyäpu, quanqä ämiqä naqä enqä-pa hiätñqä tii imäkkuwi. Iqueqä gquä quäuqä huätä äquvätäpu, häñesqä hñqu ämiqä naqä iqua ipnmiñuwä itanji ämepu äwiptkuwi. ²⁹ Itanqa guä yänätänji äkuiyäpu, nätmätqä ämiqä naqä iquauqä yñña enqä-pa imäkäpu, Iqueqä nyuänjiu ämuasmäwiya, jävqä hñqu ämepu Iqueqä hipa ämuangisa a ämuätäpu, qonjä äwoktäpu, “Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, ne haqeqä ämakmäuqunä” ätuäpu, tä sisäwqä äwimiñuwi. ³⁰ Qu quanqä e iwimäkäpiyitanji, Ique makukuä äwquväuqutäpu, jävqä iqueqä hipa iu a ämuätukuwi ämotaupu, Iqueqä nyuänjiu äpäkmñuwi. ³¹ Qu mändi e äkittqiyepiyitanji, gquä häñesqe huätä äquvätäpu, Iqueqä qäki anqi äwiyatäpu, zä-huätatä huepñqä ätuma äkuwi.

Jisasi Iqueni zä-huätatä äuekuwiñqä†

³² Qu e äwäpiyänqanji, mäkä-iqä iqua, ämaqä anjä-himqä Sairini iutanjä Saimonä ique hiñuä äqumbiyi, iqu Jisasi Iqu zä-huätatä hunätñqe, äma wätñqä kukñuä ätuätumakuwi. ³³ Qu äupiyi, anjä yoqä Golketa qunätangqä iu ätimäukuwi. Yoqä iinji, kiqä quati, ‘Ämaqä nyuänjä-yänjiqä.’ ³⁴ Iqinji, tññä-hunqeqe Iqueqä huiwiunji wipti iqiyätñqe, qu Jisasi Iqu nätnqä diñqe, wainqä-eqetä, marasinqä zä iqetä yuqui-yaqui imäkäpu äwikuwi. Iqu mäñgä-mänqänqä itä, manqä ikqe. ³⁵ Mäkä-iqä iqua Ique zä-huätatä ae äuepiyi, Iqueqä gquetä, ämuasmänqetä iwäsäupu, kikinjä mapñqä hanjä

† 27:24 Pailoti iqu iqueqä hipae asñä äqänätä kukñuä i ätukqe, kiqä quati asänänjiqä. ‡ 27:31 Makä 15:21-32; Lukä 23:26-43; Jonä 19:17-27

ikuwi. ³⁶ Iqi hänjä ämiqämanäpu, ämaqä hui äpäpu, Ique yätamäqä vqänqä hinuä äqumbu äpmaminuwi.

³⁷ Iqueqä nyuänjä haqeqäni, qu kuknuä ämitkuwä iqu ätäpu äqiyekuwi. “Tä Jisasi, Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqueqä.” ³⁸ Jisasi Iqu-tänjä qäqiqini, ämaqä äpäsäsinyä quwä-meqä hñquaquini, zä-huätatä äuekuwi. Hñqueni, hipa ämuangisa äuepu, hñqueni qunamäuqängisa äuekuwi.

³⁹ Ämaqä iqi äpäwäpiyi, qu nyuänjä ptqä äqiyäpu, Iqueni tä sisäwqä äväpu, tii ätukuwi. ⁴⁰ “Si, ‘Nyi hiqäva-imäkqä anj äpnemä, hiunji hñquaqui-hñquenyä anji mätqunjqä’ tqä-qukiyqä. Inji Si Tqä-täuä yätamäqä yqä inyä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquki etanqutqe, zä-huätatä äunänjitanj, äyaqäsqänga biyä” ätukuwi.

⁴¹ Hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kuknuä-suqenqä näqenqä iquatä, qokä-apäkä miqä huiziquatäni, qu-pqe Ique tä sisäwqä inä äväpu, tii ätnquwi. ⁴² “Iqu ämaqä huiziunji hänjä iqumuätätñqä-qe, Iqueqä-kiuänji hänjä miqumuätñqä iqiyä. Iqu Israitqä iquau Miqä Naqä-qu etanqutqe, ga zä-huätatä äunänqetani, äyaqäsqänga pñanquti, ne Iquenyqä quuvqä hiqiyatunquänänyä. ⁴³ Iqu ‘Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqunjqä’ ätätñqeqä. Inji Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätñqä Iquvqä. Goti Iqu Iquenyqä äwiñganqutqe, tänga yätamäqä vätnqänänjqä” ätnquwi. §

⁴⁴ Ämaqä quwä-meqä Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi äuekuwä iquaqu-pqe inä itquesinyä, kuknuä quvqä ätukiyi.

*Jisasi Iqu äpäkonqeqä**

⁴⁵ Itani hiunji quemisqängani, qua eeqänänjä iunji, hea äwäkqe. Mäptqä äwitñqä qäqä ti pmetanqa, we anji äunqge.

⁴⁶ Mäptqä äwitñqä qäqä ti pmetanqani, Jisasi Iqu tääqä yänänäqñqe, tii ätkqe. “Eli! Eli! Lema säpäktani?” Kiqä kuknuä quati tiñji. “Nqä Goti Iqukiyä! Nqä Goti Iqukiyä! Si sunqä nyivquatämäunyä?”

⁴⁷ Ämaqä qäqiqi ätqäuminuwa hñqua, kuknuä tä qätä äwipiysi, “Ämaqä Tqu, Laisa iquenyqä tääqä ätqiya” ätkuwi. ⁴⁸ Itanqa maqänänji, ämaqä qutanä hñqu tnänjä äwäqe, yaanuä hñqu ämeqe, wainqä-eqä iu äyeqe, wainqä manquä inqanqa, iqu jävqä iu ävätäutä, Jisasi Iqu nätnqä äwikqe. ⁴⁹ I imäkätqätanqa, huizi iqua Iqueni, “Qaiyä” ätukuwi. “Laisa iqu äpätä Iqueni yätamäqä ävänqutiyä, mäwqä yänqutiyä? Hinuä äqänänä äpmenä.”

⁵⁰ Inqani Jisasi Iqu tääqä yänänäqñqä anqumä ätäqe, Iqueqä hindnä-meqe äwquatämäuqe, äpäkonqge. ⁵¹ Asä qängani, yuä naqänänjä hiqäva-imäkqä anjä yäpä inqisa imaknminqä iqu, hitunuä yätuta inqi-inqi äpkñga äpäwiqe, hñquaqu qe imäkñqge. Itanqa quae yäunuä-yäunuä itä, hikä naqä hñqua qe äqiyämisqängqge. ⁵² Itani hikä hovqä ämaqä pizqä eminuwa iunji, Goti Iqu qñqanä ätäutä, Iqueqä ämaqä ae äpäkonquwä hñquau anji ävauqumuatkqe. ⁵³ Qu qua äptekuwa iu ävämapiyi, qänakndanji Jisasi Iqu anqumä ävauqanqa, qu Goti Hanjuwä Iqueqä anä-himqä Jerusalemä yäpä inqisa äpaqukuwi. Iqini, ämaqä kuapänänjä iqua, iquauñi hinuä äqunquwi.

⁵⁴ Mäkä-iqä Jisasi Ique hinuä äqumbu äpmaminuwa iquatä, quwqä ämiqä iquä, qua yäunuä-yäunuä iqanqgetä, nätmätqä ätimäuqanqgetä hinuä äqumbiyi, zä kiñjä wiñganqi, tiñjä ätnquwi. “Naqä-qakuänänjqä. Ämaqä Tqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueqä.”

⁵⁵ Qu Jisasi Ique i itqueqanquwänqa, apäkä kuapänänjä iua-pqe, kinä qäqiqi ätqäupu, hinuä inä äqunminuwi. Qu Jisasi Iqu Galili iu ävämeqanqgetani, Ique yätamäqä äväpu, qänaki äwivändkuwä iuayi. ⁵⁶ Iuauqä awä iqisanji, tä Mäliya

§ 27:43 Ämaqä miqä iqua e ätkuwi, qu Apqä Bukä 22:8 iquenqä knuä indqänäpu ätkuwi. * 27:44 Makä 15:33-41; Lukä 23:44-49; Jonä 19:28-37

añä-himqä Maktälatañä iiyi. Itanğa huizi, Mäliya Jemisi iqueqätä Josepä iqueqätä kânaiyi. Itanğa huizi, Sepri iqueqä ymeqä iquaquiyqä kânaiyi.

Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwiñqät

⁵⁷ Mäptqä äwitñqä ti pmetanğani, mbqä-tänä hñqu añä-himqä Arämatiya iutañä, iqueqä yoqe Josepä iqu äpkqe. Iqu Jisasi Iqueqä kukñuä iu qänaknä iqä-que. ⁵⁸ Iqu Pailoti iquenyqä äwäqe, yatñqä ävätä, “Nyi Jisasi Iqueqä huiwi, äma umqä hiñuinä ñqinyä” ätukqe. I tquanğa, Pailoti iqu iqueqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueuä huiwi ique wipñqä ätukqe. ⁵⁹⁻⁶⁰ Itañi Josepä iqu huiwi äma äwäqe, yuä anğuanänä quäuqä hñqu ämetä, huäqä äutäqe, iqueqä-kiuä pñqänqä mñä hñä ätäñäqä ique yäpä inğisa qe ekqe. Iiñä ae eäqe, iqu hikä naqänänä hñque, huaqä-huaqä ämiqa äpätä, hovqä mañä iu äpmäveqa äukqe. ⁶¹ Mäliya Maktälatañä iisä, Mäliya huizi iisä, iuaqu ämaqä qua pñätanğqä qäqiqi hiñuä äqunyinyä äpmamiñiyi.

Mäkä-iqä iqua, qua hovqä iu hiñuä äqumbu ätqäumiñuwiñqä

⁶² Hiunji nätmätqä Sämbatqä hapä pmeqänğanqä hukiki imäkqä iqu qäpu eäqetani, awiñğani hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatä, Pailoti iquä kukñuä tñqä äukuwi. ⁶³ Qu iqueni, tiñä qe ätukuwi. “Ämaqä naqä iqukiyä. Ne Ämaqä Quanğä-tqä Iqueqä kukñuä hñquenyqä kñuä äneyqiyä. Iqu yqänä äpmeqänğani, ‘Hiunji hñquaqui-hñque päwqanğani, Nyi anğumä ävamniqeqä’ ätkqeqä. ⁶⁴ Inji ämaqä qua pñqä täuñi, hiunji hñquaqui-hñquenänğanqde, qu qñqanä anğuanä ptäuepñqä tuätñqeqä. Iqueqä wäunñuänqä ämotquetñqä iqua äpäpu, Iqueqä huiwi quwä äma äwäpu, qokä-apäkä iquaunji, ‘Iqu qua iutani anğumä ae ävauqeqä’ ätupqe, ii quvqeqä. Quanğä änyä-hñä e ätpqe, qu Iqu kukñuä quanğä hiñuiqänä ätmiñqä iunji, ämawqätäupñqäuä” ätukuwi.

⁶⁵ Kimani Pailoti iqu iquaunji, tiñä qe ätukqe. “Ämaqä qua äptnänqä iunji hiñuä äqumbu tqäupñqde, mäkä-iqä hñquau itmepu, hovqä iu pmäukuä yänänqñqä ptäpñqä hiqä enqä iunä imäkpiyä” ätukqe.

⁶⁶ Iqu e tquanğa, iqua Ique qua äptekuwä iunqä äupiyyi, hikä qua hovqä iu ptänätanğqä iqueni hiqñqde pmua imäkäpu, mäkä-iqä iqua hiñuä äqumbu tqäutpñqä ätqätekuwi.

28

*Jisasi Iqu anğı ävaukqenqä**

¹ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä ae äpäwqanğa, hiunji kiñganänä iqueni, mäptqä timäutñqä qäqä etanğa, Mäliya Maktälatañä iisä, Mäliya huizi iisä, iuaqu qua äptekuwä hiñuä qunyiyñqä qe äpkiiyi. ² I pätqätanğiyänğa maqänänji, ekä naqänänä hñqu ikqe. Ii tiñä etanğiyä. Naqä Iqueqä enätqä hñqu qäukuä yätuta äquvepätä, hikä ique kunmä-kunmä ämiqe, hikä iqueqä haqeqi äpmamiñqde. ³ Enätqä iquesani we nyuauä iqäqä enqä-panä äunğqde. Itanğa iqueqä gquä quäuqä, qäpaiqä hiwiyä-häukuä enqä-paniqä. ⁴ Mäkä-iqä, hiñuä äqumbu ätqäumiñuä iqua, qu iquenyqä zä ipu, yäunñuä-yäunñuä ipu, ämaqä ae äpäkonğuwä enqä-panä-qua ekuwi.

⁵ Apäkä iuaqu äwimeqanğiyänğa, enätqä iqu iuaquñi ätukqe. “Qe zä miqä panyinyqä. Nyi näqñqeqä. Qe Jisasi, zä-huätatä äuequwä Iquenyqä qävqä iynqä äquvepñqä. ⁶ Iqu hiñuiqänä ätkqä-pa, ae ävauqeqä. Täqi mäwiqä eänä. Iqu äwiñqeu qunyiyänqä binyqä. ⁷ Itanğa qe maqänä äwäsinyä, Iqueqä wäunñuänqä ämotquetñqä iquau tiñä suinyqä. ‘Iqu qua äptekuwä iutani ae ävauqeqä. Tiñä-pqä

† 27:56 Makä 15:42-47; Lukä 23:50-56; Jonä 19:38-42 * 28: Makä 16:1-11; Lukä 24:1-12; Jonä 20:1-18

inänjqä. Iqu henj hiñuiqä eväma, Galili iunqä äwqiyä. He Ique hiñui, iu qumbñqäüä ätqiyä' suinyqä. Nyi kukñuä tä hitmqä äquveppeqä" ätukqe.

⁸ Iuaqu zä kiinjä äwiñqä-qe, yeeqä naqänänjä ikiyi. Maqänäñi qua äptekuwä iu ävämañi, Iqueqä ämaqä iquau suiynqä tnänjä qe äukiyi. ⁹ Hänäqä awä iqinj, Jisasi Iqu iuaqui äwimeqe, "Ziñuitänjqä" ätukqe. Itañi iuaqu Iqu-tänjä qäqiqi äwiyi, Iqueqä yukiü a äkiqätäsinyä, Ique qonjä äwoktäukiyi. ¹⁰ Inğanj Jisasi Iqu iuaqui tiinjä qe ätukqe. "Qe zä miqä panyinyqä. Äwäsinyä, Nqä guäkau suinyqä. Qu Galiliunqä äwäpu, iunji hiñuä ñqämbñqeuä" ätukqe.

Mäkä-iqä iquauqä kukñuiñqä

¹¹ Apäkä iuaqu yqänä wätqätanqiyänqä, mäkä-iqä, hiñuä äqumbu ätqäumiñuwä iutanjä hñqua, Jerusälemä yäpä ingisa äpepiyi, hiqäva-imäkqä naqä iquau, nätmätqä eeqänänjä i timäuqanqenqä ätukuwi. ¹² Itañi hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqeu miqä huiziquatä aquvä äqänäpu kukñuä imäkpiyi, mäkä-iqä iquau mbqä kuapänänjä äwäpu, ti ätukuwi. ¹³ "He tiinjä tquäpnqe. 'Iqueqä wäunüänqä ämotquetñqä iqua heatqänqä äpäpu, ne hiqäqä witaunqä, Iqueqä huiwi quwä ämä äwquwiqä.' ¹⁴ Itanqä kiyapqä kinqanänjä iqu kukñuä tä qätä wiyqanqä, hanjä-iqä memeqä yätñqä, ne iqueni kukñuä hanuä ätuätanä imäkatunqeqä" ätukuwi.

¹⁵ Itañi mäkä-iqä iqua mbqä ämapiyi, ämaqä naqä iqua ätukuwä-pa ikuwi. Inji Israitqä iquauqä awä iqisanj, qu kukñuä tä ätqä äpätqänjuwi, täñqä täsuänä.

Jisasi Iqu, Iqueqä kukñuä yäpakä ätukqenqä†

¹⁶ Inğanj Iqueqä wäunüänqä ämotquamiñqä 11 iqua, qua Galiliunqä qanjä äwäpu, qoqonjä Jisasi Iqu ätukqä iu ätimäukuwi. ¹⁷ Iqinj qu Ique hiñuä äqumbiyi, qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäukuwi. Inäqe qutanjä hñqua Iquenqe, kñuä hñquaqu indqänmiñuwi.

¹⁸ Jisasi Iqu qäqiqi äpätä, iquaunji tiinjä ätukqe. "Nätmatqä eeqänänjä qäukuä iutä, qua täutä mimqe, Goti Hanjuwä Iqu Nyi yoqä naqetä, yänänäqñqetä ändapqeqä. ¹⁹ Iiñinqe, he hueqä-himqä eeqänänjä iunqä äwäpu, qokä-apäkä iunji, Nyaqä ämaqä hipñqä motquapiyä. He iquaunji, Apiqueqä yoqeu, Ymeqä Iqueqä yoqeu, Dñä Äñguä Iqueqä yoqeu, asñä qäpnqeqä. ²⁰ Itanqä qu qänaknä ipñqä diñqe, kukñuä eeqänänjä Nyi 'Iinjä-iinjä imäkpnuwänqeqä' etqäqe, he ämotqeqäpnqeqä.

Kukñuä tiñinqä kñuä metpñqänänjä. Qua tqu qäpu heniqenqe, Nyi hiunji eeqänänji, hesä anä pmetmqänä" ätukqe.

† 28:15 Makä 16:14-18; Lukä 24:36-49; Jonä 20:19-23

Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Makä iqu äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Makä iqueqä kuknuä kiŋganänjä tii ätqi. Tä, Jisasi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenqä kuknuä änguä we-hunqä-tänjä, iquvi. Bukä tqueni, ne hinuä tiinjä äqunätqänu. Jisasi Iqu yoqä naqä, yänänäqñqä-tänjä-qu eä, wäunuä äki-äkitäni Imäkqä-que. Iqu qokä-apäkä iu ämotquetä, dnjä quvqä iquau huätä ändowatätä, qokä-apäkiuqä quvqe, huätä äwivquatämäuminqänŋani, Iqueqä yoqä naqetä, yänänäqñqetä, hinuä äqunätqänu. Iwä Iqu, Kiuäni, yoqä tiinjä änyuätñgqe. Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqunjqä. Ga iqu tii ätkqe. Iqu Iqueqä hänjä-pmeqe äwinyätä, ämaqä kuapänänjä iu mbqä imetñqä äpkqe. (10:45)

Makä iqu, Jisasi Iquenqä tiwiqä kuapänäni, Iqu wäunuä imäkminqenqä itäqä-qe, tiwiqe, Jisasi iqu qokä-apäkiu ämotquaminqenqä, kuapänäni, miqä iminqe. Kiŋganäni Makä iqu tiwiqe, Jonä asñä-qäyqä iqueqä wäunuinqätä, Jisasi iqu asñä ämakqeunqätä, Setänä iqu Ique yamwiqä äwikqeunqätä ikqe. Qänakni ne hinuä tiinjä, äqunätqänu. Jisasi Iqu, ämaqe hanjä-iqä huitanjä-huitanjä metqätanquwinqe, qeqä äwutätä, qunä ämotquaminqe. Iqu wäunuä ipäqäkqänŋani, wäunuänqä ämotquaminqä iqua, nätmätqä tqueqä, quatinqä änyä maqñqä eminuwä-qe, qeiqi-qeiqini, qu näqñqä ämakuwi.

Qänakni ämaqe, Jisasi Iquenqä himä-wiunqä ipu, Iquenä hanjä-iqä kuapänäni äwiminuwi. Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Makä iqu äqäkqe, tiwiqä yäpaki, Jisasi iqu apäkonätä, anŋi vaukqenqä ikqe.

*Jonä asñä-qäyqä iquenqä**

¹ Kuknuä änguä we-hunqä-tänjä tä, Goti Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iquenqä kuknuä nyuänjiyi. ² Itanŋani Goti Iqueqä kuknuä hinuä-tqä Asayä iqu, ätätä tuwanuä äqäkqä-panä ekqe. Iqu tii ätkqe.

“Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kuknuä ämapqä hñque, Si hinuiqä kimetñqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetñqänänyä. ³ Ämaqä hñqu anjä avqñqä näunda manjä yänänäqñqä tii ätätqäuä. ‘Naqä Iqueqä hänaqe, näwinyä imäkpiyä. Itanŋa hänaqe, änguä jänä imäuepu, ga Iqu iu pätnqänänyä!’”†

⁴ Iinjä etanŋi Jonä iqu anjä avqñqä iunda ätimäuä äpme, ämaqä asñä äqiyätä, qokä-apäkä iunä, kuknuä tii ätuminqe. “Goti Iqu äwqä hanuä imäknätä, heyaqä suqä quvqe huätä maemäutñqä iinqe, heqä knuä äkunmäknäpu, hiqä suqä quvqe ävquatämäupu, asñä mapiyä” ätuminqe. ⁵ Itanŋani ämaqä, qua Jutiyanjä kuapänänjitä, ä anjä-himqä Jerusälemä pmeqetä, Jonä iqu kuknuä tqanqenqä äpäpu, qätä äwiminuwi. Iwä qu quwqä suqä quvqenqä awä tqanquwänŋa, Jonä iqu eqä Jotänäni, asñä äwqäkqe. ⁶ Jonä iqueqä qäki, kametqä aa äyäuä, itanŋa yaqueqä huiwi, aquvä ämuäsämäuminqe. Iqueqä ymisanä, awikätä wiyä-mäknuä anjitä ätetä, änminqe. ⁷ Itanŋani iqu kuknuä awä tii ätuminqe. “Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iqu, Naqä nyi ämanqutäuä yänänjä Iquvi. Nyi Iqutä asänänjä ma, oee. Ä nyi änguänänjunä ma, qua iqi äpäwitmä, Iqueä yukä ämuasmänqä guä ämäsanänqä,

* 1: Matiu 3:1-12; Lukä 3:1-18; Jonä 1:19-28 † 1:3 Malakai 3:1; Asayä 40:3

huätä ewamqe, änä maeqä enä. ⁸ Nyi asni, qanyä eqetanä eqiyätñqe. Mä Iqu asni, Goti Iqueqä Dñä Änguitänä eqiyäniqeä” ätumiñqe.

Jonä iqu, Jisasi Iqueni asñä äwqäkqenqä†

⁹ Qu iinä itqätanquwängani, Jisasi Iqu anä-himqä Nasäretqä, qua Galili iuta äpkqe. Iqu äpqanğa, Jonä iqu, Iqueni eqä Jotänäni, asñä äwqäkqe. ¹⁰ Jisasi Iqu eqä mäunda ti iwunğa äpeyätäqängani, Iqu qäukuä qñqanä hutängangi äqunqqe. Qñqanä äütänäqe, Dñä Ängüä Iqu, Iquenyñqä yññä-heeqä enqä-pañä pqanği äqunqqe. ¹¹ Inğanı kukñuä qäukuä haqä yätutanı, “Si Nqä Ymeqä naqä-qakuä Iqukiyqä. Nyi Sinyñqä aañä kuapänä änyinätqänä” tqanği äwikqe.

Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwiminqenqä§

¹² Inğa qängani, Dñä Ängüä Iqu, Jisasi Iqueni anä avqñqä dunqä ätuma äukqe. ¹³ Jisasi Iqu nämñi, hiunji 40 äpmakqe. Iqu hiunji e pmetanğanı, Setänä, Goti Iqueqä himä-wiunqä iqu, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätñqä yamwiqä äwiminqe. Yññä-tänğä hiveqä-yaqueqä hiqiyqä iquatänä pmetanği, enätqä iqua äpäpu, yätamäkqä äwikuwi.

*Jisasi Iqu, Galiliunı wäunüä ipäqäkqenqä**

¹⁴ Jonä iqu guä ae äpmetanğa, Jisasi Iqu qua Galili ätimäuqe, Goti Iqueä kukñuä we-hunqä-tänñqä tii ätukqe. ¹⁵ “Goti Iqu kukñuä ätätä ekqe, tä qänğa qe ätimäuqiyä. Goti Iqunä miqe, qäqiqi äpqi. Heqä kñuä äkunmäknäpu suqä quvqenqä ävquatämäupu, kukñuä äñguä we-hunqä-tänğä täunqä quuvqä heqäpiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, hämapäkä piqä hñquau tääqä ätuätumakqenqä†

¹⁶⁻¹⁷ Jisasi Iqu, eqä-huänğä Galili manğä iu ikitä, ämaqä hämapäkä-piqä Saimonä, ä Endru gueqi äwindäukqe. Ingueqi hämapäkä qaetä hämapäkä pitqätanğinyä äqunäqe, Iqu ingueqiñi, “Nytä anä äwätanä, ga Nyi qeni, ämaqä-piqenqä näqñqä äqesapätmä, itanğa ämäqesquamqänä” ätukqe. ¹⁸ I tqanğanä, iquaqu, hämapäkä qae iqi esinyä, Jisasi Ique qänaki äwivändkiyi.

¹⁹ Itanğa Jisasi Iqu hmbu ti äwäqe, Sepri iqueqä hikñä Jemisi, Jonä gueqi, imätquauqä yimba iu äpmanyä, hämapäkä-piqä qae guä ktäpitqätanğinyä äwimakqe. ²⁰ Iqu ingueqiñi iqi äwimetä, tääqä tqanğa, iquaqu kaniquesä, itanğa ämaqä mbqänqä wäunüä anä iminuwä iquautä, yimba iu ävämesinyä, Ique qänaki äwivändkiyi.

Ämaqä dñä quvqä-tänğä hñquenyñqä†

²¹ Iqua anä-himqä Kapänamä yäpä inğisa ekuwi. Itanğa Jisasi Iqu, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä inğanı, Goti Iqueä kukñui, anä aquvqñqä iuta näqñqä äwikqe. ²² Iqueä kukñui, qokä-apäki qätä huitanänänğä äwipiyyi, kñuä kuapänä ämepu, “Iqu, ämaqä Goti Iqueqä kukñuä-suqenqä näqñqä iqua enqä-pa matqä danä, yoqä naqä-tänğä-qu ätqiyyä” ätñguwi. ²³ Inğanı, ämaqä dñä quvqä-tänğä anä aquvqñqä yänğisa äpmaminqä hñqu ämävauqe, awqä tii ätkqe. ²⁴ “Jisasi Nasäretqätanğä Iquki, Si squä nemäktñqäwä? Si ne qui nemäktñqä äpnätanä? Nyi Sinyqe näqñqä enänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ämaqä Jänänänğä Iqukiyqä” ätukqe.

²⁵ I tqanğa, Jisasi Iqu, dñä quvqä iqu kukñuä hui matqä yätñqä, “Qäyä eänä!” ätuätä, “Ämaqä iquesanı, tängisa huätä timäuvä!” ätukqe. ²⁶ I tqanğanı, dñä quvqä iqu, ämaqä iqueni vänyqä yänänäqñqä ämiqe, ‘zääqä’ ätäqe, ämaqä iquesanı huätä qe ätimäukqe.

† 1:8 Matiu 3:13-17; Lukä 3:21-22 § 1:11 Matiu 4:1-11; Lukä 4:1-13 * 1:13 Matiu 4:12-17; Lukä 4:14-15

† 1:15 Matiu 4:18-22 † 1:20 Lukä 4:31-37

²⁷ Iinä timäuqanqenqä yäunä ipu, “Tä änäänqäwä? Ämaqä Tqu, squä-tänä-qutiyä? Iqu yänänäqñqä-tänä-qu eä, kukñui, änyä-hänä huitañä hui änatqiyä. Iinä ma, Iqu dnä quvqä-pqä dunji, ‘Huätä timäupiyä!’ tquanqge, qu Ique qätä äwiyqäüä” ätnquwi. ²⁸ Itañi kukñuä Jisasi Iquenyqä, “Ii iqiyä” ätnäkiqanguwitañi, qua Galili iunä-pqe, maqänänä qätä äwikuwi.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hñquautä, äñguä iwimäkkqenqä§

²⁹ Qu anä aquväqñqä iuta ätimäwanji, Saimonä, Endru gueqiyqä anjunqä jänänä äukuwi. Itanga Jemisi, Jonä gueqi qutä anä äukiwi. ³⁰ Qu Jisasi Iqueni, “Saimonä iqueqä apäkiyqä känai, tänä-yaqä, huiwä dnä tnänä wiyqanji äwinä” ätukuwi. ³¹ Iqu qätä ii äwiyäqe, iinyqä äpeyäqe, hipa a ämawqätätä, pämä ävauqumuatkqe. Iqu ii iqanqa, tänä-yaqe qäpu ekqe. Itanga ii qunji, ymisanä häkiyä äyäwqikqe.

³² Mäptqä ae äquvqanqani, ämaqä tänä-yaqä-tänä, ññ ämaqä dnä quvqä huitañä-huitañä tqäuqe, Jisasi Iquenyñqä ätuma ätimäukuwi. ³³ Inqani ämaqä anä-himqä iutani, eeqäpnä anä ququawä iqi ätimäukuwi. ³⁴ Inqani, tänä-yaqä-tänä iquaunji, Iqu äñguä iwimäkätä, itanga dnä quvqä iquaunji, huätä ändowatkqe. Dnä quvqä iqua, Iquenyqä näqñqä epiyä dutañi, qu Ique kukñuä hui mätquä danä ipñqenqe, Iqu iquaunji, “Qaimbiyä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, qua Galili iu ikäminqenqä**

³⁵ Zinuä matqä, hea yqänä witanqani, Jisasi Iqu ävamämä, ämaqä maeqä kiuänänä imñqä äwäqe, Goti Iquenyqä tääqä ätminqe. ³⁶ Iqu e pmetanqa, Saimonä iquä, iqueqä käyämaqä iquatani, Jisasi Iquenyqä qävqä ikäkuwi. ³⁷ Qu Ique äwimapiyi, “Ämaqä eeqänäni, Sinyñqä qävqä ikitqänäüä” ätukuwi.

³⁸ Qu ii tquanquwanqani, Jisasi Iqu, “Nyi wäunüä tä qenqä äpqä-qae, anä-himqä huiunqä-pqä inä watunqeeqä. Ga ämaqä anä iunä-pqe, Goti Iqueä kukñuä awä inä tumqänänä” ätukqe. ³⁹ Iinä etanji, Iqu, qua Galili iu ikitä, quwqä anä aquväqñqä iuta, Goti Iqueä kukñui awä ätuätä, dnä quvqeeunji, huätä ändowatminqe.

Ämaqä wänyimänqä-tänä iquenyñqät

⁴⁰ Ämaqä wänyimänqä-tänä hñqu, Jisasi Ique äwimeqe, qonä äwoktäutä, “Iyä! Jisasi Iquki, yätamäqä nyisñqä kiñganqutqe, nyi äñguä nyimäktñqinyä!” ätukqe.

⁴¹ Jisasi Iqu, iquenyñqä huäqä kiinä wunqanji, Iqu ämaqä iqueä huiwiu a ämitä, “Nyi, si yätamäqä kimqä iqe, si äñguä esñqinyä” ätukqe. ⁴² Iqu i tquanqanä, ämaqä iqueqä wänyimänqä äsätä, äñguä qe ekqe.

⁴³ Itanga Jisasi Iqu, ämaqä iqueni maqänä ändowatätä, kukñuä yänänäqñqä tii ätukqe. ⁴⁴ “Qätä nyi! Ämaqä-pqä hñquaunji, Nyi tä ikimäqenqe, awä mätquä panä. Hiqäva-imäqä iquenyñqänä äwätinä, tqä huiwi ique ämotquetnä, ga si äñguä ikimäqanqä enñqe, Mosisi iqu, ‘Ii imäkiyä!’ ätätä† ekqä-pa, hiqäva qänyä. Iinä iqanqänä dutañi, ämaqä eeqänäni sinyñqe, ‘Iqueqä tänä-yaqe qäpu egeqä’ kñuä wiyätñqänänä.” ⁴⁵ Iqu ii qäyä ätqanqä, ämaqä iqu äwäqe, ämaqä eeqänänä iu iqueqä-kiuä iwimäkkqenqä awä ätuäkäminqe. Iutani Jisasi Iqu anä-himqeeunji mikiqä, anä avqñqä imä äpmaminqe. Ii qäyä etanji, ämaqä inqä-inqisa ätimäupu, iqi äwimaminuwi.

2

*Ämaqä tänä-yaqä ññuä-tänä iquenyñqä**

§ 1:28 Matiu 8:14-17; Lukä 4:38-41 * 1:34 Lukä 4:42-44 † 1:39 Matiu 8:1-4; Lukä 5:12-15 ‡ 1:44 Hiqäva-imäqä 14:1-32 * 2: Matiu 9:1-8; Lukä 5:17-26

¹ Hiunji hatjä hmbu äpmeqe, Jisasi Iqu Kapänamänqä anqumä äukqe. Itanja ämaqe, “Jisasi Iqu anä iqi anqi ätimäuqiyä” tqanqä äwikuwi. ² Inji ämaqä kuapänäni, Iquenyqä aquvä äqänäpu, anä iunji näwinyä tä äptembiyi, anä huä, anä ququawä-pqä iqiñi kiqä ämaqenä äpmakuwi. Inqanji Iqu qunji, Goti Iqueä kukñui awä ätukqe.

³ Itanja, ämaqä hñquaqu-hñquaquinjä hñqua, ämaqä täñä-yaqä ññuä-tänjä hñque, Iquenyqä isuänjä äqänqä ätimäukuwi. ⁴ Ämaqä kuapänä etanqä, Jisasi Iquenyqä anä mäma mäpeyqä ipiyi, anä atääqä, Jisasi Iqu pmetanqä iutanä ätaqäkuwi. Ii ätaqäpiyi, ämaqä iqu isuänju yqänä wiqä-que, Iquenyqä guä äqiyänqatkuwi.

⁵ Inqanji Jisasi Iqu, quwqä Iquenyqä “täñä-yaqä huätä mamäuñqiyä” knui, yänänäqñqä metanqä äqunäqe, Iqu ämaqä iqueni, “Ñqä ämaqä iquki, saqä suqä quvqe, huätä ämakmäuqänä” ätukqe.

⁶ I tqanqä, kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, qätä äwipu äpmapiyänqanji, knuä tii indqänminjuwi. ⁷ “Äi! Iqu kukñuä tä, qäyu matqä iqiya. Iqu Goti Ique äkittqiyeqiyä. Suqä quvqä, huätä mamäutñqe, tqukä? Naqä-hñqunäni, Goti Iqunänjqä.”

⁸ Jisasi Iqu, quwqä knuä zä indqänminjuwä imñi, näqñqä maqänä ämeqetani, tii ätukqe. “He knuä iinjä di, suñqä indqänätqänäuä? ⁹ Ämaqä täñä-yaqä ññuä-tänjä ique äñguä iwimäkmqe, ‘Tqä suqä quvqe huätä ämakmäuqänä’ tqüä iquta? Ä, ‘Pämä äpmetnä, tqä isuänji ämetnä, qanjä uvä!’ tqüä iquta? Wäunjuä hanjä mämiqä, qeiqinyänji, äkisque? ¹⁰⁻¹¹ Nyi he näqñqä epñqe, ämetquamqänä. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täutanjä suqä quvqe huätä mamäuqenqe, yänänäqñqä-tänjä Iquvqä.” Ii ätuäqetani, ämaqä täñä-yaqä ññuä-tänjä iqueni, “Si pämä äpmetnä, tqä isuänji ämetnä, tqä anjuñqä uvä!” ätukqe.

¹² I tquangqenqä, ämaqä eeqänä hinuä qunätanquwänqanji, iqu pämä äpmeqe, iqueqä isuänji maqänä ämetä, äukqe. Qu hinuä iinjä äqumbiyi, näwi miiqä yänä ipu, tii ätukuwi. “Ne nätmatqä tiinjä hui hinuä mäqunquä itunqeqä” ätäpu, Goti Iqueä yoqe, haqeu ämamäukuwi.

Jisasi Iqu, Lipai ique tääqä ätuätumakqenqä†

¹³ Jisasi Iqu anqumä, eqä-huänjä Galili manjä iu äukqe. Itanja ämaqä kuapänä Iquenqä pñanquwänqä, Iqu qunji, Goti Iqueqä kukñuñqä näqñqä äwiminqe. ¹⁴ Jisasi Iqu qanjä äwätäqänqanji, mbqä motauqä Lipai, Aläpiyasi iqueqä hikñä iqu, mbqä motauqä anju pmetanqä äqunäqe, “Lipai iquki, si Nyi qänaki nyivändiyä!” ätukqe. I tqanqanji, Lipai iqu pämä ätqäuqe, Jisasi Ique qänaki äwivändkqe.

¹⁵ Itanqanji Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, Lipai iqueä anju buayä ganquwänqanji, ämaqä mbqä motauqä kuapänänjä hui, ä suqä quvqä imäqä kuapänänjitäni, qutä buayä anä äñguwi. Ämaqä iinjä iqua, Ique qänaki äwivändminjuwi, qu aanjä hävemnäqñqä iquayi. ¹⁶ Parisi iquautanjä, Goti Iqueqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, Jisasi Iqu, mbqä motauqä iquatä, ä suqä quvqä imäqä iquatä, buayä anä ganqä äqumbiyi, qu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau, yatñqä tii äwikuwi. “Jisasi Iqu mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäqä iquatäni, buayä anänji, suñqä äñgiyä?” ätukuwi.

¹⁷ Qu yatñqä ii vqanqä äwiyäqe, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä täñä-yaqä maeqä äñguä iqua, duuta iquauñqä mäwqä ipnä. Ämaqä täñä-yaqä-tänjä iquanä, iquauñqä upnä. Iinjä enqä-pañi, Nyi ämaqä suqä quvqä mimäqä iquanqä tääqä tmqä mapqä iqäqe. Nyi ämaqä suqä quvqä imäqä iquauñqä äpqe.”

Ymisanjä manqä pmeqenqä‡

† 2:12 Matiu 9:9-13; Lukä 5:27-32 ‡ 2:17 Matiu 9:14-17; Lukä 5:33-39

¹⁸ Jonä iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatä, Parisi iquatä, Goti Iqueä kuknuä-suqeu qänaknä ipu, ymisanä manqä pmetanqä, ämaqä hui Jisasi Iquenyqä äppiwi, yatnqä tii äwikuwi. “Jonä iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatä, Parisi iquauqä iquatäni, ymisanä manqä äpmejäuä. Itanqa saqä iqua, iini miqe, sunqäwä?”

¹⁹ Kimanji, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hnqu apäkä metnqä itä, ämaqenqä tääqä tqanji, ätimäupqe, qu ymisanä manqä pmeqätanä? Iqu anä epiwi, qu ii mimäkkqä ipnä. ²⁰ Qänakndani, ämaqä apäkä ämetqä ique ätuma uwqanquwanqani, qu ymisanä manqä, inganä pmapnuwi. ²¹ Ii suqä tiinjä enqä-pañiwi. Ämaqe, yuä änyä-hänji ämepu, yuä yäuä äpknätanqeu, guä mäktäpiqä ipnä. Ii imäkpqä iunji, asnjä äqäpqa, ga ye itqanqani, yuä hänji äväumetä, yäuä dunji naqänänjä pknätnqä imäkkqä wäniqe. ²² Tiinjä-pqä inänji. Wainqä-eqä änyä-hänji, yaqueqä huiwä häkä yäuä iu manqä mequatimäuqä danä ipnä. Qu qätäyqä equatimäupqe, wainqä-eqe manqä inga äpeyätä, yaqueqä huiwä iini opnätä, ga eqetä, huiwitäni, qui imäknyinyiwi. Iinjinqe, wainqä-eqä änyä-hänji, kiqä yaqueqä huiwä häkä änyä-hänjä iunä equatimepnuwi.”

Jisasi Iqu, Sämbatqä hiunji hapä pmeqeu Ämiqä Iquwi

²³ Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqä, kuä-witqä wäunuä ingäwätanqä iu äukuwi. Itanqa Iqueqä ämaqä iqua, kuä-witqä hui iwakuwi. ²⁴ Ii iqanquwinqä, Parisi iqua Jisasi Iqueni, “Hinüä qunyä! Tqä ämaqä iqua, neyaqä Sämbatqä hiunji hapä pmeqä suqeu qänaki miqe, sunqä iqäuä?” ätukuwi.

²⁵ I tqanquwanqä, Jisasi Iqu ämävauqe tii ätukqe. “Dewiti iqutä, iqueqä ämaqä iquatä, buayä dä vqanqa imäkkuwinqä, he a matäuqä itqänuwätanä?”* ²⁶ Tiinjä etanji. Apiata iqu, hiqäva-imäkkqä naqä pmetanqa, Dewiti iqu Goti Iqueä anju äpeyätä, bretqä Goti Iqueä yoqe ätnä witanqä ämetä, ängqe. Neqä suqä dunji, ämaqä Goti Iquenyqä hiqäva-imäkkqä iquanä ängqe qäyä etanji, iqu änatä, iqueqä ämaqä iquau-pqe inä äwikqe.”

²⁷ Inqani Jisasi Iqu tii ätukqe. “Sämbatqä hiunji hapä pmeqä iqu, Goti Iqu, ämaqeu yätamäkkqä vätnqä imäkkqä iini. Ä ämaqe, Sämbatqä ique yätamäkkqä wipnqä mimäkkqä ikqe. ²⁸ Iinjä etanji, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Sämbatqeu Ämiqä Iquwi.”

3

*Ämaqä hipa njuä-tänjä hnquenyqä**

¹ Itanqa Jisasi Iqu anä aquväqnqeu anqumä äpaqukqe. Anjä iunji, ämaqä hipa hnqini njuä-tänjä hnqu äpmaminqä. ² Inqani, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqä, ämaqä hui Jisasi Iquenyqe, “Iqu ämaqä hipa njuä-tänjä iqueni, ängüä imäkänquti, ä mimäkkqä yänqutiä” tpu ikuwi. Iqu ängüä wimäkkqanqutqe, “Suqä quvqä imäkkqiyä” ätäpu, kuknuä mitpnuwanqenqä hinüä äqumbu äpmaminuwi.

³⁻⁴ Itanqani Jisasi Iqu ämaqä hipa njuä-tänjä iqueni, “Si täqinqä biyä!” ätuäqetani, ämaqeu yatnqä tii äwikqe. “Neqä suqä Sämbatqänqanqä, äänä ätnä? Ämaqä hui yätamäkkqä vqänqä ätnä, ä qui imäkkqänqä ätnä? Ämaqä hnque hänjä iqumuatqänqä ätnä, ä pizqä päsqänqä ätnänä?” ätukqe. I tqanqenqä, iqua kuknuä hui matqä ikuwi.

⁵ Qu knui, quwqä äwinqä dunä metanqä äqunätä yeeqä miqä, äwqä tnänjitä hinuitänä hinüä äqunäkiqetani, ämaqä iqueni, “Tqä hipae, hiyaepä iyä!” ätukqe.

Itanji ämaqä iqu hipae hiyaepä iqanğa, iqueqä hipae anğua qe imängqce. ⁶ I äqumbiyi, Parisi iqua anä aquväqıñqä iutanı ävämapiyi, Jisasi Ique äpäkıñqä dıñqä, ämiqä naqä Heroti iquenqä äwinyämiñqä iquatä, kuknuä ätipäqäkuwi.

Ämaqä kuapänä, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwiñqä

⁷⁻⁸ Itanğa Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüanğqä ämotquamiñqä iquatä, anä iunı äväma, eqä-huanğä Galiliñqä uwqanğuwänğa, ämaqä kuapänä, Ique qänaki äwivändkuwi. Qu qua Galili pmeqä, qua Jutiya pmeqä, anä-himqä Jerusälemä pmeqä, qua Itumeä pmeqä, eqä Jotänä yätäqä-hıñgisa pmeqä, anä-himqä Tayätä, Saitonätä qäqıqi pmeqe, kuapänäni, “Jisasi Iqu, nätmätqä iinğä hui imäkqiyä” tqanğä qätä äwipiynğqä, ätimäukuwi.

⁹ Ämaqä kuapänänğä etanğuwıñqä, Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquaunı tii atukqe. “Ämaqä kuapänäni, Nyi mambutmäuqä da ipıñqänä, he Nyinyqä yimba hıñqu-ganä näwi maepiyä. Ga qokä-apäkä kuapänä äkippisänğanğpqe, iwä Nyi yimbaeu ikuapmämi, kuknuı iuta tmıñqänänğyä.” ¹⁰ Iqu ämaqä täñğä-yaqä kuapänä anğua iwimäkqanğqenğqä, ga täñğä-yaqä huizi iquaunı, Ique itmaqämbıñqenğqä, Iqu-tänğä iqi änänänä äkippisänmiñuwi. Iinğä äqunäqe, Iqu yimbañqä ätukqe. ¹¹ Itanğa dnğä quvqä ämaqe ätqäunuwä iqua, Jisasi Ique hiñuä äqumbiyänğanı, qu qonğä äwoktäupu, manğä tii ätmiñuwi. “Si Goti Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä!” ¹² Itanğa Jisasi Iqu dnğä quvqä iquaunı, kuknuä yänänäqıñqä tii ätukqe. “He Nyinqe, ‘Iinğä Iqueyqe,’ awä matqä pambiyä!”

Jisasi Iqu, ämaqä 12 iquaunä atäunüä ikqenqät

¹³ Itanğanı Jisasi Iqu qoqonğä yätunğqä äyäqe, ämaqä hıñquau Iqueqä äwiñqä iutanä, “Eä eänä” tqanğa, qu Iquenqä ekuwi. ¹⁴ Ique i wimeqanğuwänğa, Iqu ämaqä 12 iquaunä atäunüä ikqe. Itanğa Iqu iquaunı, yoqe, “Aposälqäuä” änyuätkqe. Yoqä iqueqä qakui tii etanği, ‘ändowätqä iquae’. Iqua Iqutä anä ikipu äpmapu, itanğa Iqu iquaunı, wäunüä hıñquaquıñqä ändowätätñqä äwiñğqe. Wäunüä hıñqu, iqua Goti Iqueä kuknuä äma awä täkiqä iqueyi. ¹⁵ Wäunüä huiziqu, iqua yoqä naqä Iquesa ämepu, dnğä quvqeunı huätä mamäuqä iqueyi. ¹⁶ Itanğa tä, ämaqä 12, Iqu itmakqä iquayi. Saimonä iqueni, “Pitäuä” änyuätkqe. ¹⁷ Itanğa Sepri iqueqä hikñä Jemisi, Jonä gueqıñı, yoqä “Bonänğesi” änyuätkqe. Yoqä iqueqä qakui, ‘käkaqä enğä-panğä-quaquvi.’ ¹⁸⁻¹⁹ Itanğa Iqu, Endru ique, Pilipä ique, ä Batromi ique, Matiu ique, nğ Tomasi ique, Aläpiyasi iqueqä hikñä Jemisi ique, Tatiyusi ique, Saimonä Selotqä iquautanğä ique, itanğa Jutasi Iskariotitanğä, Jisasi Iquenyqä täkqä ätukqä ique, iquayi.

Jisasi Iqueqä känaisä, känğüakatä, äwäwa ikuwiñqä

²⁰ Itanğa Jisasi Iqu anğä hıñque äpaquvä pmetanğa, ämaqä kuapänä anğumä aquvä qänğanğuwitanı, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüanğqä ämotquamiñqä iquatäni, buayä änä yasämä manğä da ikuwi. ²¹ Jisasi Iqueqä känaisä, känğüakatä, Iquenqä iinğä tqanğä qätä äwipiynı, qu, “Iqu qämä-qämä iqiya” ätnäpu, itmapıñqä äukuwi.

‘Belsäpulä iqu, Jisasi Ique äminyasäuqiyä’ ätukuwiñqät

²² Itanğa kuknuä-suqenğqä näqıñqä Jerusälemä iuta äpkuwä iqua, “Penğä iquauqä naqä Belsäpulä iqu, Jisasi Iqueni äminyasäuqanı, dnğä quvqä huiziquau huätänı, iuta ändowätätqänä” ätukuwi.

²³ Itanğa Jisasi Iqu iquau tääqä ätuätumeqe, kuknuä ktqä tii ätukqe. “Setänä, Goti Iqueqä himä-wiunğqä iqu, iqueqä-kiuä huätä äänä dowatnätñqäwä? ²⁴ Itanğa qua naqänänğä hıñquesanğä ämaqe, quwqä-quwä iwäsänäpu mäkä äunğpi, qu

yänänäqñqä matqäuqä ipnä. ²⁵ Itanğa hueqä-himqä hñquesañä iwäsänäpu, quwqä-quwä mäkä äunğpi, qu yänänäqñqä matqäuqä ipnä. ²⁶ Inji Setänä iqu, iqueqä-kiuä mäkä äpäknğqe, ga iqueqä dnä iqua-pqe, ipipiyqä iwäsänäpu mäkä äunğpi, iutañi iqu yqänä mäpmeqä, qäpu hiänä. ²⁷ Itanğa quwä-meqä hñqu, ämaqä yänänäqñqä hñqueä anjuñi otasqiyätä, iqueqä nätmätqä mämeqä da yänä. Ämaqä yänänäqñqä iqueni, guä ganä äkiqiyeqe, inğani ämaqä iqueä anjuñi otasqiyätä nätmätqä ämenä.

²⁸ Iinä etanği, Nyi kukñuä naqä-quäkuänäñi, tii etmqe.§ Ämaqä suqä quvqä huitañä-huitañä imäkäpu, itanğa ämaqeunğqä kukñuä quvqä ätamipqe, Goti Iqu äwqä hanuä imäknätä, quwqä quvqe huätä muämäunige. ²⁹ Itanğa ämaqä hñqu, Dñä Änguä Iquenyqä qui kukñuä ätätä, Ique äkittqiyemitätqe, Goti Iqu suqä quvqä iinji, äwqä hanuä mimäknğqä itä, huätä mämuämäuqä yänige. Suqä quvqä iinji, hea ique-ique yqänä i witäniqeqä” ätukqe.

³⁰ Jisasi Iqu i ätkqe, iqua Iquenyqe, “Dñä quvqä-tañä-queqä” tätqätanğuwinqä, ii ätukqe.

*Jisasi Iqueqä känainyqätä, känguäkaunğqätä**

³¹ Inğani Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä ätimäukuwi. Qu yäpaqä mänggisa ätqäpiyänğa, ämaqä hñque, Jisasi Iqueni, ätamäkäqäka pätnğqä ändowatkuwi. ³² Itanğa ämaqä kuapänäñi, Jisasi Ique inği-inğgisa äwqäqämapiyä iqua, Ique ätukuwi. “Tqä tnatä, tunğuäkatä, Sinyñqä yäpaqä mänggisa äpmenäuä.”

³³ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, “Nqä nipaisä, ä guäkatäñi, tqukuawä?” ätuätä yatñqä ikqe. ³⁴ Itanğanı Iqu ämaqä qäqiqi pmetanğuwä iu äqunä, “He hinuä qumbiyä! Nqä nipaisä, guäkatäñi, täsä äpmenäuä” ätukqe. ³⁵ “Ämaqä Goti Iqueä äwinğqä dunä imäkätqänuwä iqua, ii Nqä guäka, ä napqa, itanğa nipağayqä.”

4

*Kukñuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuqenğqä**

¹ Anğumñi, Jisasi Iqu eqä-huänä Galili manğa iqisa, qokä-apäkä iu näqñqä vätnğqä ipäqäkqe. Ämaqä aanä kuapänä Iquenyqä äpäpu, eqä-huänä manğa iqi tqäutanğuwitanı, Iqu yimba eqä-huänä näñi pmetanğqä hñque ikuapmäuqe, ique äpmeqänğa kukñuä ätuminqe. ² Inğanı Jisasi Iqu kukñuä ktqä kuapänä ätätä, näqñqä ämotquaminqe. Iqu, qunı tii ätuminqe.

³ “Nyi qätä nyipu! Hea hñque ämaqä hñqu, kuä-witqä uwqä tnämäwäwätñqä wänige. ⁴ Iqu ätnämäwäwqanğanı, hui hänaqä iqi päkmbqe, yññä äppiı, ämambnuwi. ⁵ Itanğa hui qua kuapänä hma etanği, hikä-tänğ qäsä witanğqä iu päkmbqe, qua anğui äwa itanğuti, kuä uwqä ii bakä maqänä hukaupnuwi. ⁶ Inji mäptqä haqä tiqä ae äyapätä tnänğ tqanğa, kuä kiqä tapinı wänğäpu etanği, yäuä hämänä pinige. ⁷ Itanğa kuä-witqä hui, guä yänğ-tänğ awä imä päkmbnuwi. Ga guä quvqä iqua, qäsä naqä-huinyä epiyi, kuä-witqeunı, qua aowi anğua mävwqanğuti, häukuä anğua maukñqä danä ipnuwi. ⁸ Itanğa kuä-witqä qua anğuanänğ iqi päkmbqe, bakä äkapu, anğuanä epeyäpu, kuapänä, hui 30, hui 60, itanğa hui 100 hukmbnuwi.”

⁹ Jisasi Iqu i ätuäqe, tii ätukqe. “Ämaqä qätä-tänğuenä etanğutqe, kukñuä iinqe knuä anğuanä indqämbiyä.”

¹⁰ Itanğa ämaqä kuapänäñi ae äwqanğuwänğa, Iqueqä wäunğänğä ämotquaminğä, 12 iquatä, ä huizi iqi yqänä äpmaminuwä iquatäñi, Jisasi Ique, “Kukñuä ktqenğqä, iinğ-iinğänğä ätqeğä ätätnä, awä natiyä” ätukuwi. ¹¹ Iqu iquaunı tii ätukqe. “Goti Iqunä miqeunğqä kukñuä quati zä ekqe, he näqñqä mapñqe, Iqu

§ 3:28 Matiu 12:31-32; Lukä 12:10 * 3:30 Matiu 12:46-50; Lukä 8:19-21 * 4: Matiu 13:1-23; Lukä 8:4-15

ae qe ämetqueqi. Itanğa ämaqä yäpaqängisa äpmejuwi, qu kuknuä ktqä dinä äwiyätqänä.

¹² Ii tiinjıeyi. ‘Qu hiñuä äqunäpu, qätä äwiyäpiyä-qe, näqñqä maeqä-quayqä.

Qu näqñqä meqä-säpi, quwqä kñui äkunmäknäpu, angumä quvepqangpi, Goti Iqu äwqä hanuä imäknätä, quwqä suqä quvqe huätä mamäuquäninjä.†

¹³ He kuknuä ktqä iinqe, änyä maqñqä äyitanä? Ga kuknuä ktqä huizi iquauñqe, näqñqä äänä hepñqäwä?” ätukqe.

¹⁴ “Ämaqä kuä-witqä uwqä tnämäwäwqä iqu, Goti Iqueqä kukñui, ämaqe uqä qeqä-quuvqä imä vowä enqä-pa ikeqä iyyi. ¹⁵ Itanğa, kuä-witqä, hänaqä iqi äpäknätqä ii, ämaqä Goti Iqueqä kukñui qätä wiyqanguwänga, Setänä iqu, kuknuä Goti Iqu iquauqä qeqä-quuvqä imä vowä iketqe, ga huätä maqänä mamäunä. ¹⁶⁻¹⁷ Itanğanı, kuä-witqä, qua hikä-tänjä iqi äpäknätqä ii, ämaqä kukñui qätä äwiyäpu, asä qänganä äwqä yeeqätä ämapiyi, hukä-tapinjä yänänäqñqä mamäsäuqä ipu, äpakä mäpmeqä da ipnä. Ämaqä Goti Iqueqä kukñuinqä mäwiñqä iqä iqua, quvqä iwitquepu, hanä-iqä vqanguwänganı, qu maqänä ävquatämäupnä. ¹⁸⁻¹⁹ Itanğa kuä-witqä, guä yänätänjä awä imä äpäknätqä ii, ämaqä kuknuä qätä äwiyäpiyä-qe, mbqä, nätmatqä qua täutanjä äwiñqä iinqänä kñuä kuapänä indqämbnuwi. Ga nätmatqä huitanjä-hiutanäjñqä äwiñqä ii, Goti Iqueqä kukñui huäqä äkeutätä, häukuä mäwiqä yänä. ²⁰ Itanğa kuä-witqä, qua änguänänjä iqi äpäknätqä ii, ämaqä kuknuä qätä äwiyäpu, qänaknä ipu, häukuä qäpñqä iquayi. Itanğa häukui, hui 30 huknänä, ä hui 60 huknänä, itanğa hui 100 huknänqiyä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, hiqi-tä mäsaufenqä†

²¹ Jisasi Iqu kuknuä tii-pqä inä ätukqe. “Ämaqe hiqi-te äma äpäpu, häkä yäpä imñä-qe, ä hevqä imñä-qe matqäteqä ipnä. Qu hiqi-tä-tqä uqä iqi tqätepñqä uä.

²² Inji nätmatqä hiawiqä imä zä äwämitätqe, ga we-hunqä iqi äti winiqe. Iwä nätmatqä eeqänänjä zä äwämitätqe, ätnänjä iqi winiqe. ²³ I etanği, ämaqä qätätänjuenä etanğutqe, kuknuä iinqe kñuä änguänä indqämbiyä” ätukqe.

²⁴ Iqu kuknuä tii-pqä inä ätukqe. “Kuknuä qätä äwiyänjuwä iunji, kñuä yasämä iwäsäupiyä. He kuknuä ii iwäsäuquwi, itanğa Goti Iqu he-pqä inä ewäsäutä, näqñqä hui haqeqi inänqeqä. ²⁵ Iinjä etanği, ämaqä näqñqä hui ae ämeñuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä väniqe. Itanğa ämaqä näqñqä maeqä iqua, näqñqä wänqä qu ämeñuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, piikä äukaqenqä

²⁶ Itanğanı Jisasi Iqu kuknuä tii inä ätukqe. “Goti Iqunä miqeunji, ii ämaqä hñqu, iqueqä wänuä iu piikä ätnämäuqä-panjä iinjia. ²⁷ Itanğa ämaqä iqu hiunjingatä, heatqängatä hiqaqä äwitä, ävautä iqueqä wänuä hui imäkäkiquänä. Itanğa piiki bakä äukatä, naqä äänä-äänä equtiyä-qe, änyä maqñqä eänä. ²⁸ Qua iqu kiqä-kiuä piiki naqä imänätñqä imäkqanği, bakä-ganä ätimäuqe, huizi kiqä nänqenqä hutqä ätäqe, itanğa häukuä winä. ²⁹ Ga häukui, ae yäuä etanğanı, ique ätävqänqä qäyu äyä timäuqanğanı, ämaqä iqu, iqueqä hionaqä äkkapinjçetä täväniqe.”

Kuknuä ktqä, zä-guawä häukuinqä§

³⁰ Itanğa Iqu angumä tii inä ätukqe. “Goti Iqunä miqeunqe, ne äänä ätätanä, kuknuä ktqä äki tatunquäwä? ³¹ Ii zä-guawä* piikä enqä-panjä iinjı. Iwä piikä iinjı, huizi iqua enqä-panjä naqä ma. Isua aanjä naqämatqä-sua, ga vowä mäuquänä.

† 4:12 Asayä 6:9-10; Jonä 12:40; Wäunjuñqä 28:26-27 ‡ 4:20 Lukä 8:16-18 § 4:29 Matiu 13:31-32; Lukä 13:18-21 * 4:31 Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä.

³² Piikä iinjä isua vowä ämäutqe, iwä naqä eätäqänğanj, huizi iquaunji ämāwqätäunä. Itanğa kiqä äpae nämä-tämä iqtäutanğa, ga ynñi iu yuuwä äyāqāsqaḡpnä.”

Jisasi Iqu, kukñuä ktqenä ätuminqenqä

³³ Jisasi Iqu kukñuä ktqä asä iinj, qokä-apäki qätä äwiyäpu, quwqä kñuä dunji qäyu mapñqä diñqe, kuapänä ätuminqe. ³⁴ Iqu qunji, kukñuä ätinyänjä hñqu mätkuä, ktqenä ätuminqe. Inäqe Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatänä äpmapiyänğanj, quata eeqänänñinqe, “iinjqä-iinjqä” ätuminqe.

Yunuitä, eqetäñi, Jisasi Ique qätä äwikiñinqä†

³⁵ Hiunji qäque, mäptqä ae äquvqanğa, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunji, “Ne eqä-huänjä yätäqä nängisañqä äwanä” ätukqe. ³⁶ I tquanğa, iqua ämaqä kuapänänjä iunji äväma, yimba Jisasi Iqu ae äpmetanğqeu ikuapmäupu, äukuwi. (Inğanj yimba huizi iqua-pqe anä äukuwi.) ³⁷ Inğanj yunjuä-isisqä naqänänjä äqunätä, ege yimbäue ämevqunäqe, yimba yäpä yänğisa äpeyätä, manğua nymätä ikqe. ³⁸ Jisasi Iqu yimba tuwä mängisa nyuänjä ekuñqetä nyuänjä ekunä hiqäqä äwäminqe. Iqueqä ämaqä iqua itukuwatpiyi, “Näqñqä-vqä Iquki, Ne qui imäkñatunqä itunqä tä, Si hiñuinä naqändñqätänä?” ätukuwi.

³⁹ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu ävauqe, “Yunjuä iquki, yänänäqñqä mäqunqä panä. Eqä iquki, ämenä miqä panä” ätukqe. I tquanğa, yunju äqänäutä, ege ämenä-miqä ätuukqe.

⁴⁰ Itanğa Iqu, ämaqä iquaunji, “He zä sunqä iqäüä? He quuvqä maeqiyqä itqänuwätänä?” ätukqe.

⁴¹ Iqu ii imäkqanğqenqä, qu zä kiinjä ipu, quwqä-quwä tii ätnğuw. “Yunuitä, ä eqetäñi, qätä äwiyäsinyä, qänaknä iqiyä tä, ämaqä tqu, tqükä?”

5

*Ämaqä dnjä quvqä-tqäuqä iquenqä**

¹⁻² Itanğanj qu eqä-huänjä manä Galili yätäqänğisa, Gerasa pmeqä iquauqä qua inğisa ätimäupiyi, Jisasi Iqu yimba iuta ti timäuqanğanj, ämaqä dnjä quvqä-tqäuqä hñqu, hikä himanä, ämaqä pizqä wiqä iuta, Jisasi Ique äwimakqe.

³ Ämaqä iqu, ämaqä pizqä pñqä witanğqä imä pmetanğanj, ämaqä-pqä hñqu, iqueni guä änä makiqiyäueqä iminqe. Senqä-guä ii äkiqiyäuepqä-qe, hmayi. ⁴ Itanğa ämaqä iqueni yukä hipa iunji, senqä-guetä, kiqiyäuqanğuwä-qe, äqiyändakminqe. Iqueqä yänänäqñqä di, aanjä hävemnäqñqä etanği, ämaqä-pqä hñqu iqueni a makiqätqä iminqe. ⁵ Itanğa heatqänğatä, hiunjinğatäñi, ämaqä pizqä wiqeu äpme, ä hipkä-qoqonju ikitä, zääqä ätäkitä, itanğa hikä ämetä, iqueqä huiwiu häuä äktänminqe.

⁶ Itanğa iqu, Jisasi Iqueni kiinjä nämä hiñuä äqunäqe, Iquenyqä tnänjä äpäqetäñi, qonjä äwoktäukqe. ⁷⁻⁸ Ga Jisasi Iqu, “Dnjä quvqä iquki, ämaqä iquesanji, tängisa huätä timäuvä” tquanğa, dnjä quvqä iqu zääqä ätätä, manä yänänäqñqä tii ätukqe. “Jisasi, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Ymeqä Iquki, nyi äänä nyisänqäwä? Nyi Goti Iqueä hiñuä iqisanji, ‘Si qui minyimäkqä isñqä’ yatñqä äkiyqänä,” ätukqe.

⁹ Itanji Jisasi Iqu, “Tqä yoqe, äänä äqonänjinyä?” ätuätä, yatñqä äwikqe.

Ga iqu kimanji, “Nqä yoqe, Hatñuneyi. Ne aanjä kuapänänjune etanğqenqä ätqänä” ätukqe.

¹⁰ Itanğanj iqu, Jisasi Ique, dnjä quvqä iquaunji, qua iquesa huätä mändowatqä yätñqä, yatñqä yänänäqñqä ävqa äukqe.

† 4:34 Matiu 8:23-27; Lukä 8:22-25 * 5: Matiu 8:28-34; Lukä 8:26-39

¹¹ Itanġani hipkä-qoqonä iuġi, yaqueqä aañä kuapänänä hui ymisañä änmiñuwi.
¹² Inġi dnä quvqä iqua, “Iyää! Ne yaqueqä nänjuau tquatunquänä nandowatiyä!” ätukuwi.

¹³ I tquanġuwänġa, Jisasi Iqu ġuġi, “Yġänä!” ätukqe. Itanġa dnä quvqä iqua, ämaqä iquesa ätimäwanġi, yaqueqä iquau ätqäukuwi. Yaqueqä eeqänänä 2,000 iqua, ġañä tnänänä iwaġetanġi, eqä-huänä bu äpawipu, eeqäpnä eqä änyuäpätäkqe.

¹⁴ Inġani ämaqä yaqueqä miqä iqua, zä äupiyyi, anä-himqä iutä, qua qäqi witanġqä isuautä awä ätuäkäkuwi. I tquanġuwänġa, ġokä-apäki qätä äwipiyyi, qu, “Ämaqä Iqu äänä iqanġi natqäpiyä” tpu, hiñuänqä ätimäukuwi.

¹⁵ Qu Jisasi Ique äwimapiyyi, dnä quvqä kuapä-tänä emiñqä iqu, ämaqä äñġuä-ġu, dnä quvqä maeqä eä, qäkämä äñġuä imäkänä pmetanġi äġumbiyyi, zä ikuwi.

¹⁶ Itanġa ämaqä, Jisasi Iqu iinä imäkġanġi hiñuä äġunġuwä iqua, huiziunġi awä ätukuwi. Ämaqä, dnä quvqä ävämakuwä iquenyqätä, ä yaqueqä iquaunqätänġi, “Iinä-iinä imäkġanġi äġunänqeqä” ätukuwi. ¹⁷ Iinä tquanġä äwipiyyi, qu Jisasi Iquenġi, “Iyää! Neqä anä täġisañi huätä uvä” ätukuwi.

¹⁸ I tquanġuwänġa, Jisasi Iqu yimba yätu ti peyġanġani, ämaqä dnä quvqä ävämakuwä iqu, Jisasi Iquenġi, “Iyää! Nyi sitä anä wenqeqä” ätukqe.

¹⁹ I tquanġani, Jisasi Iqu, iqu anä uwġenqeqe mäwiñanġi, tii ätukqe. “Tqä anämqä anġumä äwätinä, Naqä Iqu sinqä qeqä wimänġanġi, äñġuä ikimäkqenqeqe, sämaġeu awä tuvä!” ätukqe.

²⁰ Iinä etanġi, iqu qua Dekapolisi pmetanġuwä iuġi, “Jisasi Iqu, nyi äñġuä sä nyimäkġiyä” ätuätä, awä ätäkäkqe. Iqu iinä tqanġi äwipiyyi, “Häwe! Si tä änäänqä tnyä?” ätukuwi.

Jisasi Iqu apäkä hiuaqui, äñġuä iwimäkkqenqät†

²¹ Inġani Jisasi Iqu, eqä-huänä yätäqä nänġisañqä anġumä yimba äukqe. Iqini, Iqu eqä mañä iqi pmetanġa, ämaqä aañä kuapänä, Ique inġi-inġisa äwimakuwi.

²²⁻²³ Inġani Jarusi, ämaqä iqi pmeqä iquauqä anä aġuväġnqeqe miqä iquautanä hñqu ätimäuqe, Jisasi Ique hiñuä äġunäqe, Iqueä yukä iqi ġonä äwoktäutä, “Iyää! Nyaqä ymeqä ii, yaqä quvqä, nawinyä äpäkonätñqä äwinä. Si äpätnä, tqä hipaitä ymeqä ii a uwqätġanġti, iwä ymeqä ii, äñġuä hänä pmetñġänänäyä” ätukqe.

²⁴ I tquanġa, Jisasi Iqu, Jarusi iqtä itmanġa äukiyyi. I uwġanġiyänġa, ämaqä aañä kuapänänġi, Jisasi Ique anä äpuputmäwa äukuwi.

²⁵ Apäkä, ġañuä-yaqä ġäpu maeqä, yġänä imiñqä, quväkuä 12 ämäwqätäukqä-pqä hui, ämaqä kuapänä äumiñuwä awä imä äumiñqe. ²⁶ Apäkä iinġi, duuta kuapänänä iquauä hipaeutanġi tmi-tmiqä-tqä naqä ämetä, iyyqä mbqä eeqänänġi hiñġi äwimiñqe. Iwä, ġäpu heġänänä di, yändi-yändi imänġa äpemiñqe. ²⁷⁻²⁸ Ii, Jisasi Iquenqä qätä äwiyäqe, kñuä tii äwikqe. “Nyi Jisasi Iqueä ämuasmänqeqe itmaġänmqe, ye änyiyätä äñġuä nyimänänqiyä.” Kñuä iinä indqänäqe, ii ämaqä huizi ditä Iqueä tuwiu qänaki äwivändä, Iqueä ämuasmänqeqe itmaġänqeqe. ²⁹ Inġa qänġanä, ye vġanġa, ii näġnqä tiinä ekqe. “Nyi äñġuä ae nyimänqiyä.”

³⁰ Ii iqanġa, Jisasi Iqu, Iqueqä yänänäġnqä hui ävämeġanġqenqä näġnqä ämeqe, ämaqä anä äumiñuwä iu hiġumuanä äwiyä, yatñqä ävätä, tii ätukqe. “Nyaqä ämuasmänqä täunġi, tqe indmaġänqiyä?”

³¹ Yatñqä i vġanġa, Iqueqä wäunjuänqä ämotquamiñqä iqua, “Si hiñuä mäġunquä danä inġinyä? Ämaqä kuapänä si inġi-inġisa äkivändänjuwi, ‘Tqe indmaġiyqiyä-qe,’ sunqä tnyä?” ätukuwi.

³² Iinä qäyä ätquanġuwä-qe, Jisasi Iqu, “Tqutiyä” tä, hiñuä qävqä ikqe. ³³ Inġani apäkä ii, nätmätqä iinġi wimeġanġqenqä näġnqä ae eäqe, zä itä, yänjuä-yänjuäqä

† 5:20 Matiu 9:18-26; Lukä 8:40-56

äpâyäqe, Jisasi Iqueä hinuä iqi qonä äwoktäutä, nätmätqä äwimakqenqä awä eeqäpnä ätukqe.

³⁴ I tquanğa, Jisasi Iqu, “Nqä ymeqä iiki, tqä quuvqä eqiyqe, änguä ae qe ikimäkqiyä. Itanğa äwqä hanuä inqä äwätinä, täñä-yaqä maeqä pmettniqä” atukqe.

³⁵ Jisasi Iqu apäkä iini, kuknuä yqänä tuätqätanğa, ämaqä hñqua Jarusi iqueqä anä iuta äwimapiyi, tii atukuwi. “Tqä meqi ae äpäkonğqeqä. Näqñqä-vqä Iqueni, hanä-iqä hui inä mäwqä panä.”

³⁶ Jisasi Iqu, qu ii tquanğuwinqä qätä mäwiyqä itä, iqueni, “Si iinqä äwäwa miqä, quuvqenä heqiyä!” ätukqe.

³⁷ Inğanı Jisasi Iqu, ämaqä eeqänäni iqi ätäqumuatätä, Iqutä anäni, Pitä ique, Jemisi, Jonä gueqi, iquatänä äukuwi. ³⁸ Iqua ämiqä iqueä anä iu ätimäupiyi, Jisasi Iqu, qokä-apäki näni-täqi äqutäukipu, kñuä kiinjä qiyätqätanğä äqunğqe. ³⁹ Iqu ii äqunäqe, anä yäpä yängisa äpeyätä, tii ätukqe. “He häñqä kuapä äkitmäkäpu, kñuä tä sunqä äqiyätqänäuä? Ymeqä täsi, hämä mapäkonğqä iqi. Ii hiqaqä äwinä” ätukqe.

⁴⁰ I tquanğqenqä, qu Iqueni tä äwisukuwi. Inğanı Iqu qunı, yäpaqä mänggisa huätä ändowatäqe, ymeqä iyyqä kanä-känäu, itanğa Iqutä anä äukuwä iquau itumetä, hiqñqä ymeqä ii witanğqeuñqä äpekuwi. ⁴¹ Iqua äpepiyi, Jisasi Iqu ymeqä ipiyqä hipae a ämaqätäqe, iipiñi, quwqä anä-kukñuitäni, “Talita kumä” atukqe. Kuknuä iqu, tiinji. “Ymeqä iiki, ‘Pämä vayä!’ äktqä.”

⁴² I tquanğa, ymeqä ii, asä qanğanä pämä ävauqe, qanä ikäkqe. Inğanı iyyqä quväukui 12 etanğanji. Iqu iinjä iqanğqenqä, qu miqä yänä ipu, yäunüä naqänänğä ikuwi. ⁴³ Ga Iqu qunı, “Tänqe, ämaqeunı awä mätquä pambiyä” ätuäqetanı, “Qe ymeqä täpiñi, ymisanä hui nätnqä winyqä,” ätukqe.

6

*Nasäretqätanğä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwinğä**

¹ Jisasi Iqu anä iqinı äväma, anä-himqä Iqueqeuñqä anğumä äukqe. Ii äwqanğa, Iqueqä wäunüanğqä ämotquaminğä iqua äwivändkuwi. ² Sämbatqä, hiunji hapä pmeqänğanı, Iqu anä aquväqñqä iunğä äwäqe, Goti Iqueqä kukñuinğqä näqñqä vätnqä ätipäqäkqe. Ämaqä kuapänäni, qu Iqueni qätä äwipiyi, “Äänä ätqutiyä” tpu ikuwi. Iinjä ipiyi, “Ämaqä tqu, kuknuä tä änggisa ämeqäqäwä? Näqñqä Iqu ämenqä ätqäqä tä, äkitanıwä? Itanğa ämaqä mimäkqänäni imäkätñqe, änänğäwä?” ätnğuwı. ³ Itanğa, “Ne näqñqe, Iqu, anä Imäkqä Ique. Ä Mäliyaqä Ymeqä Iquvi. Itanğa Jemisi, Josepä, Jutä, Saimonä, iquauqä Kätequvi. Ga qunapqa täqi nesä anä äpmeñunä” ätnğuwı. Ii ätäpu, Iquenqä äwqä quvqä ätimäukñğuwı.

⁴ Inğanı Jisasi Iqu qunı, ätukqe. “Hinuä-tqä iqua anä-himqä eeqänänğä iunı, yoqä-tänuae. Etanğqä-qe, hñqunä-hñqunäni, iqueqä anä-himqä iutä, iqueqä käyämaqä iutä, iqueqä anıu anä äpmeñuwä iutänı, iqu yoqä maiqä-queqä.” ⁵ Itanı Iqu, nätmätqä ämaqä mimäkqänäni hui, iqi mimäkqä danä ikqe. Mä Iqu ämaqä täñä-yaqä-tänğä huiunä a uwqätätä, änguä imämbñqä inä imäkkqe. ⁶ Inı Iqu, iqua qätä äwiyäpu quuvqä maeqiyqanğuwinqä, yäunüä itä, kñuä kuapänä indqänğqe.

Jisasi Iqu, ämaqä 12 iquau ändowatkqenğä†

Inğanı Jisasi Iqu ämaqä anä-himqä pmetanğuwä-pa äkoquväkitä, näqñqä äwiminğqe.

⁷ Iqu Iqueqä 12 iquaunı, aquvä ämaqiyäqe, inği-inği hñquaqu-hñquaqu ändowatätñqä ipäqäkqe. Iwä Iqu iquaunı, dnğä quvqä qokä-apäkiu ätqäunıwı,

* 6: Matiu 13:53-58; Lukä 4:16-30 † 6:6 Matiu 10:5-15; Lukä 9:1-6

huätä ändowatpñqä yänänäqñqä äwikqe. ⁸ Iqu tii ätukqe. “He äwäpiyänğanj, yäqä qañä huisänqenä a maqätqäpñqä. Ä nätmatqä qañä qäsä äma uwqä hñjua, mämeqä iqäpñqä. Tiñä isua, bretqä, yquayä qa-mñqä, ññ mbqeu. Iñqe, ‘aanä oeyqä’ ätqä. ⁹ Itanğa yukä-su dinä ämuasmäupu, gque hñquaqu mipñqä danä iqäpñqä.”

¹⁰ Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He anä himqä hñque ätimäupiyänğanj, hiqäqe, anä du-täu mäwäyäkqä, anä-himqä iunji ävämepiyänğanqe, anä hiqäqä äwipiya iquenyä wiqäpñqä. ¹¹ Itanğa anä-himqä hñquenji, qu yeeqä miqä danä ipu, qätä maeyqä iqanqpe, he iqi ävämepiyänğanj, qua yukä iu emäkänqe, ptäquväteqämä imbnuwänqe. Suqä iñji, qu quwqä suqä quvqenqä näqñqä mapñqänänyä” ätukqe.

¹² Itanji iqua äupiyyi, qokä-apäkionji, quwqä kñuä äkunmäknäpu, suqä quvqe huätä vquatämäupñqä, awä ätuäkäminjuwi. ¹³ Iqua ii ätäkipiyänğanj, dnä quvqä kuapänänji huätä ändowatäpu, itanğa ämaqä täñä-yaqä-täñä etanquwä iunji, olipqä eqä aowätänji äwiqatäpu, äñguä iwimäkminjuwi.

Jonä iqu äpäkonqenqä†

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqueä yoqe im-imä täkiqanğä, ämaqeu miqä naqä, Heroti iqu qätä äwikqe. Ämaqä hui, “Jonä asñä-qäyqä iqu, pizqauta anği häñä ävautä, yänänäqñqä-tänä eä, ämaqä mimäkqänänä di täwäsi imäkqiyä” tqanquwänğa, hui, “Laisa iqueqä” tqanquwänğa, itanğa hui, “Ii, Goti Iqueqä kukñui hñjuä-tqä qänqatqä iqua enqä-panä iqueyqä” ätminjuwi.

¹⁶ Heroti iqu qätä ii äwiyäqänğanj, tii ätkqe. “Jonä, nyi nyuänä ätäwikqä iqu, täñga anği häñä ävautänqä.”

¹⁷ Tiñä etanği. Heroti iqu, iqueqä-kiuä ämaqä hui dowatqanği, ga qu Jonä ique itmepu, guä äkiqiyäupu, guä pmeqä anju äpmuatekuwi. Iqu ii ikqe, kätä, Pilipä iqueqä apäkä Herotiyasi iñji, iqu ämotautä, ämetäqenqä imäkkqe. ¹⁸ Jonä iqu Heroti iqueni, “Si tqä ttequeqä apäki ämotautnä ämenji, äñguä miqä danä inyä” ätuminqe.

¹⁹ Ii tuätqätanqetani, Herotiyasi, Jonä Iquenyqä wiwunğanji, “Iqueni äpäkmä” kñuä vqanqä-qe, Heroti iquesa eqänminqe. ²⁰ Heroti iqu, Jonä iquenqe, iqu ämaqä jänänänä-qu, Goti Iqueqä yäpä iqi pmetanqenqä zä itä, äñguänä ämiminqe. Iwä iqu Jonä iqueqä kukñui qätä äwiyätäqänğanj, kñuä mäwiyqä iminqe. Ii qäyä itä, Jonä iqueqä kukñui qätä-wiyqänqe, yqänä äwinyminqe.

²¹ Qänakñi Herotiyasi, iyyqä äwinyätanqä di imäkätñqä hiunji iqu ätimäukqe. Hiunji Heroti iqu, iqueqä känai ämikqenqä kñuä ämetä, ymisanä naqänänä hñqu imäkkqe. Iqu ii imäkkqe, ii ämaqä naqä, iqueqä gapmanqä wäunjuu yätamäqä wiminjuwä iquaunqätä, ä mäkä-iqä iquauqä ämiqä kñanganänä iquaunqätä, ññ ämiqä qua naqä Galili iutanä iquatä anä bñqeyi. ²² Inğanji Herotiyasiyqä meqi, yänğisa äpäyäqe, Heroti iquesä, iqtä anä pmetanquwä iquautä, himnuñuä äwukoquvätä, yeeqä äwikqe. Inğanji ämiqä naqä iqu, hitqä iinyñqä yeeqä itä, “Si nätmatqä hñjua matñqä, nyi yatñqä änyiyqanqtqe, ga äktapmqänä” ätukqe.

²³ Heroti iqu kukñuä guä yänänäqñqä tii ämäsäukqe. “Hitqä iiki, naqä-qakuä äktqä. Nätmatqä tqä äkinyänqenqä yatñqä änyinji, ga nyi äktapmqänä. Itanğa qua nyi ämitñqe, hñquaqu ämisqiyätmä, hñginji si ktapmqä dqanqtqe, nyi kikiyanqu miqä ymqänä” ätukqe.

²⁴ Iqu iñä tqanğa, hitqi äwäqe, känäu yatñqä äwikqe. “Nyi iqueni yatñqe, nätmatqä äkinqä wimqäwä?”

Ii i tqanğa, känäe, “Jonä asñä-qäyqä iqueqä nyuänji ktapätñqä tuvä” ätukqe.

²⁵ Känai i tqanğa, hitqi anğumä ämiqä naqä iquenyqä tnänä äwäqe, “Nyi Jonä asñä-qäyqä iqueqä nyuänji, täñganä hevqä iqtäwa daptñqe” ätukqe.

† 6:13 Matiu 14:1-12; Lukä 3:19-20; 9:7-9

²⁶ Qätä ii äwiyäqe, iqu äwqä hanjä naqänänjä ämakqe. Inğanj, iqu hitqinj, iqueqä kuknuä guä yänänäqñqä ämäsäukqenqä kñuä ämetä, ga iqtä ymisanjä anä änminuwä iquauqä hinuä iqisa womba meqänqe mäwinqä itä, iyyqä äwinqeunji hñgisanä vqenqe mäwinqä ikqe. ²⁷⁻²⁸ Itanğa iqu mäkä-iqä hñque, Jonä iqueqä nyuänji äma pätnqä maqänä ändowatkqe. Itanji iqu guä pmuateqä anjä dunqä äwäqe, Jonä iqueä nyuänji ätävätä, hevqeu äma äpätä, hitqä ii äwikqe. Ga hitqä ii äma äwätä, känäu äwikqe.

²⁹ Itanğanj Jonä iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, hanjä-iqä ii timäuqanqenqä qätä äwipiyyi, iqua ätimäupu, iqueä huiwi ämapiyyi, hikä hovqeu pñqä ekuwi.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iu buayä äwikqenqäS

³⁰ Itanğa ämaqä kuknuä awä tuäkiqapñqä ändowatkqä iqua, anğumä Jisasi Iqtä aquvä äqämbiyyi, qu Iquenji, wäunüä imäkkuwinqätä, kuknuä qokä-apäkiu ätukuwinqätä, tiwiqä eeqänä äwikuwi.

³¹ Inğanj ämaqä kuapänänji, iquauñqä äpäpu, äwäpu iqanğä, iqua ymisanjä anä mañqä ipu, hapä anğua mäpmeqä ipiyyä iutanji, Jisasi Iqu, “Hapä wänqä hmbu pmetunquä, neqä-neuänä hñqäqinyqä watunqueqä” ätukqe.

³² I etanji, quwqä-quwänä yimba ikuapmäupu, anjä avqñqä imñqä upñqä ävämakuwi. ³³ Iqua iinjä iqanğuwinqe, ämaqä anjä-himqä eeqänänjä iutanjä kuapänänji, hinuä äqunäpu, “Tä iqua äyä mändanä-qe” näqñqä ämapiyyi, qanjä maqä-maqä äwäpu, qu-ganä ätimäukuwi. ³⁴ Ga Jisasi Iqu yätäqä nänğisa ae iuäqämeqe, ämaqä kuapänä pmetanğä äqunäqe, qunqä huäqä kiinjä äwunğqe. Huäqä äwunğqe, tiinjä iutayi. Qu sipsipqä, quwqä ämiwiyqä iqu maeqä enuwä-panjä iinjä äqunğqe. Ii äqunäqe, Iqu näqñqä kuapänä äwiminqe.

³⁵⁻³⁶ Qanğa awiyqeunji, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, Jisasi Ique äwimapiyyi, tii ätukuwi. “Täqinj anjä avqñqä eä, ga ae awiyqä äyä eqä-qae, ämaqä täunji, ymisanjä mbqä ipu bñqenqe, ämaqä anjä qäqi täpe pmakäwätanğuwä iunqä dowatiyyä” ätukuwi.

³⁷ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, “Ymisanji, hiqä-hiuä wipiyyä” ätukqe.

Iqua Iquenji, kima tii ätukuwi. “Ne mbqä 200 äma äwätanä, ymisanjä mbqä itanä, iquau vatunquä änatnyä?” ätukuwi.

³⁸ Iqu, “He bretqe, äänä ämenjä? Hinuä-ganä qumbñqä upiyyä!”

Itanğa qu näqñqä ae ämapiyyi, tii ätukuwi. “Bretqe, hipa hñgi eeqä, ä hämapäkä hñquaqu qäsä äqunänjunä.”

³⁹ Inğanj, Iqu ämaqeunji, “Iwäsämbu, qätaqä hioätqä anğua täqi pmakäupiyä” ätukqe.

⁴⁰ Itanğa qu iwäsämbiyyi, hui 100, ä hui 50 äpmakuwi. ⁴¹ Itanji, Jisasi Iqu bretqetä, hämapäkitä ämeqe, qäukuä yätu äqunä, Goti Ique, “änğuiqä” ätuäqe, bretqe äkutätä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua äma yanjä väkänqä äwikqe. Itanğa hämapäkä iquaqinjä-pqe, ämaqä eeqänänji bñqe, inä iwäsäukqe. ⁴²⁻⁴³ Ämaqä eeqänänji äwqä änäpäkpiyyi, iqi änätquteqanğuwänğa, wäunüänqä ämotquaminqä iqua, bretqätä, hämapäkitänji anği aquvä ämaqäpiyyi, qa naqä 12 ämamikuwi. ⁴⁴ Ämaqä qokä ymisanjä anğuwä iqua, 5,000.

*Jisasi Iqu, eqä-huänjä haqeqi qanjä äukqenqä**

⁴⁵ Ymisanjä qäpu ti ämbiyyi, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquaunji, “He yimba ikuapmäupu, eqä-huänjä yätäqä Betsaitä nänğisanqä, hinuiqä upiyyä”

ätukqe. “Nyi qokä-apäkä täuñi, quwqä anämqa dowatmqänä.” ⁴⁶ Ingañi Iqu, ämaqä eeqänänä iuñi ae ändowatäqe, Goti Iquenyqä tääqä tätñqä qoqonä yätunqä ekqe.

⁴⁷ Heatqä asä qänqani, yimba eqä-huänä awä iqi äwätqätanqa, Jisasi Iqu kiuänä nänqisa yqänä ätqäuminqe. ⁴⁸⁻⁵⁰ Ingañi Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, yimba iqueni wäunüä tnänä ämipiyä-qe, yunui anqumä ätakmä uwqänä itqätanqi äqunqge. Zä we-hunätñqetäñi, Jisasi Iqu, iquauñqä eqä-huänä haqeqi qanä äukqe. Iqu iquauñi jänä mäwqätäutñqä pñanqi äqumbiyi, iqua ‘hikuapqeqä’ knüä wiyqanqi, zä ipu, zääqä ätukuwi. Jisasi Iqu maqänäñi tii ätukqe. “Nyi tä Qäqunqä. He zä miqä, pemä pmapiyä.” ⁵¹ Ii ätuäqe, Iqu yimba iu äpeyätä, iquatä anä pmeqanqa, yunui qe äqänäkqe. Yunüä ii iqanqñqä, iqua, “Tä änäänqä iqutiyä” tpu, miqä yänä ikäkuwi. ⁵² Quwqä knui qñqanä enätanqñqetäñi, Iqu bretqä äkutätä ämaqeu yanä ävqäqqueta, Iqueqä yänänäqñqñqä knüä yasämä mämeqä ikuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä Genesäretqätanä kuapänä ängüä iwimäkkqenqät

⁵³ Qu eqä-huänä manä nänqisa, qua Genesäretqä iu iuäqämapiyi, yimba iqi guä äqäyekuwi. ⁵⁴ Qu yimbaeta ti ätimäwa uwqanqñqewänqani, ämaqe, tä Jisasi Iqu äyä hitanqi äqunqñqewi. ⁵⁵ Ingañi qu qua ique äpmaminuwi, im-imä tnänä ikipu, ämaqä täñä-yaqä-tänä hevqä ämiqutäwa, Jisasi Iqu äkisqi pmetanqutqeu wimapñqä ätñqäukuwi. ⁵⁶ Itanqa Iqu anä-himqä naqä iquau, ä wänqä isuau, ññ anä hñqunä-hñqunänä iu ikiqanqñqä-pa, ämaqe, qu täñä-yaqä-tänä iquau ququawä aquväqñqä iqi ätuma äwäteminuwi. Itanqa Jisasi Iqueni, “Iyää! Ämaqä täñä-yaqä-tänä tqua, saqä qäkä hitunui qäyä itmaqämbñqä, hinuinä qunyä” ätuminuwi. Inji, ämaqä Iqueä qäkä hitunui itmaqänäpiyä iqua, quwqä täñä-yaqe qäpu eminqe.

7

*Goti Iqueqä kukñüä-suqe, aeqä iquauqä kukñuiunji yändi ämäwqätäunqñqä**

¹ Parisi iquatä, kukñüä-suqñqä näqñqä iquatä, Jerusälemäta äppiwi, Jisasi Iqutä aquvä äqänqñqewi. ² Itanqa qu ingani, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä hñqua, quwqä hipae asñi, eqä akiyä inqä ditä† maqiyqä ipu, ymisanji qanyä ganqä äqumbiyitani, Goti Iqueqä hinüä iqñi, quwqä hipae kiyä mätkä äqunqñqewi. ³ (Tiinji. Parisi iquatä, Israitqä huizi iquatä, eeqänänä quwqä quwokiqua iminuwä iuñi qänaknä ipu, manqä, quwqä hipae eqä akiyä inqä ditä asñä-ganä äqämbiyi, inqa änminuwi. ⁴ Itanqa ququawä aquväqñqä iuta äpäpiyanqani, nätkmatqä hñjua manqä, eqä akiyä inqä ditä asñä-ganä äqämbiyi, inqa änminuwi. Itanqa quwqä kaqä-kawäkauqä suqä, eqä-häkä, kuatä-häkä, häkiyä yäqiyqä hevqä iquau, hevqä äpmeqä iu, qu asñä-ganä äqäminuwä iuñi, a yänänäqñqä äqätminuwi.)

⁵ Iinä äqumbiyi, Parisi iquatä, kukñüä-suqñqä näqñqä iquatä, Iqueni, “Sunqäwä? Tqä ämaqä wäunüänqä ämotqetqänä iqua, suqä neqä awiqukua hipa eqä akiyä inqä ditä asñä äqänminuwä-pa, mimäqñqä ipu, ymisanji hipa kiyä mätkqetä ängquwiuä” ätukuwi.

⁶ I tquanqñqewänqa, Iqu tii ätukqe. “He wopqä ipu kukñuinä tqä iquenänqge, Asayä iqu, Goti Iqueqä kukñui hinüä ätätä, naqä-qakuä tii äqäqqe.

‘Ämaqä tä, Nyi Goti Iqunüä yoqe, manjätänä haqeu ämandnämäutqänuwä-qe, quwqä qeqä-quuvqe, kinä nämä äwi. ⁷ Qu ämaqä iquauqä kukñüä-suqä dinä awä ätäpu, “Kukñüä tä Goti Hanjuwä Iqueqeqe” quanqä ätätqänä. Iinä ipiyitani, qu Nqä yoqe haqeqä mamäupñqä qonä änäuktäutqänuwi, hinqinäwa itqänuwiqä,’ ätätä äqäqñqä.‡

† 6:52 Matiu 14:34-36 * 7: Matiu 15:1-9 † 7:2 Quwqä suqä asñä qñqge, tiinji. Qu eqä akiyä inqä ämepu, hipa iu hinqi equatembñqä. ‡ 7:7 Asayä 29:13

⁸ He Goti Iqueqä kuknuä-suqä dunji ävquatämäupu, ämaqä iquauä suqä iunä qänaknä ipu, a yänänqñqä äqätänäuä” ätukqe.

⁹ Inji Jisasi Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He knui qeiqinyä indqänäpiyitanji, kuknuä-suqä Goti Iqueqe, huätä ätnämäupu, itanga qänaknäni suqä heqä dunä itqänäuä.

¹⁰ Ii tiinji. Mosisi iqu, ‘*Tniquesä, tnäutäni änguanä itqueqanqnyä!*’ ätätä, § ga ‘*Ämaqä hñqu kaniqenqätä, känäunqätä qui kuknuä tqanqutqe, iqu häñä mämpmeqä yänqiyä*’ ätkqe.* ¹¹⁻¹² Mosisi iqu e ätkqä-qe, he tii äyä ätätqänä. ‘Ämaqä hñqu kanä-käna-yaquinqä yätamakqä vätnqä nätmätqä hui ämämitätqe, ga “Nätmatqä iinji, nyi Goti Ique ae ävqeqä” ätque, kanä-käna-yaquini, yätamakqä mävvqä da yätñqeqä,’ ätätqänäuä” ätukqe. ¹³ “Heqä aeqä iquauqä suqä iunä imäkäpiyitanji, Goti Iqueä kuknui, mändi äkittqiyätqänä. Itanga, he suqä iinjä iquauñi, kuapänänä imäkqä äwätqänäuä” ätukqe.

Ämaqeu kiyä mätqä iwimäkqenqät

¹⁴ Inganji Jisasi Iqu ämaqä kuapänänä iunji, anqumä tääqä ätuätumeqe, “Eeqänänuenä, Nyaqä kuknui qätä änyiyäpu, knuä mapiyä” ätukqe. ¹⁵⁻¹⁶ “Nätmatqä ämaqä hñqueä yäpä ingisa mäwitangqä hui, ique äpaquvqe, ii Goti Iqueqä hinuä iqini, kiyä mätqä miwimäkqä yänä. Nätmatqä iqueqä yäpä imä äwuwinqä ii, iqueni kiyä mätqä iwimäkänqiyä” ätukqe.

¹⁷ Iqu ämaqä iunji äväma, anä yämä peyqanqa, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iqua Iqueni, kuknuä ktqä iquenyqä yatñqä äwikuwi. ¹⁸ Jisasi Iqu kimanji, “He-pqe kuknuä ktqä iquenqe, maqñqä eqä? Tiinñqä etqä. Nätmatqä yäpaqänqisa äwinqe, ämaqeu yäpä yänqisa äpeyätä, kiyä mätqä miwimäkqä yänqiyä” ätukqe. ¹⁹ “Nätmatqä iinji, qeqä-quuvqä imä mäpaquvqä, tuqä iunqä äwitä, iqisanji zä-anä bunqä äquveqänä.” (Jisasi Iqu ii ätätä, tii ätkqe. “Goti Iqueqä hinuä iqini, ymisänä eeqänäni, änguanänqiqä.”)

²⁰ Jisasi Iqu ii ätuätä, tii ätukqe. “Nätmatqä ämaqeuta, yäpaqänqisa ätimäwa äpqäqe, ii kiyä mätqä iwimäkqiyä. ²¹⁻²² Ämaqeutqä qeqä-quuvqä imdanji, tiinjä iqua ätimäwa pänqiyä. Knüä indqänqä quvqä, huiwä yanä hinñi inqä, quwä-meqä, ä ämaqä pizqä päsqä, nñ huiziqueqä apäkänqä iqä, hinuä aowä qunqä, quangä tqüä, ä hñgisänä iqä, hñquenqä äwqä äkasuwä imäkätä qui äkasuwä tqüä, ä kiuä nyuätñqä, knüä qäyasäqi ämetä imäkqä, itanga suqä quvqä huitanä-huitanä huizi-pqä imäkqä iquauñqä ätqä. ²³ Ga suqä quvqä iinjä iqua, ämaqeuta ätimäwa äpqe, ämaqeunji, Goti Iqueqä hinuä iqini, kiyä mätqä iwimäkänqiyä” ätukqe.

Siliya-Ponisiyatanä apäkä iyyä quuvqä heqiyqenqä†

²⁴ Jisasi Iqu iqi äväma, anä-himqä Tayä-tänä qäqiqinyqä äukqe. Iqini Iqu, “Ämaqe, Nyi täqi pmetangqeuñqe, änyä maqñqä epñqäuä” knüä wiyqanñi, anä hñque äpaqukqe. Iqu knüä ii äwikqä-qe, ämaqe, qu Iqu pmetangqeuñqe näqñqä ämakuwi. ²⁵ Apäkä hui, iyyä meqi dnä quvqä tqäutangi, ii Jisasi Iquenyqä qätä maqänä äwiyäqe, äpäqe, Iqueä yukä-tänä qäqiqi qonä äuktäukqe. ²⁶ Apäkä ii Israitqä iquautanä ma, qua Siliya-Ponisiya iu imänqñqe. Ii Iqueä yukä iqi qonä äuktäuqe, “Nyaqä meqe dnä quvqä tqäutangi, Si huätä dowatiyä” ätuätä, yatñqä äwikqe.

²⁷ Iqu kimanji, “Ne ymisänji, ymeqe-ganä käyä ävanä” ätukqe. “Ymeqeutqä ymisänji ämotautanä, hiveqä iquauñqä tnämäuqe, qäyu maeqä danä eänä.”

²⁸ I tquanqa, apäkä ii, “Ämaqä Naqä Iquki, Si qäyu ätnä-qe, ymeqä ymisänä änatquteqanqñuwi, hiveqä iqua ämambñqäuä” ätukqe.

§ 7:10 Anqumä Itmakqä 20:12; Kuknuä-suqä 5:16 * 7:10 Anqumä Itmakqä 21:17 † 7:13 Matiu 15:10-20
‡ 7:23 Matiu 15:21-28

²⁹ I tquanğa, Jisasi Iqu, “Si ii ätninqe, yqä uvä! Dnä quvqe, tqä meqinji huätä ae ävämeqiyä” ätukqe.

³⁰ Inğanı, apäkä ii, iyyqä anä iqi ätimäuqe, meqä iinji, dnä quvqe ae ävämeqanğa, iyyqä yquvanä iu witanği äqunqge.

Ämaqä qätäyqä kuknuä änä matqä iquenyqä

³¹ Jisasi Iqu anä himqä Tayäni äväma, anä-himqä Saitonä-tänjä iu äwätä, qua Dekapolisi iu, eqä-huanjä Galili ätimäuqge. ³² Iqi timäuqanğa, qu ämaqä qätäyqä, kuknuä winuä änä maqñqä hnqge, Iquenyqä ätuma äppiıy, “Iyä! Jisasi Iquki, Saqä hipae, ämaqä tqe itmaqiyä” ätukuwi.

³³ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, ämaqä iqueni kiuänä itmeqe, Iqueqä hipae ämaqä iqueä qätä hovqä inği-inğisa ävätäqetanji, anğinji, Iqu makukuä äquteqe, ämaqä iqueä tewi itmaqäkqe. ³⁴ Ii iqe, Iqu hinji qäukuä haqä yätu äqunäqe, oänä ätätä, iqueni, “Epata” ätukqe. Kuknuä iinji, kiqä quati tiinji “Qäte äkivänä!” ³⁵ Iqu ii wimäqanğa, ämaqä iqueä qäte äütänäqe, itanğa iqueä tewä-pqe anğua eätä, iqu kuknui, iqueqä tqä-pa qe ätkqe.

³⁶ Jisasi Iqu ii iqetanji, Iqu qunji, “Ämaqeunji awä mätquä pambiyä” ätukqe. Iqu ii qäyä tquanği, qu awä ätäkäkuwi. ³⁷ Qätä äwiyäpiyä iqua, “Äänä imäkäqutiya” tpu ikuwi. “Iqu nätmatqä eeqä anğua imäkqiyä. Qätäyqä-pqe, qätä äwiyqäuä. Kuknuä matqä-pqe, kuknuä tqä imäkqiyä” ätukuwi.

8

*Jisasi Iqu, 4,000 iquau buayä äwikqenqä**

¹ Inğanı anğumñi, ämaqä kuapänäni Jisasi Ique äwimepu, ymisanä anğenqe aanqä etanğä, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuanğqä ämotquaminğqä iquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. ² “Ämaqä tä, Nyitä hiunji hnquaqu-hnqge äpmeñuwi, ga ymisanä bnqä di aanqä etanğqenqä, Nyi qunqä huäqä änunğiyä. ³ Inji Nyi, quwqä anämğä dä yqänä iqä ändowatmqe, hnqua anä kinä-näunda äpquwä-qae, qanä änä mäwqä ipu, hänaqeunji dä päkombnğqäuä” ätukqe.

⁴ I tquanğa, Iqueqä wäunuanğqä ämotquaminğqä iqua, “Anä avqñqä täqinji, ämaqä eeqänänä tä ymisanä bnqe, ne anği ämetanä vatunquäwä?” ätukuwi.

⁵ Jisasi Iqu iquauñi, “He bretqe, äänä ämenäuä?” tquanğa, qu kimanji, “Ne 7 ämenunä” ätukuwi.

⁶ Inğanı Iqu ämaqä eeqänänäni, “Quamä pmapiyä!” ätuäqe, bretqä 7 iquau ämeqe, Goti Ique “anğuiqä” ae ätuäqe, äqäyäkütätä, Iqueqä wäunuanğqä ämotquaminğqä iquau äwikqe. Ävqanğa, iqua ämaqeı yanä wipñqä äma ikäkuwi. ⁷ Itanğa qu hämapäkä wänqä hnjua qäsä ämaminuwi. Jisasi Iqu isuaunqä, Goti Ique “anğuiqä” ae ätuäqe, “Hämapäkä-pqä tä, qäsä yanä wipiyä” ätukqe. ⁸ Inji ämaqä eeqänji äwqä änäpäsäpu iqi änätqutekuwi, Iqueqä wäunuanğqä ämotquaminğqä iqua, aquvä ämaqiyäpu, hiqokä-qa 7 ämamikuwi. ⁹ Ymisanä ii änminuwä iqua, 4,000 iquayı. Ga Jisasi Iqu, quwqä anämğä ändowatkqe. ¹⁰ Iqu ae ändowätäqe, inğa qanğa Iqueqä ämaqä iquatä yimbaeu ikuapmäupiıy, qua Dalämanuta iunğä äukuwi.

“Si Tquki eninğä ämänätquetnä, wäunua hui imäkiyä” ätukuwinğqä†

¹¹ Parisi hnqua, Jisasi Ique äwimapiıy, Iqueqä kuknui mändi kittqapñqä ipäqiyäpu, yamwiqä äväpu, tii ätukuwi. “Si nätmatqä ämaqä mimäkqänänäni imäkätinä, Tquki eninğqe, mänätquayä.”

* 8: Matiu 15:32-39 † 8:10 Matiu 16:1-4; Lukä 12:54-56

¹² I tquanḡuwänḡa, Jisasi Iqueḡä äwqä imḡi, qunḡä hanä-iqä ämetä, haaqä ätätä, “Ämaqä tänḡa äpmeḡuwä ii, wäunḡuä imäkätinä ämänätquayä-qe, sunḡä dqäüä?” ätukḡe. “Nyi he naqä-qakuä etḡä. Iqua nätmätḡä hui hiḡuä mäqunḡuä ipnä.” ¹³ I ätuäqḡe, Iqu qunḡi ävämä, anḡi yimbaeu ikuapmäuqḡe, eqä-huanḡä yätäqänḡisanḡä äukḡe.

Parisi iquauḡätä, Heroti iqueḡätä, nätmätḡä änyuämäwa peyḡenḡä†

¹⁴ Inḡanḡi Iqueḡä wäunḡuänḡä ämotquaminḡä iqua, bretḡä hui inä mämeḡä, hui imäukuwi. Iutanḡi, qu yimbaeuḡi, bretḡä hḡqunä ämapu äpmaminḡuwi.

¹⁵ Itanḡanḡi Jisasi Iqu, “Parisi iquauḡätä, Heroti iqueḡätä, bretḡä änyuämäwa peyḡenḡe, anḡuanä äminyäpu, wimasäpiyä” ätuätä, näqḡḡä äwikḡe.

¹⁶ I tquanḡa, iqua quwḡä-quwä, “Ne bretḡä aanḡä etanḡqunḡä änatḡiyä” ätḡḡäukuwi.

¹⁷ Iqu, qu iinḡä tḡḡanḡuwinḡä, näqḡḡä ämeḡe, iquau yatḡḡä äwikḡe. “He ‘Ne bretḡä aanḡeḡä’ ätḡḡuwi, sunḡä tqauä? He näqḡḡä-pḡä, ä kḡuä-pḡe, mämeḡä iquwätanä? Heḡä kḡuä indḡänḡä iunḡi, kḡuä wäunḡui yasämä miḡä da iqiyä? ¹⁸ He hiḡuä-tänḡä enḡuwi, hiḡuä mäqunḡuä ipu, qätä-tänḡä enḡuwi, qätä mäwiyḡä ipu, kḡuä äpakänänḡi mämeḡä iquwi, ii sunḡäwä? ¹⁹ Nyi bretḡä hipa hḡḡi eeḡä, 5,000 iquaunḡä äkutḡḡe, ga änatḡutekuwi, he qa naqä manḡui, äänä ämamikuwäwä?”§ ätukḡe.

Iqua, “Ne qa 12 ämamikqueḡä” ätukuwi.

²⁰ Itanḡi Iqu, “Ga Nyi bretḡä 7, ämaqä 4,000 iquaunḡä äkutḡḡä, änatḡutekuwi, hiḡokä-qa manḡui, äänä ämamikuwäwä?”* ätukḡe.

Qu, “Ne qa 7 ämamikqueḡä” ätukuwi.

²¹ Ga Iqu, “He iinḡe, näqḡḡä mämeḡä yḡänä itḡänḡäuä?” ätukḡe.

Jisasi Iqu, hiḡuä quvḡä Betsaitätanḡä hḡque anḡuä imäkkḡenḡä

²² Itanḡanḡi iqua anḡä-himḡä Betsaitä qe ätimäukuwi. Iḡinḡi, qu ämaqä hiḡuä quvḡä hḡque, Jisasi Iquenḡä ätuma ätimäupiyyi, “Iyää, Jisasi Iquki, tqä hipae itmaḡiyä” ätukuwi.

²³ I tquanḡuwänḡa, Jisasi Iqu, ämaqä iquenḡi, a ämasḡänḡa, anḡä himḡä yäpaḡä mäḡḡisa ätuma äwäqḡe, iqueḡä hiḡuiu makukuä äwqutäqḡe, hiḡuä-huiwiu itmaḡiyätä, yatḡḡä äwikḡe. “Si nätmätḡä hui hiḡuä äqunänḡinyä?”

²⁴ Iqu hiḡuä äqänäqḡe, “Nḡḡä, nyi ämaqä hui qanḡä ikiqanḡä äqunmä-qe, qunḡi ätnänḡäqi mäqunḡuä enänä. Qu zä enḡä-panḡä-qua etanḡä äqunänḡänä” ätukḡe.

²⁵ I tḡanḡa, Jisasi Iqu, Iqueḡä hipae, ämaqä iqueä hiḡuä-huiwä iu itmaḡiyḡanḡa, iqueḡä hiḡui hämänä äqänätä, anḡuä ätimäuḡanḡa, iqu nätmätḡä eeḡänänḡi, ätnänḡäqi äqunḡḡe. ²⁶ Itanḡanḡi Jisasi Iqu ämaqä iquenḡi, “Si anḡä-himḡeunḡi mäpaquvḡä, tqä anḡiunḡä jänä uvä” ätukḡe.

Pitä iqu, Jisasi Iquenyḡe, “Kraisī Iqueyḡä” ätkḡenḡä†

²⁷ Itanḡi Jisasi Iqutä, Iqueḡä wäunḡuänḡä ämotquaminḡä iquatä, anḡä wänḡä, anḡä-himḡä Sisariya-Pilipai iu mätnätanḡqḡeunḡä äukuwi. Hänäqä äwäpiyä nämḡi, Iqu qunḡi yatḡḡä äwikḡe. “Ämaqḡe, Nyinḡe, tqueḡä ätätḡänḡuwäwä?”

²⁸ Iqu yatḡḡä ii vḡanḡa, iqua tii ätukuwi. “Ämaqä hui Sinyḡe, ‘Jonä asḡä-qäyḡä iqueḡä,’ hui, ‘Laisa iqueḡä,’ itanḡa hui, ‘hiḡuä-tḡä-queḡä,’ ätätḡänḡuwiḡä” ätukuwi.

²⁹ Iqua iinḡä tquanḡuwänḡa, Iqu iquaunḡi yatḡḡä tii äwikḡe. “Hiyaḡä kḡuä dunḡi, Nyi tḡunḡä?”

Iqu i tquanḡa, Pitä iqu, “Si Kraisī ne äminesḡḡä, Goti Iqu atäunḡuä äkikḡä Iqukiyḡä” ätukḡe.

³⁰ Inġaṇi Iqu, qunġi, “He Nyinġe, ämaġeunġi awä mätquä pampiyä” ätätä, kuknuä yänänäqñqä ätukqe.

Jisasi Iqu, äpäkonätä, anġi vauninġä ätkqenġä[‡]

³¹ Ii ätuäqetani, Jisasi Iqu, iquau näqñqä änyä-hänä hui ävätä, tii ätukqe. “Ämaġeugä Ymeġä Ekqä Iqu, hanä-iqä kuapänä meniġeqä. Itanġa ämaġeu miġä iquau, hiġäva-imäkqä naġä iquau, itanġa kuknuä-sugenġä näqñqä-pqä iquau, Iquenġi pizqä päsqanġuwänġa, Iqu hea hñquaqui-hñque äwiġe, anġumä vauniġeqä” ätukqe.

³² Jisasi Iqu eeqäpnä ätnänä iqi tquanġa, Pitä iqu Iquenġi, haġä nänä ätuma äwäqe, “Si kuknuä iinġi, awä matqä panä. Ii quvġeqä” ätukqe.

³³ Pitä iqu i tquanġa, Jisasi Iqu yakmbä iġe, Iqueġä ämaġä iquau äqunä, Pitä iquenġi, mañä mi äminyätä, “Setänä, Goti Iqutä mäkä-hunġä iquki, hoptäwä manyġä, qänaki nyi! Tqä knuä indqänġe, Goti Iqueä ma, ämaġä iquauġeqä” ätukqe.

³⁴ E ätuäqe, Iqu, ämaġeutä, Iqueġä ämaġä iquautä tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “Ämaġä hñqu Nyi qänaki nyivändätñqä etanġutqe, iqu, iqueġä-kiuänġä knuä mämeġä, iqueġä zä-huätati hunġe ämetä, Nyi qänaki nyivändänä. ³⁵ Ii tiinġiqä. Ämaġä hñqu, iqueġä hänä-pmeġe a yänänäqñqä äkiqätmitätqe, qui imäknäniġeqä. Inġe ämaġä hñqu, Nyinyqätä, kuknuä äñġuä we-hunġä-täninġätä, knuä indqänätä, iqueġä hänä-pmeġe ävquatämämitätqe, iqu hänä pmetäniġeqä. ³⁶ Itanġa ämaġä hñqu, nätmätqä qua täutanġi eeqä ämetä, äpäkonġqe, iqueġä nätmätqä eeqänänä iinġi, yätamakqä äänä väniġiyä? ³⁷ Itanġa ämaġä hñqu, iqueġä quuvqe anġumä metñqe, squäsua väniġqäwä? ³⁸ Itanġani, apäkä, qokiqe äväma qanġa hinġi qñqä enġä-panä iinġi, ämaġä tänġa äpmeñuwi, asä e imäkäpu, Goti Iquenġi tuwä äväpu, suġä quvqä imäkätqänä. Inġi, ämaġä hñqu qutä anä äpme, Nyinġätä, Nyaġä kuknuinġätä womba winġanġutqe, Ämaġeugä Ymeġä Ekqä Iqu, Kaniqueä yänänäqñqä motqueġä di ämetä, Goti Iqueġä enätqä iquatä äppqänġani, Iqu ämaġä iquenyġä womba yäniġeqä” ätukqe.

9

¹ Inġaṇi Jisasi Iqu qunġi, “Nyi naġä-qakuä etqä. Ämaġä täqi tä ätqäunuwä hñqua, mäpäkonġä, hänä yqänä äpmapiyänġani, Goti Iqunä miġe, Iqueġä yänänäqñqetä äpqanġutqe, hinġuä qumbnuwiġä” ätukqe.

*Jisasi Iqueġä huiwi, huitanġä inġqenġä**

² Hiunġi 6 ae äpäwqanġani, Jisasi Iqu, Pitä ique, Jemisi ique, itanġa Jonä ique itmeqe, qoqonġä quäuġä hñquenġä ätuma ekqe. Iqinġi iquauġä-quwänä äpmamiñuwi. Iquauä hinġuä iqisanġi, Jisasi Iqu huiwä huitanġä inġqäqe. ³ Iqueġä qäki, we-hunġä aanä qäpaiqänänä äyäminqe. Ämaġä qua täutanġä hñqu, ämuasmänġä qäpaiġä iinġä enġä-pa timäutñqe, änä mimäkqä yänä. ⁴ Inġaṇi iqua, Laisa iqutä, Mosisi iqutä, iquau, Jisasi Iqutä anä ätqäunya, kuknuä tätqätanġä äqunġuwi. ⁵ Ii äqunäpiyinġä, Pitä iqu Jisasi Iquenġi, “Ämotqueġä Naġä Iquki, ne täqi äpmeñque, ii äñġuänänġiqä. Ne ittänä anä hñquaqu-hñque mäatunġueġä. Hñqu Tqänġä, nñ hñqu Mosisi iqueġänġä, itanġa hñqu Laisa iqueġänġänänä” ätukqe. ⁶ Pitä iqu kuknuä ii ätukqe, iqua zä kiinġä ipu, ga iqu kuknuä äänä täninqe, knuä yasämä mäwimeġä iqanġi, ii ätkqe. ⁷ Inġaṇi qaquvqä hñqu äpäqe, iquauñi äpatqäkqe. Iwä qaquvqä iqueuä yäpä imdanġi kuknuä hñqu tii ätkqe. “Tä Nqä Ymeġä aanä kiinġa änyinätñqä Iqueyqä. Iqueġä kuknui qätä wipiyä.” ⁸ I tqanġi äwipiyi, qu hinġuä qävqä ikuwi, ämaġä aanġä eä, Jisasi Iqunä qutä tqäutanġi äqunġuwi.

[‡] 8:30 Matiu 16:21-28; Lukä 9:22-27 * 9:1 Matiu 17:1-13; Lukä 9:28-36

⁹ Qu qoqonä yätuta äpäpiyänğanı, Jisasi Iqu iquaunı, “Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu hänä vaunıqänğanqe, hiqä hinuitä äqunänjuwinqe, ämaqeunı, awä mätquä pambiyä” ätukqe. ¹⁰ Qu, Iqu tquanğqä-pa, awä matqä ipu, yatnqä tii inguwi. “Hänä vauqe, ii squäwä?”

¹¹ Itanğa qu Iqueni, yatnqä tii äwikuwi. “Kuknua-suqenqä näqñqä iqua, ‘Laisa iqu-ganä pänqiyä-qe’ sunqä tätqänäuä?”

¹² I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, “Ii naqä-qakuänäyi. Laisa iqu-ganä äpätä, nätmätqä eeqänäni, anğumä anğua imäkänqiyä. İnä-qe, Goti Iqueqä bukä iunı, ‘Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueni, qu himä-wiunqä kiinjä äväpu, tänjä-hunqä kuapänä meniçeqe,’ tuwanuä iinjı, sunqä ätä äqänänä?” ätukqe. ¹³ “I etanği Nyi he tiinjä etmqe. Laisa iqu ae äpkqe. Ga Goti Iqueqä bukiu äqänänqä-pa, qu quwqä äwinqeunä ipu, suqä quvqä huitanä-huitanä itquakuwiqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, ymeqä qokä dnä quvqä-tänjä hnque, anğua iwimäkkqenqät

¹⁴ Iqua äppiı, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä huizi iquau wimapnqä ipiyänğanı, ämaqä kuapänäni, iquau äpputmäupu, ga kuknua-suqenqä näqñqä hnqua, iquauqä kuknui mändi kittqäpnqä itqätanğä äqunğuwı. ¹⁵ Ämaqä eeqänäni, Jisasi Iqu äpqanğı äqumbiyänğanı, yäunjuä ipu, Iquenyqä maqänä äupiı, yeeqä äwikuwi.

¹⁶ Inğanı Iqu qunı, yatnqä tii äwikqe. “He iquatäni, manä-mäkä sunqä äunätqänäuä?”

¹⁷ I tquanğa, ämaqä hnqu ämävauqe, “Näqñqä-vqä Iquki, nqä ymeqä dnä quvqä ätqäuä kuknua matqä itqätanğı, Sinyñqä ätuma äpqänä. ¹⁸ Dnä quvqä iqu iqueni, ppqä yätñqä imäkätä, qua iqi ämatnmäutñqe. Ga, iqu makusewä kuä äsätä, hiqanı manğtäsqukuä ämäuqe, yukä hipa woä äwimäutñqe. Iinjä etanğı nyi, Tqä wäunjuänqä ämotquetqänjä iquaunı, huätä mamäupñqä yatñqä vqanğa, iqua iinjı änä mimäkqä iqäuä” ätukqe.

¹⁹ I äwiyäqe, Jisasi Iqu iquaunı, “He ämaqä quuvqä maeqiyqä tqunenä! Nyi hesä anäni, squänğanqä pmamqäwä? Ä, hesanı hanä-iqe, squänğanqä meqämqäwä?” ätuätä, tii ätukqe. “Ymeqä iqueni, ätuma bpiyä.”

²⁰ I tquanğa, qu ymeqä iqueni, Iquenyqä itmeqanğuwänğa, dnä quvqä iqu, Ique hinuä äqunäqänğanı, ymeqä iqueni ppqä yätñqä imäkqanğa, ymeqä iqu qua iqi äpäknäqe, iqueqä manı makusewä kuä äsätä, qua iqi huaqä-huaqä ikqe.

²¹ I iqanğa, Jisasi Iqu kaniqe, yatñqä tii äwikqe. “Ymeqä tqunenı, äknğata ti äwimakqäwä?”

Kimanı, “Dänänğa äwimakqeçä” ätukqe. ²² “Dnä quvqä iqu, ymeqä ique pizqä päsatñqe, tä iu ämävetä, ä eqä du ämäyetä, ii iqa äwätñqe. Itanğı Si nätmätqä hui yätamakqä iqä-tänjä enı, yenyqä huäqä kunğanğuti, yätamakqä yeyä” ätukqe.

²³ I tquanğa, Jisasi Iqu iqueni, “Si ‘Yätamakqä iqä-tänjä eniuä’ ändni, sunqä ändnyä? Quuvqä eqiyätqunjuwä iqua, nätmätqä eeqä timäutñqä imäkpnqäuä” ätukqe.

²⁴ I tquanğanä, kaniqu manä yänänäqñqe, “Nyi quuvqä eqiyänqä-qe, Si nyi äwa iqueunı, yätamakqä nyisñqä äktqänä” ätukqe.

²⁵ Inğanı, Jisasi Iqu ämaqä kuapänäni tnänjä pqanğä äqunäqe, Iqu dnä quvqä iqueni, “Dnä quvqä kuknua matqä, qätä mäwiyqä imäkqä iquki, nyi si, ymeqä iquesa täñğı huätä ätimäutnä, ga anğı mäpaquvqä isñqä äktqänä” ätukqe.

²⁶ I tquanğa, dnä quvqä iqu zääqä ganä ätäqe, ymeqä iqueni ppqä yänänäqñqä yätñqä iwimäkäqe, huätä ätimäukqe. Itanğa ymeqä iqu pizqänänä-qu witanğa,

ämaqä kuapänäni, “Ymeqä iqu näwi äpäkonä äwinä” ätukuwi. ²⁷ I witaŋga, Jisasi Iqu iqueqä hipaeu a ämaqätätä, pämä vauqumuatqanğa, iqu pämä ätqäukqe.

²⁸ Qänakni, Jisasi Iqu anä iu pmetanğani, Iqueqä wäunuanğqä ämotquaminğqä iqua, quwqä-quwänä anä äpmapu, “Ne dnä quvqä iqueni, huätä mandawatqe, sunğqä iququwä?” ätuäpu, yatnğqä äwikuwi.

²⁹ Iwä, Iqu iquauñi, “Dnä quvqä tiñi, nätmatqä huisä mändowatqä, kiqä Goti Iquenyqä tääqä ätäpiyä iutanänjğqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Äpäkonätmä, vaumninğeqä” anği ätkqenğqä†

³⁰⁻³¹ Qu iqi ävämañi, qua Galili iuñi jänä ämäwqätäukuwi. Inğani Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuanğqä ämotquaminğqä iquauñä näqñqä vätnğqä wiñğanği, Iqu ämaqe, Iquenyqä “Iqiyqe” näqñqä mapnğqä diñqe, mawinğqä ikqe. Iqu iquauñi tii ätuminğqe. “Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqueni, itumepu ämaqä iquauä hipa iu wipnuwiqä. Itanğa qu Iqueni pizqänä päkpnuwiqä. Hiunji hñquaqu-hñque ae äpäwqanğani, Iqu anğumä häñä vauniqeğqä” ätukqe. ³² Iqu kukñuä ii tquanğqenğqe, iqua näqñqä mämeqä qäyä ipu, ga zä wiñğanğqeutani, Iqueni yatnğqä mäwqä ikuwi.

Qu, “Neyaqä awä iqisani, yoqä naqä-täñi tqukä?” ätnğuwinğqä§

³³ Iqua Kapänamä ätimäupiyyi, anju äpmapiyänğani, Jisasi Iqu iquauñi, “He hänaqä dutani sunğqä ätnğapätqänuwäwä?” ätuätä, yatnğqä äwikqe. ³⁴ I tquanğa, iqua hänaqä dutani, “Nyi naqeğqä, nyi naqeğqä” ätnğapkuwä etanğqenğqä, kukñuä hui kima mätkuä äpmaminğwi.

³⁵ Iqu quamä ae äpmeqetani, 12 iquau, “Eä-embiyä!” ätuäqe, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu naqä-pmeqänğqä wiñğanğutqe, iinğä iqu eeqänänğä iquauqä yäpakä, itanğa iquauqä wäunua-wiyqä hetnğeqä” ätukqe.

³⁶ I ätuäqetani, Iqu ymeqä wänğqä hmbi itumeqe, iquauä awä iqi ätquteäqe, ymeqä iqueni atukuä ämaitä, iquau tii ätukqe. ³⁷ “Ämaqä hñqu ymeqä wänğqä hmbinji, Nyinğqä kñuä äme, yeeqä itumeqäqe, iqu Nyi indmeqiyä. Itanğa Nyi indmeqäqe, ii iqu Nyinä mindmeqä iqiyä. Iqu Nyi änändowatkqä Ique, inä itumeqiyä” ätukqe.

*‘Ämaqä ne hñgisa minetqueqä iquwä iqua, neqä-quaiqä’ ätukqenğqä**

³⁸ I tquanğa, Jonä iqu Jisasi Iqueni, “Näqñqä-vqä Iquki, ämaqä nesä anä mikiqä itnğqä hñqu, saqä yoqeta dnä quvqä huätä dowatqanği äqunätanä, ne iqueni, ‘Iñi mimäqä panä!’ ätukqueğqä” ätukqe.

³⁹ Jonä iqu i tquanğa, Jisasi Iqu, “He ique pmua mimäqä pambiyä” ätukqe. “Ämaqä hñqu, nätmatqä ämaqä mimäqänänğä di, Nyaqä yoqeta imäqä iqu, Nyinğqä kukñuä quvqä di maqänä matqä yänğiyä. ⁴⁰ Ämaqä ne hñgisa minetqueqä iquwä iqua, neyaqä-quayqä. ⁴¹ Nyi naqä-qakuä etqä. He Kraisi Ique qänaki vändqä-quenä etanğuwinğqä, ämaqe, he eqä-häki, ämbnğqä etapquwi, qu hiñgi metapqä iqä. Qu Goti Iquesani, anğui ämapnuwiqä” ätukqe.

Suqä quvqe, quuvqä heqiyqe qui imäkqenğqä†

⁴² “Ymeqä Nyinyqä quuvqä eqiyätnğqä täutanä hmbu, ämaqä hñqueuä suqä imäkqanğqä iu hiñuä äqunätä, asä iinğä imäkätä quanğä päkñanğutqe, ämaqä suqä ipäqiyqä iqueni, hanğä-iqä naqänänği wimenä. Ämaqä hñqua hikä naqänänğä hñqu ämepu, iqueqä hiñuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huänğä bu tnämäueqanğpqe, ii hanğä-iqä naqä-qe, huizique mämwqätäuqä yänğiyä” ätukqe. ⁴³⁻⁴⁴ “Tqä hipa hñqu suqä quvqeunğqä äkiyqiyäma uwqanğutqe, huätä täwisnqe. Si iinğä inği, häñğä hea ique-ique pmeqe ämatñi. Iinğä miqä isqe, hipa qäquaqu yqänä nyqä-quki, tä

† 9:29 Matiu 17:22-23; Lukä 9:43b-45 § 9:32 Matiu 18:1-5; Lukä 9:46-48 * 9:37 Lukä 9:49-50 † 9:41 Matiu 18:6-9

maisquä yäniqä äsänqeu äktnämäupnuwi. Hipa hñqunä änyäni, ämäwqätäutni. ⁴⁵⁻⁴⁶ Itanğa tqä yukä hñqu suqä quvqeuñqä äkiyqiyäma uwqanğutqe, huätä täwisnqe. Si iinjä inji, hñjä hea ique-ique pmeqe ämatni. Iinjä miqä isqe, yukä qäquaqu yqänä nyqä-quki, tä maisquä yäniqä äsänqeu äktnämäupnuwi. Yukä hñqunä änyäni, ämäwqätäutni. ⁴⁷ Ä tqä hiñuä hñqu suqä quvqeuñqä äkiyqiyäma uwqanğutqe, huätä tqüätñqe. Si iinjä inji, hñjä hea ique-ique pmeqä ämatni. Iinjä miqä isqe, hiñuä qäquaqu yqänä qñqä-quki, tä maisquä äsänqeu äktnämäupnuwi. Ä hiñuä hñqunä äqänäni, Goti Iqunä miqeuñi äpaqutni. ⁴⁸ Tä iinjä äsänqä iqueni, *Piweqe mapäkoñqä ipu, itanğa te maisquä yäniqeqä.*†

⁴⁹ Haki, nätmätqä äpakänä witpñqä imäkätñqä-pa, ämaqä eeqänänjä iunji, te äpakänä e imäkäniqeqä. § ⁵⁰ Haki äñguänä etanğqä-qe, kiqä ätquänğqä di qäpu eqäqe, ga anğı ätquänätñqenqe, äänä imäkpni? Hakä enğä-panuenä ätimäupu, itanğa äwqä hanjä inğuenä pmapñqeqä” ätukqe.*

10

*Suqä apäkä huätä dowatqenqä**

¹ Jisasi Iqu anjä-himqä iunji äväma, qua Jutiya iunğätä, itanğa eqä Jotänä yätäqänğisanğätä äukqe. Inğanji ämaqä kuapänänjä anğumä Ique wimeqanğuwänğa, ga Iqueqä suqä hea ique-ique imiñqä-pa, Goti Iqueqä kukñuinğä näqñqä anğumä äwimiñqe.

² Inğanji Parisi hñqua, Jisasi Ique äwimapiyi, yamwiqä äväpu yatñqä tii äwikuwi. “Neqä suqä duni, ‘Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändowatqänğä,’ ätnä, ‘ä mändowatqänğä’ ätnänä?”

³ I tquanğuwänğa, Iqu tii ätukqe. “Mosisi iqu henji, suqä äki etapkqäwä?”

⁴ Inğanji qu tii ätukuwi. “Mosisi iqu, ‘Ämaqä hñqu, iqueqä apäki huätä dowatätñqä etanğutqe, iqu huätä dowatqä tuwanjä äqiyätä, huätä inğa dowatätñqeqä,’ ätkqeqä” ätukuwi.

⁵ Jisasi Iqu, qunji kima tii ätukqe. “Mosisi iqu suqä iinjä imäkqäpñqä ätätä tuwanjä äqäkqe, ii he nyuänjä woyqä imbu, hñğisanä iqä-quenä etanğqetanänñqä” ätukqe.

⁶ “I etanğı, aınğanji, Goti Iqu nätmätqä eeqänä ipäqiyätñqä imäkätäqänğanji, ämaqe, ‘Iqu qokätä, apäkätä imäkkqe.’† ⁷⁻⁸ Iinjä imäkätäqetanji, tiinjä ätkqeqä. ‘Qokä hñqu, kandä-känatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämänyinyä, huiwä naqä-hñqunä änyinyä pmeqänğeqä.’‡ Goti Hanjuwä Iqu iinjä ätkqetanji, qäyaqu huiwi hñquaqu miñqä, hñqunä änyinyä pmesiyänğeqä. ⁹ Iinjä etanğı nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu naqä hñqunä ämamonyetqe, ii ämaqä hñqu mandumakñqeqä” ätukqe.

¹⁰ Itanğa qu anju äpmapiyänğanji, Iqueqä wäunjuänğä ämotquamiñqä iqua, Jisasi Ique kukñuä iinjä yatñqä äwikuwi. ¹¹ I vquanğuwänğa, Iqu iquauñi tii ätukqe. “Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändowatätä, apäkä änyä-hänjä hui ämeqäqe, ämaqä iqu iqueqä apäkiñi qui imäkätä, huizitä huiwä yanjä hiñgi ikiqä enğä-pa imäkqi. ¹² Itanğa apäkä-pqä ii, iyyqä qoki äväma, qokä änyä-hänjä hñque ämuanğqe, ii-pqe huizitä huiwä yanjä hiñgi ikiqä enğä-pa imäkqiyä” ätukqe.

Ymeqä wänğä isuaunğe§

¹³ Ämaqä hui ymeqä wänğä isuaunji, Jisasi Iqu hipa haqeqi wiyätñqä, ätuma äwimakuwi. Ii ätuma wimeqanğuwänğa, wäunjuänğä ämotquamiñqä iqua, “Huätä

† **9:48** Asayä 66:24 § **9:49** Näqñqä-tñjä hñqua, kukñuä iinjä iqueqä quatinqe, tii ätätqänjuä. Haki, hiqäva eeqänänji, ikikinyänjä iwimäkätqänjuwä-pa, te ämaqä eeqänänji ikikinyänjä imäkänä. Hiqäva-imäkqä 2:13 * **9:50** Matiu 5:13; Lukä 14:34-35 * **10:** Matiu 5:31-32; 19:1-12; Lukä 16:18 † **10:6** Ipäqäkqä 1:27 ‡ **10:7-8** Ipäqäkqä 2:24 § **10:12** Matiu 19:13-15; Lukä 18:15-17

ätuma upiyä!” ätukuwi. ¹⁴ Jisasi Iqu hiñuä ii äqunäqe, Iqu iquauñi, upui-hiñuä ämoqunätä, “Ymeqä wänqe, Nyinyqä qäyä äppiyä. Goti Iqunä miqeuñi, täsua enqä-panä yäpänqisa epñqä-qae, ‘Oeyqä’ matqä pambiyä!” ätukqe. ¹⁵ “Nyi naqä-qakuä etqä. Amaqä hñqu Goti Iqunä miqä duñi, ymeqä wänqä itmetqänjuwä-pa mitmeqä da itqe, iqu Goti Iqunä miqä iuñi, mäpaquvqä yäniqe.” ¹⁶ Ii ätuäqe, Iqu ymeqä hñqunä-hñqunä quvätäuku ämäqumuateqe, hipa nyuänä haqeqi äwiyätä, Goti Iqu äñguä iwimäkätñqä yatñqä äwikqe.

*Ämiqä, nätmätqä kuapänänjä-tänjä hñqu, Jisasi Iqutä kukñuä ätnñiyiñqä**

¹⁷ Jisasi Iqu qañä tii wätñqä iqanqa, ämaqä hñqu Iquenyqä tnänjä äpeyäqe, qonjä äwoktäutä, Iqueni yatñqä tii äwikqe. “Näqñqä-vqä Äñguä Iquki, nyi hänjä hea ique-ique pmeqe äänä itmä mamniqäwä?” ätukqe.

¹⁸ I tquanqa, Jisasi Iqu, “‘Äñguä Iqukiyqe’ sunqä dnyä? Ämaqä äñguänänji, Goti Hanjuwä Iqunänjqä” ätukqe. ¹⁹ “Si kukñuä-suqenqe, näqñqä äyä ennä. Ii tiñjä iquauñqä,

‘Si ämaqä pizqä mapäsqä panä. Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanjä mikiqä panä. Quwä mämeqä panä. Kukñuä jänä imäkqä iqueni, tiwiqä quanqä mätquä panä. Ämaqeu quanqä ätuätinä, mämotauqä panä. Itanqa tnaqä-tnunjuau yäpä iqi qänaknä iqätñqe qä’” ätukqe.†

²⁰ I tquanqa, ämaqä iqu, “Näqñqä-vqä Iquki, ymeqänqatqä suqä iuñi qänaknä iqa äpätnqe, täñga täsuwänä” ätukqe.

²¹ Inqani Jisasi Iqu, ique hiñuä äqunäqetani, Iquenyqä aanjä kuapänä winqanqi, “Nätmatqä hñqu si äwa yqänä injinyä. Si nätmätqä ämeni, ga äwätinä, eeqänä mbqänqä imäkätinä, itanqa ämaqä aanqä etanquwiu wisñqe qä. Itanqa si qäukuä yätuñi yquayä-tänjä hesñqänänjä. Ii ae imäkñi, äpätnä, Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe.

²² Kukñuä iñjä qätä äwiyäqe, iqu yquayä kuapänänjä-tänju etanqçenqä, iqueqä äwqä imdani hanjä-iqä ämetä, hipenji yäüä äpitä, ävämaqç.

²³ I uwqanqa, Jisasi Iqu hiñuä ipe-ipe äpäqunqeyätä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau tii ätukqe. “Qua-yquayä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqunä miqä duñi, qeiqinyä ma, yänänäqñqeuta paquvqe qä.”

²⁴ I tquanqa, iqua Iqueä kukñuñqä yäunjuä ikuwi. Iñqe, Jisasi Iqu qunji anqumä, “Ymeqä tquenä, Goti Iqunä miqeu paquvqe, qeiqinyä ma, yänänäqñqeuta paquvqe qä!” ätukqe. ²⁵ “Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yänjä hovqä iu wätñqe, iqu yänänäqñqä iutanä wänä. Inäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqunä miqeu paqupñqä yänänäqñqe, kametqä iqueqeñi, ämäwqätäunä” ätukqe.

²⁶ Inqani iqua yäunjuä naqänänjä ipu, tii ätnquwi. “Inji ämaqä qui imäkñätqänjuwitanji, hänjä hea ique-ique pmeqe, tqu meni qiyä?”

²⁷ Jisasi Iqu, iquau hiñuä jänä äqunä, tii ätukqe. “Ämaqç, iñji änä mimäkqä iqanqçqä-qe, Goti Iqu äwa mämiqä yänqiyä. Nätmatqä eeqänänji, Iqu qäyunä imäkänqiyä.”

²⁸ I tquanqa, Pitä iqu Jisasi Iqueni, “Hiñuä qunä! Ne nätmätqä eeqänänji ävämanji, Si qänaki äyä äkivändänjunä” ätukqe.

²⁹⁻³⁰ Jisasi Iqu kimanji, “Nyi heñi naqä-qakuä etqänä. Qua täuñi, ämaqä tqu-tqu iqueqä anjä, kätä-käunqwa, känanyi-känapqa, kanä-känäu, ymeqä, ä wäunjuä-pqe, Nyinqätä, Nqä kukñuä äñguä we-hunqä-tänñqätä ävquatämäutqe, tnänqe, asä iñjä iqua, aanjä hävemänänqe, inä ämeni qe. Itanqa iqu hanjä-iqä qäsä mequänä. Inji

* 10:16 Matiu 19:16-30; Lukä 18:18-30 † 10:19 Anqumä Itmaqä 20:12-16

hea yäpakänğanı, hänä hea ique-ique pmeqä meniçe. ³¹ İnäçe ämaqä, tänğa yoqä-tänä eänuwä iutanä kuapanänjä hñqua, qänakñi yoqä maeqänçe. Itanğa tänğa yoqä maeqä eänuwı, inğanı yoqä naqä-tänänçe” ätukçe.

Jisasi Iqu, “Äpäkonätmä, vaumniqeqä” anğı ätkqenqä†

³² Qu Jerusälemänqä äyäpiyä iunı, Jisasi Iqu hiñuiqä äwimaminçe. Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iqua, yäunua ipu, qänaki äyminuwı. Itanğa huiziqua zä ipu, qänaki äwivändminuwı. Inğanı Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iquaunä itmeçe, Iqueqä-kiuä hanä-iqä wimeniqä diñqä, iquauñi anğumä awä tii ätukçe. ³³ “Qätä nyipiyä. Tänğanı ne Jerusälemänqä äyätanä, äyä ätqeyqunä. Yänñi, Ämaçeüqä Ymeqä Ekqä Iqueni, qu hiqäva-imäkqä naqä iquauqätä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, hipa iunä wipñqäuä. Itanğa iqua Iqueni, kukñuä ämitäpu, ‘Iqu äpäkonätñqeqä’ tññqäuä. Inğanı qu Iqueni, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanğı, huizi iquau-mända wipñqäuä. ³⁴ İnı ämaqä iinjä iqua, Iqueni ewiñqä kukñuä ämitäpu, makukuä äwqutäpu, guä yänä-tänı ämepu, täua ätäwäpu, pizqä päkpnuwiqä. I etanğı hiunji hñquaqu päwqanğa, hñququqenı ävauniqeqä” ätukçe.

Jemisi, Jonä gueqi, Jisasi Ique yatñqä äwikiyinqä§

³⁵ Itanı, Jemisi, Jonä, Sepri iqueqä hikñä iquaqu, Jisasi Ique äwimayi, “Näqñqä-vqä Iquki, Si yeqä äyengänğı yatñqä äkiyqueunı, imäkñqeqä” ätukiyi.

³⁶ I tquanğıyänğa, Jisasi Iqu iquaquñi, “Nyi qe squä qemäkmqä äqenğıyä?” ätukçe.

³⁷ I tquanğa, iquaqu naqä pmanyiyänqä wiñğanğı, Jisasi Iqueni, “Si yoqä naqä ämetnä, ämaqä ämitñänğanı, ye hñqu saqä hipa ämuangisa, itanğa hñqu qunamäuqänğisa pmenyquenqä äyengiyä” ätukiyi.

³⁸ Iinjä tquanğıyänğa, Jisasi Iqu iquaquñi, “Qe iinjä yatñqä iqiñi, änyä maqñqä eninyqä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyänçe, qe-pqä inä änyiyänqätanä? Itanğa, asñä Nyi meqanğqä-pa, qe-pqe ämayänqä-tanä?”

³⁹ İnı, “Ye imäkenqueuä” ätukiyi.

Jisasi Iqu iquaquñi, “Eqä-häkä nyi nmqä iqueñi, qe-pqe inä änyiyänqeqä, itanğa asñä Nyi meqanğqeqeñi, qe-pqe inä mayänqeqä. ⁴⁰ I etanğı, Nyaqä hipa ämuangisatä, ä qunamäuqänğisatä pmanyiyänçe, Nyi atäunua miqä da imqänä. Goti Iqu ämaqä hñquaqu atäunua itä, zä-hawi ämaqä iquaquinyqä näwenyä ämaeqeqä” ätukçe.

⁴¹ Wäunuanqä ämotquaminqä 10 iqua, Jemisi, Jonä gueqi ii tquanğinyä äwiyäpiyä iutanı, qu iquaqu himänä äwiyäpu, äwqä äkasuwä imäkkuwi. ⁴² Inğanı Jisasi Iqu eeqäquau tääqä ätuätumeçe, tii ätukçe. “He näqñqä äyuwä. Ne Israitqä qäyä etanğı, huizi iquau miqä epiyä iqua, yänänäqñqetä, yoqä naqetä ämapu, quwqä ämaçeñi, äwiñqä quwqä dunä qänakñä ipñqä iwimäkätqänäuä. ⁴³ Iinjä etanğı, hiyaqä awä iqñi, suqä tä mäwiqä itñqeqä. Oeyqä. Ämaqä hñqu, hiyaqä awä iqisanı, hiqä ämeyätñqä wiñğanğutqe, iqu heqä wäunua-eyqä-qu pmetñqeqä. ⁴⁴ Auä, ämaqä hñqu, hiqä naqä pmetñqä wiñğanğutqe, iqu hiyaqä wäunua-eyqä hiñğänqä-qu pmetñqeqä. ⁴⁵ İi tii etanğqä dutayi. Ämaçeüqä Ymeqä Ekqä Iqu suqä iinjä asä inä imäkqiyä. Iqu äpkqe, ämaçe Ique wäunua yätamäkqä wipñqä äpkqä manä, oeyqä. Iqu äpkqe, iquau wäunua yätamäkqä ävätä, Iqueqä hänä-pmeçe ävätä, qokä-apäkä kuapanänjä iquau anğı mbqä imetñqä äpkqeqä” ätukçe.

*Jisasi Iqu, Batimiyasi ique anğüä iwimäkkqenqä**

† 10:31 Matiu 20:17-19; Lukä 18:31-34 § 10:34 Matiu 20:20-28 * 10:45 Matiu 20:29-34; Lukä 18:35-43

⁴⁶ Itani Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquatä, anä himqä Jeriko ätimäukuwi. Iquatä, ämaqä kuapänänitä ävämeqanqanqä, ämaqä hinuä pisqä, Batimiyasi, Timiyasi iqueqä hiknä iqu, huänqä manä iqi äpme, mbqä nätmatqä isuaunqä tquämanminqä. ⁴⁷ Iqu, “Jisasi Nasäretqätanä Iqueqä” tqanqä äwiyäqetani, aawqä yänänäqanqä ätätä, tii ätkqä. “Jisasi, Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinqä huäqä äkunänä.”

⁴⁸ I tquanqa, ämaqä kuapänäni, iqueni äminyäpu, “Aawqä matqä panä!” ätukuwi. Ii qäyä ätquanqä, iqu aawqä yänänäqanqä yqänänä, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, nyinqä huäqä äkunänä” ätukqä.

⁴⁹ Jisasi Iqu iqi ätqepäqä, “Ique tääqä tuätumapiyä” ätukqä.

Inqani qu hinuä pisqä iqueni, “Iqu sinqä ‘Äpänä!’ ätqi. Mä pämä ätqätnä, tqä äwqä hanuä äknätnä biyä” ätukuwi. ⁵⁰ I tquanqanqä, iqueqä gquä quäuqä huätä äquvätämäuqä, ätkamäutä, Jisasi Iquenyqä äpkqä.

⁵¹ Iqu äwimeqanqa, Jisasi Iqu, “Nyi äänä ikimäkmqäwä?” ätukqä.

“Näqanqä-vqä Iquki, nyi anqumä hinuä qänmqä nyimäkiyä” ätukqä.

⁵² I tquanqa, Jisasi Iqu “Si yqä uvä! Tqä quuvqä heqiyqä, anqä ikimäkqiyä” ätukqä. Asä qanqani, iqu hinuä anqä äqänätä, Jisasi Ique hänaqä qänaki äwivändkqä.

11

*Jisasi Iqu, yoqä naqä qonqä-qu enqä-pa, Jerusälemä ätimäukqenqä**

¹ Itanga iqua, Jerusälemä-tänqä qäqi timäupnqä ipiyänqani, anä-himqä Betäpaketä, Betanitä, qoqonä Olipä iu ätimäukuwi. Inqani, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä hñquaqui, hinuäqä ändawatätä, tii ätukqä. ² “Qe anä-himqä näninyqä winyqä. Qe yäpä inqisa äwäsiyanqani, donqi hipkä hñque guä äkiqiyequwä qunyinyä. Donqi iqueni, ämaqä hñqu haqäqä mämmeqä iminqä iquvi. Iqueni guä ewesinyä, ätuma äquvepinqä” ätukqä. ³ “Ämaqä hñqu, ‘Qe donqi gue, sunqä hiweqinyqä’ qesqanqutqä, qä kimani, ‘Naqä Iqueqä wäunüä-tänqä. Ga Iqu ämaqä huisä anqumä maqänä dowatänqiyä,’ suinyqä” ätukqä.

⁴⁻⁵ I tquanqa, iquaqu äwiyi, donqi hipkä hñqu, hänaqä iqi, anä qnqanä-tänqä iqi guä qäyänätanqä äqunqiyi. Iquaqu eweqanqiyänqä, ämaqä iqi ätqäuminuwä hñqua, iquaquini, “Donqi iqueni sunqä eweqinyqä?” ätukuwi.

⁶ I tquanqanqä, iquaqu quni, Jisasi Iqu ätukqä-pa ätukiyi. I tquanqiyänqä, ämaqä iqua, iquaquini, “Yqä ätuma winyqä” ätukuwi.

⁷ Inqani, iquaqu donqi, Jisasi Iquenyqä ätuma äpiyi, gquä quäuqä äquvätäsinyä, donqi iqueä haqäqä ipteqanqiyänqä, Jisasi Iqu haqäqä qä äpmakqä. ⁸ Inqani ämaqä kuapänäni, quwqä gquä quäuqä, äquvätäpu, hänaqä äqäqasäueqäkuwi. Ga ämaqä huiziqua, zä-äpa wäunuiuni ätäwäpu, hänaqä iqi äqäqasäueqäkuwi. ⁹ Ämaqä hinuäqä äwäpiyitä, ä qänaki äwivändäpiyitä, pu-aawqä ätäpu, tii ätkuwi.

“Goti Hanjuwä Iqueä yoqä haqäqä äwinä! Naqä Iqueqä yoqä äquvepätänqä Tqueni, Goti Hanjuwä Iqu anqänänqä iwimäkqiyä. ¹⁰ Neqä awiçu Dewiti iquesanä äpätänqä Tqu, Iqueqä ämaqä miqä, Goti Iqu anqä itquenä. Goti Haqä Yätu Äpmenqä Iqueqä yoqä, haqäqä ämamäunä.”

¹¹ Jisasi Iqu Jerusälemä ätimäuqä, hiqäva-imäkqä anqä äpaquvqä, nätmatqä eeqä hinuä äqunäkäkqä. Ae hea äyä eqanqa, Iqueqä ämaqä 12 iquatä, Betaninqä äukqä.

Jisasi Iqu, zä-eaqä hñque qui imäkkqenqä†

* **11:** Matiu 21:1-11; Lukä 19:29-40; Jonä 12:12-19 † **11:11** Matiu 21:18-19

¹² Awiŋgaŋi, qu Betanisa äpäpiyänggaŋi, Jisasi Iqu buayä dä äwikqe. ¹³ Inŋgaŋi Iqu zä-eaqä hŋqu quwqä kuapänä nänyä änyä tqäutangi äqunäqe, häukuä wiqänqä hiŋuänqä äukqe. Näŋi ätimäuqe, aŋqä, quwqenä änyätangi äqunqqe. Inŋgaŋi zä-eaqä häukuä qäyqänŋa mayi. ¹⁴ Ii äqunäqe, tii ätukqe. “Zä iquki, ämaqe-pqä hui aŋgumä häukui äkndopu, makŋqä danä ipnuwiqä.”

Iwä Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, iinä äyä tquangi äwikuwi.

Jisasi Iqu, mbqä wäunüä imäkmiŋuwä iquau huätä äpäsawqatkqenqä†

¹⁵ Jerusälemä ätimäupiyi, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä aŋä täknä yäpä inŋgisa äpäyäqe, Iqu ämaqä mbqä wäunüä imäkätqätanŋuwä eeqänäŋi, huätä äpäsawqatkqe. Itanŋa ämaqä mbqä huitaŋi tŋänqä imäkäpu väatqätanŋuwä iquauqä hevqetä, ämaqä yŋŋä-heeqe mbqä itqätanŋuwä iquauqä zä-hawitä ämäquvasqiyekqe. ¹⁶ Itanŋa hiqäva-imäkqä aŋä ququawä iqini, nätmätqä hui mbqä ipŋqä mäpeyqänqä imäkkqe. ¹⁷ Iqu ämaqä näqŋqä ävätä, “Goti Iqueä tuwanuiuni, tiinä äqänä.

‘Nqä aŋiŋqe, “Ämaqä eeqänä tääqä dqä aŋiqä” tŋnuwiqä.’§

Inä-qe, he quwä-meqä iquauqä zä-pmeqä aŋä* enqä-panä imäkätqänäüä” ätukqe.

¹⁸ Inŋgaŋi hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukŋuä-suqenqä näqŋqä iquatä, qätä iinä äwipiŋi, Iquenyqä zä ipu, Ique äpäkpŋqä diŋqä huänqä huiŋqä qävqä ikuwi. Qu zä ikuwi, ämaqä kuapänäŋi, Jisasi Iqueä näqŋqä vqanŋqenqä yäunüä ipu, miŋqä yänä iqanŋuwitanŋi.

¹⁹ Heaetäŋi, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquatä, aŋä-himqeuŋi äväma äukuwi.

Goti Iquenqä tääqä ätäpu, yatŋqä vqenqä†

²⁰ Awiŋga zä-hiŋuitäŋi, qu huänqeu äwäpiyänggaŋi, zä-eaqä hiŋuä äqunŋuwi, quatä buta himqä yätunqä yäüä pitaŋgi äqunŋuwi.

²¹ I äqunäpiŋqä, Pitä iqu kŋuä indqänäqe, “Näqŋqä-vqä Iquki, Si hiŋuä qunyä! Zä-eaqä äkasuwä ätunä iqu, yäüä ae äpiqeqä” ätukqe.

²² I tquanŋa Jisasi Iqu iquauŋi, “He Goti Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätukqe.

²³ “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hŋqu qoqonä hŋque, ‘Ävauätnä eqä-pŋä bu päkinyä’ ätque, iqueqä quuvqä mŋi, ‘Matimäuqä yänqiyä’ kŋuä mämeqä eä, ‘Iŋi ätimäunqiyä’ kŋuä äme, ätquäqe, iqueqä ätqanŋutqä dunä ätimäunqiyä” ätukqe.

²⁴ “Iinä etaŋgi Nyi he etqä, nätmätqä huiŋqä Goti Ique tääqä ätuäpu yatŋqä ävquwi, ‘Ne ämenqunä’ kŋuä ämapu quuvqä eqäpqe, he ämapŋqäüä. ²⁵⁻²⁶ Itanŋa he Goti Iquenqä tääqä tŋŋqä ätqäpiyänggaŋi, he hŋqutä äwqä äkasuwä-tänä eänuwi, iŋi iqueqä suqä quvqä etquetŋqenqä äwqä hanuä imäknäpu, hui imäquwi, heqä Heniqu Qäukuä Haqä Yätunä Iqu, heqä suqä quvqä huätä ämaemäutä, äwqä hanuä imäknänqiyä” ätukqe.

Jisasi Ique, “Yoqä naqe, äŋgisa ämenäwä?” ätukuwiŋqä†

²⁷⁻²⁸ Qu aŋgumä Jerusälemä ätimäupiyänggaŋi, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä aŋä täknä yäpä inŋgisa ikitqätanŋa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukŋuä-suqenqä näqŋqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, Ique äwimapiŋi, “Si nätmätqä tä imäktŋqe, yoqä naqe, äŋgisa ämenäwä? ‘Si ii imäktŋqe’ tqu ätkqäwä?” ätuäpu yatŋqä äwikuwi.

²⁹ I tquanŋuwänŋa, Jisasi Iqu, “Nyi yatŋqä hŋqu hemqänänjŋä” ätukqe. “He Nyi yatŋqä eyqe awä dqäpi, Nyi wäunüä tä imäkmqä yoqä ändapkqä Iquenqä, etmqänä.

³⁰ Häe! He Nyi awä dpu. Jonä asŋä-qäyqä iqu wäunüä imäkmiŋqe, yoqä naqe, qäukuä haqä yätuta ämakqäta, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?”

† 11:14 Matiu 21:12-13; Lukä 19:45-46; Jonä 2:13-17 § 11:17 Asayä 56:7 * 11:17 Järämai 7:11 † 11:19 Matiu 21:20-22 † 11:25-26 Matiu 21:23-27; Lukä 20:1-8

³¹ Inġani quwqä-quwä tii ätnġuwi. “Ne ‘Qäukuä haqä yätutanjikä’ tquanġuatqe, Iqu tiinjä natänqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänjuwäwä?’ ³² Injāqe, ne ‘Ämaqetanjqä’ tuatunquäta? I matqä yatunqueqä” ätnġuwi. Ämaqe, “Jonä iqu, hiñuä-tqä-queqä” knuä indqänätanġuwiñqe, zä ipu, matqä ikuwi. ³³ Inji qu kimanji, “Ne maqñqe qä” ätukuwi.

I tquanġuwänġanji, Jisasi Iqu, “Nyi-pqe inänji. Nyi yoqä naqä-tänjä eämä, wäunjuä e imäkätñqenqe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

12

*Kukñuä ktqä, wainqä wäunjuä miqä quvqä iquauñqä**

¹ Inġani Jisasi Iqu qunji, kukñuä ktqä tii ätukqe. “Ämaqä hñqu guä-wainqä vowä ikqäwätä, täknjä äqiyäqe, guä-wainqä häukui qonjqä itä, eqä päquveqätñqä, hikä huä ätäkätä iquqonmäuqe, ämaqä wäunjuuñqä hiñuä äqumbu pmeqä anjä quäuqä ämätäqe, itanġa wäunui, ämaqä mbqä meqä imäkpnjqä hñquauqä hipa iu äwimä, anjä kinjä nämqä wäniqe. ² Iwä häukui yäuä änduqänġanji, iqu iqueqä wäunjuä-wiyqä hñque, wainqä häukui hui äpatäpu wipñqä, wäunjuä miqä iquauñqä dowatäniqe. ³ Iqu ätimäuqanġanji, wäunjuä miqä iqua, iqueni a äkiqätäpu, ptqä äpäsäpu, nätmätqä hui a maqätqä anġumä dowatpnuwi. ⁴ Inji wäunjuä-wiyqä hñque anġumä inä dowatäniqe. Wäunjuä miqä iqua iquenä-pqe nyuänju äpäsäpu womba-injqä itquapnuwi. ⁵ Ii qäyä iqanġppi, Iqu hñqu-pqä inä dowatäniqe. Inġani qu iqueni pizqä päkpnuwi. Itanġa kuapänänji, suqä asä ii itquapnuwi. Hñquauñi, ptqä äpäsäpu, itanġa hñquauñi, pizqä päkpnuwi. ⁶ Inġani iqueqä ymeqä, iquenjqä kuapänä äwinymitätqä iqunä yqänä pmetäniqe. Iwä yäpaki, ‘Wäunjuä miqä iqua, nyaqä ymeqä iqueni, qätä wipñqäuä’ ätätä, iqu, iqueqä ymeqä ique dowatäniqe. ⁷⁻⁸ Inġani wäunjuä miqä iqua, ‘Ka qä ämeniqä-qu, täsqukuänä’ tmbnuwi. ‘Maqänänjä! Pizqä äpäsänä. Ga iqueqä wäunjuä tä, neqä nemänätñqänänjä’ ätnäpu, ique a äkiqätäpu, pizqä äpäkpñi, iqueä huiwi wäunjuä täknjä yäpaqä mäñgisa matnämäupnuwi.

⁹ Inġani kaqä wäunjuä iutänjä kawiqu, äänä yäniqe? Iqu äpatä, wäunjuä miqä iquauñi pizqä äpäsätä, wäunui huizi iqua mipñqä väniqe. ¹⁰ Inji he Goti Iqueä buki a matäuqä itqänjuwäta?

‘Hikä-anjä-mätqä iqua, hiki quvqä wäunjuä maeqä hiñuinä äqunġuwi, hikä iinjä iqu, anjä quea enjqä-panjä, anjä yänänäñjqä imäkqä-queqä. ¹¹ Inji tä, Naqä Iqueqä imäkqanġi ne hiñuä äqunätaqe, anġuänänjä äqunänju.’”†

¹² Iqu i tquanġa, Israitqä iquauqä ämaqä naqä iqua, kukñuä ktqä ii, iquauñqä äyä tqanġqenjqä näqñqä ekuwi. Inġani iqua, Iqueni guä qäyanätpu ikuwi, ämaqä kuapänä etanġuwiñqä zä wiñġanġi qanyä äväma äkuwi.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenjqä‡

¹³ Ämaqä naqä iqua, Parisi hñquatä, Heroti iquenjqä äwinjäminjqä hñquatänji, Jisasi Iqu kukñuä quvqä hui tqanġutqe äkäpnjqä, Ique yamwiqä wipñqä ändowatkuwi. ¹⁴ Ique äwimapiyi, “Näqñqä-vqä Iquki, ne Tqä suqenjqä näqñqä tii enju. Ämaqe uqä yoqenqätä, quwqä äwiñqenqätä knuä mindqänjqä itnä, suqä jänänänjinä imäkätnä, Goti Iqueqä suqenjqä qäyunä ämotquetqänjä. Inji Si knuä äänä äkiyqiyä? Romätanjä ämiqä naqä Sisa iqueni, ne mbqä takisi ävquatuñquätänä, mäwqä iquatuñquätänä?” ätukuwi.

¹⁵ Iqua yatñqä naqä-qakuä mäwqä iqanġuwiñqe, Iqu näqñqä eäqe, kima tii ätukqe. “He Nyi yamwiqe, sunqä nyiyqä? Mbqä hikä hñqu, Nyi hiñuä qunmqä

* **12:** Matiu 21:33-46; Lukä 20:9-19 † **12:11** Apqä Bukä 118:22-23 ‡ **12:12** Matiu 22:15-22; Lukä 20:20-26

äma quveppu.”¹⁶ Iqua hñqu äma pqañguwänga, Iqu qunji ämävauqe, “Ktqä tätä, ä yoqä tätäni, tqueqä pmenä?” ätukqe.

Qu, “Romätanä naqä iqueqeqä” ätukuwi.

¹⁷ Iqu kimanji, “Inji, nätmätqä Sisa iqueqä etañgutqe, ii kaqä-que wipñqeqä. Ä nätmätqä Goti Hanjuwä Iqueqä etañgutqe, ii Goti Ique wipñqeqä” ätukqe. I tquanğa, qu Iqueä kukñuinğä miığä hii imäkäukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua aņgumä vauqenğä ätukqe§

¹⁸ Satyusi, ‘Ämaqä pizqä äpäkombqä iqua, aņgumä häñä mävuqä ipnuwiğä’ ätmñuwä iqua, Jisasi Ique äwimapiyi, yatñqä tii äwikuwi. ¹⁹ “Näqñqä-vqä Iquki, Mosisi iqu bukä iunji, Israitqä iqunenyğä tiinğä ätätä äqäkqe.

*‘Ämaqä hñqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, kañguequ apäqñğä ämetä, kätequenyğä tñänğä hiätñqe, ymeqä hemeñqiyä.’**

²⁰ Itanğa hiñuiqänäni, ämaqä 7 hñguiqua äpmamñuwi. Itanğa inğuiquautani, kätequ apäkä ämeqe, ymeqä meämeqänğa äpäkoņgqe. ²¹ Itani käuņguequ apäqñğä iinji ämeqe, ymeqä meämeqänğa äpäkoņgqe. Itanğa käuņgua huizi iqu, apäkä asä ii ämetä, äpäkoņgqe. ²² Inji eeqänänğä inğuiqua, apäkä iinji ämapiyi, qu ymeqä meämeqänğa äpäkoņguwi. Yäpaki, apäkä ii inä äpäkoņgqeğä. ²³ Inji, ämaqä äpäkombqä iqua aņgumä ävauqañguwänğanji, apäkä eeqänğuiqua ämamñuwä täsi, tqueqä heäniğäwä?” ätukuwi.

²⁴ Iinğä tquanğuwänga, Jisasi Iqu tii ätukqe. “He Goti Iqueä bukiu äqänänğenğätä, itanğa Iqueä yänänäqñqenğätä maqñqä, qämä-qämä ipu, ii ätqäuä. ²⁵ Hea inğanji, ämaqä ae äpäkombqä iqua aņgumä ävaupiyänğanji, qokä-apäkä mämanğä ipnuwiğä. Oeyä. Qu enätqä qäukuä yätunğä iqua äpmeñuwä-pa, iinğä pmapnuwiğä.

²⁶ Itanği ämaqä äpäkombqä aņgumä ävauñnuwänğqe, Nyi yatñqä hemqeğä. He Mosisi iqueä tuwanğä zä-yänğä-tänji tä aņgqenğä a matäuqä itqänğuwenda? Inğanji Goti Iqu Mosisi iquenji, ‘Nyi Aprähämä, Aisakä, ä Jekopä iquauqä, Goti Iquñğä’† ätukqeğä. ²⁷ Goti Iqu, ämaqä ae äpäkoņguwä iquauqä manä. Ämaqä häñä äpmeñuwä iquauqä Goti Iqueğä. Iinğä etanği, Aprähämä, Aisakä, Jekopä, iqua ae äpäkoņguwä-qe, häñä yqänä äpmeñä. Iinğä enğä di, he qämä-qämä kuapänä ipu ätätqänğäuä” ätukqe.

Kukñuä-suqä naqänänğä, huizi iquau ämäwqätäunğä iqu, äsqukuä?‡

²⁸ Iqua kukñuä yqänä tätqätanğuwänga, kukñuä-suqenğä näqñqä hñqu äpäqe, qätä äwikqe. Jisasi Iqu quvağä yatñqeunji, kima aņguänä äyä tquanği äwiyäqe, iqu Jisasi Ique yatñqä tii äwikqe. “Kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqä, ga huizi iquau kiņganä ämäwqätäunğqe, äkisqukuä?” ätukqe.

²⁹ Iqu yatñqä ii vqanğa, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Suqä kiņganänğä iqu, tiinji.

‘Israitqä iquenä, kukñuä tä qätä aņguänä wipu. Goti neqä Naqä Iqu, Kiqä-kiuänänğä Iquvğä. ³⁰ Itanğa Goti Hanjuwä tqä Naqä Iquenji, si tqä äwqetä, qeqä-quuvqetä, kñuä indqänğqetä, yänänäqñqetäni, Ique näwe äwinyätinä, Iquenyqänä kuapänä kiņquätñqeğä.’§

³¹ Itanji huizi iqu tiiyi.

*‘Si tqä-täunğä äkinyätñqä-pañji, ämaqä si-tänğä iqi äpmeñuwä iquauñqä-pqe, inä kinyätñqeğä.’**

Suqä iquaquinji, huizi iqua mämäwqätäuqä enğäuä” ätukqe.

§ 12:17 Matiu 22:23-33; Lukä 20:27-40 * 12:19 Kukñuä-suqä 25:5 † 12:26 Aņgumä Itmakğä 3:6 ‡ 12:27 Matiu 22:34-40; Lukä 10:25-28 § 12:30 Kukñuä-suqä 6:5 * 12:31 Hiqäva-imäkğä 19:18

³² I tquanğa, kuknuä-suqenqä näqñqä iqu tii ätukqe. “Näqñqä-vqä Iquki, Si naqä-qakuä qäyunä ätnyä. Goti hui aanqe! Iqu Kiqä-kiuänä äpme. ³³ Itanğa ne neqä qeqä-quuvqe, kñuä indqänqe, yänänäqñqe, Goti Iqueni, ävätanä, Iquenyqä kiinjä nenquätñqe. Itanğa neqä-neuänqä änenyätñqä-pa, ämaqä huizi iquauñqä-pqe inä nenquätñqe. Ne iinjä itunqe, ii nanuä, nätmätqä huitanjä-huitanjätä hiqäva äqiyätanä, Goti Iquenyqä tä ikeqeñi, suqä tquaqu ämäwqätäuninyqä” ätukqe.

³⁴ Jisasi Iqu, ämaqä iqu kñuä äñguä indqänätä tquanği äwiyäqe, iqueni tii ätukqe. “Si Goti Iqunä miqeñi, qäqiqi äpmeñinyä” ätukqe. Iutanj, ämaqä eeqä zä ipu, Ique yatñqä hui mäwqä ikuwi.

Krais iqu, tqueqä ymeqäwä?†

³⁵ Jisasi Iqu hiqäva-imäqä anä mätnätanğqä iqi näqñqä ävätä, tii ätukqe. “Kuknuä-suqenqä näqñqä iqua, Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunüä ikqä Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ iqua näqñqä äänä epu tätqänä? ³⁶ Dewiti iqunäñi, Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, ique kñuä vqanği, tii ätkqe.

‘Naqä Hanjuwä Iqu, ñqä Naqä Ique tii ätukqe qä. ‘Nyi Tqä himä-wiunqä iquauñi, Saqä yäpä iqi pmuatekimniqänğanqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmettñqinyä,’ ätkqe qä.’

³⁷ Inj änäñğä? Kraisi Iqueni, Dewiti iqunä, ‘Ñqä naqueä’ ätukqä-qe, ämaqe, Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä ymeqe qä’ änäñğä tätqänäuä?” ätukqe.

Ämaqä kuapänäñi, qu Jisasi Iqueqä kukñui qätä äwiyäpiyanğanj, yeeqä iminjuwi.

Wopqä ipu, kukñuinä tqä iquauñqä, wa wipiyä‡

³⁸ Jisasi Iqu näqñqä ävätäqä inğanj, Iqu tii-pqä inä ätukqe. “Kuknuä-suqenqä näqñqä iquauqä suqä quvqenqe, wa wipiyä. Qu suqä tquaunqe, kiinjä äwinyänä. Gquä quäuqä ipmbu qanä upñqäuä. Ququawä aquvqñqeñi, ämaqe iquauñi, ‘Hiunjinğanj qä’ tupñqäuä. ³⁹ Anä aquvqñqeñi, anä äñguä iqinyä pmapñqäuä. Ymisänä naqä imäqänğanj-pqe, anä äñguä iqinyä pmapñqäuä. ⁴⁰ Inj qu apäqñqä iuañi, quanğä ätuäpu, quwqä anj quwä mapñqäuä. Qu tääqä quäuqä ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quanğä tquäpñqäuä. Iqu suqä quvqä iwäsäuniqänğanj, ämaqä iinjä iqua, quwqä hanä-iqe, ämaqä huizi iquauqe, ämäwqätäuniqe qä” ätukqe.

Apäkä apäqñqä nätmätqä maeqä hui, mbqä ätnämäukqenqä§

⁴¹ Inğanj Jisasi Iqu, Goti Iquenyqä mbqä tnämäuqanğuwä-tänj iqi äpmeqe, ämaqä mbqä tnämäuqanğuwä, hinuä äqunä äpmaminqe. Ga ämaqä mbqä hatnjä-tänj kuapänäñi, mbqä hävemnäqñqä ätnämäuminjuwi. ⁴² Inğanj apäkä nätmätqä maeqä yawiqä hui äpäqe, mbqä wänqä hnjuaqunä ätnämäukqe. ⁴³ Iqu ii äqunäqe, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau, tääqä ätuätumetä tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqä. Apäkä nätmätqä maeqä yawiqä täsiyqä mbqä ätnämäuqe, ämaqä Goti Iquenyqä mbqä tnämäuqä täu ätnämäuquwi, iyyqe, eeqänänj iuqe, ämäwqätäuqiyä. ⁴⁴ Itanğa qokä-apäkä quwqä mbqä kuapä iutanj, wänqä hmbu ätnämäuqäuä. Apäkä täsi iinjä ma, mbqänqä äwa itä iyyqä quuvqänqä äwiñqepu, eeqänä qe ätnämäuqä-qae, aanqä pmeñqiyä” ätukqe.

13

*Hanjä-iqä hea yäpakänğa timäuniqenqä**

¹ I ätäqe, Jisasi Iqu hiqäva-imäqä anjutanj yäpaqänğisa ätimäwa pğanğanj, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hñqu, “Näqñqä-vqä Iquki, Si hiqäva-imäqä anj

† 12:34 Matiu 22:41-46; Lukä 20:41-44 ‡ 12:37 Matiu 23:1-7; Lukä 20:45-47 § 12:40 Lukä 21:1-4 * 13: Matiu 24:1-51; Lukä 21:5-36

hinuä qunyä. Kiqä hikä naqetä, anä qeqätqetäni, äänä ämätukuwätiyä-qe, ne iinqä manjä matqä yanqunä” ätukqe.

² I tqanga Jisasi Iqu iqueni, “Si anä naqä tä mätnatangqä tqauñi hinuä äqunänä? Hikä iqua yänqä-mänqeu yqänä tii maknqä, qäpu heniqueqä. Eeqäpnä qäpu äsisäupu, bi tnämäupnuwiqä” ätukqe.

³⁻⁴ Jisasi Iqu qoqonä Olipä iu, hiqäva-imäkqä anä nängisa mätnatanggi äqunä pmetanğani, Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, itanga Endru ique, iqua quwqä-quwänä Jisasi Iqueni yatnqä tii äwikuwi. “Nätmatqä iini, äknğa timäuniqä iinqä, natiyä. Itanga ne squä-ganä mänätqueqanğuti, ga ne iutani näqnqä eätanä, ‘Ou, nätmatqä tiinä tqua timäuniqenqä äyä änatqiyä,’ knuä neyäninqäuä” ätukuwi.

⁵⁻⁶ Yatnqä ii vqanğuwänğa, Iqu iquauñi, tii ätukqe. “Qu quanğä etäpu, hiqä knuä indqänqä qui emäkqänqe, he mimbiyä. Ämaqä kuapänä hnqunä-hnqunä ätimäuqisäpu, Nqä yoqe ätäqisäpu, ‘Nyi qäqunjqä’ ätäpu, ämaqä kuapänänä iuqä knuä indqänqä, qui iwimäkäqisqäpnuwiqä. ⁷ Itanga he ämaqe mäkä naqänänä päunğeyqanğuwu qätä äwiyäpu, ‘Ämaqä kinä danä hui mäkä äunätqänäuä’ tqanğä qätä äwiyäpiyanğani, he zä ipu, yäunüä-yäunüä miqä pa iqäpnqä. Nätmatqä iini ätimäutäqä-qe, hiunji yäpaki änanjqä. ⁸ Ämaqä huitanä iqua, hueqä-himqä huitanä iquatäni, mäkä vauqumuatpnuwiqä. Ämaqä miqä hnqueqä mäkä-iqä iqua, huiziqueqä iquatäni, mäkä humbnuwiqä. Hnqäqini, qua ekä yäniqueqä. Itanga hnqäqini, buayä dä naqänänä timäuniqeqä. Apäkä iua, ymeqä änä ämipnqä tänjä-hunqä ämetqänuwä-päni, nätmatqä iinjä iqua-ganä timäuniqeqä.

⁹ Iinjä etanği, he yasämä mimbiyä.† Ämaqä naqä kuknuä mitqä iquauñqä etma upnuwi. Itanga anä aquväqnqä iu ptqä hepäkpnuwi. Itanga qu Nyi mändi ängittqiyäpu, he anä-himqeutänä ämaqä naqä iquauä hinuä iqi ekitqätepnuwi. Ii he iquau kuknuä änguä we-hunqä-tänji, awä eeqä tupnqenqä. ¹⁰ Itanga Ämaqä eeqänänä, qua äwitqutänqä-pa, qu kuknuä änguä we-hunqä-täninqe, qätä-ganä wipnuwänqeqä. ¹¹ Itanga qu etmepu, kuknuänqä etma uwqanğpqe, ‘Ne kuknuä äänä tatunquäwä?’ knuä maeyqä itä, zä miqä iqäpnä. Inğani kuknui, he matqä, Goti Iqueqä Dnğä Änguä Iqu täniqeqä. Inji, he knuä Goti Iqu etapqanğqenä tqäpnä.

¹² Ämaqä hui quwqä kätä-känğueque, huiziqua ique pizqä päkpñqä iinqe, quwqä hipa iu wipnuwiqä. Itani kaniqukua, quwqä ymeqä iquau-pqe, suqä asitanjinä itquapnuwiqä. Itanga ymeqä iqua, kunaqä-kununğautä-pqe, mäkä äunäpu asä ii ipnuwiqä. ¹³ He Nyaqä yoqä-tänğuenä etanği, ämaqä eeqänänäni himä-wiunqä emäkqäpnuwiqä. Inğqe qokä-apäkä hanjä-iqä qäpu etqänğanqä yänä äqambu äpmamitpñqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hänjä iqumuatäniqeqä” ätukqe.

¹⁴ (Ämaqä kuknuä tä a ätäutäqä iqu, näqnqä änguänä mequätñqe.) “He nätmatqä qui imäkqä quvqänänä iqu anä pmua imäknänqä iqi tqäutanggi qumbnuwiqä. Inğani qokä-apäkä qua Jutiya iu äpmeñuwä iqua, ze, qoqonä yätunqä yqäpnqä. ¹⁵ Ä ämaqä anä atääqä hevqä iu äpmamitätqä iqu, qua mäni ikuapmäutäqänğani, iqu anä yäpä yänğisa mäpeyqä itä, iqueqä nätmatqä anä yäpä inğisa witanğutqenqä knuä mindqänqä itä, hämänänä zä uwquänqä. ¹⁶ Nğ ämaqä, iqueqä wäunüä iu äpmamitätqä iqu, iqueqä gquä quäuqä metnqä anğumä mäwqä iquänqä. ¹⁷ Itanga, apäkä äwqä-tänğä iuaunqätä, ymeqä anuänqä-tänğä iuaunqätänji, zä maqänä mäwqä iqanğpqnqe, huäqä kiinjä hunqeqä. ¹⁸ Nätmatqä quvqä iini, yunüä qunqänğa matimäuqä yätñqä diñqe, he Goti Hanjuwä Iquenqä tääqä tqäpnqeqä. ¹⁹ Itanga hanjä-iqä inğa timäuniqe, naqänänä ämäwqätäuniqe. Goti Iqu qua imäkkqänğata tänğa tinqe, hanjä-iqä tqutä asänänäni matimäuqä iminqeqä. Qänakndanä-pqe, iini matimäuqä yäniqueqä. ²⁰ Hanjä-iqenqe, Naqä Iqu, ‘Wänqäpu wäniqueqä’ ae ätkqeqä.

† 13:9 Matiu 10:16-22; Lukä 21:12-19

Iqu iinjä mimäkcqä-säpi, ämaqä eeqänä qui imäkngäpningä. Inäqce Iqu qokä-apäkä Iqueqänqä atäunüä ikqä iquaunqä kñuä indqänätä, wänqäpu hiätñqä imäkäniqueqä” ätukqe.

²¹ “Inğanj i ämaqä hui, ‘He hiñuä qumbiyä! Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu ique atäunüä ikqä iqu täqi äpmenä,’ ä ‘Nänj äpmenä’ etqanqce, he qätä mäwiyqä pa iqäpnqä. ²² Ii tiinjä etanji. Ämaqä quanqä-tqä hui ätimäupu, ‘Nyi Kraisi he ämeyqänqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä änyikqä iqunjqä’ etäpu, ämaqe kñuä iqä mapñqenqä, nätmätqä ämaqä mimäkcqänänä huitañä-huitañi imäkpnuwiqä. Quanqä-tqä iinjä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqänqä atäunüä ikqä iquaunji, qäyasäqi ätuma wanä-tpu ipnuwiqä. Itanqa ämaqä huizi, ‘Nyi hiñuä-tqä iqunjqä’ ätäpu, asänänä imäkpnuwiqä. ²³ Iinjä etanji nätmätqä eeqä timäuniqenqä Nyi ganä awä näwi etqä. Inji he yasämä mimbiyä.

²⁴⁻²⁵ Itanqa, hanjä-iqä naqänänä ae etqä iqua qäpu hiqanğanj, maqänänj *mäptqä iqu hea äwitä, qanüä iqu mäyänqä itä, qätäqueqä iqua qäukuä yätunji äväma qua täu qiyäpäknganquwänqa, ga nätmätqä yänänäqñqä qäukuä yätu äwiñuwi ämenjä ipnuwiqä.*† ²⁶ Inğanj qu, Ämaqeucqä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yänänäqñqetä, Iqueqä we-hunqä naqänänä itä pñanji qumbnuwi. ²⁷ Inğanj Iqu enätqä iquau ändowatätä, ämaqä ‘Nqeqä’ ätätä atäunüä ikqä iquaunji, qäukuä-qua hitunüä äwitqutänqä-pa, aquvä eeqänä maqiyäniqe.

²⁸ Itanqa zä-eaqä iqu ämetquetñqenqä näqñqä mapiyä. Kiqä äpa iunji, eqä yqänä änyä, quwqä mñi änyä-hänä ingqäqce, näqñqä tiinjä iqäpnqä. Yunüä äqunätñqce qäpu eätä, mäptqä dnä hinätñqce, qäqi etanjiyqä. ²⁹ Asä iinjä, he nätmätqä Nyi etqäqä iinjä ii timäwäwqanji äqumbiyänğanj, he näqñqä tiinjä hipnuwiqä. Ämaqeucqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqä anä hänaqä iu näwe tqäutanjiyqä. ³⁰ Nyi he naqä-qakuä etqä. Ämaqä hea inga pmapnuwä iqua, qu mapäkonqä yqänä pmetanquwänqa, nätmätqä eeqänänj timäuniqeqä. ³¹ Qäukuitä, quaetä qäpu heniqe. Mä Nyaqä kukñui qäpu maeqä yäniqe.

³² Inäqce nätmätqä iinjä äkñga timäuniqä iinjce, ämaqä hñqu änyä maqñqä eänä. Ynaunjqä qäukuä yätutanä iquatä, Nyi Ymeqä Iqundänj, ne änyä maqñqä eänunä. Apiqu Iqueqä-kiuänänjqä. ³³ Nätmätqä iinjä äkñga timäuniqenqä änyä maqñqä eänuwä-qae, yasämä ätuäqämepu, hiñuä äqumbu pmetpñqce. ³⁴ Ii tiinjä enqäpanji. Ämaqä hñqu kinä hmqä wätñqä, ga iqu, iqueqä wäunüä-wiyqä iqua, iqueqä anä mipñqä ävqä-panä iinjyi. Ga wäunui, ique-iqueqä äpatätä, kikinä väniqe. Inji, hänaqä qñqanä miqä iqueni, ‘Yasämä ätuäqämanä pmetñqeqä’ tuäniqe. ³⁵⁻³⁶ Iinjä etanji, ‘Kaqa anä-tänä iqu, heätänä-qe, ä quaqänqanä-qe, ä zänqä kñuä duätqätanqanä-qe, nñ zä we-hunqanqanä-qe, äkñga ti päniqätiyä-qe’ änyä maqñqä eänäuä. Iinjce, he yasämä ätuäqämepu, ga hui, ‘Iqu inga pänqiyä’ kñuä maeyätanqa, äpätnqce, hiqaqä witanqä hiqänqä iinjäuä. ³⁷ Nyi kukñuä etqce, qokä-apäkä eeqänänä iu ätquä. ‘Ga yasämä ätuäqämapu pmäpnqä iinjä’ etqänä” ätukqe.

14

*Ämaqä naqä iqua, Jisasi Ique päkpnqä ätnquwiñqä**

¹ Hiunji naqänänä Pasopa ätätqänquwä iqutä, bretqä yenüä qo-matäuqä hiunji iquatä timäutñqä, hiunji hñquacu änyä äwäminqce. Inğanj hiqäva-imäkcqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatänj, kukñuä ätqämanäpu, “Ne Jisasi Ique maqñqä itmetanä pizqä päsatunqce, äänä imäkatunquäwä?” ätnquwi. ² “Ämaqe

† 13:24-25 Asayä 13:10; Joeli 2:10 * 14: Matiu 26:1-5; Lukä 22:1-6; Jonä 11:45-57

hiñuä änaqänäpu mäkä ipäqiyqenqe, ne suqä iñi, hiunji naqänänjanga mimäqkä yatunqeqä” ätnquwi.

Apäkä hui, eqä jinanä-weqe, Jisasi Iqueä nyuänju equatekqenqät

³ Jisasi Iqu anä-himqä Betani, Saimonä Wänyimänqueä† anju buayä gmanätqätanga, apäkä hui hikä häkä eqä jinanä-weqä inqä hñqu, äma äwimetä, häkä pmäukui ikuväqe, eqä jinanä-weqe Jisasi Iqueä nyuänju äwiqatqke. Häkitä, eqä jinanä-weqetä, kiqä mbqe naqänäñi. ⁴ Inganji apäkä ii, ii imäkqanqenqä, ämaqä iqi pmaminuwä ii, äwqä äkasuwä imäkpäyi, quwqä-quwä, “Eqä jinanä-weqe, sunqä hñgi qui imäkqiyä?” ätnquwi. ⁵ “Eqä jinanä-weqe, mbqä 300 täuqä imäknäqe, mbqä ämanäqe, ämaqä nätmätqä maeqä iu winätñqänänjqä.” Ii ätmäbiyi, apäkä iñi äkasuwä ätukuwi.

⁶ I tquanquwänqä, Jisasi Iqu ätukqe. “Iñi hiñuinä qumbiyä. Sunqä hanä-iqä vqäuä? Ii Nyi suqä äñguänäñi inmäkqiyä. ⁷ Ämaqä nätmätqä maeqe, hesä anäñi, hea ique-ique pmetñqäuä. Iñä etanqi, ‘Yätamäkqä eanä’ kñuä eyqe, yätamäkqä wipñqe. Mä Nyi iñä maetqe, Nyi hesä anäñi, hea ique-ique mäpmeqä itmniqeqä” ätukqe. ⁸ “Apäkä täsiyqe, ae äyä imäkqiyä. Ii eqä jinanä-weqä äñjiquatqe, Nyaqä huiwi qua witñqenqä näwi-ganä inmäkqiyä. ⁹ Nyi naqä-qakuä etqä. Anä eeqänänqä im-imä kukñuä äñguä we-hunqä-tänji awä ätäkipiyänqanji, apäkä täsi inmäkqenqä awä inä tqäpñqeqä. Iñi qu iñqe, hui mimäuqä iqäpñqänänyä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau vätnqä ätukqenqäs

¹⁰ Itanqä Jutasi Iskarioti, Jisasi Iqueqä ämaqä 12 iquautanä hñqu, Jisasi Iqueni, hiqäva-imäkqä naqä iquauä hipa iu vätnqä, täkqä tuätñqä äukqe. ¹¹ Qu iñä qätä äwipiwi, yeeqä ipu, “Ne naqä-qakuä mbqä hui ktapanqunä” ätukuwi. Inganji iqu, “Äkñga ti itmetmä wimqändiyä” tä iqe, huänqänqä qävqä iminqe.

*Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuä yätquakä iquatä ymisanä yäpakä äñguwänqanqä**

¹² Hiunji naqänänqä bretqä yeñuä qo matäuqä bñqä iquauqä hiunji kinganänqä iqu ätimäukqe. Quväukuä ique-ique hiunji iqueni, Israitqä iqua Pasopanqä kñuä indqänäpiyänqanji, sipsipqä hui äpäsäpu gpnä. Inganji Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, “Si Pasopa iutanä ymisanä dñqe, ne nätmätqä näwinyänji äñgi kimäkiyatunquäwä?” ätukuwi.

¹³ Inganji Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hñquaqi, ändowatätä tii atukqe. “Qe anä-himqä yätunqä hinyqä. Ämaqä eqä-häkä meqä hñqu äqemenqiyä. Ga iqueni, qänaki wivändqinyqä. ¹⁴ Iqu anä yäpä yänqisa paquvqanqä, anä kaniqueni, ‘Ämotqueqä Iqu, si yatñqä kiyenqä äyandowatqiyä’ suinyqä. ‘Nytä, Nqä ämaqä wäunjuänqä ämotquetñqä iquatä, hiunji naqä tqe, buayä natunquä anä hiqñqä äñgikä?’ äyatqiyä,’ suinyqä” ätukqe. ¹⁵ “Qe ii tquanqiyänqä, iqu anä hiqñqä naqänänqä haqä yätqä ämätnänqä iqueni ämäqesquenqiyä. Iquvanätä, buayä nqätä, näwenyä imäknänä. Qe iqiñi, buayä näwenyä inemäkinyqä” ätukqe.

¹⁶ I tquanqä, iquaqu eyi, anä-himqä yätu ätimäyi, nätmätqä eeqänä Jisasi Iqu ätukqä-pa imäknätanga äqunyyi, Pasopa iutanä ymisanä bñqenqä näwi imäkkiyi.

¹⁷ Heaetänji, Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä 12 iquatä, eeqäqua ätimäukuwi. ¹⁸ Qu ymisanä änäpu äpmapiyänqanji, Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuä etqä. Hesänä hñqu, Nyinqä täkqä tuänä. Ii ämaqä Nyitä ymisanä anä änatqänuwä iquendanä hñquvqä” ätukqe.

† 14:2 Matiu 26:6-13; Lukä 7:36-50; Jonä 12:1-8 ‡ 14:3 Saimonä iqu hiñuiqänäñi wänyimänqä-tänqä äpmaminqä etanqi, qu iqueni “Wänyimänqueä” ätuminjuwi. § 14:9 Matiu 26:14-16; Lukä 22:3-6 * 14:11 Matiu 26:17-30; Lukä 22:7-38; Jonä 13:1-17:26

¹⁹ I tquanğa, iqua äwqä-hañä ämepu, hñqunä-hñqunäni, “Ii nyi ma! Qäyutanä?” ätukuwi.

²⁰ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, “He 12 iquendanä hñqueyqä. Ämaqä Nyitä Bretqä hevqä asiu äyämetä ängqäqä iqueyqä” ätukqe. ²¹ “Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, ‘Äpäkonänqiyä’ ätkqä-pa, Iqu e päkonänqiyä. Itanji Ique himä-wiunqä iquau vätnqä iquenyqe, iqueni hanä-iqä naqänänä wimenqiyä. Ämaqä iinjä imäkätñqä iqueni, kånai maunyqä-säpi, ii ängüä hitäningä” ätukqe.

²² Qu ymisanä änäpiyänğanji,† Jisasi Iqu Bretqä hñqu ämeqe, Goti Ique “änguiqä” ätuäqe, äkutätä, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iquau, ävqäwätä tii ätukqe. “He mändaupiyä. Tä Nyaqä huiwiqä.” ²³ Itanji Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, Goti Ique “änguiqä” ätuäqe, iquau ae äväqetani, eeqäqua iuta ängüwi. ²⁴ Itanji, Iqu tii ätukqe. “Tä Nyaqä häneqeqä, Goti Iqu kukñuä guä mäsaunenqe, yänänäqñqä imäkätñqä diñqeqä. Nyi ämaqä kuapänänä iu yätamakqä vätnqe, ñqä häneqe equatqänä” ätukqe. ²⁵ “Nyi naqä-qakuä etqä. Nyi wainqä-eqe, Goti Iqunä miqänğa hanji nmniqänğanqe, anğumä manqä imqänä” ätukqe.

²⁶ Inğanji qu apqä hñqu ätpiyi, anä-himqä iu äväma, qoqonä Olipänqä äukuwi.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “Nyi Iquenyqe änyä mañqeqä’ ttñqinyä” ätukqenqä†

²⁷ Ii äwäpiyänğanji, Jisasi Iqu iquauñi, tii ätukqe. “Heqä Nyinyqä quuvqä heqiyqe, mändi päwiñqiyä. Ii Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä ätä äqänänqä-payqä.

‘Nyi sipsipqä-miqä ique päkmqänä. Iinjä imäkqanğmdqänğa, sipsipqä iqua zä im-imä wepnuwiqä.’§

²⁸ Itanji Goti Hanjuwä Iqu, Nyi anji nyivauqumuatqanğa, Nyi qua Galili iunqä hiñuiqä emamniqeqä” ätukqe.

²⁹ I tquanğa Pitä iqu, “Iqua eeqänä, quwqä quuvqä heqiyqe mändi qäyä äpäwiqanğuti, nyi ii miqä ymqänä” ätukqe.

³⁰ I tquanğa Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuä äktqänä. Heatqä tqueni, kukutakisqä äkakä hñquaqu matqänğa, si Nyinqe, ‘Nyi Iquenyqä mañqeqe,’ hñquaqu-hñque ttñqinyä” ätukqe.

³¹ Jisasi Iqu ii tquanğa, Pitä iqu yänä äqänätä, “Qäyä eänä. Si äpäkonğti, nyi-pqe anä päkonenqeqä. Nyi Sinyqe, ‘Iquenyqä mañqeqe’ matqä imqänä” ätukqe. Itanji wänuänqä ämotquaminqä eeqänänä huiziqua-pqe, inyänä ätkuwi.

*Gesemäniñi, Jisasi Iqu Goti Iquenyqä tääqä ätkqenqä**

³² Inğanji iqua, anä yoqä ‘Gesemäni’ qonätanğqeu ätimäupiyi, Jisasi Iqu, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iquau, “Nyi Goti Iqutä kukñuä tenqueä. He täqi pmapiyä” ätukqe. ³³ I ätuäqe, Iqu Pitä ique, Jemisi ique, itanğa Jonä ique itumeqe, iqua Iqutä anä äukuwi. Inğanji Iqu hanä-iqä wimetñqä iqanğqenqä, Iqueqä äwqä tämñi änä mäwimänqä ikqe. ³⁴ Iinqe, Iqu tii ätukqe. “Hanä-iqä tqu, Nyaqä qeqä-quuvqä tämñi imbtäumäkqä-qae, ae qäqi äpäkonmqä iqä. He täqini yasämä äminyäpu, pmapiyä” ätukqe.

³⁵ Inğanji Iqu nänä hmbu äwäqe, qua iqi äqiyäpäknätä, hanä-iqä wimeqanğqä iquenyqä huänqä hui etanğutqe äwimasiyätñqä, Goti Ique kukñuä ätkqe. ³⁶ Iqu, “Aba,† Apiqukiyä. Si nätmätqä äwa mämiqä imäkqä Iquki, häkä hanä-iqä-tänä tqu, huätä mändavä. Inäqe Nyaqä änyinqeunji qäyä etanğuti, Tqä äkinqä dunä isñqeqä” ätukqe.

† 14:22 Matiu 26:26-28; Lukä 22:17-20; 1 Korinä 11:23-26 ‡ 14:26 Matiu 26:31-35; Lukä 22:31-34; Jonä 13:36-38
§ 14:27 Sakätiyasi 13:7 * 14:31 Matiu 26:36-46; Lukä 22:39-46 † 14:36 Kukñuä “Aba” ii Israitqä iquauqä anä-kukñuiyi. Kiqä quati, “Apä.”

³⁷ I ätäqe, angi äpäqe, ämaqä anä ätuma äukqä iqua hiqaqä witaŋgä äqunŋqe. Iwä Pitä iqueni, “Saimonä iquki, änäänänŋqäwä? He Nyitä anäŋi, wänŋqäpu mäminŋqä iquwiuä?” ätukqe.

³⁸ “Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätŋqä diŋqe, he äminyäpu, Goti Iqutä kukŋuä tpiyä. Hiqä quuvqe, nätmätqä qäyunä imäqŋqä äwinyätanŋqä-qe, huiwi yänänäqŋqä maeqeä” ätukqe.

³⁹ I ätuäqe, anŋumä äwäqe, Goti Ique kukŋuä asi, anŋumä ätukqe. ⁴⁰ Ae ätuäqe, iquauŋqä anŋumä äpäqe, iqua hiŋuä kukuänuä wiyŋanŋi, hiqaqä witaŋgä äqunŋqe. Ique kukŋuä äki-äki tupŋqe, änyä maŋŋqä yqänä emiŋuwi.

⁴¹ Hŋquacu-hŋque äwimetäqanŋanŋi, Iqu iquauŋi, “He hiqaqä äwäpu, hapä yqänä äpmeŋäuä?” ätukqe. “Ga qäpu qenŋi. Hiunŋi tä, qänŋga qe ätimäuciyä. Hiŋuä qumbu! Ämaqeä Ymeqä Ekqä Iqueni, suqä quvqä imäqä iquauä hipa iunŋi, täkqä tqä iuta ävqiyä. ⁴² He pämä äpmeŋu, äwanä! Hiŋuä qumbiyä. Huiziuqä hipa iu nyivätŋqä iqu, ae qäqi ätimäutŋqä iqiyä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunŋqä iquau äwikqenŋä†

⁴³ Jisasi Iqu kukŋuä ii yqänä tätqätanŋa, Jutasi ämaqä 12 iquautanŋä iqu ätimäukqe. Iqutänŋi ämaqä kuapänä, ipäqäyunä, ä jävqä a äqätqä ätimäukuwi. Ämaqä ii, hiqäva-imäqä naqä iquatä, ä kukŋuä-suqenŋqä näqŋqä iquatä, itanŋa qokä-apäkä iu miqä iquatä dowatqanŋä, ätimäukuwi. ⁴⁴ Qu änyä upŋqä imäknäpiyanŋanŋi, täkqä-tqä iqu huiziquauŋi, tii ätukqe. “Nyi ‘Ämaqä Tqueyqä’ etätmi, kikiyä äwunŋundi, he Iqueni a äkiqätäpu, yasämä ätuma uwqäpnä.” ⁴⁵ Qu ätimäupiyi, iqu Jisasi Ique äwimeqe, Iqueni, “Näqŋqä-vqä Iqukiyä” ätuätä, Ique himä kikiyä äwutänŋqe. ⁴⁶ Inŋanŋi qu Jisasi Ique itumepu, a yänänäqŋqä äkiqätukuwi. ⁴⁷ Iqua, Ique a kiqanŋuwänŋa, Iqutä qäqi anä tqäuminuä hŋqu, iqueqä ipäqäyunä ämäkäqiyäqe, hiqäva-imäqä naqä iqueqä wäunuä-wiyqä hŋque, qätä mŋä hämänä ätqavämäukqe.

⁴⁸ Inŋanŋi Jisasi Iqu, “He ipäqäyunätä, jävqätä a äqätqä äpquwi, ämaqä äpäsätä quwä-meqä hŋque a äkiqätätqänuä-pa, Nyi-pqe, iinunä etanŋä äŋgiqätqäuä?” ätukqe. ⁴⁹ “Hiunŋi ique-ique Nyi hesä anä äpmamä, hiqäva-imäqä anä ququawä iu näqŋqä vätqätanŋqä inŋa maŋgiqätqe, suŋqä itqänuwäwä? Inäqe, he tä iquwi, kukŋuä Goti Iqueqä bukiu ätnänŋeunŋi, qäyunä ätätanŋqenŋeqä” ätukqe.

⁵⁰ Inŋanŋi Iqueqä ämaqä iqua, eeqänä zä äväma äwekuwi.

Hikŋä hŋqu zä äukqenŋä

⁵¹⁻⁵² Zä ii uwqanŋuwänŋa, hikŋä gquä hŋqunä huäqä hutŋqä hŋqu, Jisasi Ique qänaki ti äwivändqanŋa, qu iqueni a kiqätqanŋuwänŋa, iqu gque iqinyä iquvesemä, ipätäkqä zä äukqe.

Ämaqä naqä iqua, “Iqu qäyä päkonätŋqeä,” ätkuwiŋqä§

⁵³ Qu Jisasi Iqueni, hiqäva-imäqä naqä iquenyqä ätuma äukuwi. Inŋanŋi hiqäva-imäqä naqä iquau, ämaqe miqä iquau, itanŋa kukŋuä-suqenŋqä näqŋqä iquatä, qu iqi aquvä äqänŋuwi. ⁵⁴ Pitä iqu, Jisasi Iquenŋä, kiŋä-tämä qänaki äuminŋe. Hiqäva-imäqä naqä iqueqä anä ququawä iqi ätimäuce, iqinŋi, iqu ämaqä ämayukä-imanŋqä iquatä äpme, tä-diyeqä inyiminŋe.

⁵⁵ Inŋanŋi, Jisasi Ique pizqä päkpŋqenŋqä, hiqäva-imäqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä hiuzi iqua qäsänä, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätŋqenŋqä qävqä yanätpiyi, ämävqänŋuwi. ⁵⁶ Ämaqä kuapänä Iquenyqä quanŋä kukŋuä täqisqanŋuwä-qe, quvaqä kukŋui yamuätqänŋqä ikuwi, asänä mäwqanŋi äqunŋuwi.

† 14:42 Matiu 26:47-56; Lukä 22:47-53; Jonä 18:1-11 § 14:51-52 Matiu 26:57-68; Lukä 22:54,63-71; Jonä 18:12-14,19-24

⁵⁷ Inğanı ämaqä hñqua pämä ämatqäupiyyi, Jisasi Iquenyqä quañgä kukñuä tii ätukuwi. ⁵⁸ “Ne Ämaqä Tqu tii tqanđi äwikque. ‘Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anä, ämaqä-qua mätqe, Nyi äqiyäpnetmä, anđumñi, hiunđi hñquaqu-hñque mätmniqeqä. Inäqe Nyi hipaetä mamätqä imqänä’ tqanđi, äwikqueqä” ätukuwi. ⁵⁹ I tqanđuwä-qe, quvaqä kukñui asänä mäwqä ikqe.

⁶⁰ I tqanđuwänđa, hiqäva-imäkqä naqä iqu, iquauä hiñuä iqi ätqäüä, Jisasi Ique yatñqä tii äwikque. “Ämaqä tä kukñui Siñqä ätquwi, änääñgä? Si kima hui matqä isñqätanä?” ätukqe. ⁶¹ I tqanđgqä-qe, Jisasi Iqu kima miqä, Iqueä kukñuä hui mätquä da ikqe.

Inđi, hiqäva-imäkqä naqä iqu anđumä yatñqä tii äwikque. “Kraisı, Goti Iqu ne ämineyätñqä atäunüä äkikqä Iqukita? Ä Yoqä haqä yätu ämaetunquä Iqueqä Ymeqä Iqukitanä?” ätukqe.

⁶² I tqanđa, Jisasi Iqu, “Nyi qäqunđqä. Itanđa Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Yänänäñqä-tänä Iqueqä hipa ämuanđisa pmetanđi hiñuä qumbnuwiqä. Itanđa Iqu qaquvqeu pmeqä qäukuä yätuta quvepñanđi qumbnuwiqä” ätukqe.

⁶³ Iqu i tqanđqenđä, hiqäva-imäkqä naqä iqu äwqä tnänä wiñanđi, iqueqä gquä quäüqä äpisätä, tii ätukqe. “Iquenyqä kukñuä hui inä natññqe, ne sunđä qävqä yatunquäwä? ⁶⁴ Iqueä kukñui, Goti Ique äkittqiyätä tqanđi, qätä äyä äwiyänünä. Ga heyaqä kñuä imñi, äänä eyqi?”

Inğanı eeñänänđi qu, “Iqu suqä quvqä imäkqä-qae, qäyä päkonätñqeqä” ätukuwi. ⁶⁵ Itanđi ämaqä hñqua, Iquenđi makukuä äwqutäpu, hiñuä huäqä äkeuatäpu, hipa äpäsäpu, “Si tqu kpäsqiyä? Hiñuä natiyä” ätuminuwi. Itanđa ämayukä-imañqä iqua, Iquenđi itmepu hipa äpäkkuwi.

*Pitä iqu, Jisasi Iquenyqä maññeqä’ ätkqenđä**

⁶⁶⁻⁶⁷ Pitä iqu täknä yänđisa ququawä mäñi pmetanđa, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäunüä-wiyqä apäkä hui äpäqe, Pitä iqu tä diyeqä imäknätqätanđi äqunäqe, ique hiñuä yqänä äqunä, “Si Jisasi Nasäretqätanä Iqutä anä äpmetqänđiyä iqukuuyqä” ätukqe.

⁶⁸ İi iinä tqanđqenđä, iqu, “Oeyqä, si ii ätñi, nyi änyä maññqä enänä” ätuäqe, yäpaqänđisa äwätä, täknä hävqä qänätanđqä iqi ätqäukqe. Inğanı kukutakisqä hñqu äkakä ätkqe.

⁶⁹ Wäunüä-wiyqä ii, iquenđi iqi äqunäqe, anđumä ämaqä iqi tqäutanđuwıñi, “Ämaqä tqu, qutä anä äpmetqänđuwıqä” ätukqe. ⁷⁰ İi käyä ätqanđi, Pitä iqu anđumä “Oeyä” ätkqe.

Iwä wänđä hmbu ti imänđanđa, ämaqä iqi ätqäuminuäwä iqua, “Si Galilisanđi iqukiyqä. İñi si oeyä matqä pa. Si, qutä anä äpmetqänđuwıqä” ätukuwi.

⁷¹ Ga inğanı iqu tii ätukqe. “Ämaqä tä ätätqänüwä Iquenyqe, nyi änyä maññqä enä. Nyi quañgä etqändi, Goti Iqu, nyi qui nyimäkänđiyä.”

⁷² Iqu kukñuä iinđi ae ti tqanđa, kukutakisqä äkakä huiziqu ätkqe. Inğanı Pitä iqu, Jisasi Iqu “Kukutakisqä äkakä hñquaqu matqänđa, si Nyinđe, ‘Nyi Iquenyqä maññqeqe,’ hñqaqu-hñque ttñqinyä” ätukqenđä kñuä äwikqe. Inğanı, iqu iinđi imäkätäqenđä huäqä kiinđa wunđanđi, kñuä kuapänä äqäkqe.

15

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hiñuä iqi ätqäukqenđä**

¹ Zä we-hunđanđqetänđi, hiqäva-imäkqä naqä iqua, kukñuä-suqenđä näqñqä iquautä, ññ ämaqä naqä huiziquautänđi, qu İsräitqä iquau miqä eeñänänđi iqua

* 14:65 Matiu 26:69-75; Lukä 22:54-62; Jonä 18:15-18,25-27

* 15: Matiu 27:1-2,11-31; Lukä 23:1-25; Jonä 18:28-19:16

qäsäñi, kukñuä naqä-hñqunä imäkkuwi. Itañi qu Jisasi Ique guä äkiqiyäupu, ätuma Pailoti ique äwikuwi.

² Itanga Pailoti iqu, “Si Israitqä iquau Miqä Naqä Iqukitanä?” ätuätä, yatñqä äwikqe.

Jisasi Iqu ämävauqe, “Iñi, si qe ätnyä” ätukqe.

³ Inğanji hiqäva-imäkkä naqä iqua, Jisasi Iquenyqe, “Iqu suqä quvqä iinjä-iinjä imäkätñqeqä” ätqua äukuwi.

⁴ Iinjä etañgi Pailoti iqu Iqueni, “Si kukñuä hui kima matqä isñqätanä?” ätuätä, yatñqä anğumä äwikqe. “Hiñuä qunyä. Qu Sinyqe, ‘Suqä quvqä iinjä-iinjä imäkätñqeqä’ äyä ätqäuä” ätukqe. ⁵ I tquanğa, Jisasi Iqu kukñuä hñqu mätquä ikqe. Iqu i iqanğqenqä, Pailoti iqu, “Kukñuä hui matqä sunqä iqudiyä” tä, kñuä kuapänä ämakqe.

⁶ Quväkuä ique-ique, Pasopa imäkäpiyänğanji, Israitqä iqua, “Ne guä pmetanğuwä iquautañä iquenyqä änenğiyä” tqanğuwä iqueni, Pailoti iqu huätä äwiqutemiñqe.

⁷ Inğanji ämaqä hñqua, ämiqä naqä iquau huätä mamanä-tpu ipu, huiu pizqä äpäkkuwiñqä guä äpmamiñuwi. Qutanä hñqu, Baräpasi iquvi. ⁸ Itanga ämaqä kuapä aquvä äqanğuwä iqua, Pailoti ique äwimepu, “Hiñuiqänä imäkmiñä-pa, iinjä imäkiyä” ätuäpu, yatñqä äwikuwi.

⁹ Qu iinjä tquanğuwänğa, Pailoti iqu, “Israitqä iquau Miqä Naqä Tqueni, huätä equtäutmä etapmqätanä?” ätukqe. ¹⁰ Hiqäva-imäkkä naqä iqua, Jisasi Iqu yoqä naqä metqätanğqenqä äwqä quvqä imäkäpu, Ique ätuma vqanğuwñqä, Pailoti iqu näqñqä yasämä eäqenqä, ii ätukqe. ¹¹ Pailoti iqu i tquanğqä-qe, hiqäva-imäkkä naqä iqua, qokä-apäkiuqä kñuä iunji hiñi-hiñi iwimäkäpu, Pailoti iqueni, “Jisasi Iqu qäyä etanğuti, Baräpasi Iquenyqeqä” tupñqä ätukuwi.

¹² Inğanji Pailoti iqu, “Iñi, ‘Israitqä iquau Miqä Naqä Iqueqä’ ätätqänğuwä Iqueni, nyi äänä imäkmqäwä?” ätukqe.

¹³ Iinjä tquanğa, qu kima tnänjä tii ätukuwi, “Iqueni, zä-huätati hunätñqä imäkiyä!”

¹⁴ Iinjä tquanğuwänğa, “Iñi sunqeqe? Iqu suqä quvqä äki imäkätñqäwä?” ätukqe.

Kimañi, qu manä yänänäqñqä ätäpu, “Zä-huätati hunätñqä imäkiyä!” ätukuwi.

¹⁵ I tquanğuwänğa, iqu, qokä-apäkiu yeeqä iwimäkätñqä wiñğanji, Baräpasi iqueni qunqä huätä äwiqutekqe. Itanga iqu, Jisasi Ique ptqä päkpñqä imäkätä, ämaqä mäkä-iqä iquau hipa iu zä-huätatä huepñqä äwikqe.

¹⁶ Pailoti iqu, iquau vqanğa, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni, kiyapqä iqueqä anä ququawä yänğisa ätuma äpeyäpiyänğanji, mäkä-iqä huizi iquauñqä tääqä ätukuwi.

¹⁷ Inğanji iqua Ique mäñdi äkittqiyäpu, qanğä ämiqä naqä enqä-pa hiätñqä tii imäkkuwi. Iqñi qu iqueni, qäkä ipisqä hämänänjä hñqu äwiyätpiyi, guä yänjä-tänji ämaqä naqä hñqueä ynğa-nänjä äkuäquväpu, Iqueä nyuänju ämuäkuwi. ¹⁸⁻¹⁹ I imäkpiyi, qu iqueni, “Israitqä iquau Miqä Naqä Iquki! Hiunjinğanjqä” ätuäpu, häsuänjitä Iqueä nyuänju äpäpäpu, Iqueni makukuä äwqutäpu, itanga suqä ämaqä naqä hñqenqä ipqä-pa, Iqueni qonjä äwoktäpu imiñuwi. ²⁰ Qu Iqueni quvqä iinjä qäpu itquapiyi, inğanji qäkä ipisqä iqu huätä ätäuquväpu, Iqueqä qäki anğumä äwiyätukuwi. Itañi Iqueni, zä-huätati huepñqä ätuma äukuwi.

Mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni zä-huätati äuekuwiñqät

²¹ Ämaqä anä-himqä Sairinisanjä, Aleksandä iqueqätä, Rupesi iqueqätä, iquaquiyqä kanä Saimonä iqu, anä-himqä yäpaqänğisa äpmamiñqe, yänğisa paquvqanğanji, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqu zä-huätatä hunätñqä ze, iqu metñqä imäkkuwi.

²² Qu Jisasi Iqueni, anä yoqä Golketa qonätangqeuñqä ätuma äukuwi. Yoqä iini, kiqä quati, ‘Ämaqä nyuänjä-yänqä.’ ²³ Iqini qu Jisasi Iqueni, wainqä-eqä dunji marasingätä qäsä imäkñqe, täñä-hunqe Iqueqä huiwiunji wipti iqiyätñqä wisäuqanğa, Iqu mämotanqä ikqe. ²⁴ Inğanı, mäkä-iqä iqua, Iqueni zä-huätati äuekuwi. Iqua, Iqueqä gquetä ämuasmänqetä iwäsäupu, kikinä mapñqä häñä ikuwi.

²⁵ Qu Iqueni zä-huätatini, mäptqä awänä mäpmeqä 9 klokñga äuekuwi. ²⁶ Quwqä suqä imäkmiñuwä dunji, kukñuä ämitkuwä iqu, ätäpu tii äqiyekuwi. “Israitqä iquau Miqä Naqä Iqueqä.” ²⁷⁻²⁸ Itanğa Iqu-tänjä qäqiqini, ämaqä äpäsäsinyä quwä-meqä hñquaquini, zä-huätatä äuekuwi. Hñqueni, hipa ämuangisa äuepu, hñqueni qunamäuqänğisa äuekuwi.† ²⁹⁻³⁰ Ämaqä iqi äpäwäpiyi, qu nyuänjä ptqä äqiyäpu, Iqueni tä sisäwqä äväpu, tii ätukuwi. “Si, ‘Nyi hiqäva-imäkqä anı äpnetmä, hiunji hñquaqui-hñquenyä anğı mätqunjqä’ tqä-qukiyqä. Inı Tqä-täuä häñä iqumuatnätinä, zä-huätatä äunänjitanı, äyaqäsqänğa biyä!” ätumiñuwı. ³¹ Inı, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qu-pqä tä inä äsäpu, “Iqu ämaqä huiziunı häñä iqumuatätñqä-qe, Iqueqä-kiuänı häñä miqumuatñqä iqiyä” ätñguwi. ³² “Kraisı ne ämineyätñqä Goti Iqu, Ique atäunjuä ikqä, Israitqeu Miqä Naqä Tqu, äyaqänğa qua täqinyqä äpä. Ga ne hiñuä äqunaqe, Iquenyqä quuvqä heqiyatunquänänyä” ätñguwi. Inı, ämaqä zä-huätati anä äunminiyä iquaqu-pqe, Iqueni kukñuä quvqä inä ätukiyi.

Jisasi Iqu äpäkonğqenqäS

³³ Itanğa hiunji quemisqä ae ätimäuqanğa, qua eeqänänjä iunı, hea äwäkqe. Awiyqä 3 klokñğanı, we anğı äunğqe. ³⁴ Awiyqä 3 klokñğanı, Jisasi Iqu manjä yänänäqñqä tii ätkqe. “Eloi, Eloi, lema sapatani.” Kukñuä iqu, quati tiinji. “Nqä Goti Iqukiyä! Nqä Goti Iqukiyä! Si sunqä nyivquatämäunya?”

³⁵ Ämaqä qäqiqi ätqäumiñuwä hñqua, kukñuä tä qätä äwipiysi, “Qätä wipu! Iqu Laisa iquenyqä tääqä ätqiyä” ätkuwi. ³⁶ Ga, ämaqä hñqu tnänjä äwäqe, yaanjuä hui ämeqe, wainqä-eqä yänänäqñqä iu äyämeqe, hätäkqeu ikätäutä, Jisasi Iqu änätñqä äwisäukqe. Iinä itä, tii atukqe. “Laisa iqu äpätä, Iqueni zä-huätati äunänqce äyaqiyätä itumenqutiyä? Hiñuä äqänänä äpmenä.” ³⁷ Inğanı Jisasi Iqu manjä yänänäqñqä ätäqe, hindñä-meqä äwquatämäuqe, äpäkonğqe.

³⁸ Inğanı yuä naqänänjä, hiqäva-imäkqä anä yäpä inğisa imaknmiñqä iqu, hitunjuä yätuta inğı-inğı äpkñga äpäwiqe, hñquaqu qe imäkñğqe. ³⁹ Inı mäkä-iqä iquau miqä, Jisasi Ique hiqumuanä äwiyä ätqäumiñqä iqu, Iqu äänä itä päkonğanğqe hiñuä äqunäqe tii ätkqe. “Naqä-qakui. Ämaqä Tqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iqueyqä!” ätukqe.

⁴⁰ Itanğa apäkä hiua, kinä nänjisa hiñuä äqumbu ätqäumiñuwı. Iuautanı, Mäliya, anä-himqä Maktälatanjä ii, itanğa Mäliya, Jemisi hikñä wänqä ique, ä Josepä gueqiyqä känäu, itanğa Solomiyi. ⁴¹ Jisasi Iqu qua Galili iu pmetanğanı, Ique qänaki äwivändäpu, yätamäkqä äwimiñuwä iuae. Ga, apäkä kuapänänjä, Jisasi Iqutä Jerusälemänqä anä äpkuwä iua-pqe, qäsä iqi ätqäumiñuwı.

*Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwiñqä**

⁴²⁻⁴³ Hiunji iqueni, ii Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä, nätmätqä näwinyä imäkqänğanji. Iutanı, mäptqä äwitñqä ti pmetanğanı, Josepä Arämatiyatanjä iqu, Pailoti Iquenyqä zä-miqä, ique äwimeqe, “Jisasi Iqueä huiwi ämamqeqä” ätukqe.

† **15:27-28** Pipa Grikä pmeqeugä kukñuä iu äqänänqä huiunı, kukñuä tiinjä-pqä inä ätä äqänä. “Goti Iqueä bukiunı tii äyä äqänä. ‘Qu Iqueni ämaqä quvqä iquatä qäsä itquakuwiqä ätnäqeuñı,’ iinı qäyu hetñqenqä ii itquakuwi.” **S 15:32** Matiu 27:45-56; Lukä 23:44-49; Jonä 19:28-37 * **15:41** Matiu 27:57-66; Lukä 23:50-56; Jonä 19:38-42

Ämaqä iinjä iqu, Israitqä iquau miqä eeqänänjä iquautanjä, yoqä naqä inänjä-tänju eä, Goti Iqunä miqeuñqä hinjuä äqänä äpmaminqä iquvi.

⁴⁴ “Jisasi Iqueä huiwi ämamqeqä” tquanğa, Pailoti iqu yäunjuä iqe, ämaqä mäkä- iqä iquau miqä ique tääqä ätuätumeqe, “Jisasi Iqu ae äpäkongqätanä, ä änäänjä?” ätuätä, yatnqä äwikqe. ⁴⁵ Ämaqä iquesa näqnqä ae ämeqetanji, Pailoti iqu, Josepä iqueni, “Jisasi Iqueä huiwi, yqä mayä” ätukqe. ⁴⁶ Inğanji, Josepä iqu yuä naqä hnqu mbqä iäqe, Jisasi Iqueä huiwi zä-huätati äuekuwiuta äyaqiyätä, qua mänji ämaeqe, Iqueä huiwi huäqä äutäqe, ämaqä pizqä pnqä heqänqä hikä ätäñukuwä anjä-nänjä imä pnqä ekqe. Pnqä ae eäqe, hikä qnqanä naqä hnqu, huaqä-huaqä ämiqa qnqanä ämaptekqe. ⁴⁷ Mäliya Maktälatanjä üsä, nñ Mäliya Josepä iqueqä känaisä, Jisasi Ique pnqä eqanğqe, hinjuä äqunğiyi.

16

*Jisasi Iqu ävauqeqä**

¹ Hiunji Sämbatqe ae äpäwqanğanji, Mäliya Maktälatanjä iu, Mäliya, Jemisi iqueqä känäu, itanğa Solomi, qu eqä jinanjä-weqe mbqä ikuwi. Ii, qu äma äwäpu, Jisasi Iqueä huiwiu equatpnqänänjä.

² Hiunji kinğanänjä iqueuä zi-hinjuä matqä, mäptqä ti eumäuqanğanji, apäkä iua, Jisasi Ique pnqä ekqeuñqä äwäpiyänğanji, tii ätnğuwı. ³ “Ne Jisasi Iqu hikä hovqä äwinqä iqueqä hikä qnqanä äptänänqce, huaqä-huaqä ämitä nauteyätnqce, tqukä?”

⁴ E äwäpiyä iunda hinjuä äqunäukuwi, hikä iinjä iqu, kätanänjä qäyä hitanğqä-qe, qnqanä mäpmäwänätanği äqunğuwı. ⁵ Itanğa apäkä iua, Jisasi Ique pnqä ekqä yämä äpaquväpiyänğanji, hknjä gquä qäpaiqä hämänänänjä imäkñqä hnqu, hipa ämuangisa pmetanği äqumbiyi, inğanji iua miiqä yänjä ipu, äwäwa ikuwi.

⁶ I iqanğuwänğa, iqu iuaunji, “He yäunjuä miqä pampiyä” ätukqe. “He Jisasi Nasäretqätanä, zä-huätati äuequwä Iquenyqä hinjuänqä äpqäuä. Iqu ae ävauqäqe. Hinjuä qumbiyä! Äwäteqä täqini, aanqä suänä. ⁷ Injä-qae, he äwäpu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau, (Pitä ique qäsä), tii tupiyä. ‘Iqu qua Galilinqä hinjuiqä wänqiyä. Iqu ae etkqä-pa, he Ique iqi qumbnqäuä’ tupiyä” ätukqe.

⁸ Inğanji apäkä iua zä ipu, yäunjuä-yäunjuä winğanğa, ämaqä pnqä wiqcuta yäpaqä mängisa ätimäupiyi, iqisanji zä äväma äukuwi. Iua äwäpiyänğanji, zä yqänä iqäwäpu, ämaqeunji mätkuä ikuwi.

Jisasi Iqu, Mäliya Maktälatanjä ii äwimakqeqät†

⁹ Jisasi Iqu hiunji kinğanänjä iqueuä zinuä matqänğa ävauqetanji, Mäliya Maktälatanjä ii-ganä äwimakqe. Iinjı, dnjä quvqä 7 tqäutanği, Iqu huätä ändowatkqe. ¹⁰ Itanji ii äwäqe, ämaqä, Iqutä anä ikäminjuwä iqua, huäqä-hunqä ämepu, knuä qiyätqätanğuwä iu äwimetä, awä ätukqe. ¹¹ Ii, “Jisasi Iqu hänjä pmetanği, äqunänänä” tquanği äwiyäpiyä-qe, qu, “Ii quanğä ätqiyä” knuä äwikqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä hnquaqui äwimakqeqä‡

¹² Itanji huizi, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hnquaqu, anjä-himqä iu-tanji äväma, qanä wätqätanğinyänğa, Jisasi Iqu, iquaquini huitanä-qu imäkñä äwimakqe. ¹³ Iquaqu anğumä äwiyi, huizi iquaunji, iquaqui wimeqanğqeqä ätukiyi. I tquanğiyä-qe, iqua, “Iquaqu quanğä ätqinyqä” knuä ämakuwi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquau äwimetä, wäunjuä äwikqeqä§

* **16:** Matiu 28:1-15; Lukä 24:1-12; Jonä 20:1-18 † **16:8** Pipa Grikä pmeqeugä kuknuä iu äqänänqä huiunji, kuknuä hiqnqä 9 iuta 20 bunqe, maqnqä eänä. Näqnqä-tänjä kuapanänji, Makä iqu maqiyqä ikqeqä knuä indqänätqänä. ‡ **16:11** Lukä 24:13-35 § **16:13** Matiu 28:16-20; Lukä 24:36-49; Jonä 20:19-23

¹⁴ Itanji Iqu, wäunjuänqä ämotquaminqä 11 iqua, ymisanä änäpu pmetanquwänga äwimakqe. Iqu äwimeqe, ämaqä, Ique hänä anji pmetanji hinuä äqunquwinqä qäyä ätquangä, ga “Qu quangä änatqäüä” ätuäpu pmetanquwinqä, Iqu, “He nyuänjä woyqä imbu, quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänäüä?” ätuätä, yänänäqñqä ätukqe.

¹⁵ Itanga Iqu iquaunji, “He qua äwitqutänqä-pa kukñuä änguä we-hunqä-tänji äma äwäpu, ämaqä eeqänänjä iu awä tupñqeqä” ätukqe. ¹⁶ “Ämaqä quuvqä eqiyätä asnjä ämeqä iquenji, Goti Iqu hänä iqumuatäniqe. Itanga ämaqä quuvqä maeqiyqä iqä iquenyqe, Goti Iqu, ‘Hänjä mäpmeqä yänqiyä’ täniqeqä.

¹⁷⁻¹⁸ Ämaqä quuvqä eqiyquwä iqua, wäunjuä ämaqä mimäkqänänjä tiinji imäkäpnuwi. Nyaqä yoqeta, dnjä quvqä huätä ändowatpnuwi. Iqua kukñuä änyä-hänji ätpnuwi. Quwqä hipaitä qämakä a ämaqätpnuwi. Eqä quvqä ämbqe, qui mäwimäkqä yäniqe. Itanga ämaqä tänjä-yaqä witanqppqeunji, hipae haqeqi äwiyquwi, änguä imämbnuwiqä” ätukqe.

*Goti Iqu Jisasi Iquenji, qäukuä yätunqä ätuma ekqenqä**

¹⁹ Naqä Jisasi Iqu, iquaunji kukñuä qäpu tquanga, Iquenji qäukuä yätunqä ätuma ekqe. Itanga Iqu Goti Iqueä hipa ämuangisa äpmakqe. ²⁰ Inganji Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua im-imä äwäpu, kukñuä awä ätuäkäminjuwi. Kukñuä naqä-qakuä hitanqçenqä motquapñqe, Naqä Iqu yänänäqñqä vqanji, iqua ämaqä mimäkqänänji imäkäkäminjuwi.

* 16:17-18 Lukä 24:50-53, Wäunjuinqä 1:9-12

Kukñuä änguä we-hunqä-täni, Lukä iqu äqäkqe Yätamakqä kukñuä hiñuiqänjä iquvi

Bukä, kukñuä änguä we-hunqä-tänjä Lukä iqu äqäkqeu, ne hiñuä tiñjä äqunäñu. Jisasi Iqu, ämaqä Israitqä iquautä, qokä-apäkä huizitäñi, Ängumä Itmeqä-quvi. Jisasi Iqu, wäunüä ipäqiyätäqänğani, qokä-apäkiu, tiñjä ätumiñqe. Dñä Änguä Iqu, iwimäkqanği, Iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukñuä ängui, ämaqä quvqä iquau ätukqe. Naqä-qakuiqä, Bukä tqi tiwiqä kuapänänji, Jisasi Iqu, qokä-apäkä hanä-iqä äki-äkitanji, metqätanğuwinqe, huäqä äwunätä, änguä iwimäkmiñqenqä.

Jisasi Iqu, qunji änguänä iwimäkqanğqeuñqä, qokä-apäki aquvänä imiñuwi. Mäliyai, Ique nyquanga, qu yeeqä ikuwi. (Lukä 1:42-48 ä 2:10 hiñuä qunyä.) Bukä Iqueqä qäpuñi, Jisasi Iqu qäkuä yätunqä ekqetanji, qu yeeqä naqänänjä ikuwi. (Lukä 24:52 hiñuä qunyä.)

Nätmatqä kuapänänji, Jisasi Iqueä äpmeqeñqe, Lukä iqunä tiwiqä ikqäqe. Kukñuä iñjä iqua, bukä tqe äqänänqe, huizi iquauñi mañqä eä. Kukñuä ktqä, ämaqä Sämalia pmeqä iqu, ämaqä äpäkuwä ique yätamakqä äwikqenqätä, ä kukñuä ktqä, ymeqä iqu kanique ävämakqenqätä, ä kukñuä ktqä huizi, Jisasi Iqu ätkqenqätänji, Lukä iqunä äqäkqe. Tiwiqä Säkiyasi, ämaqä mbqä motauqä iquenyqe, Lukä iqunä äqäkqe.

Tiñäpqe inänji. Suqä tääqä yänänäñqä tqeñqä, ä Dñä Änguä Iqueä wäunuiñqä, ä Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iuqä suqä quvqä huätä mamäuqenqätänji, ii äqäkqe. Itanğa kukñuä kuapänänji, apäkä iua imäkmiñuwä iñqätä, qäsä äqäkqe.

Lukä iqueä tuwanui, bukä tqi qapu miqä danä iqi, oee. Bukä, ne tänğa ‘Wäunuiñqäuä’ ätätunqeu, Lukä iqunä äqäkqe. Ii tiwiqä, nätmatqä eeqänänjä, Jisasi Iqu qäkuä yätunqä ae ekqänğa, ämaqä kukñuä awä tuäkiqänqä ändowatkqä iqua, imäkmiñuwiñqeyi.

Lukä iqu, Jisasi Iquenyqä näñqä änguä ämetä, tuwanüä äqäkqenqä

¹⁻² Jisasi Iqu nesä pmetanği, Goti Hanjuwä Iqu imäkätä ekqenqe, Iqueqä kukñuä awä-tqä iqua, nätmatqä eeqänänji hiñuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä iqua qanjä ikipu, kukñuä awä änatmiñuwi. Itanğa ämaqä kuapänänji, iqua qätä äwiyäpu, bukä yamwiqä äqäkuwi. ³⁻⁴ Nyi wäunüä ipäqäkqä duta, yatnqä iqa äpqinjaqänmi, tänğanji nyi nätmatqä eeqänänjä ätimäuqanğqenqä kñuä änguänänji ämeqänä. Tipilusi naqä iquki, qu nätmatqä eeqänänjinqä ämäktquakuwä iñqe, si näñqä eätnä, “Ii naqä-qakuiqä” ttñä diñqe, tänğanji nyi sinyqä bukä qäyunä äqiyätmä emqä di ktapmñänä.

Eñätqä hñqu Sakätiyasi iqueni, Jonä iquenyqä ätukqenqä

⁵ Ämaqe miqä naqä Heroti iqu Jutiya iu mitqätanğanji, hiqäva-imäkqä hñqu äpmamiñqe. Iqueqä yoqe Sakätiyasi ique. Ämaqä iquä wäunüä anä iqe, iquauqä yoqe Äpaisa iquai. Sakätiyasi iqueqä apäkiyqä yoqe, Älisapetqi. Ii hiqäva-imäkqä iquauqä kaqä, Aronä iquesanjä iiyi. ⁶ Iyaqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqinji, Iqueqä kukñuitä, suqetä, eeqänä qänaknä isinyä, jänänänjä äpmamiñiyi. ⁷ Älisapetqi qokitqä etanği, iyaqu ymeqä maeqä enyä, qoyanä-äpäyanä äpmamiñiyi.

⁸ Hea hñquenji, ämaqä Äpaisa iqua Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkätqätanğuwänğa, Sakätiyasi iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqi wäunüä iqämanmiñqe. ⁹ Inğanji iqua quwqä suqä iwäsäuqänqä imäkäpu, Sakätiyasi

iqu Naqä Iqueqä anä hiqñqä pmua ingisanqä äwätä, nätmatqä jinanä-weqä tä iketñqä diñqä, atäunjuä ikuwi. ¹⁰ Iqu hiqñqä pmua iunqä uwqanqa, qokä-apäkä aquvä äqanquwi, qu yäpaqä mäñgisa äpmapu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanminjuwi.

¹¹ Inğanı Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñqu, hiqñqä yäpä ingisa jinanä-weqä ttawä inju, hipa ämuangisa tqäutangi äqunqce. ¹² Iqu ique hinjuä e äqunäqe, änä mäwimänqä itä, zä kiinjä ikqe.

¹³ Inğanı enätqä iqu, “Sakätıyasi iquki, si zä miqä panä” ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu saqä tääqä ätni, qätä ae äkiyanqe. Tqä apäkä Älisapetqi, ymeqä qokä hñqu nyuanqiyä. Iqueqä yoqe, ‘Jonäüä’ nyuatqätñqä. ¹⁴ Inğanı, saqä äwqe, aanä yeeqä kuapä kinyänıqeqä. Ämaqä kuapänäni, ymeqä iquenyqä aquvänä ipnuwiqä. ¹⁵ Aquvänä iqä qakui, tiinji. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hinjuä iqinji, ämaqä naqä-qu äpme, wainqätä, eqä ämaqä iquauqä kñuä indqanqe qui wimäkqetä, manqä yänıqeqä. Ymeqä iqu känäwä äwqä imä yqänä mnätanğanı, Dñä Äñguä Iqu, iqutä anä pmetänıqeqä. ¹⁶ Iqu iqueqä wäunjuä imäkätqätanqi, Israitqä kuapänäni, iquauqä suqä hñgisanäni huätä ävquatämäupu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä äwıyäpu, qänaknä ipnuwiqä. ¹⁷ Iqu Laisa iqueuä suqetä, yänänäqñqetä ämetä, Naqä Ique hinuiqä wimenıqeqä. Qunuñuatä, ymeqä iquatä, äwqä naqä-hñqunä imbnqä imäkätä, ämaqä hñgisanä itqänjuwä iquauñi, kñuä äkunmäknäpu, iquauqä kñuä indqanqe anğanänä metpñqä imäkänıqeqä. Iqu ämaqä iquauñi, Naqä Iqu äpätqanqanqä näwenyä e imäkänıqeqä” ätukqe.

¹⁸ Sakätıyasi iqu enätqä iquenji, “Saqä kukñuinqe, naqä-qakuiqä kñuä nyätñqe, nyi näqñqe äänä himqäwä? Nyitä ñqä apäkısä, ye quväuukuä kuapänä ae ämäyaqutäuqeqä” ätukqe.

¹⁹ Enätqä iqu kimanı, “Nyi Gapleti iqunjqä. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä hipenjuä iqi ätqäunänä. Iqu nyi kukñuä anğanä tññqä awä ktmqä änändowatkıyä. ²⁰ Nyaqä kukñuä tä hea qayunanğanqa, naqä-qakuänänä timäunıqeqä. Inäqe si nyaqä kukñui qätä manyıyqä inä-qae, hea nätmatqä tä timäuqanqanqe, kukñuä matqä isñqinyä” ätukqe.

²¹ Sakätıyasi iqutä, enätqä iqutä, iquaqu kukñuä tqämanätqätanqıyanğanı, ämaqä yäpaqä mäñgisa ätqäuminjuwä iqua, Sakätıyasi iqu anä yäpä yänğisa äpakä pmetanqçenqä, iquenyqä hinjuä äqumbu äpmapu, kñuä kuapänä indqänminjuwi. ²² Iqu hñganqä imänjaqänäqe, hñğanı yäpaqä mäñgisa ätimäuqe, kukñuä mätquä iqanqa, qu iquenyqe, iqu anä pmua ingisa äpme, wätqä enqä-pa äqunätänjqce, näqñqä ämakuwi. Iqu kukñuä matqä itä, iqueqä hipa itänä wätqä enqä-panji imäkkqe.

²³ Qänakndanji Sakätıyasi iqu, iqueqä wäunjuä Goti Hanjuwä Iqueqä anä iunji qäpu iäqe, iqueqä anämqä äukqe. ²⁴ Inğanı iqueqä apäkä Älisapetqi, äwqä-tänä eä, iıyqä anä yäpä yänğisa zä qanjuä hipa hñgi eeqä äpmaminqe. ²⁵ “Goti Hanjuwä Iqu huäqä äwunätä anğanä inyımäkqıyä. Nyi qokitqä äpmamä womba änyinminqe, tñnganı Goti Hanjuwä Iqu huätä ämanmäuqıyä” ätkqe.

Enätqä iqu Mäliyaunji, Jisasi Ique nyuänıqenqä ätukqenqä

²⁶ Älisapetqi äwqä-tänä qanjuä 6 pmetanğanı, Goti Hanjuwä Iqu enätqä Gapleti iquenji, Galilisänä inqi anä-himqä Nasäretqanqä ändowatkqe. ²⁷ Iqinji iqu apäkä hitqä, qokätä hiqaqä mäwiqä iminqä hui, iıyqä yoqe Mäliyau äwımakqe. Ii Josepä iquenyqä ätminjuwi. Josepä iqueqä kawıqu, ämaqä naqä Dewiti ique. ²⁸ Enätqä iqu apäkä ii äwımeqe, “Si anğanä äpmenınyä. Goti Naqä Iqu sinyqä kñuä anğanänä indqänätä, sitä anä äpmenä” ätukqe.

²⁹ Ii kuknuä tä qätä äwiyäqe, änä-änä mäwimänqä itä, “Änäänqä dqutiya?” knuä äwikqe.

³⁰ Enätqä iqu, “Mäliya, si zä miqä panä!” ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä änguänänqä, si atäunuä ae äkiyqeqä. ³¹ Si äwqä eätnä, Ymeqä Qokä Hnque misinjqä. Iqueqä yoqe, ‘Jisasiuä’ nyuättnänqeqä. ³² Iqu Naqä-qu etanguti, ämaqä iqua, ‘Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Ymeqeqä’ tpnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqu iwimäkqanguti, Iqu qokä-apäkä iunji, Kiqä kawiqu Dewiti iqu äpmetä ämiminjqä-pa, e miniqeqä. ³³ Iqu hueqä-himqä Jekopä iquesanä iquauqä Naqä-qu eä, hea ique-ique pmetäniqeqä. Iqueqä ämiqä iinji, qäpunä maeqä da, e witäniqeqä” ätukqe.

³⁴ I tquanğa Mäliya enätqä iqueni, “Tä äänä timäutnjqä tnyä? Nyi qoki maeqinjqa” ätukqe.

³⁵ Enätqä iqu kimañi, “Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Dñä Änguä Iqu si äkimetä, Iqueqä yänänäqñqe äkpatqiyänqiyä. Ymeqä si änyuesqä Iqu, Goti Iqueqänä hiätanguti, qu Iquenyqe, ‘Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqeqä’ tpnuwiqä. ³⁶ Qätä nyiyä! Apäkä äpäyanä tqä sämaqi Älisapetqi-pqe, ymeqä hnqu inä nyuänqiyä. Iinyqe, ämaqe, ‘Apäkä täsi qokitqeqä’ ätuminuwä-qe, qanua 6 päwqanğa, ii äwqä-tänä äpmenä. ³⁷ Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänä di imäkänqiyä” ätukqe.

³⁸ Iqu e tquanğa Mäliya ämävauqe, “Nyi Naqä Iqueqä wäunuä-wiyqinjqa. Si tä ändñä-manji, ätimäunqiyä” ätukqe. Ii iinjä tquanğa, enätqä iqu ävämakqe.

Mäliya äyätä, Älisapetqi äwimakqenqä

³⁹ Inğanji Mäliya, qoqonä Jutiya-tänä inqinjqa anä-himqä hnquenyqä maqänä ekqe. ⁴⁰ Anä-himqä iu ätimäuqe, Sakätiyasi iqueqä anä yäpä yängisa äpäyätä, Älisapetqini, “Hiunjanganjqä” ätukqe. ⁴¹ Inğanji Älisapetqi, iuä manji qätä wiyqanğanji, ymeqä iqu äwqendanji ämenä iqanğa, Dñä Änguä Iqu Älisapetqiyqä äwqeuñi kuapanä ämñgqe. ⁴² Inğanji ii Mäliyau tääqä yänänäqñqä tii ätukqe. “Apäkä eeqänänä iua äpmetanguwä-qe, Goti Hanjuwä Iqu si änguä ikimäkqiyä. Ymeqä si misjqä Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu Ique-pqe änguä iwimäkqiyä. ⁴³ Nyi änäänäwä? Nyi apäkä naqinyä maeqä etangqä-qe, nqä Naqä Iqueqä kënaiki änyimenyä. ⁴⁴ Qätä nyiyä. Si nyi tääqä ändñanğanji, nyi qätä kiyqanğa, ymeqä äwqä tämñi aquvänä itä, ämenä iqäqeqä. ⁴⁵ Si Goti Hanjuwä Iqu äktqenqä, ‘Naqä-qakuä, ätimäunqiyä’ knuä indqanğanji, äwqä yeeqä inqikiyqä” ätukqe.

Mäliya, Goti Iqueqä yoqä haqä ämamäutä, apqä ätkqenqä

⁴⁶ Ii i tquanğa, Mäliya tii ätukqe.

“Nyaqä äwqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäuqiyä. ⁴⁷ Nyaqä quuvqe, Goti Hänä Inyimäkqä Iquenyqä yeeqä änyinqiyä. ⁴⁸⁻⁴⁹ Nyi Iqueqä wäunuä-wiyqä apäkä hinqinjqa-qenyä, Iqu nyinyqä knuä änguänänä indqanği. Goti Yänänäqñqä Iqu änguänänä nyimäkqenqe, ämaqä tänğa äpmenuwä iquatä, qanaknda pmapunuwä iquatä, ‘Apäkä täsinji, Goti Hanjuwä Iqu änguänänä iwimäkkqeqä’ tpnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, aanä pmua äqonänä. ⁵⁰ Ämaqä tänğa äpmenuwä iquautä, qanaknda pmapunuwä iquautä, Ique qätä wiyqä iquauñqe, Iqu qeqä wimänğanji änguä imäkqä-queqä. ⁵¹ Iqu, hipa wäunuä yänänäqñqä iqä-queqä. Ämaqä ‘Nqä-näuä änguä eänänä, nyi imäkmqänä’ knuä indqanqä iquauñi, Iqu hinqinäwa dowatqä-queqä. ⁵² Ämaqä naqä iquauqä yänänäqñqe huätä mamäuqä-queqä. Ämaqä yäpä iqinjä iquauä yoqe, haqeqä vauqumuätqä-queqä. ⁵³ Ämaqä nätmätqänqä äwa iqanguwä iquauñi, kuapanä vqä-queqä. Ämaqä nätmätqä kuapanä-tänä iquauñi, huätä qanyä dowatqä-queqä. ⁵⁴⁻⁵⁵ Iqu neqä atqä-awäkau kuknuä guä ämäsäutä, ‘Aprähämä iqenqätä,

iqueqä kaqä-kawäkaunqätä, qeqä hea ique-ique nyimänguäniqeqä' ätukqeqä. Iqu kuknuä iinqe knuä indqänätä, Iqueqä wäunjuä-wiyqä Israitqä iquau yätamäqä vqä-qeqä" ätukqe.

⁵⁶ Mäliya e ätuäqe, Älisapetqisä qanüä hnquaqui-hnque äpmeqe, kiqä anämqa angi äpawäkqe.

Älisapetqi, Jonä ique ämikqenqä

⁵⁷ Älisapetqi ingani ymeqä qokä hnque ämikqe. ⁵⁸ Ämaqä iisä qäqiqi äpmaminuwä iquatä, iyyqä käyämaqä iquatä, qätä äwipiyyi, Goti Hanjuwä Iqu qeqä äwutätä, yätamäqä vqanqenqä, iqua iisä aquvänä anä ikuwi. ⁵⁹⁻⁶⁰ Hea 8 päwqanqa, qu ymeqä hayuqä-tänjä iqueqä huiwi häuä ktäupnqä aquvä äqämbiyi, iqueqä kaniqueä yoqä, "Sakätiyasiuä" nyuätanä-tpu iqanquwänqa, känai, "Oeyä, ne iqueqä yoqe, 'Jonäuä' nyuätatunqeqä" ätukqe.

⁶¹ Inji, "Änäänqäwä? Ämaqä sitanjä hui, yoqä iinj maqonqä injäuä" ätukuwi. ⁶² Iqua e ätupiyi, Sakätiyasi iqu iqueqä knui ämotquetnqä dijqä, ique atäunjuä äwikuwi. ⁶³ Itanqa iqu, iqua zä-heauqä muaepnqä hipaitänä atäunjuä äwikqe. Iqu zä-heauqä iunji, "Iqueqä yoqe, Jonäuä" äqäkqe. Iqu e qäyqanqenqä iqua yäunjuä ikuwi.

⁶⁴ Inqani, Sakätiyasi iqu kuknuä matqä äpmaminqe, Goti Hanjuwä Iqu ängüä iwimäkqanqi, iqu kuknuä ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäukqe.

⁶⁵ Nätmatqä huitanjä e timäuqanqenqä, ämaqä iqi äpmaminuwä iqua zä ikuwi. Inqani ämaqä Jutiya iu qoqonä im-imä pmeqä iqua, kuknuä kuapä ätminjuwi.

⁶⁶ Ämaqä kuknuä qätä e äwikuwä iqua, "Goti Hanjuwä Iqu ymeqä dänjä iqtänji, anä pmenqiyä" knuä e indqämbiyi, "Ymeqä iqu, änääqu heniqätiyä?" ätkuwi.

Sakätiyasi iqu hinjuä ätukqenqä

⁶⁷ Dnjä Ängüä Iqu, kaniqu Sakätiyasi iqtä kuapänä munqanqi, iqu hinjuä tii ätukqe.

⁶⁸ "Israitqä iquneqä Goti Hanjuwä Naqä Iqu, Iqueqä ämaqä iqune, hanjä-iqä-tänjä pmetanqu änemetä, yätamäqä äneyätä angi inätmeqenqe, ne Iqueqä yoqe haqeqä ämamäuanä. ⁶⁹ Iqu imäkqanqi, Ämaqä Yänänäqnqä Hnqu hnjä inemäkätnqä eqi. Iqueqä wäunjuä-wiyqä Dewiti iqueqä hueqä-himqä iuqä awä iqisa eqi. ⁷⁰ Iqu hinjuäqänä hinjuä-tqä iquauä manjuta ätkqä-pa, injä ätimäuciyä.

⁷¹ Neyaqä mäkä-hunqä iquauqätä, himä-wiunqä iquauqätä, hipa iuta angi inetmetnqä e imäkqiyä. ⁷²⁻⁷³ Iqu atqä-awakanqä qeqä äwutätä, awiqu Aprähämä iqtä kuknuä guä äumäsäuekqenqä knuä indqänätä e imäkqiyä. ⁷⁴ Neqä ämaqä mäkä-hunqä iquauqä hipa iuta angi inetmeqanqa, ne zä mänenqä iqanquti Iqueuä wäunju wiyquatuqeqä. ⁷⁵ Injä etanqi ne hea ique-iqueni, Iqueqä hinjuä iqinj, suqä ängüänänjinä itanä, Iqueuä wäunju imäkquatuqeqä.

⁷⁶ Ga nqä ymeqä iquki, sinyqä tii tpnuwiqä. 'Iqu Goti Haqä Yätutanä Iqueqä hinjuä-tqä iqueqä.' Quati tiinjqä. Si Naqä Iquenyqä hinjuäqä äwätinä, hänaqä näwenyä imäktnänqeqä. ⁷⁷ Si injä imäktnänqeqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquauji, Iqu iquauqä suqä quvqe huätä ämamäutä, hanjä iwimäkäniqenqä näqenqä wisnänqä dijqeyi. ⁷⁸ Ämaqä iquauqä qeqä wimänqanqi, e imäkqe, qäukuä yätutanji we-hunqä hnque mäptqä ätätnqä-panji, nenyqä injä dowatäniqeqä. ⁷⁹ Ne anjä hiawiqä imä pmetanqua, Iqu neqä huiwä zä iinqe ktqä namäuqanqa, mäptqä ätätnqä-panjä inji we-hunqeqe ne naunätä hänaqä ämänätqueqanquti, ne äwqä hanjuä änyätanä qeiqinyä pmetaniquaqä" ätukqe.

⁸⁰ Ymeqä iqu naqä eätä, iqueqä quuvqe yänänäqnqä ämeqe, qänaknji, Israitqä iquauqä hinjuä iqi tqäuniqänqanqe, iqu anjä avqnqä imä äpmaminqe.

2

*Jisasi Ique ämikqenqä**

¹ Inğanı ämaqä naqä Romätanjä iqu, ämaqä iqueqä ämiminqä eeqänänjä iuqä yoqä ämepu a täupnqä, kuknuä yänänäqñqä änyä-hänjä hui imäkkqe. Iqueqä yoqe, Sisa Okastusi ique. ²⁻³ Iqu e tqanğa, ämaqä eeqänänji, qu quwqä yoqä inä mapñqänä, quwqä anjä yäuä duñqä anğumä äukuwi. Inğanı qu ämaqä iuqä yoqe änyä qe ämakuwi. Siliya inğisani, Kuiliniyäsi iqu kiyapqä wäunüä itä äpmaminqe.

⁴ Josepä iqu hueqä-himqä Dewiti iquesanjä eä etanği, iqu Nasäretqä iu ävämanji, Betlähemänqä ekqe. Ämiqä naqä Dewiti iqu hinuiqänänji, Betlähemä iu äpmaminqe. Nasäretqäni, qua Galilisänjä inğisayi. Betlähemäni, qua Jutiya-tänjä inğisayi. ⁵ Mäliyanji, iquenyqä ätminjuwi, ii äwqä-tänji etanği, qu iyaquvqä yoqä mapñqä, Josepä iqu iisä anä äukiwi. ⁶ Iyaqu Betlähemä iu äpmayi, Mäliya ymeqä nyuätñqä hinüä äwqänğqe. ⁷ Ga ii Ymeqä Qokä Hitmqä Ique änyuäqe, ämaqä iquauqä anjä hiqaqä wiqe hma etanği, yuä huäqä ätuätä, bulumäka iquauqä buayänqä hevqä iu äwätekqe.

Enätqä iqua, sipsipqä-miqä iquau äwimakuwiñqä

⁸ Heatqä iqueni, Betlähemä-tänjä qäqiqñji, sipsipqä-miqä hñqua iquauqä sipsipqä ämipu, qamqä iqi äpmaminjuwi. ⁹ Inğanı Naqä Iqueqä enätqä hñqu, iquauqä hinüä iqi maqänä tqäuqanğa, Goti Hanjuwä Iqueqä we-hunqe, iquau we äwunğqe. ¹⁰ Iqua iinjä äqumbiyi, zä kiinjä iqanğuwänğa, enätqä iqu, “He zä miqä pambiyä!” ätukqe. “Nyi henyqä kuknuä anğuanänji, ämaqä eeqänänji yeeqä naqä-qakuänänjä ipñqä äma äpqänä. ¹¹ Tänganji Dewiti iqueqä anä-himqä täutanji, Ymeqä Hñqu eqiyä. Ymeqä Iqu, ämaqä eeqänänjä hiqä hanjä-iqetanji, hänjä equmuatäninjä Iqueqä. Iqu Naqä-qu eä, Kraisi, he ämeyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquvqä. ¹² He Iqueni, hinüä tiinjä äqumbiyitanji, näqñqä mapñqäuä. Iqu yuä huäqä äutnä, bulumäka iquauqä buayänqä hevqä iu witanğuti qumbñqäuä” ätukqe.

¹³ Enätqä iqu e tqanğa, enätqä kuapänänjä iqua, qäukuä yätuta maqänä äquveppiwi, iqutä anä äpmaminjuwi. Iqua Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, tiinjä ätkuwi.

¹⁴ “Qäukuä haqä yätunji, Goti Hanjuwä Iqu yoqä naqä-tänjiwi. Inji qua bunji, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu anğua wimäkätñqä äwinyätñqä iquauñi, äwqä hanüä di ävqiyä.”

¹⁵ Inğanı enätqä iqua äväma, qäukuä haqä yätunqä anğumä äyqanğuwänğa, sipsipqä-miqä iqua kuknuä tii ätñguwi. “Naqä Iqu nätmätqä ae ämänätqueqä-qae, ga e ätimäuqä-qinyqä hinüä qunatunquä Betlähemä duñqä jänänä äwanä.” ¹⁶ E ätmbiyi, maqänä äupiyi, iqua Mäliyautä, Josepä iquesä, Ymeqä Hayuqä-tänjä bulumäka buayänqä hevqä iu witanği ämäqumuakuwi. ¹⁷ Iqua e äqumbiyi, nätmätqä eeqänänji, enätqä iqu Ymeqä Iquenyqä ätukqenqä awä ätukuwi. ¹⁸ Iqua awä e tqanğä qätä äwikuwä iqua, kñuä kuapänä indqänğuwu. ¹⁹ Mäliya nätmätqä eeqänäninjä kñuä huätä mäwquatämäuqä da, kñuä yqänä indqänä äpmaminqe. ²⁰ Inğanı sipsipqä-miqä iqua anği äwäpiyänğanji, nätmätqä qätä äwiyäpu hinüä äqunğuwinqe, Goti Hanjuwä Ique yeeqä äväpu, Iqueqä yoqä haqeqä ämamäukuwi. Nätmätqä eeqänänjä enätqä iqu ätukqä-pa, qäyunä qe ätimäukqe.

Jisasi Ique yoqä änyuätkuwiñqä

²¹ Ii Ymeqä ämikqä hiunji 8 ae äpäwqanğa, Iqueqä huiwi häuä äktäupu, yoqä änyuätkuwi. Känai äwqä änyä etanğa enätqä iqu ätukqä-pa “Jisasiuä” änyuätkuwi.

Simiyonä iqu, Jisasi Iquenyqä hinüä ätkqenqä

* 2: Matiu 1:18-25

²² Iyaqu Mosisi iqu ätkqeunji qänaknä isinyä, hea 40 qanyä ae äpmai, akiyä änyäsinyä Ymeqä Iqueni Naqä Ique wiyñqä, Jerusälemänqä ätuma ekiyi. ²³ Ii tiññe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä iunji, ymeqä vqenqe, tiññä äqänätanjiyi. *“Hiveqä-yaqueqä, ämaqä, ymeqä qokä hitmqä eeqänänjä iquauñi, Naqä Ique wipñqä.”*†
²⁴ Iyaqu yänñi, akiyä nyämänäsinyä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqe qänaknä isinyä, hiqäva imäkiyñqä ekiyi. Bukä iunji, tiññä qänätanji, *“Yññä-heeqä hñquaqu mapñqti, ä yññä-quaunyqä meqä hñquaqu mapñqti.”*†

²⁵ Inğanji ämaqä hñqu Jerusälemä iu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Simiyonä ique. Iqu suqä äñguänänjinä imäkätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä iminqe. Iqu Israitqä iquauqä yätamakqä väniqä iquenqä hiñuä äqänä pmetanji, Dñä Äñguä Iqu, iqutä anä äpmaminqe. ²⁶ Qänğanänji Dñä Äñguä Iqu, *“Si Kraisi Ämaqä he ämeyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä Ique hiñuä ganä äqunñi, inğa päkondñänqeqä”* ätukqe. ²⁷⁻²⁸ Hiunji iqueni, Dñä Äñguä Iqu kñuä vqanğa, iqu hiqäva-imäkqä anä dunqä äukqe. Inğanji Jisasi Iqueqä kaniqutä, känaisä, kukñuä-suqä iu qänaki isinyä imäkiyñqä, Ique äma pqañgiyänğa, Simiyonä iqu atukuä ämaitä, Goti Hanjuwä Iquenyqä *“änñiqä”* ätätä, tiññä ätkqe.

²⁹ *“Naqä Iquki, nyi Tqä wäunjuä-kiyqunjqä. Si ändknä-ma, nyi äwqä hanjuä iinçetä umqä, hiñuinä nqänäwqatiyä. ³⁰ Nätmatqä Si imäkñi, ämaqä iqune hänjä inemäkqä di etanji, nyi hiñuä ae äqunänänä. ³¹ Si nätmatqä iinji, ämaqä huitanjä-huitanjä eeqänänjä iquauqä hiñuä iqisanji näwinyä ae imäkñiqä. ³² Iqu Israitqä, Tqä sämaqä iquau, yoqä naqä ävätä, ämaqä huiziquau we-hunqä vätnqeqä”* ätukqe.

³³ Simiyonä iqu Ymeqä Iquenyqä e tquangqenqä, kandä-känatä, kñuä kuapänä indqänñiyi. ³⁴ Inğanji iqu, Goti Iqu imbquau äñguä iwimäkätñqä tääqä ätäqetanji, känäu Mäliyaunji tii ätukqe. *“Ymeqä Tqueni, Goti Hanjuwä Iqu ae ätekqeqä. Inji Iquesanji, Israitqä hñqua qui imäkñganjuwänğa, itanğa huiziqua äñguänä pmapnuwiqä. Iqu, nätmatqä Goti Iqu imäkäniqenqä hiqñqä enqä-panjä eqanqenqä, ämaqä kuapänä kukñuä quvqä tupnuwiqä. ³⁵ Itanğa si ipäqäyuni tqä qeqä iu kiunjätaunqanji, täññä-hunqä i matqä-panjä iinjä matñiqä. Iinñe, ämaqä kuapänänjä iquauqä kñuä zä indqänmipqe, ätnänñiqi timäuniquaqä”* ätukqe.

Anai, Jisasi Iquenyqä ätkqenqä

³⁶ Apäkä hui Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä-tqä äpmaminqe. Iiyqä yoqe, Ana. Ii Panuelä iqueqä meqiyi. Panuelä iqu, Aseli iquesanjäquvi. Ii äpäyanä ae ekqe. Ii hiñuiqänänji quväukuä 7 kiqä qokä iqutä äpmaminjiyi. ³⁷ Qänakndanji kiqä qokiqu äpäkonqanğa, apäqñqä quväukuä kuapänä äpmaminqe. Iiyqä quväukuä eeqänänji, 84 äpäukqe. Ii hiqäva-imäkqä anä iunji mäwquatämäuqä itä, buayä manqä äpme, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanätä, Iqueqä wäunui heatqänqatä hinjuinqatä itä, äpmaminqe. ³⁸ Hiunji iqueni, Simiyonä iqu qäpu tqanğa, Anai imbquau äwimeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä *“änñiqä”* ätkqe. Iinjä ätätä, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu Jerusälemä iunji anji itmetñqä diñqä hiñuä äqämbu pmetanjuwä iquauñi, ii Ymeqä Iquenyqä awi, iqisa ätipäqäqke.

³⁹ Inğanji iyaqu Naqä Iqueqä bukä iu äqänänqä-pa eeqänä ae imäkiyi, iyaquvqä anä-himqä Nasäretqänqä, qua Galilisänjä inçinyqä äwäkiyi. ⁴⁰ Ymeqä Iqu naqä eätä, näqñqä kuapänä ämetä, yänänäqñqä ekqe. Inğanji Goti Hanjuwä Iqu, Iquenyqä aqvanä itä, äñguä iwimäkminqe.

Hikñä Jisasi Iqu, näñqä-vqä iquatä kukñuä ätkuwinqä

⁴¹ Quväukuä ique-iqueni, hiunji naqänänjä Pasopanğanji, Jisasi Iqueqä känatä-kandä hiunji hiñuä quniyñqä, Jerusälemänqä iqäsminjiyi. ⁴² Jisasi Iqueqä quväukui

† 2:23 Ançumä Itmakqä 13:2, 15 ‡ 2:24 Hiqäva-imäkqä 12:8

hipa eeqäpnä eäqe hñquaqu päwqanğa, suqä iunji qänaknä ipu, Jerusälemänqä ekuwi. ⁴³ Qu hiunji yäpakä ique qäpu ae äqämbiyi, quwqä anämqä wiqänğanı, Hiknä Jisasi Iqu Jerusälemä yätu yqänä äpmaminqe. İnqe kaniqutä känaisä, “Iqu Jerusälemä yätu yqänä äpmenä-qe” knuä mindqänqä ikiyi. ⁴⁴ Iyaqu, “Iqu ämaqä huizitä anä äpätqänäuä” knuä vqanği, qu hiunji hñque qanä äwäminuwi. E äwipiyänğanı, iyaqu Ique moqumuaynqä, quvāmaqä awä iu qävqä iynqä ipäqäkiyi. ⁴⁵ Ique mämoqumueqä iyi, qävqä iynqänä Jerusälemänqä anği ekiyi. ⁴⁶ Hiunji hñquaqi-hñquenä iunji, iyaqu hiqäva-imäkkä anä iunji, Iqu näqñqä-vqä iquauä awä iqi pmetanği ämoqumuakiyi. Iqinji Iqu iquauqä kukñui qätä äwiyätä, iquau yatñqä inä äwiminqe. ⁴⁷ İnğanı ämaqä iqueqä kukñui qätä äwipu äpmapiyä iqua, Iqueqä näqñqenqätä, Iqueqä kima tquanğqenqätä, qu eeqänä yäunjuä ikuwi.

⁴⁸ Iyaqu hiñuä äqunyyi, tä äktäuwanäsinyä, känai tii ätukqe. “Nqä Ymeqä Iquki, suqä iinji sunqä yetquenyä? Tniqutä tñandänji, äwqä hanä yeyqanği, ye Sinyqä qävqä itqänueä.”

⁴⁹ I tquanğa, Iqu kimanı, “Qe Nyinyqä sunqä qävqä itqäninyqä? Änäängä? Nyi Nqä Apiqueä anä täu pmetmqä dinqe, qe maqñqä eäninyqä?” ätukqe. ⁵⁰ Kukñuä kima iinqe, iyaqu kiqä quatinqe, maqñqä eminjyi.

⁵¹ İnğanı Iqu iyaqutä Nasäretqänqä anä qe äwäkuwi. Ga Iqu iyaquiuä kukñui, qänaknä äwiminqe. E äpmapiyänğanı, känai kukñuä eeqänänji ämetä, iyyqä knuä indqänqä imä yänänäqñqä ämaeminqe. ⁵² Jisasi Iqu naqä eätä, Iqueqä näqñqe äñguänänjä-tänju ekqe. Goti Hanjuwä Iqu Iquenyqä kuapänä winyätanği, ämaqä iqua-pqe inä äwinyminqe.

3

*Jonä asñä-qäyqä iqu, kukñuä awä ätuminqenqä**

¹ Sisa Taipiriyasi iqu, Romä pmeqä iquauqä naqä quväukui 15 pmetanğanı, Pondisi Pailoti iqu, qua Jutiya du kiyapqä pmetanğa, Heroti iqu†, qua Galili du ämiminqe. Itanğa iqueqä känguequ Pilipä iqu, qua Ituriyä dutä, qua Tätakonitisi dutä ämiminqe. Itanğa Lisaniyasi iqu, qua Apilene du ämiminqe. ² İnğanı Anasi iqu, Käyäpasi iqu, iquaqu hiqäva-imäkkä naqä äpmaminjiyi. İnğanı Sakätiyasi iqueqä ymeqä Jonä iqu, anä avqñqä imä pmetanğa, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui iquenyqä äpkqe. ³ I etanğanı, iqu anä eeqänänjä eqä Jotänä-tänjä iu ikitä, awä tii ätuminqe. “Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutñqä dinqe, hiqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe ävquatämäupu, asñä mapiyä” ätuminqe. ⁴ Iqu iinjä imäkminqetanı, hiñuä-tqä Asayä iqueqä bukä iu äqänänqä-pa ätimäukqe.

“Anä avqñqä dñji, ämaqä hñqueqä manji tääqä tii ätqiyä. ‘Naqä Iquenyqä hänaqe näwinyä jänänä tiñjä imäkepiyä. ⁵ Hänaqä ätññnqe, qua äptätnyäpu, itanğa qoqonjä ätqäunqe, yaquetä ipu, itanğa ätuqä änyänqe, hii iwqatäpu, itanğa äquvätä ätimäutä iqä änyänqe, äñguä nyätñqä imäkepiyä. ⁶ İnji ämaqä eeqänänji, qu Goti Hanjuwä Iqueqä suqä, ämaqä qui imäknätqänjuwä iquau hänjä iqumuatqe, hiñuä qumbnuwiqä’ ätqiyä” ätätä äqänä.†

⁷ İnğanı qokä-apäkä kuapänä, Jonä iqu asñä wuqiyätñqä wimeqanğuwanğa, iqu tii ätukqe. “He qämäkä quvqä iquauqä ymeqä-quenjqä. ‘Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tñänjä äpänqiyä, he zä upiyä-qe’ tqu hitqanğikä? ⁸ Hiqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä äktmbu motquapiyä. İnjä imäkquwi, he zä hñqu häukuä-tänjä enqä-pañuenjqä. Ga ‘Aprähämä iqu neqä awiqu hitanğqetanı, ne äñguä äpmenünä-qe,’ matñqä pambiyä. Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqu hikä

* **3:** Matiu 3:1-12; Makä 1:1-8; Jonä 1:19-28 † **3:1** Heroti iqueqä yoqä huizi, Antipasiyi. Iqueqä kaniqueqä yoqä-pqe Heroti iqueyi. ‡ **3:6** Asayä 40:3-5

tä, Aprähamä iqueqä kaqä-kawäka epñqe, äñguä imäkänä. ⁹ Zä-häukuä äñguä mäwiqanğutqä iquauñi tä täuvepñqä diñqe, japiñi zä-quatä iqi ae äwinä” ätukqe.

¹⁰ Jonä iqu e tquañga, qu yatñqä äväpu, “Iñqe ne äänä imäkatunquäwä?” ätukuwi.

¹¹ I tquañguwännga iqu kimañi, “Ämaqä hñqu gquä hñquaqu-täñu sätäti, ämaqä gquä maeqä ique väñqiyä. Itañga ämaqä hñqu buayä-täñu eäqe, iqu-pqe asä e väñqiyä” ätukqe.

¹² Itañga ämaqä mbqä motauqä hñqua, asñä mapñqä äwimepu, tii ätukuwi. “Ämaqä ämänätqueqä iquki, ne äänä imäkatunquäwä?”

¹³ Kimañi iqu iquauñi, “Heqä ämeyätqänuwä iqua etquwä-pa, iunä motaupñqeçä” ätukqe.

¹⁴ Itañga ämaqä mäkä-iqä iqua-pqe yatñqä äväpu, “Ne äänä imäkatunquäwä?” ätukuwi.

I tquañguwännga iqu, “He ämaqeuni, ‘Mbqä nätappiyä’ ätuäpu, suqä quvqä mitqueqä pambiyä. Qunñi kukñuä quañgä mämitqä pambiyä. Itañga ‘Mbqe, wäunüä iququenqe, tä qäyunjqä’ kñuä indqämbiyä” ätukqe.

¹⁵ Inğanñi qokä-apäki, Kraisi ämaqeu mitñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquenyqe hiñuä äqämbu äpmamiñuwä iqua, Jonä iquenyqe, “Tqu Kraisi Qäqutiyä?” kñuä äwimiñqe. ¹⁶ Qu kñuä e indqänätanğuwñqe, Jonä iqu iquau tii ätukqe. “Nyi asñi, eqä ditänä eqiyätqänä. Iñä etañgi, Ämaqä nyi ämanğutäunqä Iqu, qänaki änä äpäñqiyä. Iqueqä yukä ämuasmänqä gue ewamqe, nyi ämaqä äñguqunä manä, quvqunjqä. Iqu asñi, Goti Hanjuwä Iqueqä Dñä Äñguitä, tä itä hiqiyänqiyä. ¹⁷ Iqu spetqä a äqätänä, kuä pa huätä ämatnämäutä, kuä naqe, aquvä äqiyätä Kiqä anju pñqä maeniñqeçä. Itañga kuä pai, tä maisquä du tnämäuniqeçä” ätukqe. ¹⁸ Inğanñi Jonä iqu, ämaqä kñuä äñguä mapñqä iunqä, kukñuä hui inä ätuätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä äñgui awä ätumiñqe.

Heroti iqu, Jonä ique guä äpmuatekqenqä§

¹⁹ Galilisañä ämaqä naqä Heroti iqu, iqueqä känğuequeqä apäkä Herotiyasi ämetä, suqä quvqä huizi, kuapänä imäqanğqeta, Jonä iqu äkasuwä ätukqe. ²⁰ Iutañi Heroti iqu suqä quvqä hñqu anğ inä imäkätä, Jonä ique guä äkiqiyäuekqe.

*Jisasi Iqu, asñä ämakqenqä**

²¹⁻²² Ämaqä eeqänäñi, qu asñä metqätanğuwänğanñi, Jisasi Iqu-pqe asñä ämakqe. Iqu asñä ae ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqämanätqätanğa, qäukui qñqanä äütänäqe, Dñä Äñguä Iqu, yññä-heeqä enqä-pa, Iquenyqä äquvepkqe. Äquvepqañga, qäukuä yätutañi, mañä tiññä ätukqe. “Si Nqä Ymeqä Nyi kiññä änyinätñqä Iqukiyqä. Nqä äwqe, Sinyqä yeeqä änyinğiyä.”

Jisasi Iqueqä kawäkaunqät†

²³⁻³⁸ Jisasi Iqu, Iqueqä quväukui 30 päwqañga, Iqueqä wäunüä ipäqäkqe. Inğanñi qokä-apäki Iquenyqe, ‘Josepä iqueqä Ymeqeçä’ kñuä indqänğuwä.

Kiñganäñi, Goti Hanjuwä Iqu Atamä ique imäkkqe. Atamä iqu Seti ique eämakqe. Seti iqu Inosi ique eämakqe. Inosi iqu Kenanä ique eämakqe. Kenanä iqu Mähaleli ique eämakqe. Mähaleli iqu Jareti ique eämakqe. Jareti iqu Inokä ique eämakqe. Inokä iqu Metusela ique eämakqe. Metusela iqu Lamekä ique eämakqe. Lamekä iqu Noa ique eämakqe. Noa iqu Semä ique eämakqe. Semä iqu Apäksati ique eämakqe. Apäksati iqu Kainanä ique eämakqe. Kainanä iqu Sela ique eämakqe. Sela iqu Epe ique eämakqe. Epe iqu Pelekä ique eämakqe. Pelekä iqu Reu ique eämakqe. Reu

iqu Serukä ique eämakqe. Serukä iqu Neho ique eämakqe. Neho iqu Tera ique eämakqe. Tera iqu Aprähamä ique eämakqe. Aprähamä iqu Aisakä ique eämakqe. Aisakä iqu Jekopä ique eämakqe. Jekopä iqu Jutä ique eämakqe. Jutä iqu Peresi ique eämakqe. Peresi iqu Heslonä ique eämakqe. Heslonä iqu Ani ique eämakqe. Ani iqu Atäminä ique eämakqe. Atäminä iqu Aminätapä ique eämakqe. Aminätapä iqu Nesonä ique eämakqe. Nesonä iqu Salämonä ique eämakqe. Salämonä iqu Boasi ique eämakqe. Boasi iqu Opeti ique eämakqe. Opeti iqu Jesi ique eämakqe. Jesi iqu Dewiti ique eämakqe. Dewiti iqu Netenä ique eämakqe. Netenä iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Mena ique eämakqe. Mena iqu Melea ique eämakqe. Melea iqu Eliyakimä ique eämakqe. Eliyakimä iqu Jonamä ique eämakqe. Jonamä iqu Josepä ique eämakqe. Josepä iqu Jutä ique eämakqe. Jutä iqu Simiyonä ique eämakqe. Simiyonä iqu Lipai ique eämakqe. Lipai iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Jorimä ique eämakqe. Jorimä iqu Eliyesa ique eämakqe. Eliyesa iqu Josuwa ique eämakqe. Josuwa iqu Erä ique eämakqe. Erä iqu Elämatamä ique eämakqe. Elämatamä iqu Kosamä ique eämakqe. Kosamä iqu Ati ique eämakqe. Ati iqu Meläki ique eämakqe. Meläki iqu Neri ique eämakqe. Neri iqu Selatiyoli ique eämakqe. Selatiyoli iqu Serupapelä ique eämakqe. Serupapelä iqu Resa ique eämakqe. Resa iqu Joänanä ique eämakqe. Joänanä iqu Jota ique eämakqe. Jota iqu Josekä ique eämakqe. Josekä iqu Semenä ique eämakqe. Semenä iqu Mätatiyasi ique eämakqe. Mätatiyasi iqu Matä ique eämakqe. Matä iqu Näkai ique eämakqe. Näkai iqu Esäli ique eämakqe. Esäli iqu Nahumä ique eämakqe. Nahumä iqu Amosi ique eämakqe. Amosi iqu Mätatiyasi ique eämakqe. Mätatiyasi iqu Josepä ique eämakqe. Josepä iqu Jänai ique eämakqe. Jänai iqu Meläki ique eämakqe. Meläki iqu Lipai ique eämakqe. Lipai iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Heli ique eämakqe. Heli iqu Josepä ique eämakqe. Inji qokä-apäki, “Josepä iqu Jisasi Ique eämaqeqä” knuä indqänguwi.

4

*Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwiminqenqä**

¹⁻² Inğanj Dnjä Änguä Iqu Jisasi Iqueqä äwqä imä kuapänä munqanqa, Iqu anqu wätñqä, eqä Jotänä iunji ävämakqe. Iqisanj Dnjä Änguä Iqu Jisasi Ique iwimäqanqi, Iqu anä avqñqä imä hiunji 40 äpmakqe. Iqu iu pmetanqa, Setänä iqu, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätñqä duñqä yamwiqä äwiminqe. Imñi Jisasi Iqu buayä manqä äpmenjaqänäqe, hiunji yäpakä iquenj Iqu buayä dä äwikqe.

³ Inğanj Setänä iqu, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanqutqe, hikä tqu buayä kunmäknätñqä, kukñuä tuvä” ätukqe.

⁴ Inäqe Jisasi Iqu kimanj, “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tii äqänä.

‘Ämaq buayä dutanä pmeqä hmanjqä’ ”† ätukqe.

⁵ I tquanqa, Setänä iqu ätuma äyäqe, anä-himqä eeqänänjä qua täunji maqänä ämotquakqe. ⁶ Ämotquetä tii ätukqe. “Anä-himqä eeqänänjä täunji, nyi Si misñqä ktapmqänä. Itanj, Si yoqä naqä qondñqinyä. Nätmatqä eeqänänji, nqä ae änyimängqeqä. Itanji nyi ämaqä hñque wimqä etanqutqä di, nyi äwimqänä. ⁷ Inji Si qonjä änäuktäutnä, nyaqä yoqe haqeu mamäuqanqutqe, eeqänänjä tä Tqä hiänqiyä” ätukqe.

⁸ I tquanqa Jisasi Iqu kimanj, “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä,

‘Si qonjä äuktäutnä, Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueä yoqenä haqeqä ämamäutnä, wäunju Iqueqenä iqanqinyä’ äqänänjä” ‡ ätukqe.

* 4: Matiu 4:1-11; Makä 1:12-13 † 4:4 Kukñuä-suqä 8:3 ‡ 4:8 Kukñuä-suqä 6:13

⁹ Itañi, Setänä iqu Jisasi Iquenji, Jerusälemänqä ätumä äwäqe, hiqäva-imäkqä anä atääqä yängisa ätqäteqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanqutqe, qua mänji ikuapmäuvä. ¹⁰ Ii tiinjä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä.

‘Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä enätqe, si ängüä mikipñqänä ätuänqiyä. ¹¹ Inji tqä yuki, hikä iu hui matäveqä isñqä diñqe, iqua hipae hevqä mäkiqutäpñqäuä,’ äqänänä” § ätukqe.

¹² I tquanğa Jisasi Iqu kimañi tiinjä ätukqe. “Bukä iunji tii äqänä.

*‘Si Goti Hanjuwä tqä Naqä Ique, yamwiqä mäwqä panä’ äqänänä”** ätukqe.

¹³ Inğanji Setänä iqu, Jisasi Iquenji yamwiqä eeqänänji qäpu äväqe, hea hñganqä hiñuä äqänä pmetñqä diñqä ävämakqe.

Jisasi Iqu, Galili iuta wäñuä ipäqäkqenqä†

¹⁴ Inğanji Dñä Ängüä Iqueqä yänänäqñqä ditä qäsä, Jisasi Iqu Galili dunqä anğumä äukqe. Ämaqä iqi pmeqe, Iquenyqä qätä äwikuwi. ¹⁵ Iqi äpme, iquauqä anä aquväqñqä iu näqñqä äväkiqe, ämaqä eeqänänä iuqä hiñuä iqi, yoqä naqä täñä-qu emiñqe.

Nasäretqätanä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqä‡

¹⁶ Iqisañi Iqu Nasäretqänqä, anä Iqu hiñuiqänä äpme naqä ekqä dunqä ävämakqe. Iqi ätimäuqe, Iqueqä suqä dunä itä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanji, anä aquväqñqä yängisa äpeyätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui a täutñqä ätqäukqe.

¹⁷ Ämaqä hiñuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqe, ämaqä bukä miqä iqu ämetä, Jisasi Ique vqanğa, Iqu ävatäqe, kukñuä tiinjä qänätanği äqunätä a ätäukqe.

¹⁸ *“Dñä Ängüä Iqu nyaqä yäpä tämä äpmenä. Ii tiñiqä. Naqä Iqu nyi ätenjikqe. Qokä-apäkä nätmatqä maeqä du, Iqueqä kukñuä äñgui awä tumqätä, ämaqä guä pmetanğuwä iquau, ‘Hiñginä upñqeçä’ tumqätä, ämaqä hiñuä quvqä iquau-pqe, ‘Hiñuä anğu qämbñqeçä’ tumqätä, itanğa ämaqä, huizi iqua mäñdi kit-tqiyätqätanğuwä iquau, qanyä pmapñqä iwimäkqämqä änändowatkqeçä. ¹⁹ ‘Hea Naqä Iqu ämaqe äñguä iwimäkäniqenqä äpäñqe, qäqiqiyqä’ awä tquämqä änändowatkqeçä”* § qänätanği a ätäukqe.

²⁰ Jisasi Iqu a qäpu ätäuäqe, bukä ämuänyätä, anği äväqe, quamä äpmakqe. Inğanji, ämaqä anä aquväqñqä iu äpmamiñuwä iqua, qu eeqänä Jisasi Ique hiñuä yänänäqñqä äqunmiñuwi. ²¹ Iinjä iqanğuwänğa, Iqu tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä bukä täu äqänänqä tä, he qätä äwiyanğuwä iunji, täñğa ätimäuqiyä.”

²² Iqu i tquanğa, eeqänänä iqua Iquenyqä yeeqä ipu, kukñuä äñguä ätpiyi, Iqu kukñuä äñguänänä tquanğqenqä kñuä kuapä indqämbiyi, tiinjä ätñguwi. “Tä Josepä iqueqä Hikñiqueqä. Kukñuä tä, Iqu ängisa ämetä tqiyä?”

²³ Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. “Ämaqe quamä äñguänänä pmeqeunqä kukñuä ätätqänğuwä-panji, he ‘Si duuta iqukiyyä. Tqä-täuä äñguä imäkinyä’ äñdpiyi, itanğa ‘Nätmatqä Si Kapänämä imäkñiñqe, ne qätä äwiyyuqueqä. Inäqe Tqä anä täqinji, asä i imäkiyyä’ dpñqeçä” ätukqe.

²⁴ Inğanji Iqu tiinjä-pqe inä ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqänä. Ämaqe, hiñuä-tqä quwqä anä-himqä iutanä iquenyqe, qu yeeqä miqä ipñqäuä. ²⁵ Nyi naqä-qakuä tiinjä-pqä etqänä. Kiñganänji, Laisa iqu pmetanğanji, quväukui hñquaqui-hñque, qanui 6 iunä piyä maqiyqä itä, buayä dä naqänänä ätimäukqeçä. Inğanji apäqñqä kuapänä hiua, Israitqä iu äpmamiñuwiqä. ²⁶ Inäqe Goti Hanjuwä Iqu Laisa iquenji, apäqñqä iuautanä huinyqä mäñdowatqä danä ikqeçä. Oeyä. Iqu iquenji, apäqñqä yäpaqänğisañä anä-himqä Säläpatqä pmeqä huinyqä, anä-himqä

§ 4:11 Apqä Bukä 91:11-12 * 4:12 Kukñuä-suqä 6:16 † 4:13 Matiu 4:12-17; Makä 1:14-15 ‡ 4:15 Matiu 13:53-58; Makä 6:1-6a § 4:19 Asayä 61:1-2

naqä Saitonä ingisanqä ändowatkqeqä. ²⁷ Tiinjä-pqä eminqe. Hinuä-tqä Elisa iqu pmetanqani, qokä-apäkä wänyimänqä-tänjä kuapä Israitqä iu äpmaminjuwiqä. Inäqce, eeqänänjä iquauqä wänyimänqä qäpu maeqä da ikqce. Naimänä, qua Siliya pmeqä iqunä, ängüä imänqceqä” ätukqce.

²⁸ Jisasi Iqu e tquanqa, ämaqä anjä aquväqñqä iu äpmaminjuwä iqua, kukñuä qätä iinjä äwipiyyi, qu eeqänä äwqä tnänjä naqänänjä äwiñqce. ²⁹⁻³⁰ Iinjä ipiyyi, iqua ävaupu, Iqueni anjä-himqä yäpaqänggisa äkiwqatämäkuwi. E imäkäpiyitanji, qoqonjä, anjä-himqä iu mätnätanqçqä yänggisani, iwaqä bu ävqutäumanä-tpu, ätuma yqanquwänqa, Iqu quvaqä awä iqisa äqupäwuñqa äwekqce.

*Jisasi Iqu, ämaqä dnjä quvqä-tänjä hñque ängüä iwimäkkqenqä**

³¹ Iqisanji Iqu Kapänamä, anjä-himqä Galilisänjä ingisanqä äwäkqce. Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqani, Iqu ämaqä iquau näqñqä äwimiñqce. ³² Inqani Iqu, yoqä-tänjä-qu tquanqçenqä, qu qätä äwiyäpu, yäunjuä ikuwi.

³³ Inqani, ämaqä dnjä quvqä-tänjä anjä aquväqñqä iu äpmaminqä hñqu ämävauqce, manjä yänänäqñqä tiinjä ätukqce. ³⁴ “Äi! Jisasi Nasäretqätanä Iquki, Si squä nemäkätñqäwä? Si ne qui nemäkätñqä äpnätanä? Nyi Sinyñqce näqñqä enänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ämaqä Jänänänjä Iqukiyqä” ätukqce.

³⁵ E tquanqa, Jisasi Iqu yänänäqñqä tii ätukqce. “Si kukñuä matqä panä. Ämaqä iqueni huätä vämayä!” E tquanqa, dnjä quvqä iqu, iqueni qu-tänjä awä iqi qua mäñji äkimäukqce, ique qui mimäqä itä ävämakqce.

³⁶ Ämaqe yäunjuä ipiyyi, tii ätnquwi. “Kukñui äkitanäwä? Iqueqä yoqetä yänänäqñqä iutatä tquanqa, dnjä quvqä iqua qätä äwiyäpu ävämeqäüä.” ³⁷ Jisasi Iqu nätmätqä iinjä imäkkqenqä tiwiqe, anjä-himqä im-imä äwekqce.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hñquautä, ängüä iwimäkkqenqä†

³⁸ Jisasi Iqu anjä aquväqñqä iunji ävämanji, Saimonä iqueqä anjä iu äpaqukqce. Iqinji Saimonä iqueqä känemi, huiwä dnjä tnänjä iqanji witanqçenqä, qu Iqu yätämäqä vätnqä diñqä yatñqä äwikuwi. ³⁹ I tquanquwänqa, Iqu äwäqce, apäkä ii-sänjä qäqiqi ätqäuqce, yaqä huätä wätñqänä kukñuä yänänäqñqä ätukqce. Iqu e tquanqa, yaqä qäpu eqanji, ii ängüä maqänä imänäqce, ymisanjä näwinyä imäkekqce.

⁴⁰ Maptqä äqukunätñqä itqätanqa, qu ämaqä tänjä-yaqä huitanä-huitanä-täñji, Jisasi Iquenyqä ätuma ätimäukuwi. Iinjä iquauñji, Iqu hñqunä-hñqunä hipa haqeqi äwiyätä, ängüä iwimäkkqce. ⁴¹ Iqu e imäkätqätanqa, dnjä quvqce ämaqä kuapänänjä iunji ävämakuwi. Ävämepiyanqani, qu Iqueni, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä” ätukuwi. Qu, “Tqu Kraisi, Ämaqä mitñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqueqä” näqñqä etanquwitanji, Iqu, qu äkasuwä ätuätä, “He matqä pambiyä-qe,” yänänäqñqä ätukqce.

Jisasi Iqu, anjä-himqä huii awä ätuäkäminqenqä‡

⁴² Zinquänqani, Jisasi Iqu anjä avqñqä duñqä äväma äukqce. Inqani ämaqe, qu Iquenyqä qävqä ikipu, ämäqumuapiyyi, iquau mävämeqä yätñqä, iqi ätäuqumuatekuwi. ⁴³ E iqanquwiñqä Iqu iquau tii ätukqce. “Henyä ma, anjä-himqä huiunji, Goti Hanjuwä Iqunä miqenqä awä inä tumqeqä. Goti Hanjuwä Iqu iinjñqä änändowatkqeqä” ätukqce. ⁴⁴ Iqinji ävämanji, Iqu qua Jutiya iu ikitä, iquauqä anjä aquväqñqä iu awä ätuäkäminqce.

* 4:29-30 Makä 1:21-28 † 4:37 Matiu 8:14-17; Makä 1:29-34 ‡ 4:41 Makä 1:35-39

5

*Jisasi Iqu, hämapäkä piqä hñquau tääqä ätuätumakqenqä**

¹ Hiunji hñquenji, Jisasi Iqu eqä Genesäretqä iqueqä manjä iqi tqäutangä, ämaqä kuapänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä wipñqä, Iqu-tänjä qäqiqi ätqäuminuwi. ² Jisasi Iqu kukñuä awä ätuätäqänğanji, hämapäkä-piqä hñquauqä yimba hñquaqu eqä manjä iqi witañginyä äqunqge. Hämapäkä-piqä iqua yimba iu mäpmeqä, quwqä hämapäkä qa piunyqe, asñä äqäminuwi. ³ Inğanji Iqu Saimonä iqueqä yimba ique hiñuä äqunäqe, ätkamäutä, Saimonä ique, “Yimba nändi äma uvä” ätukqe. Itañji Iqu yimba iu quamä äpmeqe, qokä-apäkä iquau kukñuä hui inä äwikqe.

⁴ Iqu näqñqä qäpu äväqe, Saimonä iquenji, “Si yimba eqä awä näñji äma äwätnä, iqisanji he qae hämapäkinqä eqä-huänjä bu tnämeqapiyā” ätukqe.

⁵ I tquanğa, Saimonä iqu kimañji, “Naqä Iquki, ne heatqä tquenji wäunuä yänänäqñqä itqätanğu, zä aanqä änavqiyä. Ne hämapäkä tutqä qäpu mapiqä iqunä. Ga Si iinjä ändiñji, nyi qa ätnämäumqänä” ätukqe.

⁶ Qu iinjä ipiyi, hämapäkä kuapä piqanğuwänğa, qae ändakmäumätä ikqe. ⁷ Iquauqä käyämaqä yimba huizi du äpmaminuwa iqua, yätamäkqä wipñqä diñqä hipa äuqueqä äwikuwi. Iqua äppiyyi, hämapäki yimba hñquaqui ämaikuwi. Inğanji yimba iquaqu eqä-huänjä mämä quveqenyäsinyä ikiyi.

⁸ Saimonä Pitä iqu, hämapäkä eeqänänjä äpäkuwä iu äqunäqänğanji, iqu yäunuä naqänänjä itä, Jisasi Iqueqä yukä yäpä iqi äpäknäqe, “Naqä Iquki, Si änyiväma uvä. Nyi ämaqä quvqunjqä” ätukqe. ⁹ Iqunä ma. Ämaqä Saimonä iqutä anä äpmaminuwa iqua-pqe, yäunuä ikuwi. ¹⁰ Iqueqä wäunuä anä iqä, Jemisi iqutä, Jonä iqutä, Sepri iqueqä hikñä inğueqi-pqe, yäunuä inä ikiyi.

Saimonä iqu i tquanğa, Jisasi Iqu kimañji, “Si zä miqä panä. Nyi, si ämaqe, hämapäkä enqä-pa, piqätñänqä, ikimäkmqänä” ätukqe. ¹¹ Qu yimba eyqiyämañji, eqä manjä weä näñinyqä äpäupiyyi, quwqä nätmätqä eeqänänji hiñuinä äqunğuanji, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä wänyimänqä-tänjä hñque äñguä iwimäkkqenqä†

¹² Hea hñquenji, Jisasi Iqu anjä-himqä hñque äpmaminqe. Anjä-himqä iunji, ämaqä wänyimänqä kuapänänjä-tänjä hñqu äpmaminqe. Iqu Jisasi Ique hiñuä äqunäqe, qonjä äwoktäutä, hipenüä qua bu eätä, Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si äkinğanğutqe, nyi äñguä iqu nyimäkätñinyä.”

¹³ Itanğa Jisasi Iqu hipa haqeqä äwiyäqe, tii ätukqe. “Nyi änyingiyä. Si äñguä imänyä.” I tquanğa, ämaqä iqueqä wänyimänqe, äñguä maqänä imänğqe.

¹⁴ Iinqe Jisasi Iqu tiinjä ätukqe. “Nyi tä imäkqenqe, si ämaqä hñque mätquä panä. Si hiqäva-imäkqä iquenyqä äyätñä, tqä huiwi ique motquayä. Mosisi iqu ätkqä-pa, tqä huiwä äñguä ikimäkqenqä hiqäva imäkiyä. Iinqe, qu ‘ämaqä tqu iqueqä yaqe, äñguä ae imänğqeqä’ kñuä vätnqänännyä” ätukqe.

¹⁵ Iqu, “Si ämaqä hñque mätquä panä” qäyä ätukqä-qe, ämaqä im-imä äpmapiyā iqua, Jisasi Iquenyqä kukñui qätä kuapänä äwiminuwi. Inğanji ämaqä kuapänä kukñuä qätä wipñqätä, iquauqä yaqä äñguä iwimäkätñqätä, Iquenyqä äpminuwi.

¹⁶ Qu iinjä itqätanğuwänğa, hea kuapänänğanğanji Iqu äväma, anjä avqñqä imqä äwätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäqisminqe.

Jisasi Iqu, ämaqä yänjä-a quvqä hñque äñguä iwimäkkqenqä‡

¹⁷ Hea hñquenji Jisasi Iqu qokä-apäkiu näqñqä vätnqätanğa, Parisitanjä hñquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä hñquatä anjä-himqä eeqänänjä Galilisanjä, Jutyatanjä,

* 5: Matiu 4:18-22; Makä 1:16-20 † 5:11 Matiu 8:1-4; Makä 1:40-45 ‡ 5:16 Matiu 9:1-8; Makä 2:1-12

Jerusälemätanjä iuta äppiysi, Jisasi Iqutä quamä anä äpmamiñuwi. Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqe, Jisasi Iqu ämaqä täñä-yaqä iquau äñguä iwimäkätñqänä Iqutä äpmamiñqe. ¹⁸ Inğanj ämaqä hñqua, ämaqä yänä-a quvqä hñque hevqä ämiqutäwa äpäpu, anä yäpä yängisa äma äpeyäpu, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi hianä-tpu ikuwi. ¹⁹ Ämaqä kuapänä pmetanğä änä mäpeyqä ipiyi, anä haqä yätunğä äma äpepiyi, atääqä yänisa itäqäktäupu, ämaqä yänä-a quvqä iqueni, iqueqä hevqeu guä ämäsaupiysi, ämaqä pmetanğuwä awä Jisasi Iqu tqäutanğqä bunğä guä äyamäwatukuwi.

²⁰ Iqu quvqä quuvqä heqiyqä du hiñuä äqunäqe, “Nqä näueqä iquki, tqä suqä quvqe, huätä ae ämakmäuqänä” ätukqe.

²¹ Iqu e iqanğqenğä, Parisi iquatä kukñuä-suqenğä näqñqä iquatä kñuä tiñjä indqänğuwä. “Suqä quvqä huätä mamäuqe, Goti Hanjuwä Iqunanğqä. Iqueni äkittqiyetä, naqä timäutñqä ätqäqä Tqu, ii Tqukä?”

²² Iquauqä kñuä indqänğqä imñi, Jisasi Iqu näqñqä ae eäqe, “He Nyinyqä kñuä iñji, sunğä indqänğäuä?” ätukqe. ²³ “Nyi qeiqinyä imäkätmä tmqe, kukñui äkikä? ‘Tqä suqä quvqe huätä ämakmäuqänä’ tmqätanä ä, ‘Si ävautnä qanjä uvä’ tmqätanä?”

²⁴ Tiñjä eänä, Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täunji suqä quvqe huätä mamäunğiyä. He iñinğqe näqñqä mapñqe, Nyi ämaqä täñä-yaqä iqueni tii ätquä. ‘Si ävautnä, tqä yquvanä a ämaqätätinä, anämğä uvä’ ätquänä” ätukqe.

²⁵ Jisasi Iqu e tquanğa, iqu maqänä ävauqe, iqueqä yquvanji a ämaqätäqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätätä, iqueqä anämğä äukqe. ²⁶ E äqumbiyi, qu eeqänä yäunüä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätkuwi. Iñinğqe, tiñjä ätkuwi. “Tänğa ne nätmatqä huitanjä yänänäqñqe timäuqanği hiñuä äqunanğunä” ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenğä kñuä kuapänä indqänğuwä.

Jisasi Iqu, Lipai (Matiu) ique tääqä ätuätumakqenğä

²⁷ Iqisanji Jisasi Iqu äwäqe, ämaqä mbqä motauqä hñqu, mbqä motauqä anä iu pmetanği äqunğqe. Iqueqä yoqe, Lipai ique. Iqueni Jisasi Iqu, “Si qänaki nyivändiyä” ätukqe. ²⁸ I tquanğa, iqu nätmatqä eeqänänji iqi ävämetä, pämä ätqäuqe, Jisasi Ique qänaki äwivändkqe.

²⁹ Lipai iqu Jisasi Ique itmakqenğä, iqueqä anä du ymisanä naqänänjä imäkkqe. Ämaqä kuapänä mbqä motauqä iquatä, ämaqä huizi-pqä iquatä, buayä anä änäpu äpmamiñuwi. ³⁰ I pmetanğuwänğa, Parisi iquatä, iquauqä ämaqä kukñuä-suqenğä näqñqä iquatä, Jisasi Iqueqä wäunüänğqä ämotquamiñqä iquauñi, “He ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkkqä iquatä buayä anänji, sunğä nätqänäuä” ätukuwi.

³¹ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu kimanj, “Ämaqä yaqä maeqä iqua, duuta iquauñqä mäwqä ipnä. Ämaqä yaqä iquanä upñqäuä” ätukqe. ³² “Inäqe, kñuä äkunmäknäpu suqä quvqä vquatämäupñqä diñqe, Nyi ämaqä suqä äñguä imäkkqä iquau tääqä tumğä mapqä iqäqeqä. Ämaqä suqä quvqä imäkkqä iquau tääqä tumğä äpqäqeqä” ätukqe.

*Qu Jisasi Ique, suqä buayä manğänğä yatñqä äwikuwinğä**

³³ Inğanji qu Jisasi Ique, tiñjä ätukuwi. “Ämaqä Jonä iqu wäunüänğqä ämotquetñqä iqua, buayä manğänğä imäkäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätqänğuwiqä. Itanğa, Parisi iquauqä-pqä iqua, asänänğqä. Inäqe Saqä iqua, buayätä eqätä änatqänäuä” ätukuwi.

³⁴ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä apäkä metñqä hñqu, iqueqä käyämaqä iquatä yqänä pmetanğanji, he iquauñi, ‘Buayä manğä pambiyä’

tupnqätanä? Oeyä! ³⁵ Qänakndani, ämaqä hñqua ique ätuma uwqanquwängga, iqueqä käyämaqä iqua buayä manqe, inğanä pmapnuwängqeqä” ätukqe.

³⁶ E ätuäqe, Iqu kuknuä ktqä tii ätukqe. “Gquä yäüä hñqu äpäknqge, ämaqä hñqu gquä änyä-hänjä dutani, yäüä näñuenyqä mapisqä yänqiyä. E äpisätqe, iqu änyä-hänjä ique qui imäkänqiyä. Itanğa änyä-hänjitanitä, yäüä ditäni, asänänjä maeqä etanği, yäüä iqu äñguä matimäuqä yänqiyä. ³⁷ Tiini inänjqä. Ämaqä hñqu wainqä-eqä änyä-hänjä hui, yaqueqä huiwä yäüä du mequatimäuqä yänqiyä. Iqu e imäkätqe, wainqä-eqä änyä-hänji, yaqueqä huiwä yäüä iqueni äpisätä, qua bu iquasäunä. Yaqueqä huiwä-pqä qui inä imäknanqiyä. ³⁸ Iinjqe, qu wainqä-eqä änyä-hänji, yaqueqä huiwä hänjä iu iquatimäupnqäuä. ³⁹ Itanğa ämaqä wainqä-eqä yäüä äñguwä iqua, änyä-hänjä dunqe mäwinqä inä. ‘Yäüä iqu ämawqätäunä’ ätätqänäuä” ätukqe.

6

*Qu Jisasi Ique, suqä Sämbatqenqä yatnqä äwikuwinqä**

¹ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hñqueni, Jisasi Iqu kuä-witqä wäunüä iu ikäminqe. Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua anä ikipu, kuä-witqe ätäkäpu änminjuwi. ² Iqua e iqanğä äqumbiyi, Parisi hñqua tii ätukuwi. “Nätmatqä iini, neyaqä suqä hiunji hapä pmeqänğani, ne pmua imäkätunqeqä. He iini suqä imäkqäuä?” ätukuwi.

³ Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. “Hinuiqänänji, neqä awiqu Dewiti iquatä, iqueqä ämaqä iquatä buayä dä äpäkonäpiyängga imäkkqenqe, he kuknui a matäuqä itqänuwätanä? ⁴ Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anä yäpä yänggisa äpaquväqe, buayä Goti Hanjuwä Iqueqä hinüä iqi äwäminqe, ämakqe. Buayä iini, hiqäva-imäkkqä iquanä ämepu bnqä äwäminqe. Huiziquaunqe, ii pmuai. Inäqe, Dewiti iqu ämeqe, änätä, hui iqueqä ämaqä iquau äwikqeqä” ätukqe. ⁵ Tiinjä-pqe inä ätukqe. “Hiunji hapä pmeqeunji, Ämaqeunqä Ymeqä Ekqä Iqu ämitqänä.”

Jisasi Iqu, ämaqä hipa quvqä-tänjä hñque, äñguä iwimäkkqenqät†

⁶ Hiunji hapä pmeqä huiziqueni, Jisasi Iqu anä aquväqnqä hñque äpaquväqe, näqnqä äwiminqe. Qutä anänji, ämaqä hipa ämuangisanji quvqä-tänjä hñqu äpmaminqe. ⁷ Inğanji kuknuä-suqenqä näqnqä iquatä, Parisi iquatä knui, “Ämaqä Iqu ämaqä tqueni, hiunji hapä pmeqä tänğanji, äñguä iwimäkänqutiyä, ä äñguä mäwimäkkqä yänqutiyä?” vqanği, Jisasi Ique kuknuä mitpnuwängqä hänaqenqä qävqä ipu, hinüä äqumbu äpmaminjuwi. ⁸ Itanği Jisasi Iqu iquauqä knüä indqänqä imninqe näqnqe eäqe, Iqu ämaqä hipa quvqä ique ätukqe. “Si ävautnä, ämaqä iquauqä hinüä iqi pämä tqävä.” I tquanğa, iqu ävautä e imäkkqe.

⁹ Iqu e imäkkqanğa, Jisasi Iqu iquau ätukqe. “Nyi yatnqä eyqänä. Neyaqä suqä dunji, hiunji hapä pmeqänğanji, ne suqä äñguä imäkatunquätanä, ä quvqä imäkatunquätanä? Ne ämaqä qui imäkmbnqä pmetanquwä iquauñi, yätamäkkqä vatunquätanä, ä qui iwimäkatunquätanä?” ätukqe.

¹⁰ E ätuäqe, Iqu ämaqä eeqänänjä iu hinüä äqunğawäqe, ämaqä hipa quvqä ique, “Si tqä hipae jänä väpäyä” ätukqe. Iqu tquanğqä-pa imäkkqanğa, iqueqä hipae äñguä qe imänqge. ¹¹ Iinjä äqumbiyi, ämaqä kuknuä-suqenqä näqnqä iquatä, Parisi iquatä äwqä äkasuwä kuapänä munğanğa, tii ätnjuwi. “Ne Jisasi Iqueni, äänä imäkatunquäwä?”

Jisasi Iqu, ämaqä 12 hñquau atäunüä äwikqenqät†

* 6: Matiu 12:1-8; Makä 2:23-28 † 6:5 Matiu 12:9-14; Makä 3:1-6 ‡ 6:11 Matiu 10:1-4; Makä 3:13-19

¹² Heatqä hñquenji Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tuätñqä qoqonä yätunqä äväqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tätqätanji zä ävekqe. ¹³ Mäptqä timäuqanğa, Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau tääqä ätuätumeqe, qutanä 12 iquau atäunjuä äväqe, “ämaqä wäunjuänqä dowatqä” änyuätkqe. ¹⁴⁻¹⁶ Ämaqä iinji, hñqu iqueqä yoqe Saimonä ique. Iqueni, Jisasi Iqu “Pitä iqukiyqä” ätukqe. Hñqu Endru, Saimonä iqueqä kängueque, hñqu Jemisi ique, hñqu Jonä ique, hñqu Pilipä ique, hñqu Batromi ique, hñqu Matiu ique, hñqu Tomasi ique, hñqu Jemisi, Aläpiyasi iqueqä ymeqä ique, hñqu Saimonä, ämaqä Selotqä iutanä-que, hñqu Jutasi, Jemisi iqueqä ymeqä ique, hñqu Jutasi Iskarioti ique. Ämaqä yäpakä tqu, qänakndanji Jisasi Ique ämaqä himä-wiunqä iquau väniñqä ique.

Jisasi Iqu, ämaqä kuapänänjä hñquau äñguä iwimäkkqenqä

¹⁷ Iqu iquau atäunjuä ae äväqe, iquatä anä äppiwi, Iqu anä quauñä hñqäqi, ämaqä kuapänänjä iquatä pämä anä ätqäukuwi. Iqutä anä ätqäuminjuwä iqua, kuapänänjä hñqua, Iqueqä wäunjuä ämotquaminqä iquai. Ämaqä huiziqua, hui qua Jutiya imimä äpmakäwänjuwä iutanji, hui anä-himqä Jerusälemä iutanji, hui eqä-huanjä manjä, anä-himqä Tayätä Saitonätä ingisanä-pqe anä äpmaminjuwi. ¹⁸ Inğanji qu Jisasi Iqueä kukñui qätä wipñqätä, iquauqä täñä-yaqä äñguä imämbñqätä, äwimakuwi. Ga ämaqä dnä quvqä iquauta qui imäknätqätanjuwä iquauñi, Jisasi Iqu äñguä qe iwimäkkqe. ¹⁹ Ämaqä eeqänänji, qu Jisasi Iqueä yänänäqñqä dutanji äñguä imänäpiyä diñqä, äwutmaqänänä-tpu iminjuwi.

Hañä-iqä ämetqänjuwä iqua, yeeqä ipñqenqäS

²⁰ Inğanji Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau hinjuä äqunäqe, tii ätukqe. “Ämaqä nätmätqä maeqä iquenyä, he yeeqä enyänä. Tinjqä. Goti Hanjuwä Iqunä miqeunji, hiqeçä. ²¹ Ämaqä täñga buayä dä eyätñqä iquenyä, yeeqä enyänä. Tinjqä. Qänakndanji he buayä kuapänä änäpu, äwqä äñguä hipäsäniqeçä. Ämaqä kñuä äqiyätqänjuwä iquenyä, he yeeqä enyänä. Tinjqä. He qänakndanji, tä spnuwiqä. ²² Qänakndanji, he Ämaçeuqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä duta, qu äwqä äkasuwä kiinä etäpu, huätä endowatäpu, kukñuä quvqä etäpu, hiqä yoqenqä ‘quvqeçä’ etäpu, qui imäkqanğppänğanji, he yeeqä iqäpñqä. ²³ Hea inğanji, he aquvänä ipu, häukuä qutäqäpñqä. Tinjqä. Nätmätqä äñguänänjä kuapänänji, qäukuä haqä yätu henyqä näwinyä äwinä. Suqä qu emäkñqä-panji, iquauqä kaqä-kawäka qänğanänji hinjuä-tqä iquauñi iinjä imäkminjuwiqä” ätukqe.

Äñguä äpmeñjuwä iqua, hañä-iqä mapñqenqä

²⁴ “Itanğa ämaqä nätmätqä kuapä-tänjä iquenä, äñguänä mimbiyä! Hañä-iqä hemeñqiyä! Nätmätqä hiqä äwqä äñguä imäkmbñqe, he ae ämeñäuwä. ²⁵ He täñga buayä änäpu, äñguä äpmeñjuwä iquenä, äñguänä mimbiyä! Hañä-iqä hemeñqiyä! Qänakndanji, he dä heyäniqeçä. He täñga tä äsätqänjuwä iquenä, he äñguänä mimbiyä! Hañä-iqä hemeñqiyä! Qänakndanji, he ka ipu, kñuä qäyqäpnuwiqä. ²⁶ Ämaqä eeqänänji henyñqä aquvänä iqanğppänğanji, he äñguänä mimbiyä! Hañä-iqä hemeñqiyä! Qänğanänğanğanji, hinjuä-tqä quanğä iquauñi, kaqä-kawäka iquauñqä aquvänä asä e iminjuwä-qe, iquauñi hañä-iqe, äwimakqeçä” ätukqe.

*Himä-wiunqä iquauñqä, naqä-qakuänä wiñqenqä**

²⁷ “Nyi he etqänä. Nyaqä kukñuä qätä änyiyätqänjuwä iquenä, he hiqä himä-wiunqä iquauñqä, naqä-qakuänä henğuätñqeçä. Ämaqä henyqä mäwiñqä itñqä

iquaunji, he suqä änguänänjä dinä iwimäkqäpñqeqä. ²⁸ Ämaqe, he qui imäkmbñqä dñqä tääqä ätätqänjuwä iquaunji, he iqua änguä pmapñqä dñqeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tquäpñqeqä! He ämaqä qui emäkätqätanjuwä iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu iquau yätamäkqä vätnqä tääqä tquäpñqeqä! ²⁹ Ämaqä hñqu saqä manğawä iu kpäsqañqutqe, si hñgisa inä wimäkqätñqeqä. Ämaqä hñqu saqä gquä quäuqä äquvätqe, gquetä qäsä qäyä ämequänä. ³⁰ Ämaqä eeqänänji, nätmätqänqä yatñqä kiyqanjuwä iquaunji, si äwisñqeqä. Ämaqä hñqu saqä nätmätqä meqañqutqe, si ‘Anji dapiyäqe’ mätquä pa iqätñqä. ³¹ Suqe, ämaqä qu he emäkpnqä enyänqä-panji, he-pqe quñi inä iwimäkpnqeqä” ätukqe.

³² “He ämaqä henyqä äwinyätñqä iquaunqänä engañqutqe, iinjä itqänjuwitani, he nätmätqä änguänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iutani, squä mapnuwänqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjqä. Ämaqä suqä quvqä imäkqä iqua-pqe, iquaunqä winyätqätanqä iquaunqänä äwinyätä, asä inä imäkqä-quaiqä. ³³ He ämaqä änguä emäkqanjuwä iquaunä änguä iwimäkqanqppqe, he nätmätqä änguänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iutani, squä mapnuwänqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjqä. Ämaqä suqä quvqä imäkqä iquapqe, asä inä imäkqä-quaiqä. ³⁴ He ‘Iqu anğumä kima dapqonqä’ knuä indqämbu, ämaqä hñque qanyinä vqanqppqe, he nätmätqä änguänänji squä mapnuwänqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjqä. Suqä quvqä imäkqä iqua, ‘Iqu anğumä dapqonqä’ knuä indqämbu, suqä quvqä imäkqä huiziquau qanyinä wipñqäuä. ³⁵ Itanğa, hiqä himä-wiunqä iquaunqä engañquti, iquaunji änguä iwimäkpnqäuä. ‘Ämaqä tqu, anğumä mändapqä yänqiyä’ knuä qäyä indqänäpu, qanyinä wipñqäuä. He suqä iinjä imäkppqe, Goti Haqä Yätutanjä Iqueqä ymeqä äpmepu, qänakndani nätmätqä kuapanä Iqueqä hipa iutani mapnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä qu Iquenyqä ‘änğuiqä’ mätquä ipu, suqä quvqä imäkätqätanjuwä iquaunji, änguänä ämitqäuä. ³⁶ Goti Hiqä Heniqu, ämaqeunqä wiunqä miqä, huäqä äwunätñqä-pa, he-pqä huäqä heunätñqeqä” ätukqe.

Huiziquauqä suqenqä miwäsäuqenqä

³⁷ “He ämaqä iquauqä suqenqä iwäsäupu, ‘Ämaqä quvqä-quaiqä’ matqä pambiyä. He iinjä mimäkqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu henä-pqe memäkqä yänqiyä. Ämaqä hñqu suqä quvqä imäkqanqçenqä, ‘Iqueni pizqä päkiyä’ mätquä pambiyä. He e mätquä iqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu henyqä e mätquä yänqiyä. He suqä quvqä qäyä etqueqañqpi, heqä äwqe hanuä imäknäpu, hui enyänä. He iinjä imäkqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu henji, iinjä emäkänqiyä” ätukqe. ³⁸ “He nätmätqä ämaqe vqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä tiinjä hetapänqiyä. Iqu qa manğua ämanyuäqe, mändi äkisäutä, anğumä hui ämanyueqanğa manğua ämnätä, hui qua mäñi äpäknqçqä-panjä iinjä hetapänqiyä. He nätmätqä qäyunä äwipqä-panjä iinjä, asä iinjä hetapänqiyä” ätukqe.†

³⁹ Iwä Iqu iquaunji, kuknuä ktqe tiinjä-pqe ätukqe. “Ämaqä hinuä quvqä hñqu, hinuä quvqä hñqueni, änguä itmetä hänaqenji änguä motqueniqiyä? Oeyä, qäquaqu qua hovqä bu päwäyñqinyqä. ⁴⁰ Ämaqä hñqu näqnqä ämetqe, iqueqä näqnqä-vqä iqueni, mämäwqätäuqä yänqiyä. Ämaqä näqnqä eeqänä qäpu ämapqä iqua, quwqä näqnqä-vqä iqutani, asänänjä hipñqäuä” ätukqe.

⁴¹ “Si tqä tta-tunğueqä hinuiiu, hinoqukuä wänqä änyätanqçqä ipi äqunätinä, tqä hinui zä naqänänjä iqu qäyä witanği knuä mindqänquki, sunqä tutndi? ⁴² Inji äänä etanğikä? Tqä hinuiunji, zä naqänänjä hñqu qäyä witanği hinuä änä mäqunquä itnä, tqä tta-tunğuequeni, ‘Tasi-guequkiyä, tqä hinuiunji, hinoqukui nyi huätä makmäumqänä-qe,’ äänä tutñqäwä? Si wopqä itnä, kuknuinä tqä-qukiyi. Zä

† 6:38 Matiu 7:1-2

naqänänjä tqä hinjuu äwinqe, huätä ganä mamändnqe. Iinjä itnji, si hinjuä änguä äqänätnä, tqä tta-tunguequeä hinoqukui, huätä mamäutnqe.†

Zä huitanjä-huitanjä iquauqä häukuijqäS

⁴³ “Zä änguä di, nänjä ququvqä maqiyqä yänä. Itanja, zä quvqä di, häukuä änguä maqiyqä yänqiyä. ⁴⁴ Ämaqe, zä-häukuä hinjuä äqunäpu, ‘änguätiyä, quvqätiyä?’ kjuä indqämbnqä. Qu zä-yäunqä maeqä guä yänä-tänä iqinj, zä-eaqä häukui dupnqe, mäwqä ipnqä. Qu wainqänqänä kjuä indqänqä äupqe, guä yänä-tänä iquauji, hingi manduqä ipnqä. ⁴⁵ Iinjä enqä-panji, ämaqä änguänänjä iqua, kjuä änguänänjä indqänäpu, suqä änguänänjä di imäknqä. Ämaqä quvqä iqua, kjuä quvqä huitanjä-huitanjä indqänäpu, suqä quvqä imäknqä. Ämaqä iquauqä kukju, ii iquauqä kjuä indqänqä dutanjä” ätukqe.

*Anjä qäyunä mätqenqä**

⁴⁶ Itangi “He ‘Naqä Iqukiyä’ ändäpiyä-qe, Nyaqä kukjuinjä qänaknä manyiyqä itqänjuwi, sunqäwä? ⁴⁷ Ämaqä Nyinyqä äpätä, Nyaqä kukjuä qätä änyiyätä, qänaknä iqäqä iquenyqe, Nyi näqnqä hitapmönä. ⁴⁸ Ämaqä iqu tiinjä. Ämaqä hnqu, qua mänqä mämä äptäqe, hikä iunji anjä haqeqi yänänäqnqä ämätqä-panjä, iinjä. Maqnqä hitanqä, eqä huakä ätimäutä, anjä du yänänäqnqä äpäsäqe, ämaqä iqu anjä yänänäqnqä ämätätqä-qae, anji ämenjä miqä yänqiyä. ⁴⁹ Ämaqä hnqu Nyaqä kukju i qätä änyiyätä, qänaknä miqä iqä iqu, ii tiinjä. Ämaqä qua mäqueqä anjä hinginä ämätätqe, qänakndani eqä huakä äpätä, anji qui imäkätä, qua iqi äpänqä-panjä iinjä” ätukqe.

7

*Jisasi Iqu, Romätanjä mäkä-iqä hnqueqä wäunjuä-wiyqä hnque, änguä iwimäkkqenqä**

¹ Itanja Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau kukjuä iinjä qäpu ätuäqe, Iqu anjä-himqä Kapänamänqä äukqe. ²⁻³ Iqinj Romätanjä mäkä-iqä iquauqä naqä hnqu äpmaminqe. Iqueqä wäunjuä-wiyqä hnqu, tänä-yaqä ämetä, äpänqänä äwominqe. Ämaqä naqä iqu, iquenyqä kuapänä winqänqetani, iqu Jisasi Iquenyqä qätä äwiyäqe, ämaqä Israitqätanjä naqä hnquau, Jisasi Iqu äpätä, iqueqä wäunjuä-wiyqä ique änguä iwimäkätqä dijqä ändowatkqe. ⁴ Qu Jisasi Ique äwimapiyi, kukjuä aquvänä ätuäpu, “Iyääqä” ätukuwi. “Ämaqä naqä tqä, änguänänjä-queqä. Si yätämäqä wisnqe. ⁵ Iqu Israitqä iqunenqä äwinyätä, neqä anjä aquvänqä änamäsikqe” ätukuwi.

⁶ E tquanqänqä, Jisasi Iqu qutä anä äukuwi. Qu äupi, ämaqä mäkä-iqä iquauqä naqä iqueqä anjä-tänä qäqiqi päqtänqä, iqu iqueqä quvämaqä iquau, Jisasi Ique tii tupnqä ändowatkqe. “Naqä Iquki, Si qae pmayä! Si nyaqä anjä tängisanqä yapnqä dijqä, nyi ämaqä änguänänjä-qunä hmanjqä. ⁷ ‘Nyi ämaqä änguänänjunä manä’ kjuä nyiyqänqä, nqä-näwä mäkimeqä da iqänä. Inji, Si kukjuinjä tqänqä, nyaqä wäunjuä-nyiyqä iqu änguä imänänä. ⁸ Nyi-pqe inänjqä. Nyi ämaqä yoqä-tänä hnqueqä yäpä imä äpmamä, ique qänaknä inä winqänä. Nyaqä mäkä-iqä nyi ämitnqä iquauji, hnque ‘Si uvä’ tquanqänqä, iqu äwänqiyä. Hnque ‘Si biyä’ tquanqänqä, iqu äpänqiyä. Itanja nqä wäunjuä-nyiyqä hnque, ‘Si tä imäkiyä’ tquanqänqä, iqu imäkänqiyä” ätukqe.

† 6:42 Matiu 7:3-5 S 6:42 Matiu 7:15-20, 12:33-37 * 6:45 Matiu 7:24-29 * 7: Matiu 8:5-13

⁹ Inŋaŋi Jisasi Iqu kukŋuä iinjä qätä äwiyäqe, yäunjuä itä, qänaki hiŋuä ämäqunäqe, ämaqä Ique qänaki wivändätanŋuwiu ätukqe. “Täukue! Ämaqä tqu quuvqä eqiyätŋqä-panä iinjä, Israitqä duŋi, hiŋuä mäqunquä itŋqeä” ätukqe.

¹⁰ Inŋaŋi ämaqä, mäkä-iqä naqä iqu ändowatkqä iqua, iqueqä anä iunqä anŋi äupiŋi, wäunjuä-wiyqä iqu anŋuä pmetanŋi äqunŋuwi.

Jisasi Iqu, hikŋä ae äpäkonŋqä hŋque, anŋi ävauqumuatkqenqä

¹¹ Hiunŋi hui ae päwqanŋa, Jisasi Iqu anä-himqä, kiqä yoqe Nainqä iunqä äukqe. Inŋaŋi iqueqä wäunjuänŋqä ämotquaminŋqä iquatä, ämaqä kuapänä huizitä anä äukuwi. ¹² Qu iqi ätimäupiŋi, anä-himqä iqueqä täkŋä hävqä-tänä qäqiqi uwqanŋuwänŋa, ämaqä anä-himqä iutanä kuapänänä iqua, ämaqä pizqä hŋque täkŋä yäpaqä mäŋgisänŋqä äma äukuwi. Hikŋä e äpäkonŋqä iqueqä känai, apäqŋqä eä, ymeqä iqunänä-tänŋiŋi. ¹³ Naqä Iqu ii hiŋuä äqunäqe, huäqä wunŋanŋi, “Si kŋuä maqiyqä panä” ätukqe. ¹⁴ E ätuäqe, qäqiqi äwäqe, isuänŋi a äqätkqe. I iqanŋa, ämaqä äma äpminjuwä iqua iqi tqäuwqanŋuwänŋa, ämaqä pizqä iquenŋi, “Hikŋä iquki, ‘Si pämä vayä!’ äktqänä” ätukqe. ¹⁵ I tquanŋa, ämaqä ae äpäkonŋqä iqu ävautä, kukŋuä ätipäqäkqe. Kukŋuä tqanŋa, Jisasi Iqu kiqä känäu anŋi äwikqe.

¹⁶ Inŋaŋi ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqŋenŋqä zä ipu, Iqueqä yoqe haqeqä ämamäupu, “Hiŋuä-tqä Naqä Hŋqu ätimäuciŋä” ätkuwi. Itanŋa “Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä yätamakqä vätnqä ätimäuciŋä” ätkuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu iinjä imäkqanŋqenŋqe, ämaqä Jutiyatanätä, anä huiziutanä-pqetä, qu qätä äwikuwi.

Jonä asŋä-qäyqä iqu, Jisasi Iquenqä yatŋqä äwikqenqä†

¹⁸⁻¹⁹ Ämaqä Jonä iqu wäunjuänŋqä ämotquaminŋqä iqua, iquenŋi nätmätqä eeqänänä Jisasi Iqu imäkqanŋqenŋqä awä ätukuwi. Jonä iqu qätä äwiyäqe, iqueqä ämaqä hŋquaqui tääqä ätuätumeqe, Naqä Jisasi Iquenŋqä ändowätätä, tiŋ ätukqe. “Ämaqä äpäŋqiyä ätätqänjuwi, Si Qäqukitanä, ä hŋquenŋqä hiŋuä inä äqänanä pmetunquätanä?” qe yatŋqä e winyqä” ätukqe.

²⁰ Iquaqu Jisasi Ique äwimayi, tiŋ ätukiŋi. “Jonä asŋä-qäyqä iqu, ye Si yatŋqä kiyenŋqä äyändowätqiyä. Ämaqä äpäŋqiyä ätätqänjuwi, Si Qäqukitanä, ä hŋquenŋqä hiŋuä inä äqänanä pmetunquätanä?”

²¹ Iquaqu anä pmetanŋua, Jisasi Iqu ämaqä kuapänänä, tänä-yaqä-tänä iquautä, dnä quvqä-tänä iquautä, hiŋuä piŋqä iquautänŋi, anŋuä iwimäkkqe. ²² Inŋaŋi iquaquvqä kimaŋi imäkätä, tiinjä ätukqe. “Qe nätmätqä hiŋuä äqunäsinyä qätä äwiyänŋiyinŋqe, äwäsinyä, Jonä ique awä tiinjä suinyqä. ‘Ämaqä hiŋuä piŋqä iqua, hiŋuä anŋuä äqänŋäuä. Yukä quvqä iqua, qanä anŋuä äwqäuä. Wänymänŋqä-tänä iqua, anŋuä imänŋäuä. Qätäyqä iqua, qätä äwiyqäuä. Ae äpäkonŋuwä iqua, anŋi ävauqäuä. Nätmätqä maeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä anŋui qätä äwiyqäuä. ²³ Ämaqä, qu Nyi imäkqanŋqenŋqä kŋuä indqänäpiŋä iqua, quwqä quuvqä heqiyqe qui mimäkŋqä iqanŋutqe, qu aquvänä ipŋqäuä’ suinyqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jonä iquenqä ätukqenqä†

²⁴ Ämaqä Jonä iqueuä kukŋuä äma äpkiŋä iquaqu ae uwqanŋiyänŋanŋi, Jisasi Iqu qokä-apäkä iunŋi, Jonä iquenŋqä tiŋ ätukqe. “He anä avqŋqä duŋqe, squä hiŋuä qumbŋqä äukuwäwä? Qoa-qamqä yunjuä miqanŋqe qumbŋqä äukuwätanä? Oeyä. ²⁵ Squä hiŋuä qumbŋqä äukuwäwä? He ämaqä hŋqu qäkä anŋuänänä yäuqä pmetanŋqä ique, hiŋuä qumbŋqä äukuwätanä? Oeyä. Ämaqä qäkä anŋuä äyäupu, nätmätqä eeqänänä anŋuä imäkŋqä iqua, ämaqä miqä naqä iqueqä anä du

† 7:17 Matiu 11:1-6 ‡ 7:23 Matiu 11:7-19

pmetpñqäüä. ²⁶ He squä hinuä qumbñqä äukuwäwä? Ämaqä hinuä-tqä hñquenyqä hinuä qumbñqä äukuwätanä? Nñqä. Iinjä sätäti, Nyi tiinjä etqänä. Iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä hinuä-tqä huizi iquaunji ämäwqätäunä” ätukqe. ²⁷ “Bukä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, tii äqänänä.

‘Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kukñuä ämapqä hñque, Si hinuiqä kimetñqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetñqä iqueqä’ § äqänänä.

Kukñuä iinji, ämaqä tquenyqä ätqiyä. ²⁸ Itanji Nyi he tiinjä etqänä. Ämaqä qua täu pmeqä iqua, Jonä iqueni mämwqätäuqä ipnuwiqä. Inäqe anjä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji, ämaqä yäpakä quvqä äpmeñqä iqu, Jonä ique ämäwqätäunä” ätukqe.

²⁹ Ämaqä eeqänänjä iquatä, ämaqä mbqä motauqä iquatä qäsänji, qu kukñuä iinjä tqanji äwipiyi, Jonä iquesa asnjä ämakuwitani, iqua “Goti Hanjuwä Iqueqä suqä eeqänänji, jänänänjiqä” ätkuwi. ³⁰ Itanji, Parisi iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Jonä iqu asnjä uwqiyätñqe mäwiñqä ikqä iqua, qu hänaqä Goti Hanjuwä Iqu iquaunqä näwinyä imäuekqeunijqä kukñui, qätä mäwiyqä ikuwi.

³¹ Inganji Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä tännga äpmeñuwä iquaunqce, Nyi änäänyä tmqäwä? Qu ämaqä änäänuakä? ³² Qu tiinjä. Ymeqä ququawä aquväqñqä iu äpmapu, ymeqä huizi iquaunqä tääqä tiinjä ätätqänjuwiqä. ‘Ne henyqä häawä qäyä ätqanqu, he himnuñuä miqä iquwiqä. Ne pmapqä qäyä iqanqu, he knuä maqiyqä iquwiqä’ ätätqänjuwiqä. Qu ymeqä tqua enqä-panjä iinjä. ³³ Jonä asnjä-qäyqä iqu äpäqetani, bretqetä, wainqä-eqetä manqä iqannga, he ‘Dnjä quvqä-tänjä-queqä’ äyä ätkuwiqä. ³⁴ Inäqe Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäqetani, buayä änätä eqä änätä iqannga, he tii ätqäüä. ‘Ämaqä buayä eqä yaqäpiqä itä änätä, wainqä-eqä kuapä ñqueqä. Itannga ämaqä mbqä motauqä iquauqätä, suqä quvqä imäkqä iquauqätä näueqä-queqä’ inä ätqäüä. ³⁵ Inäqe, ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä näqñqe ae ämapiyä iqua, tiinjä motquapnä. Goti Hanjuwä Iqueqä näqñqe, ii aanjä naqä-qakuiqä” ätukqe.

*Apäkä hui, Jisasi Iqueqä yukiu asnjä äqäkqenqä**

³⁶ Parisitanjä hñqu Jisasi Iqu buayä anä nyiyñqä tääqä ätuätumakqe. Tääqä tuätumeqannga, Iqu iqueqä anjuñqä äwäqe, ymisanjä nätnqä yuki ipämäuä hiqoti äweukqe. ³⁷ Apäkä, ämaqe, “Ii suqä quvqä imäkqiyqä” ätminjuwä ii, anjä-himqä iu äpmaminqe. Ii “Jisasi Iqu Parisi hñqutä buayä anä änätqäninyqä” tqanngä qätä äwiyäqe, eqä-häkä jinanjä-weqä angnänänjä-tänji äma äpkqe. ³⁸ Ii äwäqe, Jisasi Iqueä tuwä iqi, yukä-tänjä qäqiqi ätqäüqe, knuä äqäkqe. Iiyqä hinuä-eqe Jisasi Iqueqä yukä iu ioqannga, iyyqä detä ye imäkätä, Iqueä yukiu kikiyä kuapanä äwunätä, aowä jinanjä-weqe equatekqe.

³⁹ Ii iinjä imäkqannga, Parisi, Jisasi Ique itmakqä iqu, hinuä iinjä äqunäqe, knuä tiinjä indqänqce. “Ämaqä Tqu hinuä-tqä-qu etanqutqe, apäkä Ique a äwqätqä iinyqe, ‘Ii suqä quvqä imäkqiyqä’ näqñqä hiänqiyä.”

⁴⁰ Iqu knuä iinjä indqänqannga, Jisasi Iqu, “Saimonä iquki, Nyi kukñuä hñqu ktmqeqä” tqannga, iqu, “Näqñqä-vqä Iquki, Tqä kukñui yqä tiyä!” ätukqe.

⁴¹ I tqannga Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hñqu nätmätqä kuapä-tänjä pmetäniqe. Iquesanji, ämaqä hñquaqu nätmätqä anqu kima winiyñqä meqä-quaqu pmesinyiyiqä. Ämaqä anqu kima väninjä meqä hñqu, kuapä-tänje. Mä huiziqueqe, homänjqä. ⁴² Itanji iquaqu, ique kima vqä di hma hiätqätanjanji, iqu ‘qäyä eänä’ tuäniqeqä. Inji, Saimonä iquki, ämaqä tquaqu, ämaqä iquaquvqä kima vqenqä ‘qäyä eänä’ tqä iquenyqe, äwqä yeeqä iinjce, ämäwqätäuniqe, äsqukä?” ätukqe.

⁴³ I tquanğa Saimonä iqu kimanı, “Ämaqä nätmatqä anğu kima väniñqä, kuapänä meqä iqueqä’ kñuä änyänä” ätukqe.

Ga Jisasi Iqu, “Si qäyunä iwäsäunyä” ätukqe.

⁴⁴ I ätuäqe, Iqu tuwängi hiñui, apäkä ii ämaqunätä, Saimonä ique tii ätukqe. “Si apäkä täsiñi hiñuä äqunäñinyä? Nyi saqä anä yäpä tängisa yapqanğani, si Nyaqä yukiunqe, eqä mändapqä iñi. Inäqe, apäkä täsi, iyyqä hiñuä-eqe Nyaqä yuki ioqäqe, iyyqä detä yenüä imäkqiyä. ⁴⁵ Itanğa Nyi saqä anä tängisa äyapmä pmetanğani, si himä kikiyä manunqä iqanğnä, ii Nyaqä yukiu kikiyä yqänä änunätqänä. ⁴⁶ Si olipqä eqä aowi, Nyaqä nuänjuñi mänjiquatqä iqanğnä, ii aowä jinañä-weqe, Nyaqä yukiu änjiquatqiyä. ⁴⁷ Iiñinqe Nyi si tii äktqänä. Ii Nyinyqä kuapänä äwinyätä, iinğ nyimäkqanğqetani, iyyqä suqä quvqä kuapänänğ etanğqä-qe, huätä ae ämamäuqä. Inäqe, ämaqä hñqu, suqä quvqä wänqäpu imäkqäqä enqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä iinğ huätä ämamäuqe, iqu Iquenyqe, wänqäpu winyänqiyä” ätukqe.

⁴⁸ I ätuäqe, apäkä iinğ tii ätukqe. “Tqä suqä quvqe, huätä ae ämamäuqe.”

⁴⁹ I tquanğqenqä, ämaqä buayä anä änäpu äpmaminuwä iqua, qätä äwipiyyi, “Ämaqä, suqä quvqä huätä mamäuqänğqä ätqäqä Tqu, Tqukä?” ätnğuwi.

⁵⁰ Iñi, Jisasi Iqu apäkä iinğ tii ätukqe. “Si qäqiqi qui imäknmätnä iqanğnä, tqä quuvqä heqiyqe yätamäkqä äkiyqiyä. Si äwqä qeiqi inğqä uvä” ätukqe.

8

Apäkä hiua, Jisasi Ique yätamäkqä äwiminjuwinğqä

¹ Qänakñi, Jisasi Iqu anğ-himqä wänqä iutä, naqä iutä, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunğqä kukñuä äñgui awä ätuäkäminqe. Inğani Iqueqä ämaqä 12 iqua-pqe, Iqutä anä ikäminjuwi. ² Itanğa apäkä, Jisasi Iqu iuauqä dnğ quvqetä, täñä-yaqetä hiñuiqänä huätä ändowatkqä iua, Iqutä qanğ anä ikäminjuwi. Apäkä huizqä yoqe, Mäliya ‘Maktälatanğ iyyqä’ ätminjuwi. Hiñuiqänänği, Jisasi Iqu dnğ quvqä 7 huätä ämamäukqä iyyi. ³ Itanğa apäkä huiziyqä yoqe, Jonaiyi. Iyyqä qokiqueqä yoqe, Kusa, ämaqä naqä Heroti iqueqä anğ ämiminğqä ique. Itanğa huiziyqä yoqe Susenayi. Apäkä kuapänänğ hiua-pqe anänği. Iua iuauqä yquayä ämepu, Jisasi Iquesä, Iqueqä ämaqä iquautä yätamäkqä äväpu, anä ikäminjuwi.

*Kukñuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuqenğqä**

⁴ Ämaqä kuapänänği, anğ-himqä im-imda äpäpu, Jisasi Ique wimeqanğuwänğa, Iqu kukñuä ktqä ätukqe. ⁵ “Ämaqä hñqu kuä-witqä uwqä tnämäwäwätñqä wänä. Iqu ätnämäwäwqanğani, hui hänaqä iqi päkmbnä. Ii ämaqä qonjğqä iqanğuwänğa, ynğä äpäpu ämambnä. ⁶ Hui qua hikä-tänğ iqi päkmbnä. Ii bakä äukaupqe, eqä ye etanği, qänakndanği yäuä päpnä. ⁷ Hui guä yänğ-tänğ awä imä päkmbnä. Kuä bakiğ, guä yänğ bakiğ qäsä äukaupiyi, kuä baki qui imäkmbnä. ⁸ Hui qua äñguä du päkmbnä. Bakä äukaupiyi, nänqe kuapänä 100 hukmbnuwiqä” ätukqe. Jisasi Iqu e ätuäqe, Iqu manğ yänğänäqñqä, “Ämaqä qätä-tänğuenä etanğutqe, kukñuä iinqe kñuä äñğuanä indqämbiyä” ätukqe.

⁹ Iinğ tquanğa Iqueqä wäunjuänğqä ämotquaminğqä iqua, kukñuä ktqä iquenğqä yatñqä äwikiwi. ¹⁰ Iqu iquaunğ tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqunä miqenğqä kukñuä qakui zä witanğqä-qe, Iqu he näqñqä mapñqe, etapqiyä. Inäqe ämaqä huizi iqua, qu kukñuä ktqenä äwiyätqänjuwiqä. Qu hiñuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä-qe, näqñqä maeqä-quayqä” ätukqe.

¹¹ E ätuäqe tiinğ ätukqe. “Kukñuä ktqä qakui, tiinğqä. Kuä-witqä uwqä iinği, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinğqä atäunjuä eänä. ¹² Kuä-witqä uwqä hänaqä iqi

* 8:3 Matiu 13:1-23; Makä 4:1-20

päknätqe, ii tiinjqa. Qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä äwiyäpu, quwqä äwqä imä manyueqan̄guwän̄gan̄i, Setänä iqu, ‘Qu quuvqä maeqiyqan̄gpi, Goti Hanjuwä Iqu qun̄i an̄gi mitmeqä yäniqeqä’ knuä indqänätä äpätä, kukñuä iinj huätä mamäun̄qiyä. ¹³ Itan̄ga kuä-witqä uwqä qua hikä-tän̄jä iqi päknätqe, ii tiinjqa. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwipiyän̄gan̄i, aquvänä ipu ämapqe, kuä hukä tapin̄jä maeqä en̄qä-pan̄jä iinjqa. Qu quuvqä eqiyäpiyä-qe, yamwiqä wimeqan̄ga, qua iqi päkmbn̄qäuä. ¹⁴ Itan̄ga kuä-witqä uwqä guä yän̄jä-tän̄jä iqi päknätqe, ii tiinjqa. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwipiyi, han̄jä-iqen̄qätä, mbqen̄qätä, nätmatqä yeeqä in̄qä isuaun̄qätä, knuä kuapä indqänäpu quuvqä heqiyqe yän̄änäqñqä maeqä iän̄qiyä. In̄i, qu kuä-witqä nän̄qä naqe, maeqä en̄qä-pan̄jä iinjqa. ¹⁵ Itan̄ga kuä-witqä uwqä qua an̄guä iu päknätqe, ii tiinjqa. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä äwiyäpu, knuä indqän̄qä imä an̄guänä ämaipu, quwqä qeqä-quuvqe jänänä imbu yän̄änäqñqä ätqän̄uwi, nän̄qä naqä äuknätñqä-pan̄jä iinjqa” ätukqe.

Kukñuä ktqä, hiqi-tä mäsaun̄qät†

¹⁶ “Ämaqä hiqi-tä ämäsaupu, zä mäpatqiyeqä ipñqäuä. Iquvan̄jä yäpä imä maeqä ipñqäuä. Ämaqä an̄jä yäpä in̄gisa äyappiyä iqua, hin̄uä qumbn̄qä din̄qe, qu hiqite, kiqä ätqäuqä ätnän̄jä iqi tqätepñqäuä. ¹⁷ Ii tiinjqa. Nätmatqä eeqänän̄jä zä äwämitätqe, ätnän̄än̄gisa witäniqeqä. Nätmatqä eeqänän̄jä ämaqä iqua zä epqe, ätnän̄jä iqi wiqan̄guti, qu hin̄uä äqunäpu näqñqä hipnuwiqä. ¹⁸ He kukñui qätä an̄guänä wipñqä din̄qe, knui an̄guänä indqämbiyä. Ämaqä näqñqä hui ae ämequwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä väniqe. Itan̄ga ämaqä näqñqä maeqä iqua, näqñqä wän̄qä qu ämen̄uwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäun̄qiyä” ätukqe.

Jisasi Iqueqä känaisä, kän̄guäkatä, Ique äwimakuwin̄qä‡

¹⁹ In̄gan̄i Jisasi Iqueqä känaisä, kän̄guäkatä ätimäupiyi, ämaqä kuapänä pmetan̄ga, qu Iqu-tän̄jä qäqiqi mapqä ikuwi. ²⁰ I iqan̄guwän̄ga ämaqä hn̄qu Jisasi Iqen̄i, “Tqä tñaisä, tun̄guäkatä Sinyqä hin̄uän̄qä äpquwi, yäpaqä tän̄gisa ätqäun̄äuä” ätukqe.

²¹ I tqun̄ga, Iqu kiman̄i tii ätukqe. “Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwiyäpu qänaknä itqän̄uwi iqua, qu Nqä nipaqa, guäkayqä” ätukqe.

Jisasi Iqu yun̄uitä, eqetä, äminyekqen̄qä§

²² Hiun̄ji hn̄quen̄i, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäun̄uän̄qä ämotquamin̄qä iquatä, yimba ätkamäupu, Iqu iquaun̄i, tiinjä ätukqe. “Eqä-huän̄jä yätäqä nän̄gisan̄qä äwanä” ätukqe. I ätuäqe, iqua äukuwi. ²³ Yimba iu qan̄jä äwäpiyä iun̄i, Jisasi Iqu hiqaqä äwäkqe. In̄gan̄i yun̄uä naqänän̄jä hn̄qu ätimäutä, eqe yimba iu huaquvämäqan̄ga, eqä-huän̄jä kuapänä ätuäqetan̄i, iqua qui imäkñqänä ikuwi.

²⁴ I imäkqan̄ga, qu Ique ävauqumuatäpu, “Naqä Iquki, Naqä Iqukiyä! Ne qui imäkñatun̄quä iqunä!” ätukuwi.

In̄i Iqu ävauqe, yun̄uitä eqetä, “Qaiyä” ätukqe. E tqun̄ga, yun̄uitä eqetä ämñän̄giyi. ²⁵ Jisasi Iqu iinjä imäkäqetan̄i, ämaqä iquaun̄i, “Hiqä quuvqä heqiyqe, an̄gikä?” ätukqe.

In̄gan̄i qu zä ipu, knuä kuapänä indqänäpu, quwqä-quwä kukñuä ätn̄guwi. “Yun̄uitä eqetä ‘qäyä enä’ ätuätä äminyekqäqä Tqu, Ämaqä Tqukä?” ätn̄guwi.

*Jisasi Iqu, ämaqä dn̄jä quvqä hui-tän̄jä hn̄que, an̄guä iwimäkkqen̄qä**

²⁶ In̄gan̄i Jisasi Iqutä, Iqueqä wäun̄uän̄qä ämotquamin̄qä iquatä, Gerasa iqua-tän̄jä hiqñqä du ätimäukuwi. Gerasa, ii Galilisän̄jä eqä-huän̄jä nän̄gisan̄ji. ²⁷⁻²⁹ Iqinj

† 8:15 Makä 4:21-25 ‡ 8:18 Matiu 12:46-50; Makä 3:31-35 § 8:21 Matiu 8:23-27; Makä 4:35-41 * 8:25 Matiu 8:28-34; Makä 5:1-20

Jisasi Iqu yimba iutani ätimäwa päwqanğa, ämaqä anä-himqä iu pmeqä dnä quvqä hui-tänä hñqu äwimakqe. Iqu ppqä itqätanği, ämaqä iqua yukä hipa iu guä äkiqiyäupu, hiñuä äqumbu, qäyä äpmetanğa, dnä quvqä iqua, iqu guä ändakemä wätñqä yänänäqñqä iwimäkäpu, anä avqñqä dunğa wätñqä iwimäkminjuwi. I imäkätqätanğua, ämaqä iqu tpqäyäqä ikitä, aniu mäpmeqä itä, hikä hovqä ämaqä pizqä wiqeu hiñginäwa äwäyäkäminqe. Iqu Jisasi Ique hiñuä äqunäqe, zääqä ätätä, Jisasi Iqueuä yukä iqi äpäknäqe, mañi tiñä ätukqe. “Jisasi, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Ymeqä Iquki, Si äänä nyimäktñqäwä? Nyi yatñqä äkiyqänä, ‘Si qui minyimäkqä panä’ ” ätukqe. Iqu iñä ätukqe, ii Jisasi Iqu “Dñä quvqe huätä äwänä” ae ätkqetanji.

³⁰ Ämaqä iqu e tqanğa, Jisasi Iqu yatñqä ävätä, “Tqä yoqe, squkukä?” ätukqe.

Ämaqä iqu kimani, “Nqä yoqe ‘Hatñunenjqä’ ” ätukqe. Tiñänqe, dnä quvqä kuapänäñi, iqueä äwqängisa äpekuwinğa ätukqe. ³¹ Inğanı dnä quvqä iqua, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä äväpu, “Si ne qua hovqä aanä mämnänä vänqä enqä-panä iunğa mänandowatqä panä” ätukuwi.

³² Inğanı yaqueqä kuapänänä, hipkä hmbi buayä änäpu pmetanğa, dnä quvqä iqua, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä tii äwikuwi. “Ne yaqueqä iquauä äwqä yäpä duqumä paquvatuñquä, hiñuinä naqänäwqatiyä” ätukuwi. I tqanguwänğa, Iqu hiñuinä äqunäwatqä. ³³ Inji, dnä quvqä iqua, ämaqä ique ävämani, yaqueqä iquauä äwqä imä qe äpaqukuwi. Iñä iqanğuwänğa, iqua iwaqä iu tnänä äwäpiyi, eqä bu quauqanğuwänğa, eqä qe änyuäpätäukqe.

³⁴ E iqanğa äqumbiyi, ämaqä yaqueqä miqä iqua zä äwäpu, kukñui anä-himqä iutä, im-imä pmetanğuwä iutä ätuäkäkuwi. ³⁵ Ämaqe qätä iñä äwipiysi, “Nätmatqä iñi äänä timäuqanği tqäpiyi” tpu, hiñuä qumbñqä äpkuwi. Iqua Jisasi Ique äwimapiyi, ämaqä dnä quvqä iqua ävämakuwä iqu, qäkä äyäuä, kñuä äñguä wimeqanğa, Jisasi Iqueqä yukä-tänä qäqiqi pmetanği hiñuä äqunğuwä. Iqua hiñuä iñä äqumbiyi, zä äwiñgqe. ³⁶ “Dñä quvqä-tänä iqu, äñguä äänä imänğutiyä” tpu kñuä kuapä indqanğanğuwänğa, ämaqä, Jisasi Iqu imäkqanği hiñuä äqunğuwä iqua awä ätukuwi. ³⁷ Iñä timäuqanğqenqä, ämaqä Gerasa pmeqä iqua, zä kuapänä äwinyätä, Jisasi Ique, “Nevämäyä” ätukuwi. Inji, Jisasi Iqu yimba ätkamäuqe, anği äukqe.

³⁸ Iqu äwätñqä iqanğa, ämaqä, dnä quvqä iqua ävämakuwä iqu, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä ävätä, “Nyi Sitä anä wenqätanä?” ätukqe.

Yatñqä e vqanğa Jisasi Iqu ämaqä iquenı, anği ändowatätä, tii ätukqe. ³⁹ “Si tqä anä dunğa anği äwätñä, kukñuä eeqänänä Goti Hanjuwä Iqu si ikimäkqenqä, awä tuvä” ätukqe. I tqanğa ämaqä iqu äwäqe, nätmatqä eeqänänä Jisasi Iqu iwimäkkqenqä, ämaqä anä himqä iu pmetanğuwä iu awä ätukqe.

Jisasi Iqu, apäkä hiuaqui äñguä iwimäkkqenqät

⁴⁰ Jisasi Iqu iqi ävämetä, qua Galiliu anği timäuqanğa, qokä-apäkä Iquenyqä hiñuä äqumbu äpmaminjuwä iqua, yeeqä ipu itmakuwi. ⁴¹ Iqini, ämaqä naqä anä aquväqñqeu miqä hñqu, Jisasi Ique äwimakqe. Iqueqä yoqe Jarusi, ique. Äwimeqe, iqu Jisasi Ique qonä äwoktäuqe, iqueuä anä dunğa wiyänqänä yatñqä yänänäqñqä äwikqe. ⁴² Iqu ymeqä apäkä hmbnänä-tänä-qu eeä, iipu äpäkonätñqä qäqiqä etanği, iñqä ätukqe. Ipiyqä quväukuı 12 inji.

Jisasi Iqu Jarusi iqutä itmanğa äwätqätanğiyänğa, qokä-apäkä kuapänänä-pqä Iqutä anä äwäpu, kukundä-kukundä äuminjuwi. ⁴³ Quwqä awä iqini, apäkä hui äuminqe. Ii hea ique-iquenı, qanğua yaqä e pmetanği, quväukuä 12 ämäwqätäukqe.

Ämaqä ängüä iwimäkqänqe, † hma eminqe. ⁴⁴ Ii Jisasi Iqueä tuwä-tänä qäqiqi äpäqe, Iqueqä gquä quäuqä iu itmaqängqe. Ii iinjä iqanğa, iyyqä yaqe, maqänä hma ekqe.

⁴⁵ Iinjä iqanğa Jisasi Iqu, “Tqu indmaqängiyä?” ätukqe.

Ämaqä eeqänäni qu hñqunä-hñqunä, “Nyi hmanjqä. Nyi hmanjqä” tqanğuwänğa, Pitä iqu tii ätukqe. “Naqä Iquki, ämaqä hävemä tä äpätunquä imda ikitmaqängäuä.”

⁴⁶ I tquanğa Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi indmaqängiyä. Nyaqä yänänäqñqä hui, änyivämeqanği ätqänä.”

⁴⁷ Iqu i tquanğa, apäkä iinjä, “Nyi zä mäpmeqä imä” kñuä ämeqe, yäunüä itä, hipenui quamañi, Jisasi Iqu-tänä qäqiqi eäqe, qokä-apäkä iuqä hiñuiqisañi awä tiinjä ätukqe. “Ii tiinjqä. Nyi tänä-yaqä nyätanği iktmaqängänä. Nyi iinjä imäkqanğa, nyaqä tänä-yaqe, qäpu maqänä eqiyä” ätukqe.

⁴⁸ I tquanğa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Apäkä iiki, tqä quuvqä heqiyqe, ängüä ikimäkqiyä. Si äwqä qeiqi inqä uvä.”

⁴⁹ Jisasi Iqu kukñuä yqänä tätqätanğa, ämaqä naqä anjä aquväqñqä iu miqä iqueqä anjä iutanä hñqu äpäqe, ämaqä naqä iqueni tii ätukqe. “Tqä ymeqe, ae äpäkonğiyä. Itanği, Ämaqä Näqñqä-vqä Iqueni, hanä-iqä hui inä mäwqä panä.”

⁵⁰ Jisasi Iqu kukñuä ii qätä äwiyäqe, Jarusi iqueni, “Si zä miqä itnä, quuvqenä heqiyä. Ii anği ängüä imänänqiyä” ätukqe.

⁵¹ Iqisañi Jisasi Iqu, Jarusi iqueqä anjä du ätimäuqe, qokä-apäkä huizi, anjä yänğisa pepñqe, hiñuinä mäqunquä ikqe. Pitä ique, Jonä ique, Jemisi ique, apäkä iyyqä kanä-käna-yaqutä, quwqä-quwänä pepñqä imäkkqe. ⁵² Inğanñi ämaqä anjä yänğisa äpmapiyä iqua, kñuä huäqä-hunqä qiyätqätanğuwänğa, Jisasi Iqu, “He kñuä maqiyqä pambiyä. Mäpäkonqä iqäqe, hiqaqä äwinä” ätukqe.

⁵³ Iqu e tquanğa, qu, hitqä ii pizqä witanğqenqä näqñqä epiyi, tä äsukuwi. ⁵⁴ Itanği Jisasi Iqu, iyyqä hipa a ämaqätätä, “Ymeqä iiki, si pämä pmayä” ätukqe. ⁵⁵ Iqu e tquanğa, iyyqä quuvqe, anği wimeqanğa, maqänä ävaukqe. Ävauqanğa, “Buayä winyqä” ätukqe. ⁵⁶ Inğanñi kaniqutä känaisä yäunüä kuapänä iqanğiyänğa, Jisasi Iqu iyaqunñi, yänänäqñqä ätukqe. “Qe ämaqä hñque nätmätqä tä timäuqanği äqunänñiyinqe, awä mätquä panyinyqä” ätukqe.

9

*Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquau, wäunüänqä ändowatkqenqä**

¹ Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä 12 iquau tääqä ätuätumeqe, dnä quvqe huätä dowatäpu, tänä-yaqä hiutanä-huitanä-tänä iquau ängüä wimäkäpñqä diñqä, yänänäqñqetä yoqetä äwikqe. ² Iqu iquauñi, Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñqä awä ätuäpu, tänä-yaqä-tänä iquau ängüä iwimäkpnqänä ändowatkqe. ³ Ändowatätä tii ätukqe. “He yäqätä, qatä, buayätä, mbqätä, gquä hñquaqutä, mämeqä pambiyä. ⁴ He anjä-himqä hñque äwimepu, ämaqä hñqueqä anjä iu äpaquväpiyi, anjä-himqä ique vämapñqänğanqe, iquenyä pmepñqä. ⁵ Anjä-himqä hñqueni, ämaqä yeeqä maeyqanğppqe, anjä-himqä ique ävämepiyänğanñi, qu quwqä suqä quvqenqä näqñqä hipñqänä, hinoqukuä heqä yukä iu täka emäkmitätqe, iqi ptä quväteqiyemä uwqäpñqä” ätukqe.

⁶ Iqu e tquanğa, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä ängüänänñi awä ätuäpu, qokä-apäkä iuqä tänä-yaqä quvqe, huätä ämamäupu, ängüä iwimäkäpu, anjä-himqä eeqänänñi iu qanä ikäpnqänä, Ique ävämakuwi.

Heroti iqu, Jisasi Iqueniqä kñuä kuapänä indqänğqenqät†

† **8:43** Pipa Grikä pmeqeüqä kukñuä iu äqänänqä huiunñi, kukñuä tiinjä-pqä inä ätä äqänä, “iyyqä mbqä eeqänä qäyä ae tnämäuqanğqä-qe.” * **9:** Matiu 10:5-15; Makä 6:6b-13 † **9:6** Matiu 14:1-12; Makä 6:14-29; Lukä 3:19-20

⁷ Inġaṅi ämaqä naqä Heroti, aṅä-himqä iu miqä iqu, Jisasi Iqu imäkqanġqenqätä, ämaqä Iquenyqä tqanġuwiṅqätä qätä äwiyäqe, iqu kṅuä kuapänä indqänġqe. Hṅqua, “Jonä, qua äptekuwä iqu, aṅgi ävauqiyä.” ⁸ Hṅqua, “Laisa iqu ätimäuqiyä.” Hṅqua, “Hiṅuä-tqä hiṅuiqändqä hṅqu, aṅġu ävauqiyä.” ⁹ Iiṅä äwiyäqe, Heroti iqu tii ätkqe. “Nyi Jonä iqueni, hiṅuä ae ätäwikqe. Nyi qätä tä äwiyänqe, ii tquenyqä äwiyänänä?” Iiṅä äwiyäqetani, iqu Jisasi Ique hiṅuä qunmätä imiṅqe.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iquau buayä äwikqenqä†

¹⁰ Ämaqä Jisasi Iqu ändowatkqä iqua, aṅġu äppiwi, nätmätqä eeqänänä qu imäkkuwiṅqe, Jisasi Ique ätukuwi. Inġaṅi Jisasi Iqu, iquau ätuma äwäqe, quwqä-quwänä anä pmetanä-tpu, aṅä-himqä Betsaitä inġisanqä äukuwi. ¹¹ Inäqe ämaqä, qu näqṅqä eäpu, iquau qänaknä äwivändkuwi. Qu Ique äwimeqanġuwänġa, Iqu yeeqä itmetä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqä awä ätuätä, ämaqä täṅä-yaqä-tänä iuṅi, aṅġuä iwimäkkqe.

¹² Hiaitäṅi, ämaqä 12 iqua Ique äwimapiwi, tii ätukuwi. “Si ämaqä iuṅi, qu aṅä-himqä iuṅqä äwäpu, buayänqätä, aṅänqätä qävqä ipṅqänä dowatiyä. Ne äpmeṅquä täuṅi, aṅä aanqeqä” ätukuwi.

¹³ I tquanġuwänġa, Iqu iquaṅi, “Hiqä-hiuä buayä wipiyä” ätukqe.

Qu kimaṅi tii ätukuwi. “Ne buayi kuapänä mämeqä iäṅu. Ne Bretqä hipa hṅġiṅi eeqätä, hämapäkä hṅquaqunä ämeṅunä. Ne ämaqä eeqänänä täuṅqe, buayä mbqä aṅġi yatunquäwä?” ätukuwi. ¹⁴ Iqinṅi ämaqä qokinänṅi, 5,000 äpmamiṅuwi.

I tquanġuwänġa Iqu Iqueqä ämaqä iquaṅi tiinṅä ätukqe. “He iquaṅi, ‘He 50-50 inṅä, quamä pmakäupiyä’ tupiyä.”

¹⁵ Iqua e tquanġuwänġa, qokä-apäkä iqua qätä äwiyäpu, quamä e äpmakuwi.

¹⁶ Quamä pmeqanġuwänġa, Jisasi Iqu, Bretqä hipa hṅġiṅi eeqä, hämapäkä hṅquaqunitä ämeqe, hiṅuä haqä yätu äqänä Goti Hanjuwä Iquenyqä “aṅġuiqä” ätäqe, buayitä hämapäkitä äkutätä, kiqä ämaqä iqua huiziu yanṅä wipṅqä äwikqe.

¹⁷ Qu buayä qäpu änäpu, äwqä puäsqaṅa, iqi änätqutekuwi, iqua qa naqä 12 ämamikuwi.

Pitä iqu, “Jisasi Iqu, Kraisi Iqueyqä” ätkqenqä§

¹⁸ Hea hṅque Jisasi Iqu, Kiqä-kiuänä Goti Hanjuwä Iqutä kukṅuä anä ätqämanmiṅiyänġaṅi, Iqueqä wäunṅänqä ämotquamiṅqä iqua, Iqutä anä äpmapu, Iqu iquau yatṅqä tiinṅä äwikqe. “Qokä-apäkä iuqä kṅuä indqänqä duṅi, Nyi Tqunġä?” ätukqe.

¹⁹ I tquanġa iqua kimaṅi, “Hṅqua, ‘Jonä asṅä-qäyqä iqueqä’ ätätqänuwiqä. Inäqe hṅqua, ‘Laisa iqueqä.’ Hṅqua, ‘Hiṅuä-tqä hiṅuiqändqä aṅġi ävauqä hṅqueqä’” ätukuwi.

²⁰ Iqua e tquanġuwänġa, Iqu “Hiyaqä kṅuä duṅi, Nyi Tqunġä?” ätukqe.

Pitä iqu kimaṅi, tii ätukqe. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Kraisi, ne äminesṅqä ätekikqä Iqukiyqä” ätukqe.

²¹ Inġaṅi Jisasi Iqu, kukṅuä yänänäqṅqä tiinṅä ätukqe. “He täṅqe, ämaqä huii awä mätquä pambiyä. ²² Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, haṅä-iqä naqänänä meṅqiyä. Ämaqeu ämiqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä kukṅuä-suqenqä näqṅqä iquatä, qu Ique tuwä äwiyäpu äpäkpṅqäuä. Inṅi hea hṅquaqui-hṅquenänġaṅi, Goti Hanjuwä Iqu, Ique aṅġi ävauqumuatänqiyä” ätukqe.

Suqä, Jisasi Ique qänaknä wivändqenqä

²³ Inġaṅi Jisasi Iqu eeqäpnänä iquau tii ätukqe. “Ii tiinṅqä. Ämaqä hṅqu, Nyi qänaknä nyivändätṅqä wiṅġanġutqe, iqueqä äwinṅqä eeqänänṅi, kiuä mändi

† 9:9 Matiu 14:13-21; Makä 6:30-44; Jonä 6:1-15 § 9:17 Matiu 16:13-20; Makä 8:27-30

äkittqänätä, hiunji ique-iqueni, iqueqä zä-huätatä hünqe ämetä, Nyi qänaknä nyivändänä. ²⁴ Ii tiinjqä. Ämaqä hñqu, iqueqä hñjä-pmeqe a yänänäqñqä äkiqätmitätqe, qui imäknäniqueqä. Inäqe ämaqä hñqu, Nyinyqä kñuä indqänätä, iqueqä hñjä-pmeqe ävquatämämitätqe, iqu hñjä pmetäniqueqä. ²⁵ Itanga ämaqä hñqu, nätmatqä qua täunji eeqänä ämetä, iqueqä hñjä-pmeqe qui imäkñganqutqe, iqueqä nätmatqä eeqänänä iinji, yätamakqä äänä väniqiyä? ²⁶ Itanga ämaqä hñqu, Nyinyqätä, Nyaqä kukñinqätä, womba winqanqutqe, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, yänänäqñqä motqueqä Iqueqetä, Apiqueqetä, enätqä iquauqetä, ämetä äpatqänqani, Iqu ämaqä iquenyqe, womba inä yäniqueqä” ätukqe.

²⁷ “Nyi naqä-qakuä tiinjä etqänä. Ämaqä täqisanä hñqua, qu mapakonqä hñjä yqänä äpmamitpqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqe hñuä qumbnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitanjä inqenqä**

²⁸ Jisasi Iqu e ätukqeunji, wikä hñqunä päwqanqa, Iqu Pitä ique, Jonä ique, Jemisi iquesäñji, qoqonjä yätunqä ätuma, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä siynqä ekqe. ²⁹ Inqani Iqu Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä ätqämanäsiyänqani, Iqueqä hipenji, huitanjä änyätä, Iqueqä gque, qäpaiqänänä we-hunqänänä inqqe. ³⁰ E pmetanqa, ämaqä hñquaqu, Mosisi iqutä Laisa iqutä, ätimäusinyä, Iqutä kukñuä anä ätminjuwi. ³¹ Iquaqu Goti Hanjuwä Iqueqä we-hunqetä ätimävi, Jisasi Iqutä kukñuä anäñji, Goti Hanjuwä Iqu ätukqä-ma, Jerusälemä du imäkätä, qua täu ävämetñqenqä ätnminjuwi. ³² Inqani Pitä iqutä, ämaqä huiziquaqutä quvaqä hñui hanjä ämipu hiqaqänqä iqämanminjuwi, yäunjä ipiyi, Jisasi Iqueqä huiwiunji we äunä, ämaqä hñquaqu Iqutä tqäutangä äqunquwi. ³³ E äqumbiyi, iquaqu Jisasi Ique äväma wenyäsinyä tii itqätanqiyänqa, Pitä iqu Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, ne täqi äpmenque, ii änguiqä. Ne anä wänqä hñjua maqänä mätanä. Hñqu Tqänqä, hñqu Mosisi iqueqänqä, hñqu Laisa iqueqänqäu” ätukqe. Pitä iqu iinjä ätuätäqä-qe, iqueqä-kiuänji kukñui äkitanätiyä-qe, iqu maqñqä eminqe.

³⁴ Pitä iqu kukñuä yqänä tätqätanqa, qaquvqä hñqu ätimäuqe, iquaunji haqeqi äpatqäkqe. Iinjä wimeqanqa, iqua zä ikuwi. ³⁵ Inqani qaquvqä yäpä imdanji, manjä tii ätukqe. “Ämaqä Tqu, Nyaqä Ymeqeqä. Nyi ae ätekqä-queqä. He Ique qätä wipiyä” ätukqe. ³⁶ Manjä qäpu tqanqgetänji, Jisasi Iqu kiqä-kiuänä äyä pmetanqä äqunquwi. Inqata tiinji, iqua nätmatqä hñuä e äqunquwinqe, ämaqä hñque awä mätkuä da iminjuwi.

Jisasi Iqu, ymeqä qokä dnjä quvqä-tänjä hñque, ängüä iwimäkkqenqät

³⁷ Awinqani, qu qoqonjä iu ävämanji, qokä-apäkä kuapänä Jisasi Iqutä hänaqä awä iqi äminjuwi. ³⁸ Ämimbiyi, quvaqä awä iqisanji, ämaqä hñqu tääqä tii ätukqe. “Näqñqä-vqä Iquki, nyi ymeqä kiuänänjä-tänjunä etanqä, Si ique hñuä qundñqä yatñqä yänänäqñqä äkiyqänä. ³⁹ Dñä quvqä hñqu, iqueqä äwqä yäpä imä äpaquvätä, zääqä yänänäqñqä ätätñqeqä. Dñä iqu imäkqanqä, iqu yäunjä-yäunjä itä, makusewä iqueqä manjita ätimäutñqeqä. Dñä iqu ‘maqänä mävämeqä imä’ kñuä vqanqä äpakänä äpme, iqueqä huiwiu quvqä imäkätñqeqä. ⁴⁰ Iinqe, nyi Tqä ämaqä wäunqänqä ämotquetqänä iquau, dnjä quvqä huätä dowatpñqä yatñqä yänänäqñqä ae ävqeqä. Inäqe, iqua änä mimäkqä da iquwiqä” ätukqe.

⁴¹ I tquanqa, Jisasi Iqu kimani, tii ätukqe. “Ämaqä tänqa äpmenjuwä iquenä, he quuvqä maeqiyqä itqänjuwiqä. Hiqä kñuä indqänqetä, suqetänji, jänä hmanjqä. Nyi hesä anäñji, squänqanqä pmetmqe? Hiqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä, squänqa imäkmbnuwänqäwä? Tqä ymeqe, ätuma biyä” ätukqe.

* 9:27 Matiu 17:1-13; Makä 9:2-13 † 9:36 Matiu 17:14-21; Makä 9:14-29

⁴² Inġani, ymeqä iqu äpätqätanġa, dnä quvqä iqu ique qua mänji mamäuqanġa, ymeqä iqu yäunuä-yäunuä ikqe. E iqanġa, Jisasi Iqu dnä quvqä ique kuknuä yänänäqñqä ätuätä, ymeqä ique anġuä iwimäkätä, kanique anġi äwikqe. ⁴³ Inġani, qokä-apäkä eeqänänji, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqanġä yäunuä ikuwi.

Jisasi Iqu, äpäkonäninjä anġi ätukqenqä†

Iinjä ipiyi qu, Jisasi Iqu wäunuä eeqänänjä imäkminqenqä knuä kuapä indqänätqätanġuwänġa, Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquau, tii ätukqe. ⁴⁴ “He kuknuä tqueni, qätä anġuänä nyipiyä. Ämaqe, qu Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqueni, ämaqä hñquauqä hipa du wipñqäuä” ätukqe. ⁴⁵ Kuknuä iqueqä qakuinqe, Iqueqä ämaqä iqua maqñqä eminuwä. Kuknuä qakui, iquauñqä zä witanġi, iqua näqñqä anġuä mämeqä iminuwä. Ique yatñqä vqänqe, iqua zä ipu, yatñqä mäwqä ikuwi.

Qu, “Neyaqä awä iqisani, yoqä naqä-tänji tqukä?” ätnġuwinqäS

⁴⁶ Hea hñqueni, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, kuknuä yänänäqñqä, “Neyaqä awä iqisani, yoqä naqä-tänji tqukä?” ätnġuwi.

⁴⁷ Iinqe Jisasi Iqu, iquauqä knuä imñi näqñqä ae ämeqe, ymeqä wänqä hmbi ätuma äpäqe, Iqueqä-tänjä qäqiqi ätqätekqe. ⁴⁸ I iäqe, iquau tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyinyqä-pqe knuä indqänätä, ymeqä tqe pñanġi yeeqä ävätmeqä-panjä iinj, yeeqä inä änyiyätmetñqe. Itanġa ämaqä hñqu Nyi äpñanġä yeeqä änyiyätmeqäqe, iqu Nyi änändowatkqä Ique-pqe, yeeqä inä ävqiyä. Ii tiinjä. Heyaqä awä iqinj, ämaqä hñqu iqueqä yoqe mändi äkittqänätä äpmamitätqe, iqu yoqä naqä-tänjä-quvi.”

*‘Ämaqä ne hñgisa minetqueqä iquwä iqua, neqä-quaiqä’ ätukqenqe**

⁴⁹ Inġani Jonä iqu, Jisasi Iqueqä kuknui qätä äwiyäqe, tii ätukqe. “Naqä Iquki, ämaqä hñqu Tqä yoqä ätätä, dnä quvqe huätä mamäuqanġi äqunanitanġi, iqu ne qänaknä mäneyqä etanġi, ne iqueni, ‘Si iinj miqä panä’ ätququeqä” ätukqe.

⁵⁰ I tquanġa, Jisasi Iqu, “He ique pmua mimäkqä pambiyä. Ämaqä hñqu hñgisa metqueqä iqäqe, iqu hiqä-queqä” ätukqe.

Sämaliya pmeqä hñqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwinqä

⁵¹ Hea Jisasi Iqu qäukuä haqä yätunqä anġu yäninjä qäqi pätkätanġani, Iqu Jerusälemä dunqä wätñqä knuä yänänäqñqä indqänqce. ⁵² Inġani, Iqu ämaqä kuknuä äma uwqä hñquau, hinuiqä ändowatkqe. Iqua äupiyyi, Iquenyqä nätkmatqä nawenyä imäkpnqä diñqä, Sämaliya pmeqä iquauqä anä-himqä hñque äpaqukuwi.

⁵³ Äwimeqanġuwänġa, ämaqä iqi äpmaminuwä iqua, Jisasi Iqu Jerusälemänqä wätñqenqä näqñqä ämapiyi, Iqu iquauqä anä du wimetñqä diñqe, mäwinqä ikqe.

⁵⁴ I iqanġuwinqce, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquau, Jemisi iqtä Jonä iqtä, näqñqä ämayi, Jisasi Ique tii ätukiyyi. “Naqä Iquki, Si ye tääqä tenqä äkingiyä? Qäukuä haqä yätutanġi, tä iwa äpätä, ämaqä täu tä nätnqä diñqäuä.”

⁵⁵ I tquanġiyinqce, Iqu hinuä ämoqunätä, “Iinj matqä panyinyqä” ätukqe. ⁵⁶ Iinjä tquanġa, qu anä-himqä huiziunqä äukuwi.

Suqä, Jisasi Ique qänaki wivändqenqä†

⁵⁷ Qu hänaqä awä iqi qanä wätqätanġuwänġa, ämaqä hñqu, Jisasi Ique tii ätukqe. “Si anä-himqä eeqänänjä iunqä uwqanġtqe, Nyi qänaki kivändmqänä.”

⁵⁸ Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. “Hiveqä hiqiyqä iqua, iquauqä anä-täñiqä. Yññä iqua, anä-täñiqä. I etañgi, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä anä hiqaqä wiqe, hmanjqä.”

⁵⁹ Ämaqä hñquququeni, Jisasi Iqu, “Si qänaki nyivändiyä” ätukqe.

I tquanğa, ämaqä iqu, “Naqä Iquki, apique ganä qua qäyä mapteumqä, Si hinuinä nqänäwqatiyä” ätukqe.

⁶⁰ I tquanğanı, Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. “Qäyä eänä. Ämaqä ae äpäkombqä iqua, quwqä ämaqä pizqä iqueni, qua qäyä pteñqe. Si äwätinä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqä, awä tuäkätñqe” ätukqe.

⁶¹ Itanğa ämaqä huiziqu, Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, nyi qänaki kivändmqä etañgqä-qe, nqä ämaqä iquau yeeqä wimqä anämqä ganä umqe, Si hinuinä nqänäwqatiyä.”

⁶² Iqueni, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hñqu wäunuä imäkätäqanğanı, hea ique-ique iqueqä anämqä knuä yqänä vqanğuti imitätqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqeunı, yätamäqä änä mäwqä yänqiyä” ätukqe.

10

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä kuapänänjä iquau, wäunuänjqä ändowatkqenjqä

¹ Qänakndanı Naqä Iqu, ämaqä 72 atäunuä itä, hñquaqunä-hñquaqunä ändowatkqe. Anä-himqä eeqänänjä iunı, Iqu Iqueqä-kiuä äwäninjqä diñqä, iqua hinuiqä upñqä ändowatkqe. ² Injä mimäkqanğanı, tii ätukqe. “Wäunuä iunı, ymisañä yäuä kuapänä iätanğqä-qe, ämaqä wäunuä itqanğwi, kuapänä hmanjqä. Inñqe, wäunuä-tänä Kaniquenyqä tääqä ätuäpu, Iqu ämaqä wäunuä iqä hññä hñquau ymisañä aquvä mipñqä dowatätñqä diñqä tupuiyä.” ³ E ätuäqe, “He upiyä. Nyi endowatqe, ii tiinjqä. Sipsipqä, hiveqä hiqiyqä iquauqä awä imä upñqä endowatqänä. ⁴ Hiqä mbqä qäetä, hiqä yquayä qa-mñqetä, itanğa hiqä yukiu muasmäuqe, qäsä äma mäwqä pambiyä. Qanä äwäpiyä iunı, qokä-apäkä hui, hänaqä awä iqi äminäpiyi, ‘Hiunjiyqä’ mätquä pambiyä” ätukqe.

⁵ “He anä hñqua-hñquau äpaquväpiyi, tii ganä tquäpñqä. ‘Ämaqä anä täu äpmeñuwä iquenä, he äwqe, hanuä inqä pmapiyä.’ ⁶ Ämaqä äwqä hanuä inqä hñqu anä iu äpmamitätqe, hiyaqä kukñuä äñguänänı, iquenyqä wätñqe. Inäqe ämaqä äwqä hanuä inqä hñqu, iu mäpmeqä imitätqe, hiqä kukñuä äñguänänı, hiqä-hiuänjqä asunğumä quvepänqiyä. ⁷ He buayä-sua, eqä-sua hitapqanğwi, änäpu, anä iquenyä pmapñqe. Quati tiinjqä. Ämaqä hñqu wäunuä imitätqe, iqu iqueqä mbqe ämeniqä eñqe, ii äñguiqä. I etañgi, he anä huizi du mäpmeqä pambiyä” ätukqe.

⁸⁻⁹ “Itanğa he anä-himqä hñqua-hñquau timäuqanğuwänğanı, qu henyqä aquvänä ipu, ymisañä iwäsäuqanğpqe, ämepu änäpu, ämaqä täñä-yaqä-tänä iqi pmetanğpqe, äñguä iwimäkäpu, kukñuä awä tiinjä tupñqe. ‘Goti Hanjuwä Iqunä miqe, hesänä qäqiqi ae äquvepçiyä.’

¹⁰ Inäqe, he anä-himqä hñqua-hñquau timäuqanğuwänğa, qu aquvänä miqä iqanğpqe, anä-himqä hänaqä iqi ätqäpu, tii tquäpñqä. ¹¹ ‘Qua hinyanä heyaqä anä-himqä täutanä, neyaqä yukä täu ämäkänqe, ne ptä quväteqäma yanğunä, hiqä suqä quvqenqä ämetquetunğänänä. Inı, he näqñqä tiinjä hipñqäuä. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, qäqiqi ae äquvepçeqä’ tquäpñqä. ¹² Nyi he etqänä.* Qänakndanı, hiunji Goti Hanjuwä Iqu suqä quvqenqä iwäsäuqanğqä ätekqeunı, ämaqä anä-himqä iquesanä iquauqä hanä-iqe, Sotomä äpmaminuwä iquauqä hanä-iqe ämäwqätäuniceqä” ätukqe.

* 10:12 Matiu 11:20-24

¹³ Iqu tiinjä-pqä inä ätukqe. “Ämaqä Kolasinä pmeqä iquendä, Betsaitä pmeqä iquendä, hiqä hanä-iqenqä ‘Oänä’ etqä. Tiinjqä. Nätmatqä ämaqä mimäkkqänäni, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä-pani, ämaqä hñqu Tayä pmeqä iquauätä, Saitonä pmeqä iquauätä, awä iqisa imäkkqä-säpi, qu qänqanä tiinji ae heqäpningä. Quwqä suqä quvqenqä womba ipu, tuwä äwiyäpu, quwqä huäqä-hunqä qäki ämäyäupu, tä wätakiu pmeqäpningä. ¹⁴ Iinjñqe, hiunji Goti Hanjuwä Iqu suqä quvqenqä iwäsäuqänqä ätekqeunji, heyaqä hanä-iqe, Tayä pmeqä iquauqätä, Saitonä pmeqä iquauqätäni, ämäwqätäuniqeqä. ¹⁵ Itanqä Kapänamä pmeqä iquenyä, he qäukuä haqä yätunqä hipnuwätanä? Oeyä, he ämaqä pizqä iquauqä anä bunqä wäpnuwiqä” ätukqe.

¹⁶ I ätuäqe, ämaqä, Iqu ändowatätñqä iquaunji, Iqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä hñqu heyaqä kukñuä qätä eyqäqe, Nyaqä kukñuä-pqe, qätä inä änyiyqiyä. Ämaqä hñqu he tuwä eyqäqe, iqu Nyi-pqe tuwä inä änjijqiyä. Ämaqä hñqu Nyi tuwä änjijqäqe, Nyi ändowatkqä Ique-pqe, tuwä inä äwiyqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, iquauqä wäunjuinjä yeeqä äwikqenqä

¹⁷ Qänakñi ämaqä, Jisasi Iqu ändowatkqä iqua, aquvänä ipu, anqumä äppiyyi, tii ätukuwi. “Naqä Iquki, ne Saqä yoqe tqanqgua, dnä quvqä iqua, neyaqä kukñuii qänaknä iquwiqä.”

¹⁸ Iwä, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nyi hinuä äqunänqeqä. Setänä Goti Hanjuwä Iqutä himä-wiunqä iqu, qakuä haqä yätuta päknqanqä, nyuauä enqä-pa iqanji äqunänqeqä. ¹⁹ Qätä nyipiyä! Qämakitä, qänjuakätaitä qo äkitäupu, Setänä iqueqä yänänäqñqe, ämäwqätäupñqä diñqetäni, Nyi yoqä naqä ae etapqeqä. Iinjñqe, nätmatqä qui emäkätñqä di, aanqeqä. ²⁰ Itanqä, ‘Dñä quvqä iqua, neyaqä kukñuii qänaki iquwiqä’ ätäpu, aquvänä miqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu heyaqä yoqe, qäukuä haqä yätu ae äqiyqäqenqä aquvänä ipiyä” ätukqe.

²¹ Inqanji, Dñä Änqä Iqu yeeqä wimäkkqanqä, Jisasi Iqu tii ätkqe. “Apä, qäukuitä quaetä Miqä Iquki, ämaqä näqñqätä kñuä-tänä iquaunqä, Si nätmatqä tä zä äkittqiyänä-qe, ymeqä dänä-suau enqä-pa, äyä ämotquenyä. Si e imäkkqanqä, Nyi ‘änqñiqä’ äktqänä. Auä, Apä, Si Tqä äkinqeu qänaknä itnä imäkinyä.”

²² Ämaqeunji, tiinjä-pqä inä ätukqe. “Nqä Apiqu nätmatqä eeqänäni, Nqä hipa täu änjijqeqä. Ämaqe, Ymeqä Iquenyqä näqñqe, aanqeqä. Apiquänñqä. Ämaqe, Apiquenyqä näqñqe, aanqeqä. Ymeqä Iqutä, ämaqä Ymeqä Iqu ämotquetñqä iquatä, iquanänñqä.”†

²³ Inqanji, Iqu tuwänqgi hinuä ämoqunäqe, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunä tii ätukqe. “Ämaqä nätmatqä he hinuä äqunätqänjuwiu hinuä qumbñqä iqua, aquvänä ipñqäuä. ²⁴ Tiinjä etqänä. Nätmatqä he hinuä äqunätqänjuwi, hinuä-tqä iquatä, ämaqä naqä iquatäni, qu hinuä qunqänqä kuapänä winyätqätanqä-qe, hinuä mäqunquä iminjuwiqä. Kukñuä he qätä äwiyätqänjuwi, qu qätä wiyqänqä winyätqätanqä-qe, qätä mäwiyqä iminjuwiqä” ätukqe.

Hänä hea ique-ique pmeqä meqenqä

²⁵ Ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñqu, Jisasi Ique yamwiqä ävätä, tiinjä ätukqe. ‡ “Näqñqä-vqä Iquki, hänä hea ique-ique pmeqä mamqe, nyi äänä imäkkqäwä?”

²⁶ I tqanqä Jisasi Iqu, “Kukñuä-suqä iunji, äänä äqänänä? Si a äänä ätäutqänäwä?” ätukqe.

²⁷ Iqu kimanji, “‘Goti tqä Naqä Iqueni, tqä qeqä-quuvqetä, yänänäqñqetä, kñuitä, Ique äwitnä, itanqä Iquenyqänä kuapänä kinquätñqeqä.’ Tiinjä inänñqä.

† 10:22 Matiu 11:25-27 ‡ 10:25 Matiu 22:34-40; Makä 12:28-31

‘Si tqä-täunqä äkinyätñqä-pañi, ämaqä si-tänjä iqi äpmeñuwä iquaunqä-pqe, inä kinyätñqeqä’ ” ätukqe. §

²⁸ Ga Jisasi Iqu kimañi, “Ii qäyunä ätnyä. Si e imäkätñi, hea ique-ique pmettñqinyä” ätukqe.

²⁹ Itañi, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iqu, qu iquenyqä, ‘Iqu suqä äñguänänjä iqä-queqä’ kñuä mapñqä wiñganñi, tii ätukqe. “Ämaqä nyi-tänjä iqi äpmeñuwi, tqukuakä?”

Kukñuä ktqä, ämaqä äñguä Sämaliyatanä iquenqä

³⁰ Mä, Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Jerusälemä ävämañi, Jerikonqä quveqätqätanğa, ämaqä quwä-meqä hñqua, iqueqä yquayä eeqä ämotaupu, äpäseqa weqanğuwänğa, iqu äpäkonmätä yäniqeqä. ³¹ Iqu e witanğa, hiqäva-imäkqä hñqu hänaqä asä iu äquveqätä, ique hiñuä äqunäqe, hänaqä hñgisa jänä mäwqätäuniceqä. ³² Itañi ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä anä iu wäunjuä iqä hñqu ätimäuqe, ique hiñuä äqunäqe, hänaqä hñgisa jänä inä mäwqätäuniceqä. ³³ Itanğa yäpaki, Sämaliyatanä hñqu-pqe qanä äpmitätqe, ique äwimeqe, hiñuä äqunäqe, iquenyqä huäqä kiñjä wunäniqeqä. ³⁴ Iiñä itä, qäqiqi äwimeqe, olipqä eqä aowitä, wainqä-eqetä, ämaqä iqua äpäkpqeu equateqe, huäqä wotäniqeqä. Itañi, iqueqä donñi iu ämäqumuateqe, anä ämaqä hiqaqä äwiqismipqä iunqä ätuma äwäqe, ique äminiqeqä. ³⁵ Zinuitäñi, iqu ämaqä anä miqä iqueni, mbqä kuapänä ävätä tii tuäniqeqä. ‘Si ämaqä tqueni, äñguänä miyä. Itanğa si mbqä saqä-pqä hui äwisqä etanğutqe, nyi anñi äquvepätmänğanñi, nyaqä kima ktapqämqä’ tuäniqeqä” ätukqe.

³⁶ I ätuäqetanñi, ämaqä ique yatñqä tiñjä äwikqe. “Ämaqä tquaqui-tquenyqe, si kñuä äänä kiyqiyä? Ämaqä quwä-meqä iqua äpäsekuwä iquenyqe, ‘Tqu nyi-tänjä iqi pmeqä-queqä’ kñuä indqänätä, suqä qäyunä motqueniqe, tqukä?”

³⁷ I tquanğa, ämaqä iqu tii ätukqe. “Ämaqä qeqä äwimänätä, ique yätamäkqä väniqä iqueqä.”

Inğanñi, Jisasi Iqu, “Si äwätinä, suqä asänänñi imäkiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Malaisä, Mäliyatä, äwimakqenqä

³⁸ Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, qu qanä äupiyyi, anä-himqä hñque ätimäukuwi. Iqi timäuqanğuwänğa, apäkä anä-himqä iutanä hui, Iquenyqä yeeqä itä, iyyqä anjuñqä ätuma äukqe. Iyyqä yoqe, Mala. ³⁹ Malai, känapi huisänñiyyi. Iyyqä yoqe, Mäliya. Ii Naqä Iqu-tänjä qäqiqi, Iqueä kukñui qätä äwiyä äpmaminqe. ⁴⁰ Ii e pmetanğa, Malai, ymisañä-sua näwinyä imäkätä, wäunjuä kuapänä etanñi, kñuä indqänminqe. Iinqe, ii Jisasi Iquenyqä äwätä, “Naqä Iquki, ñqä napi nyivämeqanñi, ñqä-näunä ymisañä näwinyä imäkätqanänä. Si iinñqe, kñuä äänä kiyqi? Si ñqä napiñi, tu. Ii äpätä, yätamäkqä nyiyätñqäuä” ätukqe.

⁴¹ Iwä Iqu kimañi, tii ätukqe. “Ñqä näueqä Malaiki, si nätmatqä kuapänänñinqä kñuä indqänätinä, hanä-iqä ämetqäninyä. ⁴² Inäqe nätmatqä hñqu, huiziquau ämäwqätäunä. Mäliya nätmatqä qäyunänqä äwinyänä. Ye nätmatqä tä, huätä mämatnämäuqä yenqeä” ätukqe.

11

Suqä, Goti Iquenqä tääqä tqenqä

¹ Hiunñi hñquenñi, Jisasi Iqu hñqäqi äpme, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanminqe. Iqu tääqä ae ätqanğa, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hñqu, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Jonä iqu iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau näqñqä

äwimiŋqä-pani, ne-pqe neqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqenqe, Si mänätquayä” ätukqe.

² I tquanga Jisasi Iqu, tii ätukqe. * “He Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäpiyänŋani, tii tqäpŋqä. ‘Apiquki, ämaqe, Tqä yoqe haqä yätqä äwi, pmua hitanŋi qumbnä. Sinä miqe, äpänä. ³ Hiunji ique-ique, buayä nätapqanŋnä. ⁴ Ämaqä quvqä inetqueqanŋuwä iquaunqä, ne äwqä hanuä imäknätunquetani, Si nenyqä äwqä hanuä imäknätnä, neqä suqä quvqe huätä mänamäutŋqe. Yamwiqä nemetŋqä itŋqä iunji, Si hiŋuinä mäqunquä panä’ tqäpŋqe” ätukqe.

⁵⁻⁷ Iqu tiinä-pqä ätukqe. “Ämaqä hesanä hŋqu, iqueqä käyämaqä hŋque heatqänŋa äwimetä, ‘Nyämaqä iquki, ŋqä näueqä hŋqu qanä äpätnqe, änyimeqanŋi, nyi ique buayä wimqe hma etanŋqenqä, si buayä hŋquaqui-hŋque dapiyä’ tuänŋqiyä. I tquanga, ämaqä anä yäpä yänŋisa äpmamitätqä iqu kimani, ‘Si wäunüä yänänäqŋqä mänapqä manä. Nyitä ŋqä ymeqä iquatä, ne qŋqanä ämeyätanä, hiqaqä ae äwiqeqä. Nyi ävautmä buayä mäktapqä ymqänä’ tuätŋqätanä? ⁸ Nyi tii etqänä. Iqu ‘Ŋqä nyämaqä-queqä’ knuä vqanŋuti, ävautä mavqä yänŋqiyä. Inäqe, ämaqä yäpaqänŋisa ätqäuqä iqu, qŋqanä ptqä yqänä äqäyätä, ymisäninŋqä yatŋqä vätkätanŋi, iqu enyqä qäyä wiŋganŋuti, ävautä nätmätqä eeqänäni, iqu äwa iqanŋutqe, äväŋqiyä” ätukqe.

⁹ “Iinŋqe, Nyi he etqänä. He Goti Hanjuwä Ique yatŋqä vqanŋpqe, Iqu nätmätqä etapänŋqiyä. He qävqä ipiyi, he ämäqumuapŋqäuä. He anä qŋqanä ptqä päsqanŋpqe, qŋqanji äutänänŋqiyä. ¹⁰ Ämaqä, Goti Hanjuwä Ique yatŋqä vqanŋppqä iqua, nätmätqä ämapŋqäuä. Ämaqä qävqä ipiyä iqua, ämäqumuapŋqäuä. Ämaqä qŋqanä ptqä päsqanŋppqä iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu qŋqanä äwuteyänŋqiyä” ätukqe.

¹¹ “Ii tiinŋqä. Heyaqä ymeqetanä hŋqu, hämapäkänŋqä tqanŋutqe, kaniqu qämakä quvqä momuayqä yänŋqiyä. ¹² Iqu yŋŋä quinŋqä tqanŋutqe, kaniqu qänjuakäta momuayqä yänŋqiyä. ¹³ Kaniquenyä, he suqä quvqä imäkqä-quenä etanŋqä-qe, he nätmätqä äŋgui ämepu, hiqä ymeqä du inä ävätqänjuwiqä. Iinŋqe he näqŋqä tiinä hipŋqäuä. Hiqä Hiniqu, Qäukuä Haqä Yätunä Iqu, ämaqä ‘Tqä Dŋä Äŋguä Ique dapiyä’ ätuäpu, yatŋqä vqanŋppqä iquaunji, Iqu äväŋqiyä” ätukqe.†

Jisasi Iquenqätä, Belsäpulä iquenqätä‡

¹⁴ Hea hŋquenji dŋä quvqe, ämaqä hŋqueä äwqä imä ämnä, ique kukŋuä matqänŋqä imäkätqätanŋi, Jisasi Iqu “Huätä uvä” ätukqe. Dŋä quvqä iqu ae ävämeqanŋa, ämaqä iqu kukŋuä tqanŋi, ämaqe yäunüä ikuwi. ¹⁵ Iinä ipiyitani, ämaqä hŋqua tii ätkuwi. “Belsäpulä, dŋä quvqä iquauqä naqä iqu, yänänäqŋqä vqanŋi, Iqu dŋä quvqä iquau huätä ändowätätqänä.” ¹⁶ Itanŋa huiziqua, yamwiqä äväpu tii ätukuwi. “Si wäunüä hui imäkiyä. Ne Sinyqä, ‘Iqu Goti Iqueqä Wäunüä Imäkqä-queqä’ knuä neyätŋqänänyä” ätukuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu iquauqä knuä iunji, näqŋqä eä tii ätukqe. “Ämaqä anä-himqä hŋquesanä iqua, iwäsänäpu mäkä hunŋanŋpqe, anä-himqä iqueni, qui imäknänŋqiyä. Itanŋa ämaqä hŋqueqä ymeqä iqua, iwäsänäpu mäkä hunŋanŋpqe, iqua-pqe qui inä imäkmbŋqäuä. ¹⁸ Iwä Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunŋqä iqu, iqueqä ämaqä iqua iwäsänäpu mäkä humbqe, iqua äänä pmapnuwänŋqäwä? He Nyinyqä tii ätquwiuä. ‘Belsäpulä iqu yänänäqŋqä vqanŋi, dŋä quvqe huätä ändowätätqänä.’ Iinŋqe, Nyi yatŋqä eyqänä. ¹⁹ He Nyinyqe, ‘Iqu Belsäpulä iqueqä yänänäqŋqeta, dŋä quvqä iquau huätä ändowätätŋqe’ qäyunä tqanŋpqe, hiqä ämaqä iqua, dŋä quvqä huätä ändowätätqänjuwi, yänänäqŋqä tqueqeta, ändowätätqänjuwäwä? Hiqä ämaqä iinä iqua, ämetquapŋqe. Heyaqä kukŋuä iinji,

* 11:2 Matiu 6:9-13 † 11:13 Matiu 7:7-11 ‡ 11:13 Matiu 12:22-32; Makä 3:22-30

ii qäyunä hmanjqä. ²⁰ I etanjqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu yänänäqñqä dapqanji, Nyi dnjä quvqä iquau huätä dowatqanqmdqe, he näqñqä tiinjä mapñqeqä. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ae emeqeqä.”

²¹ “Ämaqä yänänäqñqä hñqu, nätmatqä mäkä iqä-sua a äqätä, iqueqä anju ämitqätanqutqe, iqueqä nätmatqä eeqänäñi, äñguänä witänqiyä. ²² Itanji qänakñi, ämaqä aanjä yänänäqñqänänjä hñqu äpäqe, ämaqä iqueñi ämäwqätäutä, iqueqä yänänäqñqä isuatä e äpmamitätqä-qe, iqueqä nätmatqä eeqänäñi ämotawanji, ämaqä hñquau-mända vänqiyä” ätukqe.

²³ “Ämaqä hñqu wäunüä yätamakqä manyqä imitätqe, iqu Nyaqä himä-wiunqä-queqä. Qokä-apäkä aquvä qiyqenqä yätamakqä manyqä imitätqä iqu, ämaqä huätä im-imä ändowatäniqeqä” ätukqe.

Dñä quvqä ämaqä hñque ävämetä, anji äwimakqenqä

²⁴ “Dñä quvqä hñqu ämaqä hñque ävämanji, anjä yenüä dunqä äwäqe, iqu anjä hapä pmeqä iunqä qävqä ikiquänqiyä. Itanqa hñque mämoqumueqä iäqe, ‘Nyi anjä hiñuiqänä ävämakqä dunqä, anju umqänä’ tnänqiyä. ²⁵ I ätnäqe, iqu äwäqe, anjä iqueñi siyä äpipu äñguä imäkepqä qunänqiyä. ²⁶ Iinjä äqunäqe, iqu äwätä dnjä quvqä 7 yätmenqiyä. Dñä iquauqä quvqe, dnjä kiñganänjä iqueqä quvqe, ämäwqätäunqiyä. Iquau yätmetä, qu anjä yäpä yänqisa äpaquväpu pmapñqäuä. Ämaqä iqu hiñuiqänänji quvqä äpmamitätqe, täñganji aanjä quvqänänjä pmenqiyä” ätukqe.

Suqä, aquvänä iqenqä

²⁷ Jisasi Iqu e tuätqätanqa, apäkä hui, qokä-apäkä iuqä awä iqisanji, manjä tiinjä ätukqe. “Apäkä, Si äkinyuätä anüä äktapqke, ii aquvänä yänqiyä.”

²⁸ I etanji Iqu kimanji, tii ätukqe. “Si kukñuä naqä-qakuä ätätñä qayuä. Inäqe ne iinj, matqä yanqunä. Tiinjä tatunqeqä. ‘Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwiyäpu, qänakñä itqänjuwä iqua, qu aquvänä iqäpñqäuä’ tatunqeqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, hiñuä-tqä Jona iqueñqä ätkqenqä**

²⁹ Qokä-apäkä kuapanä timäuqanquwanqa, Jisasi Iqu tiinjä ätukqe. “Qokä-apäkä täñga äpmeñuwi, quvqä-quaeqä. Iqua, ‘Ne Sinyqä näqñqä metunquä diñqe, wäunüä hui imäkiyä’ ändquwä-qe, Nyi iinj mimäqä imqänä. Iqua näqñqä mapñqä diñqe, hiñuä-tqä Jona iqu qeyqä. ³⁰ Ii tiinjqä. Ämaqä hiñuiqänä, anjä-himqä Ninipe äpmaminjuwä iqua, Jona ique hiñuä äqunäpu, näqñqä ämakuwä-panjä iinj, qokä-apäkä täñga äpmeñuawä iqua, Ämaqeua Ymeqä Ekqä Ique hiñuä äqunäpu, näqñqä asänänjä iinj hipnuwiqä. ³¹ Hiñuiqänänji, apäkä, qua hitunüä nämä pmeqä ämiqä naqä ii, Solomonä iqu iqueqä näqñqenqä awä tqanji qätä wiyätñqä äpkqeqä.† Inäqe täñganji, Ämaqä, Solomonä ique ämäwqätäunqä Iqu, täqi qäyä äpmetanji, ämaqe, Ique qätä mäwiyqä itqänjuwi. Iinjñqe hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqanqanji, apäkä naqä iinj ävautä, ämaqä täñga äpmeñuawä iquauqä suqä quvqenqä, awä täniqeqä. ³² Asä iinj, ämaqä Ninipe äpmaminjuwä iqua, Jona iqueqä kukñuä qätä äwipiwi, iquauqä knüä äkunmäknjuwiqä.‡ Inäqe täñganji, Ämaqä Jona ique ämäwqätäunqä Iqu, täqi qäyä äpmetanji, ämaqe, iquauqä knüä makunmäknqä iquwi. Iinjñqe, hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqanqanji, ämaqä Ninipe äpmaminjuwä iqua ävaupu, ämaqä täñga äpmeñuawä iquauqä suqä quvqenqä awä tpnuwiqä” ätukqe.

Hiñuä iqu, huiwä iqueqä hiqi-tä enqä-paniqä

§ 11:23 Matiu 12:43-45 * 11:28 Matiu 12:38-42 † 11:31 1 Ämiqä Naqä 10:1-13; 2 Tiwiqä 9:1-12 ‡ 11:32 Jona 3:6-10 § 11:32 Matiu 5:15-16, 6:22-23

³³ I ätuäqce, tiinjä-pqä ätukqce. “Ämaqce, hiqi-tä ämäsäpiyi, qu anjä yäpä imä-qe, ä häkä yäpä imjä-qe, matqäteqä ipnqäüä. Ämäsäpiyi, qu kiqä ätqäüqä ätnänä iqi tqätepñqäüä. Ämaqä anjä yäpä ingisa äyappiyä iqua, hinjä qumbñqä diñqäüä. ³⁴ Tqä hinjä iqu, huiwä iqueqä hiqi-tä enqä-paniqä. Tqä hinjä äñguä äqännä, si ämaqce yätamäqä wiyquki hitañgutqce, tqä huiwä eeqänänä imñi, we äñguä äkunänä. Inäqce, tqä hinjä quvqä äqännä yätamäqä mäwquki hitañgutqce, tqä huiwi eeqänänä imñi hea äwinä. ³⁵ Itanğa si äñguänä mingañginyä, we-hunqä si-tänä yäpä imä äyänänqä di, hea mäwiqä yätñqänänä. ³⁶ Inñi tiinjqä. Tqä huiwä äwqä eeqänänñi wenyä-hunqä eä, hea mäwiqä etañgutqce, inñi tqä huiwä eeqänänñi we äunä, hiqi-tä enqä-pa yänätänqiyä” ätukqce.

*Wopqä ipu, kukñuinä tqä-quau, hanjä-iqä wimeninjä**

³⁷ Jisasi Iqu kukñuä qäpu tqanğa, Parisi hñqu, Iqu äpätä buayä anä nyiyänqä yatñqä äwikqce. Itanğa Jisasi Iqu anjä yäpä ingisa äpaquväqce, buayä nätnqä qua iqi eqäkñqce. ³⁸ Jisasi Iqu buayä nätnqä itäqänğanñi, eqä akiyä inqä du asñä ganä maqñqä iqanği äqunäqce, Parisi iqu kñuä kuapänä indqänminqce.

³⁹ Inğanñi Naqä Iqu tii ätukqce. “He Parisi iquenyä, eqä-häkitä hevqetä haqänğisanñi, asñä äñguänä äqäyäpiyä-qe, hiqä yäpä ingisanñi, quwä-meqetä suqä quvqä huitanjä-huitanjä manğüä äyä enyänä. ⁴⁰ He kñuä qäyunänñi, mindqänqä-quenqä. Ämaqeqä huiwä yäpaqänğisa imäkkqä Iqu, yäpänğisanjä-pqce mimäqä ikqätanä? Iqu inä imäkkqeqä. ⁴¹ I etanği, nätmätqä buayä hevqä yäpänğisanñi, ämaqä äwa itqätanğuwä iquau yätamäqä inä wipñqeqä. He e imäqanğppce, hiqä nätmätqä eeqänänñi, Goti Hanjuwä Iqueqä hinjä iqinñi äñguänänä witänqiyä” ätukqce.

⁴² “He Parisi iquenyä, hanjä-iqe tiinjñqä emenqiyä. Iwunegätä, kuämiqätä, nätmätqä isuaqu-tänä asänänä huizitä ämepu, iwäsäupu 10 imäkäpu, hñqu Goti Hanjuwä Ique ävätqänjuwiqä. I etanği suqä ämaqä qäyunä itqueqetä, Goti Hanjuwä Iquenyä hinğetanñi, he tuwä wiyquenqä. Äñguänänñi, tiinjqä. Suqä he hiqä nätmätqä iwäsäupu, hñqu Goti Ique vqce mäwquatämäuqä ipu, suqä he tuwä äwiyätqänjuwä iquaqinjä-pqce qänaknä iqanğppce, ii äñguä wänqiyä” ätukqce.

⁴³ “He Parisi iquenyä, hanjä-iqe tiinjñqä emenqiyä. Anjä aquväqñqä iunñi, zä-hawä äñguänänä iqinyä pmapñqä kiinjä hinğuenqä. Ga, ququawä aquväqñqä iu pmetanğuwänğa, ämaqce, ‘hiunñinğanñi’ etpñqä kiinjä hinğuenqä” ätukqce.

⁴⁴ “Ga hanjä-iqe tiinjñqä emenqiyä. He ämaqä qua maqñqä äptepqä enqä-panuenqä. Ämaqä qua maqñqä äptepqce, ämaqä huiziqua maqñqä epu qanä haqeqi äwäpiyitanñi, Goti Iqueqä hinjä iqinñi kiyä mätkä eänäuä” ätukqce.†

⁴⁵ Inğanñi kukñuä-suqenqä näqñqä hñqu, kima ävätä, “Näqñqä-vqä Iquki, Si kukñuä iinjä ätätqänğanñi, ne-pqä qäsä qui inemäkätqänñiqä” ätukqce.

⁴⁶ Iqu e tquanğa, Jisasi Iqu tii ätukqce. “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquenyä, hanjä-iqe he-pqce emenqiyä. Ii tiinjqä. He ämaqce, yquayä hanjä anä mämeqänqä ävätqänjuwenqä. Iinjä etanği, he qu yätamäqä wipñqä diñqce, hipa hui mäwqä itqänjuwiqä.

⁴⁷ Mä hanjä-iqe tiinjñqä emenqiyä. Hinjä-tqä, hiqä tawäka qänğanä äpäkkuwi, he tänğanñi quwqä qua äptekuwä iunñi, äñguänä imäkätqänjuwenqä. ⁴⁸ He suqä ii imäkäpiyänğanñi, tawäkauqä suqenqä ‘änğuiqä’ ätätqänjuwiqä. Ii tiinjñqä. Hinjä-tqä, tawäka äpäkkuwä iquauñqce, he quwqä huiwä pñqä wiqä anñi imäkätqänjuwiqä. ⁴⁹ Inñi Goti Hanjuwä Iqu kñuä jänänä äñguänänä indqänätä tii ätkqeqä. ‘Hinjä-tqä iquautä, ämaqä Nyi wäunjuänqä ändowatqä iquautä, ämaqä iquauñqä ändowatmniqeqä. Itanğa iqua hñquau äpäsäpu, huizi iquau quvqä

* 11:36 Matiu 23:13-36 † 11:44 A Täuqä 19:11-22; Hiqäva-imäqä 21:1-3

itquapnuwiqä' ätkqeqä. ⁵⁰ I etanji, Goti Hanjuwä Iqu qua tä änyä imäkqanğa, ämaqä, hiñuä-tqä iquau pizqä äpäkka äpminuwä iquauqä suqä quvqetanä kimanji, ämaqä tänğa äpmeñuwä iqua-mända mapñqeqä. ⁵¹ Hiñuä-tqä iquauni, qu Epo iquesa äpäsipäqäkanji, yäpaki Sakätiyasi ique äpäsatqutukuwi. Sakätiyasi ique äpäkkuwi, Goti Hanjuwä Iqueqä anä iunji, hiqäva-imäkqä ttawä iutä, hiqñqä Goti Hanjuwä Iqunä pmeqä iutä awä iqi äpäkkuwi. Nyi henji naqä-qakuä etqänä. Suqä quvqä eeqänänjä iinjqä kimanjä hanjä-iqe, qokä-apäkä tänğa äpmeñuwi mapñqäuä" ätukqe.

⁵² Itanğa, "Kukñuä-suqenqä näqñqä iquenä, hanjä-iqe tiñänjqä-pqä inä emenqiyä" ätuätä, kukñuä ktqä tiñä ätukqe. "Goti Hanjuwä Iquenyqä näqñqä meqä anä hänaqä iutanjä qñqanjä hutäuqe, he ae ämakuwiqä. Hiqä-hiuä näqñqä mapñqe, anä yäpä yänggisa mäpeyqä itqänuwiqä. I etanji, qokä-apäkä yänggisa äpeyäpu näqñqä menätpu iqanğuwä iquauñqe, he hänaqä qñqanjä äyätqänäuä" ätukqe.

⁵³ Inğanji Jisasi Iqu iqisanji ävämeqanğa, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä äwqä quvqä wiñganğa, qu nätmätqä huitanjä-huitanjä iunjqä yatñqä ävqa-ävqa äumiñuwi. ⁵⁴ Iqua tänänjqä guä äquvautqänuwä-pa, Iqu kukñuä kimanji qäyunä mätquanğutqe, iqua Ique guä kiqiyäupñqä ätuma wanä-tpu, iinjqä ätumiñuwi.

12

*Jisasi Iqu, Parisi iquauqä suqenqä awä ätukqenqä**

¹ Qokä-apäkä kuapänä ätimäupu, ätqäupu, quwqä yukä dunji qo ktäupäumä änyumiñuwi. Inğanji Jisasi Iqu Iqueqä wäunjuänjqä ämotquamiñqä iquauni, kukñuä awä tiñji ganä ätukqe. "Parisi iquauä nätmätqä änyuämäuqä iinqe, he wa wipiyä. Quwqä suqä, wopqä ipu kukñuinä tqenqä etqänä. ² Nätmätqä eeqänänjä huäqä äutnmitätqe, ätnänjä iqi timäunqiyä. Itanğa nätmätqä eeqänänjä zä äwämitätqe, ämaqä iqua näqñqä hipñqäuä. ³ Inji, he kukñuä eeqänänji, hiawiqä imda ätmipqe, ämaqe, hiunjinğanä qätä wipñqäuä. He anä hiqñqä imda hiyäkakä ätmipqe, qu anä haqä yätqä ätqäupu, awä tpñqäuä" ätukqe.

He ze, Goti Hanjuwä Iquenyqänä ipñqeqä†

⁴ "Nqä näueqä iquenyä, 'He ämaqä huiwä dunä päsqä iquauñqä, zä miqä pambiyä' sä etqänä. Iqua qänakndanji, nätmätqä hui mimäkqä ipnuwi. ⁵ He zä tquenyqä ipñqenqe, Nyi ämetquamqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä äpäsatqänğanji, Iqu yänänäqñqä-tänju eä, ique tä hea ique-ique äsäñqä du tnämäunqiyä. Auqä. Nyi he etqänä. 'He ze, Goti Hanjuwä Iquenyqänä ipñqeqä.'

⁶ He näqñqeqä. Ämaqe, qu yññä wänjqä hipa hñginji eeqä hnjuauñqe, mbqä wänjqä hnjuaqu ipñqäuä. Iinjä etanji, Goti Hanjuwä Iqu yññä hmbinyqe, huäqä äumäkätä, kñuä huätä mäwquatämäuqä yänqiyä. ⁷ Tiñjä-pqe inänji. Goti Hanjuwä Iqu, hiyaqä dä nyuänjä iunji, a ae ätäuqe. Iutanji, he zä miqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu yññä kuapänä isuañqe, huäqä wänjqäpu äwunänä. Henyqe, huäqä aanjä kuapänä äwunänä" ätukqe.

Zä miqä, Jisasi Iquenyqä awä-tqenqä‡

⁸ "Nyi tiñjä etqänä. Ämaqä hñqu, zä miqä itä, huizi dunji, 'Nyi Jisasi Iqueqä-qunjqä' tqanğutqe, Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iqu enätqä iquauni, 'Iqu Nyaqeqä' tuänqiyä. ⁹ Inäqe ämaqä hñqu, zä itä, 'Nyi Jisasi Iqueqä-qunä manä' tqanğutqe, Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iqu enätqä iquauni, 'Iqu Nyaqä hmanjqä' tuänqiyä. ¹⁰ Ämaqä

* 12: Matiu 10:26-27 † 12:3 Matiu 10:28-31 ‡ 12:7 Matiu 10:32-33

hŋqu, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä kukŋuä quvqä tqanŋutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä quvqä iinŋi, huätä mamäunŋiyä. Inäqe ämaqä hŋqu, Dŋä Äŋguä Iquenyqä kukŋuä ququvqä di tqanŋutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä quvqä iinŋi, huätä mämamäüqä yänŋiyä” ätukqe. §

11 “Ämaqä hŋqua he anä aquväqŋqeu miqä iquaunŋä-qe, ämaqä miqä naqä iquaunŋä-qe, ämaqä yoqä-tänŋä iquaunŋä-qe, etma uwqanŋppqe, ‘Ne kukŋuä kimanŋi, äki tuatunŋuäwä?’ kŋuä indqänäpu, zä miqä pa iqäpnä. 12 Dŋä Äŋguä Iqu kukŋuä tupŋqe, inŋanä ämetqueniŋeqä” ätukqe.

Kukŋuä ktqä, ämaqä yquayä kuapä-tänŋä hŋquenŋä

13 Inŋanŋi ämaqä hŋqu, ämaqä awä iqisa ämävauqe, Jisasi Iqueni, “Näqŋqä-vqä Iquki, ŋqä apiqu ae äpäkongqeqä. Nyi Si ŋqä tasipeque, yeqä apiqueqä nätmatqe yewäsäutŋqä, tutŋqä änyinŋiyä” ätukqe.

14 I tqanŋa Jisasi Iqu, “Ämaqä iquki, qe äqewäsäutmä, qeyaŋä nätmatqe iwäsäumqe, tqu pmuatenjilkqäwä?” ätukqe. 15 Iqu iinŋä ätuäqe, qokä-apäkä iunŋi tii ätukqe. “Nätmatqä eeqänänŋinŋä hiŋuä aowä mäqunŋuä ipŋqä diŋqe, he wa wipiyä. Ämaqä hŋqu yquayä kuapä-tänŋu emitätqe, iqueqä yquayi hänŋä-pmeqä mäwqä yänŋiyä” ätukqe.

16 E ätuäqe, Iqu kukŋuä ktqe, tiinŋä ätukqe. “Ämaqä yquayä kuapä-tänŋä hŋqueqä wäunŋuä iunŋi, ymisanŋä kuapänä witänŋiyä. 17 Inŋanŋi iqu, ‘Nyi anä naqä hma enŋe, ymisanŋä pŋqä emqe, äänä imäkmqäwä?’ kŋuä indqänŋuänŋiyä. 18 Iinŋä itä, tii tnänŋiyä. ‘Nyi tiinŋä imäkmqänä. Nqä buayä pŋqä maeqä anä äpnakmi, anä naqänänŋä imäkätmä, ymisanŋä eeqänänŋi aquvä äqiyätmä, anä iunŋi pŋqä maemqeqä. 19 Nyi ŋqä-näuä tiinŋä äyä ätŋgänä. ‘Nyi yquayä kuapä-tänŋunŋqä, quväukuä kuapänänŋä iunŋäuä. Täŋganŋi nyi hapä pmetmŋeqä. Buayä eqä änätmä, yeeqä itmä pmetmŋeqä’ ätŋgänä,’ täŋŋiyä. 20 Iinŋä iqanŋutqe, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Si ämaqä qämä-qämänŋjukiyqä’ tuänŋiyä. Täŋga hea tquenŋi, äpäkonŋqinyä. Itanŋa nätmatqä eeqänänŋä näwenyä imäkätqänŋä iqu, tqu maqutnätŋqäwä?’ tuänŋiyä” ätukqe.

21 Jisasi Iqu kukŋuä ktqä iinŋä ätuäqe, tii-pqä inä ätukqe. “Ämaqä hŋqu nätmatqä aquvä i äqäka äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqe mäwqä iqanŋutqe, kukŋuä ktqä du ätimäukqä-panŋä iinŋi, äwimenŋiyä.”

*Ymisanŋqätä, gquenŋqätä, kŋuä kuapänä indqänŋenŋä**

22 Inŋanŋi Iqueqä wäunŋuänŋä ämotquaminŋä iquaunŋi, Iqu tii ätukqe. “Iinŋinŋe, Nyi he tiinŋä etqänä. He ‘Ymisanŋä squä natunŋuäwä?’ ätäpu, hänŋä pmapŋqä diŋqä kŋuä kuapänä mindqänŋä pambiyä. ‘Ne gque, squä ipnatunŋuäwä?’ ätäpu, hiqä huiwiunŋä kŋuä kuapänä mindqänŋä pambiyä. 23 Hänŋä-pmeqe, buayinŋänä pmeqä manä. Huiwi nätmatqä gquä iunŋänä manä. 24 He ynŋä iquaunŋä kŋuä indqämbyä. Qu ymisanŋä vowä mamäüqä ipu, ymisanŋä maptqä ipŋqäuä. Itanŋa qu anä ymisanŋä pŋqä hipŋqe, anŋi hmanŋqä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu iquauqä ymisanŋi ävänŋiyä. Ynŋä iquanŋe, Goti Hanjuwä Iqu huäqä wänŋäpu äwunänä. Henyqe, Iqu huäqä kuapänä äwunänä. 25 Itanŋa ämaqä hesanŋä hŋqu, hänŋä-pmeqenŋä kŋuä kuapänä indqänätqe, iqueqä hänŋä-pmeqe haqä nänä imäkawatätŋqä di, hmanŋqä. 26 He nätmatqä wänŋä iinŋä ipu, änä mimäkqä ipiyitanŋi, nätmatqä huizinŋänänŋi, kŋuä kuapänä sunŋä indqänätqänŋäuä?” ätukqe.

27 “I indqänäpiyi, he qätaqä hutŋenŋä, ‘Äänä ätätätiyä?’ tpu, kŋuä indqämbyä. Qätaqä isua, wäunŋuä ipu gquä mimäkäyäuqä ipŋqäuä. Itanŋi Nyi he etqänä. Solomonä, ämaqä naqä hiŋuiqä äpmaminŋä iqu, iqu gquä hänŋä qeqätqä ii

imäknminqce, qätaqä hutqce, iqueni ämäwqätäunä. ²⁸ Tänggani qätaqce, yqänä ätqäuwä-qe, awingani ämaqä ätäwäpu, tä du tnämäuwqäpnqäuwä. Iinjä etangä, Goti Hanjuwä Iqu imäknqangi, qätaqce hutqä ängüanänjä ätänä. Iinjinqce, ämaqä quuvqä wäñqäpu eqiyätqänjuwä iquenyä, he näqñqä tiinjä hipñqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqu ne-pqce gquä äneptätqänä’. ²⁹ Itanga ‘Ne buayä eqä squä natunquäwä’ knuä indqänäpu, qundqändqä miqä pambiyä. ³⁰ Ämaqä eeqänänjä im-imä äpmeñuwi, qu quuvqä maeqiyqä da, nätmätqä iu mapñqenqä knuä indqänätqänjuwiqä. I etangä, he nätmätqä iinjinqä äwa itqänjuwinqce, hiqä Heniqu näqñqä eänä. ³¹ Itani he Goti Hanjuwä Iqunä meyqeuñqä qävqä ipñqeqä. Ingani Iqu nätmätqä iinjä-pqce etapänqiyä” ätukqce.

Hiqä Hiniqu, aquvänä itä, Iqueqä-kiuänä miqe etapätñqä, ae ätkqenqä

³² Iqu tiipqä ätukqce. “Sipsipqä iquenyä, he zä miqä ipñqce. Hiqä Hiniqu, aquvänä itä Iqueqä-kiuänä miqe etapätñqä, ae ätkqce. ³³ Nätmätqä he ämeñuwi, eeqänänjä mbqänqä imäkäpu, mbqä ämapiyi, ämaqä äwa itqänjuwä iquau wipñqeqä. Itanga qua täunji, he nätmätqä qui imäkñqä di aquvä maqiyqä ipñqce. Nätmätqä eeqänänjä aquvi, qäukuä haqä yätunji qäpnqeqä. Yänjini, nätmätqä eeqänänjä qui mimäkñqä itä, ämaqä quwä mämeqä ipu, imätanjä maquvqä yäniqeqä. ³⁴ He iqinjä aquvä qäpnqce, tiinjä hitangiyi. Ämaqce, anä quwqä nätmätqä ängüanänjä pnqä witängqä iunqänä winqänqiyä” ätukqce.†

“Naqä Iqu anji päniqenqä, näwenyä pmapiyä” ätukqenqä‡

³⁵ Tiipqä inänji. “Hiqä wäunjuä iqä gquä ipnäpu, hiqi-tä ämäsäupu, näwenyä e pmapiyä. ³⁶ Tiinjä enqä-pani. Ämaqä naqä hñqu, apäkä ämetä ymisanjä naqänänjä iuta äpätñqä iqangi, iqueqä ämaqä iqua, iquenyqä hinuä äqumbu pmepnä. Iwä iqu äpätä, qñqanä ptqä qäyqanqangi, iqua qñqanä maqänä wätepnqäuwä. ³⁷ Ämaqä naqä iinjä iqu äpäqce, iqua hiqaqä mawiqä äyä etangä qunqanqce, iqua aquvänä ipñqäuwä. Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, gquä wäunjuä imäkätñqä näwe ipnätä, ‘He buayä hñqä quamä pmapiyä’ ätuätä, buayä äma äpätä vänqiyä. ³⁸ Ämaqä naqä iinjä iqu, heatqä quaqänqce äpätqä, ä zä vätnqä qäqiqininqce äpätqä-qe, iqua hiqaqä mäwiqä etangpi qunqanqce, iqua aquvänä ipñqäuwä.

³⁹ Itanga he tiinjä-pqenqä näqñqä inä mapiyä. Ämaqä anä-tänjä hñqu, ‘Quwä-meqä hñqu, hea inga ti päñqiyä-qe’ näqñqä eä äpmamitätqce, iqu quwä-meqä iqueni, iqueqä anä qäyä pänasqiyätä yäpä yängisa päyätñqce, hinuinä mäqunquä yänqiyä. ⁴⁰ Iinjinqce, he-pqce näwinyä imäkmbu pmapiyä! Hea hñqueni, he Ämaquqä Ymeqä Äkqä Iquenyqce, ‘Tängga mapqä yänqiyä’ knuä indqänätqätanqce, Iqu äpäñqiyä” ätukqce.

⁴¹ Pitä iqu, kimani, “Naqä Iquki, Si kukñuä ktqä iinjä, nenyä änatnyä ä, ämaqä eeqänänqä änatnyä?” ätukqce.

⁴² I tqunqce, Naqä Iqu tii ätukqce. “Ämaqä wäunjuä miqä knuä ängüä ämetä, kiqä wäunjuä ängüä imäkqä iquenyqce, awä etmqce. Ämaqä naqä iqu ämaqä iinjä iqueni, iqueqä wäunjuä-wiyqä iquau ämitä, ymisanjä hea qayunänqce väniqä dinqä atäunjuä vänqiyä. ⁴³ Naqä Iqu anji äpäqce, iqueqä wäunjuä imitätqä di hinuä qunqanqangi, iqu aquvänä yänqiyä. ⁴⁴ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, iqueqä nätmätqä eeqänänjä mitñqenqce, iqueni atäunjuä vänqiyä. ⁴⁵⁻⁴⁶ I etangqä-qe, wäunjuä miqä tqce, ‘Nyaqä naqä iqu maqänä mapqä yänqiyä’ knuä indqänätä, qokä-apäkä wäunjuä-wiyqä huizi iquau äpäsätä, buyätä eqätä änatä, hiqiyqä imitätqce, hea hñqueni, iqu maqñqä etangani, iqueqä ämaqä naqä iqu anji päñqiyä. Iqu quvqä

† 12:34 Matiu 6:19-21 ‡ 12:34 Matiu 24:42-51

imitätqä äqunäqe, iqueni mñä ätävätä, kukñuä qätä mawiyqä huiziqua pmetanġuwä iunqä huätä dowatäniqeqä” ätukqe.

⁴⁷ “Wäunüä-wiyqä, iqueqä naqä iqueqä äwiñqenqä näqñqä qäyä eäqä-qe, nätmätqä näwenyä mimäkqä itä, naqä iqueqä äwiñqeuñi qänaknä miqä imitätqe, ämaqä naqä iqu yänänäqñqä päسانیqeqä. ⁴⁸ Itanġa wäunüä-wiyqä huizi, naqä iqueä äwiñqä duñqä maqñqä eä, suqä äñguä miqä imitätqe, naqä iqu wänqäpu päسانیqeqä. Ämaqä nätmätqä kuapänä huizi iquauqä hipa iuta ämamipqä iqua, kimañi kuapänä wipnuwiqä. Qokä-apäki, ämaqä hñque nätmätqä kuapänä äwimitpqe, iqu qunji, kima kuapänä väniñqä tupnuwiqä” ätukqe.

“Ämaqe, Nyinyqä iwäsämbñqä äpqqä” ätukqenqä

⁴⁹ “Nyi qua täuñi, tä hänaqä ikävemqä äpqqäqe. Tä iinji, hänaqä ae äsqä-säpi, Nyi aquvänä iqämiñgä. ⁵⁰ Nyi asñä huitañä hui mamqänä. Asñä iinji, mämeqä änyä etanġqenqce, hanjä änyiyqiyä. ⁵¹ He Nyi äpqqenqce, ‘Iqu ne ämaqä qua täu äpmeñqu iqune, äwqä hanüä nemäkätñqä äpqqä’ kñuä eyqiyä? Oeyä. Nyi he etqänä. Ämaqe, Nyinyqä iwäsämbñqä äpqqä. ⁵² Täñġanqätä, qänakñqätä, ämaqä hipa hñġinjä hñqua anjä hñqueu äpmamipqe, Nyinyqä iwäsänäpu, hñquaqui-hñquenjä iqua, hñquaquinjä iquaqui äkasuwä tupnuwiqä. Hñquaquñä iquaqu, hñquaqui-hñquenjä iquau äkasuwä suinyiyiqä. ⁵³ Iqua Nyinyqä tiñjä iwäsämbnuwi. Kaniqutä ymeqä qokä iqutä, äkasuwä tninyiyi, känaisä kiqä meqisä, äkasuwä tninyiyi, itanġa ämaqä hñqueqä känaisä, iqueqä apäkisä äkasuwä tninyiyiqä” ätukqe.

“Nätmatqä täñġa ätimäuqäqä täñqe, äñguänä iwäsäupiyä” ätukqenqä

⁵⁴ Inġanji, Jisasi Iqu qokä-apäkä kuapänänjä iunji, tiñjä ätukqe.* “He qaquvqä, mäptqä quveqäqä mäñgisa timäuqanġi, hiñuä äqumbiyänġanji, ‘piyä qiyätñqeqä’ ätätqänäuä. Ga, asä iinji ätimäutqänä. ⁵⁵ He yuñuä, ämaqä mäpmeqä mäñgisa yapqanġi, hiñuä äqumbiyänġanji, ‘mäptqä tnänjä timäutñqeqä’ ätätqänäuä. Ga, asä iinji ätimäutqänä. ⁵⁶ He wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. He nätmätqä qäukuä haqä yätutatä, qua täutatä ätimäuqäqenqä, äñguänä iwäsäutqänjuwiqä. Nätmatqä täñġa ätimäuqäqä täñqe, he miwäsäuqä iquwi, äänä etanġikä?

⁵⁷ Hiqä-hiuänä, ‘suqä äñgui äsqutiyä’ tpu, miwäsäuqä iquwi, ii sunqäwä? ⁵⁸ Ämaqä hñqu, si mäñdi äkikittqiyätä, guä kkiqäyäutñqä, hänaqä awä iqi äwäsiyänġanji, si ämaqä iqutä kukñuä jänä imäkiyñqä diñqä yamwiqä isñqeqä. Ii, hanjä-iqä tiñji, mäkimēqä diñqeyi. Iqu ämaqä jänä imäkqä iquenyqä äktäma uwqanġa, jänä imäkqä iqu ämayukä-imanqä hñqueqä hipaeu kivqanġuti, iqu guä pmuateqä anjä du pmuatekiyqä inqäuä. ⁵⁹ Nyi si kukñui tiñjä äktqänä. Mbqä qu atäunüä kipqä iqueni, eeqänä päsesñqä diñqe, guä pmeqä anjuñi, mäwquatämäuqä isñqeqä” ätukqe.†

13

Kñuä makunmäñqä iqua, qui imäkmbñqenqä

¹ Inġanji ämaqä iqi äpmamiñuwä hñqua, Jisasi Iqueni, ämaqä Galili pmeqä hñquaunqä ätukuwi. Galili pmeqä iinjä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkätqätanġuwänġa, ämaqä naqä Pailoti iqu, “He iquaunji pizqä päkpiyä” tquanġa, qu iquau äpäsqanġuwänġa, iquauqä häñqetä, hiqäva iutanitä, naqä-huinyä imäkñqenqä ätukuwi.

² Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nätmatqä quvqä Galili pmeqä iquau e äwimakqetani, he ‘Ämaqä e äpäkonġuwä iquauqä suqä quvqe, Galili pmeqä huiziquauqä suqeuñi ämäwqätäunä’ kñuä indqänätqänäuä? ³ Oeyä, kñuä iinji

mämeqä pambiyä. Nyi etqänä. He heqä kñuä makunmäknqä ipu, suqä quvqä huätä mäwquatämäuqanqpe, hepqe qui inä imäkmbñqäuä. ⁴ Tiinjä-pqe. Ämaqä 18 iquaunji, hiñiqänäñi Siloamä iunji, anä quäuqä iqu äpisäutä, ämaqä iu äpäkkqä iquaunqe, he ‘Ämaqä e äpäkonquwä iquauqä suqä quvqe, ämaqä Jerusälemä iu inga äpmamiñuwä huiziquauqe, ämäwqätäunä’ kñuä indqänätqänäuä? ⁵ Oeyqä. Nyi he etqänä. Heqä kñuä makunmäknqä ipu, suqä quvqä huätä mäwquatämäuqanqpe, he-pqe qui inä imäkmbñqäuä” ätukqe.

Kukñuä ktqe, zä-eaqä iquenqä

⁶ Inganji Iqu kukñuä ktqä tiinjä hñqu ätukqe. “Ämaqä hñqu, zä-eaqä hñqu, iqueqä wainqä wäunüä iqisa tqäutangi, häukuä wiqänqä-tä qävqä äpätqe, aanqä qunäniqeqä. ⁷ I äqunäqe, ämaqä wäunüä iu miqä iqueni, tiinjä tuäniqe. ‘Quväukuä hñquaqi-hñquenä iquaunji, nyi äpkqe, häukuä mäwitanqi aanqä äqunqpeqä. Zä tqu, qua aowä hiñginä ämetñqä di, sunqäwä? Si zä iqueni huätä tävä’ tuäniqeqä.

⁸ I tquanğa wäunüä-wiyqä iqu tii tuäniqe. ‘Naqä Iquki, qäyä eänä. Quväukuä hñqunä qäyä äpäwänä. Nyi kiqä hukä iqi qua mñä yasäqi äuatmä, yaqueqä zä äkäka qakuä iqi qäyä emä. ⁹ Qänakndanji häukuä winiqätiyä, mäwiqä yaniqätiyä? Häukuä mäwiqanqutqe, si huätä inga täumäuqätñqä’ tuäniqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, apäkä hui äñguä iwimäkkqenqä

¹⁰ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hñquenji, Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau, anä aquväqñqä hñqueu näqñqä äwikqe. ¹¹ Inganji apäkä dnä quvqä-tänä hui äpmamiñqe. Dñä quvqe, ii tänä-yaqä vätgätanqi, quväukuä 18 ae äpäukqe. Iiyqä tuwä-hiiki qui imäknätanqi, pämä jänänäñi matqäuqä imiñqe. ¹² Jisasi Iqu ii hiñuä äqunäqe, tääqä ätuätumeqe, “Tqä yaqä quvqe, huätä ae äkivämeqiyä” ätukqe. ¹³ E ätuäqe, hipa haqeqi wiyqanğa, apäkä iinjä ii, maqänä jänä pämä ätqäuqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu qe ämamäukqe.

¹⁴ Iinjä etanqi, ämaqä naqä, anä aquväqñqä iu miqä iqu, Jisasi Iqu Sämbatqänğa, apäkä ii äñguä wimäkkqanqenqä äwqä tnänä wiñganğa, qokä-apäkiu tiinjä ätukqe. “Hiunji wäunüä iqe, 6 inänjqä. Hiunji iquaunji, Iqu yaqä äñguä emäkätñqä pññqeqä. Hapä pmeqänğanji, iinjqe mapqä ipñqeqä” ätukqe.

¹⁵ Kimanji, Naqä Iqu tii ätukqe. “He wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hiunji hapä pmeqänğanji, he eequenä, bulumäka anä dunqä äwäpu, bulumäkatä dongitä eeqänäñi, eqä hñqä ätuma uwquenjqä. ¹⁶ I etanqi apäkä, Aprähämä iqueqä meqä täsi, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu a äkiqätä pmetanqi, quväukuä 18 ae äpäukqeqä. Itanğa hiunji hapä pmeqänğanji, Nyi nätmätqä ii a äkiqätänqe, huätä mämamäuqä imqe, ii sunqäwä?” ätukqe.

¹⁷ Iqu e tquanğanji, Iqueqä himä-wiunqä iqua womba naqänänä iqanquwä-qe, qokä-apäkä eeqänäñi, Jisasi Iqu e imäkätqätanqenqä yeeqä naqänänä ikuwi.

*Kukñuä ktqä hñjuaquinqä**

¹⁸ Inganji Iqu kukñuä hui inä tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqunä miqeunji, ii änäänğä? Nyi kukñuä ktqe, äkitanji tmqäwä? ¹⁹ Ii tiinjäqä. Ämaqä hñqu zä-guawä† piikä wänqe ämetä, iqueqä wäunüä du vowä menqiyä. Qänakndanji, piikä iinjä ipu, zä enqä-pa naqä tqäuqanqanğa, yññä iqua äpäpu, äpa du yuwä imäknqäuä” ätukqe.

²⁰ Iqu tiinjä-pqe inä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqunä migeunqe, Nyi kukñuä ktqe, äkitanji tmqäwä? ²¹ Ii tiinjäqä. Ii nätmätqä änyuämäutñqä imäkätñqä enqä-panjqä. Apäkä hui pälawä kuapänä ämetä, eeqänäñi änyuämäutñqä diñqe, nätmätqä änyuämäutñqä imäkätñqä hmbunä ämetä, naqä-huinyä imäkänqiyä” ätukqe.

* **13:17** Matiu 13:31-33; Makä 4:30-32 † **13:19** Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä.

Qnqanä wänqä ique, yäpä ingisa peyqänqä†

²² Qänakni Iqu Jerusälemä timäutnqä äwätäqänqani, Iqu qokä-apäkä du näqñqä ävätä, anä-himqä naqeutä wänqeutä ikäminqe. ²³ Inqani ämaqä hñqu, “Naqä Iqukiyä, mäpäkonqä ipñqä hñjä iqumuatätñqe, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hmbunä anqu itmeniqätanä?” ätukqe.

I tquanqa, Iqu ämaqeuni tii ätukqe. ²⁴ “Nyi he etqänä. Qänakni, ämaqä kuapänäni, Goti Iqunä miqeunqä yanä-tpu ipiyä di, änä mäyqä da ipnuwiqä. Iinñqe, he anä hänaqä wänqä iuta hipñqenqä yänä qämbiyä.‡ ²⁵ Anä Kaniqu ävautä, qñqanä ae ämäyeqanqa, he yäpaqä mängisa ätqäupu, qñqanä ptqä äqiyäpu tääqä tupnuwiqä. ‘Naqä Iquki, Si qñqanä nauteyä.’ Inäqe Iqu kimani, tiinä hetäniqeqä. ‘He ängisa ti äpquwätiyä-qe, Nyi maqñqeqä.’ ²⁶ Inqani he tii tupnuwiqä. ‘Ne Sitä buayä eqä anä äyä änminqeqä. Si neyaqä anä-himqä hänaqä nñni ätqäunä, ne näqñqä äyä änätapminiqä.’ ²⁷ Inäqe Iqu tii hetäniqeqä. ‘He ängisa ti äpquwätiyä-qe, Nyi maqñqeqä. He ämaqä suqä quvqä imäkquenjqae, huätä upiyä’ hetäniqeqä. ²⁸ He Aprähämä ique, Aisakä ique, Jekopä ique, itanqa hinuä-tqä iquau, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu pmetanqä hinuä ae äqunqanguwänqani, Goti Hanjuwä Iqu henyä hñqäqinyqä huätä hindowatäniqeqä. Iqini he iinñqe, kñuä äqäyäpu, hiqunä manqtäsqukuä mäuqäpnuwiqä. ²⁹ Inqani ämaqä mäptqä timäuqä ingisanä, mäptqä quveqäqä ingisanä, yunüä yapqä ingisanä, yunüä quveqäqä ingisanä iqua, qu äppiyi, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu buayä hñqä quamä pmapnuwiqä. ³⁰ Qätä nyipiyä! Ämaqä tänqa qua täu yoqä maeqä äpmamipqä iquautanä hñqua, qu yoqä naqä-tänqä timäupnuwiqä. Itanqa ämaqä tänqa qua täu yoqä-tänqä äpmamipqä iquautanä hñqua, qu yoqä maeqä timäupnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, Jerusälemänqä huäqä äwunminqenqä**

³¹ Inqani, Parisi hñqua äwimapiyi, “Heroti iqu äkpäsätñqä itñqä-qae, Si anä täunji äväma, anä huiunqä uvä” ätukuwi.

³² Iqu kimani tii ätukqe. “He tänqä hindqä iquenyqä äwäpu, Nyaqä kukñuä tä awä tupiyä. ‘Tänqatä äwiñqatäni, Nyi dnä quvqä iquau huätä ändowatätmä, ämaqä tänqä-yaqä-tänqä iquau äñguä iwimäkmqänä. Inji hea hñquaqui-hñque päwqanqani, Nyi Nqä wäunui qäpu imniqeqä’ tupiyä. ³³ Inäqe tänqatä, awiñqatä, ä awiñqamändani, Nyi asänä iqa umqänä. Ii tiinjqä. Ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä-tqä iqueni anä hñqäqi päsqe qäyä etanquti, Jerusälemä dunä päsqe qäyunjqä” ätukqe.

³⁴ “Jerusälemä, Jerusälemä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä hinuä-tqä sinynqä dowatqanqä iquauñi, hikä pizqä päsqukiyyä. Hea kuapänäni, Nyi saqä ymeqä iquauñi, kukutakisqä kiqä ymeqä itmetä, hikuwä yäpä iqi ämoqumuatetänqä-pa, naqä hmbinyä i moqumuatemätmä itñqeqä. Iinñ etanqä-qe, he iinñqe maenqä enä. ³⁵ Tiinñ timäuniqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, heyaqä ani ävämeqanqa, ii aanqä hiäniqeqä. Itanqa Nyi tiinñ etqänä. He qänaknda hinuä äñqänäpu, ‘Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqeta pñanqä Iqueni, nätmätqä ängui äwimenqiyä’ ätäpiyänqanqe, hinuä manqñqä iqäpnuwiqä” ätukqe.

14

Hiunji hapä pmeqänqa, ämaqeu äñguä wimäkqenqä

¹ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hñqueni, Jisasi Iqu ämaqä naqä Parisitanä hñqueqä anä iu buayä nätnqä uwqanqa, qu “Iqu änä-änä imäkänqutiyä” tpu, hinuä äñguänä äqumbu äpmaminuwi. ² Inqani ämaqä huiwä ppkä päpmakeyqä hñqu, Jisasi

† 13:21 Matiu 7:21-23 § 13:24 Matiu 7:13-14 * 13:30 Matiu 23:37-39

Iqu-tänjä qäqiqi äpmaminqe. ³ Jisasi Iqu ique hinuä äqunäqe, ämaqä kuknuä-suqenqä näqñqä iquautä, Parisi iquautä, quwqä suqä du kimanji, yatñqä tiinjä äwikqe. “Hiunji hapä pmeqänqani, ne ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iquauñi, äñguä iwimäkatunquätanä, qäyä hiätñqätanä?” ätukqe. ⁴ Iqu yatñqä e vqanqa, qu kima mätquä ipu äpmaminjuwi. Iwä Iqu ämaqä ique a äwqätätä, äñguä iwimäkäqe, hinuinä äqunäwatqqe.

⁵ Iinjä imäkäqetani, iquauñi tii ätukqe. “Ämaqä hesanjä hñqu hiunji hapä pmeqänqani, iqueqä ymeqä-pqä, ä iqueqä bulumäka-pqä qua hovqä eqä-huänjä täutanqqa bu äpäquveqätqe, iqu iqueni maqänä ioqäpimenqutiyä, ä hinuinä qunanqutiyä?” ⁶ Iqu e tqanqa, qu kimanji änä mätquä ikuwi.

Kuknuä ktqe, zä-hawiu pmeqenqä

⁷ Inqani Jisasi Iqu, ämaqä buayä bñqä ätimäukuwä iqua, zä-hawä äñguä iunqä äyä winqangi äqunäqe, kuknuä ktqä tii ätukqe. ⁸⁻⁹ “Ämaqä hñqu apäkä metñqä itä, ymisanjä naqänänjä imäkätä, si hñquki tääqä ktqanqutqe, zä-hawä kinqanänjä iqueu, mäpmeqä pa iqätñqä. Si iu äpmeni, ämaqä yoqä naqä qonqä hñqu ätimäuqanqutqe, ämaqä ymisanjä imäkätqä iqu, ‘Zä-hawi, yoqä naqä qonqä ique wiyä’ ktäniqueqä. Inqani si womba itnä, zä-hawä yäpakä bu pmatñqä utunijä. ¹⁰ Ämaqä hñqu si tääqä ktqanqa äunji, zä-hawä yäpakä bu pmeqätñqä. Itanqa ämaqä ymisanjä imäkätqä iqu, äpätä, ‘Nyämaqä iquki, si äpätnä zä-hawä kinqanänjä täu pmayä’ ktäniqueqä. Inqani si ämaqä ymisanjä anä änäpiyä iuqä hinuä iqisani, yoqä naqä qondñijä. ¹¹ Qakui tiinjä. Ämaqä hñqu iqueqä yoqe hageqä mamänqanqutqe, Goti Iqu iqueni mäñdi kittqiyänqiyä. Itanqa ämaqä hñqu iqueqä yoqe mäñdi äkittqänqgqe, Goti Iqu iqueqä yoqe, yänä imäkänqiyä” ätukqe.

Ämaqä ymisanjä naqä bñqä, tääqä tqenqä

¹² Inqani, ämaqä ymisanjä imäkätä tääqä ätukqä iqueni, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si ymisanjä hui anqä imäkätñänqani, tqä näueqä iquauñqä, tta-tunqäkaunqä, sämaqä iquauñqä, ä tqä anä-tänjä qäqiqinjä mbqä kuapanänjä-tänjä iquauñqä, tääqä matqä isñänqeqä. Si iquau tääqä tqanqutqe, qänakñi qu sinynqä tääqä äktpu, buayä saqä äwisqenqä, qu kima ktappnuwiqä. Iñinqe si iquauñqä tääqä matqä ma iqätñqä. ¹³ Si ymisanjä naqänänjä imäkätñänqani, ämaqä nätmätqä maeqä iquauñqä, huiwä quvqä iquauñqä, yukä quvqä iquauñqä, hinuä quvqä iquauñqä tääqä tquätñqä. ¹⁴ Ämaqä iqua, si kimanji änä mäktapqä ipnuwiqä. Iñinqe, si aquvänä iqätñqä. Qakui tiinjä. Ämaqä jänänänjä iqua anqä vauqanquwänqani, Goti Hanjuwä Iqu ymisanjä iñqe, kima ktapaniqueqä” ätukqe.

*Kuknuä ktqe, ymisanjä naqenqä**

¹⁵ Inqani ämaqä, Iqutä buayä anä änäpu äpmapiyä hñqu, qätä iinjä äwiyäqe, Ique ätukqe. “Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu buayä änäpu pmapnuwä iqua, qu aquvänä ipñqäuä” ätukqe.

¹⁶ Iqu e tqanqa, Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. “Ämaqä hñqu ymisanjä naqä imäkänijä diñqä kñuä indqänätä, ämaqä kuapanä ätimäupu buayä bnuwä diñqä tääqä tquäniqueqä. ¹⁷ Hiunji atäunjuä itqä iqu, äyä timäuqanqani, iqueqä wäunjuä-wiyqä iqueni, ämaqä, iqu ätuätqä iquauñqä äwätä, ‘He bpiyä. Ymisanjä näwinyänqä’ tuänijä diñqä dowätäniqueqä” ätukqe.

¹⁸ “I etanqä ämaqä eeqänänjä iqua, qu hñqunä-hñqunä, ‘Nyi mapqä ymqänä’ tupnuwiqä. Ämaqä hñqu tiinjä tuäniqueqä. ‘Huäqä kiinjä änunqiyä. Nyi äpmqä etanqä-qe, wäunjuä hñqu mbqä ae iqäqä etanqä, hinuä qunmqä umqänä.’ ¹⁹ Hñqu,

* 14:14 Matiu 22:1-10

‘Huäqä änuŋgiyä. Nyi äpmqä etanŋqä-qe, bulumäka 10 wänuänŋqä mbqä ae iqäqä etanŋi, nyi iquauqä wänuinŋqä yamwiqä wimqä umqänä.’²⁰ Hŋqu, ‘Nyi apäkä ae ämeqä etanŋi, mapqä ymqänä’ tuäniqeqä” ätukqe.

²¹ “Qu i tquanguwänŋaŋi, wänuä-wiyqä iqu äpäqe, iqueqä naqä iqueni, ‘ “Mapqä yanŋunä” ändqäüä’ tuäniqeqä. Inŋaŋi naqä iqu äwqä tnänŋa winŋanŋa, wänuä-wiyqä iqueni, ‘Anä-himqä täuŋi, hänaqä naqä iutä, wänŋqä iutä maqänä äwätinä, ämaqä nätmätqä maeqä iquau, huiwä quvqä iquau, hinuä quvqä iquau, yukä quvqä iquautäŋi, ätuma yapiyä’ tuäniqeqä.

²² Itanŋa qänakŋi, wänuä-wiyqä iqu, ‘Naqä iquki, si ändŋä-panä iinŋi, nyi ae imäkqänä. I etanŋi, anŋi yqänä iqänänä’ tuäniqeqä. ²³ Inŋaŋi naqä iqu, ‘Anä-himqä täutanŋa yäpaqänŋisaŋi, hänaqä naqeutä, wänŋqeutä äwätinä, qokä-apäki, qu äppŋqänä kukŋuä yänänäqŋqä tuvä. Nqä anä täuŋi, ämaqä kuapänä pmapŋqä änyinŋiyä. ²⁴ Nyi si äktqänä, ämaqä nyi tääqä ganä ätukqä iqua, qu nyaqä buayi mämeqä naqä-qakuänä ipŋqäüä’ tuäniqeqä” ätukqe.

Jisasi Ique qänaki wipŋqä iqua, kŋuä ganä indqänŋenqät†

²⁵ Qänakndanŋi qokä-apäkä kuapänänŋi, Jisasi Iqutä qanŋa anä äwäpiyä iunŋi, Iqu tuwänŋi hinuä ämoqunäqe, iquau tii ätukqe. ²⁶ “Ämaqä Nyinyqä äpätäqä hŋqu, kunaqä-kunuŋuaunŋqä, ymeqä-apäkiunŋqä, kätä-känŋuäkaunŋqä, känanyi-känapqaunŋqä, iqueqä hänŋä-pmeqä-pqenŋqä kŋuä kuapänä indqänätä, yqänä äpätŋqe, iqu Nyaqä wänuä-nyiyqe, mäpmeqä yänŋiyä. ²⁷ Itanŋa ämaqä hŋqu, zä-huätatä hunŋqä iqueqe mämiwäuqä itä, Nyi qänaki mänyivändqä itqe, iqu Nyaqä wänuä-nyiyqe, mäpmeqä yänŋiyä” ätukqe.

²⁸ “Ämaqä hesanŋa hŋqu, anŋa quäuqä hŋqu mätätŋqä itqe, iqu änä imäkäniqiyä? Iqu ganänŋi, ‘Nyi anŋa iquenŋqä mbqe, qäyunä ämetmdiyä?’ kŋuä indqänätä, quamä äpme, anŋa ique mätätŋqä mbqe iwäsäunŋiyä. ²⁹⁻³⁰ Ii tiinŋiqä. Iqueqä mbqä homä etanŋi, anŋa ätenŋinä iqutetqä etanŋutqe, ämaqä hinuä äqumbiyä iqua, qu ique tä äsuäpu, äkasuwä tii tŋŋqäüä, ‘Ämaqä tqu anŋa ique imäkqe, iqu qäpunä mimäkqä iqueqä’ tŋŋqäüä” ätukqe.

³¹ “Tiinŋa-pqe inänŋi. Ämaqä anŋa-himqä hŋquesanŋa miqä hŋqu, anŋa-himqä huiz-iquesanŋa miqä hŋquenyqä mäkä huinyinŋqä wätŋqänŋanŋi, iqu äänä imäkäniqiyä? Iqu quamä ganä äpme, ‘Nyaqä ämaqe, 10,000 inänŋqä. Iqueui, 20,000 iquaiqä. Nyaqä ämaqä iquatä nyitä, ne ämävqätanŋuatiyä, mämvqätäuqä yanŋuatiyä?’ kŋuä indqänänŋiyä. ³² Itanŋa iqu tiinŋa yänŋiyä. ‘Nyitä nyaqä ämaqä iquatänŋi, ne änä mämvqätäuqä yanŋunä’ kŋuä vqanŋutqe, iqueqä mäkä-hunŋqä iqua kinŋa nämä pätgätanŋuwänŋanŋi, iqu ämaqä hŋquau kukŋuä yamwiqä ipu, mäki mändi kittqänŋqä diŋqä dowatänŋiyä.

³³ Inŋäqe, heyaqä awä iqisanŋa hŋqu, iqueqä nätmätqä eeqänänŋinŋqä tuwä mäwiyqä iqäqe, iqu Nyaqä wänuä-nyiyqä mäpmeqä yänŋiyä” ätukqe.

Hakä ätquänŋqe, mäeqenqät†

³⁴ I ätuäqe, Iqu tiinŋa-pqe inä ätukqe. “Haki, äŋguiqä. Iinŋa etanŋi kiqä ätquänŋqä qäpu heqanŋutqe, hakä ätquänätŋqe, anŋumä äänä timäuniqiyä? ³⁵ Haki kiqä ätquänŋqe hma eqäqe, tä wätäkä wänuä iu ymisänŋa haqeqä äquvatetunŋuä-panŋi, mäquvateqä yanŋunä. Itanŋa yaqeqä yäätä naqä-huinyä imäkätanä wänuä iu buayä haqeqi mäquvateqä yanŋunä. Hakä iinŋi, ne bi tnämanŋunä. Ämaqä qätätänŋa iqua, kukŋuä iinŋqe kŋuä äŋguänä indqämbiyä” ätukqe.

† 14:24 Matiu 10:37-38 ‡ 14:33 Matiu 5:13; Makä 9:50

15

Kuknuä ktqä, sipsipqä imatnqenqä

¹ Hiunji hnqweni, ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkcqä iquatä, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi kuknuä qätä wipnqä äpkuwi. ² Inğanı Parisi iquatä, kuknuä-suqenqä näcnqä iquatä, Jisasi Iquenyqä manä qeiqi tii ätminuwi. “Ämaqä suqä quvqä imäkcqä iqua, Iqu-tänjä qäqiqi wimeqanquwängga, Iqu iquau yeeqä itmetä, buayä anä änatqänuwiqä” ätnquwi. ³ Inqce, Jisasi Iqu kuknuä ktqä tqu ätukqe.*

⁴ “Hesanjä hnqu sipsipqä 100-tänqu emitätqe, hnqu imatnätqe, iqu hinuinä qunäniqiyä? Oeyä, iqu huiziquauñi qamqä änmipqä iqi äväma, kiuänänjä ävämetqä ique ämoqumuetnqä dinqä, qävqänqä wäniqeqä. ⁵ Iqu ämoqumueqe, quamä äkiwäwa äpätä, aquvänä yäniqeqä. ⁶ Iqueqä anä iqi ätimäutäqänğanı, iqu iqueqä näueqä iquauñqätä, iqueqä anä-tänjä qäqiqinjä iquauñqätä, tääqä tii tuäniqeqä. ‘Nyaqä sipsipqä imatnqce, nqä-näuä ae ämoqumueqäqenqce, he nyitä aquvänä anä yatunqeqä’ tuäniqeqä.

⁷ Nyi tiinjä etqänä. Iinjä iqua aquvänä kuapänä iquwä-panı, enätqä qäukuä yäninjä iqua, ämaqä suqä quvqä imäkcqä hnqu, knuä äkunmäknätä, iqueqä suqä quvqe ävquatämäuqetani, qu aquvänä kuapänä asä inä ipnqäuä. Ämaqä suqä jänänänjä imäkcqä iqua, quwqä knuä makunmäknqä etanğä, kuapänänjä qäyä etanğqä-qe, enätqä iqua iquauñqe, aquvänä asänänji miqä ipnqäuä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, mbqä ätivämäuqenqä

⁸ “Tiinjä-pqä inänji. Apäkä hui iyyqä mbqä-hikä änguanänjä 10 ämamitätqe, hnqu ätivämäutqe, ii äänä yäniqiyä? Ii iyyqä mbqe anğı metnqe, hiqi-tä ämäsäutä, tä äyäqunätä anı siyä äpitä, ique ämoqumuetnqänğanqce, hinuä änguanänjä qunänqiyä. ⁹ Iyyqä mbqe ae ämetqänğanı, ii kiqä käyämaqä iuaunqätä, iyyqä anä iqinjuñqätä, tääqä tiinjä tuäniqe. ‘Nyaqä mbqä ätivämäuqä-qe, ae ämeqänä. He nyitä yeeqä anä yatunqeqä’ tuäniqeqä. ¹⁰ Nyi he etqänä. Iinjä iua aquvänä kuapänä iquwä-panı, enätqä qäukuä yäninjä iqua ämaqä suqä quvqä imäkcqä hnqu knuä äkunmäknätä, iqueqä suqä quvqe ävquatämäuqetani, qu aquvänä kuapänä asä inä ipnqäuä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, kaniqenqätä, hiknuä iquaquinqätä

¹¹⁻¹² I ätuäqetani, kuknuä ktqä hnquququ tiinjä-pqä inä ätukqe. “Ämaqä hnqu ymeqä qokä hnquacu-tänjä emitätqe, ymeqä qänaknä iqu kanmä tii tuäniqe. ‘Apä, saqä nätmätqe iwäsäutnä, nqce tänğga dapiyä.’ Inğanı kaniqu yquayi iwäsäutä, iqueqe äväniqe. ¹³ Inı hnğanqä miqä, yquayä maqänä ämeqe, anä kinjä nämqä äwäqe, suqä quvqä iuta, iqueqä mbqä maqänä-maqänä tnämäuniqe. ¹⁴ Iqueqä mbqä qäpu eequnäqe pmetanğa, qua iunı buayä dä naqänänjä timäuqanğa, iqu nätmätqä eeqänäninğä äwa yäniqeqä. ¹⁵ Inğanı iqu ämaqä iqisanjä hnqueqä wänuä-wiyqä-qu hiätnqä wimeqanğa, ämaqä iqu iqueqä yaqueqä miqätnqä dowatäniqe. ¹⁶ Ämaqä, ique ymisanjä wipnqce, aanğä etanğı, iqu yaqueqä täpqä-pa nätqätanğä äqunäqe, iqu hui ämetä nmätä yäniqe.

¹⁷ Inğanı iqu knuä jänänji indqänätä, iqueqä-kiuä tii tnäniqe. ‘Apiqueqä wänuä-wiyqä eeqänänji, qu buayänğä äwa miqä ipu, kuapänä änatqänäuä. Inğce nyi täu äpmamänğanı, buayä dä naqänänjä äpakonätqänänä. ¹⁸ Nyi täqinı äväma, nğä apiquenyqä anğı äumi, tii tumqeqä. “Apikuki, nyi suqä quvqe, Goti Hanjuwä Iqueuätä, saqätä hinuä iqinı ae imäkcqeqä. ¹⁹ Tänğanı nyi tqä ymeqä ängüä-qunä

* 15:3 Matiu 18:12-14

hmanjqa. Iinjçe, ‘Si nqa ymequkiya’ mandqa manä. Nyi tqä wäunuä-kiyqa hñqunä-mända emqa pmuatenjijtñeqä” tumqeqä’ tnäñqe. ²⁰ E ätnäqe, iqu anä-himqa iunji ävämanji, kiqa kaniquenyqa wäñiqeqä.

Inğanji ymeqä-qu kiñä nämä yqänä pätqätanga, kaniqu hiñuä äqunäqe, kiqa ymeqä iquenyqa huäqä kiñä wunğanguti, tnäñä äwäqe, atukuä ämaitä, quneqä väñiqeqä. ²¹ Iqu i iqanga, ymeqä iqu kanmñi tii tuäñiqeqä. ‘Apiquki, nyi suqa quvqe, Goti Hanjuwä Iqueuätä, saqätä hiñuä iqinji ae imäkqeqä. Tänganji nyi tqä ymeqä äñguä-qunä hmanjqa’ tuäñiqeqä.

²² Iñä iäqe, kaniqu iqueqä ämaqä wäunuä-wiyqa iquau tuäñiqeqä. ‘He nyaqa gquä quäuqe, maqänä äma äpäpu, wiyätäpu, gue iqueqä hipa hitäunuä hñque muasmepiyi, yukä qutatä huiqa bu hñqu muasmepiyä. ²³ Itanji he äwäpu, bulumäka meqä yänänäqñqä ique, ätma äpäpu päkpiyä. Ymisänä naqänänä imäkätanä, hääwä ätätanä, aquvänä yatunquänänä’ tuäñiqeqä. ²⁴ ‘Quati tiinji. “Nyaqa ymeqä tqä ae äpäkonänqeqä” tmä itñqe, iqu anğu ävauqiyä. “Mämoqumueqänqä äukqeqä” tmä itñqe, iqu anği ätimäuqiyä’ tuäñiqeqä. Qu iñä ipiyitanji, himnunüä ipu aquvänä ipnuwiqä.

²⁵ Qu e imäkqanğuwänğanji, ymeqä hitmqä iqu wäunuä imä äpmamitätqe, anği äpätä kiqa anä-tänä qäqi ätimäuqe, hääwä qätä äwiyätä, quvaqä himnunui qätä wiyäñiqeqä. ²⁶ E äwiyäqe, iqu wäunuä-wiyqa hñque tääqä ätuätumetä, iqueni tii tuäñiqeqä. ‘Ii sunqa imäkätqänäuä?’ ²⁷ I tquanga, wäunuä-wiyqa iqu kimani, tii tuäñiqeqä. ‘Tqä tunğuequ anğumä pğanği, tñiqu bulumäka meqä yänänäqñqä ique äpäsqiyä. “Nyaqa ymeqä iqu äñguä äpmeñqä äpqiyä” kñuä vğanği, aquvänä itanjqa’ tuäñiqeqä.

²⁸ Ymeqä hitmqä iqu qätä iñä äwiyäqe, äwqä tnäñä wiñğanguti, anä yäpä yänğisanji mäpeyqa yäñiqeqä. Kaniqu yäpaqänğisa ätimäuqe, ymeqä-queqä äwqe, yunuä itmäketñqe, kukñuä äñgui ganä tuäñiqeqä. ²⁹ Inäqe kaniqueni tiñä tuäñiqeqä. ‘Änäänğä? Quväukuä kuapänänji, nyi wäunuä-kiyqa hengñqä enqä-pañä äpmamä, saqä kukñui huätä mämamäuqa itñqeqä. Inäqe nyi nqa nyämaqä iquatä, ymisänä naqä imäkätanä himnunüä yatunque, si yaqueqä meme meqä hñqu, mänapqa itqänijqä’ tuäñiqeqä. ³⁰ ‘Tänganji tqä ymeqä nänju, saqä nätmätqä eeqänänji, apäkä qanä ikiqä iquau qäpunä äväqe, anğu pğanğa, si iquenyqa bulumäka yänänäqñqä ique äyä päkinyä’ tuäñiqeqä.

³¹ I tquanga kaniqu tii tuäñiqeqä. ‘Ymeqä iquki, hea ique-iqueni si nyitä anä äpmeñqä. Nyaqa nätmätqä eeqänänji, sitänä äyä äwinä. ³² Iñä etanği tänganji, ne äwqä yeeqä itanä pmetunqueqä. Ii tiñijqä. Tqä tunğuequ ae äpäkonğqe, anğu ae ävauqiyä. Iqu mämoqumueqänqä äukqe, anği äpätä nesä anä äpmeqiyä’ tuäñiqeqä” ätukqe.

16

Kukñuä ktqä, wäunuä miqä quvqä imitätqä iquenqä

¹ I ätuäqetanji, Jisasi Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauñi, tii ätukqe. “Ämaqä nätmätqä kuapänänä-tänä hñqueqä nätmätqä iunji, ämaqä hñqu ämitä pmetäñiqeqä. Ämaqä hñqua äquvepäpu, ämaqä naqä iqueni tii tupnuwiqä. ‘Ämaqä tqä nätmätqä eeqänänjiu miqä iqu, hiñginäwa eeqä änätkänä.’ ² Inğanji ämaqä naqä iqu, iqueqä ämaqä iqueni tääqä ätuätumeqe, ‘Änäänğä? Nyi sinyqä kukñuä quvqä hui qätä äwiyänqeuä. Nyaqa nätmätqä eeqänänji, nyi saqä hipa iu ekqe, si äänä ämitqänijçe, äñguänänä iwäsäutnä, pipa äqiyäma dapiyä. Nyi si quvqänänä äkqänänqä-qae, nyaqa nätmätqä eeqänänä iunji, ämiqä mäpmeqä isñqinyä’ tuäñiqeqä.

³ I tquanğa iqu kiqä-kiuä tiinjä tnäniqeqä. ‘Naqä Iqu huätä nändowatätñqä iqäqe, nyi äänä imäkmqäwä? Nyi qua ptmqe, yänänäqñqe maiqunji. Nyi ämaqä hñqua yätamäqä nyipñqä, yatñqä imqe, womba nyinänqiyä. ⁴ Nätmatqä nyi täñga imäkmqä diñqe, näqñqä ae ämeqä. Nyi nätmatqä hui imäqqañgmdqe, ñqä naqä iqu nändowatqanğani, ämaqä hñqua indmepu, iquauqä anğä duñqä ändma upñqäuä’ tnäniqeqä.

⁵ Näqñqä ae ämeqetani, iqu ämaqä quwqä naqä iqueqä nätmatqä hñginäwa ämakuwä iquauñi, tääqä hñqunä-hñqunä tuätumeniqe. Ämaqä kiñganä wimeqanğqä iqueni, ‘Si nätmatqä hñginäwanı, äänä ämakñäwä?’ tuäniqeqä.

⁶ Yatñqä iinjä vqanğa, iqu kimañi, ‘Nyi nätmatqä hñginı, kuatä-häkä olipqä eqä aowi, 100 täqä ämakqeqä’ tuäniqeqä.

I tquanğa iqu, ‘Si quamä maqänä äpmetnä, pipa nätmatqä hñginäwa meqanğnä äqiyäpu ekuwi, ämetnä, 50 qiyä’ tuäniqeqä.

⁷ Qänakndani iqu hñque-pqä yatñqä inä ävätä, ‘Si nätmatqä hñginäwanı, äänä ämakñäwä?’ tuäniqeqä.

Iqu kimañi, ‘Nyi kuä-witqä qae, hñginäwa 100 ämakqeqä’ tuäniqeqä.

I tquanğa iqu, ‘Si pipa maqänä ämetnä, 80 qiyä’ tuäniqeqä.

⁸ Qänakndani, ämiqä quvqä iqu kñuä qeiqinyä indqänätä imäqqañqenqä, iqueqä naqä iqu, iqueqä yoqe haqeqä vauqumuatäniqe. Ämaqä suqä qua täuññqä qänaknä itqänuwä iqua, kñuä qeiqinyä indqänäpu imäkäpiyi, ämaqä qutänä asänänğä iquau ämawqätäutqänıwi. Ämaqä, suqä we-huñqä-tänıu qänaknä itqänuwä iqua, kñuä qeiqinyä mindqänqä ipu, imäkätqänıwiqä” ätukqe.

⁹ “Nyi he etqä. Mbqä quvqä qua täutanı ämapiyitani, heqä näueqä imäkmbu. He iinjä imäkpiyä dutani, mbqä hma eqanği, ga he anğä hea ique-ique pmeqä yätu timäuqanğuwänğani, qu henyqä aquvänä ipnuwiqä” ätukqe.

¹⁰ “Ämaqä nätmatqä wänqä isuañi äñguänänğä ämitñqä iqu, iqu nätmatqä naqänänğä-pqä iunı, äñguänänğä miqänä. Ämaqä nätmatqä wänqä isuañi änä mämiqä iqu, iqu nätmatqä naqä-pqä iunı, änä mämiqä yänä. ¹¹ Inı tiinji. He mbqä quvqä qua täutanğä di änä mämiqä imipqe, nätmatqä äñguänänğä mipñqe, tqu hitapanıñqe? Aanqeqä. ¹² He ämaqä hñqueqä nätmatqä äñguä mämiqä imitpqe, nätmatqä hiqä hiätñqä di, tqu hitapanıqäwä? Aanqeqä” ätukqe.

¹³ “Ämaqä kiuänänğä hñqu, ämaqä hñquaqunı, wäunı änä mäwiyyä yänä. Iqu iinjä itäqe, hñquenyqänä äwinyätä, huiziquenyqe, äkasuwä ätätä mäwiñqä yänä. Hñqueni, iqueqä kukñui qätä äwiyyätä, huiziqueni, tuwä wiyänä. Itanği he Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä ipiyi, mbqä iquenyqe qänaknä miqä ipñqeqä” ätukqe.

Kukñuä-suqenqätä, Goti Iqunä miqenqätä

¹⁴ Jisasi Iqu e tquanğa, Parisi iqua, mbqenqä äwinymıñqä etanği, qu kukñuä eeqänänği qätä äwipiyyi, tä sisäwqä ipu, Iquenyqä äkasuwä ätminıwi. ¹⁵ Iqu iquauñi, “Ämaqä qu henyqe, ‘Ämaqä suqä jänänänği imäqä-quaiqä’ kñuä vätnqenqe, he kiinjä enğiyä. Iinjä etanği nätmatqä eeqänänğä hiqä äwqä yäpä ingisatä, hiqä kñuä indqänqä iutä äwiñqenqe, Goti Hanjuwä Iqu näqñqä eä. Nätmatqä ämaqä iqua ‘äñguänänğiqä’ kñuä ävänqe, Goti Hanjuwä Iqu quvqä äqunänä” ätukqe.

¹⁶ “Hea Jonä iqu änyä mapqanğanqe, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqenqätä, iqueqä hiñuä-tqä iqua äqäkuwiñqätä, awä ätqa äpminıwi. Iinjä etanği Jonä iqu äpkqeta täñganqe, qu Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunğä awä ätqa äpätqänıwi. Inı ämaqä eeqänänğä iqua, anğä Goti Hanjuwä Iqunä miqenqä pepñqä, yänğä äqänätqänıäuä.

¹⁷ Qäukuitä quaetani, äwa yänä. Iinjä etanği Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä iutani, hui qui mimäkñqä yänqiyä. Oeyä.

18 Ämaqä hñqu iqueqä apäki ävquatämäuwa, apäkä hui-mända ämetqe, iqu suqä quvqä, huiwä yanä ikiqe imäkqi. Inji ämaqä hñqu iqueqä apäki ävquatämäuqanğa, qänakñi ämaqä huizi hñqu apäkä asä ii ämetqe, iqu-pqe asä inänji. Iqu suqä quvqä, huiwä yanä ikiqe, imäkqiyä” ätukqe.*

Ämaqä mbqä-tänjä iquenqätä, Lasarusi iquenqätä

19 E ätuäqetani, tii ätukqe. “Ämaqä nätmatqä kuapänänjä-tänjä hñqu äpmaminqe. Hea ique-iqueni, iqueqä ämuasmänqe, gquä ipisqetä†qäkä änguänänjitä imäknä äpme, buayä änguä dinä ängmanminqe. 20 Iqueqä anä qñqanä-tänjä iqini, ämaqä nätmatqä maeqä, wätanqä kuapänä-tänjä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Lasarusi ique. 21 Iqueqä kñuä iqä imñi, ‘Ämaqä nätmatqä kuapänänjä-tänjä tqu, ymisanä hituñuä änänjuämäqanğutqe, ämetmä nmqeqä’ kñuä vqanği äpmaminqe. Iinjä pmetanğa, hiveqä iqua äpäpu, iqueä wätanqe tewä äpnminuwiqä.

22 Qänakndañi Lasarusi iqu äpakonğanğa, iqueqä quuvqe, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iqua ätuma äwäpu, Aprähämä iqtä anä äpmuatekuwi. Itanğa qänakndañi, ämaqä nätmatqä kuapä-tänjä iqu äpakonğanğa, qu iqueä huiwi qua äptekuwi. 23 Iqueqä quuvqe, ämaqä pizqä iquauqä anä iu äpme, hanä-iqä naqänänjä ämakmanminqe. Iqu injä itäqä imdañi, hiñuä haqä yätu äqunätä, Aprähämä iqu kiñä yämä, Lasarusi iqtä anä äyä pmetanğinyä äqunğqe. 24 Inğanı iqu, ‘Iyää apä Aprähämä iquki, nyi tä täu äpmami, tänjä-hunqä naqänänjä ämetqänjä. Si nyinyqä huäqä kunğanğuti, Lasarusi ique dowati, iqu iqueqä hipa hitäunüä hñqu eqä du äyämätä, nqä tewä täu ptqiyenjiyätñqäuä’ ätukqe.

25 Iinjä tquanğa Aprähämä iqu kimañi, tii ätukqe. ‘Nqä ymeqä iquki, änä äpmäminiyinqä kñuä indqänä. Si qua bu äpmaminänğanı, nätmatqä änguänänji ängmanätqätanğänğa, Lasarusi iqu nätmatqä quvqe ämanminqe. Iinjinqe tanğanı, anä täunı, iqu änguä pmetanğa, si tänjä-hunqä naqänänjä injä makmanğtñqe. 26 Tiinjä-pqe hiñuä qunya. Hesänjä nesänjä awä iqini, suä naqänänjä iqu äptnä, ämaqä tängisanä hñqu henyñqä pätnqä winğanğutqe, änä mapqä yänä. Itanğa ämaqä ingisanä hñqu nenyñqä, änä mapqä yänqiyä’ ätukqe.

27-28 I tquanğa, iqu kimañi, ‘Apä, nyi si yatñqä äkiyqä. Lasarusi iqu nqä apiqueqä anä dunqä äwätä, nqä tatqä-guäka paipqä iquauñi, kukñuä tä awä tuätñqä dowati. Iqua-pqe anä nyi äpmenqä täunqä äpäpu, huiwä tänjä-hunqä meqä diñqä ätqänä’ ätukqe.

29 Ga, Aprähämä iqu, ‘Qu bukä Mosisi iqu äqäkqetä, bukä Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä-tqä iqua äqäkuwitä ämenä. Qu kukñuä ii qätä äwiyäpu, qänaknä ipñqäuä’ ätukqe.

30 Iwä iqu tii ätukqe. ‘Apä Aprähämä iquki, inji änä matimäuqä yänä. Ämaqä ae äpakonätqä hñqu, ävautä iquau wimeqanğutqe, iqua hiñuä äqumbiyi, kñuä äkunmäknäpu, quwqä suqä quvqe ävquatämäuñqäuä.’

31 Inğanı Aprähämä iqu kimañi, ‘Ii tiñi. Iqua Mosisi iqueätä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä-tqä iquauqätä, kukñui qätä mäwiqä iqanğpqe, ämaqä ae äpakonätqä hñqu qua duta ivatuwänğanğa, qu quuvqä maeqiyqä ipñqäuä’ ätukqe.” ätukqe.

17

Suqä quvqenqätä, quuvqä heqiyqenqätä, wäunüä-wiyqenqätänji

1 Inğanı Jisasi Iqu Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquauñi, “Ämaqe, qu suqä quvqä du quannä päkmbñqenqe, nätmatqä huitanä-huitanı wimenqiyä” ätukqe.

* 16:18 Matiu 5:31-32, 19:1-12; Makä 10:1-12 † 16:19 Ämaqä inga äpmaminuwi, gquä ipisqenqä ‘Ii gquä änguänänjä, huiziquau ämäwqätäunä’ kñuä indqänminuwi.

“Inäqce, ämaqä suqä quvqä iinjä äma äpätä ävätqä iqu, hanjä-iqä menä. ² Itanğa ii tiinjä. Ymeqä täutanjä hñqu, ämaqä hñqueuä suqä quvqä imäkqanğqä du hinuä äqunätä, asä iinjä imäkätä quannä päkñganğutqe, ämaqä suqä ipäqiyqä iqueni, hanjä-iqä naqänänji äwimenä. Ämaqä hñqua, hikä naqänänjä hñqu ämepu, iqueqä hijnüä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huanjä bu tnämäupqe, ii hanjä-iqä asänänjä hmanjqä. Inäqce hanjä-iqä ique äwimeniqä iqu, iqueni aanjä naqänänjä ämäwqätäunqiyä” ätukqe.

³ “He hiqä-hiuä hñqunä-hñqunä änguanä mimbiyä. Tqä tta-tunğuequ suqä quvqä imäkqanğutqe, si, iqu iqueqä suqä quvqä imäkqenqä jänä imäknätñqä tutñqe. Iqu kñuä äkunmäknätä, suqä quvqe hämänä ävquatämäuqanğutqe, si äwqä hanuä imäknätñä, hui äkinyänä. ⁴ Ga hiunji hñqueni, iqu suqä quvqä 7 ikimäkätä, 7 äkimetä, ‘Nyi kñuä ae äkunmäkñganä’ ktqanğutqe, si iqueqä suqä quvqä kuapänänjä iinjqe, äwqä hanuä imäknätñä, hui kinyätñqeqä” ätukqe.

⁵ Ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, Naqä Iqueni, tii ätukuwi. “Si neqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqänänjä inemäkiyä.”

⁶ Iqu kimanji, “Hiqä quuvqä heqiyqe, guawä piikä isua enqä-panjä, wänqä iinjä etanğutqe, he zä-yänjä tqueni, tiinjä ängüä tupñqäuä. ‘Si tqä hukä qäsä äyautnä, eqä-huanjä bunqä äwitnä, iqi tqävä’ tquanğpqe, qätä heyänqiyä” ätukqe.

⁷ “Ämaqä hesanjä hñqueqä wäunüä-wiyqä hñqu, wäunüä duta pqanğa, iqueqä naqä iqu iqueni, ‘Si maqänä äptnä, quamä äpmetnä, buayä huinyä’ tuäniqiyä? ⁸ Oeyä, iqu iqueni, ‘Si nyinyqä ymisanji näwinyä imäketnä, tqä gquä yappä änyätñä, nmayäqäsiyä. Nyi buayätä, eqätä ganä ganğa, si qänaki dñqänännyä’ tuäniqeqä. ⁹ Wäunüä-wiyqä iqu ätquanğqä-pa iqanğani, naqä iqu ‘änğuiqä’ tuäniqi, ä mätquä yäniqi? Iqu mätquä yänä. ¹⁰ Iinjä etanği he-pqe, he nätmätqä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqu etätqä-pa imäkäpiyi, ‘Ne ämaqä wäunüä-wiyqä quvqä-quneyqä. Nätmätqä ne imäkätäqe, neqä Naqä Iqueqä kukñuä dunä imäkätunqueqä’ tññqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, ämaqä wänyimänqä-tänjä 10 iquau, ängüä iwimäkkqenqä

¹¹ Inğanji Jisasi Iqu Jerusälemänqä wätñqänä, qua Sämaliyatä, qua Galilisänjä, awä iqi qanjä äuminqe. ¹²⁻¹³ Iqu anjä-himqä hñque ti timäuqanğa, ämaqä wänyimänqä-tänjä 10 hñqua, Jisasi Iqutä äminanä-tpu äpminuwi, kinä näñi ätqeppiyi, Iquenyqä tääqä yänänäqñqä, “Naqä Jisasi Iquki, Si nenyqä huäqä äkunänä” ätukuwi.

¹⁴ I tquanğuwänğa, Iqu iquau hinuä äqunäqce, “He äwäpu, hiqä huiwi hiqäva-imäkqä iquau motquapiyä” ätukqe. Iqu iinjä tquanğqe, qu qätä äwipiysi, qanjä wätqätanğuwänğa, iquauqä huiwi ängüä qe imänğqe. ¹⁵ I ipiyitanji, ämaqä iquautanjä hñqu, iqueqä huiwä iu hinuä iqänäqce, tääqä yänänäqñqä ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutä, anği äpkqe. ¹⁶ Iqu Jisasi Ique äwimeqe, hipenji Iqueä yukä-tänjä qua mänji eätä, Ique “änğuiqä” ätukqe. Ämaqä iqu Sämaliyatanjä ique.

¹⁷ I iqanğa, Iqu tii ätukqe. “Ämaqä 10 iqua ängüä ae imänğuwä, huiziqua ängikä? ¹⁸ Iqua anği äpäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäupñqe, hmandanä? Ämaqä yäpaqänğisanjä tqunä imäkqä-qeuä” ätukqe. ¹⁹ I ätuäqetani, Iqu ämaqä iqueni, “Si pämä ätqäutñä, qanjä uvä. Tqä quuvqä heqiyqe, anğumä ängüä ikimäkqiyä” ätukqe.

Goti Iqunä miqä iqueqä pqenqä

²⁰ Hea hñqueni Parisi iqua, Jisasi Ique yatñqä äwäpu, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe, äkñğa timäuninqäwä?” ätukuwi.

I tquan̄guwän̄ga, Jisasi Iqu kimani, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe timäuqan̄gani, qokä-apäki, hiq̄n̄qä hui atäun̄uä eä timäuqan̄gqe, hiñuä mäqun̄quä ipnä. ²¹ In̄i, qu ‘Hiñuä qumbiyä, täqi täsä äp̄menä’ ä ‘Näñi äp̄menä’ matqä ipnä. Ii tiñi. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, hesä ae äp̄menä” ätukqe.

Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueqä p̄qenqä

²² In̄gani Iqu Iqueqä wäun̄uän̄qä ämotquamin̄qä iquau ätukqe. “Hea qänakndani, he hea Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu p̄meniqä h̄q̄uenyqe, hiñuä qumb̄n̄qä kiñä hinyänä. Iñä etan̄gi, he hiñuä moqun̄qä da ipnä. ²³ Qu ‘Hiñuä qumbiyä! Iqu näñi äp̄menä’ ä, ‘Täqi täsä äp̄menä’ hitqan̄guwän̄gani, he iquau qänaki mäwivändqä pa iqäpnä.* ²⁴ Iqu äpät̄n̄qän̄gani, nyuauä itä, qäukuä haqä yätuta we im-imä äunät̄n̄qä-p̄ani, Iquesa we asä inä hunäniqe. ²⁵ Iñä etan̄gi Iqu täñä-hun̄qä kuapänä ganä menä. Ämaqä hea täñga äp̄men̄uwä iqua, qu Iquen̄i tuwä wip̄n̄qeqä” ätukqe.

²⁶ “Ämaqe, Noa iqu p̄metan̄ga imäkmin̄juwä-p̄anä iñi, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpät̄n̄qän̄gani, suqä asiqu timäuniqe.† ²⁷ Noa iqu p̄metan̄gani, qu ymisan̄ä äñäpu, eqä äñäpu, apäkä ämepu, apäkä yan̄ä änyäpu, iqa wätqätan̄guwän̄ga, Noa iqu yimba yätu äpaq̄ukqe. In̄gani eqä huakä naqän̄n̄ä ätimäutä, qokä-apäkä eeqän̄n̄ä qui imäk̄n̄guwi. ²⁸ Loti iqu-p̄qä p̄metan̄gani, asä inä ätimäukqe. In̄gani qu ymisan̄ä äñäpu, eqä äñäpu, nätm̄atqä mbqä ipu, mbqän̄qä imäkäpu, ymisan̄ä vowä ikäpu, an̄ä ämätäpu imin̄uwi. ²⁹ Itan̄gi, Loti iqu an̄ä-himqä Sotomä iu ävämeqan̄ga, in̄ga qän̄gani, tätä hikätä qäukuä haqä yätutan̄i, piyä en̄qä-p̄anä äquvepäqe, ämaqä eeqän̄n̄ä pizqä äpäkkqe. ³⁰ Iñä etan̄gi, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu an̄ä ätn̄n̄ä in̄gisa timäuqan̄gani, asä iñä timäuniqeqä” ätukqe.

³¹ “Hea Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu an̄gi timäuqan̄gani, ämaqä h̄n̄qu iqueqä an̄ä atääqä yätu äpm̄amitätqe, nätm̄atqä an̄ä yäpä in̄gisa witan̄gqen̄qe, äpäkäwitä mämeqä yäniqe. Itan̄ga ämaqä h̄n̄qu iqueqä wäun̄uä imä äpm̄amitätqe, an̄iqinyqä mäwqä yäniqe. ³² He Loti iqueqä apäkinyqe, kñuä äñguänä indqämbu. ³³ Ämaqä h̄n̄qu iqueqä h̄n̄ä-p̄meqen̄qä äwinymitätqe, ga iqueqä quuvqe qui imäk̄n̄niqe. Ii etan̄gi, ämaqä h̄n̄qu iqueqä h̄n̄ä-p̄meqe ävquatämäutqe, iqueqä quuvqe, qui mimäk̄n̄qä yäniqeqä.

³⁴ Nyi he etqä. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu heatqän̄ga äpätqe, ämaqä h̄n̄quaqu iquvan̄ä naqä-huinyä witan̄giyä-qe, Goti Hanjuwä Iqu, h̄n̄que itmetä, h̄n̄quen̄i hiñuinä qun̄äniqe. ³⁵⁻³⁶ Itan̄ga apäkä hiaqu s̄ngumetqä quqowä qäyätqätan̄giyä-qe, Goti Hanjuwä Iqu hui itmetä, huiñi hiñuinä qun̄äniqeqä” ätukqe.

³⁷ I tquan̄ga, Iqueqä wäun̄uän̄qä ämotquamin̄qä iqua qätä äwipiyyi, “Naqä Iquki, nätm̄atqä ii äk̄n̄gi timäun̄iqäwä?” ätukuwi.

Iqu kimani, “Nätmatqä äpäkonä pizqä witan̄gqä iun̄i, yn̄n̄ä quvqä iqua äpäpu, äp̄putmäupu äñgpn̄qäuwä” ätukqe.

18

Kukñuä ktqä, apäq̄n̄qä yat̄n̄qä iqa uwqä iinyqä

¹ Iqua Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä hea ique-ique tqäpn̄uwä diñqätä, ‘Goti Hanjuwä Iqu qätä mäneyqä iqiyä’ ätäpu, enyqä miqä pa ipnuwä diñqätä, Jisasi Iqu kukñuä ktqä tiñä ätukqe. ² “An̄ä-himqä h̄n̄queun̄i, ämaqä kukñuä jänä imäkqä h̄n̄qu p̄metäniqe. Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä zä miqä itä, ämaqä huiun̄qä kñuä mindqän̄qä-qe. ³ Apäkä apäq̄n̄qä hui-p̄qä, an̄ä-himqä iu p̄metäniqe. Hea ique-iquen̄i, ii ämaqä iquenyqä äwätä, ‘Ämaqä nyinyqä wiun̄qä itäqä iqu, qui inyimäkät̄n̄qä itqänä. Yätamäkqä nyiyä’ tuäqisquäniqe. ⁴⁻⁵ Kin̄gan̄ni ämaqä jänä

* **17:23** Matiu 24:23-27 † **17:26** Matiu 24:36-44

imäkqä iqu, qätä mäwiyqä da iquäniqe. Inji qänakndani, iqu kñuä tiinjä indqänäniqe. ‘Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä zä miqä itmä, ämaqä iquauñqä kñuä mindqänqä qäyä pmetanqä, apäqñqä täsi, nyi hanjä-iqä dapäqisqä-qae, tanqani, iyyqä kukñui qätä äwimä. Nyi iinjä miqä imqe, ii hea ique-ique ändäqisätä, enyqä nyimäkänqiyä’ kñuä indqänäniqeqä” ätukqe.

⁶ Iinjqe, tiinjä-pqä inä ätukqe. “Ämaqä kukñuä jänä imäkqä quvqä iqueqä kukñui, he qätä wipiyä. ⁷ Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqu ‘ñqeçqä’ ätkqä iqua, qu Iqueqä yätamäkqenqä tääqä, hea ique-ique, hiunji ique-ique tätqätanqungwanqani, Iqu äpmaka äwäqe, iquauñi, yätamäkqä maqänä mäwqä yäniqätanä? ⁸ Nyi he etqä. Iqu yätamäkqä maqänä väniqe. Inäqe, Ämaçeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äquvepätqanqani, ämaqä qua täu äpmeñuwi, quuvqä heqiyätqatanqä qunäniqätanä, quuvqä maeqiyqä itqätanqä qunäniqätanä?” ätukqe.

Kukñuä ktqä, Parisi iquenqätä, mbqä motauqä iquenqätänji

⁹ Ämaqä hñqua, qu hñqunä-hñqunäni, kñuä tiinjä indqänminjuwi. “Nyi ämaqä huizi iqua enqä-panä hmanjqä. Nyi ämaqä äñguä-qunjqä. Qu ämaqä quvqä-quaiqä.” Ämaqä iinjä iquauñi, Jisasi Iqu kukñuä ktqe, tiinjä ätukqe. ¹⁰ “Ämaqä hñquaqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä siyñqä, Iqueqä hiqäva-imäkqä anä yäpä ingisa peniyi. Parisi hñqutä, ämaqä mbqä motauqä hñqutä. ¹¹ Parisi iqu pämä ätqäuqe, Goti Iquenyqä tääqe, iqueqä-kiuänqä tii ätukqe. ‘Goti Hanjuwä Iquki, nyi ämaqä huiziqua enqä-panä-qunä hmanji. Iinjñqe, nyi “äñguiqä” äktqä. Quwä-meqä iquatä, suqä quvqä imäkqä iquatä, ämaqä hñquauqä apäkitä ikiqä iquatä, mbqä motauqä nänju-pqä enqä-panä-qunä, hmanjqä’ tuäniqe. ¹² ‘Wikä eeçänänjä iquauñi, hiunji hñquaquini nyi buayä manqänqä imäkätñqe. Nätmatqä eeçänänjä nyi ämetñqe, 10 iwäsäutmä, hñqu Si äktapätñqeçqä’ tuäniqe.

¹³ Itanqa, ämaqä mbqä motauqä iqu, kinä nänji ätqäuqe, hiñui qäukuä yätu moqunqä da yäniqe. Iqu iqueqä suqä quvqenqä womba itä, quikuä ptqä äqänätä, tii tuäniqe. ‘Goti Hanjuwä Iquki, nyi ämaqä suqä quvqä imäk-qunji. Si nyinyqä qeqä äkimänänä.’ ¹⁴ Nyi tiinjä etqä. Ämaqä tqü, anämqä angi äwätäqanqani, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini, aanä qäyunänjä-qu hiäniqe. Itanqa ämaqä huiziqu, hmanji. Quati tiinji. Ämaqä quwqä yoqe haqeu mamänqanqungwä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu mändi kittqiyenqiyä. Inäqe ämaqä iquauqä yoqe mändi kittqanqungwä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu haqä iqä mamänqiyä” ätukqe.

*Jisasi Iquenqätä, ymeqä wänqä iquauñqätä**

¹⁵ Inqani qokä-apäki, ymeqä wänqä iquautä, dänjä iquautä, Jisasi Iquenyqä ätuma äpkuwi. Ii, Jisasi Iqu iquauñi hipa haqeqi wiyätñqänä. Inäqe wäunuanqä ämotquaminqä iqua, hiñuä e äqumbiyi, “Ätuma mapqä pambiyä” ätukuwi. ¹⁶ I tquanqungwanqä, Jisasi Iqu ymeqä iquau tääqä ätuätumeqe, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iquauñi, tii ätukqe. “Iqua änyimapñqä qäyä äppu, ‘oeyä’ mätquä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqunä miqeunji, ymeqä täsua enqä-panä isauuqeçqä. ¹⁷ Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hñqu, ymeqä täsua enqä-panä eä, Goti Hanjuwä Iqunä miqe mämeqä imitätqe, iqu iunqe, mäwqä yäniqeqä” ätukqe.

Ämiqä, kuapänänjä-tänjä hñqu, Jisasi Iqutä kukñuä ätñgiyinqät†

¹⁸ Ämiqä hñqu Jisasi Iqueni, “Ämotqueqä Äñguänänjä Iquki, nyi hänä hea ique-ique pmeqä mamqe, äänä imäkmqäwä?” ätukqe.

¹⁹ I tqanqa Jisasi Iqu kimani, “Si ‘Äñguänänjä Iqukiyqä’ sunqä dnyä? Ämaqä äñguänänjä, Goti Hanjuwä Iqunänjqä” ätukqe. ²⁰ “Kukñuä-suqenqe, si näqñqä

* 18:14 Matiu 19:13-15; Makä 10:13-16 † 18:17 Matiu 19:16-30; Makä 10:17-31

eänä. ‘Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä panä. Ämaqä pizqä mapäsqa panä. Quwä mämeqä panä. Kukjuä jänä imäkqä iqueni, quanqä mätquä panä. Tnaqä-tnuquauqä yäpä iqi qänaknä iqätjqeqä’” ätukqe.

²¹ Ga ämiqä iqu kimanj, “Nyi ymeqängatqä suqä täunji qänaknä iqa äpätjqe, tänqa täsuwänä” ätukqe.

²² Jisasi Iqu qätä iinjä äwiyäqe, tii ätukqe. “Si nätmatqä hñquenyqä äwa yqänä itqänjinyä. Tqä nätmatqä eeqänänji, ämaqä hñqua mbqä ipñqä äma äwätinä, mbqä ämetnä, nätmatqä maeqä iquau iwäsäutnä, hmbunä-hmbunä wisñqe. Si iinjä imäkätñi, qäukuä haqä yätunji nätmatqä änguänänji ämatñi. Ii itnitani, Nyi qänaknä nyivändiyä” ätukqe.

²³ Ämiqä iqu iinjä tqanji äwiyäqe, iqueqä nätmatqä kuapänänjä etanqçenqä, äwqä hanä äwikqe.

²⁴ Inqanji Jisasi Iqu iinjä äqunäqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä nätmatqä kuapä-tänjä iqua, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu paquvqe, qeiqinyä manä, yänänäqñqçeuta paquvqeqä.

²⁵ Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yänä hovqä iu wätñqe, iqu yänänäqñqçeutänä wänä. Inäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqueqä miqçunqä paqurñqä yänänäqñqçe, kametqä iqueqçunji ämäwqätäunä” ätukqe.

²⁶ I tquanji äwiyäpiyä iqua, “Mbqä kuapä-tänjä iqua yänänäqñqçeuta paqurñqä etanqutqe, ämaqä qui imäknätqänjuwitani, hänä hea ique-ique pmeqe, tqçu meniçiyä?” ätukuwi.

²⁷ Ga Jisasi Iqu kimanj, “Nätmatqä ämaqä iqua änä mimäkqä iqanqçpqe, Goti Hanjuwä Iqu qäyunä imäkänqiyä” ätukqe.

²⁸ Inqanji Pitä iqu, “Qätä nyi. Ne neqä nätmatqä eeqänänji ae ävämetanä, Si äkivändqa äquvepçueqä” ätukqe.

²⁹⁻³⁰ I tquanqa, Jisasi Iqu kimanj, “Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Ämaqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä indqänäpiyä di, quwqä anä, ymeqä-apäkä, kätä-känquäkau, kunaqä-kunuquau, ävämequwä iqua, qu qua täu yqänä äpmapiyänqanji, nätmatqä kuapänänjä mapnä. Iinjä ävquatämäupqä diñqe, hänä mapñqä di ämäwqätäunä. Itanqa hea qänakñänqanji, hänä hea ique-ique pmeqe mapnuwiqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, äpakonätñqä diñqä anji ätukqenqä†

³¹ Inqanji Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquau itmeqe, tii ätukqe. “Ne Jerusälemänqä watunqçeqä. Itanqa nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä-tqä iqua, Ämaqçuqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä ätukuwi, eeqänänji ätimäuniqeqä. ³²⁻³³ Inji qu Iqueni, nokuiyqä iquauä hipa iu wipnuwiqä. Inqanji qu Ique ewiiqä kukjuä ämitäpu, quvqä imäkäpu, makukuä äwuqutäpu, guä yänä-tänji ämepu, täua ätäväpu, pizqä päkpnuwiqä. I etanji hiunji hñquaqu päwqanqa, hñquququeni ävauniqeqä” ätukqe. ³⁴ Iinjä etanji wänuänqä ämotquaminqä iqua, kukjuä quatinqçe, qu maqñqä ekuwi. Kukjuä ii iquauñqä zä witanji, qu iinjqe näqñqä änguänä miqä imiñuwi.

Jisasi Iqu, hinuä quvqä hñque änguä iwimäkkqenqä§

³⁵ Jisasi Iqu, anä-himqä Jeriko timäutñqä wätqätanqa, ämaqä hinuä quvqä hñqu, hänaqä manä iqi mbqänqä yatñqä iqämanminqçe. ³⁶ Iqu ämaqä yukä äkakäqäqä pçanqä qätä äwiyäqe, yatñqä ävätä, “He squä imäkätqänäuä?” ätukqe.

³⁷ Qu kimanj, “Jisasi Nasäretqätänjä Iqu äquvepçiyä” ätukuwi.

³⁸ Iwä, ämaqä hinuä quvqä iqu tääqä yänänäqñqä, “Jisasi Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinyqä huäqä äkunänä” ätukqe.

† 18:29-30 Matiu 20:17-19; Makä 10:32-34 § 18:34 Matiu 20:29-34; Makä 10:46-52

³⁹ I tqanji äwipiwi, ämaqä qanjä hinuiqä äppiyä iqua, “Si manjä matqä panä!” ätukuwi.

Qu ii qäyä ätquanjä, iqu manjä yänänäqñqä, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinyqä huäqä äkunänä” ätukqe.

⁴⁰⁻⁴¹ Inğanj Jisasi Iqu äpminqe, kinjä nämä ätqäutä, “Ämaqä ique ätuma bpiyä” ätukqe. Ämaqä hinuä pisqä iqu, Iqu-tänjä qäqiqi pqañga, “Nyi äänä ikimäkmqä kinjiyä?” ätukqe.

I tquanja iqu kimanj, “Naqä Iquki, nqä hinui äñguä qänmqä änyinjiyä” ätukqe.

⁴² I tquanja Jisasi Iqu kimanj, “Tqä hinui äñguä qändñqinyä. Tqä quuvqä heqiyqe, äñguä ikimäqiyä” ätukqe.

⁴³ Inj maqänäni, iqueqä hinui äñguä äqäñgqe. Inğanj iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäutä, Jisasi Ique qänaki äwivändqa äukqe. Qokä-apäkä hinuä iinjä äqumbiyi, qu eeqänä Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä ämamäukuwi.

19

Jisasi Iquenqätä, Säkiyasi iquenqätä

¹ Inğanj Jisasi Iqu anjä-himqä Jeriko iu yäpä inçisa äwäqe, jänänä hñgisañqä wätñqä äwiñgqe. ² Iqinj ämaqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Säkiyasi ique. Iqu ämaqä mbqä motauqä iutanjä iquauqä ämiqä eä, mbqä kuapä-tänjä-que. ³⁻⁴ Iqu Jisasi Ique hinuä qunätñqä winyätanqä-qe, qokä-apäkä kuapänä etanquwinqä, ämaqä wänqäpu eä, Jisasi Iquenj hinuä änä maqunquä itä, hinuiqä tnänjä äwiqe, hänaqä Jisasi Iqu pätnqä iqanqgeu zä-eaqä haqeu äpäkekqe.

⁵ Inğanj Jisasi Iqu, Säkiyasi iqu zä haqä yätu pmetanqä-tänjä iqi ätimäuqe, hinuä haqä yätu äqunäqe, iquenj, “Säkiyasi iquki, si maqänä kapu. Täñganj Nyi saqä anjä iu pmamqeqä” ätukqe.

⁶ Inğanj Säkiyasi iqu maqänä äkapäqe, aquvänä itä, Jisasi Iquenj, iqueqä anjä dunqä ätuma äukqe. ⁷ Ämaqe, hinuä iinjä äqumbiyi, qu eeqänä Jisasi Iquenyqä äkasuwi, tiinjä ätkuwi. “Iqu ämaqä suqä quvqä imäqä iqueqä anjä du pmetñqä, sunqä uwqiyä?”

⁸ Iquaqu anjä du äpmayitanj, Säkiyasi iqu pämä ätqäuqe, “Naqä Iquki, qätä nyi. Nqä nätmätqä eeqänäni, hñquaqu iwäsämi, hñqu, ämaqä nätmätqä maeqä iquau wimqänä. Itanğa nätmätqä huizi, ämaqeu quanjä ätuätmä ämotautñqe, nyi hñquaqui-hñquaquinj iwäsäutmä, anğumä wimqänä” ätukqe.

⁹ Jisasi Iqu kimanj, “Ämaqä tqu-pqe, iqu Aprähamä iqueqä ymeqeqä ämänätqueqetanj, täñganj Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä anjä täu äpmeñuwä iquauñj, anğu ae itmeqiyä. ¹⁰ Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, ämaqä qui ae imäñguwä iquau qävqä itä, anğumä itmetñqä äpkqeqä” ätukqe.

*Kukñuä ktqä, ämaqä naqä hñqu wäunjuä-wiyqä 10 iquau mbqä äwikqenqä**

¹¹ Inğanj qokä-apäkä, qu qätä iinjä äwipu pmetanquwänğa, Jisasi Iqu Jerusälemä timäutñqä qäqiqi ti etanji, ga qu, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ätnänjä iqi maqänä timäutñqeqä” kñuä indqänätqätanquwinqä, kukñuä ktqä tii ätukqe.

¹² “Ämaqä naqä hñqu, qu ique ämaqä miqänqä teqanjä, ga iqu anji äpätä, iqueqä qua iunä miniqä diñqä, kinjä nämqä ganä wätñqä imäknäniqe. ¹³ Inj iqu äwätñqä itäqänğanj, iqueqä wäunjuä-wiyqä 10 iquau tääqä ätuätumeqe, mbqä-hikä naqä qu ‘minaqä’† ätmiñuwi, hñqunä-hñqunä ävätä, tiinjä tuäniqe. ‘He mbqä tä ämepu, nyi anğu äquvepmqänğanqä wäunjuä mipiyä’ tuäniqe.

* **19:10** Matiu 25:14-30 † **19:13** Ämaqä hñqu wäunjuä qanjuä hñquaqui-hñque itäqetanj, mina hñqunä menä.

14 Iinjä etanġi ämaqä iqueqä anjä-tänjä qäqiqisanjä iquauqä äwqe, iquenyqä quvqä winyäniqe. Iutanġi, iqu ae äwqanġanġi, qu ämaqä hñquau, ‘Ne ämaqä iqu ämineyätñqä diñqe, mänenqä iqiyä,’ tupnuwä diñqä dowatpnuwi.

15 Iinjä qäyä itanġuwä-qe, iqu iquau miqänqä heniqe. Itanġa qänakndanġi iqu anġu äpäqe, tiinjä tuäniqe. ‘Ämaqä nyaqä wäunuä imäkñqä mbqä äwikqä iquauñi, tääqä tupu. Nyi mbqä äwikqe, haqeqiñi äänä imäsäumeqewäti, nyi hinuä qunmqänänyä’ tuäniqe.

16 Ämaqä hinuqä äpätqä iqu, ‘Ämiqä iquki, si mbqä mina hñqunä ändapñi, haqeqiñi mina 10 inä imäsäumeqeqä’ tuäniqe.

17 I tquanġa, ämiqä iqu, ‘Täukue! Si nyaqä wäunuä-nyiyqä anġuanänġukiyi. Si nätmätqä wänqä täpiñi anġuanänjä ämitqäninqe, nyi yoqä naqä, anjä-himqä 10 hñquau misñqä ktapmqänä’ tuäniqe.

18 Itanġa wäunuä-wiyqä huiziqu äpäqe, ‘Ämiqä iquki, mbqä mina si ändapñi, haqeqiñi mina 5 inä imäsäumeqeqä’ tuäniqe.

19 I tquanġa, ämiqä iqu kimanġi, ‘Si anjä-himqä 5 hñquauñi ämisñqeqä’ tuäniqe.

20 Itanġa wäunuä-wiyqä huiziqu äyapäqe, ‘Ämiqä iquki, tqä mbqä täqi äwi. Nyi yutävqä huäqä äutätmä, imä zä ekqe. 21 Ii tiinjä. Si ämaqä qeiqinyä mimäkqukiyi. Ämaqä nätmätqä pñqä epqe, ämequkiyi. Ämaqä buayä vowä ämäuepqe, äptqukiyi. Iutanġi, nyi sinyqä zä nyinġanġi, imä zä ekqeqä’ tuäniqe.

22 I tquanġa, ämiqä iqu kimanġi, ‘Si wäunuä-nyiyqä quvqä iqukiyi. Si “Qeiqi mimäkqukiyqä” ändñi, täñġanġi nyi si-pqe qeiqinyä mikimäkqä ymä. 23 “Nyi ämaqä qeiqi mimäkqä-qunä, nätmätqä pñqä epqe meqä-qunä, buayä vowä ämäuepqe ptqä-qunä” näqñqä iinjä enä etanġutqe, nyaqä mbqe, ämaqä ämiqä huiziquau mäwqe, sunqä ikñäwä? Si iinjä imäkqä-säpi, nyi anġu äpmqe, mbqä haqeqiñi qäsä meqämiñgä’ tuäniqe.

24 I ätuäqetanġi, ämiqä iqu qokä-apäkä qäqiqi tqäutänġuwä iunġi, ‘He mbqä mina iqueqä hipa iuta ämotaupu, ämaqä mbqä 10-tänjä ique wipiyä’ tuäniqe.

25 Ga qu kimanġi, ‘Ämiqä iquki, iqu mbqä mina 10 ae ämenä’ tupnuwi.

26 Iwä iqu kimanġi, ‘Nyi he etqä. Ämaqä nätmätqä-tänjä eeqänänjä iquauñi, nyi hui inä wimniqe. I etanġi, ämaqä nätmätqä maeqä eä, wänqäpu ämeñuwä iquauñi, nyi anġi ämotaumqänä’ tuäniqe. 27 ‘I etanġi, nyinqä himä-wiunqä ipu, “Ämaqä tqe ne ämineyätñqä diñqe mänenqä iqiyä” ätukuwä iquauñi, täqinyqä ätuma äpäpu, nyaqä hinuä täqi pizqä päkpiyä’ tuäniqeqä” ätukqe.

28 Inġanġi Jisasi Iqu kukñuä ktqä iinjä qäpu ätuäqe, Jerusälemänqä wätñqä pämä ätqäuqe, qanjä äukqe.

Jisasi Iqu, Jerusälemä yäpä inġisa, yoqä naqä qonqä-qu enqä-pa äpekqenqä†

29 Inġanġi Jisasi Iqu anjä-himqä Betäpake iutä, Betani iutä timäutñqä äukqe. Iqu qoqonjä, qu ‘Olipä’ ätämiñuwä inġisa ätimäuqe, Iqueqä wäunuänqä ämotquamiñqä hñquaqui ändowatätä tiinjä ätukqe. 30 “Qe anjä-himqä näñinyqä winyqä. Qe yäpä inġisa äwäsüyänġanġi, donġi hikñä hñque guä äkiqiyewä qunyinyä. Donġi iqueni, ämaqä hñqu haqeqi mäpmeqä iminqä iquvi. Guä ewesinyä, täqinyqä ätuma binyä.

31 I iqanġiyänġanġi, ämaqä hñqu, ‘Qe donġi gue, sunqä hiweqinyqä’ qesqanġutqe, qe kimanġi, ‘Naqä Iqueqä wäunuä-täniqä’ tquinyqä” ätukqe.

32 Ämaqä, Iqu ändowatkqä iquaqu äwiyi, nätmätqä eeqänänjä, Iqu ätukqä-pa iinjä witanġi äqunġiyi. 33 Iquaqu äwiyi, guä eweqanġiyänġa, donġi iqueqä kawäkiqua iquauñi, “Qe yaqueqä gue, sunqä hiweqinyqä?” ätukuwi.

34 Iquaqu kimanġi, “Naqä Iqueqä wäunuä-täniqä” ätukiyi.

† 19:28 Matiu 21:1-11; Makä 11:1-11; Jonä 12:12-19

³⁵ Inğanı, iquaqu dongi, Jisasi Iquenyqä ätuma äpiyi, gquä äquvätäsinyä, dongi iqueä haqeqi eiyi, Jisasi Iqu haqeqi pmetnqä yätamakqä äwikiyi. ³⁶ I qäpu etanğa, Iqu dongi iqueä haqeqä äpmeqe äwqanğa, hñqua quwqä gque äquvätäpu, hänaqä iqi ekuwi. ³⁷ Hänaqä qoqonä Olipä-tänä iunı ävquatämäutä, hänaqä mänği nyeäqätanğgeu, ququawä iqi ätimäukqe. Iqini Iqueqä wäunüanğqä ämotquaminğqä kuapänänğä iqua, Iqu wäunüä ämaqä änä mimäqänänğä di imäqanği äqunminjuwinğqä kñuä indqämbiyi, aquvänä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäupu, tääqä yänänäqñqä tii ätukuwi.

³⁸ “Ämiqä Naqä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqeu äpqäqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqu ängüä minä. Äwqä hanüä iinğe, qäukuä haqä yätuta pänä. Itanğa Goti Hanjuwä haqä naqä yämä äpmeñqä Iqu, yoqe naqänänğä äqonänä” ätukuwi. §

³⁹ I iqanğä äqumbiyi, Parisi, ämaqä kuapänänğä iinğitä anä äpmaminjuwä hñqua, qu Jisasi Iqueni, “Näqñqä-vqä Iquki, Si Tqä wäunüanğqä ämotquetqänğä iquauñi, ‘Iinği mimäqä pambiyä’ tuvä” ätukuwi.

⁴⁰ Iqu kimañi, “Nyi he etqänä. Iqua manğä matqä iqanğpqe, hiki manğä tñqäuä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jerusälemä iunğqä kñuä äqäkqenğä

⁴¹ Iqu anğ-himqä Jerusälemä-tänğä qäqiqi ätimäuqe, anğ-himqä iqueni hinüä äqunätä, kñuä äqäkqe. ⁴² Kñuä äqiyätä, tiinğä ätukqe. “Anğ-himqä Jerusälemä iquki, si tanğanı nätmatqä äwqä qeiqi ikimäqä diñqe, näqñqä hisñqä änyinğiyä. Iinğä etanği nätmatqä iinği, zä witanğqe, si hinüä mäqunquä itqäninyä. ⁴³ Inği hea qänakndanği, tqä mäkä-hunğqä iqua äpäpu, qua pñqä äkqumuatäpu, qäuiqä kktäupnuwi. ⁴⁴ Qu äkqäyäpnasäpu, tqä ymeqä täknğä yäpä inğisa äpmeñuwä iquauñi, qui imäkpnuwi. Itanğa tqä hikä hui, huizi iqueqä haqä yäninği, mäwiqä yäniqe. Si Goti Hanjuwä Iqu äkimeqäqenğqä maqñqä etanğnä hanğ-iqe, ii kimenğiyä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, mbqä wäunüä imäkminjuwä iquau huätä äpäsäwqatkqenğä**

⁴⁵ Itanğa Iqu hiqäva-imäqä anğ täknğä yäpä inğisa äpaquväqe, ämaqä nätmatqä mbqänğqä imäkätqätanğuwä iquauñi, huätä päsäwqatätñqä ipäqiyätä tii ätukqe. ⁴⁶ “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunği, tiinğä äqänänä. ‘Nqä anği, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tñqä mätnätätñqe qä.’† Iinğä etanğqä-qe, he quwä-meqä iquauqä anğ zä pmeqä enğä-panğä imäkätqänğäuä” ätukqe.

⁴⁷ Inğanı Iqu hiunği ique-ique, Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäqä anğ iu, qokä-apäkä iquau näqñqä äwiminğqe. Iinğä etanği, hiqäva-imäqä naqä iquatä, kukñuä-suqenğqä näqñqä iquatä, qokä-apäkä iu miqä hñquatä, Ique pizqä päkpñqä hänaqenğqä qävqä iminjuwi. ⁴⁸ Qävqä ipiyä-qe, qokä-apäkä eeqänänğä iqua, Ique qätä tänä äwipu pmetanğä, hänaqe änä mämoqumueqä ikuwi.

20

*Jisasi Ique, “Yoqä naqe, ängisa ämenäwä?” ätukuwinğä**

¹⁻² Hiunği hñqueni Jisasi Iqu, qokä-apäkä iquau hiqäva-imäqä anğ iunği näqñqä ävätä, kukñuä we-hunğqä-täninğqä awä tuätqätanğa, hiqäva-imäqä naqä iquatä, kukñuä-suqenğqä näqñqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, Ique äwimapiyi, “Ne natiyä. Wäunüä Si imäkätqäninğqe, yoqä naqä ängisa ämenäwä? ‘Si ii imäktñqe’ tqu ätkkqäwä?” ätukuwi.

§ 19:38 Apqä Bukä 118:26 * 19:44 Matiu 21:12-13; Makä 11:15-17; Jonä 2:13-17 † 19:46 Asayä 56:7; Järämai 7:11 * 20: Matiu 21:23-27; Makä 11:27-33

³ Qu yatnqä ii vqanquwännga, Iqu kimañi, “Nyi-pqe, he kima dpnqä, yatnqä inä emqe. ⁴ Jonä asnä-qäyqä iqu wäunuä imäkminqe, yoqä naqe, qäukuä haqä yätuta ämakqäta, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?” ätukqe.

⁵ Iqu kima ii tquannga, iqua, “Ne ‘Qäukuä haqä yätutanıqä’ tquanquatqe, Iqu tiinjä natänqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänuwäwä?’ ⁶ Itannga ne, ‘Ämaqä iquautanıqä’ tquanquatqe, ämaqä eeqänänjä iqua, ‘Jonä iqu hinuä-tqä-queqä’ näqnqä yänänäqnqä ämapiyitani, hikä napäkpñqäüä” ätnquwi. ⁷ E ätmbiyitani, Jisasi Iqueni, “Ne maqnqe. Iqu ängisa ämakqätiyä?” ätukuwi.

⁸ I tquanquwännga, Jisasi Iqu kimañi, “Nyi-pqe inänji. Nyi yoqä naqä-tänjä eämä, wäunuä e imäkätñqenqe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, wainqä wäunuä miqä quvqä iquaunqät

⁹ Jisasi Iqu ämaqä naqä iquau e ätuäqe, qokä-apäkä iquau kukñuä ktqä tqe ätukqe. “Ämaqä wäunuä itä, guä-wainqä vowä ikqä hñqu, kinä nämqä näweqä wätñqä, iqueqä wäunui, ämaqä hñquau mbqä meqä imäkäpu, hui ique wip-nuwänqä, yakuä äwimä wäniqe. ¹⁰ Qänakñanğanı zä-häukuä mmqä iqanğanı, wäunuä kaniqu, iqueqä wäunuä-wiyqä hñque, wäunuä miqä iqua, guä-wainqä häukuä hui iwäsäupu wipñqä, dowatäniqe. Wäunuä-wiyqä iqu äwimeqanğanı, äpäsäpu, nätmätqä meqä hiñginäwa dowatpnuwi. ¹¹ E imäkqanquwännga, wäunuä kaniqu, iqueqä wäunuä-wiyqä huizi hñque, iquaunqä inä dowatäniqe. Iqua iquenä-pqe quvqä itquepu, äpäsäpu, hiñginäwa dowatpnuwi. ¹² Itannga qänakñi, hñque inä dowatqannga, iqu wäunuä miqä iquau äwimeqannga, qu ique ptqä äpäsäpu, ququawä mängisa matnämäupnuwiqä” ätukqe.

¹³ “I iqanğä äqunäqe, wäunuä kaniqu, ‘Nyi äänä imäkmqäwä?’ kñuä vqannga, ‘Nqä ymeqä qokä, kinjä änyinätñqä ique dowatmqänä. Qu iqueuä kukñui, qätä wipñqäpiyä?’ tnäniqe. ¹⁴ İnäqe, ymeqä iqu äpqanğanı, wäunuä miqä iqua hinuä äqumbiyi, tii tmbnuwi. ‘Wäunuä kanıqueqä ymeqä iqu äpqiyä. Kanıqu äpäkonganğanı, nätmätqä eeqänänji, tätqu-qäqu meniqe. İñinqe ne ique pizqä äpäsätanä, wäunui neqä nemänätñqe. ¹⁵ Qu e ätmbiyi, iqueni wäunuä yäpaqä mängisa ämatnämäupu, pizqä päkpnuwiqä. İnğanı wäunuä kaniqu, iquaunı äänä imäkäniqäwä? ¹⁶ Iqu äpäqe, ämaqä iquaunı, pizqä äpäsätä, wäunui, ämaqä hñquamända väniqe. ¹⁷ İñinqe ne ique pizqä äpäsätanä, wäunui neqä nemänätñqe.’ ¹⁵ Qu e ätmbiyi, iqueni wäunuä yäpaqä mängisa ämatnämäupu, pizqä päkpnuwiqä. İnğanı wäunuä kaniqu, iquaunı äänä imäkäniqäwä? ¹⁶ Iqu äpäqe, ämaqä iquaunı, pizqä äpäsätä, wäunui, ämaqä hñquamända väniqe.” ätukqe.

Itannga ämaqe, qu iinjä äwipiyi, “Nätmatqä iinjı, matimäuqä yäniqe. Oeyä” ätukuwi.

¹⁷ Kimañi e tquanquwännga, Jisasi Iqu hinuä yqänä äqunä, tiinjä ätukqe. “He ‘oeyqä’ ätquwi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä täu äqänänqe, qakui äkikä?

‘Ämaqä anjä imäkqä iqua, “Hikä quvqe. ¹⁸ Qokä-apäki, hikä iqueqä haqeqi päkmbqe, qui imäkmbñqäüä. Hikä iqu haqä yätqä äwämätätqe, äpäqe, ämaqä pizqä päsanqiyä” ätukqe.

¹⁸ Qokä-apäki, hikä iqueqä haqeqi päkmbqe, qui imäkmbñqäüä. Hikä iqu haqä yätqä äwämätätqe, äpäqe, ämaqä pizqä päsanqiyä” ätukqe.

¹⁹ I tquannga, kukñuä-suqenqä näqnqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, iinjä äwipiyi, kukñuä ktqe, iquauqä-quwänqä äyä uwqanği näqnqä ekuwi. İnğanı, qu Ique a maqänä kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä huizi-pqä iquaunqä kñuä kuapanä indqänäpu, zä ipu, hinuinä äqunquwi.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenqäS

²⁰⁻²¹ İnğanı, kukñuä-suqenqä näqnqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Jisasi Iqueä kukñui quwä mapñqä dinqä, hinuä ängüänä äqumbu äpmaminuwi. İnğanı Ique yamwiqä äväpu, ämaqä naqä Romätanjä iqueä hipa iqi wipnuwä dinqä,

iqua ämaqä tämaqä ipnqä hñquau ändowatkuwi. Tämaqä äukuwä iqua, quanqi, naqä-qakuä enqä-pa imäkäpu, yatnqä tiinjä äwikuwi. “Näqñqä-vqä Iquki, ne näqñqä ae ämequnä. Si kukñui, jänäninä ätätnä, qokä-apäkiu naqä-qakuinä ämotquetqäninyä. Itanga iquau ämotquetnängani, Si iquauqä yoqenqä knuä mindqänqä itnä, kukñuä naqä-qakuinä ätätnä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqenqä ämotquetqäninyä. ²² I etanqi Si knuä äänä kiyqiyä? Mbqä takisi, Romätanä iquauqä ämaqä naqä Sisa iqueni, ävquatunquätanä, mäwqä iquatunquätanä?” ätukuwi.

²³⁻²⁴ Iqu, qu kukñuä quanqä imäkäpu tquanquwinqä näqñqä ae eäqe, kimanji, “He mbqä äma äpäpu, mändquapu. Mbqä iunji, ktqetänä, yoqetänä, tqueqäwä?” ätukqe.

Qu kimanji, “Sisa Romätanä iqueqäqä” ätukuwi.

²⁵ Ga, Iqu kimanji, “Nätmatqä Sisa iqueqä etanqutqe, ii ique wipnqce. Inji, nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä etanqutqe, Ique wipnqceqä” ätukqe.

²⁶ Inji, Iqu qokä-apäkä itä anä pmetanquwängani, ämaqä naqä iqua, Ique kukñuä mitnqä dinqe, kukñui quwä mämeqä iminjuwi. Iqu kukñuä kimanji änguanänä dinä tquanqi äwipiyyi, iqua yäunjuä ipu, kukñuä hui matqä ipu, qanyä äpmakuwi.

*Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua anqumä vauqenqä ätukqe**

²⁷ Qänakndani, ämaqä Satyusi hñqua, Jisasi Iquenyqä äpkuwi. Satyusi iqua, “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anqumä mäwauqä ipnqäwä” tqä-quae. ²⁸ Iqua äppiyyi, Jisasi Iqueni, “Ämotqueqä Iquki, Mosisi iqu bukä iunji, Israitqä iqunenyqä tiinjä ätätä äqäkqe.

Ämaqä hñqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, iquenyqä tnänqe, känguequ apäqñqä ämetä, ymeqä hemeñqiyä,† ätätä äqäkqe” ätukuwi.

²⁹ “Itanga hinuiqänäni, ämaqä 7 hñguiqua äpmaminjuwi. Itanga inquiquautani, kätequ apäkä ämeqe, ymeqä meämeqänqä äpäkonqce. ³⁰ Itanga apäqñqä iinj, känguequ ämeqe, iqu-pqä äpäkonqce. ³¹ Itanga, kängua huiziqu apäqñqä asä iinj ämeqe, iqu-pqä inä äpäkonqce. Ii tiinj. Eeqänänä inquiqua, apäkä iinj ämapiyyi, qu ymeqä meämeqänqä äpäkonquwi. ³² Qänakndani apäkä ii, inä äpäkonqce. ³³ Inji, ämaqä äpäkombqä iqua anqumä äwauqanquwängani, apäkä ämaqä inquiqua eeqä ämaminjuwä täsi, tqueqä heäniqäwä?” ätukuwi.

³⁴ Iqu kimanji, “Qokä-apäkä ämanätqänjuwi, ii tänqanji. ³⁵ Itanqi qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqu iquauqce, ‘Qu anqi äwauwu, Nyitä anä pmepnqä qäyunänä iquaiqä’ täniqä iqua, qu inqanji mämanqä ipnuwi. ³⁶ Goti Hanjuwä Iqu qunji anqumä ae äwauqumuatätqä-qae, Iqueqä ymeqä eäpiyitani, enätqä iqua enqä-panä eäpu, anqi mäpäkonqä da ipnuwiqä” ätukqe.

³⁷ “Inäqe, ämaqä ae äpäkombqä iqua, qua äptepqä duta anqi äwauwnuwä dinqe, Mosisi iqu-pqä ae ämänätquakqe. Tiinj. Iqu kukñuä, zä wänqä tä äsäminqenqä, bukiu äqiyätäqänqanji, tiinjä äqäkqe. *‘Naqä Iqu, Aprähämä iqueqätä, Aisakä iqueqätä, Jekopä iqueqätä, iquauqä Goti Hanjuwä Iqueqä.*† ³⁸ Itanqi Goti Hanjuwä Iqu ämaqä pizqä iquauqä ma, hänä äpmeñuwä iquauqä-quwi. Goti Hanjuwä Iqueqä hinjuä iqinj, qokä-apäkä eeqänänä, awäka iinjä iquatä qäsänä, hänä äpmeñäuä” ätukqe.

³⁹⁻⁴⁰ I tquanqa, qu Iqueqä kimaninqä zä ipu, yatnqä hñqu inä mavqä ikuwi. Iutanji, kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, “Ämotqueqä Iquki, Si kukñui, änguanänä ätunyä” ätukuwi.

Kraisii Iqu, tqueqä ymeqäwä?§

* **20:26** Matiu 22:23-33; Makä 12:18-27 † **20:28** Kukñuä-suqä 25:5 ‡ **20:37** Anqumä Itmakqä 3:6 § **20:39-40** Matiu 22:41-46; Makä 12:35-37

⁴¹ Inġani Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqe, Kraisi ne ämineyätņqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunüä ikqä Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ näqņqä äänä epu tätqänäüä? ⁴²⁻⁴³ I etanġqä-qe, apqä bukä iunġi, Dewiti iqu tiinġä ätkqe qä äqänänä.

*‘Naqä Hanjuwä Iqu, ηqä Naqä Ique tii ätukqe qä, “Nyi Tqä himä-wiunġä iquauņi, Saqä yäpä iqi pmuatekimniqänġanġe, Si Nyaqä hipa ämuanġisa pmatņqinyä” ätkqe qä’ äqänä.**

⁴⁴ Inġi änäänġä? Kraisi Iquenyqe, Dewiti iqu ‘Nqä Naqä Iqueqä’ ätqeuä. Inġi ämaqe, Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ änäänġä tätqänäüä?” ätukqe.

Wopqä ipu, kukņuinä tqä-quauņqä, wa wipiyät

⁴⁵ Itanġa qokä-apäkä iqua qätä yqänä pänätanġuwänġa, Iqu Iqueqä wäunüänġä ämotquaminġä iquauņi, tiinġä ätukqe. ⁴⁶ “Kukņuä-suqenġä näqņqä iquauqä suqä quvqenġe, wa wipiyä. Qu suqä tquauņqe, kiinġä äwinyänä. Gquä quäuqä ipmbu qanġ upņqäüä. Ququawä aquväqņqeunġi, ämaqe iquauņi, ‘hiunġinġanġä’ tupņqäüä. Anġ aquväqņqeunġi, anġ äņġuä iqinyä pmapņqäüä. Ymisänġä naqä imäkqänġanġä-pqe, anġ äņġuä iqinyä pmapņqäüä. ⁴⁷ Inġi qu apäqņqä iuaunġi, quanġä ätuäpu, quwqä anġi quwä mapņqäüä. Qu tääqä quäuqä ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quanġä tquäpņqäüä. Iqu suqä quvqä iwäsäuniqänġanġi, ämaqä iinġä iqua, quwqä hanġ-iqe, ämaqä huizi iquauqe, ämäwqätäuniqeqä” ätukqe.

21

*Apäqņqä nätmätqä maeqä hui, mbqä ätnämäukqenġä**

¹ Inġani Jisasi Iqu hiņüä ämoqunäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänġä iqua äpäpu, mbqä pņqä-wiqä ipņä iu mbqä tnämäuqanġä äqunġqe. ² Inġani apäqņqä mbqä maeqä hui, mbqä wänġä hnġuaqu tnämäuqanġi äqunġqe. ³ E äqunäqe, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqä. Apäqņqä mbqä maeqä ii mbqä ätnämäuqe, qokä-apäkä eeqänänġi, ämäwqätäuqi. ⁴ Ämaqä eeqänänġä iqua, quwqä mbqä kuapä iutanġi, wänġä hmbu ätnämäuqä. I etanġi ii äwa itä, ‘buayä mbqä inġmqä’ tä ämenġe, ätnämäuqiyä” ätukqe.

Hanġ-iqä hea yäpakänġa timäuniqenġät

⁵ Inġani ämaqä hņqua, hiqäva-imäkqä anġä iunġä kukņuä tii ätmiņuwġi. “Ämaqä anġä ämätkuwä iqua, qu hikä äņġuänänġitä, nätmätqä ämaqe Goti Hanjuwä Ique äwimiņuwitä ämepu, anġä tä äņġuänänġä ämätkuwiqä” ätmiņuwġi.

⁶ I tqanġä äwiyäqe, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nätmatqä he hiņüä äqunänġuwä tä, qänakndanġi hikä hņqu, huizi iqueuä haqä yänġi mäwiqä yänġiqeqä. Qu eeqänänġi ämisqiyäpu, qua mäņi tnämäupnuwiqä” ätukqe.

⁷ Iqu e tquanġanġi, qu yatņqä äväpu, “Näqņqä-vqä Iquki, nätmätqä ii, hea äkņġa timäuniņqäwä? Hiqņqä äsque ganä timäuqanġuti qunanġquwä?” ätukuwi.

⁸ Iwä, Iqu kimanġi, “Qu quanġä etäpu, hiqä kņuä indqänġä qui emäkqänġe, he mimbiyä. Ii tiinġä. Ämaqä kuapänä hņqunä-hņqunä äpäpu, Nyaqä yoqe etäpu, ‘Nyi ämaqä qäqunġä’ hitpnuwiqä. Mä, ‘Hea qäqiqinġä’ hitpnuwiqä. I etanġi he iquauņi, qänaknä mäwivändqä iqäpņqä. ⁹ Itanġa he, ‘Ämaqä qua huitanġä-huitanġä iutanġi mäkä äunġäüä’ ä ‘Ämaqe, quwqä ämiqä iquau huätä dowatpņqä mäkä itqänäüä’ tqanġä qätä äwiyäpiyänġanġi, he zä ipu, yäunüä-yäunüä miqä pa iqäpņqä. Nätmatqä tä ganä timäuniqä-qe, hea yäpaki maqänä matimäuqä yänġiqeqä” ätukqe.

¹⁰ I ätuäqetanġi, tiinġä ätukqe. “Ämaqä hņqua, ämaqä huiziquatä mäkä hmbņqä ipäqäpnuwi. Itanġa qua naqä iu miqä hņqueqä ämaqe, huizi iqueqä iquatä

* **20:42-43** Apqä Bukä 110:1 † **20:44** Matiu 23:1-7; Makä 12:38-40 * **21:** Makä 12:41-44 † **21:4** Matiu 24:1-51; Makä 13:1-37

mäkä humbñqä ipäqäpnuwi. ¹¹ Qua huiunji, ekä itä, yäunüä-yäunüä naqänänjä timäuniqe. Hñqäqinji, buayä dä naqänänjä timäuniqe. Hñqäqinji, täñjä-yaqä naqänänjä timäuniqe. Itanğa qäukuä yätutanji, hiqñqä naqänänjä ätimäutä, he zä emäkäniqeä.

¹² I etanği nätmatqä iinji änyä etanğani, qu a ekiqätäpu, quvqä emäkpnuwi.† Qu Nyaqä yoqä mändi äkittqäpñqä diñqä indqämbu, anä aquväqñqä iunji, kukñuä ätäpu guä hikiqiyaupnuwiqä. Itanğa etma äwäpu, ämaqä naqä huitanjä-huitanjä iquauqä hinuä iqi hekitqätepnuwi. ¹³ Nätmatqä iinji emeqanğutqänğanji, ii hiqä kukñuä äñguä we-hunqä-tänji awä tpuwänqä-ganji. ¹⁴ Iinjä emäqanğuwänğa, he kukñuä kima tupnuwä diñqe, kñuä ganä mindqänqä pa iqäpnä. ¹⁵ Nyi kukñuitä, näqñqetä, Nqä-näuä hitapmniqe. Ga ämaqä qui emäkätqänjuwä eeqänänji, qu huätä ämaemäupu mändi maekittqiyqä ipnuwiqä” ätukqe.

¹⁶ “Hiqä hinaqä-hinuuatä, hita-hingukatä, itanğa näueqä iquatä, qu hiqä mäkä-hunqä iquauä hipa du hewipnuwi. Ga qu hesanjä hñquau pizqä päkpnuwi. ¹⁷ He Nyaqä yoqä-tänuenä etanğä, ämaqä eeqänänji äwqä quvqä emäkpnuwi. ¹⁸ Inäqe heyaqä nyuänjä iunji, dä hui qui näweqä mimäkñqä yäniqe. ¹⁹ Inğanji he yänänäqñqä äpmamipqe, he hänjä äñguänä pmepnuwiqä” ätukqe.

²⁰ I ätuäqetani tiinjä-pqä inä ätukqe. “Jerusälemänji, mäkä-iqä iqua äpäpu, qäuiqä ktäuqanğä hinuä qumbiyänğanji, he näqñqä tiinjä hipnuwi. ‘Anä-himqe qui imäkñqä hea, qäqiqinjqä’ kñuä heyquänä. ²¹ Inğanji qokä-apäkä qua Jutiya iu äpmeñuwä iqua, ze, qoqonjä yätunqä hipnuwi. Qokä-apäkä anä-himqä Jerusälemä iu äpmeñuwä iqua, anä-himqä iunji äväma, huiunqä upnuwi. Itanğa ämaqä Jerusälemä iu yäpaqänğisa äpmeñuwä iqua, yäpänğisa mäpaquvqä ipnuwi. ²² Hea inğanji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukñuä ätänqä-pa, naqä-qakuä iinjä timäutñqä diñqe, iquauqä suqä quvqenqä iinjä väniqe. ²³ Itanğa, apäkä äwqä-tänjä iuaunqätä, ymeqä anuänqä-tänjä iuaunqätänji, huäqä kiinjä hunqeä. Ii tiinji. Hanjä-iqä naqänänjä qua täu ätimäutä, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä inñqe, qokä-apäkä inğa pmamipqä iquau wimeniqe. ²⁴ Itanğa hñquauñi ipäqäyünätä päkpnuwi, huiziquauñi, ämaqä huiziquauqä wäunüä hiñginäwa äwiyäpu pmepñqä diñqä, ätuma upnuwi. Itanğa Jerusälemänji, Israitqä iquauqä nokuiyqä iqua, mändi äkittqiyäpu, hea Goti Hanjuwä Iqu iquaunqä ätekqä iqu qäpu heqanğanqe, qui imäkqänqä pmetpnuwiqä” ätukqe.

²⁵ I ätuäqetani, tiinjä-pqä inä ätukqe. “Hea inğanji, mäptqä iuta, qanüä iuta, qätäqueqä iuta, hiqñqä huitanjä-huitanjä timäuniqe. Itanğa qokä-apäkä qua täu imä äpmeñuwä iqua, eqä-huänjä äusuätä ämñga peyqanği äqumbiyänğanji, quwqä kñuä indqänqe qui iwimäkqanğuti, yäunüä-yäunüä ipnuwi. ²⁶ Itanğa nätmatqä qäukuä haqä yätutanji ävämapñqä imäkqanği äqumbiyi, qokä-apäki, ‘Qua täutanji squä timäutñqätiyä?’ kñuä indqänäpu, yäunüä-yäunüä ipu, hinuä qanjä äma ikäpnuwi. ²⁷ Inğanji qu, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yänänäqñqetä, Iqueqä we-hunqä naqänänjä itä pğanği qumbnuwi. ²⁸ Hea nätmatqä tä änyä qe ipäqiyqanğanji, pämä yänänäqñqä ätqäupu, hinuä haqä yätu qunğpñqä. Goti Hanjuwä Iqueqä etmetñqe, qäqiqinjqä” ätukqe.

²⁹ I ätuäqetani, Iqu kukñuä ktqä tiinjä ätukqe. “He zä-eaqä iutä, zä huizi iquautä hinuä äqunäpu, näqñqä mapiyä. ³⁰ He zä-mñjä änyä-hänjä inğanğqe hinuä äqumbiyi, näqñqä äyä etqänjuwiqä. ‘Ii hea mäptqä äñguä tätñqänğanjqä.’ ³¹ Inji Goti Hanjuwä Iqunä miqä timäutñqe, asä inänjqä. Nätmatqä Nyi tänğa etqe, ipäqiyqanği hinuä äqumbiyänğanji, he näqñqä hipnuwi. ‘Goti Hanjuwä Iqunä miqe, timäutñqänğanjqä.’

† 21:12 Matiu 10:16-22; Makä 13:9-13

³² Nyi he naqä-qakuä etqä, qokä-apäkä hea inga pmapnuwä iqua, qu mapäkonqä yqänä pmetanuwänga, nätmatqä eeqänänjä iinj timäunige. ³³ Qäukuitä, quaetä qui imäknäniqä-qe, Nyaqä kuknui, qui mimäkñqä yäniqeqä” ätukqe.

³⁴ I ätuäqetäni, tiinjä-pqä inä ätukqe. “He änguanä mimbiyä. Eqä änäpu, hea ique-ique qämä-qämä iqe, ii quvqe. Nätmatqä hiqä huiwiñqä knuä kuapä indqänqe, iipqe quvqe. He suqä iinjä imäkqanqepqe, hea iqueni, guä enqä-pa maqänä heuniqeqä.

³⁵ Ii tiinji. Hea ingani, nätmatqä Nyi etqe, qokä-apäkä qua täu äpmeñuwä eeqänänjä iquauni äwimenige. ³⁶ Inji, nätmatqä eeqänänjä iinjä iqua, ämäequtäupnuwänqätä, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueuä hinuiqi tqäpnuwä diñqetäni, he hea ique-ique änguanänjä äminyäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqäpñqä” ätukqe.

³⁷ Ingani hiunji eeqänänjä iunji, Jisasi Iqu, hiqäva-imäkqä anjä ququawä iqi ämotquaminqe. Heatqänqani Iqu qoqonjä Olipä iu hiqaqä äwiqisminqe. ³⁸ Itanga qokä-apäkä eeqänänji, Iqueqä kuknui qätä wipñqe, zinuänga äquvepminjuwi.

22

*Qu Jisasi Ique pizqä päkñqä ätkuwiñqä**

¹ Hiunji naqänänjä qu “Bretqä yenüä qo matäuqä bnqänqanjqä” ätminjuwä iqu, ätimäutñqä qäqi ekqe. Hiunji iquenyqe, qu Pasopa ätminjuwi. ² Ingani hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, qokä-äpäkiunqä zä ipu, Jisasi Ique äpäkpnuwä diñqä hänaqänqä qävqä ämävqänminjuwi. ³ Ingani Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, Jutasi iqueqä äwqeu äpaqukqe.† Qu iqueqä yoqe, “Iskarioti iqueqä” ätminjuwi. Iqu ämaqä 12 iquautanjä ique. ⁴ Iqu äwäqe, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, hiqäva-imäkqä anji qui mimäkqänqä miqä naqä iquautä, Jisasi Ique iquauqä hipa iu vätnqä hänaqä diñqä ätukqe.

⁵ I tquanqa, iqua aquvänä ipu, “Mbqä hui ktapatunqeqä” ätukuwi.

⁶ Ita Jutasi iqu “änguiqä” ätuätä, Jisasi Iqueni iquauqä hipa iu vätnqä diñqä hea qäyunänqanqä, qokä-apäki Jisasi Iqutä anä mäpmeqä etanuwänqanqä, hinuä äqunä äpmaminqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuä yätquakä iquatä, ymisänjä yäpakä änguwänqanqä† (22:7-38)

⁷ Hiunji naqänänjä bretqä yenüä qo matäuqä bnqä iqu ätimäukqe. Quväukuä ique-ique hiunji iqueni, Israitqä iqua Pasopanqä knuä indqänäpiyänqani, sipsipqä hui äpäsäpu gpnä. ⁸ Hiunji iqu ae ätimäuqanqani, Jisasi Iqu, Pitä iquesä, Jonä iquesä ändowatätä, “Hiunji naqänänjä tqueni, qe äwäsinyä, neyaqä buayi näwinyä nemäkinyqä” ätukqe.

⁹ I tquanqa, iquaqu yatñqä äwikiyi, “Ye näwinyäni ängi imäkenqäwä?” ¹⁰ Mä Iqu kimanji, “Qe anä-himqä yäpä ingisa äyäsianqani, ämaqä eqä-häkä qondä a qätqä hnqu ämimbnqäüä” ätukqe. “Qe ique qänaki wivändiyinqe. Anjä iqu paquvqanqutqä iqueni, eequenä paqupiyä. ¹¹ Itanga anjä kaniqueni, ‘Ämotqueqä Iqu, si yatñqä kiyenqä äyandowatqiyä’ suinyqä. ‘“Nytä, Nqä ämaqä wäunuänqä ämotquetñqä iquatä, hiunji naqä tqe, buayä natunquä anjä hiqñqä ängikä?” äyatqiyä’ suinyqä. ¹² Ingani iqu, anjä hiqñqä naqänänjä haqä yätqä ämätnänqä iqueni ämäqesquenqiyä. Iquvanätä, buayä nqätä, näwenyä imäknänä. Qe iqini, buayä näwenyä inemäkinyqä” ätukqe.

¹³ I tquanqa, iquaqu äwiyi, nätmatqä eeqänänjä Jisasi Iqu ätukqä-pa witanji äqunyyi, buayä näwenyä imäkkiyi.

* 22: Matiu 26:1-5; Makä 14:1-2; Jonä 11:45-57 † 22:3 Matiu 26:14-16; Makä 14:10-11 ‡ 22:6 Matiu 26:17-30; Makä 14:12-26; Jonä 13:1-17:26

14-15 Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä wäunjuänqä ändowatminqä iquatä, buayä bñqä äpmapiyänqani, iquvanä iu äwi tii ätukqe. “Hiunji naqänänä tä ätimäuqä tqenji, Nyi buayä Pasopa tä, hesä natunqunenqä kuapänä nyinätanji äpmenänä. Buayä qäpu änani, Nqä huiwä täñä-hunqä mamqänä. 16 Nyi he etqä. Buayä Pasopa iqueqä quati, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji naqä-qakuänänä timäuqanqanqe, Nyi ique anqu manqä iqämqänä” ätukqe.

17 Inqani,§ Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änqaiqä” ätuäqe, tii ätukqe. “He wainqä-eqä-häkä tä ämepu, wänqäpu-wänqäpu biyä. 18 Nyi he naqä-qakuä etqä. Tängata tiinji, Goti Hanjuwä Iqunä miqe äpqañqanqe, wainqä-eqä tä anqumä manqä iqämqänä” ätukqe. 19 Iinji qäpu ätuäqe, Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änqaiqä” ätuäqe, äkutätä, iquau ävätä tii ätukqe. “Tä Nqä huiwä, he yätamakqä hiyätñqä etapqänä. Nyinyqä knuä indqänäpu, iinä imäkpäñqä” ätukqe.

20 Qu buayä qäpu ganquwänqa, Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, bretqeu imäkkqä-pa imäkäqe, tii ätukqe. “Wainqä-eqä-häkä tä, kukñuä Goti Iqu hesä guä ämäsäuqä häñyi. Ii naqä-qakuä imäkätñqe, Nqä häñeqe, he yätamakqä hiyquäninqä equatemqänä.

21 Inäqe qätä nyipiyä. Ämaqä, Nyi bäkpñqä iquauqä hipa iu nyivätñqä iqu, Nyitä iquvanä täunji anä äpmenue. 22 Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu, Iquenyqä ätekqä iu wänqiyä. Inäqe ämaqä Nyi ämbäkpñqä iquau nyivätñqä iquenyqe, huäqä-hunqe naqänänijqä” ätukqe. 23 I tquanqa, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, iquauqä quwä yatñqä änyäpu, “Suqä tä imäkäninqe, tqukinqä tqiyä?” ätñguwi.

“Nesanä naqe, tqukinqäwä?” ätñguwinqä

24 Inqani wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, “Neqä naqe, tqu pmeniqätiyä?” tpu, kukñuä mäkä äunminjuwi.

25 E hunqanquwänqa, Jisasi Iqu tiinä ätukqe. “Ämaqä huizi iquauqä ämiqä naqä iqua, qokä-apäkiu wäunjuä vqä iquaiqä. Inji naqä iquauñqe, qu ‘Ämaqä yätamakqä äñguä vqä-quaeqä’ ätätqänjuwi. 26 I etanji he iinji mimäkpä pambiyä. Hiqä hitmqä iqu, hiñgua yäpakä, yoqä maeqä-qu enqä-panä äpmenä. Hiqä ämeyqä iqu, wäunjuä-eyqä-qu enqä-panä äpmenä. 27 Inji ämaqä buayä nätnqä iquvanä iu äpmenqä iqu, ämaqä buayä meqisqä ique ämäwqätäunä. Iinä etanji, Nyi hiqä wäunjuä heyqä enqä-panä äpmenänä.

28 Hanä-iqä nyimeqanqani, he manyivämeqä Nyitä anä äpmenquä iquenjqä. 29 Iutani Nqä Apiqu Nyi ämaqeü mimqä yoqä naqä ändapkqä-pani, asä iinji Nyi he etapqä. 30 Inji Nyaqä ämaqeü miqä iunji, he Nyaqä iquvanä iu äpmapu, buayätä eqätä änäpu, itanqa Israitqä iquauqä hueqä-himqä 12 iquau iwäsäupu, zä-hawä äñquänänä iu pmeqäpñqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu Pitä iqueni, “‘Nyi Iquenyqe änyä mañqe qä’ tñqinyä” ätukqenqä**

31 I ätuäqetani, Iqu “Saimonä iquki, qätä nyiyä” ätukqe. “Setänä iqu, ämaqe kuä-witqä hinoqukuä huätä ämamäutqänjuwä-pa, heqä quuvqä heqiyqe yamwiqä hiyätñqenqä, Goti Hanjuwä Ique yatñqä ae ävqe. 32 Iinä etanji, tqä quuvqä heqiyqe qui mimäknqä yätñqe, Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ae ätqe qä. Itanqa si anqu äpätnänqani, tqä tta-tunquäkau yänänäqñqä wisñänqeqä” ätukqe.

33 Pitä iqu kimanji, “Naqä Iquki, Sitä guänqä anä äwita, anä päkonenqä, näwinyä imäknmä äpmenänä” ätukqe.

§ 22:17 Matiu 26:26-28; Makä 14:22-24; 1 Korinä 11:23-26 * 22:30 Matiu 26:31-35; Makä 14:27-31; Jonä 13:36-38

³⁴ I etanġi Jisasi Iqu, “Pitä iquki, Nyi jänä äktqä. Heatqä tqueni, kukutakisqä äkakä matqänġa, si Nyaqä yoqe, zä hñquaqui-hñque hisñqinyä” ätukqe.

³⁵ Ita, eeqänänjä iquaunġi, “Nyi hiqä mbqä qa mñqetä, qa-pqetä, yukä ämuasmäuqetä, maeqä hendowatkqänġani, he nätmatqenqä äwa ikuwätanä, äwa miqä ikuwätanä?” ätukqe.

Iqua, “Äwa miqä ikqueqä” ätukuwi.

³⁶ Ga Iqu tii inä ätukqe. “Iinjä etanġi, täñġani, ämaqä mbqä-qa mñqä-tänjä iqu, äma wätñqe. Ämaqä qa-tänjä iqu, äma wätñqe. Itanġa ämaqä ipäqäyujä maeqä iqu, iqueqä gquä quäuqä ämetä, ämaqä hñque mbqänqä imäkätä, ipäqäyujä mbqä yätñqe. ³⁷ Ii tiinjqä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunġi, ‘*Qu iquenyqä “Ämaqä quvqueqä” ätkuwiqä*’ ätä äqänänä.† Nyi jänä etqä. Kukñuä iinjġi, Nyinyqä anġi päñqiyä. Kukñuä eeqänänġi, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu Nyinyqä ätäñqe, naqä-qakui täñġa ätimäuñqiyä” ätukqe.

³⁸ Inġani iqua, “Naqä Iquki, ipäqäyujä hñquaqu täqiyqä” ätukuwi.

Iqu kimanġi, “Ii qäyujqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, qoqonjä Olipä iu, Goti Iquenyqä tääqä ätkqenqä†

³⁹ Inġani, Jisasi Iqu anjä-himqä iunġi äväma, qoqonjä Olipä, inġa-inġa iqis-minqeuñqä ekqe. Itanġa Iqueqä wäuñuänqä ämotquaminqä iqua qänaki äwivändkuwi. ⁴⁰ Iu ätimäuپیي, Iqu iquaunġi, “Yamwiqä iqe, he mäñdi maekittqiyqä yätñqä diñqe, Goti Iquenyqä tääqä tupiyä” ätukqe. ⁴¹ E ätuäqetani, äväma äwäqe, ämaqä hikä tnämäuqä-panjä iinjäqi ätqäwäqe, qonjä äuktäutä, tääqä ätukqe. ⁴² “Apikuqi, Si äkinganġutqe, häkä hanjä-iqä-tänjä tqu huätä mäñdavä. Iinjä etanġi Nyaqä änyinqeuñġi, qäyä enä. Tqä äkingeu ätimäunä” ätukqe. ⁴³ I tquanġani, enätqä qäukuä haqä yätutanjä hñqu äwimeqe, Ique yänänäqñqä äwikqe. ⁴⁴ Itanġa Jisasi Iqu hanjä-iqä naqänänjä ämetä, tääqä yänänäqñqä tquanġa, Kiqä dñi, hanqeqä enqä-panġi, qua mäñi iokqe. ⁴⁵ Iqu tääqä qäpu ätuäqe, pämä ätqäutä, Iqueqä wäuñuänqä ämotquaminqä iquaunqä äukqe. Iquau äwimeqe, iqua äwqä hanjä naqänänjä vqanġi, hiqaqä witanġä äqunqqe. ⁴⁶ E äqunäqe, “Sunqä hiqaqä wiñäuä? Ävaupu, yamwiqä iqe, he mäñdi maekittqiyqä yätñqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tupiyä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau äwikqenqä§

⁴⁷ Jisasi Iqu kukñuä yqänä tätqätanġa, ämaqä kuapanä äpkuwi. Iqueqä ämaqä 12 iutanjä hñqu, iqueqä yoqä Jutasi, iqu iquau ätuma äpkqe. I ätuma äpäqe, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi, quneqä vätnqä äpkqe. ⁴⁸ Ii iqanġani, Jisasi Iqu, “Jutasi iquki, si quneqä ävätnä, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueni ämaqä iuqä hipaeu wiñqätanä?” ätukqe.

⁴⁹ Ämaqä Iqutä anä äpmaminjuwä iqua, nätmatqä ii timäuqanġi äqumbiyi, “Naqä Iquki, ne ipäqäyujitä ämaqä äpäsatunquätanä?” ätukuwi. ⁵⁰ E ätupiyi, iquautanjä hñqu, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäuñuä-wiyqä hñqueni, ipäqäyujitä iqueqä qätä ämuangisa mñä hämänä ätqavämäukqe. ⁵¹ E iqanġa, Jisasi Iqu “Qäyä enä” ätuäqe, qätä a ämaqätätä, anġu ämäqumuatekqe.

⁵² Inġani Iqu hiqäva-imäkqä naqä iquatä, hiqäva-imäkqä anjä qui mimäkqänqä miqä naqä iquatä, Israitqä iquauqä ämaqä naqä iquatä, qu Ique a kiqätpnqä äpkuwä iquaunġi, “He ipäqäyujitä, jävqätä a äqätqä äpquwi, ämaqä äpäsatä quwä-meqä hñque a äkiqätätqänjuwä-pa, Nyi-pqe, iinjünä etanġi anġiqätqäuä? ⁵³ Hiunġi ique-ique Nyi hesä hiqäva-imäkqä anjä ququawä iqi pmetanġani, he a manġiqätqä itqänjuwiqä. Iinjä etanġi heatqä yänänäqñqä ätimäuqäqe, ii hiqänġanġqä” ätukqe.

† 22:37 Asayä 53:12 ‡ 22:38 Matiu 26:36-46; Makä 14:32-42 § 22:46 Matiu 26:47-56; Makä 14:43-50; Jonä 18:1-11

*Pitä iqu, 'Nyi Jisasi Iquenyqä maqñqeqä' ätkqenqä**

⁵⁴ Iqu i tquanğa, iqua Ique a äkiqätäpu ätuma äupiyyi, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä anä yäpä ingisa ätuma ekuwi. E wätqätanguwänğanı, Pitä iqu kinä nänı ti ätqawäwätä, qänaki äukqe. ⁵⁵ Inğanı qu täknä yäpä yänğisa tä ikepu quamä pmeqanğuwänğa, Pitä iqu quvaqä awä iqi äpmakqe.

⁵⁶ Qu e äpmetanğuwänğa, wäunüä iqä apäkä hui, Pitä iqu tä ttawä iqi pmetanğı äqunäqe, hinüä yänänäqñqä äqunä, “Ämaqä tqu, Jisasi Iqutä anä äpmeniyiqä” ätukqe. ⁵⁷ I tquanğa Pitä iqu, “Apäkä iiki, nyi Iquenyqe, maqñqeqä” ätukqe.

⁵⁸ Ga wänqäpu äpmapiyyi, ämaqä hñqu ique äqunäqe, “Si-pqä iquautanğı-kiyqä” ätukqe.

I tquanğa Pitä iqu, “Ämaqä iquki, nyi hmanğqä” ätukqe.

⁵⁹ Mä quäuqänä hmbu äpmapiyyi, ämaqä huiziqu yänänäqñqä ätukqe. “Ämaqä tqu, Galilisanğı-qu hitanğı äqunätmä, ‘Iqu Jisasi Iqutä anä äpmeniyi-qe’ naqä-qakuä etqänä.”

⁶⁰ I tquanğa Pitä iqu, “Ämaqä iquki, si kukñuä ii ätnı, nyi maqñqeqä” ätukqe. Iqu kukñuä yqänä tätqätanğa, kukutakisqä äkakä ätkqe. ⁶¹ Asä qänğanı, Naqä Iqu hiqumuanğä äwiyätä, Pitä ique hinüä ämoqunğqe. Inğanı Pitä iqu, Naqä Iqu, “Heatqä tquenı, kukutakisqä äkakä matqänğa, si Nyinyqe, ‘Maqñqeqä’ hñquaqui-hñque ttñiqä” ätukqenqä kñuä äwikqe. ⁶² Iinğä iqe, yäpaqä mänğisa äwätä, kñuä naqänänğä äqäkqe.

Qu Jisasi Ique tä säwqä äväpu, äpäkkuwinqät†

⁶³⁻⁶⁴ Inğanı ämaqä Jisasi Ique a äkiqätkuwä iqua, Ique kukñuä quvqä ätuäpu, jävqä äpäkkuwi. Ga, tapätapi Iqueqä hinuii ktqä äpmuatepu, tiinğä ätuminğıwi. “Si ‘Iqu bäsqiyä-qe’ hinüä enqä-pa natiyä.” ⁶⁵ Itanğa iqua kukñuä quvqä huisä qäsä ätuminğıwi.

Ämaqä naqä iquauqä hinuiqi, Ique kukñuä ämitkuwinğät‡

⁶⁶⁻⁶⁷ I imäkätqätanguwänğa, mäptqä timäuqanğanı, qokä-apäkä iquauqä ämaqä naqä iqua, qu eeqänä aquvä äqänğıwi. Ii hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenğä näqñqä iquatänji. Aquvä e äqämbiyyi, Jisasi Iquenı iquauqä aquväqñqä iunğä ätuma äupiyyi, “Si Kraisi ne äminesñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä äkikqä Iquki sätäti, ‘Nyi Qäqunğqä’ natiyä” ätukuwi.

Iqu kimanı, “Nyi he etqanğmdqe, he quuvqä maeqiyqä ipñqäuä. ⁶⁸ Nyi he yatñqä heyqanğmdqänğanı, he kimanı mandqä ipñqäuä. ⁶⁹ Iinğä etanğı, tänğata tiinı, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuanğisa pmetänğiyä” ätukqe.

⁷⁰ I tquanğa, ämaqä eeqänänğä iqua yatñqä tiinğä äwikuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqukitanğä?”

Iqu kimanı, “Hiqä-hiuä ae äyä ätqäuä. Nyi Qäqunğqä” ätukqe.

⁷¹ I tquanğa, iqua “Ne Iqueqä suqenğä awä-tqä hñquaunğä tääqä matqä yatunğue. Iqueqä-kiuä, manıuta tqanğı qätä qe äwiyänğunä” ätukuwi.

23

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqätä, Heroti iqueqätä, hinüä iqi ätqäukqenqä**

¹ Inğanı ämaqä naqä eeqänänğä iqua ävaupiyyi, Jisasi Iquenı, Pailoti iquenyqä ätuma äukuwi. ² Äwimapiyyi, Ique kukñuä mitpñqä ipäqiyäpu, Pailoti iquenı tiinğä ätukuwi.

* **22:53** Matiu 26:58,69-75; Makä 14:54,66-72; Jonä 18:15-18,25-27 † **22:62** Matiu 26:57-68; Makä 14:53,55-65; Jonä 18:12-14,19-24 ‡ **22:65** Matiu 26:69-75; Makä 14:66-72; Jonä 18:15-18, 25-27 * **23:** Matiu 27:1-2,11-14; Makä 15:1-20; Jonä 18:28-19:16

“Ne Āmaqä Tqu quvqä tiinjä imäkätqätanġi äqunätunġue. Neyaqa ämaqä iquauqä kñuä indqänġe qui iwimäkätä, ‘He Romätanġä ämiqä Sisa iqueni, mbqä takisi mäwqä pambiyä’ ätuätä, itanġa Iqueqä-kiuänġe, ‘Nyi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu he ämemqä atäunua änyikqä Iqunä, hiqä Āmeyqä Naqä Iqunjqä’ ätuätñqeqä” ätukuwi.

³ I tquanġuwänġa, Pailoti iqu Jisasi Iqueni, yatñqä tiinjä äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Āmiqä Naqä Iqukitanä?”

Ga Jisasi Iqu kimanġi, “Si qe ätnyä” ätukqe.

⁴ Inġanġi Pailoti iqu, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, qokä-apäkä iquautänġi, “Āmaqä Tque kukñuä mitmqä diñqe, Iqueqä suqä quvqe, hiñuä mäqunquä eänänä” ätukqe.

⁵ Inäqe, qu kukñuä yänänäqñqä tiinjä hui ätukuwi. “Iqu anġa-himqä eeqänänġa qua Jutiya iunġi, qanġa yäkenä itä, ämaqeu näqñqä ävätä, quvaqä äwqe, ävauqumuätätqänä. Iqu qua Galili iu ganä iäqetanġi, täqinyqä äpqäqeqä” ätukuwi.

⁶ Pailoti iqu, ii tqanġä äwiyäqe, “Āmaqä Tqu, Galilisanġa Iqutanä?” ätukqe. ⁷ Qu “Nñqä” tquanġuwänġa, iqu, “Jisasi Iqu Heroti iqueqä ämitñqeuä äpqäqeqä,” kñuä vqanġi, Heroti iquenyqä ändowatkqe. Hea inġanġi, Heroti iqu Jerusälemä iu yakuä pmetanġanġi.

⁸ Heroti iqu Jisasi Ique hiñuä äqunäqe, iqu aquvänä ikqe. Ii tiinjä. Hiñuiqänänġi Iqu ämaqä mimäkqänänġä di imäkqanġi qätä äwiminqenqä, Ique hiñuä qunätñqä äwinyätä, “Iqu nyaqä hiñuä iqi, ämaqä mimäkqänänġä di imäkänä” kñuä vqanġi äpmaminqe. ⁹ Ique äwimeqanġa, nätmätqä kuapänänġinġä yatñqä vqanġqä-qe, Jisasi Iqu kimanġi mätkuä ikqe. ¹⁰ E tuätqätanġa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qäqi ätqäupu, Ique kukñuä yänänäqñqä ämitkuwi. ¹¹ Inġanġi Heroti iquä, iqueqä mäkä-iqä iquatä, Ique quvqä imäkäpu, kukñuä quvqä ätuäpu, gquä hämänänġä äñġuänänġä hñqu ämepu äwiyätäpu, Pailoti iquenyqä anġu ändowatukuwi. ¹² Hiñuiqänänġi Heroti iquä, Pailoti iquä, himä-wiunqä äpmaminġiyä-qe, hiunġi iqueni, iquaqu näueqä imäkñġiyi.

¹³⁻¹⁴ Ique anġi wimeqanġa, Pailoti iqu hiqäva-imäkqä naqä iquauñqätä, ämaqä naqä iquauñqätä, qokä-apäkä iquauñqätä, tääqä ätuätä aquvä ämaqiyäqe, tii ätukqe. “He Āmaqä Tquenyqä nyitä kukñuä jänä imäkätunquä ätuma äpäpu, tii ändquwiqä. ‘Āmaqe, qu gapmanqä iquauñi hñġisanä itquapñqe, Āmaqä Tqu quvaqä kñuä indqänġe qui imäkätqänä.’ Inäqe, nätmätqä he ändquwinqe, nyi hiqä hiñuä iqñi yatñqä ämitmänġanġi, Iqueqä suqä quvqe mämoqumueqä iqänä. ¹⁵ Itanġa Heroti iqu-pqe mämoqumueqä itä, nenyqä anġi ändowatqiyä. Ne Ique pizqä päsatunquä diñqe, Iqueqä quvqe, hma etanġi äqunänueä. ¹⁶⁻¹⁷ Iinġinqe, nyi täñä-hunġenä äwimi, hiñuinä qunäwatmqänä.”

¹⁸ I tquanġa, qu eeqänänġi, manġa yänänäqñqä ätäpu, “Āmaqä Tqueni, pizqä äpäsatnä, Baräpasi iqueni nenyqä vquatäwatiyä!” ätukuwi. ¹⁹ Baräpasi iqu, Jerusälemänġi, gapmanqä iquatä mäkä äunäpu, ämaqä pizqä päsqanġi, guä äpmuatekuwä iquvi.

²⁰ Inġanġi, Pailoti iqu Jisasi Ique ävquatäwatätñqenqä winġanġi, anġu ätukqe.

²¹ Inäqe qu manġa yänänäqñqä tiinjä ätukuwi. “Zä-huätatä hueyä! Zä-huätatä hueyä!”

²² Ga anġunġi, “Sunqäwä? Iqu suqä quvqe, äki imäkätñqäwä? Ne Ique pizqä päsatunquä di, nyi Iqueqä suqä quvqä hui mämoqumueqä iqä-qae, täñä-hunġenä ävätmä, hiñuinä qunäwatmqänä” ätukqe.

²³ I tquanġqä-qe, qu manġa yänänäqñqä, “Jisasi Iqueni pizqä päkiyä!” ätqua äupiyyi, iqueqä manġi mändi äkittqäkuwi.

²⁴ Inġi Pailoti iqu, “Iquauä äwinqä dunä qänaknä wimqeqä” ätnġqe. ²⁵ Āmaqä, gapmanqä iquatä mäkä äunäpu, huizique äpäkkqä iquenyqä ätukuwinqe, Pailoti iqu

iqueni ävquatäwatqce. Itanğa Jisasi Iqueni, iquauä äwinqä iu qänaknä itä, ämaqä päsqä iquauqä hipa iu äwikqe.

Qu Jisasi Ique zä-huätatä äuekuwinqä†

²⁶ Qu Jisasi Ique ätuma äwäpu, ämaqä Saimonä Sairinisanä iqu, anjä-himqä iunqä tä pätgätanği a äkiqätäpu, zä-huätatä hunqe, ique quamä äwiwätäpu, “Jisasi Ique qänaki wivändiyä” ätukuwi. ²⁷ Iqua Ique ätuma wätqätanguwängganı, qokä-apäkä kuapanä Ique qänaki äwivändkuwi. Iquautanä apäkä kuapanänä hiua, pmaqä ipu, knuä äqiyäpu, qänaki äwivändkuwi. ²⁸ Qu iinjä iqanguwängga, Iqu qänaki hinuä ämoqunätä, “Apäkä Jerusälemätanä iuenä, Nyinyqä knuä maqiyqä pambiyä! Hiqä-hiuänqätä, hiqä ymeqänqätä qäpiyä” ätukqe. ²⁹ “Qakui tiinjqä. Hea qänakndanängganı, qu tii tpnuwi. ‘Apäkä qokitqä iuatä, ymeqä manyquä iuatä, ymeqä anuä mäwqä iuatä, qu quwqä-quwä aquvänä iqäuä.’ ³⁰ Hea inganı, ‘Qoqonä iquenä, he qua täqi äpäknäpu, ktqä naqumuätäpiyä’ tpnuwiqä.† ³¹ Ii tiinjqä. Tänganı qu zä eqä-tänä enqä-panä-qunä, suqä tä nyimäkätqänuwi, inji suqä quvqä imäqkä, zä yäuä äpitnqä enqä-panä iquauı, suqä äki iwimäkpnuwängqäwä?” ätukqe.

³² Itanğa Iqutä anäni, qu suqä quvqä imäqkä hnquaqui-pqe, pizqä päkpnqä ätuma äukuwi. ³³ Qu äupiı, hipkä ‘Ämaqä nyuänıqä’ ätminuwä iu ätimäupiı, Jisasi Iquesä, suqä quvqä imäqkä iquaqisä, zä-huätatä äuekuwi. Ämaqä hnquququ, Iqueqä hipa ämuangisa, huiziqueni, hipa qunamäuqänggisa äuekuwi.

³⁴ Ae äueqanguwängganı, Jisasi Iqu, “Apiquki, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäuvä. Nämatqä tä nyimäkquwinqe, qu maqñqeqä” ätukqe. Inğanı qu Iqueqä gquetä ämuasmänqetä iwäsäupu, kikinä mapñqä hänä ikuwi. ³⁵ Jisasi Iqu zä-huätatä hunganğanı, qokä-apäki hinuä äqumbu ätqäuminuwi. Ämaqä naqä iqua, Ique äkasuwä ätuäpu, “Iqu ämaqä huiziunı hänä iqumuatqä-queqä. Itanğa Iqu Kraisi, ne mineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunüä ikqä Iqu etanğutqe, Iqueqä-kiuä hänä iqumuatnänä” ätukuwi. ³⁶⁻³⁷ Itanğa mäkä-ıqä iqua-pqe, Iqu-tänä qäqıqi äpäpu, äkasuwä ätupiı, wainqä-eqä yänänäqñqä äväpu, “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iquki etanğutqe, Tqä-täuä yätamäkqä inyä” ätukuwi.

³⁸ Itanı Iqueqä nyuänä haqä yänıni, tuwanüä tiinjä äqäkuwi. “Ämaqä Tqu, Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqueqä.” ³⁹ Itanğa ämaqä quvqä Jisasi Iqutä zä-huätatä anä äuekuwä iquaqu, huiziqu äkasuwä tiinjä ätukqe. “Si Kraisi, ne äminesñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä äkikqä Iqukitanä? Si Qäquki etanğutqe, yätamäkqe, Tqä-täuä änyätnä, ye-pqe inä yesñqeqä” ätukqe.

⁴⁰ I tquanğa, ämaqä huiziqu qätä äwiyäqe, äkasuwä tii ätukqe. “Hanä-ıqä Iqu ämeqä-pa, si-pqä inä ämenyä. Si iinjä ätätñängganı, Goti Hanjuwä Iquenyqä zä makinqä iqiyä? ⁴¹ Yeqä suqä quvqä imäkqeutä, hanä-ıqä tä meqanguetanı, qu qäyunä yemäqäuä. İnäqe Ämaqä Tqu, suqä quvqä maiqueqä” ätukqe. ⁴² Iqueni qäpu ätuäqe, “Jisasi Iquki, Si Ämiqä Naqä äpmetñängganı, nyinyqä knuä indqänggtñqä” ätukqe.

⁴³ Ga, Jisasi Iqu kimanı, “Nyi naqä-qakuä äktqä. Tänganı, si Nyitä qäukuä yänıni anä pmenqueä” ätukqe.

Jisasi Iqu äpäkonğqenqäS

⁴⁴⁻⁴⁵ Hiunji quemisqeutä, awiyqä 3 kloknğanqä, mäptqä we maunqä itä, qua eeqänänä iunı hea äwäkqe. Inğanı, yuä naqänänä hiqäva-imäkqä anä yänggisa imaknminqe, ingi-ıngi äpkñga äpäwäkqe. ⁴⁶ Inğanı, Jisasi Iqu tääqä yänänäqñqä ätätä, “Apiquki, Nqä quuvqe, Tqä hipa iqi eqänä” ätukqe. E ätuäqe, qe äpäkonğqe.

† 23:25 Matiu 27:32-44; Makä 15:21-32; Jonä 19:17-27 ‡ 23:30 Hosiya 10:8 § 23:43 Matiu 27:45-56; Makä 15:33-41; Jonä 19:28-37

⁴⁷ Ae äpäkonganga, mäkä-iqetanä naqä iqu, hinuä e äqunäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeu ämamäutä, “Ämaqä Tqueä suqä quvqä imäkqe, aaqeqä. Ämaqä Jänänänä-queqä” ätkqe.

⁴⁸ Ämaqä eeqäpnä hinuä qumbnqä aquvä äqänminjuwä iqua, nätmätqä ii timäuqanji äqumbiyi, huäqä kiinjä wunqanqgetanji, quwqä quikuu ptqä äpäknäpu, anämqä anji äukuwi.

⁴⁹ Inäqe Jisasi Iqueqä käyämaqä iquatä, apäkä ique Galilisa äwivändkuwä iuatä, qu nätmätqä tä timäuqanqenqä kinä nänjisa hinuä äqumbu ätqäuminjuwi.

*Jisasi Iqueqä huiwi, pnqä ekuwinqä**

⁵⁰⁻⁵¹ Inqanji ämaqä hnqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe Josepä ique. Iqu Israitqä iquauqä anä-himqä Arämatiyatanä ique. Iqu ämaqä jänä-nu eä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeuqä hinuä äqänä äpmaminqe. Iqu Israitqä iquauqä ämaqä naqä iquautanä-que. Inäqe, ämaqä naqä huizi iqua, Jisasi Ique qui imäkpnqenqä knuä indqänätqätanguwänga, iqu, “änqiuqä” matqä iminqe. ⁵² Jisasi Iqu ae äpäkonganga, iqu Pailoti iquenyqä äwäqe, Jisasi Iqueä huiwinqä ätukqe. ⁵³ Pailoti iqu, “Yqä mayä” tquanga, iqu Jisasi Iqueä huiwi zä-huätatä äuekuwiuta äma äpätä, yuä huäqä äutätä, ämaqä qua ptnqä iu ekqe. Ämaqä wiqä iunji, hikä mnä ae ätäpqiyanjuwä-qe, iunji ämaqä hnque pnqä maeqä injuwi.

⁵⁴ Hiunji iqueni, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä näwenyä imäkqänqanji. Mä Josepä iqu ii imäkqanqanji, Sämbatqä timäutnqä ikqe. ⁵⁵ Itanga apäkä Galilisa Jisasi Iqutä anä äpkuwä iua, “Josepä iqu, Jisasi Iqueä huiwi qua äkiu pnqä eänqutiyä. Ä äänä itä eänqutiyä” tpu, hinuä qumbnqä, Josepä ique qänaki äwivändkuwi. ⁵⁶ Hinuä ae äqumbiyi, äväma äwäpu, marasinqätä, wetqä jinanä-weqätä näwinyä imäkepiyi, hiunji hapä pmeqänqanji, suqä ätäñqä dunji qänaknä ipu, hapä äpmaminjuwi.

24

*Jisasi Iqu, qua buta anji ävaukqenqä**

¹ Hiunji hapä pmeqä ae äpäwqanqanji, zinuä matqänqanji, apäkä iua nätmätqä näwinyä ae imäkekuwi ämapiyi, ämaqä qua ekuwä dunqä äukuwi. ²⁻³ Qu iqi ätimäupiyi, hikä qua hovqä iunji mäpmäwänätanji äqumbiyi, yäpä yängisa äpeyäpu, Naqä Jisasi Iqueqä huiwi mäwiqä itanji äqunquwi. ⁴ Qu iinjä äqumbiyi, knuä kuapänä indqänäpu pmetanguwänga, ämaqä hnquaqu, gquä hämänänä we-hunqä ipnqä, qäqiqi maqänä ätqäukiyi. ⁵ I tqäuqanqiyänga, apäkä iua zä ipu, hipenjuä qua bu epu äpmakuwi. Itanga ämaqä iquaqu tii ätukiyi. “Ämaqä hänjä Iquenyqe, he ämaqä pizqä iqua wiqeuñi, sunqä qävqä itqänäuä? ⁶ Iqu täqi mäwiqä inä, ae ävauqeqä. Mä Galili du yqänä äpmeqänqä, kuknuä etkqenqä knui anji hiyätnqeqä. ⁷ Iqu tiinjä äyä etkqeqä. ‘Qu Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueni, suqä quvqä imäkqä iquauä hipa iqi wipnuwiqä. Itanga qu Ique zä-huätatä huepnuwiqä. Hea hnquaqu äwitqe, hnquququeni anji vauniqeqä’” ätukiyi. ⁸ I tquanqiyänga, iua Jisasi Iqu ätukqenqä knuä äwimakqe.

⁹ Iua iunji äväma äupiyi, ämaqä 11 iquautä, ämaqä huizi iquautä, nätmätqä hinuä äqunquwinqä awä ätukuwi. ¹⁰ Apäkä, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquau, kuknuä ätukuwä iua, ii tiinji. Mäliya Maktälatanä ii, Jonai, Mäliya Jemisi iqueqä känäu, itanga apäkä huizi iuautä anä äpmaminjuwä iuatä, iuayi. ¹¹ Apäkä iuauqä kuknuinqe, ämaqä iqua, “Kuknuä qämä-qämä inqä änatqäuä” knuä vqanji, quuvqä maeqiyqä ikuwi. ¹² Quuvqä maeqiyqä ipiyitanji, Pitä iqu pämä

* 23:49 Matiu 27:57-66; Makä 15:42-47; Jonä 19:38-42 * 24: Matiu 28:1-15; Makä 16:1-11; Jonä 20:1-18

ätqäuce, qua ekuwä iunqä tnänä äwäqe, qonä äuktäutä, yuä huäqä äutäpu ekuwinä witanji äqunqge. Inğanji iqu nätmatqä iinjä äqunätäqñqä knuä kuapänä indqänätä, anji äukqe.

Ämaqä hñquaqu, Emiyasiñqä äukiynqä†

¹³ Itanğa hiunji asä iquenji, wäunuänqä ämotquaminqä hñquaqu, anä-himqä hmbinyqä äuminjiyi. Anä ipiyqä yoqe, Emiyasiyi. Jerusälemätanji, kinä namji (11 kilomita). ¹⁴ Iquaqu qanä äwäsiyänğanji, nätmatqä eeqänänä ii ätimäukqenqä kukñuä ätqämuinjiyi. ¹⁵ Iquaqu yatñqä ingäwätqätanjiyänğa, Jisasi Iqu iquaqu-tänä qäqiqi äpätä, qanä anä äuminjuwi. ¹⁶ Iquaqu Jisasi Ique hinuä äqunjiyä-qe, “Tä, Jisasi Iqueqä” knuä mindqänqä ikiyi. ¹⁷ Inji Iqu iquaqui tii ätukqe. “Qe qanä äpäsiyänğanji, squä-suanqä tätqänjinyqä?”

Iqu yatñqä e vqanğa, iquaquvqä hipenji huäqä-hunqä-quaqu ätqäukiyi. ¹⁸ Itanji, iquaquisanä hñqu, iqueqä yoqe Keleopasi iqu, kukñuä kimanji tii ätukqe. “Ämaqä, anä-himqä huitanä-huitanä Jerusälemänji kuapänä äpmenjuwä iutanji, nätmatqä tanğa ätimäucenqge, Sinä qätä mäwiqä inätanä?” ätukqe.

¹⁹ Iqu i tquanğa, Jisasi Iqu, “Squä nätmatqäwa?” ätukqe.

Iquaqu kimanji, “Nätmatqä Jisasi Nasäretqätanä Ique äwimeqenqä ätqueä” ätukiyi. “Iqu hinuä-tqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqisä, qokä-apäkä iuqä hinuä iqisä, wäunuätä kukñuätä, yänänäqñqä imäkkä Iqueqä. ²⁰ Neyaqä hiqäva-imäkkä naqä iquatä, ämaqä naqä huizi iqua-pqätä, qu Ique päkpnqä kukñuä ämitäpu, ämaqä iquauqä hipa iu ävquwinqätä, Ique zä-huätatä äuequwinqätä, ätätqänueä. ²¹ Kinğanänji ne Ämaqä Iquenyqe, knui tiinjä indqänätunqge. ‘Ämaqä Tqu, qokä-apäkä Israitqä iqune anji inätumeqä Iquvqä.’ Itanji kukñuä hñqu inänji. Qu Ique äpäsquwänğanji, hea hñquaqu ae äpawqe, hñqu täsuänä. ²²⁻²³ Inji tanğanji, apäkä nesänä hnjuä, yäunuä-yäunuä injä inemäkkäüä. Zä-hinuä maqñqänğa, qua equwä dunqä äwäpu, Iqueqä huiwi hinuä moqunqä ipiyi, ne änemepu tii änatqäüä. ‘Ne Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñquaquänä äqunänjunä. Iquaqu, “Iqu hänä äpmenä” änatqinyqä’ änatqäüä. ²⁴ Itanğa ämaqä nesänä hñqua, qua equwä iunqä äupiyyi, apäkä iua änatquwä-pa, e äqunänäuä. Iqua Iquenji hinuä mäqunquä iqäüä” ätukiyi.

²⁵⁻²⁶ I tquanjiyänğa, Iqu kimanji, “Qeyaqä knuä indqänqge, hmanjqä” ätukqe. “Kukñuä hinuä-tqä iqua ätkuä eeqänänji, naqä-qakuä ätimäucenqge, sunqä maqñqä enjinyqä? Qu Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ämineyätñqä ätekqä Iquenyqe, “Tänä-hunqä tä ganä ämeqe, qänakndanji yoqä naqä meniyeqä’ äqäkuwiqä” ätukqe. ²⁷ I ätuäqe, Iqu kukñuä Mosisi iqtä, hinuä-tqä eeqänänä iquatä, bukiu äqiyäunjuwinqä ätipäqiyätä, awä ätukqe. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu Iqueqä-kiuänqä ätä äqänänqenqä, qakuä eeqänänji ämotquakqe.

²⁸⁻²⁹ Inğanji qu anä iquaqu pmayñqä-tänä qäqiqi ätimäupiyi, Jisasi Iqu äwätñqä imäkñganğa, iquaqu, “Mäptqä ae äwiqe, hea hiätñqä iqäqä-qae, Si yesä anä pmetunqeqä” ätukiyi. I tquanjiyänğa, Iqu iquaquä anä pmapñqänä, anä yäpä yänğisa äpaqukqe. ³⁰ Qänakñji, Iqu buayä bnqä, iquaquä iquvanju anä äpmapiyi, Iqu buayä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä ‘änğuiqä’ ätäqe, äkutätä, iquaqui vätnqä ipäqäkkqe. ³¹ Iqu ävätnqä iqanğa, iquaquiyqä hinui ängüä äqänyiyi, “Tqu, Jisasi Iqueqä” näqñqä ämakiyi. Inğanji Iqu maqänä imatneqanğa, iquaqu Iquenji, hinuä mäqunquä ikiyi. ³² E imatneqanğa, iquaqu, “Ne hänaqeu äpätaqänğanji, Iqu ye kukñuä äyätapätä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji kukñuä qakui ämäyätqueqanğqänğa, yeyaqä äwqe, tä hänaqä enqä-pa äyasqeqä” ätnjiyi. ³³ I ätniyi, iquaqu Jerusälemänqä anğumä maqänä äukiyi. Iqi ätimävi, wäunuänqä ämotquaminqä 11 iquatä, ämaqä huizi

† 24:12 Makä 16:12-13

iquatä, aquvä äqämbu pmetangä äwimakiyi. ³⁴ Äwimeqanqiyännga, qu iquaqui, “Naqä-qakuiqä. Naqä Iqu angu ävautä, Saimonä ique äwimeqiyä” ätukuwı.

³⁵ Itanı, iquaqu nätmätqä eeqänänjä hänaqä du äwimakqenqä awä ätukiyi. Itanğa iquaqu, “Ye Iqueni, buayä yätapqanğanä hiñuä äqunänjueä” ätukiyi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquau äwimakqenqä†

³⁶ Qu kukñuä i tqämanätqätanğuwännga, Jisasi Iqu iquauä awä iqi ätqäukqe. I ätqäuqe, “Heqä äwqä hanuä enyänä” ätukqe. ³⁷ I tquanğa iqua yäñuä ipu, ‘Hikuapqeqä’ ätäpu, zä ikuwi. ³⁸ Iwä Iqu tii ätukqe. “Äwqä hanuä miñqä, kñuä kuapanä sunqä indqänäpu pmenäüä? ³⁹ Nyaqä hipaitä, yukitäñi, hiñuä qumbiyä. İi nyinjqä. Nyaqä huiwiu a äminiyäpu, näqñqä mapiyä. Nyi guwä-tänjä, yänjä-tänjunjqä. Hikuapqä iqua, iinjqä manä” ätukqe. ⁴⁰ Iqu iinjä ätuäqe, Iqueqä hipaetä, yukitä ämotquakqe. ⁴¹ Iqua aquvänä ipiyä-qe, “Naqä-qakuätiyä? Quanğitiyä?” kñuä indqänätqätanğuwännga, Iqu, “He buayä hui ämenäüä?” ätukqe. ⁴² Iqu e tquanğa, iqua hämapäkä häkiyä äyäqäkuwi, hñginji, Ique äwikuwi. ⁴³ Iqu ämotauqe, iquauqä hiñuä iqisa äñgqe.

⁴⁴ İnğanı, Iqu tii ätukqe. “Nyi hesä yqänä äpmamänğanı, ‘Kukñuä eeqänänjä Nyinyqä, bukä Mosisi iqu äqäqeutä, hiñuä-tqä iqua äqäkuwiutä, apqä tqä iqua äqäkuwiutäñi, ii naqä-qakuinä timäunıqeqä’ äyä etmiñqeqä” ätukqe. ⁴⁵ İinjä ätuäqetani, iqua Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqenqä qakuä eeqänänjinjqä näqñqä mapñqä yätamäkqä äwikqe. ⁴⁶ Ga tiinjä-pqä inä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä ätä äqänänä. ‘Kraisı, Goti Hanjuwä Iqu ämeyätñqä ätekqä Iqu, tñjä-hunqä menqiyä. İtanğa qua äptepqä dunji, hiunji hñquaqu äwitqe, hñququqenji, anğı ävaunqiyä. ⁴⁷ İtanğa ämaqä eeqänänjä iunji, qu Iquenyqä awä tpuñqäüä. Ämaqä, quwqä kñuä äkunmäkmbu, suqä quvqe ävquatämäuqenqätä, Goti Hanjuwä Iqu äwqä hanuä imäknätä, quwqä suqä quvqe huätä mamäuqenqätä awä tpuñqäüä. Kukñuä awi, Jerusälemä iu ganä tpuñqäüä’ ätä äqänänä. ⁴⁸ He nätmätqä tä hiñuä äqunğuwıñqe, awä-tqä-quenä epñqeqä. ⁴⁹ Nätmätqä anğuanänjä Apıqu etapäninjqä ätkqe, Nyi henyqä ändowatmqänä. He, yänänäqñqä qäukuä haqä yätutanji emetqanğanqä, anjä-himqä täu pmetpñqeqä” ätukqe.

Goti Iqu, Jisasi Ique, qäukuä yätunqä ätuma ekqenqäS

⁵⁰ Jisasi Iqu Iqueqä wäunñanqä ämotquaminjqä iquauñi, anjä Betani iunqä ätuma äukqe. Iqi ätimäupiyi, Iqueqä hipa haqä yätqä eätä, Goti Hanjuwä Iqu, iquau anğua miwiyätñqenqä tääqä ätukqe. ⁵¹ Iqu e ätuäqe ävämeqanğa, Goti Hanjuwä Iqu qäukuä haqä yätunqä ätuma qe ekqe. ⁵² İnğanı iqua qonjä äuktäupu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupiyi, aquvänä ipu, Jerusälemänqä anğı äukuwi. ⁵³ İnğata-tinji, iqua hiunji ique-ique, hiqäva-imäkqä anjä ququawiu äpmapu, Goti Iquenyqä “anğuiqä” ätäpu, Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäuminjuwi.

Kuknjuä änguä we-hunqä-täni, Jonä iqu äqäkqe Yätamakqä kuknjuä hinuiqänjä iquvi

Kuknjuä änguä we-hunqä-tänjä ique äqäkqe, Jonä iqu, Jisasi Iquenyqe, “Goti Iqueqä Kuknjuä Iqu ämaqä-qu eätä, neyaqä awä iqi äpmenä” ätkqe. Itanğa Jonä iqu, tiinänqä äwiŋqce. Qokä-apäki, qu Jisasi, Goti Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, quuvqä eqiyäpu, ga qu näqŋqä tii hepŋqänänjä. Ämaqä, Goti Iqu kuknjuä guä ämäsäuekqä iuta, ämaqä-qune anği inetmetŋqä ändowatkqä iqu, ii Jisasi Iquvi. Itanğa Jonä iqu näqŋqä tii eä, Iqueqä tuwanüä tä, i äqäkqe. Ämaqe, qu Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämipqe, qu hänä hea ique-ique änguänä pmeqe mapnuwänqä. (20:31 hinüä qunyä).

Hinuiqänjä Jonä iqu, “Jisasi Iqu, Kuknjuä Goti Iqutä kiŋganä anä äpmaminqä Iquvqä” änatkqe. Iwä qänakŋi Jonä iqu tiwiqe, Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä, imäkmiŋqenqä ätkqe. Ii ne hinüä näqŋqce, tii eatuŋqce. Jisasi Iqu, ämaqä, Goti Iqu kuknjuä guä ämäsäuekqä iuta, ämaqä-qune anği inetmetŋqä ändowatkqä Iquvqä. Ga Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iquvi. Itanğa Jonä iqu, Jisasi Iqu, ämaqe mimäkqänänjä di imäkmiŋqä iutanä qakuinqä-pqe, inä änatkqe. Iutanä ne hinüä tii ae äyä äqunänqce. Ämaqä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyäpu, Ique qänaki äwivändkuwi. Ä ämaqä hui, quuvqä heqiyqänqce, mäwiŋqä ikqe.

Itanğa saptä 13-17 iunä, Jonä iqu tiwiqe, Jisasi Iqueqä himä-wiunqä iqua, a kiquätŋqä ikuwänğa, nätmatqä heatqä inğa ätimäukqenqä ätkqe. Inğanä Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquatä äpme, iquauŋi, kuknjuä änguä hui inä ätumiŋqce. Qänakŋi, himä-wiunqä iqua, Jisasi Ique a äkiqätäpu, kuknjuä ämitäpu, Iquenyä zä-huätatä äuekuwi. Itanğa kuknjuä yäpaki, Jisasi Iqu anği ävauqanğanä, wäunüänqä ämotquaminqä iqua, Ique hinüä äqunqcuwiŋqeyi.

Nätmatqä hŋquenyqe, ne Jonä iqueqä bukä iu hinüä kuapä äqunätuŋqce, ii qokä-apäkä iuqä suqä hänä pmapŋqä dutanä, Jisasi Iqu kuknjuä ktqä enqä-pa ätkqeyi. Inä kuknui, yunuiŋqä, eqenqä, bretqenqä, we-hunqenqä, guä wainqenqä, itanğa, sipsipqä miqenqce, ne hinüä äqunätquŋu.

Kuknjuä hänä-pmeqä-täninqä

¹ Qua tqu mimäkqä änyä etanğanä, Kuknjuä Iqu ganä äpmaminqce. Itanğa Kuknjuä Iqu, Goti Hanjuwä Iqutä anä äpmaminqce. Kuknjuä Iqu, Goti Hanjuwä Inänjä-quvi. ² Ainğa nätmatqä mimäkqä änyä etanğanä, Kuknjuä Iqu, Goti Hanjuwä Iqutänä anä äpmaminqce.

³ Iinä etanği, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä imäkätäqänğanä, nätmatqä eeqänänjä Kuknjuä Iquesanä imäkkqe. Hänäqä huiziutanä, nätmatqä hui, mimäkqä pa ikqe. ⁴ Iinä etanği Kuknjuä Iqu, hänä-pmeqä quatä Iquvi. Itanğa hänä-pmeqä tqu, qokä-apäkä iuqä We-hunqä Vqä Iquvi. ⁵ We-hunqä Iqu, hea witanqceunä, we eumäkätqätanğa, hea iqu, Iquenyä mämäwqätäuqä itŋqce.

⁶ Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hŋque ändowatkqe. Iqueqä yoqe, Jonä iquvi. ⁷ Jonä iqu inğanä, We-hunqä Iquenyqä qokä-apäkiu awä tquanği, qu iqueä kuknui qätä äwiyäpu, We-hunqä Iquenyqä quuvqä heqäpŋqenqä äpkqe. ⁸ Jonä iqu We-hunqä Iqu maetqe, iqu We-hunqä Iquenyqä awä tuätŋqä iquvi. ⁹ I tätqätanğanä, We-hunqä

naqä-qakuä qokä-apäkä eeqänänjä we wumäkquätñqä Iqu, qua täuñqä pätñqä imiñqe.

¹⁰ Kukñuä Iqu qua täu äpmeñqe, qua tqü Goti Hanjuwä Iqu Kukñuä Iquesanä qäyä imäkkqänqä, qua täu äpmapiyä iqua Kukñuä Iquenyqe, yoqä mäwqueqä ikuwi.

¹¹ Iqu Iqueqä quae qäyä timäuqanji, quvämaqä iqua, Iqueni mitmeqä danä ikuwi.

¹² Inäqe, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, itmakuwä iquauni, Kukñuä Iqu qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä timäupñqä imäkkqe. ¹³ Qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä ätimäuquwi, qu hiñgi ämaqä qua täutanä hñqu hemeqanji ätimäuquwä maetqe, Kaniqu Goti Hanjuwä Iqu imäkqanji ätimäuquwi.

¹⁴ Kukñuä Iqu, täkä ämaqä ne enqä-panä-qu imänätä, neyaqä awä iqi äpmamiñqe. Iqu ämaqenqä kuapä äwinyätä äñguä Iwimäkqä-qu eä, itanğa naqä-qakuänänñqä Motqueqä Iquvi. Itanğa Ymeqä Kiuänänjä Iqu, Iqueqä Kaniquesa yänänäqñqä ämeqäqä di, ne hiñjuä äqunänqque.

¹⁵ Iiñä etanji, Jonä iqu Iquenyqe awä-tqä-quvi. Manjä yänänäqñqä tii ätukqe. “Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätñqä Iqu, Iqueä yoqe, nyaqeuni ämäwqätäunqiyä’ etätñqä Iqu, Iqu tä Qäquvi. I ätätñqe, quati tiñä etanjiyi. Nyi nipai manyinyquänqanji, Iqu äpmamiñqe” ätukqe. ¹⁶ Iqu ämaqenqä kuapä äwinyätä äñguä Iwimäkqä-qu eä, neñi nätmätqä äñguänänji, tätä änätapätqäuä. ¹⁷ Kukñuä-suqenqä näqñqe, ne Mosisi iquesa ämequä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqenqä äwinyätä äñguä iwimäkqenqätä, Iqueqä suqä naqä-qakuñqätä näqñqe, Jisasi Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä Iquesa ämeque. ¹⁸ Ämaqä-pqä hui Goti Hanjuwä Iqueni hiñjuä ae äqunätqänjuwä hmanji. Inji Iqu Goti eä, Ymeqä Hñqunänjä, Kaniqutä anä äpmanyä Iqu, neñi Goti Hanjuwä Iquenyqä ämänätqueqi.

*Jonä asñä-qäyqä iquenyqä**

¹⁹ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminjuwä iquauqä naqä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva-qäyqä hñquatä itanğa, Iqueqä anju wäunjuä imäkqä hñquatä, Jonä iqueni, “Si tqukikä?” ätuäpu, ique yatñqä wipñqä, Jerusälemäta dowatqanqungwänqä, Jonä iqu awä tii ätukqe. ²⁰ Iqu qätenä mäwiyqä itä, äti tii ätukqe. “Nyi Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä iqunä maetqenä” ätukqe.

²¹ “Inji si tqukikä? Si Laisa iquki maeqä enä?” ätuäpu yatñqä äwikiwi.

I tquanqungwänqä, Jonä iqu, “Nyi Laisa iqunä maetqenä” ätukqe.

“Inji Mosisi iqu hiñjuä-tqä hñquenyqä ätkqe.† Si qäquki maeqä enä?” ätuäpu yatñqä vqanqungwänqä, iqu “Oeyä” ätukqe.

²² Iqu “Oeyä” i tquanqanji, “Ämaqä ne ändowatquwä iquau anqumä äwätanä tuatunqenqe, si tqukiyi? Inji si tqä-täunqe, äänä ttñqäwä?” ätukuwi.

²³ I tquanqungwänqä, Jonä iqu kukñuä hiñjuä-tqä Asayä iqu ätkqeuni, ämetä ätukqe.

“Nyi ämaqä anjä avqñqä imda manjä ätätmä, ‘Naqä Iqueqä hänaqe jänänä imäkpüyä’ tqä iquñqä.”‡

²⁴⁻²⁵ I tquanqungwänqanji, ämaqä i ändowatkuwä Parisi iqua, iqueni yatñqä ämipu tii ätukuwi. “Si Kraisi Iquki maeqä eänjä, Laisa iquki maeqä eänjä, itanğa hiñjuä-tqä iquki maeqä eänji, inji si ämaqä asñi, suñqä qäyätqänjinyä?” ätukuwi.

²⁶ I tquanqungwänqä Jonä iqu, “Nyi asñi, eqetä äqäyätqänänä. Inäqe, heyaqä awä iqini, hñqu ätqäuä. Iquenyqe, he änyä maqñqä eänäuä. ²⁷ Iqu nyaqä tuwiu qänaki pätñqä Iquvi. Itanğa Iqueä yukä muasmänqä quvätmñqe, nyi äñguänänjunä maeqä inänä” ätukqe.

* 1:18 Matiu 3:1-12; Makä 1:1-8; Lukä 3:1-18 † 1:21 Kukñuä-suqä 18:15, 18 ‡ 1:23 Asayä 40:3

²⁸ Kuknuä iinji, eqä Jotänä yätäqä nängisa anä-himqä Betani iu ätnjuwi. Iqini, Jonä iqu ämaqä asnjä äqäminqe.

Goti Iqueqä Sipsipqä Meqä Iquenyqä

²⁹ Kuknuä i ätnjuwä awingani, Jonä iqu, Jisasi Iqu iquenyqä pqaŋgi äqunäqe, “Goti Hanjuwä Iqueqä Sipsipqä Meqä, ämaqä qua täutanä iquauqä suqä quvqä huätä mamäuqä Iqu, Täsqukänä” ätukqe. ³⁰ “Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iqu, Iqueä yoqe nyaqeunji ämawqätäunä’ ätätmä, itaŋga ‘Nyi nipai manyinyquänŋani, Iqu ganä äpmaminqeqä’ ätätnqä Iqu, nyi Ämaqä Tquenyqä ätätnqeqä” ätukqe. ³¹ “Ämaqä Tquenyqe nyi maŋŋqä ekqä-qe, Israitqä iqua Iquenyqä näqŋqä hipŋqenqä äpätmä, eqetä asnji i äqäyätqänänä” ätukqe.

³² Jonä iqu iqueqä hiŋuitä hiŋuä äqunŋqenqä, “Qäukuä yätutani, Dnä Äŋguä Iqu ynŋä-heeqä enqä-pa äpäqe, Iqutä pmeqaŋgiS äqunänqeqä” ätukqe. ³³ “Ämaqä Tquenyqe nyi änyä maŋŋqä ekqä-qe, nyi asnji eqetä qämqä änändowatkqä Iqu tii ändkqe. ‘Si tqä hiŋuitä Dnä Äŋguä Iqu äpäta, ämaqä hiŋqutä pmeqaŋgi äqunäŋi, Ämaqä ii Qäqu, ämaqe Dnä Äŋguä Iqutänä asnjä qiyäninqe, Qäqueyqä,’ ändkqeqä” ätukqe. ³⁴ “Nyi nqä hiŋuitä hiŋuä äqunänqä etaŋgi, nyi he i etqä, ‘Tqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Qäquvqä’ ” ätukqe.

Ämaqä hŋqua, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwiŋqä

³⁵⁻³⁶ Ängumä awiŋga-mändani, Jonä iqu iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hŋquaqutä ätqäupu, Jonä iqu, Jisasi Iqu sä mäwqätäuqaŋgi äqunäqe, “Goti Hanjuwä Iqueqä Sipsipqä Meqä Iqu, Näŋqiyqukuänä” ätukqe. ³⁷ Itaŋi wäunjuänqä ämotquaminqä iquaqu i tqaŋgi äwiyi, iquaqu Jisasi Ique qänaki äwivändkiyi.

³⁸ Inŋani Jisasi Iqu qänaki hiŋuä ämamäukqe, iquaqu Ique qänaki äyä wivändätanginyä äqunäqe, “Qe suŋqä qeŋgaŋikä?” ätukqe.

I tqaŋga iquaqu, “Lapai iquki, si äŋgi äpmanä ikitqäninyä?” ätukiyi. Kuknuä ‘Lapaiqä’ ätnänqä tqi, ‘Näqŋqä-vqä iqukiyä’ ätnä.

³⁹ I tqaŋgiyänŋa, Iqu iquaquini, “Qe Nyi äpmeŋqeunji, hiŋuä qunyyänqänä äwanä” ätukqe.

I tqaŋgi äwiyi, 4 klokä iunji, iquaqu Iqutä äupiwi, Iqu äpmaminqeuŋi hiŋuä äqunäsinyä, hiunji iqueni Iqutä äpmakiyi.

⁴⁰ Jonä iqu i tqaŋgi äwinyä Jisasi Ique qänaki äwivändkiyä iquaqu, hŋqu Endru iquwi, Saimonä Pitä iqueqä kätä-känŋuequ. ⁴¹ Endru iqu Jisasi Iqueni äväma, Saimonä iquenyqä ganä äwäqe, “Ne Mäsaya iqueni hiŋuä äqunänunä” ätukqe. Kuknuä Mäsaya ätnänqä iqu, ‘Kraisi ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä iqueqä’ ätnä. ⁴² I ätuäqe, Endru iqu iqueni Jisasi Iquenyqä ätuma äukqe.

Äwimeqaŋgiyänŋa, Jisasi Iqu Saimonä ique äqunäqe, “Si Saimonä iqukiyqä. Tqä tniqeqä yoqe, ‘Jonäuä’ ätmiŋuwi. Tqä yoqe, ‘Sipasiuä’ qondŋqeqä” ätukqe. Yoqä iinji, Pitä-qe, asä qeyi. Yoqä iquaquvqä quati, hikä äknänä ätnä.

Jisasi Iqu, hŋquaqi tääqä ätuätumakqenqä

⁴³ Awingani, Jisasi Iqu Galiliŋqä wätŋqä itä, Iqu Pilipä iquenyqä qävqä äwäqe, iqueni, “Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe. ⁴⁴ Pilipä iqu anä-himqä Betsaitä pmeqä-quwi. Inji Endrutä, Pitätä, anä asitanä iquaquwi.

⁴⁵ Itaŋga Pilipä iqu, Nataniyoli iquenqä qävqä äwäqe, tii ätukqe. “Mosisi iqu, bukä kuknuä-suqenqä ätnä qänätangqä iu, ämaqä hŋquenyqä äqäkqe. Itaŋga hiŋuä-tqä-pqä iqua, asä iquenyqä tuwanjuä äqiyekuwi. Ämaqä iqueni ae ämäqumuequnä. Iqu Jisasi, Josepä iqueqä hikŋä, anä Nasäretqä-taŋa-qeqä” ätukqe.

⁴⁶ I tquanğa Nataniyoli iqu, “Änäändiyä? Anä Nasäretqätäni, nätmätqä änguä hui timäunqutiyä?” ätukqe.

I tquanğa, Pilipä iqu, “Si äpätnä hinuä qunyä” ätukqe.

⁴⁷ Jisasi Iqu, Nataniyoli iqu Ique wimetnqä iqanđi äqunäqe, Iqu iquenyqe, “Israitqä naqä-qakuı täsqukanä. Iqu suqä quanđä di, mimäkqueqä” ätukqe.

⁴⁸ I tquanğa, Nataniyoli iqu, “Inđi Si nyinyqe, näqnqä äänä ämanä tnyä?” ätuätä, Jisasi Iquenđi yatnqä äwikqe.

Yatnqä e vqanđanı, Jisasi Iqu iquenđi, tii ätukqe. “Pilipä iqu si änyä äkimetnqä iqanđanı, Nyi si zä-eaqä iqueä quatä iqı pmetanđnä äkqänänqeqä.”

⁴⁹ I tquanđanı, Nataniyoli iqu, “Näqnqä-vqä Iquki, Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki eänä, itanđa Israitqä iquneqä Ämäneyqä Naqä Iqukiyqä” ätukqe.

⁵⁰ I tquanğa, Jisasi Iqu, “Nyi sinđi, ‘Zä-eaqä iqueä quatä iqı pmetanđnä äkqänänqeqä’ ktqanđqenqä, si quuvqä i eqinyä. Nyi inđä äktqe, ii wänqe. Nätmätqä naqänänđä hñquaunđi, si qänaki hinuä qundñqinyä” ätukqe. ⁵¹ Jisasi Iqu i ätuäqe, tii-pqä inä ätukqe. “Nyi he naqä-qakuä etqä. Qäukuä qnđanı äütänätä, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iqua, Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqueä haqeqisa äyäpu, äpäpu itqätanđpi, qumbñqäuä” ätukqe.

2

Jisasi Iqu, wainqä-eqä imäkkqenqä

¹ Awinđatanä huiziunđi, anđ-himqä Kana, qua Galili iunđi, qokä-apäkä hiyaqu ämanyinđqä iqanđinyä, Jisasi Iqueqä känae iu äpmaminqe. ² Itanđa Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüanđqä ämotquaminđqä iquatä, i manđanđinyä iunđqä kukñuä tquanđä, iqua-pqe iu anä äpmaminuwi. ³ Wainqä-eqe qäpu hiqanđa, Jisasi Iqueqä känae, “Qu wainqä-eqe qäpu anđgäuä” ätukqe.

⁴ I tquanđanı, Jisasi Iqu, “Naye, si inđi sunqä dnyä? Nqä ii imäkqenqe, änyänjčä” ätukqe.

⁵ Inđanı Iqueqä känae wäunüä imäkqä iquaunđi, “He Iqu hetqanđutqeunä imäkpiyä” ätukqe.

⁶ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä suqä hñqu tiinđi. Goti Iqueqä hinuä iqı anđuä hipnqä dinqe, qu asnä äqänäpu akiyä änyminuwi. Eqetänđi, inđä imäkmbnqe, hikiu iquqonämäupu, eqä-häkä imäkuwä 6 iqı ätqäuminuwi. Eqä-häkä inđä hñqu iomäupqe, ämaqä hñqu kiqä-kiuänä mämeqe, 100 litä-quayi.

⁷ Känae i tquanğa, Jisasi Iqu wäunüä imäkqä iquaunđi, “He häkä tquau eqä equatimepiyä” ätukqe. I tquanğa, iqua häkä iquaunđi, manđuä equatimäukuwi. ⁸ Iqua eqä i iomeqanđuwänđa, Jisasi Iqu, “He tänđanı eqä hui iopu, ämaqä ymisänä miqä ique äma wıpiyä” ätukqe. I tquanğa, iqua Iqu tquanđqä-pa ikuwi.

⁹ Inđanı aanđä eqe, wainqä heqanđi, ämaqä ymisänä miqä iqu yamwiqä ikqe. Wäunüä iqä eqä iopiyä iqua, qu wainqä-eqä hiqanđqenqä näqnqä etanđuwä-qe, ymisänä miqä iqu maqnqä eä, iqu ämaqä apäkä meqanđqä ique kukñuä ätuätumeqe, tii ätukqe. ¹⁰ “Ämaqe tii iqe. Wainqä-eqä anđuanänđi, ganä maepnä. Itanđa qu eqä kuapänä änäpu, hiqiiyqä heqanđuwänđa, wainqä-eqä huizi di inđa mapñqänännyä. Inđä qäyä etanđi, si wainqä-eqä anđuanänđä zä enđi, tänđa äyä ämaenyä” ätukqe.

¹¹ Nätmätqä ämaqä hui mimäkqä iminuwı, Jisasi Iqu anđ-himqä Kana, qua Galili iunđi, i qe imäkätä, Iqueqä yänänäqnqe ämotquetä ipäqäkkqe. I äqumbiyı, Iqueqä wäunüanđqä ämotquaminđqä iqua, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

¹² Jisasi Iqu i imäkäqetani, Iqutä, känaisä, känguäkatä itanga Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatäni, qu anä Kapänamänqä äwäkuwi. Itanga qu iqini, hiunji hatnä hmbu äpmakuwi.

*Jisasi Iqu, hiqäva-imäkqä anji jänä imäkkqenqä**

¹³ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä hiunji naqänänä, Pasopa ätätqänuwä iqu qäqi etangi, Jisasi Iqu Jerusälemänqä ekqe. ¹⁴ Äyäqe, iqini Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anä ququawä iqini, ämaqe qu bulumäka-sua, sipsipqä-sua, itanga ynjä-heeqä-sua mbqänqä imäkäpu, ga hñqua quamä äpmapu mbqä yanä nyätqätangä äqunqge. ¹⁵ Iinjä äqunäqe, Iqu guä hui ämeqe, äqäyäkoquvätä jävqä imäkäqe, hiqäva-imäkqä anä iutani eeqänänä huätä äpäsäwqatkqe. Bulumäka-pqä, sipsipqä-pqä qäsänji. Itanga ämaqä mbqä huitani tñänqä imäkäpu vätqätanguwä iquauä mbqe bi ämäquvatämäutä, mbqä hevqe yiwanä ämamäukqe. ¹⁶ I itä, ämaqä ynjä-heeqä mbqänqä imäkätqätanguwä iquauji, “Täqini huätä äma äupiyä. Nqä Apiqueä anji, he mbqä meqä anä mimäkqä pambiyä” ätukqe.

¹⁷ Jisasi Iqu i imäkqanğa, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, “Goti Hanjuwä Iquki, saqä aninqä kuapänä änyinätäqe, nyaqä yäpä tämñi änä manyimänqä iqiyä”† tnätangqenqä kñuä äwikqe.

¹⁸ Jisasi Iqu i imäkqanğqenqä, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä iqua, Iquenji, “Si nätmätqä ämaqä mimäkqä di äki imäktñqäwä? Si nätmätqä imäkñä tä, yoqä naqe äkita ämanä imäkinyä, ne mänätquayä” ätukuwi.

¹⁹ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu ätukqe. “Hiqäva-imäkqä anä tqe huätä äpnemäpqe, anğumñi Nyi hiunji hñquaqu-hñquenyä mätmqänä.”

²⁰ I tquanğa, Israitqä iqua tii ätukuwi. “Hiqäva-imäkqä anä tqe määtqätangä quväukuä 46 ämäwqätäukqä enqe, Si ‘Nyi anğumñi hiunji hñquaqu-hñquenyä mätmqänä-qe, änäänqä tnyä?’ ätukuwi. ²¹ Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anä iquenyqä ätukqe, Iqu Iqueqä huiwinqä ätkqe. ²² Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, kukñuä i ätukqä iquenyqe, hui äwinyminqä-qe, Jisasi Iqu qua buta hänjä vauqanğa, qu kñuä inğa äwikqe. Inğanji iqua Goti Hanjuwä Iqueqä bukiu tnätangqenqätä, Jisasi Iqu ätkqenqätänji, quuvqä eqiyäpu naqä-qakuä imäkkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqeqä suqenqä näqñqä ekqenqä

²³ Israitqä iqua hiunji naqä Pasopanga, ämaqä kuapänänji, Jisasi Iqu Jerusälemä iqi äpme, hiqñqä ämaqä hui mimäkqe imäkätqätangi äqumbiyi, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ²⁴ I iqanğuwä-qe, Jisasi Iqu ämaqä eeqänänänqä näqñqä anğuanänä eäqä-qae, Iqu qunqä quuvqä maeqiyqä ikqe. ²⁵ Jisasi Iquenji, ämaqä hñqu-pqe ämaqä hñquenqe, ‘Injqä-iinjqe’ mätmqä yänä. Iqu ämaqeuaqä suqä eeqänäninjqe näqñqä hiänä.

3

Jisasi Iqu, Nekitimäsi iquä, kukñuä ätñgiyinqä

¹ Parisi iquautanä hñqu, iqueqä yoqe Nekitimäsi iquvi. Iqu Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä ämiqä iquautanä hñquvi. ² Iqu Jisasi Iquenyqä heatqänğa äpäqe, “Näqñqä-vqä Iquki, ne näqñqe, si näqñqä motqueqä Goti Hanjuwä Iqu äkndowatqä Iqukiyqä” ätuätä, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu nätmätqä ämaqä hui mimäkqänänji Si imäkätqänä-panä iinj, mimäkqä danä yänä. Goti Hanjuwä Iqu iquä anä sätäti, i imäkänqiyä” ätukqe.

* 2:12 Matiu 21:12-13; Makä 11:15-17; Lukä 19:45-46 † 2:17 Apqä Bukä 69:9

³ I tqanğa, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänänjä ktmqeğä. Ämaqä hñqu, anğumä* ymeğä dänjä hayuğä ii enğä-panjä mimänğä itqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miğä duñi, hiñuä mäqunquä danä iquänğiyä” ätukqe.

⁴ Itanji Nekitimäsi iqu yatñqä tii äwikqe. “Iqu ae ämaqä naqä qoyanä enqe, ymeğä dänjä hayuğä ii enğä-panji, äänä itä imänätñqäwä? Iqu känai iqueni anğumä nyuetñqä diñqe, känäwä äwqä imñi anğumä mamñqä yänğiyä” ätukqe.

⁵ Ga Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänänjä ktmqeğä” ätukqe. “Ämaqä hñqu eqetä, itanğa Dñä Änğüä Iquesatä, ymeğä dänjä hayuğä enğä-panjä mimänğä itqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miğä duñi mäpeyqä danä iquänğiyä. ⁶ Ämaqä huiwiqı änyuetqe, iqu huiwä-quvi. Inäqe Dñä Änğüä Iqu änyuetqe, iqu quuvqä-quvi. ⁷ Si Nyaqä kukñui, ‘He anğumä ymeğä dänjä imämbñqeğä’ tqanğqenğä, yäñjuä miğä isñqeğä. ⁸ Yuñuä kiğä äwinyätanğqä du äqunätä, huuwqä tqanğqenä äwiyätñanğani, äñğisa äpätä, äñgi äwqutiya-qe, si maññqä esnä. Inji ämaqä Dñä Änğüä Iqu änyueqäqe, qu eeqä asänänjä iñiqä” ätukqe.

⁹ Ii tqanğa, Nekitimäsi iqu, “Si e ätnji, änäänğä tnyä?” ätuätä yatñqä äwikqe.

¹⁰ Yatñqä i vqanğa Jisasi Iqu ämävauqe, “Si Israitqä iquauğä näqñqä motquequki enji, nätmätqä täñqe näqñqä mämeqe, äänä itnä inyä?” ätukqe. ¹¹ “Nyi naqä-qakuänänjä ktmqe. Ne näqñqä eanä hiñuä äqunätunquä duñqä etätqänju. Inäqe he neyaqä kukñuä duñi, naqä-qakuä mimäkqä iqäuä. ¹² Nyi nätmätqä qua täunñqä tqanğqe, he quuvqä maeqiyqä iquwi, ga Nyi nätmätqä qäukuä yätunñqä hetqanğundqe, he quuvqe äänä ipu heqäpñqäwä? ¹³ Ämaqä hñqu qäukuä yätunğä mäyqä inqe. Ämaqeğä Ymeğä Ekqä Iqunä, qäukuä yätu äpme äpqeğä. ¹⁴⁻¹⁵ Inji ämaqä quuvqä eqämipqä eeqänänjä iqua, hänjä hea ique-ique pmeqe mapnuwä diñqe, ii tiñji. Anjä avqñqä imä, Mosisi iqu qämäkä imäkätä, zä imasätä, äma äpekqä-pa,† Ämaqeğä Ymeğä Ekqä Iqueni, qu i äma pepñqäuä” ätukqe.

¹⁶ “Goti Hanjuwä Iqu ämaqä qua täunñqä huäqä kiñjä wunğangi, Iqu Iqueğä Ymeğä Kiuänänjä Ique äwikqe. Ga inji, ämaqä tqu-tqu Iquenyğä quuvqä eqämipqe, qu eeqänä qui mimäkñqä danä, hänjä hea ique-ique pmeqe mapnuwi. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu Iqueğä Ymeğä Iqueni, ämaqä qua täunjä iuğä suğä quvqe iwäsäutñqä ändowatkqä mäetqe, Iqu iquauñi hänjä iqumuatätñqä ändowatkqe. ¹⁸ Itanğa ämaqä tqu-tqu Goti Hanjuwä Iqueğä Ymeğä Iquenyğä quuvqä eqämipqe, iquauñi suğä quvqenğä miwäsäuqä yäniqe. Itanğa ämaqä tqu-tqu Goti Hanjuwä Iqueğä Ymeğä Kiuänänjä Iqueğä yoqenğä quuvqä maeqiyqä imitpqe, iquauñi iuta suğä quvqenğä ae iwäsäuä. ¹⁹ We-hunğä Iqu qua täunğä qäyä äpñanğqä-qe, ämaqe, suğä quvqä imäkäpiyñqä We-hunğä Iqueni tuwä äwiyäpu, hiawiqä imğä äwinyä. Suğä iniuta iwäsäunä. ²⁰ Ämaqä suğä quvqä imäkätqänjuwä iqua, suğä quvqe ätnänäqi äti witñqä etanğqenğä, qu eeqänänji, We-hunğä Iquenyğä mäwiñanğuti, Iquenyğä mapqä ipnä. ²¹ Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueä suğä naqä-qakuä iu qänaki itqänjuwä iqua, quwqä wäunui Goti Hanjuwä Iquesa imäkqanğpqe, ätnänäqi äti timäutñqänä, We-hunğä Iquenyğä äppñqäuä” ätukqe.

Jonä iqu, Jisasi Iquenyğä ätkqenğä

²² Ii iqe, Jisasi Iqu Iqueğä wäñjuänğä ämotquaminğä iquatä qua Jutiya iunğä äupiyyi, iñiñi qu ämaqä asñä äqiyäpu äpmaminjuwi. ²³⁻²⁴ Inğani Jonä iqu guä änyä pmetñqänğa, iqu-pqe anjä-himğä Ainonä, Salimä-tänjä qäqiqi, ämaqä asñä äqäminğqe. Iñiñi eqä kuapä pätkätanği, ämaqä kuapänä iquenyğä äpäpu asñä ämaminjuwi.

* **3:3** Kukñuä Jonä iqu täqi äqäkqe, kiğä quati hñquaquvi. Hñqu ‘anğumä’, huiziqu ‘hağä yätuta’. Hiqñqä 3:7 iunä-pqeyi. † **3:14-15** A Täuqä 21:9

²⁵ Hiunji hñquenji, Jonä iqueqä ämotquaminqä hñquatä, Israitqä huizi hñqutä, suqä eqetä akiyâ änyminuwä iquenyqä kukñuâ nãñi-täqi ämamäuminuwä. ²⁶ Iinjä ipiyi, qu Jonä iquenyqä äpäpu, “Näqñqä nätapqä iquki, eqä Jotänä ique yätäqä nãngisa, Ämaqä sitä anä äpmanyä, itanğa Iquenyqä ‘Iinjä-iinjäqueqä’ ätminjä Iqu, täñganji ämaqä asnjä qäyqanği, ämaqä kuapänä Iquenyqä äwqäüâ” ätukuwä.

²⁷ I tquanğuwänğa Jonä iqu, “Ämaqä hñqu nätmätqä hui hñgi mämeqä danä yänä. Goti Hanjuwä Iqu ique vqanğutqenä ämenä. ²⁸ ‘Nyi Kraisi, ämaqä mitñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunüâ ikqä iqunä maetqenä. Nyi Iquenyqä hñuiqä änändowätqä iqunjqä’ tqanğqe, hiqä-hiuä qätä äyâ änyikuwiqä. ²⁹ Ämaqä hñqu apäkä tuwakñä änyuätqe, apäkä ii iqueqä apäkiyi. Inäqe ämaqä apäkä metñqä iqueqä näueqä iqu, iqi ätqäütä apäkä meqanğqä iqueqä quväki qätä äwiyäqanğganji, iqu yeeqänänjä yänä. Ga nyaqä yeeqä iqe, aanjä naqänänjä asä iñiqä. ³⁰ Nyi yoqä maeqä quvqä hiqanğa, Iqu ämanğutäütä, yoqä-tänjä hiänqiyä” ätukqe.

³¹ “Ämaqä haqä yätuta äpqäqä Iqu, ämaqä huiziquaunji ämäwqätäunä. Itanğa ämaqä qua täutanjä iqu, iqu täutanjä-qu eä, kukñui nätmätqä qua täutaninğqä tänä. Inäqe qäukuä yätuta äpqä Iqu, eeqänänji ämäwqätäunä. ³² Iqu hñuä äqunätä, qätä äwiyätñqä iu qäyâ ätqanği, qu Iqueä kukñui naqä-qakuä mimäkqä danä itqänäuä. ³³ Inäqe ämaqä Iqueqä kukñuä qätä äwiyätä ämeqä iqu, iqu ämaqä huiziquaunji, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui naqä-qakuänänjä etanği ämotquenä. ³⁴ Goti Hanjuwä Iqu, Ämaqä Iqu ändowätqäqä Iqueni, Iqueqä Dñä Änğüä Ique aanjä kuapänänjä vqanğqetanji, Iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukñui awä tänä. ³⁵ Kaniqu, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä kuapänä winğanği, ga Iqu nätmätqä eeqänänji Iqueä hipa iqi ekqe. ³⁶ Ämaqä tqu-tqu Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqiyqäqe, hñjä hea ique-ique pmeqe äme. Inäqe ämaqä tqu-tqu Ymeqä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqäqe, hñjä-pmeqe mämeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä äkasuwä, iquä hea ique-ique witänqiyä” ätukqe.†

4

Jisasi Iqu, Jutiyanji äväma äukqenqä

¹⁻³ Parisi iqua Jisasi Iquenyqe, “Iqu Jonä iqueni ämäwqätäütä, iqueqä wäunüänğqä ämotquaminğqä iqua kuapänänjä eäpu, asñi iqueqä hipa iuta ämetqänjä” tqanğä äwikuwi. Iquenyqä injä ätminuwä-qe, ämaqe asñi, Iqu maqiyqä, Iqueqä wäunüänğqä ämotquaminğqä iqua äqäminuwä. I tqanğä qätä äwiyäqetanji, Iqu qua Jutiyanji äväma, anğumä qua Galili iunğä äukqe.

⁴ I äwätäqanğganji hänaqe, qua Sämalija, anjä-tänjä iu wätñqä indqänätä, äukqe. ⁵ Iu äwätäqanğganji, Sämalija pmeqä iquauä anjä-himqä hñqu, yoqe ‘Sikauä’ ätminuwä ique ätimäukqe. Ii qua Jekopä iqu iqueqä hikñä Josepä ique äwikqä-tänjä qäqiyi.

Jisasi Iqu, apäkä Sämaliyatanjä huisä, kukñuä ätkiyinğä

⁶⁻⁸ Mäptqe awänä pmetanğa, Jisasi Iqu hänaqe qanjä iminğenqä yänjä-a täñanğqä hapä äpmaminqe. Jekopä iqu eqanğqä qua hovqä iqiyätä, eqä esquä imäkänğqä iqi hapä äpmaminqe. Iqueqä wäunüänğqä ämotquaminğqä iqua, buayä mbqänğqä anjä-himqä dunğä äukuwi. Iqu i pmetanğganji, apäkä Sämaliyatanjä hui eqä euätñqä pqanğa, Jisasi Iqu inji, “Eqä hui nmqä dapiyâ” ätukqe.

⁹ I tquanğa, ii ämävauqe, “Nyi Sämaliyatanjinyä etanğä, si Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäyätqanuwä iutanjä-quki eänji, si nyinji, ‘Eqä hui nmqä dapiyâ’ ätätnä,

† 3:36 Ämaqä näqñqä-tänjä hui, kñuä tiinjä indqänätqänjä Hiqñqä 31-36 iunji, Jonä asnjä-qäyqä iqueqä kukñuä ma, Jonä tuwanüä äqäqäqä iqueqäqä.

yatnqä änäänqä nyinyä?” ätukqe. Kuknuä iinji, Israitqä Jerusälemä iu Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäuminjuwä iqua, Sämalija iquatäni naqä-huinyä mäpmeqä iminjuwä etanji, i ätukqe.

¹⁰ Ii i tquanğanji, Jisasi Iqu iinji tii ätukqe. “Si nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu qanyinä vqenqä maqnqä enjinyä. Itanğa Ämaqä, ‘Nyi eqä hui nmqä dapiyä’ äktätñqä Iquenyqä-pqe, maqnqä enjinyä. Si näqnqä eänä, Ique yatnqä vqanqtqe, Iqu eqä hänä-pmeqe ktapänqiyä” ätukqe.

¹¹ I tquanğa ii, “Naqä Iqukiyä, quae kinä mämä äptnä, ege mämä enqe, ga Si eqä-häkä-pqä mämeqä danä inji, eqä hänä-pmeqe äknğisa iutñqäwä?” ätukqe. ¹² I ätuätä tii ätukqe. “Neyaqä awiqu Jekopä iqu, eqä qua äptesqiyätä, ga eqä täu änggqe. Ga iqueqä ymeqä-pqä, hiveqä-yaqueqä-pqe, täu änminjuwi. Itanğa kaqä-kawukäne änätapkqä Jekopä iqueni, si ämawqätäunyä?”

¹³ Inğanji Iqu, “Ämaqe, eqä esquä täu iopu ämbqe, anğumä eqänqä quväkä ye vquanqiyä. ¹⁴ Inäqe ämaqä, eqä Nyi vqanğundi änätqä iqu, anğumä eqänqä quväkä ye mäwqä iquänä. Itanğa eqä Nyi äwimqä iinji, ämaqä iquesanji eqä esquä enqä-pa, hea ique-ique esuätä, itanğa hänä hea ique-ique pmeqe vqänqeçqä” ätukqe.

¹⁵ I tquanğanji, ii Iqueni, “Naqä Iquki, eqä ätnji, yqä dapiyä. Nyi eqänqä quväkä ye manyiyqanğuti, nyi anğumä eqä täu iumqe, mapqä iqämqänänyä” ätukqe.

¹⁶ Inğanji Iqu iinji, “Tqä qokique kuknuä ätuätinä, asä täqinyqä ätuma ptnqänä uvä” ätukqe.

¹⁷ I tquanğa, ii “Nyi qokä mäeqinjqä” ätukqe.

Iwä Iqu, “Kuknuä ii, si naqä-qakuä ätnyä” ätukqe. ¹⁸ “Si ämaqä hipa hñginä eeqänänä iu ämuannä, itanğa ämaqä tanğa anä äpmeniyä iqu, naqä-qakuä tqä qokiqu maeqä eänä-qae, inji si naqä-qakuänänä ätnyä” ätukqe.

¹⁹ I tquanğanji apäkä ii, “Naqä Iquki, Si hinuä-tquki äkqänänänä. ²⁰ Ne Sämaliyatanä iquneqä awäkiqqa, Goti Hanjuwä Ique qonä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäuqänqä aquvi, qoqonä tquesa qänätqätanğa, he Israitqä huiziquenä, ‘Goti Hanjuwä Ique qonä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäuqänqä aquvi, Jerusälemä iunä qänğpñqä,’ ätätqänäuä” ätukqe.

²¹ Ga Iqu iinji, “Apäkä iiki, si nyaqä kuknui naqä-qakuänänä imäkiyä. Hiunji, ämaqe Apique qonä äwoktäupu, Iquenyqä aquvi, qoqonä tquesänä-pqä, itanğa Jerusälemä dutänä-pqä maqnqänqä iqu ätimänqiyä” ätukqe. ²² “He Sämaliyatanä iquenä, Goti, Ique qonä äwoktäutqänjuwä Iquenyqe, näqnqä maeqä ipu hinqi itqänjuwiqä. Ne Israitqä iutanä, Jerusälemä iu itunquä iqueni, Goti, ne qonä äwoktäutanä, yoqe haqeu ämatnämäutunquä Iquenyqe, näqnqä eanä itqunünä. Äpäkonqä witanji hänä iqumuatqenqä hänäqe, Goti Hanjuwä Iqu Israitqä iqunesa imäuqäqeqä. ²³ Inäqe hiunji hñqu timäutñqä itñqe, ae qe ätimäuqi. Inji ämaqä, Apique qonä äwoktäupu Iqueqä yoqe haqeu naqä-qakuänänä mamäupñqä iqua, qu Iqueqä Dñä Änguä Iqueä yänänäqñqä ditä, suqä naqä-qakuänänäitänji, iinjä ipnä. Ämaqe, iinjä iqänqe, Apiqu äwinyänä. ²⁴ Goti Hanjuwä Iqu huiwä maeqä, quuvqä-qu enqä-qae, ämaqä, Ique qonä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeu mamäupñqä iqua, qu Iqueqä Dñä Änguä Iqueä yänänäqñqetä, suqä naqä-qakuänänäitä, iinjä ipñqeqä” ätukqe.

²⁵ Inğanji apäkä ii Iqueni, “Nyi näqnqä eäqä. Ämaqä Mäsayä Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ikqä Iqu äpäñqiyä. Iqu äpätäqänğanji ‘Nätmatqä eeqänänä iinjä-iinjia’ natänqiyä” ätukqe.

²⁶ I tquanğanji, Iqu iinji, “Kuknuä äktätñqä Tqunä, Nyi tä Qäqunä äktätqänänä” ätukqe.

Jisasi Iqu buayänqätä, wäunjuänqätä, ätkqenqä

²⁷ I tuätqätanġani, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua anġumä ätimäupiyyi, Iqu apäkä huisä quea tätqätanġinyä äqumbiyyi, iqua yäunuä ipu, ‘Änäändiyä’ tpu ipiyä-qe, hñqu-pqe, “Si sunqä kiñġanġikä-qe?” mätquä danä ipu, ä “Si apäkä iinji sunqä tnyuä-qe?” ätuäpu, yatñqä miqä ikuwi. ²⁸ Inġani apäkä ii, iyyqä eqä-häki iqi emä, anġumä anä-himqä duñqä äwäqe, ämaqeuni tii ätukqe. ²⁹ “Ämaqä nätmätqä nyi imäkätñqenqä eeqänänä ändqäqä Ique, hiñuä qumbñqänä äwanä! Iqu Kraisi ämaqe ämitñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunuä ikqä Iqu heqänänjiqä?” ätukqe. ³⁰ I tquanġani, qu anä dutanji äqiyätimäwa, Jisasi Iquenyqä äpäukuwi.

³¹ Apäkä ii, i äväma uwqanġani, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua Jisasi Iqueni, “Näqñqä Motqueqä Iquki, buayä hui huinyä” qäyä ätuäpu, änäänä ätumiñuwi.

³² I tquanġuwänġa, Jisasi Iqu iquauñi, “Nyi buayä he änyä maqñqä etanġuwä hui-tänunjqä” ätukqe.

³³ Ga iqua, “Iqueni, ämaqä hui buayä äma ävqäuä?” ätnäpu, iquauqä-quwä yatñqä inġuwi.

³⁴ Yatñqä i inġäwqanġuwänġa, Jisasi Iqu “Nqä buayi, Nyi änändowatkqä Iqueqä äwiñqä iunä qänaknä itmä, itanġa Iqueqä wäunuä ändapqäqe qäpu imäkqeqä” ätukqe. ³⁵ “He ymisanä yäuä iqanġuti mapñqe, tii ätätqänä. ‘Qanui hñquaqu-hñquaqu änänjqä.’ He i ätätqänuwä-qe, Nyi ‘He wäunuä iunji, hiñuä yasämä qumbñqä’ etqänä. Tänġani ymisanji ämapñqe, ae yäuä iqäwänä. ³⁶ Ymisanji yäuä etanġi, qanyä ämetä ämapqä iqu, mbqä menä. Itanġa iqu ymisanä iinji, hññä hea ique-ique pmeqä duñqä aquvä äqiyänä. Ga ymisanä vowä qutqä iquä, ymisanä meqä iquä, qäquaqu yeeqänä inyiyiqä. ³⁷ Iinñä etanġi ämaqeucqä kukñuä tq, naqä-qakuä timäunä. ‘Ymisanä vowä ämaqä hñqu iqanġuti, itanġa ämeqe, ämaqä hñquvqä’ tpnä. ³⁸ Nyi he wäunuä ipu tuwä-yawä tmimiqä mämeqä ikuwä iunqä ymisanä mapñqä endowatkqeqä. Wäunui, ämaqä hñqua dnä-huqä ikuwä iu, he ymisanä qanyinä mapñqeqä” ätukqe.

Ämaqä Sämaliyatanä iquauñqä

³⁹ Ämaqä Sämaliyatanä anä-himqä Sika iu pmeqä kuapänänji, apäkä ii Jisasi Iquenyqe, “Iqu nätmätqä nyi imäkätñqenqä eeqänänä ändqiyä” tqanġqeta, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴⁰ Iwä iqua Ique äwimapiyyi, “Si nesä pmayä” tqanġä, Iqu qutanji hiunji hñquaqu äpmakqe. ⁴¹⁻⁴² Iqu kukñuä vqanġqetani, ämaqä kuapänänä quuvqä inä eqiyäpu, apäkä iinji tii ätukuwi. “Si änatñä iunä maetqe, täñġani neqä-neuä qätä äwiyätanä, quuvqä eqiyqunä. Ne näqñqe, Iqu ämaqä qua täutanju Häñä Iqumuatkqä Iquvqä” ätukuwi.

Jisasi Iqu, Galilinjqä äukqenqä

⁴³ Jisasi Iqu iqinji hiunji hñquaqu ae äpmeqe, Iqueqä qua Galiliunqä äukqe. ⁴⁴ Iqu Iqueqä-kiuä awä äti tii ätkqe. “Ämaqe, hiñuä-tqä quwqä anä-himqä iutanä iquenyqe, qu ‘änġuä-queqä’ matqä ipñqäuä.” ⁴⁵ Inäqe hiunji naqä Pasopanġa ymisanä imäkqanġuwänġani, Galili pmeqe Jerusälemä iu äpmapu, Jisasi Iqu nätmätqä iqi imäkätqätanġqe hiñuä äqunġuwi. Iutanji, Iqu Galili du timäunqanġani, qu Iqueni yeeqä itmakuwi.

Jisasi Iqu, ämiqä hñqueqä ymeqe, äñġuä iwimäkikqenqä

⁴⁶ Galili duñi, Jisasi Iqu anä-himqä Kanani, aanä eqe wainqä imäkkqä iunqä äukqe. Inġani, ämiqä naqä iqueqä wäunuä miqä hñqueqä ymeqe, anä-himqä Kapänamänji, täññä-yaqä äwäminqe. ⁴⁷ Ämaqä iqu Jisasi Iquenyqe, ‘Jutiyatanji Galilinjqä äpqiyyä’ tqanġä äwiyäqe, iqu Iquenyqä äwäqe, yatñqä tii äwikqe. “Si Kapänamänjqä äwätinä, nyaqä ymeqä täññä-yaqä qäyu äpäkonätñqä äwiñqä iqueni, äñġuä iwimäkiyä.”

⁴⁸ I tquanġani, Jisasi Iqu iqueni, “He Nyi nätmatqä ämaqä mimikqänäni mimäkqä iqanġmdqe, he quuvqä maeqiyqä danä ipnqäüä” ätukqe.

⁴⁹ Inäqe ämaqä naqä iqu, “Naqä Iquki, nyaqä ymeqe qäyu äpäkonätqä etanġi, iyää, Si nyitä anä wenqeqä!” ätukqe.

⁵⁰ Inġani, Jisasi Iqu iqueni, “Tqä ymeqä iqu änguä hänä äpmeñqiyä. Anämqä mänä” ätukqe.

I tquanġa, ämaqä iqu Jisasi Iqueä kuknuä du quuvqä eqiyätä, iqueqä anämqä äukqe. ⁵¹ Iqu hänaqä tämä änä wätqätanġa, iqueqä wäunüä-wiyqä hñqua ämimbiyi, “Tqä ymeqä iqu ae änguä hänä eqiyä” ätukuwi.

⁵² Inä tquanġuwänġani, iqu iqueqä ymeqä iquenyqe, “Änguä äkñga eqäwä?” ätuätä, yatñqä äwikqe.

Iqua kimanġi, “Tqä ymeqä iqu yaqä dñi qäpunġi, huäqi awiyqeu wanä kloknġa eqeqä” ätukuwi.

⁵³ I äwiyäqetanġi, kaniqu, “Jisasi Iqu ‘Tqä ymeqä iqu änguä hänä äpmeñqiyä-qe,’ mäptqe i pmetanġa äyä ändqäqätanä” kñuä ämakqe. Inqe, ämaqä iquä iqueqä anä iu anä äpmamiñuwä eeqänäni, qu Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

⁵⁴ Jutiyata Galilinġä äpkqänġani, Jisasi Iqu nätmatqä Iqueqä yänänäqñqä ämotquetñqä hñqu ae imäkkqeu, tä huiziqu imäkkqe.

5

Jisasi Iqu, Betesa iu ämaqä änguä iwimäkkqenqä

¹ I imäkätä äpmamiñqetanġi, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iqua, Goti Iquenyqä ymisanä naqä bñqä aquvä qñġanġä, Jisasi Iqu Jerusälemänġä ekqe.

² Jerusälemänġi, täknä hänaqä ‘sipsipqeuqeqä’ ätmiñuwä-tänä qäqiqiñi, eqä-huänä anä mätävätinä hipa hñġisanġi eeqänänä-tänä hñqu itäumäkekuwä iqi ätumiñqe. Israitqä iquauä kukñuiunġi, kiqä yoqe ‘Betesauä’ ätmiñuwi. ³⁻⁴ Iqini ämaqä täñä-yaqä huitanä-huitanä iqä iqua, kuapänä äwämiñuwi. Täñä-yaqä hiñuä maqñqä iquau, ä yänä quvqä iquau, ä nñuä ämenä miqä iqua, äwämiñuwi.*

⁵ Jisasi Iqu timäuqanġani, ämaqä täñä-yaqä quväukuä 38 mäwqätäuqä hñqu iqi äwämiñqe. ⁶ Jisasi Iqu ämaqä iqu täñä-yaqä ainqatqä witanġi äqunäqe, iqueni, “Si änguä imändñqä äkiñqiyä?” ätukqe.

⁷ Kimanġi, ämaqä täñä-yaqä-tänä iqu “Naqä Iquki, eqä ämenä iqanġani ämaqä hñqu nyi änmetä eqä bu mäyenjiyqe, täqini aanqe. Nyi eqä bunqä wämätmä itqätanġani, ämaqä hui ganä ae äpäwiqanġa, nyi mäpäwiqä itñqeqä” ätukqe.

⁸ E tquanġani, Jisasi Iqu iqueni, “Pämä äpmetnä, tqä yquvanġi ämetnä, qanä uvä!” ätukqe.

⁹ Ätquanġanä, iqueä täñä-yaqe qäpu heqanġi, iqu änguä-qu, iqueqä yquvanġi ämetä, qanä äukqe. Hiunji iqu, Sämbatqä hapä pmeqänġani.

¹⁰ Inġani Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iquauqä naqä iqua, ämaqä änguä imänġqä iqueni, “Tä hiunji hapä pmeqänġa enqe, si yquvanä hanä ämenätä, neyaqä suqä dñi pmua imäknänä” ätukuwi.

¹¹ I tquanġuwänġani, iqu ämävauqe, “Ämaqä nyi änguä inyimäkätäqä Iqu, ‘Tqä yquvanġi ämetnä qanä uvä’ dqanġiyqä” ätukqe.

¹² I tquanġi äwipiyyi, iqueni, “Ämaqä ‘Tqä yquvanġi ämetnä qanä uvä-qe’, tqu ktqiyä?” ätukuwi.

* **5:3-4** Pipa Grikä pmeqeuqä kuknuä iu äqänänqä huiunġi, kuknuä tiñä-pqä inä ätä äqänä. “Qu eqä-huänä iqu ämenä iqanġanqä hiñuä äqumbu äwämiñuwi. Tiñä emiñqe. Naqä Iqueqä enätqä hñqu äñgati äpäta, eqä-huänä iqueni ämenä miqanġani, ämaqä eqä-huänä bunqä kinġanä äpäwitqä iqu, täñä-yaqä äki-äkitanä imänänqe, qäpu änguä emiñqe.” Kuknuä ii, Jonä iqu äqäqätiyä, ämaqä hñquququ qänaknda äqäqätiyä? Ne maqñqe.

¹³ Jisasi Iqu ique ängüä iwimäkqanğa, ämaqä kuapänänğä iqi etanğä, Jisasi Iqu quvaqä awä imda maqñqä äukqe. I iäqetani, ämaqä täñğä-yaqä ängüä i imänğqä iqu, Iquenyqä maqñqe, “Nyi ängui, Tqu inyimäkqutiyä” tä itä, quvaqä yatñqä kimanji, mätquä ikqe.

¹⁴ Qänakñi, Jisasi Iqu iqueni hiqäva-imäkqä anğä ququawä du ämaqumueqe, “Si ängüä ae enğ-qae, suqä quvqä hui imäkätqanji, anğumä mimäkqä panä! Nätmatqä quvqä naqänänğä di kimeqänğäuä” ätukqe.

¹⁵ I tquanğani, ämaqä iqu anğumä äwäqe, ämaqä naqä iquauñi, “Ämaqä nyi ängui, Jisasi Iqu inyimäkqeqä” ätukqe.

Jisasi Iquenyqätä, Kiqä Kaniquenyqätä

¹⁶ Jisasi Iqu hiunji hapä pmeqänğa wäunüä iinğä di imäkätqätanğqenğä, ämiqä naqä iqua Iquenyqe, äwqä tnänğä äwinyätä, hanğ-iqä ävqa upñqä ipäqäkuwi.

¹⁷ Inğani Jisasi Iqu ämävauqe, Iquenyqä äwqä tnänğä imäkqanğuwä iquauñi, “Nqä Apiqu wäunüä ängüä tiinji, iqa äpätnqe, hiunji tqe timäuqanği, ga Nyi-pqe wäunüä tiinji i imäkätqänänğä” ätukqe.

¹⁸ Jisasi Iqu i tqanğani, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminjuwä iquauqä naqä iqua, Iqueni pizqä päsqä dunğä itquaka upñqä ipäqäkuwi. Iqu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä miqä suqä dunji mämiqä iqanğqä dunğänä hmanji. Goti Hanjuwä Iquenyqe, “Iqu Nqä Apiqueqä” ätätä, Qämätaqi asänänğä eyñqä tqanğqenğä ipäqäkuwi.

¹⁹ Inğani Jisasi Iqu kimanji, “Nyi naqä-qakuänä etqä. Ymeqä Iqu nätmatqä hñqu Iqueqä-kiuänänği, änä mimäkqä danä yänä. Iqu Kaniqu imäkqanği äqunäqä dunä imäkänä. Nätmatqä äki-äkitanğä Kaniqu imäkätñqe, Ymeqä-pqä Iqu asä inä imäkätqänä” ätukqe. ²⁰ “Kaniqu Ymeqä Iquenyqä winganği, nätmatqä eeqänänğä Iqu imäkätqä di, Ymeqä-que ämotqueqiyä. Tä wänqeqä. Naqe änyä motqueqanğa, he yäunüä ipu, miiqä yänğä ipñqäuä. ²¹ Kaniqu ämaqä pizqä dunji ävauqumuatätä hanğ-pmeqä ävätñqe, ga Ymeqä-pqä Iqu, Iqueqä äwinyätanğqä iquauñi, hanğ-pmeqä asä inä ävätqänä. ²² Inji Apiqu, ämaqä hñqueni miwäsäuqä danä yänä. Ämaqä iwäsäuqä wäunüä eeqänänği, Ymeqä Iqueqä hipa iqi egeqä. ²³ Iinğä eätqe, tiinğnqeyi. Qu Kaniqueqä yoqe haqeu ämamäupu, Ique ängüä itquetqänjuwä-pa, Ymeqä Iquenğ-pqe, asä iinğä itquapñqeqä. Ä Ymeqä Iqueni ängüä mitqueqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu mämamäuqä iquwä iqua, Kaniqu Ymeqä ändowatkqä Iqueqä yoqä-pqe, haqeu mämamäuqä danä ipu, ängüä mitqueqä iqäuä” ätukqe.

²⁴ “Nyi naqä-qakuänänğä etqä. Ämaqä Nyaqä kukñui qätä änyiyäpu, Nyi änändowatkqä Iquenyqä quuvqä eqiyquwä iqua, hanğä hea ique-ique pmeqä-tänğä iquayi. Iqua äpäkonğqä dunji ämawqätäupu, hanğä hea ique-ique pmeqe ämequwä-qae, iquauñi miwäsäuqä danä yänä. ²⁵ Nyi naqä-qakuänänğä etqä. Hiunji hñqu timäutñqä itñqe, ae qe ätimäuqi. Ämaqä pizqä äpäkonätqänjuwi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueä manğä tqanğqe, qätä wipñqeqä. Itanğa qätä i äwipiyä iqua, hanğä vaupñqeqä. ²⁶ Apiqu Iqueqä-kiuä hanğ-pmeqänğqä Quati-quvi. Ga Iqu, Iqueqä Ymeqä Iquenğ-pqe, hanğ-pmeqänğqä Quati asä inänğä-qu etanği imäkkqeqä.

²⁷ Ymeqä Iqu, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu etanği, Apiqu Iqueni, ämaqä iwäsäutñqä yoqä naqä ävqäqe. ²⁸⁻²⁹ Kukñuä täñqe, he yäunüä ipu miiqä yänğä miqä danä ipñqeqä. Ämaqä qua äptnänjuwä iqua, Ymeqä Iqueä manğä tqanği äwipiyänğani, qua äptñğawänjuwä iutanji, anğumä hanğä vaupñqä hiunji iqu äpqiyä. Suqä ängüä imäkätqänjuwä iqua, anğumä hanği, hanğä hea ique-ique pmeqenğqä vauqanğpi, itanğa suqä quvqä imäkätqänjuwä iqua anğumä hanği, iquauqä suqenğqä iwäsäutä hanğ-iqä meqänğqä vaupnuwiqä.

³⁰ Nyi nätmatqä hñqu Nqä-näuänänği, mimäkqä danä ymä. Nyi Goti Hanjuwä Iqu dqanğqä dunä iwäsäutqänänğä. Nyi änyinğqä Nqä duta mimäkqä itmä, Nyi

änändowatkqä Iqueqä äwinqä dunä imäkätñqä-qae, Nyaqä ämaqä iwäsäuqe, waqiyä maitqenä” ätukqe.

“Jisasi Iqu iinjä-iinjä-queqä” tqukua awä ätkuwinqä

³¹ “Nyinä Nqä-näuänqe, ‘iinjä-iinjä’ etmqe, Nyaqä kukñuä iinji, he naqä-qakuä mimäqä ipñqäuä. ³² Inäqe Nyinä manä, Hñqu-pqe Nyinyqe, ‘iinjä-iinjä-queqä’ inä ätätñqe. Nyi näqñqe, Iqu iinji, naqä-qakuänänjä ätätñqe.

³³ Ämaqä naqä iquenä, he ämaqä hñquaunji, Jonä asñä-qäyqä iqueqä kukñui mapñqä ändowatkuwi. Iqu Nyinyqe, naqä-qakuänänjä ätkqe. ³⁴ Iqu iinjä qäyä iqanji, kukñuä Nyaqä ätätñqeunji, yänänäqñqä nyimäkätñqä diñqe, ämaqä hñqueqä kukñuä tqanqqe, Nyi mämeqä ymä. Nyi Jonä iquenyqä tä etqe, he qui mimäkñqä hñjä pmapñqä diñqä etqä. ³⁵ Jonä iqu, tä äyänätä we äunätñqä-panjä iinjä-quvi. He iqueä we-hunqenqe, yeeqä hñganqä miqä danä, wänqänänjäpu itqänjuwi.

³⁶ Iinjä etanji, wäunjuä Apiqu Nyi imäkmqä ändapkqe, Nyi wäunjuä i itqänjä. Ga wäunjuä iutanji, Apiqu Nyi änändowatkqä Iquenyqe, he näqñqä mapñqäuä. Inji Nyaqä wäunjuä, Jonä iqueqä kukñuä iunji ämäwqätäunä.

³⁷⁻³⁸ Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu kukñuä ätätñqe, Iqu Nyinyqä ‘iinjä-iinjä-queqä’ ätätqänä. He änändowatkqä Ique qätä mäwiyqä iqanjä, Nyi tii etqänä. ‘He Apiqueä manjä-wiunjuä qätä mäwiyquenä, Iqueä himä-huiwä-a hiñuä mäqunqä-quenä ipu, itanğa he Iqueqä kukñui hiqä quuvqä imñi mämaeqä danä itqänjuwenjqä’ etqänä.

³⁹ Hñjä hea ique-ique pmeqe, Goti Iqueqä bukä iuta mapñqä kñuä heyqanji, qävqä yasämänä äyä itqänjuä. Ga bukä iunjä-pqe, kukñui Nyinqä ätnänä. ⁴⁰ Inäqe, he hñjä hea ique-ique pmeqe mapñqä diñqe, Nyinyqe mapqä danä itqänjuä.

⁴¹ Nyi yoqä naqe, ämaqä qua täutanä iuta meqänqe, kñuä manyqä enä. ⁴² Inäqe henyñqä di, Nyi näqñqä äñguänänjä enä. ‘He Goti Hanjuwä Iquenyqä enqe, heyaqä quuvqä yäpä imñi, aanqä etanqqe’ Nyi näqñqä enä. ⁴³ Nyi Nqä Apiqueä yoqä iuta qäyä äpqänqä, mindmeqä danä iqä. Ämaqä hñqu yoqe, iqueqeta pqanjanji, he iqueni itmapñqäuä. ⁴⁴ Goti Hanjuwä Kiuänänjä Iqunä heyaqä yoqe haqä yätu maetñqä diñqe maenqanji, yoqä naqe, ämaqeutänä ämetqänjuwi, ga he quuvqe, äänä ipu heqänqäwä? ⁴⁵ He Nyinyqe, ‘Iqu Kaniqueä hiñuä iqisanji nenyqe, “Iqua suqä quvqä imäkqä-quaiqä” tuänqiyä’ kñuä maeyqä pa eä. He Mosisi iquenyqe, ‘Iqu ne yätamäkqä neyänqiyä’ kñuä ämaka äpäñuwä-qe, iqu henyqe, ‘Iqua suqä quvqä imäkqä-quaiqä’ tqä-quvqä. ⁴⁶ Mosisi iqu Nyinqä ätätä tuwanjuä äqiyekqä-qae, he iquenyä naqä-qakuä imäkqä-säpi, Nyinyqä-pqä naqä-qakuä imäkätqänñqä. ⁴⁷ Inji Mosisi iqu tuwanjuä äqiyätä ekqä dunji, naqä-qakuä mimäkqä iquwi, ga nätmätqä Nyi tqanqenqe, he naqä-qakui äänä ipu imäkñqäwä?’ ätukqe.

6

*Jisasi Iqu, ämaqä kuapänänjä iquau, buayä äwikqenqä**

¹⁻⁴ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminjuwä iquauqä hiunji naqänänjä, Pasopa ätätqänjuwä iqu qäqi eminqe. Inqanji, Jisasi Iqu eqä-huänjä Galili, ‘Taipiriyasiuä’ ätminjuwä iqueni, äkitä nängisanqä äukqe. Ämaqä aanjä kuapänänji, Jisasi Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänji, ämaqä täñjä-yaqä-tänjä iu äñguä imäkätqätanji äqunqiwitani, qu Ique qänaki äwivändkuwi. Jisasi Iqu qoqonjä yätunqä äyäqe, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä quamä äpmakuwi.

⁵ Jisasi Iqu ämaqä aanjä kuapänänjä Iquenyqä äyä pqanjä äqunäqe, Iqu Pilipä iqueni, “Ämaqä tä ymisanjä bnqe, ne ymisanjä mbqe, äkñgi yatunquäwä?” ätukqe.

* 6: Matiu 14:13-21; Makä 6:30-44; Lukä 9:10-17

⁶ Jisasi Iqu Iqueqä imäkätŋqä diŋqe, Iqueqä-kiuänä näqŋqä ämeqä-qe, Iqu Pilipä iqueqä quuvqä heqiyqe, yamwiqä äwikqe.

⁷ Iwä Pilipä iqu ämävauqe, “Ämaqä eeqänäŋi, ymisaŋä meqä-meqäpu bŋqenqä, buayä mbqe, 200 duni ämävqätäuqä iqeä” ätukqe.

⁸⁻⁹ Iqueqä wäunüäŋqä ämotquamiŋqä Endru, Saimonä Pitä iqueqä kätä-käŋgua iqu, Jisasi Iquenŋi, “Ymeqä hŋqu bretqä kuä-balitä äyäqiyquwä 5 eäqe, hämapäkä hŋquaqutä täqi eä pmetanŋqä-qe, ga iinä ipu ämaqä kuapänänä täunŋi qäyunänqätänä?” ätukqe.

¹⁰ Iqini qätaqä hioätqä äŋguänänäqi etaŋgi, Jisasi Iqu “‘quamä pmapiyä’ tupiyä” ätukqe. Ga iqua qunŋi, “He quamä pmapiyä” tquaŋga, qu eeqänänä quamä äpmakuwi. Ämaqä qokä iquanäŋi, 5,000 äpmakuwi. ¹¹ Jisasi Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Ique ‘äŋguiqä’ ätuäqe, ämaqä iqi quamä pmetanŋuwä iu yaŋä ikqe. Hämapäkä-pqe i imäkätqä-pa imäkqanŋi, qu eeqänä äŋguä kuapänänä äŋguwi. ¹² Qu äŋguä änäpu änätquteqanŋuwänŋanŋi, Jisasi Iqu Iqueqä wäunüäŋqä ämotquamiŋqä iquaunŋi, “Änätqutequwi qui mimäkŋqä yätŋqä, he ämayäkäpiyä” ätukqe. ¹³ I tquaŋganŋi, iqua bretqä kuä-balitä äyäqäkuwä 5 isuatani änätquteqanŋuwi, qa naqä 12 maŋguä ämamikuwi.

¹⁴ Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänä i imäkqanŋi äqumbiyä iqua, “Ämaqä Tqu naqä-qakuä, ‘hinüä-tqä qua täunqä pänqiyä’ ätnänqä† Iqueqä” ätkuwi. ¹⁵ I ätäpu, Iqu ‘oeyä’ qäyä ätqanŋuti, qu Ique a äkiqätäpu, ämaqä naqä ämiqänqä imäkŋqä äyä iqanŋä näqŋqä eäqe, Iqu qunŋi anŋumä äväma, qoqonä imä kuäquväkiqätŋqä ekqe.

Jisasi Iqu, eqä haqeu qanä äukqenqä‡

¹⁶⁻¹⁷ Hea wiqanŋanŋi Iqueqä wäunüäŋqä ämotquamiŋqä iqua, eqä-huänä bunqä äpäwäpiyi, yimba ätkamäupu, eqä-huänä yätäqä näŋgisa anä Kapänamänqä äväma äukuwi. Jisasi Iqu iquaunŋi mäwimeqä änyä etaŋgi, hea qe ekqe. ¹⁸ Inŋanŋi yunuä yänänäqŋqä hŋqu äqunätä, ege yäyänŋi qoqonä ätqäwa äpemiŋqe. ¹⁹ Iqueqä wäunüäŋqä ämotquamiŋqä iqua, yimba iqu eqä iqi wätŋqe, iqua eqä buŋi ämiqa-ämiqa, awänänŋi (4 o 5 kilomita) tii äwäpiyänŋanŋi, Jisasi Iqu yimba-tänä qäqi, eqä haqeqä qanä pqaŋgi äqumbiyi, iqua zä kiinä ikuwi. ²⁰ E iqanŋuwänŋanŋi, Jisasi Iqu iquaunŋi “Tä Nyinjä. He zä miqä pambiyä!” ätukqe. ²¹ Inŋanŋi iqua Iquenyqä yeeqä ipu, yimba inŋisaŋqä itmakuwi. Iwä inŋanŋi yimba anä-himqä iqua timäupŋqä äwäpiyä-tänä iu, qäqi maqänä imänŋanŋi iuäqämakuwi.

²² Hiunŋi buayä i änäpu äpmakuwä äwiŋganŋi, ämaqä kuapänänä huänä yätäqä inŋisa iqi yqänä äpmamiŋuwä iqua, “Täqinŋi yimba kiuänänä hmbunä pmetanŋi, Iqueqä wäunüäŋqä ämotquetŋqä iqua, Jisasi Iqu maeqä, quwqä-quwänä yimba ipi äyä äwquwätänä!” kŋuä ämakuwi. ²³ Yimba huiziqua Taipiriyasitanŋi, Naqä Iqu buayä äŋguiqä tqanŋa, ämaqä kuapänä äŋguwä-tänä qäqiqi iuäqämakuwi. ²⁴ Ämaqä kuapänänä iinŋi, Jisasi Iqutä Iqueqä wäunüäŋqä ämotquamiŋqä iquatä, iqini heaqiyä äyä nyätanŋä äqumbiyi, qu yimba iquau ätkamäupu, Jisasi Iquenyqä qävqe, anä Kapänamänqä äukuwi.

Buayä hänä-pmeqä vqenqä

²⁵ Ämaqä kuapänänä iinŋä iqua, qu Jisasi Iquenŋi huänä yätäqä näŋgisa ämäqumuapiyi, Iquenŋi, “Näqŋqä-vqä Iquki, Si täqinyqe, äkŋga äpŋäwä?” ätukuwi.

²⁶ I tquaŋguwänŋanŋi, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänänä etqä. He Nyinyqä qävqä ikiquwi, Nyi nätmatqä ämaqä mimäkqänänä imäkqanŋqenqä manä, Nyi buayä hetapqanŋä äwqä äŋguä änäpäsäpiyinqänä ikiqäüä. ²⁷ He wäunŋi,

† 6:14 Kukŋuä-suqä 18:15 ‡ 6:15 Matiu 14:22-33; Makä 6:45-52

ymisanä qui imäknätä pizqä iqä dunqä miqä ipu, hänä hea ique-ique wiqä dunqä ipnqeqä. Goti Hanjuwä Apiqu, Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqueqä yoqe, yänänäqngä witnqä imäkkqe. Ga ymisänä iinji, Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqu hetapaniqeqä” ätukqe.

²⁸ I tquanğa qu Iqueni, tiinjä ätukuwi. “Goti Hanjuwä Iqu, ne squä wäunuä imäkatunqä äwinyätqänä?”

²⁹ Ga qu iinjä tquanğuwänga, Iqu kimañi, “Goti Hanjuwä Iqu, he Ämaqä Iqu ändowatkqä Iquenyqä quuvqä heqäpñqä äwinyänä” ätukqe.

³⁰ Quvaqe, Iqueni tii ätukuwi. “Si nätmätqä ämaqä mimäqänäñi äki imäktñqäwä? Ga ne iu äqunanä, Tqä kukñui naqä-qakuä imäkatunqä, äänä isñqäwä? ³¹ Nyaqä atqä-awäkiqua, anä avqñqä maeqä dunji, buayä mana Mosisi iqu äwikqeu änguwi. § Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanuä iunji, *‘Iqu buayä qäukuä yätutanji bnqä äwikqeqä’** ätnänqä-panjqä” ätukuwi.

³² I tquanğuwänga, Jisasi Iqu qunji, “Nyi he naqä-qakuänänä etqänä. Qäukuä yätutanä buayä naqä-qakui, Mosisi iqu etapänqä maetqe, Nyaqä Apiqu etapätqänä.

³³ Buayä Goti Hanjuwä Iqu vqe, ii qäukuä yätuta äpätä, qua täunä iu Hänä-pmeqä-vqä Iquvqä” ätukqe.

³⁴ I tquanğani, qu Iqueni, “Iyää, Naqä Iquki, buayä iinji, Si ne hea ique-ique nätapqa uwqätñqeqä” ätukuwi.

³⁵ Inğani, Jisasi Iqueä kimañi, “Nyi Buayä Hänä-pmeqä Iqunjqä” ätukqe. “Ämaqä Nyinyqä äpätä quuvqä heqiyqä iqu, buayänqätä, eqänqätä dä mäwqä itä, quväkä-ye, mäwqä yänqiyä. ³⁶ Iinjä etanğqä-qe, Nyi tii etqänä. ‘He Nyi hiñuä äñqämbiyä-qe, Nyinyqä quuvqä maeqiyqä äyä itqänäuä.’ ³⁷⁻³⁸ Apiqu Nyi ändapqä iqua, qu eeqänäñi, Nyinyqä pññqäuä. Nyi qäukuä yätuta qua täunqä äpqe, änyinqe, Nqä du imäkmqä manä, Nyi änändowatkqä Iqueqä dunä imäkmqä äpqä-qae, Nyinyqä i pğanğuwä iquauñi, hñqueni bi mämamäuqä danä ymqänä. ³⁹ Nyi änändowatkqä Iqu, ämaqä Nyi ändapqä iquauñi, hiunji yäpakänğani Nyi hñqueni hiñuinä mäqunqä itmä, eeqänänä iunji hänä vauqumuatmniñqä äwinyänä. ⁴⁰ Nyaqä Apiqu tiññqä äwinyä. Ymeqä Ique äqunäpu, Iquenyqä quuvqä eqämipqä iqua, hänä hea ique-ique pmeqe, ämepu pmetanğpi, ga hiunji yäpakänğani, Nyi qunji hänä vauqumuatmniñqänänäyä” ätukqe.

⁴¹ Inğani Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iqua, Jisasi Iqu “Nyi bretqä qäukuä yätuta äpqä Iqunjqä” tqanğqenqe, qu kukñuä kuapänänä ätkuwi. ⁴² Iinjä ätäpu, “Ämaqä Tqu Josepä iqueqä hikñä Jisasi Iqutanä, ä äsqukä? Iqueqä kaniquenyqätä, känäunqätänji, ne näqñqä eänqä. Iqu tänğani, ‘Nyi qäukuä yätuta äpqä Iqunjqe’ änäänqä ätqiyä?” ätkuwi.

⁴³ Inğani, Jisasi Iqu ävauqe, “He kukñuä kuapä matuwänqä pambiyä” ätukqe.

⁴⁴ “Ämaqä hñqu Nyinyqe, hiñgi mapqä yänä. Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, ämaqä ique Nyinyqä pätnqä ämäqipmeqanğuti, iqu i pänä. Ga Nyi iqueni, hiunji yäpakänğani, hänä vauqumuatmniqeqä. ⁴⁵ Hiñuä-tqä iquauä tuwanuä iunji, *‘Qu eeqänänä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu näqñqä vänqiyä’* ätä äqänänä.† Ga ämaqä Ique qätä äwiyäpu, Iquesa näqñqä ämepiyä iqua, qu eeqänäñi Nyinyqä pññqäuä.

⁴⁶ Iinjä etanği, ämaqä-pqä hui Goti Kanique hiñuä ae äqunätqänğuwä hmanji. Ämaqä Goti Hanjuwä Iquesa äpqäqä Iqunä, Kaniqueni, hiñuä äqunätñqe. ⁴⁷ Nyi naqä-qakuänänä etqänä. Ämaqä quuvqä eqiyätäqä iqu, hänä hea ique-ique pmeqe, ämenqiyä. ⁴⁸ Bretqä hänä-pmeqä iqu, ii Nyinjqä. ⁴⁹ Heyaqä hewäkiqua, anä avqñqä dunji, buayä mana änguwa-qe, qu äyä äpakonğuwiqä. ⁵⁰ Inğaqe bretqä qäukuä haqä

§ 6:31 Anğumä Itmakqä 16:4 * 6:31 Niyäma 9:15; Apqä Bukä 78:24 † 6:45 Asayä 54:13

yätuta äpqä tquenj, ämaqä hñqu ique ängqe mapäkonqä yänqiyä. ⁵¹ Bretqä hñä-pmeqä qäukuä yätuta äpqä iqu, ii Nyinjä. Ämaqä hñqu buayä ique ängqe, iqu hñä hea ique-ique pmeniqeqä. Buayä Nyi ämaqä qua täu äpmenjuwiu hñä-pmeqä mapñqä wimqe, ii Nyaqä huiwiyqä” ätukqe.

⁵² I tquangqenqä iqua quwqä-quwä, “Ämaqä Tqu, Iqueqä huiwi ne änatunqe, äänä nätapätñqäwä?” ätäpu, himänä ipu ätnjuwi.

⁵³ I tñganjuwängga, Jisasi Iqu ivatuwänäqe, tii ätukqe. “Nyi he naqä-qakuänänjä etqänä. He Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqueä huiwitä, häneqetä manqä ipqe, hñä-pmeqe hesäni aanqeqä. ⁵⁴⁻⁵⁵ Buayä naqä-qakuänänjä, Nyaqä huiwiyi. Itanga eqä naqä-qakuänänjä, Nyaqä häneqeyi. Inä-qae, ämaqä Nyaqä huiwitä, häneqetä änmipqä iqua, hñä hea ique-ique pmetpnuwiqä. Itanga Nyi iquaunji, hiunji yäpakännga hñä vauqumuatmniqueqä. ⁵⁶ Ämaqä tqu-tqu Nyaqä huiwitä, häneqetä änmitätqe, iqu Nyi nyinätangi, Nyi ique änyänänä. ⁵⁷ Nyinji, Apiqu hñä-pmeqä Iqu änändowatqangi, ga Nyi hñä Iquesa äpmenqä-pa, ämaqä Nyi änmitätqä iqu, hñä, Nyita pmeniqeqä. ⁵⁸ Buayä qäukuä yätutanä äpqäqä Tqunänji, Iqu buayä heyaqä taqä-tawäkiqua mana änäpu, äpäkonjuwä ii enqä-panä manä. Ämaqä, Buayä Tqunä ännätqä iqu, hñä hea ique-ique pmetäniqueqä” ätukqe. ⁵⁹ Jisasi Iqu kukñuä iinji, anä aquvängqä Kapänamä du näqñqä ävätä ätkqe.

Ämaqä kuapänä, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqä

⁶⁰ Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä kuapänänjä hui, Iqu i tqangi äwipiyi, “Iqueqä kukñuä, ne kñuä änä mämeqänänjä ätqäqe, qäte tqu wiyätñqäwä?” ätkuwi.

⁶¹ Qu kukñuä kuapänä tqanguwiñqä, Jisasi Iqu, Iqueqä-kiuä näqñqä eäqe, tii ätukqe. “Kukñuä tqu he qui emäkqiyä? ⁶² Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu, anä änyänännga äpmaminqä yätunqä yqangi äqumbqe, äänä ipnuwäwä? ⁶³ Hñä-pmeqe, Dñä Ängguä Iqu ävätqänä. Ämaqeuaqä yänänäqñqä duta, maetqenä. Iinä etangi Nyi kukñuä etqä tä, quuvqä vqenqätä, hñä-pmeqä vqenqätä etqänä. ⁶⁴⁻⁶⁵ Iinä qäyä etangi, hñquenä quuvqä maeqiyqä itqänäuä. Ga Nyaqä kukñuä ‘Ämaqä hñqu Nyinyqe, hñgi mapqä yänä. Apiqu, ämaqä ique Nyinyqä pätnqä ämäqipmeqanguti, iqu i päñqiyä’ etqe, ii hñquenä quuvqä maeqiyqä itqätanguwita etqeqä” ätukqe. Iinä ätukqe, ämaqä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipnuwä iquaunqätä, ä Iqueni ämaqä iquau täkqä ätuätä hipa iu väninqä iquenyqetä, Jisasi Iqu Iqueqä-kiuä änyänännga näqñqä eä, i ätukqe.

⁶⁶ Inğanji Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä kuapänänji, qu Ique tuwä äwiyäpu, Iqutanji anä mikiqä danä qe ikuwi. ⁶⁷ I iqanguwängganji, Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä 12 iquaunji, “He-pqe Nyi inä nyivämapñqätanä?” ätukqe.

⁶⁸ Iwä Saimonä Pitä iqu, “Naqä Iquki, Si kukñuä hñä hea ique-ique pmeqe ämenä. Ne tquenyqä watunquäwä? ⁶⁹ Inji, ne näqñqä ämenä quuvqä eqiyqu. Si Ämaqä ängguä jänänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä atänuä ekikqä Iqukiyqä” ätukqe.

⁷⁰ I tquanga Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi heñi, 12 etmakqeunji, hñquki dñä quvqätänä äyqukitanä?” ätukqe. ⁷¹ Kukñuä iinji ätkqe, Saimonä Iskarioti iqueqä hikñä Jutasi iquenyqe. Iqu ämaqä 12 iutanä-qu qäyä eä, Jisasi Iquenyqe, täkqä tuäniqä etangi, ii ätkqe.

7

Israitqä iqua, ittänä anju yakuä äpmapu, ymisanä imäkuwiñqä

¹ Itanji, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä iqua, Jisasi Ique äpäkpñqä iqanguwiñqä, Iqu qua Jutiya iu ikiqänqä mäwiñganji Galili dunä ikäminqe.

2-3 Hiunji naqänänjä Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iqua, ittänjä anju yakuä äpmapu, yeeqä ipu aquväqñqä hiunji iqua timäutñqä qäqi etanji, Jisasi Iqueqä känguäkiqua Iqueni, “Si anjä täqñi äväma, qua Jutiyanqä uvä. Tqä ämaqä wäunjanqä ämotquetqänjä iqua, Si nätmätqä imäkqanqtqe hinjä kqämbñqänänjä.

4 Ämaqä hñqu ämaqä eeqänänjä im-imñi, iquenyqä näqñqä hipñqä etanqtqe, iqu nätmätqä eeqänänji, ktqä nämä mimäkqä yänä. Si nätmätqä iñi imäkätqänji, ämaqä eeqänänji hinjä kqämbñqänä ämotquatñqeqä” ätukuwi. 5 I ätukuwi, Iqueqä känguäkiqua-pqe Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipiyitanji.

6 Iqua i tquanquwängga, Jisasi Iqu, “Hiunji Nqe, änänjqä. Henryqe, hiunji eeqänänjä iqua, äñguänänjiqä” ätukqe. 7 “Nyi ämaqe, qu suqä quvqä imäkätqätanquwinqe, ‘Ii suqä quvqä imäkätqänjäuä’ tuätqätanqñqä, qu Nyinyqä wiunqä itqänjä. Iñä etanji, qu henyqe, iñi miqä ipñqäuä. 8 Nqä hiunji änyä enqä-qae, Nyi aquväqñqä naqänänjä iunqä mäyqä yimä. Henryä epiyä” ätukqe. 9 Iqu qunji i ätuätä, mäwqä danä, Galili bu äpmakqe.

10 Inäqe, Iqueqä känguäkiqua aquväqñqä yätunqä ae äväma yqanquwängga, Jisasi Iqu qänaki maqñqä ekqe. 11 Aquväqñqeuñi, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä iqua Jisasi Iquenyqä, “Ämaqä Iqu äñgi pmenä?” ätäpu, qävqä ikäminuwi. 12 Inganji ämaqä kuapä äpmapiyä iunji, hiyakakä ätñgäukuwi. Hñqua Iquenyqe, “Ämaqä äñguänänjqeqä” tqanquwängga, hñqua “Oeyä, Iqu ämaqä kuapänänjä hänaqä huiu-mända ätuma äwqiyä” ätkuwi. 13 Inganji, qu iquauqä naqä iqua hanjä-iqä vqenqä zä wiñganji, Iquenyqe, ätnänäqi äti matqä danä ikuwi.

Qu ymisanjä nätqätanquwängga, Jisasi Iqu näqñqä äwikqenqä

14 Qu aquvä äqämbu hiunji hñqua ae pmetanquwängganji, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anjä mätnätanqñqä ququawä yänqisa äpeyäqe, qokä-apäkiu kukñuä näqñqä äwikqe. 15 I iqanjanji, iquauqä naqä iqua yäunjä ipu, “Iqu näqñqä-vqä hñquenyqä mäwqä iminqe, näqñqä ii, äänä itä ämeqätiyä” tpu ikuwi.

16 I iqanquwängganji, Jisasi Iqu kimanji, “Kukñuä tä ämetqueqe, knuä indqänqä Nyaqeta maetqe, Goti Nyi änändowatkqä Iquesayqä” ätukqe. 17 “Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä äwiñqe qänaknä yätñqä itäqä iqu, Nyaqä kukñuinqe, ii Goti Hanjuwä Iquesatiyä, ä knuä indqänqä Nyaqä iuta tqändiyä-qe näqñqä hiänä. 18 Ämaqä kukñui, knuä indqänqä iqueqä iuta ätqä iqu, yoqä iqueqe haqä yätu maenätñqä wiñganjiyi. Inäqe ique ändowatkqä iqueqä yoqe haqä yätu maetñqä äwiñqñqä iqu, suqä quangi mämeqä, naqä-qakuänänjä tqä-quvqä. 19 Mosisi iqu kukñuä-suqä metapqä inqäta? Iqu etapqä-qe, he eeqänänji, suqä iunji, qänaknä miqä itqänjäuä. Ga he Nyinji sunqä pizqä bäkpnqä itqänjäuä?” ätukqe.

20 I tquanjanji, ämaqä kuapänänjä iñi, ämävaupiyi, “Penqä dnjä kinyasäuqanji ätnyä. Sini, tqu kpäsätñqä itqänä?” ätukuwi.

21 Kimanji, Jisasi Iqu ätukqe. “Nyi wäunjä naqänänjä iqu imäkkqenqä, he miinqä yänjä inqä ikuwiqä. 22 Mosisi iqu qokä iquauä huiwä häuä ktäupñqä ätukqeuñi, Sämbatqä hiunji hapängga qäyä etanqñqä-qe, he ymeqä qokä hñquauqä huiwi, häuä ktäupnä. Suqä iñi, Mosisi iqu mikutäuqä ikqe, atqä-awäka ikutäukuwi. 23 He Sämbatqänjanji, ymeqä hñquauqä huiwä häuä äktäutqänjuwi, ii he Mosisi iqu kukñuä-suqä ekqä iqueni qui mimäkqä itqänjuwi. Inji Nyi Sämbatqännga ämaqä iqueä huiwi, eeqänänjä äñguä iwimäkqanqñqe, he Nyinyqe sunqä äkasuwä tätqänjäuä?

24 Ämaqeufä suqe, hinjä äqumbiyä dunqänä hñgi miwäsäuqä pambu. Suqä naqä-qakuä jänänänjä duta iwäsäupiyä” ätukqe.

“Jisasi Iqu, Kraisi Iqu etanqitiyä?” ätkuwinqä

²⁵ Inğanı ämaqä Jerusälemätanjä hui, “Ämaqä neyaqä naqä iqua pizqä päkpnqä itqänuwı, Tä Qäqu maendiyä?” ätnquwi. ²⁶ “Hinüä qumbu. Iqu ätnänjä iqi qäyä ätqäuä ätqanğı, qu Iquenı manjä hui mätquä danä iqäuä. Ämaqä Kraisi Ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä Iqu etanğı, qu näqnqä ämapu maeqä inä? ²⁷ Kraisi Iqu äpqanğanı ämaqä-pqä hui näqnqä mämeqä ipu, ‘Iqu äkiuta päniqätiyä’ tpu ipnuwiqä. İnäqä Ämaqä Tqueqä äpqäqenqe, ne näqnqä ämenünä” ätnquwi.

²⁸ Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anjä mätnätanğqä ququawä iqi ätqäuä näqnqä ävätäqanğanı, manjä yänänqnqä tii ätukqe. “He Nyinyqä näqnqä epu itanğa Nyi äpqenqä-pqä näqnqä yasämä eänäuä. Ga Nyi knüä indqänqä Nqä duta mapqä iqäqe. Nyi änändowatkqä Iquenyqe, he änyä maqnqä eänuwı. Iqu naqä-qakuänänjä Iquvqä. ²⁹ Nyi Iqu änändowatanğı Iquesa äpqäqä-qae, Nyi näqnqä Iquenyqä eänänä” ätukqe.

³⁰ I tqanğqenqä, qu Jisasi Ique a äkiqätäpu itmenätpu ipiyä-qe, hiunji i imäkqä iqu, Jisasi Iquenı mäwimeqä änyä etanğı, ämaqä-pqä hui Iquenı hipa hui mitmaqiyqä ikuwi. ³¹ İnäqä, ämaqä iu äpmaminuwitanjä kuapänänı, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, “Kraisi Iqu äpätqanğanı, Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänä, Ämaqä Tqu imäkätñqenı ämäwqätäuniqätanä?” ätnquwi.

³² Parisi iqua ämaqä kuapänänjä Jisasi Iquenyqe, “İnji-iinjqä” hiyakakä tnätqätanğä qätä äwipiı, iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Ique a äkiqätäpu itmapñqe, ämayukä-imanğä hñquau ändowatkuwi.

³³ Inğanı Jisasi Iqu, “Nyi hesänı quäuqä mäpmeqä danä wänqäpu äpmami, änändowatkqä Iquenyqä umqänä. ³⁴ He Nyinyqä qävqä ikipiyä-qe, Nyi pmetanğqenı änä mäwqä ipiyä-qae, Nyinı mämanğqumueqä ipñqäuä” ätukqe.

³⁵ I tquanğanı, Israitqä iqua, “Ne Iquenı mämaqumueqe, Iqu äknğinyñqä uwqanğuti yanquatiyä? Iqu Israitqä iquneqä neyämaqä im-imä äpmakäwänjuwä iunqä äwätä, näqnqä ämaqä Israitqä ma huizi iqi äpmenuwıu vätnqä ätqutiya? ³⁶ Iqu nenı, ‘He Nyinyqä qävqä ikipiyä-qe, Nyi pmetanğqenı änä mäwqä ipiyä-qae, Nyinı mämanğqumueqä ipñqäuä’ ätqäqe, Iqu kukñuä iinı änänğqä tqiyä?” ätnquwi.

³⁷ Hiunji yeeqä ipu aquväqnqä yäpakä naqänänjä iquenı, Jisasi Iqu pämä ätqäuqe, manjä yänänqnqä, “Ämaqä tqu-tqu quväkä ye äwiyqäqe, eqä nätnqänä Nyinyqä äpänä” ätukqe. ³⁸ “Ämaqä äsqu-äsqu Nyinyqä quuvqä eqiyqe, *eqä esquä hänä-pmeqä-tänı iqueqä yäpä iunda pquänä*. İnı Goti Hanjuwä Iqueä tuwanüä iu ätnänqä-pa* pquänqiyä” ätukqe. ³⁹ Jisasi Iqu kukñuä iinı, Dñä Änğüä Iquenyqä ätkqe. Dñä Änğüä Iquenı, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iqua mapnuwänğeyı. İnğanı, Goti Hanjuwä Iqu Jisasi Ique ätuma äyätä, yoqä naqä vqe änänjqae, Dñä Änğüä Iqu iquaunı, wimeqänqä-pqe, änänji.

⁴⁰ Jisasi Iqu i tqanğı äwipiyanğanı, ämaqä iqi äpmaminuwı, “Ämaqä Tqu naqä-qakuä, Hinüä-tqä Qäqueqä” ätkuwi. ⁴¹ I tqanğuwänğa, hui “Kraisi Ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä Qäqueqä” ätkuwi. İnäqä, huiziqua “Oeyqä” ätkuwi. “Kraisi Iqu Galilisa pqänqä hmanjqä. ⁴² Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanüä iunı, ‘Kraisi Iqu Dewitiquesanjä hueqä-himqä henıqe,’† itanğa ‘anjä-himqä Dewiti iqu äpmaminqä Betlemä iutanäqu henıqä’‡ ätkqe” ätkuwi. ⁴³ I ipiyı, Jisasi Iquenyqe, quwqä-quwä inğı-inğı ändmäknquwi. ⁴⁴ İnä ipu, hui Iquenı a kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä-pqä hui Iquenı hipa hui mitmaqiyqä ikuwi.

⁴⁰ Jisasi Iqu i tqanğı äwipiyanğanı, ämaqä iqi äpmaminuwı, “Ämaqä Tqu naqä-qakuä, Hinüä-tqä Qäqueqä” ätkuwi. ⁴¹ I tqanğuwänğa, hui “Kraisi Ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä Qäqueqä” ätkuwi. İnäqä, huiziqua “Oeyqä” ätkuwi. “Kraisi Iqu Galilisa pqänqä hmanjqä. ⁴² Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanüä iunı, ‘Kraisi Iqu Dewitiquesanjä hueqä-himqä henıqe,’† itanğa ‘anjä-himqä Dewiti iqu äpmaminqä Betlemä iutanäqu henıqä’‡ ätkqe” ätkuwi. ⁴³ I ipiyı, Jisasi Iquenyqe, quwqä-quwä inğı-inğı ändmäknquwi. ⁴⁴ İnä ipu, hui Iquenı a kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä-pqä hui Iquenı hipa hui mitmaqiyqä ikuwi.

* **7:38** Jisasi Iqu Goti Iqueqä kukñui äsquenqä knüä indqänğqätiyä? Näqnqä-tänğ hñqua Asayä 58:11 iquenqä ätqä. Hñqua Sakätıyasi 14:8 iquenqä ätqä. † **7:42** 2 Samueli 7:11-14; Asayä 9:6-7; Järämai 23:5-6 ‡ **7:42** Maika 5:2

Ämaqä naqä iqua, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwinqä

⁴⁵ Ämayukä-imanqä iqua, Parisi iquautä, hiqäva-imäkqä naqä iquautä angumä wimeqanqawängga, “He Iqueni ätuma mapqe, sunqä iqäüä?” ätukuwi.

⁴⁶ I tquanqawängga, iquauä kimanji, “Ämaqä-pqä hui kukñui, Ämaqä Tqu ätätñqä-pa, matqä itqänqawiqä” ätukuwi.

⁴⁷ Itanqa, Parisi iqua iquauni, “Heñä-pqe, Iqu qäyasäqi etuma äwqiyä? ⁴⁸ He ämaqä naqä yoqä-tänqä-pqä hñqu, itanqa Parisi-pqä hñqu, Iquenyqä quuvqä heqiyätqätanqi äqunänquwätanä? ⁴⁹ Ämaqä kuapänänqä tä, suqä Goti Hanjuwä Iqu Mosisi ique äwikqenqä änyä maqñqä enjuwä iquauni, Goti Hanjuwä Iqu qui iwimäkätñqä ae ätkqeqä” ätukuwi.

⁵⁰ Iinä tquanqawängganji, iquautanä hñqu, iqueqä yoqe Nekitimäsi, hinuiqänänqanqa Jisasi Ique äwimakqä iqu, huizi iquauni tii ätukqe. ⁵¹ “Neyaqä suqä dunji, ne ämaqä hñqueä kukñui qätä äwiyätanä, itanqa iqueqä wänuä imäkätñqä dunji, qävqä ganä iani, inqa iwäsäuatunqeqä” ätukqe.

⁵²⁻⁵³ Quwqä kimanji, “Äi! Si-pqä Galilisanä iqukitanä? Goti Iqueqä tuwanuä iu qävqä änguanä itnä, näqñqä tii esñqe. Galilisanji, hinuä-tqä hñqu mapqä yänqiyä. Hmanjqä” ätukuwi.

8

*Apäkä qokä-tänqä hui, iyyqä huiwi ämaqä hñque mänqi yanä äwikqenqä**

¹ Inganji ämaqä eeqänänji quwqä anjuñqä ae äweqanqawängga, Jisasi Iqu qoqonä Olipä yätunqä ekqe.

² Zinuitänji Iqu iqi ävämetä, hiqäva-imäkqä anjuñqä angumä äukqe. Iqu ququawä iqi pmetanqa, qokä-apäkä eeqänänji Iquenyqä äpqanqawängga, Iqu quamä äpme näqñqä motquetñqä ipäqäkqe. ³ Iqu i motquetqätanqa, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatänji, apäkä hui ätuma äpäpu, qokä-apäkä iuqä hinuä iqi äkitqätekuwi. Apäkä ii, qokä-tänqä eäqä-qe, ämaqä hñqutä-mända huiwä yanä inqanqinyä äqunqawi. ⁴ Iwä inganji Jisasi Iqueni tii ätukuwi. “Ämotqeqä Iquki, apäkä qokä-tänqä täsi, qokä huizitä huiwä yanä inyätqätanqinyä äqunänqawiqä. ⁵ Kukñuä-suqä Mosisi iqu änatapqä iunji, ‘Apäkä suqä iinä iqanqawä iuauni, hikä pizqä päsqänqä’ ätnänqe,† si änäänqä ätnä?”

⁶ Qu kukñuä i ätukuwi, Iqu kukñuä äänä ätätqä Iquesa ämapu, kukñuä mitpnuwä inqä yamwiqä äwikuwi. Iinä tquanqawängga, Jisasi Iqu äuesäuä, Iqueqä hipaitä qua hinä bu tuwanuä äqäkqe.

⁷ Qu yatñqä äpakänä vqanqawängga, Iqu pämä ätqäuqe, tii ätukqe. “Ämaqä hesanä hñqu suqä quvqä mimäkqä itñqä etanqutqe, iqu apäkä täsinji, hikä kinqanänji, iqu-ganä äpäsänä.” ⁸ Iwä Iqu kukñuä iinä ätuäqe, anqi äuesäuqe, qua hinä bu tuwanuä äqäkqe.

⁹ I tqanqi äwipiyyi, qu eeqänänji hñqunä-hñqunä iqinji äväma äukuwi. Ga ämaqä quväukuä kuapänänqä-tänqä iqua hinuiqä äwqanqawängga, ämaqä huizi qänaki äukuwi. Mä Jisasi Iqu iqi yqänä äuesäutanqi, apäkä ii Iqueuä hipenüä iqi yqänä ätqäuminqe. ¹⁰ Itanji Iqu pämä ätqäuqe, tii ätukqe. “Apäkä iiki, ämaqä eeqänänqä täqi ätqäunjuwi, ängi uwqäuä? Si kukñuä mikitätñqe, hmanda?”

¹¹ I tquanqa, ii ätukqe. “Naqä Iqukiyä, oeyä, hñqu hmanjqä.”

Ga Jisasi Iqu iinji tii ätukqe. “Nyi-pqe kukñuä mämiktqä da imqänä. Si äunji, qänakñi suqä quvqe mimäkqä pa iqätñqä” ätukqe.

* **8:** Pipa Grikä pmeqeuqä kukñuä iu äqänänqä huiunji, kukñuä 8:1-11 iunji maqñqä eä. † **8:5** Kukñuä-suqä 22:22, Hiqäva-imäkqä 20:10

Jisasi Iqu qua täu We-hunqä Vqä Iquvi

¹² Anqumñi Jisasi Iqu qokä-apäkä iunji tii ätukqe. “Qua täu we-hunqä vqe, Nyi Qäqunjqä. Ämaqä Nyi änyuvändmitätqä iqu, qani heawiqä du mäwqä itä, iqueqä quuvqeunji we-hunqä-tänjä-queyqä.”

¹³ I tqanğa, Parisi iqua qätä äwipiyyi, Iqueni tii ätukuwi. “Si kukñuä awi, Tqä-täunqänänä ätätqäninyä. Inqe ämaqä, quuvqä makiqiyqä ipñqäüä.”

¹⁴ Ga kimañi, tii ätukqe. “He ‘Si Tqä suqenqä änatnyä’ ändquwi, naqä-qakuänänjä ändqäüä. I etanji Nyi Nqä-näuänji, anä äväma äpçenqätä, ηη anä äumqeunqe näqñqä enänä. Nyi näqñqä iinjä ämenqetani, ämaqä Nyaqä kukñui quuvqä eqäpñqe. Inäqe he Nyaqä anä qakuiunqetä äkiunqä-pqä uwqanğundqe, he änyä maqñqä ipñqäüä. ¹⁵ He ämaqeu iwäsäupiyänğani, suqä qua täutaninğänä näqñqä epu, iwäsäuquenjqä. Inäqe Nyi ämaqä hñqueni, miwäsäuqä danä itñqeçä. ¹⁶ Inji Nyi ämaqä hñqueqä suqenqä iwäsäuqanğundqe, he Nyaqä iwäsäuqä iinjä iquenqe, quuvqä heqäpñqänänji. Ii tiinjä dutayi. Nyi Nqä-näuänä miwäsäuqä iqä. Apiqu änändowatkqä Iqu, Nyitä wäunjuä anä itqäüä. ¹⁷ Kukñuä-suqä he Mosisi iquesa ämepu qänaknä itqänjuwä iunji, kukñui tii ätnä. ‘Ämaqä hñquaqu kukñui asitaninä ätqiyyi, iquaquiyqä kukñuinqe quuvqä heqäpñqe!’[†] ¹⁸ Nyi Nqä-näuänqä awä ätätñqä Iqunji. Itanğa huiziqu, Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, Nyinğä awä inä ätätqäüä.”

¹⁹ Inğani Parisi iqua yatñqä tii äwikuwi. “‘Nqä Apiqueyqä’ ätni, ga Iqu äñgi pmenä?”

Itani Jisasi Iqu ivatuwänäqe, kima tii ätukqe. “He Nyinyqätä, Nqä Apiquenyqätänji, änyä maqñqä yqänä eänjuä. Inäqe he Nyinyqä näqñqä hiqä-säpi, Apiquenyqä-pçe näqñqä inä iqäpniñğä.”

²⁰ Hiqäva-imäkqä anä ququawä iqini, Jisasi Iqu mbqä pñqä witanğqä-tänjä qäqi äpme, qokä-apäkä iunji näqñqä ävätä, kukñuä iinjä ätmuiñqe. Iqu ätnänjä iqi qäyä pmetanji, inğani Iqueqä hanjä-iqä meqe, qäyu matimäuqä änä etanji, ämaqä hñqu Iqueni, a makiqätqä ikqe.

Jisasi Iqu, “He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä” ätukqenqä

²¹ Anqumñi Jisasi Iqu quñi tii ätukqe. “Nyi eväma umqänä. Hnğa-mändani, he Nyinyqä qävqä yanä-tpu ipqe, hiqä suqä quvqe yqänä äwiñqä iutanä päkombnuwiqä. He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä.”

²² Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä naqä iqua, ii tqanği äwipiyyi, quwqä-quwä tii ätnjuwi. “‘He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä’ ätqe, äänä etanji tqiyä? Iqueqä-kiuä päknätñqä ätqutiyä?”

²³ Itanğa Iqu tii ätukqe. “He qua butanuenä etanğä, Nyi haqä yätutanunjqä. He qua täutanä iquenä etanğä, Nyi qua täutanunä manä. ²⁴ Injä etanği ‘Hiqä suqä quvqä yqänä äwiñqä iutanä päkombnuwiqä’ ae etqeçä. Ii tiinjä etanğiyi. Nyi Nqä-näuä äpmenqä Iqunänqä[§] quuvqä manjiqiyqä iqanğpçe, he heqä suqä quvqe yqänä wiqä, äpäkombnuwiqä.”

²⁵ Iqu kukñuä i tqanğa, “Si Tquki natnyä?” ätuäpu, yatñqä äwikuwi.

Iwä Iqu, “‘Nyi Iqunjqä’, ae äyä etqe. ²⁶ Nyi heqä suqä quvqenqe, kukñuä kuapänä ätätmä ewäsäumätmä, itmä-qe, Nyi änändowatkqä Iqu, aanä naqä-qakuinä Tqä-qu etanği, Iqueqä kukñui Nyi qätä äwiyätñqenä, qokä-apäkä qua täunju ätuätñqeçä.”

²⁷ Iqu Iqueqä Kaniquenyqä tuätqätanğqä iinjqe, qu kñui mämeqä ikuwi.

²⁸ Iutanji Iqu tiinjä ätukqe. “He Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqunä indmepu, haqeçä ämanjiyäpiyänğani, he Nyinqe, Nyi Nqä-näuä äpmenqä Iqunänqä näqñqä epñqäüä.

[†] 8:17 Kukñuä-suqä 17:6; 19:15 § 8:24 Jisasi Iqu “Nyi Nqä-näuä äpmenqä Iqunänqä” ätqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä enqä-paniqä. Yoqä iinj, Goti Iqu Mosisi iqueni awä ätukqe. (Anğumä Itmakqä 3:14)

Ga tiinjä-pqenqä näqñqä inä epñqäüä. Nyi nätmatqä hui Nqä kñuä iutanä mimäqä danä itñqeqä. Oeyä. Nyi kukñuä eeqänäñi, Apiqu ämändquakqenä ätätñqeqä. ²⁹ Nyi änändowatkqä Iqu, Nyitä anä äpmenä. Nyi nätmatqä Iqueuä äwiñqeu qäyünä imäktñqä iutanä, Nqä-näüänä pmetmñqä hiñuinä mañqänqä itñqeqä.” ³⁰ Jisasi Iqu kukñuä ii tätqätanğa, kuapänäñi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

Kukñuä naqä-qakuä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä

³¹ Inğanä Iqu Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäqä iquautanä Iquenyqä quuvqä heqiyqanğuwä iquauñi, tii ätukqe. “He Nyaqä kukñui mäwquatämäüqä, a yänänäqñqä äkiqätñqä, ga he Nqä wäunjuänqä ämetqeqä-quenä pmepñqäüä. ³² Ga inä ma, kukñuä naqä-qakuñqä näqñqä eäpu, itanğa kukñuä iinjä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä.”

³³ I tqanğa, qu kimanä tii ätukuwi. “Ne awiñqä Aprähämä iqueqä hueqä-himqä iquneyqä. Hea hñğanä-pqe, ämaqä hñqeqä wäunjuä-wiyqä hiñgi eätanä, iqueqä äwiñqä yäpä imä mäpmeqä danä itunqeqä. I hitanği ‘Kukñuä naqä-qakuä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä-qe,’ sunqä natnyä?”

³⁴ Iqu iquauqä kukñui kimanä, tiinjä ätukqe. “Aañä naqä-qakuänänä etqä. Ämaqä eeqänänä suqä quvqä imäkätqänjuwi, qu suqä iqueqä äwiñqeuñi qänaki vqä iquaiqä.

³⁵ Ga ämiqä hñqeqä äwiñqeuñi qänaki vqä iqua, iquauqä ämiqä iqueqä anjuñi näweqä mäpmeqä itqänjuwiqä. Oeyqä. Ymeqenä pmetpñqäüä. ³⁶ Inäqä Ymeqä Iqu he ewewqatqanğuti, he suqä quvqä iqueqä äwiñqeuñi qänaki mäwqä pmetpnuwiqä.

³⁷ Nyi näqñqä. He Aprähämä iqueqä hueqä-himqä iquenä etanğqä-qe, Nyaqä kukñui heyaqä äwqä yäpä inğisanä mäwiqä etanği, he Nyi ämbäkpñqä itqänjuä. ³⁸ Nyi Nqä Apiqu ae ämändquakqeuñi, kukñuä awi nätmatqä iinjä ätätqänänä. Nñ he heqä suqä Nyi ämbäkpñqä itqänjuwi, ii hiniñqä tqanği äwikuwiünä imäkätqänjuä.”

³⁹ Inğanä iqua kima tii ätukuwi. “Neqä awiñqä, Aprähämä iqueqä.”

Ga Jisasi Iqu iquauñi ätukqe. “Iinjä naqä-qakuä he Aprähämä iqueqä kawäkenä hiqä-säpi, suqä asänänä Aprähämä iqu iminjä-pa, ii itqänpñqä. ⁴⁰ Kukñuä naqä-qakuä Nyi Goti Hanjuwä Iquesa qätä äwikqe, eeqänänä qäyä etätñqä-qe, tänganä he Nyi pizqä bäkpñqä itqänjuä. Suqä iinjä ii, Aprähämä iqueqä suqä manä. ⁴¹ He hiqä hiniñqä suqä iunä imäkätqänjuä” ätukqe.

Iwä qu Iquenyñi tii ätukuwi. “Ne neqä nipaqa qokitä hiñgi hiqaqä äwäyäkupu mänanyquä ikuwiqä. Oeyqä. Neqä Apiqu, Goti Hanjuwä Iqunänjqä.”

⁴² Inğanä Iqu tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu heqä hiniñqä etanğutqe, he Nyinjä enğänänjqä. Ii tiinjä iuta etqä. Nyi Goti Iqutä anä äpmaminueä, äyä äquvepkqeqä. Nyi änyinjä Nqä dutanä äquvepkqä ma, Goti Hanjuwä Iqu änändowatkqanği äquvepkqe. ⁴³ Ga kukñuä Nyi tqanğqä, he näqñqä anğuanä maeqä iquwi, ii he Nyaqä kukñui meqänqä, maenğanğqä iutayi. ⁴⁴ He Setänä, heqä heniqueqä ymeqä-quenä. Ga he iqueqä äwiñqeuñi yänä äqänäpu qänaknä iquenjqä. Inğata tii tänganqä, iqu ämaqä päsqänqä äpmenä. Itanğa iqu suqä naqä-qakuä iunä qänaknä miqe, tiinjä dutayi. Suqä aanä naqä-qakuä di, iqutä mäwiqä iminjä. Kukñuä qanğä ätminqä, ii aanä iqueqä yänji. Iqu ämaqä qanğä kukñuä tqä-qu eä, itanğa iqu qanğä kukñuä tqeutanä kaniquwi. ⁴⁵ Iinjñqä Nyi kukñuä aanä naqä-qakuänänä di etqanğqetanä, he Nyaqä kukñui quuvqä maeqiyqä da äyä itqänä. ⁴⁶ He ‘Iqu suqä quvqä imäqä-qeqä’ kñuä eyätñqä etanğutqe, ga Nyaqä suqä quvqä imäkätñqä, ätnänä iqi ätäpu, maepiyä. Ä Nyi kukñuä awä naqä-qakuä dinä ätätñqä etanğundqe, injä Nyaqä kukñui quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänjuä? ⁴⁷ Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä iqua, Iqueä kukñui qätä äwiyätqänjuwi. Ä he Iqueä kukñui qätä mäwiqä iquwi, ii tiinjä etanğiyi. He Iqueqä ymeqä-quenä maeqä epiyä dutanä.”

Jisasi Iqu Iqueqä-kiuänqätä, Aprähämä iquenyqätä, ätkqenqä

⁴⁸ I tqanğa, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkkqä naqä iqua, Iqueni kima tii ätukuwi. “Ne tii äktqunä. ‘Si ämaqä Sämaliyatanä* Iqukiyqä. Ga dnä quvqä hñqu äktqäunä.’ Iiñi ne naqä-qakuä äktqu?”

⁴⁹ Itañi Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nyi dnä quvqä hñqu mandqäuqä inä. Hmanjqä. Itañi Nyi Apiqueä yoqenä haqeu mamäutqätanğa, he Nyaqä yoqe mäñdi äñgittqäyätqänä. ⁵⁰ Nyi Nqä yoqe, haqeu mämamänjqä itqänänä. Nñ, Nyi yoqä naqä mamqenqä äwinyänqe, Hñqunänjqä. Iqu ämaqä eeqänänä iquau Iwäsäuqä Iqueyi. ⁵¹ Nyi aanä naqä-qakuänänä etqänä. Ämaqä hñqu Nyaqä kukñui qänaknä imitätqe, mapäkoñqä hea ique-ique pmetäniqueqä.”

⁵² Inğanji iqua kima tii ätukuwi. “Si e änatñä imñi, täñğanji, tiinji. Dnä quvqä hñqu Si äktqäunqä iinqe, ne näqñqä ae equnä. Aprähämä iqu-pqä, Goti Iqueqä hiñuä-tqä iqua-pqe, ae äpäkoñguwä-qe, Si tii änatnyä. ‘Ämaqä hñqu Nyaqä kukñui qänaknä imitätqe, iqu mapäkoñqä hea ique-ique pmetäniqueqä.’ ⁵³ Änäñgä? Si neqä awiçu Aprähämä, ae äpäkoñgqä iqueni ämawqätäutnä, änatnä? Ä Goti Iqueqä hiñuä-tqä iqua-pqe ae äpäkoñguwiqä. Si ‘“Nyi tqunä” ätqänä,’ kñuä kiyqiyä?”

⁵⁴ Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nyi Nqä yoqe haqeu ämamänmitmqe, ii nätmätqä hiñinqä enqä-panji. Inäqe Nqä Apiqu, Iqu Nyaqä yoqe haqeu ämanmäutqänä. Iquenyqe, he ‘Neqä Goti Hanjuwä Iqueqä’ äyä ätqäüä. ⁵⁵ Inäqe he Iquenyqe maqñqä epu ätqäüä. Nyi, Nqä-näuäñi Iquenyqe näqñqä eänänä. Ga ‘Nyi Iquenyqe maqñqeqä’ etmqe, ii Nyi ämaqä quañgätqä he enqä-panjunä emqänä. Itañi Nyi Iquenyqä näqñqä ae eämä, itanğa Nyi Iqueqä kukñuä iunä qänaknä itqänä. ⁵⁶ Heqä tawicu Aprähämä iqu, Nyaqä hiñuñi hiñuä qunäniqenqä kñuä indqänätäqänğanji, iqu yeeqä äwinyminqeqä. Itañi iqu hiñuä i äqunäqe, aquvänä ikqeqä.”

⁵⁷ Iwä iqua qätä i äwipiwi, tii ätukuwi. “Si Tqä quväukui 50 äñä qäyä etañgi, Aprähämä iqueni Si hiñuä äqunqänätanä?”

⁵⁸ Ga Jisasi Iqueä kimañi, “Nyi naqä-qakuänänä etqänä, Aprähämä iqu matimäuqänğanji, Nyi Nqä-näuä Äpmeñqä Iqunjqä” ätukqe.

⁵⁹ I tqanğqenqä, qu hikä ämepu Ique päsanä-tpu iqanğuwänğa, Iqu zä imäknä hiqäva-imäkkqä anä täkñiunji äväma, yäpaqänğisa äukqe.

9

Jisasi Iqu, ämaqä hiñuä maqñqä hñque äñguä iwimäkkqenqä

¹ Jisasi Iqu qanä äwätäqänğanji, ämaqä hiñuä maqñqä hñque äqunqeqe. Ämaqä iqu känawqä äwqä imdanji, hiñuä maqñqä iinäqu ätimäukqe. ² Inğanji Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iqua Iqueni, “Näqñqä Motqueqä Iquki, ämaqä tqi hiñuä maqñqä imänğqe, suqä quvqe tqueqäwä? Iqueqä-kiuätanä, kanä-känaisändanä?” ätukuwi.

³ Yatñqä i vqanğuwänğa, Jisasi Iqu, “Ämaqä iqu hiñuä maqñqä inqe, suqä quvqe, iqueqä-pqä ä iqueqä kanä-känawqä-pqä duta hmanji. Ämaqe, qu ämaqä tque hiñuä äqunäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqä näqñqä mapñqä diñqeqä. ⁴ We yqänä tii hunätanğanji, ne Nyi änändowatkqä Iqueä wäunui imäkatunqeqe. Ämaqe wäunüä miqä ipñqe, hea heätñqe qäqinji. ⁵ Nyi qua täu äpmeñqe, qua täu We-hunqä Vqä-qunjqä” ätukqe.

⁶⁻⁷ Iinä ätuäqe, Iqu qua bu makukuä äquteqe, makukuitä quae ättäqe, ämaqä iqueä hiñuii qua äwqäyätä, iqueni, “Eqä-huanä Silomä du asñä qänämändñqä uvä” ätukqe. (Yoqä ‘Silomäüä’ ätnänqä iqu, ‘ändowatkqäüä’ ätnä.) Inji iqu äwäqe, asñä qänämänğanğa, iqueä hiñui äñguä heqanji, iqu hiñuä äñguä qñqä-qu äpkqe.

* **8:48** Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkkqä iqua, Sämaliyatanä iquañqe, “Ämaqä quvqä iqä iquaiqä” kñuä indqänminjuwi.

⁸ Inġaṅi ämaqä, iquä anjä asä iqi äpmaminuwitä, ämaqä, iqu hiṅuä maṅṅqä äpme mbqäṅqä nätmätqä isuanqä täunuä tätqätanġi äqunminuwitäṅi, qu, “Ämaqä tqu mbqäṅqä täunuä ätqämanätṅqä iquitanä?” ätäpu yatṅqä inġäukuwi. ⁹ Yatṅqä i inġaṅguwänġa, ämaqä hui, “Auqä, ämaqä iqu qäqueqä” tqaṅguwänġa, hui, “Oeyä, iqu maetqe. Ämaqä iqu enqä-panä hṅqueqä” ätkuwi.

I tqaṅguwänġa, ämaqä iqu iqueqä-kiuä, “Nyi ämaqä iqunä qäqunqä” ätukqe.

¹⁰ Qu iqueä kimaṅi, “Si hiṅui äänä itnä qäṅṅinyä?” ätäpu, ique yatṅqä äwikiwi.

¹¹ Yatṅqä i vqanġuwänġa, iqu, “Ämaqä ‘Jisasiuä’ ätätqäṅuwä Iqu, qua ättäqe, nyaqä hiṅui qua äṅqiyätä, ‘Asṅi, eqä-huänä Silomä du qänämändṅqä uvä’ dqanġi, nyi äumi, asṅä tii äqänämänätmäṅṅaṅi, hiṅuä qe äqäṅṅänä” ätukqe.

¹² I tqanġaṅi, qu, “Ämaqä Iqu äṅgiwä?” ätukuwi. Iqu, “Nyi änyä maṅṅqeqä” ätukqe.

Parisi iqua, hanjä-iqä äwikiwinqä

¹³ Inġaṅi qu ämaqä hiṅuä maṅṅqä iminqä iinä iqueni, Parisi iquaunqä ätuma äukuwi. ¹⁴ Jisasi Iqu qua ättätä ämaqä iqueä hiṅuä äṅgui, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänġa iwimäkkqe. ¹⁵ Inqe, Parisi iqua-pqe, ämaqä iqueni, “Si hiṅui, äänä itnä äqäṅṅinyä?” ätäpu, yatṅqä ämikuwi.

Iqu quṅi, tii ätukqe. “Iqu nyaqä hiṅuä täuṅi, qua ṅqäyqanġi, nyi asṅä äqänämänätmä, täṅṅaṅi hiṅuä äṅguä sä äqänänänä” ätukqe.

¹⁶ I tqanġaṅi, Parisi hṅqua, “Ämaqä hiunji hapä pmeqä dunqä suqe, qänaknä miqä iqäqä Tqu, Goti Hanjuwä Iquesanä-qu maetqenä” tqaṅguwänġa, hṅqua, “Ämaqä suqä quvqä imäkqä-qu eäqe, nätmätqä ämaqä mimäkqänänä tiiṅi, äänä imäkätṅqäwä?” ätkuwi. I ätnäpiyitaṅi, naqä-hṅqunä mäpmeqä danä inġi-inġi äktqäṅguwi. ¹⁷ Iinä ipu, qu iqueni, anġumä yatṅqä tii äwikiwi. “Ämaqä saqä hiṅui, äṅguä ikimäkqä Iquenyqe, si ‘tqueqä’ ttṅqäwä?”

Yatṅqä i vqanġuwänġa, ämaqä iqu tii ätukqe. “Iqu Ämaqä Hiṅuä-tqä-queqä.”

¹⁸ Inäqe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminuwä iquauqä naqä iqua, “Ämaqä iqu hiṅuä maṅṅqä-qu enqe, täṅṅaṅi iqu hiṅuä äyä äqäṅṅiyä” kṅuä mämeqä ipu, ämaqä iqueqä kaniquesä känäutä kukṅuä ätuätumepu, yatṅqä tii äwikiwi.

¹⁹ “Ämaqä tquenyqe, qe, ‘Yeqä ymeqä hiṅuä maṅṅqä imäṅṅqeqä’ ätqiyä iquitanä? Ga iqu täṅṅaṅi hiṅuä äṅgui, äänä itä äqäṅṅiyä?” ätukuwi.

²⁰ Qu yatṅqä i vqanġuwänġa, ämaqä iqueqä kaniqutä känaisä ämävayi, “Ye näqnqe. Iqu yeqä ymeqä-qu etanġi, iqu hiṅuä maṅṅqä imäṅṅqeqä” ätukiyi.

²¹ “Inäqe, ye änyä maṅṅqeqe. Iqu täṅṅaṅi hiṅui, äänä itä äqunġuti. Ämaqä ique äṅguä imäkätä hiṅuä qänätṅqä imäkqä Iquenyqe, ye maṅṅqeqä. Iqu ae naqä enqä-qae, yatṅqä iqueqä-kiuä wipu. Ga iqu ‘iinjqä-iinjqä’ hetätṅqänänänyä” ätukiyi. ²²⁻²³ Iyaqu ii ätukiyi, ämaqä naqä iquaunqä zä etanġiyi. Ämaqä iinä iqua, näwinyä pmua imäkäpu tii ätkuwi. “Ämaqä hui Jisasi Iquenyqe, ‘Iqu Kraisi ne ämineyätṅqä Goti Hanjuwä Iqu Ique ätekqä Iqueyqä’ tqanġpqe, anjä aquväqṅqeu aquvä äqänäpu, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqä mämamäuqä ipṅqäuä.” Iinṅqe, ämaqä iqueqä kaniqutä känaisäṅi zä isinyä, “Iqu ae naqä-queqä. Yatṅqe, iqueqä-kiuä wipiyä” ätukiyi.

²⁴ Iqua ämaqä hiṅuä maṅṅqä iminqä ique, anġumä kukṅuä ätuätumapiyi, “Ämaqä si äṅguä ikimäkqä Iquenyqe, ne näqnqe. Iqu suqä quvqä Iqä-quvi. Inṅi, si Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäutnä, naqä-qakuänänä natiyä” ätukuwi.

²⁵ I tqanġuwänġa, ämaqä iqu, “Nyi maṅṅqeqe. Iqu suqä quvqä Iqä-quti, miqä-quti? Nyi ṅqä hiṅui, maṅṅqä inqä-qe, täṅṅaṅi nyi hiṅuä äqänmä, näqnqe, iinqänä eqänä” ätukqe.

²⁶ I tqanga, qu iqueni, “Si hinuä maqñqä eäñi, saqä hinui äñgui, Iqu äänä itä ikimäkqiyä?” ätuäpu yatñqä äwikuwi.

²⁷ Inğani, “Nyi iqi ae etqanga, he qätä mänyiyqä iquwi. Inji, aᅇgumñi qätä sunqä nyipñqäwä? Inji he-pqe, Iquenyqä quuvqä heqäpñqätanä?”

²⁸ I tqaᅇgqetani, qu iqueni kukñuä quvqä tii ätukuwi. “Ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyqe, si äyuwä. Ne quuvqe, Mosisi iquenyqä heqiyqä iquneyqä. ²⁹ Ne näqñqe, Mosisi iquenyqä eäñu. Goti Hanjuwä Iqu iqueni kukñuä ätumiñqe. Inäqe, Ämaqä Tqu äkñgisa äpçä-quti? Ne Iquenyqe, änyä maqñqä eäñunä” ätukuwi.

³⁰ Inğani iqu, “Ämaqä Iqu nyaqä hinuä äñguä änyimäkqenqe, he ‘Ne Iquenyqä änyä maqñqä eäñunä-qe,’ änäänqä tqäüä? ³¹ Ne näqñqä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqeuñi, qätä mäwiyqä danä yänä. Ämaqä Ique qätä äwiyäpu, Iqueqä äwiñqä du imäkqañguwä iunä wiyätñqä äyuä. ³² Qua tqu imäkkqetani, täᅇgañqe, ‘Ämaqä hñqu, ämaqä hinuä maqñqä imäᅇgqä hñque, äñguä hinuä qänätñqä imäkqeqä’ matqä itqäñuwi. ³³ Inji Ämaqä Tqu Goti Hanjuwä Iquesa mapçä-säpi, Iqu nätmätqä hui mimäkqä iquäniᅇgä” ätukqe.

³⁴ I tqanga qu, “Si suqä quvqä du imäᅇgñä, iunä yqänä äpmeñi, inji si täᅇgani, ne näqñqä mänätapçä isñqeqä” ätuäpu, qu iqueni, anä aquväqñqeutani, huätä ändowatkuwi.

Hinuä maqñqe, tqukuakä?

³⁵ Jisasi Iqu ämaqä iquenyqe, “Anä aquväqñqä iutani, huätä ändowatqäüä” tqaᅇgä äwiyäqe, Iqu ämaqä iquenyqä qävqä ikitä, ique äwimeqe, “Si Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iquenyqe quuvqä eqinyä?” ätukqe.

³⁶ I tqaᅇgani, ämaqä iqu ämävauqe, “Ämaqä Naqä Iquki, Ämaqä Iqu äsque, nyi di. Ga nyi Iquenyqä quuvqä heqämqänänyä” ätukqe.

³⁷ I tqanga Jisasi Iqu ämaqä iqueni, “Si Ämaqä Iqueni hinuä ae äqunäñinyä. Ämaqä Tä äktätñqä Tqu, ii Qäqueqä” ätukqe.

³⁸ Inğani ämaqä iqu, “Naqä Iquki, nyi quuvqä eqiyqänä” ätuätä, Jisasi Iqueä yukä iqi qoñä äuktäütä, Iqueä yoqe haqeqä ämamäukqe.

³⁹ Inğani Jisasi Iqu, “Nyi qua täuñqe, ämaqeüqä suqä iwäsäuqäñqä äpkqe. Inji ämaqä hinuä maqñqä inuwi, hinuä qäᅇgaᅇgpi, hinuä äqänäñuwi, hinuä maqñqä ipñqäüä” ätukqe.

⁴⁰ Parisi Jisasi Iqutä iqi anä ätqäpiyä iqua, i tqaᅇgi äwipiwi, “Ne-pqe hinuä maqñqä-qune etañgi ätätqäñinyä?” ätukuwi.

⁴¹ I tqaᅇguwitani Jisasi Iqu, “He hinuä maqñqä hinuä pisquenä epqe, hiqä suqä quvqetani hanä-iqä mämeqäñqe. Inäqe he, ‘Ne hinuä äqänäñunä’ ätquwä-qae, hiqä suqä quvqe, täka yqänä himäkätäñqiyä” ätukqe.

10

Jisasi Iqu, Sipsipqä-miqä Äñguänäñä-quvi

¹ Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuänä tii etqänä. Ämaqä sipsipqä iquauqä täkñä yäpä yäᅇgisañi, hänaqeta mäpeyqä, awä hñqäqisa äpäkeyätä äpeyqä iqu, quwä-meqä-quvi. ² Ämaqä täkñä hänaqeta äpeyqä iqu, iqu sipsipqä iquau miqä iquwi. ³ Itañga ämaqä täkñä hänaqä miqä iqu, iqueni qñqañä wuteyqañguti, sipsipqä iqua ämiwiyqä iqueqä quväki, qätä wipnä. Ga iqu iquauqä yoqe, kikiñä ätuätä, yäpaqä mäᅇgisa ätuma wänä. ⁴ Inji iqu iqueqe, eeqänä ätuma äwätä, hinuiqä wimenä. Sipsipqe, qu iqueä quväkiñqä näqñqä epiyä-qae, ique qänaki wivändpnä. ⁵ Ämaqä huitañä hñqu tqaᅇgutqe, qu iqueqä quväkiñqä änyä maqñqä epiyä-qae, iqueni qänaki mäväñdçä danä zä upñqäüä” ätukqe.

⁶ Jisasi Iqu kuknuä ktqä iqu tquangqce, qu knuä änguä mämeqä ipu, “Iqu sunqä ätqutiyä” tpu ikuwi.

⁷ Qu näqñqä änguänä mämeqä iqanguwinqä, Iqu angumñi, “Nyi naqä-qakuänänä etqä, Nyi sipsipqä iquauqä Täknä-hänaqä Iqunjqä. ⁸ Ämaqä Nyi änyä etanga hiñuiqä äpätqäñuwi, qu quwä-meqä-qua etangi, sipsipqä iqua qunji qätä mäwiyqä danä itqäñuwi. ⁹ Nyi Täknä-hänaqä Iqunji. Ämaqä hñqu Nyita äpeyätqce, häñä änguä iqumuatnä äpme, iqu tängisa äyapätä mängisa äwätä itä, itanga iqu qätaqä näqisquäñqiyä. ¹⁰ Quwä meqe äpquwi, quwä ämepu, pizqä äpäsäpu, itanga qui imäkkä dinänji. Nyi iinä maetqce. Nyi äpkqce, qu häñä-pmeqenqce äwa miqä, kuapänä mapñqä diñqce.

¹¹ Nyi Sipsipqä-miqä Änguänänä-qunji. Inji ämaqä sipsipqä änguänä miqä iqu, sipsipqceunqä yänä winä. ¹² Ämaqä mbqä metñqä sipsipqä qanyinä yakuä miqä iqu, hiveqä hiqiyqä pñqangi äqunäqäñgani, iqu sipsipqä-miqä naqä-qakuä-qu hma etangi, itanga sipsipqce, iqueqä maeqä etangä, inji iqu qunji äväma zä wänä. Ga hiveqä hiqiyqä iqu äpäqce, qunji ändämiqanguti, qu näñä-täqi upnä. ¹³ Ämaqä iqu mbqä metñqänä wäñuä itä, sipsipqenqä knuä mämeqä iqä-qae, zä wänä.

¹⁴⁻¹⁵ Nyi Sipsipqä-miqä Änguänänä-qunji. Apiqu Nyinyqä näqñqä etangi, ga Nyi Apiquenyqä-pqä näqñqä enä. Asä inji, Nyi Nqä sipsipqenqä näqñqä etangä, qu-pqce Nyinyqä näqñqä enä. Inji Nyi sipsipqä yätamäkkqäñqä päkonmä. ¹⁶ Täknä huiziunji, Nyaqä sipsipqä hui-pqce äpmeñä. Ga Nyi qunji ätuma pmqänä. Inji Nyi ‘daaná’ tquangani, qu Nyaqä quväki qätä änyiyäpu äppñqäuä. Ga sipsipqä iinji, naqä-hñqunä etangpi, ga quwqä Ämiqce, Hñqunä hiäniqce. ¹⁷ Nyaqä häñä-pmeqce angumä mamniqä etangi, Nyi sipsipqceunqä yänä wämä. Ga iinä imqä itqätangqetani, Apiqu Nyinyqä äwinyä. ¹⁸ Nyaqä häñä-pmeqce, ämaqä hui hiñgi quwqä äwinqä dutanä, qui mimäkkä ipnä. Nyi änyinqä Nqä duta, yänä wämqce. Nyi Nqä häñä-pmeqce ävätmä, itanga angumä meqäñqce, yänänäqñqä ämeñä. Nqä Apiqu Nyi iinä imäkmqä ändkqeqä” ätukqce.

¹⁹ Jisasi Iqu i tqangqenqä, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminjuwä iqua angumä inñi-inñi äktqäñguwi. ²⁰ Kuapänänä hui, “Iqu dnä quvqä-täñu eä, qämä-qämä itä i ätqi. He Iquenji qätä sunqä wiyqäuä?” ätukuwi. ²¹ Itanga hui, “Ämaqä dnä quvqä-täñä hñqu, kuknuä tiinji matqä danä yänä. Dñä quvqce, ämaqä hiñuä maqñqä itanguwä iunji, hiñuä qämbñqce äänä imäkäniqiyä?” ätukuwi.

Israitqä iqua, Jisasi Ique äpäsänä-tpu ikuwinqä

²² Inñani qu hiunji naqä, hiqäva-imäkkä anji Goti Iquenji angä imäkkuwinqä knuä indqänäpu, yeeqä ipñqä Jerusälemäñi aquvä äqäñguwi. Inji hiunji dnä maenqä, isqännga imäkminjuwi. ²³ Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueä hiqäva-imäkkä anä täknä yängisa, Solomonä iqueqä anä mätvätinjqä ätminjuwä iu ikäminqce. ²⁴ I ikitqätanga, Israitqä iqi hiqäva imäkminjuwä hñqua, Ique aquvä äwqämbiyi, “Ne Sinyqä knuä qämä-qämä inqä ämetunqce, Si awi äkñga nattñänqäwä? Si Kraisi Ämaqä ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekikqä Iquki eäñi, Si kuknuä ktqä matqä, naqä-qakuänänä natiyä” ätukuwi.

²⁵ I tquanguwängga, Iqu kimanji, “Nyi ‘Iinjqä-iinjqä’ etqanga, he Nyi tqangqä dunji, qätä mänyiyqä ipu, quuvqä maeqiyqä äyä itqänä. Nyi nätmätqä Apiqueä yoqeta imäkätñqce, ga ii Nyinyqce, qe ämetquetqänä. ²⁶ I metqeqangga, he Nyaqä sipsipqä-quenä maeqä ipu, Nyinyqce quuvqä maeqiyqä äyä itqänä. ²⁷ Sipsipqä Nyaqä di, qu Nyaqä quväki qätä nyiyqangä, Nyi qunqä näqñqä enä. Inji qu Nyi qänaki nyivändpnä. ²⁸ Ga Nyi qunji, quuvqä hea ique-ique pmeqce vqangmdi, qu mapäkonqä danä iqänqce. Itanga ämaqä-pqä hui, Nyaqä hipa iutani huätä mämändauñqce.

²⁹ Apiqu sipsipqä Nyi ändapkqä Iqu, Yänänäqñqä-qu eä, eeqänäni ämäwqätäüä. Inji ämaqä-pqä hui, Apiqueä hipa iutani mämotauqä ipnä. ³⁰ Nyitä Apiqutäni, Ye naqä-hñqunäyqä” ätukqe.

³¹ I tqanqenqä, Israitqä iqua anqumä hikä ämepu, Ique päsana-tpu ikuwi.

³² I iqanquwänqä, Jisasi Iqu qunji, “Nyi wäunüä anqunänqä Apiqu ändapkqe, heyaqä hiñuä iqisa kuapanä imäkätñqe. He hiki, wäunüä iquautanjä äkisquenqä bäkñqäwä?” ätukqe.

³³ I tquanqa qu, “Ne Sini, hiki wäunüä anqunänqä imäkätqäninqä kpäsatuñquä miqä iqu. Si Ämaqä hiñqanquki qäyä eänä, Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa etnä, Ique äkittqiyqanqñinqä ii kpäsatuñquä iqunä” ätukuwi.

³⁴ Inqani Jisasi Iqu qunji, “Heqä kukñuä-suqenqä tuwanüä äqänänqeuñi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tii äqänä. *‘Nyi henyqe, “goti-quenjqä” ätkqeä.’*” ³⁵⁻³⁶ Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä tuwanüä äqänänqeuñi, hea ique-ique naqä-qakuänänqä äqänä äwi. Inji Goti Hanjuwä Iqu ämaqä Iqueqä kukñuä äwikqä iquauñi, ‘he goti-quenjqä’ ätukqe. Inäqe Nyi Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ändeetä, qua täunqä änändowatkqä Iqunä, ‘Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-qunjqä,’ tqanqenqä he, ‘Si Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa etnä, Iqueni äkittqiyenyä’ ätquwi, äänä etanqi ätqäuä? ³⁷ Nyi wäunui, Apiqueä di mimäkqä-säpi, he Nyinyqe quuvqä maeqiyqä iqäpninji. ³⁸ Inäqe, Nyi imäkqe, he Nyaqä kukñui naqä-qakuä mimäkqä ipiyäqe, Nyi wäunüä imäkätñqeuñi quuvqä heqäpnqe. Injä iutani he näqñqä ämepu, Apiqu Nyi nyinätanqi, Nyi Ique änyänqä iunqe, näqñqä anqunänqä epñqeä” ätukqe.

³⁹ Inqani qu anqumä Iqueni a kiqätanä-tpu iqanqä, Iqu quvaqä hipa iuta äutakñga äukqe.

⁴⁰ Iqisanji, Iqu anqumä eqä Jotänä ique nängisanqä äwäqe, Jonä iqu änyänqanqä ämaqä asñä äqäminqä iqi äpmaminqe. ⁴¹ Iqinji, ämaqä kuapanänji, “Jonä iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänqä di mimäkqä qäyä itä, Ämaqä Tquenyqä ätkqe, eeqänäni naqä-qakuqä” ätäpu, Ique äwimakuwi. ⁴² Inqani ämaqä kuapanänji, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

11

Lasarusi iqu äpakoñqenqä

¹ Inqani, ämaqä anä-himqä Betani pmeqä hñqu, yoqä Lasarusi, iqu täñä-yaqä ämakqe. Betani, Mäliya Mala näsuaqiyqä anä-himqe. ² Apäkä Mäliyai, qänakñi eqä sisnyanä-weqe ämetä, Naqä Iqueä yukä bu äwiqatätä, iyyqä detä yemä iwimäkkqä iyyi. Lasarusi täñä-yaqä ämakqä iqu, iyyqä kasiqä-quvi. ³ Inqani iqueqä kasiqä-uaqu Jisasi Iquenyqä, “Naqä Iquki, Tqä näueqä Si kiinjä äkinyätñqä iqu, täñä-yaqä äwinä” ätäsinä, kukñuä ändowatkiiyi.

⁴ I äwiyäqe, Jisasi Iqu, “Täñä-yaqe, näwinyä päkoñqänqä maetqe, Goti Hanjuwä Iqu yoqä naqe, iuta meqanquti, ga Iqueqä Ymeqä-pqä Iqu inä menqiyä” ätukqe.

⁵ Iqu Mala, Mäliya, Lasarusi näsqanqä kiinjä äwinyminqe.

⁶ Jisasi Iqu Lasarusi iquenyqe, “Täñä-yaqä äwinä” tqanqä äwiyäqe, Iqu mäwqä danä hiunji hñquaqu, iqi inä äpmakqe. ⁷ I äpmeqe, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquauñi, “Ne anqumä qua Jutyanqä äwanä” ätukqe.

⁸ I tquanqa iqua, “Näqñqä-vqä Iquki, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-qäyqä iqua, qu hikä kpäsana-tpu iquwi, hñga hma enqe, Si anqumä asä dunqä utñqä inyä?” ätukuwi.

⁹ Iqu kimanji, “Hiunji ique-iqueni, wenji hñqanqä äunqä mäwqä iqä maeqä inä?” ätukqe. “Inji ämaqä äsqu-äsqwe hunätanqä äwqe, iqu we-hunqä ique äqunä

* 10:34 Apqä Bukä 82:6

äwqi. Näñi-täqi äqutäutä, quanjä mapäkñqä danä iquänä. ¹⁰ Inäqce, hea witaŋga äwqä iqu, iquesañi we maunqä etanquti, näñi-täqi qutäuquäniqeqä” ätukqe. ¹¹ I ätuäqetani, tii ätukqe. “Neqä neyämaqä Lasarusi iqu hiqaqä äwinä. Inäqce Nyi ique ävauqumuatmqä diŋqä umqeqä” ätukqe.

¹² I tquanqani iqua, “Naqä Iquki, iqu hiqaqä äwiŋqe, aŋguä heŋqiyä” ätukuwi.

¹³ Jisasi Iqu Lasarusi iqu pizqä etanqenqä tquanqi, iqua, “Qanyä hiqaqä witaŋgi ätqiyä” tpu ikuwi.

¹⁴ I iqanqwanqga Iqu awä jänä tii ätukqe. “Lasarusi iqu ae äpäkonqceqä. ¹⁵ Inäqce, he Nyinyqä quuvqä heqäpñqä diŋqä indqänätmä, Nyi iquäñi mäpmeqä iqenqä yeeqä iqä. Täŋqani ne iquenyqä yqä äwanä” ätukqe.

¹⁶ I tquanqani, Tomasi “Ymeqä Qäyawiqä”^{*} ätumiŋuwä iqu, wäunqanqä ämotquamiŋqä huizi iquauñi, “Ne-pqe, neqä Naqä Iquä anä päkonatunqanä äwanä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Mala näsuaqisä kukñuä ätŋguwiŋqä

¹⁷ Jisasi Iqu ätimäutäqanqani, “Qu Lasarusi iqueä huiwi, hikä himañiu equwi, hea hñquaqu-hñquaqu ae äpäwqiyä” tqanqä äwikqe. ¹⁸ Betanisani Jerusälemänqce, kinämä maetqe, qäqiqinji (3 kilomita). ¹⁹ Iiñä etanqi, Israitqä kuapanäñi, Malaqätä Mäliyaqätä kasiqäqu pizqä etanqenqä, “aueqä” ätuäpu, äwqä hanuä iwimäkñqä äpkuwi.

²⁰ Malai “Jisasi Iqu äpqiyä” tqanqä äwiyaqce, Mäliya anä yäpä yämä qäyä äpmetanqi, ii Ique wimetñqä ätimäwa äpäukqe. ²¹ Ii Jisasi Ique äwimeqce, “Naqä Iquki, Si täqi pmeqä-säpi, nyaqä nyiqäqu mapäkonqä iquäniyqä” ätukqe. ²² “Inäqce, nyi näqñqe. Täŋqanä-pqe, Si Goti Hanjuwä Ique, nätmätqä hnjuanqä yatñqä vqanqtqe, Iqu äktapänqiyä” ätukqe.

²³ I tquanqga, Iqu Malani, “Tqä siqäqu häñä vaunqiyä” ätukqe.

²⁴ Ii kimani, “Nyi näqñqe, hiunji yäpakä qokä-apäkä anqumä vauqanqwanqani, iqu ävauniqeqä” ätukqe.

²⁵ Inqani, Iqu iñi, “Nyi ämaqeu anqi ävauqumuatätmä, Häñä-pmeqä Iqunjqä” ätukqe. “Ämaqä Nyinyqä quuvqä eqämitätqä iqu, äpäkonätqä-qe, häñä pmeniqce. ²⁶ Itanqga ämaqä häñä äpmapu Nyinyqä quuvqä eqämipqe, mapäkonqä danä iqanqce. Inji si kukñuä täñqe quuvqä eqänä?”

²⁷ I tquanqga ii, “Naqä Iquki, nyi quuvqä eqiyqänä” ätuätä, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-quki eänä, ga Kraisi ne äminesñqä atäunqä äktekqä Iquki eänä, itanqga Goti Hanjuwä Iqu, ‘Qua täunqä äpäñqiyä’ ätkqä Iqukiyqä” ätukqe.

²⁸ Mala ii ae ätuäqetani, Iquenji äväma, Mäliyanqä äwäqce, kukñuä ätuätumetä, iñi qeiqinyä, “Näqñqä-vqä Iqu näñisa sinyqä ätqiyä” ätukqe. ²⁹ Mäliyai iñä äwiyaqce, äpakä miqä Jisasi Ique wimetñqä maqänänä äukqe. ³⁰ Jisasi Iqu anä-himqä Betanisani, näñgisa Mala äwimakqä iqi yqänä äpmamiŋqe. ³¹ Ämaqä Mäliya ‘aueqä’ ätuäpu, iisä anju anä äpmamiŋuwi, ii häuququenyä itä, ätimäwa uwqanqi äqumbiyi, qu, “Ii kñui, qua equwä duta qäyätñqä äwqiyä” kñuä vqanqi, ii qänaki äwivändkuwi.

³² Mäliya Jisasi Iqu pmetanqçä iqi ätimäutä, Ique äqunäqce, Iqueqä yukä iqi qonä äwoktäutä, “Naqä Iquki, Si täqi pmeqä-säpi, nyaqä nyiqäqu mapäkonqä iquniŋgä” ätukqe.

³³⁻³⁴ Jisasi Iqu Mäliyatä, ämaqä iisä anä äpmapiyitä, qu ka ipu kñuä qäyqanqä äqunäqce, Iqu äwqä tnänä imäkätä, quvepki hikänä uwqiyqanqi, Iqu änä miqä itä, “He iquenji quae äkñgi equwäwä?” ätukqe.

* **11:16** Wiyä kukñuä iunji, yoqä Ditimasi äqänä. Kukñuä Ditimasi, ii Grikä pmeqä iquauqä kukñuä. Kiqä quati, Ymeqä Qäyawiqä.

I tqanḡaḡi, “Naqä Iquki, Si hiḡuä qundḡqä äwanä” ätukuwi.

³⁵ Inḡaḡi, Jisasi Iqu kḡuä äqäkqe. ³⁶ Iḡqe Israitqä iqua tii äḡḡuwi. “Hiḡuä qumbu. Iqu Lasarusi iquenyqä kiḡḡä wiḡḡaḡiyi.” ³⁷ I tqanḡuwäḡḡa, hḡqua, “Ämaqä hiḡuä maḡḡqä ique aḡḡuä imäkqä Tqu, Lasarusi iqu mapakonḡqä yätḡqä yänänäḡḡqä maeḡätanä?” ätkuwi.

Jisasi Iqu, Lasarusi ique aḡḡu häḡḡä ävauqumuatkqenḡä

³⁸ Inḡaḡi, Jisasi Iqu aḡḡumä äwqä tnänä imäkätä, quvepki hikänä uwqiyḡaḡḡa, hikä himaḡḡä iqueqä huiwi pḡḡä ekuwä iunḡä äukqe. Hikä himaḡḡä iunḡi, hikä hḡqu qḡḡaḡḡä äptänmiḡḡe. ³⁹ Iqi ätimäuqe, “Hiki huätä hutepiyä” ätukqe.

I tqanḡaḡi, Mala, pizqä iqueqä kasiqi, “Naqä Iquki, hea hḡquaqu-hḡquaqu ae äpawqe, pizqä piyaḡḡä qäyänḡiyä” ätukqe.

⁴⁰ Ga, Iqu iḡḡi, “Nyi tii äyä äktqe. ‘Si quuvqä eqiyqäti, Goti Hanjuwä Iqueä yänänäḡḡe hiḡuä qundḡqinyä.’” ⁴¹ Qu inḡaḡi, hikä qḡḡaḡḡi huätä äutekuwi. I huteḡaḡḡuwäḡḡaḡḡi, Iqu hiḡuä haqä yätu äqänä, “Apiquki, Si Nyi qätä nyiyḡaḡḡiḡḡä, Nyi ‘aḡḡuiqä’ äktqä. ⁴² Nyi näḡḡe. Si hea ique-ique qätä änyiyätqänä-qe, ämaqä täqi ätqäunuwä tä, Si änändowatkḡiḡḡä qu näḡḡqä hipḡḡeḡḡä i äktqänä” ätukqe. ⁴³ Iqu i ätuäqe, tääqä yänänäḡḡqänä, “Lasarusi iquki, täḡḡisa biyä!” ätukqe. ⁴⁴ I tqanḡaḡi, iqu yukä-hipa-himiu, yuä huäqä huätḡqä-qu, täḡḡisa äpkqe. I pḡḡaḡḡi, Jisasi Iqu qunḡi, “Yuä huäqe, huätä vasqiyäwqatpiyä” ätukqe.

Qu Jisasi Ique pizqä päkḡḡä ätkuwiḡḡä†

⁴⁵ Inḡaḡi ämaqä Mäliyatä äpkuwi, Iqu i imäkḡaḡḡi äqumbiyänḡaḡḡi, kuapänäḡḡi, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴⁶ Inḡqe, hḡqua aḡḡumä äwäpiyänḡaḡḡi, Parisi iquau äwimepu Jisasi Iqu i imäkḡaḡḡeḡḡä awä ätukuwi. ⁴⁷ I äwipiyyi, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatäḡḡi, ämaqä yoqä-tänä huizi iquau aquvä qämbḡḡä itmakuwi. Aquvä äqämbiyi, “Ämaqä nätmätqä ämaqä mimäkqänänä du imäkätḡqä Tquenyqe, ne äänä yatunḡuäwä?” äḡḡuwi. ⁴⁸ “Iqu i qäyä iqanḡuti ne hiḡuinä äqunatqe, ämaqä eeḡänänä Iquenyqä quuvqä heqiyḡaḡḡi, ämaqä Romätanä iqua äpāpu, neyaqä hiqäva-imäkqä anḡtä ämaqetänḡi, qui inemäkḡḡäuä” äḡḡuwi.

⁴⁹ Iquautanä hḡqu, iqueqä yoqe, Käyāpasi iquvi. Quväukuä iqueni, hiqäva-imäkqä naqä iquau miqä äpme, qunḡi, “He kḡuä maeḡä itqänä. ⁵⁰ Ämaqä eeḡänänḡi qui mimäkḡḡä ipḡḡä diḡqe, ämaqä hḡqunä qunḡqä päkonḡqe, aḡḡuiqä.‡ He iḡḡe maḡḡqä eänäuä” ätukqe.

⁵¹ Iqu iḡḡi, kḡuä indḡänḡä iqueqeta ätkqä hmanḡi. Iqu quväukuä iqueni hiqäva-imäkqä naqä iquau miqä äpmeqä-qae, Jisasi Iqu Israitqä iquauḡḡä päkonätḡqä etanḡḡeḡḡä, hiḡuä ätätä i ätukqe. ⁵² Itanḡa Jisasi Iqu iquauḡḡänä päkonätḡqä maetqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä im-imä äpmakäwoḡuwi, aquvä naqä-hḡqunä maqiyätḡḡeḡḡä päkonätḡqä etanḡḡeḡḡä, Käyāpasi iqu hiḡuä ätukqe. ⁵³ Hiunḡi iquesanḡi, iqua Jisasi Ique päkḡḡeḡḡä hänaḡänḡä qavqä imiḡuwi.

⁵⁴ Qu i iqanḡuwiḡḡä, Jisasi Iqu Israitqä iquauḡḡä hiḡuä iqi äti mikiqä danä imiḡḡe. Iqu iqinḡi äväma, anä avḡḡqä iqueqä hitunḡuä iqi anä-himḡä hmbu, kiqä yoqe Eplaimḡḡä äukqe. Iqinḡi Iqu Iqueqä wäunḡänḡä ämotquamiḡḡä iquatä anä äpmamiḡuwi.

⁵⁵ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiḡuä iquauḡḡä hiunḡi naḡänänä Pasopa ätätqänuwä iqu qäqi timäutḡqä ikqe. Ga Israitqä im-imä äpmakäumiḡuä kuapänäḡḡi, qu suqä piyaḡḡä-weqä imäkmiḡuwi, jänä imäkḡḡä du imäkāpu hiunḡi inḡaḡḡe jänä imäkmbḡḡä, Jerusälemä yätunḡä ekuwi. ⁵⁶ Qu Jisasi Iquenyqä hiḡuä aanḡä äqumbiyi, hiqäva-imäkqä anä täkḡḡä yänḡisa äpeipiyyi, quwqä-quwä,

† 11:44 Matiu 26:1-5; Makä 14:1-2; Lukä 22:3-6 ‡ 11:50 Jonä 18:14

“Si Iquenyqe, hiunji aquväqñqä naqä täuñqe, ‘ätimäunqiyä’ knuä äkiyqiyä, äänä äkiyqiyä?” ätnqäukuwi. ⁵⁷ Inğanı, hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, Parisi iquatä, Jisasi Ique a kiqätñqenqe, “Hesanä hñqu Iqu pmetanqñqä näqñqä eänqe, awä natänä” ae ätukuwi.

12

*Mäliyai, eqä sisnyañä-weqe, Jisasi Ique äwiquatkñqä**

¹ Hiunji naqänänjä Pasopa ätätqänuwä iqu timäutñqe, hea 6 änyä etanqi, Jisasi Iqu Betaniñqä äukqe. Betani, Lasarusi, Jisasi Iqu qua buta angumä hñjä ävauqumuatkqä iqueqä añä-himqe. ² Ämaqä Betani pmeqe, Jisasi Iquenyqä yeeqä ipu, ymisañä imäkkuwi. Malai ymisañä ämetä vqanqa, Lasarusi iqu ämaqä Jisasi Iqutä pmetanquwitä anä äpmaminqe. ³ Inğanı Mäliyai eqä sisnyañä-weqä mbqä naqä iqä häkä manguä inqä hui ämeqe, Jisasi Iqueqä yukä bu äwiquatätä, yemänji iyyqä detä iwimäkkqe. Sisnyañä iinji, añä imñi iqunä a änduekqe.

⁴⁻⁵ I imäkkqanqñqä, Jisasi Iqueqä wäunjuañqä ämotquaminqä hñqu, Jutasi Iskarioti, Jisasi Iquenyqä täkqä tuätñqä iqu, “Eqä sisnyañä-weqä tä, mbqä 300 ämetä, mbqe ämaqä nätmätqä maeqeu yätamäkkqñqä mimäkkqe sunqäwä?” ätkqe. ⁶ Iqu iinji, naqä-qakuä ämaqä nätmätqä maeqeuñqä knuä äme ätkqä ma, iqu quwä-meqä-qu eä, i ätkqe. Mbqä qae iqu imanäqä-qae, iqu mbqä iunji hui quwä ätaminqe.

⁷ I tqanqñqanqa, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi qua jipqanqñqä ämeqä di, iinji hinjuinä qunyä. ⁸ Ämaqä nätmätqä maeqe, hiunji eeqänänjä iunji hesä pmepnä. Nyi hesä äpakänä mäpmeqä imqänä” ätukqe.

Qu Lasarusi ique-pqä qäsä päkñqä ätkwinqä

⁹ Inğanı Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkmñuwä iquautañä kuapänä, “Jisasi Iqu Betani äpmenä” tqanqä äwipiyyi, qu iqinyqä äukuwi. Qu iqinyqe, Jisasi Iquenyqänä mäwqä ikuwi. Lasarusi Jisasi Iqu qua buta angumä hñjä ävauqumuatkqä iquenyqä hinjuañqätä qäsä äukuwi. ¹⁰⁻¹¹ Lasarusi iquesa, Israitqä kuapänänjä iqua hänaqä yäue ävämepe, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqanquwitani, hiqäva-imäkkqä naqä iqua, Lasarusi iquenä-pqe, qäsä päsqanqä kukñuä imäkkuwi.

Jisasi Iqu, ämiqä naqä enqä-pa äpekñqä†

¹² Awinğanı, ämaqä kuapänänjä hiunji naqä iquenyqä aquvä äqanquwä iqua, “Jisasi Iqu Jerusälemänqä äpqiyyä” tqanqä äwikuwi. ¹³ E äwipiyyi, qu haapqä-quwqä ämepe, Jisasi Iqutä mimbnqä äukuwi.

“Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä äwinä! Itanga Ämaqä naqä Israitqä iqune ämineyqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqeta äpätqäuä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueni, añguä iwimäkkqiyä”†

ätäpu, awqä ätqa äuminuwi.

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqu donqi änyä hipkä hñqu ämeqe, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanjuui ätnänqä-pa, iqueu pmeqä äukqe.

*“Añä-himqä Sayonä§ pmeqä iquenä, zä miqä pambu! Hiqä ämiqä naqä iqu, donqi änyä hipkä iqueu pmeqä äpätqäuä”** ätnänqä-pa äpkqe.

¹⁶ Iqueqä wäunjuañqä ämotquaminqä iqua, iinqe knui, qanqa mämeqä ikuwi. Iqua, Goti Hanjuwä Iqu Ique hñjä ävauqumuatätä, yoqä naqä vqanqa, tuwanjuä Iquenyqä ätnänqä-pa, qäyunä ätimäukqñqä knui, inğanä ämakuwi.

* 12: Matiu 26:6-13; Makä 14:3-9; Lukä 7:36-50 † 12:10-11 Matiu 21:1-11; Makä 11:1-11; Lukä 19:29-40 ‡ 12:13 Apqä Bukä 118:25-26 § 12:14-15 Sayonä, añä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huizi. * 12:14-15 Sakätiyasi 9:9

¹⁷ Jisasi Iqu, Lasarusi iqu qua witaŋga tääqä ätuätumetä hänä vauqumu-atqanġi äqunġuwä iqua, ämaqä huiquauŋi, “Iqu iinġa imäkqanġi äqunänqueqä” ätumiŋuwi. ¹⁸ “Nätmatqä ämaqä hui mimäkqänänġi, Jisasi Iqu imäkqiyä” tqanġä äwipiŋitänġi, ämaqä kuapänänġi Iqutä ämimbŋqä äukuwi. ¹⁹ Inġanġi Parisi iqua e äqumbiyi, “Hiŋuä qumbu! Ämaqä eeqänänġi, Ique qänaknä äyä äwivändqäuä. Ne ‘I yanqunä’ ätätanä equque, matimäuqä yätŋqänä äyä iqiŋyä” ätŋguwi.

Ämaqä Grikä iquautanġa hŋqua, Jisasi Ique wimapŋqä ikuwiŋqä

²⁰ Qu Goti Hanjuwä Ique qonġä äwoktäupu, Iqueqä yoqä haqeu mamäupŋqä hiunġi naqänänġanġi, ämaqä Grikä iquautanġa hŋqua, aquvā anä qämbŋqä ätimäukuwi. ²¹ Ämaqä iinġi, qu Pilipä anġa-himqä Betsaitä, qua Galili iu pmeqä ique äwimepu, “Naqä iquki, ne Jisasi Ique hiŋuä qunatuŋquä äneŋġiyä” ätukuwi. ²² Pilipä iqu qätä i äwiyäqeu, äwätä, Endru ique tqanġi, iquaqu äwiyi, Jisasi Ique ämaqä iquauqä äwiŋqenqä ätukiŋi.

²³ Inġanġi Jisasi Iqu kimanġi, “Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu yoqä naqetä, yänänäqŋqetä metŋqeu, hiunġi tä qänġa qe ätimäuqiyä” ätukqeu. ²⁴ “Nyi naqä-qakuänä etqänä. Kuä-witqä uwqä hŋqu qua bu mapäkŋqä itä mapäkonqä itqeu, iqu kiqä-kiuänänqeu. Inäqeu, uwqä iqu qua bu äpäknätä äpäkonqeu, iquesanġi kuapänänġa qäyänä. ²⁵ Ämaqä tqu-tqu hänä-pmeqä iqueqeu a kiqätnämitätqeu, i äpäkonqänqeu. Itaŋga ämaqä tqu-tqu qua täu äpme, hänä-pmeqä iqueqeu a makiqätŋqä imitätqeu, iqu hänä hea ique-ique pmeqeu ämenä. ²⁶ Ämaqä äsqu-äsqu wäunjuä nyiyätŋqä äwinyänqä iqu, Nyi qänaki nyivändätŋqeu. Inġi Nyi pmetanqeuŋi, Nqä wäunjuä-nyiyqä iqu, iqi anänqeu. Ämaqä tqu-tqu Nyaqä wäunjuä änyiyätŋqä iqueä yoqeu, Apiqu haqeu muämäuŋqiyä” ätukqeu.

Jisasi Iqu, äpäkonätŋqenqä ätukqenqä

²⁷ “Tänġanġi Nyi Nqä qeqä-quuvqä tämŋi, hanġa naqänänġa ämeqä. Inġi Nyi Apiquenġi, ‘Hanġa-iqä änyimeqä tquesanġi, hänä inqumuatiŋyä’ tmqäta, ä änäännyä tmqeu? Inäqeu, Nyi hanġa-iqä tä ämeqäqä tqeu qäqu mamqä äpqäqeu. ²⁸ Inġi Apiquki, Tqä yoqeu haqä yätu mayä!” ätukqeu.

I tqanġanġi, kukŋuä hŋqu qäukuä yätutanġi, “Nyi Nqä yoqeu haqä yätu ae ämaenqäqeu. Itaŋga Nyi anġumä maenmqänä” ätkqeu. ²⁹ Ämaqä häukuä qäsänġi iqi ätqäpiŋi, kukŋuä i tqanġi äwipiŋiyä iquenyqeu, “Mmqä kakaqä ätqiŋyä” tqanġuwänġa, hui, “Enätqä hŋqu kukŋuä ätqiŋyä” ätukuwi.

³⁰ I tqanġuwänġa, Jisasi Iqu ämävauqeu, “Kukŋuä iqu yätamäkqä Nyi nyiyätŋqä matqä iqi. He heyätŋqä ätqiŋyä” ätukqeu. ³¹ “Qua täu äpmeŋuwiu iwäsäuqeu, täŋga qeu ätimäuqi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä himä-wiunqä vqä qua täu ämitŋqä iquenġi, täŋġanġi huätä qeu mamäuŋqiyä. ³² Nyinġi, qu qua täutanġi haqä yätqä änma peyqanqŋqänġanġi, ämaqä eeqänänġi Nyi ämäqepmamqänä” ätukqeu. ³³ Kukŋuä iinġi, Jisasi Iqu Iqueqä äpäkonqeu, iinġa päkonätŋqä etanġi, i ämotquetä ätukqeu.

³⁴ Iwä, qu tii ätukuwi. “Nyaqä kukŋuä-suqä iunġi, ‘Krais i ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, hea ique-ique pmeqeuqä’ tnätanġi äwiyätunqeu, ‘Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu haqä yätqä äma pepŋqäuä-qeu’ änä-änänqä tnyä?” ätuäpu, “Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu tqukä?” ätukuwi.

³⁵ Jisasi Iqu, “We-hunqä Iqu hesänġi äpakänä mäpmeqä yänä. He We-hunqä Iqu-tänġa epiŋyä täŋġanġi, heawiqä iqu mämaequtäuqä danä yätŋqeu, we-hunqä äwquwä iunä upiyä. Heawiqä imä äwätŋqä iqu, ‘äkŋġi wänqutiŋyä?’ änyä maqŋqeu. ³⁶ We-hunqä iqu-tänġa epiŋyä täŋġanġi, Iqueqä ymeqä epŋqeu, Iquenyqä quuvqä heqäpiŋyä” ätukqeu. Iqu kukŋuä iinġi qäpu ätqua äwäqeu, qu Iquenġi hiŋuä mäqunqäuä ipŋqeu, zä imäknä äpmanġqeu.

Israitqä kuapänäni, Jisäsi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwinqä

³⁷ Jisäsi Iqu nätmätqä ämaqä hui mimäkqänäni, quvaqä hiñuä iqisa qäyä imäkqanji, qu Iquenyqä quuvqä maeqiyqä äpmamiñuwi. ³⁸ Hiñuä-tqä Asayä iqu kukñuä tii ätätä äqäkqe.

“Naqä Iquki, neyaqä kukñuä tquanqqe, ‘naqä-qakuiqä’ knui tqu meqiyä? Naqä Iqu imäkqanji äqunäqe, Iqueqä yänänäqñqenqe, näqñqä tqu meqiyä?”†

Ämaqä Jisäsi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä äpmamiñuwi, Asayä iqueqä kukñui, naqä-qakuä ätimäukqe.

³⁹⁻⁴⁰ Asayä iqu kukñuä-pqä hñqu tii ätkqe.

“Naqä Iqu, ‘Qu hiñuä maqñqä danä ipu, knuä mämeqä danä ipu, Nyi äñguä iwimäkmqenqä mapqä danä ipñqeqä’ ätätä, Iqu quvaqä hiñui hea iwimäkätä, knuä indqänqe, qñqanä äyekqeqä.”‡

Injä-qae, qu quuvqä maeqiyqä ipñqä etanji, quuvqä maeqiyqe i äpmamiñuwi. ⁴¹ Asayä iqu, Jisäsi Iqu yoqä naqätä, yänänäqñqä-tänä-qu etanji äqunäqetanji, iqu Iquenyqänäni i ätkqe.

⁴² Injäqe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä iquauqä naqä iquautanji, hui-pqe Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä-qe, qu Parisi iquauñqä zä ipu, awä matqä imiñuwi. Qu ze, Parisi iqua anä aquväqñqeutanji, aquvä qämbñqeqe mapqñqä huätä mamäupñqä etanji, i imiñuwi. ⁴³ Qu i imiñuwi, quvaqä yoqä haqä yätunji, Goti Hanjuwä Iqu maetñqä miqä da, ämaqä maepñqä dunqä imiñuwi.

Jisäsi Iqu ämaqä, hänä iqumuätäninqä äpkqenqä

⁴⁴ Jisäsi Iqu manä haqeqäta tii ätkqe. “Ämaqä Nyinyqä quuvqä heqiyqä iqu, Nyinyqänä maeqiyqä iqi. Nyi änändowatkqä Iquenyqä-pqätä qäsä eqiyqiyä. ⁴⁵ Nyi hiñuä äñqänänqä iqu, Nyinä manqänätqenä, Nyi änändowatkqä Iquenä-pqe, kekutäuku äyaqänänä. ⁴⁶ Nyinyqä quuvqä eqiyquwi, qu eeqänäni heawiqä imä yqänä mäpmeqä danä ipñqä iinqe, Nyi qua täu äpmeñuwä iunji, we weumäkmqä äpkqe. ⁴⁷ Nyi qua täu äpmeñuwä iu iwäsäumqä maetqe, qunji hänä iqumuätmqä äpkqe. Inji, Nyaqä kukñuä qätä änyiyätäqä-qe, qänaknänji miqä danä iqäqe, Nyi iqueni miwäusqä danä iqä. ⁴⁸ Nyitä Nyaqä kukñuitä tuwä äwiyätä mämeqä itñqä iqueni, hiunji yäpakänqanji, Nyaqä kukñuä ätätñqä iqu, iqueni iwäsäutä qui imäkäniqe. ⁴⁹ Ii tiinjä etanjiyi. Nyi iinjä, knuä Nqä duta matqä iqä. Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, ‘kukñuä ii ätätñä awä tiyä’ dqanji iutanji. ⁵⁰ Inji Nyi näqñqe, Iqueä kukñui hänä hea ique-ique pmeqä vqätänji. Iinjä etanji, Nyi kukñui, Apiqu ändapqä dunä ätätqänänä” ätukqe.

Jisäsi Iqu, Iqueqä wäñuä yätquakä iquatä, ymisanä yäpakä äñguwänqanqä* (13:1-17:26)

13

Jisäsi Iqu, Iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä iquauä yukä bu, asñä äwqäkäukqenqä

¹ Israitqä iquauqä hiunji naqänänä Pasopa ätätqänuwä iqu timäutñqänqanji. Inqanji, Jisäsi Iqu qua täu äväma, Iqueqä Kaniquenyqä yqä äyä etanqñqä näqñqä emiñqe. Iqu Iqueqä ämaqä qua täu pmetanquwä iquauñqe, Iqueqä qua täu pmeqe qäpu etñqänqanä-pqe, kiinjä yqänä äwinymiqe.

² Heaitänji, Jisäsi Iqutä Iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä iquatä buayä bñqä pmetanquwänqanji, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, Jutasi iqu Jisäsi

† 12:38 Asayä 53:1 ‡ 12:39-40 Asayä 6:10 * 13: Matiu 26:17-30; Makä 14:12-26; Lukä 22:7-38

Iqweni, ämaqä huiziquauä hipa iqini, täkqä tuätñqenqä kñuä iqä äwikqe. Jutasi iqu Saimonä Iskariotitanä iqueä hikñä iqueyi. ³ Jisasi Iqu, Kaniqu nätmätqä eeqänäni, Iqueä hipa iqä ämitñqä eqäqä etangqenqe, näqñqä emiñqe. Ga Iqu Goti Hanjuwä Iquesa äpkqenqätä, Iquenyqä angumä yätñqenqetä, näqñqä inä emiñqe. ⁴ Iinjä etangi Iqu pämä ätqäuqe, Iqueqä qäkä quäuqä haqäqiniqu huätä äquväteqe, huiwä ye imäkqe ämetä, äwqä iqä guä ämäsäñgqe. ⁵ Itañi Iqu eqä hevqä equatiqueteqe, Iqueqä wäunjuänqä ämotquamiñqä iquauä yukä bu asñä äwqäkäuwatä, huiwä ye imäkqetä, yeemä iwimäkqäumiñqe.

⁶ I imäkqani, Saimonä Pitä ique wimeqanqa, iqu, “Naqä Iquki, Si nyaqä yukä bu asñä ñqätñqätanä?” ätukqe.

⁷ Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi täñga imäkqä täñqe, si täñgani näqñqä änä mämeqä inyä. Si näqñqe, inga matñiqä” ätukqe.

⁸ Ga Pitä iqu “Si nyaqä yukä bunji, asñä manqiyqä danä iqätñqinyä” ätukqe.

Iwä Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi si asñä makqiyqä imqe, si Nyaqä ämaquki maetqenä” ätukqe.

⁹ I tquanqani iqu, “Iinjä sätäti, Naqä Iquki, yukä bunä manqiyqä panä. Nyuänjä-hipa qäsänqeqä” ätukqe.

¹⁰ Jisasi Iqu kimanji, “Ämaqä asñi, qäsä ae äqängqä iqu, kiyä maeqä näwinyä äñguänänjä enqä-qae, asñä angumñi, yukä bunä qänätñqeqä. He kiyä maeqä näwinyä äñguänänjuenä epiyä-qe, eeqänänjuenä maetqänä” ätukqe. ¹¹ Jisasi Iqu ämaqä Iquenyqä täkqä tuätñqä iquenyqe ae näqñqä eäqetani, qunji, “He kiyä maeqä näwinyä äñguänänji, eequenä maetqenä-qe,” iinjä ätukqe.

¹² Yukä asñi qäpu äwqäyäqe, Iqueqä qäkä quäuqä imäknätä, angumä quamä äpmeqe, “Nyi tä emäkqä täñqe, he näqñqä ämeqäuä?” ätuätä yatñqä äwikqe.

¹³ Yatñqä i äväqetani, “He Nyini, ‘Näqñqä-vqukiyqä’ ändäpu, ‘Naqä Ämiqukiyyä’ ändätqänjuwi, iinjä qäyunjqae, Nyi Injunqä” ätukqe. ¹⁴ “Nyi Naqä Ämiqä-qunä eämä, ga näqñqä Vqä-qunä qäyä emä-qe, heyaqä yukä bunji asñä eqiyqä-qae, heppqe hiqä yuki asä ii qänqäwqäpñqä” ätukqe. ¹⁵ “Nyi tä imäkqe, he Nyi imäkqä-pa imäkqäpnuwänqä ämetquetmä i imäkqä. ¹⁶ Inji Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Wäunjuä-wiyqä hñqu, iqueqä naqä ämiqä iqueni mämäwqätäutqe, itanqa kukñuä äma uwqä hñqu, ‘kukñuä äma uvä’ ätuätä dowatqä iqueni mämäwqätäuqä yänä. ¹⁷ Täñgani, he Nyi imäkqenqä ae näqñqä äñguänä equwä-qae, he asä ii imäkppqe, yeeqä iqäpnuwiqä” ätukqe.

¹⁸ “Nyi he eequennqä matqä iqä. Ämaqä Nyi atäunjuä eyätmä etmeqä iquennqe, näqñqe ae enä. Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueä tuwanjuu ätnänqe, naqä-qakuä ätimäutñqä injä imäkmä. Kukñui, ‘Ämaqä Nyaqä buayi anä änatqänjuä iqu, Nyi qonjqä nyätñqä yukä äyawa äpeyqiyä’ äqänä.†

¹⁹ Iinjä ätimäutñqä änyä etangi, Nyi täñga näwi etqä. Iwä ätimäuqanqani, he Nyinjä näqñqe, Nyi hea ique-ique Pmequnä äyä etangqenqe, epñqeyi. ²⁰ Naqä-qakuänänjä etqä. Ämaqä tqu-tqu, ämaqä Nyi ändowatqanqandqä hñque yeeqätä itmeqe, Nyi-pqä qäsä indmeqi. Itanqa tqu-tqu Nyi indmetqe, iqu Nyi änändowatkqä Ique-pqä inä itmeqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Hesanä hñqu Nyinyqä täkqä tuänqiyä” ätukqenqä‡

²¹ Iinjä ätuäqetani, Iqueqä qeqä-quuvqä imñi, änä mäwimänqä iqangi, Iqu ingani ätnänqäqi äti, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Hesanä hñqu Nyinyqä täkqä

† 13:18 Apqä Bukä 41:9 ‡ 13:20 Matiu 26:20-25; Makä 14:17-21; Lukä 22:21-23

tuänqiyä.” ²² I tquanğani, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, “Iinji tquenyqä tqutiyä” tpu ipu, iqua quwqä-quwä hinuä ämiqänğäukuwi.

²³ I ipiyitani, iquautanä Jisasi Iqu iquenyqä kuapanä äwinyminqä iqu, Jisasi Iqutä qäqiqi äpmaminqe. ²⁴ Ga Saimonä Pitä iqu, “Tquenyqä tqutiyä” tä itä, ämaqä iqueni, Jisasi Ique yatnqä vätnqä himitä äwikqe. ²⁵ Iwä iqu Jisasi Iqueni qäpisa, “Naqä Iquki, Si iinji, tquenqä tnyä?” ätuätä, yatnqä äwikqe.

²⁶ Yatnqä i vqanğa, Jisasi Iqu ämävauqe, “Ämaqä Nyi Bretqä tä hevqä bu äyämätmä wimqä iqu, qäquvqä” ätukqe. Iwä Iqu Bretqe hevqeu äyämeqe, Jutasi Saimonä Iskariotitanä iqueqä hiknä ique äwikqe. ²⁷ Jutasi iqu Bretqe tii motauqanğani, Goti Hanjuwä Ique himä-wiunqä vqä Setänä iqu, Jutasi ique äpaqukqe. Iinğä itanği, Jisasi Iqu iqueni, “Si nätmätqä hui imäktnqä etanğutqe, maqänä imäkiyä” ätukqe. ²⁸ Iqu kuknuä tquanği äwipiyä iqua, “Kuknuä ii, sunqä tqutiyä” tpu ikuwi. ²⁹ Mbqä qae, Jutasi iqu mitqätanğqä-qae, hñqua “Ymisanä imäktänqä nätmätqä aanqä etanği hui mbqä yätnqä tqutiyä, ä ämaqä nätmätqänqä äwa iqanğuwä iu vätnqä tqutiyä” tpu ikuwi. ³⁰ Itanği, Jutasi iqu Bretqe ämotauqe, yäpaqä mänğisa äukqe. Ii heatqänğayi.

Jisasi Iqu kuknuä-suqä änyä-hänğä äwikqenqä

³¹ Jutasi iqu ätimäwa uwqanğani, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqueä yoqä naqe, tänğa ätnänäqi winqiyä. Ga Ymeqä Iquesani, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä naqä-pqe, ätnänäqi inä winqiyä. ³² Goti Hanjuwä Iqueä yoqä naqe, Ymeqä Iquesa ätnänäqi wiqanğutqe, Iqu Iqueqä-kiuä Ymeqä Iqueä yoqä naqe, ätnänäqi maqänä imäkänqiyä. ³³ Nqä ymeqä iquenä, Nyi hesäni äpakä mäpmeqä imqänä. Nyi äwqanğani, he Nyinyqä qävqä ikäpnuwi. Nyi Israitqä iquauqä naqä iquau ätukqe, tänğani he etqä. ‘Nyi umqä iunji, he mäwqä danä ipnuwi.’ ³⁴ Tänganji Nyi kuknuä-suqä änyä-hänğä tiinğä etapqä. He hñqunä-hñqunä hiqä-hiuänqä enqä di, aanğä kiinğä henğuatnqe. Nyi henyqä änyinqe, aanğä kiinğä änyinyätnqä-pa, he-pqe hiqä-hiuänqä aanğä kiinğä henğuatnqe. ³⁵ He iinğä iqanğpqe, ämaqä eeqänä qu näqñqe iuta hepñqäuä. He Nyaqä wäunüä yätquakä-quenä äyä etanği heqämbñqänänyä” ätukqe.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “Nyi Iquenqe, änyä maqnqe qä’ ttñqinyä” ätukqenqäš

³⁶ I tquanğa, Saimonä Pitä iqu, “Naqä Iquki, Si äknğinğä utnqäwä?” tquanğa, Jisasi Iqu, “Nyi umqä iunji, tänğani si qänaki mapqä isñqinyä. Si Nyinğä inğa ptñiqä” ätukqe.

³⁷ Kimani, Pitä iqu tii ätukqe. “Naqä Iquki, nyi Sinji tänğani qänaki makivändqe, sunqä imqäwä? Nyi Sinqä yänğä wämqä näwi äpmenänä.”

³⁸ I tquanğa, Jisasi Iqu, “Si naqä-qakuä Nyinyqä yänğä wätñqätanä? Nyi naqä-qakuä tii äktqä. Kukutakisqä äkaki, änyä ätätñqä etanğa, si Nyinyqe, ‘Nyi Iquenqe änyä maqnqe qä,’ hñquaqui-hñque ttñqinyä” ätukqe.

14

Jisasi Iqu, Apiquenyqä Huänğä-quvi

¹ Jisasi Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He iinğä äwqä hanğä heyqanğuti, qundqändqä miqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, Nyinyqätä quuvqä heqäpnqe qä. ² Nyaqä Apiqueä anjunji, hiqnqe, kuapanä imäknänä. Iinğä naqä-qakuä maetanğutqe, Nyi henji, ‘Henyqä anğä näwi imäkmqä umqe-qe,’ maetqä iqämñinji. ³ Nyi äwätmä, henyqä anğä näwi imäkemi, anğumä äpmqe, he Nyitä anğä pmetunquä etma umñiqeqä. Iwä anğä Nyi äpmenqä iunji, he-pqe anğä pmeniqueqä. ⁴ Anğä Nyi umqä iqäqä iunqe, he huänğenqe näqñqä ae äyä ämenäuä” ätukqe.

⁵ I tquanğa, Tomasi iqu, “Naqä Iquki, si utnqä iunqce, ne änyä maqnqä equnä. Inji ne huänqenqce, näqnqce, äänä heatunquäwä?” ätukqce.

⁶ Jisasi Iqu kimañi tii ätukqce. “Nyi Nqä-näüä Huänqä-qunä, Naqä-qakuä-qunä, itanğa Hänjä-pmeqä Iqunjqä. Apique wimeqce, huänqä hñqu minqä inä. Oeyqä. Nyitanänji. ⁷ He Nyinyqä näqnqä änguä eänuwi, ga Nqä Apiquenyqä-pqce näqnqä änguä asä ii hipnqäüä. He Iquenyqce näqnqä tänğa qe eäpu, Iqueni hinuä äyä äqunänäuä.”

⁸ I tquanğa, Pilipä iqu, “Naqä Iquki, neyaqä änenqä qäpu hiätñqenqce, Apiqueni mänätquayä” ätukqce.

⁹ Jisasi Iqueä kimañi, “Pilipä iquki, Nyi hesäñi hñganqä äpmaka äpätnqce, Si Nyinyqä maqnqce, äänä heñinyä?” ätukqce. “Ämaqä Nyi hinuä äñqänänjuwi, Apique-pqce inä äqunänäuä. Inji si ‘Apique mänätquayä-qe,’ änäänqä tnyä? ¹⁰ Nyi Apique nyätanğä, Iqu Nyi änyinyä äpmeñqä iinqce, si quuvqä maeqiyqä äyä itqänäta? Nyi etätñqce, Nqä knuitanä maetqä itñqce. Oeyä. Apiqu Nyi änyinyänqä Iqu, Kiqä-kiuä Iqueqä wäunuinä äyä imäkätñqeqä. ¹¹ He kukñuä tänqce quuvqä heqäpnqeqä. Nyi Apique nyätanğä, ga Apiqu Nyi änyinyänä. Nyaqä kukñui quuvqä maeqiyqä iqanğppce, he wäunüä Iqu Nyita imäkätñqä iunqä knüä indqänäpu, ga iuta quuvqä heqäpnqeqä. ¹² Nyi aanjä naqä-qakuänänjä etqänä. Ämaqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñqä iqu, iqu-pqce wäunüä huitanjä-huitanjä Nyi imäkätñqä-pa imäkquätñqce. Wäunüä iqu iinjä imäkquätñqce, Nyi Apiquenyqä uwqanğqetani, wäunüä Nyi imäkätñqceñi ämäwqätäunqiyä. ¹³ Itanğa nätmätqä eeqänänjinqä, Nyaqä yoqeta yatñqä iquwi, Nyi imäkmqänä. Iutanji Apiqu, Hikñuesa yoqä naqä meñqiyä. ¹⁴ I etanği, nätmätqä eeqänänjinqä Nyaqä yoqeta yatñqä nyiyqanğppce, ga Nyi imäkmqänä.”

Jisasi Iqu, Dñä Änguänänjä Iquenyqä ätkqenqä

¹⁵ “He Nyinyqä aanjä kiinjä hinyätqätanğutqce, ga Nyi, ‘He iinjä-iinjä imäkpiyä’ etmqä iunji, qänaknä iqäpnqeqä. ¹⁶ Iwä Nyi Apique yatñqä vqanğundi, Iqu heñi Yätamäkqä Eyqä Huiziqu, hesä hea ique-ique anä äpme, yänänäqnqä emäkätñqä iinjä etapätñqänänjä. ¹⁷ Yätamäkqä Eyqä Iinjä Iqu, kukñuä naqä-qakuänänjä iutanjä Dñä Iquvi. Qokä-apäkä qua täutanji, qu Ique hinuä mäqunquä ipu, Iquenyqä änä maqnqä ipiyitani, Iqueni mämeqä ipnqäüä. Inäqce, Iqu hesä anä äpmaka äpätnqce, qänakñi heyaqä yäpä inğisa inyäniqeqä. Iutanji he Iquenyqce, näqnqä äyä eänäuä.

¹⁸ Nyi he ymeqä kanä-käna maeqä enqä-panjä, änä mevquatämäuqä imqänä. Oeyä. Nyi he emamninqeqä. ¹⁹ Hea wänqäpu päwqanğani, ämaqä qua iutanji hinuä manqänqä ipnuwiqä. Inäqce, Nyi hänjä yqänä pmetanğumdqetani, he hinuä äñqämbu, hänjä yqänä pmetpnuwi. ²⁰ Hiunji iqueni he näqnqä tiinjä hipnuwi. Nyi Apiqueu nyätanğundi, he Nyi nyinätanğpi, ga Nyi he hinyätmniqce.

²¹ Itanğa ämaqä hñqu, Nyi ‘He iinjä-iinjä imäkpiyä’ etmqä iu qänaki imitätqä iqu, Nyinyqce aanjä kiinjä äwinyätñqä iquvi. Ga ämaqä Nyinyqä kuapanä äwinyänqä iquenyqce, Nqä Apiqu kuapanä äwinyänqiyä. Itanğa Nyi-pqce iquenyqä kuapanä nyinğanğuti, Nyi Nqä-näüä ique ämitquatnmqänä.”

²² Jisasi Iqu kukñuä iinjä tquanğa, Jutasi huizi Iskariotitanjä matimäuqä ikqä iqu, Jisasi Ique yatñqä tii äwikqce. “Naqä Iquki, änäänqäwä? Si Tqä-täuä nenyä mänetquatnätinä, ga qokä-apäkä qua iutanjä iunji, mämitquatñqä isñqätanä?”

²³ Iwä Jisasi Iqu kimañi tii ätukqce. “Ämaqä Nyinqä kiinjä äwinyätñqä iqu, Nyaqä kukñuä iunji qänaknä änguänä iqanğuti, Nqä Apiqu iquenyqce kiinjä winyänqiyä. Itanğa Yämätqäye iquenyqä äpäta, iqutä näweqä pmetenyue. ²⁴ Ämaqä tqu-tqu Nyinyqä mäwinqä iqä iqu, Nyaqä kukñui qänaki miqä yänqiyä. He kukñuä qätä tä äwiyquwi, ii Nyaqä manä. Nqä Apiqu Nyi änändowatkqä Iqueqä kukñuiqä.

²⁵ Nätmatqä iinqe, Nyi hesä yqänä äpmamä, awä äyä etätņqeqä. ²⁶ I etanġi Yätamäkkä Eyqä Iqu, Dņä Änguänänġä Iqu eä, itanġa Nqä yoqetani, Apiqu Iqueni ändowatämepäniqeqä. Iqu nätmatqä eeqänänġinqä ämetquetä, heqä kņuä evauqumuatqanġuti, kukņuä eeqänänġä Nyi he etminġe, kņuä heyäniqeqä.

²⁷ Nyi he äwqä hanuä inġä pmeqanġpi evämamqä iqänä. Nyi äwqä hanuä inġä äpmeņqä-pa, he asä iinġä inġä pmapņqä etapqänä. Itanġa Nyi äwqä hanuä inġä etapqe, ii ämaqä qua iutanġä iuqä ävätqänuwä itänġi asänänġä manä. I hitanġi he äwqä hanġä eyätä kņuä kuapä indqänäpu, zä miqä pambiyä. ²⁸ ‘Nyi he eväma äumi, anġi emamniqeqä’ etqanġä ae äyä änyiyänuwä. He Nyinyqä aanġä kuapänä hinqanġutqe, Nyi Nqä Apiquenyqä umqä iqanġqeutani, he äwqä yeeqä hinquätņqeqä. Ii tiinġä iutanġi. Apiqu Nyi ämanġutäuä äyä äpmenä. ²⁹ Nätmatqä iinġi matimäuqanġa, Nyiganä ae äyä etqänä. I etanġi qänakņi, iqu ätimäuqanġani, he Nyaqä kukņuä etätņqä iinqe, quuvqä heqiyqäpņqä. ³⁰ Ga ämaqä nyuänġä qua täu ämitņqä iqu änyimetņqä pätcätanġi, Nyi he kukņuä kuapänä maetqä imqänä. Iqu Nyi squä nyimäkätņqe, yänänäqņqä maequeqä. ³¹ Inġaqe, qokä-apäkä qua iutanġi, qu Nyi Nqä Apiquenyqä kiinġä änyinänġenġä näqņqä ipņqe, Nyi nätmatqä eeqänänġä Apiqu ändkqä iunġi imäkätqänä. Inġaqe, he ävaupu, ga ne eeqänänġi äwatunġuänänġä” ätukqe.*

15

Jisasi Iqu Guä-wainqä Naqä-qakuä-quvi

¹ Itanġi Iqu tii ätukqe. “Nyi Nqä-näuänġi Guä-wainqä Naqä-qakuä Iqunġä. Itanġa Nqä Apiqu, wainqä wäunuä iu miqä Iqueqä. ² Nyaqä hutäkņä iunġi, häukuä mäwiqä inġä iqua, Nqä Apiqu huätä ätävämäuniqe. Nņ hutäkņä eeqänänġä häukuä äqäyänġä iqua, häukui aanġä kuapänä qäyätņqe, Apiqu quwqä-hutäkņä quvqä iqua huätä ätävämäutä, anġuänänġä imäkäniqe. ³ Kukņuä Nyi etapqe, heyaqä quvqe huätä emamäutä, anġuänänġä ae emäkqiyä. ⁴ He Nyi nyinätanġpi, Nyi he hinyätmġeqä. I etanġi guä-wainqä hutäkņi kiqä känäu mauqņqä eņqe, hutäkņä iinġi, häukui maqäyqä yänqiyä. Ga asä iinġi, he Nyi manuqņqä inuwi, häukui maqäyqä ipnä.

⁵ Nyi Nqä-näuänġi guä-wainqä iqunä etanġi, he hutäkņä iquenyqä. Ämaqä tqu-tqu Nyi nuqänätanġuti, Nyi ique äuqänmitmġe, iqu häukui, kuapänä qäyänqiyä. Iwä he Nyi änyivquatämäuquwi, nätmatqä hņqu he änä mimäkqä ipņqäuä. ⁶ Ga ämaqä hņqu Nyi manuqņqä inġä iqu, guä hutäkņä huätä tävämäuqanġä yäuä äpiqä-panġä iquvi. Iwä hutäkņä e ätävämäpġä iquaunġi, ämepu tä bu tnämäuqanġpi, tä nänqiyä.

⁷ He Nyi nuqänätanġä, Nyaqä kukņui he euqänänġqe, ga he hiqä eņqeta yatņqä iquwi, ii i timäunqiyä. ⁸ He Nyaqä wäunuä yätquakä iquenyqä motquapņqä diņqe, häukuä kuapänä qäyqäpņqe. Iwä suqä iinġä iutanġi, Nqä Apiqu yoqä naqä meņqiyä. ⁹ Nqä Apiqu Nyinyqä kuapänä äwinyätņqä-pa, ga suqä asä iinġiutanġi, Nyi henyņqä-pqe inä änyinätqänä. He Nyaqä änyinġeunä pmetpņqeqä. ¹⁰ Nyi Nqä Apiqueuä suqä ändkqä iu qänaki yasämä itmä, ga Iqueqä Nyinyqä äwinġä iu äpmeņqä-pa, He Nyaqä suqenġä etätņqä iu qänaknä ipu pmamitpqe, iinġandi Nyaqä henyqä änyinġä iunä pmapņqäuä. ¹¹ Yeeqä Nyi änyinätņqä-panġi, he-pqe inä hinquätņqe. Ga yeeqä inġä iinġi, inä imänämäutņqeqä. I etanġi Nyi kukņuä ae etätņqä iunġä anġi etqänä. ¹² Nyi suqä tiinġi äyä etapätņqe. Nyi henyņqä kiinġä änyinminġä-panġi, he hņqunä-hņqunänġä iquenä, hiqä-hiuänġqe asä inä hinquätņqe.

¹³ Ämaqä hņqu käyämaqä iquaunġä äwinymitätqä iuta äpäkongqe, suqä äwinġä iinġä iqu, ii suqä äwinġä huizi iquaunġi ämäwqätäuä. ¹⁴ Itanġa he Nyi ‘suqä i imäkqäpņqeqä’ etätņqä-pa ii ipqe, iinġä dutanġi he Nyaqä nyämaqä-quenä hiätätpnä.

* **14:31** Iqua anġi maqänä ävämakuwäti, kukņuä hui inä ganä ätäpu ävämakuwäti? Jonä 18:1 hiņuä qunyä.

¹⁵ Wäunjuä imäkcqä iqua nätmatqä quwqä naqä iqu imäkcqanqutqenqe, maqñqä ipnä. Inäqe, kukñuä eeqänänjä Nqä Apiquesa qätä äwiyqe, Nyi ae äyä etqäqe. Injä iutanji Nyi, ‘He wäunjuä imäkcqä-quenjqä’ maetqä, ‘Nqä nyämaqä-quenjqä’ etqä. ¹⁶ He Nyi atäunjuä manyqä ikuwiqä. Oeyä. Nyi he atäunjuä eyqäqeqä. Itanga Nyi he wäunjuä etapkqe, he äwäpu häukuä äpakänä witäniñqä qäpñqeqä. Injä ipiyä iutanji, he Nyaqä yoqeta, Apique nätmatqä hñquenqä yatñqä vqanqgpqe, Iqu hämä etapänqiyä. ¹⁷ Nyi kukñuä-suqä tiinjä ae äyä etapätqänjä. He hñqunä-hñqunänjä iquenä, hiqä-hiuänqä aanjä kiinjä henquätñqeqä” ätukqe.

Ämaqä qua iutanjä iqua, wäunjuä yätquakä iquau himä-wiunqä wipnuwänqä

¹⁸ I ätuätäqänqani, tii-pqe inä ätukqe. “Ämaqä qua iutanjä iqua he himä-wiunqä heyqanqgpqe, ‘Neqä Naqä Iquenjä-pqe, himä-wiunqä äyä äwikuwä mändanä’ knuä heyquänqä. ¹⁹ Nñ he ämaqä qua täutanjä iqua enqä-panä pmeqä-säpi, ämaqä qua täutanji, quwqä käyämaqä iunqä aanjä kuapanä äwinyätñqä-pa, henyqä-pqe inä winyätqätäninji. Inäqe, he qua täutanjuenä manä. Oee. Nyi he suqä qua täutanji, huätä vquätämäupñqä diñqe, ae atäunjuä äyä ekqe. Injä iutanji, qokä-apäkä qua täutanji, he himä-wiunqä eyätqänjä. ²⁰ Nyi, ‘Wäunjuä-wiyqä hñqu, iqueqä ämaqä naqä iqueni mämäwqätäuqä yänqiyä’ etqenqe,* knuä äñguänä metanqpiyä. Injä ämaqä Nyi quvqä indquequwä iqua, he-pqe asä i etquapñqäuä. Nñ Nyaqä kukñuiunä qänaknä iquwä iqua, heyaqä-pqe qänaknä ipñqäuä. ²¹ Injä iquwä iqua, Apiqu Nyi änanđowatkqä Iquenqä änyä maqñqä epiyä-qae, he Nyaqä yoqe metanquwitanji, suqä ququvqä eeqänänji emäkcqäpñuwiqä.

²² Injä Nyi äpätmä iquau kukñuä hui mätquä-säpi, quwqä suqä quvqenqe, äwqä yäpä imñi hanjä mäwqä iquäninji. I etanji Nyi iinjä ae ikqä-qae, iqua, ‘Ne suqä quvqä imäkätunqenqä maqñqä equeqä’ matqä ipnuwi. ²³ Ga ämaqä hñqu Nyi himä-wiunqä indquetñqe, Nqä Apiquenjä-pqe inä itquetqä. ²⁴ Nyi iquauä awä iqinj, wäunjuä yänänäqñqä ämaqä hñqu qänqanä mimäkcqä iminjä di, ae imäkkqe. Nyi iinjä mimäkcqä-säpi, qu quwqä suqä quvqenqe, äwqä yäpä imñi hanjä mäwqä iquäninji. I etanji qu Nyaqä wäunjuä hñquä ae äqunäpu, Qämätqiye himä-wiunqä äyekuwi.

²⁵ Suqä ii imäkkuwi, kukñuä hñqu quwqä kukñuä-suqä iu äqänänqeqe, naqä-qakuä timäutñqä iiyi. Kukñui tiinjä iquvi. ‘Ämaqä, qu Nyi hñgi himä-wiunqä änyiyätqänjä.†

²⁶ Dñä Yätamäkcqä Eyqä Iqu Apikutä äpmenqe, Nyi Iqueni henyñqä dowatmnige. Iqu kukñuä naqä-qakuänänjä iutanjä Dñä Iqu eä, ga Apikutä äpmenqä-qae äquvepänä. Iwä äquvepätä, Nyaqä wäunjuinqätä, suqenqätä awä ätnänjä iqi tänige. ²⁷ Itanga he-pqe kukñuä awä inä tqäpñqänänji. Tiinjä duta. Nyi wäunjuä ipäqäqeta, he Nyitä anä äpmaka äpätunqeqe, tänqä täsuwänä” ätukqe.

16

¹ “Nyi kukñuä iinj, heqä quuvqä heqiyqe ävquatämäuqänqä iinjä etqä. ² Ga Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkcqä iqua henyqe, quwqä anä aquväqñqä iunqä matimäuqä ipñqä ‘oeyqä’ etpñuwiqä. Iwä qänakndani, suqä tiinjä-pqä iqua timäunige. He pizqä epäsäpiyänqani, qu knuä tii väniqe. ‘Ne Goti Iqueqä wäunjuä, äñguä imäkätqunünä.’ ³ Qu Apiquenqätä, Nyinqätänji, änyä maqñqä epiyä dutanji, suqä iinjä ii imäkpñuwi. ⁴ I etanji Nyi nätmatqä ii timäuninqenqe, ae etqäqe. Itanga qänakñi qu suqä du emäkcqanquwänqani, kukñuä Nyi tä etqäqenqe knuä eyquänä.

Dñä Äñguä Iqueqä wäunjuinqä

* 15:20 Jonä 13:16 † 15:25 Apqä Bukä 35:19; 69:4

Qänganäni Nyi hesä yqänä pmetmqä etanġi, nätmätqä iinġe maetqä iminġe. ⁵ Ga tänġani Apıqu, Nyi änändowatkqä Iquenġä umġe. İnı, ‘Si änginġä utnġäwä-qe?’ hesanä hñqu yatnġä manyqä iqiyä. ⁶ Kuknuä Nyi tänġa tä etqäqenġe, heyaqä äwqe, hanä kiinä äyä eyqiyä. ⁷ Itanġi naqä-qakuänäni, tii hetmġe. Nyi he evämeġe, ii yätamäkqä heyätñqeyi. Itanġa Nyi mäwqä iqäqe, Dñä Yätamäkqä Eyqä Iqu mapqä yänġiyä. Nñ Nyi äwqäqe, Iqueni henyġe, ändowatmä.

⁸ Tängani, ämaqä qua täutanä iqua, suqä quvqenġä, suqä jänänäninġä ä kuknuä mitqenġä, knuä quvqä indqänätqänuwi, Dñä Änġuä Iqu äpäqe, quwqä knuä quvqä iinġi, jänä iwimäkänıqe. ⁹ Ämaqä Nyinġä quuvqä maeqiyqä itqänuwitanı, Dñä Änġuä Iqu suqä quvqenġä awä täniqe. ¹⁰ Nyi Nqä Apiquenyqä umġe, ga he hinuä manġänġä ipnuwä hitanġqetanı, Dñä Änġuä Iqu suqä jänänänä imäkqenġä awä etäniqe. ¹¹ Itanġa penġä qua täu ämitnġä iquenyġe, Goti Iqu Iqueqä kuknuä mitqeuñi, ‘Homä iqänġä’ ae iwäsäukqetanı, Dñä Änġuä Iqu kuknuä mitqenġä awä täniqe.

¹² Nyi kuknuä hävemnäqñqä etmqä etanġqä-qe, kuknuä etmqeuñi he änä mämeqä ipnä. ¹³ I hitanġi kuknuä naqä-qakuänänä iutanä Dñä İnä Iqu äquvepätä, kuknuä ätätqe, Iqueqä knuä iutanä matqä, kuknuä Apiquesa qätä äwiyätqä inä awä ätätä, nätmätqä qänaki timäuninġenġä-pqä inä täniqe. Iutanı, kuknuä naqä-qakuä eeqänänä iinġe ämetquenıqe. ¹⁴ Ga Iqu Nyaqä kuknui ämetä awä etätäqänġani, Nyaqä yoqä naqetä, ä yänänäqñqetanı, ätnänä iqi maenıqe. ¹⁵ Iqu kuknuä Nyaqä ämetä etänıqenġä ätqäqe, ii Apiqueqä nätmätqä eeqänäni, Iqueqänä ma, Qämätqiyeqä etanġqä dutayi.

Heqä äwqe hanä eyätqä-qe, anġinı yeeqä enyänıqeqä

¹⁶ Hea quäuqä maeqä wänġä hmbu tii päwqanġa, he hinuä manġänġä ipnuwi. Itanġa, hea quäuqä maeqä wänġä hmbu tii inä päwqanġani, hinuä anġi nqämbnuwiqä” ätukqe.

¹⁷ I tquanġa, Iqueqä wäunuä yätquakä iquautanä hñqua, quwqä-quwä tii ätnġuwi. “Iqu ne ‘Hea quäuqä maeqä wänġä hmbu tii päwqanġani, hinuä manġänġä ipnuwiqä’ ätqenġätä, ä, ‘Hea quäuqä maeqä wänġä hmbu tii inä päwqanġani, hinuä anġi nqämbnuwiqä’ ätqenġätä, nñ ‘İnä dutanı, Nyi Nqä Apiquenġä himqänä-qe’ inä äyä ätqe. Ga kuknuä tquauqä qakuinġä tä ätquque, äki etanġi ätqu?” ¹⁸ Itanġa quwqä-quwä yatnġä anġi inä tii inġuwi. “Iqu, ‘Hea quäuqä maeqä wänġä hmbiyqä’ ätqe, nätmätqä äkinġä ätqäwä? Iqu ätqenġe, näqñqä mämeqä äyä iqunä.”

¹⁹ Jisasi Iqu, qu yatnġä wıpnġä iqanġä äqunäqe, tii ätukqe. “He ‘Hea quäuqä maeqä wänġä hmbu tii päwqanġa, hinuä manġänġä ipnuwiqä’ etqenġätä, ä ‘Hea quäuqä maeqä wänġä hmbu tii inä päwqanġani, hinuä anġi nqämbnuwiqä’ etqenġätäni, hiqä-hıuä yatnġe iinġä änyätqänä? ²⁰ Nyi naqä-qakuänänä tii etqä. He knuä naqänänä äqäyäpu, huäqä-hunġä kiinä metqätanġuwänġa, qokä-apäkä qua täunı yeeqä iqäpnıwiqä. Heqä äwqe hanä eyätqä-qe, anġinı yeeqä enyänıqeqä. ²¹ Itanġa apäkä hui, iyyqä ymeqä änyque qäqi quvepqanġani, täñä-hunġä menġiyä. Itanı ymeqä ae änyuäqe, täñä-hunġä ymeqä änyuätñqänġa wımetqenġe, knuä mäwıyqä, ymeqä qua täu timäuqanġqenġe, yeeqä yänġiyä. ²² İi enġä-panä di, he tänġani, äwqä hanä-iqä ämeqäuä. İnäqe anġinı, Nyi hinuä eqänġanġundqänġa, heqä äwqe yeeqä kiinä enyänıqeqä. Heqä äwqä yeeqä inġä iinġi, ämaqä hñqu änä mämetauqä yänıqe. ²³ Asä qänġani, he Nyi yatnġä manyqä ipnuwiqä. Nyi naqä-qakuänänä tii etqä. He Nqä Apiqueni nätmätqä hıinġä, Nyaqä yoqeta yatnġä ävquwä di etapänġiyä. ²⁴ Qänġatqä nänġisati tänġa tinġe, he Nyaqä yoqetanı, nätmätqä hıinġä yatnġä miqä itqänıwiqä. İnäqe tänġani, he yatnġä vqanġpu. Ga he ämepıyitanı, yeeqä inġä iqu, heqä äwqeuñi manġuä emnätätñqä mapñqänänıyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, qua tqueqä yänänäqñqeunji ae ämāwqätäukqenqä

²⁵ Iinjä ätuätäqänğanji tii ätukqe. “Nyi kukñuä ktqä dunä etqa äpätñqä-qe, qänakñji asä iinjji, awä maetqä imnigeqä. Naqänä etqänä. Nyi Apiqueñqe, awä ätnänjä iqi etmnigeqä. ²⁶⁻²⁷ Hiunji iquenji he Apiqueñji, Nyaqä yoqeta nätmätqänqä yatñqä wipnuwiqä. Itanğa he Nyinyqä enyminqä iinjätä, ä Nyi Goti Ique äväma äquvepkqenqä quuvqä eqäkuwä iinjätä, iutanji Apiqu Kiqä-kiuä henyqä äwiñqgetanji, he yätamäkkä heyänä. Inji Iqu yätamäkkä heyätñqe, ii Nyi Iquenyqä tääqä tqeta ma, Iqueqä äwiñqä iutanänji. ²⁸ Qänğanäñji, Nyi Nqä Apikutä äpmaminqetani, ävämanji qua täunqä äquvepkqeqä. Ga tänğanji, Nyi qua täu äväma, Apiqueñqä anji ymqänä” ätukqe.

²⁹ Inğanji Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, Jisasi Iquenji tii atukuwi. “Si tänğanji, kukñuä ktqä hui mänatqä itnä, ätnänjä iqinyä änatnyä. ³⁰ Tängğanji Si nätmätqä eeqänänjinqä näqñqä eänä, ämaqä hñqu yatñqä makiyqänğa, Si ganä ätätqänjinqe, ne näqñqä ae ämequnä. Iinjä itqänjä iutanji, ne Si Goti Iquesa äpñjinqe näqñqä eätanä, quuvqä eqiyqunä.”

³¹ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu kimani tii ätukqe. “He tänğanji quuvqä ae eqiyqä? ³² Qätä nyipiyä! Ämaqe he, heqä anjünqä im-imä zä upñqä emäkpñqe, hea iqu ae qe ätimäuqiyä. He täqi Nqä-näuänä pmamñqä änuväma weqanğuwänğanji, Nyi Nqä-näuänä mäpmeqä danä imä. Apiqu Nyitä pmetanji ii pmamä.

³³ He Nyinyqä quuvqä eqiyätqänuwitanji, heqä äwqe hanuä imbu pmepñqä diñqe, Nyi kukñuä tä iinjä etqänä. Iwä he qua tqe äpmapiyänğanji, hanjä-iqä qäyä emeqanğuti, zä miqä, pemänä tqäuqäpnä. Nyi qua tqueqä yänänäqñqeunji, ae ämāwqätäuqe.”

17

Jisasi Iqu, Kaniquenyqä tääqä ätkqenqä

¹ Jisasi Iqu kukñuä iinjji, ae ätuäqetani, Iqu hinuä qäukuä haqä yätu äqunäqe, tii ätkqe. “Apiquki, Si ätkñji, tänğa täsuänä. Yoqä naqe, Tqä Ymeqä Iqunä dapiyä. Iutanji Ymeqä Iqunä, asä ii ktapmqänänjä. ² Si Tqä Ymeqä Iqunñji, ämaqä eeqänänjä iu ämimqñqä yänänäqñqe ändapknä-pa, yoqä naqä-pqe, inä dapiyä. Yänänäqñqä ändapknji, ii, Nyi qokä-apäkä Si Nqänqä ändapknä iquauñji, hanjä hea ique-ique pmeqänqä iwimäkmqeyi. ³ Itanğa hanjä hea ique-ique pmeqe, ii tiinjji. Ämaqä eeqänänji, hanjä-pmeqä ique ämequwi, qu ‘Si Goti Tqä-täuänänjñqe’ näqñqä hepñqäuä. Itanğa Jisasi Kraisi, Si änändowatkñä iqunñqä-pqe, näqñqä inä epñqäuä. ⁴ Wäunüä Si ändapknji, qäpu ae imäkqetani, Nyi qokä-apäkä qua täunji, Tqä yoqä naqe ae ämotqueqeqä. ⁵ Apiquki, qua tä mimäkkä ikñänğatqä, Nyi Sitä yqänä äpme, yoqä naqä ämaminueä-pa, tänğanji Nyi Sitä anji pmenqä yoqä naqä dapiyä.

⁶ Ämaqä qua täutanjä Tqä eminuwä ändapknä iquauñji, Nyi Saqä yoqe, awä ae ätuätñqe. Ga iqua Tqä kukñuä iunä qänaknä itqänjä. ⁷ Tängğanji natmatqä eeqänänjä Si Nyi ändapknjinqe, ‘Ii Sitanä äpqiyä-qe’ näqñqä ae eqäuä. ⁸ Tqä kukñuä Nyi awä tmqä ändapknji, Nyi ätquanğä, ga qu ae ämequwiqä. Inji Nyi Sita ätimäukqenqe, näqñqä naqä-qakuä ämepu, itanğa Si Nyi änändowatkñjinqe, qu quuvqä ae eqiyquwi.

⁹ Nyi qu yätamäkkä wisñqenqä tääqä äktqänä. Nyi tääqä äktqä ii, qokä-apäkä eeqänänjä qua täunjinqä manä. Oeyä. Tqä Nyi ämimqä ae ändapknä iqua, ga Tqä yqänä etanğqenqä, iquauñqänä iqänä. ¹⁰ Eeqänänjä Nqä eänjuwi, qu Tqeqä. Itanğa eeqänänjä Tqä eänjuwi, qu Nqä-pqä inänjñqä. Itanğa iinjä iqua, Nqä yoqä naqe, huizi iquau ämotquetqänjä.

¹¹ Nyi tänğanji qua täu äpakä mäpmeqä, Sinqä yapmqä iqänä. Inäqce, qu qua täu yqänä pmapnqäüä. Ga Apiquki, Si aanjä ikikinyäni, itanğa hñqu Si enqä-panjä asänänjä manä, Si iquaunji Tqä yoqä naqetanjä yänänäqñqetä miyä. Yoqä naqä iinji, Ye naqä-hñqunä ämuänna äpmeñueä-pa iqua-pqä pmapnqä iinqä Nyi ändapknjqä.

¹² Iwä Nyi qutä äpmamänğanji, Nyi qunji Saqä yoqä naqä ändapknjitanjä yänänäqñqetä ämitñqeqä. Nyi hñqu imä ändakñga äwetä qui imäkñqänqä, yataukuä itñqeqä. Inji qutanji, hñqu qui mimäkñqä iqe. Ämaqä tä du qui imäkñninqä äwätñqä iqunä,* qui imäkñgqe. Ii kukñuä Tqä bukiu ätnänqce,† naqä-qakuä timäutñqeyqä.

¹³ Tängğanji Nyi Sinqä äyapmqä itmä iutanji, qua täu yqänä äpmamä tääqä tä äktqe, Nqä yeeqä iinqe, quvaqä äwqeu manquä munätñqä äktqänä.

¹⁴ Saqä kukñui, Nyi ae ätquanğä, ga qu quuvqä eqiyätqänjuwiqä. Itanğa qokä-apäkä qua täutanji, qunqce himä-wiunqce tiinjä duta wiyätqänjuä. Nyi qua täutanänänjä-qunä maeqä imä, ga Nyinyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iqua-pqe, qua täutanjä hmanjqä. ¹⁵ Nyi Si qunji, qua tqesani, yäpaqänğisa ätuma utñqä yatñqce, ii makiyqä iqä. Oeyä. Ämaqä quvqä iqä iqu, qunji qui imäkqä diñqä, Si ämisñqä äkiyqä. ¹⁶ Nyi Nqä-näuänji, qua täutanänänjä-qunä hma enqä-qae, ga asä qu-pqe, qua täutanänänjä-qua hmanjqä. ¹⁷ Tqä kukñui quanğä maeqä, aanjä naqä-qakuänänjä-qae, quvaqä äwqä yäpä inğisa mñganğuti, itanğa qu Tqä ämaqä epñqä ikikinyänjä iwimäkiyä. ¹⁸ Si Nyinji ämaqä qua täu äpmeñuwä iunqä änändowatkñä-manjä iinji, Nyi qunji asä ii ändowatkqe. ¹⁹ Itanğa, qu yätamäkqä wimqe, Nyi Nqä-näuänji, Si äktapñğä. Ga asä iinji, Tqä kukñuä naqä-qakuä iutanji, qu-pqä Tqä ämaqä ikikinyänjä epñqänänji.

²⁰ Ga Nyi tääqce, ämaqä tqaunä yätamäkqä wisñqänä maktqä iqä. Oeyä. Qokä-apäki, tqa kukñuä awä tqanğä qätä äwiyäpu, Nyinyqä quuvqä eqiyqanğuwä iquaunjä-pqe, yätamäkqä wisñqä äktqä. ²¹ Nyi tääqä tä äktqe, qu naqä-hñqunä ämuänmbu pmapnqä iinqä äktqä. Tiinjä duta, Si Apiquki Nyi nyinätanğnä, ga Nyi Si äkinyänqä-panjä iinji, qu-pqe, Ye ii yemämbñqä iinqä äktqä. Itanğa qu e pmetanğuwitanji, qokä-apäkä qua täutanji, Si Nyi änändowatkñinqe, quuvqä heqäpñqce, yätamäkqä wisñqä äktqä. ²² Itanğa qu naqä-hñqunä Ye ämuänna äpmeñueä-pa pmapnqä iinqe, Si Nyi yoqä naqetä, yänänäqñqetä ändapknji, Nyi qu ae ävqeqä. ²³ Nyi qu nyätanğmdi, ga Si Nyi nyinätanğti, iwä suqä iinjä iutanji, qu naqä-hñqunä aanjä yänänäqñqä ämuänmbu pmapnqänänjä. Itanğa qu e pmetanğuwitanji, qokä-apäkä qua täutanji, näqñqä tiinjä hepñqä. Si Nyi änändowatkñinqetä, ä Si Nyinqä kuapanä äkinyänqä-panjä iinji, Nqä ämaqä iinjä iunqä-pqe, inä äkinyätñqä.

²⁴ Apiquki, Si qua tä mimäkqänğanji, Nyinqä kinganği, yoqä naqetä, yänänäqñqetä, äyä ändapknjqä. Inji, ämaqä Si ändapknjä iqua, qu yoqä naqetä, yänänäqñqetä, hiñuä qumbunqä diñqce, Nyi äkisqi pmetanğundqe, qu anä pmeqänqä änyinğiyä.

²⁵ Apiqu jänänänjä imäkqä Iquki, qokä-apäkä qua täutanji, Sinqce änyä maqñqä etanğuwä-qe, Nyi Sinqce näqñqä enjä. Itanğa ämaqä Nyisä äpmeñuwä iqua, Si änändowatkñinqe näqñqä ae eänjuä. ²⁶ Itanğa Nyi Saqä yoqce, qu näqñqä epñqä ämotquaminqe, ga inä motqueqämqe. Ga Tqä suqä Nyinyqä äkinyätñqä-panjä iinji, qu ämeqanğpi, ga Nyi-pqe qu inyätmqänänjä.”

18

*Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau äwikqenqä**

* 17:12 2 Tesälonaika 2:3 † 17:12 Apqä Bukä 41:9; Jonä 13:18 * 18: Matiu 26:47-56; Makä 14:43-50; Lukä 22:47-53

¹ Jisasi Iqu tääqä ae ätäqetäni, Iqutä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatäni yäpaqängisa† ätimäupiyi, eqä Kitronä äkipu, yätäqä nängisanqä äukuwi. Eqä yätäqä ingisanj, wäunjuä hñqu nyätangi, Iqutä Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatäni, wäunjuä yäpā ingisa äpekuwi. ² Qu wäunjuä iunji kuapänä äpmeqäsminjuwä iñqe, Jutasi, Jisasi Ique mäkä-hunqä iquauqä hipaeu ävätnqä iqu, wäunjuä iquenqe näqñqä eminqe.

³ Ga qu iqi pmetanquwänqa, Jutasi iqu ämaqä hävemnäqñqä hñquau, ätuma äpkqe. Ämaqä iinjä iquauta kuapänäni, ämaqä Romätanjä mäkä-iqä iquayi. Huiz-iqua, ämayukä-imanqä, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, Parisi iquatä ändowatkuwä iquayi. E äpäpiyänqani, hiqi-tä suatä, ä nätmätqä mäkanqä iqetäni, a äqätqa äpkuwi.

⁴ Jisasi Iqu nätmätqä eeqänänä Ique wimetnqenqe, näqñqä ae ekqä iunji, Iqu qutänä qäqiqi äwäqe, yatñqä tii äwikqe. “He tqenqä qävqä itqänäuä?”

⁵ Qu Iquenji kima tii atukuwi. “Ne Nasäretqätanjä Jisasi Iquenqä qävqä äpqunä.”

I tqanquwänqa, Iqu kima tii ätukqe. “Nyi qe äpmenänä Iqunä. Nyi Qäqunjqä.”‡ (Jutasi, mäkä-iqä iquauqä hipa iu ävätnqä iqu, qutä anä ätqäuminjuwi.)

⁶ Jisasi Iqu, qunji, “Nyi qe äpmenänä. Nyi Qäqunjqä” tqanqa, qu nändi ätqepuiyi, qua ipe äqäyäpäkñguwi.

⁷ Anji ävawäwqanquwänqa, Jisasi Iqu yatñqä anji äwikqe. “He tqenqä qävqä äpquwäwä?” Qu anqumä tii ätukuwi. “Nasäretqätanjä Jisasi Iquenqeqä.”

⁸ Itanqa Jisasi Iqu, anji kima tii ätukqe. “Nyi tä Qäqunjqe, ae etqäqeqä. He Nyingä qävqänqä äpquwä-qae, Nyitä anä äpmenquä tqauñi hinuinä äqunäwatpiyä.” ⁹ Iqu iinjä ätukqe, Iqueqä kukñuä qänqanä tii ätätä äyā ekqe. “Ämaqä Nyi ämimqä ändapknä tqua, qutanä hñqu qui mimäknqä eänä-qe.”

¹⁰ Qu Ique a kiqätqanquwänqa, Saimonä Pitä iqu, iqueqä näpqä-hionaqe ämäkäqäyäqe, hiqäva-imäkkä iquau miqä iqueqä wäunjuä-wiyqä, Maläkusi iqueqä qätä ämuangisanj, huätä ätävämäkkqe. ¹¹ Pitä iqu i iqanqa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Tqä näpqä-hionaqe, kiqä qa mñqeu anji nyueyā. Si iinjä sunqä inyā? Si Nyi, Nqä Apiqu eqä-häkä imänqä ändapqke, § änmqenqä makinqä iqi?”

Qu Jisasi Ique, Anasi iquenqä ganä ätuma äukuwinqä

¹² Inji ae iqanqa, Romätanjä mäkä-iqä iquatä, quwqä naqä ämiqä iqu anä, ä Israitqä iquauqä ämayukä-imanqä iquatäni, Jisasi Iquenji a äkiqätpiyi, guä äkiqiyäukuwi.

¹³ Guä ae äkiqiyepiyi, Anasi iquenqä ganä ätuma äukuwi. Anasi iqu, Käyāpasi, quväukuä ique hiqäva-imäkkä iquau miqä iqueqä känequvi. ¹⁴ Käyāpasi iqu, Israitqä iquau tii ätukqä iquvi. “Qokä-apäkä eeqänänä iunqe, ämaqä hñqunänä päkonqe, äñguiqä.”*

Pitä iqu, “Nyi Jisasi Iquenyqä änyä maqñqeqä” ätkqenqä†

¹⁵ Qu Anasi iqueqä anjuñqä ätuma uwqanquwänqa, Saimonä Pitä iqutä, Jisasi Iqu wäunjuänqä ämotquaminqä huiziqutäni, qunqä qänaki äkiyi. Huiziquenyqe, hiqäva-imäkkä iquau miqä Anasi iqu näqñqä etanqä-qae, iqu Jisasi Iquenyqä, täknä yäpā yängisanä ququawä iqinyqä qänaki äpaqukqe. ¹⁶ Pitä iqu, täknä-hänaqä-tänä qäqiqi yqänä ätqäuminqe. Iutani, wäunjuä yätquakä täknä yäpā yängisa äpekqä iqu, anji äpäqe, apäkä täknä-hänaqä miqä ii kukñuä näqñqä ganä ätuäqe, Pitä ique yäpā yängisa ätuma äpekqe.

† **18:1** Iqua inganji Jerusälemä iu ävämakuwä. Iqua anä buayä änguwiuta inganä ävämakuwäti hinuiqänä avämakuwäti? Jonä 14:31 hinuä qunyä. ‡ **18:5** Jisasi Iqueqä kima ätukqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yoqe Mosisi ique äwikqä-payi. Anqumä Itmakqä 3:14 § **18:11** Matiu 20:22; 26:39; Itkimäkkä 16:19 * **18:14** Jonä 11:50 † **18:14** Matiu 26:69-75; Makä 14:66-72; Lukä 22:54-62

17 Pitä iqu ae ämäwqätäuqanğa, apäkä täknä-hänaqeu ämiminğa ii, iqueni tii ätukqe. “Si Ämaqä Näñueqä wäunuä yätquakä iqukitanä?”

Inğanı Pitä iqu tii ätukqe. “Oeyä, nyi qäqunä ma!”

18 İnjä inğanı, iiqä naqänänjä tätqätanğı, ämaqä anju wäunuä iminuwä iquatä, ämayukä-imanğa iquatänji, tä änyuasepu, huiwä dnjä imäkmbnğqä ktämäti äqäminuwi. Inğanı, Pitä iqu-pqe, huiwi diyeqä änyätä, anä ätqäuminuwi.

Anasi iqu, Jisasi Ique kuknuä ämitkqenğä†

19 I itqätanğuwänğa asä qänğanı, hiqäva-imäkqä iquau miqä iqu, Jisasi Ique, qokä-apäkä Iqueqä kuknuä qätä äwiminuwä iquaunğatä, kuknuä äki-äki ätuminğenğatänji, yatnğa äwikqe.

20 I tquanğa, Jisasi Iqu, kimañi tii ätukqe. “Nyi qokä-apäkä iu kuknuä ävätmänğanı, zä maeqä, ätnänjä iqinyä ätuätñeqä. Inğa-inğa Nyi qokä-apäkä kuknuä ävätmänğanı, anjä aquväqñqä im-imä ämätñgäwänğqä iutä, hiqäva-imäkqä anjä İsraitqä eeqänänjä iqua aquvä äqänäqäsätqanuwä yäpä yänğisa ävätneqä.

21 İnjä enğä-qae, si sunğa yatnğa nyinyä? Nyi kuknuä ätuminqe, qu qätä ae änyiminuwä-qae, yatnğa qu wiyä.”

22 Jisasi Iqu i tquanğa, ämayukä-imanğa iqi ätqäuqä hnqu, Ique hipa äpäsätä, tii ätukqe. “Si hiqäva-imäkqä iquau miqä iqueni, kima iinjä di ätuñi, äänä etanğiwä?”

23 Inğanı Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “‘Nyi kuknuä tä quvqä ätqiyä’ knuä kiyqanğutqe, ga si ‘e tiyä’ mandqe, waqiyänji ‘äkiumända ätnyä’ ändätnä, diyä. Ä kuknuä qäyu tğanğundqe, ga Nyi sunğa bäkinyä?”

24 Jisasi Iqu kuknuä iinjä ae ätqanğa, Anasi iqu, Iqueni guä yqänä qiyäunqu-que, hiqäva-imäkqä iquau miqä Käyäpasi iquenğqä ändowatkqe.

Pitä iqu, “Nyi Jisasi Iquenyqä maññeqä” anğumä ätkqenğä

25 Jisasi Ique iinjä imäkätqätanğuwänğanı, Saimonä Pitä iqu tä ttawiu ätqäuä, diyeqä imäknminqe. Iqu qutä ätqäuä diyeqä nyätqätanğa, qu inğanı tii ätukuwi. “Si Ämaqä Näñueqä wäunuä yätquakä iqukitanä?”

Ga iqu tii ätukqe. “Oeyä. Nyi qäqunä manä.”

26 I tquanğa, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäunuä-wiyqä, ämaqä Pitä iqu qätä mnä ätävämäukqä iqueqä käyämaqä iqu, tii ätukqe. “Nyi si İqutä wäunuä du anä pmetanğnä äkqänänğqe, tä qäqukiqä?”

27 Pitä iqu anğı “Oeyä” tğanğqe-tänji, kukutakisqe äkakä ätkqe.

Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hiñuä iqi ätqäukqenğä§

28 Zi-hiñuä pişqänğanı, iqua Jisasi Iqueni, Käyäpasi iqueqä anjuñqä ätuma äukuwitanı, anğinji, ätuma, ämaqä Romätanğä qua Jutiya iu ämiqä iqueqä anjä naqä hiqñqä-tänjä iunğqä äukuwi. Qu, “Ne Goti Iqueä hiñuä iqinji kiyä mätqä ätimäutanä,* itanğa neqä hiunji naqänänjä Pasopa iutanğä nanui, mañğqä yanğunä” knuä wiyqanğı, ämiqä iqueqä anjuñji mäpeyqä, yäpaqä mäñi yqänä ätqäuminuwi.

29 Qu iqi yqänä tqäutanğuwänğa, ämiqä Pailoti iqu qunğqä äpäqe, yatnğa tii äwikqe. “He Ämaqä Tqueni, kukñui, äkinğqä mitpnğäwä?”

30 Inğanı qu ämävaupiyi, iqueä kukñui kima tii ätukuwi. “Iqu suqä quvqä hui mimäkqä-säpi, ne Iqueni ätuma mapğqä iquaninğä.”

31 İwä Pailoti iqu tii ätukqe. “He Ique ätuma, heqä kuknuä-suqä änäänä äwinğqä iuta mitpiyä.”

† 18:18 Matiu 26:59-68; Makä 14:55-65; Lukä 22:66-71 § 18:27 Matiu 27:1-2, 11-31; Makä 15:1-20; Lukä 23:1-25

* 18:28 İsraitqä iquauqä knui tiinji. “Ne ämaqä İsraitqä iqunesanğä ma huiziquauqä anjuñqä äpaqvatqe, ne Goti Iqueqä hiñui iqinji, kiyä mätqä timanğunä.”

I tquanga Israitqä iquauqä naqä iqua tii ätukuwi. “Ne ämaqä hñque pizqä päsqänqe, hiqä kukñuä-suqe pmua inemäkänä.”

³² Suqä ii iwimäkuwi, Jisasi Iqu “Iinjä nyimäqangpi äpäkonmniqeqä” ätätä ätminqä iunji, naqä-qakuä hiätñqä ätimäukqe.

³³ I tquanguwänga, Pailoti iqu, iqueqä anä iu angi äpaquväqe, Jisasi Ique tääqä ätuätumetä, yatñqä tii äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, äyitanä?”

³⁴ Iwä Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si tqä kñuä iutanä indqänätnä ätnyä, ä ämaqä hñqua Nyinyqä äktquwätanä?”

³⁵ Ga iqu kimañi, tii ätukqe. “Änäñqä tnyä? Nyi Israitqä pmequndanä? Tqä sämaqä Israitqä iquatä, hiqä hiqäva-imäqä naqä iquatäñi, nyinqä ii äktma äpqäüä. Si squä iqangnängä?”

³⁶ I tquanga, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Nyi ämaqä mimqä yänänäqñqe, qua täuta mämeqä iqäqe. Nyi qua täuta ämeqä-säpi, Nyaqä wäunuä imäqä iqua mäkä iqangpi, itanga ämaqä hñqu Nyi Israitqä iquauqä hipaeu manyivqä iquäninji. Inäqe, Nyi ämaqä mimqä yänänäqñqe, qua täuta mämeqä iqäqe.”

³⁷ Ga, Pailoti iqu tii ätukqe. “Ae! Si Ämiqä Naqä Iquki, äyämända?”

Kimañi, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Kukñuä si ‘Ämiqukiyqä’ ätnä iqu, ii tqä kukñuiqä. Nqä nipai Nyi kukñuä naqä-qakui awä tumqänä änmikqe. Itanga Nyi qua täu wäunuä asänä imäkmqä äquvepkqe. Qokä-apäkä, kukñuä naqä-qakuinqä äwinyätñqä iqua, qu eeqänänji Nyaqä kukñui qätä änyiyätqänuwiyi.”

³⁸ Ämiqä iqu tii ätukqe. “Kukñuä naqä-qakui, ii squäwä?” Ii ae ätuäqetani, Israitqä iquaunqä yäpaqä mängisanqä ätimäwa äpäwätä tii ätukqe. “Nyi suqä quvqä hui Iqu imäkkqe, mämaqumueqä iqänä. ³⁹ Inäqe, nyi suqä itñqenqe, he näqñqä äyä etqänuwiqä. Quväukuä eeqänänjä hiunji naqä Pasopangani, nyi ämaqä guä kiqiyäueqä anju äpmeñuwä iquaunji, hñque hinji qäyä wätñqä atäunuä täupñqä hinuinä äyä eqänätñqe. I etangi, Israitqä iquau Miqä Tqueni, nyi he etapmqä diñqe enjiyä?”

⁴⁰ I tquanga, qu angi manjä yänänäqñqä ätäpu, “Iquenqe, hmanjqä. Si Baräpasi ique hinuinä qunäwatiyä” ätukuwi. Ämaqä iqu, mäkanqätä, quwänqätä iqä-quvi.

19

¹ Itanga iinjä tquanguwängani, Pailoti iqu tquangi, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni ätuma äwäpu, hiqokä äpäkuwi. ² Itanga qu ämiqä iquauqä yñña nyuänju ämuasmäuqä enqä-pa guä yänä-tänji äkoqupiyi, Jisasi Iqueä nyuänju ämuasmekuwi. Ga gquä ipisqä quäuqä hñqu-pqe inä äwiputkuwi. ³ Inji ipiyi, qu Iqu-tänjä qäqiqi äquvepäpu, “Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, hiunjiyqä!” ätuäpu, hipa äqäyäpäkuwi.

⁴ Itani Pailoti iqu ätimäwa äpäwäqe, Israitqä iquaunji tii ätukqe. “Nyi Iqueni suqä hui imäkkqe, mämaqumueqä iqä-qae, he iinjä näqñqä hepñqenqe, ätuma pmqänä.” ⁵ Inji ätquanga, Jisasi Iqu yñña guä yänä-tänjä äkoqukuwitä, ä gquä ipisqetäñi yqänä ämuasmäuqä-qu yäpaqängisa pqangqänga, ämiqä iqu, “He hinuä qumbñqe, täsuänä” ätukqe.

⁶ Iqu i tquanga, hiqäva-imäqä naqä iquatä, ämayukä-imanqä iquatäñi, Ique hinuä äqumbiyi, manjä yänänäqñqä tii ätukuwi. “Si zä-huätatä äuetnä, pizqä päkiyä! Zä-huätatä äuetnä, pizqä päkiyä!”

Ingani ämiqä iqu tii ätukqe. “Nyi Iqueni suqä quvqä hui mämaqumueqä iqä-qae, hiqä-hiuä itmepu, zä-huätatä äuepiyä.”

7 Iinjä tquanğa, Israitqä iquauqä naqä iqua, iquenji kima tii ätukuwi. “Neqä kuknuä-suqä iunji tii ätnänä.* Iqu, ‘Nyi Goti Iqueqä Ymeqä-qunjqä’ ätätñqä-qae, äpäkonätñqänänjñqä.”

8-9 Pailoti iqu qätä iinjä äwiyäqetani, aanjä zä kuapänä wiñganji, iqueqä anjä yäpä ingisa anji äpaquväqe, Jisasi Ique yatñqä äwikqe. “Si äñgi pmeqä-qukiyi?” I tquanğa, Jisasi Iqu, iquenji kima hñqu mätquä ikqe. 10 Iwä ämiqä iqu, “Äänä etanjiwä? Si nyaqä yatñqe, kima mandqä injuä” ätukqe. “Nyi Si hiñuinä kqänawatqenqätä, ññ zä-huätati hukiyqenqätäni, yänänäqñqe nyi ämenänä. Äyoo, Si iinjqe änyä maññqä enjinyä?”

11 Itanji Jisasi Iqu tii ätukqe. “Goti qäukuä yätu äpmenqä Iqu, si yänänäqñqä mäktapqä yätqe, si Nyi qua iqinji änä mämänunqwatqä isinä. I etanji ämaqä Nyi saqä hipaeu äktapqä iqu, iqueqä suqä quvqe, aanjä naqänänjä, saqä duñi ämäwqätäunä.”

12 Pailoti iqu qätä iinjä äwiyäqe, Jisasi Ique hiñuinä qunawatätñqe, huänqä huiñqä qävqä iminjqe. I indqänätqätanğa, Israitqä iqua manjä yänänäqñqä ätkuwi. “Ämaqä hñqu kiqä-kiuä ‘Ämiqunjqä’ änyuätñgqe, iqu Sisa† iqueqä mäkä-hunqä iqueyqä. Si ämaqä tqenji, hiñuinä äqunawatätñqä etanqutqe, si Sisa iqueqä näueqä maeqä, iqueqä mäkä-hunqä esñqinyä.” 13 Ämiqä iqu qätä iinjä äwiyäqe, Jisasi Ique yäpaqänğisa ätuma äpäukqe. Itanğa iqu ququawä qu ‘Hikä Ququawiqä’ änyuätminuwä iqi ätqepäqe, kuknuä iwäsäutñqä zä-hawä iu qe äpmakqe. (Israitqä iquauqä anjä-kuknuä iunji, ququawä iquenyqe, ‘Gapätauä’ ätminuwä.) 14 Hiunji iquenji, Pasopa iutanjä Sämbatqänqä näwinyä imäkqänğanji. Ga hiunji quemisqänğanji, Pailoti iqu Israitqä iquaunji tii ätukqe. “Heqä Ämeyqä Iqu täsuwänä.”

15 Qu inğanji manjä tnänjä tii ätuminuwä. “Iquenji ätuma äwätinä, zä-huätatä oeyä.”

I tquanğuwänğa iqu tii ätukqe. “He nyi heqä Ämeyqä Iquenji, zä-huätatä huemqä enjiyä?”

Itanğa hiqäva-imäkqä naqä iqua kima tii ätukuwi. “Neqä ämineyqä naqe hñquququ hmanjqä. Sisa iqu kiqä-kiuänänjqä!”

16 I tquanğuwä iutanji, Pailoti iqu, qu Jisasi Ique zä-huätati huepñqänä, quwqä hipaeu äwikqe.

Jisasi Ique zä-huätati äuekuwiñqä†

17 Quwqä hipaeu vqanğa, qu Jisasi Iquenji ätuma äukuwi. E ätuma äwäpiyänğanji, Iqueqä zä-huätati hunäninjqe, Iqueqä-kiuä quamä iwäwa, anjä-himqä iqi äväma, qua kiqä yoqe, ‘Ämaqä nyuänjä-yänjiqä’§ änyuätminuwä iunqä äukuwi. (Israitqä iquauqä anjä-kuknuä iunji, ‘Golketayqä’ änyuätminuwä.) 18 Iqi ätimäupiyyi, Jisasi Iquenji zä-huätatä äuekuwi. Iqu zä-huätati awä iqi hunätanji, ämaqä hñquaqui-pqe, inğingisa äuekuwi.

19 Itanğa Pailoti iqu tqanji, qu kuknuä hñqu äqiyäpu, Jisasi Iqu unätanqñqä ique äqiyämasekuwi. Kuknuä iinjä iqu, tii ätäpinji. ‘Jisasi Nasäretqätanjä, Israitqä iquauqä Ämiqä Iqueyqä.’ 20 Kuknuä iquenji, Israitqä kuapänänjä iqua a ätäuqäsminuwä. Ii tiinjä etanjiyi. Iquenji zä-huätatini, quwqä anjä-himqä ique qäqiqi äuekuwi. Itanğa kuknuä iinjä, Israitqä iquauqä anjä-kuknuä itä, Romä iquauqä itä, itanğa Grikä iquauqä itänji, hñquaqu-hñque äqäkuwi. Qakuä iquaquisanji, Israitqä kuapänänjä iqua a ätäuqäsminuwä.

* 19:7 Hiqäva-imäkqä 24:16 † 19:12 Sisa iqu, Romätanjä eeqänänjä iuqä ämiqä naqä eä, Romä iu ämiminjçe. Inji iqu Pailoti iqueqä naqä iqueyi. ‡ 19:16 Matiu 27:32-44; Makä 15:21-32; Lukä 23:26-43 § 19:17 Näqñqä-tänjä iqua, kñuä tii indqänätqänjä. “Ämaqä nyuänjä-yänjiqä” ätqe, naqä-qakuä hma, ktqe hikä du imäknätanqñqä ätminuwä.

²¹ Itañi Israitqä iquautañä hiqäva-imäkkä naqä iqua, Pailoti iqueni tii ätukuwi. “Si ‘Israitqä iquauqä Ämiqä Iqueyqä’ maqiyqä panä. Häe! Si tuwanui, ‘Ämaqä Tqu, “Nyi Israitqä iquauqä naqä Ämiqä Iqunjqä” ätätñqeä’ ätätnä äqiyeyä.”

²² I tquanquwängga, ämiqä iqu “Qäyä enä” ätukqe. “Tuwanuä nyi äqiyqä tänä, qäyä äqänänä.”

²³ Ämaqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni zä-huätati ae äuepiyi, Iqueqä ämuasmänqe ämapiyi, kikiñä mapñqä, hñquaqui-hñquaqui iwäsäupu, hñqunä-hñqunä ämakäukuwi. I ipiyänğanji, Iqueqä gquä quäuqä, nyuänä yätuta yukä bunqänä ipññqä iqu-pqe inä ämakuwi. Ämaqä gquä iini ique guä äktäpäkqä iqu, yuä hui ämetä guä maktäpiqä, yuä iquesanänä imäkkqe. ²⁴ Iiñä äqumbiyi, mäkä-iqä iqua, tii ätñguwi. “Ne gquä tqueni, mapisqä ianä. Qäyä enä. Ne tqueni, nesanä hñqunä metñqänä, hñä iatunqeqä.” E ätmbiyi, iinä ikuwi, Goti Iqueqä bukiu ätnänqeunji naqä-qakuä timäutñqä imäkkuwi. Kukñuä iini iqu tii ätnä.

*“Qu nyaqä ämuasmänqe hñqunä-hñqunä yanä änyäpu, ämapiyi, itanğa nyaqä gquä quäuqe metñqe, hñä ipu imeqäuä.”**

²⁵ Mäkä-iqä iqua i itqätanquwängga, Jisasi Iqueqä känäu, känäwqä känäpi, ä Kelopasi iqueqä apäkä, Mäliya, itanğa Mäliya, anä Maktälatañä ii-pqe, qu eeqä Jisasi Iqu zä-huätati hunätangqä qäqiqi ätqäuminjuwi. ²⁶ Iqi tqäutanguwängga, Jisasi Iqu Kiqä känatä, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iquautañä, aanä kuapänä äwinyminqä iqutäñi, qäqiqi tqäutanginyä äqunqce. Itañi Iqu Kiqä känäunji tii ätukqe. “Apäkä iiki, ämaqä iqu, tqä ymeqä iqueqä.” ²⁷ I ätuäqe, anğini, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iqueni ätukqe. “Apäkä ii, tqä tñaiyqä.” I tquanğa, ämaqä iqu iini, iqueqä anjuñqä ätuma äwätä, anğuanä ämiminqe.

Jisasi Iqu äpäkonğqenqä†

²⁸ Itañi Jisasi Iqu näqñqä tii ekqe. “Nqä wäunua eeqänä imäkätñqe, ae qäpu eqiyä.” I indqänäqe, tii ätkqe. “Nqä quväki, yäkänä nyiyqiyä.” Iqu i ätkqe, ii Goti Iqueqä bukiu ätnä äwinqä iqueni, † naqä-qakuä ätimäukqe. ²⁹ Jisasi Iqu “Quväki yäkänä änyiyqiyä” tqanğa, mäkä-iqä iqua, qondä-häkä hñqu wainqä-eqä mäkä iqe, manğua inqä tqäutangi, ga yaanui ämepu, wainqä-eqä bu äyämepu, iwä yaanui eeqänänä piyyqä äyä iqanğa, hisopqä äpa iu äkoqupiyi, Jisasi Iqu kiqä eqe, hiiqä ätänätñqä manä iu äwisäukuwi. ³⁰ Jisasi Iqu wainqä-eqä ae änäqe, “Tänğanji ae qäpu eqiyä” ätäqe, nyuänji ikuopäqe, Iqueqä quuvqe qe äwquatämäukqe.

³¹ Jisasi Iqu i äpäkonğqä inğanji, hiunji Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä nätmatqä näwinjä imäkkä inğanji. Sämbatqä iinä iqu, hiunji naqänänänğa etanği, Israitqä iquautañä naqä iqua huiwä iquauñi, zä-huätatiunji yqänä unqenqe mäwinqä ikqe. Itañi, qu Pailoti iqueni, “Quwqä yuki äquasqiyä. Ga maqänä päkonğanğpi, quwqä huiwi huätä manätñqänänjä” ätukuwi. ³² I tquanquwängga, mäkä-iqä iqua äupiyi, ämaqä Jisasi Iqutä anä äuekuwä iquaquiyqä yuki äquasqäkuwi. ³³ Itañi Jisasi Iqueui äquasqiyänä-tpu indqänğa äpäukuwi, Iqu ae äpäkonğqä äqunäpu, Iqueqä yuki mäquasqiyqä ikuwi. ³⁴ Qu iini qäyä ipu, qutanä hñqu Jisasi Iqueä mäwqä hñgisa zi äuqanğa, maqänänji hñneqetä, eqetäñi, naqä-huinyä äkapkqe. ³⁵ (Ämaqä tä hinuä äqunğquä iqu, nätmatqä timäuqanği äqunğqenqe, ae awä ätqiyä. Itanğa kukñuä iqu awä ätqäqä ii, quanğä manä, naqä-qakuänänji. Ga iqu kiqä-kiuä-pqe, ‘Nyi näqñqe, kukñuä ätqäqä tä, ii naqä-qakuänänji ätqänä,’ ätkqe. Iinñqe he quuvqä heqiyqäpnqe.) ³⁶ Nätmatqä ätimäukqä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä bukiu ätnä äwinqeunji, naqä-qakuä imäkätñqä ätimäukqe. Itanğa kukñuä iini tiinji. “Iqueqä yänji hui mamisqiyqä ikuwi.”§ ³⁷ Itanğa kukñuä Goti Iqueä bukiu huizi ätnä äwinqä

* 19:24 Apqä Bukä 22:18 † 19:27 Matiu 27:45-56; Makä 15:33-41; Lukä 23:44-49 ‡ 19:28 Apqä Bukä 69:21

§ 19:36 Apqä Bukä 34:20

iqu, tiinjä. “Ämaqe, qu zi äukuwä iunä qumbunqäuä.”*

Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwinqät†

³⁸ Qu iinjä ae iqanquwänğa, Josepä Arämatiyatanä iqu, “Jisasi Iqueqä huiwi ämamqeqä” ätätä, Pailoti iquenyqä äukqe. Josepä iqu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminqä-qe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminuwä iquautanä naqä iquaunqä zä winğanġi, iqueqä quuvqä heqiyqe, zä eminqe. Iqu iqueni i tquanğa, Pailoti iqu “Nñqä, si Jisasi Iqueqä huiwi yqä mayä” tquanğa, Josepä iqu äwäqe, Iqueä huiwi ämakqe. ³⁹ Itanğa Nekitimäsi, ämaqä qänğanä heatqänğa äpätä, Jisasi Ique hinuä äqunätä, kuknuä anä ätkiyä iqu-pqe,‡ inä äpkqe. Iqu zä hñquaquisanä aowä imäkäpu yuqui-yaqui ikuwä, jinanä änguänänä weqe äma äpkqe. Zä eqä aowä iinjä, kiqä hanä-ique, aanä naqänänä, 30 kilokremqä. ⁴⁰ Jisasi Iqueä huiwiunġi, Josepä iquätä, Nekitimäsi iquätä, ämesiyänğanġi, iquaqu Israitqä iqua ämaqä pizqä iu imäkminuwä-pa, zä eqä aowä yuqui-yaqui imäkuwi, Iqueä huiwiu eä isinyä, itanğa, yuä änguänänä hui äpisäsinyä, huäqä äutkiyi. ⁴¹ Jisasi Ique zä-huätati äuekuwä-tänä qäqiqinjä, wäunuä hñqu änyiminqe. Wäunuä iqueni, hikä hovqä änyä-hänä, ämaqä pizqä pñqä maeqä iminuwä hñqu ominqe. ⁴² Hikä hovqä iqu qäqiqi vätanğqetanġi, iquaqu Jisasi Iqueä huiwi maqänä äma äwiyi, iqi pñqä ekiyi. Maqänänġi tiinjä iutayi. Hiunġi qäqueni, Israitqä iquauqä Sämbatqä hapä pmeqä iquenyqä nätmätqä näwinyä imäqänğayi.

20

*Jisasi Iqu anġi ävaukqenqä**

¹ Wikä iqueqä hiunġi kinğanänä iqueni, Mäliya Maktälatanä ii zä we maunqä, hea yqänä witanğqeuġi, Jisasi Ique pñqä ekuwä iunqä äpkqe. Ii äpäqe, hikä qnqanä pmäukui mäpmäwänätanġi äqunğqe. ² Iinjä äqunäqe, ii Saimonä Pitä iquenyqätä, Jisasi Iqueqä wäunuä yätquakä huizi, Iqu iquenyqä kiinjä äwinyminqä iquenyqätä tnänä äwäqe, iquaquinjä tii ätukqe. “Qu Naqä Iqueqä huiwi, hikä hovqä duta ämepu, äkisqi-mända ämaequwätiyä? Ne änyä maqñqä equnä.”

³ Mäliyai i tquanğa, Pitä iquätä, wäunuä yätquakä huiziquätänġi, iquaqu iqinjä äväma, hikä hovqä dunqä äukiyi. ⁴ Qäquaqu tnänä qäqasä-qäqasä äwiyi, Pitä iqueni, huiziqu ämäwqätäuäqe, Jisasi Ique pñqä ekuwä dunġi, iqu ganä ätimäukqe. ⁵ Iqu hikä hovqä yämä hämä mäyqä, yäpaqä mänisanä nyuänä quapi eäqe, hinuä äqunaenğqe, yuä huiwiu huäqä äutkiyä iunä äqunğqe. ⁶⁻⁷ Iqu i itqätanğa, Saimonä Pitä iqu qänaki äpäqe, hikä hovqä yämä hämänä äpaquväqe, yuinä iqi witanğä äqunäqä-qe, mä Jisasi Iqueä nyuänġiu huäqä äütäsinyä ekiyä iqu, huizi iquatänġi mäwitanġi äqunğqe. Yuä iqu huizi iquatä mäwiqä, kiqä-kiui aanqä nänġi äkmäknäqänğa äwäminqe. ⁸ Inğanġi, wäunuä yätquakä kinğanä ätimäukqä iqu, qänaki äpaquväqe, yuinä iqi witanġi äqunäqe, quuvqä eqäkqe. ⁹ (Goti Hanjuwä Iqueä bukiunġi qäyä ätnä äwitanġi, qu inğanġi, Jisasi Iqu äpäkonätqeta anğumä vauqenqe, näqñqä mämeqä ikuwi.) ¹⁰ Ii äqunyyi, wäunuä yätquakä iquaqu qeqä äpmanyä äquvepkiyiunqä anğumä äukiyi.

¹¹⁻¹² Wäunuä yätquakä iquaqu i itqätanğiyänğa, Mäliya Maktälatanä ii, Jisasi Ique qua äptekiyä yäpaqä iqi ätqäuä kñuä äqäminqe. Ii kñuäqäqä nyuänä quapi eäqe, hinuä äqunaenğqe, enätqä ämuasmänğä qäpaiqä-tänä hñquaqu, hñqu Jisasi Iqueä nyuänä eminqä inġi pmetanğa, ä hñquququ yukä ipminqä inġi pmetanġi äqunğqe. ¹³ Iquaqu Mäliyanġi yatñqe, “Apäkä, si sunqä kñuä qäyätqäninyä?” ätukiyi.

* **19:37** Sakätiyasi 12:10 † **19:37** Matiu 27:57-66; Makä 15:42-47; Lukä 23:50-56 ‡ **19:39** Jonä 3:1-2; 7:50

* **20:** Matiu 28:1-15; Makä 16:1-11; Lukä 24:1-12

Li iquaquinji tii ätukqe. “‘Qu nqä Naqä Iqueqä huiwi ämepu, äkngi ämaequwätiyä’ tmä, änyä maqngä emä, knuä äqäyätqänänä.” ¹⁴ Li iquaqui i ätuäqe, hngisa äkunmäuqe, Jisasi Iqu tqäutangi äqungquä-qe, ‘tä Jisasi Iqueyqe’, näqngä maeqä ikqe.

¹⁵ Li knuä yqänä qäyätqätanga, Jisasi Iqu yatngä äwikqe. “Apäkä, si sunqä knuä qäyätqäninyä? Ä si tqenqä qävqä imätngä?”

Mäliyai, ‘Tqu ämaqä wänuä täu ämitngä iqu ändqiyä’ knuä wiyqanga, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si Iqueä huiwi ämetnä, hngäqi enä hitangutqe, mändquayä. Ga nyi ämamqänänä.”

¹⁶ Itani Jisasi Iqu, “Mäliyauä” ätukqe.

Ga ii hiqumuanjä äwiyäqe, Israitqä iquauä anjä-kuknjuu, “Laponai” ätukqe. Yoqä Laponai, kiqä qakui tiinji, “Näqngä-vqä.”

¹⁷ Inganji Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nqä Apiquenyqe mäyqä änänjqae, si mindmaqngä panä. Si äwätinä, Nqä guäkaunji tii tuvä. ‘Iqu Iqueqä Kaniquenyqätä, heqä Heniquenyqätä, ä asä Iqueqä Goti Iquenyqätä, ä heqä Goti Iquenyqätä, yänqiyä.’”

¹⁸ I tqanga, Mäliya Maktälatanjä ii äwäqe, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iquaunji tii ätukqe. “Nyi Naqä Iqueni hinuä ae äqunänänä.” Itanga ii kuknjuä Jisasi Iqu ätukqe, awä äsuikqe.

Jisasi Iqu, wänuä yätquakä iquau äwimakqenqät

¹⁹ Wikä iqueqä hiunji kinganänjä qäque, heatqeunji, Iqueqä wänuä yätquakä iqua, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminuwä iquauqä naqä iquaunqä zä ipu, quwqä anjä äpmaminuwä iunji, anjä qnganji ämatäkutepiyänga äpmaminuwi. Iqua i pmetanguwänga, Jisasi Iqu quvaqä awä iqi maqänä ätimäuqe, pämä ätqäuä, “Heqä äwqe, hanuä enyänä” ätukqe. ²⁰ Iqu e ätuätä, Iqueqä hipa yunguitä, ä mäwqä yunguitä ämotquakqe. Itanga, wänuä yätquakä iqua, quwqä Naqä Ique hinuä äqumbiyi, yeeqä naqänänjä ikuwi. ²¹ Itani Jisasi Iqu anji tii ätukqe. “Heqä äwqe, hanuä enyänä. Apiqu Nyi änändowatkqä-pa, asä iinji, Nyi he endowatkänä.” ²² Iqu e ätäqetani, Iqueqä mandji iquau äwqatämäutä, “He Goti Iqueqä Dnjä Änguanänji mapiyä” ätukqe. ²³ “He ämaqä hngauqä suqä quvqe äwivquatämäuquwi, ga iquauqä suqä quvqe qäpu eqi. Itanga he hngauqä suqä quvqe huätä mämuämäuqä iquwi, quwqä suqä quvqe, yqänä winiqeqä.”

Jisasi Iqu, Tomasi ique äwimakqenqä

²⁴ Jisasi Iqu wänuä yätquakä iquau äwimakqä inganji, Iqueqä ämaqä 12 iquautanjä Tomasi, iqueqä yoqä huizi, ‘Qäyawiqueqä’† ätuminuwä iqu, qutäni anä mäpmeqä da iminqe.

²⁵ Iinqe, huizi iqua Tomasi iqueni, “Ne Naqä Iqueni hinuä ae äqunänqeqä” tqanguwä-qe, iqu qunji tii ätukqe. “Naqä-qakuä tii tmqeqä. Nyi Iqueqä hipa yungui hinuä äqunätmä, itanga nqä huiqetä wätanqä yungui a ämitmä, ä nqä hipaetä mäwqä ingisa zi äukuwä yunguä-pqe a ämiqäqe, nyi quuvqe inga heqämqänä. Nyi iinjä miqä imqe, quuvqä maeqiyqä danä imqänä.”

²⁶ Wikä hngqu ae äpawqanga, Iqueqä ämaqä iqua anjä asä ique, Tomasi iquä anä äpmaminuwi. Qu anjä qnganjiunji ae ämatäkutekuwä imnji, Jisasi Iqu quvaqä awä iqi maqänä ätimäuqe, pämä ätqäuä, “Heqä äwqe hanuä enyänä” ätukqe.

²⁷ I ätuätäqänganji, Tomasi iqueni-pqe tii ätukqe. “Tqä huiqe, Nyaqä hipa täu ätutuväutnä, a ämitnä, hinuä qunyä. Itanga, tqä hipae, Nyaqä mäwqä täunji änunjutäutnä, knuä hngquaqu-hngquaqu mämeqä itnä, quuvqenä heqiyä.”

† 20:18 Matiu 28:16-20; Makä 16:14-18; Lukä 24:36-49 ‡ 20:24 Wiyä kuknjuä iunji, yoqä Ditimasi äqänä. Kuknjuä Ditimasi, ii Grikä pmeqä iquauqä kuknjuä. Kiqä quati, Ymeqä Qäyawiqä.

²⁸ Iqu i tquanğa, Tomasi iqu tii ätukqe. “Si nğä Naqä eänyä, nğä Goti Iqukiyqä.”

²⁹ Ga Jisasi Iqu ämävauqe tii ätukqe. “Si Nyi hinuä ae äñqänätnä, quuvqä eqinyä? Ämaqä Nyi hinuä manqänqä ipu quuvqenä eqämipqä iqua, qu yeeqä iqäpnqä.”

Bukä tqueqä quatinqä

³⁰ Jisasi Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänä di, Iqueqä wäunuä yätquakä iquauä hinuä iqi kuapänä imäkminqe. Iinjä imäkminqenqe, bukä tquenj eeqänä ätätmä, maqiyqä iqe. ³¹ Nñ, nyi kuknuä tä äqiyqe, he Jisasi Iquenqe, quuvqä tii heqäpnqe. Iqu Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu Ique atäunuä ätekqä Iqu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueyqä. Itanğa he quuvqä e eqiyäpu, Iqueqä yoqetani, hänä-pmeqä mapnuwänqä iinjä äqiyqä.

21

Jisasi Iqu, wäunuä yätquakä hnquau, Galiliu äwimakqenqä

¹ Qänakñi Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuä yätquakä iquau eqä-huänä Taipiriyasi* manä iqi angumä äwimakqe. Inğanj Iqu tii imäkätä, Kiqä-kiuä iquau ämitquatnqge.

² Saimonä Pitä ique, Tomasi, iqueqä yoqä huizi, ‘Qäyawiqueqä’ ätuminuwä ique, ä Nataniyoli, anä-himqä Kana, qua Galili iutanä ique, ä Sepri iqueqä hiknä ingueqi, nñ wäunuä yätquakä huiziquaqui, eqä-huänä manä iqi anä äpmaminuwi. ³ Itani, Saimonä Pitä iqu, qunji tii ätukqe. “Nyi hämapäkänqä imqä umqänä.”

Ga huizi iqua, “Ne-pqe anä watunqeeqä” ätukuwi. I ätmbiyi, yimba hnquenqä äupiwi, ikuapmäupu äukuwi. Heatqä qäqueni, qu hämapäkä tutqä qäpu hmbu mapiqä ikuwi.

⁴ Zä vqanğa, Jisasi Iqu eqä-huänä weä näñi tqäutanğanj, wäunuä yätquakä iqua Ique hinuä äqunäpiyä-qe, ‘Di, Jisasi Iqu ätqäunä-qe,’ näqnqä mämeqä ikuwi.

⁵ Jisasi Iqu ätqäunqä näñisa qunji yatñqä tii äwikqe. “Nqä nyämaqä iquenä, he hämapäkä hui äpiquwatanä?” Ga qu “Aanqeeqä” ätukuwi.

⁶ Iwä Iqu anğinj tii ätukqe. “He heqä hämapäkä-piqä qae, yimba iqueqä ämuangisa tnämäupqe, hämapäki kuapänä päpnqäüä.”

Inji, qu Iqu tquanğqä-pa ätnämäukuwi, hämapäkä aanä hävemnäqnqä qaeu mnganğä, qu qa mñqe eyqiyäpu yimba yätu maenätpiyi, hämeqä ämikuwi. ⁷ Iinjä äqunäqe, wäunuä yätquakä Jisasi Iqu, iquenqä kiinjä äwinyminqä iqu, Saimonä Pitä iquenj tii ätukqe. “Di, Naqä Iqueyqä.” Inğanj, Pitä iqu qätä i äwiyäqe, iqueqä gquä naqä hämapäkänqä itñqä äquvatekqe, ämipnätä, eqä-huänä bu ikuapmäuqe, anğua Ique wimetñqä äukqe. ⁸ Itanğa wäunuä yätquakä huizi iqua yimba iu äpmapu, hämapäkä qae eyqiyäma äpkuwi. Eqä weä näñisati quwqä iminuwä täqinqe, kinä haqiqi ma, 100 mitäyi.

⁹ Qu iqi ae euqämapiyi, tä hnqu sätanği, hämapäkä hui tä iqi tätanği äqumbiyi, bretqä-pqe aanqäqi witanği äqunğuwä. ¹⁰ Itani Jisasi Iqu tii ätukqe. “He hämapäkä tanğa äpiquwi, hui ämappiyä.” ¹¹ I tquanğa, Saimonä Pitä iqu yimbaeu ikuapmäuqe, hämapäkä qa mñqe eyqiyäma hikä weä iqinqä äpekqe. Hämapäkä naqänänä ämnminuwä iqua, kuapänänä 153 ämnminuwä-qe, qa mñqe mändakmäuqä ikqe.

¹² Inğanj Jisasi Iqu, qunji tii ätukqe. “He ymisanj bnqä ppiyä.” I tquanğa, wäunuä yätquakä iqua ‘Tä Naqä Iqueqe’ näqnqä ae epiyä-qe, qundqändqä ipu “Si tqukikä-qe?” yatñqä vanä-tpu ipiyä-qe, pemä miqä ipu, yatñqä mäwqä ikuwi. ¹³ Inji, Iqu ävauqe, bretqetä, hämapäkä huisä ämetä äwikqe.

¹⁴ Iqu iinjä ikqe, ae äpäkonätä, anği ävautä, Kiqä-kiuä iquau hnquaqu ae ämitquatnqgetani, ii huizi iqueyi.

* **21:1** Eqä-huänä Taipiriyasi, ii eqä-huänä Galili asänänjiyi.

Jisasi Iqutä, Pitä iquä, kuknuä ätkiyinqä

¹⁵ Iqua ymisanä ae ämbiyitanji, Jisasi Iqu Saimonä Pitä iqueni yatnqä tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä, Saimonä iquki, tqä Nyingqä äkinqä di, huizi iquauqeunji ämäwqätäuninyä?”

Ga Pitä iqu ämävauqe ätukqe. “Auäqä, Naqä Iquki, nqä Sinqä änyinätnqe, näqnqä äyä eninyä.”

I tquanqa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si Nqä sipsipqä meqeunji, ymisanä ängüä bnqä miqätnqe.”

¹⁶ Anqumnji, iqueni yatnqä tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä Saimonä iquki, si Nyingqe kiinä äkinyätqänä?”

Ga iqu, “Nnqä, Naqä Iquki, nqä änyinqä Sinqä änyinätnqe, näqnqä ae eninyä” tquanqa, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Si Nqä sipsipqe, ängüänä miqätnqe.”

¹⁷ Itanji, yatnqä huiziqu tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä, Saimonä iquki, si Nyingqe äkinyätqänä?”

Iqu, “Si Nyingqä äkinyätqänä-qe?” hnquaqu-hnque vqangqenqä, Pitä iqu äwqä hanä ämeqe, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si nätmatqä eeqänäninqe näqnqä eninyä. Inä-qae, nqä Sinqä änyinätnqenqe, näqnqä ae äyä eninyä.”

I tquanqa, Jisasi Iqu iqueni tii ätukqe. “Si Nqä sipsipqe, ymisanä ängüä bnqä miqätnqe.” ¹⁸ Nyi kuknuä naqä-qakuänäni, tii ktmqe. Si hiknä yqänä äpmanängani, tqä qäkä kitokutäuqe, ätokutäunätnä, itanqa anä äkiunqe tqä äkinqä iutanä imäknätnä äyä äumiñi. Iwä si qoyanä etnängani, tqä hipae haqä etnä, itanqa ämaqä hnqu guä äkikiqiyäutä, anä si mäwqä imätnä imitätqä iunqä äktma wäniqe.” ¹⁹ (Jisasi Iqu kuknuä i ätukqä ii, Pitä iqu äpäkonätä, Goti Ique yoqä naqä väniqä iinqe, qu suqä äki-äkitanji motquapnuwä diñqä knuä äme ätukqe.) I ätuäqetani, Iqu Pitä iqueni, “Si qänaki nyivändqätnqe” ätukqe.

Ämaqä, bukä tqe äqäkqä iquenqä

²⁰ Inqanji Pitä iqu tuwängi hinuä ämäqungqe, wäunuä yätquakä Jisasi Iqu iquenyqä kiinä äwinyminqä iqu, iquaqunqä qänaki äquvepqqangi äqungqe. (Ämaqä iqu, qu buayä änäpiyänga iqueqä nyuänji Jisasi Iqueqä quikuä-tänä qäqi eä, Ique yatnqä tii äwikqä iquvi. “Naqä Iquki, mäkä-iqä iquauqä hipa iunji, ämaqä äkisqu kiväniqäwä?”†) ²¹ Pitä iqu ique hinuä äqunäqetani, Jisasi Ique yatnqä äwikqe. “Naqä Iquki, ämaqä nänuenqe, änäänqäwä?”

²² Itanji Jisasi Iqu, iqueni kima tii ätukqe. “Nyi iqu anqi äquvepmqänganqä qäyä pmetnqä nyingangutqe, ii nätmatqä tqätanä? Si qänaki dinä nyivändqätnqe.”

²³ Iinä etanqi, wäunuä yätquakä iquenyqe, kuknui im-imä tii äwekqe. “Jisasi Iqueqä wäunuä yätquakä iqu mapäkonqä yäniqe.” I etangqä-qe, Jisasi Iqu, iquenqe, “Mapäkonqä yäniqe” ätätä, matqä ikqe. Ii ma. Iqu tii ätkqe. “Nyi iqu anqi äquvepmqänganqä qäyä pmetnqä nyingangutqe, ii nätmatqä tqä manä.”

²⁴ Ii wäunuä yätquakä, nätmatqenqä tänqa awä ätätä, kuknuä tä äqäkqä iqu, ii qäqueqä. Ga ne näqnqä tii enju. Kuknuä iqu awä ätqäqä tä, ii naqä-qakuänäni.

²⁵ Itanqa nätmatqä hui-hui-pqä di, Jisasi Iqu inä imäkminqe. Inäqe qu nätmatqä iinji hnqunä-hnqunä äqäpqe, ga qua täunji bukä pnqä eqänqe, hiqnqe etäti, maeqä etäti?

† 21:20 Jonä 13:23-25

Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä Wäunuiñqä (2 Lukä) Yätamäkqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Lukä iqu kuknuä äñguä we-huñqä-tänä iqu, Jisasi Iquenqä äqäkqe, bukä täuñi, wiyä inä ikqe. Iqu bukä qäquaqui äqäkqä iquvi. Bukä täuñi, Dñä Äñguä Iqu, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau, näqñqetä, yänänäqñqetä vqanqñqetäni, iqua Jisasi Iqueqä kuknuä äñgui awä ätuäkämiñuwi iuñi, ne a ätäutqäñu. Iqua anä-himqä Jerusälemä iutä, qua Jutiya anä eeqänänä iutä, qua Sämaliya anä eeqänänä iutä, itanğa qua eeqänänä hituñuä äwiñqä-ma, awä ätuäkämiñuwi. (1:8 hiñuä qundñqe.)

Bukä iuñi, suqä Jisasi Iqueqä yoqä haqä mamäupñqä aquväqñqä iqu, Israitqä iquauqä awä iqisa ätimäuqetäni, qänakndäni naqä ätimäutä, qua eeqänänä iu hiñginäwa äwekqenqä kuknuä quea iyyi. Lukä iqu tiñä motquetñqä äwiñgqe. Wäunüä Jisasi Iqu imäkkqä iutä, ämaqä, Iqueqä kuknuä iu qänaknä iqä iquauqä häñä-pmeqä iutäni, nätmätqä iquaqu kuknuä Goti Iqu Israitqä iquatä qänğanä guä ämäsäukqe, qäyunä ämotquakiyi.

Bukä iutanä kuknuä naqänänä hñqu, Dñä Äñguä Iqueqä wäunüä iñqeyi. Dñä Äñguä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Dñä Iquvi. Kiñganäni, hiunji hapä pmeqä naqänänä, qu ‘Pendikosinğanjçä’ ätmiñuwänğanäni, Iqu ämaqä Jisasi Iqu ämotquamiñqä iquau, äwimakqe. Inji qänakndäni, Dñä Äñguä Iqu kñuä äñguitä, yänänäqñqetä, iquau ävqa-ävqa äukqe.

Ga bukä iutanäni, ne näqñqä tiñiñqä ämequ. Ämaqä, Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, qokä-apäkä iu, Jisasi Iqueqä kuknuä äñgui awä ätuäpiyänğanäni, qu kuknuä quäuqä kuapänä ätumiñuwi. Inji, qokä-apäkä kuapänänäni, kuknuä äñgui yeeqä ipu itmeqanğuwitanäni, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä, aquvä äqänätqänuwä iqua, hävemnäqñqä ätimäupu, yänänäqñqä ekuwä iuñiñqä, ne hiñuä äqunätqäñu.

Itanğa bukä iuñi, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauñqä tiwiqe, kuapänä äyuänä. Itanği iquatäni, Pitä iqutä, Poli iqutä imäkkiyä iñqe, tiwiqä aanä kuapänänä äyuänä. Pitä iqu, Jisasi Iqutä qanä ikipu, wäunüäñqä näqñqä ämamiñuwä iquautanä iquvi. Inäqe Poli iqu qänğanänäni, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itä, Iqueqä kukñui qänaknä miqä imiñqe. Iqu ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä qänätanğuwä iquau, mäñdi kittqiyätñqä wäunüä yänänäqñqä ikämiñqe. I etanği Jisasi Iqu, Poli ique tääqä ätuätumetä, Iqueqä wäunüä imäkätñqä kiñganänä-que iwimäkkqe.

Bukä iutanä hñqäqñi, Lukä iqu, tiwiqä Poli iquenqä ätätäqänğanäni, “Ne iñä-iñä imäkkqueqä” ätätä äqäkqe. Ämaqä näqñqä-tänä kuapänänä iqua, kñuä tiñä indqänätqänä. Lukä iqu hea hñquaunäni, Poli iqutä iqueqä näueqä iquatä, qanä anä äyä ikämiñuwi. Inji iqu tiwiqä hea iqu anä ätuäkämiñuwiñqä ätuätäqänğanäni, iqu, “Ne iñä-iñä imäkkqueqä” ätätä äqäkqe.

Jisasi Iqu, Dñä Äñguä Iqu äquvepäniqenqä ätukqenqä

1-2 Tipilusi iquki, nyi bukä huiziqu äqäkqä iunji, Jisasi Iqu imäkminqenqätä, näqñqä äwiminqenqätä, hiunji Goti Hanjuwä Iqu, Ique ätuma ekqänqanqe, eeqänäni ae äqäkqe. Goti Hanjuwä Iqu, Ique änyä mätuma mayqänqä, Iqu ämaqä, kukñuä awä tuäkiqäpñqä dowatätñqä atäunjuä ikqä iquauñi, qu wäunjuä imäkpnuwänqä diñqe, Dñä Äñguä Iquesa ätukqe. ³ Iqu täñä-hunqe qäpu ae ämeqe, qänakndani, ämaqä iquau äwimeqe, iqua, “Iqu ävautä, häñä äpmenä” kñuä vätnqä diñqe, nätmätqä kuapänäni imäkkqe. Hea 40 iunji, Iqu äwimeqisätä, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä ätuminqe. ⁴ Hea hñqueni, Iqu iquatä buayä anä äñäpu, tiñä ätukqe. “He Jerusälemäni, mävämeqä iqäpñqä. He nätmätqä äñguänänä, Apiqu ‘Äwimniqeqä’ ätkqenqä, hiñuä äqämbu pmeqäpñqä. Hiñuiqänäni Nyi iinqä awä ae etkqeqä. ⁵ Ii tiñqä. Jonä iqu ämaqä, eqetä asñä äqäminqe. I etanji hiunji kuapänänä maeqänqä, he asñi, Dñä Äñguä Iquesä mapñqäüä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, qäukuä haqä yätunqä ekqenqä**

⁶ Iqua aquvä äqämbu anä äpmapiyi, Ique yatñqä tii äwikiwi. “Naqä Iquki, täñqanji Si Israitqä iqua, Romätanä iquauä yäpä imä mäpmeqä ipñqä, anji yänänäqñqä iwimäktñqätanä?”

⁷ Kimanji, Iqu tiñä ätukqe. “Hiunji Apiqu ätekqenqe, he näqñqä maeqä ipñqäüä. Näqñqe, Apiqu Kiqä-kiuänä enä. ⁸ Inäqe Dñä Äñguä Iqu emeqänqä, qänakndani, he yänänäqñqä ämepu, Nyaqä kukñuä awi, Jerusälemä iutä, qua Jutiya anä eeqänänä iutä, qua Sämalija anä eeqänänä iutä, qua eeqänänä hitunjuä äwinqä-ma, tuäkiqäpñuwanqeqä” ätukqe.

⁹ Iqu iinä ätuäqe, iquauqä hiñuä iqisa yändi-yändi peyätqätanqä, qaquvqä hñqu Ique itmakqe. Itmeqänqä, iqua Iqueni, hiñuä mäqunquä ikuwi. ¹⁰ Iqu äyätqätanqä yätu, iqua hiñuä yqänä qunätanqunwanqä, ämaqä qäpaiqä imäkñqä hñquaqu, iquatä maqänä qäqi anä ätqäukiyi. ¹¹ Inqanji iquaqu tii ätukiyi. “Ämaqä Galilisanä iquenä, he qäukuä yätunji, sunqä hiñuä äqumbu tqäunäüä? Goti Hanjuwä Iqu, Jisasi Iqueni, hesa haqä yätunqä itmeqanji ii äqunäñuwä-pa, anqumñi iinä päniqeqä” ätukiyi.

Iqua, Jutasi iquenyqä tñänqä hñque, atäunjuä ikuwinqä

¹² Inqanji iqua qoqonä Olipä iu ävämanji, Jerusälemänqä anji äukuwi. Kiqä qanä uwqe, wanä kilomita. ¹³ Qu iqi ätimäupiysi, anä hiqñqä haqä yätqä imäknätanji, äpmaminjuwä-tänä ique äpaqukuwi. Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, Endru ique, Pilipä ique, Tomasi ique, Batromi ique, Matiu ique, Jemisi, Aläpiyasi iqueqä hikñä ique, Saimonä, Selotqä iquautanä ique, Jutasi, Jemisi iqueqä hikñä ique, iqua iqi äpmaminjuwi. ¹⁴ Qu äwqä naqä-hñqunä imbu, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä ätqämanminjuwi. Inqanji apäkä hiuatä, Mäliya Jisasi Iqueqä känaisä, Iqueqä känqäkatä, anä äpmaminjuwi.

¹⁵⁻¹⁶ I pmeqisätqätanqunwanqä, hea hñqueni, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminjuwä kuapänänä iqua, aquvä äqänqunwi. Ämaqä 120 inji. Inqanji Pitä iqu, iquauqä awä iqi pämä ätqäuqe, “Nqä nyämaqäüä, kukñuä Dñä Äñguä Iqu vqanji, Dewiti iqu ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanjuä iu äqäkqe, ae ätimäuqeqä” ätukqe. “Iqu Jutasi, Jisasi Ique a kiqätñqä iquau hänaqä motqeqä iquenyqä ätukqeqä. ¹⁷ Iqu nesänä-qu eä, wäunjuä anä itunqeqä” ätukqe.

¹⁸ (Jutasi iqu, mbqä iqueqä suqä quvqeuñqä äwikiwi, iqu ämeqe, qua hñqu mbqä ikqe. Qänakndani iqu qua iqi päkñqanqä, iqueqä äwqe äpkmäütä yäpaqänqisa ätimäukqe. ¹⁹ Iinñqe, ämaqä Jerusälemätanä eeqänänä iqua, näqñqä e ämapiyi, quwqä anä-kukñuä iu, qua iunqe yoqä ‘Akätamäüä’ änyuätkuwi. Kukñuä iqueqä quati, ‘Qua häneqä-tänqä.’)

* 1:5 Makä 16:19-20; Lukä 24:50-53

²⁰ “Ii apqä bukä iunji, tuwanuä tiinjä äqänänqä-payi.

‘Iqueqä anji, ämaqä hñqu mäpmeqä etanqqä, aanqä iqi ämätnänä.’†
Itanqa tiinjä-pqä inä äqänänä.

‘Ämaqä hñqu-pqe iqueuä yoqä naqetä, wäunjuitä, ämenqiyä.’‡

²¹⁻²² Kuknuä ii äqänänqetanji, Naqä Jisasi Iqu anji ävaukqenqä kuknuä awi, nesä anä tuaniñquenqä, ämaqä hñque atäunuä yatunqueqä. Ämaqä iinjä iqu, hea Jonä iqu asnjä äwikqä iutati, Jisasi Iqu ne äneväma ekqänganqä, Jisasi Iqu wäunuä imäkätqätanqqä iu nesä anä äpmenquä iutanä hñque, atäunuä iatunqueqä” ätukqe.

²³ Inganji iqua hñquaqui atäunuä ikuwi. Hñqu Josepä Basäpasi, iqueqä yoqä huizi, Jastusi iquvi. Hñquququeqä yoqe, Matiyasi ique. ²⁴ Qu ii imäkäpu, Goti Hanjuwä Iqutä kuknuä tiinjä ätukuwi. “Naqä Iquki, ämaqä eeqänänqä qua täutanä tqune, neyaqä qeqä-quuvqenqä näqñqä Iqukiyi. Ämaqä tquaquini, äsque ätekñinqä, mänätquayä. ²⁵ Inji, Jisasi Iqu, ne Iqueqä kuknui awä tuäkiqatunquä änändowatkqä iutanä wäunui, ämaqä iinjä iqu, Jutasi iquenyqä tñänqä pmetñqä. Jutasi iqu wäunuä ii äväma, iqueqä anä näweqä iunqä äukqeqä” ätukuwi. ²⁶ E ätpiyi, ‘yoqe hiñuiqänji tqueqä timäunqutiya’ tpu, hikä hñquaqu zä ekuwi. I etanji, hikä, Matiyasi iqueqä yoqä-tänji, ätimäukqe. Qu iqueni, ämaqä 11, kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, anä äpmuatkuwi.

2

Dñä Äñguä Iqu äquvepkqenqä

¹ Hiunji hapä pmeqä naqänänä, qu ‘Pendikosinnganjqä’ ätmiñuwi, ätimäukqe. Inganji qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, anä hñque äpmamiñuwi. ² Inganji qäukuä haqä yätutanji, häänqä ätäqe, yunüä yänänäqñqä enqä-panä maqänä äpäqe, anä qu pmetanquwä iqueni kuapänä äwimakqe. ³ Iinjä iäqetanji, tä hänaqä enqä-panji äququeqäkänji, iquauqä haqeqä äpmakäwqanji iqänquwi. ⁴ Inganji Dñä Äñguä Iqu, qokä-apäkä iquauñi kuapänä muñganji, qu anä-kuknuä huitanä-huitanä ätipäqäkuwi.

⁵⁻⁶ Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä qätä wiyqä Israitqä hñqua, qua eeqänänqä iuta ätimäupu, Jerusälemä iu äpmamiñuwä iqua, nätmätqä iinjä qätä äwipiysi, äpäpu aquvä äqänquwi. Jisasi Iqueqä ämaqä iqua kuknui, quwqä anä-kuknuä iu tqäwqanquwinqe, qu yäunuä ikuwi. ⁷ Qu yäunuä ipiysi, tiinjä ätñquwi. “Ämaqä kuknuä tä ätätqänquwä tqua, eeqänänji Galilisanä-quaeqä. ⁸ Inji änäänqäwä? Ne hñqunä-hñqunänji, qu neyaqä anä-kuknui qäyunä tqanqä äwiyqueuä” ätñquwi. ⁹⁻¹¹ “Ne ämaqä Patiya pmeqä, Mindiya pmeqä, Elamä pmeqä, Mesäpotemiya pmeqä, Jutiya pmeqä, Kapatosiya pmeqä, Pondusi pmeqä, Eesiya pmeqä, Pälengiya pmeqä, Pambiliya pmeqä, Isipä pmeqä, Limbiya iunji anä-himqä Sairini inqisa pmeqä, anä-himqä Romä pmeqä, Kritä pmeqä, Arepiya pmeqä iqune, ne ämaqä Israitqä iqunesä, ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iquenyqä qonä anä äuktäutunquä iquatä, äpätanä äpmenjunä. Iinjä etanji Goti Hanjuwä Iqu, wäunuä yänänäqñqä imäkätñqenqe, qu awi, neyaqä anä-kuknuä huitanä-huitanji tqanqä qätä äwiyqunä” ätñquwi. ¹² Inganji qu yäunuä ipu, kñuä kuapänä indqänäpu, tiinjä ätñquwi. “Nätmätqä tä ätimäuqäqe, quati änäänqä?” ¹³ Iinjä etanqqä-qe, ämaqä hñqua, quuvqä heqiyqä iquauñqä tä äsäpu, tiinjä ätkuwi. “Tä qu wainqä-eqä kuapänä änäpu, hiqiiyqä iqäüä.”

Pitä iqu, kuknuä awä ätukqenqä

¹⁴ Inganji Pitä iqutä, 11 iquatä, pämä ätqäpiysi, iqu manä yänänäqñqä ätätä, qokä-apäkä iunji tii ätukqe. “Qua Jutiya iutanä iquendä, ämaqä kinä imdanä äpäpu,

† 1:20 Apqä Bukä 69:25 ‡ 1:20 Apqä Bukä 109:8

Jerusälemä täu äpmeñuwä iquendä, nyi kukñuä tä tmqä iqäqe, he qätä änguänä änyiyäpu, nätmätqä täñqe, näqñqä änguänä mapñqe. ¹⁵ ‘Qu wainqä-eqä änäpu hiqiiyqä iqäüä’ knuä maiyqä pa inä, oeyä! Ziñuitä, 9 kloknğanjqä” ätukqe. ¹⁶ “Tä ätimäuqäqe, hiñuä-tqä Joeli iqu, ätkqä-panjqä. Iqu tiñjä äyä ätkqe. ¹⁷ ‘Goti Hanjuwä Iqu tiñjä ätätqänä. “Hea yäpakängañi, Nyi qokä-apäkä eeqänänjä iñji, Nqä Dñä Äñguä Ique äwiqatmniqeqä. Itañi hiqä ymeqä qokä iquatä, ymeqä apäkä iuatä, hiñuä tpnuwiqä. Hiyaqä hikñä iqua-pqe, wätqä eqä-panjä qumbnuwiqä. Itañga hiyaqä qoyañä iqua wätqä qumbnuwiqä. ¹⁸ Tiñjä-pqä inänji. Nyi qokä-apäkä wäñuä-nyiyqä iquau-pqe, Nqä Dñä Äñguä Ique äwiqatmniqeqä. Inji qu-pqe hiñuä tpnuwiqä. ¹⁹ He hiñji iquenqä näqñqä hipñqeqe, qäukuä yätutä, qua butañi, Nyi nätmätqä hiutanjä-huitañä tii imäkmniqeqä. Häñeqätä, tä suakä naqänänjätä timäuniqeqä. ²⁰ Itañga mäptqe hea äwitä, qañui häñeqä eqä-panjä imäkñganğa, iñğanj Naqä Iqueqä hiñji, Iqueqä yänänäqñqetä, we-huñqä naqänänjitä, ämaqe yäñuä wimäkqänqä timäuniqeqä. ²¹ Inji iñğanj, qokä-apäkä, Naqä Iqu yätamäkqä vätñqä tääqä tquañqä eeqänänjä iqua, Iqu anğu itmetä häñä iqumuatäniqeqä” ätätqänä* ätkqe. ²² “Ämaqä Israitqä iquenä, nyi Jisasi Nasäretqätanjä Iquenyqä hetmqä iqäqe, qätä nyiyyä. Goti Hanjuwä Iqu, Ique yänänäqñqä iwimäkqanji, Iqu ämaqä mimäkqänänjä huitañä di heyaqä awiqisa imäkqanqeqe, he hiñuä äyä äqunänjäuä. Hiñuä iñjä äqumbiyi, ‘Iqu Goti Hanjuwä Iquesa äquvepqiya’ knuä äyä ämeqäüä” ätukqe. ²³ “Goti Hanjuwä Iqu, hiñuiqänä knuä indqänätä ‘imäkmniqeqä’ ätkqä-pa, Ämaqä Tqueni hiyaqä hipa iu äyä etapkqe. Inji he Iqueni, ämaqä ququvqänänjä iquauqä hipa iu äväpu, zä-huätatä äuepu, pizqä ae äpäkkuwiqä. ²⁴ Iñjä etanji Iqueni, äpäkonqeqe a makiqätqä iqanji, Iqu äpäkonätä täñjä-huñqä meqanğa, Goti Hanjuwä Iqu hiñuinä mäqunqä itä, anğu ävauqumuatkqe” ätukqe. ²⁵ “Ii äwimakqe, Dewiti iqu iquenyqä tiñjä ätkqäqä-panjiqä. ²⁶ ‘Naqä Iqu, nyaqä hiñuä iqi hea ique-ique pmetanji äqunänänä. Iqu nyaqä ämuangisa äpmeñqe, nyi yäñuä-yäñuä miqä ymqänä. ²⁷ I etanji nyi äwqä yeeqä itmä, ñqä kukñuä ätätmi, yeeqä iñqe, Iquenyqänä tqämqänä. ²⁸ Nyi ämaqä, Si “Nqe” ätätnä ätenjikñä iqunä etanğä, nyi ämaqä ae äpäkonğuwä iquauä anjä iñji äpmetmä, piyanjä wamqe hiñuinä manqänqä isinjiqä. Inji nyi nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu iñjä inyimäkaniqä iñqä, knuä ganä indqänätmä, änguänä pmamqänä. ²⁹ Häñä-pmeqeunqä hänaqe, Si ae ämändquakñiqä. Itañga nyi Sitä anä äpmetayitanji, Si yeeqä iñqe daptñiqä’ ätkqe.† ³⁰ “Tatqä-guäkenä, nyi kukñuä awi qäyunä tiñjä hetmqänä. Neqä awiqu Dewiti iqu ae äpäkonğanğa, qu ique qua äptekuwi. Itañga ique qua äptekuwi, täñğanä-pqe neyaqä awä täqi äyä äptnänä. ³¹ Iñjä etanji Dewiti iqu hiñuä-tqä-qu eä, iqu näqñqä tiñjä emiñqe. Goti Hanjuwä Iqu, ‘Qänakndanji Nyi tqä tawäkatani, ämaqä naqä si eqä-panjä hñqu imäkmniqeqä’ ätätqänğanj,‡ Iqu naqä-qakuä ätukqe. ³² Iutañi, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi neyaqä Ämineyqä Ique, anğu vauqumuatäniqä diñqe, Dewiti iqu, hiñuä ganä äqunätä, tii ätkqe. ‘Ämaqä ae äpäkonğuwä iquauqä anju äpmetmä, piyanjä wamqe hiñuinä manqñqä yäniqeqä.’§ ³³ Iñjä etanji Jisasi Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu qua äptekuwä iuta ae ävauqumuatkqe. Ne eequne hiñuä iñjä äqunqñqeqä awä tquä-neyi. ³⁴ Täñğanj Iqu qäukuä haqä yätunqä äyätä, Goti Hanjuwä Iqueuä hipa ämuangisa äpme. Inji Goti Hanjuwä Iqu hiñuiqänä ätukqä-pa, Iqu Dñä Äñguä Ique, Kaniqueqä hipa iuta ämetä, nätmätqä tä he hiñuä äqunäpu qätä

* 2:21 Joeli 2:8-32 † 2:28 Apqä Bukä 16:8-11 ‡ 2:30 Apqä Bukä 132:11; 2 Samueli 7:12-13 § 2:31 Apqä Bukä 16:10

äwiyätqänjuwi, ae äyä änequatqiyä. ³⁴⁻³⁵ Dewiti iqu, qäukuä haqä yätunqä mäyqä itäqä-qe, iqu tiinjä ätkqe.

*‘Naqä Iqu nyaqä Naqä Iquenj, “Nyi Tqä himä-wiunqä iquauñi, mäñdi äkittqäyätmä, Saqä yäpä iqi pmuatemañganqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmayä,” ätukqeqä’ ätkqe.**

³⁶ Iinjä etanji Israitqä eeqänänjä iquenä, he näqñqä äñguänänjä mapiyä. Jisasi he zä-huätatä äuekuwä Iquenj, Goti Hanjuwä Iqu iwimäkqanji, Iqu neqä Naqä-qu etä, Kraisi ne Ämineyqä-qu ekqeqä” ätukqe.

Qokä-apäkä kuapänäñi, kñuä äkunmäknäpu, asñä ämakuwiñqä

³⁷ Qokä-apäkä iqua, Pitä iqu kukñuä tqanqce qätä äwipiyyi, quwqä äwqä hanjä kiinjä vqanğa, yäunüä ipu, kñuä kuapänä indqanjuwi. Iinjä ipiyyi, qu Pitä iquesä, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä äñdowatkqä huizi iquautä, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Tatqä-guäkenyä, ne äänä imäkatunquäwä?”

³⁸ Iqu kimanj tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutñqä diñqe, he eeqänänjä hñqunä-hñqunänj, kñuä äkunmäknäpu, hiqä quvqe ävquatämäupu, ga Jisasi Kraisi ne ämineyqä Iqueuä yoqeta, asñä mapiyä. He injä imäkqanjuwänğanj, Goti Hanjuwä Iqu Dñä Äñguä Ique etapänqiyä. ³⁹ Ii, tiinj. Hiñuiqänänj, Goti neqä Naqä Iqu, Dñä Äñguä Ique hitapäninçqä kukñuä quti ämäsäutäqänğanj, Iqu qokä-apäkä, Iquenyqä pññqä tääqä ätuätumeniqä eeqänänjä iunqä, kñuä indqänätä ämäsäukqe. Qu hesanätä, hiqä ymeqä iquautanätä, itanğa qokä-apäkä eeqänänjä kinä nämä äpmeñuwitanätä, iquayqä” ätukqe.

⁴⁰ Ga Pitä iqu kukñuä kuapänänj inä ätuätä, itanğa, “Suqä quvqä imäkqä täqi äpmeñuwä iquatä, qui anä imäkñqä diñqe, hiqä-hiuä äñguänänjä mimbiyyä-qe,” yänänäqñqä ätukqe.

⁴¹ Inğanj Pitä iqueqä kukñui, qokä-apäkä iquauqä äwqeunj, äñguänänjä ämunqçqä iqua, qu asñä ämakuwi. Hiunji iquenj, qokä-apäkä 3,000, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, quuvqä eqäminjuwä huiziquau äwimakuwi.

Quuvqä heqiyqä iqua, äänä-äänä ipu pmeqenqä

⁴² Itanğa qu eeqänänjä iqua, kukñuä awä tuäkiqäpñqä äñdowatkqä iqua, näqñqä vqanğä qätä äwiyäpu, yätamäkqä änyäpu, buayä anä änäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäpu, äpmaminjuwi.

⁴³ Inğanj qokä-apäkä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqce, “Iqu aanä yänänjçqä” kñuä indqänäpu zä iminjuwi. Itanğa Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä äñdowatkqä iquau iwimäkqanji, qu nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä di kuapänä imäkminjuwi. ⁴⁴ Qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyyä iqua, äwqe naqä-huinyä imbu, nätmätqä eeqänänjinçqä “Nqeçqä” matñqä ipu, “Neyaqeqä” ätnminjuwi.

⁴⁵ Quwqä quaetä, nätmätqä quwqä ämaminjuwitä, mbqänqä imäkäpu, mbqä ämapiyyi, iwäsäupu, ämaqä äwa iqanjuwä iquau äwiminjuwi. ⁴⁶ Qu hiunji ique-iquenj, äwqä naqä-huinyä imbu, hiqäva-imäkqä anä ingisa aquvā äqänäqisäpu, ga ymisanj “ñqänänjçqä” matqä ipu, yeeqänä ipu, anä hñque-hñque buayä anä änäkäminjuwi. ⁴⁷ Qu injä imäkäkipiyänğanj, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeu ämamäuminjuwi. Ämaqä huiziqua ii iqanğä äqumbiyyi, qu “Ii äñguiqä” ätminjuwi. Itanğa hiunji ique-iquenj, Naqä Iqu qokä-apäkä qui imäkñätqätanjuwä hui anğumä inä itmetä, quuvqä eqäminjuwä iquatä anä äpmuateminçqe.

3

Pitä iquä, Jonä iquä, yukä quvqä hñque äñguä iwimäkkiyinqä

* 2:34-35 Apqä Bukä 110:1

¹ Hiunji awiyqä hñqueni, Israitqä iqua quwqä tääqä tqänga etangi, Pitä iquä Jonä iquä, hiqäva-imäqä anä iunqä äukiwi. ² Inğanı ämaqä hui, yukä quvqä-tänä hñque isuñä äqänga äpkuwi. Ämaqä iqu, kənai yukä quvqä iinjäque änyuekqe. Qu iqueni, hiunji ique-iqueni hiqäva-imäqä anä hänaqä hñqu, “Qeqätqeqä” äqonätangqä-tänä qäqiqi, qokä-apäkä anä yäpä yängisa peyqanquwä iquau, mbqänqä tääqä tqämanquätñqä, äpmuatemiñuwi.

³ Inğanı ämaqä iqu, Pitä iquä, Jonä iquä, hiqäva-imäqä anä yängisanqä peyinqä iqanginyä äqunäqe, “Mbqä hui dapinyqä” ätukqe.

⁴ Iqu i tquanğa, Pitä iquä Jonä iquä, ique hiñuä yänänäqñqä äqunyyi, Pitä iqu, “Si hiñuä yaqänyä” ätukqe. ⁵ Iwä ämaqä iqu, “Iquaqu nätmätqä hui dapiñqeqä” kñuä vqanği, iquaqi hiñuä yänänäqñqä äqunminqe. ⁶ I iqanğa, Pitä iqu tiñä ätukqe. “Nyi mbqä maiqunjqä. Itanğa nätmätqä nyi ämenqe, äktapmqänä. Inji Jisasi Kraisi Nasäretqätanä Iqueqä yoqetanı, nyi si äktqänä. Pämä ätqäutnä, qanä uvä” ätukqe. ⁷⁻⁸ E ätuäqe, iqu iqueqä hipa ämuangisa a ämäwqätätä, pämä ävauqumuatkqe. Ii iwimäqanğa, iqueqä yukitä, qoiqetä, maqänäñi anğuä wimänğanği, pämä yänänäqñqä ätqäutä, qanä ikäkqe. Inğanı iqu qanä tkamä-tkamä äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutä, iquaqutä hiqäva-imäqä anä yäpä yängisa anä äpekuwi.

⁹ Qokä-apäkä eeqänänä iqua, iqu qanä äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä mamäuqanği äqunquwi. ¹⁰ E äqumbiyi, qu näqñqä tiñä ekuwi. “Ämaqä tqi, hea ique-ique hiqäva-imäqä anä hänaqä qeqätqä iu äpme, mbqänqä tääqä änatqämanätñqä iquvqä.” Itanğa qu, yäñuä ipu, “Tä änäñätiyä” tpu ipu, kñuä kuapanä indqänminuwi.

Pitä iqu kukñuä awi, hiqäva-imäqä anä yäpä inğisa ätkqenqä

¹¹ Qu iinjä ipiyi, maqänä äpäpu, ‘Solomonä iqueqä anä mätävätinıqä’ ätminuwa iqi ätimäupiyi, yukä quvqä iqu, Pitä iqueätä, Jonä iqueätä, hipa a äqätä tqäutangı äqunquwi. ¹² Pitä iqu i iqanğa äqunäqe, “He Israitqä iquenyä, nätmätqä tä timäuqanğqenqä yäñuä ipu, hiñuä yänänäqñqä suñqä yaqänänäuä?” ätukqe. “He kñuä tiñä maeyqä pa inä! ‘Ämaqä tqi qanä äwqäqe, iquaquvqä yänänäqñqä iutatä, suqä jänänänä imäqä iutatä, imäqñinyqä.’ Oeyä! ¹³ Ii tiñji. *Aprähämä iqueqä, Aisakä iqueqä, Jekopä iqueqä, neqä awäkaqä Goti Hanjuwä Iqu,** Iqueqä Wäñuä-wiyqä Jisasi Iqueni, yoqä naqä äyä äwikqeqä. Iqueni, he pizqä päsqä iquauä hipa iu vqanquwänğanı, Pailoti iqu, Ique hiñuinä qunäwatmätä iqanğa, he Ique tuwä äwiypu, Pailoti ique, ‘Ne Jisasi Iquenyqe, mänenqä iqiyä’ ätukuwiqä. ¹⁴ Ämaqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä äpme, suqä jänäninä imäqä-qu qäyä etanğqä-qe, he Iqueni tuwä äwiypu, ‘Ämaqä päsqä iqueni, hiñuinä qunäwatiyä’ ätukuwiqä. ¹⁵ I etangi he Ämaqä, hññä-pmeqä mitimäuqä Iqueni, äpäsqanquwänğa, Goti Hanjuwä Iqu Iqueni anğu ävauqumuatkqeqä. Ye, iinjä timäuqanği hiñuä äqunğueetanı, awä-tqä-qoyeyi. ¹⁶ Ye Ämaqä Iqueqä yoqenqä quuvqä eqiyänueä-qae, ga ämaqä, he hiñuä äqunäpu näqñqä equwä iqu, yänänäqñqä ätimäuqe, ii Qäqueqä yoqetanji. I etangi, iqu anğuä imänğanği äqunäñuwi, ii Jisasi Iqu yeqä quuvqä heqiyqe yänänäqñqä yemäqanğqä iutanjqä” ätukqe.

¹⁷ “Nqä nyämaqäüä, hesä heyaqä ämaqä naqä iquatä, he änyä maqñqä epu, Jisasi Ique ii iwimäkkuwiñqe, nyi näqñqä enänä. ¹⁸ Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hiñuä-tqä iquau kñuä iqä vqanği, iqua ‘Kraisi ne ämineyqä atäñuä ikqä Iqu, hanjä-iqä meniçeqä’ ätäpu hiñuä ätminuwi. Ga Iqu, he Jisasi Ique päsqanğä hiñuinä eqänätä, Iqueqä kukñuä iñi, qäyunä äyä ätimäukqeqä. ¹⁹⁻²⁰ Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutñqä enganğutqe, hiqä kñui äkunmäknäpu, suqä

* 3:13 Anğumä Itmaqä 3:6

quvqe ävquatämäupu, Iqu-tänjä qäqiqinyqä anji bpiyä. Iinjä iquwi, Naqä Iqu hiqä hapä pmeqä änyä-hänjä etapätä, Jisasi Kraisi hiqä ämeyätñqä ätekqä Iqueni, anju dowatänqiyä. ²¹ I etanji tängani, Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä eeqänäni, anju änyä-hänjä imäkätqänganqä, Jisasi Iqu qäukuä haqä yätu pmetätñqe. Hea inganqe, Goti Hanjuwä Iqu, hinuä-tqä, Iqueqä wäunjuänqä ätekqä iqua, awä tññqä hinuiqänä ätuänqeqä. ²² Hinuiqänäni Mosisi iqu tii ätkqeqä.

‘Hiqä Goti Naqä Hanjuwä Iqu, heyaqä awiqisanjä hñque, hinuä-tqä nyi enqä-panjä-qu hiätñqä atäunjuä yäniqeqä. Inji iqueä kukñuä eeqänäni, he qänaknä iqäpñqä.’†

²³ *‘Itanğa hinuä-tqä iqueni, qätä mäwiyqä imipqe, qui imäknäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqetäni, anä mäpmeqä ipnuwiqä.’‡*

²⁴ I etanji Samueli iquä, huizi iquätä, hinuä ätqa äpminuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui awä ätäpu, nätmätqä tängä tä ätimäuqenqä ätminuwiqä.

²⁵ Kukñuä hinuä-tqä iqua ätminuwitä, kukñuä Goti Hanjuwä Iqu hiqä hewukaunqä kukñuä quti ämäsäukqetä, emeqiyä. Kukñuä quti ämäsäutä, Aprähämä iqueni tii ätukqeqä. *‘Tqä taqä-tawäkatanji, qokä-apäkä qua täu pmapnuwä eeqänänjä iquaunji, Nyi ängüä iwimäkmniqeqä’*ätukqeqä. ²⁶ Inji he hñqunä-hñqunä, suqä quvqä huätä vquatämäupñqä yätamakqä eyätä, ängüä emäkätñqä iunqä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Wäunjuä-wiyqä Ique ävauqumuätäqetani, henyqä ganä ändowatkqeqä” ätukqe.

4

Qu Pitä iquesä, Jonä iquesä, kukñuä ämitkuwiñqä

¹ Pitä iquä, Jonä iquätäni, qokä-apäkiu kukñuä yqänä tuätqätanjiyänğa, hiqäva-imäkqä iquätä, hiqäva-imäkqä anjutanjä ämayukä-imanqä iquauqä naqä iquä, Satyusi iquätä äwimakuwi. ² Inğanji iquaqu qokä-apäkiu näqñqä äväsinjä, “Jisasi Iqu ävauqä-panjä iini, ämaqä ae äpäkonguwä iqua-pqe anji i vaupnuwiqä” tquanjinyä äwipiyyi, qu äwqä tñänjä äwiñgqe. ³ Iinjä ipu, Pitä iquesä, Jonä iquesä a äkiqätpiyyi, mäptqä äwitñqä qäqä etanji, hea awiñganqä guä äkiqiyekuwi. ⁴ Iinjä etanji qokä-apäki, qu iquaqu awä tqanjiyän qätä äwipiyyi, kuapänäni, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. Qokä, quuvqä eqäka äpminuwä iqua, eeqänäni 5,000.

⁵ Hea awiñganji, Israitqä iquauqä ämiqä iquätä, ämaqä naqä iquätä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquätä, Jerusälemä iu aquvä äqänjuwi. ⁶ Anasi hiqäva-imäkqä naqä ique, Käyäpasi ique, Jonä ique, Aleksandä ique, Anasi iqueqä käyämaqä huizi iqua-pqe, anä äpmakuwi. ⁷ Pitä iquesä, Jonä iquesä, iquauqä hinuä iqi ämatqätepiyyi, yatñqä tii äwikuwi. “Qe wäunjuä huäqi imäkqiyyi, yänänäqñqe äkita ppanji imäkqiyäwä? Tqueqä yoqeta imäkqiyäwä?” ätukuwi.

⁸⁻¹⁰ Inğanji Pitä iqu, Dñä Ängüä kuapänä munğanji, tii ätukqe. “Israitqä iquau miqä iquendä, ämaqä naqä iquendä, ye suqä ängüänänjä, ämaqä yukä quvqä hñque iwimäkquenqe, ‘Iqu ängui äänä imängutiyä’ tpu, näqñqä mapñqä etanjutqe, hesä, Israitqä eeqänänjä iquätä, näqñqä tiinjä hipñqeqä. Jisasi Kraisi neqä ämineyqä, Nasäretqätanjä Iqueä yoqeta, ämaqä yukä quvqä ängüä imängqä tqu, heyaqä hinuä täqi äyä ätqäunä. Jisasi Iqueni, he äpäsäpu zä-huätati äuekuwi, Goti Hanjuwä Iqu anji ävauqumuatkqeqä” ätukqe. ¹¹ “Bukä iunji, tiinjä äqänänä.

*‘Anjä imäkqä iquenä, hikä “quvqeqä” ätäpu huätä ämamäukuwi, anjä quea enqä-pa, anjä yänänäqñqä imäkqä iqueqä.’**

Hikä iqu, Jisasi Iqueqä. ¹² Ne anju inätmeqe, ämaqä hñqu hmanjqä. Jisasi Iqunänjqä. Qua täunji, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hñqueqä yoqe, mämänätqueqä enä, Jisasi Iqueqenänjqä” ätukqe.

† 3:22 Kukñuä-suqä 18:15 ‡ 3:23 Kukñuä-suqä 18:19 * 4:11 Apqä Bukä 118:22

¹³ Pitä iqutä, Jonä iqutä, zä miqä kuknuä awä yänänäqñqä tqañginyä qätä äwikuwä iqua, ämaqä iquaqu, näqñqä mayñqä mäwqä-quaqu äyä etañgi äqumbiyi, kñuä kuapä indqänäpu, näqñqä tiñjä ämakuwi. “Hinuiqänäñi, iquaqu Jisasi Iqutä anä äyä äpmamiñuwiqä.” ¹⁴ Ämaqä yukä quvqä äñguä imänggqä iqu, iquaququtä anä tqäutañgä äqumbiyitanji, qu kuknuä matqä, qanyinä äpmakuwi.

¹⁵ Itañi qu iquaqui anä aquvä äqänäpu, kuknuä iwäsäuqä iutanjä yäpaqä mäñgisa ändowatpiyi, kuknuä tii ätñguwi. ¹⁶ “Ämaqä tquaquñi, ne äänä imäkatuñquäwä? Ämaqä mimäqänänji imäqqañginyä, qokä-apäkä Jerusälemä pmeqä eeqänä näqñqä ae eqäüä. Iñqe, ne ze, änä maeqä yanqunä. ¹⁷ Iñä etañgi qokä-apäkä huizi iqua, qätä mäwiyqä ipñqä diñqe, ne iquaquñi, ‘Qe yoqä iqueni, ämaqä hñquau-pqe awä mätkuä panyinyä-qe’ yänänäqñqä tuatunqeqä” ätñguwi. ¹⁸ E ätmbiyi, qu iquaqui tääqä ätuätumepu, qokä-apäkä iuñi, Jisasi Iqueqä yoqe ätuäsinyä näqñqä mämotqeqä iynqä, pmua imäkuwi.

¹⁹ Inğanji Pitä iqutä, Jonä iqutä, iquauqä kukñui kimañi, tiñjä ätukiyi. “Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqñi, suqä jänänji äkikä? Hiqä-hiuä iwäsäupiyä! Ye qänaknänji, heyaqä kukñuiu yenqätanä, ä Goti Hanjuwä Iqueqeu yenqätanä? ²⁰ Suqä qäyunänji, tiñjqä. Ye kuknuä awä mätkuä pa, miqä yenyqueä. Nätmatqä eeqänänji, ye hiñuä äqunäta qätä äwiyätqäñuenqe, kuknuä awä tenyqueä” ätukiyi.

²¹⁻²² Ämaqä änä mimäqänänjä iuta äñguä imänggqä iqu, iqueqä quväukui 40 ae ämäwqätäukqe. Iññqe, qokä-apäkä eeqänänjä iqua, Goti Hanjuwä Iqu imäqqañgqenqä, Iqueä yoqe hageqä mamäuqanqä, ämaqä naqä iqua, iquaqui quvqä imäkpñqe, änä maeqä ikqe. Inji qu iquaquñi, kuknuä yänänäqñqä dinä ätupiysi, qe ävquatäwatkuwi.

Qu pemä ipu, kuknuä awä yänänäqñqä tññqä tääqä ätukuwiñqä

²³ I ävquatäwatqanqungwänqä, iquaqu quvämaqä iquaunqä anqumä äwiyi, kuknuä hiqäva-imäqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä iquatä, kuknuä ätukuwiñqä awä ätukiyi. ²⁴ I tqañginyä äwipiysi, äwqä naqä-hñqunä imbu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tiñjä ätukuwi. “Naqä Iquki, Si qäukuitä, quaetä, eqä-huänitä, itanga nätmatqä eeqänänjä iu äwiñqä-pqe, imäkkñiqä. ²⁵ Hinuiqänänji, Si Dñä Äñguä Ique tqañgnä, Iqu neqä awiqu Dewiti, Saqä wäunjuä-kiyqä ique tqañgi, iqu tuwanjuä tii ätätä äqäkqe.

‘Qokä-apäki, qua eeqänänjä iuñi, äwqä tnänjä suñqä imäqäüä? Huiwä huitañä-huitañä änyänjuwä iqua, suqä quvqä imäkpñqä, kuknuä hiñginäwa suñqä tqäüä?’

²⁶ *Ämaqä anä-himqä eeqänänjä iu miqä iquatä, quwqä ämaqä naqä huiziquatä, mäkanqä näwe imäkmbu, Goti Naqä Iquesä, Kraisi ämaqeu mitñqä ätekqä iquesä, mäñdi äkittqäpñqä, aquvä äqänqäüä’ äqänänä.†*

²⁷ Tiñji, naqä-qakuiqä. Jisasi, Tqä Wäunjuä-kiyqä Ique, äkittqiyepñqä diñqe, Heroti iqutä, Pondisi Pailoti iqutä, Israitqä iquatä, ämaqä Israitqä qäyä hitañgi huizi iquatä, anä-himqä täu aquvä äqänqungwiqä. ²⁸ Qu iñjä imäkuwi, Si Tqä yänänäqñqä dutatänä, Tqä äkiñqä dutatänä, hiñuiqänä ätkñä-pa, qänaknä ipu imäkuwiqä. ²⁹ Naqä Iqukiyä, qu kuknuä zä inemäkpñqä änatquwiñqä kñuä indqänäy! Itanga Tqä wäunjuä-kiyqä iqu-ne, Tqä kukñui awä qäyunä tuatunquä diñqe, yänänäqñqä inemäkiyä. ³⁰ Iyää, Si ämaqä täñä-yaqä iquau, a äwqätätñä, äñguä iwimäkiyä. Jisasi, Tqä wäunjuä-kiyqä Iqueqä yoqeta, ämaqä mimäqänänjä huitañä-huitañi, imäkiyä” ätukuwi.

³¹ Qu tääqä qäpu tqañqungwänqä, anä qu äpmamiñuwä iqu, yäunjuä-yäunjuä qe ikqe. Inğanji qu eeqänänji, Dñä Äñguä Iqu kuapänä muñganji, zä miqä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, awä yänänäqñqä ätukuwi.

† 4:26 Apqä Bukä 2:1-2

Qu eeqänänjä hñqunä-hñqunäni, yätamäkqä änyminjuwiñqä

³² Qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwä iqua, qu qeqä-quuvqä naqä-hñqunä imbu äpmaminjuwi. Qu nätmatqä eeqänänjä iñqe, “Nqänänjqä” matqä ipu, eeqänänjä quvaqä awä iqi äwäminqe. ³³ Itanga ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, yänänäqñqä-tänjä epu, Naqä Jisasi Iqu äpäkonätä, anju ävaukqenqä, kukñuä awä ätuminjuwi. Iñji Goti Hanjuwä Iqu iquaunqä äwinyätä, äñguä iwimäkminqe. ³⁴⁻³⁵ Ii tiinji. Ämaqä qua-tänjä, anjä-tänjä iquatä, ämaqä mbqä ipñqä imäkäpu, iuta mbqä ämepu, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwiminjuwi. Iqua iwäsäupu, ämaqä äwa iqanjuwä iquau vätkätanjuwä iutani, quvaqä awä iqisanjä hñqu, nätmatqänqä äwa miqä iminqe.

³⁶ Inğanji ämaqä hñqu äpmaminqe, iqueqä yoqe Josepä ique. Iqu hueqä-himqä Lipai iutanjä-qu etanji, känai, Saplusi, qua eqä-pñä awä iqi äwiñqä iu ämikqe. Itanga ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, Josepä iqueqä yoqä huizi, “Banäpasiuä” änyuätminjuwi. Ii tiinji. “Ämaqeu yänänäqñqä iwimäkqä iqueqä.” ³⁷ Iqu iqueqä qua hui, ämaqä mbqä ipñqä imäkätä, iuta mbqä ämetä, äma äpätä, kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwikqe.

5

Anänasi iquä, Sapiraisä, suqä qäyunä mimäkqä ikiyiñqä

¹ Ämaqä hñqutä, iqueqä apäkisä äpmaminjiyi. Iyaquiyqä yoqe, Anänasi iquä, Sapiraisänji. Iqu iqueqä qua hui, ämaqä mbqä ipñqä imäkätä, mbqä ämakqe. ² Iyaquiyqä äwiñqä iutani, iqu mbqä iñji, hui kiqä-kiuänqä pñqä etä, itanga hui äma äpätä, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwikqe.

³ Iqu iñjä imäkqanğa, Pitä iqu tii ätukqe. “Anänasi iquki, iñji änäänqäwä? Setänä, Goti Hanjuwä Iquä mäkä-hunqä iqu ikimäkqanği, tqä quaenqä mbqä ämenji, hui zä etnä, Dñä Äñguä Iqueni sunqä quanğa ätunya?” ätukqe. ⁴ “Si quae mbqänqä mimäkqanğanji, ii tqänänjä eänqeçqä. Itanga mbqänqä imäkätinä mbqä ämenänğanji, mbqe tqä-täuä ämitqänjä-qae, tqä äkinqä iunä imäktnä. Si kñuä quvqä indqänänji, äänä etanjiyi? Inji si suqä quanği, ämaqä iqune minetqueqä inyä, Goti Hanjuwä Ique itquenyä” ätukqe.

⁵ Inğanji Anänasi iqu kukñuä ii qätä äwiyäqe, qua iqi äpäknäqe, pizqä qe äpäkongqe. Itanga ämaqä nätmatqä tä timäuqanğqenqä qätä äwipiyä iqua, qu eeqänänjä zä ikuwi. ⁶ Hikñä iqua pämä ätqäumä äppiysi, iqueqä huiwi yuä huäqä äutäpu, yäpaqä mäñgisa äma äwäpu, qua äptekuwi.

⁷ Hmbu ti äpmapiysi, Anänasi iqueqä apäki nätmatqä iñji timäuqanğqenqä maqñqä eä, anjä yäpä inğisa qe äpekqe. ⁸ Ii äpeyqanğa, Pitä iqu yatñqä tiñjä äwikqe. “Si diyä. Qeeqä quaenqä mbqä ämeqiyi, tä qesanä?”

Ii kimanji, “Auqä! Ii qeyqä” ätukqe.

⁹ Ii e tqanğa, Pitä iqu tii ätukqe. “Qe kñuä naqä-hñqunä indqänäsinyä, Dñä Äñguä Iqueni sunqä yamwiqä vqinyqä?” E ätuäqetanji, “Qätä nyiyä! Ämaqä tqä qokique qua äptequwä iqua äpäpu, anjä hänaqä iqi äyä ätqäunäuä. Iqua si-pqe inä äkma upunqeçqä” ätukqe.

¹⁰ I tqanğanä, ii Pitä iqueqä yukä-tänjä iqi äpäknäqe, pizqä qe äpäkongqe. Hikñä iqua äppiysi, pizqä witanği äqumbiyi, yäpaqä mäñgisa äma äwäpu, qokique äptepiyä iqi, äptekuwi. ¹¹ Inğanji qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iquatä, ämaqä suqä e timäuqanğqenqä qätä äwipiyä iquatä, zä kiñjä ikuwi.

Qu wäunjuä ämaqä mimäkqänänjä huitanjä-huitanji, kuapanä imäkminjuwiñqä

¹² Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, wäunjuä ämaqä mimäkqänänjä huitañä-huitañä, qokä-apäkä iuqä awä iqi imäkminjuwi. Ämaqä quuvqä eqäkuwä iqua, äwqä naqä-hñqunä änyäpu, Solomonä iqueqä anjä mätävätinjä iqi, aquvä äqänäqisminjuwi. ¹³ Ämaqä huizi, qutä aquvä anä maqñqä ipiyä iqua, quwqä yoqe haqeqä ävauqumuatäpiyä-qe, zä wiñganji, anä mäpmeqä iminjuwi. ¹⁴ Inji qokä-apäkä kuapänäñi, Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä ämaqä iquau äwimepu anä äpmaminjuwi. ¹⁵ Iinjä timäuqanñqanqä, qu ämaqä täñä-yaqä iquauñi, iquauqä anjuta, yquvanju yäpaqänñgisa äma äpäpu, hänaqä iqi äwäteminjuwi. Ii iminjuwi, ii Pitä iqu ämäwqätäutäqänñganji, iqueqä ktqe, ämaqä yaqä iquau ktqä ämuämä mäwqätäuqanñguti, äñguä imämbñqä diñqeyi. ¹⁶ Ämaqä anjä-himqä Jerusälemä-tänjä qäqiqi pmeqe, qu-pqe aquvä äqänäpu, ämaqä täñä-yaqä-tänjä iquautä, dnä quvqä-tänjä iquautä ätuma äpminjuwi. Inñganji ämaqä iinjä eeqänänjä iqua, äñguä imänjuwi.

Enätqä hñqu, guä pmetanjuwä iquau, yäpaqänñgisa ätuma äukqenqä

¹⁷ Hiqäva-imäkqä naqä iqutänä, iqutä näueqä imäknminjuwä iquatänä, äwqä quvqä äwiñgqe. Iqua Satyusitanjä iquayi. ¹⁸ Iqua äwqä quvqä wiñganña, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauñi, ämaqeuvqä hiñjuä iqi a äkiqätäpu, guä äpmuatekuwi.

¹⁹ Heatqä iqueni, Naqä Iqueqä enätqä hñqu äpäqe, guä pmuateqä anjuñi qñqanjä äwuteyäqe, iquauñi yäpaqänñgisa ätuma äpätä, tiinjä ätukqe. ²⁰ “He äwäpu, hiqäva-imäkqä anjä ququawä iu ätqäpu, qokä-apäkä iunji häñä-pmeqä änyä-hänñinqä awä eeqänä tupiyä” ätukqe. ²¹ Iqua qätä e äwipiyyi, zinjua matqänña, hiqäva-imäkqä anjä duñqä äupiyyi, ämaqeu näqñqä wipñqä ipäqäkuwi.

Inñganji hiqäva-imäkqä naqä iqutä, iqueqä näueqä iquatä, aquvä äqämbiyi, Israitqä iquau miqä naqä eeqänänjä iquau, tääqä qe ätuätumakuwi. Aquvä äqämbiyi, ämayukä-imanqä hui, kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau ätuma pññqä, guä pmeqä anjä duñqä qe ändowatkuwi. ²² Iqi ätimäupiyyi, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, mäpmetanñgä äqunñguwi. ²³ E äqumbiyi, anju äupiyyi, “Ne anjä qñqanji, yänänäqñqä yqänä hinätanñgi äqunänñunä” ätukuwi. “Itanña ämaqä guä pmuateqä anjä iu miqä iqua, anjä qñqanjä eeqänänjä iunji, hiñjuä äqumbu tqäutanñgä äqunänñunä. Inñaqe ne qñqanjä äutäuquque, ämaqä anjä yäpä yänñgisani mäpmetanñgä äqunänñunä” ätukuwi.

²⁴ Hiqäva-imäkqä anjuitanjä ämayukä-imanqä iquauqä naqä iqutä, hiqäva-imäkqä naqä iquatänä, kuknuä ii qätä äwipiyyi, qu knjuä kuapänä indqänäpu, “Squä timäutñqäwä?” ätñjuwi.

²⁵ Inñganji ämaqä hñqu äwimeqe, tii ätukqe. “He qätä nyipiyä! Ämaqä he guä äpmuatequwä iqua, täñganji qu hiqäva-imäkqä anjä ququawä iu ätqäpu, qokä-apäkä iu näqñqä ävätqänñä” ätukqe. ²⁶ I tquanña, ämayukä-imanqä iquauqä naqä iqutä, iqueqä ämaqä iquatä äwäpu, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauñi, qeiqinyä ätuma äpkuwi. Qokä-apäkä iqua hikä ämepu, pizqä puäsqa diñqä zä wiñganji, iqua iquauñi, quvqä hui miwimäkqä da, qanyä ätuma äpkuwi.

Kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, pemä ipu, kuknuä ätukuwiñqä

²⁷ Iquau ätuma äppiyyi, Israitqä iquau miqä naqä eeqänänjä iquauä hiñjuä iqi äkitqätekuwi. Itanji hiqäva-imäkqä naqä iqu, iquau tiinjä qe ätukqe. ²⁸ “He ämaqeunji, Ämaqä iinjä Iqueqä yoqe ätuäpu, näqñqä mäwqä ipñqe, ne pmua emäkqueqä. Inñaqe he näqñqä yqänä väatqätanñgä, ämaqä Jerusälemä pmeqä eeqänänji, heyaqä kuknui qätä ae eyquwiqä. Ne Ämaqä Ique pizqä äpäkkqenñqe, he qanñgä hiñgi änanyätquwiqä” ätukqe.

²⁹ Iqu iinjä tquanğa, Pitä iquätä, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä huizi iquatä, kuknuä kimañi, tiinjä ätukuwi. “Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuitä, ämaqueuqä kuknuitä, asänänjä maeqä eqanğanı, inji ne Goti Iqueqenä qänaknä yanqunä. ³⁰ He Jisasi Iqueni, zä-huätatä äuepu, pizqä päsqanğuwänğa, atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqu, Ique anğumä äyä ävauqumuatkqeqä. ³¹ Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu ätuma äyätä, Iqueqä hipa ämuanğisa, äyä äpmuatekqeqä. Inji Iqu neyaqä hänaqä Ämänätqueqä-qu eä, anğumä Inätmeqä-qu eä, äpmakqeqä. Ga e äpmeqetani, Israitqä iquene, neqä knui äkunmäknatunquä yätamäqä äneyätä, neqä suqä quvqä huätä mänatnämäuquätñqä diñqeyi. ³² Ne nätmatqä iinjä timäuqanğı äqunani, awä ätätunqueqä. Itanğa Dñä Anğua Iqu-pqe awä inä ätätqänä. Dñä Anğua Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä qätä äwiyäpu, qänaknä itqänjuwä iquauñi, ae ävqeqä” ätukuwi.

³³ Ämaqä miqä iqua kuknuä tä qätä äwipiyyi, quwqä äwqe tnänjä wiñğanı, iquauñi pizqä päkpnqä äwiñgqe. ³⁴ Iinjä ipiyitani, ämaqä miqä hñqu pämä ätqäukqe. Iqueqä yoqe, Gämeliyoli ique. Iqu Parisi iutanä-qu eä, ämaqueu kuknuä-suqenqä ämotqueqä ique. Iqueqä yoqe, qokä-apäki ävauqumuatmiñuwi. Iqu pämä ätqäuqe, “Ämaqä tquauñi, yäpaqä mänğisa wänqäpu pmapñqä ätuma upiyä” ätukqe. ³⁵ Qu yäpaqä mänğisa ae äwqanğuwänğa, Gämeliyoli iqu, ämaqä miqä huiziquau tii ätukqe. “Israitqä iquenyä, he ämaqä iinjä iquau quvqä iwimäkpñqä enganğutqe, knuä anğuanä ganä indqämbiyä. ³⁶ Quväukuä kuapänä mäpäwqänğa, Teutasi iqu ätimäuqe, ‘Nyi ämaqä naqä, yoqä-tänjunjqä’ tquanğa, ämaqä 400, iquenyqä qänaknä ikuwiqä. Qua miqä iqua, ique pizqä äpäsäpu, ga iquenyqä qänaknä imiñuwä iquauñi, äpäsändqiyäwqatqanğuwänğa, iquauqä wäunui qui imäkñgqeqä. ³⁷ Iinjä ätimäukqeuni, gapmanqä iqua ämaqueuqä yoqä meqanğuwänğanı, Jutasi Galilisanjä iqu ätimäuqe, ämaqä hñqua qua miqä iquatä mäkä humbnqä äwqä äwivauqumuatkqe. Iqueni-pqe, qu pizqä äpäsäpu, ga iquenyqä qänaknä imiñuwä iquauñi, äpäsändqiyäwqatkuwi. ³⁸ Tänğanı nyi he etqänä. He ämaqä tquauñi, nätmatqä hui miwimäqä ipu, hiñuinä qumbiyä. İi tiinjqä. Ne maqñqe. Wäunjuä tä, iquauqä knuä indqänqä duta timäuquti, ä Goti Hanjuwä Iqueqä duta timäuqutiyä? Qu quwqä knuä indqänqä duta imäkqanğupqe, qui imäkñnñqiyä. ³⁹ Iinjä etanğı, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä-kiuä imäkqanğutqe, he a änä makiqätqä ipñqäüä. İinjä, he Goti Hanjuwä Iquätä mäkä-hunqä enqä-panjä epñqäüä” ätukqe.

Inğanı, naqä iqua, Gämeliyoli iqueä mañi qänaknä ipu, tiinjä ikuwi. ⁴⁰ Qu ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau tääqä ätuätumapiyyi, ämaqä hñqua, iquau jävqä päkpnqä ätukuwi. E imäkpiyyitani, qu iquauñi, Jisasi Iqueä yoqe anğumä matqä ipñqä pmua imäkäpu, hiñuinä äqunäwatkuwi. ⁴¹ Inğanı ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, ämaqä miqä iquau ävämañi, aquvänä ipu yäpaqä mänğisa äpäukuwi. Goti Hanjuwä Iqu, iqua Jisasi Iqueqä yoqä duta womba mapñqä, hiñuinä äqunğenqä aquvänä ikuwi.

⁴² İtanı hiunji ique-ique, qu hiqäva-imäkqä anjutä, ämaqä hñquauqä anjutä, näqñqä äväkämñuwi. Qu mäwquatämäuqä ipu, kuknuä anğua we-hunqä-täñi, awä tiinjä ätumiñuwi. “Kraisi ne mineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, Jisasi Iqu Qäqueqä.”

6

Iqua, yätamäqä vqä 7 iquau, atäunjuä ikuwiñqä

¹ Inğanı ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, kuapänä timäutqätanğuwänğanı, ämaqä kinä nämđanä, Grikä iquauqä anjä-kuknuä tqä

iqua, ämaqä Israitqä iquauqä anä-kuknjuä tqä iquau, äkasuwä tiinjä ätukuwi. “Hiunji ique-iqueni, he qokä-apäkä buayänqä äwa iqanquwä iquau, yätamakqä äväpiyänqäni, nesanä apäqñqä iuauni, mäwqä itqänäuä” ätukuwi. ² Inqani ämaqä, Jisasi Iqu kuknjuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, quuvqä heqiyqä eeqänänjä iquau tääqä ätuätumapiyi, tiinjä ätukuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui, hiñuinä äqunätanä buayinä iwäsäumitatque, ii äñguä hmanjqä. ³ Inji, tatqä-guäka iquenä, hiyaqä awä iqinjä ämaqä suqä äñguänänjä iqä 7 iquau atäunjuä ipiyä! Qu yoqä äñguänä äqombu, Dñä Äñguä Iqu iquau kuapänä munätanqi epu, ä näqñqä äñguä kuapä-tänjä iquau, atäunjuä ipiyä. Inji ämaqä iqua, buayä iwäsäuqäpñqäuä. ⁴ Inäqe ne neqä-neuänji, hea ique-ique Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätanä, qokä-apäkä iquau, Iqueqä kuknui awä tqauñqunä” ätukuwi.

⁵ Qu e tquanquwinqe, qokä-apäkä eeqänänji kiinjä qe äwiñqce. Inji qu Stipenä iqu, quuvqä heqiyqä yänänäqñqä-tänjä-qu eä, Dñä Äñguä Iqu kuapänä ämunätanqqä ique, atäunjuä ikuwi. Iqutänji, qu Pilipä ique, Plokolusi ique, Nikanolä ique, Timonä ique, Pamnasi ique, Nikolasi ique, iquau atäunjuä ikuwi. Nikolasi iqu Andiyokätanjä eä, Israitqä iquautanjä hma etanqqä-qe, Goti Hanjuwä Ique qänaknä iqä-qu qänqanä ätimäukqe. ⁶ Qu iquau atäunjuä ipiyi, kuknjuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä hiñuä iqi ätqätekuwi. Inqani ämaqä kuknjuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, qu wäunjuä tä imäkñqä ätepu, hipa haqeqi äwiyäpu, Naqä Iquenyqä tääqä ätkuwi.

⁷ Inqani Goti Hanjuwä Iqueuä kuknui, im-imä äukqe. Itanji Jerusälemä iunji, qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iqua, kuapänä ätimäukuwi. Hiqäva-imäkqä iquautanjä kuapänänjä-pqe, quuvqä eqiyäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknjuinqä qänaknä ikuwi.

Qu Stipenä ique a äkiqätäpu, kuknjuä ämitkuwinqä

⁸ Goti Hanjuwä Iqu Stipenä iqueni, äñguä iwimäkätä yänänäqñqä vqanqi, iqu wäunjuä ämaqä mimäkqänänjä huitanjä-huitanjä di, qokä-apäkä awä iqisa imäkminqe. ⁹ Inqani ämaqä hñqua, Stipenä iquutänji, kuknjuä mäkä enqä-pa äunminjuwi. Ämaqä iinjä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä hñquesanjä iquae. Anjä iquenqe, “ämaqä qänqanä wäunjuä hiñginä äwiminjuwä iquauqä anä aquväqñqeqä” ätminjuwi. Anjä iqueni, ämaqä anä-himqä Sairinisanjä iquatä, anä-himqä Aleksandiyatanjä iquatä, itanqa qua naqä Silisiyatanjä iquatä, qua naqä Eesiyatanjä iquatä äpaquminjuwi. ¹⁰ Kuknjuä mäkä i hünqanquwä-qe, Stipenä iqueni Dñä Äñguä Iqu näqñqä äñguänänji vqanqi, qu iqueuä kuknui mändi makittqiyqä iminjuwi. ¹¹ Inqani iqua, ämaqä hñquau-mända kuknjuä zä tquanqä, iqua kuknjuä quanqi, “Ne Stipenä iqu, Mosisi iquenyqätä, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, kuknjuä quvqä tätqätanqi äwiyänjunä” ätukuwi.

¹² Inqani ämaqä, Stipenä iquutä äkasuwä ätnquwä iqua, qu ämaqeucätä, ämaqä naqä iquauqätä, kuknjuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, äwqe, äwivauqumuatkuwi. Inji qu äupiyi, Stipenä ique a äkiqätäpu, ämaqä miqä naqä eeqänänjä iquauñqä ätuma äukuwi. ¹³⁻¹⁴ Iqi ätimäupiyi, qu ämaqä quanqä-tqä hui ätuma pñqanquwänqa, qu Stipenä iquenyqä tiinjä ätukuwi. “Ämaqä tqu, tiinjä tqanqi äwiyänjunä. ‘Ämaqä Jisasi Nasäretqätanjä Iqu, anä tqueni qui imäkätä, suqä Mosisi iqu hiñuiqänä änatapkqeuni, hui-mända iwäsäuniceqä.’ Iqu iinjä ätqa äpätnqe, hiqäva-imäkqä anjuñqätä, neqä kuknjuä-suqenqätä, kuknjuä quvqä ätätñqeqä” ätukuwi. ¹⁵ I tqanquwänqa, ämaqä iqi äpmapiyä iqua, qu eeqänänji, Stipenä ique hiñuä yänänäqñqä äqunäpiyi, iqueqä hipenjuä iunji, enätqä hñqueqä hipenjuä enqä-pa äqunquwi.

7

Stipenä iqu, ique kuknjuä ämitkuwä iquau, kima ätukqenqä

¹ Inganji hiqäva-imäkkä naqä iqu, Stipenä ique yatnqä tii äwikqe. “Ii naqä-qakuätanä, quanqätanä?”

²⁻³ Iqu e tquanğa, Stipenä iqu, “Tatqä-guäkendä apikuquendä, qätä nyipiyä” ätukqe. “Neyaqä awiqu Aprähamä iqu, anä-himqä Harenä iunqä mäwqä, qua Mesäpotemiya iu yqänä pmetanğa, Goti We-hunqä Kuapä-tänjä Iqu, ique äwimetä, ‘Si tqä qua täütä, tqä näueqä täütä ävämetnä, qua Nyi ämäktquamqä dunqä uvä’ ätukqeqä. ⁴ Inganji Aprähamä iqu, Kaländiya iquauqä qua iu ävämanji, iqu äwätä anä-himqä Harenä iu äpmakqeqä. Iqisanji, iqueqä kaniqu äpakonğanğa, Goti Hanjuwä Iqu ique qua he äpmeñuwä täunqä ändowatkqeqä. ⁵ Iqu täqi timäuqanğa, qua näweqä metnqe, Goti Hanjuwä Iqu qua hui mäwqä itä, ‘Qänakndanji Nyi qua tä tqätä, tqä taqä-tawäkauqätä hetapmniñqeqä,’ ätukqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iqu ymeqä maeqä pmetanğa, kukñuä iinji, inğa ätukqeqä. ⁶ Itanğa iqueni, tiinjä-pqä inä ätukqeqä. ‘Tqä taqä-tawäka epqä iqua, qu äwäpu, qua ämaqä hñquauä-tänjä iqi pmapnuwiqä. Ämaqä iqiñä iqua, iquaunji, quwqä wäunjuä-wiyqä hiñginqä-qua pmapnqä iwimäkäpu, quvqä itqueqäpnuwiqä. Inyänä wimetqätanğuti, quväukuä 400 e pmetpnuwiqä. ⁷ Qänakndanji ämaqä suqä quvqä e itquamipqä iquaunji, Nyi hanjä-iqä wimniqeqä. Inganji tqä taqä-tawäka iqua, qua iunji ävämapiyi, täqinyqä äpäpu, Nyaqä yoqe, haqeqä ämamäupu, pmapnuwiqä’ ätukqeqä. ⁸ Iinjä ätuäqetani, tiinjä ätukqeqä. ‘Nyi kukñuä ätätmä eqäqä tä, i witäniñqä, Nyi si suqä huiwä häuä ktäuqe ktapmqänä.’ Aprähamä iqu näqñqä iinjä ämeqe, apäki Aisakä ique ämikqeunji, hiunji 8 päwqanğa, ymeqä iqueqä huiwi häuä äktäukqeqä. Inji Aisakä iqu, Jekopä iqueni asänä imäkkqeqä. Itanji Jekopä iqu neyaqä awäka 12 iquaunji, asänä imäkkqeqä.

⁹⁻¹⁰ Jekopä iqueqä ymeqä iqua, qu kängua Josepä iquenyqä wiunqä ipu, ique, ämaqä huiziquau, mbqä mapnqä vqanğuwänğa, iqu Isipä iunji, wäunjuä-wiyqä hiñginqä-qu äpmamiñqeqä. Inganji Goti Hanjuwä Iqu, iqtä anä äpme, hanjä-iqä eeqänänji huätä ämätnämäütä, yätamakqä äwimiñqeqä. Iqu ique näqñqä äñguänänji vqanği, ämiqä naqä Isipä iutanjä iqu, iquenyqä wiñganği, ique atäunjuä äwikqeqä. Iqu Isipä iu ämaqä naqä äpmetä, ämiqä naqä iqueqä nätmätqä eeqänänjä anä iunjä-pqe, ämimiñqeqä.

¹¹ Qänakndanji qua eeqänänjä Isipä iunitä, Kenanä-pqä iunitä, buayä dä naqänänjä timäuqanği, ämaqä-pqe hanjä-iqä naqä meqanğuwänğa, neyaqä atqä-awäka-pqe, buayä mämoqumueqä imiñuwiqä. ¹² Inganji Jekopä iqu, ‘Kuä-witqä Isipä du äwinä’ tqanğä äwiyäqe, iqu neyaqä awäkaunji, Isipä iunqe kinğanänji ändowatkqeqä. ¹³ Qu anğunji Isipä iunqä uwqanğuwänğanji, Josepä iqu qutaqaunji, ‘Nyi Josepä iqunjqä’ ätukqeqä. Ämaqä miqä naqä iqu, Josepä iqueqä kanmqätä, kutaqä-känguäkaunqätänji, inğanä näqñqä ekqeqä. ¹⁴ Inganji Josepä iqu, kaniquenyqä kukñuä ändowatätä, iqu iqueqä ämaqä iquatä, Isipä iu anä pmapnqä itumakqe. Qokä-apäkä eeqänänji, 75 äwokuwiqä. ¹⁵ Inganji Jekopä iqu, Isipänqä e äquveqäkqe, qänakndanji äpakonğqeqä. Itanğa neyaqä awiukua-pqe, inä äpakonğuwiqä. ¹⁶ Iquauqä huiwi, anä-himqä Sekemänqä anğu ämä äpäpu, qua äptekuwiqä. Ämaqä qua ptnqä Sekemä iunji, hiñuiqänänji Aprähamä iqu, Hamo iqueqä ymeqä iquau mbqä ikqeqä.

¹⁷ Nätmätqä tä, Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä ique qänğinğa ätukqä-pa timäutnqä itqätanğa, Isipä iunji, ämaqä Israitqä iqua kuapänä eqiyämanguwiqä. ¹⁸ Inganji, ämiqä naqä, Josepä iquenyqä maqñqä hñqu, Isipä iu äpmakqeqä. ¹⁹ Iqu neyaqä atqä-awäkau quanğä enqä-panjä imäkätä, suqä quvqä itquetä, yänänänqñqä tquanği, iqua ymeqä dänjä iquaunji, yäpaqä mängisa äpäkombnqä ämatnämäumiñuwiqä.

²⁰ Hea inğanji, Mosisi iqueqä känai, ique ämikqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, ‘ymeqä tqu anğuiqä’ kñuä äwikqeqä. Qu iqueni, qanjuä hñquaqi-hñque päwqanğanqä,

kaniqueqä anjä iunji, änguänänjä ämiminjuwiqä. ²¹ Qänakñi, qu yäpaqänggisa matnämäuqanquwängga, ämiqä naqä iqueqä meqi ämetä, iqueni iyyqä ymeqä enqä-pa ämiminjeqä. ²² Isipä pmeqä iqua, iquauä näqñqä eegänänji ique ämotqueqanquwängga, iqu naqä-qu eätä, kukñuä änguänänjä tqä-qu eätä, wäunjuä yänänäqñqä imäkqä-qu ekqeqä.

²³ Iqueqä quväukui 40 ae äpawqanqani, iqu, iqueqä käyämaqä Israitqä iquauñqä kñuä indqänätä, hinjuä qunätñqä äukqeqä. ²⁴ Iqu äwäqe, ämaqä Isipätanjä hñqu, Israitqä hñque quvqä itquetqätanji äqunäqe, Israitqä ique yätamakqä ävätä, Isipä pmeqä ique quvqä kima ävätä, pizqä äpäkkqeqä. ²⁵ Iqu e imäkätäqanqani, kñuä tiñjä äwiminjeqä. 'Israitqä iqua nyinyqe, näqñqä tiñjä mapñqäuä. "Goti Hanjuwä Iqu Mosisi iquesa, ne änewewqatänqiyä." 'Inäqe qu iñqe, maqñqä eminjuwiqä. ²⁶ Hiunji awinqani, iqu Israitqä hñquaqu mäkä hunätqätanqinyä äqunäqe, iquaqu äwqä naqä-hñqunä nyiyñqä itamakätñqä äwinyätä, 'Äi, sunqä mäkä hunätqäninyqä? Qenqenqiyqä' ätukqeqä. ²⁷ I tquanqä, huizique quvqä itquaminqä iqu, Mosisi ique ävqutäwqatätä, 'Si, ne ämineyätinä, jänä inemäkñqenqeqe, tqu äktqäwä? ²⁸ Huäqñi si ämaqä Isipä pmeqä ique äpäknä-pa, tanqani nyi-pqe pizqä bäkñqätanä?' ätukqeqä. ²⁹ Ii tquanqenqeqe, Mosisi iqu Isipä äväma, qua Mitiyanänqä zä äwäqe, qua huitanä-qu eä, iqi äpmaminjeqä. Iqu iqi äpme, ymeqä qokä hñquaqu eämakqeqä.

³⁰ Inqani quväukuä 40 ae äpawqanqä, enätqä hñqu, Mosisi ique wimetñqä äquvepätä, anjä avqñqä imä, qoqonjä Säna iunji, zä wänqä hmbiyqä äpa iuta, tä hänaqä sätqätanqä yäpä inggisa äpmakqeqä. ³¹ Mosisi iqu hinjuä iñjä äqunäqe, kñuä kuapänä indqänqeqä. Iqu hinjuä änguänä qunmätä qäqiqi päwqanqä, Goti Hanjuwä Naqä Iqu, iqueni tiñjä ätukqeqä. ³² 'Nyi tqä tawäka, Aprähämä iqueqä, Aisakä iqueqä, ä Jekopä iqueqä, Goti Hanjuwä Iqunqä.' I tquanqä, Mosisi iqu yäunjuä-yäunjuä itä, hinjuä qunqänqeqe zä äwinqeqä.

³³ Iqu i imäkqanqä, Naqä Iqu tii ätukqeqä. 'Qua si pämä ätqäunñi, ii Nqeqä. Iñinqe, si tqä yukä ämuasmäni huätä hiquveyä. ³⁴ Nyaqä ämaqä iqua, Isipä iunji, hanjä-iqä ämepu tääqä dqanquwi, Nyi hinjuä äqunätmä, qätä ae äwiyänänä. Iñjä etanji, Nyi, Isipä pmeqä iquauqä hipa iuta, anqu itmamqä äpqänä. Tanqani si Isipänqä anqu utñqä äkndowatkänä,' ätukqeqä.

³⁵ Mosisi iqueni, Israitqä iqua kinqanänji hñgisanä itquepu, 'Si ne ämineyätinä jänä inemäkñqenqeqe, tqu äktqäwä?' ätukuwä-qenä-qe, Goti Hanjuwä Iqu iqueni, iquau ämitä, anqumä ätuma päñinqä ändowatkqeqä. Enätqä, zä wänqä iu ätqäukqä iqu, Mosisi iqu wäunjuä imäkätñqä yätamakqä vquätñqä, Iqu ändowatkqeqä. ³⁶ Isipä iutä, eqä-pñä hänesqä iutä, anjä avqñqä iutä, Mosisi iqu wäunjuä huitanä-huitanä ämaqä mimäkqänänjä di imäkätä, ämaqä iquau ämitimäukqeqä. Anjä avqñqä iunji, qu quväukuä 40 äpmaminjuwiqä. ³⁷ Ämaqä iñjä iqunä, Israitqä iquau tii ätukqe. 'Ämaqä hinjuä-tqä nyi enqä-panä-qu hiätñqenqeqe, Goti Hanjuwä Iqu, hiqä hita-hingua hñque, atäunjuä väniqeqä.' ³⁸ Itanqä neyaqä atqä-awäkiqua, anjä avqñqä iunji, aqvä äqambu pmetanquwänqani, Mosisi iñjä iqunä iquatä anä äpmaminjuwiqä. Ga qoqonjä Säna yätunji, iqutä, enätqä hñqutä, kukñuä ätkiyiqä. Goti Hanjuwä Iqueuä kukñuä häñä-pmeqä-tänji ämakqe, ne awä änatqä pqäpnuwänqä ämakqeqä.

³⁹⁻⁴⁰ Iqueni neyaqä awäkiqua, qätä wiyqänqä mäwinqä itä, hñgisanä itquepu, Isipä iunqä anqu upñqä kiñjä äwinyätä, Aronä ique tiñjä ätukuwiqä. 'Ne maqñqeqä. Mosisi, ne Isipä du inetmakqä iqueni, squä wimequtiyä? Inji hinjuä nemepu, hänaqä duta näquatäupñqä, si, nenyqä goti hñqua imäkiyä' ätukuwiqä. ⁴¹ Inqani qu golqä hui ämepu, goti quanqä bulumäka meqä enqä-panä hñque imäkäpu, iquenyqä hiqäva äqiyäpiyitanji, goti iquauqä hipaetä imäkuwinqä aqvänä iminjuwiqä. ⁴² Iñinqe Goti Hanjuwä Iqu, iqua mäptqä iquenyqätä, qanjuä

iquenyqätä, qätäqueqä iquaunqätä, aquvänä ipu, qonä qäyä woktäpñqänä tuwä äwiyätä, hiñuinä äqunqceqä. Ii ätimäukqenqe, hiñuä-tqä iquaunqä bukä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tiñjä äqänänä.

‘Israitqä iquenä, he anjä avqñqä du, quväuukuä 40 äpmapiyänğanji, he bulumäka, sipsipqä, meme, tä ikepu, hiqäva äqämiñuwi, Nyinyqä äyä äqämiñuwätanä? Ii oeyqä. 43 He goti quanqä iquaquinyqä qonä woktäupñqe, Molekä iquenyqä namnä anjä ämätäpu, Repanä iquenyqä qätäqueqä enqä-panjä ktqä imäkkuwiqä. Nätmatqä iquaquini, he qäsä äma ikämiñuwiqä. Iinjä iqanquwiñqe, Nyi Bapilonä-tänjä injisanqä huätä hendowatmniqeqä, äqänänä” ätukqe.*

⁴⁴ “Neqä awäkiqwa, qu anjä avqñqä iu äpmapiyänğanji, Goti Hanjuwä Iqueqä namnä anjä kuinjä-tänjä äpmamiñuwiqä. Namnä anjä iqueni, Goti Hanjuwä Iqu iquaunji, kukñuä naqä-qakui äwimiñqeqä. Qu anjä ique ämätäpiyänğanji, nätmatqä eeqänänji Goti Hanjuwä Iqu, Mosisi ique ämotquakqä-pa imäkmiñuwiqä.

⁴⁵ Qänakndanji iquaunqä ymeqä iqua, anjä iqueni ämapiyi, qu Josuwa iqtä, ämaqä hñquauä qua mapñqä qäsä äma äpkuwiqä. Inğanji Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä qua iu äpmamiñuwä iquaun huätä väqiyqanqa, qu anji ii ämätkuwi, ämiqä naqä Dewiti iqu äpmetäqänğanqä ämimiñuwiqä. ⁴⁶ Dewiti iqu, Goti Hanjuwä Iqu anquänänjä iwimäkätqätanqenqä, iqu Iqueni, ‘Jekopä iqueqä Goti Hanjuwä Iquki, nyi Sinyqä anjä anquänänjä hñqu matmqänä, hiñuinä nqänä,’ ätukqeqä. ⁴⁷ Dewiti iqu iinjä ätukqä-qe, Solomonä iqu-mända Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anji, qe ämätkqeqä. ⁴⁸ Iinjä etanqä-qe, ämaqä iqua anjä ämätqä iunji, Goti Haqä Yätutanjä Naqä Iqu mäpmeqä yänä. Ii hiñuä-tqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä äqäkqä-panjiqä.

⁴⁹ ‘Ämaqä naqä iqua, zä-hawä iu quamä äpmeñuwä-pa, Nyaqä zä-hawi, qäukuiqä. Itanqa quae, Nqä yuki qutati haqeqi äumä äpmeñänä. He Nyinyqä anji, äkitanji mätpñqäwä? Nqä anjä hapä pmeqänqce, anñgi mätnänä? ⁵⁰ Nätmatqä eeqänänji Nyaqä hipaetanä imäkkqeqä,† ätätä äqänänä” ätukqe.

⁵¹ Inğanji Stipenä iqu, ämaqä miqä naqä iquaunji, tiñji inä ätukqe. “He ämaqä hñgisana iquenyqä. He Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipu, Iqueqä kukñui qätä mäwiyqä iquenyqä. Ii tiñjqä. Hiqä tawäkiqwa hiñuiqänä imäkmiñuwä-pa, he Dñä Anquä Iqueni, hea ique-ique hñgisana itquetqänjuwiqä. ⁵² Hiqä tawäkiqwa, hiñuä-tqä hiñuiqänä äpmamiñuwä iquaunji, eeqäpnä quvqä iwimäkmiñuwiqä. Itanqa ‘Ämaqä Jänänänjä Iqä Iqu, äpäniqeqä’ ätmiñuwä iquaunjä-pqe, qu pizqä äyä äpäkkuwiqä. Inji Ämaqä Jänänänjä Iquenyqe, he täkqä ämaepu, pizqä ae äpäkkuwiqä. ⁵³ He Goti Hanjuwä Iqueuä kukñuä-suqe, enätqä iquaunqä hipa iutanji, ae qäyä ämakuwänqä, qänaknänji miqä itqänjuwenjqä” ätukqe.

Qu Stipenä ique, hikä äpäkkuwiñqä

⁵⁴ I tquanñgi äwipiyyi, ämaqä miqä naqä eeqänänjä iqua, iquenyqä äwqä quvqä äwinyätä, hiqanñi mangtäsqukuä ämäukuwi. ⁵⁵ Ii iqanquwänqca, Dñä Anquä Iqu Stipenä iqueni kuapänä munqanqa, iqu hiñui, qäukuä haqä yätu ämäqunäqe, nätmatqä, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänänqñqä motqeqä witanqgätä, Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa tqäutanqgätä äqunqce. ⁵⁶ I äqunäqe, “Hiñuä qumbiyä! Nyi qäukuä qñqanjä äütänätanqgätä, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa tqäutanqgätä, hiñuä äqunänänä” ätukqe. ⁵⁷ I tquanqca, iqua manjä yänänänqñqä ätäpu, qätä a äpmuäknäpu, pämä ätqäupu maqänä äupiyi, Stipenä ique a äkiqätkuwi. ⁵⁸ Ique a äkiqätpiyi, anjä-himqä yäpaqä manqisa ätuma äpäwäpu, hikä pizqä äpäkkuwi. Qu iñji mimäkqanqca,

* 7:43 Amosi 5:25-27 † 7:50 Asayä 66:1-2

ämaqä hññngatqä quañgä ätukuwä iqua, iquauqä gquä quäuqe äquvätäpu, hiknä hñqueqä yukä-tänjä qäqiqi ekuwi. Iqueqä yoqe, Soli ique. ⁵⁹ Qu Stipenä ique hikä pizqä pästätqätanguwänga, iqu tääqä ätätä, “Nqä Naqä Jisasi Iquki, nqä quuvqe indmayä” ätukqe. ⁶⁰ I ätuäqetani, iqu qonjä äuktäutä, tääqä yänänäqñqä, “Naqä Iquki, Si iquauqä suqä quvqenqe, kima mäwqä panä!” ätukqe. E ätuäqetani, äpäkonqge.

Qu Stipenä ique suqä tä iwimäkqanqguwängani, Soli iqu, “Qäyunä äyä imäkqäuä” knuä äwikqe.†

8

Soli iqu, quuvqä heqiyqä iquau qui imäkätñqä ipäqäkqenqä

¹ Hiunji Stipenä ique äpäkkuwängani, Jerusälemä iunji, ämaqä, Naqä Iqueqä yoqeu aquväqñqä iquau, quvqä itquapñqä ipäqäkuwi. Quvqä e iwitqueqa uwqanqguwänga, qu eeqäpnä, qua Jutiya iunqätä, qua Sämalija iunqätä, zä im-imä äwekuwi. Ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquanä zä mäwqä ikuwi. ² Qu Stipenä ique pizqä päsqanqguwänga, ämaqä suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyätanqñqä iunä qänaknä iqä hñqua, iqueä huiwi qua äptepiyi, knuä naqänänjä äqäkuwi. ³ Inäqe Soli iqu, ämaqä, Naqä Iqueqä yoqeu aquväqñqä iquauñi, quvqä itquetñqä ipäqäkqe. Iqu iquauqä anä eeqänänjä iu äwimayäkitä, yäpä ingisa äwätä, qokä iquautä, apäkä iuautä, eyqiyäma äwätä, guä äkiqiyäminqe.

Qu, Sämalija iu kukñuä awä ätumiñuwinqä

⁴ Qokä-apäkä zä äwekuwä iqua, kukñuä äñguänäni awä ätuäkäminjuwi. ⁵ Iquautanjä Pilipä iqu, anä-himqä Sämalija iunqä äwiqe, Kraisi Iquenyqä kukñuä äñgui, iqi awä ätumiñqe. ⁶ Qokä-apäkä kuapänäni, qu Pilipä iqueuä kukñuä qätä äwiyäpu, iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä di imäkqanqi äqumbiyinqe, iqueuä kukñui, qätä äñguänä äwipu äpmaminjuwi. ⁷ Ii tiinji. Dñä quvqä kuapänänjä iqua, ämaqä iuta zääqä ätäpu ävämeqanqgua, ämaqä yänjä-a quvqä iquatä, yukä quvqä iquatä, äñguä qe imänqguwi. ⁸ E imänqanqñqä äqumbiyi, ämaqä anä-himqä iutani, aquvänä qe ikuwi.

⁹ Anä-himqä iunji, ämaqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Saimonä ique. Pilipä iqu matimäuqänqani, iqu paaqä huitanä-huitanä imäkätä, Sämalija pmeqe yäunjuä ipñqä iwimäkätä, “Nyi ämaqä naqunqñqä” ätminqe. ¹⁰ E imäkätqätanqñqä, ämaqä naqä iquatä, ämaqä hñgingqä iquatä, qu, “Ämaqä tq, Goti Iqueuä yänänäqñqeqä” ätnäpu, iqueqä kukñui qätä äñguänä äwiminjuwi. ¹¹ Iqu paaqä hñganqä imäkqa wätqätanqñqeqe, qu iinjä iminjuwi. ¹² Pilipä iqu, kukñuä äñguä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqätä, Jisasi Kraisi Iqueuä yoqeuñqätä, awä tuätqätanqñqä, qokä-apäkä qäsäni, qu ‘naqä-qakuiqä’ knuä indqämbiyi, quuvqä eqiyäpu, asnä ämakuwi. ¹³ Itanq Saimonä iqu-pqe, “Naqä-qakuiqä” knuä indqänäqe, asnä ämetä, Pilipä iqutä qanä anä ikäminjiyi. E ikisiyänqani, Pilipä iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä huitanä-huitanä imäkqanqi äqunäqe, iqu yäunjuä iminqe.

¹⁴ Ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä, Jerusälemä iu yqänä äpmaminjuwä iqua, “Sämalija pmeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui ae ämeqäuä” tqanqä äwipiyyi, qu Pitä iquesä, Jonä iquesä, iquau wimayñqä ändowatkuwi. ¹⁵⁻¹⁶ Sämalija pmeqä iqua, Jisasi Iqueuä yoqeta asnä meqanqguwänga, Dñä Äñguä Iqu mäwimeqä yqänä etanqi, Pitä iqutä, Jonä iqutä ätimäyi, Dñä Äñguä Iqu iquau munätñqä, Goti Hanjuwä Ique tääqä ätukiyi. ¹⁷ Iquaqu tääqä äsuiyi, hipae ämaqä iquauqä nyuänjä haqeqä hiqanqiyänqga, Dñä Äñguä Iqu iquau qe äwimakqe.

† 7:60 Kukñuä tqe, 8:1 iquesanjiyi. Näqñqä-tänjä iqua, ii 7:60 qäsä etanqñqeqe, ii äñguänänjiqä indqänätqänä.

¹⁸ Saimonä iqu, iquaqu i iqanġinyä, ämaqä Dñä Ängüä Ique äyä meqanġä äqunäqē, iqu iquaqui mbqä wimätä ikqē. ¹⁹ Iqu iinjä itä, tiinjä qe ätukqē. “Nyi ämaqä hñque hipae haqēqä eqanġa, iqu Dñä Ängüä Ique meniqa diñqē, qe yänänäqñqä tä, nyi-pqe inä dapinyqä” ätukqē.

²⁰ I tquanġa, Pitä iqu kimañi, “‘Nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu ävätnqē, nyi mbqä imqänä’ kñuä äkiyqetani, tqä mbqetä, tqä-täuätä, qui anä imäknyiyñqinyqä” ätukqē. ²¹ “Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini, tqä kñuä indqänqē, jänä hma etanġi, Goti Hanjuwä Iqueqä wäunjuä ne imäkätunqēuñi, si anä mämpeqänäñiqä. ²² Tqä kñui äkunmäknätnä, suqä quvqä tqueni, ävquatämäutnä, Naqä Iqueuä yätamäkqenqä yatñqä wiyä! Si ii imäkñi, Iqu tqä kñuä indqänqä quvqē, huätä makmäunqutiyä, mämakmäuqä yänqutiyä? ²³ Si yänänäqñqenqä hiñuä aowä qänätqätanġnä äkqänmä, ii äktqänä. Suqä ii, marasingä quvqä enqä-pa, saqä kñuä indqänqē qui ikimäkätqänä. Suqä quvqē, guä enqä-pa kikiqäyäutanġi äkqänänänä” ätukqē.

²⁴ I tquanġa, Saimonä iqu kimañi, “Nätmatqä qe ändqiyi mänyimeqä yätñqē, Goti Hanjuwä Iqu hanjuä nyimäkätñqä, tääqä suinyqä” ätukqē.

²⁵ Inġani ämaqä kukñuä awä siyñqä ändowatkqä iquaqu, Pitä iqtä, Jonä iqtä, nätmatqä hiñuä äqunminiñqätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinñqätä, awä qäpu äsuiyi, iquaqu Jerusälemänqä anġi wiyñqä ävämakiyi. Qanä äwäsiyänġani, Sämalija pmeqä iuqä anä-himqä kuapanänä iunji, kukñuä anġui awä ätqäumiñjiyi.

Pilipä iqu, ämaqä Aprikatanä hñque, kukñuä awä ätukqenqä

²⁶ Naqä Iqueqä enätqä hñqu, Pilipä ique tiinjä ätukqē. “Si pämä ätqäutnä, Sämaliyatanä mäwqä inġisanqä äwitnä, hänaqä Jerusälemätani, anä-himqä Gasa bunqä änyeaqñqēu ätimäutnä quveqäyä!” ätukqē. Hänaqä iqu, qua aväqñqä-tänjä iu änyeaqenä. ²⁷ I tquanġa, Pilipä iqu pämä ätqäutä qe äukqē. Hänaqä iqi ätimäuqē, iqu Itopiya pmeqä ämaqä naqä hñque äqunġqē. Ämaqä iqu apäkä Itopiya iu miqä naqä iyyqä wäunjuä miqetanä ique. Ämaqä iu pmeqē, quwqä apäkä naqä iinyqē, “Ii kandisiyqä” ätmiñuwi. Ämaqä tqu ya äyänqä-qu eä, iyyqä mbqä eeqänänji miqä ique. Inġani iqu Goti Hanjuwä Ique qonä äwöktäutä, Iqueqä yoqä haqēqä mamäutñqä Jerusälemänqä äpkqē. ²⁸ Jerusälemä iu ae äpmeqetani, anġu wätñqä imäkñätä, iqueqä kalisi haqēqi äpme, hiñuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqē, a täuqämanmiñqē.

²⁹ Inġani Dñä Ängüä Iqu Pilipä iqueni tiinjä ätukqē. “Si kalisi-tänjä qäqiqi äwätnä, qanä anä winyqä.” ³⁰ I tquanġa, Pilipä iqu, iqu-tänjä qäqi maqänä äwäqē, ämaqä iqu, hiñuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqē, a täutqätanġi äwiyäqē, “Kukñuä iunji kiqä quatinqē, si näqñqä ae ämenyä, ä mämeqä inyä?” ätukqē.

³¹ Ga, ämaqä iqu kimañi, “Ämaqä hma eätqē, kukñuä quatinqē, nyi näqñqä äänä himqäwä? Si äyapätnä, kalisi täu, nyitä quamä anä äpmeyä” ätukqē. ³² Iqu bukä a ätäukqä iunji, tiinjä tnätanġiyi.

*“Sipsipqä äpäkpñqä ätuma äwquwä-panji, qu iqueni, asä iinjä ätuma äukuwi. Itanġa sipsipqä meqä kiqä ae, ätävätkätanġuwänġa zääqä matqä iqäqä-pa, iqu kukñuä matqä e ikqē. ³³ Qu iqueni, mäñdi äkittqiyäpu, kukñui qäyunä mämitqä ikuwi. Iqu ymeqä maeqänġa aanqä imäkqanġuwitani, iqueqä kaqä-kawäkaunqē, matqä ipnuwiqä”** ätä äyä äqänänä.

³⁴ Ämaqä iqu kukñuä tä a qäpu ätäuqē, Pilipä ique tiinjä ätukqē. “Nyi yatñqä äkiyqänä. Ämaqä hiñuä-tqä iqu, tquenyqä ätkqäwä? Iqueqä-kiuänqä ätkqätanä, hñquenyqä ätkqätanä?”

* 8:33 Asayä 53:7-8

³⁵ Itañi, Pilipä iqu, Jisasi Iquenyqä kukñuä änguinqä awä ätukqe. Iqu kukñuä, ämaqä iqu a ae ätäukqä quatinqä ganä ätuäqe, kukñuä huizinqä-pqä inä ätukqe. ³⁶⁻³⁷ Iquaqu hänaqeu äwqinjaqänyiyi, eqä hñque ätimäyi, ämaqä iqu, “Hiñuä qunyä! Eqä täqinqä. Nyi asñi, ämamqätanä, mämeqä imqätanä?” ätukqe.†

³⁸ I ätuäqetanä, iqu kalisi miqä iqueni, “Si hosi eyqiyämetnä, iqi pmetñqä imäkiyä” ätukqe. Inğani Pilipä iqu, ämaqä iqu, eqä bunqä äwäyi, ämaqä iqueni, Pilipä iqu asñä qe äqäkqe. ³⁹ Iquaqu eqä mämdañi äyapätqätanqiyänğa, Naqä Iqueqä Dñä Änguä Iqu, Pilipä iqueni, maqänä ätuma äwekqe. Ämaqä iqu aquvänä itä, iqueqä hänaqeu äwäqe, iqueni anqumä hiñuä mäqunquä ikqe. ⁴⁰ Inğani Pilipä iqu, “Tä nyi anä-himqä Asändotä iu ätqäuanänä” kñuä ämakqe. Iqisanä, iqu anä-himqä eeqänänä iunji, Jisasi Iquenyqä kukñuä änguänäni, awä ätuäkämiñqe. Iqu awä e ätquani, anä-himqä Sisariya du ätuäqitimäukqe.

9

Soli iqu kñuä äkunmänkätä, quuvqä eqäkqenqä

¹ Inğani Soli iqu Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquau qui imäkätä pizqä päsätñqä kukñuä yänänäqñqä yqänä ätmiñqe. ² Itañi, iqu hiqäva-imäkqä naqä iquenyqä äwäqe, “Si, Israitqä, anä-himqä Dämaskasi iu pmeqä iquauqä, anä aquväqñqä iu miqä naqä iquenyqä, pipa äqiyätñä dapiyä” ätukqe. Iqu iñä tquanga, iqu pipa iunji, kukñui tiñä äqiyätä äwikqe. “Soli iqu, qokä-pqä apäkä-pqä Jisasi Iqueqä hänaqä iu wätqätanquwä iquau ämoqumuetäqe, guä äkiqiyäutä, Jerusälemänqä ätuma päniqeqä” ätätä äqäkqe.

³ Inğani Soli iqu, Jerusälemä iu äväma äwäqe, Dämaskasi iu timäutñqä qäqi wätqätanğa, maqänänäni qäukuä haqä yätutanä we-hunqe, nyuauä enqä-pani, ique äwimakqe. ⁴ Wimeqanğa, iqu qua iqi äpäknäqe, ämaqä hñqueqä manitanä, “Soli iquki, Soli iquki, si Nyi sunqä qui nyimäkätqäninyä?” tquangi äwikqe. ⁵ Iñä äwiyäqe, “Naqä Iquki, Si Tqukikä?” tquanga, kimanä, “Nyi Jisasi Iqunqä. Ämaqä si qui imäkätqänä, ii Nyinjqä” ätukqe. ⁶ “Inäqe si pämä ätqäutñä, anä-himqä yäpä inqisa paquvä! Iqini nätmätqä si imäktniñqe, ämaqä hñqu si awä ktänqiyä” ätukqe.

⁷ Ämaqä, Soli iqu anä äminjuwä iqua, qu ämaqä-qe, hiñuä mäqunquä maninä tquangi äwipiyyi, kukñuä matqä ätqäuminjuwi. ⁸ Inğani Soli iqu ivatuwänäqe, hiñuä äqänäqä-qe, iqueqä hiñui hea äwäkqe. Iñä wimeqanğa, qu ique Dämaskasi iunqä, a qe ämäusqanğa äukuwi. ⁹ Iqini, iqueqä hiñui hea yqänä witanqi, iqu buayätä, eqätä, manqä, hiunji hñquaqi-hñque äpmamiñqe.

¹⁰ Dämaskasi iunji, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hñqu äpmamiñqe. Iqueqä yoqe, Anänasi ique. Iqu wätqä enqä-panä äqunätä, Naqä Iqu, “Anänasi iqukiyä” tquangi äwiyäqe, “Nyi täqi äpmenänä” ätukqe.

¹¹ I tquanga, Naqä Iqu, “Si pämä ätqäutñä, hänaqä qu, ‘Jänäniqä’ ätätqänjuwä iunqä uvä” ätukqe. “Iqini, ämaqä, Jutasi iqueqä anju pmetanqä hñquenyqä qävqä itnä wimayä! Iqu anä-himqä Tasusi iutanju eä, iqueqä yoqe, Soli iquvi. ¹² Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä täaqä ätätä, wätqä enqä-pani tiñä äqunqeqä. Ämaqä hñqu, iqueqä yoqe Anänasi iqu, yäpä yänqisa äwimetä, iqueqä hiñui anqumä änguä qänätñqä, hipae haqeqi wiyätqätanqi äqunqeqä” ätukqe.

¹³⁻¹⁴ I tquanga, Anänasi iqu, “Naqä Iqukiyä, ämaqä iquenyqe, nyi, ämaqä kuapanänä iqua, tiñä tquangä äwiyänqeqä. ‘Iqu Jerusälemänäni, Tqä ämaqä iquani, suqä quvqä itquakani, itañi täqinyqä pätnqe, hiqäva-imäkqä naqä

† **8:36-37** Pipa Grikä pmeqeuqä kukñuä iu äqänänqä huiunji, kukñuä tiñä-pqä inä ätä äqänä. Pilipä iqu kimanä, “Si quuvqe, hämänänänä eqini, asñi iuta matñqinyä” ätukqe. Inji ämaqä iqu, “Nyi, Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iqueyqe, quuvqä eqiyätqänänä” ätukqe.

iqua, “änguiqä” tqanğä, äpäqe, ämaqä, Tqä yoqenqä quuvqä eqiyäpu, haqeqä äkivauqumuatätqänjuwä iquau, guä kiquyäutnqä äquvepceqä’ tqanğä, äwiyänqeqä” ätukqe.

¹⁵ Iwä, Naqä Iqu, “Si qanğä uvä” ätukqe. “Ämaqä iinjä iqu, Nyaqä wäunjuä-nyiyqä hiäninqä, Nyi atäunjuä ae iqäqeqä. Iqu, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanği huizi iquautä, anğä-himqä iutanğä miqä iquautä, Israitqä iquautäni, Nyaqä yoqenqä awä tquätnqeqä. ¹⁶ Iqu Nyaqä yoqenqä awä ätuätäqetanği, hanğä-iqetä, tänğä-hunqetä mequätnqä etanği ämotquamqeqä” ätukqe.

¹⁷ Inğanği, Anänasi iqu äwäqe, anğä yäpä ingisa äpaquväqe, iqueqä hipae, Soli iqueqä haqeqi äwiyätä, tiinjä ätukqe. “Tasi-gua Soli iquki, Naqä Jisasi, hänaqä si pätcätanğnğä iu äkimeqä iqu, sinyqä änändowatqi. Si hiñuä anğumä qnğanğti, Dnğä Anğua Iqu kuapänä kimetnqä dinğä änändowatqiyä” ätukqe. ¹⁸ Iqu iinjä tquanğa, maqänänği, nätmatqä hiñuä hea iwomäkminğqe, qua mänği päknğanğa, iqu hiñuä anğumä anğua qe äqänğqe. Inğanği iqu pämä ätcäuqe, asnğä qe ämakqe. ¹⁹ Iinjä iäqetanği, iqu ymisanğä änätä, iqueqä yänänäqñqe, anğumä qe äwimakqe.

Soli iqu, kukñuä anğui, Dämaskasi iu awä ätuminğenqä

Soli iqu hiunği hñquauñi, quuvqä heqiyqä iquatä, Dämaskasi iu anğä äpmaminjuwi. ²⁰ Iqu äpakänä mäpmeqä maqänä ikitä, Israitqä iquauqä anğä aquväqñqä iu äpaquvätä, “Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqeqä” ätuäkäminğqe. ²¹ Ämaqä qätä äwiyäpiyä iqua, qu eeqänänği yäunjuä ipu, tiinjä ätminjuwi. “Jerusälemänği, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä quuvqä eqiyäpu, haqeqä mamäuqä iquau, qui imäkätñqä iqu, ämaqä tä, qäqeqä. Itanği täqinyqä anğumñi, täqisanğä hñquau guä äkiquyäutä, hiqäva-imäkqä naqä iquauñqä ätuma womätä, äquvepqiya” ätminjuwi.

²² Inğanği, Soli iqueqä kukñuä tqe, yänänäqñqä ätimäutä, Jisasi Iquenyqe, “Iqu Kraisi ämaqä mitnqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquvqä,” awä jänä ii ätuminğqe. Iqu e tquanğqenqe, Israitqä Dämaskasi iu äpmaminjuwä iquauä knjuä indqänqe, anğä mindqänqä ipu, kukñuä matqä ikuwi.

Soli iqu, hanğä-iqenqä mäwiñanği, Dämaskasi iu ävämakqenqä

²³ Hiunği kuapänä ae äpäwqanğa, Israitqä iqua aquvä äqänäpu, Soli ique pizqä päknğqä kukñuä naqä-hñqunä imäkkuwi. ²⁴ Nätmatqä iinğqe, Soli iqu näqñqä ämakqe. Hiunğinğatä, heatqänğatä, Israitqä iqua, ique pizqä päknğqenqe, anğä-himqä iunği, hänaqä eeqänänğä iu, wiwä äqiyäqämaminjuwi. ²⁵ Iinjä etanği, ämaqä, Soli iqu ämotquaminğqä iqua, iquenği heatqänğğa anğä-himqä täknğä quäuqänänğä yätunğä ätuma epiyi, iqu hiqokä-qa naqänänğä iu mñganğa, guä äqiyäpiyi, täknğä yäpaqä mäñğisa äqiyäumawatkuwi.

Soli iqu, Jerusälemä iu äpmaminğenqä

²⁶ Qänakndanği, Soli iqu, Jerusälemä iu ätimäuqe, iqu ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquatä, aquvä anğä qämbnğqä imäkminğqe. Iqu iinjä itqätanğa, iqua, “Iqu quuvqä eqiyqiyä” tqanğä äwiyäpiyä-qe, eeqänänği, “Quanğiqä” knjuä vqanği, iquenyqä zä iminjuwi. ²⁷ I etanği, Banäpasi iqu, ique, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiquapñqä ändowatkqä iquauñqä, ätuma äwäqe, iqu iquauñi, Soli iquenyqä kukñuä awä ätukqe. Iqu hänaqä iqi äwätäqänğa, Naqä Ique hiñuä äqunğqenqätä, Naqä Iqu ique kukñuä ätukqenqätä, itanğa Dämaskasi iu äpmeqänğa, Jisasi Iqueqä yoqenqä kukñuä awä yänänäqñqä ätuminğenqätä, ätukqe.

²⁸ Inğanği Soli iqu, iquatä Jerusälemä iu anğä äpmapu, qanğä ikipiyänğanği, iqu zä miqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä kukñuä awä ätuminğqe. ²⁹ Iqu Israitqä Grikä iquauä kukñuinä tqä iquatä, kukñuä mäkä äunminjuwi. Iinjä ipiyitanği, qu ique pizqä

päkpñqä iminjuwi. ³⁰ Käta-kännguäkiqwa, qu iinñqä näcñqä ämapiyi, ique anä-himqä Sisariya bunqä ätuma äwäpiyi, iqisanñ anä-himqä Tasusi iunqä ändowatkuwi.

³¹ Inğanñ qua Jutiya pmeqä, qua Galili pmeqä, qua Sämalia pmeqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväcñqä iquaunñ, ämaqä huizi iqua hanä-iqe mäwqä iqanqä, qu äwqä hanuä imbu, anñguä äpmaminjuwi. Dñä Anñguä Iqu, iquauqä äwqeuñi, yänänäcñqä iwimäkqanñi, qu suqä Naqä Iquenyqä qänaknä iqä iunä, äpmaka äuminjuwi. Itanqa ämaqä kuapanä quuvqä eqiyäpu, huizi iquatä aquvä anä äqänminjuwi.

Pitä iqu, Aniyasi ique anñguä iwimäkkqenqä

³² Pitä iqu, eeqänänñ iu äkoquväkiqinjanäqä, anä-himqä Linda iu ätimäuqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iqi äpmaminjuwä iquau äwimakqe. ³³ Anä iunñ, iqu ämaqä hñqu, iqueqä yoqe Aniyasi iqu, pmetanñi äwimakqe. Iqu yuki nñuä-tänñ eä, iqueqä yquvanñ iunä pmetanñi, quväukuä 8 ämäwqätäukqe. ³⁴ Pitä iqu ique äwimeqe, tiññ ätukqe. “Aniyasi iquki, Jisasi Kraisi Iqu si anñgu anñguä ikimäkqiyä. Si ävautnä, tqä yquvanñ, jänä imäkiyä.” I tquanñanñ, iqu maqänä qe ävaukqe. ³⁵ Inğanñ ämaqä eeqänänñ, anä-himqä Lindatanñ iquatä, quauñuä Salonä pmeqä iquatä, Aniyasi ique hiñuä äqumbiyi, qu kñuä äkunmäknäpu, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

Pitä iqu, Tapita ävauqumuatkqenqä

³⁶ Anä-himqä Jopa iunñ, apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hui äpmaminqe. Iiyqä yoqe, Tapita. Yoqä iinñ, Grikä iquauqä anä-kukñuii, qu “Dokasiyä” ätminjuwi. Hea ique-iqeuñi, ii suqä anñguänänñi imäkätä, ämaqä nätmätqanñqä äwa iqanñuwä iunñ, yätamäkqä vqä iiyi. ³⁷ Pitä iqu, Linda iu yqänä pmetanqa, ii tänñ-yaqä äwimeqe, qe äpäkonñqe. Itanqa qu iiyqä huiwi, asñä äqiyäpu, anä hiqñqä haqä imä ekuwi. ³⁸ Anä-himqä Jopa ii, anä-himqä Linda-tänñ qäqiqiyi. Ämaqä quuvqä heqiyqä iqua, “Pitä iqu Linda iu äpmenä” tqanqä äwipiyi, qu ämaqä hñquaqui, “Linda pmeqä iqua, ‘Iyää, si äpakä miqä, nenyqä maqänä biyä’ ätqäuä” suiññqä diñqä, ändowatkuwi. ³⁹ I tquanñiyänqa, Pitä iqu ivatuwänätä, iquaqutä qe äukuwi. Iqu äwimeqanqa, qu anä hiqñqä yätunqä ätuma äpekuwi. Yätqänñ apäcñqä eeqänänñ iua, Pitä iqu-tänñ iqi pämä ätqäupu, kñuä äqiyäpu, gquätä, ämuasmänqätä, Dokasi hanñ äpmeqänqa imäkkqe, ämotquakuwi. ⁴⁰ Qu i iqanñuwänqa, Pitä iqu eeqänänñ iquaunñ, yäpaqä mäñgisa ändowätäqe, qonñ äuktäutä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätukqe. Inğanñ iqu apäkä pizqä i witanñqä inñi, hiqumuanñ äwiyäqe, “Tapitauä, si vayä” ätukqe. I tquanqa, ii hiñuä äqänäqe, ique hiñuä äqunätä, pämä qe äpmakqe. ⁴¹ Ii pmeqanqa, iqu hipae a maqätqanqa, ii pämä ätqäukqe. E tqäucanqa, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iquautä, apäcñqä iuautä, tääqä ätuätumeqetanñ, Tapitai hanñ pmetanñi ämotquakqe. ⁴² Inñqe, Jopa pmeqä eeqänänñi, qätä äwipiyi, kuapanänñi Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴³ Inğanñ Pitä iqu Jopa iunñ, hiunñi kuapanä, ämaqä, yaqueqä huiwi wäunñuä imäkqä hñqu, iqueqä yoqe Saimonä iqutä äpmaminñi.

Pitä iquenqätä, Koniliusi iquenqätä (10:1-11:18)

10

Enätqä hñqu, Koniliusi ique äwimakqenqä

¹ Inğanñ ämaqä hñqu, iqueqä yoqe Koniliusi iqu, anä-himqä Sisariya iu äpmaminqe. Iqu Romätanñ mäkä-iqä, qu “Italisanñ iquayqä” ätminjuwä, ämaqä 100 iquau miqä naqä iquvi. ² Iqutä, ämaqä iqueqä anä iu anä äpmapiyä iquatä, qu Goti Hanjuwä Iqueqä äwinyänñeuñi qänaknä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä äpmaminjuwi. Ämaqä nätmätqanñqä äwa iqanñuwä iquaunñ, iqu yätamäkqä

kuapänä ävätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä hea ique-ique ätätä äpmaminqe. ³ Hiunji hñqueñi, mäptqä äwitñqä ti pmetanğa, iqu wätqä enqä-panä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñqu ätnänäqinyä quvepqanği äqunqge. Enätqä iqu ique äwimeqe, “Koniliusi iqukiyā” ätukqe. ⁴ I tquanğa, Koniliusi iqu zä itä, hinuä yänänäqñqä äqunäqe, “Naqä Iqukiyā, änäänqäwä?” ätukqe.

Kimani, “Si Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätinä, ämaqä nätmatqanğa äwa iqanğuwä iquau yätamakqä ävätqätanğni, Iqu hinuä äkqänätä, sinyqä knui ae ämenä” ätukqe. ⁵ “Tanğani si ämaqä hñquau, anä-himqä Jopanğa dowatiyä. Inji iqua, ämaqä hñque, iqueqä yoqe Saimonä ique, iqueqä yoqä huizi Pitä ique, ätuma pñqeqä. ⁶ Iqu Saimonä yaqueqä huiwiu wäunjuä imäkqä iqueqä anju äpme. Iqueqä anji, eqä-pñä manä iqi ämätnänä” ätukqe.

⁷ Enätqä e ätukqä iqu vämeqanğa, Koniliusi iqu, iqueqä anju wäunjuä iqu iquautanä hñquaquisä, mäkä-iqä, ique yätamakqä vqä iquautanä hñquesä, tääqä ätuätumakqe. Mäkä-iqä iinjä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinyänqeunji qänaknä iqä-quvi. ⁸ Koniliusi iqu iquaunji, nätmatqä eeqänänji, timäuqanğqenqä awä ätuäqe, Jopa iunqä ändowatkqe.

Pitä iqu, wätqä enqä-pa äqunqenqä

⁹ Iqu iquaunji dowatqanğa, itanğa awinğani, qu qanä äwqinjacämbiyi, hiunji quemisqanğa, anä-himqä Jopa-tänä qäqi wätqätanğuwänğa, Pitä iqu, anä atäuqä haqä yätqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tuätñqä ekqe. ¹⁰ Iqu e iqetanji, buayä dä vqanğa, iqu buayä nmätä ikqe. Qu buayä näwenyā imäkätqätanğuwänğa, wätqä enqä-pa äqunqge. ¹¹ Qäukuä haqä yätunji qñqanä äutänğanği äqunqge. Inğani nätmatqä hñqu, yuä naqänänä enqä-panä, kiqä hitunjuä hñquaqui-hñquaquinä iunji, qua täunqä pätnqä ävquatäwatnğanği äqunqge. ¹² Yuä iqueqä vawä iunji, hiveqä-yaqueqä, yññä-tänä, iwomä-qänakukuiqä, huitanä-huitanä iinjä, vawä hiknätanği äqunqge. ¹³ E äqunäqe, manitanji kukñui tiinjä tqanği äwikqe. “Pitä iquki, si ävautnä, nanji äpäsätinä huinyä!”

¹⁴ Iqu kimani, “Ae! Naqä Iquki, nätmatqä Tqä hinuä iqi kiyä mätqä eänqe, nenyñqä pmua imäknänqe, nyi manqä itñqä-qae, oeyä manqä ymqänä” ätukqe.

¹⁵ E tquanğa, manä anği tii ätukqe. “Nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu, kiyä maeqä imäkqenqe, si ‘kiyä mätqe’ matqä panä” ätukqe. ¹⁶ Hñquaqui-hñque e ätäqetanji, yuä vawä iqueni maqänänji, qäukuä haqä yätunqä anği äma ekqe.

Koniliusi iquesanä iqua, Pitä ique äwimakuwinqä

¹⁷ Pitä iqu, “Nyi wätqä enqä-pa äqunänqe, quati änäänğä?” knuä kuapänä indqänätqätanğani, ämaqä Koniliusi iqu ändowatkqä iqua, “Saimonä iqueqä anji äñgikä?” ätuäpu, yatñqä ävqa äppiyyi, iqueqä anä hänaqä iu ätimäukuwi. ¹⁸ Qu iqi ätqäpiyyi, tääqä ätäpu, “Saimonä iqueqä yoqä huizi Pitä iqu, täqisanä?” ätukuwi.

¹⁹ Pitä iqu knuä yqänä indqänätqätanğa, Dñä Änğüä Iqu tiinjä ätukqe. “Hinuä qunyä. Ämaqä hñquaqui-hñque, sinyqä qävqä iqapätqänğäuä. ²⁰ Inäqe, si pämä ätqäutnä, äquveqesñqeqä. Nyi iquau ändowatqanğä äquvepqunqge, si iquatä anä upñqenqe, knuä kuapänä mindqänqä panä” ätukqe.

²¹ I tquanğa, Pitä iqu, iquaunqä äquveqäqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä he qävqä iqapätqänğuwä iqu, ii nyinjqä. He sunqä quvepqäuä?” ätukqe.

²² Iqu i tquanğa, qu kimani, “Koniliusi, mäkä-iqä 100 iquau miqä naqä iqu, änandowatqanği äquvepqunä” ätukuwi. “Iqu ämaqä jänänä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä pmetanği, Israitqä eeqänänä iqua, ‘Ämaqä äñğüänänğueqä,’ ätätqänjuwiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñqu, ique tquanğqetanji, iqu tqä kukñui qätä kiyätñqä dinqe, ne ikitmetanä, iqueqä anä iunqä watunquä änandowatqe” ätukuwi.

²³ Inji, Pitä iqu anä yäpä yängisa ätuma äpeyäqe, hea iqueni, iquau ämimiñqe.

Ziñuitäñi, iqu ävautä, iquatä, kätä-känguäka, Jopa iu pmeqä hñquatä, anä äukuwi.

Pitä iqu, Koniliusi ique äwimakqenqä

²⁴ Äwqinjaqämbiyi, hiunji huizi iqueni, Sisariya iu ätimäukuwi. Iqua qañä päťqätanğuwänğani, Koniliusi iqu iquauñqä hiñuä äqunä äpme, iqueqä häñeqä asä qäyutanä iquautä, iqueqä näueqä naqä-qakuänänä iquautä, tääqä ätuätumakqe. ²⁵⁻²⁶ Pitä iqu anä yäpä yängisa peyqanğa, Koniliusi iqu, iqu-tänä qäqi äpeyäqe, iqueuä yoqä haqeu mamäutñqä, iqueqä yukä-tänä qäqi qonä äwoktäuqanğı, Pitä iqu ique ävauqumuatätä, “Nyi ämaqä, si enqä-panä iqunjqä” ätukqe. ²⁷ İi iäqe, iqu iqtä yäpä inğisa kukñuä äťqäyäsianğani, qokä-apäkä kuapanänñi, aquvä äqämbu pmetanğä äqunğqe. ²⁸ İnğani, iqu iquauñi, tiñä ätukqe. “He İsraitqä iqueneqä kukñuä-suqenqä näqñqä ae äyä eñäüä. İsraitqä iquene qäyä etanğı huizi iquatänñi, ne näťmatqä hui imäkätanä iquatä pmeqe, ii pmua imäknänä. İiñä etanğı, nyi ämaqä hñquenyqe, ‘İqu kiyä mätqä-queqä. Nyi iqtänñi, anä mämpmeqä yenyqueqe’ matqä imqä diñqe, Goti Hanjuwä İqu nyi ämändqueqe. ²⁹ İiñinğqe, he tääqä dqanğuwinğqe, nyi ‘oeyqä’ matqä itmä, äquvepqänä. İñi nyi yatñqä eyqänä. He nyinyqe, sunqä ändowatquwäwä?” ätukqe.

³⁰ İ tquanğa Koniliusi iqu, “Hiunji hñquaqi-hñque päwqanğqeunñi, mäptqä äwitñqä ti iqanğa, nyi nyaqä anä täu äpmamä, Goti Hanjuwä İquenyqä tääqä äťqäqe” ätukqe. “Nyi i pmetanğa, maqänänñi, ämaqä hñqu, iqueqä qäkitanñi tä naqänänñä yänqä-qu, nyaqä hipenüä iqi äťqäunğqe. ³¹ Änyimeqe, iqu ‘Koniliusi iqukiyä’ ändqe. ‘Goti Hanjuwä İqu, saqä tääqä äťatqänñi, qätä ae äkiyätä, ämaqä näťmatqänğä äwa iqanğuwä iquau, yätamakqä ävätqäninğqe, kñuä indqänänä. ³² Täñğani si ämaqä hñquau, anä-himqä Jopanğä dowatiyä. İñi iqua ämaqä hñque, iqueqä yoqe Saimonä ique, ätuma pñqänänñä. İqueqä yoqä huizi, Pitä iqueqä. İqu Saimonä huizi, ämaqä yaqueqä huiwiu wäunüä imäkkä iqueqä anñi äpmenä. İqueqä anñi, eqä-pñä manä iqi ämätñänä,’ ändqe. ³³ İ dqanğa, nyi maqänänñi ämaqä hñquau, sinyqä dowatqanğa, si suqä anğüä inemäkätñä, äyä äpnyä. İñi täñğani, ne eeqänänñi äpätanä, Goti Hanjuwä İqueqä hiñuä täqi äpmenqutä, kukñuä Naqä İqu äktqäqe, eeqänä qätä äwiyanä” ätukqe.

Pitä iqu, kukñuä awä ätukqenqä

³⁴ Kimanñi, Pitä iqu tiñä ätukqe. “Naqä-qakui, nyi näqñqä tiñä eqänä. Goti Hanjuwä İqu, qokä-apäkä iquauqä häñeqänğä kñuä mämeqä itä, eeqänänñä iquauñi, suqä asitanñi İwimäkkä İqueqä. ³⁵ Ämaqä häñeqä äkitanä äsqu, Naqä İqueqä yäpä iqinyä äpme, suqä jänänñinä imäqanğutqe, Goti Hanjuwä İqu iqueni itmenqiyä. ³⁶ Goti Hanjuwä İqu, İsraitqä iquene, kukñuä anğüä we-hunğä-tänñi änatapqenğqe, he näqñqä ae äyä enä. İi tiñiqä. Jisasi Kraisi İqu, ämaqä eeqänänñä iuqä Naqä-qu eä, ne Goti Hanjuwä İqtä, äwqä naqä-hñqunä änyanä pmetatunğüä, inemäkänğiyä. ³⁷ Näťmatqä eeqänänñi, qua Jutiya iu ätimäukqä-pqenğqe, he näqñqe. Jonä iqu, asñä qñqenqä awä ae äťukqanğa, näťmatqä iñi qua Galili iu ganä ipäqäkqe. ³⁸ İñi Jisasi Nasäretqätanä İqueni, Goti Hanjuwä İqu ätetä, Dñä Anğüä İquesä, yänänäqñqetä ävätä, İqtä anä pmetanğı, İqu ämaqä iu yätamakqä ävätä, ämaqä Setänä iqu qui imäkkqä iquauñi, anğüä iwimäkätä, anä-himqä eeqänänñä iu ikäminğenğqe, he näqñqä ae äyä enäüä. ³⁹ Näťmatqä eeqänänñä, İqu İsraitqä iquauqä qua iutä, İerusälemä iutä imäkätqätanğı, ne hiñuä äqunminğenqätä, ique zä-huätatä äuepu, pizqä äpäkuwinğatä, awä-tqä-quneyqä. ⁴⁰ İqueni, hiunji hñquaqi-hñque päwqanğa, Goti Hanjuwä İqu, anğumä ävauqumuatäqe, qokä-apäkiuqä hiñuä iqi timäutñqä äyä iwimäkkqe. ⁴¹ İqu ämaqä eeqänänñä iquau

mäwimeqä itä, ne, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä awä tquatuñquä, atäunüä ae änekqä iqunenyä änemakqeqä. Iqu qua aptekuwä iuta ävauqe, buayätä, eqätä anä ängqeqä. ⁴² Inğanj iqu, ne ämaqä iunji, kuknuä tiñjä iqu, ätnänjä iqi awä tquatuñquä änatkqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqu, Ämaqä Qäquenji, ämaqä häñjä äpmeñuwä iutä, pizqä ae äpäkonätqäñuwä iutä, iwäsäuqäñqä ätekqäqä Iquvqä.’ ⁴³ Hiñuä-tqä eeqänänjä iqua, Iquenyqä awä tiñjä ätmiñuwiqä. ‘Ämaqä, Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu, Iñjä Iqueqä yoqetani, äwqä hanjuä imäknätä, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäunqiyä’ ätmiñuwiqä” ätukqe.

Dñä Äñguä Iqu, Israitqä iqua qäyä etanji huizi iquau äwimakqeqä

⁴⁴ Pitä iqu, kuknuä yqänä tätqätanğa, Dñä Äñguä Iqu, ämaqä kuknuä qätä wiyätqätanğuwä eeqänänjä iquaunqä äquvepätä, manğua ämunğqe. ⁴⁵⁻⁴⁶ Itani, qu anjä-kuknuä huitanjä-huitanjä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäukuwi. Israitqä quuvqä heqiyqä, Pitä iquä anä äpkuwä iqua, qätä e äwipiwi, yäunüä ipu, tiñjä ätkuwi. “Ämaqä Israitqä iqune qäyä etanji huizi iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Dñä Äñguä Ique, iquau qanyä äyä ävqiyä.” ⁴⁷ Inğanj Pitä iqu tiñjä ätukqe. “Ämaqä huizi iqua-pqe, Dñä Äñguä Iqueni, ne ämakqu-panjä asä iñji ämeqäuä. Iñjä etanji ne eqätä asñä qiyatuñqueneqe, ‘Iñji miqä pambiyä-qe’ tqu natätñqäwä?” ätukqe. ⁴⁸ I ätuäqetani, iqu, “Ne iquaunji, Jisasi Kraisi Iqueä yoqeta, asñä uwqiyatuñqueqä” ätukqe. Qu asñä ae ämapiyi, Pitä iqueni, “Si hiunji hui, nesä anä pmayä” ätukuwi.

11

Pitä iqu, nätmatqä ätimäukqeqä, Jerusälemä iu awä ätukqeqä

¹ Ämaqä, Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, kätä-känğuağa, qua Jutiya iu äpmamiñuwä iquatäni, “Ämaqä Israitqä qäyä etanji huizi iqua-pqe, Goti Hanjuwä Iqueuä kuknui ae ämequwiqä” tqanğä äwikuwi. ² Iiñinqe, Pitä iqu, Jerusälemänqä uwqanğa, ämaqä quuvqä heqiyqä suqä huiwä häuä ktäuqäñqä yänänäqñqä imäkäpiyä iqua, Pitä iqueni, kuknuä ämitäpu, äkasuwä tiñjä ätukuwi. ³ “Si ämaqä huiwä häuä maktänqä iquauqä anjuñqä äwätinä, iquatä buayä anä änatqäñuwä iqukiyqä.”

⁴ I tquanğuwänğa, iqu nätmatqä eeqänänjä, ique äwimakqeqä awä ätukqe. ⁵ “Nyi anjä-himqä Jopa iu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätmä äpmamänğanji, wätqä enqä-panjä tiñjä äqunğqe. Nätmatqä hñqu, yuä naqänänjä enqä-panjä, kiqä hituñuä hñquaqui-hñquaquinjä iunji, guä qäukuä haqä yätuta qäyämäwatñganji äqunğqe. Ii qäyämäwatnäqe, nyinyqä äpkqe. ⁶ Nyi näqñqä äñğuanä mamqä, hiñuä äñğuanä äqunänqeqä. Vawä iunji, hiveqä-yaqeqä, yññä-tänjä, iwomä-qänakukuiqä, huitanjä-huitanjä iñji, vawä hiknätanji äqunğqe. ⁷ Inğanj, nyi manjä hñqu, tiñjä tqanği äwikqe. ‘Pitä iquki, si ävautnä, nanui äpäsatnä, huinyä.’

⁸ Kimanji nyi, ‘Naqä Iquki, nätmatqä Tqä hiñuä iqi kiyä mätqä eänqe, nenyñqä pmua imäknänqeqe, nyi manqä itñqä-qae, “oeyä” manqä ymqänä,’ ätukqeqä” ätukqe.

⁹ “Nyi kimanji e tquanğa, manjä qäukuä haqä yätutanji, anji ändkqeqä. ‘Nätmatqä, Goti Hanjuwä Iqu kiyä maeqä imäkqeqe, si “kiyä mätqeqä” matqä panä,’ ändkqeqä. ¹⁰ Hñquaqui-hñque e ätäqetani, nätmatqä eeqänänji, qäukuä haqä yätunqä anji äma ekqeqä. ¹¹ Asä qänğanji, ämaqä hñquaqui-hñquenjä, ämaqä anjä-himqä Sisariyatänjä hñqu nyinyqä ändowatkqä hñqua, anjä ne pmetanğquä iqi ätimäukuwiqä. ¹² Inğanj Dñä Äñguä Iqu, ‘Si knuä kuapänä mindqänqä pa, iquatä anä upñqeqä’ dqanği, nyitä, neqä tatqä-guäğa 6 täqi äpmeñuwä tquatä, Sisariyanqä anä äwani, ämaqä iqisanjä, Koniliusi iqueqä anjä yäpä inğisa, qe äpaqukqeqä.

13 Ique wimeqauᅅgua, iqu, enätqä hᅅqu, iqueqä anä yäpä ingisa pämä tqäutangi äqunᅅgqenqä, änatkqeqä. Enätqä iqu, iqueni, tii ätukqeqä. ‘Si ämaqä hᅅquau, Jopaᅅqä, ämaqä Saimonä, iqueqä yoqä huizi Pitäüä ätmiᅅuwä ique, ätuma pᅅᅅqä dowatiyä. 14 Ämaqä iqu, kukᅅuä Goti Hanjuwä Iqu, sitä, ämaqä tqä anä iu anä äpmeᅅuwä iquautä, he häᅅä equmuatäniᅅqä diᅅqe, ktänᅅqiyä’ ätukqeqä. 15 Koniliusi iqu iinᅅqä qäpu natqanᅅa, nyi kukᅅuä ti tipäqiyqanᅅani, Dᅅä Äᅅguä Iqu, nenyqä äpätä änamᅅgqä-paᅅä asä iinᅅi, iquau-pqä maᅅguä inä ämunᅅgqeqä. 16 Inᅅani nyi, kukᅅuä Naqä Iqu hiᅅuiqänä ätkqä tiinᅅqᅅe, kᅅuä anᅅgumä änyimakqeqä. ‘Jonä iqu asᅅi, eqä ditänä äqämiᅅqä etaᅅgutqe, qänakᅅi he asᅅi, Dᅅä Äᅅguä Iquesä mapnuwiqä.’ 17 Ne Jisasi Kraisi, neqä Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqauᅅgua, Goti Hanjuwä Iqu Dᅅä Äᅅguä Ique änatapkqe. Hea täᅅnᅅani Iqu iquau asä iinᅅä äwikqeqä. Goti Hanjuwä Iqu iquau wäunᅅuä ii iwimäkkqä iuᅅi, a kiqätmqä iqundi? Oeyqä” ätukqe.

18 Pitä iqu e tquanᅅa, ämaqä iqua, äwqä hanᅅuä imbu äpmapiyi, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, tiinᅅä ätkuwi. “Täukue! Kᅅui äkunmäknäpu, häᅅä-pmeqä di meqe, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä Israitqä iqune qäyä etaᅅᅅi huizi iquau-pqe, inä äwikqeqä” ätukuwi.

Quuvqä heqiyqä, Andiyokä iu pmeqä iquauᅅqä

19 Qu Stipenä ique äpäsäpu, quuvqä heqiyqä huizi iquau, quvqä itqueqanᅅuwänᅅa, kuapänäᅅi anä-himqä hui-huiunᅅqä im-imä äwekuwi. Hui qua Ponisiyanᅅqä, hui qua eqä-pᅅä awä iqi äwiᅅqä Sapluᅅinᅅqä, hui anä-himqä Andiyokänᅅqä äukuwi. Qu äwäpiyanᅅnᅅi, kukᅅuä äᅅguä we-hunᅅqä-tänᅅi, ämaqä Israitqä iquaunä awä ätqäumiᅅuwi. 20 I etaᅅgqä-qe, iquautani, ämaqä, Sapluᅅi iutaᅅä hᅅquatä, anä-himqä Sairini iutaᅅi hᅅquatä, Andiyokänᅅqä äwipu, Naqä Jisasi Iquenyqä kukᅅuä äᅅgui, awä ätuäpiyanᅅnᅅi, ämaqä Israitqä iquautanä ma, Grikä iquauä anä-kukᅅuä tqä iquau-pqe awä inä ätumiᅅuwi. 21 Inᅅani Naqä Iqueqä yänänäqᅅqᅅe, iquatä pmetanᅅi, qokä-apäkä kuapänänä iqua, Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iquenyqä qänaknä ipᅅqä äkunmäkᅅuwi.

22 Quuvqä heqiyqä, Jerusälemä iu äpmamiᅅuwä iqua, iinᅅqä qätä äwipiysi, qu Banäpasi ique, Andiyokänᅅqä ändowatkuwi. 23-24 Iqu ämaqä äᅅguänänᅅu eä, iqueqä quuvqä heqiyqe yänänäqᅅqä etaᅅᅅi, Dᅅä Äᅅguä Iqu iqueni, kuapänä ämunmiᅅqᅅe. Inᅅi iqu äwäqe, Goti Hanjuwä Iqu, iquau ämitä, äᅅguä iwimäkqanᅅi äqunäqetaᅅi, aqvänä itä, qu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä yänänäqᅅqä eqiyäpu pmeᅅᅅqä iinᅅqᅅe, iquauqä kᅅuä indqänᅅqᅅe, äwivauqumuatkqe. Inᅅani ämaqä kuapänä, Naqä Iqutä guä ämänᅅuwi.

25 Inᅅani Banäpasi iqu, anä-himqä Tasuᅅinᅅqä, Soli iquenyqä qävqä ikitᅅqä äukqe. 26 Ämoqumueqe, iqu Andiyokänᅅqä ätuma äpätä, quväukuä hᅅqueni, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenᅅqä aqvä iqi äqänmiᅅuwä iquatä, anä äpmamiᅅuwi. Iqi äpmayi, iquaqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukᅅui, ämaqä kuapänänä iu ämotquamiᅅiyi. Andiyokä pmeqä iqua, ämaqä quuvqä heqiyqä iquauᅅqᅅe, “Kraisi Iqueqä yoqä-tänä-quayqe” iqua-ganä ätipäqäkuwi.

27 Inᅅani hiᅅuä-tqä hᅅqua, Jerusälemä iu äväma, Andiyokä iunᅅqä äwokuwi. 28 Iu ätimäupiyi, iquatanä hᅅqu, iqueqä yoqe, Akipasi iqu, pämä ätqäuqe, Dᅅä Äᅅguä Iqu kᅅuä vqanᅅi, anä-himqä eeqänänä iu, buayä dä naqänänä timäuniqenᅅqä awä ätukqe. (Buayä dä naqänänäᅅi, Klotiusi iqu qua eeqänänä iu miqä pmetanᅅa, ätimäukqe.) 29 Quuvqä heqiyqä iqua, Akipasi iqueqä kukᅅui qätä äwipiysi, kukᅅuä naqä-hᅅqunä tii ätkuwi. “Tatqä-guäka Jutiya iu äpmeᅅuwä iquauᅅi, ne yätamäkkqä

ävätanä, mbqä väwqatatuñquä, aquvä qiyatuñqueqä.” E ätpiyi, qu hñqunä-hñqunäni, iquauqä mbqä iwäsäupu, äwikuwi. ³⁰ E imäkäpiyitanä, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, äväwatkuwi. Iquaqu äma äwiyi, quuvqä heqiyqä iu miqä iquau, äwikiyi.

12

Qu, Jemisi ique pizqä äpäsäpu, Pitä ique guä äpmuatekuwiñqä

¹ Inğanä, hiunji naqänänä, bretqä qo matäuqänğanä, qua Jutiya iu miqä Heroti iqu, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä hñquau, quvqä itquetñqä ikqe. ² Iqu tquanä, qu Jemisi, Jonä iqueqä kätä-känqueqenä, ipäqäyuniä pizqä qe äpäkuwi. ³ Heroti iqu, Israitqä iqua, iqu ii imäkqanqenqä aquvänä iqanqä äqunäqe, Pitä ique-pqe a kiqätñqä ätukqe. ⁴ Iqu iinä imäkäqe, ique guä äkiqiyäutä, qu iquenä, ique-iqueqä ätqäuisäpu mipñqä, mäkä-iqä 16 iquauqä* hipa iu äwikqe. Heroti iqu, kñuä tiinä indqänqä. “Hiunji naqänänä Pasopa iqu timäunqiyä. Hiunji iqu, ae äpäwqanğanä, nyi, Pitä ique itmetmä, qokä-apäkä iquauqä hiñuä iqi, kukñuä mitmqeqä.” ⁵ Inğanä Pitä iqu, anju guä pmetanqä, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu, ique yätamakqä vätnqä, tääqä ätqämanminjuwi.

Enätqä hñqu, Pitä ique, yäpaqänqisa ätuma äukqenqä

⁶ Hiunji Heroti iqu, Pitä ique kukñuä mitätñqä iqu timäutñqanğanä, heatqänğanä, Pitä iqu mäkä-iqä hñquaquiñqä awä iqi, hiqäqä guä hipa inqä-inqisa äqäyänä witänqä, mäkä-iqä huiziqua, anä hänaqeu hiñuä äqunyinyä, yäpaqä mänqisa ätqäuminjiyi. ⁷ Inğanä maqänänä, Naqä Iqueqä enätqä hñqu ätimäuqanqä, guä kiqiyäueqä anä yäpä inqisanä, we qe äunqä. Enätqä iqu, Pitä iqueqä yawä iqi ptqä äpäsätä ävauqumuatäqe, tiinä ätukqe. “Si pämä maqänä tqävä!” I tquanqä, guä iquaqu iqueqä hipa iu äqiyänminqä, qua mäni ewasqiyäukqe. ⁸ Inğanä enätqä iqu, “Tqä aquvä ämäyätänä, tqä yukä ämuasmänqä, muasmävä” ätukqe. Iqu iinä imäkqanqä, enätqä iqu, “Tqä gquä quäuqe, ämipnätänä, nyi qänaki nyivändiyä!” ätukqe. ⁹ I tquanqä, Pitä iqu, anä hiqñqä iquenä ävämanä, enätqä ique qänaki qe äwivändkqe. Nätmatqä enätqä iqu imäkkqenqä, “Ii naqä-qakuiqä” kñuä mämeqä itä, “Tä, wätqä äqunänänä” kñuä indqänqä. ¹⁰ Iquaqu, qñqanä hñquaquinä, mäkä-iqä hiñuä äqämbu ätqäuminjuwä iquau maqñqä ämäwqätäyi, täkñä qñqanä yänänäqñqä, guä kiqiyäueqä iuta, anä-himqä dunqä uwqänqä ique timäuqanqiyänqanä, qñqanä iqu kiqä-kiuä äutänqä. Iquaqu yäpaqä mänqisa äwiyi, hänaqä hñqueu äwiyi, maqänänä enätqä iqu, Pitä ique äväma äukqe.

¹¹ Inğanä Pitä iqueqä kñuä indqänqä, ätnänä iqi wimeqanqä, iqu tiinä ätnqä. “Nyi näqñqä tänganä eqänä. Ii naqä-qakuiqä. Naqä Iqu, Iqueqä enätqä ique ändowatätä, nyi Heroti iqueqä hipa du pmetanqä anqumä indmeqiyä. Nätmatqä, Israitqä iqua inyimäkñqä kñuä indqänqä, mänyimeqä yätñqä diñqä, indmeqiyä” ätkqe. ¹² Iqu näqñqä e ämeqe, Mäliya, Jonä Makä iqueqä känäwqä anä iunqä äukqe. Inğanä iyyqä anä iunä, ämaqä kuapänänä, Naqä Iquenyqä tääqä ätäpu äpmaminjuwi. ¹³ Pitä iqu yäpaqänqisa ätqäua, anä qñqanä ptqä qäyätqätanqä, apäkä wäunjuä imäkqä hui, iyyqä yoqe Rota, ii qñqanä wutemätä äpkqe. ¹⁴ Ii Pitä iqueqä manä qätä äwiyätä, aquvänä itäqä-qe, qñqanä mäwuteyqä itä, anqumä maqänä äyäqe, “Pitä iqu äpätä, anä qñqanä-tänä täqi ätqäunä” ätukqe.

¹⁵ Kimanä qu, “Si qämä-qämä inyä” ätukuwi.

Ga, ii yänänäqñqä qe ätukqe. “Naqä-qakuänä etqänä. Iqu täqi ätqäunä.”

Ga qu, “Ii, iqueqä enätqä iqueqä” ätukuwi.

* **12:4** Qu aquväqñqä tquaqui-tquaqui imäkminjuwä iqua, hea ique-iquenä, hñquaqui-hñquaquinä iqua, iquä anä äpmaminjuwi.

¹⁶ Qu e tätqätanġuwänġa, Pitä iqu anġa qnġanġa ptqä yqänä äqämiŋqe. Qu anġa qnġanġa äwuteyäpiyanġani, ique hiŋuä äqumbiyi, yäunjuä naqä-qakuänä ikuwi. ¹⁷ Inġani iqu, qu kukŋuä matqä qanyä pmapnġä hipaetanä imäkätä, tiŋjä ätukqe. “Guä äkiqiyäuenjiyquwä anġa duta, Naqä Iqu iŋjä-iŋjä imäkätä, ändma äpqiyä. He Jemisi† iquesä, tatqä-guäka iquautä, awä tupŋqeqä” ätukqe. Iŋjä ätuäqe, Pitä iqu iquau ävämaŋi, hŋqäqinyqä äukqe.

¹⁸ Zinuitäŋi, Heroti iqueqä ämaqä mäkä-iqä iqua, Pitä iqu aanqä äqumbiyi, yäunjuä ipu, “Tä änääŋawä?” ätŋguwi. ¹⁹ Inġani Heroti iqu, Pitä iquenyqä qävqä ipnġä ätukqe. Qu iqueni, mämäqumueqä iqanġuwänġa, iqu ämaqä Pitä ique guä kiqiyäueqä anġa iu ämimiŋuwä iquau, kukŋuä ämitätä, “Iquaunġi, pizqä päkpiyä” ätukqe. Qänakndanġi, Heroti iqu qua Jutiya äväma, anġa-himqä Sisariya iunġä äquveqätä, iu äpmakqe.

Heroti iqu äpäkonġqenqä

²⁰ Inġani Heroti iqu, ämaqä, anġa-himqä Tayä pmeqä iunġätä, Saitonä pmeqä iunġätä, äwqä tnänä äwinymiŋqe. Qu, qua Heroti iqu ämimiŋqä iutanġa ymisänä ämepu änmiŋuwinqä, kŋuä indqämbiyi, aquvä äqänäpu, iqutä kukŋuä tŋŋqä äpkuwi. Qu ätimäupiyyi, Blastusi, Heroti iqueqä anġa hiqaqä wiqä iu miqä iqutä, äwqä naqä-hŋqunä imbŋqä kukŋuä ganä ätukuwi. E imäkpiyyi, qu Heroti iquenyqä äwäpu, iqu iquaunġä äwqä hanuä winyätŋqä yatŋqä äwikuwi.

²¹ Inġani hea, Heroti iqu atäunjuä ikqeunġi, iqu ämaqä miqä iquauqä gquä äŋġuänänġi ipnätä, zä-hawä äŋġuänänġä iqueqänä pmeqeu äpmeqe, ämaqä iunġi, kukŋuä naqänänġä ätukqe.

²² I tquanġanġi, qu manġa tiŋjä ätkuwi. “Manġa tä, ämaqä hŋqeqä manä, goti hŋqeqeqä.”

²³ Qu e tätqätanġuwänġanġi, Heroti iqu qätä äwiyäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mämamäuqä iqanġqenqä, maqänänġi, Naqä Iqueqä enätqä hŋqu, ique qui imäkkqe. Qui e imäkqanġa, piweqä hui, ique äŋġanġuwänġa, iqu qe äpäkonġqe.

²⁴ Naqä Iqueqä kukŋui, wäunjuä yänänäqŋqä itŋqänä imäknätä, anġa-himqä im-imä wätŋqä imäkŋqeqe.

²⁵ Inġani Banäpasi iqutä, Soli iqutä, iquaquiyqä wäunjuä Jerusälemänġi qäpu iyi, iqi ävämaŋi, anġa-himqä Andiyokä iunġä, anġumä qe äukiyyi. Iqi ävämesiyänġanġi, iquaqu Jonä Makä ique, anä ätuma äukiyyi.

Poli iqueqä qanġa hiŋuiqä ikämiŋqenqä (13:1-14:28)

13

Qu Banäpasi iquesä, Soli iquesä, wäunjuänqä atäunjuä ikuwiŋqä

¹ Ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä Andiyokä iu aquvä äqänmiŋuwä iquauqä awä iqiŋi, Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqä hŋquatä, näqŋqä-vqä hŋquatä, anä äpmamiŋuwi. Hŋqu, Banäpasi ique. Hŋqu, Simiyonä, ‘Hiawiqueä’ ätmiŋuwä ique. Hŋqu, Lusisi, anġa-himqä Sairini iutanġa ique. Hŋqu, Mänainä, Heroti iqutä ymeqänġa anä ikämanqä imiŋiyitanġi, näueqä yqänä imäkŋga äumiŋiyä ique. Itaŋga hŋqu, Soli ique, iquayyi. ² Hiunġi hŋquenġi, iqua, Naqä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, buayä manqä pmetanġuwänġanġi, Dŋä Äŋġuä Iqu, iquau tiŋjä ätukqe. “Nyi, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, wäunjuinqä äteqeqä. Wäunjuä tä imäkiyŋqä, he iquaqui atäunjuä inä ipiyä” ätukqe. ³ Inġani, iqua buayä manqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäpu, iquaqui hipa haqeqä äwiyäpu, wäunjuänqä ändowatkuwi.

Banäpasi iqutä, Soli iqutä, Sapluŋqä äukiyyinqä

† 12:17 Jemisi iqu, Jisasi Iqueqä känġuequwi.

⁴ Inji Dnā Änguä Iqu, iquaqui dowatqangi, iquaqu anä-himqä Selusiya iunqä äquveqäkiyi. Iqi ätimäyi, yimba ätkamäusinyä, qua eqä-pnä awä iqinjä hñquenyqä, kiqä yoqe Saplusi, iunqä äquveqäkiyi. ⁵ Qua iunji, anä-himqä Salamisi iu ätimäupiyi, iquaqu, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iu ikisinyä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, awä ätuäkäminiyi. Iquaqui yätamakqä vätnqe, Jonä Makä ique ätuma ikäminiyi.

⁶ Saplusi iunji, iqua, qua eeqänänjä iu qanjä ikipu, anä-himqä Paposi iunqä äukuwi. Iqinjä iquaqu, ämaqä Israitqä paaqä huitanjä-huitanjä imäkätä, hinuä quanqä-tqä hñque äwimakiyi. Iqueqä yoqe, Banjisasi ique. Iqu paaqä imäkminqenqe, Grikä iquauqä anä-kukñuä tqä iqua, iquenyqe, “Elimasiuä” ätminjuwi. ⁷ Ämaqä iqu, ämaqeu miqä kinqanänjä Sengius-Paulusi iqutä, anä äpmaminiyi. Iqu ämaqä kñuä änguä dinä indqänqä ique. Inqanjä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä wiyätñqä wiñqangi, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, täaqä ätuätumakqe. ⁸ Injä etangi, paaqä imäkqä Elimasi iqu, ämaqeu miqä iqu Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätñqä mäwiñqangi, iqu Banäpasi iqueqätä, Soli iqueqätä, wäunjuä qui imäkätñqä ikqe. ⁹ Inqanjä Dnā Änguä Iqu, Soli iqueni, kuapänä ämungqe. Iqueqä yoqä huizi, Poli* ique. Dnā Änguä Iqu, kuapänä munganga, iqu Elimasi ique, hinuä yänänäqñqä äqunä, tiinjä ätukqe. ¹⁰ “Suqä quvqä eeqänänjitä, quanqitä, manqä äkmnänä. Si suqä änguä eeqänänjä iuqä mäkä-hunqä-quki eänä-qae, Setänä iqueqä ymeqä iqukiyqä. Naqä Iqueqä hänaqä jänänjä iunji, qui imäkñqä itqänjinyä. Suqä iinjä mäwquatämäuqe, sunqä itqänjinyä? ¹¹ Qätä nyiyä! Täñqanjä Naqä Iqu kima ktapätä, tqä hinui hea kuwimäkqanga, si mäptqe, hinuä mäqunquä yakuinä pmatñqinyä” ätukqe. Poli iqu iinjä tquanqä, maqänänji, qaquvqä enqä-panji, Elimasi iqueqä hinuä iunji, hea qe iwimäkkqe. Inqanjä ique a ämasquämbñqä asusua ikäminqe. ¹² Ämiqä naqä iqu, nätmätqä tä timäuqangi hinuä äqunäqe, inqanjä iqu, Naqä Iqueqä kukñuiñqä, kñuä kuapänä indqänätä, iquenyqä quuvqä eqäkqe.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, qua Pisindiya iu äpmakiyinqä

¹³ Inqanjä Poli iqutä, ämaqä, iqutä anä äpmakuwä iquatä, Paposi ävämanji, qua Pambiliya-tänjä inginyqä, anä-himqä Peeka iunqä yimba äukuwi. Iqisanji Jonä Makä iqu, iquau ävämanji, Jerusälemänqä anqumä äukqe. ¹⁴ Qu Peeka ävämanji, qanjä äupiyi, qua Pisindiya-tänjä iu, anä-himqä Andiyokä ätimäukuwi. Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqangi, qu, Israitqä iquauqä anä aquväqñqeu äpaquväpu, quamä qe äpmakuwi. ¹⁵ Qu e pmetanquwänqä, hñqu, bukä, kukñuä-suqenqä äqäkqeu a täuqanga, ga hñqu, bukä, Goti Iqueqä kukñui hinuä-tqä iqua äqäkuwä iuta a ätäukqe. Inqanjä anä aquväqñqeu miqä iqua, ämaqä hñque, Poli iquesä, ämaqä iqutä anä äpmaminjuwä iquautä, tiinjä tuätñqä ätukuwi. “Nqä nyämaqäuä, he ämaqä iuqä äwqe, yänänäqñqä imäkñqä kukñuä-tänjuenä etanqutqe, he awä tñqeqä.”

¹⁶ Inqanjä Poli iqu pämä ätqäuqe, qu kukñuä matqä pmapñqä, hipa itä ämenjä ämitä, tiinjä ätukqe. “He ämaqä Israitqä iquendä, ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmeñuwä iquendä, qätä nyipiyä. ¹⁷ Israitqä iquauqä Goti Hanjuwä Iqu, neqä atqä-awäkaunji, Iqueqä ämaqä hipñqä ätekqeqä. Qu Isipä iunji, ämaqä yakuä pmeqä enqä-panjä pmetänquwänqä, Iqu imäkqangi, qu kuapänä eqiyämanguwiqä. Qänakndanjä Isipä iutani, Iqueqä yänänäqñqä iuta itmakqeqä. ¹⁸ Iqu e itmeqanga, qu quväukuä 40, anä avqñqä iu pmetanquwänqä, Iqu iquauqä suqä hñgisana iqetani, hanjä-iqä ämakmanminqeqä. ¹⁹ Inqanjä qua Kenanä iunji, hueqä-himqä kui-kui 7 äpmakäwätanquwä iunji, Goti Hanjuwä Iqu qui imäkätä, iquauqä quae Israitqä iquauqä wimänätñqä qe äwikqeqä. ²⁰ Nätmätqä eeqänänji e imäkätqätanga, quväukuä 450 inä äpäukqeqä. Iqu qua ae äväqe, qänakndanjä Iqu ämiqä naqä

* 13:9 Yoqä Poli, ii Grikä iquauqä anä-kukñuiyi. Yoqä Soli, Israitqä iquauqä anä-kukñuiyi.

yakuinä mipnqä iquau äteqa äuminqe. Iqu iinj, Iqueqä kuknui hinuä-tqä Samueli iqu pmetqänqanqä iminqe.

²¹ Inqanji qu Samueli iqueni, tii ätukuwiqä. ‘Ne ämiqä naqä hñqueqä yäpä iqi näweqä pmetatunqänä, si ämaqä hñque atäunüä isñqeqä.’ Qu e tquanquwänga, Goti Hanjuwä Iqu, Soli ique ätekqeqä. Iqu Kisi iqueqä ymeqä eä, awiqu Benjämenä iquesanä ique. Soli iqu iquaunji, quväukuä 40 iunji ämiminqeqä. ²² Goti Hanjuwä Iqu Soli iqueqä ämiqe, huätä ämamäutä, iqueqä anä metnqe, Dewiti ique-mända ätekqeqä. Iquenyqe, Goti Hanjuwä Iqu awä tiinjä ätukqeqä. ‘Nyi Dewiti, Jesi iqueqä ymeqä iqueni, hinuä ae äqunänqeqä. Iqueqä qeqä-quuvqä iunji, Nyaqä enqä-panä eä, iqu Nyi änyinänqä dunä imäkquäniqeqä,’ ätukqeqä” ätukqe.

²³ “Iqu hinuiqänänji kuknuä guä ämäsäutä ätkqä-pa, Israitqä-qune hängä anqu inemäkäqumuatetnqä diñqe, Dewiti iqueqä hueqä-himqä ekuwä iutanä hñque ändowatkqeqä. Ämaqä Iqu, Jisasi Iqueqä. ²⁴ Jisasi Iqu wäunüä mipäqiyqä änä etanqanji, Jonä iqu Israitqä eeqänänjä iquaunji, knuä äkunmäknäpu, asnä qämbnqä awä ätuminqeqä. ²⁵ Jonä iqu, iqueqä wäunui qäpu imäkätñqä itäqänqanji, iqu tiinjä ätukqeqä. ‘He knui, äänä hiyqiyä? Nyi tqunqä? Nyi ämaqä, he hinuä äqämbu äpmeñuwä iqunä, hmanjqä. Inäqe, he qätä nyipiyä! Ämaqä Hñqu, nyinyqä qänaki änä äpäniqeqä. Iqueqä yukä ämuasmänqä gue, nyi meweqä yimniqeqä. Nyi ämaqä äñgunä hmanjqä,’ ätukqeqä” ätukqe.

²⁶ Poli iqu tiinjä inä ätukqe. “Nqä nyämaqäüä. He Aprähämä iquesa eqiyämanquwä iquendä, itanqa he ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmeñuwä iquendä, kuknuä hängä anqu inemäkäqumuatetnqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu nenyqä ändowatkqeqä. ²⁷ Jisasi Iqu qua iu pmetanqanji, ämaqä Jerusälemä iu pmeqä iquatä, iquauqä ämaqä naqä iquatä, Iquenyqe näqnqä äñguänänji maeqä imiñuwiqä. Itanqa Goti Iqueqä kuknui hinuä-tqä iquauqä bukä iuta, hiunji hapä pmeqä ique-ique a ätäuminjuwä-qe, qu iinqä-pqe näqnqä äñguänänji maeqä imiñuwiqä. Iinjä dutanji, qu ‘Ämaqä Tqu äpäkonätñqeqä’ ätukuwä iunji, Goti Iqueqä kuknui hinuä-tqä iqua äqäkuwi, naqä-qakuä imäkkuwiqä. ²⁸ Qu Ique pizqä päkpñqe, Iqueqä suqä quvqä hui, mämäqumueqä ipiyä-qe, ämaqä naqä kinganänjä Pailoti iqueni, iqu äpäkonätñqä diñqä kiquätmä äwikuwiqä. ²⁹ Qu nätmätqä eeqänänji, Goti Iqueqä kuknui hinuä-tqä iqua, Iquenyqä hinuiqänä äqäkuwä-pa imäkpiyi, Iqueuä huiwi zä-huätatä hunätanqgeta ämepu, äma äwäpu, qua äptekuwiqä. ³⁰ Iqu ae äpäkonqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu anqu ävauqumuatkqeqä. ³¹ Huinji kuapänänjä iunji, ämaqä, Galili äväma Jerusälemänqä Iqutä anä äukuwä iquaunji, Iqu äwimeqisminqeqä. Tänganji ämaqä iqua, Israitqä iquaunji, Iquenyqä kuknuä awä ätuätqänäüä. ³²⁻³³ Kuknuä äñguä we-hunqä-tänji, ne awä tiinjä etqunä. Kuknuä, Goti Hanjuwä Iqu guä ämäsäutä, awiqukuau ätukqeunji, iinj naqä-qakuä imäkätä, awiqukuautanä hueqä-himqä iqune yätamäkqenqä, Jisasi Ique anqumä ävauqumuatkqe. Iinqe, apqä hñquaqunä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui tiinjä äqänänä.

‘Nqä Ymeqä Iqukiyqä, Nyi tänganji Tqä Tniqunä eqänä.’†

³⁴ Goti Hanjuwä Iqu, Jisasi Ique qua pteqeta anqu ävauqumuatkqetanji, Iqu anqij mäwqä itä, pizqä miqä iquänä. Iinqe Goti Hanjuwä Iqu tiinjä ätätä äqäkqeqä.

‘Nyi ämiqä naqä Dewiti ique äñguä wimäkmqä ätukqä-pa, Nyi heñi-pqä inä etätqänänä. Kuknuä iinj, huizi iquau ämäwqätäutä, qäyunä timäunqiyä.’‡

³⁵ Iqu apqä huiziunji, tiinjä-pqe ätätä äqäkqeqä.

‘Ämaqä, Si äteknä Iqu, pizqä yätñqä hinuinä maqunqä isñiqä.’§

³⁶ Dewiti iqu qua täu äpme, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqeunä qänaknä iqänjaqänäqe, äpakoŋgaŋga, qu iqueqä huiwi, kawäkiqua qua äptnäjuwä iu pteqanŋuwäŋga, pizqä qe ikqeä. ³⁷ Inäqe Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qua iuta anŋu ävauqumuatkqä Iquenji, Iqueqä huiwi pizqä miqä ikqeä.

³⁸⁻³⁹ Nqä nyämaqäüä, iinqe he näqŋqä äŋguänänjä tiinjä hipŋqeä. Ämaqä Iinjä Iqueqä wäunüä dutani, ämaqeuqä suqä quvqe huätä mamäuqä iunqe, ne awä etätqänunä. Tiinjä-pqenqä näqŋqä äŋguänänjä hipŋqeä. Goti Hanjuwä Iqu henyqe, ‘ämaqä jänänänjuaiqä’ täniqä diŋqe, kukŋuä-suqä Mosisi iqu ätätä äqäkqeu qänaknä iquwi, hiyaqä suqä quvqe huätä mämaemäuqä yänqiyä. Inäqe, Ämaqä Iinjä Iqu, ämaqä, Iquenyqä quuvqä heqiyqanŋpqe, Iqu iquauqä suqä quvqä eeqänänji, huätä ämamäutä, ‘ämaqä jänänjuaiqä’ täŋqiyä. ⁴⁰ Inji Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqä iqua, nätmätqä quvqänänjinqä, ‘Äpäŋqiyä’ ätkuwi, he emeqänqä, hiŋuä äŋguänä äqunäpu wimasipiyä. ⁴¹ Qu tiinjä ätkuwiqä.

*‘He ämaqä äkasuwä tqä iquenä, hiŋuä qumbiyä! Nyi nätmätqä huitani, hiyaqä awä iqi imäkmqänä. Nyi nätmätqä imäkmqä iqanŋmdqenqä, ämaqä hŋqu etqanŋutqe, he iinqe, “naqä-qakuiqä” kŋuä mindqänqä ipŋqeä. Iinqe he yäunjuä ipu, qui imäkmbŋqäüä,’ ätkuwiqä” ätukqe.**

⁴² Poli iqu kukŋuä awä qäpu ätäqe, Banäpasi iquätä, yäpaqä mäŋgisa wiyŋqä uwqanŋiyänŋga, qu iquaqi tiinjä ätukuwi. “Hiunji hapä pmeqä huiziquenji, nätmätqä täŋqe, qe anŋu äquvepäsinyä, awä inä nasinyiyŋqeä.” ⁴³ Qu anjä aquväqŋqeunji ävämanji, Israitqä kuapänänjä iquatä, ämaqä huizi-pqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä qätä äwiyäpu, Ique qonjä anä woktäuqä iquatä, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, qänaknä äwivändkuwi. Inŋani iquagu, iquauqä kŋuä iunji, yänänäqŋqä imäkäsinyä, “He Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä nätmätqä äŋguänänjä hiŋginäwa etapätŋqeunä äpmeŋuwä-pa, asä iunä pmeqäpŋqä” ätukiwi.

⁴⁴ Hiunji hapä pmeqä huiziquenji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä qätä wipŋqä, ämaqä anä-himqä iutani, hatŋä aquvä qe äqänŋuwi. ⁴⁵ Aquvä iinjä qänŋanŋä äqumbiyi, Israitqä iqua, iquauqä äwqe äkasuwä ämunätä, Poli ique quvqä ätuäpu, iqueqä kukŋui mäŋdi äkittqäkuwi.

⁴⁶ Qu iinjä imäkqanŋuwäŋga, Poli iquätä, Banäpasi iquätä, zä miqä kukŋuä yänänäqŋqä ätukiwi. “Naqä-qakuiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä iunji, ye Iqueuä kukŋui, Israitqä iquenä ganä awä etqueä. He iqueuä kukŋui tuwä äwiyäpu, hiqä-hiuänŋqe, ‘Ne häŋä hea ique-ique pmeqe, änä mämeqä yanqunä’ ätätqänuwä-pa iquwinqe, he qätä yepiyä! Täŋganji ye henji, kukŋui awä maetqä, ämaqä hŋquau-mända tuenqueä. ⁴⁷ Goti Hanjuwä Naqä Iqu, hiŋuiqänä ätäänŋqe, täŋga ye sä äyatqi.

‘Nyi si Israitqä iqua qäyä hitqanŋi huiziuqä hiqi-tä-quki ikimäkqänä. Inji, ämaqä qua täu äpmeŋuwä eeqänänjä iunji, Nyi anŋi häŋä imäkäqumuatemniŋqä yätamäkqä vqä-quki, esŋqinyä†äyatqiyä” ätukiwi.

⁴⁸ Ämaqä Israitqä qäyä etanŋi huizi iqua, kukŋuä tä qätä äwipiyi, iquauqä äwqe äŋguänänjä winŋanŋga, qu Naqä Iqueqä kukŋuinqe, “Äŋguänänjiqä” ätmiŋuwi. Inŋani ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu häŋä hea ique-ique pmeqä mapŋqä ätekqä iqua, qu eeqänänji quuvqä eqäkuwi.

⁴⁹ Inŋani Naqä Iqueqä kukŋui, ämaqä, Pisindiya-tänjä inŋisa im-imä äpmamiŋuwä iqua, qätä äwikuwi. ⁵⁰ Inäqe Israitqä iqua, apäkä, yoqä naqä qonqä, Goti Hanjuwä Iqu qonjä äwoktäutqänuwä iquauqä äwqä iutä, anä-himqä iutani qokä naqä iquauqä äwqä iutani, äwivauqumuatkwi. Ga eeqänänjä iinjä iqua, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, quvqä itquepu, Pisindiya iunji huätä ändowatkuwi.

* **13:41** Hapakukä 1:5 † **13:47** Asayä 49:6

⁵¹ Inğanji iquaqu, anä-himqä Andiyokä iu ävämayingqä isiyänğanji, quwqä suqä quvqenqä kima äväsinyä, qua hinoqukuä, yukiu täka ämäkminqe, iqi äquveteqiyemä äukiyi. Iquaqu äwiyi, anä-himqä Aikoniyamä iu ätimäukiyi. ⁵² Itanğa, Andiyokä pmeqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminuwä iqua, Dnjä Änguä Iqu manğa munğanğa, aquvänä kuapänä iminuwä.

14

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Aikoniyamä iu äpmaminjiyinqä

¹ Inğanji Aikoniyamä iunji, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, suqä asä ii imäkäsinyä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä yäpä yängisa äpeyäsinyä, kukñuä awä ätukiyi. Iquaqu kukñuä änguä tquanğinyä äwipiysi, ämaqä kuapänä Israitqä hñquautanätä, ämaqä huizi iquautanätä, quuvqä eqäkuwi. ² I etanği Israitqä quuvqä maeqiyqä iqua, qu ämaqä huiziuqä äwqeuñi, äwivauqumuatqauñgua qu ämaqä quuvqä eqäkuwä iquauñqä äwqä quvqä imäkuwi. ³ Iinjä iqanğuwänğa, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, zä miqä iqi hñğanqä äpmanyä, Goti Hanjuwä Iqu ämaqeunqä äwinyätä, hñginäwa änguänänji vätnqenqä kukñuä awä ätuminjiyi. Iquaqu iinjä itqätanğiyänğanji, Naqä Iqu, iquaqu wäunüä ämaqä mimäkqänänjä hui imäkiyñqä yänänäqñqä ävätä, ämaqeunji, 'Iquaquvqä kukñui naqä-qakuiqä' ämotquakqe. ⁴ Inji, ämaqä anä-himqä iutanji, awänä äpatmbiyi, hñqua, ämaqä Israitqä iquatä, äwqä naqä-hñqunä inğanğuwänğa, hñqua, ämaqä kukñuä awä tuäkiqiyñqä ändowatkqä iquaqutä inğuwä.

⁵ Qänakndanji Israitqä hñquatä, ämaqä huizi hñquatä, iquauqä ämiqä iquatä, qu Poli iquesä, Banäpasi iquesä, quvqä itquepu, hikä päkñqä äwqä naqä-hñqunä inğuwä. ⁶⁻⁷ Iquaqu ii näqñqä ämayi, qua Likoniya-tänjä inğisanqä zä qe äukiyi. Likoniya inğisanji, iquaqu anä-himqä Listiyatä, Depetä, anä qäqinjä-pqä iunji, qanjä inä ikisinyä, kukñuä ängui awä ätuäkäminjiyi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Listiya iu äpmaminjiyinqä

⁸ Anä-himqä Listiya iunji, ämaqä hñqu, iqueqä yukä quvqä, yänänäqñqä maeqä, äpmaminqe. Känai, yukä quvqä-tänjä-que änyuekqenqä, iqu qanjä mäwqä iminqe. ⁹⁻¹⁰ Ämaqä iqu, Poli iqu kukñuä tqanği qätä äwiyä pmetanğa, Poli iqu hinuä yänänäqñqä äqunäqe, iqu änguä imänätñqä quuvqä eqiyätä iqanği äqunäqe, "Si pämä tqävä" haqeqäta ätukqe. Iqu e tquanğa, yukä quvqä iqu pämä yänänäqñqä ätqäuqe, qanjä ikäkqe.

¹¹ Inğanji, ämaqä kuapänänji, Poli iqu iinjä imäkqanği äqumbiyi, qu Likoniya pmeqä iquauqä anä-kukñui ätäpu, manjä tnänjä tii ätkuwi. "Goti hñquaqu, ämaqä enqä-panjä nenyqä äquvepqinyqä." ¹² E ätpiyi, qu Banäpasi iquenyqe, "Iqu goti Susi* iqueqä" ätkuwi. Poli iquenyqe, "Iqu ämaqä kukñuä tqä-qu etanği, iqu goti Hemesi iqueqä" ätkuwi. ¹³ Anä-himqä täknä qänätanğqä-tänjä iqinjä, Susi iquenyqä hiqäva-imäkqä anji ämätnminqe. Inğanji Susi iquenyqä hiqäva-imäkqä iqu, pälawä-yatqä itä, bulumäka qokä hñquautä, anä qñqanjuñqä äma äwäqe, qokä-apäkä iquatä, Banäpasi iquenyqätä, Poli iquenyqätä, hiqäva imäkanä-tpu ikuwi. ¹⁴ Banäpasi iqutä, Poli iqutä, nätmätqä tä imäkanä-tpu iqanğuwinqä qätä äwiyi, iquaqu yäunüä isinyä, ämuasmänqe äpisäsinyä, qokä-apäkä iquauä awä iqinyqä tnänjä äwiyi, tääqä yänänäqñqä tiinjä qe ätukiyi. ¹⁵ "Yeyämaqä iquenyä, he suqä tä, sunqä imäkqäuä? Ye ämaqä, he enqä-panjä quveyqä. Ye kukñuä änguä we-hunqä-tänji, awä tii etätqänueqä. He nätmätqä hñginqä iu qänaknä itqänuwä, huätä ävquatämäupu, Goti Hea Ique-ique Pmeqä Iquenyqä qänaknä ipiyä! Goti Hanjuwä Iqu, qäukuitä,

* **14:12** Ämaqä Grikä iquauqä goti qanğä iquautanä naqä iqueqä yoqe, Susi ique. Ga iquauqä goti hñquququeqä yoqe, Hemesi ique. Iqu quwqä goti eeqänänjä iquauqä kukñuä äma uwqä iqueyi.

quaetä, eqetä, nätmatqä eeqänänjä iu äwiñqetä, imäkkqeqä. ¹⁶ Hiñuiqändqä duta äpäñqeqe, täñga täsuänä. Iqu qokä-apäkä eeqänänjä iquauni, hiñuinä qunätanji, qu qänaknäñi, quwqä äwiñqä dunä imiñuwiqä. ¹⁷ Iinjä etanji, qu Iquenyqä mañqä ipñqeqe, Iqu zä mäpmeqä imiñqeqe. Oeyqä! Iqu hea ique-iqueni, qokä-apäkä eeqänänjä, he-pqeqe qäsänji, äñguä emäkätä, qäukuä yätutanji, piyä äyä etapätñqeqä. Iqu iinjä imäkätqätanji, ymisanjä äñguänänji äyä ätimäutñqeqä. Itanji, he buayä kuapä änäpu, heyaqä äwqä imä aquvänä ipñqä emäkätñqeqä” ätukiyi. ¹⁸ Qu iquaquinyqä hiqäva imäkñqä yänjä qänqanqä, iquaqu, iinjä äsuiyi, “oeyqä” ätuäsinyä, yänjä ämäwqänqanqiyi. Iinjä iqanjiyinqä, mimäqä ikuwi.

¹⁹ Qänakndanji, Israitqä Andiyokätanjä hñquatä, Aikoniyamätanjä hñquatä, Listiya iunqä äwäpu, ämaqä iqi pmeqeqä kñuä indqanqeqe äkunmäkpiyi, Poli iquenyqä hikä wapi ätnämäupu, “Pizqä qe äpäsqunä” kñuä indqänäpu, iqueqä huiwi eyqiyäma äpäpu, anjä-himqä iquenyqä täkñä qänätanqä yäpaqä mäñgisa ekuwi. ²⁰ E iqanqewä-qe, qokä-apäkä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämiñuwä iqua äppiysi, ique yäkutäma uwqiyqanqewänqä, iqu anqumä ävautä, anjä-himqä yäpä inqisa ekqeqe. Awiñqanji, iqutä, Banäpasi iqutä, anjä-himqä Depe iunqä qe äukiyi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Andiyokä iunqä anji äukiyinqä

²¹ Iqinjä iquaqu, kukñuä äñguä we-hunqä-tänji, awä tuätqätanqiyänqä, ämaqä kuapänänji, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. Qänakñi, iquaqu Listiya iunqätä, Aikoniyamä iunqätä, itanqä Andiyokä iunqätä anqumä äukiyi. ²² Anjä-himqä iquauni, iquaqu, quuvqä heqiyqä iquau yänänäqñqä iwimäkäsinyä, yänänäqñqä tiinjä ätukiyi. “He quuvqä eqiyäpu, yänänäqñqä pmepñqeqä. Ne Goti Hanjuwä Iqunä miqeu, yäpä inqisa yäniqä etanqä-qe, hanjä-iqä naqänänji, ämaqä iquauqä hipa iuta, ganä meniueqä” ätukiyi. ²³ Inqanji anjä-himqä ique-iqueni, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänmiñuwä iquau mipñqenqeqe, iquaqu ämaqä hñquau atäunqä ikiyi. E imäkiyi, iquaqu buayä mañqä äpmanyä, tääqä äsuiyitanji, Naqä Iquenyqä quuvqä eqämiñuwä iquauni, Iqueqä hipa iu äpmuatekiyi.

²⁴ Inqanji iquaqu, Pisindiya-tänjä iu qanä qäpu ikäyi, Pambiliya-tänjä inqä ätimäukiyi. ²⁵ Iqi ätimäyi, anjä-himqä Peeka iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui awä äsuiyitanji, anjä-himqä Ataliya iunqä äquveqäkiyi. ²⁶ Iqisanji iquaqu, Andiyokä iunqä yimba äukiyi. Ämaqä iqi pmeqeqe, hiñuiqänänji, iquaquini, Goti Hanjuwä Iqueqä qeiqinyänjä iunä äpmesinyä, wäunqä imäkiynqeqe, Iqueqä hipa iu äpmuatekuwä iquayi. Iquaqu wäunqä iinjä ae imäkiyi, Andiyokä iunqä anqumä äpkiyi. ²⁷ Iqi ätimäyi, quuvqä heqiyqä iquau tääqä ätuätumesinyä, nätmatqä, Goti Hanjuwä Iqu iquaquiyqä hipa duta imäkkqenqeqe, eeqäpnä awä ätukiyi. Iquaqu tiinjä-pqä inä ätukiyi. “Ämaqä Israitqä qäyä etanji huizi iqua-pqeqe, Iquenyqä quuvqä heqiyqäpnqä iinjeqe, Goti Hanjuwä Iqu hänaqä äwimeyqeqä” ätukiyi. ²⁸ Inqanji iquaqu, quuvqä heqiyqä Andiyokä pmeqä iquata, hiunji hatñä äpmakiyi.

15

Quuvqä heqiyqeu miqä iqua, Jerusälemä iu kukñuä ätñguwiñqä

¹ Inqanji Israitqä hñqua, Jutiyata äppiysi, quuvqä heqiyqä Andiyokä pmeqä iquau, näqñqä tiinjä äwikiwi. “He Mosisi iqueuä suqä iunji, qänaknä miqä ipu, hiqä huiwi häuä maktänqanqepqeqe, Goti Hanjuwä Iqu, anqumä metmeqä itä, hanjä memäkäqumuateqä yäniueqä” ätukuwi. ² Poli iqutä, Banäpasi iqutä, qätä iinjä äwiyi, kukñuä iinjä tquanqewä iquata, kukñuä mäkä naqänänjä äunmiñuwi. Qu ii imäkqanqewänqä, quuyqä heqiyqä iqua, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, ämaqä huizi iquautä, atäunqä äwikiwi. Itanji, ämaqä iinjä iqua, Jerusälemänqä äyäpu, ämaqä,

Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä huizi iquatä, hanä-iqä ique jänä imäkñqä diñqä, ätukuwi.

³ Quuvqä heqiyqä iqua, iquau e ändowatqanğuwänğa, iqua, Andiyokäñi äväma, Ponisiya-tänä ingisatä, Sämalıya-tänä ingisatä äwäpu, Israitqä qäyä etanğı huizi iqua, kñuä äkunmäknäpu, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwiñqä awä ätqäuminjuwi. Quuvqä heqiyqä qätä iinğä äwipiyä iqua, aquvänä ikuwi. ⁴ Iqua Jerusälemä timäuqanğuwänğa, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenğä iqi aquvä äqänminjuwä iquatä, iquauqä ämiqä iquatä, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, iquauñqä aquvänä ipu itmakuwi. Inğanı, Poli iğutä, Banäpasi iğutä, nätmätqä eeqänäñi, Goti Hanjuwä Iqu, iquaquiyqä hipa iuta imäkminğenğä, awä ätukiyi. ⁵ E tğuanğiyänğa, Parisitanğä quuvqä heqiyqä hñqua, ivatuwämbiyi, tiinğä qe ätukuwi. “Ämaqä Israitqä iqune qäyä etanğı huizi, quuvqä heqiyqanğuwä iquauñi, he iquauqä huiwi häuä äktäupu, ‘Mosisi iqueä suqeunı qänaknä ipiyä’ tquäpñqä” ätukuwi.

⁶ Itanğa, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä iquatä, kuknuä iinği jänä imäkñqä aquvä äqänğuwı. ⁷ Qu kuknuä kuapänä ae ätpiyi, Pitä iqu pämä ätqäuqe, tiinğä ätukqe. “Nğä nyämaqäüä, he näqñqeqä. Hiñuiqänäñi, Goti Hanjuwä Iqu, wäunjuñqä änewäsütä, nyi tiinğä ätenjikqeqä. Nyi, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanğı huizi iquau, kuknuä äñğüä we-hunğä-tänı, awä tuätqätanğmdi, qu qätä änyiyäpu, quuvqä heqäpñqänänğä. ⁸ Ämaqeüqä kñuä indqänğä imñi, Goti Hanjuwä Iqu näqñqeqä. Iqu Dñä Äñğüä Ique, ne änätapkqä-pa, ämaqä huizi iquauñi, inä äwikqeqä. Iqu iinğä imäkäqetanı, iquauñä-pqe itmetä aquvänä itäqenğä, äyä ämänätquakqeqä. ⁹ Iqu nesä, iquautänı, suqä huitanğä-huitanğä minetqeqä, asä inä inätquakqeqä. Iquauqä quuvqä heqiyqä iutanı, Iqu qu kiyä mamätqänğä, ne inemäkkqä-pa, hipñqä iwimäkkqeqä. ¹⁰ Inı hanğä-iqä atqä-awäkiquatä, nesä änä mämiwäuqänänğä iqu, he tanğänı quuvqä heqiyqä iquau wiwätanä-tpu iqäüä. Iinğä ipu, Goti Hanjuwä Iqueny, sunğä yamwiqä ävqäüä? ¹¹ Neqä quuvqä heqiyqä imñi, kuknuä tqu, naqä-qakuiqä. Ne, Mosisi iqueqä suqeü qänaknä iqetanı, hanğä miqumuatñqä yanğunä. Inğäqe, Goti Hanjuwä Iqu, nenyqä äwinyätä, nätmätqä äñğüänäñi, hiñğinäwa nätapqetanı, anğumä inätmetä, hanğä inequmuatätñqeqä. Iqu iquau iwimäkkqä-pa, ne-pqä asä inä inemäkkqiyä” ätukqe.

¹² Pitä iqu iinğä tğuanğa, ämaqä kuapänä, aquvä äqämbu äpmaminjuwä iqua, kuknuä matqä ipu, Banäpasi iquesä, Poli iquesä, qätä dinä äwipu, äpmaminjuwi. Iquaqu, wäunjuä ämaqä mimäkkqänänğä huitanğä-huitanğä di, Goti Hanjuwä Iqu, iquaquvqä hipa du vqanğı, iquaqu, ämaqä huizi iquauä awä iqisa imäkminğiyinğä, awä ätukiyi. ¹³ Iquaqu, kuknuä qäpu tğuanğiyänğa, Jemisi iqu, tiinğä ätukqe. “Tatqä-ğüäkenä, qätä nyipu! ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqu, hanğanğani, ämaqä huizi iquautanğä hui, anğü itmetä, Iqueqä ämaqä epñqä imäkätñqä, äwimakqenğe, Saimonä iqu, ae äyä ätqiyä. ¹⁵ Itanğa hiñğüä-tqä iquauqä bukä iunı, kuknuä asä inä ätätä äqänänä.

¹⁶ ‘Naqä Iqu, “Qokä-apäkä Dewiti iquesanı, qu namnä anğä hñqu, qua iqi ae äpäkkñğä enğä-pañä-quaeqä” ätqiyä. “Tiñä etanğı qänakndanı, Nyi anğü äpmänğani, anğä iqueqä nätmätqä qui imäkñätqe, Nyi änyä-hanğä imäkätmä, anı anğı mätmniqeqä” ätqiyä. ¹⁷⁻¹⁸ “Nyi ii imäkmanıñqe, qakui tiinğä. Israitqä iqua qäyä etanğı huizi iquautanı, Nyaqä ämaqä hipñqä tääqä ätukqä iqua, qu Naqä Iqunänğä qävqä nyipnuwänğeqä.” İi Naqä Iqueqä kukñuiqä. Nätmätqä iinğe, Iqu aınğani, ämaqä iqua näqñqä ipñqä ätkqeqä’ätätä äqänänä” ätukqe.*

¹⁹ Itanı Jemisi iqu tiinğä-pqä inä ätukqe. “Iinğe, nyi kñuä tiinğä indqänätqänğä. Ne, ämaqä huizi, iquauqä kñuä äkunmäknäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä äwätqänğuwä

* 15:17-18 Amosi 9:11-12; Asayä 45:21

iquaunji, hanä-iqä mäwqä pa ianä. ²⁰ Iinjä mimäkqä itaqe, ne iquaunqe, pipa iunä tiinjä qäyämawatuñqueqä.

Ämaqä hñqu, nanuä ämetä, goti quañgä iquaunqä hiqäva-imäkqe, nanuä ii Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqinjä kiyä mätqä-qae, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, suqä qokänqä apäkänqä iqe, mimäkqä pa ipnuwänqätä, nanuä ämaqä hiñuä a äkiyamäkäpu äpäkpqe, manqä ipnuwänqätä, itanğa nanuä häñeqä yqänänjä-tänji, manqä iqäpñqä, ätätanä qiyatuñqueqä.

²¹ Qaku tiñiqä. Hiñuiqändqä dutanji, qu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä eeqänänjä iunji, Mosisi iqueqä bukä, anä aquväqñqeunji a ätäupiyitanji, anä-himqä eeqänänjä iunji, qu iqueqä kukñui awä ätqa äpätqänjuwiqä” ätukqe.

Qu tuwanji, huiziquautanä quuvqä heqiyqä iquaunqä äqäkuwinqä

²² Jemisi iqu iinjä tqañğa, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqä iquau miqä iquatä, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä äqänmiñuwä eeqänänjä iquatä, kukñuä naqä-hñqunä imäkäpu, iquauqä ämaqä hñquaqui, atäunjuä ikuwi. Hñqu Jutasi, iqueqä yoqä huizi, Basäpasi ique. Huiziqu, Silasi iquvi. Iquaqui atäunjuä miqänğanji, quuvqä heqiyqä iquauqä awä iqisanji, ämaqä naqä äpmamiñiyi. Qu iquaqui atäunjuä ipiyi, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Andiyokä iunqä, anä wäpñqä ändowatkuwi. ²³ Iquaquvqä hipa iu, pipa hñqu, kukñuä tiñjätänjä ändowatkuwi.

“Hiunjinğanjqä. Ne ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiquatunquä ändowatkqä iqunesä, quuvqä heqiyqä iquau miqä iqunesänji, hiqä hita-hinğakoneyi. Ämaqä Israitqä iqune qäyä etanği huizi, quuvqä eqiyäpu, anä-himqä Andiyokä iutä, qua Siliya iutä, qua Silisiya iutä pmeqä iqenä, ne pipa tä henyqä äwäwqatqunä. ²⁴ Ne qätä tiñjä äwikqueqä. Nesanjä hñqua, henyqä äpäpu, kukñuä hanä-iqä etäpu, hiyaqä kñuä indqänqä dunji, qui emäkkuwinqä äwikqueqä. Iinjä imäkkuwä iquaunji, ne iinjä imäkpñqä mätquä ikqueqä. ²⁵ Qätä iinjä äwikqueñqe, ne äwqä naqä-hñqunä änyätanä, tiñjä ätqueqä. ‘Nesanjä hñquaqui atäunjuä itanä, iquaqu, Banäpasi iqutä, Poli iqutä, qunqä anä upñqä ändowatanä.’ ²⁶ Banäpasi iqutä, Poli iqutä, pizqä puäsqenqe, kñuä indqänäsiyä-qe, zä miqä isinyä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä kukñuä awä ätuätqänjiyinqe, ne iquaquinyqe, aquvänä iqueqä. ²⁷ Äwqä naqä-hñqunä änyätanä, iinjä ätanitanji, ne Jutasi iquesä, Silasi iquesä, henyqä pipa tquesänä ändowatqunä. Itanğa iquaqu, kukñuä asätä, iquaquiyqä manitanji inä hisiyñqinyqä. ²⁸ Dñä Äñguä Iqu, nesä pmetanği, ne kukñui naqä-huinyä imäkätanä, he hanä-iqä metapqä yatunquä diñqe, suqä hñquaqui-hñquaquinä iquaunqänä ätätanä äqiyqunä. ²⁹ Suqä iqua tiñji. ‘Ämaqä hñqu nanuä ämetä, goti quañgä iquaunqä hiqäva-imäkqe, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, nanuä häñeqä yqänänjä-tänji manqä ipnuwänqätä, nanuä ämaqä hiñuä iu äkiquwäqiyäpu äpäkpqe, manqä ipnuwänqätä, itanğa suqä qokänqä apäkänqä iqe, mimäkqä pa iqanğpiyä,’ ätätanä äqiyqunä. Inäqe, he suqä tquaunji äwimasiyquwi, äñguiqä. Ne kukñuä ätätanä, pipa äqiyquque, qäpiyqä. He äñguänä pmapñqä änenğiyä,” ätäpu äqäkuwi.

³⁰ Qu iinjä imäkäpu, iquau dowatqanğuwänğa, iqua äväma, anä-himqä Andiyokänqä äquveqäkuwi. Iqinjä, iqua quuvqä heqiyqä eeqänänjä iquau, aquvä ämaqiypu, pipa qe äwikuwi. ³¹ Qokä-apäki, pipa a ae ätäupiyi, kukñuä äñguänänji iquau yänänqñqä iwimäkätñqä iqanğqä iutanji, qu aquvänä ikuwi.

³² Inğanji Jutasi iqutä, Silasi iqutä, iquaqu hiñuä-tqä-quaquänä enyä, quuvqä heqiyqä iquau, kukñuä kuapänänji äväsinä, iquauqä äwqä iunji, yänänqñqä iwimäkmiñiyi. ³³⁻³⁴ Iquaqu hñğanqä iinjä imäkäsinyä, pmetanğiyitanji, quuvqä heqiyqä iqua, “Qe äwqä qeiqi-inqetä winyqä” ätupiyi, ämaqä, iquaqui ganä

ändowatkuwä iquaunqä, anjumä qe ändowatkuwi. ³⁵ Inğanı Poli iqtä, Banäpasi iqtä, Andiyokä iu yqänä äpmanyä, ämaqä kuapänänä huizi hñquatä, Naqä Iqueqä kukñuinqä näqñqä äväpu, awä ätqomanminjuwi.

Poli iqtä, Banäpasi iqtä, ändmäkñgiyinqä

³⁶ Qänakndanı Poli iqu, Banäpasi ique tiinjä ätukqe. “Ye anju äwäta, anä-himqä eeqänänä iu, hiñuiqänä Naqä Iqueqä kukñui awä ätuäkäminueä, yeqä tatqä-guäka iquau, nanyi-napqa iuau, hiñuä äqunäkeyä. ‘Qu anjuä pmetpiyä, quvqä pmetpiyä’ ta, näqñqä hienqänänäyä” ätukqe.

³⁷ Poli iqu iinjä tquanga, Banäpasi iqu, Jonä Makä ique itmetä, anä upñqä äwiñgqe.

³⁸ Poli iqu, “Ämaqä iqu, hiñuiqänänä, ye Pambiliyata äyävümetä, wäunjuinqä yesä anä mäwqä ikqä iquvqä. Iñinqe, iqu yesä anä mäwqä yänqiyä” ätukqe. ³⁹ Iquaqu nätmätqä täñqä äkasuwä kuapänä ätniyitani, ändmäkñgiyi. Iinjä iyi, Banäpasi iqu, Makä ique itmetä, yimba ätkamausinyä, qua eqä-pñä awä iqinjä, Sapłusi iunqä äukiyi. ⁴⁰⁻⁴¹ Inğanı Poli iqu, Silasi ique itmetä, äwiñqä iqanğiyänğanı, qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iqua, “Goti Hanjuwä Iqu, qenyqä äwinyätä, anğuanänä hiñginäwa qesapänqiyä” tquanguwänğa, iquaqu qua Siliya iutä, Silisiya iutä ikisinyä, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquväqñqä iquaunı, Poli iqu kukñuä ätuätä, yänänäqñqä äwikqe.

Poli iqueqä qanjä Äkaiyänqä ikäminqenqä (15:36-18:22)

16

Timoti iqu, Poli iqtä, Silasi iqtä, anä äukuwiñqä

¹ Poli iqu iqi qäpu ätuäkiqetani, iqu äwäqe, anä-himqä Depe iu ganä ätimäukqe. Huizi, anä-himqä Listiya iu ätimäukqe. Iqini quuvqä heqiyqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Timoti iquvi. Iqueqä känai, Israitqä iquautanä eä, ii Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iyyi. Iqueqä kaniqu, ämaqä Grikä iquautanä iquvi. ² Iqueqä suqenqe, quuvqä heqiyqä Listiya pmeqä iquatä, Aikoniyamä pmeqä iquatä, tiinjä ätminjuwi. “Timoti iqu, ämaqä anğuanänäueqä.” ³ Poli iqu, Timoti iqtä anä wiñqä wiñğanı, ique itmetä, iqueuä huiwi häuä qe äktäukqe. Israitqä ingisa äpmaminjuwä iqua, “Timoti iqueqä kaniqu, ämaqä Grikätanä iqueqä” näqñqä iinjä etanğuwinqä indqänätä, qu Timoti ique qätä wipnuwänqä, Poli iqu häuä i äktäukqe. ⁴ Iqi ävämapiyi, anä-himqä eeqänänä iu qanjä ikipu, kukñuä, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä iquatä, Jerusälemäta ätäpu tuwanuä äqäkuwiñqe, “He kukñuä iunı, qänaknä ipu pmetanğpiyä” ätuäpu, awä ätuäkäminjuwi. ⁵ Iinjä etanğı anä-himqä eeqänänä iunı, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä äqänminjuwä iqua, iquauqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqänänä ätimäutä, hiunji ique-iqenı, ämaqä hatnjä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, huizi iquau äwimaminjuwi.

Ämaqä Masendoniyatanä hñqu, Poli ique tääqä ätuätumakqenqä

⁶ Poli iqtä anä ikäminjuwä iquatani, Dñä Anğua Iqu, qua Eesiya-tänä ingisa kukñuä awä matqä ipñqä pmua iwimäkkqanğı, iqua qua Pälengiya iutä, qua Galesiya iutä ikäminjuwi. ⁷ Iqisanı iqua äwäpu, qua Misiya iu ätimäupiyi, qua Bitiniya iunqä wanä-tpu iqanğuwänğa, Jisasi Iqueqä Dñä Anğua Iqu, pmua iwimäkkqe. ⁸ Iqua Misiya mäpmeqä hämänä ämäwqätäupiyi, anä-himqä Troasi bunqä äquveqäkuwi.

⁹ Iqini heatqänğanı, Poli iqu hiñuä wätqä enqä-panı tiinjä äqunğqe. Ämaqä, qua Masendoniyatänä ingisa pmeqä hñqu ätqäuä, Poli iqueny tiinjä ätukqe. “Iyää, si eqä-pñä iu äqiyäkämäutnä, Masendoniyatänä iquene, yätamäkkqä nesñqä biyä.”

¹⁰ Poli iqu hiñuä iinjä äqunänqä diñqe, ne näqñqeqä, “Goti Hanjuwä Iqu, ne iquau

kuknjuä änguä we-hunqä-täni awä tuatunquä tääqä änatqiyä.” Näqñqä iinjä ämeni, ne Masendoniya du timäuatunquä diñqe, hänaqenqä qävqä maqänä ikque.

Letiya ii, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkqenqä

¹¹ Hänaqä ae ämoqumueni, ne yimba ätkamäutanä, Troasi ävämani, qua eqä-pñä awä iqiñä Samotresi iunqä jänä äukqe. Zinuitäni ne yimba iunji, anä-himqä Neapolisi iunqä äukqe. ¹² Iqisanji ne anä-himqä Pilipai iunqä qanä ekque. Anä-himqä iinjä iqueuni, ämaqä, Romä-tanä hñqua äpmapu ämimiñuwi. Itanqa qua Masendoniyatänä inñi, Pilipai anä-himqä naqänänä hñqunji. Anä-himqä iunji, ne hiunji hui äpmakque. ¹³ Itanqa Sämbatqä hiunji hapä pmeqänggani, ne, “Eqä manä nänji, ämaqä täqisanä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätqäñuwä iqiyyä” knuä indqänätanä, täknä äqänänqä yäpaqänggisa äwani, eqä manä iqi ätimäukque. Iqini, apäkä hiua aquvä qänätanqä äwimeni, ne iuatä anä äpmetanä kuknjuä ätumiñque. ¹⁴ Apäkä, ne kuknjuä tqanqque qätä änekqä hui, iyyqä yoqe, Letiya. Ii, anä-himqä Tayätila pmeqi eä, yuä hänesqä ämaqä mbqä ipñqä äma ikiqä iyyi. Ii, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäutñqä qonä woktäuqä iyyi. Goti Iqu iwimäkqanji, ii, Poli iqu kuknjuä tqanji äwiyätä, näqñqä änguä ämakqe. ¹⁵ Inñanji iisä, iyyqä anä iu äpmamiñuwä iquatä, asñä ämapiyi, ii neñi yänänäqñqä tiinjä änatkqe. “Hiyaqä knui, ‘Apäkä täsi Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqe, naqä-qakuiqä’ knuä hiyqanqutqe, he nyaqä anä täu äpaquväpu pmapñqeqä.” Ii yänänäqñqä natqanqa, ne iyyqä kukñui, qätä qe äwikque.

Qu Poli iquesä, Silasi iquesä, guä äkiqiyäuekuwiñqä

¹⁶ Hiunji hñqunji, ne Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqä iunqä wätqätanqwa, wäunjuä-wiyqä hinqinqä apäkä hui hänaqä awä iqi ämingqque. Apäkä iinjä, dnä huisäni eä, nätmätqä qänaknda timäuniqenqä awä ätmiñqe. Iinjä etanji, ii wäunjuä i imäkqanqgetani, iyyqä ämaqä naqä iqua mbqä kuapänä ämamiñuwi. ¹⁷ Äminanitanji, Poli iquesä, nesä, qänaki änavändä, tääqä tiinjä ätmiñqe. “Ämaqä tqwa, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä wäunjuä-wiyqä-qua epu, hänaqä, Goti Iqu ämaqe anqumä itmetä hñä imäkäqumuatqä iunqä etätqäñuwä iquaiqä” ätmiñqe. ¹⁸ Hiunji kuapänänä iunji, ii iinjä imäkätqätanqgeñqe, Poli iqu enyqä iäqe, hiqumuanä äwiyätä, dnä iqueni, “Nyi Jisasi Kraisi Iqueqä yoqeta äktqänä. Apäkä täsinji, si huätä vämayä” tqwanqa, maqänänji, dnä quvqä iqu qe ävämakqe.

¹⁹ Inñanji apäkä iyyqä ämaqä naqä iqua e äqumbiyi, ii wäunjuä imäkqanji mbqä ämamiñuwi, aanqä hiqanji näqñqä ämapiyi, qu Poli iquesä, Silasi iquesä, a äkiqätäpu, ququawä aquväqñqenqä eyqiyäma äwäpu, ämaqä naqä, anä-himqä iu miqä iquauqä hipa iu wipñqä ätuma äukuwi. ²⁰ Qu iquaqunji, ämaqä suqä quvqenqä jänä imäkqä iquauñqä ätuma äwäpu, tiinjä ätukuwi. “Ämaqä tqwaqu, Israitqetanä iquaquvqä. Iquaqu kuknjuä ätäsinä, anä-himqä täunji, hanä-iqä ämaiqinyqä. ²¹ Suqä Romätanä iqunenyqä pmua imäkñänqä iunji, ne iunä imäkätunquä awä änatätqäninyqä” ätukuwi.

²² Ämaqä iqi aquvä äqänguwä iqua-pqe, iquaquninyqä kuknjuä quangä tqanguwänqa, ämaqä jänä imäkqä iqua, iquaquninyqä qäki äquvätäpu, “Ämaqä tqwaqunji, hiqokä päkpiyä” ätukuwi. ²³ Qu iquaqunji, ptqä ququvqä äpäsäpu, guä äpmuatepiyi, guä pmuateqä anä iu miqä naqä iqueni, iqu iquaquninyqä hinuä äqunä, yänänäqñqä tqäutätñqä diñqe, kuknjuä yänänäqñqä ätukuwi. ²⁴ Iqu kuknjuä yänänäqñqä qätä äwiyäqe, iquaqunji, anä hiqñqä yäpä yänggisänä iu äpmuatetä, senqätä, ä zä-yänätä ämetä, iquaquniuä yuki, guä yänänäqñqä äkiqäyäuekqe.

Guä pmuateqä anju miqä iqu, quuvqä eqäkqenqä

²⁵ Heatqä quaesqänngani, Poli iqutä, Silasi iqutä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäsinyä, Iqueqä yoqä haqeqä ämamäusinyä, apqä ätqämanminiyi. Itannga ämaqä huizi iqua, qätä äwipu äpmaminjuwi. ²⁶ Inngani eekä naqänänjä hñqu, maqänä timäuqannga, guä pmuateqä anä iqu, vänyqä naqänänjä itä, qñqanjä qe äutänngäukqe. Ämaqä guä äpmaminjuwä iquauqä yukä hipa iu senqä guä äqäyänngäuminqce, qe ewasqänngäukqe. ²⁷⁻²⁸ Inngani ämaqä ämiqä iqu ävauqe, anä qñqanjä eeqänänji äutänngäwätanngi äqunäqe, “Ämaqä guä äqiyänänjuwi, zä qe äweqäuä” kñuä vqannga, iqueqä ipäqäyunitä iqueqä-kiuä päknmätä iqannga, Poli iqu tääqä yänänänqñqä tii ätukqe. “Si tqä-täuä qui mimäknqä panä. Ne eeqänänji-täqi äpmeñunä.”

²⁹ Poli iqu iinjä tqannga, iqu hiqi-tänqä tääqä ätuäqe, anä hiqñqä Poli iqutä, Silasi iqutä, pmetanngiyä iu tnänjä äpeyäqe, yäunjuä-yäunjuä itä, iquaquvqä yukä-tänjä iqi äpäknqce. ³⁰ Inngani iqu iquaquini, yäpaqä männgisa ätuma äpäwäqe, yatñqä äwikqe. “Ämaqä naqä iquaunngiyä, Goti Hanjuwä Iqu nyi anngumä indmetä, hänjä inqumuatätñqce, äänä imäkmqäwä?”

³¹ Iqu iinjä tqannga, iquaqu tiinjä ätukiyi. “Si Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyä. Si iinjä imäknqanngtqe, Goti Hanjuwä Iqu si anngumä ikitmetä hänjä ikiqumuatänngiyä. Itannga tqä anä iu anä äpmeñuwä iqua-pqeüä.” ³² Iquaqu iinjä äsuiyi, iquesä, iqueqä anä iu pmetannguwä iquautäni, Naqä Iqueqä kukñuinqä awä ätukiyi. ³³ Hea asä iinjani, iqu iquaqui itmetä, iquaquiyqä wätanqce asnjä äwqiyätä, maqänänji, iqutä, iqueqä ämaqä eeqänänjä iquatä, asnjä qe ämakuwi. ³⁴ Iqu iquaquini, iqueqä anä iunqä ätuma äwätä, buayä äwikqe. Inngani iqutä, iqueqä anä iu anä äpmaminjuwä iquatä, “Ne tänngani Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyqunä” ätäpu, yeeqä naqä-qakuänä ikuwi.

Poli iqu, kukñuä jänä imäknqä iquau äkasuwä ätukqenqä

³⁵ Zinuitänji, ämaqä kukñuä jänä imäknqä iqua, qu ämaqä guä äkiqiyepqä iquau miqä ique, “Si ämaqä tquaquini, huätä vquatawätiyä” tupñqce, ämaqä ämayukä-imanqä hñquau ändowatkuwi. ³⁶ Qu i imäknqannguwännga, ämaqä ämiqä iqu äwäqe, Poli iqueni, “Ämaqä kukñuä jänä imäknqä iqua, ‘Ämaqä iquaquini huätä dowatiyä’ ätäpu, ämaqä hñquau ändowatqäuä. Inji guä pmeqä anä täunji äväma, äwäsinyä, äwqä qeiqi inqä pmanyqä” ätukqe.

³⁷ I tqannga, Poli iqu, ämayukä-imanqä iquauni tiinjä ätukqe. “Ye, ämaqä Romätanjä-qoye qäyä etanngue, ämaqä kukñuä jänä imäknqä iqua, qätä qäyunä mäyeyqä ipu, ämaqä iuqä hinuä iqi äyapäsäpu, guä äyakiqiyäuquwiqä. Änäänjäwä? Tängani, ämaqe hinuä mäyaqñqä hitanngpi, yandowatpñqä äwiñngiyä! Oeyqä. Iquauqä-quwä äpäpu, yäpaqä männgisa äyätma upñqeqä” ätukqe.

³⁸ I tqannga, iqua äwäpu, ämaqä kukñuä jänä imäknqä iquau, iqueqä kukñui ätukuwi. Qu, “Poli iqutä, Silasi iqutä, Romätanjä iquaquiyqä” tqanngä äwipiyyi, zä ikuwi. ³⁹ Zä e ipiyyi, iqua iquaqui äwimepu, “Oänä, neqä suqä quvqenqä, qe äwqä tnänjä maqenqä pa inä” ätuäpu, yäpaqä männgisa ätuma äwäpu, anä-himqä äväma wiynqä diñqä, yatñqä äwikuwi. ⁴⁰ Itannga iquaqu guä pmuateqä anjuñi ävämanji, Letiyaqä anä yäpä inngisa äpekiyyi. Iqini, quuvqä heqiyqä iquau hinuä äqunäsinyä, iquauqä kñuä indqänqä iunji, yänänänqñqä iwimäkiynqä kukñuä hui ätukiyi. E äsuiyyi, iquaqu anä-himqä iunji ävämanji, qe äukiyyi.

17

Poli iqutä, Silasi iqutä, Tesälonaika iu äpmaminjuynqä

¹ Iqi ävämanji, Poli iqutä, Silasi iqutä, anä-himqä Ambipolisi iutä, Apoloniya iutä ämäwqätävi, anä-himqä Tesälonaika iu ätimäukiyyi. Iunji, Israitqä iquauqä anä aqväqñqä hñqu, ämätnminqce. ² Inngani Poli iqu, suqä hea ique-ique imäknqä-pa,

asä iinjä imäkätä, hiunji hapä pmeqä hñquaqi-hñquenä iquauñi, anä aquväqñqä yäpä yängisa äpeyätäqänğanji, Israitqä iquatä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqenqä ätminjuwi. ³ Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä quatinqä awä ätuätä, iquauä kñuä indqänqe, yänänäqñqä iwimäkminqe. Kraisi, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, hanä-iqä ämetä, äpakonätä, itanğa qänakndani, anğumä ävauniqenqä, kñuä äwiminqe. Iqu tiinjä-pqe ätukqe. “Jisasi, nyi Iquenyqä awä etqä Iqu, Kraisi, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Qäqueqä.” ⁴ I tquanğa, Israitqä hñqua quuvqä eqiyäpu, Poli iqtä, Silasi iqtä, quuvqä anä eqäkuwi. Itanğa Grikä iquauqä kukñuä tqä, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutanguwä iquautanätä, apäkä yoqä naqä qonqä iuautanätä, kuapänänä quuvqä anä eqäkuwi.

⁵ Inğanji, ämaqä Israitqä hñqua, qu e äyä iqanğä äqumbiyi, äwqä quvqä winğanğa, iqua, ämaqä suqä quvqä imäkqä, ququawä aquväqñqä iqi pmetanğuwä hñquatä, aquvä ämaqämbiyi, ämaqä anä-himqä iutanä iquauqä äwqeuñi, qe äwivauqumuatkuwi. E imäkpiyi, Jesonä iqueqä anä dunqä maqänä äupiyyi, Poli iquesä, Silasi iquesä, yäpaqä mängisa ätuma äwäpu, qokä-apäkä iquauqä hipa iu vanä-tpu, qävqä iminjuwi. ⁶ Inäqe, qu iquaquini, mämoqumueqä ipiyi, qu Jesonä iquesä, quuvqä heqiyqä huizi iquautänä itmepu, ämaqä naqä anä-himqä iu miqä iquauñqä eyqiyäma äwäpu, manä tiinjä ätukuwi. “Ämaqä qua eeqänänä iu qanä ikisinyä, hanä-iqä ämaeqiyä iquaqu äpäsinyä, täqi äpmeñinyqä. ⁷ Iquaquini, Jesonä iqu, iqueqä anjuñqä ätuma äwätä, ämiqämenä. Itanğa ämaqä eeqänänä tqua, ämaqä ämiqä naqä Sisa iqueqä kukñui tuwä äwiyäpu, hñgisana ipu, ‘Ämaqä Ämiqä Hñqu, inänjqä. Iqueqä yoqe, Jisasi Iqueqä’ ätqäuä” ätukuwi.

⁸ I tquanguwänğa, qokä-apäkä iquatä, ämaqä anä-himqä iu miqä iquatä, yäunüä ipiyi, manä hiñginäwa ätkuwi. ⁹ Inğanji ämaqä ämiqä naqä iqua, Jesonä iqtä, ämaqä huizi iquatani, kukñuä mitqä mbqä ipñqä imäkpiyi, mbqä ae iqanğuwänğa, qe ävquatäwatkuwi.

Poli iqtä, Silasi iqtä, Beliya iu äpmaminjiñqä

¹⁰ Hea ae eqanğa, quuvqä heqiyqä iqua, Poli iquesä, Silasi iquesä, anä-himqä Beliya iunqä ändowatkuwi. Iquaqu Beliya iu ätimäyi, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä yäpä yängisa qe ekiyi. ¹¹ Israitqä, Beliya iu pmeqä iquauqä suqe, anğuanä eä, Israitqä, Tesälonaika pmeqä iquauqä suqä iunji, tiñji ämäwqätäuminqe. Iqua, Poli iqueqä kukñuä qätä äwipiyyi, kiinjä äwinyätä, hiunji eeqänänä iunji, “Poli iqueqä kukñui, naqä-qakuätiyä, quanğätiyä” tpu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu qänatanğqe a ätäupu, iwäsäuminjuwi. ¹² Ii imäkpiyitanji, Israitqä kuapänänä hui, quuvqä heqiyqanğuwänğa, itanğa ämaqä Grikä yoqä-tänä iquautani, qokä-apäkä kuapänänä-pqe, quuvqä anä eqäkuwi. ¹³ I etanği, Israitqä Tesälonaika pmeqä iqua, Poli iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui Beliya iuta awä ätuminqenqä qätä äwipiyänğanji, qu anä-himqä iunqä äupiyyi, qokä-apäkä iqinjä iquauqä kñuä indqänqe, qui iwimäkäpu, äwqä tnänä iwimäkkuwi. ¹⁴ Ii imäkqanğuwänğanji, quuvqä heqiyqä iqua maqänänji, Poli iqueni, eqä-pñä-tänä ingi zä qe ändowatkuwi. Inäqe Silasi iqtä, Timoti iqtä, Beliya iu yqänä äpmaminjiyi. ¹⁵ Ämaqä, Poli ique ätuma äuminjuwä iqua, anä-himqä Atenisi iuta uwquatämäuqanğuwänğa, Poli iqu, Silasi iquenyqätä, Timoti iquenyqätä, tiñjä ätukqe. “Iquaqu, nyinyqä maqänä binyqä.” I tquanğa, qu anğu qe äukuwi.

Poli iqu, Atenisi iu äpmaminqenqä

¹⁶ Itanğa Poli iqu iquaquinyqä hinüä äqänä äpmeqänğanji, iqu Atenisi iu goti quanğä iquauqä ktqä huitanä-huitanä hikä zä-yänä ii, kuapänä tqäwäwatanği äqunäqe, iqueqä äwqe quvqä äwinğqe. ¹⁷ Äwqä quvqä i winğanğa, iqu Israitqä iquauä anä aquväqñqä iu, Israitqä iquatä, ämaqä Goti Hanjuwä Ique qonjä

äwoktäutqäñuwä huiziquatä, kukñuä anä ätminjuwi. Itanga hiunji ique-iqueni, iqu ququawä aquväqñqä iunji, ämaqä iqi pmetanguwä iquau äwimeqisätä, kukñuä anä inä ätminjuwi. ¹⁸ Iqu e ätäqisätäqäñgani, Jisasi Iquenyqätä, qua iuta anji vauqenqätä, ätuminqe. Ämaqä näqñqä-täñä hñqua, qätä i äwipiyyi, iqtä kukñuä tnäñä, mäkä enqä-panä äunjuwi. Hñqua, ämaqä Epikuliya* iutanä iquai. Hñqua ämaqä Stoeki† iutanä iquai. Kukñuä tnäñä ätäpiyänngani, hñqua, “Kukñuä huitañä-huitañä tqä iqu, änäännyä tqiyä?” ätkuwi. Itanga huiziqua, “Iqu goti huitañä iquauñqä ätqutiyä?” ätukuwi. ¹⁹ E ätäpiyitani, iqueni qoqonä Areopakusi‡ yätunqä, anä-himqä miqä iquauqä hinuä iqi tññqä ätuma ekuwi. Ätuma epiyyi, iqueni tiinjä ätukuwi. “Saqä kukñuä häñi, qokä-apäkiu ätunji, ne näqñqä metunquänä awä natiyä. ²⁰ Nätmatqä si ätñi, ii änyä-hänänäñiqä. Kukñuä tä, äänä tätätiyä? Kiqä quatinqe, ne näqñqä hiatunquä äneñgiyä” ätukuwi. ²¹ Atenisi pmeqä iquatä, ämaqä huizi äwimepu anä äpmaminjuwä iquatä, wäunjuä hui mimäkkä ipu, kukñuä häñinñqä aquvänä ipu, iwäsäupñqä kukñuä ätñgmanminjuwi.

²² I tqauñguwännga, Poli iqu, Areopakusi iu pmetanguwä iquauqä awä iqisanä pämä ätqäuqe, tiinjä ätukqe. “Atenisi pmeqä iquenyä, he nätmatqä eeqänänjä imäkätqäñuwä, goti iquauñqä kñuä indqänäpu, imäkätqätangä hinuä ae eeqänänjä. ²³ Nyi anä-himqä täu ikitmñgani, goti iquauqä ktqä näñi-mäñi ätqätepu, iinjä iquauñqä hiqäva imäkätqäñuwä, hinuä äqunänñeqä. Itanga hiqäva imäkätqäñuwä hñqueuni, tuwanjuä tii äqänänñeqä. ‘Tä, goti ne maqñqä iquenyqä hiqäva imäkpññeqä’ äqänätangi äqunänñeqä. Inji goti he maqñqä epiyyä-qe, qonä äwoktäutqäñuwä iquenyqe, nyi awä hitmqänä. ²⁴ Goti qua tä imäkätä, nätmatqä eeqänä qua täu äwinñqä Imäkkqä Iqu, Iqunä qäukuitä quaetä Miqä-qu eä, i etangi hiqäva-imäkkqä anä, ämaqe ämätppqä iunji, mämpmeqä itänñiyä. ²⁵ Hänä-pmeqätä, yunjuätä, nätmatqä eeqänänjitä, ämaqä iu vqe, Goti Hanjuwä Iqueqeqä. Iinjñqe, ne ämaqä iqune, nätmatqä hñqu imäkätanä vatunñqe, Iqu äwa äkinñqä itqätangikä? Aanñeqä! ²⁶ Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä hñquenyä imäkätä äpmuatekqetani, ämaqä eeqänänjä iqiyämetä, qua eeqänänjä iu im-imä äpmuatekäkqeqä. Qokä-apäkä eeqänänjä iuqä äpmapiyännganqätä, quwqä anä hiqñqenqätäñi, Goti Hanjuwä Iqunä iwäsäutä äpmuatekäkqeqä. ²⁷ Qokä-apäki, Iquenyqä qävqä iqa äpäpiyänngani, qu Ique ämoqumuapnuwänñqä imäkkqeqä. Iqu kinä nämä mämpmeqä eänä, nesä hñqunä-hñqunä äpmenä. ²⁸ Ne Ique änyanä, hänä-pmeqetä, qanä uwqetäñi, Iquesanä meniqueqä. Ämaqä hesanä apqä tqä imäkkqä hñqua, tiinjä ätkuwa-paniqä. ‘Ne iqueqä ymeqä iquneyqä.’ ²⁹ Inji ne Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä äpmenitani, Iquenyqe, ‘Iqu, golqä, silpa, hikä enqä-panä-queqe’ kñuä mindqänñqä yatunñeqä. Ne ämaqä iqune, neqä kñuä indqänqeta imäkätunquä-panä iinjä, hmanjñqä! ³⁰ Hinjuiqänänjä, ämaqä iqua, Iquenyqä maqñqä etanguwännga, Iqu quwqä suqä quvqenqe, kukñuä matqä iminñqe. Inñqe tängani, ämaqä qua eeqänänjä iunji, suqä quvqenqä womba ipu ävquatämäupñqä diñqe, Iqu kukñuä yänänäqñqä ätätqänä. ³¹ Ii quati tiinjñqä. Iqueqä suqä jänänänjä iuta, qokä-apäkiuqä suqä iwäsäuninñqe, Iqu hiunji hñque atäunjuä ae ikqeqä. Ii iwäsäuniqä diñqe, Ämaqä Hñque ae ätekqeqä. ‘Ämaqä Tqu, Qäqueqä’ ämänätquetñqä diñqe, Ämaqä Iqu äpäkonngani qua äptekuwiutani, Goti Hanjuwä Iqu anjgumä ae ävauqumuatkqeqa” ätukqe.

³² Ämaqä qua äpteqqä iuta anju vauqenqä tqangi äwipiyyi, ämaqä hñqua, Poli

* **17:18** Epikulia iquauqä kñui tiinji. Aquvänä itanä pmeqänñqe, ii nätmatqä naqänänjä-qae, ne yqänä imäkkqä uwquatuñqe. † **17:18** Stoeki iquauqä kñui tiinji. Aquvänä itanä pmeqe, nätmatqä naqä ma, ne hanä-iqä ämetanä-qe, äwqä hanuä änyanä pmetatunñqe. ‡ **17:19** Areopakusi i tiinji. Anä-himqä Atenisi ämiqä iqua, qoqonä Areopakusi iu aquvä äqänminjuwi.

iqueni, kuknuä quvqä tquaungua, hñqua, “Si qänakñi, kuknuä angi ttñqe, ne änenjiyâ” ätukuwi. ³³ E tquaunguwänga, Poli iqu qe äväma äukqe. ³⁴ Inğanj, ämaqä hñqua, iquenyqä äwäpu, quuvqä eqäkuwi. Iquautanjä hñqu, iqueqä yoqe, Diyonisisi ique. Iqu ämaqä ämiqä, qoqonjä Areopakusi iu aquvä äqänminjuwä iutanjä iquvi. Itanja apäkä hui, iyyqä yoqe Dämarisi, ii-pqe quuvqä inä eqäkqe. Ga qokä-apäkä huizi-pqe, quuvqä eqäkuwi.

18

Poli iqu, Korinä iu äpmaminjqenqä

¹ Qänakndani, Poli iqu, Atenisi iu ävämanj, anjä-himqä Korinä iunqä äukqe. ² Iqinj iqu, Israitqä hñque äwimakqe. Iqueqä yoqe, Akuila ique. Iqueni, kñnai qua Pondusi iu ämikqe. Anjä-himqä Romä iu ämiqä naqä Klotiusi iqu, “Israitqä iqua, anjä-himqä täunji huätä vämapiyä” tqanga, Akuila iqutä, iqueqä apäkä Presilaisä, iyaqu qua Itali iu ävämanj, anjä-himqä Korinä iunji, änyä qe ätimäusinyä äpmakiyi. Itanja Poli iqu, Akuila ique äwimeqe, iyaquiuä anjä iunqä äukqe. ³ Iqutä, iyaqutä, namnä anjä imäkqänqä näqñqä epiyä-qae, iqu, iyaqutä wäunjuä anä ipu äpmaminjuwi. ⁴ Itanja hiunji hapä pmeqä eeqänänjä iunji, iqu Israitqä iquauqä anjä aquväqñqä iunji, iquatä kuknuä anä ätminjuwi. Israitqä iquatä, Grikä iquatä, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqäpñqä iinqe, iquauqä kñuä indqänqä ävauqumuatätñqä ätuminqe.

⁵ Inäqe, Silasi iqutä, Timoti iqutä, Masendoniya iu äväma Poli ique wimeqangiyänga, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, hiunji ique-ique awä ätuminqe. Iqu Israitqä iquaunji, “Jisasi Iqu, Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqueqä” ätuätä ämotquaminqe. ⁶ I etangi Israitqä iqua, iqueuä kukñuinqä mäwinqä iqangi, ique quvqä tquaunguwänga, iqu hinoqukuä, ämuasmänqä iu täka mäkatangqe, ptä quväteqämä imäutä, tiinjä ätukqe. “He qui imäkmbqe, ii hiqä-hiuänjqä. Nyi ququvqe, maequnjqä. Tängani nyi kuknuä awi, Israitqä iquenä qäyä etanguti, hñquau-mända, tumqä umqänä.” ⁷ I ätuäqetani, iqu anjä aquväqñqä iu ävämanj, ämaqä hñqueqä anjä iunqä äukqe. Iqueqä yoqe Tilus-Jastusi ique. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäutñqä qonjä woktäuqä ique. Iqueqä anji, Israitqä iquauqä anjä aquväqñqä-tänjä qäqiqi ämätñminqe. ⁸ Anjä aquväqñqä iu miqä iqueqä yoqe, Krispusi ique. Inğanj iqutä, iqueqä anju äpmaminjuwä iquatä, quuvqä eqäkuwi. Itanja Korinä pmeqä kuapänänjä iqua-pqe, Poli iqueqä kukñui qätä äwipiyyi, qu quuvqä eqiyäpu, asnjä qe äqänjuwi.

⁹⁻¹⁰ Itanja heatqä hñqueni, Naqä Iqu, Poli ique wätqä enqä-panä äwimeqe, tiinjä ätukqe. “Anjä-himqä täunji, qokä-apäkä kuapänä äpmejuwä tä Nqeqä. Inji Nyi sitä anä äpmamä, ämaqä hñqu quvqä ikitquetñqe, hiñuinä moqunqä imqänä. Inji, si zä miqä, manjä matqä mäpmeqä, kuknuä awä tquaunginyä” ätukqe. ¹¹ Itanja Poli iqu Korinä iunji, quväukuä hñqunä itanja qanji 6 inä äpme, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqä ämotquaminqe.

¹² Iinjä etangi, Galiyo iqu qua Äkaiya iu mitqätangani, Israitqä iqua, kñuä naqä-hñqunä indqänäpu, Poli ique äpäsanä-tpu ipu, kukñuänqä ätuma äwäpu, Galiyo iqueni tiinjä ätukuwi. ¹³ “Ämaqä tqu, qokä-apäkä iunji, qu neyaqä suqä iunji hñgisana ipu, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe, haqeqänji suqä huitanjä-huitanjä iuta ämamäupñqä ämotquetqänä.”

¹⁴ Poli iqu kuknuä kima tumuätä iqanga, Galiyo iqu Israitqä iquaunji tiinjä ätukqe. “He ämaqä Israitqä iquenä, ämaqä tqu suqe ävausätä quvqä iqä-säpi, nyi heyaqä kukñui qätä heyqäminjqä. ¹⁵ Itangi he kukñuinqätä, yopenqätä, hiyaqä suqenqätänji, yatñqä änyiyquwi, ii hieqä. Hiqä-hiuä jänä imäkpiyä. Nyi nätmätqä iinjä isuanqe, qätä maeyqä imqänä” ätukqe. ¹⁶ I ätuäqetani, kuknuä mitqä anjä iutani huätä ändowatkqe. ¹⁷ Inğanj ämaqä eeqänänji, qu Sostenisi, Israitqä iquauqä anjä

aquväqñqä iu miqä ique, a äkiqätäpu, kukñuä mitqä anä-tänjä iqi ptqä äpäkkuwi. Iqua i imäkätqätanğuwänğa, Galiyo iqu hinjuinä äqunğqe.

Poli iqu, Andiyokänğä anğı äukqenğä

¹⁸ Iqini Poli iqu hea hatñä hui inä äpmeqe, quuvqä heqiyqä iquau, “evämeqänä” ätuätä, iqu, Presila Akuila-yaqutä, anä-himqä Sengriyanğä anä qe äukuwi. Iqini iqu Goti Hanjuwä Iqueni, “Iinjä-iinjä imäkmqänä” ätuätä, kukñuä guä ämäsäukqä-pa, qäpu imäkkqenğä motquetñqä, iqueqä dä qe äktänğqe. Inğanı iqua, qua naqä Siliya iunğä unğqä, yimba qe ätkamäukuwi. ¹⁹⁻²¹ Anä-himqä Epäsäsi iu ätimäupiyyi, iqu Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iu äpaquväqe, iquatä kukñuä anä ätukuwi. Qu, “Si nesä täu anä pmetunğueqä” tquanğa, iqu “Nyi änä maeqä injänä” ätukqä-qe, qu wivämetñqänğanı, “Goti Hanjuwä Iqu winganğutqe, anğumä emamnıeqä” ätukqe. Inğanı, iyaquini, iqi äwqatämäumä, Epäsäsi äväma, yimba ätkamäutä qe äukqe.

²² Poli iqu yimba äwätä, Sisariya iu iuqämeqe, Jerusälemänğä äyäqe, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenğä aquvä äqänminjuwä iquaunı, yeeqä ävätä, “Hiunjiyqä” ätukqe. Qänakndanı iqu iquau ävämanı, anä-himqä Andiyokä iunğä anğı äquveqäkqe.

**Poli iqueqä qanğä Äkayänğä anğı ikäminğenğä
(18:23-21:16)**

²³ Iqu iqini, hea hui äpmeqe, qua naqä Galesiya iunğätä, Pälengiya iunğätä äwätä, ämaqä Jisasi Iquenyğä quuvqä heqiyätanğuwä iquauqä quuvqe, yänänäqñqä imäkmbñqä yätamäkqä äväkäminğqe.

Apolosi iqu, Epäsäsi iutä, Äkaiya iutä, kukñuä awä ätuminğenğä

²⁴ Poli iqu i ikitqätanğa, ämaqä Israitqä, anä-himqä Aleksandiyatanğä hñqu, Epäsäsi iu ätimäukqe. Iqueqä yoqe Apolosi ique. Iqu kukñuä anğuanä tqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukinğä näqñqä anğuanänğä-tänğue. ²⁵ Hänaqä, Naqä Iqu ämänätquakqenğqe, iqu näqñqä ae ämakqe. Iqu äwqä yänänäqñqä ävä, qokä-apäkiu ätuätä, nätmatqä Jisasi Iqu imäkminğeunı, qäyunä motqueqä ique. Itanğı asñä-qñqe, iqu Jonä iqu äqäminğenğänä näqñqä eminğqe. ²⁶ Itanğa iqu äwätä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iuta, zä miqä kukñuä awä ätukqe. Inğanı Presila Akuila-yaqu, iqueqä kukñui qätä äwiyyi, ätuma äwäsinyä, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu ämänätquakqenğä, näqñqä anğuanänğä äwiminjiyyi.

²⁷ Qänakndanı, Apolosi iqu, qua naqä Äkaiya iunğä wätñqä itqätanğanı, quuvqä heqiyqä Epäsäsi pmeqä iqua, iqu ii imäkätñqenğä yänänäqñqä iwimakkuwi. Itanğa, quuvqä heqiyqä Äkaiya pmeqä iqua, ique itmapñqenğqe, qu pipa hui äqiyäpu, iquau äväwqatkuwi. Inğanı iqu Äkaiya iu ätimäuqe, ämaqä, Goti Iqueqä qeqä imänätä hinğı vqeta quuvqä eqäkuwä iquaunı, yätamäkqä kuapänä tiinjä äwiminğqe.

²⁸ Israitqä, kukñuä quvqä ätminjuwä iquaunı, iqu ämaqeüqä hinğä iqini kimanı yänänäqñqä ätuätä, mändi äkittqäuminğqe. Iqu kukñuä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iutanı awä ätuätä, ätnänğä iqi tii ätuminğqe. “Kraisı, Goti Hanjuwä Iqu ne ämineyätñqä ätekqä Iqu, Jisasi Iqu Qäquvqä.”

19

Poli iqu, Epäsäsi iu kukñuä awä ätukqenğä

¹ Apolosi iqu Korinä iu yqänä pmetanğanı, Poli iqu, hänaqä qoqonğä iu änyätanğqeü äpäwitä, Epäsäsi iu ätimäukqe. Iqini iqu quuvqä heqiyqä hñquau äwimakqe. ² Iqu iquaunı, yatñqä tiinjä äwikqe. “He quuvqä eqiyäpiyanğanı, Dñä Anğua Iqu he emakqätanä, memeqä ikqätanä?”

Qu kimanji, “Oeyqä. Kuknuä, ‘Dnä Änguä hui äpmenä-qe’ tqanguwi, ne qätä mäwiyqä ikqueqä” ätukuwi.

³ Inji iqu tiinjä-pqä inä ätukqe. “He asni, äkitanji äqänguwäwä?”

Qu iqueni, “Ne asni, Jonä iqu äqäminqetani, äqängqueqä” ätukuwi.

⁴ Inganji Poli iqu tiinjä ätukqe. “Jonä iqu, ämaqä knuä äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäutqätanguwä iquau, asnjä äqiyätäqänggani, tiinjä ätuminqeqä. ‘He Ämaqä, nyi qänaki änyivändätqä Iquenyqä quuvqä heqäpñqeqä.’ Jonä iqu, Jisasi Iquenyqä ätkqeqä” ätukqe.

⁵ Qu kuknuä ii äwipiyyi, Naqä Jisasi Iqueqä yoqeta asnjä qe äqänguwi. ⁶ Itanga Poli iqu hipa haqeqi wiyqanga, Dnä Änguä Iqu iquaunqä äpkqe. Inganji qu anä-kukñui huitanä-huitanä ätäpu, Goti Iqueqä kukñui hinuä tñjqä ipäqäkuwi. ⁷ Ämaqä iinjä iqua, 12 iquayi.

⁸ Qanuä hñquaqi-hñqueni iunji, Poli iqu, zä miqä itä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä yäpä ingisa kuknuä awä ätuäqisminqe. Iqu iquatä, kuknuä anä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqeuñqä knuä indqängqe, jänä mapñqä ätuminqe. ⁹ Injqe, hñqua, iquauqä äwqe makunmäkñqä, quuvqä maeqiyqä ipu, qokä-apäkiuqä hinuä iqisanji, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu ämänätquakqenqä mändi äkittqiyäpu, quvqä ätukuwi. Iinjñqe Poli iqu iquau ävämetä, quuvqä heqiyqä iquau itmetä, hiunji ique-iqueni ämotqueqä hñqueqä anä yäpä ingisa, iquatä kuknuä anä ätäqisminqe. Ämotqueqä iqueqä yoqe, Tiranusi ique. ¹⁰ Itanganji iqu quväukuä hñquaqu e imäkätqätanga, qokä-apäkä eeqänänä, Israitqä iquatä, ämaqä yäpaqänggisanjä Grikä iquatä, qua Eesiya iu pmeqe, qu Naqä Iqueqä kukñui qätä äwikuwi.

Skepa iqueqä, hikñä 7 injuiquaunqä

¹¹ Inganji Goti Hanjuwä Iqu, Poli ique iwimäkätä, iqueqä hipa iunji wäunjuä ämaqä mimäkqänänä di yänänäqñqä imäkminqe. ¹² Iinjñqe, ämaqe, qu tapätapä wänqä ämepu, Poli ique itmaqäpiyyi, äma äwäpu, ämaqä täñä-yaqä-tänjä iquau äwiminjuwi. Itanga ämaqä iqua änguä eqanguwängga, dnä quvqä-tänjä iqua-pqe änguä inä eminjuwi.

¹³ Ämaqä Israitqä, dnä quvqä huätä dowatpñqä ikäminjuwä hñqua, dnä quvqä-tänjä hñquau äwimapiyyi, Jisasi Naqä Iqueqä yoqä ätäpu, dnä quvqä huätä dowatanä-tpu tii ätminjuwi. “Jisasi, Poli iqu Iquenyqä awä ätuätñqä Iqueqä yoqä dunji, ne kuknuä yänänäqñqä, ‘He vämapiyä’ etqunä.” ¹⁴ Inganji Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä naqä hñqu, ymeqä 7-tänjä-qe. Iqueqä yoqe, Skepa ique. Ymeqä iinjä iqua-pqe, Jisasi Iqueä yoqeta dnä quvqä huätä dowatanä-tpu ätminjuwi. ¹⁵ Inji hiunji hñqueni, qu e tqanguwänggani, dnä quvqä iqu kimanji, tiinjä ätukqe. “Jisasi Iquenyqätä, Poli iquenyqätä, nyi näqñqeqä. I etangi he tqukuengä?” ¹⁶ Inganji ämaqä dnä quvqä-tänjä iqu ätkamäuqe, iquauqä huiwiunji ququvqä imäkätä, gquä äqiyäpisätä, äpäsqanga, qu anä iunji ävämanji, ipä-tpqä zä qe äukuwi.

¹⁷ Ämaqä Israitqä iquatä, huizi iquatä, Epäsäsi iu pmeqä eeqänänä iqua, ämaqä iqu e imäkqangqenqä qätä äwipiyyi, zä injä naqänänä wimeqanga, qu Naqä Jisasi Iqueuä yoqe haqeqä ämamäukuwi. ¹⁸ Qokä-apäkä quuvqä ae eeqäkuwä kuapänänä iqua, qu äpäpu suqä quvqä hinuiqänä imäkminjuwinqä, ätnänä iqisa awä ätukuwi.

¹⁹ Ämaqä iquautanä paaqä huitanä-huitanä imäkqä hñqua-pqe, quwqä nätmätqä paaqä imäkminjuwä itä, bukä paaqenqä näqñqä-vqä-pqetä, äma äppiyyi, ämaqueuqä hinuä iqisanji, tä ikakuwi. Bukä iinjä mbqe, eeqänänä 50,000 mbqä-hikä ii täuqe.

²⁰ Nätmätqä yänänäqñqä eeqänänä iinjä ätimäuminqetani, Naqä Iqu, Iqueqä kuknuä ii wäunjuä yänänäqñqä yätñqä imäkätä, anä-himqä im-imä wätñqä imäkminqe.

Poli iqu, Epäsäsi vämetñqä näwe imäkñgqenqä

21 Wäunjuä Epäsäsi iunji, yänänäqñqä ae ätimäuqanğani, Poli iqu kñuä tii indqänminğe. “Qua Masendoniya iutä, qua Äkaiya iutä, qañä ikitmä, qänakndañi Jerusälemänğä umniğeqä.” Iqu tiñjä inä indqänminğe. “Nyi iunji qäpu ikämi, Romä iu-pqe yqänä qunmnige.” 22 Inğani iqu ämaqä, ique yätamakqä äwiminiyä hñquaqui, Masendoniyañğä hiñuiqä ändowatkqe. Ii, Timoti iqutä, Erastusi iqutanji. Poli iqu qua Eesiya iunji, hea hui inä äpmakqe.

Epäsäsi pmeqä hñqua, kukñuä mäkä naqä äunjuwinqä

23 Hea inğani, ämaqä hñqua, Naqä Iqueqä hänaqeunğä mäwinğä itä, kukñuä mäkä aañä naqänänjä tii ipäqäkuwi. 24 Ämaqä hñqu äpmaminğe, iqueqä yoqe Demitriyasi ique. Iqu hikä silpa ämetä, nätmätqä imäkqä ique. Iqu silpatäñi, goti quañğä Atemisi iyyqä añä enğä-pañi, ktqä wänğä iñjä imäkminğe. Wäunjuä iutani, ämaqä, iqutä asänä imiñuwä iqua, mbqä kuapänä ämamiñuwi. 25 Inğani iqu, ämaqä iquautä, wäunjuä asä imäkäpiyä-qe, huitañä-huitañä imäkqä huizi iquau-pqe, aquvä ämaqiyätä, tiñjä ätukqe. “Ämaqä, wäunjuä nyi itñqetani iqä iquenä, he näqñqeqä. Ne wäunjuä iñjä di itanä, mbqä kuapänä äyä ämetunğeqä. 26 I etanği Poli iquenyqe, he qätä äwiyäpu, hiñuä ae äyä äqunäñuwiqä. Iqu añä-himqä Epäsäsi iutä, qua naqä Eesiya iutä, äpme, tiñjä ätätñqeqä. ‘Ne goti hipaitä imäkätunğue, naqä-qakuä hmanjğä.’ Iqu e ätuätäqanğani, ämaqä kuapänänji, kñuä asänänjä iñji indqämbñğä iwimäkätñqeqä. 27 Poli iqueqä kukñuä ii, neyaqä mbqä wäunjuä, neyaqä yoqetä, qui imäkätñqä äyä iqiyä. Itanğa nätmätqä-pqä hui inänjğä. Goti naqä Atemisi iyyqä anñqeqe, qokä-apäki, ‘Ii nätmätqä hiñginğeqä’ kñuä indqämbñğäuä. Qokä-apäkä, qua naqä Eesiya täu pmeqä iquatä, qua huiziu pmeqä iquaunğä-pqe, apäkä täsiyqä yoqe, haqeqä mamäupñğä qonğä äwoktäutqanğuwä-qe, Poli iqu kukñuä ii ätätñqeqe, qui wimäkätñqä äyä iqiyä” ätukqe.

28 I tqanği äwipiyyi, qu äwqä tnänjä imäkäpu, manğä yänänäqñqä, “Epäsäsi pmeqä iquneqä Atemisi, ii kinğanänjä iyyqä” ätkuwi. 29 Itani añä-himqä iu pmeqä eeqänänjä iqua, manğä yänänäqñqä ätqäwäpu, Gayusi iquesä, Aritakusi iquesä, eyqiyäma, quwqä aquväqñğä iunğä äukuwi. Iquagu, qua naqä Masendoniya iutanğä-quaqu, Poli iqutä qañä anä ikämiñuwä iquaquwi. 30 Iñjä iqanğuwänğa, Poli iqu iquau kukñuä tumuätä iqanğa, quuvqä heqiyqä iqua, iqueni a äkiqätmiñuwi. 31 Inji tiñjä-pqe inänji. Ämaqä, qua Eesiya iu miqä naqä hñqua, Poli iqueqä käyämaqä epu, iqu quvaqä aquväqñqeqeunji mäwqä yätñqä iñğä, kukñuä ändowatkuwi.

32 Itanğa ämaqä, aquväqñğä iu äpmamiñuwä iqua, quwqä kñuä indqänğe qui imäkñätä, kukñuä huitañä-huitañä ätmiñuwi. Kuapänänji, quwqä aquvä äqanğuwä iqueqä quatinğe, maqñğä emiñuwi. 33 Israitqä iqua, iquautañä Aleksandä iqu, kukñuä tuätñqänä, ämaqä iquauqä hiñuä iqi äyqutäwatkuwi. Ämaqä hñqua hiñuä iñjä äqumbiyi, “Nätmatqä tä, iquesanjğä” kñuä indqänğuwä. Inğani iqu iquauqä kukñui kima tuätñqä winğanği, qu kukñuä matqä ipñğä diñqeqe, hipa itänä ämenjinä qe ämikqe. 34 Iñjä etanğqä-qe, qu iquenyqe, ämaqä Israitqä iutanğä-que äqumbiyi, eeqänänji manğä yänänäqñqä ätäpu “Epäsäsi pmeqä iquneqä Atemisi, ii kinğanänjä iyyqä” ätkuwi. Qu iñji, äpakänä ätmiñuwi.

35 Itani ämaqä, añä-himqä miqä iquauqä wäunjuä-wiyqä hñqu, qu kukñuä matqä ipñğä imäkäqe, tii ätukqe. “Epäsäsi pmeqä iquenä, ämaqä eeqänänji tiñjinğä näqñqeqä. Epäsäsi pmeqä iqune, goti naqä Atemisi iyyqä anitä, hikä pmua qäukuä haqä yätuta äpäknğqä itänji, miqä-quneyi. 36 Ämaqä hñqu, ‘Kukñuä täunji, quañğiqä’ matqä yänqiyä. Iññqeqe, he kukñuä matqä ipu, qämä-qämä maqänä miqä pambiyä! 37 He ämaqä iquaquwi ätuma äpquwä etanğqä-qe, iquagu neyaqä añä hiqäva-imäkqä iutani, nätmätqä hui quwä mämeqä iqiyiqä. Itanğa neyaqä goti apäkä iinyqe, mändi makittqiyqä iqiyiqä. 38 Inji Demitriyasi iqutä, ämaqä wäunjuä

anä iqä iquatä, qu ämaqä hñqutä kukñuä-täunua etanğutqe, hea kukñuä ätäpu qätä wiyqänğanqe. Itanğa qua miqä naqä iqua, äyä äpmenä. Iqua jänäni, kukñuä mitqänğa imäkcäpnqä. ³⁹ Inäqe, he kukñuä hui yqänä etanğutqe, hea hiqä aquvāqñqä qäyunänänğa tqäpnqä. ⁴⁰ Quati tiinji. Ämaqä ämineyqä iqua, nätmätqä tänğa imäkcquqenqä qätä äwipqe, qu ne, suqä quvqä naqänänä imäkcäqune änaqämbiyi, kukñuä ämänetäpu, hanä-iqä nätapñqäuä. Ne aquvā hinqi äqänätanä, manä äyä ätqunä. Inji qu kukñuä ämänetqanğuwänğanji, ne kukñuä kimanji, änä mätquä yanqunä” ätukqe. ⁴¹ Kukñuä iinji ätuäqe, qokä-apäkä iquauñi, huätä qe ändowatkqe.

20

Poli iqu, Masendoniyä iutä, Grikä iutä, ikäminqenqä

¹ Qu manä hinqi ätkuwi, hma äyä iqanğanji, Poli iqu, quuvqä heqiyqä iquau tääqä ätuätumeqe, qu yänänäqñqä tqäutñqänä, kukñuä hui qe ätukqe. Inğanji iqu, “Äwqänä” ätuäqe, qua Masendoniyänqä wätñqä ävämakqe. ² Iqu iqinji qanä äwätä, quuvqä heqiyqä iqua yänänäqñqä tqäutñqä ätqäuminqe. Iqu iqisanji äwäqe, qua Grikä iu qe ätimäukqe. ³ Iqinji iqu qanüä hñquaqu-hñque äpmakqe. Qänakndanji, iqu yimba äwätä qua naqä Siliya iu timäutñqä kñuä indqänä pmetanğa, Israitqä iqua ique pizqä päkñqä, kukñuä naqä-hñqunä imäcqanğuwinqe, qätä äwikqe. Injinqe iqu hänaqä hui-mända wätñqä indqänätä, Masendoniyänqä anğumä qe äukqe. ⁴ Ämaqä hñqua, Poli iqu anä äukuwi. Anä-himqä Beliya iutanä Pilusi iqueqä ymeqä Sopate ique, itanğa anä-himqä Tesälonaika iutanä Aritakusi iquä, Sekundusi iquä, itanğa anä-himqä Depe iutanä Gayusi ique, Timoti ique, itanğa qua naqä Eesiya iutanä Tikikusi iquä, Tropimusi iquä, iquayi. ⁵ Masendoniyatanji, ämaqä tqua, qu hñuiqä äwäpu, anä-himqä Troasi iu nenyqä hñuä äqämbu äpmaminjuwi. ⁶ Ne Pilipai iunji, hiunji naqänänä bretqä yenüä qo matäuqä ique hñuä ae äqunaqe, yimba ätkamäutanä, huiñi hipa hñginji eeqänä päwqanğa, ämaqä iquauñi Troasi iu äwimakqe. Iqinji ne wikä hñqu äpmakqe.

Poli iqu, Yuläkesi ique anğumä ävauqumuatkqenqä

⁷ Inğanji hiunji kinğanänä iqueni, ne ämaqä quuvqä heqiyqä iqi pmeqä iquatä buayä anä natunquä aquvā qänätaqeunji, Poli iqu awinğa wäninqä etanği, iqu qokä-apäkä iquau kukñuä awä ätukqe. Iqu kukñuä kuapänä ätqa wätqätanği, heatqä quaesqä qe imänğqe. ⁸ Anä hiqñqä ne aquvā qänatunquä iqueni, yakä iu äpäkeyani, ätenä hñquaqui ämäwqätäuani, hñququque pmeqanğa, hiqi-tä kuapä äyänäminqe. ⁹ Inğanji hikñä hñqu, iqueqä yoqe Yuläkesi iquvi. Iqu anä huätänänqä iu äpme, hiqanğqä hipikutäwä iqämanminqe. Poli iqu kukñuä yqänä tätqätanğa, iqu hiqanğä hämänä äwiqe, qua mänji äpäknğqe. Inğanji qu äpäwäpiyi, a ämaqätkuwi, iqu ae äpäkonğanji äqunğuw. ¹⁰ Poli iqu-pqe äpäwiqe, hikñä iqueuä haqeqi äpäknäqe, ique a äkiqätäqe, iquau ätukqe. “He yäunüä ipu, äwäwa miqä pambiyä. Iqueqä hñjä-pmeqe, änänjqä.” ¹¹ Inğanji Poli iqu iquatä anği äpepiyi, iqu buayä äkutäqe, iquatä anä anğuw. Buayä qäpu ämbiyi, iqu kukñuä kuapänä inä ätukqe. Zä äyä veqanğa, iqu ävämakqe. ¹² Hikñä ique, hñjä yqänä etanği, qu ätuma äwäpiyanğa, äwqä hanüä äwinğqe.

Poli iqu, Troasi iuta Miletusinğä äukqenqä

¹³ Iqisanji ne Poli iqu änatkqä-pa, ique äväma, yimba iu äwätanä, anä-himqä Asosi iu ganä qe ätimäukqe. Ii tiinji. Iqu Asosinyqä hänaqä iu qanä äwätä, yimba iqisa tkamäutñqä äwinğqe. ¹⁴ Iqu äpätä aquvā mänaqiyqanğa, ne ique itmeni yimba ätkamäutanä, anä-himqä Mitilini iunqä äukqe. ¹⁵ Awinğanji, iqinji

ävamañi, qua Kiyosi iu qe ämawqätäuani, awiñga-mändañi, ne äwaqe, anä-himqä Samosi iu iuäqamakque. Itañi hiunji huizi iqueni, ne anğumä äwätanä, anä-himqä Miletusi iu iuäqamakque. ¹⁶ Poli iqu maqänä äwätä, hiunji hapä pmeqä naqänänjä qu ‘Pendikosinğanjqä’ ätmiñuwä iqueni, Jerusälemä iu hiñuä qunätñqä äwiñgqe. Iñiñqe, “Hea kuapänäñi, qua naqä Eesiya iu mäpmeqä yaniñquä diñqe, Epäsäsi iunji ämawqätäuatunqueqä” kñuä ämakqe.

Poli iqu, Epäsäsi iutanjä quuvqä heqiyqeu miqä iquau ätukqenqä

¹⁷ Ne anä-himqä Miletusi iu ätimäuani, Poli iqu, quuvqä heqiyqeu miqä iqua äpäpu, ique hiñuä mäqumbñqä diñqe, kukñuä Epäsäsi iunqä ändowatkqe. ¹⁸ Qu ae äyä timäuqanğuwänğa, iqu tiñjä ätukqe.

“Nyi kiñganänjä Eesiya iu ätimäutmä, hesä äpmamänğa suqä ii imäkmiñqenqe, hiqä-hiuänji näqñqä enäuä. ¹⁹ Hea ique-iqueni, Israitqä iqua mändi ängittqiyanä-tpu itqätanğä, hanjä-iqä ämetmä, kñuä kuapänä äqiyätmä, ñqä yoqe mändi äkittqänätmä, Naqä Iqueqä wäunjuinä äyä imiñqeqä. ²⁰ Nyi zä miqä itmä, nändi mäwqä äyä imiñqeqä. Aquvəqñqä iunä-pqä, hiqä anä hñqunä-hñqunänjä iu-pqe, nyi kukñuä äñğuanänjä he yätamakqä hiyqenqe, qäyunä etmiñqeqä. ²¹ Itanğa hea ique-iqueni, Israitqä iquauñä-pqä, itanğa Grikä iquau-pqe, tiñji inä äyä ätumiñqeqä. ‘Ne suqä quvqetanji, Goti Hanjuwä Iquenyqä kñuä äkunmäknätanä, neqä Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyquatunqueqä.’ Iñqe he näqñqä äyä etqänjuwiqä” ätukqe.

²² “Itanğa qätä nyipiyä! Täñganji Dñä Äñğüä Iqunä inyimäkqanği, nyi Jerusälemänqä umqä iqä. Iqñi suqä äki nyimenqutiyä? Nyi maqñqeqä. ²³ Näqñqä tä qenyä eqänä. Dñä Äñğüä Iqu, awi tiñjä ändätñqeqä. Nyi anä-himqä eeqänänjä iu qanä ikämqänğanji, qu guä äpmuatenjiyäpu, hanjä-iqä dappnuwiqä.

²⁴ Iñaqe ñqä hənjä-pmeqenqe, kñuä mindqänqä itqänänä. Oeyä! Nqä änyinqe, hänaqä ñqä äwätñqä iunqä änyinätanği iu äwätmä, wäunjuä Naqä Jisasi Iquesa ämakqe, qäpunä imäkmqä itqänänä. Nqä wäunju, kukñuä äñğuanänjä Goti Hanjuwä Iqu ämaqeunqä qeqä imänqä iuta hiñgi vqeunqä awä tquämqeqä. ²⁵ I etanği qätä nyipiyä! Nyi hiyaqä awä iqi ikitmä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqä awä äyä etmiñqeqä. Iñaqe täñganji nyi tiñiñqä näqñqeqä. Qänakndanji, he eeqänänjuenä, nyaqä hipenju, hiñuä manqänqä ipnuwiqä. ²⁶⁻²⁷ Iñqe nyi kukñuä hämänä etqänä. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä eeqänänjä iunqe, awä etmqä diñqä zä miqä etmiñqä iunji, ämaqä hñqu, hiyaqä awä iqisa qui imäkñgqä etanğutqe, ii ñqä suqä quvqä manä.

²⁸ He hiqä-hiuänji äñğuanä mimbiyä. Itanğa qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä häñeqä iuta, mbqä itä aquvə ämaqäkqä eeqänänjä iquauñä-pqe äñğuanä inä mipiyä. Qu sipsipqä enqä-panjä etanği, iquau mipñqä diñqe, Dñä Äñğüä Iqu he atäunjuä äyä ekqeqä. ²⁹ Nyi näqñqeqä. Nyi eväma äumqänğanji, hiveqä hiqiyqä iqua, hiyaqä awä iqi äpäpu, sipsipqä iquauñi qui imäkqäpnuwiqä. ³⁰ Itanğa ämaqä hiqä-hiuätanjä hñqua ävaupu, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä hui, iquau qänaki äwivändqa upñqe, kukñuä quanğä tqupnuwiqä. ³¹ Iñiñqe nyi imäkmiñqä iunji, kñui huätä mäwquatämäuqä ipu, hea ique-ique äñğuanänjä miñgpnqä. Quväukuä hñquaqui-hñquenä iunji, nyi heatqänğatä, hiunjinğatä, hanjuä mäwiqä itmä, ñqä hiñuitanji kñuä äqiyätmä, he eeqänänji näqñqä äyä ämetquamiñqeqä.

³² Täñganji nyi henji, Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iu equmuateqänä. He yänänäqñqä emäkqä diñqe, Goti Hanjuwä Iqutä, Iqueqä qeqä imänqeta hiñginäwa vqenqä kukñuä iqutänji, ii qäyunänjiqä. Itanğa qokä-apäkä, Iqueqänqä atäunjuä ikqä iquauñi, Iqu nätmatqä äñğuanänji ävänqiyä. Iñi he-pqe nätmatqä iñi mapnuwä iñqe, ii qäyunänjiqä.

³³ Ämaqä hñqueqä mbqenqätä, gquä-pqenqätä, nyi hiñuä aowi mäqunquä itñqeqä. ³⁴ Hiqä-hiuäñi näqñqeqä. Nqä hipa uita imäkätmä äyä äminyätñqeqä. Itanga ämaqä nyitä anä pmetanquwä iquauñä-pqe ämitñqeqä. ³⁵ Nyi wäunjuä eeqänänä heyaqä awä iqi iminqe, äyä ämetquaminqe. Nyi ii iminqä-pani, he-pqe wäunjuä yänänäqñqä ipu, ämaqä iquauqä-quwä yätamakqä minqä iqanquwä iquauñi, yätamakqä vqäpnä. Itanga Naqä Jisasi Iqu ätkqenqä kñuä indqänqpnä. Iqu tiñä äyä ätkqeqä. ‘Ämaqä nätmätqä ävätqä iqueqä aquvänä iqe, ämaqä nätmätqä ämetqä iqueqä aquvänä iqä iuñi, ämawqätäuniqeqä.’”

³⁶ Poli iqu kukñuä ii ae ätuäqe, ingani iqu iquatä qonä anä äuktäupu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä qe ätkqe. ³⁷⁻³⁸ Iqua kñuä kuapänä äqiyäpu, ique a äkiqätäpu, quneqä äwikiwi. Ingani iqu iquauñi, “Nyaqä hipenui, anqumä hiñuä manqänqä ipnuwiqä” ätukqenqä, qu eeqänänä huäqä kiñä äwunqge. Ingani qu ique yimba iunqä qe ätuma äukuwi.

21

Poli iqu, Jerusalemä yätunqä ekqenqä

¹ Ingani ne ämaqä naqä iquau ävämetanä, yimbaeu äpaquvätanä, jänä äwätanä, qua Kosi iu ätimäukque. Itani awinqani, qua Londes iu ätimäuani, iqisani anä-himqä Pätaala iunqä äukqe. ² Pätaala iuñi, yimba hñqu, qua Ponisiya iunqä wätñqä iqanqi ämoqumueni, ne yimba ique ätkamäutanä, iqini ävämakque. ³ Ne äwani, qua Saplusi iqueni, hipa qunamäuqänqisanä äqunmäñi, qua Siliya iu ätimäutanä, anä-himqä Tayä iuñi, yquayä ämaipñqä iuäqämakque. ⁴ Iqini ne, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu iqi äpmaminquwä iquau ämäqumueni, iquatä wikä hñqu äpmakque. Ämaqä iquauñi, Dñä Ängüä Iqu kñuä vqanqi, qu Poli iqueni, “Si Jerusalemänqä mäwqä isñqeqä” ätuminuwi. ⁵ Ne anä-himqä iuñi ävämetanä, qanä watunquä iqanqwa, quuvqä heqiyqä iquatä, ymeqä-apäkä iuatä anä-himqä iqueni yäpaqä mäñgisa änäquatämäukuwi. Ne äwani, eqä-pñä manä iqini, qonä äuktäutanä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätkqe. ⁶ Ingani ne, “Äquatnatunquä” ätuäqe, qu “Evämequnä” änatpiyi, anämqä uwqanqä, ne yimba iu äpaqukque.

⁷ Tayäñi äväma äwani, anä-himqä Tolemesi iu ätimäukque. Iqini, ne quuvqä heqiyqä iquau yeeqä ävätanä, hiunji hñqunä anä äpmakque. ⁸ Awinqani ne äväma äwani, anä-himqä Sisariya iu ätimäukque. Iqini ne Pilipä iqueqä anjunqä äwätanä, iqtä hiqaqä anä äwokque. Iqu kukñuä ängüä qokä-äpäkiu awä ätuäkäminqä ique, itanga iqu ämaqä 7, buayä iwäsäuqänqä hiñuiqänä atäunjuä ikuwä iutanä iquvi.* ⁹ Iqu iqueqä meqe, hñquaqui-hñquaqui. Iua qokä maeqä epu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui hiñuä ätminuwi.

¹⁰ Ne iqi hiunji hui ae pmetanqwa, Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä hñqu, qua Jutiya yätuta äquvepkqe. Iqueqä yoqe Akipasi† ique. ¹¹ Iqu änemeqe, Poli iqueqä aquvi ätäuquvätä, yukä hipa iu hatñä äququätänäqe, tiñä ätkqe. “Dñä Ängüä Iqu tii ätqiya. ‘Aquvä tqueqä kaniqueni, Israitqä iqua Jerusalemä iuñi, guä tii äkiqiyäpu, Israitqä iqua qäyä etanqi huiziquauä hipa iu wipñqäuä,’ ätqiya” änatkqe. ¹² I tqanqi äwiyäqe, nesä, qokä-apäkä anä iutanitä, Poli iqueni, “Si Jerusalemänqe, mäwqä isñqeqä” ämäutqunqge. ¹³ Ingani iqu kimani, tiñä änatkqe. “He kñuä äqiyäpu, äwqä hanä-iqe ändapquwi, ii sunqäwä? Nyi guä äñgiqiyäpnqä diñqe, kñui iqunä mindqänqä iqä. Kñui hñqu inänji. Nyi Jerusalemä iuñi, Naqä Jisasi Iqueqä yoqeta-pqe inä päkonmqä diñqe, ‘ññqä’ ätqänä.” ¹⁴ Iqu yänä qänqanqi äqunani, ne anqumñi mätkuä itanä, “Nätmatqä Naqä Iquesa ätimäuqe, qäyä ätimäuänä” ätkqe.

* 21:8 Wäunjuinqä 6:1-6 † 21:10 Wäunjuinqä 11:28

15 Hiunji hui ae äpawqanğa, ne Jerusälemänqä watunquä näwinyä imäknani, ävämakque. 16 Quuvqä heqiyqä Sisariya iu äpmaminuwä hñqua, iqua nesä äwätanä, Nesonä iqueqä anju pmetunque, iqinyqä änätma äukuwi. Iqu ämaqä, qua Saplusi iutanä-que, qanğanäni quuvqä heqiyqä-qu äpmaminqe.

Poli iquä, quuvqä-heqiyqeu miqä iquatä, kuknuä ätkuwinqä

17 Ne Jerusälemä timäuqanğa, quuvqä heqiyqä iqua yeeqä äneyäpu, qe in-etmakuwi. 18 Awinğanı, Poli iqu, Jemisi iquä kuknuä siynqä uwqanği, ne-pqe anä äukqe. Itanğa quuvqä heqiyqeu miqä eeqänänä iqua-pqe, inä ätimäukuwi. 19 Inğanı Poli iqu iquau yeeqä ävätä, tii ätuminqe. “Nyi, Israitqä iqua qäyä etanği huiziquauä awä iqisanı wäunüä itqätanğanı, Goti Hanjuwä Iqu iquauı, iinjä-iinjä iwimäkätñqeä.”

20 Iqua iqueä kuknuı qätä ae äwipiı, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä ämamäupiı, Poli iqueni tiinjä ätukuwi. “Tasi-gua iquki, si näqnñqeä. Israitqä kuapanänä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqanjuwiqä. Eeqänänä iqua, kuknuä-suqä Mosisi iqu änätapkqä iunı, a yänänäqnñqä äqätäunjuwiqä. 21 Itanğa iqua sinyqe, qätä tiinjä äwiyätqanjuwiqä. Israitqätanä, ämaqä huiziquauqä awä iqi äpmeñuwä iquauı, si tii äyä ätuäkitqanjiqä. ‘He suqä Mosisi iqu änätapkqe, huätä vquatämäupu, hiqä ymeqä iquauı, huiwä häuä maktäuqä ipu, atqä-awäkauqä suqä iunı, qänaknä miqä pambiyä’ äyä ätuäkitqanjiqä. 22 Sinyqe, ‘Iqu ae äpqeäqä’ qätä äwiyäpiyanğanı, yeeqä miqä ipñqäuä. Iñqe ne äänä imäkatunquäwä? 23 Si tiinjä imäkñqe, äneñgiyä. Ämaqä nesanjä hñquaqui-hñquaquinä iqua, qu kuknuä guä ämäsäupu, Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqi ekuwi, äwinä. 24 Ämaqä iquauı si itmetnä, he eequenä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqinı, kiyä maeqä pmapñqe, suqä qäyunäninä imäkñqä äneñgiyä. Itanğa huizi-pqe, qu quwqä dä inä täwämbñqe, si quwqä hiqäva-imäkqenqä mbqä isñqä äneñgiyä. Si iinjä imäkqanğtqe, ämaqä eeqänänä iqua, kuknuä quvqä sinyqä äwiyquwinqe, näqnñqä tiinjä hipñqäuä. ‘İi, kuknuä quanğiqä.’ Itanğa sinyqe, näqnñqä tiinjä inä hipñqäuä, ‘Iqu suqeunı, qänaknä iqä-queqä.’ 25 Itanğa Israitqä iqua qäyä etanği huizi quuvqä eqiyätqanjuwä iquauı, ne pipa iunı, kuknuä tiinı ae äyä äqiyätanä äwikqueqä.† ‘Ämaqä hñqu nanuä ämetä, goti quanğä iquauñqä hiqäva-imäkqe, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, nanuä häñeqä yqänänä-tanı manqä ipnuwänqätä, nanuä ämaqä hiñuä iu äkiquwäqiyäpu äpäkñqä di-pqe manqä ipnuwänqätä, itanğa suqä qokänqä apäkänqä iqe, mimäkqä pa iqäpñqeä’ äqäkqueqä” ätukuwi.

26 Awinğanı iqu ämaqä iquaqui-iquaqui itmetä, iquä, qutä, kiyä maeqä pmapñqä diñqä, suqä qäyunä imäkkqe. Inğanı iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä yänğisa äpeyätä, hiqäva-imäkqä iquau, qu hiunji äsqueni kiyä maeqä anğuanänä äpmapu, hiqäva hñqunä-hñqunä imäkpnuwänqä ätukqe.

Qu hiqäva-imäkqä anju, Poli ique guä äkiqiyäukuwinqä

27 Hiunji 7 päwätñqä iqanğa, Poli iqu, hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä yänğisa äpekqe. Israitqä, qua Eesiya iutanä hñqua, iqu iqi pmetanği hiñuä äqumbiyi, ique a äkiqätäpu, ämaqe, iquenyqä äkasuwä munätñqä imäkñqä diñqä, tääqä yänänäqnñqä tiinjä ätukuwi. 28 “He Israitqä iquenyä, yätamäkqä nepiyä! Ämaqä anä-himqä eeqänänä iu ätuäkitä, neyaqä ämaqä iquautä, kuknuä-suqä iutä, hiqäva-imäkqä anä täu-pqe, mändi äkittqiyäkñqe, ämaqä tä, qäqueqä. Itanğa tanğanı iqu tiinjä-pqe äyä imäkqiyä. Iqu ämaqä, ne Israitqä iqune qäyä etanği huizi iquauı, hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä tanğisa ätuma äyapqiyä. Iqu e imäkqe, anı Goti Hanjuwä Iqueqänä qäyä etanği, Iqueqä hiñuä iqinı kiyä mätqä imäkqiyä” ätukuwi. 29 Qu kuknuä iinjı, tiinjñqä ätukuwi. Kinğanäni Poli iquä, Tropimusi, ämaqä Epäsäsi

† 21:25 Wäunjuinqä 15:29

iutañä iqutä, hiqäva-imäkcqä anä yäpaqängisa ikitqätanginyä äqunjuwi. Itanga qu, Poli iqu anä täknä yäpä yängisa äqumbiyängani, “Iqu Tropimusi iqueni, täknä yäpä tängisañqä qäsä ätuma äyapqiyä” tpu ipu, e ätukuwi.

³⁰ Qokä-apäkä Jerusälemä iu pmeqä eeqänänjä iqua, kukñuä iinqä qätä äwipiyyi, qu tnänjä äpäpu aquvä äqämbiyi, Poli ique a äkiqätäpu, hiqäva-imäkcqä anä täknä yäpaqä ingisa eyqiyäma äukuwi. Inğanji qu maqänänji, täknä hävqe qñqanä qe ämäyekuwi.

³¹⁻³² Qu Poli ique äpäkpñqä itqätanguwängani, mäkä-iqä Romä iutañä iquau miqä naqä iqu, “Jerusälemä pmeqä eeqänänjä iqua, äkasuwä ätnäpu, mäkä hinqi äunätqänäuä” tqangä äwiyäqe, maqänänji iqueqä mäkä-iqä iquautä, iquauqä naqä iquautä, itmeqe, qokä-apäkä iqua pmetanguwä iqinyqä tnänjä äquveqäkuwi. Qokä-apäkä iqua, iqutä, iqueqä mäkä-iqä iquatä äquvepqañgä äqumbiyi, qu Poli ique äpäkmñuwi ävquatämäukuwi.

³³ Inğanji mäkä-iqeu miqä naqä iqu äpäqe, Poli ique a äkiqätäqe, iqueqä ämaqä iquau ique senqä hñquaqtä guä kiqiyäupñqä ätukqe. Inğanji iqu qokä-apäkä iquaunji, yatñqä ävätä, “Ämaqä tqu, tqukä? Iqu äänä imäkätqänä?” ätukqe. ³⁴ Injäqe, iqua kuapänä epu, mañä näñi-mänisa yänänäqñqä tätqätanguwitanji, iqu kukñuä quati qätä mäwiyqä itä, iqueqä mäkä-iqä iquau, Poli ique iquauqä anä yänänäqñqä iunqä ätuma upñqä ätukqe. ³⁵⁻³⁶ Ique ätuma wätqätanguwänga, qokä-apäkä iqua qänaki äwivändäpu mañä yänänäqñqä, “Iqueni pizqä päkpiyä!” ätmñuwi. Itanga iqua anä iqueqä hänaqä yakä iu ätimäupiyi, qu ique äpäkpñqä etangi, iqua iqueni haqeqä a äqätqa ekuwi.

³⁷ Mäkä-iqä iqua ique anä iunqä ätuma upñqä iqangä, iqu iquauqä ämiqä naqä ique, Grikä iquauä anä-kukñuä ätätä, “Nyi kukñuä hui ktmqätanä?” ätukqe. Iqu kimani, “Si Grikä iquauä kukñui äänä dtñqäwä?” ätukqe. ³⁸ “Si qua Isipätanjä iqukiyi. Hinjuqänänji gapmanqä iquaunji, mäkänqä ävauqumuatätnä, ämaqä 4,000 iquau ipäqäyunitä päsqanguwä iquaunji, anä avqñqä yenüä iunqä ätuma äuminjä iqukiyqä, kñuä änyiyqiyä” ätukqe. ³⁹ Inğanji Poli iqu, tiñä ätukqe. “Nyi ämaqä Israitqä iqunä, anä-himqä Tasusi iutañä, qua Silisiya iutañä iqunqä. Nyaqä anä-himqe, yoqä naqä qonqä aniqä. Nyi ämaqä tqauu kukñuä tumqä, hinjuinä ñqänäyä” ätukqe. ⁴⁰ Mäkä-iqeu miqä naqä iqu ‘ññqä’ tqanga, Poli iqu anä yakä iu pämä ätqäue, ämaqä kukñuä matqä ipñqä, iqueqä hipae hiaqusqä qe ämikqe. Qu kukñuä matqä pmetanguwänga, iqu iquauqä anä-kukñuä iunä qe ätukqe.

22

Poli iqu, qokä-apäkiu, iqueqä-kiuänqä ätukqenqä

¹ “Tatqä-guäka iquendä, apiqukuendä, nyi suqä quvqä mimäkcqä itñqä iinqe, awä hitqangmdqe, he qätä nyipiyä” ätukqe. ² Qu Poli iqu, iquauqä anä-kukñuä iunä tqangi äwipiyanğanji, kukñuä matqä, qeiqinyä äpmakuwi. Inğanji iqu tii ätukqe.

³ “Nyi Israitqä iqunqä. Nqä nipai, qua Silisiya iu, anä-himqä Tasusi iu änmikqeqä. Injäqe nyi naqe, anä täuta ekqe. Nyi atqä-awäkauqä suqä eeqänänjinqä näqñqä himqe, Gämeliyoli iqu ängüänä ämändquakqeqä. Itanga he tanga tä imäkätqänuwä-pa, nyi-pqe suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä imäqämqä yänä äqänätñqeqä. ⁴ Nyi ämaqä, Jisasi Iqueqä hänaqä iu qäyu wätqätanguwä iqua äpäkombñqä diñqe, quvqä itquetmä, qokä-apäkä hui guä äkiqiyäutmä, guä kiqiyäueqä anä iu äyä äpmuateminqeqä. ⁵ Nyi suqä ii imäkminqenqe, hiqäva-imäkcqä naqä iqutä, Israitqeu miqä naqä eeqänänjä iquatä, qu iinqe näqñqä eänjuwä-qae, he awä hitpñqäuä. Nyi, Israitqä Dämaskasi iu pmeqä iquau motquamqñqe, qu pipa äqiyäpu ändapkuwi. Inğanji ämaqä Dämaskasi iu äpmepu, Jisasi Iqueqä

hänaqä iu wätqätanquwä iquaunji, guä äkiqiyäutmä, hanä-iqä mapnqänä iqisa ätuma quvepmqä dijqe, nyi täqinjä ävämakqeqä” ätukqe.

6 “Hiunji quemisqä hiätjqäqinj, nyi qanjä äwätmä, Dämaskasi iu timäumqä qäqiqi wätqätanqani, maqänänji qäukuä haqä yätutanji, we-hunqä naqänänjä hnqu nyuauä enqä-pani qe änyimakqeqä. 7 Änyimeqanqani, nyi qua iqi äpäknmä witanqa, Ämaqä Hnqueqä manitani, ‘Soli iquki, Soli iquki, si Nyi sunqä qui nyimäkätqäninyä?’ dqanqi äwikqeqä. 8 Iinjä äwimi, ‘Naqä Iquki, si tqukikä?’ ätukqeqä. Kimani, ‘Nyi Jisasi Nasäretqätanjä Iqunjqä. Ämaqä si qui imäkätqäni, ii Nyinjqä’ ändkqeqä. 9 Ämaqä nyitä anä äuminquä iqua, qu we-hunqä äqumbiyä-qe, kuknuä dqanqä Iqueqä manji, qätä mäwiyqä ikuwiqä. 10 Inqanji nyi, ‘Naqä Iquki, nyi äänä imqäwä?’ tqanqa, Naqä Iqu tiinjä qe ändkqeqä. ‘Si ivatuwänätinä, Dämaskasi iu yäpä yängisa huizä. Iqinjä ämaqä hnqu, wäunjuä eeqänänji Nyi sinyqä äteqeunqe, si ktqonqä,’ ändkqeqä. 11 We-hunqä naqänänjä Iquesanji, nyaqä hinui hea inuwimäkqanqenqe, ämaqä nyitä anä äuminquä iqua, nyi a ämanjqänqa äwäpu, Dämaskasi iu änjquatämäukuwiqä” ätukqe.

12 “Ämaqä hnqu, Dämaskasi iu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Anänasi ique. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä iqä-qu eä, kuknuä-suqä iunji qänaknä iqä-quvi. Iquenyqe, Israitqä anjä-himqä iu äpmaminjuwä iqua, ‘Ämaqä änguanänjä-queqä’ ätminjuwi. 13 Iqu äpäqe, nyi-tänjä qäqi ätqäuepäqe, ‘Tasi-gua Soli iqukiyä, tqä hinui, anqumä ängüä qändhqinyä,’ ändkqeqä. Qänqanji hinuä äqänätmä, nyi ique hinuä äqunqeqä.

14 Inqanji iqu tiinjä ändkqeqä. ‘Atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqu, si äyä ätekikqeqä. Si Iqueqä äwinqä iunqänä näqjqä eätnä, Ämaqä suqä jänänji imäkätjqä Ique hinuä qunätinä, kuknui, Iqueqä-kiuä tqanqutqä iunä, qätä wisnqä ätekikqeqä’ ändkqeqä. 15 ‘Ii tiinjqä. Nätmatqä si hinuä äqunätinä qätä äwiyätñi, qokä-apäkä eeqänänjä iquau, Iquenyqä awä tuäkiqätñänjqä hitanqiyqä. 16 Injä etanqi si squenqä hinuä äqännä, pmatjqäwä? Si ävauätinä asnjä matjqeqä. Si Iqueqä yoqä tqanqti, Iqu asnjä äkqiyätä, tqä suqä quvqe, huätä makmäutjqeqä,’ ändkqeqä” ätukqe.

17 “Qänakndanji nyi, Jerusälemä iunqä anqumä äyapätmänganji, hiqäva-imäkkä anjä yäpä inqisa äpeyätmä, tääqä ätätmä äpmamänqanji, nyi wätqä enqä-pa ae äqunqeqä. 18 Nyi Naqä Ique hinuä qunqanqa, Iqu tiinjä ändkqeqä. ‘Si täqinj, Nyinyqä awä tqanqutqe, qu qätä makiyqä ipnqä iquwä-qae, si Jerusälemä täunji maqänä ävämätjqeqä,’ ändkqeqä. 19 Kimani nyi tii ätukqeqä. ‘Naqä Iqukiyä, oeyqä! Qu nyinyqä näqjqeqä. Nyi anjä aquväqunqeqä ikitmä, qokä-apäkä Sinyqä quuvqä eqiyätqätanquwä iquaunji, guä äkiqiyäutmä, hiqokä täua ätävätmä imäkminqenqe, qu näqjqä enäüä. 20 Itanqa qu Stipenä, Sinyqä awä ätminqä ique, pizqä päsqanquwänqa, nyi “änquiqä” ätätmä qäqiqi ätqäumä, ämaqä iquauqä gquä quäuqe ämiminqenqä-pqe, qu näqjqä enäüä’ ätukqeqä. 21 Inqanji Naqä Iqu, nyi tiinjä ändkqeqä. ‘Si äutjqinyä. Ämaqä Israitqä qäyä etanqi huizi, kinjä nämä pmetanquwä iquaunqä kndowatmqänä’ ändkqeqä” ätukqe.

Poli iquä, mäkä-iqeu miqä naqä iquä, kuknuä ätkiyinqä

22 Ämaqä iqua, Poli iqueqä kuknui qätä äwipiyä-qe, iqu ämaqä huizi iquaunqä tqanqenqä mäwinqä iqanqi, manjä tnänjä ätäpu, “Pizqä päkpiyä! Ämaqä tq, qua täunji mäpmeqä yätjqeqä” ätkuwi. 23 E ätpiyi, manjä hinqänäwa ätäpu, iquauqä gquä quäuqe bi äquvätämäupu, qua hinyanjä äuaquvämäukuwi.

24 Iinjä äqunäqe, mäkä-iqeu miqä naqä iqu, iqueqä ämaqä iquaunji tiinjä ätukqe. “He iqueni, anjä yänqänqanqä iunqä ätuma upiyä! Iqinj, he hiqoki, iqu, ‘Nyi suqä iinjä-iinjä imäkätjqeqä’ ätätä awä natätjqänä, täua täwipiyä!” Qokä-apäkä iqua äwqä

tnänä imbu, Poli iquenyqä mañä tnänä tqannguwiñqä näqñqä äñguänä metñqä, ii ätukqe. ²⁵ Itanğa qu hiqokä täua täwipñqä, yukä-hipa häundaqä itqätepu, guä kiquyeganguwänga, iquauqä ämiqä yäpä iqiñä iqu qäqiqi tqäuatanga, Poli iqu iqueni tiñä ätukqe. “Suqe, tiñä ätnä äwinä. Ämaqä hñqu, iqueqä yoqe, pipa Romä iu äqänä witanğutqe, qu iqueni, ‘suqä quvqä-tañutiyä’ tpu, hiñuä qumbñqe, kukñuä ganä mitpñqe. Inji tänganji he nyi ämbäkñqä iquwi, änäññqäwä?” ätukqe.

²⁶ Mäkä-iqeu miqä yäpä iqiñä iqu, iñä äyä tqanği äwiyäqe, iqu äwätä, iquau miqä naqä iqueni, tiñä qe ätukqe. “Si äänä imäkñqäwä? Ämaqä tq, Romä iutanä-qeqä.”

²⁷ Itanğa ämiqä naqä iqu äpäqe, “Si nyi diyä! Si Romä iutanä iqukitanä?” ätukqe. Inji Poli iqu, “Auqä” ätukqe.

²⁸ Itanğa, ämiqä naqä iqu, “Nqä yoqe, pipa Romä iu qäpñqä, nyi mbqä naqä äwikqeqä” tquanğa, Poli iqu, “Nyi oeyqä. Nipai äninnyquanga, nyi ämaqä Romä iutanä-qunä äyä ekqeqä” ätukqe.

²⁹ Mäkä-iqä, ique yatñqä äväpu, hiqokä täua tävanä-tpu imiñuwä iqua, iqu e tqanği äwipiyyi, iqua zä ipu nändi maqänä ätqeukuwi. Itanğa iquau miqä naqä iqu, “Poli iqu ämaqä Romä iuta-ñueqä” näqñqä eäqe, iqu ique senqätä guä kiquyäuñqä ätukqeutä, iqu-pqe zä inä qe ikqe.

Poli iqu, Israitqeu miqä naqä iquau kukñuä ätukqenqä

³⁰ Mäkä-iqeu miqä naqä iqu, Israitqä iqua, “Poli iqu, ququvqä imäkätñqä iqueqä” ätukuwiñqä näqñqä äñguänä metñqä äwiñgqe. Inji awiñganji, iqu Poli iqueni, guä ewewatäqe, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, Israitqä iquau miqä naqä huizi iquautä, tääqä ätuätumeqe, Poli iqueni ätuma, iquauqä hiñuä iqi pämä ätqätekqe.

23

¹ Itanğa Poli iqu, Israitqä iquau miqä naqä iquauqä hiñuä iqi, hiñuä jänä äqunä ätqäüä ätukqe. “Nqä nyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu hiñuä ñqänätanği, iqa äpqiñjaqänmi, hea tängga täsuwänä. Nyi suqä quvqä hui, mimäkqä itñqä etanği, womba miqä itqänänä” ätukqe.

² Iqu iñä tquanğa, hiqäva-imäkqä naqä Anänasi iqu, ämaqä Poli iqu-tänä qäqiqi pämä tqäutanğuwä iquauñi, “He mañä iu päkpiyä!” ätukqe.

³ Itanji Poli iqu iqueni tiñä ätukqe. “Si häuiqä a kukuñuä qu qua qäpaiqä haqeqä äqiyäqisätqänuwä-panä iñukui etanği, Goti Hanjuwä Iqu si-pqe inä kpäsänqiyä. Si kñui, ‘Nyi kukñuä-suqä iunji qänaknä iqunjqae, ique kukñuä mitmqeqä’ kñuä indqänätinä, täqi äyä äpmeñinyä. Inäqe, qu nyi ämbäkñqä täkqä ätunji, ii si kukñuä-suqä iunji hñgisänä inä inyä” ätukqe.

⁴ Ämaqä qäqiqi pämä ätqäumiñuwä iqua, qu kukñuä ii qätä äwipiyyi, yatñqä tiñä äwikuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä naqä tqeñi, kukñuä quvqä ätunji, änäññqäwä?” ätukuwi.

⁵ Kimañi Poli iqu iquauñi, tiñä ätukqe. “Tatqä-guäkauä, iqu hiqäva-imäkqä naqä iqueqenqe, nyi maqñqä eämä, quvqä iqänä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, ‘Ämaqä ämeyätñqä hñquenyqe, kukñuä quvqä matqä pambiyä,’ äyä äqänänä” ätukqe.*

⁶ Israitqä iquau miqä naqä iqua, ämaqä yoqä hñquaqu qonqä iquautanä iquayi. Hñqua, Satyusi iqua hitanğa, hñqua, Parisi iquai. Poli iqu iñqä näqñqä eä, mañä tiñä ätukqe. “Tatqä-guäkauä, nyi Parisi iutanä iqunä eämä, qutä anä ätqäunänä. Nyaqä kñui, tiñä indqänänänä. ‘Ämaqä ae äpäkonğuwä iqua anğumä vaupnuwiqä.’ Nyi kñuä iñä indqänätñqetani, täqi täsä ätqäunänä” ätukqe. ⁷ Poli iqu kukñuä iñä tqanğanji, Parisi iquatä, Satyusi iquatä, kukñuä mäkä äumbiyitanji, awä qe

* 23:5 Anğumä Itmakqä 22:28

iwäsänguwi. ⁸ Kuknuä mäkä äunjuwi, kiqä quati tiinji. Satyusi iqua, knuä tiinjä indqänminjuwi. “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anjumä mävuauqä ipnqäüä. Itanga enätqä itä, dnä itä, mäpmetqänä, oeyä.” Inäqe, Parisi iqua nätmätqä iinjä iquauqce, “naqä-qakuiqä” knuä indqänminjuwi.

⁹ Itanga qu manjä yänänäqñqä ätpiyi, Parisi iutanjä kuknuä-suqenqä näqñqä hñqua, pämä ätqäupu, äkasuwä ätäpu, kuknuä yänänäqñqä tiinjä ätukuwi. “Ämaqä tqueqä suqä quvqe, hma etanji äqunänunä. Iqueni, dnä hñqu ätqutiyä, ä enätqä hñqu ätqutiyä? Ne maqñqeqä.”

¹⁰ Inganji mäkä-iqueu miqä naqä iqu, quwqä kuknui mäkä enqä-pa hunganguwä di naqänänjä äyä timäuqanji äqunäqe, qu Poli ique hiyqi-hiyqi ämipu, ique qui imäkpnqä iinqe, zä kiinjä äwiñgqe. Iutanji, iqueqä mäkä-iqä iquau tiinjä ätukqe. “He äwipu, Poli ique, iquauqä hipa iuta itmepu, neqä anjä yänänäqñqä iunqä ätuma upiyä!”

¹¹ Heatqä iqueni, Naqä Iqu, Poli iqu-tänjä qäqiqi pämä ätqäüä, tiinjä ätukqe. “Si zä miqä itnä, pämä yänänäqñqä tqävä! Si Nyaqä kuknui, Jerusälemä iu awä yänänäqñqä ätätqänä-pa, anjä-himqä Romä iunjä-pqe awä asä inä ttñänqeqä” ätukqe.

Qu Poli ique, pizqä päsanä-tpu ikuwiñqä

¹² Itanga zinuitäni, Israitqä hñqua aquvä äqämbiyi, Poli ique äpäkpnqä kuknuä naqä-hñqunä imäkkuwi. Inganji iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä kuknuä yänänäqñqä tiinjä hñqu, guä ämäsäupu ekuwi. “Ne iqueni pizqä äpäsätaqänqanqä, buayätä eqätä manqä yatunqeqä” ätñguwi. ¹³ Ämaqä kuknuä ii imäkkuwä iqua, kuapänänjä eä, 40 qe ämäwqätäukqe. ¹⁴ Inganji, iqua äupiyi, hiqäva-imäkkä naqä iquautä, ämaqeu miqä naqä iquautäni, tiinjä ätukuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iquenyqä kuknuä yänänäqñqä tiinjä hñqu ätätanä eququeqä. ‘Ne Poli ique pizqä äpäsätaqänqanqä, ymisanjä manqä yatunqeqä.’ ¹⁵ Iinñqe hesä, ämaqä mipñqä aquvä äqänätqänjuwä huizi iquatä, kuknuä ändowatäpu, mäkä-iqueu miqä naqä iqueni, quanqä tiinjä tupñqäüä. ‘Ne Poli ique yatñqä ävätanä, iqueqä kuknuä quatinqä näqñqä metunquä iinqe, si nenyqä ätuma biyä.’ Inji he iinjä imäkqanqppqe, iqu emamätä pättqätanqä, ne iqueni äpäsätunquänänyä” ätukuwi.

¹⁶ Inäqe Poli iqueqä kasiqiyqä hikñiqu, iinjä imäkpnqä tqanqä äwiyäqe, iqu äwäqe, mäkä-iqä iquauqä anjä yänänäqñqä iu äpaquvätä, Poli ique awä ätukqe. ¹⁷ Inganji Poli iqu mäkä-iqueu miqä yäpä iqinjä hñque tääqä ätuätumetä, tiinjä ätukqe. “Hikñä tqu, kuknuä-tänjä-qu etanji, hiqä naqä iquenyqä ätuma utñqeqä” ätukqe.

¹⁸ Iinjä etanji iqu ique ätuma äwätä, iqueqä naqä iqueni, tiinjä ätukqe. “Ämaqä, guä äkiqiyäuquwä Poli iqu, tääqä ändätmetä dqanji, nyi hikñä tque ätuma äquvepqänä. Iqu si kuknuä hui ktätñqäüä” ätukqe.

¹⁹ Inganji ämiqä naqä iqu, iqueqä hipa iu a äkiqätäqe, manitä ätuma äwäqe, iquaquvqä-qeuänä ätqäunyä, yatñqä ävätä, “Si kuknuä äkitanji dtñqäwä?” ätukqe.

²⁰ Inji hikñä iqu tiinjä ätukqe. “Israitqä iqua yatñqä kipñqe, kuknuä naqä-hñqunä ae imäkquwiqä. Awinñanji si Poli ique, iquauqä ämaqä mipñqä aquvä äqänätqänjuwä iquauqä ätuma wätñqä diñqä yatñqä kipñqäüä. Inganji qu quanqä ikimäkäpu, ‘Ne Poli ique yatñqä ävätanä, iqueqä kuknuä quatinqä näqñqä metunqeqä’ ktpñqäüä” ätukqe. ²¹ “Inäqe si iquauqä kuknui qätä mäwiyqä panä. Iquautanjä kuapänänjä, 40 ämäwqätäuquwä iqua, ‘Ne iqueni pizqä äpäsätaqänqanqä, buayä eqä manqä yatunqeqä’ ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä kuknuä yänänäqñqä ii, guä ämäsäupu equwiqä. Si ätuma wiqanqä, iqua hänaqä awä iqi zä äpmapu, ique äpäkpnqäüä. Inji si iquau, ‘Auä, ique itumamqänä’ tqanqgtqenqä, hinjä äqämbu äpmenjäüä” ätukqe.

²² I tqanğa, ämiqä naqä iqu, hiknä ique, “Si kuknuä ii ändñinqe, awä matqä panä” yänänqñqä ätuäqe, qe ändowatkqe.

Qu Poli ique, qua miqä naqä, Peliksi iquenqä ändowatkuwinqä

²³ Hiknä ique ändowatäqe, mäkä-iqueu miqä naqä iqu, ämiqä iqueä yäpä iqinjä iquautanjä hñquaqi tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “Qe mäkä-iqä 200 iquautä, mäki hosi iu äpmapu iqä 70 iquautä, itanğa mäkä-iqä zi quäuqä-tänjä 200 iquautä itmesinyä, näwenyä imäknäpu, heatqä 9 klokä iunji, Sisariya bunqä wäpñqeqä. ²⁴ He Poli iquenyqä hosi-pqe näwenyä imäkäpu, iqu qui mimäkñqä yätñqänä, neqä ämineyqä naqä Peliksi iquenyqä ängüänä ätuma wäpiyä” ätukqe. ²⁵ Inğanji iqu pipa hui tiinjä ätätä äqäkqe.

²⁶ “Nyi Klotiusi Lisiyasi iqunä, pipa tä äqiyätmä, qua ämiqä naqä Peliksi iqukinqä äväwqatqänä. Yoqä naqä qonqä iquki, hiunjinğanjqä.

²⁷ Ämaqä tqeñji, Israitqä iqua a äkiqätäpu pizqä päkpnqä iqanğuwänğa, nyi, ‘Iqueqä yoqe, pipa Romä iu äqänä äwinä’ tqanğa äwimi, nyitä, nqä mäkä-iqä iquatä äwätanä, iquauqä hipa iuta itmequeqä. ²⁸ ‘Iqu suqä quvqä äki imäkqanği ätqäpiyä’ tmä qätä wimqe, ique ätuma, quwqä ämaqä mipñqä aquvä äqänätqänjuwä iquauqä hinuä iqi ätqäteqeqä. ²⁹ Nyi iquau yatñqä vqanğa, iqua iquauqä kuknuä-suqä iutaninğä awä ändquwiqä. Inäqe, suqä iqu imäkqanğqenqä ätätqänjuwi, ne ique pizqä päsqänqätä, ä guä pmuateqänqätä, hmanjqä. ³⁰ Inji tənğanji, qu ique päkpnqä kuknuä zä imäkätqätanğä qätä äwimi, nyi ique sinyqä maqänä ändowatqänä. Itanğa ämaqä, ‘Iqu suqä quvqä imäkqä-queqä’ tqanğuwä iquauñji, qu tqä hinuä iqinjä ique kuknuä mitpnqä ätquäqeqä,” ätätä äqäkqe.

³¹ Itanji mäkä-iqä iqua, iquauqä ämiqä iqueuä manju qätä äwipiyyi, qänaknä ipu, heatqä iqueni, Poli ique ätuma, anä-himqä Andipatrisi bunqä äwäkuwi.

³² Awinğanji, mäki hosi iu äpmapu iqä iqua, Poli iqueni anä-himqä Sisariya iunqä ätuma wiqanğuwänğa, mäkä-iqä huiziqua iquauqä anä Jerusälemänqä anğumä ekuwi. ³³ Ämaqä Poli ique ätuma äwäkuwä iqua, Sisariya iu ätimäupiyi, qua ämiqä naqä iqueni, pipa äväpu, Poli ique-pqe, iqueqä hinuä iqi ätqätekuwi. ³⁴ Inğanji ämiqä naqä iqu pipa a ätäuäqe, iqu Poli iqueni yatñqä tiinjä äwikqe. “Si qua äkitanjukikä?” Yatñqä i vqanğa Poli iqu kimanji, “Nyi qua Silisiyatanjä iqunjqä” ätukqe. ³⁵ Iinjä äwiyäqe, iqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä si kuknuä mikitpnqä iquwä iqua ätimäuqanğuwänğa, kuknuä tqanğtqe, inğanä qätä kimqänä.” Iinjä ätuäqetanji, Poli iquenyqä, “He anä, ämiqä naqä Heroti iqu ämätqä iu pmuatepiyä” ätukqe.

24

Qu Poli ique, Peliksi iqueqä hinuä iqi, kuknuä ämitkuwinqä

¹ Hiunji hipa hñginji ae äpäwqanğanji, hiqäva-imäkqä naqä Anänasi iqu, anä-himqä Sisariya iunqä äquveqäkqe. Iqtänji, Israitqeu miqä hñquatä, ämaqä Romä pmeqä iquauä kuknuä-suqenqä näqñqä hñqutä, anä äquveqäkuwi. Ämaqä iqueqä yoqe, Tetulusi ique. Qu iqi ätimäupiyi, ämiqä naqä Peliksi ique äwimepu, Poli ique kuknuä mitpnqä iunqä awä näwe ätukuwi. ² Inğanji ämiqä naqä iqu, Poli ique tääqä tuätumeqanğa, Tetulusi iqu iquenyqä kuknuä ätipäqiyätä, ämaqä naqä iqueni tiinjä ätukqe. “Ämaqä naqä Peliksi iqukiyä, si yätamäkqä ängüänänğä äneyätnä, ämineyätqätanğnä, mäkä mauñqä ängüänä äyä äpmejunä. Nätmatqä ängüänä mäwiqä iminqe, tənğanji si kñuä ängüänä indqänätnä suqä hänji maeqanğnä, eeqänänji ängüänä äyä äwinä. ³ Ne iinjä äqunätaqanğanji, neyaqä äwqe ängüänä änenyätñqeqä. Iinqe ne sinji änguiqä naqä-qakuänä äktqunä” ätukqe. ⁴ “Si wäunjuä hui-pqe inä imäktnqä etanği, nyi sitä äpakä matqäuqä imqä itmä, yatñqä tii äkiyqänä. Si qeiqinyä ämineyätnä, neyaqä kuknuä wänqä hmbu qätä neyä.

⁵ Ne ämaqä tquenji, hinuä tiinjä äqunänjunä. Iqu ämaqä mäkänqä itä äkasuwä tqä-queqä. Iquesani, Israitqä qua eeqänänjä iutanjä iqua, äkasuwä ätnäpu, mäkä äyä äunätqänäuä. Itanğa ämaqä, Jisasi Nasäretqätanjä Iquenyqä qänaknä itqänjuwä iquauņqe, ‘qu Nasäretqä iquayqä’ ätätqänjuwiqä. Ämaqä tqe, iquauqä ämiqä naqä iquautanjä hņqueqä. ⁶⁻⁸ Iqu hiqäva-imäkqä anji, kiyä mätqä imäkätņqä iqanġi, ne ique a äkiqätqueqä.* I etanġi ne ique kukņuä ämitquenqä näqņqä matņqenqe, si tqä-täuä ique yatņqä ävätnä, iqueqä manjutani, nätmätqä eeqänänġinqä qätä wisņqinyä” ätukqe.

⁹ Inġani Israitqä iqua-pqe, iqueuä kukņui yänänäqņqä imäkäpu, “Kukņuä eeqänänjä ii, naqä-qakuiqä” ätukuwi.

¹⁰ Qu iinjä tquanguwänġa, qua ämiqä naqä iqu, Poli iqu kukņuä tätņqä, hipa ämenjä ämikqe. Iinjä iqanġa, Poli iqu kimanġi tiinjä ätukqe. “Quväukuä kuapanänjä iunġi, si ämaqä qua täu äpmenjuwä iquau iwäsäutqänjä iinjqe, nyi näqņqä eämä, nyaqä äwqe äņġuänänjä nyinġanġi, nyi saqä hinuä iqisa, ämaqä kukņuä mindqanġuwä iquauņqä, kimanġi ktmqe. ¹¹ Si yatņqä tiinjä imatņqe. Täņġa qänġa hiunġi 12 ae äpäwqanġa, nyi Jerusälemänġe, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutmä, Iqueqä yoqä haqeqä mamäumqä äyä äyqäqeqä. ¹² Inġani hiqäva-imäkqä anjä takņä yäpä yänġisatä, anjä aquväqņqeutä, ä anjä ququawä iutatani, nyitä, ämaqä hņqutä, kukņuä mäkä äunäta, mäkä vauqumuatqanġqe, hinuä manqänqä äyä itqänjuwiqä. ¹³ Inġi kukņuä nyi täņġa ämindquwi, naqä-qakui mämäktqueqä ipņqäuä” ätukqe.

¹⁴ “Kukņuä naqä-qakui, awä tii ktmqe. Nyi hänaqä Jisasi Iqu ämotquakqä iu qänaknä itmä, neqä atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä ävauqumuatätņqe. Nyi kukņuä ämindquwä iqua, ämaqä hänaqä iu qänaknä itunquä iqunenyqe, ‘Ämaqä huitanġuae.äqä’ ätätqänjuwiqä. Inäqe nyi kukņuä-suqä Mosisi iqu äqäkqetä, Goti Iqueqä kukņuä hinuä-tqä iqua ätäpu ekuwitani, eeqänänjä iinjqe nyi quuvqä eqiyätqänänä. ¹⁵ Itanġa ämaqä suqä jänänänjä iqä iquatä, ququvqä iqä iquatä, pizqä ae äpäkonġuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqu anġumä ävauqumuatäniqä diņqe, nyi kņuä yänänäqņqä äwimä, hinuä äqänmä äpmenjänä. Itanġi ämaqä nyi kukņuä ämindquwä tqe-pqe, asä iinjġeqä. ¹⁶ Inġinġe Goti Hanjuwä Iqueqätä, ämaqä iquauqätä, hinuä iqinġi, nyi ämaqä jänänjunä himqä diņqe yänjä äqänätqänänä” ätukqe.

¹⁷ “Nyi anjä huizi iunġi, quväukuä hui ae äpmamitani, Israitqä Jerusälemä iu äpmenjuwä iquauņqä anġumä äyä äpqe. Ämaqä nätmätqänqä äwa iqanġuwä iquau yätämäkqenqä mbqä-sua äma äpätmä, itanġa hiqäva imäkätmä Goti Ique wimqä äyä äpqe. ¹⁸ Nyi suqä qäyunänjä iu qänaknä itmä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinġi kiyä mamätqä äpmamänġanġi, hiqäva-imäkqä anjä iu hiqäva imäkmätmä itqätanġa, qu änyimepu hinuä äņqänġuwä. Qu hinuä i äņqämbiyänġanġi, ämaqä kuapanänġi nyitä anä mäpmeqä ipu, hoqä maqņqä ikqe. Oeyä. ¹⁹ Inġani Israitqä qua Eesiya iutanjä hņquanä, a inġanä äņġiqätkuwiqä. Inġi ämaqä iqua nyinyqä kukņuä-tänjä epu imäkqäpi, quwqä-quwä nyi kukņuä mindpņqe, saqä hinuä täqi matqäuqe, sunqäwä? ²⁰ Iqua hma etanġutqe, täqi ätqäuänjuwä tqe, nyi Israitqeu miqä iquauqä aquväqņqä hinuä iqi tqäuätanġa, nyaqä suqä quvqenqä qävqä itqänjuwinġe, awä ktpņqe. ²¹ Nyi iquauqä awä iqinġi pämä ätqäumä kukņuä ätuätmänġanġi, manjä yänänäqņqä tiinjä ätqe. ‘Ämaqä ae äpäkonġuwä iqua,

* **24:6-8** Täņġanġi ämaqä näqņqä-tänjä hņqua, kņuä tiinjä äyä indqänätqänäuä. Täqinġi Lukä iqu kukņuä huizi inä äqäkqe. Kukņuä ii, tiinjä. “Ne neyaqä suqetanä kukņuä mitanätanä iqanġua, mäkä-iqä iquauqä ämiqä naqä Lisiyasi iqu, iqueqä ämaqä hņquatä, änemapiyi, yänänäqņqä änavqutäpu, neyaqä hipa iuta ämänätauquwiqä. Itanġi Lisiyasi iqu ‘Ämaqä tqe kukņuä mitņqä iqua, si äkimpepu tqä hinuä iqisa mitņqeqä’ ätqe.”

anġumä ävaupnuwä iunġe, nyi quuvqä eqiyätqänänä.’ Qu kuknuä iquenyqänä yeeqä miqä ipu, nyi kuknuä mindpñqä sä ändma äpquäü” ätukqe.

²² Ämaqä, hänaqä Jisasi Iqu ämotquakqä iu qänaknä iqä iquauqä quuvqä heqiyqenqätä, suqenqätä, Peliksi iqu näqñqä äñġuänänjä ae ekqe. Iinġe Poli iqu kuknuä ae äyä tqanġa, iqu Israitqä iquau tiinjä ätukqe. “Nyi heyaqä kukñui qñqanjä hemqänä. Mäkä-iqeu miqä Lisiyasi iqu äquvepqañġani, nyi hiyaqä kukñui, jänä inġa emäkiyqämqä” ätukqe. ²³ Itanġi iqu iqueqä mäkä-iqeu miqä ique tiinjä ätukqe. “Poli iqueni guä kiqiyäueqä anä iu äpmuatetnä qeiqinyä miyä. Iqueqä käyamaqä iqua, ique yätamakqä wipñqä, si pmua mimäkqä pa, hiñuinä qunyä” ätukqe.

Poli iqu, guä pmuateqä anġu äpme, Peliksi iquä kuknuä ätmiñiyinqä

²⁴ Hiunġi hui ae äpäwqañġani, Peliksi iquä, iqueqä apäki Drusilaisä anä äpkiyi. Drusilai, Israitqä iutanġiyi. Iqi ätimäyi, iqu Poli ique tääqä tuätumeqanġa, iqu Kraisi Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqenqä tqanġi äwikiyi. ²⁵ Inġanġi Poli iqu kukñui, suqä jänänänġiunqätä, äwqä äwivauqañġqä iunä mimäkqä iunqätä, Goti Hanjuwä Iqu qänakndanġi eeqänänġune kuknuä minetäniqenqätä ätukqe. Poli iqu iinjä tqanġi, Peliksi iqu qätä äwiyäqe, zä itä tii ätukqe. “Si äutñqeqä. Qänakndanġi, nyi hea hui eätmä, tääqä anġumä ktätmeqämqä.” ²⁶ Peliksi iqu nätmätqä huiñqä-pqe hiñuä inä äqunä äpmamiñqe. Iqu kñui, “Nyi Poli ique hiñuinä qunäwatmqenqä, iqu mbqä hui dapätñqätiyä?” indqänätä, hea kuapänänjä iunġi, ique tääqä ätuätumetä, iquä kuknuä anä ätmiñiyi.

²⁷ Peliksi iqu Israitqä iquau aquvänä iwimäkätñqä diñqe, Poli ique guä kiqiyäueqä anä iunġi hiñuinä äqunġqe. Itanġa, quvaukuä hñquaqu päwqañġani, Posiyusi Pestusi iqu, Peliksi iquenyqä tñanġä qe äpmakqe.

25

Poli iqu, “Nyi Sisa iqu nyiwäseyätñqä änyinġiyä” ätukqenqä

¹ Pestusi iqu qua Jutiya iu ämiqä kiñġanänjä-qu äpmakqä iunġi, hiunġi hñquaqui-hñque ae äpäwqañġa, iqu anä-himqä Sisariya iu ävämanġi, Jerusälemänqä ekqe. ² Iqinġi hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä naqä iquatä, Pestusi ique äwimapiyi, Poli ique kuknuä mitpñqä iunqä ätuäpu, yatñqä tiinjä ävqa äukuwi. ³ “Si ne yätamakqä neyätinä, qu Poli ique ätuma ppñqä tääqä tuvä.” Qu kuknuä iinjä ätukuwä-qe, ämaqä hñqua hänaqä awä imä äpmapu, Poli ique pizqä päkñqeqe näwe imäkmbu ätukuwi.

⁴ I tqanġuwänġa, Pestusi iqu kimanġi tiinjä ätukqe. “Poli iqu Sisariya iunġi guä äpmenä. Nyi iunqä wämqe, qäqiqinjqä. ⁵ Inġi ämaqä iqu suqä quvqä hui imäkqä etanġutqe, hiqä ämeyqä iqua nyitä anä äwitanä, ique iqi kuknuä mitpñqeqä” ätukqe.

⁶ Iqu iquatä anä äpmeqe, hiunġi 10 mämäwqätäuqänġa, Sisariyanqä äquveqäkqe. Awiñġanġi, iqu kuknuä iwäsäuqä anġu äpmeqe, qu Poli ique ätuma ppñqä ätukqe. ⁷ Iqu ae ätimäuqañġa, Israitqä Jerusälemä yätuta äpäwakuwä iqua, ique qäuiqä ämamäpu, ique kuknuä ämitäpu, “Iqu suqä quvqä huitanjä-huitanjä imäkätñqeqä” ätukuwi. Qu kuknuä iinjä tqanġuwinġe, Pestusi iqu, “Quanġä ändqäpiyä, naqä-qakuä ändqäpiyä?” kñuä indqänġqe.

⁸ Qu kuknuä ae ätqanġuwänġa, Poli iqu kimanġi tiinjä ätukqe. “Nyi Israitqä iquauqä kuknuä-suqä iutä, hiqäva-imäkqä anä iutä, itanġa Romätanjä ämiqä naqä Sisa iquesänġi, quvqä mitqueqä iqueqä” ätukqe.

⁹ I tqanġi äwiyäqe, Pestusi iqu, Israitqä iquau aquvänä iwimäkätñqä wiñġanġi, iqu Poli ique yatñqä tii äwikqe. “Ne Jerusälemänqä äyätanä, nyi saqä kukñui, iqi kiwäsemqe, äñġuätanä?”

¹⁰ Inäqce Poli iqu tiinjä ätukqe. “Kuknjuä iwäsäuqä anjä nyi pämä ätqäunqä tä, ii Sisa iqueqä aniqä. Anjä tquenyā nyiwäsepñqeqä. Si näqñqeqä. ‘Nyi Israitqä iquauñi, suqä quvqä hui mitqueqä itñqeqä.’ ¹¹ Nyi suqä quvqenqä päkonmqä sätäti, nyi iinjce äpäkonmqeqä. Inäqce qu kuknjuä nyinyqä ätquwi, naqä-qakuä hma sätäti, ämaqä hñqu nyiñi, iquauqä hipa iunji, änä mänyivqä yänqiyä. Nyi Sisa iqu nyiwäseyätñqä änyingiyä” ätukqe.

¹² I tquanğa, Pestusi iqu, iqueqä ämaqä kñuä iqä vqä iquatä kuknjuä ätpiyi, iqu kimañi, “Si ‘Sisa iqu kuknjuä nyiwäseyätñqä änyingiyä’ ätnä-qae, si iquenyqä utñqeqä” ätukqe.

Pestusi iqu, ämiqä naqä Akripa iqu, kuknjuä ätñgiyinqä

¹³ Hiunji hui ae äpäwqanğani, ämaqeu miqä naqä Akripa iqu, kasiqi Benasisä, inäsuaqi Pestusi ique yeeqä wiyñqänä Sisariyanqä qe äpkiyi. ¹⁴ Inäsuaqi hiunji kuapänä iqi pmetanğiyänğa, Pestusi iqu Poli iquenyqä kuknjuä näqñqä ävätä, ämiqä naqä iqueni tiinjä ätukqe. “Ämaqä hñque, Peliksi iqu guä äkiqiyäuekqe, guä yqänä äpmenä. ¹⁵ Nyi Jerusälemä iu pmetanğa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä naqä iquatä, ämaqä ique kuknjuä mitpñqä ändkuwiqä. Qu nyi iquenyqe, ‘Iqu suqä quvqä imäkqä-qae, hanjä-iqä naqänänjä menqiyä’ tmqä äwiñgqeqä. ¹⁶ Quvaqä äwiñqä iinjä iunqce, nyi kimañi tiinjä ätukqeqä. ‘Ne ämaqä Romätanjä iqune, ämaqä hñquenyqä iwäsäutaqanğani, “iqu äpäkonanğiyä-qe” maqänä matqä itunqeqä. Iqu ämaqä, ique kuknjuä ämitätqanğuwä iquauä hiñuä iqi ganä ätqäutä, iquauä kukñui kima tuänqiyä’ ätukqeqä. ¹⁷ Nyi iquatä täqinyqä ae äpani, äpakänä mäpmeqä imqä itmä, awiñğani kuknjuä iwäsäuqä anju äpmami, qu ämaqä ique ätuma ppñqä ätukqeqä. ¹⁸ Ämaqä, ique kuknjuä ämitminğuwä iqua, pämä tqäunqanğuwinqe, ‘Iqu suqä ququvqänänjä hui imäkqanğiyqä’ kñuä änyikqä-qe, oeyqä! ¹⁹ Qu iqu, kuknjuä mäkä äunğuwinqänä ändkuwiqä. Quwqä Goti Iqueä yoqe haqeqä mamäupñqä suqenqätä, ämaqä äpäkonğqä hñquenyqätä äunğuwinqä. Iqueqä yoqe, Jisasi Iqueqä. Inäqce Poli iqu, ‘Ämaqä iqu hanjä äpmenä’ ätukqeqä. ²⁰ Qu kuknjuä iinjä tqanğuwinqe, nyi iwäsäumätmä itmä-qe, nyaqä kñuä indqanğe, ätnänjä iqi matimäunqanği, ique yatñqä tii äwikqeqä. ‘Ne Jerusälemänqä äyätanä, nyi saqä kukñui iqi kiwäsemqenqä äkinğiyä, makiñqä iqiya?’ ²¹ Iqu kimañi, ‘Ämaqä naqänänjä Sisa iqu kuknjuä nyiwäseyqanğanqe, nyi guä yqänä pmamqänä’ dqanğa, nyi iquenyqe, ‘Nyi Sisa iquenyqä dowatmqä hanaqanğqä qävqä imqanğanqe, iqu guä yqänä pmetanğiyä,’ ätkqeqä” ätukqe.

²² Akripa iqu kuknjuä ii qätä äwiyäqce, Pestusi iqueni tii ätukqe. “Nyi nqä-näuä, ämaqä iqueqä kukñui qätä wiyqämqä.”

Inji Pestusi iqu “Si iqueqä kukñui, awiñğanä qätä wiyqätñqä” ätukqe.

Poli iqu, Akripa iquesä, Benasisä, kuknjuä ätukqenqä

²³ Awiñğani, Akripa iqu Benasisä inäsuaqi ämuasmänqä anğuanänñi ämipnäsinyä, yoqä naqce motquaynqä imäkiyi, mäkä-iqueu miqä naqä iquatä, anjä-himqä iutanjä naqä iquatä, qu anjä aquväqñqä iu yäpä yänğisa äpekuwi. Inğani Pestusi iqu Poli ique ätuma ppñqä tqanği, qu ique ätuma äpkuwi.

²⁴ Inğani Pestusi iqu tii ätukqe. “Akripa iqukutä, huizi nesä äpmenğuwä eeqänänjä iquendä, he ämaqä tqueni hiñuä qumbiyä! Iquenyqe, Israitqä Jerusälemätanjä iquatä, täqisanjä iquatänji, qu eeqänänñi, ‘Iqu hanjä mäpmeqä itä, äpäkonätñqeqä’ yänänanğñqä ätäpu, nyi tääqä ändätqanğuwinqä. ²⁵ Iinjä etanği nyi hiñuä äqunätmänğani, iqu äpäkonätñqä diñqe, suqä hui mimäkqä itñqä äqunänqeqä. Iinjä äqunmä-qe, iqu kiqä-kiuä Sisa iquenyqä tääqä tqanği, nyi ique dowatmqä diñqe, kukñui naqä-hñqunä äyä imäkqeqä. ²⁶ Inäqce, qu ique kuknjuä ämitätqanğuwä quatinqce, neqä naqä iqu naqä-qakuinğqä näqñqä metñqä iinjce, pipae

äänä qämqätiyā? Nyi maqñqeqä. Iinjñqe, ämaqeu miqä naqä Akripa iqukutä, ämaqä huizi-pqä iquendä, ne iqueqä manji qätä ganä äwiyätanä ämoqumuetunquä diñqe, nyi iqueni ätuma äpätmä, heyaqä hipenüä iqi äyā ätqäteqänä. Iinjä imäkanitanji, nyi pipa qämqenqä näqñqä äñguä mamqänä. ²⁷ Nyi kñuä tiinjä indqängänä. Nyi ämaqä guä kiqiyäueqä hñque ändowatätmängani, qu ique kukñuä ämitpçenqä pipa ätnänäqi maqiyqä imqe, nyi qämä-qämä imqänä” ätukqe.

26

Poli iqu, Akripa iqueni, iqueqä-kiuänqä ätukqenqä

¹ Inğanji Akripa iqu Poli ique tiinjä ätukqe. “Tqä-täuänqe, si awä nattñqeqä.” I tquanğa Poli iqu iqueqä hipa haqä yätqä äma äpeyätä, kukñuä awi tiinjä ätukqe.

² “Ämiqä naqä Akripa iquki, Israitqä iqua kukñuä ämindätqänjuwinqe, nyi täñganji tqä hipenüä iqisa kima ktmqe, ii äñguänänjiqä. ³ Ne Israitqä iquneqä suqenqätä, nätmätqä ne mikakä ätnätñquenqätänji, si näqñqä äñguänä eninyä. Iinjñqe, si quamä qeiqi äpmanä, nyaqä kukñui qätä nyisñqenqä änyinjyā” ätukqe.

⁴ “Nyaqä quamä pmeqä hikñänğa äpmaka äpätñqenqe, Israitqä eeqänänjä iqua näqñqä äñguänä eänäuä. Nyi ymeqänğanji, ñqä ämaqä iquatä äpmeñqe, inji qänakndanji Jerusälemä iu äyā äpmeñqeqä. ⁵ Qu hinjuiqänänji nyinyqä näqñqä ae ekuwitani, äwiñganğutqe, nyaqä suqenqä awä qäyunä tii ktpñqeqä. Nyi hikñänğata ti ipäqäka äpätñqe, Parisi iquauqä suqä iunä qänaknä itñqeqä. Parisi iquauqä qänaknä iqe, Israitqä huizi iquauqeuñi ämawqätäunä. ⁶ Iinjä etanği täñganji, Goti Hanjuwä Iqu neqä atqä-awäkau, ‘Iinjä timäuniqeqä’ ätukqenqä nyi quuvqä eqiyätmä hinüä äqänmä äpmeñä. Inji nyi iinjä äpmeñqenqe, qu kukñuä mindqanğä, nyi täqi täsä ätqäuänänä. ⁷ Israitqä iquneqä hueqä-himqä 12 iqua, qu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, mäptqänğatä, heatqänğatänji, haqeqä ämamäupu, Iqueqä kukñuä asä iquenyqä quuvqä eqiyäpu, hinüä äqämbu äpmeñäuä. Ämiqä naqä iqukiyā, nyi iinjä hinüä äqänmä äpmetñqenqe, ämaqä iqua kukñuä äyā ämindätqänäuä. ⁸ Hesänjä hui, ‘Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä ae äpäkonğuwä iquaunji, mävaqumuatqä yänqiyä-qe,’ kñuä iinjä sunqä indqänätqänäuä?

⁹ Hinjuiqänänji nyi-pqe kñuä tiinjä äyā änyiminqeqä. ‘Nyi Jisasi Nasäretqätanjä Iqueqä yoqe mändi kittqämqä diñqe, nätmätqä kuapänänji imäkqämqeqä.’ ¹⁰ Itanğa Jerusälemä iunji, nyi nätmätqä tä imäkminqeqä. Hiqäva-imäkqä naqä iqua, ‘Si iinjä imäkqätñqeqä’ dqanğuwänğa, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä kuapänänjä iquau, guä äyā äkiqiyäuminqeqä. Itanğa ämaqä naqä iqua, ‘Iquau pizqä päkpiyā’ tqanğuwänğa, nyi-pqä inä ätminqeqä. ¹¹ Nyi anjä aquväqñqä yäpä yänğisa äpaquväkitmä, iquau täñä-hunqä ävätmängani, qu Naqä Iquenyqä kukñuä quvqä tññqä kiquätmä äwiminqeqä. Tiinjä-pqä iminqeqä. Nyi iquaunqä äwqä tnänjinä änyinätä, anjä-himqä kinä nämñi, qävqä ikitmä qui iwimäkminqeqä” ätukqe.

¹²⁻¹³ “Nyi iinjä imäkätqätanğa, hiqäva-imäkqä naqä iqua, yoqä naqä änyinyuändäpu, ‘Si iinjä imäkiyā’ ändäpu ändowatqanğä, nyi anjä-himqä Dämaskasi iu timäumätmä qanjä wätqätanğa, hiunji quemisqänğanji, qäukuä haqä yätutanji, we naqänänjä äyā hunğanği hinüä äqunğqeqä. We yänänäqñqä äunätä, mäptqä iqueni ämawqätäukqeqä. We-hunqä iqu, nyitä, ämaqä qanjä anä äuminquä iquautä, iuäququasitä änaqäkqeqä. ¹⁴ Inğanji ne eeqänänji qua iqi äpäknaqe, nyi manjä hñqu, Israitqä iquauqä kukñuä ätätä, tiinjä dqanği, qätä äwikqeqä. ‘Soli iqukiyā, Soli iqukiyā, si Nyi qui sunqä nyimäkätqänjinyä? Si yuki, yaqñquä iu äpäsätinä, ga täñä-hunqe tqä-täuänä äyā ämenyā’ ändkqeqä.

¹⁵ I dqanğa nyi tiinjä ätukqeqä. ‘Naqä Iquki, si tqukikä?’

Nyi yatnqä e vqanqa, Naqä Iqu tiinjä ändkqeqä. ‘Nyi Ämaqä si qui inyimäkätqänä, Jisasi Iqunä Qäqunjqä. ¹⁶ Injqe tängani, si ävautnä pämä tqävä. Nyi si ätekimqä dijqä äkimeqänä. Si Nyaqä wäunui a äqätätinä, nätmätqä tänga hiñuä ae äqunäninqätä, Nyi qänaki mäktquamniqenqätä, awä ttjänqeqä,’ ändkqeqä. ¹⁷ ‘Saqa ämaqä Israitqä iquatä, ämaqä huizi iquatä, quvqä ikimäkqanqppqänqani, Nyi hänä ikimäkäqumuatmniqeqä. Nyi si iquauñqe, tiinjä iwimäkqätñqänä äkndowätqänä’ ändkqeqä. ¹⁸ ‘Iqua hiñuä hiawiqä enqä-panjä äpmeñuwi, hiñuä äñguä qämbñqä iwimäkñqeqä. Iinjä iwimäkqanqti, iqua hiawiqä ingisatä, Setänä iqueqä yänänäqñqetä, tuwä äwiyäpu, kñuä äkunmäknäpu, we-hunqä iqinyqätä, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, ppñqeqä. Qu iinjä iquwi, Nyi iquauqä quvqe huätä ämamäutmä, ämaqä Nyinyqä quuvqä eqiyäpu, Nyaqä ämaqä epqä iquatä, anä pmetpñuwiqä’ ändkqeqä” ätukqe.

¹⁹ Inqani Poli iqu kukñuä äpakänä tii, ätukqe. “Ämiqä naqä Akripa iquki, nyi nätmätqä haqä yätutani hiñuä äqunqä iunji, tuwä mäwiyqä itmä, kukñuä awä ätuäkämñqeqä. ²⁰ Kinqanäñi, Dämaskasi pmeqä iquau ätuätmä, qänakñi, Jerusälemä pmeqä iquautä, qua Jutiya iunji eeqänänä iquautä, itanga Israitqä qäyä etanqi huizi iquautä, awä tiinjä ätumiñqeqä. ‘He heqä kñui äkunmäknäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqäpiyä. Inji ämaqe, he iinjä ae iquwiñqä näqñqä mapñqe, suqä qäyunä imäkpiyä’ ätumiñqeqä. ²¹ Nyi iinjä iwimäkqanqñqeqe, Israitqä iqua, nyi hiqäva-imäkqä anjä iu pmetanqa, a äñgiqätpiyi, pizqä bäsanä-tpu imiñuwiqä. ²² Nätmätqä eeqänä e ätimäukqetani, Goti Hanjuwä Iqu yätamäkqä nyiyätqätanqi, nyi awä ätuätmä, äpmaka äpätnqe, tänga ämaqä yoqä maeqä iquauqätä, yoqä-tänjä iquauqätä hiñuä iqi yänänäqñqä ätqäümä kukñuä sä ätqänä. Nyi kukñuä huitanä huisä mätkuä itñqeqä. Oeyä. Kukñuä nyi awi, Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iquatä, Mosisi iquä hiñuiqänä, ‘Iinjä timäuniqeqä’ ätmiñuawä iunqänä ätuätñqeqä. ²³ Qu tiinjä ätmiñuwiqä. ‘Krais, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, täñä-hunqä ämetä, äpakonätä, qua äptepqä iutani anqumñi Iqu-ganä vauäniqeqä. Iqu iinjä itä, Israitqä iquautä, ämaqä huizi iquautani, Goti Hanjuwä Iqueqä we-hunqenqä awä tuäniqeqä’ ätmiñuwiqä. Nyi asä inä ätuätñqeqä” ätukqe.

²⁴ Poli iqu kukñuä iinjä tuätqätanqa, Pestusi iqu manjä yänänäqñqä tiinjä ätukqe. “Poli iquki, si näqñqä kuapanä ämetqänä iutani, qämä-qämä itqänjinyä.”

²⁵ I tqanqa Poli iqu kimanji tii ätukqe. “Ämaqä yoqä naqä-tänjä Pestusi iquki, nyi qämä-qämä miqä iqänä. Oeyä! Nyi kñuä äñguä indqänätmä, naqä-qakuä ätqänä. ²⁶ Ii tiinji. Nyi kukñuä ätuätñqe, eeqänäñi zä mäwiyä etanqi, ämiqä naqä Akripa iqu-pqä qätä äwiyätä, hiñuä äqunäqe, näqñqä ae ämakqeqä. Iinjñqe, nyi zä miqä itmä, kukñuä jänä äyä ätquänä. ²⁷ Ämiqä naqä Akripa iquki, si Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iqua äqäkuwiñqä quuvqä eqiyätqänjinyä, maeqiyqä itqänjinyä? Si quuvqä eqiyätqänjñqe, nyi näqñqä ae eänänä” ätukqe.

²⁸ Inqani Akripa iqu Poli iqueni, “Änäñänqäwä?” ätukqe. “Hea wänqä ipinji, nyi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätmä, Iqueqä yoqä-tänjä emqä nyimäkinyä?”

²⁹ Poli iqu kimanji, “Nyi ‘Hea wänqäpñqätiyä, quäuqñqätiyä?’ kñuä kuapä mindqänqä iqänä” ätukqe. “Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tiinjä tumqänä. ‘Si äminiyätqänä-panji, ämaqä naqä tqutä, ämaqä qätä änyiyätqänuwä iquatä, anä pmayä.’ Itanga he eeqänäñi, nyitani, asänänä iinjä pmetunquä änyinji. Injqe he guä hikiqiyäuqanqppi pmapñqä dijqe, manyinqqiyä” ätukqe.

³⁰⁻³¹ Inqani ämiqä naqä Akripa iquä, qua iu miqä Pestusi iquä, Benasisä, itanga ämaqä qutä anä äpmamiñuwä-pqä iqua, pämä ätqäpiyi, anä hiqñqä ique äväma äwäpu tiinjä ätnqewi. “Ämaqä tqu suqä quvqä hui imäkqäqänqänä, äpakonätñqä iunqätä, ä guä kiciyäupñqä iunqeqe, hmanjqä.”

³² Itanğa Akripa iqu, Pestusi iqueni tiinjä ätukqe. “Iqu, ‘Nyi Sisa iqu nyiwäseyätñqä änyinjyã’ matqä-säpi, guä kiquyãueqä anj ävämetä, qanyinä pmequäningä.”

Poli iqueqä qanä Romänqä äukqenqä (27:1-28:16)

27

Qu, Poli ique Romänqä ätuma upñqä, yimbaeu ätkamäupu, äukuwi

¹ Qu nenyqe, “Iqua qua Itali iunqä yimba iu inganä upñqeqä” ätpiyi, Poli iquesä, ämaqä guä äkiqiyäukuwä huizi iquautäñi, mäkä-iqeu miqä hñqueqä hipa iu äwikuwi. Iqueqä yoqe, Juliyusi ique. Iqu Sisa iqueqä mäkä-iqä 100 iquau miqä ique. ² Inğanj ne yimba anä-himqä Aträmitemätanä hñque ätkamäukque. Nesäñi, ämaqä Tesälonaiqa qua Masendoniya iutanä hñqutä anänji. Iqueqä yoqe Aristakusi ique. Yimba iqu, anä-himqä, qua naqä Eesiya iu mätnätanğä iquaunqä wätñqä iqanği, ne äväma äukqe. ³ Awinğanj ne anä-himqä Saitonä iu iuäqämakque. Iqinj Poli iqu, iqueqä näueqä iquau äwimetä, iquauqä yätamäkqä metñqä diñqe, Juliyusi iqu ique anğuanänğä iwimäkätä, ‘Nñqä’ ätukqe. ⁴ Ne Saitonä ävämeni, yunğä änavqutäwqatqanğa, yimba iqu qua Sapłusi iunği tuwä ingisa äpaukqe. ⁵ Itanğa ne qua Silisiya ingisatä, Pambiliya ingisatäñi, eqä-pñä iunği äkeni, anä-himqä Maira, qua Lisiya iu ätimäukque.

⁶ Iqinj mäkä-iqeu miqä Juliyusi iqu, anä-himqä Aleksandiyä iutanä yimba, qua Itali iunqä wätñqä iqanğqä hñque ämoqumueqe, ne änätmanj, ique ätkamäukque.

⁷ Inğanj ne iqi ävämanj, hiunji hñquaunği yunğä yänänäqñqä qunğanğqä iutanj, yimba iunği qanä qeiqi-qeiqi äukqe. Yimba iu wäunğä imäkqä iqua, wäunğä yänänäqñqä iqanğä, ne anä-himqä Nindusi-tänğä ingisa ätimäukque. Iqisanj, yunğui a änaqiätätä, ne äwatunque änä maeqä iqanği, eqä-pñä manğä iuta äväma, eqä-pñä iu äwani, qua eqä-pñä awä iqi witanğqä ingisa ätimäukque. Qua iqueqä yoqe, Kritä. Ingisa äwaqe, Salmone iunqä äktäutanğqä iu ämawqätäuanj, Kritä iunği mäwqä ingisa ätimäukque. ⁸ Ämaqä yimba iu wäunğä imäkqä iqua, wäunğä tnänğä imäkqanğä, ne eqä manj iu äwätanä, anä hñque qe ätimäukque. Kiqä yoqe, “Anä yimba iuäqämeqä anğuanänğiqä” ätminjuwi. Ii anä-himqä Lasea-tänğä qäqiyi.

⁹ Qanä qeiqi-qeiqi wätqätanği, hiunji kuapanä ae äpawqanğani, itanğa hiunji naqä, Israitqä iqua buayä manğä ipñqä pmua imäkqä iqu* ae äpawqanğa, hea yimba anğüä uwqe, qäpu ekqe. Iutanj, Poli iqu iquaunği, näqñqä tiinjä äwikqe.

¹⁰ “Ämaqä iquenyä, nyi näqñqä ae ämenänä. Ne tänğa watque, hanğä-iqä naqänänği ämoqumuetanä, nätmätqä kuapanänği qui imäknänğiyä. Yquayänğätä, yimba iinğätänä, matqä iqänä. Neyağä hanğä-pmeqä-pqe inänjğä.” ¹¹ Inäqe mäkä-iqeu miqä iqu, Poli ique qätä mäwiyqä itä, yimba iu miqä iquesä, yimba iutanä kawiquesä, qätä äwikqe. ¹² Yimba iuäqämeqä anğä iunği, yunğä naqänänğä qunğanğa, anğuanänğä hmanjğä. Iutanj, ämaqä yimba iu äpmaminjuwä iutanä kuapanänğä iqua, kukñuä naqä-hñqunä imäkäpu, tiinjä ätñguwi. “Ne anğä täunği äväma, anä-himqä Piniksi iu ätimäuanä, yunğä naqänänği qäpu qunğanğanğä, ne iu pmetunqueqä.” Piniksi, ii yimba iuäqämeqä anğä anğuanänğä eä, qua Kritä mäptqä timäuqä mäwqä ingisanj. Iu timäuqänğqe, yimba iquauqä hanaqe, inği-ingisa änyä.

Yunğä naqä äqunätä, eqä ämñğa äpekqenqä

¹³ Yunğä mäptqä timäuqä mäwqä ingisanj, hanğä äqunğanği äqumbiyi, qu, “Ne äwatunquenqe, qäyunjğä” ätnäpu, yimba a kiqätqä japiñi eyqiyämepu, Kritä-tänğä iu eqä manğä iu äukuwi. ¹⁴ Inäqe ne kinğä nämä mäwqanğa, yunğä yänänäqñqä, qua Kritä-tänğä ingisa ätimäukqe. Yunğä iinqe, qu, “Yunğä mäptqä timäuqä mäwqä

* **27:9** Hiunji iqueni, Israitqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hanğä-iqä quwqä suqä quvqä iutanj huätä ämamäukqenqä kñuä indqänäpu, buayä manğä iminjuwi.

awä iqisanä yunjuiqä” ätminjuwi. ¹⁵ Inğanı yunjuı, yimba iquenı, yänänäqıqä yqutäuqanğa, yimbae yunuä timäuqänggisänqä yikti-yakti mianätani, änä mäwqä iani, ne yunjuı yimba ique qäyä yqutäutıqä hiñuinä qe äqunqque. ¹⁶ Ne iinjä iqa äwani, qua wänqä hmbu eqä awä iqi witanğqä-tänjä qäqi ätimäukque. Kiqä yoqe, Kauta. Ipi ämäwqätäuani, qua ipu yunjuı äminyeqanğa, ne wäunuä tnänjä itanä, yimba wänqä qänaki äpminqä ique eyqiyämakque. ¹⁷ Inğanı yimba iu wäunuä imäqkä iqua, ique haqeqi ämaepiyi, guä yänänäqıqä äkiqiyäuekuwi. E imäkpıyi, yimba naqä iqu qui mimäknqä yätıqä diñqe, guä äukoquväpu hatnjä äquqotäuekuwi. Itanğa yimba iu wäunuä imäqkä iqua, “Ne qua naqä Aprika-tänjä qäqıqi ätimäutanä, hikä weä eqä yäpä mängisa äwiñqä iu evqänätanä pmenqunä” knuä indqänäpu, zä kiinjä ipu, tapätapä naqe mändi äquvätqiyäwatäpu, yunjuı äyqutäwatätıqänä hiñuinä äqunquwi. ¹⁸ Inğanı yunjuıtä, eqä ämınga äpeyätäqetä, yänänäqıqä änäyqutäwatätä, popuä qe änakiqäkqeqe. Iiñıñqe awıñğanı, ämaqä yimba iu wäunuä imäqkä iqua, yquayi eqä-pnjä iu mamäupıñqä ipäqäkuwi. ¹⁹ Itanğa awıñğa-mändanı, iqua äwäwa kiinjä ipu, nätmätqä yimba äñguä wätıñqä imäqkä iutanı tnämäupıñqä ipäqäkuwi. ²⁰ Hiunji kuapänänjä iquaunı, mäptqetä, qätäqueqetä, qaquvqä ktqä pmuätäutqätanğa, yunjuı yänänäqıqä änäyqutäwatätä, popuä änakiqäka uwqanğqenqä, ne knuä tiinjä indqängqque. “Ne hänjä mäpmeqä, eeqänänı qui imäknanqunä.”

²¹ Ämaqä iqua buayä mañqä äpmaka pätkätanğuwänğa, Poli iqu iquauqä awä iqısa pämä ätqäuqeqe, tiinjä ätukqeqe. “Ämaqä iquenä, he nyaqä kuknui qänaknä ipu, Kritä iu mävämeqä-säpi, hanjä-iqä naqänänjä tä mänemeqä itä, itanğa nätmätqä eeqänänı, eqä ique mäwqä iquanıñgä. ²² İnäqeqe täñğanı, nyi tiinjä hitmğeqä. He äwqä hanjuä enğanğuti pämä yänänäqıqä tqäpiyä. Nesanä hıñqu qui mimäknqä yänqiyä. Yimba iqunä qui imäknänqiyä. ²³ Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iqunä, Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutıñqeqä. Itanğa hea tqenı, Iqueqä enätqä hıñqu äquvepätä nyi-tänjä qäqä täqi ätqäuä, tii ändqiyä. ²⁴ ‘Poli iquki, si zä miqä panä! Si äwätinä, ämiqä naqä Sisa iqueqä hipenüä iqi tqäutıñqinyä. Qätä tiinjä-pqä inä nyiyä! Ämaqä eeqänänjä, sitä anä äpmeñuwä iqua, qui mimäknqä ipıñqä diñqe, Goti Hanjuwä Iqu saqä tääqeqe qätä ae äkiyqeqä’ ändqeqä. ²⁵ Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä tiinjä eqiyätqänänä. Iqu ändqä-pa eeqänänı ätimäunqiyä. Squ miqä yänqiyä. Iinjä ändqenqeqe, he qokä iquenä, zä miqä ipu pämä yänänäqıqä tqäpiyä. ²⁶ Yunjuı yimba ique ävqutäwatqanğa, ne qua eqä awä iqi äwiñqä huiı evqänätanä pmenqunä” ätukqeqe.

²⁷ Heatqä kuapänä 14 iunı, yunjuı eqä-pnjä naqä iu äneyqiyäma ikitqätanği, heatqä quaesqä hiqanğanı, yimba iu wäunuä imäqkä iqua, “Yimba iqu eqä mañä-tänjä qäqıqi ae ätimäuqiyä” knuä indqänquwi. ²⁸ Knüä e indqämbiyi, qu, “Eqä-pnjä yäpä mämñi, mämdiyä, qäqıqätiyä” tpu, iwäsäuqeqe ätnämäupiyi, kiqä hiqıñqe 40 äqunquwi. Yimba wänqäpu nändi tii uwqanğa, qu iwäsäuqeqe anğumä ätnämäupiyi, hiqıñqe 30 äqunquwi. ²⁹ Inğanı yimba iqu hikä kuapänänjä knätanğqä iu evqänätä, qui imäknqä iıñqe, iqua zä wiñğanı, yimba a kiqätqä japiñä hıñquaqui-hıñquaqui yimba iqueä tuwä inğisa qe ätnämäukuwi. Iinjä imäkpıyi, mäptqeqe maqänä timäutıñqenqeqe, tääqä ätqämanminjuwi. ³⁰ Inğanı iqua yimba ique quwqä-quwänä ävämapıñqä ipu, “Ne yimba a kiqätqä japiñä iqueqä himängisa tnämäunqeqä” quanğä änatäpu, yimba wänqä ique mämä quveqätıñqänä ävquatawatkuwi. ³¹ Qu iinjä imäkätqätanğuwänğa, Poli iqu mäkä-iqeu miqä iquesä, mäkä-iqä iquautä, tiinjä ätukqeqe. “Ämaqä nanğa, yimba tqeqe ävämapıñqä iquwi, he qui imäkmñqäuä. Iqua yqänä äpmeñuwı, he qui mimäknqä ipıñqäuä.” ³² Iinjä tquanğa, mäkä-iqä iqua, yimba wänqä iqu eqä-pnjä iu äpäknätä hiñginäwa anğua wetıñqä, guä ique a kiqätminqeqe ätäväwatkuwi.

³³ Mäptqä timäutnqä iqanqani, Poli iqu ämaqä eeqänänä iqua buayä bnqä knuä ävätä, tiinjä ätukqe. “Hiunji 14 päwäqanqa, he ‘Ne äänä nemeñqutiyä’ tpu hinuä äqämbu äpmapu, buayä manqä itqänjuwiqä. ³⁴ Iinjñqe nyi he kukñuä yänänäqñqä etqänä. He hänä pmapñqä diñqe, buayä hui ämepu bnqäüä. Qätä nyipiyä! Hiqä nyuänä iutani, dä hñqu qui mimäkñqä yänä. Oeyä. He eeqänänä, hänä pmapñqäüä” ätukqe. ³⁵ Iqu iinjä ätuäqe, bretqä ämetä, eeqänänä iquauqä hinuä iqi, Goti Hanjuwä Iquenyqä ‘änguiqä’ ätuäqe, änätñqä qe ipäqäkqe. ³⁶ Inqani ämaqä huizi iqua-pqe äwqä änguanä imbiyi, buayä ämepu qe äñguwi. ³⁷ Yimba iunji, ne ämaqä 276 äpmaminque. ³⁸ Qu buayi äwqä änäpäkpiyitani, yimba iqu hanjä miqä itñqä diñqe, kuä-witqä yquayä pñqä wiqä iu äwäminqe, eqä-pñä bu ämatnämäukuwi.

Yimba iqu qui imäkñganqa, ne qua iu äñguä ätimäukquenqä

³⁹ Mäptqä ae ätimäuqanqa, yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, qua iquenyqä maqñqä epu, “Äkiutiyä” tpu ikuwi. Itani äuktäutangqä yänñi hikä weä äyä witanji äqunjuwi. E äqumbiyi, qu, “Yimba iqu äwätä iu evqänätñqä diñqe, ne qäyunä imäkatunquätiyä, ä mimäkqä yatunquätiyä?” knuä indqänjuwi. ⁴⁰ Yamwiqä ipñqä diñqe, qu yimba a kiqätqä japiñä† gue mñä ätäwäpu, eqä-pñä iu ävquatämäukuwi. Inqani yimba ique hänäqä ämotquaminijä iquaquiyqä gue ewepu, itanqa yunji yimba ique ätuma wätñqe qu tapätapä naqä ique anqumä ävatmäkäpu ävquatäwatkuwi. Qu iinjä ae imäkpiyi, yimba iqu hikä weä iqi timäutñqä äukuwi. ⁴¹ Inäqe, yimba iqu hikä weä eqä yäpä mäñgisa witanqä iu evqänqge. Itanqa kiqä himi hikä weä iu evqänätä iqi pmetanqa, kiqä tuwänqisanji eqä-pñä iqu ämnätä äpäsäqisätäqe qui imäkkqe. ⁴² Inqani mäkä-iqä iqua ämaqä guä äqiyänminjuwä iquautanä hñqu eqä äñgua äwätä, zä uwqenqä, iquau pizqä päkñqä knuä indqänjuwi. ⁴³ Inäqe iquauqä ämiqä Juliyusi iqu, Poli iqu hänä-pmeqänqä äwinyätä, iquauqä äwiñqä iutani, mimäkqä ipñqä iwimäkkqe. Ämaqä eqä-pñä iu äñgua uwqänqä näqñqä iquauñi, qu-ganä ikuapmäupu, äñgua upñqä ätukqe. ⁴⁴ Itanqa ämaqä huiziquaunji, zä-yänitä, yimba qui imäkñggä itä, a ämaqätäpu, äñgua äwäpu qänaki iuäqämapñqä ätukqe. Ne iqu änatqanqä-pa iinjä imäkani, ne eeqänänä iqune eqä-pñä iutani, änguanänä iuäqämakqe.

28

Poli iqu, qua eqä-pñä awä iqi, Malta iu äpmaminqenqä

¹ Äñguanänä iuäqämeni, näqñqä tiinjä ekqueqä. Qua eqä-pñä awä iqi, kiqä yoqe, Malta ivqä. ² Itanqa ämaqä qua iutanä iqua, suqä äñguanänä tiinjä inetquakuwi. Piyä äqiyätä, isqä imänätqätanqenqä, iqua tä ikepu, ne yeeqä äneyätmakuwi. ³ Inqani Poli iqu tä hui aquvä ämaqiyätä, tä hänäqä äsätanqä iu äväuekqe. Qänjanuä hñqu, tä yäpä inqisa äwäminqe, tä tnänä uwqanqanqa, yäpaqänqisa ätimäüäqe, Poli iqueä hipa iu hiqanä ätutquvä qe äqiyämäminqe. ⁴ Ämaqä iqisanä iqua, hinuä iinjä äqumbiyi, quwqä-quwä tiinjä ätñguwi. “Hinuä qumbiyä! Tqu, ämaqä pizqä päsqä-qu etanji, iqu eqä-pñä iu mäpäkonqä iqä-qe, neqä goti suqä quvqenqä kima vqä ii, iqu hänä yqänä pmetñqä iñqe, mäwiñqä iqiyä” ätkuwi. ⁵ Inqani Poli iqu qämakä iqueni, tä iunqä qe ätasäwqatkqe. Inäqe nätmatqä hui iqueni, mäwimeqä ikqe. ⁶ Qokä-apäkä iqua, “Poli iqueqä huiwi ppäkä nyquanguti, iqu qua iqi äpäknätä äpäkonänqiyä” tpu ipu, hinui hñganqä äqumbu äpmaminjuwi. Iqueqä huiwiunji, nätmatqä hui mäwimeqä äyä iqanji äqumbiyi, “Tqu, goti hñqueqä” ätñguwi.

⁷ Qua tqu-tänä qäqiqinji, ämaqä qua iu äpmaminjuwä iquau miqä iqueqä quae. Iqueqä yoqe, Pupulusi ique. Ämaqä iqu iqueqä anjunqä änätma äwäqe, hiunji

† 27:40 27:29

hñquaqui-hñquenä iquaunji, änguänä ämineminqe. ⁸ Inğanji Pupulusi iqueqä kaniqu huiwä dnätä, zä-qunätä itä yaqä äwäminqe. Poli iqu ique äwimeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätä, hipae haqeqi äwiyätä, ique änguä iwimäkkqe. ⁹ Iqu iinjä imäkqanğa, ämaqä täñä-yaqä äwäminuwä, qua iutañä huizi iqua-pqe, Poli ique äwimeqanğuwänğa, iqu iquaunji änguä inä iwimäkkqe. ¹⁰ Iqu qunji änguä iinjä iwimäkqanğeqqä, qu neñi, suqä änguänäninä inemäkkwi. Qanüä hñquaqu-hñque ae äpawqanğa, ne yimba iu ävämetunquä iqaunğua, nätmätqä äwa iminğua isua yätamäqä änekuwi.

Poli iqu, Romä iu ätimäukqenqä

¹¹ Ne qua Malta iunji, qanüä hñquaqui-hñque ae äpmenitanji, yimba anä-himqä Aleksandiya iutañä hñque ätkamäuätanä äukqe. Yimba iqu yunüä naqänänänğanji qua iu äpmaminqe. Iqueqä himänğisanji, goti Susi iqueqä ymeqä qäyawä iquaquiyqä ktqä-tänjqä. ¹² Ne äwani, anä-himqä Sirakyusi iu ätimäuani, hiunji hñquaqui-hñque äpmakqe. ¹³ Iqinji ävämeni, anä-himqä Renğiumä iu ätimäukqe. Awiñğanji yunüä, mäptqä timäuqä mäwqä inğisa qunğanğa, iqi ävämeni, hiunji hñquaqui qanä äwani, anä-himqä Puteoli iu ätimäukqe. ¹⁴ Iqinji ne quuvqä heqiyqä iquau äwimeqanğua, qu ne hiunji 7 anä pmetunquä yatnqä änekuwi. E äpmenitanji, ne iquau ävämanji, anä-himqä naqä Romänqä äukqe. ¹⁵ Quuvqä heqiyqä Romätanä iqua, qu nenyqä, “Qanä äpätqänäuä” tqanğä äwipiyyi, hänaqä awä iqi äminatunquä äpkuwi. Inğanji qutañä hñquatä maketqä aquvāqñqä, kiqä yoqe Apiyusi iu qe äminğque. Itanğa huizi iquatäñi, ne anä, ‘Hiqaqä Yakuä Äwämä Uwqä Hñquaqui-hñqueyqä’ ätminuwä iu qe äminğque. Poli iqu iquau hinüä äqunäqe, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätätä, iqueqä äwqe yänänäqñqä ämakqe. ¹⁶ Itanğa, ne Romä iu ätimäuani, yäpä inğisa uwqaunğua, ämaqä Romä iu miqä iqua, Poli iquenyqe, “Iqu anä hñque kiqä-kiuänä pmetanğuti, mäkä-iqä hñqu hinüä äqunä ämiqätñqeqä” ätkuwi.

Poli iqu, Romä iu kukñuä awä ätuminqenqä

¹⁷ Poli iqu Romä iunji, hiunji hñquaqui-hñque ae äpmeqetani, iqu Israitqä iqi äpmaminuwä iquauqä naqä iquau tääqä ätuätumakqe. Qu aquvä ae äqänğanğuwänğanji, iqu iquaunji tii ätukqe. “Tatqä-guäkauä, Israitqä iquneqä yoqetä, neqä atqä-awäkauqä suqä-pqetäñi, mäñdi kittqämqä diñqe, nyi suqä quvqä hui mimäqä iminğeqä. Inäqe qu nyi Jerusälemä iu guä äñğiqiyäupu, Romätanä iquauä hipaeu äpmuatänjikuwiqä. ¹⁸ Itanğa Romätanä iqua nyaqä manji qätä änyiyäpu, nqä suqenqä näqñqä mapñqä yatnqä änyipiyyi, hinüä tiinjä äñqänğuwiqä. Nyi pizqä bākñqä diñqe, nyaqä suqä quvqe aanqä etanği, qu nyi huätä nyivquatämäupñqä ikuwiqä. ¹⁹ Iinjä iqanğuwinqe, Israitqä iqua, Romätanä iquau äkasuwä tquanğuwänğanji, nqä nyämaqeunji, nätmätqä huiñqä kukñuä mitmqe hma qäyä hitanğqä-qe, hänaqä minqä iqanği, nyi ‘Nyaqä kukñui, ämiqä naqä Sisa iqu änyiwäseyätñqeqä’ ätkqeqä. ²⁰ Nätmätqä iinjä, nyi näunänğämä änyimakqä etanği, nyi he hinüä eqänätmä kukñuä hitapmätmä tääqä iinjä etätmeqä. Israitqä eeqänänä iqua, nätmätqenqä kñuä yänänäqñqä ämepu hinüä äqambu äpmeñuwä iunqe, nyi-pqe inä äqänmä äpmeñänä. Nyi a tä äñğiqätänqe, kiqä quati, iquesanänjqä” ätukqe.

²¹ Iqu iinjä tquanğa, qu iqueni tiinjä ätukuwi. “Ämaqä Jutiyatanä iqua, sinyqä awä natpñqe, pipa hui maqiyqä ikuwiqä. Itanğa Israitqä iquautanä hñqu äpätä, sinyqä kukñuä quvqä hui mänatqä ikqeqä. ²² Israitqä iqunesanä hñqua, kñuä änyä-hänji indqänğanğuwinqä, ämaqä qua eeqänänä iutañä iqua, kukñuä ququvqä ätätqänuwiqä. Ne iinjä näqñqä metunque, si tqä kñuä indqänqe awä tqanğtqe, qätä kiyatunquä äpçunä” ätukuwi.

²³ Qu hiunji hñque atäunjuä ipiyi, ämaqä kuapänäni, anä Poli iqu pmetanqqä iunqä inğa äpkuwi. Qu zihuitä äpmakuwi, awiyqeunqä äpmetqutpiyä iunji, Poli iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqätä, Jisasi Iquenyqätä, näqñqä qeiqinyä äwikqe. Qu Jisasi Iquenyqä näqñqä äñguä ämepu quuvqä hiqäpñqä iinqe, iqu kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqeutatä, Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iqua äqäkuwä iutatä, ämetä, awä ätuminqe. ²⁴ Iqu awä iinä ätuminqä iinqe, ämaqä hñqua, “Kukñuä tä, qäyunä ätqiyä” kñuä indqänqanqawänqä, huiziqua iqueqä kukñuinqä quuvqä maeqiyqä ikuwi. ²⁵ Iquauqä awä iqisanji, qu kukñuä mäkä äunäpiyitanji, ävämapñqä iqanqawänqä, Poli iqu kukñuä hui inä qe ätukqe. “Dñä Äñguä Iqu, kukñuä naqä-qakuänäni, tawäkau äyä ätukqe. Iqu hiñuä-tqä Asayä iqueqä manitanji, tiinä ätukqe.”

²⁶ ‘Qokä-apäkä iquaunqä äwätinä, tiinä tuvä. “He kukñuä qätä äwika äwäpiyä-qe, kiqä quatinqe änyä mañqä hipnuwiqä. He hiñuä äqunqä äwäpiyä-qe, nätmatqä hñquenyqe näqñqä maeqä ipnuwiqä.” ²⁷ Ämaqä iinä iqua näqñqä äñguä mämeqänqe, quwqä nyuäni woyqä ae imaqundänqeqä. Kukñuä qätä äñguä mäwiqänqe, quwqä qäte, ae imaqundänqeqä. Nätmatqä hiñuä äñguä mäqunquä ipñqe, quwqä hiñuä-pqe, ae yämaqundi inqeqä. Qu iinä mimäkkä-säpi, quwqä kñui äkunmäknäpu, Nyinyñqä anqumä quvepñqanqpi, ga Nyi iquaunji äñguä iwimäkkäminqä.’*

²⁸ Inäqe he näqñqä tiinä hipñqeqä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä anqum itmetñqä imäkätñqenqe, Iqu ne Israitqä iqune qäyä etanqñi huiziquaunqe, kukñuä ae ändowatkqe. Kukñuä iinji, qu qätä wipnuwiqä.” ²⁹ Poli iqu iinä tqanqñi äwipiyi, iqua iquenji ävämakkuwi.

³⁰⁻³¹ Quväukuä hñquaquini, Poli iqu anä ämätqä kanique mbqä ävätä, iu äpmaminqe. I pmetanqqänqä ämaqä ique äwimeqanqawä iquaunji, iqu yeeqä ävätmetä, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä iunqä kukñui, zä miqä, pemä itä, awä ätuätä, itanqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä näqñqä äwiminqe. Iqu iinä tqanqñenqe, ämaqä hñqu pmua mäwimäkkä iminqe.

* 28:27 Asayä 6:9-10

Tuwanuä, Poli iqu Romä pmeqä iquauŋqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hiŋuiqänä iquvi

Poli iqu anä-himqä Romä iunqä äwätä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-täni, iqi pmetanquwä iquatä, anä pmapnqä wiŋganqgetani, tuwanuä tä äqäkqe. Iqueqä äwiŋqe, qutäni wänqäpu ae äpmeqetani, qua naqä Spenqä iunqä äwätä, Jisasi Iqueqä kuknuä äŋgui, awä tquätŋqä iinqe. Tuwanuä iquesani, Poli iqu kuknuä awi, Kraisi Iqueqä kuknuä äŋguä we-hunqä-täni ätnänä iqinyä ätuätä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iqua, suqä äkiu-äkiu ipu pmepnqä, ätätä äqäkqe.

Kiŋganäni, Poli iqu qokä-apäkä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä Romä iu pmeqä iquauŋi, “Nyi henyqä knuä kuapä indqänätmä, Goti Iqu he yätamakqä hiyätŋqä yatŋqä ävätmä, tääqä hea ique-ique ätuätqänänä” ätuätä äqäkqe. Iqu qänakni, tuwanuä iqueqä qakuinqe, tii äqäkqe. “Ämaqä, quuvqä eqiyquwitani, quuvqä eqäka upnuwänqä iquanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqisani, jänänä timäupnqä iinqe.” (1:17) Iqu tiinä-pqä ätkqe. Qokä-apäkä eeqänäni, Israitqä iquautanä, ä yäpaqänqisanä iquautanä qäyä etanqi, qu eeqänäni, qokä-apäkä suqä quvqä imäkqä iquae. I etanqgetani, qu hänä pmepnuwänqe, Goti Iqu quŋqä qeqä ätumuäkätä, anqumä itmetŋqä inqe. Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquauŋi, Goti Iqu anqumä itmeqanqi, ga iqua Goti Iqueqä näueqä-qua epu, Jisasi Kraisi Iqueqä känquäka ipnqä.

Goti Iqu ämaqä hŋque anqi itmeqanqutqe, iqueqä hänä-pmeqe, hänä menä. Goti Iqu iquä anä pmetanquti, Iqueqä Dnä Äŋguä Iqu iqueni manquä winyätänä. Iinä etanqi, yänänäqŋqä, suqä quvqetata, äpäkonqgetatäni, ämaqä ique mändi äkittqiyätä ique ämitŋqe, hanuä winä. Inji saptä 5 iquesa 8 dunqe, Poli iqu kuknuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqetänä qakuinqetä, Dnä Äŋguä Iqueqä yänänäqŋqä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquauqä hänä-pmeqä iu äwitŋqenqätä, ätätä äqäkqe.

Inji saptä 9 iquesa 11 iunqe, Poli iqu hanä-iqä naqä ique äwimakqenqä awä ätätä äqäkqe. Iqu ämaqä Israitqä iutanä ique. Ga Israitqä iqua, Goti Iqu, Iqueqä ämaqä-qua hipnqä atäunquä ikqä iquayi. Itanqi iquautanä kuapänäni, qu Jisasi Ique tuwä äwimiŋuwä iquai. Israitqä iqua qäyä etanqi huizi iquautani, kuapänäni Jisasi Iqueqä kuknuä qänaknä imiŋuwä-qe, Israitqä iquautani, kuapänä ma. Poli iqu, “Israitqä iqua qämä-qämä ipu, nätmätqä naqänäni, Goti Iqu iquau iwimäkäniqenqä hiŋuä äŋguä mäqunquä imiŋuwä iutayqä” ätätä äqäkqe. Itanqi iqu knui, qänakni qokä-apäkä Israitqä iutanä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqe mapnuwänqänä, indqänqqe.

Yäpakä iqini, Poli iqu ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iqua, suqä äkiu-äkiu ipu pmepnqä, ätätä äqäkqe. Iqu kuknuä kuapänäni, suqä, ämaqä huiunqä kiinä äwiŋqä iinqä, ätätä äqäkqe. Suqä huiziunqä inä ätätä äqäkqe, tiinji. Goti Iqueqä wäunui imäkqä inqätä, gapmanqä iquauqä yäpä inqisa pmeqä inqätä, itanga ämaqä huizi iquau yätamakqä iqä inqätänji.

Kuknuä äŋguä we-hunqä-täninqä

¹ Poli iqunä, nyi Kraisi Jisasi Iqueqä wäunquä imäkqä iqunji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kuknuä äŋguä we-hunqä-täni awä tmqä dinqä atäunquä änyiyätä, Iqueqä wäunquä iinqä änändowatkqä iqunqä. ² Hiŋuiqänäni, Goti Iqu kuknuä äŋguä

we-hunqä-tänä ii, guä ämäsuätä, Iqueqä kuknuä hinuä-tqä iquau tquanqi, iqua Iqueqä bukä iu äqäkuwi. ³ Ii kuknuä änguänäni, Iqueqä Ymeqä Iquenyqeyi. Iqu ämaqä huiwä-tänu, Dewiti iquesa ätimäukqe. ⁴ Itanga Ymeqä Iqu, quuvqe-qu Goti Iqueqänänjä etanqi, Goti Iqu, Ique qua äptekuwä iuta ävauqumuatätä, Iqueqä Ymeqä yänänäqñqä-qu atäunuä äwikqe. Iqu Jisasi Kraisi neqä Naqä Iquvi. ⁵ Iqueqä hipa iutani, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta änguä inemäkätä, itanga, Jisasi Iqueqä wäunuä imäkatunqä änanowatkqe. Wäunuä iinji, ämaqä eeqänänjä iutani, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä kuknui qänaknä ipñqe, awä tqueyi. ⁶ Ämaqä iinä iquautani, he-pqä inänqe. He Jisasi Kraisi Iqueqä tääqe qätä ae äwiyäpu, Iqueqänänänqä enuwitayi. ⁷ Nyi tuwanuä tä, he ämaqä Romä pmeqä Goti Hanjuwä Iqu henyqä kiinjä winganqi, Iqueqänänqä tääqä etätmakqä iquenyqä äqiyqä. Neqä Goti Apiqutä, itanga Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta hinqi etapäsinyä, äwqä hanuä imbu pmetñqä emäkqinyä.

Poli iqu, Goti Iquenyqä tääqä ätminqenqä

⁸ Kinğanäni, tiinjä hitmqe. Qua eeqänänjä iunji, ämaqe, heqä quuvqä yänänäqñqä heqiyqanquwinqä quea ätätqänuwitani, nyi Jisasi Kraisi Iqueqä yoqeta Goti Iqueni, 'änguiqä' ätuätqänä. ⁹ Nyi Goti Iqueqä wäunui, kuknuä änguä, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä awä ätätmä, yänjä äqänmä imäkätqänä. Inji nyaqä tääqä ätuätmängani, henyqä knuä indqänätñqä iinjä kuknui, naqä-qakuä etanqenqe, Iqueqä-kiuä näqñqä-tänjä Iquvqä. ¹⁰ Hea ique-iqueni, Iquenyqä tääqä tmqä imäkätmängani, Iqu äwinganqutqe, nyi henyqä pmqä hänaqenqä qävqä nyiyätñqä, yatñqä yänänäqñqä ävätqänä. ¹¹ Yatñqä ii, nyi he hinuä hiqänmqä kiinjä änyinätñqä iutayi. He yänänäqñqä emäkätñqä iinjqe, nätmätqä Dñä Änguä Iquesa hitapmqä änyinqiyä. ¹² Nqä knuä indqänqe, tiinji. "Heyaqä quuvqä heqiyqä iunji, yätamäkqä hiyqanqundi, ga he nyaqeu nyiyqanqpi, iutani eequne yänänäqñqä imäknatunque." ¹³ Nyämaqäüä, nyi he tiinjinqä näqñqä änguänä epñqä änyinqi. Nyi wäunui, Israitqä qäyä etanqi huiziuqä awä iqi imäkkqe, häukuä äwäkqä-pa, heyaqä awä iqinji, nyi wäunuä imäkmqe, häukuä witñqä iinjqe, hea kuapänäni, nyi emamqä knuä indqänätñqe. Inäqe hea ique-iqueni, nätmätqe ätimäuätä, hoptäwä änyiyätñqe. ¹⁴ Wäunuä Goti Iqu ändapkqe, ämaqä Grikä iquautä, ä huizi iquautä, itanga ämaqä näqñqä-tänjä iquautä, ä näqñqä maeqä iquautä, awä tumqä iinä ändapkqe. ¹⁵ Itani, he Romä pmeqä iquenä-pqe, kuknuä änguä we-hunqä-tänji awä hitmqä iinjqe, nyaqä äwqe änyivauqi.

Kuknuä änguä we-hunqä-tänji, ii Goti Iqueqä yänänäqñqeyi

¹⁶ Kuknuä änguä we-hunqä-täninqe, nyi womba miqunji. Ii Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqe, ämaqä quuvqä eqämipqä iquau angumä itmeniqä iinjqeyi. Kinğanäni, Israitqä iquau-ganä, itanga ämaqä huizi-pqä iquauñi, inä itmeniqe. ¹⁷ Itanga kuknuä änguänäni, Goti Iqu, Iqueqä suqä jänänjä iuta ämaqä-qunenyqe, 'jänänänjuaiqä' tätñqä iinjä ätnänäqi itkimäkqiyä. Ämaqe, quuvqä eqiyquwitani, quuvqä eqäka upnuwänqä iquanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqisanji, jänänjä timäupñqä iinjqe. Ii kuknui, Goti Iqueqä bukä iu äqänänqä-pa, "Nqä ämaqä jänänänjä iqu, quuvqä eqiyätäqetani, hänjä pmenqiyä."*

Suqä quvqä huitanjä-huitani imäkqenqä

¹⁸ Ämaqe, suqä Goti Iqu äwinyätanqä iunji tuwä äwiyäpu, suqä quvqä imäkätqätanquwitani, Goti Hanjuwä Iqu qäukuä yätu äpme, Iqueqä äwqä tnäni, ätnänäqi itkimäkqiyä. Qu quvqä iinjä imäkätqänuwä, kuknuä naqä-qakuä iqueni mändi äkittqiyätqänäuä. ¹⁹ Iqueqä suqä kuapänäninqe, Goti Iqu ämaqä tquau ae

* 1:17 Hapakukä 2:4

ämotquakqetani, qu näqñqä ae ekuwä-qe, mändi äkittqiyätqänä. ²⁰ Iqu nätmatqä eeqänäni ätimäutñqä ipäqäka äpätñqe, täñga täsä enqä-qae, ämaqä iqua, Iqueqä suqetä Iqueqä yänänäqñqetä, hiñui änä mäqunquä ipiyä-qe, qu Iqu nätmatqä wäunüä imäkkqä iunji, hiñuä äqunäpu, Iqueqä nätmatqä iquaquinyqe, näqñqä qäyunä mapnä. Iiñä iutani, qu “Ne Iquenyqä maqñqä itanitanji, quvqä maequneyqe” matqä ipnä.

²¹ Ii tiñä etañgiyi. Iquenyqä näqñqä iinä epiyä-qe, qu, ‘Iqu Goti naqä-qakuä Iqueqe’ knüä mindqänqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu mävuqumuatqä ipu, Iqueni, ‘änguiqä’ mätquä imiñuwi. Oeyä. Iqua knüä qämä-qämä ipu, knüä indqänqetä, näqñqetä maeqä, hiawiqä ingisa äpmeñuwä-pa ekuwi. ²² Iqua, ‘Ne näqñqä-tänuneyqä’ ätätqänuwä-qe, maqñqä naqä-qakuänänä-qua ätimäukuwi.

²³ Qu Goti Hanjuwä Mapäkonqä Iquesä, nätmatqä Iqueqä yoqä naqe motqueqä iquesä, tuwä äwipiyyi, ktqe, ämaqä äpäkonqä iquauqetä, yññä iquauqetä, yaqueqä huitañä-huitañä iquauqetä, qämäkä huitañä-huitañä iquauqetä imäkäpu, nätmatqä iquauñqe, qonä woktäuqäpñqä ipäqäkuwi.

²⁴ Qu iinä imäkqanquwitanji, Goti Hanjuwä Iqu, quwqä quvqä imäkqänqä äwinyätñqä iu qänaknä ipñqä hiñuinä äqunqce. Itañi quwqä knüä quvqe, suqä kiyä mätqä iquau imäkñqä indqänäpu, quwqä huiwi qäyunä mimiñqä ipu, iqa äumiñuwi. ²⁵ Qu Goti Iqueqä kukñuä naqä-qakuänänäni, tuwä äwiyäpu, quanqä di ämakuwi. Itañga qu qonä äwoktäupu, yäpä iqi äpmamiñuwi, Goti nätmatqä eeqänä imäkkqä Iquenyqä ma, nätmatqä Iqu imäkkqä iinqänä iqa äumiñuwi. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu eeqänä imäkkqetani, hea ique-iqueni, ämaqä iqune, Iqueqä yoqe, haqeqä mamäuquatuñquänäyi. Ii naqä-qakuwi.

²⁶ Qu iinä imäkqanquwitanji, Goti Hanjuwä Iqu, suqä womba inqä ii, qäyä imäkqä uwqäpñqä hiñuinä äqunqce. Ga apäkä iua, qokiquatä hiqaqä anä wiqä suqä qäyunänäni, ävquatämäupu, quwqä-quwä miquvämbñqä ipäqäkuwi. ²⁷ Asä inji, qokä iqua-pqe, apäkitä hiqaqä anä wiqä suqä iunji ävquatämäupu, quwqä-quwä miquvämbñqä iqu, yänänäqñqä ätimäukqe. Inji qokä iqua suqä womba meqä ii imäkmbiyi, quvqä iinä iqueqä kimanji, qäyunä ämakuwi.

²⁸ Qu suqä Goti Iquenyqä knüä indqänqä iunji, tuwä ävqanquwitanji, ga Iqu, quwqä knüä quvqä iu indqänäpu, suqä qäyunänä iu mimäkqä pa ipñqä hiñuinä äqunqce.

²⁹ Inji suqä Goti Iqu mäwiñqä inqeu, suqä quvqeu, aquvä maqiyqä ique, ññ quvqä iwitqueqä itañi, kuapänä imäkätqänä. Itañga suqä huiziuqä nätmatqenqä qeqä tqä, ämaqä pizqä päsqä, kukñuä mäkä-hunqä, quanqä imäkqä, ä quvqä iwitquetä, ewiqä tqä-pqe, kuapänä itqänä. ³⁰ Huiziuqä suqenqä awä ätuäkipu, hñquenqä tuwänqgi kukñuä ätäpu qui imäkqä, mä Goti Hanjuwä Iquenyqä wiunqä iqä, hñquau hñgisanä tqä, ämaqä mänqce ‘quvqeqä’ ätäpu, quwqä yogenä haqeu maeqä, suqä quvqä änyä-hänñqä indqänäpu imäkqä iu, itañga kënaqä-kanuñuauqä kukñui qätä mäwiyqä ipu, itqänuwä iquayi. ³¹ Itañga tii-pqä inänji. Knüä indqänqä äñgui mindqänqä ipu, quwqä kukñuä du qänaki miqä ipu, ämaqeuñqä qeqä mäwutqä, ä huäqä mäwuñqä itqänuwä iquayi. ³² Goti Iqu qäyunä iwäsäutä, “Ämaqä iinä imäkmiqqä iqua äpäkombñqänänjqä” ätkqenqce, iqua näqñqä qäyä epu, quwqä-quwä imäkäpu, ämaqä huizi ii imäkmiqqä iquauñi, “Yqänä imäkpiyä” tqä-quaiqä.

2

Goti Iqueqä iwäsäuqenqä

¹ Inji he huizi iquauñqe, “Quvqä-quaiqä” ätäpu iwäsäutqänuwä eeqänänä iquenä, suqä quvqä iqua imäkätqänuwä, he asä inä imäkätqänuwitanji, “Ne quvqä maequneyqe” matqä ipnä. He iquauñqe, “Suqä quvqä iinä imäkqä-quaiqä” ätäpiyänqani, hiqä-heonqä-pqe inä tmbñqce. ² Ne näqñqce. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä suqä

quvqä iinjä imäkätqänjuwä iquaunji, kima ävätäqänğanji, qäyunänä vänä. ³ Si huizi iquaunqce, “Iqua suqä iinjä imäkquaiqä” ätätnä, asänä imäkqä iquki, “Goti Iqu ämaqeu kuknuä mitqeuñi, ämäwqätäumniqeqä” kñuä kiyä? ⁴ Goti Hanjuwä Iqu änguä ikitquetä, hea quäuqä sinyqä hinuä äqänä äpme, tqä suqä quvqenqä kima maqänä mäktapqä itñqce. Iqu änguä kuapänä e qäyä ikitqueqanqce, ii nätmätqä hinginqä enqä-panä äqunänñä? Iqu änguä iinjä ikitquetñqce, ii, si tqä kñuä äkunmäknätnä, suqä quvqä vquatämäutñqä iinjce, äktma äwätñqeyi.

⁵ Si tqä kñuä iunji qñqanä äyettä, suqä quvqä iuta makunmäknqä itnänğanji, Goti Iqueqä äwqä tnäñi, aquvā ämaqiyätqänjnyä. Hiunji Goti Iqu, Iqueqä äwqä tnäñi ätnänñä iqi ämaetä, kuknuä jänä imäkätqänğanji, tqä kima qäyunänñi, inga matñi. ⁶ “*Goti Iqu qokä-apäkä hñqunä-hñqunäñi, suqä qu imäkätqänjuwä iunqce kima äväniqeqä.*”^{*} ⁷ Ämaqä yänä äqänäpu, wäunjuä änguä imäkäpiyitanji, yoqä naqä ämepu, mapäkonqä ipñqä, Goti Hanjuwä Iqutä quamä anä pmepñqä hänaqenqä qävqä itqänjuwä iquaunji, Goti Iqu häñä hea ique-ique pmeqä vänqiyä. ⁸ I etanqä-qe, ämaqä kñui, quwqä-quwänqänä indqänäpu, kuknuä naqä-qakuä iu tuwä äwiyäpu, suqä Goti Iqu mäwinyätanqä iu qänaki itqänjuwä iquaunji, Iqueqä äwqä tnänñä yänänäqñqänäñi, ävänqiyä. ⁹ Ämaqä eeqänänñä suqä quvqä imäkätqänjuwä iquaunji, hanä-iqä naqänänjitä, täñä-hunqetänji, äwimenqiyä. Israitqä iquau-ganä äwimeqetani, huizi Israitqä qäyä etanqä huizi iquau-pqe inä wimenqiyä. ¹⁰ Iinjä etanqä ämaqä eeqänänñä suqä änguä imäkätqänjuwä iquaunji, quamä pmeqä ängünänjitä, yoqä naqetä, itanqä äwqä hanuä inqä itänji, Israitqä iquau-ganä äwimeqetani, huizi Israitqä qäyä etanqä huizi iquau-pqe inä wimenqiyä. ¹¹ Ii tiinjä etanqiyi. Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä eeqänänñä iquaunji, asänänä iwäsäuanä.

Kuknuä-suqenqä

¹² Israitqä iqua qäyä etanqä huiziqua, qu kuknuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqce, maeqä-quai. Qutanä suqä quvqä imäkätqänjuwä eeqänänñä iqua, qu kuknuä-suqce maeqä ipiyä-qe, qui imäkmbnuwi. Itanqä Israitqä kuknuä-suqä ämepu, suqä quvqä imäkätqänjuwä eeqänänñä iqua, Goti Iqu kuknuä-suqetä iwäsäuqanqä, qu qui imäkmbnuwi. ¹³ Ämaqce, Goti Iqueqä hinuä iqi jänänänñä timäupñqä iqua, kuknuä-suqce qätä hinginäwa äwiyätqänjuwä ma, qätä äwiyäpu qänaknä itqänjuwä iquayi. ¹⁴ Israitqä iqua qäyä etanqä huiziqua, kuknuä-suqce maeqä epiyä-qe, quwqä kñuä indqänqä iuta ämepu, kuknuä-suqce qänaknä ipiyänğanji, iqua kuknuä-suqä ii maeqä qäyä epu, quwqä-quwä kuknuä-suqä enqä-panuayi. ¹⁵ Iinjä ipiyä iutanji, tiinjinqä motquapnä. Goti Iqueqä kuknuä-suqce, ämaqeuqä yäpä ingisa ae äqiyekqä äwi,† kiqä wäunui imäkänä. Inji quwqä suqä-iwäsäuqñqä kñuä imñä-pqe, asänä motquenä. Hñganä-pqe ‘Suqä qäyunä imäkqeqä’ indqänäpu, hñganji ‘Qäyunä manä’ kñuä indqämbnä. ¹⁶ Nyi kuknuä änguä we-hunqä-tänji awä ätuätñqä-pa, hiunji qänakñänğanji, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Ique wäunjuä vqanqä, Iqu ämaqeuqä suqä kñuä zä äwinqä eeqänänñä inqä iwäsäuniqe.

Israitqä iquauqä suqä imänqä inqce

¹⁷ Itanqä täñğanji, nyi he, “Israitqä iquautanä iquneyqä” änyuätñätqänjuwä iquenä hitmqce. He imänäpu, “Kuknuä-suqä iqu yätamäkqä neyänqiyä” kñuä indqänäpu, “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquneyqä” ätätnänjuwä iquenji. ¹⁸ Qu kuknuä-suqä iuta ämetquakuwitanji, he Goti Iqueqä äwinqä iinjä näqñqä ämepu, suqä qäyunänñä, huizi iquau ämäwqätäunqenqce, ‘ängünänñiqä’ ätätnänñä. ¹⁹⁻²⁰ Itanqä näqñqetä, kuknuä naqä-qakuitä, kuknuä-suqä iu witanqçetani, he kñuä yänänäqñqce, “Ne ämaqä hinuä pisqä iquaunji, hänaqce ämotquetanä, ämaqä hiawiqä imä pmetanqjuwä

* 2:6 Apqä Bukä 62:12; Quamä-pmeqä 24:12 † 2:15 Järämai 31:33; Asayä 51:7

iquauqä we-hunqä-qune eanä, ämaqä maqñqä itanquwä iquau ämotqueqä-qune eanä, itanqa ymeqä wänqä isuaunji, kñuä vqä iquneyqä” indqänätqänä. ²¹ Inji he qokä-apäkä iunä motqueqä iquenä, hiqä-hiuänji mämitquatñqe, sunqä itqänjuwi? He awi, “Quwä mämeqä pambiyä” tqä iquenä, quwä ämetqänjuwäta? ²² “Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä ipñqe” tqä iquenä, he quvqä iinji imäkätqänjuwäta? He goti quanqä iquauñqä maenqä itñqä iquenä, iquauqä hiqäva-imäkqä anä iuta quwä ämetqänjuwäta? ²³ He hiqä yoqe hageqä ämamänäpu, “Goti Iqueqä kukñuä-suqe ämenjunä” tquenä, kukñuä-suqe ävasuäpiyitanji, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, qui äyä imäkätqänä. ²⁴ Ii, Goti Iqueqä bukä iu, kukñuä tiinji ätä äqänänqä-payi. “*Hiyaqä quvqä iutanji, Israitqä qäyä etanji huizi iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä äkasuwä kukñuä ätäpu, mändi äkittqiyätqänä.*”†

Suqä, huiwä häuä ktänqenqä

²⁵ Si Goti Iqueqä kukñuä-suqä eeqänänä iu qänaki iqanqtqe, Israitqä iquneqä suqä huiwä häuä ktäuqä iqu, yätamakqä kiyänä. Inäqe, qu saqä huiwi häuä qäyä äkktäukuwä-qe, si kukñuä-suqe ävakutqe, ämaqä huiwä häuä maktänqä iqua enqä-panä esñi. ²⁶ Iutanji ämaqä häuä maktänqä hñqu, kukñuä-suqeu qäyunänä qänaki iqanqtqe, Goti Iqu iqueni, häuä ktänqä iquatänä, asänänä enqä-panä qunänä. ²⁷ Itanqa kukñuä-suqä-tänä eänä, huiwä häuä ktänqä iquki, kukñuä-suqe ävausqanqtqe, ämaqä huiwi häuä maktänqä, kukñuä-suqeu qänaki imitätqä iqu, tqä suqä quvqe, ätnänä iqi makiyänä. ²⁸ Nyi naqä-qakuä, “Israitqä iqunjqä” tqe, ii nätmatqä huiwitanjä manä. Itanqa suqä huiwä häuä ktänqä-pqe, ii nätmatqä huiwitanjinä manä. ²⁹ Israitqä naqä-qakuä-qu-tiyä-qe, iqueqä qeqä-quuvqä imñi, ne hiñuä mäqunquä yanä. Itanqa, suqä huiwä häuä ktänqä naqä-qakuä iqu, kukñuä-suqeuta ma, Dñä Ängüä Iqu qeqä-quuvqä imñi imäkänä. Ämaqä iinjä iqu, yoqä naqä meqe, ämaqä iquauqä hiñuä iqisa ma, Goti Hanjuwä Iquesayi.

3

Goti Iqueqä suqä iwäsäuqenqä

¹ Nyi naqä-qakuä i tqanqundqe, änäänänqäwä? Israitqä iqua, iinjä eänjuwitanji, yätamakqä äki metqänä? Suqä huiwä häuä ktänqä iqu, yätamakqä äänä väniqi? ² Täukue! Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquauñji, nätmatqä huitanjä-huitanjä äñguänänjinä ävätqä. Kinqanänjiq, Iqu Iqueqä kukñui, iqua ämiqäpñqä äwikqe. ³ Inji iquautanjä hñqua, kukñuä täunji qänaknä miqä imiñuwitanji, änäänänqäwä? Iutanji Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iquau äñguä wimäkätñqä ätukqä iu mimäkqä yäniqi? ⁴ Oeyä! Matimäuqä yänä! Ämaqä eeqänänä quanqä tätqätanquwä-qe, naqä-qakuä tqe, Goti Hanjuwä Iqunänjqä. Iqueqä bukä iu äqänänqä-pa,

*“Tqä kukñuä naqä-qakuä etanqenqe, qu hiñuä qumbñqäuä. Itanqa qu Si quvqä imäkätqänjqä ktqanqppqe, Si ämäwqätätñqinyä.”**

⁵⁻⁶ Inji, neqä suqä quvqä iquesa, Goti Iqueqä suqä jänänänji, ätnänä iqi ämotquetñqe, änäänäyä tatanquäwä? Goti Iqu, neyaqä suqä quvqä iqenqä äwqä tnänä imäkätä, kima änätapätñqä iinqe, “Iqu, jänänänä miqä itqänä” tatanquäta? Oeyä, kukñuä iinji, ii ämaqä iquneqä kñuä iutanäyi. Goti Hanjuwä Iqu suqä jänänjinä mimäkqä-säpi, Iqu qokä-apäkä eeqänänä iuqä suqenqe, miwäsäuqä iquäninqä. ⁷ Ämaqä iquneqä kñuä iutanä yatñqä huiziqu, tiyi. “Nyaqä kukñuä quanqä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä naqä-qakui ätnänä ingisa ätimäuätä, Iqueqä yoqä naqä qonätñqä iwimäkätñqe, Iqu nyinji, ‘Suqä quvqä imäkqä-qukiyqä’ änyuändätä, kima quvqe sunqä dapätñqäwä?” ⁸ Kukñuä iinji qäyunä etanqtqe, tiinjä tatanque.

† 2:24 Asayä 52:5; Esekiyäli 36:20 * 3:4 Apqä Bukä 51:4

“Nätmatqä änguä hui timäuatnqe, ne suqä quvqä hñqu yqä imäkanä.” Ämaqä hñqua neqä yoqä mändi äkittiqiyäpu, quanqä tii ätätqänjä. “Iqua, kukñuä quvqä iinjä isua, ätätqänjuwä iquaiqä.” Ämaqä nenyqä ii ätätqänjuwä iqua, quvqä iquesa kima mapnuwänqce, ii qäyunäyi.

Eequne, suqä quvqä imäkätunqenqä

⁹ Änäñätiyä? Israitqä iqune, ämaqä huiziquaunji ämäwqätäunju? Oeyä, ne ae äyä ätätunqce. “Israitqä iqunesä, Grikä iquatäni, eequne suqä quvqä iqueqä yänänqñqä iqueä yäpä iqi äpmenä, suqä quvqä imäkqämanätqunjunä.” ¹⁰ Ii Goti Iqueqä bukiu äqänänqä-payi.

“Ämaqä suqä jänänänjinä imäkqce, aañä hma naqä-qakuä eänä. ¹¹ Ämaqä näñqä änguänänjä-täni, hma etanji, Goti Iqu qutä pmeqänqce, qävqä miqä itqänjä. ¹² Ämaqe, hänaqä änguä iunji ävquatämäupu, eeqänänji, quvqenä ätimäukuwi. Auä, ämaqä suqä änguä imäkqce, aañä hma naqä-qakuä eä.”†

¹³ “Quwqä manjitanji quanqä kukñuä kuapänä ätätqänjuwi, ii tiinjä enqä-manji. Qu ämaqä pizqä qua äptepu, hovqce mämatnyeqä itqänjuwä enqä-panjiyi.”‡

“Quwqä kukñuä ätäpiyi, qämakä iqua, ämaqeu qui imäkätqänjuwä-panjiyi.”§

¹⁴ “Quwqä äwqä tnäni äpakänä munätanqgetanji, ämaqeu qui imäkprqä ätqa äwätqänjä.”

¹⁵ “Qu maqänä äwäpu, ämaqä pizqä äpäsätqänjuwi. ¹⁶ Ga im-imä äupiysi, nätmatqä qui imäkäpu, ämaqeu hanjä-iqä ävätqänjuwi. ¹⁷ Itanqä, huiziquatä äwqä naqä-hñqunä änyäpu pmetpñqce, maqñqä enjuwä iquayi.”*

¹⁸ “Qu Goti Iqu yoqä naqä ämenqä iinjce, kñuä mämeqä ipu, zä mäwinqä itqänjä.”†

¹⁹ Ne tiinjñqä näñqä äyuwä. Kukñuä-suqä Goti Iqueqä bukiu äqänänqä eeqänänji, ämaqä kukñuä-suqä iqueqä yäpä iqi äpmenjuwä iquau ätuätñqce. Iutanji ämaqä im-indanjä eeqänänjä iqune, Goti Iqueqä hinuä iqini, neqä suqä quvqenqce, “Iinjä-iinjia” matqä itanä, Iqueqä änewäsäuqä iunä äpmenju. ²⁰ Ii tiinjä etanji. Kukñuä-suce, näyaqä suqä quvqä iinjänä ämänätquetqä. Itanji kukñuä-suqä iu qänaknä iqä iutanji, ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqini, jänänju matimäuqä ipnä.‡

Goti Iqu, quuvqä eqämipqä iquau, jänänju iwimäkätñqenqä

²¹ Itanji tanqanji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hänaqe, qokä-apäkiu jänänänjä wimäkätñqce, ae ämänätqceqce. Ii kukñuä-suqä iu qänaknä iqeuta, matimäuqä yänä. Hänaqä iquenyqce, kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqä iutatä, bukä, Goti Iqueqä kukñuä hinuä-tqä iqua äqäkuwä iutatä, äqänänä. ²² Hänaqä tä, tiinji. Qokä-apäkä, Jisasi Kraisi Iquenqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquaunji, Goti Iqu eeqänänji, jänänänjä wimäkänä. Israitqä iqunenqä, ä huizi iquaunqä huänqce, qäqunäyi. ²³ Ne eeqä asänänjä iqune, suqä quvqä imäkätunqä-qae, Iqueqä ktqä inemäkkqce, a maqätqä inju. ²⁴ Itanqä Kraisi Jisasi Iqu anqumä mbqä äneyämakqetani, Goti Hanjuwä Iqu, eeqä asänänjä iqunenyqce qeqä äwimänätä, hinji änatapätä, jänänjä inemäkätqä. ²⁵ Iqu, Jisasi Iqu äpakonätä, Iqueqä häneqetä, quuvqä heqiyqä iquauqä suqä quvqetanjä kimanji, huätä muämäutñqä atäunjuä ikqce. Iqu iinjä imäkkqce, ii Iqueqä suce, jänänänjä etanqenqä ämänätquetñqä dinqeyi. Hinuiqänänji, ämaqe suqä quvqä imäkqanqunwänqga, Iqu qeiqinyä imäkätä, kimanji maqänä mäwqä qäyä iminjä-qe, Iqueqä suqä jänänänjä iu qänaknä yqänä iminjceqä. ²⁶ Iqu ämaqeuqä suqä quvqä iutanjä kimanji, Jisasi Ique äwikqetani, ne Iquenyqä näñqä tiinjä ämetqänju. Iqu suqä jänänänjinä Imäkqä-qu eäqce, ga ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämipqä iquau, jänänänjä Iwimäkqä Inänjä-qu eänä.

† 3:12 Apqä Bukä 14:1-3; 53:1-3 ‡ 3:13 Apqä Bukä 5:9 § 3:13 Apqä Bukä 140:3 * 3:17 Asayä 59:7-8

† 3:18 Apqä Bukä 36:1 ‡ 3:20 Apqä Bukä 143:2

²⁷ Itanġi ämaqä-qune, neqä yoqä haqeu ämamänätunq̄ue, iinqä änäänyä tātunq̄ue? Ii q̄apu ae ekq̄e. Q̄apuni, suqä äsquesa ekq̄awä? Kukñuä-suqä iu q̄anaknä iqä iquesa ma, oee. Yoqä haqeu mamänq̄ä iqu, quuvqä heqiyqä iquesanä q̄apu ekq̄e.

²⁸ Ii ne näqñqä tiinq̄ä ämakquä iutanġi. Ämaq̄e, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini jänänqä timäupñq̄e, kukñuä-suqä q̄anaknä iqä iquesanä hmanġi. Ii hänaqä quuvqä heqiyqä iquesanänġi. ²⁹ Kukñuä ii q̄äyuta, ä Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquauqä Goti Iqunända? Iqu ämaqä huizi iquauqä-pq̄e, hmanda? Oee, Iqu, huizi iquauqä Goti inänġi. ³⁰ Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuänänġi. Iqu, Israitqä huiwä häuä ktänqä iquatä, huizi häuä maktänqä iquatä, Iquenyqä quuvqä eqiyätqätanġuwitanä, jänänqä iwimäkänġe.

³¹ Ä ne quuvqä heqiyq̄enqä iinjä ätätanitanġi, kukñuä-suq̄e mändi äkittqiyätanä, aanqä äyä imäkätunquäta? Aanġä oeyä! Ne kukñuä-suqä iqueni, yänänqñqä ätqätetunq̄ue.

4

Aprähamä iqueqä quuvqä heqiyq̄enqä

¹ I etanġqä-qe, Israitqä iquneqä awä kiñganänqä Aprähamä iquenyq̄e, ne suänyä tātunquäwä? Hänaqä Goti Iqueqä hiñuä iq̄i jänänqä timäupñq̄e, iqu hiñuä äsque äqunq̄awä? ² Iqu suqä äñguinä imäkminq̄eta, ämaqä jänänqä-qu eqä-säpi, iqueqä yoq̄e, kiqä-kiuä haqeu vauqumuätunġuäninġi. Itanġi Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqisanġi, iinjä mimäkqä yänä. ³ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunġi, kukñuä äkiñqä ätnänq̄enq̄e, kñuä mapiyä. “*Aprähamä iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyq̄anġi, Iqu ‘Ämaqä jänänq̄ueqä’ ätkq̄eqä,*” ätä äqänä.*

⁴ Ämaqä hñqu wäunjuä imäkätä, iuta mbqä ämeqä di, ii, wäunjuä kaniqu q̄eqä imänq̄eta mäwqä iq̄i. Oeyä. Mbqä ii, wäunjuä iutanġä kimanġi. ⁵ Iinjä etanġqä-qe, ämaqä hñqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini jänänqä-qu pmetñqä diñq̄e, hñjua-hñjua mimäkqä itä, quuvq̄e, Goti Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqä iquauñi, jänänqä wimäkätñq̄enqä eqiyätñqä iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Jänänq̄ukuiyqä’ ätuätqäuä.

⁶ Dewiti iqu-pqä kukñuä asä ii enqä-ma, ätkq̄e. Ämaqä suqä äñguä mimäkqä q̄äyä etanġä, Goti Iqu, qunġi, ‘Jänänq̄uaiqä’ ätuätqä iqua, äñguä äpmepu, aquvänä ipñqä iinjä tii ätätä äqäq̄e.

⁷ “*Ämaqä, kukñuä-suq̄eu tuwä äwipu, quvqä imäkätq̄änjuwä iquauñi, Goti Iqu, quwqä quvq̄e hiñuä anġi mäqunquä yätñqä, huätä muämäuqanġutq̄e, qu äñguä äpmepu, aquvänä ipñqäuä.*

⁸ *Naqä Iqu, ämaqä hñq̄ueqä suqä quvqä diñqä kñuä anġumä mindqänqä iqanġutq̄e, iqu äñguä äpme, aquvänä iquätñq̄eqä*” ätkq̄e.†

⁹ Äñguä äpme aquvänä iqä iinjä, ii ämaqä huiwä häuä ktänqä iquanq̄änändanä, ä ämaqä huiwä häuä maktänqä iquanqä-pq̄e, inändanä? Ne tiinjä äyä ätätq̄anġu. “Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iqueqä quuvqä heqiyq̄enqä kñuä indqänätä, ‘Ämaqä jänänq̄ueqä’ ätkq̄eqä” ätätq̄anġu. ¹⁰ Inġi Goti Iqu iinjä ätukq̄e, Aprähamä iqu äänä pmetanġayi? Iqu huiwä häuä ae äktänq̄anġata, ä änä etanġata? Iqu huiwä häuä maktänqä änä etanġayi. ¹¹ Suqä huiwä häuä ktäuq̄e, kiqä quati tiinjä. Aprähamä iqu huiwä häuä maktänqä yqänä äpmeqanġanġi, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyq̄anġi, Goti Iqu, “Ämaqä jänänq̄ukuiyqä” ätukq̄e. Itanġi Goti Hanjuwä Iqu suqä huiwä häuä ktäuqä ii, iqu ämaqä jänänqä-qu pmetñq̄enqä hiqñqä enqä-pa äwikq̄e. Iinjä etanġi Aprähamä iqu, ämaqä huiwä häuä maktänqä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iuta, ämaqä jänänqä ätimäupqä iquauqä

* 4:3 Ipäqäqä 15:6 † 4:8 Apqä Bukä 32:1-2

kawä kinġanänġa iquvi. ¹² Itanġa iqu ämaqä huiwä häuä ktänġqä iqunesanġa hġquauqä kawiqu inänġi. Ii ämaqä huiwä häuä äktänäpu, quuvqe, neqä awä Aprähamä iqu huiwä häuä mäktänġanġa, Goti Iquenyqä quuvqä eqäkqä-pa, eqiyätqänjuwä iquayi.

Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä guä ämäsäukqenġä

¹³ Hiñuiqänänġi Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iquesä, iqueqä kaqä-kawäkautä, qua eeqänänġi iquau äväniqä diñqe, kuknuä guä ämäsäukqe. Inäqe kuknuä guä i ämäsäukqe, ii Aprähamä iqu kuknuä-suqä hui qänaki iminġä iuta ma, ii iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätä, jänänänġa-qu ätimäukqä iutayi. ¹⁴ Ii tiinġa etanġiyi. Ämaqä kuknuä-suqeu qänaki imipqä iqua, nätmätqä Goti Iqu äväniñqä kuknuä guä ämäsäukqä iunġi ämeqä-säpi, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqe, hiñġinġä hetäninġä. Itanġa kuknuä Goti Iqu guä ämäsäukqe, aanġä inä hetäninġä. ¹⁵ Ne näqñqe. Kuknuä-suqä iquesanġi, ämaqe, ique ävausäpiyitanġi, Goti Iqueqä äwqä tnänġi ämapnä. I etanġqä-qe, kuknuä-suqe maeqä eñqe, ämaqe ique mävausqä ipnä.

¹⁶ Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iquenyqätä, kaqä-kawäka qänaki timäupnuwä iquaunqätä, qeqä wimänġanġi, nätmätqä hiñġi väniñqä, kuknuä guä ämäsäukqe. Inġi, kaqä-kawäka eeqänänġa iqua, mapñqä iinġä kuknuä guä ämäsäukqe, ii ämaqä, Goti Iquenyqä quuvqä eqäpñqä iquaunqänänġi. Auä, kuknuä guä ämäsäukqe, ämaqä, kuknuä-suqä iqueqä yäpä iqi äpmeñjuwä iquaunqänä ma, ämaqä quuvqä Aprähamä iqu eqäkqä-pa eqäpñqä iquaunqä-pqe inäyi. Aprähamä iqu, eequneqä awä kinġanänġa iquvi. ¹⁷ Ii Goti Iqueqä bukä iu tii ätänġqä-payi. “*Nyi si hueqä-himqä kuapänänġa iuqä kawiquki ikimäkqeqä.*”†

Kuknuä tä, Goti Iqueqä hiñjuä iqi, guä yänänäqñqänġä ämäsanä äwi, qäyunä ätimäunqiyä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iquaunġi, häñä-pmeqä anġi Vqu eä, itanġa nätmätqä matimäuqä yqänä etanġuti, tääqä Tuätumeqä Ique. Iqu iinġa itñqetanġi, Aprähamä iqu Iquenyqä quuvqä eqäminġe. ¹⁸⁻¹⁹ Goti Iqu ii ätukqänġanġi, Aprähamä iqu, iqueqä quvükui 100 ae äpäwätä, mändi eätä, äpäkonätñqä iminġe. Itanġa iqueqä apäkä Serai, ii qokitqä ae ekqe. Inġi, iqu, “Ye e äpmeyitanġi, äänä timäunqutiyä?” kñuä ii qäyä wiyqanġqä-qe, iqu quuvqenä eqiyätä, hiñjuä äqänä äpmaminġe. Ga Goti Iqu, “*Taqä-tawäka kuapänänġa timäupnuwiqä*”§ ätukqä-pa, iqu hueqä-himqä kuapänänġa iuqä kawiqu ekqe. Auä, iqu iyaquiyqä huiwiñqä kñuä indqänätäqä-qe, iqueqä quuvqä heqiyqe, hañjuä mäwiqä, yänänäqñqä eqäminġe. ²⁰⁻²¹ Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä guä ämäsäukqenġe, Aprähamä iqu äwqä hġquaqu minġä itä, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäutä, “Goti Iqu imäkäninġä kuknuä guä ae ämäsäukqe, qäyunä imäkänqiyä,” näqñqä anġuanänġä ämetä, quuvqä eqiyätäqetanġi, yänänäqñqä imäkñminġe. ²² Iinġa etanġi, Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iqueqä quuvqä heqiyqenġä kñuä indqänätä, iquenyqe, “Ämaqä jänänueqä” ätkqe.

²³ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu, “*Iqueqä quuvqä heqiyqeta, Ämaqä jänänueqä*” ätkqeqä” äqänänġe, Goti Iqu Aprähamä iquenyqänä matqä ikqe. Oeyä. ²⁴ Ii nenyqä-pqe inänġi. Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Iqu äpäkonganġa, Ique anġumä ävaqumuatkqetanġi, ne-pqe, Goti Iquenyqä quuvqä inä eqiyätqänju. Iutanġi Iqu, näyaqä quuvqä heqiyqenġä kñuä indqänätä, nenyqä-pqe, “Ämaqä jänänuaiqä” tätñqeqä. ²⁵ Jisasi Iquenġi, Goti Hanjuwä Iqu, näyaqä suqä quvqenġä qäyä päkonätñqä, hiñjuä äqunġqe. Itanġi Iqu Iquenġi, ne ämaqä jänänänġä nemäkätñqe, qua äptekuwä iuta äyä ävaqumuatkqe.

† 4:17 Ipäqäkqä 17:5 § 4:18-19 Ipäqäkqä 15:5

5

Goti Iqutä, äwqä naqä-hñqunä iinñqenqä

¹ Inji ne quuvqä ae äyä eqiyätqätanqu, Goti Hanjuwä Iqu neñi, qokä-apäkä jänänjune äyä inemäkkqe. Iinjä etanji neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu inemäqanji, ne Goti Iqutäñi, äwqä naqä-hñqunä änyanä äpmeñu. ² Itanji Jisasi Iqu neñi, hänaqe qñqanä enqä-pa nauteyqanji, ne quuvqä eqiyätanä, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta hinji vqä yäpä inqisa äpaquvätanä, i äpmeñu. Itanğa ne, Goti Hanjuwä Iqu inätmetä, qäukuä yätunji, Iqutä quamä anä äñguänänjä pmetunquä diñqä, hinjuä äqänanä äpmeñu. Iinqe, ne aquvänä itanä, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäutqänju. ³ Itanğa ne aquvänänji, iinñqänä miqä äyä itqänunä. Oeyä. Ne aquvänänji, hanjä-iqä änemeqä iinñqä-pqe, inä itqänunä. Ii ne tiinñqä näqñqä etanjiyi. Hanjä-iqä iqu, äpakänä tqäuatunquenqä yänänäqñqä inemäkänä. ⁴ Itanğa ne yänänäqñqä e ätqäuätaqetani, ne suqä Goti Iqu äwinyänqä iu imäkätanä, Ique yeeqä iwimäkanä. Ga ne iinjä imäkätaqetani, Iqu ne yätamäqä neyätñqä diñqä, hinjuä äqänanä pmetanä. ⁵ Itanğa Dñä Äñguä Goti Iqu änätapkqä Iqu, Goti Iqueqä suqä ämaqeunqä kiinjä äwinyänqe, näyaqä äwqeu änyuänaikqetani, ne Goti Iquenyqä hinjuä äqänanä äpmetaqanjanji, hinjinäwa äqunanä pmeqänqä manä.

⁶ Goti Iqueqä suqä ämaqeunqä kiinjä äwinyänqe, tiinji. Ne neqä suqä quvqe huätä mamänatunquä, yänänäqñqä maeqä etanjanji, hea Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqänjanji, Kraisi Iqu, ämaqä Goti Ique tuwä äwiyätunquä iqune, anğumä inetmeniqä iinñqä äpäkonñqqe. ⁷ Ämaqä jänänjä hñqueqä yätamäqenñqe, ämaqä nesanä hñqu äpäkonätñqe, äänä mäqumuetunquäwä? Aanqe! Ämaqä suqä aanjä äñguänänjä imäqä hñqueqä yätamäqenñqe, hñqu äpäkonätñqätiyä, ä mäpäkonqä yätñqätiyä? ⁸ Ii etanñqä-qe, ne ämaqä suqä quvqä imäqune yqänä pmetaunqwa, Kraisi Iqu ne yätamäqä neyätñqä äpäkonñqqe. Suqä iinjä iutani, Goti Hanjuwä Iqu, nenyqä kiinjä äwinyänqe, äyä ämänätquakqe. ⁹ Kraisi Iqu äpäkonätä, Iqueqä häñeqä äpäwäkkqe, Goti Iqu, häñeqä iuta ne jänänjune inemäkkqe. Iinjä etanji ne täñjanji, näqñqä tiinjä hiatunqueqä. Goti Iqu, ämaqä suqä quvqä imäqä iquaunji, Iqueqä äwqä tnänjä iuta kima vqanğutqänjanji, Kraisi Iqu ne qui mimäkñqä äñguänä pmetunquä, yätamäqä neyänñqiyä. ¹⁰ Auä, ne Goti Iqueqä himä-wiunqä änyätanä pmetañgquñjanji, Iqueqä Ymeqä Iqu äpäkonätä, himä-wiunqä iunji, qäpu imäketä, ne Goti Hanjuwä Iqutä äwqä naqä-hñqunä änyanä pmetunquä, inemäkkqe. Inji ne äwqä naqä-hñqunä änyanä e äpmetanitanji, näqñqä tiinjä hiatunqueqä. Ymeqä Iqu hanjä äpmetäqetani, ne qui mimäkñqä äñguänä pmetunquä inemäkäniqeqä. ¹¹ Itanğa nätmatqä hui-pqe inänjqä. Neqä Naqä, Jisasi Kraisi Iqu, ne Goti Iqutä äwqä naqä-huinyä nyatunquä imäkkqetani, ne aquvänä itanä, Goti Iqueqä yoqe, haqeu ämamäutqänju.

Atamä iquesani, äpäkonñqeyi. Jisasi Iquesani, hanjä-pmeqeyi.

¹² Iutani ne tiinñqä näqñqeqä. Ämaqä hñqunä, Goti Iqueqä kukñui ävaukukqä iutani, suqä quvqe qua täu ätimäukqe. Iutani suqä quvqä iqueqä kimanji, äpäkonqä iqu ätimäukqe. Asä iinji, ämaqä eeqänänji, suqä quvqä imäqanğuwitanji, äpäkonqä iqu wimeqanji äpäkonätqänjä. ¹³ Goti Iqu kukñuä-suqe mäwqä änä etanjanji, ämaqe, qua täunji suqä quvqä imäkminjuwä-qe, kukñuä-suqe aanqä etanji, Goti Iqu, “Qu kukñui ävausätqänäuä” matqä iminñqe. ¹⁴ Inäqe Atamä iqu äpmaminqeta, Mosisi iqu äpmaminqanğanqe, ämaqe, suqä quvqä Atamä iqu imäkkqä-pa asänänji mimäqä itqätanğuwä-qe, äpäkonqä iqu ämaqä eeqänänjä iquaunji, äyä ämiminñqe.

Atamä iqu, Ämaqä qänaki timäuniqä Iqueqä ktqä enqä-panä-qe. ¹⁵ I etanji Atamä iqueqä suqä quvqä itä, nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu qeqä imänqeta hinji äwikqetani, asänänjä hmanji. Ämaqä hinjuiqänjä iqueqä quvqetani, qokä-apäkä

eeqänäni äyä äpākonātqānjā. Itanġa Goti Iqu qeqā wimānġqeta yātamākqetā, nātmatqā Āmaqā Qānaknjā, Jisasi Kraisi Iqu qeqā wimānġqeta hiŋgi äwikqetāni, äpākonqā iuŋi ämāwqātāutā, āmaqā kuapānā yqānā äwimetqāuā. ¹⁶ Tiinjā-pqe inānji. Nātmatqā aŋgui, Goti Hanjuwā Iqu hiŋgi äwikqetā, itanġa nātmatqā hiŋuiqānjā iqueqā suqā quvqeta ätimāukqetāni, asānānjā hmanji. Oeyā. Āmaqā hiŋuiqānjā iqu, suqā quvqā hŋqunā imākqanġi, Goti Hanjuwā Iqu kuknjuā ämitātā, tii ätkqe. “Qu eeqänāni qui imākmbŋqeqā.” Itanġi nātmatqā aŋguā, Goti Iqu hiŋgi äwikqe, tiinji. Āmaqe, suqā quvqā kuapānā imākqanġuwānġanġi, Goti Hanjuwā Iqu qeqā wimānġanġi, qokā-apākā iuŋi, jānānjā iwimākqke. ¹⁷ Itanġa āmaqā hiŋuiqānjā iqu, kuknjui ävausātā quvqā imākqetāni, äpākonqā iqu ämiqā enqā-pa naqā ätimāutā, āmaqā eeqänānjā iuŋi, ämiminġe. Naqā-qakuā qeŋā-qe, aanġa naqā-qakuānāni, tiinji. Goti Iqu qeqā kiinjā wimānġanġi, āmaqeu jānānānjā hiŋgi iwimākqke, äpākonqā iqueni māndi äkittqiyānā. Āmaqā ii ämapqā iqua, qu hānjā äpmepu, ämiqā enqā-pa miqāpnuwi. Qu iinjā timāupŋqe, Āmaqā Qānaknjā, Jisasi Kraisi Iqueqā wāuŋuā iutayi.

¹⁸ Anġumŋi, ne tiinjinqā kŋuā aŋġuānānjā indqānatuŋque. Āmaqā hiŋuiqānjā iqu, Goti Iqueqā kuknjui iuŋi ävaukukqetāni, Goti Hanjuwā Iqu āmaqā eeqänānjinqe, “Qui imākmbŋqeqā” ätkqe. I etanġi, Āmaqā Qānaknjā Iqu, suqā jānānjā imākqetāni, Goti Iqu, āmaqā eeqänānjā jānānjā epu, hānjā yqānā pmepŋqā, hānaqā imäuekqe. ¹⁹ Āmaqā hiŋuiqānjā iqu, Goti Iqueqā kuknjui hŋgisa ikqetāni, qokā-apāki kuapānāni, suqā quvqā imākqā ekuwi. I etanġi, Āmaqā Qānaknjā Iqu, Goti Iqueqā kuknjui qānaknā iminġetāni, Goti Iqu qokā-apākā kuapānāni, jānānjā iwimākāniqe.

²⁰ Goti Iqu qānakŋi, kuknjuā-suqā äwikqe, ii āmaqe, kuapānā ävausqanġuwinqā nāqŋqā mapŋqā, iinjā äwikqe. Inġe, āmaqe, suqā quvqā imākqā uwqanġuwānġa, Goti Hanjuwā Iqueqā quŋqā qeqā wimānġqeta hiŋgi vqe, aanġa yāndiqā ävātqāuā. ²¹ Ii tiinjā iuŋqeyi. Suqā quvqā iqu, āmaqeu äpākonqā iuŋqā ämiminġqā-pa, Goti Iqueqā qeqā wimānġqeta hiŋgi vqe, iqueni ämāwqātāutā, neqā Naqā Jisasi Kraisi Iqueqā wāuŋuā iutanġi, ne jānānānjā eātanā, hea ique-ique pmeqeuŋqā ämineyāniqe.

6

Suqā quvqe, āmaqeu äpakānā māmiquenqā

¹ Iinjā etanġqetāni, ne äänā tatuŋquāwā? “Goti Hanjuwā Iqueqā nenyqā qeqā imānġqeta hiŋgi vqe, aanġa yāndiqā vāniqā iinjqe, suqā quvqā yqānā imākātuŋqueqā” tatuŋquāta? ² Aanġa oeyqā, änā matqā yanā. Suqā quvqā imākqā iuŋqe, ne āmaqā pizqā äpākonġuwā enqā-paŋune eātanā, huātā ae ävquatāmāukqe. Inġi ne qānaknāni, suqā iqueni yqānāni, äänā iquatuŋque? ³ Asŋā ämetanā, Kraisi Jisasi Iqutā ämuāŋnānġuā iquene, iinjā dutāni, Iqutā anā äpākonġque. He iinjqe änyā maŋŋqā enā? ⁴ Itanġi ne asŋā ämetanā, Kraisi Iqutā anā äpākonġque, Goti Kaniqu neŋi, Kraisi Iqutā qua anā äptānaikqe. Inġi Iqu Iqueqā yāŋānāqŋqā naqānānjā itāni, Kraisi Ique qua äptekuwa iuta ävauqumuatkqānġanġi, ne-pqe, suqā qānġanā imākminġuā-pa mimikqā, hānjā-pmeqā änyā-hānjā iquenyā metatuŋquenqā, inā änevauqumuatkqe.

⁵ Ne Kraisi Iqutā ämuāŋnanā, Iqu äpākonġqā-pa äpākonġque, inġi Iqu anġumā ävaukqā-pa, ne-pqā asā ii vauanġque. ⁶ Ne tiinjinqā nāqŋqe. Neqā huiwā iqueqā äwiŋqe, ii Kraisi Iqutā zā-huātātā äunātā, anā äpākonġgiyi. Ii, suqā quvqā iqueqā yāŋānāqŋqā neyaqā huiwā iu wāuŋuā imitātqā di, qāpu eqanġuti, ne suqā quvqā iqueqā wāuŋuā-wiyqā mēpmeqā yatunġuā diŋqeyi. ⁷ Ii tiinjā etanġi. Āmaqā tqu-tqu ae äpākonātqe, suqā quvqā iqueqā yāpā imdanġi, huātā ae ävämeqe.

⁸ Auqä. Ne Kraisi Iqutä anä äpäkongquä iqune, Iqutä hänä anä pmetunquenqä kuknuä iqenqe, quuvqä eqiyätqänu. ⁹ Quuvqä ii eqiyätunqe, ne näcñqä tii itanitanjiyi. Kraisi Iqu qua äptekuwä iuta angumä ae ävaukqetani, äpäkönqä iqu, Iqueni mändi kittqiyätñqä yänänäqñqä hma etangi, ga Iqu anguni, mapäkönqä yäniqe. ¹⁰ Iqu hñqunä qe äpäkongqe. Itani Iqu iinjä imäkätä, suqä quvqä iqueqä yänänäqñqe aanqä imäkkqe. Itangi Iqu hänä äpmenqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu mamäutñqä äpme. ¹¹ Inji he kñuä asä ii indqämbñqe. He Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbiyitani, he-pqä inä äpäkonäpu, suqä quvqä iqueqä yäpä iqinyqä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu mamäupñqä äpmenä.

¹² Iinjä etangqetani, hiqä huiwi äpäkonätñqä iqueni, suqä quvqä iqu ique ämitñqä diñqe, hiñuinä mäqunquä pambiyä. He ique hiñuinä qungangpqe, suqä quvqä iqu, huiwä iqueqä äwiñqä du imäkñqä, etma wänqiyä. ¹³ Itanga he suqä Goti Iqu mäwiñqä itñqä di imäkqänqe, hiqä yukä-hipa itä, huiwä iutanä huizi itä, suqä quvqeu mäwqä ipñqeqä. Oeyä. He ämaqä qua äptepqeuta angumä ävauäpu, hänä äpmenuwitani, hiqä-hiuä, Goti Hanjuwä Ique wimbijä. Itanga he suqä jänänji imäkñqä iñqe, Goti Hanjuwä Iqu hiqä huiwä iutanä eeqänänji, ämitñqä hiñuinä qumbijä. ¹⁴ He tänğanji, kuknuä-suqä iunji yäpä iqi mäpmeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta hiñgi vqä yäpä iqi äpmenuwitani, suqä quvqä iqu, he mämejqä yänqiyä.

Goti Iqueqä wäunjuä-wiyqä hiñginqä imäkqenqä

¹⁵ Inji ne iinjä äpmenquetani, änänqä? Ämaqä hñqua, “Ne qeqä imänqeta hiñgi vqä kuapänä metunquä diñqe, suqä quvqe, yqänä imäkqa uwquatunqeqä” ätätqänä. Aanqe, änä mimäkqä yanä. ¹⁶ Änäänqñqäwä? He änyä maqñqä enä? He ämaqä hñqueqä kukñui, qänaknä ipñqä hiqä-hiuä äwimbqe, he iqueqä wäunjuä-wiyqä hiñginqä pmepñqäuä. Ämaqä, suqä quvqä iqueqä wäunjuä-wiyqä äpmamipqä iqua, iuta pizqä päkombnä. Inäqe ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qänaknä iqä äpmamipqä iqua, iutanji qokä-apäkä jänänjä timäupñqäuä. ¹⁷ Nyi Goti Hanjuwä Iqueni, ‘änqiuqä’ ätquä. Hiñuiqänänji, he suqä quvqä iqueqä wäunjuä-wiyqä äpmamiñuwi. Itangi qänakndani, he Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, ämaqä hñquauqä manä iuta qätä äwikuwitanji, qänaknä iqäpñqä quuvqä äyä eqäkuwi. ¹⁸ He suqä quvqä iqu, guä enqä-pa ekiqiyämiñqä iuta, Goti Iqu hiñuinä eqänäwqatätä, suqä jänänjä iqueqä wäunjuä-wiyqä äyä epmuatekqe.

¹⁹ Hiqä huiwi yänänäqñqä maeqä eäpu, kuknuä yänänäqñqe mämeqä iqanquwitanji, nyi suqä ne näcñqä ämenquä iuta ämetmä, kuknuä ktqä etqänä. Hiñuiqänänji, he suqä kiyämätqetä, kuknuä-suqeu hñgisanä iqetä, hiqä huiwä iutanä eeqänänjiu ämitñqä hiñuinä äqunäpu, kuknuä-suqe ävausäpu äyä äpmamiñuwi. Itangi tänğanji, hiqä huiwi, suqä jänänjä iqueqä wäunjuä-wiyqä pmetñqä hiñuinä qumbijä. Iutanji, he Goti Iqu enqä-pa, jänänjuenä eäpu, Iqueqä qokä-apäkä-quenä pmepñqänänjä.

²⁰ He suqä quvqä iqueqä wäunjuä-wiyqä äpmapiyänğanji, suqä jänänjä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä imiñuwi. ²¹ Suqä he inğa imäkmiñuwä iñqe, tänğanji he womba enyanä. Itanga suqä inğa imäkmiñuwä iutanji, nätmätqä äñguänänji äki ämamiñuwäwä? Aanqeqä. Suqä iutanji, ämaqe äpäkonäpu, Goti Iqutä anä mäpmeqä ipnä. ²² He, suqä quvqä iqu guä enqä-pa ekiqiyämiñqä iuta, Goti Iqu hiñuinä eqänäwqatätä, Iqueqä wäunjuä-wiyqä äyä epmuatekqeqä. Itanga iutanji, he tänğanji nätmätqä tä ämenä. He Goti Iqu enqä-pa, jänänjuenä eäpu, Iqueqä qokä-apäkä-quenä äpmenä. Itanga iutanji, he hänä hea ique-ique pmepñqäuä. ²³ Auä, suqä quvqä imäkätqänuwitanjä kimanji, äpäkonäpu, Goti Iqutä anä mäpmeqä iqä iiji. Inäqe nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta hiñgi änätapätñqe,

ii ne hea ique-ique pmeqänqeyi. Hänä-pmeqe, ne Kraisi Jisasi, neqä Naqä Iqutä ämuänjanä iuta ämetqänju.

7

Kuknuä ktqe, suqä ämanqä iunqä

¹ Nyämaqäüä, he kuknuä-suqenqä näqñqä äñguä metanqä, nyi kuknuä tä, etqä. Ämaqä mapäkonqä hänä yqänä äpmeñuwi, qunä kuknuä-suqeu yäpä imä äpmeñä. ² Inji apäkä qokä-täñi, kiqä qokiqu hänä yqänä äpmamitätqe, suqä qokä-apäkä ämanqä iqu kiqä qokiquesä ämuämuänyenqiyä. Itanqqä-qe, kiqä qokiqu äpäkonätqe, suqä iinjä iqu, apäkä iinjä mämiqä iqanquti, ii iyyqä äwiñqeunä imäkänqiyä. ³ Iinjä etanqqetanji, kiqä qokiqu hänä yqänä pmetanquti, ämaqä hñqu-mända ii meqanqutqe, qu, “Apäkä iinjä, hiñginäwa qanjä ikiqiyä” tññqäüä. Iinjä etanqqä-qe, iyyqä qokiqu ae äpäkonätqe, ii suqä iinjä iqueqä yäpä imä mäpmeqä yänqiyä. Inji, ämaqä hñqu-mända inqä ämeqäqe, qu kuknuä iinjä, anqinjä matqä ipñqäüä.

⁴ Nyämaqäüä, he iinjä enqä-panjiyi. He Kraisi Iqueqä huiwitä ämuänmbiyitani, he äpäkonäpu, kuknuä-suqä iqueqä yäpä inqisa mäpmeqä inä. Ii Ämaqä Hñqu-mända he apäkä enqä-ma emakqä iyi. Ämaqä Iqu, ne suqä äñguä Goti Iqu äwinyänqä iunä imäkquatuñquä iinjqe, qua äptekuwä iuta anqumä ävaukqä Iquvi. ⁵ Ne Kraisi Iqutä mamuänänqä, huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki iminñquänqani, kuknuä-suqä ique qätä äwiyanitani, näyaqä huiwä eeqänänjä iunji, äwiñqä quvqe änevauqumuatuqanji, ne suqä quvqä imäkätanä, äpäkonatuñquä iunqä watunquä äpmaminque. ⁶ Itanqä tññqanji, kuknuä-suqä ne a nakiqätätñqä iqu, äpäkonätanä ävämenitani, iqueqä yäpä iqi mäpmeqä inju. Iutanji ne wäunjuä imäkätunque, ii kuknuä-suqä bukä iu äqänänqeu qänaknä itanita ma, ii Dñä Äñguä Iqueqä suqä hänju qänaknä itunquä iutayi.

Kuknuä-suqä iqueqä wäunjuñqä

⁷ Itanqä kuknuä-suqä iqu, äwiñqä quvqe ävauqumuatuqanji, ne suqä quvqä imäkminquä iinjqe, “Kuknuä-suqä iqu, nätmätqä quvqä, suqä quvqä enqä-panjiqä” tatuñquäta? Oeyä, änä matqä yanä. Nyi suqä quvqä äki-äkinqä näqñqä ämakqe, kuknuä-suqä iquesanänji. Kuknuä-suqeuñi, tiinjä ätänä. “*Si ämaqä hñqueqä nätmätqä iunji, hiñjuä aowä mäqunquä panä.*”^{*} Iinjä matqä-säpi, suqä iinjä iquenqe, ‘Ii quvqeqe,’ näqñqä maeqä iqäminji. ⁸ Kuknuä-suqeuñi, hiñjuä aowä-qñqänqä ätnänqä iquesani, suqä quvqä iqu nyaqä kñuä indqänqe, änyivauqumuatätä, nätmätqä kuapänänqinqä hiñjuä aowä qunmqä nyimäkkqe. Kuknuä-suqä iqu, aanqä hiqä-säpi, suqä quvqä iqu, ämaqä ae äpäkonquwä-pa, yänänänqñqä maeqä hetäninji. ⁹ Kinñanänji, nyi ymeqä wänqä-qunä, kuknuä-suqä iquenqä maqñqä emä, hänä äpmaminqe. Itanqä qänakñi, nyi kuknuä-suqenqä näqñqä ämamitani, suqä quvqä iqu ävauqanji, ga näqñqe, ‘Nyi Goti Iqueqä hiñjuä iqinjä, pizqä-qunjqä’ ämakqe. ¹⁰ Kuknuä-suqä iqu, ämaqeu hänä-pmeqä vätnqä qäyä etanqqä-qe, nyi ique qänaknä vqä iinjä yänänänqñqä maeqä eämä, iquesa äpäkonqenqä näqñqä ämakqe. ¹¹ Auä, suqä quvqä iqu, kuknuä-suqä iquesani, quanqä nyimäkätä, pizqä ämbäkkqe.

¹² Inji kuknuä-suqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqänä etanqä, itanqä kuknuä eeqänänjä, iu äqänänqä-pqe, Goti Iqueqänänjä eä, ga jänänänjä äñguänänjiyi. ¹³ Inji, nätmätqä äñguänänji, nyi pizqä ämbäkkqäta? Aanqä hma eä. Inqäqe suqä quvqä iqu, nätmätqä äñguänänjä iquesani, nyaqä yäpä imä nyimäkätä, pizqä ämbäkkqe. Ii ätimäukqe,

* 7:7 Anqumä Itmakqä 20:17; Kuknuä-suqä 5:21

suqä quvqä iqu, ätnänjä iqi timäutnqä dinqeyi. Itanğa kuknuä-suqä iquesanji, suqä quvqä iqu, nätmatqä aanjä quvqänänjiqe, ne näqnqä metunquä iinqeyi.

Suqä quvqä iquä, mäkä hunqenqä

¹⁴ Ne tiinqä näqnqeqä. Kuknuä-suqä iqu, Goti Iqueqä Dnä Iquesa äquvepkqe. Itanği nyi qua täutanunä eämä, huiwä iqueqä äwinqä iqu nyimäkqanği, suqä quvqä iqueqä wäunüä-wiyqä hinqinqä yqänä äpmenä. ¹⁵ Nyi suqä imäkätinqä dinqe, ‘Kiqä quati äkitiyä’ tmä itqänä. Suqä, nyi imäkqämqä nyinätanğqä iunji, mimäkqä itnqe. İnäqe suqä, iinqä manyinqä kiinjä qäyä iqanğqä iunji, ii nyi imäkätinqe. ¹⁶ İnji nyi, suqä manyinqä inqä iqua imäkätinqe, tiinjä ämändqueqiyä. Nyaqä knüä indqänqä iunji, ‘Kuknuä-suqä iqu, änguanänjiqä’ knüä änyiyqi. ¹⁷ Iutanji, nyi quvqä imäkätinqe, nqä qeqä-quuvqä iutanä ma, suqä quvqä nyaqä yäpä-tämä äwinqä iquesa imäkätinqe. ¹⁸ Nyi näqnqe. Nätmatqä änguanänjä hui, nyaqä yäpä-tämni mäwitqänä. Nyi, nqä huiwä iqueqä äwinqenqä ätqä. Naqä-qaukui, nyi suqä ängui imäkmqä änyinätanğqä-qe, qäyunänji mimäkqä imä. ¹⁹ Suqä ängui, ‘Nyi ii imäkmqänä’ knüä änyätinqe, mimäkqä ma itnqe. Itanğa suqä quvqä, ‘Ii mimäkqä imqänä’ knüä änyätinqä iunji, imäkätinqe. ²⁰ İnji nyi suqä manyinqä iinqä iqua imäkätinqe, ii tiinji. Nyi imäkätinqe, nqä qeqä-quuvqä iutanä ma, suqä quvqä nyaqä yäpä-tämä äwinqä iquesanji.

²¹ Iinjä etanğqetani, suqä nyi äminiyätinqä iquenqe, näqnqä ae ämakqe. Nyi suqä ängüä imäkmä-tmä iqanğanji, suqä quvqä iqu yqänä äpme, hoptäwä änyiyätinqe. ²² Nyaqä qeqä-quuvqä tämni, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä-suqenqe, kiinjä änyinätinqe. ²³ Iinjä etanği, suqä huizi, nyaqä huiwä iutanä eeqänänjä iu witanği äqunanänä. Suqä iqu, suqä nyaqä qeqä-quuvqä tämä äwinqä iquenyqä mäkänqä itqänä. Ga iqu, huiwä iqueqä äwinqä iquesanä quvqä eä, guä ängiqiyäutqäuä. ²⁴ Yää oänä! Nyi hanjä-iqä iquesa qui imäknätqänä! Huiwä äpäkonqä iunqä ändma äwätinqä iquesanji, huätänji, tqi indmetnqäwä? ²⁵ Nyi Goti Hanjuwä Iquenji, “änguiqä” ätuätqänänä. Iqu, Jisasi Kraisi, neqä Naqä Iqueqä yänänäqnqeta, yätamakqä nyiyänqiyä.

Inji nqä-näuanji, tiinjä äpmenä. Nqä qeqä-quuvqä imni, kuknuä-suqä iqueqä wäunuinä äwiätinqä-qe, nqä huiwitänji, suqä quvqä iqueqä wäunuinä äwiätinqe.

8

Dnä Ängüä Iqueqä yänänäqnqenqä

¹ Goti Iqu ämaqeu yätamakqä iinjä ävätäqetani, qokä-apäkä Kraisi Jisasi Iquä ämuänänjuwä iquauñqe, Iqu, “He suqä quvqä imäkqanğuwitanji, hanjä-iqä meqäpnuwiqe” matqä yänä. ² Ii tiinjä etanğiyi. Dnä Ängüä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunüä iuta, Hänjä-pmeqä-vqä Iqu, suqä änyä-hänji imäkätä, ne suqä quvqä iqueqätä, äpäkonqä iqueqätä, yäpä imä guä enqä-pa äpmaminquänğanji, huätä änewewqatkqe. ³ Neqä huiwä iqueqä äwinqä quvqä iutanji, kuknuä-suqä iu qänaki qäyunä miqä itunqe. İnji, kuknuä-suqä iqu, huätä mänewewqatqä yänä. İnäqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqu, huiwä ne ämenä, suqä quvqä imäkätunquä-pa ämetä, neqä quvqä huätä mänamäutnqä ändowatätä, qäyunä imäkkqe. İnji Kraisi Iqueqä huiwä iunji, Goti Iqu suqä quvqä iqueqä yänänäqnqe, qui imäkkqe. ⁴ Iutanji, ne qänaknänji, huiwä iqueqä äwinqä iunä ma, Dnä Ängüä Iqueqä äwinqä iunä itanitanji, suqä ängüä, kuknuä-suqä iqu ämänätquetnqä iunä pmetatunqe.

⁵⁻⁶ Auä, ämaqä, huiwä iqueqä äwinqä iunä qänaki itqänjuwä iqua, qu knui, nätmatqä huiwä iqueqä äwinqä iunä indqämbu, päkombnuwi. Itanği ämaqä, Dnä Ängüä Iqueqä äwinqä iu qänaki itqänjuwä iqua, Iqueqä äwinqä iunä knüä indqämbu, hänjä-pmeqetä, äwqä-qeiqi inqetä mapnuwi. ⁷ Ii tiinjä etanğiyi. Ämaqä nätmatqä

huiwä iqueqä äwiñqä iunä kñuä indqänätqänuwä iqua, qu Goti Iqueqä kukñuä-suqä iunji, yäpä iqi mäpmeqä ipiyä iutanji, Iqueqä mäkä-huñqä äpmeñä. Qu Iqueqä kukñuä-suqeuñi, qänaknä änä miqä ipnä. ⁸ Ga ämaqä huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki itqänuwä iqua, Iqueni, yeeqä änä miwimäkkqä ipnä.

⁹ Itanji Goti Iqueqä Dñä Änguä Iqu, heyaqä yäpä ingisa äpmeñqe, he qänaknäñi, huiwä iqueqä äwiñqä iunä ma, Dñä Änguä Iqueqä iunä itqänä. Itanga Kraisi Iqueqä Dñä Änguä Iqu, ämaqä hñqueqä yäpä ingisa mäpmeqä enqe, iqu Kraisi Iqueqä ämaqä-qu manä. ¹⁰ Ga Kraisi Iqu, hiyaqä yäpä ingisa äpmeñqe, hiyaqä huiwi, suqä quvqeta äpäkonätñqä-qe, Kraisi Iqu he jänänänñuenä emäkkqetani, heyaqä quuvqe, häñä yqänä äpmeñä. ¹¹ Goti, Kraisi Jisasi Ique qua äptekuwä iuta ävauqumuatkqä Iqu, Iqueqä Dñä Iqu hiyaqä yäpä ingisa äpmeñqe, Iqu Dñä Iinjä Iquesa, Kraisi Ique imäkkqä-pa, heyaqä huiwä äpäkombqä iunji, asä ii hivauqumuatäniqe.

¹² Iinjä iutanji, ñqä nyämaqäuä, ne huiwä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä itanä, iqueqä äwiñqä iunä qänaki miqänqä, yänä qänquatuñque. ¹³ He, huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki itqänuwä, äpäkombñqäuä. Inäqe Dñä Änguä Iqueqä yänänäñqetä, he suqä quvqä, huiwä iuta timäuqanquwä iquau, pizqä äpäkpqe, häñä pmapñqäuä. ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqe, ii qokä-apäkä, Dñä Änguä Iqu hänaqä ämotqueqanqä iu qänaknä imipqä iquanänji. ¹⁵ Qokä-apäkä, ämaqä ämiqä hñqueqä wäunui hñgi äwiyätqänuwä iqua, quwqä ämiwiyätñqä iquenyqä zä itqänä. Inäqe Dñä, Goti Hanjuwä Iqu etapqä Iqu, he zä enyätñqä memäkkqä yänä. Iqu he Goti Iqueqä ymeqä-quenä pmapñqä emäkänä. Ga Iquesañi, ne Goti Hanjuwä Iqueni, “Apä-qä” ätuätqänju. ¹⁶ Neqä quuvqä imñi, “Ne Goti Iqueqä ymeqä-qunenjqä” kñuä indqänätanqä, Iqueqä Dñä Änguä Iqu asänä änatätäqetani, kñuä iinjä, yänänäñqä inemäkkqäuä. ¹⁷ Ga ne Iqueqä ymeqä-qune eänque, neqä Apiquesa nätmätqä äñguänänji, Kraisi neqä Tasipequtä meniñquä iquneyi. Itanga täñganji, ne täñä-huñqe, Iqu ämakqä-pa ämetuñqetani, qänakndani, Iqu yoqä naqä äqonqä-pa äqonätanä, quamä äñgui, Iqutä anä pmeniñque.

Qänakñi quamä äñguä pmeqenqä

¹⁸ Nyi kñuä tiñä änyiyqi. Quamä pmeqä äñguänänä iitä, yoqä naqä iitäñi, qänaknda ätnänä iqi äneniqä iqu, naqänänä eä, täñä-huñqä ne täñga ämetuñque, ämäwqätäuniqe. ¹⁹ Nätmätqä eeqänänä, Goti Hanjuwä Iqu imäkkqe, Iqueqä ymeqä iqune ätnänä iqi imäkäqumuatänaeyätä, yoqä naqä nätapäniqenqä, qu kiñä wiñganji, hiñuä äqämbu äwiñä. ²⁰ Auä, nätmätqä Iqu imäkkqä eeqänänji, qäyunä mäwiqä, qui imäknätñqä ätimäukqe.* Tä quwqä äwiñqä iuta ma, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä-kiuä imäkkqanji, iinjä äwiñä. Inäqe tiñinjqä hiñuä äqämbu äwiñä. ²¹ Goti Iqu quñi, suqä, pizqä ipu qui imäknqä yäpä iqisa ewewqatqanquti, qu-pqe, Iqueqä ymeqä iqune äñguä pmeqanqä-pañä wäpnä.

²² Ne näqñqe. Nätmätqä Goti Iqu imäkkqä eeqänänji, apäkä ymeqä mipñqä iquwä-pa, täñä wuñganji, zääqä ätqa, täñganqä äpätkänä. ²³ Nätmätqä iinjä iquanä ma, ne-pqe, Dñä Änguä, nätmätqä Goti Iqu änatäpäniqä iutanä Kinganänä Ique, ae ämakquä-qe, neqä yäpä ingisanji, zääqä ätätanä, tiñinjqä kiñä nengañi, hiñuä äqänänä äpmeñju. Goti Iqu ne Iqueqä ymeqä pmetuñquä inemäkkqä, neqä huiwi pizqä itä, qui imäknätqä iuta, anji inetmetä, huiwi huitanä nyatuñquä inemäkäniqeyi. ²⁴ Goti Iqu ne häñä inemäkäqumuatkqanqetani, iunä timäuniqenqä hiñuä äqänänä äpmeñju. Inäqe, ämaqä hñqu, “Nyi nätmätqä huiñqä hiñuä äqänmä äpmeñänä” ätätqe, nätmätqä iinjä änä mämeqä iqenqä näqñqä menä. Ämaqä hñqu nätmätqä ae ämetqe, iqu iñqe hiñuä äqänä mäpmeqä yänä. ²⁵ Itanji nenji,

* **8:20** Atamä iqu suqä quvqä imäkkqetani, Goti Iqu iqesä, quaqetä, qui imäkkqe. Ipäqäkkä 3:17

nätmatqä änä mämeqä hñquenqä hiñuä äqänanä äpmeñquetani, iquenqä kiñä nenğanji, äwqä-qeiqinyä änyanä äpmeñu.

²⁶ Asä iñji, ne yänänäqñqä maeqä inque, Dñä Äñguä Iqu yätamakqä äneyätqäuä. Ne tääqä qäyunäñi, äsquenyqä tçenqe, mañqñqä eänque, Dñä Äñguä Iqu, Goti Iqueni kukñuä maeqä, zääqenä ätuätä, awä nasuiyänä. ²⁷ Itañi Iqu, Goti Iqueqä äwiñqä dunä, Iqueqä ämaqä iqunenyqä iñä imäkätñqä iutani, Goti Apiqu, Ämaqä iquneqä qeqä-quuvqä imä hiñuä yasämä änaqänätñqä Iqu, Dñä Äñguä Iqueqä kñuä indqänqenqä näqñqä eä.

²⁸ Itanğa ne tiñinqe, näqñqe. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä, Iquenyqä kiñä äwinyätñqä iquau, äñguä iwimäkätñqä iñqe, nätmatqä eeqänäñi, wäñuä anä imäkñqñqä imäkätqäuä. Ämaqä iñä iqua, Goti Iqueqä äwiñqe wimeniqä iñqä, tääqä ätuätumakqä iquayi. ²⁹ Iqueqä ämaqä iñä iquauñqe, Iqu ainqani näqñqä eätä, atäñuä äväqe, Iqueqä Ymeqä Iqutä asänänä etanğa, ga Ymeqä Iqueni, kuapänänä iñä iquauqä kätequ pmeniqñqä, kñuä guä ämäsäukqe. ³⁰ Itanğa ämaqä, Iqu iñqä atäñuä ikqä iquauñi, Iqu tääqä ätuätumakqe. I ätuätumakqä iquauñi, Iqu jänänä-qua ipñqä iwimäkkqe. Ga iñä iwimäkkqä iquauñi, Iqu häñä-pmeqä äñguänänjitä, Iqueqä yoqä naqetä, äwikqe.

Goti Iqueqä ämaqeunqä äwiñqeunji, nätmatqä hui hoptäwä miqenqä

³¹ Inji Goti Hanjuwä Iqu iñä inemäkkqenqe, ne äänä tatuñquäwä? Iqu yätamakqä neyqanğutqe, tqü ämänaqutäutä, nakittqiyätñqäwä? Aanqä eä. ³² Ga Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueni, hanä-iqä wimetñqe, a makiqätqä itä, ne yätamakqä neyätñqä diñqe, mäkä-huñqä iquau äwikqe. Iqu iñä imäkkqetani, ne näqñqe tiñinqä ämetqänju. Iqu nätmatqä eeqänäñi, qäsä hiñgi nätapaniqeqä.

³³ Itañi Goti Iqu ne Iqueqänqä atäñuä äneyätä, jänänjune inemäkkqetani, ämaqä kukñuä minetätñqä hñqu, aanqä eä. ³⁴ Ne suqä quvqä iuta kima metuñque, tqü täniqiyä? Kraisi Jisasi Iqu nenyqä äpäkonäqetani, anğumä ävauätä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqi, Yoqä Naqä-tänä-qu äpme, ne yätamakqä neyätñqä, yatñqä ävätqäuä.

³⁵ Kraisi Iqu nenyqä kiñä äwinyänqä iuñi, ämaqä huätä mänatnämäutñqä hñqu, hmanjqä. Hanä-iqä hui nemeqanğutqä, ä tänä-huñqä nemeqanğutqä, ññ ämaqä hñqua quvqä inetqueqanğpñqä, ä buayänqä dä neyqanğutqä, qäkä-määnqä äwa iqanğuatqä, nätmatqä quvqä qui inemäkkqanğutqä, itanğa änapäsqanğpñqä iuñi, nätmatqä iñä iqua, Kraisi Iqueqä nenyqä äwiñqä iuñi, hoptäwä miqä ipñqäuä.

³⁶ Nätmatqä iñä nemetñqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi, tiñä äqänänqä-payi.

“Ne Tqä ämaqä iquneni, qu hea ique-ique pizqä napäkñqä itqänäuä. Qu ne sipsipqä pizqä päsqa duñqänänä eqqä-panä etanğu, hiñuä änaqänänäuä.”†

³⁷ Injëqe nätmatqä eeqänänä iñä iqua, qäyä änemetqätanğqä-qe, Kraisi nenyqä kiñä äwinyätñqä Iqueqä yätamakqeta, ne hämänänä ämäwqätäuque. ³⁸⁻³⁹ Goti Iqu nenyqä kiñä äwinyätñqenqe, nyi näqñqä tiñä ae ämenä. Äpäkonqä itä, häñä-pmeqä itä, ynaunjqä iquatä, dñä quvqä iquatä, nätmatqä tanğa äwiñqä itä, nätmatqä qänaknda timäuniqä itä, nätmatqä yänänäqñqä-tänä huizitä, nätmatqä haqä yätutanitä, nätmatqä yäpä butanitä, nätmatqä Goti Iqu imäkkqä huizitäñi, yänänäqñqä maeqä-quayi. Iutani, Goti Iqueqä nenyqä äwiñqä, neqä Naqä Kraisi Jisasi Iqu ämänätquakqetani, qu huätä mandumäkkqä iqäpñqe.

9

Poli iqu, käyamaqä Israitqä iquauñqä, huäqä kiñä äwunğqenqä

† 8:36 Apqä Bukä 44:22

¹ Nyi Kraisi Iqueqä ämaqä-qunä emä, quangä matqä, naqä-qakuänänjä tmqe. Dnjä Änguä Iqu, yätamäkkä nyiyqanji, nqä qeqä-quuvqä imnji, kuknuä tmqä itminqe, ii naqä-qakuiqä, näqñqä eqänä. ² Nyi hea ique-iqueni, nqä äwqä imdani, nyämaqä Israitqä iquauñqe, huäqä kiinjä änunätä, qeqä ändätñqe. ³ Kraisi Iqu, nyi Iqueqä ämaqä iuta huätä äñandowatätä, nqä hueqä-himqä Israitqä iquauqä suqä quvqä iutanä kimanji, hanjä-iqä ändapätä, nyaqä anji iquau ävätñqenqä tääqä tumqä imäknätqänjä. ⁴ Nqä nyämaqä iinjä iqua, ämaqä Israitqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunüä itä, Iqueqä ymeqä näwinyänjä-qua epñqä itumakqä iquayi. Qunji, Iqu Iqueqä we-hunqetä, yänänqñqetä, ämotquetä, qutäñji kuknuä guä ämäsäutä, kuknuä-suqetä, suqä Iqueqä yoqä haqeqä mamäuqetä ävätä, ga ängüä wimäkätnqä kukñui, iinjä ätuminqe. ⁵ Qu Aprähämä, Aisakä, Jekopä iquautanjä hueqä-himqä etanqä, ga Kraisi Iqu iquautanjä ämaqä-qu etñqä äyä ätimäukqe. Kraisi Iqu nätmätqä eeqänänjä iu Miqä, Goti etanji, ne Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatuñquänänji. Ii, naqä-qakuänänji.

Goti Iqueqä kuknuä guä ämäsäukqenqä

⁶ Israitqä kuapänä, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänjuwitanji, ne, “Kuknuä Goti Iqu Aprähämä ique ätukqe, qäyu matimäuqä ieqä” tatonquäta? Oee. Ii tiinji! Awiqñ Jekopä iqueqä yoqä huizi, Israitque. Mä ämaqä iquesanjä eeqänänjä iqua, yoqä Israitqä äqonänjuwä-qe, qutanjä kuapänänji, Goti Iqueqä ämaqä Israitqä-qua ma. ⁷ Asä inji, Aprähämä iqu emakqä eeqänänjä iquauñqe, “Iqueqä ymeqä naqä-qakuä iquaeqe” matqä yanqunä. Oeyä. Hinjuiqänänji, Goti Iqu Aprähämä iqueni, “*Tqä hueqä-himqe, Aisakä iquesanä hipnuwiqä*” ätukqe.* ⁸⁻⁹ Kuknuä iqueqä quati, tiinjä. Ymeqä häñeqä iutanä ätimäuquwä iqua, qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä manä. Goti Iqu, Aprähämä iqtänji, kuknuä guä ämäsäutä, “*Nyi hea atäunüä ae ikqä ique, anqumä pqañga, Serai ymeqä qokä hñque nyuäniqeqä*” ätukqe.† Inji, ymeqä kuknuä guä ämäsäukqä iuta ätimäuquwä iqua, Goti Iqu, ymeqä näwinyänjä-qua qunänä.

Läpekaqä ymeqä iquaqinqä

¹⁰ Inä ma, Läpeka iinyqä-pqe, kñuä inä indqämbñqe. Iiyqä ymeqä qäyawä iquaqu, neqä awiqñ Aisakä iquesanä ätimäukiyyi. ¹¹⁻¹² Iinjä etanji, Läpekai, ymeqä iquaqñ maunyqä änä etanqä, iquaqu suqä äñguitä, quvqetä, änä mimäkkä yqänä etanqä, Goti Hanjuwä Iqu Läpekanji, tii ätuke. “*Ymeqä hitmqä iqu, ymeqä qänaki ämisqä iqueqä wäunüä imäkkä pmeniqeqä.*”‡ Iqu ii imäkkqe, ii Iqueqä suqä ämaqä atäunüä ique, hea ique-ique qänaknä iqenqä, ämänätquetñqä iyyi. Iqueqä suqä iinjä, ämaqeuqä wäunüä imäkkqñqe kñuä mindqänqä, Iqueqä äwinqä iutanä, imäkänä. ¹³ Goti Iqueqä bukiunji, tii ätnänqä-payi. “*Nyi Jekopä iquenyqe, aanjä kuapänä änyinä, ä Iso iquenyqe, manyinqä yasämä eä.*”§

Goti Iqu, Iqueqä äwinqeutänä ämaqä atäunüä iqenqä

¹⁴ Iinjä etanji äñäändiyä? Goti Iqu Iqueqä äwinqeutänä atäunüä iqenqe, ne äñäännyä tatonquäwä? “Iqu jänänji mimäkkä itqänä” tatonquäta? Oeyqä. ¹⁵ Ii tiinji. Goti Iqu Mosisi iqueni, tiinjä ätukqe. “*Nyi, ämaqä hñquenyqä qeqä tumuäkmqä nyinqanqutqe, nyi imäkmä. Itanqä nyi, hñquenyqä huäqä nunqanqutqe, ii-pqä inä imäkmä.*”* ¹⁶ Iwä Goti Hanjuwä Iqu ämaqä atäunüä yätñqä itäqänqanji, ämaqä iqueqä äwinqetatä, iqueqä wäunüä tnänjä iqä itatä, ma, ii Goti ämaqeu qeqä tumuäkkä Iqueqä äwinqä iutanänji. ¹⁷ Ii naqä-qakuinqä mänätquetñqe, Goti Iqueqä

* 9:7 Ipäqäkkä 21:12 † 9:8-9 Ipäqäkkä 18:10,14 ‡ 9:11-12 Ipäqäkkä 25:23 § 9:13 Malakai 1:2-3 * 9:15 Anqumä Itmakqä 33:19

bukä iunji, Iqueqä kuknuä, Iqu ämaqä Isipä iu miqä† ique ätukqe, tii äqänä. “Nyi si ämaqä misnqä äpmuatekikqe, ii Nyaqä yänänäqñqä ämaqeu sita motqueqanqa, itanqa qu Nyaqä yoqä naqenqä, qua eeqänänjä iu awä tquäpnuwänqä diñqeyi.”†
 18 Iwä ne iutanji näqñqä tii ämenju. Goti Iqu ämaqä äsque-äsque qeqä tumuäkätñqä winğanqutqe, Iqu ique wimäkänä. Itanqa Iqu ämaqä hñqueä nyuänji woyqä wimäkätñqä winğanqutqe, Iqu imäkänä.

Kuknuä ktqä, qua-qondenqä

19 Iutanji hesanä hñqu, nyinji tiinjä dänquti? “Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä iunji, hñgisanä ävätä, iqueqenä itñqe, tqukä? Hma naqä-qakui. Inji Goti Iqu nenyqe, ‘Suqä quvqä-tänjä-quaiqe’ sunqä ätqäwä?” 20 Itanji nyi kimanji, “Ämaqä iquki, si Goti Hanjuwä Iquenji, suqä Iqu imäkätñqä iunqe, äkasuwä tutñqe, änäänjukukuä?” ätquä. “Ämaqä hñqu, qua-kuäkä äkitä nätmatqä imäkqanqutqe, nätmatqä iinjä iqu, ämaqä iquenji, ‘Si iinji, sunqä nyimäkinyä?’ tuätñqäta?”§ 21 Itanqa ämaqä qua qondä imäkqä iqu, qua hui äkitä, iqueqä äwinqä dunä, qondä hñquaqu imäkänä. Qondä hñqu, wäunjuä äñguänänjä iunqe. Itanqa huiziqu, wäunjuä hiñgänqä iunqe. Suqä iinji qäyuta, hmanda? Ii, qäyunji.

22 Goti Hanjuwä Iqu-pqe, ämaqä Iqueqä-kiuä imäkkqe wäunjuä huitanjä-huitanjinqä atäunjuä itäqänqanji, Iqueqä äwinqeunä imäkänä. Iqu Iqueqä äwqä tnänjitä, yänänäqñqetä, ätnänjä iqi ämotquetñqä äwinğanqñqä-qe, ämaqä, iinjinqä atäunjuä ikqä iquauñi, quwqä hñgisanä iqe qäyä hitanji, Iqu äwqä-qeiqinyä änyä, äpakänä anä äpmaka äpätñqe. 23 Iqu iinjä itñqe, tiinjinqeyi. Nätmatqä Iqueqä yoqä nage motqueqä hävemnäqñqä etanqñqä, ämaqeu näqñqä vätnqä äwinqñqe. Inji, qua qondä, Iqu qeqä ätumuäkätñqä iqua, nätmatqä äñguänänji mapnuwänqñqe, näwinyä imäkekqe. 24 Qua qondä qeqä ätumuäkätñqä iqua, ämaqä Iqu tääqä änatätmakqä iquneyi. Ne atäunjuä, Israitqä iquautanjä iqunenyä mäneyqä itä, Israitqä qäyä etanji huizitanjä iquau-pqe, qäsä inä ätäukqe.

Hinjuä-tqä iquauqä kuknuinqä

25 Ii enqä-panji, Goti Iqueqä kuknui hinjuä-tqä Hosiya iqueqä bukä iunji, tii ätä äqänä. “Qokä-apäkä, Nqä ämaqä mäpmeqä iminjuwä iquauñqe, Nyi, ‘Nqä ämaqä-quaiqä’ tmniqe. Auä, ämaqä, Nyi qunqä manyinqä iminqä iquauñqe, Nyi ‘Qunqä änyinjiyä’ tmniqe.”* 26 Itanqa anji, “Nyi, ‘He Nqä ämaqä maeqä enäuä’ ätkqä iqinji, ämaqä asä iqi pmeqä iquauñqe, qu, ‘Iqua Goti Hänjä Hea Ique-iqe Pmeqä Iqueqä ymeqä-quaiqä’ tpuwiqä.”†

27 Itanqa Asayä iqu, Israitqä iquauñqä kñuä indqänätä, tääqä yänänäqñqä tiinjä ätkqe. “Israitqä, qu kuapänänjä, hikä weä eqä-huänjä manju äwinqä-panjä qäyä pmetanquwä-qe, Goti Iqu qutanji, wänqä hmbunä hänjä pmapñqä itmeniqe. 28 Ii tii etanji. Inganji Naqä Iqu, ämaqä qua täutanjä iquau kuknuä ae ämitkqä du, äpakänä mäpmeqä, qui hämänä imäkänä.”† 29 Ii Asayä iqu ganä ae ätkqä-panjiyi. “Naqä Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqu, nesani hmbnänjä hui, hänjä pmapñqä hinjuinä mäqunqä-säpi, ne qui eeqänä, anjä-himqä Sotomätä§ Gomoratä qui imäkñguwä-pa, imäkñguaninjqä.”*

Jänänjä timäupñqñqe, quuvqä heqiyqä iutanänji

30 Itanji ne änäänjä tatunquäwä? Ne tiinjä tatunqueqä. Israitqä qäyä etanji huizi iqua, qokä-apäkä Goti Iqueqä hinjuä iqi jänänjä timäupñqñqä, yänänäqñqä

† 9:17 Ainğanji, Isipä pmeqä iqua quwqä ämiqä naqä eeqänänjä iquanqñqe, “Pero” ätminjuwi. † 9:17 Anjumä Itmakqä 9:16 § 9:20 Asayä 29:16; 45:9 * 9:25 Hosiya 2:23 † 9:26 Hosiya 1:10 † 9:28 Asayä 10:22-23 § 9:29 Ipäqäqñqä 19:1 * 9:29 Asayä 1:9

miqä iminuwä-qe, qu Goti Iqueqä hinuä iqi jänänä ae ätimäukuwiqä. Qu quuvqä heqiyqanquwitani, Goti Hanjuwä Iqu, “Qokä-apäkä jänänä iquaiqä” ätkqe. ³¹ Inäqe Israitqä iqua, kuknuä-suqä iu qänaknä ipu, Goti Iqueqä hinuä iqi jänänä timäupnqenqä, yänä äqänäpiyä-qe, homä yqänä itqänuwi. ³² Ini sunqäwä? Qu quuvqä heqäpnqenqä knuä mindqänqä ipu, wäunüä quwqä-quwä imäkäpiyita, hipnuwänqä knuä ätuqä ämepu, ii itqänuwi. Ini qu, hikiu äqutäumäupu, äqiyäpäknuwi. ³³ Ii Goti Iqueqä bukiu äqänänqä-payi. “Häe! Hinuä qumbu! Nyi hikä hñque, Sayonä iunji äseqä. Iqu hikä, qokä-apäki äqutäumäupu qua iqi päkñqä Iquvi. Ämaqä tqu-tqu, Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitani, äwqä hanjä-iqä mämeqä ipñqeqä.”†

10

Israitqä iquautanä, quuvqä maeqiyqä iquaunqä

¹ Nyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iqua qui mimäkñqänqä, hänä imäkäqumuatetnqä kiinjä nyinğangi, hea ique-iqueni nyi Iquenyqe, ii imäkätñqä tääqä ätätqänä. ² Nyi iquaunqä näqnqä ängüänänä emä, kuknuä awi, tiinjä ätätqänä. Iqua, Goti Hanjuwä Ique yeeqä wimäkpnqä kiinjä winğangi, yänä äqänätqänuwä-qe, näqnqä yasämä maeqä inä. ³ Quwqä yänänäqnqä iuta, jänänä imäkmbñqä knuä indqänäpu, Iqueqä suqä ämaqeu jänänänä hipñqä iwimäkätñqenqe, maqnqä epiyitani, quuvqä maeqiyqä itqänä. ⁴ Ne näqnqe, kuknuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, kiqä wäunui, Kraisi Iqu qäyunä ae imäkkqe. Ini qokä-apäkä eeqänänji, Iquenyqä quuvqä eqämipqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqi jänänänua timäupnä.

Goti Iqu anğu inetmetä, jänänänä nemäkqenqä

⁵ Mosisi iqu, kuknuä-suqeu qänaknä itä jänänänu timäutñqä iinqe, tii ätätä äqäkqe. “Ämaqä hñqu suqä eeqänänä iunji qänaknä imitätqe, iqu hänä-pmeqe, ämeniqeqä.”* ⁶ Itangi ämaqä quuvqä eqiyäpu jänänänua timäupñqä iqua, Mosisi iqueqä kuknuä täunji qänaknä ipnä. “Si tqä-täuä tii matñqä pa. ‘Qäukuä haqä yätunqe, tqu yäninğäwä?’”† Kuknuä haqä yätunqä iqu, ii Kraisi Iqueni, qua täunqä ätuma pñeqeyi. Inäqe Goti Iqu Iqueni ae ändowatkqe. ⁷ “Mä tiinjä-pqä matñqä pa. ‘Ämaqä ae äpäkonğuwä iquauqä anä bunqe, tqu witñqäwä?’”‡ Kuknuä ii, Kraisi Iqueni, qua äptekuwä iuta, anğu ätuma yapñeqeyi. Inäqe Goti Iqu Ique ae ävauqumuatqe. ⁸ Itangi hui inä tii ätqi. “Kukñui, hesänä qäqiqi äwi. Hiqä qeqä-quuvqä yäpä imdä, itanğa hiqä manä iutänä.”§ Kuknuä ii, quuvqä heqiyqä kuknuä ne awä tii ätuätunquä iiyi. ⁹ Si ätnänä iqi, “Jisasi Iqu, Naqä-queqä” awä ätuätnä, ga Goti Iqu, Jisasi Ique qua äptekuwiuta anğumä ävauqumuatqenqä näqnqä ämetnä, Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänä heqiyqanğtqe, Goti Iqu, si qui mimäkñqänqä hänä imäkäqumuatekiyänä. ¹⁰ Ne Goti Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänä heqiyqanğquetani, Goti Iqu jänänänune inemäkänä. Itanğa neqä quuvqä heqiyqänqä ätnänä iqi awä tquanquati, Goti Iqu, ne qui mimäkñqänqä, hänä imäkäqumuatänaeyänä.

Israitqä iquatä, huizi iquatä, Goti Asä Iquenyqä quuvqä heqiyäpnqenqä

¹¹ Nätmatqä tänqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä ätä äyä äqänä. “Ämaqä tqu-tqu Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitani, äwqä hanjä mämeqä ipñqäuä.”* ¹² Israitqä iqua-tä, ämaqä huizi iqua-tä, asänä epu, eeqänänä iquauqä Naqe,

† 9:33 Asayä 8:14; 28:16 * 10:5 Hiqäva-imäkqä 18:5 † 10:6 Kuknuä-suqä 30:12 ‡ 10:7 Kuknuä-suqä 30:13 § 10:8 Kuknuä-suqä 30:14 * 10:11 Asayä 28:16

asä Qäqunänji. Ga yätamäkqenqä tääqä tquanppqä iquauñi, Asiqu änguänänjä iwimäkänä. ¹³ Auä, “*Ämaqä tqu-tqu Naqä Ique yätamäkqenqä tääqä tquanppqe, Iqu qu, qui mimäkñqänqä, häñä imäkäqumuatenqiyä.*”†

¹⁴ Inäqce qu, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwä iqua, yätamäkqenqce, Ique yatñqce, änä wipniqä? Änä maeqä enä. Ga qu, Iquenyqä kukñuä qätä mäwiyqä ikuwä iqua, quuvqce, änä heqäpniqä? Änä maeqä enä. Itanğa ämaqä hñqu, qunñi äwimetä awä mätquä yätqce, qu Iquenyqce, qätä änä wipniqä? Änä matimäuqä yänä. ¹⁵ Mä hñqu, awä-tqä iquau mändowatqä yätqce, qu äwäpu awi, änä tupniqä? Äänä matimäuqä yänä. Iutañi Goti Iqueqä bukä iunñi, tii äqänä. “*Ämaqä hñqua kukñuä we-hunqä-tänji äma äpäpu, awä ätuätqänjuwi, ii aañä änguänänji!*”‡

Israitqä iquautañä, quuvqä maeqiyqä iquauñqä

¹⁶ Itanği qokä-apäkä kukñuä änguä we-hunqä-tänji qänaknä ikuwi, eeqänänjä-qua ma. Oeyä. Asayä iqu tiñjä ätkqce. “*Naqä Iquki, kukñuä ne iquau awä ätuätunqce, quuvqä tqukua eqiyätqänjuwäwä?*”§ ¹⁷ I etanğqetani, ne tiñinğce näqñqce. Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwi, ii qu kukñuä Kraisi Iquenyqä qätä äwiyätqänjuwä iutayi.

¹⁸ Itanği nyi yatñqä tiñjä iqä. Änäängä? Kukñuä änguänänjä tä, qu qätä mäwiyqä itqänjuwäta? Oeyä. Qu qätä ae äwiyätqänjuwi. Apqä Bukiunñi, tiñjä äqänä. “*Iquauqä kukñui, qua äwitqutänqä-pa eqiyqanği, ämaqä eeqänänji qätä ae äwiyätqänjuwiqä.*”*

¹⁹ Itanğa nyi yatñqä huizi-pqce inänjqä. Änäängäwä? Israitqä iqua kukñuä iñjä iqueqä quatinğce, qu änyä maqñqäta? Oee. Kima kinğanänji, Goti Iqueqä kukñuä, Mosisi iqu tii äqäkqä iutayi. “*Nyi ämaqä hiñgänqä im-imä äpmeñuwä iquautañä hñquau änguä wimäkqanğqetani, he Goti Iqunänqce, ‘Neqänänjiqänä’ ätäpu, äwqä quvqä imbñqäuä. Auä, Nyi ämaqä näqñqä maeqä iñjä iquau itmetmänğanji, he äwqä tnänjä imbñqä emäkmä.*”† ²⁰ Itanği Asayä iqu-pqce pemänä itä, Goti Iqueqä kukñui, tii ätkqce. “*Ämaqä, Nyinyqä qävqä miqä imiñuwä hñqua, qu Nyi ae ämänqumuakuwi. Nñ, qu ämaqä hñquauñi, Nyinyqä yatñqä mäwqä ikuwä-qe, Nyi Nqä-näuänji, ätnänjä iqi ämitquatñgqe.*”‡ ²¹ Inäqce Goti Iqueqä kukñuä Israitqä iquauñqce, Asayä iqu tii ätkqce. “*Hea quäuqänğa, Nyi qokä-apäkä hñgisanä ipu, Nqä kukñui tuwä ävätqänjuwä iquauñi, anğumä itmamqä nyinğanği, Nqä hipai ävatminğce.*”§

11

Goti Iqu, Israitqä iutañä hui, anği itumakqenqä

¹ I etanğqetani, nyi yatñqä tiñjä imqce. Änäängä? Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä qokä-apäkä Israitqä iunñi, tuwä ae äwikqätanä? Aañä oee. Nyi-pqce, Israitqä iutañä inänjunñi. Nyi nqä-nuänä Aprähamä iqueqä kawiqunä eämä, itanğa awi qu Benjämenä iquesañä hueqä-himqä iqunñi. ² Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä hiñuiqänä a ätäukqä iquauñi, Iqu tuwä hämänä mäwiyqä ikqce.

He kñuä mämeqä inä? Laisa iqu, “*Nyi Goti Iqueqä ämaqä yäpakä iqunjqä*” kñuä indqänätä, Israitqä iquauqä quvqenqä ätuätä, Goti Iqueni, tääqä yänänäqñqä tii ätukqce. ³ “*Naqä Iquki, qu Tqä kukñui hiñuä-tqä iquau pizqä äpäsäpu, hiqäva-imäkqä ttawi äpnasäpu qui äyä ikimäkikuwi. Itanği tänğanji, nyi tqä ämaqä yäpakä iqunänji, qu pizqä bäkñqä qävqä täsä änyätqänjä.*”*

† 10:13 Joeli 2:32 ‡ 10:15 Asayä 52:7 § 10:16 Asayä 53:1 * 10:18 Apqä Bukä 19:4 † 10:19 Kukñuä-suqä 32:21 ‡ 10:20 Asayä 65:1 § 10:21 Asayä 65:2 * 11:3 1 Ämiqä Naqä 19:10, 14

⁴ Itanġi Goti Hanjuwä Iqu iqueni, kuknuä kimaġi, äki ätukqenqe, he knuä mapiyä. “Nqä ämaqä 7,000, goti qanġä Balä iquenyqä qonjä mäwoktäuqä itqänuwä iquau, yqänä ämitqänjä.”†

⁵ Itanġa Iqueqä ämaqä iutanjä hui, inġa yqänä äpmaminuwä-pa, täŋġanjä-pqe, Iqueqä ämaqä Israitqä iquautanjä hui yqänä äpmenjä. Ii, ämaqä, Iqu qeqä äwimänätä hiŋġi vqeuta atäunjuä ikqä iquayi. ⁶ Iqu qunġi atäunġi, Iqueqä qeqä äwimänätä hiŋġi vqeuta ikqä etanġutqe, ii, Iqu quwqä wäunġinġä knuä indqänätä, atäunjuä ikqä hmayi. Iqu, quwqä wäunġinġä knuä indqänätä, atäunjuä ikqä-säpi, Iqueqä qeqä wimänqeta hiŋġi vqe, naqä-qakuä maeqä hitäninġi.

⁷ Ii tiinjä etanġiyi. Israitqä iqua, Goti Iqueqä hiŋuä iqi jänänänjä pmapnġä hänaqenqä, qävqä iminuwä-qe, mämäqumueqä ikuwi. Iquautanjä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä iquanä ämäqumuakuwi. Itanġa huiziqua, iquauqä knuä iqe, qnġanjä enqä-pa yänänänqä enätanġi äpmenjä. ⁸ Qu hanjä-iqä iinjä iu äpmenjuwi, ii Goti Iqueqä bukiu tii äqänänqä-payi. “Goti Iqu qunġi iwimäkqanġi, qu popo ipu, knuä mämeqä ipu, ä hiŋuä maqñqä ipu, qätä mäwiyqä, iinjä ätimäukuwi. Inġi qu ii äpmaka äpänjä.”† ⁹ Itanġa ii, Dewiti iqu tii ätätä äqäkqä-payi. “Quwqä ymisänjä naqänänjä äŋqänġanġi, ii nanjuä meqänqä enqä-pa, quwqä-quwä guä äquvänäpu, ä hikiu äqutäumäpu, ga quwqä kimaġi, i mapnġä iinġä änyinġi. ¹⁰ Iwä qu hiŋuä maqñqä ipñqä hea iwimäkiyä. Itanġa hanjä-iqä ämepiyitani, iquauqä tuwi huakmä näwinyä imbnqä iwimäkiyä.”§

Goti Iqu, ämaqä quvqä iquau hänjä imäkäqumuatqenqä

¹¹ I etanġqetanġi, nyi yatnqä tiinjä imqe. Israitqä iqua, Kraisi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipu, quvqä iu äpäknjuwi, hma ekuwäta? Aanjä hma, naqä-qakuä eä. Qu Goti Hanjuwä Ique tuwä äwikuwitani, Goti Iqu Israitqä qäyä etanġi huizi iqua, quwqä quvqeuta qui mimäkñqänqä, hänjä imäkäqumuatekqe. Iqu ii imäkkqe, Israitqä iqua Iquenyqe, ‘Neqänänqänä’ ätäpu, äwqä quvqä winyätñqä iwimäkkqe. ¹² Itanġi Israitqä iqua, Goti Ique tuwä äwiyäpu, jänänänjuä matimäuqä iqanġuwänġa, Goti Iqu ämaqä huizi iquau suqä anġuä iwimäkkqetanġi, ne tiinġinġä näqñqä ämenä. Israitqä iqua, Ique anġumä hämänänä wimeqanġuwänġa, Goti Iqu iquauñi, aanjä anġuänänjä iwimäkänä.

¹³ Täŋġanġi nyi, Israitqä iqua qäyä etanġi huizi iquenä, etmqe. Jisasi Kraisi Iqu heyaqä awä iqi wäunjuä imäkqä uwqämqä änändowatkqetanġi, nyi wäunjuä iinġi, naqä imäkqä ti peyqämqe. ¹⁴ Nyi nqä nyämaqä Israitqä iquautanjä hnqä, Goti Iquenyqe, ‘Neqänänqänä’ ätäpu, äwqä quvqä winyätñqä iwimäkätmä, qu qui mimäkñqänqä hänjä pmepñqä ätuma pmqä itqänjä. ¹⁵ Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquau huätä ändowatätäqänġanġi, Iqu qua im-imdanjä huizi iquautani, hnquau itmetä, Iqutä naqä-huinyä pmapnġä imäkkqetanġi, ne tiinġinġä näqñqä menä. Iqu Israitqä iquau yeeqetä anġu itmetqe, ii Iqu ämaqä, qua äptepqä iuta anġumä ävauqumuatätñqä-panjä iiyi.

Kuknuä ktqä, bretqenqätä, zä-olipqenqätä

¹⁶ Qu bretqä imäkäpiyanġanġi, bretqä kinġanänjä iqueni, Goti Hanjuwä Ique, Iqueqänä hiätñqä vqanġpqe, iutanġi bretqä huizi iqua-pqe Iquenyqänä timäupñqäuä.* Ga zä-huki Goti Iqueqänä etanġutqe, kiqä äpa-pqe Goti Iqueqänänqänqe.†

¹⁷ Israitqä Goti Iqu huätä ändowatkqä iqua, qu zä-olipqä anġuä iqueqä äpa, Iqu äquakkqä iquayi. He Israitqä iqua qäyä etanġi huizi iquenä, he zä-olipqä quvqä iutanjä äpai, zä-olipqä anġuä iu äuqänäpu, kiqä äpa huizitä, hukä iqueqä aowi

† 11:4 1 Ämiqä Naqä 19:18 † 11:8 Asayä 6:10; Kuknuä-suqä 29:4 § 11:10 Apqä Bukä 69:22-23 * 11:16 A Täuqä 15:17-21; Esekiyali 44:30 † 11:16 Kuknuä ktqä iquaqi, Israitqä iquau atäunjuä väätänqä iyi. Bretqä kinġanänjitä zä-huki-tänġi, Israitqä iquauqä kawukiquayi.

ämepu, ängguä eqä-panä iquenji. ¹⁸ Iinjä etanji he hiqä-hiuä haqeu ämamäunäpu, zä-äpa Goti Iqu äquakkqä iquau ämävqätäupnqä iinjä knuä mindqänqä pambiyä! He hiqä-hiuä haqä mamämbnqä etangutqe, knuä tiinjnqä indqämbiyä. He zä-äpa iquenä, hukä iquau aowä mäwqä, hukä iqua, aowä etapätqänäuä.

¹⁹ Iutani hesanä hnqu nyini, tiinjä dänquti? “Goti Hanjuwä Iqu, äpa hui äquakkqe, ii nyi quwqä anju tnänqä mamqä iinjceqä.” ²⁰ Ii qäyunjqae, qu quuvqä maeqiyqä etanjä, Iqu iquauji äquakkqe. Ga he quuvqä eqiyäpiyitani, ängguä äyä äpmenäuä. Iinjä etanji, he hiqä yoqe haqeu mämamänqä pambiyä. He ze, tiinjnqä hinyätnejqä. ²¹ Ii tiinjä etanjiyi. Hinjuiqänäni Goti Iqu äpa naqä-qakuänäni, hngisanä iqanjä hinuinä mäqujqä itä, äyä äquakkqe. Inji he hngisanä iqangppqe, Iqu heji hinuinä eqänäniqätiyä? Oeyä.

²² Iutani ne Goti Iqueqä suqä ängguä itqueqä iinjätä, suqä tnänä itqueqä iinjätä näqnjä ämequ. Qokä-apäkä, Iqueqä suqe ävquatämäukuwä iquauji, Iqu suqä tnänä ämotquakkqe. Inäqe Iqu heji, suqä ängguä etquakkqe. He Iqueqä suqä iinjä quuvqä heqiyqangppqe, Iqu änänä etquaka uwquäniqe. He ii miqä iqangppqe, Iqu he-pqe i etevämäuniqe. ²³ Itanga Israitqä, Kraisi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqanjä, Iqu zä-äpa enqä-pa ae ätävamäukqä iqua, qu quuvqä heqiyqangppqe, Goti Iqu qunji anji äuqiyeniqe. Iqu quwqä äuqinmitpqä iu anji äuqiyetnjä iinjce, näqnjätä, yänänäqnjätä qäsänjue. ²⁴ He näqnjce. Hinjuiqänäni, heji Goti Iqu, zä-olipqä quvqä hnquesa etävätä, mauqnjä iminuwä ängguä ique-mända, äyä euqiyekqe. Iqu wäunjuä naqä iinjä imäkkqetani, Iqu wäunjuä wänqä, zä-äpa Iqu ätäwikqä iqua, anqumä ämetä quwqä äuqinmitpqä iu äuqiyeniqe, änä mimäkkqä yäniqi? Iqu imäkänä.

Suqä hngisanä iqenqä qäyä etanji, Goti Iqu qeqä wimänqenqä

²⁵ Nqä nyämaqäuä, he Israitqä maeqä enjuwä iquenä, “Ne näqnjä naqänänä-tänuneyqä” knuä eyqnjce, he Goti Iqueqä kuknuä zä äwinqä tquenyqe, näqnjä mapnjä änyinjci. Israitqä iquautanä hnqua, iquauqä knuä iqe, qnqanjä enqä-pa yänänäqnjä enätanji äpmenä. Iinjä etangqä-qe, Israitqä qäyä etanji huizi, Goti Iqu atäunjuä ikqä eeqänänä iqua, Iquenyqä pqangppqänqanjä, Israitqä iqua kinä nämä yqänä pmetpnuwi. ²⁶ Itanga hänaqä täutanji, Goti Iqu, Israitqä eeqänänä iquauji, qu qui mimäknqänqä hänjä imäkäqumuateniqe. Ii Goti Iqueqä bukiu tii äqänänqä-payi. “Ämaqä, qui imäknanä-tpu iqanguwä iquau Anqumä Itmeqä Iqu, Sayonä iuta quvepänä. Ga Iqu, Jekopä iqueqä hueqä-himqä iqua, suqä Goti Iquenyqä hngisanä iqe, huätä vquatämäupnqä imäkänä. ²⁷ Itanganji hea inganji, Nyi iquatä kuknuä guä ämäsäutmä, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäumqänä.”†

²⁸ Israitqä iqua, kuknuä ängguä, Jisasi Iquenyqä tuwä wiyqanguwitanji, Goti Iqu qunji, Iqu Iqueqä mäkä-hunqä-qua äqunätä, ga he Israitqä maeqä enjuwä huizi iquenä, yätamäkkqä eyätnjä äwinjqe. Inäqe Iqu Israitqä iquau Iqueqänqä atäunjuä ekqetani, Iqu kuknuä quwqä kaqä-kawäkatä guä ämäsäukqe, qäyu timäutnjä winqangi, qunqce, Iqu aanjä kiinä äwinyätnjä iqua etanjä äqunätqäuä. ²⁹ Iqu iinjä-qua äqunäqnjce, ii Iqu ämaqä, Iqueqänqä tääqä ätuätumetä, nätmätqä änguanäni ae äwikqä iquaujqe, qänaknji, knuä hui-mända mindqänqä yätnjä iiyi. ³⁰ Hinjuiqänäni he Goti Iqueqä kuknui hngisanä ikuwä-qe, tänganji, Israitqä iqua hngisanä i itqänjuwitanji, Goti Iqu qeqä wimänqangi i emäkätqäuä. ³¹ Inji Israitqä iqua, kuknui tänga tuwä äwiyätqänjuwi, ii Goti Iqu qeqä wimänqangi emäkätnjä-pa, qunjä-pqe asä inä iwimäkätnjä iiyi. ³² Ii tiinji. Goti Iqu, ämaqä eeqänänäni, Ique

† 11:27 Asayä 59:20-21; Järämai 31:33-34 § 11:31 Näqnjä-tänä hnqua, Poli iqu tii ätqiyä ätätqänä. “Inji Israitqä iqua, Goti Iqu qeqä wimänqangi emäkätqätangqetani, Iqueqä kuknui tänga äwiyätqänjuwi, ii Iqu qunji-pqe asä inä iwimäkätnjä iiyi.”

hɨgisanä itqueqanɨwitanɨ, guä äkiqiyäuekqe, ii Iqu ämaqä eeqänänä iunqä qeqä wimänɨganɨ, änguä itquetnqä dinqeyi.

Goti Iqueqä yoqe, haqeu mamäuqenqä

³³ Täukue! Goti Hanjuwä Iqueqä kɨuä iqä änguänänitä, näqɨnqä änguänänitänɨ, aanä hävemnäqɨnqä eä. Ne ämaqä-qune, Iqueqä kɨuä iwäsäuqenqätä, suqä Iqu imäkätɨqenqetä, qäquaquiyqä quatinqä näqɨnqä metunque, änä maeqä inu.

³⁴ “Naqä Iqueqä kɨuä indqänqä iinqe, näqɨnqä ae eänqe, tqukä? Ä Iqu suqä imäkätɨnqä iinqe, kɨui tqv vätɨqe? Aanqe.”* ³⁵ Itanɨga, “Nätmatqä hui, Goti Iqu ämaqä ique kima vätɨnqä iinqe, tqv äwikqe? Aanqe.”† Nätmatqä eeqänänɨ, Iqu ae ämeqetanɨ, äwa miqä Iquvi. ³⁶ Nätmatqä eeqänänɨ, Goti Hanjuwä Iquesa ätimäupu, Iqueqä yänänäqɨnqä iuta äwäka äpäpu, ga Iqueqä näweqä wimänäniqe. Ne Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatunque. Ii, aanä naqä-qakui.

12

Goti Iqueqä wäunui, qäyunä imäkätunqenqä

¹ Nqä nyämaqäüä, nyi Goti Hanjuwä Iqu qeqä kiinänänä änatmäkätqätanɨqenqä kɨuä indqänätmä, kukɨuä yänänäqɨnqä tiinä hitmqe. He heqä huiwi, hiqäva enqä-pa, Goti Ique wipiyä. Nyi huiwä pizqä päsqä iinqä maetqä iqä. He häñä äpmapiyänɨganɨ, qokä-apäkä Iqueqänqänä epu, suqä Iqu äwinyätɨnqä iunä imäkqäpɨnqä etqä. He ii imäkäpiyitanɨ, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä naqä-qakuä ämamäutqänä. ² Itanɨga ämaqä, qua täutanä quuvqä maeqiyqä iqua, quwqä suqä dunqä eyqiyäma unqä, hiɨuinä mäqunquä pambiyä. He Goti Hanjuwä Iqu hiqä kɨuä indqänqe, änyä-hänä emäkätɨnqä, hiɨuinä qumbɨqeqä. Iutanɨ hiqä suqä-pqe, häñä inä timäuanä. Iinä imäkäpiyitanɨ, he Goti Iqueqä äwinqenqä näqɨnqä qäyunä ämepu, ga suqe, änguinqätä, Ique yeeqä wimäkqenqätä, jänänänä pmeqenqätä näqɨnqe, ämapɨqäüä.

Wäunüä huitanä-huitanä imäkqenqä

³ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta änguä inyimäkätä, wäunüä imäkmqä änändowatkqetanɨ, nyi he eeqä hɨqunä-hɨqunänɨ, tiinä etqä. Si tqä näqɨnqenqätä, suqenqätä, kɨuä indqänätmä, tqä yoqe haqeqä mämamäunqä panä! Si Goti Iqu quuvqä heqiyqä änä-änä äktapkqenqä kɨuä indqänätmä, tqä-täuä iuta iwäsändɨqe.

⁴ Ne näqɨnqe, neqä huiwi naqä-hɨqunä eäqä-qe, kuapänä äuqätänɨgäwä.* Ga ii äuqätänɨɨwänqä iqua, wäunüä asitanɨnä mimäkqä ipnä. ⁵ Ii enqä-pa, ne Kraisi Iqutä ämuänänqä iqune, kuapänä eanä-qe, Iqueqä huiwä naqä-hɨqunä enu. Iwä ne asänänɨ maeqä eaqä-qe, näueqä imäknätänä, ne hɨqunä-hɨqunänɨ, yoqä haqeqä mämamäunqä yatunque.

⁶ Itanɨga Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, wäunüä huitanä-huitanä imäkätunquä näqɨnqe, ne hɨqunä-hɨqunänɨ hiɨinɨ änatapkqe. Inɨ Goti Iqu ämaqä hɨqne, Iqueqä kukɨui hiɨuä tuätɨnqä vqanɨgutqe, iqu quuvqä heqiyqä Goti Iqu änä-änä äwikqenqä kɨuä indqänätä, kukɨui iuta awä tuänqiyä. ⁷ Ämaqä tqv-tqv, huiziu yätamäkqä vqenqä näqɨnqä Goti Iquesa ämetqe, iqu yätamäkqä qäyunänä vänä. Ämaqä, huiziu näqɨnqä vqenqä näqɨnqä ämetqe, iqu, näqɨnqä qäyunänä vänä. ⁸ Ämaqä tqv-tqv, huiziu yänänäqɨnqä wimäkqenqä näqɨnqä ämetqe, iqu yänänäqɨnqä wimäkänä. Ämaqä tqv-tqv, iqueqä nätmatqetä, huiziu yätamäkqenqä näqɨnqä ämetqe, iqu äwqä hɨqquaqu änyä, mäwqä yänä. Ämaqä tqv-tqv, huiziu miqenqä näqɨnqä ämetqe,

* 11:34 Asayä 40:13 † 11:35 Jopä 41:11 * 12:4 1 Korinä 12:12

iqu yänä äqänätä, änguä minä. Ämaqä tqu-tqu, huiziu qeqä tumuäkqenqä näqñqä ämetqe, iqu äwqä yeeqänä itä vänä.

Ne ämaqe, suqä änguä itqueqenqä

⁹ Hiqä ämaqeunqä enqe, kukñuinä matqä-quenä, aanä kiinjä enyätñqe. Suqä quvqe, tuwä hämänä äväpu, suqä änguii, muänmbiyä. ¹⁰ He hñqunä-hñqunäñi, quuvqä anä eqiyätqänuwä iquaunqe, kiinjä henqanquti, hiqä yoqä haqeu mämamäunqä, huiziuqä yoqe, haqeqä mamäupñqä yänä qänqñqe. ¹¹ He enyqä miqä ipu, äwqä naqä-qakuä äväpu, Naqä Iqueqä wäunui imäkqäpñqe. ¹² He Goti Iqu änguä emäkäninqä kñuä indqänäpu, hiñuä äqumbu äpmapiyitani, aquvänä iqäpñqe. Hanjä-iqä emeqanqutqe, äwqä hanuä imbu, yänänäqñqä tqäuätñqe. Ga Goti Iquenyqä tääqe, mäwquatämäuqä ätqa uwqäpñqe. ¹³ Goti Iqueqä ämaqä hui nätmätqä huiñqä äwa iqanqñqe, he yätamäkqä vqäpñqe. Itanqa ämaqä kinjä-nämđanjä hñqua emeqanqñqe, iquaunñi änguä itqueqäpñqe.

Suqä kima miwitqueqenqätä, asänä pmeqenqätä

¹⁴ Itanqa ämaqä quvqä etqueqanqñqä iquaunñi, Goti Hanjuwä Iquenyqä, änguä iwimäkätñqä tääqä tupñqe. Auä, he Iquenyqä tääqe, Iqu qu qui imäkätñqä ma, änguä iwimäkätñqä diñqä tupñqe. ¹⁵ Ämaqä aquvänä iqanqñqä iquatäñi, he-pqe anä iqäpñqe. Itanqa ämaqä kñuä qiyqanqñqä iquatäñi, he-pqe kñuä anä qäyqäpñqe. ¹⁶ Hiqä-hiuä iwäsänäpu, hñqua yändi, ä hñqua mäñdiñqä mindqänqä pa ipu, eeqänä asänäñqe. Inñi he “Ne ämaqä naqä äpmeñunä” kñuä mindqänqä pa ipu, ämaqä hinqinñqä äpmeñuwä-pqä iquatä, näueqä imäkñqñqe. Auä, “Ne näqñqä naqänänjä-tänqñqe,” kñuä maeyqä iquätñqe. ¹⁷ Ämaqä hñqu quvqä etqueqanqñqanñi, he ique kima mitqueqä pa iqäpñqe. Oeyä. Suqä, ämaqä eeqänänñi, “I änguiqä” kñuä mapñqe, iunä imäkqäpñqe. ¹⁸ Hiqä-hiuänñi, ämaqä eeqänänñi iquatäñi, äkasuwä tñqetä, mäkä hunqetä, mimäkqä ipu, äwqä naqä-hñqunä imbñqä yänä qänqanqñqä. ¹⁹ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iuenä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunñi, tiinjä äyä ätnänä. “*Quvqenqä kimanñi, ii wäunüä Nqä enqä-qae, quvqä iqanqñqä iquaunñi, Nyi kima wimniqeqä.*”† Iutanñi, hiqä-hiuänñi, suqä quvqenqä kima mäwqä pambu. Quvqä etquapqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänñi kima mapnuwänqä hiñuinä äqunqa uwqanqñqä. ²⁰ Kima miqä ipiyä-qe, tiinjä äqänänqä du ipiyä.

“Sitä mäkä-hunqä iqu, buayänqä dä vqanqñqe, buayä wisñqe. Ä iqu eqänqä winqanqñqe, eqä iotnä wisñqe. Itanñi si iquenñi ii iwimäkñi, iqu womba yänqiyä.”†

²¹ Suqä quvqä iqu mäñdi kikittqiyätñqe, si hiñuinä mäqunqñqä pa. Si suqä änguä dinä imäkätñä iutanñi, suqä quvqenñi mäñdi kittqätñqñyä.

13

Gapmanqä iquauqä yäpä inqisa pmeqenqä

¹ Ämaqä eeqänänñi, gapmanqä iquauqä yäpä inqisa pmetñqe. Ii tiinjä etanqiyi. Ämaqe miqänqä yoqä naqe, Goti Iqunä vänä. Ga gapmanqä täñqa ämitqänuwä iquaunñi, Goti Iqu yoqä naqä ävätä, äpmuatekqe. ² Iutanñi ämaqä, gapmanqä iquau hñqisanä itquetqänuwä iqua, ämaqä, Goti Iqu äpmuatekqä iquaunñi hñqisanä ävätqänäuä. Ii itqänuwä iutanñi, kukñuä mitqeu ätimäupu, hanjä-iqä mapnuwä iquayi. ³ Ämaqä suqä änguä imäkätqänuwä iqua, gapmanqä iquaunqä zä miqä ipnä. Mä, suqä quvqä itqänuwä iquanä, zä ipnä. Inñi he hñqunä-hñqunäñi, gapmanqä iquaunqä zä enqenqä maenqanqñqe, he suqä änguä dinä imäkqanqñqä. Ga iutanñi

† 12:19 Kukñuä-suqä 32:35 ‡ 12:20 Quamä-pmeqä 25:21-22

iqua, Goti Iqueqä wäunüä-wiyqä he änguä pmetpñqä emäkqä-qua epiyitani, qu hiqä yoqe, haqeu evauqumuatpñqäüä. ⁴ Inäqe he suqä quvqä imäkqanpñqä, iqua näpqa-hionaqä a äqätätanquwitanj, zä kiinjä ipnä. Iqua ämaqä suqä quvqä imäkätqänuwä iquaunji, Goti Iqueqä äwqä tnäni, ätnänä iqi ämotquepu, hanä-iqä wipñqä wäunüä-wiyqä iquayi. ⁵ Inji he gapmanqä iquauqä yäpä ingisa pmetpñqä, ii qakui, hñquaquisanji. Hñqu, Goti Iqueqä äwqä tnäni, memeqä iqeyi. Huiziqu, hiqä suqä-iwäsäuqenqä kñuä indqänqä iunji, hiqä suqenqä, äwqä hanuä imbu pmapñqeyi.

⁶ Ga quati iquaquisanji, gapmanqä iqua quwqä wäunjuinqä mbqä metapñqä etqanquwännga, he mbqä ätnämäutqänjuwi. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä wäunüä imäkqä-qua epu, ämaqeu miqenqä wäunju, hea ique-ique yänänäqñqä ämitqänä. ⁷ He ämeyätqänuwä eeqänä iquaunji, nätmätqä äki-äkitanji, qäyunä äwipñqä. Auä, gapmanqä iqua wäunüä huitanä-huitaninqä mbqä metapñqä etqanpñqä, mbqä iinjä äwipñqä. Ga he, ämaqä tqu-tqueqä yäpä iqi äpmenjuwi, qunji qätä yasämä äwiyäpu, yoqä naqe äwipñqä.

Ämaqñqä äwinqä, kukñuä-suqä huiziu hatñä ququtäuqenqä

⁸ Mbqä-qe, yätamäkqä-qe, ä nätmätqä äki-äkitanä-qe, huiziu kima vqänqä, äpakänä mäwiqä, maqänä qäpu imäkmäutñqä. Inäqe ämaqä huiziunqä kiinjä winqä, qäpu mimäkqä itanä, äpakänä witätñqetanji, ne iqa-iqa uwquatuñqä. Qakui tiinjä etanjiyi. Ämaqä hñqu, hñquauñqä kiinjä äwinyätñqä, iqu kukñuä-suqä eeqänänju qänaknä yasämänä itñqä iquvi. ⁹ Goti Iqu kukñuä-suqä Mosisi ique äwikqä, tii äyä ätnä. “Qokä-apäkä ämanqä, huizitä huiwi yanä mikiqä pambiyä. He qokä-apäkä huiunji, pizqä mapäsqä pambiyä. Nñ, quwä mämeqä pambiyä. He ämaqä hñquauqä nätmätqenqä, hiñuä aowä mäuqänquä ma ipiyä.”* Kukñuä-suqä iinjä iquautä, ä huizi iquautä, hatñä ämaququtäutñqä iqu, tiinjä. “Tqä-täuänqä äkinyätñqä-panji, ämaqä hñquauñqä-pqä inä äkinga uwquätñqä.”† ¹⁰ Ämaqä hñqu, hñquauñqä kiinjä äwinymitätqä, iqu iquaunji, suqä quvqä miwitqueqä yänä. Iinjä iqanqetanji, iqu kukñuä-suqä eeqänänä iunji, asännga qänaknä itqäüä.

Qanji jänänänä uwqenqä

¹¹ Ne inga-inga äpmaka äpätñqeta tänganqä, he näqñqä enä. He näqñqä ii epiyitanji, suqä iinjä iqua imäkqäpñqä. Ii he hiqaqä äwinjuwita vaupñqänjanji. Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä änyä eqäkquännganji, Goti Iqu nenji, suqä quvqä iuta anji hämänänä inetmeninqä hiunji iqu, kinä-nämä äwäminqä-qe, tänganji, hiunji iqu qäqä ti äpätqäüä. ¹² Hea qäpu hiätñqä itä, zä ävätñqä-panji, ne qua täu äpmenqä qäpu hiätñqä itä, Kraisi Iqueqä äpqe qäqiqiyi. Iutanji, hiawiqä iqueqä suqä quvqäunji, mäkiuta ämäwqätäüätanä, we-hunqä iu pmetunquä näwe imäknatunqä. ¹³ Heawiqä iqueqä suqä hngisanä iqätä, eqä yänänäqñqä änäpu hiqiiyqä iqätä, qanä hinqi ikiqätä, yññä-hiveqä iqua imäkqä-pa iqätä, kukñuä mäkä qäyänqätä, hñqueqä äpmeqä iunqä äwqä quvqä inqä iquaunji, ne miqä itanä, suqä jänänä, ämaqä mäptqännga imäkätqänuwä-pa imäkquatuñqä. ¹⁴ Auä, he huiwä iutanä äwinqä, hui imäupu, Naqä Jisasi Kraisi Ique, gquä quäuqä enqä-pa mipmbñqä.

14

Quuvqä heqiyqä iquauqä suqä iwäsäuqä, Goti Iqunänjqä

¹ Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä, hanuä eqämipqä iquaunji, he aquvä äqänäpiyannganji, yeeqä vätmapñqä. Itanji he qutanji, kñuä huitanä-huitanä iunqä,

* 13:9 Anjumä Itmakqä 20:13-15,17 † 13:9 Hiqäva-imäkqä 19:18

kuknuä mäkä maunqä pambiyä. ² Ämaqä quuvqä yänänäqñqä eqiyätqänuwä hui, ymisañä eeqänänjä änatqänuwinqe, “Goti Iqueqä hinuä iqini, ii qäyuvqä” knuä ämetqänjä. Inäqce huizi-quauqä quuvqä heqiyce, hanuä etanji, “Goti Iqu, ämaqä nanuä änatqänuwinqe, mäwinqä inä” knuä ämepiyitanji, ii manqä itqänjä.* ³ Itanga ämaqä, ymisañä eeqänänjä änatqänuwä iqua, ämaqä nanuä manqä itqänuwä iquaunqce, knuä quvqä mindqänqä ipu, mändi makittqiyqä ipñqce. Ga ämaqä nanuä manqä itqänuwä iqua, ymisañä eeqänänjä änatqänuwä iquaunqce, iwäsäupu, “Quvqä iqä-quaiqä” matqä ipñqce. Ii Goti Iqu iquaunjä-pqce, yeeqä inä vätmakqä iutanji. ⁴ Inji Goti Iqueqä wäunuä-wiyqä iinjä iquaunji, miwäsäuqä panä. Wäunuä-wiyqä iqua, yänänäqñqä tqäutpiyä, ä quanänjä päkmbñqäpiyä-täqce iwäsäuqce, quwqä naqä iqunäyi. Itanji quwqä Goti Naqä Iqu, qu yänänäqñqä tqäpñqä wimäkätñqä iqanqçetani, qu pämä yänänäqñqä tqäpnuwi.

⁵ Ga ämaqä hñqua, hiunji hñque haqeqä ämamäupu, “Iqu hiunji huizi iquaunji ämäwqätäunä” knuä äwiyätqä. I etanji ämaqä huizi iqua, “Hiunji eeqänänjä iqua, asänänjiqä” knuä indqänätqänjä. Itanji ämaqä eeqänänjä hñqunä-hñqunänjä iqua, qu knuä hñquaqu mindqänqä, hñquenqänä äñguänä indqämbñqce. ⁶ Ämaqä, hiunji hñque haqeqä ämamäutqänuwä iqua, Naqä Ique yeeqä äväpu, i itqänjä. Itanga ämaqä, ymisañä eeqänänjä änatqänuwä iqua, Goti Ique, “änqaiqä” ätuäpiyitanji, qu-pqce Naqä Ique yeeqä äväpu, i itqänjä. Itanga ämaqä, nanuä manqä itqänuwä iqua-pqce, Naqä Ique yeeqä äväpu, manqä itqänjä. Qu-pqce, Goti Iquenji, “änqaiqä” inä ätuätqänjä. ⁷ Ne hänjä äpmenquä-qe, ä äpäkonatunquä iquä-qe, neqä-neuänji yeeqä inyatunquä miqä itqänju. ⁸ Iinjä itunqce, hänjä äpmenquä-qe ä äpäkonatunquä iquä-qe, eeqä Naqä Ique yeeqä iwimäkätunquä iinjä itqänju. Inji, ne hänjä äpmenquä-qe, ä äpäkonatunquä iquä-qe, ne Naqä Iqueqänänjä-quneyqä. ⁹ Kraisi Iqu äpäkonätä, hänjä anqumä ävaukqce, ii Iqu ämaqä ae äpäkonquwä iquaunqätä, hänjä yqänä äpmenuwä iquaunqätänji, Naqä pmetñqä iinjeyi.

¹⁰ Itanga hesanjä hui, hiqä tta-tunqäkaunqä iwäsäupu, “Qu quvqä iqä-quaiqä” sunqä ätätqänjä? Ga huizi iquenä, hiqä tta-tunqäkaunqä, knuä quvqce indqänäpu, mändi sunqä äkittqiyätqänäuä? Ne eeqänänji, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä mitqeu tqäuaniqueqä. ¹¹ Ii Goti Iqueqä bukä iunji, tiinjä äyä ätnänqä-payi.

“Nyi, Naqä Hea Ique-ique Äpmenqä Iqunä, naqä-qakuä tii etqä. Ämaqä eeqäpnä Nqä yoqce, haqeu ämandnämäupu, qonjä nuäktäupnuwänqänäyi. Ga qu eeqänänji, Nyinyqce, ‘Si eeqänänjuneqä Naqä-qukiyqä’ ndpnuwänqänäyqä.”†

¹² Itanji eeqänänjä hñqunä-hñqunänjä iqune, Goti Hanjuwä Ique, suqä eeqänänjä imäkätunqce, quatinqä awä tuaniñqce.

Hñque, suqä quvqä iu päknätñqä, miwimäkqenqä

¹³ Goti Iqu, eeqänänjune änewäsäuniqä enqä-qae, ne neqä awä iqinjä hñquauqä suqenqä iwäsäutanä, “Quvqä iqä-quaiqä” matqä yatunqce. Ne knuä änyä-hänjä tii indqänqguatunqce. Quuvqä eqiyätñqä hñqu, ne suqä hui iqanqñ änaqänätä, iutanji iqu hikä enqä-pa äqutäumäutä suqä quvqä iu päknqenqce, suqä iinjä miqä iquatunquä knuä guä mäsauatunqce. ¹⁴ Nyi Naqä Jisasi Iqutä ämuänñnämitanji, nyaqä knuä indqänqce ätnänjä iqi eä, näqñqä äñguä tii ämeqä. Ymisañä, kiqä-kiuä kiyä itmäkñqce, aañqeqä. Iinjä etanqä-qe, ämaqä hñqu, nätmätqä hñquenyqä, ‘kiyä mätqeqä’ knuä vqanqutqce, iquenyqce, ii pmua imäkñä. ¹⁵ Si ymisañä hui änätnä, iuta tqä sämaqä hñqueqä quamä pmeqce, qui iwimäkqanqçtqce, ii tiinjä ämotquanä. Si iquenqä aañä yasämä makinqä iqanqiyi. Tqä sämaqä hñquenji, Kraisi Iqu ique anqñu itmätñqä ae äpäkonqçetani, si ymisañä hui änätnä, iuta qui miwimäkqä isnä. ¹⁶ Nätmätqä, ‘Ii

* **14:2** 1 Korinä 8:1-13 iunji, Polä iqu kuknuä kuapänänji, nanuä qu goti quanqä iquaunqä hiqäva imäkkuwitanjä änatqänuwinqä ätkqce. † **14:11** Asayä 45:23

ännguiqä' kñuä eyänqä hñquenyqe, he huizi iqua, 'Iqua quvqä iinjä iqä-quaeqä' tññqä iwimäkqenqe, quwqä hiñuä iqini, suqä ii anñi miqä ipnuwänqä, yasämä iwäsäupu. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu, neqä häñä-pmeqeu ämineyätñqä iunji, ymisañitä egetä anñqe, nätmätqä naqänänjä ma. Kiqä nätmätqä nage, ne Goti Iqueqä hiñuä iqi jänänjä eätanä, äwqä naqä-hñqunä änyanä, ga aquvänä iqä iiyi. Iinjä pmetuñque, Dñä Äñguä Iquesanä äquvepänä. ¹⁸ Ämaqä hñqu, suqä iunji qänaknä itä, Kraisi Iqueqä wäunüä imäkqanñutqe, Goti Iqu iquenyqe, aquvänä yänä. Ga ämaqe, 'Iqu ii qäyunä itqänä' kñuä indqämbnä.

¹⁹ Iinjä etanñi suqä äkiu-äkiutanjä, ne äwqä naqä-hñqunä änyanä, neqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqä inemäkätñqä iquauñi, iunä qänaknä iquatuñque.

²⁰ He ymisañjä äñäpiyä iuta, wäunüä Goti Iqu ämaqä hñque iwimäkmitätqä iu qui imäkqänqe, ii quvqä-qae, iu mimäkqä pambiyä. Ymisañjä eeqänä anñguä etanñqä-qe, ämaqä ymisañjä äñätäqä iuta huizique quanñä päknätñqä iwimäkätqä iqu, suqä quvqä imäkqi. ²¹ He nanüä äñäpiyäu, ä wainqä-eqä äñäpiyäu, ä suqä huizi imäkäpiyä iutanji, tqä sämaqä hñqu quanñä päknätñqä iqe, ii quvqe. Suqä iinjä iqua mimäkqä iqe, ämäwqätäuänä. ²² Suqä iinjä iqua imäkqänqe, "Äñguätiyä, ä quvqätiyä-qe," kñuä yänänäqñqä äänä eyqe, he hñqunä-hñqunäñi, huiziu awä mätquä, Goti Iquenyä tupñqe. Ämaqä, suqä hñquauñqe, 'Ii anñguiqä' kñuä yänänäqñqä indqänätä, suqä iunä imitätqä iqu, iqueqä äwqä imdanji, iquenji kukñuä mämitqä iqanñqetanji, ämaqä iqu aquvänä yäniqe. ²³ Itanñi ämaqä hñqu, ymisañjä huiñqe, "Ii anñguiqä" kñuä yänänäqñqä mäwiqanñi, ique äñätqä iqu, suqä iuta hanjä-iqä menä. Qakui tiñjä etanñi. Iqu ymisañjä iñqe, kñuä hñquaqu äme, Goti Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itä, ae anñgqä iutanji. Suqä äsque-äsquenqä, Goti Iqu, "ii anñguiqä" ätkqenqä quuvqä maeqiyqä itanä, ii imäkque, ne suqä quvqä imäkätqänju.

15

Ne yänänäqñqä imäknätanä, äwqä naqä-hñqunä änyanä pmeqenqä

¹ Iutanji, ämaqä kñuä iqä yänänäqñqä-tänjä iqune, neqä änenqä iunä miqä itanä, ämaqä kñuä iqä yänänäqñqä maeqä iquauqä kñuä qämä-qämä iqenqe, enyqä miqä, yätamäkqä vquatuñque. ² Ne hñqunä-hñqunäñi, ämaqä quuvqä heqiyqä nesä äpmeñuwä iquauñi, yänänäqñqä hiññqä yätamäkqä vatunquä iñqe, quwqä äwiñqä du qänaknä iquatuñque. ³ Kraisi Iqu, Iqueqä äwiñqä du qänaknä miqä iminñqä-pa, ne-pqä inä imäkquatuñque. Iqu imäkkqe, ii Goti Iqueqä bukä iunji, Iquenyqä tiñjä äqänänqä-payi.

*"Goti Iquki, ämaqä Si äkasuwä quvqä äktquwi, iquauqä kukñuä quvqe, Nyi-pqe inä änyimetñqe."**

⁴ Goti Iqueqä kukñuä, qu hiñuiqänä äqiyekuwä eeqänänñi, ne näqñqä nätapätñqä äqiyekuwi. Ga Iqueqä bukä iquesanji, ne pemä itanä yänänäqñqä ätqäuanitanji, Goti Iqu ätkqä-pa inemäkäninñqä hiñuä äqunanä pmetatuñque.

⁵ Ne pemä itanä yänänäqñqä ätqäunñqe, ii Goti Iquesanänñi. Nyi Iquenji tääqe, Iqu yätamäkqä heyqanñguti, he Kraisi Jisasi Iqueqä suqä iunji, qänaknä ipu, kñuä naqä-hñquenyä indqämbñqä ätuätqänjä. ⁶ Ii tiññinñqe. He äwqä naqä-hñqunä imbu äpmapiyitanji, eeqänänñi Goti neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Kaniqueqä yoqe, haqeu mamäupñqe.

Kraisi Iqu, Israitqä iquautä, huiziquautä, yätamäkqenqä äpkqe

⁷ Inji Goti Iqueqä yoqä haqeu mamäupñqä diñqe, Kraisi Iqu eeqänänñuenä yeeqä eyätmakqä-pa, he quuvqä heqiyqä huizi iquauñä-pqe ii vätmapiñqe. ⁸ Kraisi Iquenñqe, Nyi tiñjä etmñqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, naqä-qakuä etanñqenqä

* 15:3 Apqä Bukä 69:9

motquetŋqe, Iqu kukŋuä Goti Iqu, Israitqä iquauqä kaqä-kawäkau ätuätä guä ämäsäukqe, qäyunä imäkätä, iquauqä wäunüä imäkqä-qu ekqe. ⁹ Iiŋqänä ma, tiinŋänqä-pqeyi. Israitqä qäyä etanŋi huizi iqua, Goti Iqueqä qeqä-imänŋqe hiŋuä äqunäpu, Iqueqä yoqe haqeu mamäupŋqä diŋqeyi. Ii Goti Iqueqä bukä iu tii äqänänŋqä-payi.

“Iiŋä etanŋi, Israitqä qäyä etanŋi huizi iquauqä hiŋuä iqini, nyi Sinyqä awä ätuätmä, ga Tqä yoqe haqeu ämamäutmä apqä tmqänä.”†

¹⁰ Itanŋa kukŋuä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, tiinä äyä äqänä.

“He Israitqä qäyä etanŋi huizi iquenä, Goti Iqueqä ämaqä iquatä, aquvänä ipŋqe.”‡

¹¹ Itanŋa hŋqäqisaŋi, tiinŋi.

“He Israitqä qäyä etanŋi huizi iquenä, Naqä Iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä. Ämaqä huiwä huitanä-huitanä änyänjuwä eeqänänŋuenä, Iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä.”§

¹² Itanŋa Asayä iqu-pqe, tiinŋi inä ätkqe.

*“Jesi iquesanä hueqä-himqä iutaŋi, ämaqä hŋqu timäuniqu. Iqu Israitqä qäyä etanŋi huizi iquau ämininŋqä iquvi. Ga qu, iqu yätamakqä väniŋqä, hiŋuä äqumbu pmepnuwänŋqe.”**

¹³ Goti Hanjuwä Iqu, yätamakqä Iquesa meniŋquä hiŋuä äqänänä pmetatunŋquä änavauqumuatqä Iquvi. Nyi Iquenŋi, he Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitaŋi, äwqä hanŋuitä, yeeqä inŋqetänŋi, maŋguä-mŋqä pmetpŋqä emäkätŋqä, tääqä ätuätqänä. Ga iutaŋi, he Dŋä Äŋguä Iqueqä yänänäqŋqä ämepu, Iqueqä yätamakqenŋä aquvänä ipu, hiŋuä äqambu pmetpŋqä emäkätŋqä, tääqä ätuätqänä.

Poli iqu, huizi iquauqä awä iqi, wäunüä imäkminŋqenŋä

¹⁴ Nqä nyämaqäüä, nyi henyqe, knüä yänänäqŋqä tiinŋä indqänätqänä. He Goti Iqueqä äwinŋqenŋe näqŋqä äŋguänä ämepu, ämitquatŋgpŋqä itqänjuwitaŋi, suqä äŋgui kuapanä itqänä. ¹⁵ Itanŋi kukŋuä yänänäqŋqä huiŋqä, ätnänä iqi henyqä qämqä zä miqä itmä, heyaqä knui ävauqumuatmqä iinŋä ae äqiyqe. Ii Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänŋqeuta wäunüä äŋguä tii ändapkqetayi. ¹⁶ Iqu, nyi Kraisi Jisasi Iqueqä wäunui, Israitqä qäyä etanŋi huizi iquauqä awä iqi imäkqä-qunŋqä, atäunüä änyikqe. Hiqäva-imäkqä iqua, ämaqeu Goti Iquenyqä ätuma pŋŋqä itqänjuwä-pa, Israitqä qäyä etanŋi huizi iquau ätuma pmqe, Goti Iqueqä kukŋuä äŋguä we-hunŋqä-tänŋi awä ätuätŋqe. Itanŋi, nyi qunŋi, Goti Ique wimqä ätuma pŋanŋa, Dŋä Äŋguä Iqu, iqua Goti Iqueqänänä hipŋqä iwimäkqanŋqetani, Goti Iqu iquau yeeqä vätumeniqu.

¹⁷ Inŋi nyi Kraisi Jisasi Iqutä ämuänŋmä, Goti Iquenyqä wäunüä ii imäkätŋqä iinŋe, yeeqä itmä awä ätätqänä. ¹⁸ Nyi nätmätqä huizinŋe matqä, wäunüä Kraisi Iqu, nyaqä hipa iuta imäkätŋqenŋänä tqämqe. Israitqä qäyä etanŋi huizi iqua, Goti Iqueqä kukŋui qänaknä ipŋqä iinŋe, Iqu nyaqä wäunuitä, kukŋuitä, yänänäqŋqä inyimäkätqäüä. ¹⁹ Iqu nyinŋi, wäunüä ämaqä mimäkqänänŋi imäkmqä yänänäqŋqetä, Dŋä Äŋguä Iqueqä yänänäqŋqetä, ändapätŋqe. Iqu iinŋä inyimäkqanŋqetani, nyi Kraisi Iqueqä kukŋuä we-hunŋqä-tänŋi awi, Jerusälemäta ti ätqa äwqänjaqänmi, qua naqä Ilirikumä ätimäutmä, iu ätuäkäminŋqe. ²⁰ Nyi kukŋuä äŋguä we-hunŋqä-tänŋä awä ätuätmäŋganŋi, ämaqä, Kraisi Iquenyqä tqanŋä qätä mäwiyqä iminjuwä iquau tumqenŋä, aanä kiinŋä änyinätqäüä. Ii tiinŋä etanŋiyi. Kraisi Iqueä kukŋui, hŋqu ae ätumitätqeu, nyi asä iu tqunenŋe, manyinŋä eä. Ii itmi, ämaqä huizi iqu anä määtätŋqä ipäqäkqeuŋi, nyi qäpu mätmqä enŋä-panä iinŋe, manyinŋä iqi. ²¹ Nyi Goti Iqueqä bukä iu ätanŋqä-panŋqä änyinŋi.

† 15:9 Apqä Bukä 18:49; 2 Samueli 22:50 ‡ 15:10 Kukŋuä-suqä 32:43 § 15:11 Apqä Bukä 117:1 * 15:12 Asayä 11:10

“Ämaqä hñqu iquauñi, Naqä Iquenyqä awä motquä iminçä iqua, Iqueni hinuä qumbnä. Nñ, Iquenyqä tqançä qätä mäwiyqä itqänuwä iqua, näqñqä äñguänä mapnä.”†

Poli iqueqä qançä wätñqä iinçä, wäunuä imäkkuwinqä

²² Nyi heñqä äpätmä, hinuä maeqñqänänä di, wäunuä iinçä iminçä iqu, a äñgiqätätñqe. ²³⁻²⁴ Inäqe täñgani, qua eeqänänä ikäminçä iunji, anä-himqä änyä-hänä hui aançä etançi, nyi täqini, wäunuä äpakä miqä imä. Itançä quvaukuä kuapänänä iunji, nyi qua naqä Spençä iunçä umqänçani, he emamqä diñqä kiinçä änyinätñqe. Nyi kñuä tiinçä änyiyqi. Spençä iunçä äwätmänçani, he ganä hinuä ämaeqänätmä, hesä wänçä hmbu äpmetminçqe, aquvänä imä. Itançä ne anä ae äpmentani, nyi Spençä iunçä uwqançundqänçani, he nätmätqä qançä ändma wäninçqe, yätamäqä nyipnuwänçä änyinçgi.

²⁵ Inäqe täñgani, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqe yätamäqä ävätmä, anä-himqä naqä Jerusälemänçä yämçä itqänä. ²⁶ Ii tiinji. Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqä, qua naqä Masendoniya iutä, Äkaiya iutä, pmeqä iqua, iquauqä äwinçä iuta, mbqä hui aquvä äqiyäpu, Goti Iqueqä ämaqä, Jerusälemä iu pmeqä äwa itqänuwä iquauñqä väwqatpñqä, kñuä guä ämäsäukuwi. ²⁷ Mbqä ii, quwqä äwinçä iuta äñguä ävätqänuwä-qe, qu kimançä-tänçä-qua etançqetani, qäyunä äqiyäpu ävätqänuwä. Israitqä qäyä etançi huizi iqua, Goti Iqueqä nätmätqä äñguänänä quwqä quuvqeu yätamäqençqe, Goti Iqueqä ämaqä iquauta ämotaukuwitani, iqua kimanji, Iqueqä ämaqä iu, huiwä yätamäqä ävätqänuwä, ii qäyunänji. ²⁸ Itançä nyi mbqe, ämaqä qäyunänä iquau ävätmä, itançä wäunuä ii qäpu ae itmänçani, nyi Jerusälemä ävämetmä, Spençä timäumqä äwätmänçani, he ganä emamniqe. ²⁹ Ga nyi näqñqä tiinçqä ae eqänä. Nyi emamqänçani, Kraisi Iqueqä suqä äñguä wimäqçqe, mançuä nyinätançi, Iqu he äñguänä emäkänçiyä.

³⁰ Nqä nyämaqäüä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquençätä, Dñä Äñguä Iqu, suqä ämaqeunçä kiinçä neñqä änatapqençätä, kñuä indqämbñqä änyinçgi. Itançi Goti Iqu yätamäqä nyiyätñqä diñqe, he nyitä Iquenyqä tääqä yänänäqñqä tuatunçqe. ³¹ Ne tääqe, ämaqä qua naqä Jutiya iu äpmapu, Goti Ique hñgisa itquetqänuwä iqua, nyi quvqä mindqueqä ipñqençä tääqä tuatunçqe. Ga Iqueqä ämaqä, Jerusälemä iu pmeqä iqua, nyi mbqä iquau wimqä äma äpçqe, yeeqä ipu mapñqä, tääqä inä tuatunçqe. ³² Goti Iqueqä äwinçä iuta, iinçä iquaqu timäutñqençä aquvänä itmitani, he emamniçqe. Ga yänänäqñqe, hesä iqi hapä äpmamä mamniçqe.

³³ Goti, äwqä hanuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, he eeqänänä iquendä pmetäniqä iinçä änyinçgi.

16

Poli iqueqä kukñuä, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” ätkqençä

¹ He neqä nanyi-napi Pipinyqe näqñqä mapñqe, nyi awä äñguä etmqä. Ii qokä-apäkä, Kraisi Iqueqä yoqençä anä-himqä Sengriya iu aquvä äqänätqänuwä iquau, yätamäqä vätnçqe, wäunuä-tänjiyi. ² He suqä Goti Iqu, Iqueqä qokä-apäki imäqäpñqä äwinyänçä iu qänaknä ipu, apäkä, neqä Naqä Iqutä ämuänänçä iinji, yeeqä itmuapñqä änyinçgi. Ga ii, qokä-apäkä kuapänänä iutä, ä nyitä, yätamäqä neyätqätançqä iutani, ii hesa yätamäqä squä-squä diñqä äwinçqe, äwipñqänäyi.

³ Itançä Kraisi Jisasi Iqueqä wäunuä nyitä anä iminçuä, Presilaisä, Akuila iquesänji, “Nyi iyaquinyqe, hui mimäuqä inänä” ätqençqe, tupiyä. ⁴ Nyi hänçä yqänä pmamqençqe, iyaqu yänä wiqänä ikiyi. Iinçä etançi iyaquini, nyi “äñguiqä”

† 15:21 Asayä 52:15

tquanḡundi, ga Israitqä qäyâ etanḡi huiziqua, Kraisi Iqueqä yoqenqä aquvâ äqänätqänuwâ iqua-pqe, “änḡuiqä” inä tupnqänäyi.

⁵ Itanḡa “Qokä-apäkä, iyaquiyqä anä iqi, Kraisi Iqueqä yoqenqä aquvâ äqänätqänuwâ iquaunqe, hui mimäuqä inänä” ätqenqe, iquau tupiyä.

“Nqä näueqä, kiinjä änyinätnqä Epainetusi iquenqä-pqe, hui mimäuqä inänä” ätqenqe, ique tupiyä. Qua naqä Eesiya iu pmeqä eeqänänjä iquautanji, iqu-ganä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäkkä iquvi.

⁶ “Apäkä, wäunüä tnänä itä, he yätamäkkä eyätnqä, Mäliyanqe, hui mimäuqä inänä” ätqenqe, iinjä tupiyä.

⁷ “Nytä, Israitqä iquautanjä Andronikusi iqutä, Juniyasäni, guä pmuateqä anju anä äpmaninqüä iyaquinyqe, hui mimäuqä inänä” ätqenqe, iyaqui tupiyä. Iyaqu, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqänqä ändowatkqä iquautanjä yoqä naqä-tänjä esinyä, nyi Kraisi Ique änyä mamuänḡänḡanḡa, iyaqu ganä ämuänḡanḡiyi.

⁸ Itanji, “Amblitatusi, Naqä Ique ämuänḡänḡeta kiinjä änyinätnqä iquenyqe, hui mimäuqä inänä” ätqenqe, iqueni tupiyä.

⁹ Huizi, “Kraisi Iqueqä wäunüä nesä anä itunquä Upanusi iqutä, ämaqä nyi kiinjä änyinätnqä Stakusi iqutanji, iquaquinyqä hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, iquaqui tupiyä.

¹⁰ Itanḡa, “Apelesi hanä-iqä qäyâ ämetä quuvqä yqänä eqiyätnqä iquenqe, hui mimäuqä inänä” ätqenqe, ique tupiyä.

Ga “Qokä-apäkä Aristombulusi iqueqä anju äpmenuwä iunqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, qunji tupiyä.

¹¹ Itanḡa huizi, “Nytä Israitqä iquautanjä Herotianä iquenqe, hui mimäuqä inänä” ätqenqe, ique tupiyä.

“Qokä-apäkä, Nasisusi iqueqä anju äpmapu, Naqä Iqutä ämuänḡänḡuwä iunqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, qunji tupiyä.

¹² “Apäkä Tripina, Triposa, inäsuaqi, Naqä Ique ämuänḡnyinyä, Iquenyqä wäunüä itqänjiyâ inäsuaqinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, tupiyä.

“Apäkä Pesis, ne kiinjä änenyätnqä, ga Naqä Iqueqä wäunui, tnänä itnqä iinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, iinjä tupiyä.

¹³ “Ämaqä, Naqä Iqutä ämuänḡnä, suqä jänänänjä imäkkä Rupesi iqutä, iqueqä känaisä, imbaqinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, tupiyä. Iqueqä känai, nqä nipai indquaminqä-pa, indquetnqä iiyi.

¹⁴ Itanji “Asinḡritusi ique, Plegonä ique, ä Hemesi, Patropasi, ä Hemasi iquau, itanḡa kätä-känḡuäka iquatä anä äpmenuwä iquaunqä-pqe, hui mimäuqä inänä” ätqenqe, iquau tupiyä.

¹⁵ Itanḡa “Pilolonḡusi iqutä, Juliyaisä, Neleusi iqutä itanḡa iqueqä kasiqisä, ga Olimbasi iqutä, qu Goti Iqueqä qokä-apäkä iquatä anä äpmenuwä iquaunqe, hui mimäuqä inänä” ätqenqe, tupiyä.

¹⁶ He äminäpiyanḡanji, Goti Iqueqä ämaqä iquneqä suqä iu quneqä änyäpu, yeeqä itmanḡpnqe. Qokä-apäkä qua täunji, Kraisi Iquenqä aquvâ äqänätqänuwâ eeqänänjä iqua, “Yäâ neqäuä! Ne henyqä hui mimäuqä injunä” etqä.

Suqä äwimasiyäpu pmeqenqä

¹⁷ Yäâ nqä nyämaqäuä, nyi kuknuä yänänäqnqä tiinjä hitmqe. Ämaqä, kuknuä ne ämetqueqanḡqueu tuwä äväpu, he awä qäyäpatmbnqä, ä hikä enqä-pa äqutäumäupu, suqä quvqä iu päkmbnqä emäkanä-tpu iqanḡuwä iquaunqe, hiqä-hiuä anḡuänä äminyäpu, äwimasiyäpu, heqäqi pmapiyâ. ¹⁸ Ämaqä iinjä iqua, neqä Naqä Kraisi Iqueqä wäunüä mimäkkä ipu, qänaknänji, iquauqä huiwä iunqänä itqänjä. Itanḡa iqua kuknuä äwi-iqetä kuknuä aowitä ätuäpu, ämaqä kuknuä

iinjıqä änguä miwäsäuqä iquauqä kñui, qäyasäqi ätuma äwätqänä. ¹⁹ He Naqä Iqueqä kukñuinqä qänaknä änguä itqänuwinqe, ämaqä im-imnä iqua näqñqä enä. Inqe, nyi henyqä aquvänä itmä-qe, he nätmätqä änguinqe näqñqä yasämä ämepu, nätmätqä quvqeunı squä-squä hui, he täka maemäkqä yätñqä änyinğı. ²⁰ Itanga Goti äwqä hanuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu emäkqanğı, he Setänä iquenı, heqä yukitä qonjuämä ipu, sisevqukuä imäkquwä-panı, iquenı mändi ii kittqäpñqe.

Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, he änguä hinğı emäkquätñqä änyinğıyä.

Huizi iquauqä kukñuä, “Henyqä hui mimäuqä iqunä” ätkuwinqä

²¹ Nyitä wäunuä anä itqänueä Timoti iqu, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqi. Itanga ñqä hueqä-himqä iquautanä iqua, Lusisi iqtä, Jesonä iqtä, itanga Sosipate iqtä, anänji.

²² Nyi Tetiyusi, Poli iqueqä manä iuta ämetmä, tuwanuä tä äqiyätñqä iqunä, nyitä hesä, Naqä Ique ämuänñauñquenqä kñuä indqänätmä, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqä.

²³⁻²⁴ Gayusi, iqueqä anä täu nyi äminiyätñqä iqu, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqi. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iqua, iqueqä anä täu äqänätqänä.

Anä-himqä täu miqänqä mbqä ämitñqä, Erastusi iqu-pqe, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqi. Itanga neqä neyämaqä Kowatusi iqu anänji.

Goti Iqueqä yoqe, haqeu mamäuqenqä

²⁵⁻²⁶ Goti Hanjuwä Iqu, he pämä yänänäqñqä tqäpñqä qäyu emäkänqiyä. Ne kukñuä änguä we-hunqä-tänı, Jisasi Kraisi Iquenqä awä tuätqätanğua, Iqu ii emäkätqäüä. Hinıiqänänı, kukñuä änguä tä, Goti Iqtä zä äpakänä äwäminqä-qe, tänganı ätnänä iqi ämaeqiyä. Auä, Goti hea ique-ique pmeqä Iqu änatqanğı, ne tuwanuä hinuä-tqä iqua äqäkuwiu awä ätätunque. Ga iutanı, ämaqä huiwä huitanä-huitanä inqä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä kukñui qänaknä ipñqä inqe, kukñuä zä äwäminqenqä näqñqä ae ämequwi. ²⁷ İnı Jisasi Kraisi Iqu yätamäkqä neyqanğqä iutanı, ne Goti Kiqä-kiüänä Näqñqä Eeqänänä-tänä Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatanque. İi naqä-qakui.

Tuwanuä, Poli iqu kinġanä 1 Korinä pmeqä iquauŋqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Poli iqu qua täu äpmaminġanġani, anġa-himqä Korinä, ii naqä eä, qua Äkaiya iuvi. Äkaiya, ii Grikä iquauqä qua naġänänġa-tänġa inġiyi. Jisasi Iqueqä kuknuä anġui, anġa-himqä Korinä iunġi, Poli iqu-ganä awä ätuminġe. Itanġa qokä-apäkä iqisanġa hġqua, iqueqä wäunüä iuta, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqenqä aquvä qämbnġä ipäqäkuwi. Inġe Poli iqu iquau ävämetä, wäunui hġgi-mända yätnġä uwqanġa, hanġa-ique quuvqä heqiyqä Korinä iu aquvä qänätqätanġuwä iquau äwimakqe. Inġa etanġi Poli iqu tuwanuä tä, qunġi knüä iqä anġuä ävätä, quwqä hanġa-ique jänä iwimäkätnġä äqäkqe.

Ämaqä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänġa Korinä iu pmetanġuwä iquauqä quuvqä heqiyqe, hanuä witanġi, quwqä suqä anġui qui imäkġnġä inġe, Poli iqu äwäwa kiinġa iminġe. Iqu kuknui, qokä-apäkä ämanänġuwä iqua, suqä jänänġi imäkäpu pmapnġä inġä ätätä äqäkqe. Ga Dnġa Anġuä Iqu, quwqä qanġa uwqeuġi, jänä iwimäkätnġä hinuinä mäqunquä iqanġpġe, hanġa-ique wimeqä inġä ätätä äqäkqe. Huizi, Goti Iqueqä yoqä hageqä mamäupnġä suqä anġuanänġi imäkqäpnġä inġetä, Dnġa Anġuä Iqu näqġnġetä, yänänäqġnġetä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänġa iquau hinġi vätnġä inġetä, ätätä äqäkqe. Inġi yäpaki, iqu ämaqä ae äpäkonġuwä iqua, anġi vaupnuwä inġä äqäkqe.

Korinä pmeqä iqua, hanġa-iqä huitanġa-huitanġa ämaminuwinġe, Poli iqu kuknuä anġui ätuätä, qu Goti Iqueqä äwinġä inġä ätnänġä iqi näqġnġä mapnġä, yätamäkqä äwikqe. Bukä tqesanġa saptä 13 iquenġe, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänġa kuapänänġi, kiinġa äwinyätqäuä. Iqinġi Poli iqu suqä ämaqeunġä äwinġä iu-tanġinġä ämotquakqe. Goti Iqu nätmätqä anġui qokä-apäkiu ävätnġä iutanġi, suqä ämaqeunġä winġe, kinġanänġa eä, huiziunġi ämäwqätäuä.

Poli iqu, tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä, nyi Poli iqunä äqiyqä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä äwinġä dutanġi, tääqä ändätmetä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunüä imäkqämqä änändowatkqä iqunġi. Itanġa Sostenisi, neqä neyämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä anä eqiyätunquä iqu, nyitä anä äpmeġue. ² He anġa-himqä Korinä iu äpmapu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänġuwä iquenyqä äqiyqä. Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä ämuänmbu, Iqueqä qokä-apäkänä pmetpnġänä emäkkqe. Hesä, ämaqä eeqäpnänġa im-imä äpmakäupu, Jisasi Kraisi Iquenyqä tääqä ätätqänġuwä iquatä, eequenä Iqueqänänġä emäkkqe. Jisasi Iqu, neyaqätä, quvaqätä, Naqä inänġa-quvi. ³ Neqä Goti Apiqutä, itanġa Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuata hinġi etapäsinyä, äwqä hanuä imbu pmetpnġä emäqġinyä.

Poli iqu, Goti Ique “änġuiqä” ätukqenqä

⁴ He Kraisi Jisasi Iqutä ämuännätanġuwitanġi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuata hinġi etapätġnġä inġe, nyi Iqueny, “Änġuiqe” hiunġi ique-ique ätuätqänġa. ⁵ He Kraisi Ique ämuännätanġuwitanġi, Goti Hanjuwä Iqu he äwa miqänġä nätmätqä aanä kuapänä etapätqätanġqetänġi, näqġnġä anġuanänġa-tänġa epu, kuknui awä iinä ätätqänġä. ⁶ He inġä imäkätqätanġuwitanġi, Kraisi Iquenyqä kuknuä ne awä etätunquä di, hesänġi häukuä witanġqe äyä ämotquetqäuä. ⁷ Iutanġi tänġanġi, he neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu anġumä quvepġenqä hinuä äqämbu äpmapiyänġanġi, wäunüä imäkqenqä

näqñqe, Goti Hanjuwä Iqu quuvqä imnä vqetanji, he hñquenyqä äwa miqä pmetpnä. ⁸ Iqu anğumä äpätqänğanji, he quvqä maeqä pmetanğpi eqänäninğqä diñqe, he quuvqä yänänäqñqä eqäka wätqätanğpi yätamäkqä eyqa uwquänä.

⁹ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutänji ämuänğanä asänä pmetaninğquä ae ätänaikqä eänque, mänävquatämäuqä itä, Iqueqä ätätqä du qäyunä imäkäniqe. Goti Hanjuwä Iqu iinjä imäkätqätanğqä iunğqe, nyi Iquenji, “Änğuiqe” hiunji ique-ique ätuätqänä.

Qu awä äpatñguwinğqä (1:10-4:21)

Ämiqä huitanğ iquauñqä, kukñuä mäkä hunğenğä

¹⁰⁻¹² Nğqä nyämaqäuä, ämaqä, Kloisä iyyqä anju anä äpmeñuwä hui henyqe, tii ändquwi. “Ämaqä ii, qu äkasuwä ätnäpu iväqämbu äpmapiyitanji, hñqua tiinjä ätätqänäuä. ‘A, ne kukñuä qäte, Poli ique wiyanğunä!’ Itanğa hñqua, ‘Iyääi, ne kukñuä qäte, Apolosi* ique wiyanğunä!’ Itanğa hñqua, ‘Isäai, ne kukñuä qäte, Pitä ique wiyanğunä!’ Itanğa hñqua, ‘Oeyä, ne kukñuä qäte, Kraisi Ique wiyatunğueqä!’ ätätqänäuä.” He iinjä itqänjuwinğqe, nyämaqäuä, nyi neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yoqeta, mañä yänänäqñqä tiinjä etqä. Mikakä ätnäpu, ioktämakmbu mäpmeqä, äwqä naqä-hñqunä inğqä äpmapu, kñui naqä-hñqunä indqänäpu, nätmätqä eeqäpnänğä imäkäpiyä iunji asänä imäkqanğpiyä.

¹³ Kraisi Iqu naqä-hñqunä enqe, he iinjä ändumäkmbu äpmeñuwi, äänä etanğiyi? Ä Poli iqunä heyaqä quvqenğqä zä-huätati äunätmä äpäkonğqätanä? Aanğeqä! Ä he asñä ämakuwi, Poli iqunäuä yoqeta ämakuwätanä? Oeyä! ¹⁴⁻¹⁵ Nyi asñi, Klispuisi iquesä, itanğa Gayusi iquesänä äwqäkqeqä. Itanğa huiziquenä, nyita mämeqä ikuwä imñi, tänğanji, ämaqä hui, “Ne asñi, Poli iqu iqueqä yoqeta änaqäkqetanji, ique qänaknä ävätqänünä” matqä ipnä. Iinğqe, Goti Hanjuwä Iquenji, “änğuiqä” ätuätqänä. ¹⁶ A! Nyi Stepanasi iquesä ämaqä iqueqä anju anä äpmeñuwä iutänä äwqäkqe. Inğqe, nyi asñi, ämaqä hui-pqä inä äwqäkqäti, mäwqiyqä ikqäti? Nyi mañqe.

¹⁷ Nyi ämaqä kuapänä asñä maqiyqä ikqe, ii tiinğinğqe. Kraisi Iqu, nyi ämaqä asñä qäyäkqämğqä mänändowatkqä ikqe. Iqu nyi, Iqueqä kukñuä äñğüä we-hunğqä-tänji, awä täkiqämğqänä änändowatkqä. Itanğa kukñuä iinjä iquenji, awä ätätmänğanji, nğqä kñuä iutanji, kukñuä äñğüä äwi-ique ämetmä, matqä itqänä. Nyi kukñuä iinjä, nğqä kñuä iuta tqä-säpi, Kraisi Iqu zä-huätatä äunğqenğqä kukñui, yänänäqñqä maeqñqä qui imäkqämniñji.

Goti Iqueqä yänänäqñqetä, suqä kñuä äñğüä iwäsäuqetanji, ii Kraisi Iquvqä

¹⁸ Zä-huätatä iquenğqä kukñuä awä tqanğqe, ämaqä qui hämänä imäkmbnuwänğqä äpmeñuwi, qu qätä äwiyäpiyi, ii nätmätqä hiñğinğqä enğqä-mañä etanği, äqunätqänä. Inğqe ne ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qui mimäkñqänğqä änyä-hänğä inequmuatätñqä iqune, kukñuä iinjä, Iqueqä yänänäqñqä, anğumä änävauqumuatätñqä etanği, äyä äqunätqänju. ¹⁹ Ämaqä, “Kukñuä ii, nätmätqä hiñğinğqeqä” ätätqänjuwä iquauñqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinjä äqänä äwi.

“Nyi ämaqä, äñğüä iwäsäuqänğqä näqñqä-tänğä iquauqä näqñqä ii, nätmätqä hiñğinğqä enğqä-pa imäkmä. Ämaqä, kñuä qeiqinyä indqänäpu, ‘Iinjä imäkänä’ tqä iquauqä kukñui, häukuä mäwiqä yätñqä imäkmä.”†

²⁰ Itanği ämaqä äñğüä iwäsäuqänğqä näqñqä-tänğä iqua, änäänğqe? Ämaqä kukñuä-suqenğqä näqñqä iquauñqe, äänä tmqäti? Ämaqä, kukñuä äñğüä ätuäpu, huizi iquauqä kñui mäñdi äkittqiyqä iquauñji, squä wimeñquti? Quwqä näqñqä äñğüä

* **1:10-12** Wäunjuinğqä 18:24-19:1 † **1:19** Asayä 29:14

iinji, Goti Hanjuwä Iqu hinginjqä imäkquänä. ²¹ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä suqä knuä änguä iwäsäuqä iutanji, tiinjä imäkkqe. Ämaqä qua iutanjä iqua, iquauqä änguä iwäsäuqänjqä näqñqä iutanji, Goti Hanjuwä Iquenyqe, näqñqä maeqä itpnä. Itanga Iqu tiinjänjqä-pqä inä äwinyä. Kraisi Iquenyqä kukñuinjqe, hñqua hinginjqä qäyä äqunätqätanquwä-qe, ämaqä suqä quvqä imäkmitpqä hñqua, kukñuä iinjä iquenyqä quuvqä heqiyqanquwä iquauñi, Iqu qu qui mimäkñqänjqä, hñjä imäkäqumuatequänä. ²² Quuvqä heqäpnjqä diñqe, Israitqä iqua, nätmätqä yänänäqñqä ämaqä mimäkqänänjä di-ganä hiñuä qumbñqä äwinyä. I etanji Israitqä qäyä etanji huizi iqua, qu knui-ganä, “Ne kukñuä, änguä iwäsäuqänjqä näqñqä-tänji, tännga äwiyätunjqe” mapñqä äwinyä. ²³ Inäqe, ne kukñuä awä ätäkitunjqe, ii Kraisi Iqu zä-huätati äunjqä iinjeyi. Iqu iinjä imäkkqä iinjqe, Israitqä iqua, yänänäqñqä maeqä äqumbiyitanji, quuvqä maeqiyqä iquayä. Itanga huizi iqua, qu kukñuinjqe, “Qäyunänjä hma eä, qäyasäqinjqä” indqänätqänjuwitanji, quuvqä maeqiyqä iquayä. ²⁴ Inäqe, Israitqä hñqunesä, huizi iquautanjä hñquatä, ne Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqänjqä tääqä ae änatätmeqä iqune, Kraisi Iqueqä zä-huätati hñqenjqä qätä äwiyanitani, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenjqätä, änguä iwäsäuqänjqä näqñqenjqätänji, näqñqä ämetqänju. ²⁵ Quuvqä maeqiyqä iquauqä knui, quvqä eänqe, tiinjä hitanjiyi. Hñqua knui, “Goti Iqueqä näqñqä hui, qäyunänjä hma eä, qäyasäqinjqä” indqänätqänjuwä-qe, iinjä ma, Goti Iqueqä näqñqä iinjji, ii ämaqeude, ämäwqätäuä. Itanga hñqua knui, “Goti Iqueqä wäunjuä imäkkqä huiñji, Iqu yänänäqñqä maequeqä ämänätquenä” indqänätqänjuwä-qe, iinjä ma, Goti Iqueqä wäunjuä iinjji, ii ämaqeude yänänäqñqä iunji ämäwqätäuä.

²⁶ Nqä nyämaqäuä, Jisasi Iqu tääqä mänatqännga, ‘Äänä-äänä äpmaminquätiyä’ tpu, knuä indqämbu. Kuapänänjä hñquenä, ämaqä qua iutanjä iuqä hiñuä iqinjji, näqñqä maeqä pmetanjä, kuapänänjä hñquenä yoqä naqä maeqä pmetanjä, itanga kuapänänjä hñquenä, taqä-tawäka yoqä-maequa epu, eämeqanjä äpmaminjuwi. He hinginjqä iinjä pmetanquwä iutanjä iquenä, tääqä äyä etätmakqe. ²⁷ Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä knuä qäyasäqi meqä iquautä, yänänäqñqä maeqä, hanjuä iquautä, atäunjuä ikqe, ii, Iqu ämaqä qua iutanjä näqñqä kuapä-tänjä iquautä, yänänäqñqä-tänjä iquautä womba vätnjqä iinjeyi. ²⁸ Itanga Iqu atäunjuä, ämaqä yoqä maeqä iquautä, ämaqä, qua iutanji quvqä enqä-panjä imäkätqänjuwä iquautä, äyä ikqe. Inji näqñqetä, yänänäqñqetä, yoqä naqetänji, ämaqe, ‘Nätmatqä iinjä iqua yätamäkkqä neyänqiyä’ knuä indqänätqänjuwä-qe, Iqu nätmätqä iinjä iqua, hinginjqä enqä-panjä imäkätñqä iinjqe, ämaqä hinginjqä hñquau atäunjuä ikqe. ²⁹ Goti Iqu iinjä imäkkqe, ii ämaqä hñqu, Goti Iqueqä hiñuä iqinjji, kiqä yoqe haqeu mämatnämäunjqä iquätñqeyi. ³⁰ Goti Iqu he tääqä i etätmakqetanji, Kraisi Jisasi Ique ämuänñänjä. Itanga Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä änguä iwäsäuqänjqä näqñqenjqä Ämänätqueqä-qu eqäqe. Itanga Iquesanji, Goti Iqu, ne Iqueqä hiñuä iqinjji jänänänjä inemäkätä, Iqueqänqänä atäunjuä äneyätä, itanga qui imäkñqä iuta anji inetmeqe. ³¹ Inji ne Goti Iqueqä kukñuä iunji, tii äqänänjqä-pa imäkquatunjqe.

“Ämaqä yeeqä itä, ‘Nyi iinjä-iinjä iquñjqä’ ätätäqä iqu, ‘Ti, Naqä Iqu e inyimäkkqe qä’ tätñqe qä.”†

2

Jisasi iqu, zä-huätatä äunätä, äpäkonjqenjqä

¹ Nyämaqäuä, nyi he emetmä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä zä äwinjqä awä etätmänqanji, nyi kukñuä äwi-iqetä, kukñuä yänänäqñqä ämaqä, änguä iwäsäuqänjqä näqñqä-tänjä iqua ätätqänjuwitä, maetqä ikqä eä. ² “Nyi iquauñi,

† 1:31 Järämai 9:24

kukņuā awi, nātmatqā huitaņā-huitaņiņqā qāyā eānā ātātmā, Jisasi Kraisi Iquenyqātā, ā zā-huātati āunātā āpākongqenqātānā ātumuā” kņuā indqānātmitaņi, awā āyā etkqe. ³ Nyi hesā anā āpmamāņgaņi, yāņānāqņqā maeqā eāmā, zā itmā, yāuņūā-yāuņūā-pqe kiinā ānyinmiņqe. ⁴⁻⁵ Itāņga nyi Jisasi Iquenyqā kukņuā etātmāņgaņi, he Iquenyqā quuvqā heqāpņqe, āmaqeūqā nāqņqā iuta ma, Goti Iqueqā yāņānāqņqā iuta, heqāpņqenqā ānyingqe. Inī nyi ņqā nāqņqe āmetquetmā, he kņuā indqāņqā tņāņqā emākmqā ma, Dņā Äņguā Iqutā, Iqueqā yāņānāqņqetā, āmetquayņqā awā etkqe.

Dņā Äņguā Iqu, āņguā iwāsāuqāņqā nāqņqe Vqā-quvi

⁶ Äņguā iwāsāuqāņqā nāqņqe, ne āmaqā quwqā quuvqā heqiyqe, yāuā ae ikqā iquauņi, awā ātuātunqe. Nāqņqā ii, āmaqā qua tāu tāņga āpmeņuwā iquauqetā, ā qua tāu miqā, Goti Iqu hiņgi iwimākātņqā* iquauqetā, asānā hmanji. ⁷ Nāqņqā ne kukņuā awā etātunqe, ii Goti Iqueqā eā, zā āwāmiņqā iiyi. Nāqņqā iquesaņi, qāukuā qua mimākqāņga, Goti Iqu, ne Iqutā qāukuā yāņi anā pmeniquā diņqā, atāuņūā ae ekqe. ⁸ Nāqņqā iinqe, āmaqā qua tāu miqā iqua, maqņqā emiņuwī. Qu nāqņqā hiqā eqe, Naqā Aaņā Yāņānāqņqā-tāņā Iqueni, zā-huātati maueqā iqāpninji. ⁹ Iqua maqņqā emiņuwā-qe, Goti Hanjuwā Iqueqā bukā iuņi, tiinī āqānā āwi.

“Nātmatqā, āmaqe hiņguā māquņquā imiņuwā, ā qātā māwiyqā imiņuwā, ā quwqā kņuā yāndqāņqā imnā kiuā māwimeqā imiņqā ii, ii nātmatqā Goti Iqu āmaqā Iquenyqā wiņgaņqā iquauņqā nāwinyā ekqā iyyqā” āqānā.†

¹⁰ Goti Hanjuwā Iqueqā nāqņqā zā āwāmiņqā iinī, Iqueqā Dņā Äņguā Iqu in-emākqāņqā iutaņi, Iqueqā-kiuā nenyqā ātnāņā iqi, ae āyā itkimākkqe. Dņā Äņguā Iqu, nātmatqā Goti Iqueqā kņuā indqāņqā yāpā imņiņqetā, nātmatqā eeqānāņā huiziņqetā qāvqā āņguānā itā, nāqņqā eāņqetāņi, iinā inemākānā. ¹¹ Ii tiinī. Ämaqā hņqu, hņquququeqā kņui āānā āmeņqā iuņqe, nāqņqā maeqā yānā. Ämaqā hņqueqā kņuā indqāņqenqe, iqueqā quuvqā, iqueqā yāpā iņgisaņā iqunā, nāqņqā itānā. Inī Goti Iqueqā-pqe, asā iinī. Dņā Äņguā Iqunā, Iqueqā kņuā iqenqe, nāqņqā hiātānā. ¹² Itāņgi ne dņā āmakque, ii dņā qua tāutaņā iquauta ma, Goti Hanjuwā Iquesaņi. Iiņiņqe Goti Iqu nātmatqā āņguā eeqānāņā nātapātņqā ekqā iuņqe, nāqņqā metatunquānāņi. ¹³ Nātmatqā iinqe, ne kukņuā awi āmaqā-qune neqā nāqņqeta maetqā itqāņū. Dņā Äņguā Iqu nāqņqā nātapqāņqeta etātqāņū. Inī nāqņqā Iqu ānātapkqe, āmaqā, Dņā Äņguā Iqueā yāpā iqi āpmeņuwā iquauņi, ne āvātqāņū.

¹⁴ Itāņga āmaqā, Dņā Äņguā Iqueqā yāpā iqi māpmeqā iņqā iqu, nātmatqā Goti Iqueqā Dņā Äņguā Iquesa āquvepātņqā iinqe, “Nātmatqā iinī qāyasāqinjqā” indqānātņqe, māmeqā yānā. Nāqņqā iinā iwāsāuqe, Dņā Äņguā Iquesanā etaņgi, āmaqā iinā iqu nāqņqā maeqā etānā. ¹⁵ Ämaqā, Dņā Äņguā Iqueqā yāpā iqi āpmeņqā iqu, nātmatqā eeqānāņiņqā āņguānā iwāsāutā nāqņqā metānā. Itāņga Goti Iqueqā bukā iu āqākqā-pa, iqueni, āmaqā hņqu, “Änāāndiyā” tā iqe, ānā miwāsāuqā yānā. ¹⁶ Tuwaņui tii āqānā āwi. “Ämaqā hņqu, Goti Naqā Iqueqā kņuā indqāņqenqe, nāqņqā maeqā itā, ‘Iiņā-iinā imākiyā’ mātquā yāņqiyā.”‡ Injāqe Dņā Äņguā Iqueqā yāpā iqi āpmeņquā iqune, ne Kraisi Iqu kņuā āānā indqānāņqā iuņqe, nāqņqā menā.

3

Goti Iqueqā wāuņui, qāyunā imākqenqā

* 2:6 1 Korinā 1:28 † 2:9 Asayā 64:4 ‡ 2:16 Asayā 40:13

¹ Nyämaqäüä, hiñuiqänäñi nyi kukñuä awi, ämaqä, Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi ae äpmeñuwä iquau, ätuätñqä du maetqä itmä, ämaqä, quwqä äwiñqä dunä äpmeñuwä iquautä, Kraisi Iquenyqä quuvqä änyä qe eqiyätqänuwä iquautä, ätuätñqä-pa, äyä etkqe. ²⁻³ Ingañi ymeqä dänä isua, ymisañä woyqe mañqä iquwä-pa, he kukñuä yänänäqñqe, änä mämeqä etanquwiñqä, nyi anuä enqä-pa kukñuä hanuinä äyä etapkqe. Ga he, hiqä enqä dunä pmetanqä eqänätmä, “Tänqanä-pqe he ymisañä woyqe mañqä yqänä ipñqäüä” etqä. Suqä, naqä pmeqänqätä, hiqä hita-hingukuatä äkasuwä tñqä iutani, he Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi mäpmeqä, ämaqä qua täutanä iqua enqä-panä asänänä enä. ⁴ Ii tiñi. Hñquenä, “Nyi kukñuä qäte, Poli ique wimqänä” tqanqä, hñquenä, “Nyi kukñuä qäte, Apolosi ique wimqänä” ätätqänuwi, ii ämaqä qua täutanä iqua enqä-ma äpmaka wätqätanqpi ämotqueqänä.

⁵ Inji he yenyqä näqñqä mapñqä diñqe, nyi tiñä etmä, “Ye qäquye, yoqä maiquve etanqä, Naqä Iqueqä wäñuä-wiyquveyi. Iqu Kiqä-kiuä wäñuä kikiñä äyätapqä iutani, ye kukñuñqä awä hetqanqueänqä, he Kraisi Iquenyqä quuvqä äyä eqiyätqänä.” ⁶ Apolosi iqutä nyitani, yeqä wäñui tiñji. Nyi nätmätqä piiki vowä mäwäwqä iqunä etanqä, iqu zquvätñqä eqä vqäwqä iquvi. Itanqä Goti Hanjuwä Iqu bakä äukauäpu, naqä epñqä Imäkqä Iquvi. ⁷ Ämaqä piikä vowä mäwäwqä iqutä, eqä vqäwqä iqutä, iquaqu yoqä maeqä, hiñqñqe. Mä bakä äukauäpu, naqä epñqä imäkqäwätñqä Iqu, yoqä-tänä Iquvi. ⁸ Ämaqä piikä vowä mäwäwqä iqutä, eqä vqäwqä iqutä, qäquaqu Naqä Iqueqä wäñuä imäkqä-quaquvi. Inji mbqä meqänqanji, iquaquvqä wäñui äänä-äänä imisiyqä iuta manyiyi. ⁹ Nyi Poli iqundä, itanqä Apolosi iqutani, ye Goti Iqueqä wäñui anä imäkätqänqä iquve etanqä, he Iqueqä wäñuä enqä-ma änyänuwä iquenji. Itanqä he Iqueqä anä inänä etanqä, Iqu yqänä ämätätqäüä.

¹⁰⁻¹¹ He Iqueqä anä ämätñanquwiñqe, tiñji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqueni, anä siyaundqä enqä-pa etñqä, ae ätekqetani, ämaqä hñqu änyä-hänä hñqu-mända ämetä, haqeqi maquteqä yänqiyä. Inji Goti Iqu, qeqä wimänätä hiñgi vqä iuta nyimäkqanqä, nyi-ganä, kukñuä äñguä Jisasi Kraisi Iquenyqä awä etkqe, ii nyi anä imäkqänqä näqñqä kuapanänä-tänunä eämä, anä siyaundqä yänänäqñqänänä äqutekqä enqä-paniqä. Itanqä ämaqä, he näqñqä haqeqi etapätqänuwä iqua, qu ämaqä siyaundqä iquesa anä ämätäqisätqänuwä-panä iñä-quayi. Inji, iqua hñqunä-hñqunäñi, quvqä-pqä mätqñqä, hiñui äñguänä äqunäpu mätqäpnä. ¹² Ämaqä anä siyaundqä tqueqä haqeqi ämätäpiyanqanji, hñqua golqetä, silpaitä, hikä mbqä naqänqä imäkätqänuwitä, mätäpnä. Nätmätqä iñä iqua, äñguänänä eä, äpakänä witäniqe. Itanqä hñqua, zä-yänitä, qoetä, kuä-witqä yänitä mätpnä. Iñä iqua äpakänä mäwiqä, qui maqänä imäkmbnä. ¹³ Qänakñi, hiunji, Goti Iqu atañä ikqä iqu timäuqanqanji, quwqä wäñuä iñä imäkmitpqe, ätnänäqi timäuanä. Hiunji iqu, tä enqä-panä ätimäuatä, ‘wäñui äñguä imäkätqänuwitqä, ä quvqä imäkätqänuwitqe’, tä iqunä iqunänä. ¹⁴ Ämaqä anä e imäkmitpqetanä hñqu, iqueqä anji tä mañqä äñguä ämätñanqä, iqu iqueqä wäñuñqä, kimañi ämenä. ¹⁵ Inä-qe, ämaqä hñqu iqueqä anji quvqä etanqä, tä hämänä äñgqe, ii tiñji. Iqu iqueqä wäñui anqä mimäkqä yäninqä, qui hämänä qe imäkñgi. Inäqe iqu iqueqä-kiuäñi, tä mañqä itä, quuvqenä äkitqä-qe, kima meqä maequ, hänä hea ique-ique pmetänä.

¹⁶ Hiqä-hiuäñi, he Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anä tñänqä etanqä, Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, heyaqä yäpä imä äpmeñqenqä, he maqñqätanä? ¹⁷ Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anji, ii pmua eä, Iqueqänqänä ämätñanqä, ii he qäquenji. Iñä dutani, ämaqä hñqu, Goti Iqueqä anji qui imäkätqä etanqutqe, Iqu iquenä-pqe qui inä imäkänqiyä.

¹⁸ He quanḡä ätnäpu, “Ne näqñqä-tänuneyqä” ätnätqänjuwä iquenä, anḡumñi matqñqä änyinḡi. Inḡi ämaqä hiyaqä awä iqisañä hñqua, ämaqeuaqä hiñuä iqini, äñḡuä iwäsäuqänqä näqñqä-tänä-qua epiyinḡä wopqä imitpqe, iqua, iquauqä hiñuä iqini, näqñqe äwa ipu qämä-qämänjqa-qua äpmenjaqämbiyi, qänakñi Goti Iqueqä hiñuä iqini, äñḡuä iwäsäuqänqä näqñqä-tänä-qua anḡumä epnä. ¹⁹ Ii tiinḡä dutanḡi. Qua täutanḡä äñḡuä iwäsäuqänqä näqñqe, Goti Iqueqä hiñuä iqini, ii qämä-qämä iqä enqä-panḡä iinḡi. Nätmatqä iinḡe, Goti Iqueqä bukä iunḡi, kukñuä tiinḡi äqänä. “Ämaqä, ‘Ne äñḡuä iwäsäuqänqä näqñqä-tänuneyqä’ kñuä ävätñqä hñqua, huiziquau ämäwqätäupñqä wäunḡuä imäkätqänjuwä iunḡi, Goti Iqu hiñi-hiñi iwimäkqanḡuti, quwä mäunḡuatmbnä.”* ²⁰ Itanḡa Iqueqä bukä iunḡi, kukñuä tiinḡä-pqä hñqu, inä äqänä. “Ämaqä äñḡuä iwäsäuqänqä näqñqä kuapä-tänḡä iqua, qu wäunḡuä nätmatqä äänä imäkññqä kñuä indqänḡanḡuwiñqe, Naqä Iqu, quwqä kñuä indqänḡä iinḡi, häukuä mäwqiyqä itñqä etanḡqenḡä, näqñqä ae äme.”† ²¹ Inḡä etanḡi, he ämaqä hñqueqä yoqe haqeqä mamäuqänqe, vquatämäupu. Nätmatqä eeqänänḡi, ii hiqä yätamäkqänqä eä. ²² Ii tiinḡi. Poli iqunḡä-qe, Apolosi iqunḡä-qe, Pitä iqunḡä-qe, qua tqunḡä-qe, häñä-pmeqä iqunḡä-qe, äpäkonḡä iqunḡä-qe, nätmatqä tänḡa äwiñqä-pqänḡä-qe, qänaknda witäniqä-pqänḡä-qe, eeqäpnänḡi hiqeqä, etqä. ²³ Itanḡa he Kraisi Iqueqä etanḡä, Iqu Goti Iqueqä-qu eä.

4

Ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä wäunḡuñqä

¹ Ämaqä, kukñuñqä näqñqä etapätunḡuä iqunenyeqe, he kñuä tiinḡä indqänḡpññqänänḡi. “Ämaqä iqua, Kraisi Iqueqä wäunḡuä imäkqä-qua epu, Goti Hanjuwä Iqueqä kñuä indqänḡä, zä äwäminḡenḡä awä ätätqänjuwä iquayqä.” ² Ämaqä, ämiqä hñqu, “Nyaqä wäunḡui, iqua äñḡuänä imäkqäpñqäuä” kñuä indqänätä, quuvqä äwiyä ävätqä iquenyä imäkqäpñqe, iqua iqueqä kukñuä eeqäpnänḡä iunḡi, qänaknä iqäpñqe. ³ Itanḡa he nyaqä suqenḡä änyiwäsäuquwi, ä ämaqä tqu-tqu kukñuä mitqä anḡä iunḡä ändma äwätä kukñuä ämindqe, nyi iinḡe äwäwa miqä danä itmä, “Ii nätmatqä aanḡä wänqänänḡäpiyqä” kñuä änyänä. Nyi ñqä-näuanḡi, ñqä suqenḡä miwäsäunḡä itñqä iqunḡi. ⁴ Ñqä suqä-iwäsäunḡä tämñi, hanḡä-iqä maeqä, aquvä iqänätqänḡä. Ñqä-näuanḡi, tiinḡi matñqä iqä. “Nyi ämaqä suqä quvqä maeqä, aanḡä jänänänḡunḡä.” Oee. Nyi änyiwäsäuatñqä Iqu, ii Naqä Iquvi. ⁵ Itanḡi tänḡanḡi, ne ämaqä näqñqä ävätunḡuä iquneqä wäunḡuñqe, he miwäsäuqä pambu. He, hea Naqä Iqu anḡumä quvepñqänä, hiñuä äqämbu pmetpñqe. Iqu inḡanḡi, nätmatqä eeqänänḡä hea wiqä imdanḡi ämetä, Iqueqä we-hunḡä iqä ämaitä, ämaqeuaqä äwiñqe, quwqä qeqä-quuvqä imdanḡi ämetä, ätnänḡäqi mainiqe. Inḡanḡi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä wäunḡuä änatapqä imäkätunḡuä iunḡe, “Si äñḡuä imäkätqänḡi-qe,” awi inḡa natäniqe.

⁶ Nyämaqäuä, he yesa näqñqä ämepu, Goti Iqueqä bukä iu äqänänḡe, hui wiyä iqa mäwqä, iunä imäkäpu, ga ämaqä hñquenyqänä enyätä, huiziquenḡe maenḡä iqä diñqe, nyi kukñuä ii ätqä äquvepqe, ñqä-näuanḡätä, Apolosi iquenyqätä, ätätmä, ktqenä ämetqueqä. ⁷ Äsquki, si ne änewäsäutñqe, naqe, tqu ikimäkqeyi? Aanḡe. Nätmatqä eeqänänḡä ämenjuwi, he naqä-qakuä Goti Iquesa ämakuwä qäyä epu, heqä yänänäqñqä iuta ämakuwänqänä hiqä yoqe haqä mamänätqätanḡä eqänätqänḡä. Iinḡi, qäyu hmanḡi.

⁸ He kñuä tiinḡä eyätqäuä? “Ne nätmatqä äñḡui, aanḡä kuapänänḡä-tänune qe eequnä. Huiziquau ämäwqutäutanä, nätmatqä äwa miqänḡä, ämiqä naqä iquatänḡi, asänänänänḡä qe äpmequnä.” Auä, ne-pqe hesä ämiqä anä pmetunḡuä iinḡe,

* 3:19 Jopä 5:13 † 3:20 Apqä Bukä 94:11

he ämiqä naqä-qakuä pmapnqe, nyi kiinjä änyinätqänä. Ho-ee, aanjä aanqe. ⁹ Nyaqä kñuä tämñi, tiinjänänjä indqänätqänjä. “Goti Iqu, kukñuä awä tatunquä änanowatkqä iqune, naqä pmeqänqe mäwinqä itä, qua naqä mämä pmeqänqä äyä äpmuatänaikqeqä. Iinjä pmetanquetani, ämaqä pizqä äpäsätqänjuwä iqinyqä qäyä änatma äwäpu, ämaqä qua täu äpmeñuwä iuqätä, ynaunjqä iquauqätä, hiñuä iqi pizqä qäyä, napäsqäpnqä.” ¹⁰ Ne Kraisi Iqueqä yoqä haqeu ämamäutunqeu, ämaqä huizi iquauqä hiñuä iqinj, näqnqä maeqänänjä pmetanquä-qe, he hiqä-hiuänqe, “Ne Kraisi Iqutä ämuänñanitanji, äñguä iwäsäuqänqä näqnqe, aanjä kuapänänjä-tänjä äpmeñunä” kñuä indqänätqänjä. Ne huizi iquauqä hiñuä iqinj, yänänäqnqe maeqä, hanjä witanquä-qe, he hiqä-hiuänqe, “Ne yänänäqnqä-tänjuneyqä,” kñuä indqänätqänjä. Ämaqe, neyaqä yoqe haqeu mämänatnämäuqä ipu, yoqe heyaqenä haqeu äyä ämaetnämäutqänjä. ¹¹ Hiñuiqänjä duta tännga tiñi, hea kuapänänänğanji, ne buayänqä dä äneyätä, eqänqä quväkä häuayqä äpmeñque. Itanğa neyaqä qäkä gquä-pqe, yäüä itä äpknätñqe. Ämaqe, hiñginäwa ptqä änapäsätqänjuwi. Ne quami äñguä pmeqä diñqe, anji hma etñqe. ¹² Ymisänjä isuaunqe, neqä hipaitänji wäunjuä yänänäqnqä itunqeu. Ämaqe, kukñuä quvqä natqanquwänğanji, Goti Iqu äñguä iwimäkätñqä diñqe, ne Iqueni yatñqä ävätunqeu. Qu quvqä inetqueqanquwänğanji, ne qeiqinyä ämiwotunqeu. ¹³ Qu nenyqä kukñui, quvqä tuätqätanğä, ne kimanji, äñguä dinä ätuätunqeu. Qu nenji, nätmätqä tawä enqä-ma bi ae änaquvasämäkuwitanji, yqänä äpmaka äpänju.

¹⁴ Nyaqä kukñuä yänänäqnqänänäñi, tuwanjuä iu i äqänänqe, ii he womba mapnqä maqnqä eä. Oee. He nqä ymeqä, nyi kuapnä änyinätñqä iquenä etanquwinqä, hiqä kñuä indqänqe, we eomäkmqä diñqä äqiyqä. ¹⁵ He ämaqä ämeyäpu, Kraisi Iqueqä kukñuä-suqenqä näqnqä epñqä, yätamäkqä eyqe, kuapänänjä-tänjuenä qäyä etanquwä-qe, qu heqä hinunju hmanji. Nyi-ganä kukñuä äñguä we-hunqä-tänñinqä awä ti etqanqçeta, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuänänğanquwänğa, iutanji nyi heqä hiniqunä ekqe. ¹⁶ Itanği he nyaqä suqä duñi, qänaknä nyipñqä iinjä evauqumuatqä. ¹⁷ He suqä iinjä imäkqäpnqä diñqe, nyi Timoti iqueni henyqä ae ändowatqe. Iqu-pqe, nqä ymeqä, nyi iquenyqä kiinjä änyinätñqä-qu eä, Naqä Iqueqä kukñuä eeqänänjä iunji, qänaknä iqä iquvi. Nyi Kraisi Iqutä ämuänänänqä iqunä, nyaqä suqä äänä-äänä imäkätñqenqä, ämaqä im-imnjä Naqä Iqueqä yoqenqä aquvā äqänätqätanquwä du, kukñuä awä ätuäkitñqe. Iqu-pqe he suqä iinjä awä inä etätñqä ändowatqe.

¹⁸ Ämaqä hesanji quwqä yoqenä ämaenätqänjuwä hñqua, nyinyqe, “Iqu anği mänemeqä yänqiyä” kñuä ävätñqe. ¹⁹ He kñuä iinj qäyä eyanğqä-qe, Naqä Iqu nyaqä hänaqe näwinyä imäueqanğutqe, nyi emamqenqe maqänänji äquvepmä. He emetmänğanji, ämaqä iinjä iqua, iquauqä kukñuä tñenqe, yänänäqnqätä qäsä diyä-tmä, näqnqä ganä mamä. ²⁰ Tiinjä eä. Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji, kukñuinä hiñginäwa tqänqä ma, Goti Iqu yänänäqnqä vqanğa, häukuä winä. Iutanji nyi, kukñuä yänänäqnqänänäñi, tuwanjuä täu äqiyätqänjä. ²¹ He iqi emetmänğanji, nyi suqä äkisqu emäkmqä enği? Nyi he jänä inğa emäkmqe, jävqä äma pmqäta, ä, hiqä hñgisa iqe ganä vquatämäuqanquwänğa, henyqä naqänänjä nyinçetä äwqä hanjä änyanä pmetunçetä äma pmqäta?

5

Korinä iu pmeqä iquauqä awä iqinj, suqä quvqänänji äwäminqenqä

¹ Ämaqä hui, tiwiqä aanjä naqä-qakuänänjä hñqu tiinjä iqanğä, nyi qätä äwiyänqe. Suqä huiwä yanä injä Goti Iqu äwikqe, tuwä ävätä aanjä quvqänänji, heyaqä awä iqinj äwinä. Tiinjä, hikñä hñqu, kaniqueqä apäkisä, qanä hiñgi ikitqänjiyi. Suqä quvqä iinj, ämaqä quuvqä maeqiyqä itqänjuwä iquau iämäwqätäuä. ² Ämaqä

huizi iquenä, ämaqä suqä quvqä ii ikutäuqä iqu, heyaqä awä iqi äpmenqenqe, sunqä knuä maqiyqä itqänuwäwä? He, iqu hesä anä mäpmeqä yätñqänä, huätä mändowatqä ipu, qeqä äwutmäkipiyinqe, hiqä yoqä haqä ämamänätqänuwä, ii quvqe! Qäyä eä! ³ Nyi hesä anä mäpmeqä imä-qe, nyaqä quuvqe, hesä anä äpme. Iinjä äpmeqetani, ämaqä suqä aanjä ququvqä injä imäqä iqueni, ae äwiwäsäuqe. ⁴⁻⁵ Naqä Iqueqä hiunji ätimäuqe, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä injä iqueqä quuvqä ique anji itmeniñqä diñqe, he tiinjä imäkpñqä änyinqi. He Naqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänäpiyanğani, nyaqä quuvqä iqu-pqe, neqä Naqä Jisasi Iqueqä yänänäqñqetä, hesä anä äpme, ämaqä injä iqu hanjä-iqä metñqä diñqe, Setänä iqueqä huiqä iqi wipu.

⁶ Itanğa he inji miqä ipu, hiqä yoqe haqeu ämamänätqänuwä, qäyü hmanji. Yisä wänqäpu bretqä du pñä ämäuepqe, naqänänä äyä änyuämäutñqe. Yisi, suqä quvqä iquenqä ktgeyi. ⁷ Ynaunjqä ämaqä pizqä päsqä iqu, sipsipqä iqueqä häñeçe äqunätä, atqä-awäkau mapäsqä ävaukukqä-pa, Kraisi Neqä Sipsipqä Iqu äpäkonätä, ne yisi maiqñqä inemäkkqe. Iinjä etanği, he bretqä yisä maeqä ii enqä-panjä enjuwi, yisä yäue bi tnämäupñqe. ⁸ Itanği Israitqä iqua quväukuä ique-ique, hea naqä Pasopanğanjqä ätätqänuwä inğani, yisi yäue bi ätnämäupu, buayä yisi maeqätänjä änatqänuwä-panji, ne-pqe Kraisi Iqu äpäkonğqenqä knuä indqänätanitanji, suqä quvqä eeqänänji bi ätnämäutanä, neqä äwqä tämñi ikikinyänjä änyanä, kukñui naqä-qakuinä tquatunqe.

⁹ Nyi henyqä tuwanjä hiñuiqänä äqäkqä iqueni, he ämaqä, suqä huiwä yanjä inqä Goti Iqu äwikqe, tuwä ävätqänuwä iquautä, anä mäpmeqä ipñqä diñqä ätätmä, äyä äqäkqe. ¹⁰ Qua täunji, ämaqä quuvqä maeqiyqä iquautani, suqä huiwä yanjä inqä Goti Iqu äwikqä iqueni, tuwä wiyqä iquatä, ämaqäyqä nätmatqe anğua witanği äqunäpu quwä-meqä iquatä, itanğa goti quanğä iquauqä yoqenqä aquväqñqä iqua, qu hävemnäqñqä äpmenjä. He eeqänänjä iquatäni, anä mäpmeqänqä maqiyqä ikqe. He iquatä anä mäpmeqä ipñqä etanğutqe, qua täunji hämänänä ävämapiñqe. ¹¹ Nyi kukñuä tuwanjä ique injä ätätmä äqiyqe, kiqä quati tiinji. “He ämaqä Kraisi Iquesa, ‘Tasi-guaeä’ ätumitpqä hñqu, suqä huiwä yanjä inqä Goti Iqu äwikqä iqueni, tuwä äwiyqä, ämaqäyqä nätmatqenqä anğua witanği äqunätä qeqä ätquä, goti quanğä iquauqä yoqenqä aquvä äqänğqä, ämaqä huiziunji quvqä imäqä kukñuä ätqä, wainqä-eqe änatä hiqiyqä iqä, ä ämaqäyqä nätmatqe quwä ämeqä, iqutäni, anä mäpmeqä ipu, ymisani anä manqä pambiyä” ätätmä äyä äqäkqe. ¹²⁻¹³ Ämaqä quuvqä maeqiyqä du iwäsäuqe, nyaqä wäunjä hmanji. Goti Iqu Kiqä-kiuä iwäsäuänä. Inäqe he ämaqä Goti Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iu iwäsäuqänqe, anğua eä. Inji Goti Iqueqä bukä iunji kukñuä ätänqä-pa,* ämaqä suqä ququvqenänjä itä hiqä awä iqi yqänä äpmenqä iqueni, huätä dawatpu.

6

Quuvqä anä eqiyätqänuwä iquauñi, kukñuä mämitqenqä

¹ Suqä iwäsäuqänqe, nyaqä kukñuä huiziqu tiinji. Ämaqä hesanä hñqueni, kiqä quuvqä anä heqiyqä hñqu quvqä iwitquetqä etanğutqe, iqueqä hanjä-iqä ipini, Goti Iqueqä ämaqe jänä iwimäkipñqä, iquau mäwimeqä, ämaqä Goti Iquenyqä maqñqä enjuwä iquau-mända, “Jänä nyimäkipiyä-qe” änäänqä tuäniqi? He suqä inji, anğumä imäqänqe, manyinqä iqi. ² Tiinjä eä. Qänakndanji, ne Goti Iqueqä qokä-apakä iquene, ämaqä qua täutanjä iuqä suqä iunji, iwäsäuuaniquä enqe, he maqñqäta? Ne qänaknda qu iwäsäuuaninqüä enqe, quvqä wänqä isua tänğa itquatnäpiyi, hiqä-hiuä jänä imäknqänänji, sunqä itqänäuä? ³ Itanğa ne ynaunjqä iquau-pqe, inä

* **5:12-13** Suqä 17:7, 19:19, 22:21, 24, 24:7

iwäsäuaniquä eä. Inji, quvqä qua täu itquatnätunqwe, jänä inä imäknatunquä eä. ⁴ Injä etanji he hanä-iqä iinjä-tänjuenä etanqutqe, quuvqä maeqiyqä iquaunqä äwäpu, qutanä hñque, hiyaqä awä iqi yoqä maeqä äpmenqä hñque, ewäseyqä pmetnqä atäunui, sunqä itqänä? ⁵ Nyaqä kuknuä i äqiyqe, he womba ipnqä diñqä äqiyqä. Quvqä itquatnäpiyänqani, ämaqä heyaqä awä iqini, kuknuä äñguä iwäsäuqä hñqu, ämaqä quuvqä heqiyqä hñquaquiyqä hanä-iqe iwäsäutnqwe, hma etanji hiwänyqe. ⁶ Iinjä miqä ipiyitani, quuvqä heqiyqä hñquki, huiziqueni, ämaqä quuvqä maeqiyqä hñquaunqä, jänä emäkipnqänä, ätuma uwqwenji.

⁷ Quuvqä heqiyqä iquendañä hñqua, huizi iquenä quvqä etqueqanquwinqä kuknuä iwäsäuqä iquaunqä hämä ätuma äwätqänquwinqwe, tiinjä ämänätqueqi. He Jisasi Iqueqä suqä iunji, qänaknä miqä ipu, quanjä qe äpäknqä. Qu quvqä qäyä etquapnqänä äwimasipnqä äyuwä. Heqä nätmätqä qenqä-qe, “Neqeqä” etäpu qäyä ämetauqanqpi, hiñuinä qumbnqwe. ⁸ Quvqä etquapnqä äwimasiyqe, äñguä qäyä etanji, hiqä-hiuäñi, quwä ämanäpu, quvqä nänngi-tänngi itquatunqwenji. Itanqa ämaqä heqä quuvqä anä heqiyqä-pqä iquaunji, inä itqueqwenji.

⁹⁻¹⁰ Ämaqä suqä quvqä itqueqä iqua, qu Goti Iqunä miqeuñi, yäpä ingisa mäpmeqä itpnuwi. He iinjqe, maqñqäta? Ämaqä hñqu, “Qu äpepñqäuä” etqanqutqe, qätä yasämä mäwiyqä pa iqäpnä. Suqä huiwä yanä inqä Goti Iqu äwikqä ique tuwä wiyqä iqua, goti quanqä iquauqä yoqe haqä mamäuqä iqua, hñquauqä apäki quwä äma ikiqä iqua, qokä hñqu qokä hñque meqä iqua, apäkä hui apäkä huizi meqä iua, quwä-meqä iqua, “ñqeqänä” tqä iqua, eqä yänänäñqwe äñäpu hiqiyqä iqä iqua, ämaqä hñque qui imäknqä kuknuä tqä iqua, itanqa quanqä imäkäpu quwä-meqä iqua, qu Goti Iqunä miqeuñi, yäpä ingisa mäpmeqä itpnuwi. ¹¹ Hiñuiqänäñi hesanä hñqua, suqä iinjä imäknqä-qua äpmaminuwi. Iinjä qäyä etanji, neqä Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqueqä yänänäñqeta, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä ämuänñatanguwitani, Goti Iqu, heqä quvqe, asñä eeqäpnä eqiyämäutä, Iqueqä-quenä epu, Iqueqä hiñuä iqini, ämaqä jänänäñä pmetpñqä äyä emäkkqe.

Huiwä iquä, quuvqä iquäñi, Naqä Iqueqä yoqe, haqä mamäuqenqä

¹² Ämaqä hui, “Ne nätmätqä eeqäpnäñi imäknqwe, pmua ma, äñguä imäkätqänunä” ätätqänä. Nyi kimanji, “Kuknuä ii qäyunänä-qe, hui yätamäknqä neyqe, ä hui yätamäknqä mäneyqeqä” ätqä. Iinjñqe, nyi nqä-näuäñi, nätmätqä äkisqu naqä enqä-panä eä äminiyätñqe, hiñuinä mäqunquä imä. ¹³ Itanqa ämaqä hui tiinjä tñnä, “Ymisanä eeqäpnäñi, ii äwqä näpäsqeqä. Itanqa äwqequ, ymisanä iqueqä qaeqä.” Nyi kimanji, “Auä, qäquaqu äñguä etanqä-qe, Goti Iqu iquaquini, qui imäkäniqueqä” ätqä. Inji, neqä huiwi, suqä huiwä yanä inqä, Goti Iqu äñatapkqä ique, tuwä wiyqänqä matätqe, Naqä Iquenyqä ätuma uwqänqä ätä. Itanqa Naqä Iqu huiwä ique ämitqäuä. ¹⁴ Tiinjä-pqe inänji. Goti Iqu Iqueqä yänänäñqetani, Naqä Iqu ae äpäkonqä iuta angumä, änyä-hänä äyä imäkäqumuatekqe. Iqu ne-pqe, asä iinjä inemäkäniqä eä. ¹⁵ Hiqä huiwi, hñqunänqä, huitanä-huitani äuqätänänqä-pa, Kraisi Iqueätäñi asänänä eänqenqwe, he maqñqätanä? Ga neqä huiwi, Kraisi Ique äuqätänänä. Inji Kraisi Iqueä huiwä äuqätänänqä iutani, nyi ämetmä apäkä suqä qanä ikiqänqä hui, huiwä hñqunä etnqä imäknqwe, suqä iinjä äñguäta? Aanqeqä. ¹⁶ Suqä iinjqe, he maqñqäta? Goti Iqueqä bukä iunji, kuknuä tiinjä äyä änatätqäuä. “Iuaqu huiwä naqä-hñqunä i qe enjinyqä.”* Inji apäkä suqä iinjä imäknqä iisäñi, ämaqä hñqu anä ikitqänjiyi, ii iqu iisä huiwä naqä-hñqunä eqinyä. ¹⁷ Itanqa ämaqä hñqu, Kraisi Iqutä ämuänñäñi, ii tiinjä. Ämaqä iqueqä quuvqetä, Kraisi Iqueqä quuvqetäñi, naqä-hñqunä qe eqinyä.

* 6:16 Ipäqäkqä 2:24

18 Iutani, suqä huiwä yanä vqä Goti Iqu änätapkqeu tuwä äwiyäpu quvqä imäkqeuñi, vquatämäupu yaväki imbu pmetanġpu. Ämaqä hñqu suqä ii imäkätñqe, ii iqu iqueqä huiwä iuñi, aanä quvqä imäkenġi. Suqä quvqä huizi, ämaqä hñqu imäkätñqe, iqua, suqä quvqä iinä iqu enqä-panä ma. 19-20 Goti Iqu Iqueqä Dñä Änguä Ique heyaqä yäpä imä äpmuateqe pmetanġi, heyaqä huiwi iqueqä hiqäva-imäkqä anä tnänqä eänjuwinqe, he mañqäta? Goti Iqu he nätmätqä änguä hñquesa mbqä eyamakqetanġi, hiqä huiwä ii änyänjuwi, hiqä hma, ii Goti Hanjuwä Iqueqeqä. Iinñqe, nätmätqä eeqänänġi, heqä huiwä iqutä imäkäpiyanġanġi, Iquenġi yoqä naqä vqäpnqänänġi.

7

Suqä qokä-apäkä ämanqenqä

1 Kukñui, “Qokä-qäqu apäkä-qei mitmañqänqä,* ii äñguiqä”† ätquwinqe, he yatñqe, “Ii qäyutanä, ä hmandanä?” ätäpu, pipa iu äqiyäpu nyinyqä äväwqatquwi, täñganġi kima etmqe. 2 Ämaqä kuapanänġi, qanä hinġi ikitqätanġuwä iutani, tiinñqe. Ämaqä qokiqua, eeqänä apäkä ique-iqueqä täñänänqe. Itanġa apäkia, eeqänä qokä iyqä-iyqä täñänänqe. 3 Inġi qokä hñqu, apäkä kiqä-tänju enqe, iqueqä huiwi, apäkinyqä zä ämitä, “Oeyqä” mätquä pa yätñqe. Asä iinġi, apäkä hui, qokä kiqä-tänġi enqe, iyyqä huiwi, qokiquenyqä zä ämitä, “Oeyqä” mätquä pa yätñqe. 4 Tiinñqä hmanġi. Apäki, kiqä huiwi kiqä-kiuä äminyätä, nätmätqä eeqäpnänġi, kiqä äwinqä iunä imäkqänqä hmanġi. Kiqä huiwi, ämaqä qokiqu ämitä, nätmätqä eeqänänġi, qäyaqu asänä imäkqänqä eä. Itanġa qokiqu-pqe, asä iinġi imäkqänqe. Iqueqä huiwi, iqueqä-kiuä äminyätä, nätmätqä eeqänänġi, iqueqä äwinqä iunä imäkqänqä hmanġi. Iqueqä huiwi, apäki ämitä nätmätqä eeqänänġi, qäyaqu asänä imäkqänqä eä. 5 Iyaqu ämanäsi, qokiquñäqe, ä apäkinäqe, hiaqäqä anä wiqänqe mäwinqä, miqä ma eä. Inäqe qäyaqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqiyñqe, kukñuä ganä imäkäsinyä, “Yeqä huiwi, hapä wänqäpu ävayä” ätnäsinyä, hiaqäqä yakuinä mäwiñqe, ii äñgui. Iinä imäkiiyqeuñi, iyaquvqä huiwä iqueqä äwinqä duñi, qänaknä isinyä, Setänä iqueqä yamwiqe mäwimeqänqä hui imäusinyä, hiaqäqä anġumä wiqänqe. 6 Nyi kukñuä ii etqe, ii qanyä kukñuinä etqä. Mä nyi he qänaknä ipñqä suqä hñqu imäkätmä etmä maetqä iqä. 7 Nyaqä änyinqe, tiinġi. Qokä-apäkä eeqänä yawiqä nyi äwinqä-panä iinä witanä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqäpnänä iuñi, Iqueqä äwinqeuta hñqunä-hñqunä hinġi ävätdäuä. Itanġi Goti Iquesanġi, ämaqä hñqu, iqueqä-kiui ämenqe, huiziqu iqueqä-kiui metänä.

8 Itanġa qokä-apäkä yawiqä äwinjuwä iquendä, apäñqä äwinjuwä iuendänġi, nyi tiinä etmqe. He qokä muämuanqä, apäkä mämeqä, yawiqä, nyi äwinqä-pa wipñqä etanġutqe, ii äñgui. 9 Inäqe he hiqä huiwiqeqä äwinqä iuñi, änguänä mäminqä ipñqä etanġutqe, mäñġi qokä muanäpu, apäkä mapu. Mä huiwi änguä mäminqeuta, hinġi qanä ikipu, imäkqä diñqä etqä.

10 Itanġa qokä-apäkä ae ämanänjuwä iyäquvenä, manä yanänäñqä etmqä tä iqe, ii Naqä Iqu Kiqä-kiuä kinġanä ätkqä‡ iuta etmqe. Tiinä ätkqe. “Apäkä huiki, ämaqä hñqueqä apäkiki ae eänġi, tqä qokiquenġi, mävämeqä isñqe.” 11 Kukñuä tqü qäyä ätätanġi, si tqä qokique ävämatqä etanġutqe, qokä änyänä hñque muämuanqä, qanyä yawiqä enqä-pa pmettnqe. Iinñqe, makinqä iqe, tqä qokä ävämatqä

* 7:1 Näñqä-tänä iqua näñi-mänġi ätätqänä. Hñqua, “Kukñuä tä, hiaqäqä anä mäwiñqeqä” tqanġä, hñquququa, “Ii suqä ämanqänqeqä” ätätqänä. † 7:1 Näñqä-tänä iqua näñi-mänġi ätätqänä. Hñqua, “Kukñuä tä, Korinä pmeqä iquauqä kukñuiqä” tqanġuwänġa, hñquququa, “Ii Poli iqueqä kimanġiyqä” ätätqänä. ‡ 7:10 Makä 10:5-12

iquenyqä anġi äwätņi, äwqä naqä-hņqunä ganä nyiyņqe. Itanġa ämaqä quäyuwiq-pqe, iqueqä apäkiņi, huätä mändowatqä yätņqe.

¹² Itanġa qokä-apäkä huiziquenä, nyi nqä-näuäņi, tiinġa etmqe. Kukņuä tä, Naqä Iqu matqä ikqe. Ämaqä quuvqä heqiyqä hņquki, apäkä quuvqä maeqiyqä hui ämeņi, ii sitänä äpmaka wätätņqänä äwinyänqe, si huätä mändowatqä isņqe. ¹³ Itanġa apäkä quuvqä heqiyqä huiki, ämaqä quuvqä maeqiyqä hņque ämuanäņi, iqu sitänä äpmaka wätätņqänä äwinyänqe, si iqueni, mävämeqä pa isņqe. ¹⁴ Nyi kukņuä iinġi, tiinġinġa etqä. Ämaqä quuvqä maeqiyqä hņqu, apäkä quuvqä heqiyqä hui ämeņqe, qeyaqu naqä-hņqunä etanġiyitani, Goti Hanjuwä Iqu qokä iquenyqe, “Nqeqä” ätätä, “Jänänänġueqä” kņuä vätänä. Asä iinġi, apäkä quuvqä maeqiyqä hui, qokä quuvqä heqiyqä hņqutä äpmeņqe, qeyaqu naqä-hņqunä etanġiyitani, Goti Iqu apäkä iinyqe, “Nqeqä” ätätä, “Jänänänġiyqä” kņuä vätänä. Kukņuä iinġi, naqä-qakuä hma eņqe, iuaquiyqä ymeqä iuņqe, Goti Hanjuwä Iqu, “Nqeqä” kņuä mäwqä itä, kiyä matqä etanġä qunänä. Inġaqe kandä känatä, Goti Iqueqä hiätanġiyitani, ymeqä-pqe Iqueqä inä hiätanġä, Iqu isuaunġi anġuanä inä ämitqauä. ¹⁵⁻¹⁶ Quuvqä maeqiyqä qokiqunäqe, apäkiņäqe, äwätņqä imäkņgqe, a makiqätqä ma, hiņuinä qunowqati. Quuvqä heqiyqä qokiqunäqe, apäkiņäqe, suqä iinġa imäkqe, pmua ma, qäyä imäkä. Apäkä quuvqä heqiyqä iiki, tqä qokique yätamakqä äwiņi, iqu-pqe qui mimäkņqänġqä quuvqä heqiyäniqi? Suqä asä iinġi, qokä quuvqä heqiyqä hņquki, tqä apäkiņi yätamakqä äwiņi, ii-pqe qui mimäkņqänġqä quuvqä heqiyäniqi? Inġa etanġqä duņi, Goti Hanjuwä Iqu he ämaqä huizi iquatä, äwqä hanuä imbu pmeqänqe, tääqä ae äyä etätmakqe.

Goti Iqu si äänä pmatņinġä äwinyänġä du, qeiqi pmatņqenġä

¹⁷ Ne ämaqä hņqunä-hņqunäņi, Goti Hanjuwä Iqu quamä äänä pmeqänqe, nenyqä atäunüä itä tääqä änatätmakqä sätäti, iunä äpmaka uwquatuņquänänġi. Nyi ämaqä Jisasi Iqueä yoqenġä aquvä äqänätqänuwä eeqänänġä im-imņi, suqä ique a yänänäqņqä qätätņqä äväkitņqe. ¹⁸ Inġi, ämaqä iqueqä huiwi häuä ae äktäunġä hņqu, Goti Iqu tääqä tuätumeqanġi, Iqueqänä hiätņqä äpkqä etanġutqe, yunġuä äwiņqä iuņqä tņänġä mimäkqä, ii pmetätņqe. Itanġa ämaqä iqueqä huiwi häuä maktäunġä hņqu, Goti Iqu tääqä tuätumeqanġi, iqueqänä hiätņqä äpkqä etanġutqe, iqueqä huiwi häuä maktäunġänġä, ii pmetätņqe. ¹⁹ Suqä huiwä häuä ktäunġä iqtä, häuä maktäunġä iqtänġi, Goti Iqueä hiņuä iqinġi, ii nätmatqä hiņġinġe. Inġaqe nätmatqä naqä-qakui, ii Goti Iqueqä suqä eeqänänġä iuņi qänaknä iqeyi. ²⁰ Qänġanäņi ne quami äänä pmetanġqunġa, Goti Iqu tääqä änatätmakqä iuņi, mävämeqä, äpakä pmetatuņque. ²¹⁻²² Hņquki si hņqueqä wäunüä-wiyqä hiņġinġä pmetanġnä, Naqä Jisasi Iqu tääqä äktätmakqä iquki, si suqä quvqä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä, Naqä Iqueqänä äpmeņnä. Asä iinġi, hņquki si hņqueqä yäpä iqi mäpmeqä etanġnä, Naqä Iqu tääqä äktätmakqä iquki, si Kraisi Iqueqä wäunüä-wiyqä hiņġinġä-quki äpmeņnä. Iinġinġe Goti Iqu tääqä maetätmeqänġanġi, hņqueqä wäunüä-wiyqä hiņġinġä äpmamiņuwä iquenä, e äpmamiņuwinġe, kņuä mequtqä ipu, äwäwa miqä pambu. Inġaqe hiqä ämeyqä iqueqä yäpä iqisa vämeqänġä huänġä hiņuä äqunäpiyi, iqueni ävämapņqe. ²³ Tiinġa eä. Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Ique zä-huätatä duņqä ändowatätäqeta, mbqä naqänänġä eņqä-panġi, Iqueqänä hipņqänä ae äyä eyätmakqe. Itanġi wäunüä-wiyqä hiņġinġä iqua, ämaqä hņqueqä kukņuä dunä qänaknä itqänuwä-pa, he-pqe iinġa miqä pambu. ²⁴ Nqä nyämaqäüä, Goti Iqu tääqä änatätmakqänġa, ne äänä äpmamiņquä iuņi, mävämeqä, Goti Iqtä iqi äpakä pmetatuņquänänġi.

Qokä-apäkä mämanġä iuņqä

²⁵ He nyi apäkä hitqä tuwaknä ae ämñqä iuaunqä yatñqä änyikuwinqä awä hetmqñqe, nyi Goti Naqä Iqueqä kukñuä-suqä hñqu ämamä, iuta äkitqäumä etmqä ma. Tiinänñi. Goti Iqu nyinqä qeqä wimängangqetani, kukñuä naqä-qakuinä tqä-qunä eämä, nyaqä kñuä indqänqä iutanä etmqe. ²⁶ Hanä-iqä aanä naqänänñä tänga ätimäuqä tä, äpakä witäninqä ätimäuqi. Iinñqe, nyaqä kñui, he quamä heqä tänga äpmeñuwä iunñi, yänänäqñqä ii pmetpñqä änyinñi. ²⁷ Si apäkä-tänjukui eenñi, huätä dowattñqä kñuä mindqänqä pa. Itanga si apäkä maeqä yawiqä-quki eenñi, apäkänqä qävqä miqä pa. ²⁸ Inñi qäyä etangqä-qe, si yawiqä äwänñita apäkä ämanñi, ii si suqä quvqä mimäkqä inyä. Asä apäkä hitqä tuwaknä ae ämñqä hui qokä ämuangqe, ii-pqe, suqä quvqä mimäkqä iqi. Iinñä ämanäpiyä iutanñi, quwqä quamä pmeqä iunñi, hanä-iqä naqänänñä meqäpnä. Ii nyi he hanä-iqä hemeqänqe, manyingangñi etqä.

²⁹ Nyämaqäüä, ne qua täu äpakänä mäpmeqänänñä etangñi, iinñqä etqä. Hiunñi iinñä ipinñi, he äänä äpmeñuwinñe, kñuä mindqänqä iqäpñqe. Inñi, ämaqä apäkä-tänñä ae eänuwä iquenä, apäkä maeqä enqä-pa pmetpñqe. ³⁰ Asä iinñi, ämaqä huäqä-hunqä ämepu kñuä äqiyätqänuwä iquenä, yenñuä äpmeñuwenä pmetpñqe. Asä iinñi, ämaqä yeeqänä ipu äpmeñuwä iquenä, iinñi miqä itqänñuwenä pmetpñqe. Itanga ii enqä-panñä asä iinñi, ämaqä nätmätqä mbqä kuapä itqänñuwä iquenä, iinñi maequenä pmetpñqe. ³¹ Ii enqä-panñi, tiinñä-pqe inänñi. Ämaqä wäunñuä naqä-naqä qua täutanñä iu imäkätqänuwä iquenä, iinñi nätmätqä wänqänänñäpu enqä-panñä qunñpñqe. Qua tqutä kiqä nätmätqä haqeqi äwinqetänñi, hea quäuqä maeqänñga qui imäknätñqä etangñi, iquauñqe kñuä pkäpkä mindqänqä pambu.

³² Mä he äwäwa kuapänä iqänqe, manyinñqi. Ämaqä yawiqä äwiqä iqu, Naqä Iquenñi aquvänä iwimäkquätñqä, kñui iqueqä wäunñuinñänä indqänqä-qu eä. ³³ Inäqe ämaqä apäkä-tänñä-qu, iqueqä apäkinñi yeeqä iwimäkquätñqä iinñqe, nätmätqä qua täunñinñqä kñuä kuapänä indqänñgonä. ³⁴ Iqu iinñä imäkätñqe, kñuä heuänñqä ämenñi. Tiinñä-pqä inänñi. Apäkä, qokä maeqä iuatä, apäkä hitqä iuatä, “Nyi nqä-näuänñi, Goti Iqueqä huiqä iqi hämänänä äwinyätmä, nqä huiwiqutä, quuvqetänñi ikikinyänñä enyqä” kñuä ämepu, kñui Naqä Iqueqä wäunñuinñänä indqänqä iuayñi. Inäqe apäkä qokä-tänñi, suqä iinñi miqä itä, iiyqä qokiquenñi, yeeqä iwimäkquätñqä, nätmätqä qua täunñinñqä kñuä kuapänä indqänñguanä. ³⁵ Nyi suqä ii etqä iunñi, he pmua memäkqä itmä, yätamäkqä heyqanñgundi quami änguanñänñä pmapnä. Tiinñinñqä etqä. He kñuä heuänñqä mämeqä ipu, suqä jänänänñä Naqä Iqu äwinyänñqä iunä imäkäpu, Iqueqä wäunñuinä imäkqänñqeyi.

³⁶ Ämaqä hesanñä hñqu, kiqä apäkä hitqenñi, qokä mapñqä ataunñä ae epqä du, yänñä ämiqänätä ämimitätqe, iqisa qoyanñä iwänñganñga ‘qokiqu yqä ämenä’ kñuä ävätqe, iqueqä äwinñqä iunä imäkätä, meqinñi ävquatäwatqanñgi qokiqutä ämanñiyi, kaniqu suqä quvqä maeqä-quvi. ³⁷ Inäqe ämaqä hesanñä hñqu, kiqä äwqe yänänäqñqä imäknä, kiqä äwinñqä dunä imäkmätä iqanñggänñga, ämaqä hui, “Iinñä-iinñä imäkiyä” ätuäpu jän-jänä mäutqñqä, kiqä-kiuä, “Nyi iinñi imäkmä, ä mimäkqä imä” kñuä indqänñggä iunñi, “Nyi iinñi yqänä ämiqämä” kñuä indqänñggqe, ii suqä ängui. ³⁸ Iinñä etangñi, ämaqä hñqu kiqä apäkä hitqä iinñi qokä ävqäqe, ii suqä ängui äyuä. Inäqe ämaqä hñqu apäkä hitqä iinñi qokä mäwqä iqe, iqu suqä änguanñänñinä imäkqi.

³⁹ Itanga apäkä huiyqä qokiqu mapäkonñqä, hänñä yqänä pmetanñgutqe, apäki iqutä guä yqänä äqiyäunä pmetätñqe. I etangñi iiyqä qokiqu pizqä etanñgutqe, ii iqutä yqänä mäpmeqä eä, kiqäqi ätqäüä. Iinñä ätqäüqetänñi, “Qokä änyänñä ämuanmä” kñuä indqänñätäqe, ii ämuanätñqe. Mä ämaqä hinñinñqä hñque muämuanñqä yätñqe. Ämaqä, Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätanñggä hñque, muanätñqe. ⁴⁰ Ämanñqä iinñinñqe, nyi nqä-näuänñi, kñuä tiinñä änyiyqi. “Ii ängua etangqä-qe, itanga ii qokä anñgumä muämuanñqä, qanyä yawiqi äpmeñqe, ämäwqätäunñqiyä.”

Nyi kuknuä eeqänänjä ii ätqapqä iunqce, “Goti Hanjuwä Iqueqä Quuvqä Iqu, nyitä anä pmetanji, kuknuä eeqäpnänji, awä äyä ätqänä” kjuä indqänjä.

8

Nanjuä, qu goti quanjä iquaunqä hiqäva imäkquwi, änatunquäta?

¹ Ämaqe, nanui goti quanjä iquaunqä hiqäva ae äqäpqa iuta äma äpäpu änatqänjuwinqä, he yatnqä äqiyäpu äväwqatquwi, iinqe nyaqä kimanji, tiinji. Ne näqncce, “Ämaqä eeqäpnänji näqncqä-tänänänjä äpmakäwänjunä.” Kuknuä iinji, naqä-qakuä ätätqänjuwä-qe, näqncqenänji, ii suqä wopqä iqä iqu, yändi-yändi äpeyätqäüä. Inäqce suqä ämaqenqä äwinqä iqu, ii Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquaunji, yänänäqncqä iwimäkätqäüä. ² Ämaqä hnqu, “Nyi näqncqä-tänjunqä” kjuä indqänätncqä-qe, iqueqä näqncce, homä yqänänji. ³ Inäqce ämaqä, Goti Iquenyqä äwinyätncqä iqu, ämaqä iquenyqce, Goti Iqu näqncqä eä.

⁴ Nanjuä goti quanjä iquaunqä hiqäva ae äqäpqa iutanä ämepu änatqänjuwinqce, tiinji. Goti quanjä iquaunqce, ne tiinjqä näqncce. Ii ämaqe quwqä hipaitä imäkqä eä, naqä-qakuä maetqce. Goti hnqua-hnqua inä ma, Kiuänänjä Iqu Qäqunänji. ⁵⁻⁶ Naqä-qakui, ämaqe nätmatqä huiunqce, pmua enqä-panä äqunäpu, “Ii goti-quaecqä” ätäpu, “Naqä-quaecqä” ätätqänjä. Inji goti iinjä iqua, qäukuä haqä yätunä-qe, ä qua täunä-qe äpmetpi, mäpmeqä itpi? Mä neñi, neqä Goti, hnqunänji. Iqu neqä Apiqu eä, nätmatqä eeqänänji äyä imäkkqce. Itanga Ique yeeqä iwimäkatunqce, ne hänä sä äpmeñu. Itanga, “naqe” ii nätmatqä hui-hui maetqce, Jisasi Kraisi Iqunänji. Ique Qäquesanji, nätmatqä eeqänänjä äyä ätimäuce. Ga Iquesanji, ne hänä sä äpmeñu.

⁷ Inäqce ämaqä hui, nätmatqä naqä-qakuä iinjqce, maqncqä yasämänä enä. Ämaqä iinji kinjanänji, goti quanjä iquaunqä quuvqä eqiyäpu äpmaminjuwi. Inji tänqanji, nanjuä goti quanjä iquaunqä hiqäva imäkqanquwitanji ämepu änäpiyänqanji, iquauqä kjuä ängui änä maeqä etanji, “Tä ne suqä quvqä imäkqunä” kjuä ävätqäüä. ⁸ Tiinji maeqä eä. Ymisanä iqu, Goti Hanjuwä Iqu nesä äpakä pmetätncqä dinqce, minetmeqä yänä. Buayä iinjä pmua imäknätqänjuwä iquaunji, Goti Iqu, iinjä imäkqanquwinqce, mäñdi makittqiyqä yänä. Itanga buayä iinjä änatqänjuwä iquaunji, Goti Iqu, iinjä imäkqanquwinqce, haqecqä mämuämäuce yänä.

⁹ Suqenqä iwäsäuceqncqce näqncqätänjä iquenä, he buayä iinjä änganquwanqanji, ämaqä kjuä iqä yänänäqncqä maeqä iquaunji, qui iwimäkqänqä änguanä mimbu. ¹⁰ Itanga ämaqä quwqä kjuä indqänqce yänänäqncqä mämeqä eänjuwä hnqua, he ämaqä näqncqä-tänjä iquenä, goti quanjä iquaunqä anä aquväqncqce äpaquväpu ymisanä ängmanätqätanqä hinuä eqänänjuwi, iqua-pqce ymisanä asä inä bnqä dinqä iquauqä äwinqä iunji, he äwivauqumuatqä. ¹¹ Inji he heqä heyämaqä, Kraisi Iqu ii qäquaunqä äpakonqä iquaunji, heqä kjuä, “Ymisanä eeqänänji, änmqänänjqä” indqänqä iutanji, iquau yuuwä wutäupnä. ¹² He hiqä heyämaqä, kjuä indqänqä yänänäqncqä maeqä iquau, suqä quvqä i iwitquequwi, ii he iquaunä miwitqueqä iqä, Kraisi Ique-pqä inäyi. ¹³ Inji nyi ymisanä gangundqetanji, nqä nyämaqä iqua-pqce inä imäkäpu, suqä quvqä imäkpqä etanqutqce, nyi nanui anqumñi manqä imqä pmua imäknmä. Mä nyi mñä quapi äwitmä, iquau suqä quvqä mäwiycqänqä.

9

Poli iqu, iqueqä wäunuä iutanä kimanji mämeqä ikqenqä

¹ He hinuä qumbu. Nyi nqä änyinqä iunji, nätmatqä eeqänänjä nyi imäkmqce, hoptäwä manyiyqä ipnä. Jisasi Iqu, nyi kuknuä awä tmqä äñandowatkqä iqunji. Ga nyi neqä Naqä Jisasi Iqunji hinuä äqunänqä iqunji. He Iquenyqä quuvqä

eqiyquwi, ii nyi Iqueqä wäunui ämeqä imäkätqätangqä, iutanjqä. ² He quuvqä heqiyqä ae äpmenjuwä iutani, nyinyqe, “Naqä Iqu iqueni, kuknuä awä tuäkiqñqä ändowatkqeqä,” näqñqä mapnä. Iutani, ämaqä hui nyinqe, “Jisasi Iqu ique kuknuä awä tuäkiqñqä mändowatqä iqueqä” kñuä qäyä indqänätqätanguwä-qe, he nyinyqe, näqñqä naqä-qakuänä enä.

³ Ämaqe nyinyqä, “Iqu kuknuä awä tuäkiqangqetani, mbqä kimanji mämeqä yänqiyä” ätäpu änyiwäsäutqätanguwä iquauni, ñqä-näuä yätamäqä änyätmä, kimanji tiinjä ätuätqänä. ⁴ Hñqueye wäunuä imäkenqe, buayitä eqetäni mäyätapqänqätanä? ⁵ Ye apäkä quuvqä heqiyqä ämeta, qañä anä mätuma mikiqänqätanä? Kuknuä awä tuäkiqñqä ändowatkqä huiziquatä, Naqä Iqueqä känggukuatä, itanga Pitä iqutä, iquanä iinjä imäqäpñqäta? Huiziquve hmanda? ⁶ Ä nyitä Banäpasi iqutä yenyä, yeqä quamä pmeqeunqä wäunui, yeqä-yeuänä yenqe, inji änäñqänqe? Ii qäyunä hmanji. Huiziquatä, yesä, eequne asänä ikiqänqe.

⁷ Ämaqä mäkä iqetanjä hñqu iqueqä quamä pmeqä iunji, kiqä-kiuä yätamäqä nyätñqe, hma eä. Ämaqä hñqu ymisanjä vowä äqutätqe, yäuä ae etangani, ämetä änanä. Itanga ämaqä sipsipqä-miqä hñqu, sipsipqä iquauä anui, änanä. ⁸ Nyi kuknuä iinjä etqenqe, “Iqu ämaqeunqä kñuä indqänqeuta ämetä änatqiyä” kñuä maiyqä ma eä. Kuknuä-suqeunji, kuknuä asiqu tätangi etqä. ⁹ Mosisi iqueqä kuknuä-suqä bukä iunji, tuwanui tii äqänä. “*Bulumäkai, kuä-witqä wäunui yätamäqä eyqangani, uwqe manqä yätñqe, hinguä mäyeqä pambiyä.*”^{*} Kuknuä tqu, Goti Hanjuwä Iqu bulumäka iquaunqänä kñuä indqänätä ätkqäta, ä sunqä ätkqe? ¹⁰ Kuknuä iinjä, Iqu ne ämaqä-qunenyqä indqänätä ätkqe. Auä, Iqu nenyqä ätkqe, suqä tiinjiqu timäutñqä iutayi. Ämaqä wäunuänqä qua ptqä iqutä, itanga ämaqä kuä-witqä pa täkqä iqutä iquaqu, ymisani iuta mayinqä diñqe, wäunuä imäkätqäninyä. ¹¹ Inji ye nätmätqä Dñä Ängüä Iquesani, piikä enqä-ma, heyaqä awä iqi vowä ämeäqe, ämeqeä-panji, yeyaqä huiwä dunä yätamäqenqä yätapqä-pqe, ii qäyunä hmanda? ¹² Itanga ämaqä huizi he yätamäqä eyäpiyita, heyaqä nätmätqe metauqangpqe, inji ye iquauni, ämawqätäuta haqä yändi metauenyä.

Hesani ye nätmätqä iinjä ämeqä etangqä-qe, mämeqä itqänqee. Ämaqe, Kraisi Iqueqä kuknuä ängüä we-hunqä-tänjñqe quuvqä maeqiyqänqe mäyenqä iqangqetani, ye pmua imäknäta, hanjä-iqä kuapanä ämayäkitqänqee. ¹³ Tiinjñqe, he näqñqä äyuwä. Ämaqä hiqäva-imäqä anä yäpä ingisa wäunuä imäkätqänjuwä iqua, qu ymisani, anä iquesani ämepu änatqänä. Asä iinjä, ämaqä wäunui hiqäva-qäyqä ttawä iu itqänjuwä iqua, nanui qokä-apäki äma äppqe, hui iqua ämepu änatqänä. ¹⁴ Iinjñqe, Naqä Iqu kuknuä tii ae ätkqä äyuwä. “Ämaqä kuknuä ängüä we-hunqä-tänji awä ätätqänjuwä iqua, iquauqä huiwä yätamäqänqä, ämaqä kuknuä ique ämetqänjuwä iquauta meqänqeqä.” ¹⁵ Naqä Iqu suqä iinjä imäqänqeqä ätkqä-qenäqe, nyi ñqä-näuäni hesani mämeqä itñqe. Ämaqä hñqu suqä nyi yeeqä itmä, ñqä yoqe haqeu ämamänätñqä iunji huätä mamäuqänqe manyingangqä-qe, nyiganä päkonqe ängüä eä. Inji nyi henyqä tuwanuä tä äqiyqä iunji, “Qu tängani, nyi yätamäqä iinjä nyiyqänqeqä” kñuä nyiyqanji, maqiyqä iqä. Oee. ¹⁶ Nyi kuknuä ängüä we-hunqä-tänjä ique awä ätätmitani, ñqä yoqe haqeuñi, mämamäunqä iqämä. Nyi wäunuä ique imäqänqä, Naqä Iqu ändapkqä-qae, mäwquatämäuqä imä. Inji nyi wäunuä iqueni mimäqä imqe, nyi ängüä tiinjä mäpmeqä itmä. ¹⁷ Nyi ñqä änyinqä duta wäunuä tä imäkmqä etangutqe, kimanji ängui ämamqänä. Itanga nyi qänakñi, wäunuinqä manyinqä iqangutqä-qe, Naqä Iqu Kiqä-kiuä ändapkqä enqe, nyi wäunuä iinjä ique yqänänä-tänjunä eämä, imäqä umqänä. ¹⁸ Itangi nyi wäunuä ique imäkätñqä diñqe, kimanji äkitani mamniqe? Nyi wäunuä iinjä itmä,

* 9:9 Kuknuä-suqä 25:4

iutaŋi mbqā nātmatqā isuanā māmeqā itmā-qe, yeeqenā itmā, āmaqeunji kukŋuinā awā äyā ätuätqāŋā. Yeeqā inqā ii ämetŋqe, ii ŋqā kimaŋiyi.

¹⁹ Nyi āmaqā hŋqueqā wāuŋuā-wiyqā hingŋinqā-qunā ma, āmaqā hŋqu hoptāwā nyātŋqe, hmanji. Ināqe āmaqā hatŋā, Jisasi Iqu-tāŋā qāqiqi ätuma pmqe, nyi ŋqā-nāuā imākŋnātmā, āmaqā eeqānāŋā iuqā wāuŋuā-wiyqā hingŋinqā-qunā emqā imākŋŋqe. ²⁰⁻²¹ Kukŋuā-suqā Goti Hanjuwā Iqu, Israitqā iquau äwikqā iuŋi, nyi ŋqā-nāuāŋi yāpā iqi miqā itŋqe. Ii Nyi iqueni ävquatāmāuqāŋqā ma. Nyi Kraisi Iqueā suqā iunā yāpā iqi äpmamā, qānāknāŋi, iu itŋqe. Itanŋa nyi Israitqā iquatā anā äpmamāŋŋani, ānaunji suqā qu itqātāŋuwā iu yāpā iqi itŋqā-panā-qunā eāmā, iquau itmamqā diŋqe, anā äpmetŋqe. Ināqe āmaqā huizi suqā iinji maeqā etanŋuwā iquatā äpmamāŋŋani, nyi āmaqā suqenqā maŋŋqā-quvqā matmā, iquau itmamqā diŋqā imākātŋqe. ²² Itanŋa āmaqā quwqā quuvqā heqiyqe yāŋānāqŋqā maetanŋqā duni, nyi qu enqā-pa asānāŋā imākŋnātmā, itmamqā diŋqā itŋqe. Suqā iinji, nyi āmaqā äki-äkitaŋā äpmeŋuwā iuŋi, suqā qu imākātqātāŋuwā-pa imākātŋmā, qu qui mimākŋqā ipu, hāŋā pmeŋŋqe, yāŋā äqānātŋqe. ²³ Nyi wāuŋuā eeqānāŋi, e imākātŋqe, ii kukŋuā äŋguā we-huŋqā-tāŋā iquesa itmā imākātqāŋā. Ii qutā nyitāŋi, iquesa äŋguā pmetuŋqueyi.

²⁴ Hāŋā qanā tnāŋā iuŋi, āmaqā hŋqua qanā tnāŋā äwāpiyā-qe, nātmatqā, āmaqā hiŋuiqā timäutqā iquenyqā nāŋi epqe, hŋqunā hiŋuiqā ätimäutā ämenā. He iinqe, nāqŋqā-qae, he-pqe nātmatqā iinji, inā maŋŋqānā yāŋā qāŋŋanŋpu. ²⁵ Āmaqā hāŋā huitāŋā-huitāŋā itqāŋuwā iqua, qu kiqā suqā iuŋi qānāknā ipu, yāŋā qāŋŋpnā. Nātmatqā hāŋā iu hiŋuiqā e ätimäupiyā iuta āmapqe, ii qui imākŋnāniqe. Ināqe nātmatqā äŋguā, ne nāŋi metuŋquenqā kŋuā indqānatuŋquā ii, qui mimākŋqā yāniqe. ²⁶ I etanŋi nyi qanā tnāŋi, hiŋgi uwqāmāqā miqā itqāŋā. Āmaqā hŋqu nātmatqā hmbinyqā, ipu metŋqā kŋuā indqānātā imākātŋqā-pa, imākātqāŋā. Tiinŋinqā hmanji. Āmaqā hāŋiu mākā-iqā hŋqu huiziquenqā hipae, squnji yuŋuinā ämeqāqā-panā iinŋinqā miqā itqāŋā. ²⁷ Nyi ŋqā huiwā iqueni, iqu nyaqā änyinŋā iuŋi, qānāknā nyātŋqā diŋqā ptqā hāmānā äpāsātqāŋā. Nyi iinji mimākqā itmā, kukŋuā awi, āmaqā huizi dunā ätumuitmqe, mā nyi nātmatqā äŋguā nāŋi äwiŋqā di māmeqāŋqā.

10

Israitqā iquauqā kaqā-kawāka quvqā imākmiŋuwā-pa, mimākqāŋqā

¹ Nyāmaqāuā, neqā atqā-awākiqwa Mosisi iqueqā ämiqā yāpā iqi pmetanŋuwāŋga, nātmatqā äwimakŋenqā kŋuā indqāmbŋqā änyinŋi. Tiinji. Qu eeqānā qaquvqā Goti Hanjuwā Iqu huāŋqā motquetŋqānā haqeqā ekqā ique yāpā iqi äwāpu,* Eqā-pŋā Hāŋesqā ique qāyakāmā ikuwi.† ² Ga, qu eeqānā Mosisi iqueā yāpā iqi iqāpŋqā diŋqā, qaquvqā iquesatā, eqā iquesatā, asŋā ämakuwi. ³⁻⁴ Inŋani qu eeqānā ymisaŋā asitā,‡ eqā asitāŋi,§ Dŋā Äŋguā Iqu vqanŋi äŋguwi. Eqā i äŋguwi, ii Dŋā Äŋguā Iqueqā hikā qutā qanā anā äumiŋuwā iquesanji. Hikā iqu, ii Kraisi Iquvi. ⁵ Qu eeqānāŋā asānā i meqanŋuwā-qe, Goti Iqu kuapānāŋā iuŋqe, yeeqā miqā iqanŋi, pizqā äpākonāpu, quwqā huiwi, qua avāqŋqe im-imā äwokäumiŋqe.

⁶ Nyi nātmatqā iinŋqā awā etqe, ii ktqā naqā-qakuā ämānātqe. Mā ne iinqe kŋuā indqānātānā, qu nātmatqā quvqe, äŋguānāŋā witaŋgi äqunāpu, äwqā äwivauqanŋi imākmiŋuwā-pani, ne-pqā iuŋi mimākqāŋqe. ⁷ Itanŋi he goti quanŋā iquauŋqe, Israitqā hŋqua qonā äwoktäumiŋuwā-pani, he-pqe iinji mimākqā iqāpŋqe. Iinā imākmiŋuwiŋqe, Goti Iqueqā bukā iuŋi, tuwanuā tii äqānā, “*Āmaqe qu ymisaŋitā,*

* **10:1** Anŋumä Itmakqā 13:21 † **10:1** Anŋumä Itmakqā 14:22 ‡ **10:3-4** Anŋumä Itmakqā 16:4, 35 § **10:3-4** Anŋumä Itmakqā 17:6; A Täuqā 20:11

*eqetā, hñqā quamā äpmakuwi. Ae ämbiyitani, yeewā quvqe ipñqā ävaukuwiqā.”**
 8 Itanğa ne huiwā yanā hñgi inqā, Israitqā hñqua imäkkuwā-panjā iñji, mimäkkqā ma iquanā. Suqā quvqā iñjā imäkkqanğuwänğa, hiunji hñqueni, qutanji 23,000 pizqā äpäkonğuwı.† 9 Itanğa ne Kraisi neqā Naqā Iqueni, Israitqā hñqua yamwiqā äwıkuwā-panji, mävwā iquatuñque. Qu iñjā iqanğuwänğa, qämäkiqua pizqā äyā äpäkkuwı.‡ 10 Anğumñi, he Israitqā hñqua, manjā kuapā ätuwänminjuwā-panji, matqā iqäpnqe. Qunji, enätqā ämaqā qui imäkkqā iqu, pizqā äpäkkqe.§

11 Nätmatqā qu e äwımakqe, ii ämaqā huizi di, iu hiñuā quñğpnqenqā ktqā naqā-qakuiyi. Ämaqā, Goti Iqueqā bukā iu nätmatqā iñqā äqäkuwi, ii ne ämaqā qua tqu qui imäknätñqā itqätanğqeu äpmeñquā iqune, suqā asā ique nemeqenqā kñuā indqänğuatunquänäyi. 12 Inji ämaqā hñkuki, “Nyi pämä yänänäqñqänänjā tā qe ätqäuänänä” kñuā indqänätqänjā etanğutqe, mä quanjā mapäknqā isñqe anğuanä mindñqe. 13 Yamwiqā he ae emetñqe, ii ämaqā huizi iquau-pqā äwımetñqā-panjā asänänjiyi. Goti Hanjuwā Iqu Iqueqā kukñuā ätätqā iunji, imäkkqā-qu eäqätanji, yamwiqā iqā hñqu he ämeñğuatätñqenqe, hiñuinä mäquñquā yänä. Inäqe yamwiqā iqā iqu inä emeqä-qe, he yänänäqñqā äpakänä tqäutpnqänä, Iqu hänaqā emeyänä.

Suqā goti quanğā iquauñqā qonjā woktäuqenqā

14 Iñññqe, ñqā nyämaqā nyi kiñjā änyinätñqā iquenä, he suqā goti quanğā iquauñqā qonjā woktäuqe, wımasıyqäpnqā etqā. 15 Nyi he ämaqā kñuā iqā anğuanänjā-tänğuenä etanğā eqänätmä etqā. Inji hiqā-hiuā nyaqā kukñui iwäsäupñqe. 16 Eqä-häkä Jisasi Iqu ämetä, “änğuiqā” ätkqā iquenyqe, ne Goti Iqueni, “änğuiqā” ätuätqänju. Ne häkä iquesa anğquänğani, Kraisi Iqueqā häneqetä naqā-hñqunänqā aquvä ämänaqiyqi. Itanğa bretqā ne äkutätunque, Kraisi Iqueqā huiwitä naqā-hñqunänqā aquvä ämänaqiyqi. 17 Bretqe, hñqunä etanği, ga ne kuapänänjā iqune, buayä iquenyä änätunquā etanği, ne qokä-apäkä iqune, huiwi naqā-hñqunä äyā änyänju.

18 He Israitqā iquauñqā kñuā indqämbu. Qu nanui hiqäva imäkäpiyā iuta ämepu änäpiyänğani, quwqā-quwā hiqäva-imäkkqā iquatä naqā-hñqunä epu, Goti Hanjuwā Ique qonjā äwoktäutqänjuwi. 19 Nyi kukñuā ii ätqā tqesani, goti quanğā iquauñqätä, ä ymisanjā iquauñqā hiqäva imäkätqänjuwiñqätänji, iqua nätmatqā naqā-qakuiqā etqenä ätqā? Oee. 20 Nyi tiñjā ätqā. “Nätmatqā ämaqā quuvqā maeqiyqā iqua hiqäva äqiyquwi, ii qu Goti Iquenyqā maqiyqā ipu, dnjā quvqā iquauñqā äqiyqäuä.” Itanğa, nyi “He dnjā quvqā iquatä anä iqänqe, manyinğā yänqiyä” ätätmä etqā. 21 He eqä-häki, Naqā Iqueqetä, dnjā quvqā iquauqetänji, du-bu manäkiqā ipnä. Tiñjā-pqe inä eä. He Naqā Iqueqā hiqäva-imäkkqā ttawä iutä, dnjā quvqā iquauqā iutänji, du-bu mäpmayäkiqā ipnä. 22 Inji ne suqā iñjā imäkatque, Naqā Iqu nenyqe, “He Nqänänğuenjçqā” ätätqä-qe, ne Ique äwqā quvqā nyuewiyyuanä. Ii quvqe. Neyaqa yänänäqñqe, Iqueqe mämwqätäuqā eä.

Suqā, Goti Iqueqā yoqe, haqeqā mamäupñqā imäkkqenqā

23 Ämaqā hui, “Ne nätmatqā eeqäpnänji imäkkqe, pmua ma, anğua imäkätqänjunä” ätätqänjā. Inäqe, hui yätamäkkqā anğua neyqe, ä hui yätamäkkqā mäneyqe. Itanğa hui, ämaqā huiunji, yänänäqñqā tqäupñqe, yätamäkkqā mävwā yänä. 24 Ämaqā hñqu yätamäkkqe, kiqā-kiuanä minğā yätñqā itä, ämaqā hñque-pqā inä vquätñqänänji. 25-26 Apqā Bukä iunji, kukñui tiñjā äqänä. “*Qua iqtä, itanğa nätmatqā eeqänänjā iu äwiñqe, ii Naqā Iqueqänänjçqā.*”* Inji, nanuä mbqänqā imäkkqanğuwı, he kñuä

* 10:7 Anğumä Itmakqā 32:6 † 10:8 A Täuqā 25:1-9 ‡ 10:9 A Täuqā 21:4-9 § 10:10 A Täuqā 16:41-50

* 10:25-26 Apqā Bukä 24:1; 50:12; 89:11

kuapänä eyqanğuti yatıqä miqä, hiñgi mbqä ipu bıñqe. ²⁷ Tiinjä-pqe inänji. Ämaqä quuvqä maeciıyqä hıñqu, buayä anä bıñqä tääqä etätmeqanğı upıñqä ipiıyi, kñuä kuapänä indqänäpu yatıqä miqä, qanyä qeiqi äpmewäpu, buayä iqu äänä-äänä etapqe, qanyä bıñqe. ²⁸ İnjäqe ämaqä hıñqu, “Nanüä tä, goti qunğä iquauñqä hiqäva ae äqäyquwiqä” etätqe, he ämaqä iqu iinjä etätqenqätä, suqä quvqä imäkqenqä äwäwa iqenqätä, kñuä indqänäpu, nanıui manğä ipıñqe. ²⁹ Nyi kukñui, “Suqä quvqä imäkqanğä äwäwa iqä iinjä” etqe, ii he hiqä-hiuä äwäwa iqä diñqä kñuä ämamä matqä iqä. Ämaqä iinjä etätqä iqu, henyqä, “Iqua suqä quvqä imäkqäuä” kñuä vqä iinjä etqä. İi tiinji. Nyi nätmatqä eeqäpnäñi hiñgi imäkmqä etanğqetani, ämaqä huiziqu kñuä pkäpkä indqänätä, nyaqä kñuä indqanğqeuñi manğunmäkqä yänä. İnjäqe nyi iquenqä kñuä indqänämitanı, nanüä iinjä pmua imäknmä. ³⁰ İtanğa nyi buayä nmqä itmä, Goti Ique, “anğuiqä” tqunğundqe, ämaqä hıñqu, buayä iquenyqe, “Iqu quvqä imäkätä anğiyä-qe” mandqä yänä.

³¹ İiñqe tiinji. He buayä eqä änäpiyänğa, ä nätmatqä äki-äkitanı imäkäpiyä iunı, hesä, huiziqua-pqetä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä mamäupıñqä imäkqäpnqe. ³² Nyi imäkätıñqä-pa, he ämaqä İsraitqä iquauñä-qe, Grikä iquauñä-qe, ä Goti Iqueqä ämaqä iquauñä-qe, hanjä-iqä ämepu äwäwa iqä diñqä miwimäkqanğqe. ³³ Nğä-näuäñi, Goti Hanjuwä Iqu, qu hanjä iqumuatätıñqä diñqe, nyi wäunıui yätamäkqe, nğä-näuä iñgmqä iunğänä miqä, qu-pqä inä wimqä imäkätıñqe. İiñiñqe, nyi suqä anğuanäñi, ämaqä eeqänä äwinyätıñqä iunğänä imäkätıñqe.

11

¹ Nyi suqä Kraisi Iqu imäkätıñqä iunı qänaknä itmä imäkätqänä. Ga he-pqe nyi imäkätqätanğqä iunı, qänaknä inä nyiyäpu imäkqäpnqe.

Suqä, Goti Iqueqä yoqenğä aquvä qıñqenğä (11:2-14:40)

Suqä, nyuänğä huäqä huätıñqenğä

² He hea ique-iqenı, nyinyqä kñuä äpakänä indqänäpu, itanğa nyi kukñui ämetmä näqıñqä etapätıñqä iunı qänaknä iqanğuwıñqe, nyi heyaqä yoqe, haqeqä ämatnämäutqänä.

³ İtanğa nyi he tiinjıñqä näqıñqä mapıñqä änyıñgi. Qokä eeqänänğä iquauqä nyuänı, Kraisi Iquvi. İtanğa, apäkiyqä nyuänı, qokıqu etanğı, itanğa Kraisi Iqueqä nyuänı, Goti Hanjuwä Iquvi. ⁴ İñi qokä hıñqu, Goti Iquenyqä tääqä ätätäqänğa, ä Goti Iqueqä kukñuä hiñuä ätätäqänğa, iqueqä nyuänı huäqä äutnäqänğa ätqe, ii iqu iqueqä Nyuänğä Iqueni womba ävqi. ⁵ İtanğa apäkä hui, Goti Iquenyqä tääqä ätätäqänğa, ä Goti Iqueqä kukñuä hiñuä ätätäqänğa, iıyqä nyuänı huäqä mautıñqä iqänğa ätqe, ii iıyqä nyuänğä iqueni womba ävqi. İi iinjä imäkqe, ii apäkä hui, iıyqä nyuänğä dä eeqäpnä häuä ämatnätqä nyuänğä huiwi, ätnänğä iqi änyänğä-panğä iinjıyi. ⁶ İñi apäkä hui, iıyqä nyuänı huäqä mautıñqä itıñqä etanğutqe, iıyqä nyuänğä de, häuä tävämäutıñqe. İnjäqe de häuä tävämäunğqetä, hämänä ktämäunğqetä womba meqä etanğqetani, iıyqä nyuänı huäqä hutnätıñqänänji.

⁷ Suqä iinjä iquauqä quati, tiinji. Qokä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä ktqä enğä-panğä epu, ga Iqueqä yoqä naqe ämotqueqäpnğqetani, qu iquauqä nyuänı huäqä mautıñqä ipıñqe. İtanğa apäkä iua, qu qokä iquauqä yoqä naqe ämotqueqäpnqe. ⁸ Tiinjä-pqe. Qokä iqu, apäkisa ätimäukqä ma, oee. Apäki, qokä iquesa ätimäukqä eä. ⁹ İinjä etanğqä-qe, tiinjä-pqe inänji. Goti Hanjuwä Iqu kñui, apäkinyqä ganä indqänätä, qokä iqu, iinyqä imäkkqä ma, oee. Iqu kñui, qokä iquenyqä ganä indqänätä, apäki, iquenyqä imäkkqä eä. ¹⁰ İinjä eänğä-qae, apäkä iua, huiziqueqä yäpä iqi pmetpıñqä motquapıñqe, quwqä nyuänı huäqä hutmbıñqe. İua iinjä imäkqäpnqe, enätqä iqua hiñuä äqumbu pmetanğä iutayi.

¹¹ Inäqce, ne Naqä Ique ämuänñanquetani, apäkä iua, qokä iquaunqce, kiui matqäuqñqä etanqpi, itanqçänqga qokä iqua-pqce, apäkä iuaunqce, iini matqäuqñqce. ¹² Ii tiinjä etanqiyi. Hinuiqänäni Goti Hanjuwä Iqu apäkä timäutñqce, qokä iqueqä huiwi ämetä imäkkqce.* Itanqga tänqani qokä iqua, apäkä iuaqä huiwä iuta äyä ätimäutqänä. Itanqga nätmätqä eeqänänjä ätimäutqänuwi, ii Goti Hanjuwä Iquesanji.

¹³ Inji tiinjñqce, hiqä-hiuä iwäsäupiyä. “Apäkä iua, quwqä nyuäni huäqä mautñqä ipiyänqga, Goti Iquenyqä tääqä tqce, ii äñguätiyä, quvqätiyä?” ¹⁴ Ämaqeuqä suqä iunji, näqñqä tiinjä äyä änätapqi. “Qokä hñqu dä quäuqä huiqñqä etanqutqce, yoqä naqä mämeqä yänä. ¹⁵ Itanqga apäkä hui dä quäuqä äuinqce, iiyqä detani yoqä naqä menä.” Ii tiinjä etanqiyi. Goti Iqu, apäkä iua dä quäuqä huiqñqce, ii quwqä gquä enqä-panä äwikqce. ¹⁶ Ämaqä hñqu, nyi kukñuä iinjä ätqä iunñqä yeeqä miqä itä, kukñuä-tänq etanqutqce, iqu näqñqä tiinjä metñqce. Ne qänaknä yatunqce, suqä huizi aañqä etanqi, itanqga Goti Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iqua-pqce qänaknä ipñqce, aañqä inänji. Ii qäqunänji.

Naqä Iqueqä ymisanji, qäyunä nqenqä

¹⁷ Nätmätqä nyi tänqga kukñuä tmqä iqä iunñqce, heyaqä yoqce haqeqä ämatnämäutmä matqä imä. Tiinjä dutanji. He aquvä äqänäpiyänqani, qeiqi mäminqnenä, hanjä-iqä kuapanä änyätqänuwenji. ¹⁸ Hanjä-iqä hinuiqäni, nyi qäte tii äwiyanqce. He Goti Iqueqä ämaqä epu Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänäpiyänqani, awä äqäyapatnätqänuwi. Itanqga nyi iinqce, “Ii naqä-qakuiqce” quuvqä wänqäpu, tiinjä iuta eqiyqä. ¹⁹ He kiui-kiui iinjä äpmapiyitani, “Suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunji, qänaki naqä-qakuinä itqänuwi, ii tqukuatiyä” tpu, hinuä qumbñqce. ²⁰ He aquvä äqänäpu, suqä ymisanjä nqenqä Naqä Iqu ämänätquakqeu qänaki ipiyänqani, naqä-qakui miqä itqänuwi. ²¹ Ii tiinjä dutanji. He hñqunä-hñqunä, ymisanjä mapñqä ipiyänqani, “huiziqua äänä ipñqäpiyä” tpu hinuä ganä mäqunquä, maqänä meqä-quenji. Iutani, hñqua buayä dä pmetanquwänqga, itanqga hñqua eqä yänänäqñqce änäpu, hiqiiyqä iqäpnä. ²² He buayätä eqätä bñqce, heqä anjä yuuwü äpmapu nqänäni, anjä maequenda? Ä Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iquaunji, quvqä itquepu, ga ämaqä nätmätqä maeqä iquaunji, womba wipñqätanä? Iinqce nyi änäänä yetmñqce? Nyi heyaqä yoqce, haqeqä mamäumqätanä? Oeyä, heqä suqä iinqce, nyi iinji, mimäkkqä imä.

²³⁻²⁴ Inji nyi kukñuä awä qänqanä ae etminqce, ii nyi Naqä Iquesa ämakqeyi. Ii tiinji.† Heatqä Naqä Jisasi Iqueni pizqä päkpnqä iquauqä hipa iu vqanqçqä iqueni, Iqu bretqä ämeqce, Goti Hanjuwä Iqueni, “änquiqä” ae ätuäqetani, äkutätä, tii ätukqce. “Tä Nqä huiwi, he yätamäkkqä heyätñqä etapqänä. He Nyinyqä kñuä indqänäpu, iinjä imäkkqäpnä.” ²⁵ Qu buayä qäpu ganquwänqga, Iqu wainqä-eqä-häkiqenji, suqä asiqu imäkätä, tii ätukqce. “Wainqä-eqä-häkä tä, kukñuä änyä-hänjä Goti Iqu guä ämäsäukqä iiyi. Ii naqä-qakuä imäkätñqce, Nqä häneqce, equatemqänä. He eqä-häkä tqce äkñqga ti änäpiyänqani, Nyinyqä kñuä ämepu, iinjä imäkkqäpnqä.” ²⁶ Naqä Iqu anqi äpätqänqanqce, bretqä tätä, wainqä-eqä-häkä tätä, he äkñqga ti änäpiyänqani, Naqä Iqu äpäkonqçenqä, suqä iuta ämaqeu motqueqäpnqce.

²⁷ Iinjä dutani, ämaqä hñqu, Naqä Iqueqä bretqetä, eqä-häkä iunjitä kñuä qäyunä mämeqä eä änätqä iqu, Naqä Iqueqä huiwitä häneqetani qui imäkätä, kukñuä menä. ²⁸⁻²⁹ Ämaqä hñqu, Naqä Iqueqä huiwinqä ganä miwäsäuqä, buayitä egetä änätqce, iqueqä-kiuä iinjä änätä, hanjä-iqä ämaenqi. Iutani, Naqä Iqu kimanji ävänä. Inji, ämaqä hñqu, iqueqä-kiuä ganä iwäsänäqetani, bretqetä, eqä-häkä iunjitä, inqga nätnqce. ³⁰ Ganä miwäsäunqä iutani, hiyaqä awä iqisanji, ämaqä kuapanä

* **11:12** Ipäqäqä 2:21-22 † **11:23-24** Matiu 26:26-28, Makä 14:22-24, Lukä 22:17-20

yänänäqñqä maeqä epu, täñä-yaqä wiqanğä, itanğa hñqua pizqä hämänä ae äyä äpâkonâtqänjuwi. ³¹ Inäqce ne Bretqä iinjitä, wainqä iinjitä ämetunqunä, neqä-neuä ganä änguänä iwäsäunqque, Naqä Iqu mänewäsäuqä itä, kimanji mänätapqanqce. ³² Itanği Naqä Iqu änewäsäutä, hanä-iqä iinjisua änätapqce, ii Iqu ämaqä qua iunji yuuwä ätäutäqanğanji, ne-pqce qäsä minemäqä yäniñqä, jänä inemäkätñqä änätapqi.

³³ Itanği, nyämaqäüä, nyi tiinjä etqä. “He ymisanjä bñqä aquvä äqäyäqänäpiyanğanji, he ganä timäupqä iquenä, maqänä mämeqanqce, qänakñä iquauñqä hinuä äqumbu pmapiñqce. ³⁴ Itanği hñqu buayanğä dä vqanğutqce, hiqä aquväqñqä iqisanji hanä-iqä Goti Iquesanji matimäuqä itñqä diñqce, iqueqä anju äñga timäutñqceqä.”

Hanä-iqä änyä äwinqce, hinuä maeqänmqä anği äquvepmqanğa, jänänji inğa imäkmiñqce.

12

Dñä Änguä Iqu, ne imäkätunquä inemäkqenqä

¹ Nyämaqäüä, ämaqä quuvqä heqiyä iqua imäkññqä iwimäkätñqenqä näqñqä mapñqä änyinji. ² He quuvqä maeqiyqä äpmapiyanğanji, goti quanğä manjä matqä iquau qonjä wotäupñqce, hiqä äwqce evauqanği imäkmiñuwinqce, hiqä-hiuänji näqñqä ae äyä enä. ³ Iinñqce nyi tiinjä etmqce. Ämaqä hñqu, “Jisasi Iquenji, Goti Iqu qui iwimäkätñqä änyinğiyä” ätqce, ii Goti Iqueqä Dñä Änguä Iqu, iqtä mäpmeqä etanğqä iuta tänä. Itanğa ämaqä hñqu, “Jisasi Iqu, Naqä-queqä” ätqce, ii Dñä Änguä Iqu iwimäkqanğqeta tänä.

⁴ I etanği, ämaqä iqune wäunjuä huitanjä-huitanjä imäkquatunquä näqñqetä, yänänäqñqetä, ne hinği ämetunqce, ii dñä hñquauta ma, Dñä Änguä Kiuänänjä Iquesanji. ⁵ Itanğa ne wäunjui huitanjä-huitanjä yätamäkqenqä imäkätunqce, ii naqä huiziquauñqä ma, Naqä Kiuänänjä Iquenyqce. ⁶ Tiinjä-pqce inänji. Ne wäunjui huitanjä-huitanjä imäkqanğqunğa ätimäutñqce, ii Goti Kiuänänjä Iqu imäkqanğqä iutanji. Nätmatqä eeqänänjä iinji, Goti Iqunä eeqänänjune inemäkätqäüä.

⁷ Itanğa Dñä Änguä Iqu, nesä hñqunä-hñqunä äpmeqanğa, Iqueqä yänänäqñqä ämotquetñqce, ne inemäkätqätanğuti, ga ne ämaqä eeqänänjä iunji, äñguä iwimäkquatunquänäyi. ⁸ Dñä Iqu ämaqä hñquenji, iqu kukñui, äñguä iwäsäuqanğqä näqñqceuta tquätñqä ävätä, itanğa hñquququenji, Dñä Asiqu kukñui näqñqä iuta tquätñqä ävätqäüä. ⁹ Itanğa hñquenji, Dñä Qäqu, iqu quuvqä yänänäqñqä heqiyätñqä iwimäkätä, ä hñquququenji, ämaqä täñä-yaqä-tänjä iunji, äñguä iwimäkquätñqä iwimäkätqäüä. ¹⁰ Itanğa hñquenji, iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänji imäkquätñqä iwimäkätä, itanğa huiziquenji, iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukñui hinuä-tquätñqä iwimäkätqäüä. Itanğa hñquenji, iqu dñä huitanjä-huitanjä eeqänänjä iquau iwäsäuquätñqä iwimäkätä, itanğa hñquququenji, anjä-kukñuä huitanjä-huitanjä tquätñqä iwimäkätqäüä. Itanğa hñquenji, iqu anjä-kukñuä iinjä iquauñji, kiqä quatinğä äkunmäkätä tquätñqä iwimäkätqäüä. ¹¹ Dñä Änguä Kiuänänjä Iqu Qäqu, ämaqce, qu wäunjuä iinji eeqänänji imäkqäpñqä iwimäkätqäüä. Iqu Iqueqä äwinğqä iutanji, Kiqä-kiuä ämaqä hñquenji, huizi ävätä, itanğa huiziquenji, huizi-mända ävätqäüä.

Huiwi naqä-hñqunä eänqu-qe, kuapanä äuqätänğawänju

¹² Ämaqceuqä huiwi, naqä-hñqunä eäqä-qe, kuapanä äuqätänğawä.* Itanğa iinjä äuqätänğawänqce, kuapanänji qäyä etanğqä-qe, huiwi-qu naqä-hñqunä eä. Inji Kraisi

* 12:12 Romä 12:4

Iqu-pqe, asä iini. ¹³ Li tiinjä duta etqä. Israitqä iquaunä-qe, ä Grikä iquaunä-qe, itanğa wäunüä-wiyqä hiñginqä iquaunä-qe, ä ämaqä hñqueqä yäpä iqi mäpmeqä iquaunä-qe, ne eequne huiwi naqä-hñqunänqä, Dñä Asiqu asñä änaqiyätä, itanğa eequne ique guatunque, Kiqä-kiuä änatapqä. ¹⁴ Ne näqñqe, huiwi-qu nätmätqä hñqunänqä-tänqä maeqänqe, huitanä-huitanä äuqätängäwäqä iuta hiätänä. ¹⁵ Inji yuki-qu, “A, nyi hipa-qunä manä, nyi huiwi-queñi mauqätänqä inänä” qäyä ätätqä-qe, huiwi-queñi yqänä äuqätänä. ¹⁶ Itanğa qäte-qu, “Häwe, nyi hinüä-qunä manä, nyi huiwi-queñi mauqätänqä inänä” qäyä ätätqä-qe, huiwi-queñi yqänä äuqätänä. ¹⁷ Inji huiwi-qu eeqäpnä hiñuinänqä etanğutqe, kukñuä qäte äänä wiyäniqi? Inji huiwi-qu eeqäpnä qätenänqä etanğutqe, nätmätqä sisnyani äänä wuweniqi? ¹⁸ Inäqe huiwi-qu iinänqä ma, Goti Hanjuwä Iqu naqä-hñqunä hiätätñqä, äuqätängäwänqä iquauni, Iqueqä äwiñqä iuta iwäsäutä ekqe. ¹⁹ Iinjä äuqätängäwänqä eeqänänqä iqua, asi-qunä etqe, huiwi-qu ätimäuniqi? ²⁰ Inäqe huiwi-qu, iinjäqu hmanji. Huitanä-huitanä eeqäpnä äuqätängäupuiyitanä, naqä-hñqunänqä, ii eä. ²¹ Itanğa hiñui-qu hipae-queñi, “Nyi sitanä manyingqiyä. Nyi ñqä-näuanä enqe, ii äñguiqe” mätquä yänä. Itanğa nyuänji-qu yuki-queñä-pqe “Nyi sitanä manyingqiyä. Nyi ñqä-näuanä enqe, ii äñguiqe” mätquä yänä. ²² Iinjä etanğqä-qe tiinji. Huiwiu äuqätängäwänqä iquaunqe, ne “Yänänäqñqä maeqä-quaeqä” kñuä äneyätñqe, iqua wäunüä naqätänqä. ²³ Itanğa äuqätänänqä hñquauni, ne iquauqä yoqe haqeqä mämamäuqänänqä iquauni, qäkämä iwimäkätänä, iquauqä yoqe haqeqä kiinjä äyä ämuämäutqäñu. Itanğa äuqätängäwänqä huizi, wombä änatapätqäñuwä iquauni, ne qäkämä qeqätqetä zä kittqiyquanä. ²⁴ Itanğa huiziquaunqe, ne, “Qeqätqeqä” kñuä neyqanğuti, qäkämä miwimäqä iquanä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu hñqunä-hñqunänqä, naqä-hñqunänqä yauqätä ämitäqänğani, äwa itqäñuwä iquauni, yoqä naqä äwikqe. ²⁵ Iinjä enqe, huiwi-qu ipipiyqñqä mandumäkñqä itä, äuqätängäwänqä hñqunä-hñqunänqä iqua, suqä asänänjinä imäkäpu, äñguänä mingpñqä imäkkqe. ²⁶ Itanği iutanä hmbu hanä-iqä ämeqäqe, huiziqua-pqe asänä mapnä. Itanğa isuautanä hmbu yoqä naqä ämeqä-qe, huizisua-pqe iputä yeeqä anä ipnä.

²⁷ Itanği he eeqäpnänqä, Kraisi Iqueqä huiwi naqä-hñqunä epu, hñqunä-hñqunänqä Ique qe äuqätänänqä. ²⁸ Itanğa Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iuqä awä imdanä, wäunüä tiinjä imäkqäpñqä äwikqe. Hiñuiqänqä, ämaqä kukñuä awä tqüäpñqä dowatkqä iqua etanğä, ita ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä kukñui hinüä-tqäpñqä iquayi. Itanğa ämaqe näqñqä-vqäpñqä iqua etanğä, ita ämaqä nätmätqä änä mimäkqänänqä imäkqäpñqä iquayi. Ita ämaqä tänqä-yaqä huitanä-huitanä-tänqä du, äñguä imäkqäpñqä iqua etanğä, ita ämaqä huizi du yätamäqä vqäpñqä iquayi. Itanğa ämaqä wäunüä eeqänänqä ämiqäpñqä iqua etanğä, ita ämaqä kukñuä huitanä-huitanä tqäpñqä iquautä atäunüä ikqe. ²⁹ Ämaqä eeqänänqä, kukñuä awä tqäpñqä dowatqñqe, hmanqe. Itanğa eeqänänqä, Goti Iqueqä kukñui hinüä-tqñqe, hmanqe. Itanğa eeqänänqä, näqñqä-vqñqe, hmanqe. Itanğa eeqänänqä, nätmätqä ämaqä mimäkqänänqä imäkqänqe, aañqänqe. ³⁰ Itanğa eeqänänqä, yaqä-tänqä iquau äñguä imäkqänqe, aañqänqe. Itanğa eeqänänqä, kukñuä huitanä-huitanä tqänqe, hmanji. Itanğa eeqänänqä, kukñuä iquauni kiqä quatinqä äkunmäqänqe, hmanqe. Qu wäunui, quwqä kiui-kiui imäkqänqä ekuwä eä.

³¹ I etanği, wäunüä iinjä imäkqänqä näqñqetä, yänänäqñqetä, Goti Iqu hiñgi ävätñqä iutanä äñguänänqä, huiziu ämäwqätäñuwä iquau mapñqe, he hiqä enqetä, kñuä äwqetä, yänänäqñqä vqänqe. Itanğa nyi täñğani suqä huiziquau ämäwqätäñuwä hñquenyqä, awä tiinjä hetmqe.

13

Suqä, huiziuñqä wiñqenqä

¹ Nyi ämaqeunji, ämaqeunqä kuknuä huitañä-huitañitä, enätqä iquauqä kuknuitä, ätuätmängañi, suqä ämaqeunqä nyinge, mämeqä imä, tumqä etangutqe, ii tiinji. Nyaqä kuknuä iinji, maknuä oonqä ätqa-panjä iinjä ätqä. ² Itanga nyi Goti Iqueqä kuknuä hinuä-tqä-qunä eämä, Iqueqä nätmatqä zä wigeunqätä, nätmatqä huiz-iunqätä, näqñqä eämä-qe, qoqonjä iquauñi, “Zä enqä-pa äyawa, näñinyqä upuiyä” tqäñqä, quuvqä heqiyqä yänänäqñqä-täñunä eämä-qe, inäqe suqä ämaqeunqä nyinge, mämeqä imä etangutqe, ii nyi ämaqä aanjä quvqunji. ³ Itanga nyi ñqä nätmatqä ae ämenqä eeqäpnäñi, ämaqä äwa itqätanguwä iu ävätmä-qe, ñqä huiwi, tä qäyä ñqäyikapñqä äwinyätmä-qe, suqä ämaqeunqä nyinge, mämeqä imä etangutqe, ii Goti Iqueqä hinuä iqñi, yätamäqä manyiyqä yänä.

⁴ Ämaqä, ämaqeunqä äwinyänqä iqu, hanjä-iqä qäyä äwimeqanji äwqä hanuä änyä pmeqä-qu eä, ämaqä huiziunqä qeqä tmäqä-qu eä, ämaqä hñqueqä nätmatqä hinuä äqunätä “Nyi ämamqeqä” matqä-qu eä, kiqä-kiuänqä awä matñqä-qu eä, itanga iqueqä yoqe haqeqä mämamäunqä-qu eä hiätätñqe. ⁵ Itanga suqä äñguä iunji tuwä mäwqä-qu eä, iqueqä-kiuänqä, kñuä pkäpkä mindqänqä-qu eä, äwqä tnäñi maqänä mimäqä-qu eä, quvqe iwitqueqanquwinqe kñuä aquvä mämaqiyyä-qu eä hiätätñqe. ⁶ Suqä quvqenqä aquvänä miqä itä, itanga äñguä naqä-qakuinqä, aquvänä iqä-qu hiätätñqe. ⁷ Itanga hanjä-iqä eeqänäñi ique makittqiyqä iqanquti, iqu hea ique-iqenji, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätä, nätmatqä äñguä wimetñqä diñqä kñuä yänänäqñqä ävä äpme, itanga quannä mapäkñqä yänänäqñqänänä tqäütänä.

⁸ Suqä ämaqeunqä äwinqä tqe äwa miqä, äpakänä witäniqe. Inäqe Goti Hanjuwä Iqueä kukñui hinuä ätmitpqä itä, itanga anjä-kuknuä huitañä-huitañä ätmitpqä itä, itanga ämaqeunqä näqñqä huitañä-huitañä itäñi, hma hiäniqe. ⁹ Ii tiinjä dutayi. Täñganji ne näqñqe, du-du inqä ämenä, itanga Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä-pqe, du-du inqä hinuä äyä ätätqänju. ¹⁰ Inäqe qänakñi nätmatqä eeqänäñi, naqä-qakuä qäyunänä ätimäuqäqe, inqanji nätmatqä du-du inqä iinji, hämänänä hma heqänqe. ¹¹ Ii tiinjä enqä-panji. Nyi ymeqä wänqä emänqanji, nyaqä kuknuä tqetä, iwäsäuqetä, kñuä indqänqetäñi, ymeqä wänqä isua imäqä du, imäkminqe. Itangi nyi naqä-qunä ae etmängganji, ymeqä suqe ävquatämäukqe. ¹² Tiinjä-pqeyi. Ämaqe, hinuä yäqñqetä hinuä iqänätqänuwä-pa, ne täñganji, ätnänäqä maqunquä itqänju. Qänakñi hea iinjä timäutqänqanji, ämaqe anä äpmepu hinuä iqänätqänuwä-pa, ne naqä-qakui, ätnänäqä hinui iinjä qunanique. Itanga nyaqä näqñqä täñganji, du-du inqä enqe, inäqe inqanji, Goti Iqu nyinyqä näqñqä äñguänä eqa äpäñqä-pa, nyi-pqe eeqänäñinqä näqñqä iinjä emniqe.

¹³ Itanga täñganji, suqä naqänänä hñquaqui-hñquenjä tiinjä iqua äwi. Suqä quuvqä heqiyqä ique, suqä Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä äñguänäñi nätapätñqenqä kñuä iqä yänänäqñqä ävanä hinuä äqänänä pmeqä ique, itanga suqä ämaqeunqä äwinqä ique, iquayi. Inäqe suqä iquautanjä ämäwqätäunqä iqu, ii suqä ämaqeunqä äwinqä iquvi.

14

Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui hinuä-tqe, suqä huiziquau ämäwqätäuä

¹ He suqä ämaqeunqä äwinqä ique ämepu imäkqäpnqenqä, yänä qänqanqpu. Itanga wäunjuä huitañä-huitañä imäkqänqä näqñqetä, yänänäqñqetä, Dñä Äñguä Iqu hinji äväñqä iquau mapñqä diñqe, he hiqä enqetä, kñuä äwqetä, yänänäqñqä vqanqpu. Wäunjuä huizi iqua e etangqä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui hinuä-tqe ämäwqätäutñqe. ² Tiinjä dutanji. Ämaqä kuknuä huitañä hñque ätätqä iqu, ämaqe qätä äñguä mäwiyqä iqanquwitani, iqu qu mätquä itä, Goti Hanjuwä Iquenyä

tuänä. Dñä Iqu iwimäkqanqä iuta, nätmatqä zä äwinqenqä tänä.* ³ Inäqe ämaqä, Goti Iqueqä kukñui hiñuä ätätqä iqu, iqu ämaqeueqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä iwimäkätä, suqä änguinä imäkqäpñqä äwivauqumuatätä, itanga äwqä hanuä imbu pmetpñqä iwimäkätä tuänä. ⁴ Angumñi, ämaqä kukñuä huitañä hñque ätätqä iqu, iqueqä-kiuä yänänäqñqä imäknätqätanqä-qe, ämaqä kukñui hiñuä ätätqä iqu, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkiu yänänäqñqä iwimäkquänä. ⁵ Nyi he eeqänäñi, kukñuä huitañä-huitañä tqäpñqä nyinätanqä-qe, kukñui hiñuä-tqäpñqe, aanä kuapänä änyinätqäuä. Itanga ämaqä, kukñuä huitañä-huitañä ätqäqä iqu, iqueqä kukñuinqä, “Nyi iinjä ätqänä” ätätqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqeunñi yänänäqñqä iwimäkänä. Iqu iinjä mimäkqä etanqutqe, ämaqä kukñui hiñuä ätätqä iqu, iqueni ämäwqätäunä.

⁶ Nyämaqäuä, nyi äpätmä, kukñuä huitañä-huitañinä etqanqmdqe, he yätamäkqe, nyitanñi äänä mapni? Mä nyi he yätamäkqä hemqä diñqe, nyi äpätmä, kukñui, Goti Hanjuwä Iqu ämändqueqenqätä, ä näqñqä änyä-hänjä hñquenqätä, ä Goti Iquesañi hiñuä-tqenqätä, ä suqä qäyunä imäkqenqätä etmqe, ii qäyunäñi äyuwä. ⁷ Asä iinjä, hääwätä gitatä, hänjä-pmeqä maeqä äkakinäqñqä tqua enqä-paniyi. Iqua äkakä ätnänäqi maqänqanqutqe, apqä tqä iqua näqñqä äñgui mämeqä ipu, hñqäqi-mända upunä. ⁸ Itanga, “Tä mäkänqä uwqänqanqä” ätätä, awi ätnänäqi matqä iqe, ämaqe mäkänqä, nawinyä imäkmbni? ⁹ Ii enqä-pani, tiinjä inänñi. He kukñuä awi, kukñuä huitañä-huitañä iunä ätqäupu ätquwi, ämaqä hñqu heyaqä kukñui äñguänä äänä ekitä, näqñqä äñguänä äänä meniçi? Hiyaqä kukñui, eeqäpnä yuñuä ämamä wänä. ¹⁰ Qua täuñi, kukñuä kuapänä äwiqetani, eeqänäñi, qakuä-tänñi. ¹¹ Inñi ämaqä hñqu kukñuä dqanqñqä iunñi, nyi kiqä quatinqä maqñqä iqanqundqe, iqu nyinyqe, “Ämaqä hñqäqisanjä-queqä” knuä vänä. Itanga nyi-pqe, iquenyqe, asä iinjä imä. ¹² Itanga he kukñui, huiziqua qätä epñqä ätäpiyänqanñi, he-pqe ätnänä iqi tqä-quenä asä iinjä epñqe. He wäunjuä huitañä-huitañä imäkqänqä näqñqetä, yänänäqñqetä, Dñä Äñguä Iqu ävätnqe mapñqä aanä kuapänä enyätñqetani, he nätmatqä iinjä iquatani, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä huizi iunñi, yänänäqñqä iwimäkqäpñqä iquau mapñqe, wäunñui yänänäqñqä imäkqanqpu.

¹³ Inñi ämaqä, kukñui huitañä hñque ätätäqä iqu, iqueqä kukñuä iinjä anqumä äkunmäkätnqe, Dñä Äñguä Iqueqä yätamäkqenqä tääqä ganä ätätä yatñqä vqe. ¹⁴ Inñi nyi kukñuä huitañi ätätmä tääqä ätqäqe, ii nyi ñqä quuvqä iutanä ätqä. Inäqe ñqä knuä indqänqä iutanä matqä itmitañi, knuä iqu wäunjuä hñqu mimäkqä yänä. ¹⁵ Itanñi nyi squä imäkmqe? Tiinjä. Nyi Goti Iquenyqä tääqe, ñqä quuvqä imdatä, ñqä knuä indqänqä imdatä qäsä imäkmä. Itanga nyi apqe, ñqä quuvqä imdatä, ñqä knuä indqänqä imdatä qäsä tmä. ¹⁶ Inñi si tääqä ätätnä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeu ämamäutñänqanñi, tqä quuvetänä tqanqñqe, ämaqä kukñuä iquenyqä näqñqä maeqä, hesä anä äpmeqä hñqu, saqä “änqñiqä” tqanqñiqe, qätä äänä äkiyätä, “Ii naqä-qakuiqä” täniçi? ¹⁷ Si tqä-täuänñi, Goti Hanjuwä Iqueni, “änqñiqä” qäyunä tqanqñä-qe, ämaqä huiziqueni yänänäqñqä miwimäkqä yänä. ¹⁸ Nqä-näuänä äpmamänqanñi, nyi henñi ämaiqtäutmä, kukñuä huitañä-huitañä iutä kuapänä ätätqänä. Nyi iinjä imäktnqä iinjä, ñqä Goti Hanjuwä Iqueni, “änqñiqä” ätuätqänä. ¹⁹ Iinjä qäyä etanqñqä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, Jisasi Iqueä yoqenqä aquvqñqä iunñi, nyi kukñuä ätätmäñqanñi, kukñuä huitañä-huitañä iutanñi quäuqänänä† tumqñqe, manyinqqi. Qu näqñqä äñguänä mapñqä diñqe, nyi kukñuä qu näqñqä eänjuwä iutanñi, homä imäkätmä tumqñqä änyinqñi.

* **14:2** Korinä äpmamänjuwä iqua, kukñuä huitañä hñque tqänqä näqñqetä yänänäqñqetänñi, huiziu ämäwqätäukqenqä ätminjuwi. † **14:19** Poli iqu kukñui, 10,000 ätätä äqäqqe.

²⁰ Nyämaqäüä, heqä knui indqänqe, ymeqä wänqä isuauqetäni, asänänjä mämeqänqe. Ymeqä nandqä isua, suqä quvqenqä maqñqä eänuwä-pa, iinjä pmetpnqe. Inäqe hiqä knuä indqänqe, ämaqä naqä knui metpnqe. ²¹ Kukñuä huitanä-huitanä tqänqe, kukñuä-suqä iunji, tuwanuä tiinjä äqänä äwi.

“Nyi ñqä kukñui, ämaqä kukñuä huitanji tqä hñquau äwimä. Itanğa iqua quvaqä manä iutanji, ämaqä täqi äpmeñuwä iquau awä tquanğuwänğa, qu nyaqä kukñui qätä wiyqänqe, enyqä ipñäüä.”† Kukñuä tä, Naqä Iqu Kiqä-kiuä ätkqe.

²² Itanği Dñä Änguä Iqu, kukñuä huitanä-huitanä tqänqä ävätñqe, ii ämaqä quuvqä heqiyqä iqua, hiñuä e äqunäpu, Goti Iquenyqä näqñqä mapñqä maetqe, ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, hiñuä e äqunäpu, Iquenyqä näqñqä meqänqe. Inäqe Dñä Änguä Iqu Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqñqä ävätñqe, ii ämaqä quuvqä maeqiyqä iquaunqä maetqe, quuvqä heqiyqä iquaunqe.

²³ Inji Goti Iqueqä qokä-apäki, qu aquvä äqämbiyi, hñqunä-hñqunä kukñuä huitanä-huitanä tqanğuwänğa, ga ämaqä maqñqä hñquanä-qe, ä quuvqä maeqiyqä hñquanä-qe, yäpä ingisa äyapäpu qätä äwipiyyi, “He hiqiyqä itqänäüä” tupnä.

²⁴ Inäqe qu iinjä äpmapu kukñuä awi, hiñuä-tqä iqua tqä-panä tqanğuwänğa, ämaqä quuvqä maeqiyqä hñqunä-qe, ä ämaqä maqñqä hñqunä-qe, iquau äwimetqe, quvaqä kukñuä tnämäucanğuwä, iqu eeqänänji qätä äwiyäqe, iqueqä suqä quvqenqä kukñuä mitqänänjä wiyänä. ²⁵ Inğanji ämaqä iinjä iqu, iqueqä knuä indqänqä quvqä zä äwämitätqñqe, näqñqä ämeqe, Goti Iqueqä yoqä haqeu mamäutñqä qonä äuktäutä, hipenji qua bu eätä, “Iyää, aanä naqä-qakuänänji. Goti Hanjuwä Iqu hesä anä äpmenä” tänä.

Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänäpiyänğanji, suqä qäyunä imäkqänqe

²⁶ Nyämaqäüä, iinji änänqñqe? Ii, he Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänäpiyänğanji, suqä tiinjä imäkqänqe. Hñqua wäunui, apqä tqänqä meqanğpi, hñqua qokä-apäkä iu näqñqä-vqänqä mapñqe. Itanğa hñqua wäunui, Dñä Änguä Iqu motqueqanğqe, awä-tqänqä meqanğpi, hñqua kukñuä huitanä-huitanä tqänqä meqanğpi, itanğa hñqua kukñuä iinji, äkunmäkqänqä mapñqe. Nätmatqä eeqänänjä he iinjä imäkpqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqäpnänjä iu yänänäqñqä iwimäkqäpnä.

²⁷ Kukñuä huitanä-huitanä tqä iquaunqe, ämaqä hñquaquñä-qe, ä hñquaqui-hñquenä-qe, iqueqänğa-iqueqänğa tqanğpi, itanğa hñqua äkunmäkqänqe.

²⁸ Ämaqä kukñui äkunmäkqänqe hma etanğutqe, ämaqä kukñuä tätñqä iqu, qokä-apäkä huiziuqä awä imñi qanyä ämenämiqä äpme, kukñui Goti Hanjuwä Iquesä iqueqä-kiuätänä tqänqñqe. ²⁹ Itanğa Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iquaunqe, hñquaquñä-qe, ä hñquaqui-hñquenä-qe kukñuä tqanğpi, huizi ‘kukñui äänä ätqäpiyä’ tpu, iwäsäucänqñqe. ³⁰ Itanğa ämaqä quama ii äpmamitätqä hñqu, Dñä Änguä Iqu motqueqanğqe, awä-tqänqä ämeqanğutqe, ämaqä kukñuä tmitätqä iqu, kukñuä matqä qanyä tqäutñqe. ³¹ Kiqä quati, tiinji. Inyänä timäucäutñqe, qokä-apäki, qu näqñqä ämepu quwqä äwqä imñi yanñänqä imäkänyuembñqe, hñqueqänğa-hñqueqänğa pämä ätqäuäqisäpu, kukñuä tqänqe. ³² Itanğa ämaqä Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iqua, wäunüä iinjä imäkqänqe, quwqä-quwänä änguänä äminyäpu, qeiqinyä pmetpnqe. ³³ Ii tiinjä etanğiyi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iqua knui huitanä-huitanä quvqe mindqänqä ipu, äwqä hanuä inqä pmetpnqä iwimäkqä-quvi.

Qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqänqä ätekqä im-imä aquväqñqä iutanä iqua-pqe, asä tiinjä imäkqänqe. ³⁴ Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iunji, apäkä iua, kukñuä matqä qanyä pmeqänqe. Kukñuä-suqä iu äqänänqä-pa, iua kukñuä matqä, mändi äkittqänäpu yäpä iqi pmetpnqe. ³⁵ Iua, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä awä

† 14:21 Asayä 28:11-12

iqisa kuknuä ätquwi, änä mäwqä yänä. Apäkä hui nätmatqenqä näqñqä metñqä etanğutqe, anğ yuuwä iunä iyyqä qokique yatñqä ävätä, näqñqä metñqe.

³⁶ Kuknuä iinjä iqua mämeqä iquwä iquenäñi, nyi tii tmqänä. Goti Hanjuwä Iqueä kukñui, he ganä emetä, im-imä äwekqäta? Ä Iqueä kukñui, henyä ämakuwäta? Oeyä! ³⁷ Inji ämaqä hñqu, “Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuiñqä hiñuä-tqä iqunjqä” ä “Dñä Äñguä Iqu inyimäkqanği itqänänä” kñuä iinjä indqänqä-qu etanğutqe, iqu nyinyqe, näqñqä tiinjä hiätñqänänji. “Poli iqu nenyqä tuwanuä tä äqiyqe, ii Naqä Iqueqä suqä iutanjqä.” ³⁸ Inäqe ämaqä hñqu, nyaqä kuknuä tuwanuä täu äqänänqce, qätä mänyiyqä iqe, qokä-apäki, iqueqä kukñui qätä mäwiyqä ipnä.

³⁹ Itanği, nyämaqäüä, he Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqñqe, hiqä enqetä, kñuä äwqetä, yänänäqñqä vqäpnqe. Itanğa kuknuä huitanğä-huitanğitä tqänqce, pmua mimäkqä pambu. ⁴⁰ Inäqe he aquvä äqänäpiyänğanği, kuknuä näuä-namä mäwqä, qänakñäñi, suqä qäyunänğä iunä iqanğpu.

15

Jisasi Iqu äpäkonätä, anği ävaukqenqä

¹ Nyämaqäüä, kuknuä äñguä we-hunqä-tänği, nyi awä hetqanğä qätä änyiyäpu, quuvqä eqiyäpiyä iuta yänänäqñqänä tqäutanguwinqe, hiqä kñuä indqänqce, anğumä evauqumuatmqe. ² He kuknuä nyi awä etkqä iinjä iqueni, a yänänäqñqä qätätanğppqe, iquesanği Goti Hanjuwä Iqu, änyä-hänğä epñqä emäkätqäüä. Inäqe he iinjä mimäkqanğppqe, heqä quuvqä heqiyqe, nätmatqä hiñğinğä enqä-panğñqe.

³ Kuknuä aanğä naqänänğä nyi nqä-näuä ämaqä huiziuta qänğanä ämakqä iqueni, awä tii äyä etkqe. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänä äwiñqä-pa,* Kraisi Iqu neyaqä suqä quvqä eeqäpnänği huätä mamäutñqenqä iinjä äpäkonğqe. ⁴ Itanğa tiinjä-pqä äqänänğä-pa,† qu Iqueni qua pteqanğuwänğga, hea hñquaqu äwiqe, hñquququeni, Goti Iqu anği ävauqumuatkqe. ⁵ Itanği Iqu Pitä ique-ganä äwimeqe,‡ huizi, Iqueqä ämaqä 12 iquau äwimakqe.§ ⁶ Itanği Iquenyqä quuvqä heqiyqä 500 iquau, asänğga äwimakqe. Iquautanği, hñqua ae äpäkonğuwä-qe, kuapanänği hänğä yqänä äpmenä. ⁷ Iquau äwimeqetani, huizi Jemisi ique äwimakqe. Itanği ämaqä huizi, Iqueqä kuknuä awä tuäkiqäpnğä ändowatkqä iquau eeqänänğä äwimakqe. ⁸ Itanğa aanğä yäpaki, nyi, ymeqä kiqä känai hea qäyunänğanğga maunyqä iqä enqä-panğä iinjä-qunğänğga, änyimakqe.* ⁹ (Ii qakui tiinjä iuta ätqä. Ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpnğä ändowatkqä huizi iquauqä yäpä iqi, quvqä äpmenqä iqunjqä. Nyi hiñuiqänänğanğanği, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iunği, yuuwä äpästätaminğä etanği, ämaqe, “Ämaqä kuknuä awä ttñqä ändowatkqä hñqukiyqä” ndqe, ii quvqe. ¹⁰ Iinjä qäyä etanğqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu nyinyqä qeqä wimänğqetani, nyi sä äpmenä. Itanğa Iqueqä qeqä imänğä iinjä, qua aanğä iqi mapäkñqä ikqe. Inji nyi iinjä emä, qua iqi mäpäwiqä itmä, wäunğä yänänäqñqä imäkätmä iutanği, kuknuä awä tuäkiqäpnğä ändowatkqä huizi iquauñi, ämäwqätäuänğä. Wäunğä iinjä, nyi nqä-näuä mimäkqä pa itqänğä, oee. Goti Iqueqä qeqä imänğä nyitä äpmenqä iqu, inyimäkqanği imäkätqänğä.) ¹¹ Inji Kraisi Iquenyqä kuknuä iinjñqä näqñqä ämakuwi, ii nyitanä, ä huiziquatanä, qäyä enä. Nyitä, huiziquatä, asä iunğänä ätuätunque. Itanğa he iunğänä quuvqä äyä eqiyätqänğä.

Ämaqä ae äpäkonğuwä iqua, anğu vaupnuwänğqäti?

¹² Ne kuknuä awi, “Kraisi Iqu äpäkonğanğqänğga, Goti Iqu anği ävauqumuatkqe” qäyä ätuätqätanğgu, ga ämaqä hesanğ hñqua, “Ämaqä

* 15:3 Asayä 53:5-12 † 15:4 Apqä Bukä 16:10 ‡ 15:5 Lukä 24:34 § 15:5 Makä 16:14 * 15:8 Wäunğinğä 9:3-8

ae äpäkombqä iqua, anġi häñä mävaucqä ipñqäüä-qe” sunqä ätätqänjä?
 13 Quvaqä kukñuä iñi, naqä-qakuä etanġutqe, ii tiinji. Kraisi Iqueni, anġumä häñä mävaucqumuatqä iquänänji. 14 Itanġi Kraisi Iqueni, qua buta anġumä mävaucqumuatqä iqä-säpi, ne kukñui hiñgi tätqätanġuati, ga he-pqe quuvqä hiñgi heqiyätqätpninji. 15 Itanġa ämaqä pizqä qua äptepqä iuta anġi mävaucqñqä etanġpqe, ii tiinji. Goti Iqu Kraisi Iqueni mävaucqumuatqä iquänänji. Iñä sätäti, “Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Iqueni, iñä iwimäkkqä-qe,” quanġä tqune hiätaninji. 16 Ii tiinji. Ämaqä pizqä qua buta ni mävaucqñqä sätäti, Kraisi Iquenä-pqe mävaucqumuatqä iquäninji. 17 Inji Kraisi Iqueni qua buta anġi mävaucqumuatqä ikqä etanġutqe, he quuvqä eqiyänjuwi, yätamäkkqä maiyqä itqätanġuti, hiqä suqä quvqeunä yqänä pmetpninji. 18 Tiinjä-pqe inä eqi. Ämaqä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäminjuwä pizqä ae äpäkonġuwä iqua-pqe, qui hämänä imäkñġpninji. 19 Itanġa neqä kñuä indqänqä yänänäqñqä, Kraisi Ique ävanä hiñuä äqänänä pmeqe, yätamäkkqä, qua täu häñä äpmenänġanänqä etanġutqe, ämaqe, nenyänqe, huäqä kiinjä wunänä. Ga quwqä huäqä-hunqä iñi, eeqänänji ämäwqätäunä. 20 Iñi hmanji. Ymisanjä wäunüä du yäüä kiñġanä iqäqä-pani, ämaqä pizqä äpäkombqä iqua anġi vauqänqe, Kraisi Iqu äpäkonġqetani, Goti Hanjuwä Iqu Ique ganä anġi äyä ävauqumuatkqe. 21 Ii tiinji. Äpäkonqä ämaekqe, ämaqä hñqu etanġqeta, anġi vauqänqe, ii ämaqä huiziquvi. 22 Ämaqä eeqänänjä, Atamä iqesanä äpäkonätqänjuwä-pa, anġumä häñä vauqumuatqänqe, Kraisi Iquesanänqe. 23 Itanġa eeqänänji, kiqänġa-kiqänġayi. Ämaqä kiñġanänji, ii Kraisi Iquvi. Qänakndani, Iqu qua täunqä anġu quvepäniqänġa, ämaqä Iqueqänänjä iqua, anġi vaupnuwi. 24 Itani yoqä naqä-tänätä, yänänäqñqä-tänätä eeqänänjä äpmejuwä iñi, Kraisi Iqu qui imäkäqetani, nätmätqä eeqänänji miqänqe, Goti Kaniqueä hipa iu väniqe. Ii hiunji yäpakiyi. 25 Ii tiinjä etanġiyi. Kraisi Iqu, Iqueqä mäkä-hunqä iquau, Iqueä yäpä iqinyä äpmuatetqänġanqä, nätmätqä eeqänänjiu äpakänä ämiqa uwqäniqe. 26 Mäkä iñi qäpu etanġa, yäpaki äpäkonqä ique hämänä hma imäkäniqe. 27 Iinqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iñi tii äqänä. “Iqu nätmätqä eeqänänji, Iqueqä yäpä iqi ekqe.”† Kukñuä iqu, tiinjä ätätä ätqi. Nätmätqä eeqäpnänji, Goti Iqu Kraisi Iqueqä yäpä iqi eätäqänġanji, Iqu Iqueqä-kiuänji yäpä iqini maenqä ma ikqe. 28 Itanġa nätmätqä eeqäpnänji Iqueqä yäpä iqi wiqanġutqänġanji, Ymeqä Iqu Kiqä-kiuänji, Goti Iqueqä yäpä iqi enäniqe. Goti Iqu nätmätqä eeqäpnänjä, Ymeqä Iqueqä yäpä iqi hiñuiqänä ekqe, Ymeqä Iqu, Goti Iqu eeqänänjä iñi äminiqñqä e imäkäniqe.

Ämaqä pizqä iqua, anġu mävaucqñqä etanġutqe, änänqä?

29 Ämaqä hñqua, pizqä iquau yätamäkkqenqe, asñä ämetqänä. Itanġa ämaqä ae äpäkombqä iqua, anġu mävaucqñqä naqä-qakuänä etanġutqe, ga ämaqä asñi, pizqä iquau yätamäkkqenqä ämetqänjuwä iqua, äänä imäkpnuwänqe? Inji iqua asñi, iñä iquauñqe, sunqä ämetqänjä? 30 Tiinjä-pqä inänji. Ne kukñuä anġui awä ätuätunquä imñi, qu qui nemäkpñqä itqänjuwitanji, qae mäpmeqä, hanjä-iqä qäpisa-qäpisanji, sunqä ämetqänju? 31 Nyämaqäüä, nyi hea ique-iqueni, pizqewä ae äyä äpäkonäqisätqänjä. Inji neqä Naqä Kraisi Jisasi Iqu, hesä anä pmetanġqenqä nyi yeeqä naqä-qakuä itmä, sä etqä. 32 Itanġa nyi hiveqä-yaqueqä hiqiyqä Epäsäsi du äpmejuwä itä mäkä äunġque, ii nyi nqä änyinqä dutanä imäkkqä etanġutqe, yätamäkkqä iqesanji squä mamniqäwä? Ii tiinji. Ämaqä hñqua kukñuä tii ätätqänjä. “Awiñġa päkonatunqeqä. Inji ne tänġanji, buayätä eqätä ġmanġuatunquänänñiqä.”‡ Ämaqä, äpäkombqä iqua anġi mävaucqñqä etanġutqe, kukñuä iñi qänaknä ianä. 33 Ämaqä hiqä kñuä anġui qui emäkätqänjuwä iquauñi, hiñuinä mäqunquä pambu.

† 15:27 Apqä Bukä 8:6 ‡ 15:32 Asayä 22:13

Kukñuä hñqu tiinjä äwi. “He ämaqä ququvqänänjä hñquatä näueqä imäknäpu qañä anä ikipiyitani, iqua hiqä suqä ängui yuuwä hetäupñqäüä.” ³⁴ Hesanjä hñqua, Goti Iquenyqä naqä-qakuä maññqä etañguwiñqe, he suqä qäyunänji ipu, kñuä jänänänjinä indqänäpu, suqä quvqe vquätämäupu. Nyi kukñuä iinj, womba etapätmä etqä.

Huiwä anji vauqe, aanjä huitaññqä

³⁵ Inäqce ämaqä hñqu yatñqä tii iänä. “Ämaqä pizqä qua äptepqä butani anğumñi häñä-pmeqänqce, Goti Iqu qunji, äänä imäkätä vauqumuatäniqäwä? Huiwi, äkitani nyqä vauqumuatäniqäwä?” ³⁶ Si kukñuä iinj, qäyasäqi ätnä. Nätmatqä piikä hmbu qua mämä vowä ämäuesqe, piikipu pizqä ganä iqanğa, baki inğa äukauänä. ³⁷ Si snğumetqänä-qe, ä ipñqä käukuä piikänä-qe vowä ämäuesqe, si piikinä vowä ämäuenji. Inäqce kiqä baki, piikä ique asänänjä iinjñqä ma, huitañä äukauänä. ³⁸ Piikä iinjä iqueni, Goti Iqu Iqueqä äwiñqä iuta, Kiqä-kiuä imäkqanğqetani, kiqä baki, huiwä kiqä-tänjä hiänä. Itanğa piikä ique-iqueni, quwqä bakiuqä huiwi, aanjä qäyunänñanğqä vquänä.

³⁹ Nätmatqä eeqänänji, qu huiwi naqä-hñqunä miñqä injä. Ämaqä iqua, hiveqä-yaqueqä iqua, yññä iqua, itanğa hämapäkä iqua, quwqä huiwi, huitañä-huitañä änyänä. ⁴⁰ Itanğa, nätmatqä huiwä-tänji, hui qäukuä haqä yätu witanği, hui qua iu äwi. Itanği nätmatqä qäukuä haqu yätu äwiñqä iuqä qeqätqce, qua iu äwiñqä iuqä qeqätqce-tänji, asänänjä ma, huitañä-huitañiyi. ⁴¹ Mäptqce, qeqätqce, kiqä-tänjä etanğa, qañui, kiqä qeqätqce, huitañä-tänjiyi. Itanğa qätäqueqce, huitañä-huitañä epiyitani, qeqätqce, quwqä-quwqä-tänjiyi.

⁴² Huiwi huitañä-huitañä ii enqä-panji, ämaqe pizqä äpäkonäpu anğv vauqe, asänänjä iinj. Ämaqä huiwi qua äptepqce, piyanäweqe. Inäqce huiwä qua-mända anğumä vauqe, piyanä mäweqä yänä. ⁴³ Ämaqä huiwä qua äptepqce, ii womba vqetä yänänäqñqä maeqätänqce. Itanğa huiwä qua-mända anğv vauqe, yoqä naqä-tänjätä, yänänäqñqä-tänjätänqce. ⁴⁴ Huiwä qua äptepqce, ii qua täu pmeqänqce. Itanğa huiwä anğumä vauqe, ii Dñä Änğüä Iquesa eä, dnjä iquvi. Huiwä qua täu pmeqänqce, naqä-qakuä eänqetani, huiwä Dñä Änğüä Iquesanjä-pqe, naqä-qakuä inä eä. ⁴⁵ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinj tuwanuä äqänä äwi. “Ämaqä hiñuiqänjä Atamä iqu, häñä-pmeqä-qu ekqeqä.”[§] Itanğa Atamä Qänakñä Iqu, dnjä eätä, ämaqä du häñä-pmeqä-vqänqä äyä ekqce. ⁴⁶ Ämaqä Dñä Änğüä Iquesanjä Iqu, kiñganä hiñuiqä ätimäukqä-ma, ämaqä qua täu pmeqänqä iqu ganä timäuqanğa, Dñä Änğüä Iquesanjä Iqu qänaki ätimäukqce. ⁴⁷ Atamä hiñuiqä ätimäukqä iqu, Goti Iqu qua itä imäkkqä eä, qua iutanjä iquvi. Itanğa Atamä qänaki ekqä Iqu, qäukuä haqä yätutanjä Iquvi. ⁴⁸ Ämaqä eeqänänjä qua iutanjä eänjuwä ii, qu ämaqä qua iuta ätimäukqä iqu enqä-panjä asänänjä iinjyi. Itanğa ämaqä eeqäpnänjä qäukuä haqä yätutanjä eänjuwä ii, qu Ämaqä qäukuä yänisanjä Iqu enqä-panjä asänänjä iinjyi. ⁴⁹ Inji tənğanji, ne ämaqä qua iutanjä ekqä iqu enqä-panjä, asänänjä eänqce, inji qänakndanji ne Ämaqä qäukuä haqä yätutanjä Iqu enqä-panjä, asänänjä iinjä hianique.

⁵⁰ Nyämaqäüä, nyi, “Ii tiinjä etanği” etqä. Nätmatqä pizqä yätñqä hui, nätmatqä pizqä miqä iqueunji, mämeqä itä, anä mäpmeqänqce. Iutani huiwä pizqä yätñqä itäqetani, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä yäninj, nätmatqä wänqä-qäpu mämeqä itä, anä mäpmeqänqce.

⁵¹⁻⁵² Nyi kukñuä zä äwiñqä hñqu hetmqä iqäqä-qae, qätä nyipu! Ne eeqäpnänji, pizqä hämänä mapäkonqä yaniquä etanğqä-qe, hääwä yäpakiqu tii tämäuqanğanji, neqä hiñui hikueä ptqä maqänä äqiyqu-panji, neqä huiwi, iinjä itä kunmäknäniqe. Hääwi iinjä tqanğanji, pizqä äwämitpqä imdanji, pizqä anğumñi mapäkonqänqä anği

vaupnuwi. Inğanı neqä huiwi änyä-hänjä kunmäknäniqe. ⁵³ Huiwä qui imäknätä äpäkonätñqä tqü, qui mimäkñqä itä hänjä hea ique-ique pmetäniqä diñqe, änyä-hänñqä äkunmäknänñqiyä. ⁵⁴ Huiwiqı iñjä ae äkunmäknğanğa, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänñqä tiñji, qäyunä timäuanä.

*“Goti Iqu mäkä yänänäqñqänänjä itä, äpäkonqä iqueni ämäwqätäuqiyä.”**

⁵⁵ *“Äpäkonqä iquki, tqä yänänäqñqä ämaqä ämäwqätäutñqe, äñgiyi? Äpäkonqä iquki, si ämaqä zi miqutesiñqe, äñgiyi?”†*

⁵⁶ Äpäkonqä iqueqä zi, ii suqä quvqe, qenyänji. Itanğa suqä quvqä iqu kiqä yänänäqñqä meqe, ii kukñuä-suqä iquesanji. ⁵⁷ Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquesanı, mäki ämäwqätatunquä inemäkätñqenqä, ne “äñguiqä” ätuanä.

⁵⁸ Iiññqe, nqä nyämaqä nyi kiñjä änyinätñqä iquenä, nätmatqä hui ktäqä-ktäqä meqiyqänñqä yänänäqñqä tqäutñqe. He Naqä Iquenyqä wäunüä dnä huqä ii imäkätqänuwi, hiñgi meqänñqä ma, qakuä-tänjä iyyi. Mä iññqe, hea etä zä ävätä, Naqä Iqueqä wäunüñqänä kñuä neyquätñqänänji.

16

Jerusälemä äpmeqä iquau yätamäkqenqä, mbqä aquvä qäpñqä ätukqenqä

¹ Tänganı nyi he Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä Jerusälemä äpmeñuwä iunqä mbqä aquvä qäpñqä iñqä kukñuä hetmqe. Ii imäkqänñqe, nyi ämaqä Goti Iquenyqä qua naqä Galesiya iu aquvä äqänätqänuwä iquau ämotquakqä-pa, he-pqe asänä imäkqäpñqe. ² Nyi anğumä äpmqänğanı, he iquau wipñqe aquvä maqiyäqisqä ipnuwänñqä manyiñğanğqetanı, wikä ique-iqueqä hiunji kiñganänjä iqueni, hñqunä-hñqunänjä-quenä, mbqä ämepiyi, iwäsäupu, hiqä anju pñqä eqäpñqe. ³ Nyi iqi ae ätimäutmäñğanı, ämaqä he atäunüä ipqä iquauñi, hiqä nätmatqä iñjitä, nyaqä tuwanüä äqämqetä, äma upñqe, ävätmä Jerusälemänñqä ändowatmniqe. ⁴ Itanğa nyi-pqe, du qäyunqä äwqñqe äñguä hiqanğutqe, iqua nyitä anä wanique.

Poli iqu, Korinä timäuniñqä ätukqenqä

⁵ Itanğa nyi qua naqä Masendonıya iu äpmeñuwä iunğanä hiñuä äqunäkämıtanı, qänaki, emamniñqe. ⁶ Nyi maqñqä enä. Hesanı hiunji hmbunı anä pmeniquti? Ä äsqinyqä evämamqä iqanğanı, he nätmatqä qanä ändma wätñqä iunı, yätamäkqä nyipnuwänñqä diñqe, yunüä naqänänjä äqunätä, iiqä qäpu päwqanğanqä, äpakänä hesä anä pmeniquti? ⁷ Nyi hñqäqinyqä äwätmäñğanı, he kukñuinä etmä, maqänä maiqutäuqänñqe, manyiñqı. Inäqe Naqä Iqu nyi hesä anä pmeqänñqe, hiñuinä nqänğanğutqe, nyi hesä anänji, hiunji kuapänä pmamniñqä änyinñgi. ⁸ Nyi Epäsäsi täunı, hiunji naqä “Pendikosiuä” ätmiñuwä iqu ätimäuqanğanqä pmetmä. ⁹ Äpmeñqä täqinı, ämaqä kuapänänji, nenyqä mäkanñqä qäyä itqätanğuwä-qe, nyi qokä-apäkä huiñi, Goti Iqueqä ämaqänä epñqä yätamäkqä wimqä diñqe, nyinyqä hänaqä inñgi. Iiññqe, täqi pmetmä.

¹⁰ Timoti iqu henyñqä äquvepqe,* iqu henyqä zä miqä yätñqe, he yeeqä ävätmepu äñguänä mipu. Nyi iñjä etqe, iqu Naqä Iqueqä wäunui, nyi itñqä-ma asänä imäkätñqä-qu etanñgi ätqä. ¹¹ Iqu iqi emeqanğanı, hesänä hñqua, ique yeeqä mävätmegä iqä diñqe, hiñuinä mäqunquä pa iqäpnä. Itanğa iqu, nyinyqä nyämaqä huiziquatä ppñqä diñqä hiñuä äqunmä pmamniqe. Initanı iqu nyi anğumä änyimetñqänä evämeqanğanı, iqueqä qanä wätñqä iunı, äwqä hanüä änyä wätñqänä yätamäkqä väwqatqäpnä.

* 15:54 Asayä 25:8 † 15:55 Hosıya 13:14 * 16:10 1 Korinä 4:17

¹² Tänggañi nyi kukñui, neqä neyâmaqä Apolosi iquenyqä hetmqe. Iqu neyâmaqä huiziquatä henyqä quvepqänqce, nyi iqueni kukñuä yänänäqñqänänjä ätuätñqä-qe, iqu tänggañqce, mäwinqä itqäüä. He emetñqce, hiunji hñqce, iqu, “Tänggañi qäyunjqä” kñuä vqanğa, inğa emeniqe.

Poli iqu, qu äänä ipnuwänqä dinqä, kukñuä yäpakä ätkqenqä

¹³ He änguanä ätäuqämepu, quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, itanğa zä miqä, yänänäqñqä tqäutpñqce. ¹⁴ He nätmatqä eeqänänjä imäkäpiyâ iunji, huiziunqä qeqä emänätäqä iuta imäkqäpñqce.

¹⁵ Nyâmaqäüä, nyi he evauqumuatmqä änyinği. Stepanasi† iquenyqätä, huizi iqueqä anju anä äpmeñuwä iunqätäñi, he näqñqce. Hiqä qua naqä Äkaiya iunji, iqua quuvqä ganä eqiyäpu, ga quwqä-quwä wäunui, Goti Iqueqä ämaqä iu yätamakqä vqänqä, ämakuwi. ¹⁶ Itanğa he ämaqä iquautä, itanğa huizi, wäunüä asänä itqänuwä iquautäñi, iquauqä yäpâ iqi pmetpñqä änyinği. ¹⁷ Korinä iu äpmeñuwä iquenä, yätamakqä nyiyqänänji hma etanğuwänğa, Stepanasi ique, Potunatusi ique, itanğa Äkaikusi ique, hesa änyimepu, heyaqä anji ämequwinqce, nyi aquvänä iqä. ¹⁸ Iqua yänänäqñqä he emäkkuwä-pañi, nyi-pqce inä nyimäkquwi. Inji he ämaqä iinjä iquaunqce, “Ämaqä qäyunänjä iquayqä” kñuä indqänäpu, ängüä itquapñqce.

“Ne henyqä hui mimäuqä injunä” tqenqä

¹⁹ Jisasi Iquenyqä qua naqä Eesiya täu aquvâ äqänätqänuwä iqua, qu, “Ne henyqä hui mimäuqä injunä” etqä. Itanğa Akuila iquätä, Presilatä, itanğa ämaqä Jisasi Iquenyqä iyaquiyqä anju aquvâ äqänäqäsätqänuwä iquatä eeqänä, “Yää ñquauä! Ne henyqä hui mimäuqä injunä” etqä. ²⁰ Neyâmaqä täqinjä eeqänänjä iqua, “Ne henyqä hui mimäuqä injunä” etqä. He äminäpiyänğani, quuvqä heqiyqä iquneqä suqä iunji, quneqä inğpñqce. ²¹ Poli iqunä, henyqä hui mimäuqä itmä, kukñuä tä, tuwanui nyi ñqä hipaitä äqiyqä. ²² Inji ämaqä tqu-tqu, Naqä Iquenyqä mäwinqä iänqä iqueni, Goti Iqu qui iwimäkätñqä änyinği. Iyää, Naqä Iquki, si biyâ! ²³ Naqä Jisasi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, nätmatqä änguanänji hinği vqe, etapquä. ²⁴ Itanğa nyi ñqä-näuänji, Kraisi Jisasi Iquätä ämuänñmitani, ñqä äwqce, he eeqänänjuenä etapqä. Ii naqä-qakuä eä, qäyâ äpmetänä.

† 16:15 1 Korinä 1:16

Tuwanuä, Poli iqu qänakñi 2 Korinä pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamäkqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä anä-himqä Korinä iu äqänmiñuwä iquatanjä hñqua, Poli iquenyqe kukñuä quvqä tätqätanqä, iqu äwqä quvqä wiñganñi äpmakqe. Iqu quwqä kukñuä quvqä jänä wimäkätñqä tuwanuä tä äqäkqe. Iqu kñui, “Nyi qutä kukñuä jänä ae imäkanitanñi, qunqä yeeqä anqumä nyinyätñqeçqä” indqänqçe.

Tuwanuä tä kiqä kukñuä kiñganänñi, tiinji. Poli iqu kukñuä yänänäqñqä, Korinä pmeqä iquauqä suqä quvqä huiñqä hiñuiqänä äqiyämäukqenqä, anqumä ätuätä äqäkqe. Iqu tuwanuä hiñuiqänä äqiyämäukqä ique qiyätñqä mäwiñganñi, qu ique hñgisanä itquepu, kukñuä quvqä ätmiñuwä itanqä iutanñi, iqu qu jänä iwimäkätñqä kukñuä yänänäqñqe äqäkqe. Qu iquenñi qätä äwiyäpu, quwqä suqä quvqä jänä ae imäkqanquwitanñi, tänganñi iqu aquvänä kiñä itä, tuwanuä tä äqäkqe.

Hea inganñi, Kraisi Iqueqä yoqä-tänä, qua Jutiya iu pmetanquwä iqua, nätmätqenqä äwa itqätanqä, Poli iqu mbqä hui äma äwätä iquau väniqenqä aquvä äqämiñqe. Iinñä etanñi, tuwanuä awä iqinñi (saptä 8-9), qu-pqe wäunñuä tquenqä mbqä hui aquvä qäpnqä iinqe, Poli iqu Korinä iquauqä äwqä vauqumuätätñqä ätuätä äqäkqe.

Kukñuä yäpaki, Poli iqu tii ätuätä äqäkqe. Ämaqä hñqua, “Jisasi Iqu ne wäunñuäñqä änandowatkqeçqä” quanqä ätuäpu, Korinä iu äpmapiyi, Poli iqueqä yoqe mäñdi äkittqiyäpu, ga wäunñuä Jisasi Iqu ique äwikqeu, qui iwimäkpnqä imiñuwi.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kukñuä ätkqenqä

¹ Poli iqunä, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä iutanñi, Kraisi Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqämqä äñandowatkqä iqunñi. Ga nyitä, neqä neyämaqä Timoti iqutä, ye tuwanuä tä he Goti Iqueqä yoqenqä anä-himqä Korinä iu aquvä äqänätqänuwä iquennqätä, Iqueqä ämaqä huizi, qua naqä Äkaiya im-imä äpmeñuwä iquennqätä äqiyque. ² Neqä Goti Apiqutä, itanqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqçeuta hiñgi etapäsinyä, äwqä hanñuä imbu pmetpnqä emäkqinyä.

Poli iqu, Goti Iqu äwqä hanñuä iwimäkqanqenqä, “änquiqä” ätkqenqä

³ Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti eäqäqe, Kaniqu inänñi. Itanqä neqä Goti Apiqu Qäqu, ämaqenqä huäqä äumäkätä, äwqä hanñuä imäkänyuewiyqä Iquvi. Iinñiqe ne Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutanä, anqñuä iwimäkquanä. ⁴ Ga ne hanñuä-iqä äki-äki meqanqçue, Iqu äwqä hanñuä inemäkqanñi, ne iinñi ae ämakquä iutanñi, ämaqä hanñuä-iqä äki-äki meqanquwä iquauñi, quvaqä äwqe asä iinñä iwimäkquatuñque. ⁵ Ii tiinñi. Hanñuä-iqä, täñä-hunqä Kraisi Iqu kuapanä ämamiñqä-pa, ne-pqe inä ämetuñque. Asä iinñi, Goti Iqu Kraisi Ique äwqä hanñuä iwimäkkqä-pa, Kraisi Iquesanñi nenyqä äwqä hanñuä äquvepätqäuä. ⁶ Ne hanñuä-iqä ämequque, ii heyaqä äwqe hanñuä emäkqanquti, Goti Iqu anqumä hanñuä emäkäqumuätätñqä iiyi. Ga Goti Iqu ne äwqä hanñuä inqä inemäkqe, ii heyaqä äwqe, hanñuä emäkätñqä iiyi. Iutanñi, he hanñuä-iqä, täñä-hunqä, ne ämetuñquä-pa ämepiyänqanñi, yänänäqñqä ämapu tqäuqäpnä. ⁷ Inñi ne henyqä kñuä indqänqä yänänäqñqe tiinñä ämeñu. “Hanñuä-iqä ne ämetuñque, qu asä ii ämetqänuwä-pa, äwqä hanñuä inqä-pqe, ne ämequ-pa ämepu, yänänäqñqänänä tqäutpnqänänä.”

⁸ Nyāmaqāuā, hanjä-iqä ne qua naqä Eesiyau pmetanġua änemakqä iquenyqe, he näqñqä epñqä äneñgi. Inji hanjä-iqä naqänänjä änemetä anakittqiyqanġi, neyaqä yänänäqñqä aañqä etä, “Hänjä pmeñquatiyā, ä tänġa tä qe päkonanquatiyā?” knuä änemiñqe. ⁹ Naqä-qakuänänji. Ne neqä qeqä-quuvqä tämdanji, hanjä-iqä ämitanä, “Ne näwinyä äpäkonanqunä” indqänmiñque. Hanjä-iqä iinjä änemakqä, ii ne neqä yänänäqñqenqä mindqänqä, Goti ämaqä pizqä anġi vauqumuatqä Iqueqenqänä indqänatunquänänji. ¹⁰ Hanjä-iqä aañä ququvqänänjä iqu, ne pizqä ae änapäkmätä iqanġqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu ne anġumä hanjä inemäkkqä. Ga Iqu asä iinjä, anġumä inemäkänä. Auä, ne knui, yänänäqñqä tii indqänänä äpmeñu. ‘Goti Iqu hanjä yqänä inemäkquäniqeqä.’ ¹¹ Inäqä, he ne yätamäkkqä nepñqe, Goti Hanjuwä Ique yatñqä vqäpñqänänji. Inji Iqu ämaqä kuapänänjä iuqä yatñqe qätä äwiyätä, kimanji ne anġuanänjinä inetquequänä. Iwä ämaqä huizi, Goti Iqu, ne iinjä inemäkqanġqenqä, qu Iqueni, “anġuiqä” tupunä.

Poli iqu, “Nyi emamniqeqä” ätukqe, quanġä mätquä ikqenqä

¹² Neqä suqenqä knuä täunda iwäsäutanänġanji, yeeqä kiinjä, tiinjäqä änenyätñqe. Neqä suqä qokä-apäkä eeqänänjä iuqä hiñuä iqi itunqä, ii suqä quanġi ma, suqä jänänänjitä, naqä-qakuitänji. Ne suqä tque imäkquatunquä näqñqe, ämaqä qua iutanji ämetqänuwä-panjä ma, Goti Iqu Iqueqä suqä nätmätqä hiñgi vqä iuta änätapqä. I etanġi, suqä iinjä iqua, huiziuqä hiñuä iqi imäkätanä-qe, heyaqä awä iqi äpmenänġanji, änäänä imäkmiñque. ¹³⁻¹⁴ Ne henyñqä tuwanuä äqiyämäuqisätunqä, ii kukñuä hui zä mäwitänġi, he a ätäupu näqñqä mapñqä diñqeyi. Ga he tänġanji neqä kukñuñqe, näqñqä hui ae ämepiyä-qae, ga he iinjä näqñqä yasämänä etpñqä änyinġi. Iwä hiunji neqä Naqä Jisasi Iqu anġu äpätqänġanji, he nenyqä yeeqä kiinjä iqanġpi, ga ne henyqä-pqe asä ii yanique.

¹⁵ He Korinä pmeqä iquenä yeeqä iinjä qäyunä ipnuwänqä quuvqä eqiyätmä, heñi hñquaqu emamniqä iinjä knuä ämakqä. Itanġa iutanji, Goti Hanjuwä Iqu heñi, anġui hñquaqu emäkäniqä. ¹⁶ Ii tiinjä. “Nyi Masendoniyänqä äumqe, he ganä emamitanji, ga iqisanji, nyi anġu emetmä, hesä iqi äpmamitmçetani, qua naqä Jutiya iunqä umniñqe, nätmätqä qanjä ändma wäninġe yätamäkkqä nyipnuwänqeqä” knuä änyikqe. ¹⁷ Nyi “iinjä imäkmqänä” knuä indqänġqä, ii nyi knuä hñquaqu-hñquaqu nyiyqanġi, tuwanuä qanyä iinjänä etätmä äqäkkqäta? Ä ämaqä qua iutanjä enqä-panjä eämä, kukñui, Auqätä, Oeyqätänji anä equmuäkätmä, quanġä etkqäta? Ii hmanji. ¹⁸ Goti Iqu Iqueqä kukñuä eeqäpnänjä iunji qänaknä itñqä-pa, ga nyi naqä-qakuänänji tiinjä etqä. Neqä kukñuä he etätaqä iunji, Auqätä, Oeyqätä anä maequmuäkñqä eä. ¹⁹ Ii tiinjä etanġi. Jisasi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqu, Auqätä, Oeyqätä anä equmuäkätä tqä-qu hmanji. Iqutänji, “Auqä” tqä iqunä äyä äwi. Iquenyqe, nyiu, Silasi ique, Timoti ique, ne kukñui, heyaqä awä iqi ätqäuanä, awä äyä etmiñque. ²⁰ Inji Goti Hanjuwä Iqu, “Imäkmqänä” ätätä kukñuä guä ämäsäukqä eeqänänjä iunqä, Jisasi Iqu, “Nñqä” ätätä, naqä-qakuä imäkqä Iquvi. Iinjäqä, ne Iquesanji, “Naqä-qakuiqä” ätätanä, Goti Hanjuwä Iqueni, yoqä naqä äyä ävätunqä. ²¹ Goti Iqu Kiqä-kiuä nesä, hesä, Kraisi Iqutä ämuännatunquä diñqä yänänäqñqä inemäkätä, Iqueqänqänä atäunquä ae änatäkkqä. ²² Itanġa ne Iqueqä etaninġuä ämänätquetä, itanġa nätmätqä anġuä huizi pñqä mänaiyquätñqenqä, knuä anġuä nätapätñqä hiqñqä enqä-panji, Iqu Iqueqä Dñä Anġuä Iqueni, neyaqä äwqä yäpä tämä ae äpmuatänaiqä.

Poli iqu qunji, maqänä mäwimeqä ikqenqä

²³ Goti Hanjuwä Iqu, nyi kukñuä tätqätanġqenqä iwäsäutñqä täaqä ätuätmä, naqä-qakuänä tiinjä etmqä. “Nyi ‘Anġumä emamniqeqä’ etkqenji, memeqä ikqe, ii nyi he emetmä äkasuwä etqanġundqänġa, äwqä hanjä heyäniqä etanġiyi.” ²⁴ Ne hiyaqä quuvqä heqiyqä iu mämiqä itunquä-qae, nyi tiinjä maetqä imä. “Ne

āmitqānūnā.” Oeyā. Hiqā-hiuāni, quuvqā eqiyāpu, yānānāqñqā ae äyā ätqāuānā. Mā ne hesā wānuā anā itunq̄ue, ii he yeeqā ipu pmetpnqā itqānu.

2

¹ Inji, “Nyi anqumñi, quvaqā äwq̄e, tññā iwimākqāñqā māvimeqā imā” knuā indqāngq̄e. ² Iwā nyi emetmä, äwqā hanjā etapqanq̄umdq̄e, nyi aquvānā imqā nyimākq̄e, tqukā? Ämaqā nyi quvqā iinjā etquamqā iquenā, he qāquenāñi. ³ Nyi äpmq̄e, ämaqā nyi aquvānā imqā nyimākqāññā iquenā, iinjī miqā ipnuwāñq̄e manyiñganñi, kukñui hiqā suqā quvq̄enq̄e, tuwanuā äqiyātmā, hiñuiqāññi q̄e ätnāmāukq̄e. Knūā yānānāqñqā ti indqāngq̄e. Nyi yeeqā itmā emeqanq̄undq̄e, he-pq̄e yeeqā inā ipnuwāñqā. ⁴ Nyi henyñqā tuwanui äqiyātmāñganñi, äwāwa kiinjā itmā, ñqā q̄eq̄e, piyāñqiyq̄anñi, knuā kiinjā äqiyātmā imiñq̄e. Tuwanuā iinjī, nyi heyaqā äwqā imñi, hanjā-iqā etapm̄enq̄e maqiyqā ikq̄e. Oee. Ii nyi henyqā aaññā kiinjā änyinātñqā diñqā, nāqñqā mapñq̄enqā äqākq̄e.

Suqā quvqā imākqā iqueni, äwqā hanuā iwimākq̄enqā

⁵ Inji ämaqā hesaññā hñqu, ämaqā hui-mānda quvqā itq̄etä, äwqā hanjā-iqā ävātqā sātāti, iqu hanjā-iqā iinjī, nyi mändapqā pa yānā. Iiñq̄e nyi kukñui, haqā nāñdi ätqā māvqā ma imā. Injāq̄e heyaqā awā iqi äp̄menqā hñquesañi, eequenā äwqā hanjā-iqā hui äyā ämakuwi. ⁶ Hesaññi kuapāññā hñqua aquvā äqāñāpu, “Ämaqā iqu, iqueqā quvq̄enqā kimañi, hanjā-iqā iinjī ämetñq̄eqā” ätäpu, ii ävātqāñuā-q̄ae, qāpu tiññq̄e. ⁷ Injāq̄e tññganñi, ämaqā iqueni, hanjā-iqā naqāññāñi mattqiyqā yātñq̄e, he anqumñi, iquenyqā q̄eqā etqanq̄uti, iqueqā suqā quvq̄enqā äwqā hanuā änyāpu, iqueqā äwqā-pq̄e hanuā imākānyuāwipñq̄e. ⁸ He ique iinjā iwimākāpu, heqā iquenyqā kuapāññā enqā ämotquapñqā, yāññāqñqā etqā. ⁹ Nyi henyqā tuwanuā hiñuiqāññā äqākqā iqu, he nyaqā kukñuā nātmatqā eeqāññiñqā etqanq̄e, qāñakñā ipñqāpiyā, ä hñgisanā ipñqāpiyā-tmā, yamwiqā emqā äqākq̄e. ¹⁰ Ämaqā hñqu suqā quvqā imākqāñga, he iqueqā quvq̄enqā äwqā hanuā hiñganq̄utq̄e, nyi-pq̄e iinjā imākñmā. Inji nyi, quvqā hñquenyqā äwqā hanuā imākñmqā etanq̄utq̄e, he yātāmākqā emq̄e, Kraisi Iqueä hiñuā iqisa imākq̄e. ¹¹ Nyi iinjā imākātñqā di, ii tiññiñq̄e. Ne Setāññā iqueqā knuā indqāñq̄etä, suq̄enqātāñi nāqñqā eätanitanñi, yamwiqā äneyätä, ämānaq̄utäuq̄enq̄e, māñenq̄qiyā.

Kukñuā awā tuākiqāpñqā äñdowatkqā iquauqā wāñuiñqā

¹²⁻¹³ Inji nyi Kraisi Iqueqā kukñuā äñguā we-hunqā-tāñi awā tm̄ñqā, aññā-himqā Troasi iu timāuqanq̄anñi, Naqā Iqu nyi wāñuā iinjā imākñmq̄ñqā qāyā äutenjikqā-q̄e, neqā neyāmaqā Talusi iqu iqi m̄äp̄metanñi äqunumi, äwāwa kuapāññā itmā, ämaqā iqi p̄meqā iu ävāmanñi, Talusi iquenyqā qāvqā, qua naqā Masendoniyā-māñdanqā äukq̄e.

¹⁴ Inji nyi tññganñi, Goti Hanjuwā Iqueni, “Äñguiq̄e” tiññiñqā ätquā. Kraisi Iqu ne anñi inetmetñqā wāñuā yāññāqñqā imākñiñq̄enqā awā täkiq̄uatunq̄ue, Goti Hanjuwā Iqu hiññi ique-ique im-imā äñätma ikitñq̄enqā ätquā. Itanqā iutanñi, kuāmiqā andññā tä ikeqanqā sisnyaññā im-imā äweqā-paññā iinjī, ämaqā im-imā äp̄menjuwā iquaññi, Kraisi Iquenyqā nāqñqā epñqā ätuākitqāñu. ¹⁵⁻¹⁶ Ne nātmatqā jināññā-weqā ii enqā-paññā iinjā etanq̄u, Kraisi Iqu inetmetä, Goti Hanjuwā Ique äñawikq̄e. Ga ämaqā hññā hea ique-ique p̄meqā hāñaqā iqi p̄metanq̄uwā iquaññi, neyaqā jināññā-weqā äñguā enqā-pa iqu ämuānyāq̄e, ätumanñi, hññā-p̄meq̄eñqā yāñqiyā. Itanqā qui imākmbñqā hāñaqā iqi p̄metanq̄uwā iquaññi, neyaqā jināññā-weqā äñguā iqu, piyanñā-weqā enqā-pa muānyqanqā, ätumanñi, äpāk̄onq̄eñqā wāñqiyā. Ga wāñuā tñññā iinjī qāyu imākātñq̄e, tqukā? ¹⁷ Ämaqā kuapāññāñi, mbqā mapñqā Goti Iqueqā kukñui awā ätuātqāñuā-pa, ne iinjā miqā itqāñu. Oee. Injāq̄e,

Goti Iqu ānandowatqanġi, ne Kraisi Iqutā anā āmuānnanā, Goti Iqueqā hinuā iqinġi, Iqueqā kuknui āma, quanġi matqā, naqā-qakuinā ātuākitqānu.

3

Goti Iqueqā kuknuā guā ānyā-hānġā āmāsāukqā iqueqā wāunġinġā

¹ Ne neqā-neuānġā iinġā ātātunġue, ii he nenyqe, “Qu quwqā yoqe haqeqā āmāmānātqānġā” knuā heyāniqi? He āmaqā hġquauqā suqenġā nāqġqā mapġqā diġqe, iqua tuwanui, huizi hġqu quwqā suqenġā āqākqe, etapātqānġā. Iwā ne āmaqā iinġā iqua enġā-pa eanā, he neqā suqenġā nāqġqā mapġqā diġqe, ne tuwanuā āmaqā huiziqua nenyqā āqākuwi, etapatunġuāta? Ā ne, tuwanuā he nenyqā āqākuwi, huiziquaunġi āmotquetunġuāta? Iinġi, aanġā eā. ² Āmaqe, neqā wāunġinġā nāqġqā mapġqe, hiqā-hiuā neyaqā tuwanuā enġā-panuenġi. Itanġa kuknuā tuwanuā iu āqānānġqe, neyaqā āwqā yāpā tāmə āwi. Ga āmaqā eeqānānġi, qu nāqġqā epu, a tāuqāpġqānānyā. ³ Inġi ne wāunġā imākātunġuetanġi, he Kraisi Iqu tuwanuā ātnānġā iqi āqākqā iquenġi. Tuwanuā iinġi, Iqu tuwanuā-qiyqetā āqākqā ma, Goti Hānġā Hea Ique-ique Pmeqā Iqueqā Dġā Ānġuitā āqiyekqe. Mā hikā mġā āquvasātā āqiyekqā ma, āmaqeunġā āwqā yāpā imā āqiyekqe.

⁴ Ne neqā wāunġinġā kuknuā iinġā ātquque, nāqġqā tiinġā eanā ātqu. “Kraisi Iquesanġi, Goti Iqu Iqueqā wāunġi, ānġuānānġā imākquānġiyā.” ⁵ Ga anġumā, “Ne wāunġā hui, neqā-neuānā imākātqunġunā” ātātānā matqā iqu. “Goti Hanjuwā Iqu, ne imākquatunġue inemākquānġiyā,” ātātānā ātqu. ⁶ Ga Iqu kuknuā hġganġā witātġqā guā ānyā-hānġā āmāsāukqā iqueqā wāunġā imākqā pmetatunġuā-pqe, Iqueqā-kiuā inā inemākkqe. Nātmatqā ānyā-hānġā iinġā iqu, kuknuā-suqā bukā iu āqānā āwinġā iuta ma, oee. Ii Dġā Ānġuā Iquesanġi. Kuknuā-suqā bukā iu āqānā āwinġā iqu, āmaqā pizqā pāsġānānġā-quvi. Inġaqe Dġā Ānġuā Iqu, āmaqeunġi hānġā hea ique-ique pmeqā Vqā-qu eā.

⁷ Kuknuā Goti Hanjuwā Iqu hikā iu āqiyātā, guā āmāsāukqā iqueqā wāunġi, āmaqā pizqā pāsġānġā qāyā etanġqā-qe, kiqā yānānāqġqā motquetġqe, ii we-hunġetā āpkqe. Iinġinġe, Mosisi iqueqā hipenġiuta we yānānāqġqā yqānā hunġā āquvepkqā iquenġi, Israitqā iqua, hinuā qumbġqā māwinġā iminġuwi. Ii we-hunġā iqu qāpu eqanġanġe. ⁸ Kuknuā guā Goti Hanjuwā Iqu Dġā Ānġuā Iquesā āmāsāuekqā iqueqā wāunġi, asānānġā hmanġi. Iqueqā yānānāqġqe, aanġā hāvemnāqġqā witānā. ⁹ Kuknuā-suqā iqueqā wāunġi, ii ne kuknuā āminetātā, qui inemākqā qāyā etanġqā-qe, iqu Goti Iqueqā yānānāqġqā motquetġqā-tānġā āquvepkqe. Itanġi, kuknuā ānyā-hānġā iqu, kiqā wāunġi qokā-apākā iqua jānānānġā epġqā iwimākqā iqueqā yānānāqġqā motquetġqe, aanġā naqānānġi, huiziqueqe āmāwqātāuā. ¹⁰ Tānġanġi aanġā hāvemnāqġqā iinġā āwiqā iutanġi, we-hunġā wāunġā yāuā iqueqe, kiqā yānānāqġqe hma etqāuā. ¹¹ Wāunġā yāuā kiqā nātmatqā iinġi hma etġqā iqu, hinġiqānānġi Goti Iqueqā yānānāqġqetā āpkqe. Inġaqe wāunġā hea ique-ique witāniqā iquenyqe, Goti Iqueqā yānānāqġqā motquetġqe, aanġā hāvemnāqġqā āpātqāuā.

¹² Inġi ne kuknuā ānyā-hānġā tqe yānānāqġqā eā, āpakānā witāniqġqā, neqā knuā āwqe yānānāqġqā āvanitanġi, zā miqā pemānā itanā, iquenyqā ātnānġāqi awā ātātqānġu. ¹³ Ne Mosisi iqu iminġā-pa, miqā itqānġu. Iqu āpmaminġānġanġi, Israitqā iqua, we-hunġā iqueā hipenġi māndi hiqanġqe, hinuā māqunġuā ipġqānā, iqu yuā ktqā āpmuātānġqe. ¹⁴ Inġata tii tānġanġe, Israitqā iquauqā knuā iqe, hikā enġā-ma yānānāqġqā knātānġi, qu kuknuā yāuā iunġi a ātāupiyā-qe, kiqā qakuinġe, maqġqā etqānġuwi. Ii tiinġi. Yui quwqā knuā indqānġā iu huāqā āutmbiyā enġā-panġi. Yuā huāqā iinġi, huātā āvasqiyāmāuqe, Kraisi Iquesanānġi. ¹⁵ Inġi tānġanġā-pqe, Israitqā iqua, Mosisi iqueā suqā yāuā iunġi a yqānā ātātutqānġuwi, ii yuā iinġi,

quwqā knuā iqā iu huāqā yqānā äutnānuwi, kiqā qakuinqe, mämeqā ipiyā iutanji. ¹⁶ Ināqe ämaqā hñqu iqueqā hngisanā iqe ävquatämäutä, Naqā Ique hiqumuanjä vqangutqe, yuā huāqā iinji, huätä ävasqāngi. ¹⁷ Naqā Iqu, ii Dñä Änguā Ique. Inji Iqueqā Dñä Iñä Iqu äkisqi äpmeñqe, iqinji nätmatqā quvqā ämaqeu a kiqätqe, änä makiqätqā yänä. ¹⁸ Inji neñi, yuā neqā hipenji, ktqā mänaqumätäuqā-pa eä. Naqā Iqueqā wenyā-hunqe nenyñqā äpätäqetani, ne hinjuā yäqñqā enqā-panjä eanä, we-hunqā nesani, ämaqā huiziunji äwiyänä. Ne we-hunqā iquenji aanjä hävemnäqñqā ämetanita, anakunmäkätäqetani, Naqā Iqueqā wätqā enqā-panjä iinjä eanä, suqā Iqu imäkätñqā-pa imäkätqānu. Wäunjuā iinji, Naqā Iqu, Dñä Iqu eä, i imäkätqāuä.

4

Hanjä-iqetani, hanjä-pmeqä meqenqä

¹ Wäunjuā, kukñui awä tquatunquä, Goti Iqu qeqä wimānganji änätapkqä iquenji, ne mävquatämäuqā itanä, yqānā imäkätqānu. ² Ne wäunji, quanqitā miqā itanä, Goti Iqueqā kukñui qäyā itanji huiiu-mānda makunmäkäwqatqā pa itqānu, oee. Suqā womba meqā ämaqā zä imäkätqānuwä ii, ne tuwä äwiyätqānu. Ämaqā eeqäpnäñi, qu ne kukñuā naqā-qakui awä tquaunqquetani, neyaqā suqenqä iwäsäupu, knuā tiinjä indqāmbñqānā. “Äi, iqua Goti Iqueqā hinjuā iqinji, wäunji naqā-qakuänänjä äyā imäkätqānuä.” ³ Inji ämaqā hui ne kukñuā äñguā we-hunqä-tänjä awä ätätunquä iuninqe, quatinqä maqñqä etanqppqe, ämaqā iinji, qu Setänä iquesa qui näweqä imäkmbnuwänqä imäkñätqānuwä iquae. ⁴ Setänä, goti quanqä qua täu äpmeñqä iqu, ämaqā quuvqä maeqiyqä iquauqä knuā indqāñqe, qñqanjä wiyqanqgetani, kukñuā äñguā Kraisi Iqueqā we-hunqä-tänji, quñi mäpatqäyqä itanji, itanğa Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu hiwänqä Iqueqä ktqā naqā-qakuā Iquenji, hinjuā mäqunquä ipnä. ⁵ Ne kukñuā awä ätätanānganji, neqā-neuä haqeqä mämatnämänqä itanä, awä jänänä tiinjä äyā ätätunque. “Jisasi Kraisi Iqu, Naqä-queqä. Itanji ne Ique wivändqä eanä, heyaqä wäunjuā heyqä äyā äpmeñunä.” ⁶ Goti, “*Hiawiqä imdani we yqä äunänä*”* ätänqä Iqu, Iqueqä we-hunqä iinji, ne änäpatqiyqanğa, ne Jisasi Kraisi Iquenji hinjuā äqunätanä, Goti Hanjuwä Iqueä we-hunqenqätä, yoqä naqenqätänji, näqñqä ekque.

⁷ Inji Goti Iqueqä nätmatqä aanjä äñguänänji ne iinjä änemakqe, ii ne aanjä ququvqä, yänänäqñqä maeqä, mbqä pätaunjuä isua qua qondä iu änyänjuwä-panjä, etanqquä iqune änemāñqqe. Ii ämaqeunji, tiinjä motqueqāñqe. Yänänäqñqä naqänänjä ii, ne ämaqä-qunesa manä, Goti Hanjuwä Iquesanjqä. ⁸ Neñi hanjä-iqe inqi-ingisa änemetäqä-qe, qonjqä-aunjqä mäneyqä itñqe. Itanğa nätmatqä kuapänänji, neyaqä knuā indqāñqe, popo nakiqämätä iqanqñqä-qe, yuuwä hämänä mänatäqä itñqe. ⁹ Ämaqe quvqä inetqueqanquwä qäyunjä-qe, Goti Iqu mänävquatämäuqä pa eä. Qu qua iqi mänänqumatqanquwä-qe, qui minemäkkä itqāñä. ¹⁰ Hinjui ique-iquenji, ne neqä huiwiu hanjä-iqä iinjä ämetanä, Jisasi Iqueqä äpäkonqe äma ikitunqque, ii ämaqe, qu Iqueqä hanjä-pmeqä-pqe, ätnänjä iqi hinjuā qumbñqeyi. ¹¹ Auä, ne hanjä yqānā äpmeñänjanji, Jisasi Iqueqä yoqetani, hanjä-iqe äpakänä ämetanä, äpäkonanätanä itanä-qe, hmanji. Ii tiinjä dunqe. Ämaqe, qu hinjuā änaqänäpiyi, neyaqä huiwä äpäkonätñqä qäyā hiqanji, Jisasi Iqueä hanjä-pmeqe äyā witanji qumbñqä. ¹² Inji ne hanjä-iqä ämetunqque, neyaqä huiwi qui inemäkätä, ä napäkmätä itäqä-qe, iutanji he hanjä hea ique-ique pmeñqä, yätamakqä eyätqāuä.

¹³ Goti Iqueqä bukä iunji, kukñuā tiinjä ätänä. “*Nyi Goti Iquenyqä quuvqä ae eqämitani, awä ätkqeqä.*”† Ne quuvqä asänänjä-tänjä eanitanji, quuvqä eqiyätanä awä ätätunqque. ¹⁴ Ii ne näqñqä tiinjä enquä iutanji. Naqä Jisasi Ique qua buta

* 4:6 Ipäqäkkä 1:3 † 4:13 Apqä Bukä 116:10

aŋgi ävauqumuatkqä Iqu, ne-pqe Iqutä aŋgi änävauqumuatätä, hesä, nesä, Iqueqä-kuiä täŋä iqi änätma wänqiyä. ¹⁵ Nätmatqä eeqänänjä ne iinjä änemetŋqe, ii he yätamäkqä heyätŋqeyi. Iwä he yätamäkqä iinjä meqanguwitaŋi, Goti Iqu Iqueqä nätmatqä hiŋgi ävätŋqä ii, qokä-apäkä kuapänänjä iu wimeqanğa, ga qu Iquenji, “aŋguiqä” aanjä kuapänä tquanğuwitaŋi, Iqueqä yoqe haqeqä peyquätŋqe.

Goti Iqutä pmeqenqä

¹⁶ Goti Hanjuwä Iqu wäunjuä aŋguä iinjä imäkätqätanğqetani, ne Iqueqä wäunjui mäwquatämäuqä itanä, yqänä imäkätqänju. Neyaqa huiwi qui imäkätŋqä iqanğqä-qe, neqä quuvqä qunujuä tämä äpmeŋqä iqu, hea ique-iqueni änyä-hänjä etqäuä. ¹⁷ Tiinjä etaŋgiyi. Ne täŋga täŋä-huŋqä tä ämetuŋque, ii wänqäpu eä, äpakä mämeqä iquanä. Täŋä-huŋqä iinjä, ii ne qäukuä yänjini äpmetanä, nätmatqä aŋguänänjä, hanjä-iqä ique ämäwqätäunqe, näweqä ämeniquä diŋqä yätamäkqä äneyätqäuä. ¹⁸ Nätmatqä ne neqä hiŋuitä hiŋuä äqunätuŋque, ii hea quäuqä mäwiqe. Itanğa nätmatqä neqä hiŋuitä hiŋuä mäquŋquä ituŋque, ii äpakänä witäniqe. Iutaŋi ne neqä hiŋui, nätmatqä hiŋuä äqunätuŋquä iu mäquŋquä pa itanä, nätmatqä hiŋuä mäquŋquä ituŋquä iu äqunäunju.

5

¹ Ne näqŋqä tiinjä, ae äyä eŋju. “Neqä huiwi, namnä anjä ne qua täu täŋga äpmeŋquä eŋqä-panjä iyyqä. Namnä anjä iqu, qui imäkätqä etaŋgutqe, Goti Hanjuwä Iqu kiqä tŋänqe, änyä-hänjä aŋguänänjä hŋqu nätapaniŋeqä. Huiwä iinjä iqu, ämaqä hipaitä imäkqä manä, qäukuä haqeu qui mimäkŋqä hea ique-ique witäniqeyi.” ² Ne anjä täŋga ämätnänqä ique äpmeŋanğani, anjä aŋguä qäukuä yänji ämätnänqä iqueni, gquä eŋqä-ma, mipnatuŋquä änenyätqätanği kuapänä ivqänätqänju. ³ Ne gquä iinjä ae ämipnatqä eŋqe, tpqäyäqä mänaqŋqä ipnä. ⁴ Ne namnä anjä qua täunjä ique yqänä äpmeŋanğani, hanjä-iqä ämetanä kuapänä ivqänätqänju. Ii ne äpakonätanä tpqäyäqä eŋqä-pa mäpmeqänqä, huiwä änyä-hänji, gquä änyä-hänjä eŋqä-panjä mipŋqänqä änenyätqäuä. Inji nätmatqä hŋqu, hŋque-mända ämanyuäqäqä-pa, hänjä-pmeqä iqu, äpakonqä iqueni i ämanyuänä. ⁵ Ne änyä-hänjä iinjä hiatuŋque, Goti Iqu Kiqä-kuiä näwinyä imäkekqä iyyi. Itanğa Iqu Dŋä Aŋguä Ique änätapqetani, ne näqŋqä tiinjä eŋju. Nätmatqä aŋgui änätapaniŋqä diŋqe, pŋqä ämänaiyätqänä.

⁶ Inji ne nätmatqä ii meqänqe, neyaqä äwqä di zä miqä itä, pemä kiinjä itqäuä. “Ne namnä anjä ique yqänä äpmeŋquänğani, Naqä Iqu-tänjä qäqiqini mäpmeqä, kiŋänämä äpmeŋunä-qe,” näqŋqä ämetuŋque. ⁷ Ii neqä hiŋuitä hiŋuä äqunätanä iuta ma, quuvqä eqiyätanä iuta äpmeŋju. ⁸ Nyi ätqäqä-pa, neyaqä äwqe pemä kiinjä itä, huiwä iqueni ävämetanä, Naqä Iqutä näweqä pmeqänqä äneŋgi. ⁹ Inji ne huiwi äkisque tii äpmeŋque, neqä kŋuä yänänäqŋqänänji, Naqä Iqueni yeeqä iwimäkqenqä indqänätqänju. ¹⁰ Ii tiinjä etaŋgiyi. Ne eeqäpnä huiwä yäuä ique yqänä äpmeŋä, suqä aŋguä, quvqä imäkmitatquä iuta, Kraisi Iqueqä änewäsäuqä iqini, neqä suqeta hŋqunä-hŋqunä iwäsäutä, kima nätapaniŋqe.

Kraisi Iquesani, ne Goti Iqutä äwqä naqä-hŋqunä änyanä äpmeqänqä

¹¹ Iiŋiŋqe, ne ze, Naqä Iquenyqänä itanä, Iqueqä yäpä iqi äpmeŋä, ämaqe quuvqä eqäpŋqä diŋqe, äwivauqumuatätuŋque. Inji ne suqä jänänä imäkätŋqueneqe, Goti Iqu näqŋqä eä. Itanğa nyi quuvqä tiinjä eqiyänjä. Korinä pmeqä iquenä-pqe, hiqä äwqä imŋi, näqŋqä inä eŋäuä. ¹² Nyi kukŋuä tä ätqä iqueni, he nenyqä, “Iqua ämaqä jänänänjäquaiqä” kŋuä indqänätpŋqä diŋqe, aŋgumŋi maetqä ma itqänjä. Ii nyi tiinjänqä änyinği. He neyaqä suqä iinqe, yeeqenä ipu, itanğa ämaqä huizi, nenyqä kukŋuä quvqä ätätqänjuwä iquau kima tupnuwänqä änyinği. Ämaqä iinjä iqua, qu yeeqe, suqä aŋguä äwqä yäpä inğisaŋqä miqä, nätmatqä yäpaqänğisaŋinğänä

ipu, tqä iquayi. ¹³ Inji neyaqä suqetä, kukñuitäñi, ämaqä qämä-qämänjqä iqua ätätqänjuwä-panjä etanğutqe, ii Goti Hanjuwä Ique yätamäkkqä vatunquä iyi. Itanğa neyaqä knui, jänänänjä indqänätanä iuta sätäti, ii he yätamäkkqä eyatunquä iyi. ¹⁴ Ne knuä tä indqänätñque, ii Kraisi Iqu nenyqä aanä kiinjä äwiñgqä iutayi. Ii ne näqñqe, tiinjä eanitanji. Ämaqä hñqu, ämaqä eeqänänjä iunqä äpäkonğqetani, ga qu eeqänänji quwqä-quwänqä äwiñqe ae äpäkonğqä-panjiyi. ¹⁵ Kraisi Iqu iinjä ikqä iunqe, ämaqä hänjä äpmapiyä di, knui quwqä-quwänqänä indqambu mäpmeqänqe. Kraisi, iqua-qäuquauñqä äpäkonätä, qua buta anğı ävaukqä Iquenyqänä indqambu pmeñqe.

¹⁶ Inji tängata-tiñi, ne ämaqä hñqueqä suqe, knuä indqänqä qua täutanä iuta miwäsäuqä pa itqänju, oee. Hiñuiqänänji, neyaqä äwqe, ämaqä qua täutanä iuqä äwqe yqänä änyanä, Kraisi Iqueni qäyä iwäsäukquä-qe, tänganji ne äwqä iinjä, yqänä mänyqä enju. ¹⁷ Ämaqä hñqu, Kraisi Ique guä enqä-ma äkiuänqiyänqe, iqu ämaqä änyä-hänjä-qu eqi. Inji suqä yäüä iqu hma etä, änyä-hänjä iqunänqä ipäqiyqi.

¹⁸ Hiñuiqänänji ne Goti Iqutäñi, himä-wiunqä äpmaminque. Iwä Kraisi Iquesanji, Goti Iqu ne Iqutä, äwqä naqä-hñqunä inqänqä inemäkätä, nätmätqä äñguä eeqänänjä nyi ae ätqä i nemequätñqe, Kiqä-kiuä inemäkkqe. Iinjä inemäkätä, ämaqä huizi iunji, Iqutä äwqä naqä-hñqunä inqänqä wäunjuä tque änätapqä. ¹⁹ Kukñui tii äyä äwi. Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iqueni guä enqä-ma äkiuänqänätä, ämaqä eeqänänji, qu himä-wiunqä äpmeñuwi, äwukunmäkätä, quvaqä quvqenqä knuä mindqänqä, Iqueqä-kiuätäñi, äwqä naqä-hñqunä imbu pmetpñqä imäkkqe. Itanğa ne kukñuä awi, ämaqe, iinjä epñqä diñqä tquatunquenqä wäunjui, änätapqä. ²⁰ Itanğı ne Kraisi Iqueä manji ämetanä, kukñui awä äsuiyätqänju. Inji, ii Goti Iqu Kiqä-kiuä ämaqä eeqänänjä iunqä tääqä ätätñqä-panjiyi. Ne Kraisi, Qäuqueqä kukñui ämaqä eeqänänjä iunji, awä äsuiyätanä, yänänäqñqä tiinjä ätuätqänju. “Iyää, he suqä hiqä-hiuä himä-wiunqä äpmeñuwä iqueni ävquatämäupu, Goti Hanjuwä Iqutäñi, äwqä naqä-hñqunä imbiyä.” ²¹ Ne näqñqe. Kraisi Iqu suqä quvqä mimäkkqä-qu etanğqä-qe, Goti Iqu ne yätamäkkqä äneyätä, neyaqä quvqä eeqänänji ämetä, Ique äkiqumuaseqanğı, Iqu suqä quvqä imäkkqä-quñi, i ekqe. Iqu iinjä imäkkqe, ii ne Kraisi Iqutä ämuänjanä, Iqueqä yänänäqñqetani, Goti Iqueqä ämaqä jänänänjä inemäkätñqeyi.

6

Hanjä-iqä huitañä-huitañi meqenqä

¹ Ne Goti Iqutä wäunjuä anä itanita, yänänäqñqä tiinjä etätqänju. “Iyää, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta, nätmätqä hiñgi vqe, ae ämepiyänğanji, yuuwä matäuqä, äñguänä miqanğpu.” ² Iinjqe, Goti Hanjuwä Iqu tiinjä ätkqe.

*“Nyi anğumä äkivauqumuatätmä äñguä ikimäkmniñqe, Nqä-näuä hiunji hñqu ae ekqeqä. Inji inğa-qänğanji, Nyi saqä yatñqe qätä huinyä äkiyätmä, kimani yätamäkkqä äkiyqeqä.”**

Itanğı qätä nyipu. Hiunji Goti Iqu anğumä änevauqumuatätä, äñguä inemäkätñqä ekqe, ii tänganji.

³ Ämaqe, ne wäunjuä imäkätunquä tquenyqe, kukñuä quvqä tqänqe, mänenqä eä. Inji ne suqä ämaqä hñque qui wimäkkqänqe, mimäkkqä itqänju. ⁴ Nätmätqä äsqu-äsqu nemeqanğqä imñi, ne yänänäqñqä ätqäutanä, qokä-apäkä iunji, Goti Hanjuwä Iqueä wäunjuä imäkätunquä iinjqe, neqä-neuä ämotquetqänju. Inji hanjä-iqä huitañä-huitañä isua, qäyä ämetanä-qe, ne yänänäqñqä ätqäutqänju. ⁵ Hñqäqñi ptqä änapäsäpiyä-qe, hñqäqñi guä ämänäuqumuatäpiyä-qe, ita hñqäqñi, qäuiqä änaktäupu, manjä yänänäqñqä natqanğuwä-qe, imäkätqänju. Itanğa wäunjui, dnä

* 6:2 Asayä 49:8

huqä aañä naqänänjä itanä-qe, heatqänğanj hiqaqä änä mäwiqä itanä-qe, ga buayä dä äpakonätanä-qe, imäkätqänju. ⁶ Ne suqä tiinjä itanä imäkätqänju. Ne suqä ikikinyänjinä imäkätanä, näqñqe äñguänänjä-tänjä eanä, äkasuwä maqänä matqä itanä, ämaqeunji äñguänä ämiwiyätanä, Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iquesa ätqäuanä, itanğa suqä qokä-apäkä iunqce, kukñuinä ma, aañä kuapänä nenyätqätanğqä iuta imäkätunqce. ⁷ Inji ne kukñuä awi, kukñuä naqä-qakuinä ätätanä, Goti Iqueqä wäunju, Iqueqä yänänäqñqä iuta imäkätunqce. Neqä hipa ämuangisatä, qunamängisatäñi, nätmätqä mäkä-iqä enqä-panji, suqä äñgui a äqätanä, Goti Hanjuwä Iqueqä wäunjuñqce, mäkä yänänäqñqä itunqce. ⁸ Itanğa ämaqä hñqua, neyaqä yoqe haqeqä mätnämäuqanğuwänğa, hñqua mäñdi anakittqiyätqänjuwi. Ita nenyqe, hñqua quvqä tqanğä, hñqua, “Äñguä-quayqä” ätätqänjuwi. Itanğa hñqua, “Iqua kukñuä quanğä tquaiqä” tqanğuwä-qe, neqä-neuänji, “Kukñuä naqä-qakuinä tquneyi.” ⁹ Suqä tiñiqi äwi. Ämaqä hñqua, nenyqä maqñqä etanğuwä-qe, hñquququa, näqñqä enä. Ne pizqä ae äpakonätanä itaqä-qe, hänjä yqänä äpmeñju. Ämaqe, pizqä napäsänä-tpu ipiyä-qe, pizqä hämänä mänapäsqä itqänjä. ¹⁰ Ne huäqä naunätanğqä-qe, hiunji ique-iquenji yeeqänä itunqce. Ne neqä-neuänji, nätmätqä qua täutanji maeqä quvqä äpmenä-qe, ämaqä kuapänänji, qu nätmätqä naqä-qakuänänji, kuapänänjä-tänjä pmetpñqä iwimäkätunqce. Ne nätmätqä qua täutanji, maeqänänjä äpmenä-qe, nätmätqä naqä-qakuñji, eeqäpnänjä-tänjä äpmeñju. ¹¹ Korinä pmeqä iquenä, neqä äwqe, he hämänänä etapanä iutanji, kukñui zä maeqä ätnänäqinyä äyä etätunqce. ¹² Neyaqä äwqe henynqä enqä iunji, mäñdi makittqiyqä etanğqu-qe, he hiqe nenyqä enqä iunji, mäñdi äkittqänänjä. ¹³ Inji, kaniqu iqueqä ymeqä du tqüä-pa, tiinjä etmqe. “Neyaqä äwqe, he hämänänä etapätunquä iunji, heyaqä-pqe neñi, inä nätapqäñqce.”

Ne Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä añä ämätnänju

¹⁴ Qätä nyipu! Ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, ii qu quwqä hñquanjqae, he iquatä ikämanqä miqä pambu. Inji äänä etanğikä? Suqä jänänänjä iqutä, ä quvqä iqutänji, qäquaqu wäunju naqä-huinyä inyi? Ä we-hunqä iqutä, hiawiqä iqutänji, qäquaqu ämuänjinyinyä pmanyi? ¹⁵ Ä Kraisi Iqu, Setänä iqutänji äwqä naqä-hñqunä änyinyä pmanyi? Ä quuvqä heqiyqä hñqutä, quuvqä maeqiyqä hñqutänji, kñuä indqänqe asänänji mesinyi? ¹⁶ Ä, Goti Hanjuwä Iqueqä anitä, goti quanğä iquauqä anitänji, naqä-hñqunä mätnäsinyi? Aañä aañqänänji! Ii tiinjä etanğiyi. Ne Goti Hänjä Hea Ique-ique Pmeqä Iquenyqä hiqäva-imäkqä añä ämätnänju. Iqueqä-kiuä iñqce, tiinjä ätäqiyätä ekqe.

“Nyi quvaqä awä iqi äpakänä äpmamä, qanä uwqämqänä. Nyi quvaqä Goti etanğundi, itanğa qu Nqä ämaqä hiätpñqänänjä.”†

¹⁷ Iinjä etanği, Naqä Iqu tiinjä-pqä ätkqe. *“He quuvqä maeqiyqä iquau ävämepu, heqä kiui ätqäupu, nätmätqä kiyä mätqä iunji, mitmaqäyqä pa iqanğpqe,‡ Nyi yeeqä itmä etmamqänä.”§*

¹⁸ Iinjä etanği, *“Naqä Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqu tiinjä ätätqänä. ‘Nyi heqä Heniqunä etanğundi, he Nqä ymeqä etpñqänänjä.’ ”**

7

¹ Nyämaqä, nyi kiinjä änyinätñqä iquenä, Goti Hanjuwä Iqu kukñuä iñji, nenyqä guä ae ämäsäuekqä iqua ämetanitanji, quvqä neqä huiwä iquesä quuvqä iquesä

† 6:16 Hiqäva-imäkqä 26:11-12; Esekiyäli 37:27 ‡ 6:17 Asayä 52:11 § 6:17 Esekiyäli 20:34,41 * 6:18 2 Samueli 7:8,14

yuuwä ätäutunq̄ue, bi tnämäuatunq̄ue. Iutan̄i Iquenq̄ä zä nenq̄anguti, Iquen̄i neq̄ä Naq̄ä enq̄ä-pa äq̄unätanä, suq̄ä ikikinyän̄inä imäkquatunq̄uan̄an̄ji.

Korinā äpmeq̄ä iqua k̄nuä äkunmäkn̄gan̄guwinq̄ä, Poli iqu aquvänä ikq̄enq̄ä

² Heyaq̄ä nenyq̄ä enq̄e, kiin̄ä wität̄nq̄e. Ne ämaq̄ä h̄nquen̄i, quvq̄ä miwitqueq̄ä itanä, ä h̄nquen̄i, qui miwimäkq̄ä itanä, itan̄ga h̄nquen̄i iqueq̄ä nätmatq̄ä eeq̄än̄an̄i, mämotauq̄ä itunq̄ue. ³ Nyi kuk̄nuä tq̄ua, henyq̄ä mämamäuq̄ä iq̄ä. Oee. Mä nyi tiin̄i ae äyā etq̄e. “Neyaq̄ä äwq̄e, eeq̄än̄an̄i he etap̄an̄unä. In̄i, ne hesä anä päkonan̄quatiyā, h̄än̄ä anä pmen̄quatiyā? Qäyā eä, ne hesä anä pmetunq̄uä änen̄giyā.” ⁴ He suq̄ä q̄äyunä imäkätq̄än̄uwinq̄e, äwq̄ä h̄nquaqu minq̄ä itmä, hiq̄ä suq̄ä änguinq̄e, nyi awä ätuätq̄än̄ä. Ga hesan̄i, nyi nq̄ä äwq̄ä täm̄n̄i, aan̄ä han̄juän̄an̄ä änyimitan̄i, han̄ä-iq̄ä q̄äyā änemeq̄an̄gq̄ä-qe, yeeq̄ä hävemnäq̄n̄q̄ä änyinätq̄äuä.

⁵ Ne Masendon̄iya iu ätimäutan̄an̄gan̄i, hapä änguan̄an̄i mäpmeq̄an̄ga, han̄ä-iq̄ä huitan̄ä-huitan̄ä änemamin̄q̄e. Itan̄ga ämaq̄ä-pqe qu nesä kuk̄nuä mäkn̄q̄ä iq̄an̄guwitan̄i, yäun̄uä itanä, neyaq̄ä äwq̄e yän̄än̄äq̄n̄q̄ä mäeq̄ä itä, zä imin̄q̄e. ⁶ In̄i q̄änak̄n̄i, Goti, ämaq̄ä äwq̄ä han̄ä mitq̄ätan̄guwä iquauq̄ä äwq̄e Han̄juä Iwimäkq̄ä Iqu, Talusi iquen̄i nenyq̄ä dowatq̄an̄gq̄etani, neyaq̄ä äwq̄e, han̄juä änen̄gq̄e. ⁷ Goti Han̄juwä Iqu neyaq̄ä äwq̄ä han̄ui, Iqu nätmatq̄ä iin̄ä imäkq̄an̄gq̄ä iquesanä ma, heq̄ä suq̄ä ängüä, Talusi iqu änyä ti emeq̄an̄ga, he iqueq̄ä äwq̄e, han̄juä iwimäkkuwä iutayi. Iqu awä tiin̄ä-pqe änatkq̄e. “Ämaq̄ä n̄än̄in̄i, qu Poli iq̄uki, saq̄ä hipen̄ui hin̄uä kq̄ämb̄n̄q̄ä ipu, huäq̄ä-hunq̄ä kiin̄ä ämepu, itan̄ga q̄äyq̄ä-q̄äuquenä äwq̄ä naq̄ä hunq̄unä inq̄ä pmap̄n̄q̄ä din̄q̄e, kiin̄ä äwinyätq̄änä.” Awä iin̄ä dq̄an̄gq̄etani, nyaq̄ä yeeq̄ä inq̄e, aan̄ä hävemnäq̄n̄q̄ä inyimäkkq̄e.

⁸ Nyaq̄ä tuwan̄ui,* he huäq̄ä-hunq̄ä map̄n̄q̄ä äq̄äkq̄ä q̄äyun̄ä-qe, nyi nq̄ä-näuän̄i, iin̄ä ikq̄enq̄ä äwq̄ä han̄ä-iq̄ä mämeq̄ä iq̄ä. Naq̄ä-qakui, nyaq̄ä tuwan̄ui, womba ämepu huäq̄ä-hunq̄ä etapq̄an̄gq̄an̄gan̄i, he iin̄i äpakänä mämeq̄ä, wänq̄äpu q̄äyā meq̄an̄guwä-qe, nyi han̄ä-iqe, inq̄anä ämakq̄e. ⁹ In̄äq̄e tängan̄i nyi aquvänä itq̄än̄ä. Nyaq̄ä aquvänä iq̄ä iin̄i, hiq̄ä huäq̄ä-hunq̄ä ämakuwä iuta ma, iuta k̄nuä äkunmäkn̄äpu, suq̄ä quyq̄e huätä ätnämäukuwä iutayi. He huäq̄ä-hunq̄ä iin̄ä map̄n̄q̄e, ne ma, Goti Han̄juwä Iqu emäkkq̄e. Mä neyaq̄ä kuk̄nuä iqu, he qui memäkq̄ä äyā ikq̄e. ¹⁰ Goti Han̄juwä Iqu, ämaqe, womba ämepu huäq̄ä-hunq̄ä map̄n̄q̄ä imäkq̄e, ii, k̄nuä äkunmäkn̄äpu, suq̄ä quyq̄e vquatämäupu, qui mimäk̄n̄q̄ä an̄gumä änyä-hän̄ä ep̄n̄q̄ä iunq̄ä imäkänä. In̄äq̄e huäq̄ä-hunq̄ä ämaq̄ä qua täutan̄i ämetq̄än̄uwi, ii äkunmäkn̄q̄än̄q̄ä ma, äpäkonq̄ä dunq̄eyi. ¹¹ Huäq̄ä-hunq̄ä Goti Iquesa iin̄ä ämakuwä iutan̄i, suq̄ä ängüä huitan̄ä-huitan̄ä tiin̄ä emet̄n̄q̄ä iq̄äq̄ä täunq̄e, k̄nuä indq̄ämbu. Nyi suq̄ä quvq̄ä heq̄ä awä iqi witan̄gq̄enq̄ä äq̄äkq̄än̄gan̄i, he yäun̄uä ipu, quvq̄ä imäkq̄ä iquenq̄ä äkasuwä ätäpu,† hiq̄ä-hiuä quvq̄ä mimäkq̄ä ikuwinq̄ä ämotquap̄n̄q̄ä yän̄ä äq̄än̄guwi. Ga ‘Ne quami äänä pmen̄iq̄utiya’ tpu ipu, suq̄ä q̄äyunä imäkq̄än̄q̄ä enq̄an̄gi, suq̄ä quvq̄ä imäkq̄ä ique, jänä iwimäkq̄än̄q̄ä itq̄än̄ä. Suq̄ä eeq̄än̄an̄ä iin̄ä imäkätq̄än̄uwi, ii suq̄ä quvq̄ä nyi äq̄äkq̄ä iun̄i, he quvq̄ä mäeq̄ä ep̄iyin̄q̄ä ämotquen̄ä. ¹² Nyi tuwan̄uä i äq̄äkq̄e, ii nyi ämaq̄ä suq̄ä quvq̄ä ikutäkq̄ä iquenyq̄ätä, han̄ä-iq̄ä ämakq̄ä iquenyq̄ätä, k̄nuä indq̄änätmä maq̄iyq̄ä ikq̄e. Goti Han̄juwä Iqueq̄ä hin̄uä iq̄in̄i, heq̄ä nenyq̄ä enq̄e, naq̄än̄an̄ä etan̄gi, hiq̄ä-hiuän̄i näq̄n̄q̄ä ep̄n̄q̄ä äq̄äkq̄e. ¹³ In̄i tängan̄i, heyaq̄ä suq̄ä ängüä iutan̄i, neyaq̄ä äwq̄e, han̄juä änen̄yätq̄äuä.

He iin̄ä inemäkq̄an̄guwitanä ma, Talusi iqu yeeq̄ä itäq̄etani, ne-pqe yeeq̄ä aan̄ä naq̄änan̄ä yatunq̄uä inemäkätq̄ätan̄gq̄ä iutayi. Talusi iqu, he änyä ti emeq̄an̄ga, he ique yeeq̄ä ävätmepu, äwq̄ä han̄juä iwimäkkuwä iutan̄i, yeeq̄ä kiin̄ä itq̄äuä. ¹⁴ Qän̄gan̄an̄i, nyi Talusi iquen̄i, heyaq̄ä suq̄ä änguinq̄ä awä ätukq̄etani, he womba

* 7:8 2 Korinā 2:3-4 † 7:11 2 Korinā 2:5-6

mändapqä ikuwi. Ne he kuknuä etkque, hñqu quangä ma, eeqänä naqä-qakuinänji. Itanga asä iinji, ne hiyaqä suqä iinjqä, yoqä haqeu ämaetnämäukquä inqä-pqe, Talusi iqu, kuknuä iinjä-pqe, quangä hma etangi äqungqe. ¹⁵ Talusi iqu henyngqä quvepqaŋgaŋi, he iquenyqä zä ipu, yäunuä-yäunuä ipiyä-qe, ique yeeqätä itmepu, iqueqä kuknui qätä äwikuwi. Iqu iinjqä knuä indqänätä, iqueqä henyqä äwiŋqe, yändi-yändi äpeyätqäüä. ¹⁶ Inji nyi nqä knuä indqänqä tämñi, he suqä jänänänjinä imäkqa uwqäpnjqä diŋqä yänänäqñqä ämetmä, aquvänä enä.

8

Ämaqä äwa iqanguwä iquau, yätamäkqä iqenqä

¹ Neyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä qua naqä Masendoniya imimä aquvä äqänätqänjuwä iu, suqä Iqueqä qeqä imänqeta hiŋgi ävqenqe, he näqñqä epñqänä awä etatunqque. ² Ii tiinji. Hañä-iqä naqänänji iquau äwimetä, yamwiqe, qui wimäkmätä qäyä iqangqä-qe, iqua aquvänä kiinjä itqänä. Qu mbqetä, nätmätqä huizitä maeqä, aaqänänjä pmetanguwängayi. Inäqe Goti Iqu iwimäkqangqetani, ämaqä huizi du yätamäkqä wipñqä diŋqe, mbqä aquvä kuapänä äqäkuwi. ³ Qu suqä iinji, ämaqä hñqu mätquangi, quwqä äwiŋqä iutanä, quwqä-quwä äwa qäyä iqangä, hävemnäqñqänänjä äwikuwi. ⁴ Qu ämaqä quuvqä heqiyqä huizi iquatä wäunuä anä ipu, Goti Iqueqä ämaqä qua Jutiya iu äpmeñuwä iquau yätamäkqä vqä iinqe, kuknuä yänänäqñqä änatmiñuwi. ⁵ Ne, ‘Qu nätmätqä iinji mäwqä ipñqäüä’ knuä neyätangqä iunji, ämawqätäpiyänga, tiinjä äwikuwi. Goti Hanjuwä Iqueä äwiŋqe ämapiyä iutani, quwqä-quwä Naqä Ique-ganä äwimbiiyitani, huizi ne änatapñguwi.

⁶ Qeqä imänqeta, hiŋgi vqä wäunuä iinjä iqueni, Talusi iqu-ganä ipäqäkqä-qae, ne iqu yämäkandumä yätñqä yänä äwqänätanä ätätqänju. ⁷ He wäunuä eeqänänjä imäkäpiyä iunji, häukuä kuapänä wiqä-tänjä tiinjä äyä imäkätqänä. He Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, kuknuä awä ätäpu, näqñqä-tänjä epu, Iqueä wäunuä imäkqänqe enyqä miqä ipu, itanga suqä ämaqenqä äwiŋqä he nesa ämequwi, imäkätqänä. Wäunuä ii imäkätqänjuwä-pa, ga huiziqu, qeqä imänqeta mbqä hiŋgi vqä di, häukuä wiqä-tänjä pmetpñqä yänä qänqangpu. ⁸ Nyi kuknuä tä etqe. “He ämaqeu nätmätqä isua wipñqenqä qäyä maengangutqe, vanqpiyä-qe,” maetqä iqä. Mä nyi suqä Masendoniya pmeqä iuqä, ämaqä huiziunqä äwinyätä yätamäkqä vqä ique, äyä imäkqangä äqunätmä, ga ‘he-pqe, naqä-qakuä inä imäkpnqäpiyä’ tmä etqä. ⁹ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä suqä qeqä imänqeta hiŋgi vqenqe, he näqñqä ae äyä enä. Iqu nätmätqä kuapänänjä-tänjä eäqä-qe, he yätamäkqä eyätä, nätmätqä kuapänänjä-tänjä pmetpñqä emäkätñqe, Iqu Maeqä-qu ekqe.

¹⁰ Quväukuä ae äpäukqä iqueni, hiqä enqetani, mbqä aquvä qäyqänqe, he-ganä ikutäukuwi. Inji he täŋga tiinjä imäkpnqe, ‘qäyuvqä’ knuä änyiyqi. ¹¹ Hiqä wäunuä ipäqäkuwä-paŋi, täŋgaŋi qäpu imäkpnqe. Inji heqä äwipñqä ipäqäkuwä ii enqä-pa, qäpu imäkmaupñqä-pqe, asä iinjä imäkpnqe. Iinjqe, mbqä änä-änä ämeñuwi, äwipñqänänji. ¹² Inji ämaqä hñqu iqueqä nätmätqe ävqñqä wiŋqangutqe, Goti Iqu, ämaqä iqu ämeñqä iutañjqä aquvänä yänä. Ä nätmätqä iqu mämeqä enqä iinqe, Goti Iqu miwäsäuqä yänä. ¹³ He qokä-apäkä huizi du yätamäkqä vqanguwängga, qu äŋguä pmeqangpi, he hañä-iqä meqäpnjqä matqä iqä. Oee. Ne ämaqä huizitäñji, asänänjä pmetatunquä ätqä. ¹⁴ Hea täŋgaŋi, he nätmätqä kuapänänjä-tänjä equwä-qae, äwa itqänjuwä iu, yätamäkqä vqäpnqe. Ga he äwa iqanguwänggaŋi, qu nätmätqä-tänjä epunqae, yätamäkqä epnä. Ga he yätamäkqä iinjä änyäpunqae, äwa miqä asänänjä pmetpnä. ¹⁵ Suqä iinjä imäkqänqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä iu ätäñqe, tiinjä ätä.

“Ämaqä ymisañä aquvä kuapänä ämaqiyätqä iqu, äpakänä witätñqä mämaqiyqä yänqiyä. Itanga wänqänänäpu ämaqiyätqä iqu, äwa miqä yänqiyä.”*

Poli iqu, Talusi iquesä, huizi iquaqisä, Korinä iunqä dowatätñqä ikqenqä

¹⁶ Nyi Goti Hanjuwä Iqueni, “Anguiqä” ätquä. Nyi he yätamakqä hemqä änyinätñqä-pani, Goti Iqu, Talusi iqueqä äwinqeunji, asänä witñqä iwimäkkqe. ¹⁷ Inji, Ne iqueni, “Si qunqä utñqeqä” ätuätanä yatñqä vquauñgquetanä ma, iqu henynqä yätamakqänqä kuapänä äwinyätä, iqueqä äwinqä iuta, äneväma pätnqä itqäüä. Inqce, nyi Goti Hanjuwä Iqueni, “Anguiqä” ätquä. ¹⁸ Iqutä anäñi, neqä neyämaqä hñque dowatatunquä itqänju. Iqueni, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqä du aquvä im-imä äqänätqänjuwä eeqänänä iqua, iqu kukñuä äñguä we-hunqä-tänji awä tuäkiqanji äqumbiyi, iqueqä yoqe haqeqä ämatnämäutqänjuwi. ¹⁹ Tii-pqä inänji. Iqu nesä qanä anä ikitanä, mbqä ämaqe, suqä hinqi vqeta, Jutiya pmeqä iquauñqä tnämäuqanjuwi, aquvä ämaqiyätanä ämiquatunquänä, iqua ique atäunjuä ikuwi. Ne wäunjuä iini, Naqä Iqu Kiqä-kiuä yoqä naqä metñqä iinqätä, itanga ämaqeu yätamakqä äñguä vqä iunqä, neqä änenqe ämotquetunquä iinqätä, imäkätunqce. ²⁰ Ämaqä hñqu, mbqä kuapä iinä tnämäuqanjuwi ämiqanqquä iinqce, kukñuä quvqä matqä iqä diñqce, ne neqä neyämaqä ique anä dowatatunquä itqänju. ²¹ Ne suqä äñguinä imäkqänqce, Naqä Iqueqä hinjuä iqinänñqä ma, ämaqeuqä hinjuä iqi-pqe, inä imäkqänqä änenyätqäüä.

²² Iquaqutä anä upunqä diñqce, ne ämaqä hñque-pqä inä dowatatunquä itqänju. Ämaqä iqueni hiunji kuapänänänñqanji, ne yamwiqä ävätanä wäunjuä huitanä-huitanä vqanqce, yänä äqänätä qäyunä imäkqä iquvi. He iqueä hinjuä iqinji, suqä äñguänänjinä imäkqänqce, näqñqä ae eä, ga iutani iquaquiyqä wäunjuä yätamakqä vquätñqä diñqce, kiinä äwinyä. ²³ Inji, Talusi iqu, nyitä anä ita, he yätamakqä heyqueanqä inqä wäunjuä, imäkätqänqceä ique. Itanga neqä neyämaqä iquaqu, Jisasi Kraisi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iquauqä kukñuä ämapqä enyä, Kraisi Iqueqä yoqe haqeqä inä ämatnämäutqänjiyi. ²⁴ He ämaqä iquauñi, suqä äñguinä iwitqueqanjuwitanji, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iunji, nätmätqä tquauñqä näqñqä mapñqce. Ii, hiqä suqä naqä-qakuänänä ämaqeuñqä äwinqä iquesä, itanga ne henynqä aanä yeeqä kiinä itanä ätätunquä iunji, hinqinä matqä itqänju.

9

Suqä quuvqä heqiyqä äwa itqänjuwä iquau qäyunä vqenqä

¹ Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, qua Jutiya iu äpmeñuwä iquau yätamakqä i vqänqce, heqä äwqce etiktmäkqanqä-qae, nyi iinqce tuwanjuä hämäusqä maqäyqä imä. ² Henyqä iinä näqñqä ae ämamitanji, heyaqä yoqe, Masendoniya pmeqä iuqä hinjuä iqisanji, haqeu ämamäutmä, tii ätuminqce. “Quväukuä ae äpäukqä iquesa tiinji, qua naqä Äkaiya pmeqä hñqua* imäkpnqä iinqce, ipämämbu tii äpmeñäuä.” Nyi iinä tquanqenqä qätä änyipiyi, Masendoniya pmeqä kuapänänä hñqua, iquauqä quuvqce äwivauqanji, nätmätqä hui inä vqänqä äwinqceqä. ³ Itanji ne heyaqä yoqe haqeqä ämamäutanä ätätunqce, kukñuä hinqi teqänqä manyinqanji, nyi henynqä ätuätñqä-pa, he näwinyä ipämämbu pmapñqce, neqä neyämaqä iquauñi dowatmqä itqänä. ⁴ Ga nyitä, Masendoniya pmeqä hñquatä, äquvepätanä, he nätmätqä wipñqce, näwinyä mäpmeqä etanqä eqänatqce, inqanji ne, neqä kukñuä ätuätunquä iinqä womba meqanqce, he-pqe inä meqänqä ätqä. ⁵ Itanji neyämaqä iqua, hinjuä pñqä knjuä ämakqce. Iwä iqua emepu, nätmätqä äñguä iwimäkqänqä,

* 8:15 Anqumä Itmakqä 16:18 * 9:2 Korinä, ii qua naqä Äkaiya iqueqä anä-himqä naqä kinqanänä iquvi.

he ätnämäupnqä ae ätukuwä-pa, qäyunänä ipnqä yätamakqä epnuwänqce. Itanji, ne inqga timanä. Iutanji he kuknuä yänänäqñqä duta mäwqä, äwqä yeeqetä vqanqä hinuä eqänqguanä.

⁶ Knuä indqämbu! Ämaqä ymisanä vowi, wänqäpu äqutätñqä iqu, kiqä häukuä nänqce, wänqänänäpu menä. Inäqce ämaqä ymisanä vowi, hävemnäqñqänänä äqutätñqä iqu, kiqä häukuä nänqce, aanä kuapänänänä mequänä. ⁷ Iinñqce, he hñqunä-hñqunä nätmatqä wipñqce, heqä qeqä-quuvqä imda änguanä indqämbiyänqga wipñqce. Ämaqä hñqu, kuku äunätä vqänqä, itanqga “Hñqu ‘iinä-iinjä iyä’ dätqätanqgi ävqänä” tqänqce, ii quvqce. Ämaqä nätmatqä vqänqce, aquvänä itä ävqä iquenyqce, Goti Iqu kuapänä winyänä. ⁸ Itanqga Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqgeta hinqgi ävätñqä iutanji, Iqu hävemnäqñqä etapquänä. Iinñqce, hiqä äpmaka upñqä iunji, he nätmatqä aanä qäyunänä-tänqä äpmepu, wäunjuä ängua eeqänänä imäkqca uwqäpñqä iunqce, nätmatqä eeqänänä ämeqäpnä. ⁹ Suqä iinñqce, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii ätä. “*Iqu, ämaqä nätmatqä maeqä iquaunji, iqueqä nätmatqce hinqgi ävqäwätñqce. Iqueqä suqä jänänänä iinji, hea ique-ique äpakänä witäniqce.*”† ¹⁰ Itanqga Goti Iqu, ymisanä piiki vowä mäuqänqä ävätä, ymisanä hñqenqä Vqä-qu eä, ga he äwa miqänqä, aanä qäyunänä-tänqä epu, hiqä suqä ämaqä huiziu yätamakqä vqänqce, aanä naqänänä, piikä iqueqä häukuä enqä-pa, wiquätñqä etapquänä. ¹¹ Iqu äwa miqänqä etapätqätanqgetanji, ga he-pqce Jutiya pmeqä iquaunji, kuapänä vqäpñqce. Inji ne mbqce äma vqanqgetanji, Jutiya pmeqä iqua, he nätmatqä ängua ii vqanqguwinqce, Goti Iquenji, “äñguiqä” tupunä. ¹² He suqä yätamakqä iqä ique, imäkquwä iutanji, Goti Iqueqä qokä-apäkä huizi iqua, qu äwa miqä pmetpñqä yätamakqä vqänqä inä hmanji. Ii, ämaqä iinjä iqua, Goti Hanjuwä Iquenji, “Äñguiqce” aanä naqänänä tquäpñqä inänji. ¹³ Heqä wäunjuä yätamakqä vqänqä iqu, ii hiqä suqä änguanänä ätnänä iqi maeqanqgetanji, qu henyqce, “Qu Kraisi Iqueä kuknuä äñguiñqce, awä-tqänqä inqänä manä, qänaknä inä iqä iquaiqä” tñnä. Itanqga he qutä, ämaqä eeqänänä huizi iutä, nätmatqä yätamakqä aanä kuapanänä ävätqänjuwä iunqce, qu näqñqä metpnä. Hiqä suqä iquaquinqä knuä indqämbiyitanji, Goti Iqueqä yoqce, haqeqä mamäupnä. ¹⁴ Itanqga Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqä iuta hinqgi vqä iunji, he hävemnäqñqä etapqenqä näqñqä epiyitanji, henyqä kuapänä äwinyätä, Iqu he ängua emäkquätñqä diñqce, yatñqä vqäpnä. ¹⁵ Iqu nätmatqä ängua iinji, aanä hävemnäqñqä hinqgi qanyä änatapätñqä iinñqce, ne a änä matäuqä yanä. Iinñqce, Iquenji “äñguiqä” tquatunquänänji.

10

Poli iqu, iqueqä wäunjuinqätä, yoqä naqenqätä, ätkqenqä

¹ Korinä pmeqä iquenä, nyi Poli iquänä, suqä Kraisi Iqueqä du qänaknä itmä, nyaqä kuknuä etmqce, qätä ängua änyiyäpu, änguanä iwäsäupñqenqä yatñqä eyqä. Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä äkittqänätä, ämaqeunji qe-qeiqi itquaminqce. Iinjä iqä qäyä etanqgi, ämaqä hñqua nyinji, tiinjä änyinyuändätqänjuwi. “Poli iqu, nesä anä äpmeqänqanji, pemä miqä, kuknuä qeiqinyä tqueqä. Ä kinämä äpmeqänqanji, kuknui yänänäqñqänä natqueqä.” ² Itanqgi nyi yatñqä eyätmä tiinjä etmqce. Nyi äquvepätmä hesä anä äpmamänqanji, kuknuä täqñqänänä etmñinñqenqä manyinñqanqgi, he änguanä mimbu. Inäqce ämaqä nenyqce, “Iqua Goti Iqueqä suqeu qänaknä miqä, qua täutanä iquauqä iunä, iqä-quaiqä” ätätqänjuwä iquaunji, nyi kuknuä täqñqänänä tumniqeqä, knuä indqänätqänä. ³ Naqä-qakui, ne qua täu äpmeñquä iquneyi. Inäqce ne mäki, ämaqä qua täutanä iqua itqänjuwä-panji, miqä ma itqänju. ⁴ Nätmatqä ne mäkanqä ämenqce, qua täutanä hmanji. Ii Goti Iqueqä

† 9:9 Apqä Bukä 112:9

mākā-iqā yāñānāqñqā-tāñā, neyaqā mākā-huñqā iquauqā anā wākiqā iu äktäutanä, äqiyāpnasqiyqāñqā iiyi. ⁵ Itanğa ämaqe, quwqā kñuä indqāñqeu kukñuä quanği äma äpeyāpu, huizi iqua, Goti Iquenyqā nāqñqā mapñqā iunji, qñqanā äyqanğuwä iquauñi, mändi äkittqiyätqāñu. Itanğa ämaqe uqā kñuä indqāñqā quvqā di, guä äkiqiyetanä, iquauqā kñui, kiñānāmā mäwiqā, Kraisi Iqu-tāñā qāqiqi äwitä Ique qānaki wivändqāpñqā imäkätqāñu. ⁶ Ga hiunji he, Jisasi Iquenji hämānānā qānaknā vqanğppāñqanji, huizi ii miqā iqanğuwä iquauñi, hanjä-iqā kima vatunque, ne tånğanji nāwinyä imäknanä äpmeñu.

⁷ He nātmatqā ätimäutqātanği hiñuä äqunāpiyā iunji, yāpāngisa ma, haqāñğisanä äñguä iwäsäutunque. Inji hesanä hñqu, “Kraisi Iqueqā ämaqā naqā-qakui, nyināñqā” kñuä indqānätqē, iqu, nenyñqā-pqe tiññā indqānätñqē. “Poli iqutä, huiziquatāñi, nyi Kraisi Iqueqā-qunä äpmeñqā-panji, eequne asānāñā äpmeñunä.”

⁸ Naqā Iqu ne yoqā-tāñā hiatunquä inemäkkqē, ii he qui emäkqāñqā ma, yätamäkqā heyqñqā iiyi. I etanği, nyi neqā wāunjuä itunquä täunqā aquvānā itmä, neqā yoqā haqeqā inä mamāmqe, womba miqā ymä. ⁹ Inäqe he nyinyqā kñuä tiññā indqāmbñqā diñqē, manyiñqā yasāmānā iqi. “Iqu tuwanjuä äqäyqē, ne zä nemäkätñqā äqäyqiyä.” Oee. ¹⁰ Ämaqā hñqua tii ätätqāñuwi. “Poli iqueqā tuwanjuä iunji, kukñuä yāñānāqñqā, hanjä-iqā-tāñā ätätä qäyqā-queqā. Inäqe iqu iqueqā-kiuä, nesä anä äpmeqāñqanji, hanjuä äwitä, kukñuä hiñğinğā enğā-pa tquāñqiyä.”

¹¹ Ämaqā iinğā ätätqāñuwä iqua, nenyñqā nāqñqā tii mapñqāuä. Suqā ne hesä mēpmeqā eanāñga, tuwanjuä iutanä ämetquetquä ii, anä äpmenāñqanji, asiqu metquenä.

¹² Neqā-neuāñi, ne ämaqā quwqā yoqā haqeu ämamānätqāñuwä iquatä, anä mäqāqasäuqā itanä, “Neqā suqā imäkqē, asānāñiqā” matñqā pa yanä. Iqua quwqā suqenğā iwäsäupiyanğanji, naqā-qakuä iutanä miqā, quwqā kñuä iutanä iwäsäuqā iquayi. Ämaqā suqā iinğā imäkätqāñuwä iqua, kñuä äñgui maeqā iquayi.

¹³ Inäqe ne neqā yoqā haqeqā ämamānätanāñqanji, ne wāunjui, yāpaqāñğisanji miqā, wāunjuä Goti Hanjuwä Iqu atāunjuä ätätütä, änätapqā ique imäkätunquä iunğānā iwäsäutanä, ämamānätqāñu. Itanğa Iqu ne wāunjuä imäkätqutquātunquä änätapqē, he Korinā pmeqā iquenä yāpā inğisayi. ¹⁴ Ne-ganä Korinā pmeqā iquenä emetanä, Kraisi Iquenyqā kukñuä äñgui, äma äpkquetanji, ga ne he tånğa ämeyätanāñqanji, neqā hiqñqā Goti Iqu änätapqā iunji ävausātanä, haqā nändi mäwqā itqāñu. ¹⁵ Wāunjuä ämaqā huiziquauqā imäkmitpçā iunqē, ne neqā hiqñqā iunji māmāwqätäuqā itanä, yoqā haqeuñi māmamāunqā pa itunque. Heyaqā quuvqā heqiyqā di yāñānāqñqā timäutqāñqanji, Goti Iqu wāunjuä neqā änätapqē, hiyaqā awä iqiñi naqānāñā timäuquätñqē, kñuä yāñānāqñqā ämeñu. ¹⁶ Itanğa iutanji, ne kukñuä äñguä tä, qua naqā hiyaqā tuwä inğisa äwiñuwä iunqā äma uwqāñqē, kñuä inä ämeñu. Ga ne iinğā imäkätanāñqanji, neqā yoqā haqeuñi, wāunjui ämaqā huiziqua ae imäkkuwä iunqē, māmamāunqā yanä. ¹⁷ Yoqā haqeqā mamäuqāñqē, Goti Hanjuwä Iqueqā bukä iunji, tiññā ätnä.

“Ämaqā kiqā yoqe, haqeqā mamānätñqā äwiñğqā iqu, yoqe, Naqā Iqueqenä mamäuquätñqēqā.”*

¹⁸ Ii tiññā etanğiyi. Ämaqā hñqu yätqā-yätqānā itä, iqueqā yoqe, haqeqā ämamāñğqā iqu, ämaqā yoqā maeqā hiñğinğā iquvi. Inji Naqā Iqunä, ämaqā hñqueqā yoqe haqeqā ämamäuqāqē, naqā-qakuä yoqā-tāñi, iquvi.

11

Poli iqueqā suqenğätä, quanğä-tqā iquauqā suqenğätä

* 10:17 Järāmai 9:24

¹ Nyi kukñuä ängui matqä qämä-qämä inqä tmqä iqä-qae, hiñuinä ñqämbu. He iinji imäkpniqä? ² Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä ämaqe, hñqueqä yäpä-iqi mämpmeqä, Iqueqä yäpä-iqinyä pmeqänqä äwinyänqä-panji, ga nyi-pqe henyqe asä iinji. Nyi he Kraisi Iquenyqä tuwakñä ae enyuekqe. Inji, he apäkä, qokätä hiqaqä anä mäwiqä ii enqä-panä etanqpi, Iquenyänä muanätñqä etma pmqänä. ³ Nyi kukñui iinjä etätmängganji, ze tiññqä iqä. Qämäkiqu, iqueqä näqñqä quanqä huitañä-huitañä iutanji, Ipä iyyqä kñuä indqänqe, mñä-mñi äwikqä-panji, yamwiqä emeqanqä, heqä kñuä indqänqä ängui, gi-mända ämequatätä, itanqä Kraisi Iquenyqänä ikikinyänä äpmeñuwi, endumäkqänqä diñqä ätqä. ⁴ Nyi zä änyingqe, tiñji hiñuä ae äqunqä iutanji. Ne Jisasi Iquenyqä kukñui, naqä-qakuä awä etätunqque qäyä etanqä-qe, ämaqä hñqua emeqisäpu, hui-mända etätqänä. Itanqä Dñä Änguiqutä, kukñuä äñguä we-hunqetäñji, he nesa ämetqänuwä-qe, iqua dñitä, kukñuä äñguä we-hunqetäñji, aanä hui-mändaññqä etqanqunwänqä, he “Iquauqä kukñui, naqä-qakuiqä” kñuä heyqanqä, iquauñi hiñuinä äqunätqänä. ⁵ Ämaqä iquauñi, he haqeu muämäuqanqunwä-qe, nyaqä iwäsäuqä dñi, “Kraisi Iqueqä kukñuä awä tuäkiqänqä ändowatkqä naqä-qakuä yoqä-tänqä-qua hmanji. Nyi iquauqä yäpä iqi mämpmeqä enänä” kñuä änyä. ⁶ Nyi kukñuä äwi-iqä matqä itmä-qe, nyaqä näqñqä di äwa miqä eä. Hiunji eeqänänä iunji, ne nätmätqä eeqänänä imäkätanä iunji, neyaqä näqñqe ämetqueqänqä äyä imäkätunqque.

⁷ Itanqä, nyi kukñuä ängui awä etätmängganji, “Mbqä dappiyä” maetqä iminqe. Inji nyi he naqä yoqä-tänqä emäkmqä diñqä, ñqä-näuäñi mäñdi i äkittqänminqe. Nyi iinjä imäkminqenqe, he “Ii suqä quvqeqä” kñui, sunqä indqänätqänä? ⁸ Nyi heyaqä awä iqi äpmamä, kukñuä awä etätqätanqä, Naqä Iqueqä yoqenqä aquväqñqä huizi iqua, nyi yätamäkqä nyätñqe, mbqä ändnämäumñuwi, inji nyi quwä-meqänänqunä ämotauminqe. ⁹ Nyi hesä anä äpmaminqänqanji, mbqänqä äwa itmä, “yätamäkqä nyipiyä” ätätmä, hanä-iqä metapqä iminqe. Nyi yätamäkqä ämaqä, ii neyämaqä Masendoniya äväma, Korinä iu ätimäukuwä iquauta, nätmätqä äki-äkitanä nyi äwa iminqä isua, qäyunä ändapkuwi. Iutanji, nyi he maeqäkñqä imä, hanä-iqä metapqänqe, ñqä kñuä iqu a äqätqä äpätñqe, yqänä äqätänä. ¹⁰ Inji Kraisi Iqueqä kukñuä naqä-qakui nyitä witanqgetanji, nyi naqä-qakuänä tiññä ätqä. “Ñqä suqä ämaqä du maeqäkñqä itñqenqä yoqä haqeu mamänqanqunqe, ämaqä qua naqä Äkaiya ique im-imä äpmakäwäñuwitani, hñqu manqiminyqä yänä.” ¹¹ Nyi he maeqäkñqä inqä iinqe, he kñuä tiñji maeyqä ma eä. “A, iqu nenyqä mäwinqä naqä-qakuänä itäqä iutanqä.” Oee. Nyi henyqä aanä kuapänä änyinätñqä iinqe, Goti Hanjuwä Iqu näqñqä eä.

¹² Ga nyi he maeqäkñqä-pa itñqä iunji, yqänä iqämä. Ii tiññä dñqeyi. Ämaqä hñqua, nesä asänänä epu, iquauqä yoqe haqeqä mamäumbñqä diñqe, ämaqeupä hiñuä iqinji, hänaqänqä qävqä itqänä. Iinjä timäuqänqe, nyi qñqanä äyätqänä. ¹³ Ämaqä iinjä iqua, naqä-qakuä kukñuä awä tuäkiqänqä ändowatkqä iqua hmanji. Quwqä-quwä imänäpu, Kraisi Iqu kukñuä awä tñqä ändowatkqä-quanä epu, kukñuä quanqä äma qanqñqä iquayi. ¹⁴ Qu iinjä iqanqunwänqe, he yäñuä miqä pa iqanqpu. Ii tiññä ätimäuqi. Setänä, Goti Iqutä mäkä-hunqä iqu, iqueqä huiwä di huitañä äkunmäknätä, ynaunqä tä äyänätñqä iqua enqä-panä timäutñqä imäknänä. ¹⁵ Setänä iqueä wäñuä-wiyqä iinjä iqua, quwqä huiwi äkunmäknäpu, suqä jänänänä iqueqä wäñuä imäkqä-quanä eqanqppqe, ii yäñuä inqä hmanji. Kimanji, qänakndanji, iquauqä wäñuä äänä imäkmitpqa iuta hanä-iqä mapnuwi.

Poli ique, hanä-iqä kuapänä äwimakqenqä

¹⁶ Inji nyi kukñuä ängui maetqä, qämä-qämä inqä kukñui hñqu, anqä etmqe. He, “Iqu qämä-qämä itñqä iuta ätqiyä” kñuä eyätñqe, manyinqanqä-qe, hiqä enqä

dunā indqāmbu. Mā nyi, āmaqā qāmā-qāmā inqā itqānuwā-pa, nqā yoqe haqā-iqā wānqāpu inā mamānmqe, hiñuinā nqāmbu. ¹⁷ Nyi nqā yoqe, haqeqā mamānqenqā kukñuā tā ātqe, ii Naqā Iqueqā āwiñqā iuta hmanji. Qāmā-qāmā iqā iquauqā suqe āmetmä ātātqāñā. ¹⁸ Āmaqā kuapānāñi, qu suqā qua tāutanā iunqe, quwqā yoqe haqeqā āmamānātqānuwā-qae, nyi nqā yoqe, haqeqā inā mamānmqe.

¹⁹ He hiqā-hiuāñqe, ‘Ne kñuā iqā āñguānāñā-tāñuneyqā’ indqānātqānuwā-qae, āmaqā hñqu qāmā-qāmā iqā kukñuā etqāngqā iinqe, aquvānā ipu, hiñuinā āqunātqāñā. ²⁰ Tiinjā-pqā ināñji. Āmaqā hñqueqā wāunui hiñgi wipñqā emākqāngqā, ā nātmatqā heyaqenā metauqāngqā, ā he quwqā āwiñqā dunā imākññqā emākqāngqā, ā āmaqā naqā enqā-panā imāngqāngqā, ā hiqā mañiu piya eqāyesqāngqae, iqueqā āwiñqā iuta qāyā emākātñqā hiñuinā āqunātqānuwā iquenji. ²¹ Ne hesā āpmaminqāngāñi, yāñāñāñqā maequne, iquauqā suqā iinjā imākqāñqe, asānā memākqā iminquetāñi, “Nyi womba itqāñāñā” etmqāta? Oeyqā.

Āmaqā hñqu yāñā āqāñātā, iqueqā suqenqā awā tātñqā iqāqe, nyi-pqe zā miqā, nqenqā awā tmā. Nyi kukñuā iinjā, āmaqā qāmā-qāmā ipiyā iqua ātātqānuwā-manā iinjā ātātminqā, ‘oāñā’ etqā. ²² Hiqā kñuā indqāñqe qui imākātqānuwā iqua, Hipru iquatanā-quayqae, nyi-pqā ināñji. Ā Israitqā iquayqae, nyi-pqā asā ināñji. Qu Aprāhamā iqesanā iutanā hueqā-himqā iquayqae, nyi-pqā ināñji. ²³ Tāngāñi nyi āmaqā qāmā-qāmāñqā hāmāñā epiyā iqua enqā-panā emā tmqe. Qu, “Kraisī Iqueqā wāunūā-wiyqā-quneyqā” etāpiyāngāñi, naqā-qakuā etātqānuwāta? Iqueqā wāunūā imākqā naqā-qakui, ii nyinji. Nyi wāunūā iquenji, tnāñāñāñā itmā, guā kuapāñā āpmeqisātmā, itāngā a āngiqātāpu, ptqā kiinjā āmbāsātqānuwā iutanji, qunji āmāwqātāunā. Itāngā āpākonmātmā itmi, kuapāñā iqāsātñqe. ²⁴ Israitqā iqua ikkuwitāñi, aañā kuapāñā, 39* inā tāua āndowikuwi. Qu nyi ptqā iinjā, hipa hñginji eeqā iinjā āmbāsāqāsminjuwi. ²⁵ Hiunji hñquaqu-hñquenā inqā-inqāñi, Romātanā hñqua, iquauqā-iquauqāngā, jāvqetā ptqā āmbākkuwi.† Hiunji hñquenji, nyi hikinā nnāmbāsquāñā ikqe.‡ Hiunji hñquaqu-hñquenji, nyi yimba ikāminqāngāñi, yimba iqua qui inqā-inqā imākñāqiskuwi. Iutanā hñquenji, nyi hiunji hñque, heatqā hñque, eqā-pñā iu āpmakqe. ²⁶ Añā kiinjā imñā iunqā qañā ikitmāngāñi, eqā huakā ānma uwqāñā itā, itāngā quwā-meqā iqua, pizqā bāsāñā ikāminqē. Itāngā nyāmaqā Israitqā iquatā, ā huizi iquatā, pizqā bāsāñā iminjuwi. Añā-himqā naqā iutā, añā avqñqā iutā, itāngā eqā-pñā iutāñi, āpākonmātmā iminqe. Itāngā, “quuvqā eqiyātqāñunā” quāngā ātātqānuwā iquauā hipa iutanji, qui imākñqāñā iminqe. ²⁷ Hea kuapāñāñāngāñi, nyi wāunūā huitāñā-huitāñi, dnā huqā imitmqe, hiaqāqā māwiqā iminqe. Hea kuapāñāñāngāñi, buayāñqā dā ānyātā, eqāñqā quvākā yākāñā ānyiyātāqā-qe, nyi isua mañqā iminqe. Hiunji kuapāñāñāngāñi, qākāmāñqā āwa itmā, iiqā āndminqe. ²⁸ Itāngā hañā-iqā ii qāyā āmetmä-qe, hiunji ique-iquenji, nyi āmaqā Jisasi Iqueqā yoqenqā aquvā āqāñātqānuwā eeqāñāñā iunji, āāñā mimqāndiyā-tmā, āwāwa itmā itñqe. ²⁹ Inji āmaqā hñqu, iqueqā yāñāñāñqē hma etā hañuā āwiqe, nyi iquenqā huāqā nunqāngi, hañuā inā wāmā. Itāngā hñqu nātmatqā hmbu iwimākqāngqeta, suqā quvqā imākqāngāñi, nyi āwqā tā hānaqā jāñā.

³⁰ He kukñuā qāte, āmaqā quwqā yoqe haqeqā āmatnāmāñāpu tqā iquaunā wiyqāñqā enyātñqe, inji nātmatqā nyi yāñāñāñqā maeqā emqā āmetqueqā iunqāñā, nqā yoqe haqeqā matnāmāñmā. ³¹ Goti Hanjuwā Iqu, neqā Naqā Jisasi Iqueqā Goti Iqu eā, Kaniqu inā eā, yoqā haqeuñi, hea ique-ique momuāqñqā Iquvi.

* **11:24** Kukñuā-suqā 25:3 iunji, “āmaqē tāua ātāvāpiyāngāñi, 40 māmāwqātāuqā pambiyā” ātāñā. † **11:25** Wāunjuñqā 16:22. Hiunji hñquaqu-hñquesāñā hñqu, Poli iqu Pilipai iu āpmaminqāngāñi. ‡ **11:25** Wāunjuñqā 14:19

Itanġa nyi nyaqā kukṇuā iinġi, quanġi matqā iqānġe, Iqu nāqṇqā eā. ³² Nyi anġa-himqā Dāmaskasi du pmetanġani, Š anġa-himqeutānġa gapmanqā, āmiqā naqā Arestasi iqueā yāpā iqi āpmeqā iqu, āmaqā mākā-iqā hṇquau, nyi a anġiqātpṇqānā, anġa-himqā naqā iqueuā tākṇā hāvqā eeqānānġa iu ātqāteqāukqe. ³³ Nyi iqueqā hipa iuta qupāwunmqe, āmaqe, hiqokā-qa iu ākiqumuatenġiyāpu, anġa huā iutanġi, tākṇā yāpaqā mānġisa guā anġqāyāmāwatqanġuwānġa, zā ātawunmā āwekqe.

12

Poli iqu qāukuā yātunġā ekqenġā

¹ Suqā yoqā haqeqā matnāmānġe, ii yātamākqā miqā etanġqā-qe, he kukṇuā iunā āwiyātqānūwitanġi, nyi nqā yoqe haqeqānġi, āpakā āmatnāmānġmā. Tānġanġi nyi kukṇui, wātqā enġā-manġa āqunātminġātā, nātmatqā zā āwinġā iinġā, Goti Iquesa nāqṇqā āmakqā iinġātā tmqe. ² Nyi āmaqā Jisasi Iqutā āmuānānġqā hṇquenyqā nāqṇqā enġa.* Quvāukuā 14 ae āpāwqanġa, Goti Iqu ique, qua tāuta qāukuā hṇquaqunġa iquaquvqā tuwā yānġisanġa iquenyqā āmākāqiyāma ekqe. Iqu huiwā qāsā ekqātiyā, ā quuvqenā ekqātiyā-qe, nyi maqṇqā enġa. Nāqṇqe, Goti Hanjuwā Iqunā eā. ³⁻⁴ Nyi anġumā tiinġā ātqā. “Iqu huiwā qāsā ekqātiyā, ā quuvqequnā ekqātiyā? Nyi maqṇqe, Goti Iqunā nāqṇqā eā.” Iqu yānġi āpmeqe, kukṇui āmaqā ānā matqā ipu, pmua āwinġā ii, tqanġā āwikqe. ⁵ Nyi āmaqā iqueqā yoqe haqeqā momuāmā. Inġaqe nqā yoqe, haqeqānġi māmatnāmānġqā ymā. Nātmatqā nyi yānānāqṇqā maequnā eāmā, āmotqueqā diṇqānā imākmā. ⁶ Inġi nyi nqā yoqenġā iinġā iqā-qunā etanġgundqe, nyi qāmā-qāmānġi miqā, kukṇui naqā-qakuānā tqā-qunā emā. Inġi āmaqe, nqā yoqe haqeu hiṇġi mandnāmāuqā diṇqe manyinġā itṇqe. Qu nyaqā suqā imākātṇqeutā, itanġa kukṇuā nyi awā ātātṇqā iutanġi, kiqā quātā-tānġā āyā etanġi hiṇuā āqumbiyi, itanġi nyaqā yoqenġe, inġi inġa imākqā eā. Iinġe nyi nqā yoqe, haqeu māmamānġqā imā.

Goti Iqueqā yānānāqṇqenġā

⁷ Nqā-nāuānġi, Goti Hanjuwā Iqu nātmatqā aanġa anġuānānġā zā wiqe, kuapānā āmāndqueqanġqeta imānġā diṇqe, Iqu māwinġā itqāuā. Iqu nyi iinġi miqā imṇqe, nqā huiwā tāunġi, tānġā qāyā ānunātṇqā hiṇuinā anġānġgqe. Hanġa-iqā i āmetṇqe, ii Setānā iqueqā wāunġuā-wiyqā hṇqu, nyi quvqā nyimākātṇqā inġeyi. ⁸ Naqā Iqu nātmatqā nyaqā huiwā tānā ānunānġe, huātā nyiyamāutṇqe, nyi yatṇqā hṇquaqui-hṇque āwikqe. ⁹ Iqueqā kimānġi, tii āndkqe. “Nyaqā yānānāqṇqe, āmaqā yānġa-maqṇqā, hanġuā iinġā wiqanġuwā iquau āwimetāqānġanġi, wāunġui ātnānġā iqi imākānā. Iutanġi, Nyaqā qeqā imānġqeta hiṇġi vqe, aanġa qāyunānġā-tānġā enā.” Inġi nqā woyqā miqā, hanġuā ii āwitṇqā diṇqe, nyi yeeqā itmā, awā tqāmā. Ii Kraisi Iqueqā yānānāqṇqe, nyitā pmetātṇqā diṇqeyi. ¹⁰ Iinġā etanġi, nyi Kraisi Iqueā wāunġuitanġi, nyaqā yānānāqṇqe aanġā etāqā-qe, āmaqā hui quvqā indqueqanġuwā-qe, hanġa-iqā huitanġā-huitanġā āmetmā-qe, itanġa āmaqā hui yuuwā gitāuqanġuwā-qe, nyi yeeqānā itmā āpmenġā. Ii nyi nāqṇqā tiinġā emā iutanġi. “Nyi hanġuā āwitmṇanġi, Goti Iquesa yānānāqṇqā naqānānġā-tānġunā pmetmānā.”

Poli iqu quuvqā heqiyqā iquau yātamākqā vqenġā āwinymṇqenġā

¹¹ Inġi nyi qāmā-qāmā inġā kukṇuā ii ātqe, ii he inyimākqanġuwā iuta ātqā. He nyinyqe, āmaqeu awā anġuā tquā etanġqā qāyunā-qe, inġi mimākqanġuwā iuta nqā-nāuā awā ātqā. Nqā-nāuānġi, nyi naqā-qakuā tiinġā etqā. “Nyi āmaqā hiṇġinġā iqunġā. Inġaqe āmaqe, he iquauṇqā ‘Āmaqā kukṇuā awā tuākiqāpṇqā dowatqā naqā-qakuā iquaiqā’ kṇuā indqānānġuwā iqua, nyi māmanġqutāuqā ināuā.” ¹² Inġi nyi,

Š 11:32 Wāunġinġā 9:23-25 * 12:2 Nāqṇqā-tānġā iqua, Poli iqu kiqā-kiuānġā ātkqā-qe, māndi ākittqiyenġenġā ātqā.

Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqämqä änändowatkqenqä, he ämetquamqe, heyaqä awä iqini, nyi nätmatqä ämaqä änä mimäkqetä, ktqä yäunüä iqetä, ktqä wäunüä yänänäqñqä imäkätmitäni, enyqä miqä äyä imäkminqe. ¹³ Inğanj nyi suqe, ämaqä Jisasi Iquenqä aquvä äqänqäwätqänuwä huizi iquau ämotquaminqä-pa, he asä iinjä äyä ämetquaminqe. Inäqe, nyi hanjä-iqä metapqä imqä diñqe, “He nyaqä huiwi äminyipiä” ätätmi, yatñqä maeyqä iminqe. Itanji he, “Iqu suqä iinj, quvqä inetquaminqeqä” kñuä eyquti, äwqä-hanjä, ñqä suqä quvqeta ämetqänuwä, huätä manmäupu!

¹⁴ Tänganji nyi tquaqi ae emakqä iunji, tqueni emamqä näwinyä äpmenä. Nyi äpmqänğanji, anqumäni, hanjä-iqä metapqä imniqe. Nyaqä änyinqe, heyaqä nätmatqä ämetaumqä ma, he Kraisi Iquenyqätä, nyinyqätä, quuvqä eqäpnqä inqeyi. Suqä tiinjqe he näqñqe. Ymeqe, kunaqä-kununuau yätamäkqä wipñqe, ymisanjä nätmatqä isuanqä qävqä ikipu, aquvä mämaqiyqä ipnä. Suqä iinj, kunaqä-kununuanä, ymeqä-quau yätamäkqä wipñqä, imäkqäpnä. ¹⁵ Nyi he anqä äpmaka wätñqe, yeeqänä itmä, nätmatqä eeqäpnäni etapätmä, itanğa ñqä-näuanäni etapnmä. Nyi henyqe kiinjä änyinqe, yändi päyätqätanqçqetäni, ga he nyinyqä enqe, mäñgi sunqä päwiqi? ¹⁶ Inäqe hñquenä, nyaqä suqenqä tiinjä ätätqänuwenji. “Ii qäyunjqä. Iqu neyaqä nätmatqä isua, ätnänäqini mämeqä itñqeqä. Iqu quanqä änatätä, yamwiqä äneyätä, qämä-qämä inemäkätä, neyaqä nätmatqe, ämänätautñqeqä.” ¹⁷ Änäñqäwä? Nyi ämaqä henyqä ändowatkqä iquautäni, hñque, “Si iquaunji quanqä yamwiqä ävätnä, nätmatqä ämändauwa biyä” ätukqätänä? Oee. Nyi iinj mimäkqä iqunji. ¹⁸ Ämaqä iutanji, nyi kukñui Talusi iquenyä vqanqä, iqu i emakqe. Iqutä qanä anä ikäyinqe, nyi neqä neyämaqä hñqutä äyä ändowatkqe. Inğanji Talusi iqu quanqä yamwiqä eyätä, heyaqä nätmatqä hui, quwä ämetaukqäta? Ä iqutä, nyitä, ye kñuitä, suqetäni, naqä-hñqunä mindqänqä iqueätänä? Oee, ye asänä etqueque. ¹⁹ Ne hiqä-hiuä yätamäkqä heyatunquä diñqe, Kraisi Iqutä naqä-qakuä ämuänänä, nätmatqä eeqänäni, Goti Iqueä hiñuä iqisa imäkätqänju. Inäqe, he neyaqä kukñuä tuwanüä täu äqänänqe, a ätäupiyi, “Iqua quvqe qäyä imäkäpu, neyaqä hiñuä iqini, quwqä-quwä yätamäkqä iinjä kukñuä isua änatätqänäuä” kñuä indqänätqänuwäti? Ñqä nyämaqä kiinjä änyinätñqä iquenä, iinj hmanji. Ne kukñuä eeqänänä ii etätunqe, ii he yätamäkqä eyätänä, yänänäqñqä emäkatunquä iunqe.

²⁰ Ii tiinjä etanjiyi. “Nyi qunqä äumqe, qu suqä nyi manyinqä eänqä iu itqätanqä qunmniqätiyä?” ä, “He, nyi suqä, he maenqä eänqä iu itqätanqä ñqämbnuwätiyä?” kñuä indqänätmä, äwäwa itqänä. Heyaqä awä iqini, suqä kukñuä mäkä äqäyänäpu, hñqueqä äpmeqä iunqä äwqä quvqä änyäpu, äwqä tnänä maqänä imäknäpu, huiziu mändi äkittqiyäpu, yänä-yänä ipu, ämaqä huiziunqä tuwänji kukñuä ätäpu, itanğa wäunui, kñuä huitanjä-huitanjä iuta qui imäkqänqe, äwäwa itqänä. ²¹ Nyi henyqä anji äquvepmqänğanji, ñqä Goti Iqu, hiyaqä hiñuä iqini womba iqänqä inyimäkqänqä-pqä diñqe, äwäwa itqänä. Ämaqä hesanjä hñqua, suqä kiyä mätkä itä, suqä qokä-apäkä hiaqäqä hiñgi wäyäkiqetä, itanğa suqä yññä-hiveqä iqua imäkqä-pa qänğanä iminuwä iunqä, kñuä makunmäknqä yqänä itqätanqä qunmqe, iuta womba ämetmä, kñuä qämniqenqä etqä.

13

Hiqä-hiuäni, qävqä inyäpu, yamwiqä inqñqe

¹ Tänganji nyi emamqe, hñquaqu ae äquvepkqe, huiziqu emamqä iqä.

*“Hanä-iqenqä, ämaqä hñquaqu, ä hñquaqui-hñquenäqua, kukñuä asänänjä dinä tqanpçe, he qätä iunä äwiyäpu iwäsäuqäpnä.”**

² Nyi he anju emetmä anä äpmaminquänga, kukñuä yänänäqñqä etkqä-pa, tängani qäqiqi mäpmeqä, kinä-nämä äpmamä etanji, ämaqä suqä quvqä qänqatqä imäkminjuwä iquautä, huizi eeqänänjä iquendä, anjumä tiinjä etmçe. “Nyi henyqä anjumä äquvepmqänngani, ämaqä suqä quvqä imäkmitpçä iquenä, hiñuinä maeqñqä itmä, hämä-hämä emäkminiçä eä.” ³ Inji he nyinyçe, “Kraisi Iqu kukñui, Poli iquesanä ätätnqäta, ä matqä itñqätanä?” ätnäpu, näqñqä mapñqä enyätqäüä. Iutanji nyi hämä-hämä emäkminiçe. Ga he näqñqä tii mapnä. Kraisi Iqu heyaqä awä iqinji, hanuä mäwiqä itä, yänänäqñqä tqäüänä. ⁴ Naqä-qakui, Iqu woyqä miqä, hanuä-qu eqannga, zä-huätati äuekuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqetani, hñjä yqänä äpme. Itannga ne Iqutä ämuännganä, Iqu hanuä äwäkkä-pa, ne-pçe asänä äwinquä-qe, Goti Iqueqä yänänäqñqetani, ne hiyaqä awä iqisa, Iqutä hñjä anä äpmentani, yänänäqñqä iinjä iqueni ätimäutñqä imäkqannguatçe, hiñuä qumbnä.

⁵ Hiqä-hiuänji, “Ne quuvqä qäyu eqiyänuatiyä” tpu, hiqä kñuä indqänqeutä, suqeutäni, qävqä inyäpu, yamwiqä ingpñçe. Henji, Jisasi Kraisi Iqu, heyaqä yäpä ingisa äpmentençe, he maqñqätanä? Iqu heyaqä yäpä ingisa mäpmeqä itanngutçe, ii he quuvqä qäyunä maeqiyqä iutanji. ⁶ Itanji nyi henyçe, kñuä tiinjñqä yänänäqñqä änyiyqi. He, ne yamwiqä iuta quannä mäpäknqä, Kraisi Iqu kukñui nesani etätnqä qumbunqäüä.

⁷ Inji tängani, he suqä quvqä mimäkkä iqäpñçe, Goti Iqu yätamäkkä heyquätñqä yatñqä ävätqänju. Ne ii imäkätunqçe, ii he nenyçe, “Iqua yamwiqä iunji ämäwqätäuwuwiqä” kñuä indqämbñqä hmanji. Hesänä hñqua nenyçe, “Iqua Naqä Iqueqä wäunjuä imäkkä quanğä-quayqä” qäyä indqännganguwä-qe, he suqä jänänänjinä imäkkäpnqä änenyätqäüä. ⁸ Qu nenyqä kukñuä quvqä tqanguwinqä äwäwa miçe itunqçe, ii ne, kukñuä naqä-qakuä iqueni, mändi makittqiyqä iquatunquä iutayi. Kukñuä naqä-qakuä iqueni, yänänäqñqenä imäkkuanä. ⁹ Ne woyqä mämetqueqä, hanuä witanngua, he yänänäqñqä tqäuqanngpñçe, ne aquvänä itqänju. Itannga he Goti Iqueqä qokä-apäkä aanjä qäyunänä anji timäupñqä diñçe, ne Goti Hanjuwä Iqueni, yatñqä ävätqänju. ¹⁰ Nyi kinä-tämä yqänä äpmamä, henyqä tuwanuä tä äqiyçe, ii nyi henyqä anji äpmqänngani, “Heqä suqä jänä imäkmbiyä” etätmä, kukñuä täqñqä etqñçe, manyinnganngiyi. Naqä Iqu nyi indmetä, wäunjuä imäkkänqä yänänäqñqä ändapqçe, nyi he qui emäkmqä ändapqä ma, yänänäqñqä emäkkämqä ändapqä eä.

Poli iqueqä kukñuä yeeqä inqä ätnämäukqenqä

¹¹ Nyämaqä iquenñqä kukñui, hitunji iqi tii etqä. He aquvänänä ipu, Goti Iqueqä qokä-apäkä aanjä qäyunänä anji ätimäupu, nyaqä kukñuä iutanji yänänäqñqä imäknäpu, hiqä kñuä indqänqçe, heuänqä manyuäktäuwä ipu, äwqä hanuä inqä pmeqänqçe. Itannga Goti, ämaqeunqä äwinyätä äwqä hanuä inqä vqä Iqu, hesä anä äpmetätñçe.

¹² He äminäpiyänngani, quuvqä heqiyqä iquneqä suqä iunji, quneqä ingpñçe. ¹³ Goti Iqueqä qokä-apäkä eeqänänji, “Yää nquauä! Ne henyqä hui mimäuwä inunä” etqä.

¹⁴ Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta hñgi ävätñqä iunji etapätä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä henyqä winqçe hesä äpmaatetä, itannga Goti Iqueqä Dñä Änguanänjä Iqu äwqä naqä-hñqunä imbu pmetpñqä emäkkä.

* 13:1 Kukñuä-suqä 19:15

Tuwanuä, Poli iqu Galesiya pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamäkqä kukñuä hinuiqänä iquvi

Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä kiñganä eqämiñuwä iqua, ii Israitqä iquautanänji. Itanji qänakñi, Jisasi Iqu Poli wäunuä imäkqä ique, kukñuä äñguä we-huñqä-tänji, ämaqä Israitqä ma huizi iquau awä tuätñqä ändowatkqe. Itanğa huizi iñä iquautanä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä ämaqä hipñqä ipäqäkuwi, hanä-iqe Iqueqä ämaqä iquau tii äwimakqe. Israitqä iqua kukñuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu qänakñä imiñuwä-pa, ämaqä yäpaqängisanañä iqua, hinuiqänäñi, qänakñä miqä imiñuwi. Qutanä hñqua Kraisi Iqueqä yoqä-tänä epiyänğanji, qu-pqe kukñuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu, qänakñä ipñqä-ti, qänakñä miqä ipñqä-ti?

Israitqä hñqua, “Yäpaqängisanañä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä tqua, Israitqä iquneqä suqä huiwä häuä ktäunqä iñqe imäknäpu, kukñuä-suqä huizi Mosisi iqu äwikqeu qänakñä iqäpñqeqä” ätmiñuwi. Itanji Poli iqu ‘oeyqä’ ätuätä, tii ätmuñqe. “Ne quuvqä Jisasi Kraisi Iquenyqä eqiyätanitanji, Goti Iqueqä hinui iqi ämaqä jänänä eätanä, hanä-pmeqä änyä-hänji ämetqänunä.”

Näqñqä-tänä hñqua kñuä tii indqänätqänä. Israitqä iquautanä hui, qua Galesiya iunqä äupiwi, quuvqä heqiyqä iqi pmetanquwä iquauñi, qu kukñuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu qänakñä iqä-qua hipñqä iwimäkmiñuwi. Poli iqu, iqua iñä imiñuwinqä qätä äwiyäqe, iqu Galesiya iquauqä quuvqä heqiyqetä, suqä iqeutä, jänä anqu iwimäkätñqä, tuwanuä tä äqiyämäukqe.

Kiñganäñi, Poli iqu tiñä ätätä äqäkqe. Kukñuä äñguä we-huñqä-tänji awä tuäkiqätñqe, iqueqä äwiñqä iuta ma, ä ämaqä hñqueqä kukñuii qänaki iutanä ma, Goti Iqu Kiqä-kiuä iunqä atäunüä ikqeqä. Auä, Goti Iqu ique tääqä ätuätumetä, kukñuä äñgui ämaqä Israitqä iquautanä ma, Jisasi Iquenyqä änyä maqñqä iquau awä tuäkiqätñqä äwikqe. Huizi, Poli iqu tii ätätä äqäkqe. Qokä-apäki Goti Iqueqä hinuä iqi jänänä hipñqe, ii ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquanänjqä. Kukñuä yäpaki ätätä äqäkqe, tiñji. Kraisi Iqu ne suqä quvqä iqueqä hanä-iqeta huätä newequatqanqutqänğa, Dñä Äñguä Iqu neyaqä qanä uwqeuñi, jänä inemäkqanji, ne huizi-pqä iquauñi, suqä äñguinä iwitquetunqeqä.

Poli iqu, tuwanuä tqeñqä kukñuä ätkqenqä

¹⁻² Ämaqä tuwanuä tqe äqiyqä iqu, ii, nyi Poli kukñuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Itanğa Jisasi Iqueqä ämaqä nyitä anä äpmeñquä iquata ne tuwanuä tä, he qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä, qua naqä Galesiya im-imä aquvä äqängawätqänuwä iquenyqä ävawqatqu. Nyi wäunuä tqe imäkqä-qunä emqe, ämaqä kiuänänä hñqu, ä kuapänänji atäunüä änyiyäpu, änändowatkuwä hmanji. Jisasi Kraisi Iqutä, Goti Apiqu, Jisasi Ique, qua äptekuwä iuta anğumä ävauqumuatkqä Iqutä, ätenjiyasinyä, änändowatkiyä iqunji.

³ Goti neqä Apiqutä, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta äñguä etapäsinyä, heqä äwqe hanuä imbu pmetpñqä emäkqinyä. ⁴ Neyaqa suqä quvqe hma imäkätñqä diñqe, Jisasi Iqu Goti neqä Apiqueä äwiñqä iu qänakñä itä, Iqueqä-kiuä äwiñqqe. Iqu ne suqä quvqä qua täu äwiñqä iuta huätä inetmetñqenqä, i imäkkqe. ⁵ Iqu Goti eä, neqä Apiqu enqe, ne Iqueni hea ique-ique yoqä naqä vquatuñquänänji. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Galesiya iqua, kukñuä naqä-qakui mäma hiñuä ämaqunquwiñqä

⁶ Änäñqäwe! Kraisi Iqueqä qeqä imänqeta äñguä emäkkqä iquesa, Goti Hanjuwä Iqu, he Iqueqä hiätpruwänqä tääqä etätmakqä qäyä etanqqä-qe, Iqueni mäma hiñuä ämaqunäpu, kukñuä hui-mända äunjqua uwqanquwitanj, nyi yäunüä naqänänjä eyätqänjä. ⁷ He qänakñi, kukñuä äñguä we-huñqä-tänj, naqä-qakuänänjä hma etanji, hñque-mända äunjqua äwqä. Ämaqä, he kukñuä ique mapñqä emäkquwä iqua, Kraisi Iqueqä kukñui, hñgi-mända äkunmäkäwqatäpu, hiqä kñuä indqänqe, yuuwä emäkpnqä etma uwqä. ⁸ Iinjä etanqqä-qe, neñä-qe, ä ynaunjqä qäukuä haqä yätutanjä hñquñä-qe, kukñuä awi, neqä ätätunquä iutani matqä hui-mända ätmitätqe, Goti Iqu ique qui imäkätñqä änyinjgi. ⁹ Iinjñqe ne kukñuä ae etukquä iuvqae, täñganj anqumä tiinjä etqä. “Ämaqä hñqu kukñuä awi, he näqñqä ae ämetqänquwä iu matqä, hui-mända etqä iqu, Goti Iqu ique qui imäkätñqä änyinjgiyä.”

¹⁰ Nyi kukñuä tä etqe, ämaqeunä yeeqä iwimäkmqä matqä iqä. Goti Ique yeeqä iwimäkmqä iu ätqä. Inj nyi ämaqeunä yeeqä iwimäkmqä etanqundqe, nyi Kraisi Iqueqä wäunüä imäkmqä maeqä imä.

Poli iqu, kukñuä naqä-qakuinjä näqñqä ämaqenqä

¹¹ Nyämaqäuwä, nyi naqä-qakuänä tiinjä etmqe. Kukñuä äñguä we-huñqä-tänjä nyi awä ae etätñqä ii, ämaqä hñqueqä kñuä indqänqä iuta hmanji. ¹² Kukñuä iquenyqä näqñqe, ämaqä hñqu dñanji mämeqä ikqe. Jisasi Kraisi Iqu Kiqä-kiuä, kukñuä äñguä iqueni, ätnänäqinyä ämändquakqe.

¹³ Nyi hiñuiqänänji, Israitqä iquauqä suqe a yqänä äqätmä äpmaminqä iinjñe, he qätä ae äwimiñuwi. Inganj ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä aquvä qänqanquwä iquauñi, hanjä-iqä hävemnäqñqä ävätmä, hämänänä yuuwä tämqä iminjñe. ¹⁴ Iinjä itmänqanji, nyi atqä-awäkauqä suqä iu yänänäqñqä imäknätmä, Israitqä iunji, ämaqä nyitä asänqatqä iquau ämäwqätäumänqä imänminqe. ¹⁵⁻¹⁶ Injäqe, nyi nqä nipeuä äwqä imä yqänä mnätanqä, Goti Iqu Iqueqä qeqä imänqetani, nyi Iqueqänänqä tääqä dätmetñqä ätenjikqe. Inj hea Iqu äwiñqanqänqä, Iqu Iqueqä Ymeqä-queni ämändquakqe. Iqu iinjä imäkkqe, kukñuä Jisasi Iquenyqä ätänqe, Israitqä iqua qäyä etanji, huizi iquau awä tqumqä indmakqe. Iqu iinjä inyimäkmqanqä, nyi kukñuä äñguä we-huñqä-tänjñqä näqñqä hui mamqe, ämaqä hñqutä kukñuä teenqä maqänä mäwqä ikqe. ¹⁷ Ä ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpnqä hiñuiqänä ändowatkqä iquau yatñqä wimqe, Jerusälemänqä ekqä ma, aanqe. Injäqe nyi maqänänji, qua naqä Arepiyanqä äukqe. Iqi äpmenjaqänmi, anjä-himqä Dämaskasiñqä anqumä äpkqe.

¹⁸ Nyi Jisasi Ique hiñuä ae äqunqänqä, quväukuä tquaqi-tque äpmamitanj, Pitä iqtä kukñuä teenqä Jerusälemänqä ekqe. Iqini nyi hiunji 15, iqtä anä äpmakqe. ¹⁹ Inganj nyi ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä huiziquauñi, hiñuä mäqunquä itmä, Pitä iquesä, Jemisi, Naqä Iqueqä känquequtänä äqunqe. ²⁰ Nyi tuwanüä tä äqiyqe, Goti Iqueqä hiñuä iqini, qanqñi matqä iqä, naqä-qakuänänji.

²¹ Iqini ävämetmä, qua naqä Siliya iunqätä, Silisiya iunqätä äukqe. ²² Inganj, Kraisi Iqueqä qokä-apäkä qua naqä Jutiya iu, im-imä aquvä äqänqäwätqänquwä iqua, qu nyaqä hipenji hiñuä manqänqä imiñuwi. ²³ Iqua hiñuä manqänqä ipiyä-qe, nyinyqe, “Ämaqä, ne hanjä-iqä hävemnäqñqä änatapminqä iqu, täñganj, quuvqä heqiyqä yuuwä tämätä iminjñä iquenyqe, awä ätätqänä” tätqätanqä, qätä äwimiñuwi. ²⁴ Itanqä ämaqä Jutiya pmeqe, Goti Hanjuwä Iqu, nyi iinjä nyimäkkqenqä, äñguiqä ätuäpu, Ique yoqä naqä äwimiñuwi.

2

Quuvqä heqiyqeu miqä iqua, Poli iqueqä wäunüñqä, ‘äñguiqä’ ätkuwiñqä

¹ Quväukuä 14 ae äpawqanğani, nyi Jerusälemänğä anğumä umğä itmänğani, Banäpasi iğutä anä äukue. Ye äwätayänğani, nyi Talusi iğuenä-pğä inä itmakqe. ² Goti Iqu nyi äumğä diñqe, ätnänäqi ämaetä, “Uvä” dqanği, Jerusälemänğä äwätmä, Iqueğä ämağeuğä hiñuä iqi ämağä yoğä-tänğä iquauñi, kukñuä anğua we-huñğä-tänği, Israitğä iqua qäyä etanği, huizi iquau näqñğä äwimiñqenğä, awä maqñğä ätukqe. Awi, tiinñğä ätukqe. Ämağä nağä iqua, “Ämağä huizi iinğä iqua, Israitğä iğune enğä-pa epiyä” ändpqe, ii nyağä wäunui imäkqa äpatñqe, nätmätğä hiñğinğä enğä-pa uwğä diñğä ätukqe. ³⁻⁵ Ne kukñuä tätqätanğuanı, ämağä quuvğä heqiyğäquanä imäknmiñuwä hñqua, neyağä kukñui qätä quwä wipñğä yäpä inğisa maqñğä äyapkuwi. Ämağä iqua, ne Kraisi Jisasi Iğuesa anğua pmeğä iunı ämänäquvasäpu, ne wäunüä-wiyğä hiñğinğä enğä-pa, Israitğä iquauğä suğä iqueğä yäpä iqi pmeğänğä qui inemäkpnğä äwiñğqe. Inäqe he quuvqe, kukñuä anğua we-huñğä-tänğä nağä-qakui, he ae ämetqänjuwä iunğä eqiyğäpnğä nenğanği, iquauğä näqñğä quanğä iunı, wänğäqäpu, “Anğua ätqäuä-qe” mätquä ikqe. Inı Talusi iqu, nyitä anä äpme, Grikä iquautanğä-qu eäğä-qe, ämağä yoğä-tänğä iqua, iğuenyqe, “He Israitğä-quneğä atğä-awäkauğä suğä duñi, iqueğä huiwi häuä ktäupiyä” mänatğä ikuwi.

⁶ Goti Hanjuwä Iqueğä qokä-apäkä iuğä hiñuä iqi, ämağä yoğä-tänğä iqua, kukñuä nyi awä tquanğani, hui-mända makunmäkäwquatğä ikuwi. (Ämağä iquauñqe, nyi nğä-näuänı, “Iqua yoğä-tänğuatıyä, ä yoğä maiquatiyä?” kñuä pkäpkä mämetqänğä. Goti Hanjuwä Iqu, ämağeuğä yoqenğätä, hipenjuñğätä, kñuä miğä, asänä iwäsäuğä Iquvi.) ⁷ Ämağä iquautanı, yoğä nağä qonğä, Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, iqua näqñğä tiinğä ekuwi. “Wäunüä Goti Hanjuwä Iqu, Poli ique äwikqe, Israitğä iqua qäyä etanği huizi iquau, kukñuä anğua we-huñğä-tänğinğä awä tquätñqeyğä. İi wäunüä Goti Iqu Pitä ique, iqu Israitğä iquaunä awä tquätñğä, äwikğä-panğä asänänıqä.” ⁸ Goti Iqu, Pitä iğuenı, iqu iqueğä wäunui, Israitğä iquauğä awä imä, anğua imäkätñğä yänänäqñğä iwimäkätñqenğqe, iqua näqñğä qänğanä ämakuwi. İtanğa hea tänğani, nyi-pqe, ämağä huiziu imäkmqe, Goti asä Iqu nyimäkätqätanği äqunğuwı. ⁹ Iqua Goti Hanjuwä Iqu, Iqueğä qeğä imänğeta, nyi anğua i inyimäkqanğqenğä näqñğä ämapıyı, ne eequne nağä-hñqunä eatunğuenğä, nyitä Banäpasi iğutä, yeeğä äyekuwi. Nänğuiqune ae eanıtanı, tiinğä imäkatunğuenğä ‘ñğä’ ätunğqe. Banäpasi iğutä nyitä, ye wäunui, Israitğä iqua qäyä etanği huizi iquauä yäpä imä imäkakitqätanğuesı, iqua Israitğä iquauä awä imä imäkäkiğäpnğqe. ¹⁰ Inğani iqua ye kukñuä hñqunä tiinğä äyatkuwi. “Qe Goti Hanjuwä Iqueğä ämağä nätmätğä äki-äkinğä äwa ipu, täqi äpmeñuwä iunı, hui mimäuğä yätamäkğä vqanğinyğä.” Kukñuä iinı, ii nyi wäunüä qänaki imäkmğä kñuä indqänätanğğä qäyunä äyatkuwi.

Poli iqu, Pitä iqu suğä quvğä imäkqanği, äkasuwä ätukqenğä

¹¹ Pitä iqu Andiyokä iu ae ätimäuä äpme, suğä quvğä imäkqanği, nyi iğuenı äkasuwi, iqueğä hiñuä iqi jänänä ätukqe. ¹² Tiinğä ätimäukqe. Pitä iqu änyä ti ätimäuä äpme, Israitğä iqua qäyä etanği huizi iquatä buayä anä änäqäsminğqe. Inäqe ämağä Jemisi ique äväma äpkuwä hñqua, iqi timäuqanğuwänğga, iqu ämağä huiwä häuä ktäupñğä ätmiñuwä iquauñğä zä itä, quvğä imäkätä, huizi iquau äväma, buayä anä mañğä, kinänanı ätqäukqe. ¹³ Pitä iqu suğä kukñuinä tqe imäkqanğa, Israitğä iutanğä quuvğä heqiyğä huizi iqua, inä imäkkuwi. İtanğa Banäpasi iqu, iqua iinğä äyä iqanğä äqunäqe, iqueğä kñuä-pqe waqıyä uwqanği, inä imäkkqe. ¹⁴ Inı nyi, iqua kukñuä anğua we-huñğä-tänğä nağä-qakuä iğuenı, qänaki jänänä miqanğä äqunmitanı, eeqänänjuauğä hiñuä iqısanı, Pitä iğuenı, “Si Israitğetanğukui qäyä eänä-qe, iutanğä maeqänänğä eänä, huiziqua enğä-panğä qäyunä pmetqätanğnä äkqänänğä.

Inji si tängaŋi, quvqä imäkätinä, huiziqua, Israitqä iquauqä suqe imäkprqä diŋqe, sunqä yänä wqänätqäninyä?” ätukqe.*

Jänänä eqänqe, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iutanänji

¹⁵ Naqä-qakui, ne Israitqä iuta änanyquwä iutaŋi, ne huizi quvqä imäqkä iqua enqä-panä ma,† Israitqä qäyunänä iquneyi. ¹⁶ Inäqe ne tiinjqä näqŋqe. Ämaqe, Goti Iqueqä hiŋuä iqinji jänänänä epu pmeqe, Mosisi iqueqä kukŋuä-suqä iu qänaknä iqä iuta ma, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä heqiyqä iutayi. Inji ne Israitqä qäyä eanä-qe, ne-pqe Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänu. Itanji Goti Iqu nenyqe, “Nqä ämaqä jänänänuaeä-qe” kukŋuä-suqä asä ique qänaknä itqätanqqä iuta ma, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätanquatqä iuta tuänä. Ii tiinjä etanjiyi. Goti Iqu ämaqä hŋquenji, “Nqä ämaqä jänänänuaeä-qe” kukŋuä-suqä iu qänaknä itqätanqqä iuta, mätquä yänä. Aanqe. ¹⁷ Ne Goti Iqueqä hiŋuä iqinji, ämaqä jänänä hiatunquänä, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, kukŋuä-suqä iqueni qänaknä miqä iquque, Israitqä hŋqua neŋqe, “Suqä quvqä imäkquaiqä” kŋuä indqänqanqqe, iinjqe ne, “Kraisi Jisasi Iqu Kiqä-kiuä suqä quvqe, yänänäqŋqä imäkätŋqä imäkqiyä” tatunquäta? Oee, Iqu iinji quati squäta imäkätŋqe? ¹⁸ Inji nyi suqä yäuä kiŋganä qänaki iminjqä ae ävquatämäukqä iunji, anŋi a ämaqätätmä imäkqe, ii nyi anji äpnasätmä anŋi ämätqä enqä-paniyi. Iinjä imäkqä-säpi, Goti Iqueqä hiŋuä iqinji, nyi suqä quvqä imäkqä-qunä etminji. ¹⁹ Inäqe kukŋuä-suqä iquesanji, nyi pizqä äpäkonmä äwominjqe. Inji qänakŋi, kukŋuä-suqä iqueqä yäpä iqi äpmenqetanji, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi pmamqä ävämakqe. ²⁰ Kraisi Iqu zä-huätati äunqqe, ii nyi-pqä anä äpäkonqaeä enqä-paniqä. Itanŋa nyi hänä-pmeqä änyä-hänji ämakqe, ii Kraisi Iqu nyaqä yäpä-tämä hänä yqänä pmetanji, nyi hänji iuta äpmenä. Itanŋi tängaŋi, nyi qua täu äpmenqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä heqiyqä iutanji. Iqu Qäqu, nyinyqä aanä kuapanä äwinyätä, Iqueqä hänä-pmeqe nyi anŋi indmetŋqä, ävquatämäukqe. ²¹ Ne ämaqä jänänänä eatunqae, kukŋuä-suqä yäuä iquesa etanqutqe, ii tiinji. Kraisi Iqu äpäkonqqe, nätmätqä hiŋinjqä enqä-manä eänä. Inäqe nätmätqä Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta nätapätŋqe, nyi manjitä makitqäteqä iqämä.

3

Kukŋuä-suqeu qänaknä iqenqätä, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqenqätä

¹ He ämaqä Galesiya pmeqä hiŋuä piŋqä asusuainä itqänuwä iquenä, ne Jisasi Kraisi Iquenyqä ämetquakqe, ii tiinji. He Iqu zä-huätatä äunätä äpäkonqanqqe, hiŋuä mäqunquä ikuwä-qe, ii he Ique hiŋuä äqunänä. Inäqe he hiŋuä maqŋqä ipŋqe, hiyaqä hiŋui, paaqä tqu äteqäwä? ² Nyi nätmätqä hŋquenyqä yatŋqä emqe, he awä dpu. He Goti Hanjuwä Iqueqä Dŋä Äŋguä Ique ämakuwi, ii kukŋuä-suqä ique qänaknä ipiyä iuta ämakuwätanä, ä kukŋuä äŋguä ique ganä qätä äwiyäpu, quuvqä eqiyäpiyä iutatanä? Ii he quuvqä eqiyäpiyä iutanji. ³ He hiŋuä piŋqä asusuainä äänä itqänä? He änyä-hänä pmepŋqe, Goti Iqueqä Dŋä Iqu emäkqanqqeta ipäqäkuwä-qae, inji tängaŋi, yqänä pmepŋqe, hiqä yänänäqŋqä iutanä qäpu imäkmäupŋqätanä? ⁴ Hanjä-iqä eeqänänä i ämakuwiŋqe, yätamäqä maeyqŋqä ämakuwäta? He iinji, quatä-tänä ämakuwiqä kŋuä änyiyqi. ⁵ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Dŋä Äŋguä änyä-qe etapätä, nätmätqä ämaqä mimäkqänänä

* **2:14** Näqŋqä-tänä iqua, kŋuä huitanä-huitanä indqänätqänä. Poli iqueqä kukŋui, Pitä ique äwikqe, täqinyändanä, ä hiqŋqä 21 bunqätanä? † **2:15** Israitqä iqua kŋuä tii indqänminjuwi. “Qu Israitqä iqunesanji ma, huiziqua, Mosisi iqueqä kukŋuä-suqä mämeqä ipiyitanji, eeqänänji quvqä imäkqä iquayi.”

i imäkkqe, ii he kukñuä-suqä iu qänaknä iqanğuwä iutandanä? Oee! Ii he kukñuä anğuwä ique qätä äwiyäpu, ämepu, quuvqä eqäkuwä iutanji.

⁶ He Aprähamä, Israitqä iquneqä awıqu kiñganänjä iquenyqä kñuä indqämbu. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kukñui tiinjä ätä. “Aprähamä iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqanği, Iqu ‘Ämaqä jänänğueqä’ ätkqeqä” äqänä.* ⁷ Iutanji, he näqñä tiinjä hepnqe. Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätqanğuwä iqua, qu Aprähamä iqueqä ymeqä naqä-qakuä iquayqä.† ⁸ Kiñganänğanğani, Goti Hanjuwä Iqu, nätmätqä timäuniqä iu hiñuä äqunätä, Iqueqä bukä iunji, tiinjä äqäkqe. “Ämaqä huitanğ-huitanğ, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqanğuwänğanği, Iqu ‘ämaqä jänänänğ-quayqä’ tuänıqueqä.” İinjä etanği, Iqu kukñuä anğuwä iqu änyä matimäuqanğga, Aprähamä ique awä tii ätukqe. “Sitani, Nyi ämaqä eeqäpnänği, anğuwä iwimäkmniqeqä.”‡ ⁹ İnjı Aprähamä iqu quuvqä heqiyqanği, Goti Iqu iqueni anğuwä iwimäkkqä-panği, ämaqä tqu-tqu quuvqä eqiyqäqe, Iqu iqueni-pqe, anğuwä inä iwimäkänä.

¹⁰ İnjäqe ämaqä hñqu, “Nyi kukñuä-suqä iu qänaknä itmä iutanji, ämaqä jänänğunä himqänä” kñuä indqänätñqä etanğutqe, Goti Iqu ique qui imäkänıque. İnjqe, Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanğuwä tiinjä äqänä. “Ämaqä hñqu, kukñuä-suqä eeqänänğä äqänänğqä iunji, hiunji ique-iqueni qänaknä miqä itñqe, Goti Iqu, ique qui imäkänıqueqä.”§ ¹¹ Bukä iunji, tiinjä-pqä äqänä. “Ämaqä quuvqä eqiyätñqä iqu, Goti Iqu, ‘Ämaqä jänänğueqä’ tquanğqetani, hänğä äpmaka wätänä.”* İutanji, ne näqñqä tii enğ. Ämaqä hñqu jänänänğä timäutñqe, kukñuä-suqä iu qänaknä itäqä iuta maeqä yänä. Aanqe. ¹² Ämaqä kukñuä-suqä iu qänaknä iqä iqu, ii Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqä iuta hmanji. İi nätmätqä iqueqe. İnjqe, Goti Iqueä bukä iunji, tuwanğuwä tiinjä äqänä. “Nqä ämaqä jänänänğä iqu, quuvqä eqiyätäqetani, hänğä pmenğiyä.”† ¹³ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tuwanğuwä tiinjä-pqe äqänä. “Ämaqä tqu-tqu zä-huätati äunätqä iqu, Goti Iqu, ique qui imäkänıqueqä.”‡ İnjı, ämaqä-qune, kukñuä-suqä iu qänaknä miqä iqanğua, Goti Iqu ne qui inemäkänıqä iuta änetmetä, anğumä hänğä inequmuatätñqä inñqe, Kraisi Iqu, Goti Iqu, Ique qui imäkänıqä-qu ekqe. ¹⁴ Kraisi Jisasi Iqu wäunğuwä iinjä imäkkqe, ii kukñuä Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä ique, “Anğuwä ikimäkmqänä” ätukqä iunji, ämaqä eeqänänğä iu äwimetñqeyi. İtanğga iutanji, ne eeqänänği quuvqä eqiyqetani, Goti Iqu, “Nqä Dñi, äwimniqeqä” ätkqe, ne Ique ämenä.

Goti Iqu, kukñuä hñquaqi guä ämäsäuekqenğä

¹⁵ Nyämaqäuä, nyi suqä neqä äpmenä itunğuwä iquesa ämetmä, kukñuä ktqä tiinjä etmqe. “Ämaqä hñquaqu, nätmätqä hmbinyqä kukñuä ätäsinğyä, guä ämäsäuiyqe, ämaqä hñqu qui mimäqñanğqä eä, änyä-hänğä hui masusueqanğqe.” Kukñuä Goti Iqu, Aprähamä ique ätukqä itänği, asänänği. ¹⁶ İtanği kiñganänği, Goti Hanjuwä Iqu, kukñuä guä Aprähamä iquesä, itanğga iquesanğ Hiätqä Iquesä ämäsäuekqe. Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanğui, “Iquesanğ hiätqä iquauä” ätnä, ämaqä kuapänänğqä maqñqä eä. İnjäqe hñqunänğqä, “Iquesanğ Hiätqä Iqueä” äqänä. İi Kraisi İquvi. ¹⁷ Kukñuä nyi tä ätqä iqu, kiqä qakui tiinjı. Goti Iqu kukñuä gue, Aprähamä iqtä ganä ämäsäuekqä etanğiyi. İnjı quväuquä 430 ae äpawqanğani, kukñuä-suqä iqu, qänaki ätimäukqe. Iqu iinjä ikqä-qae, Goti Hanjuwä Iqu, kiñganänğanğga kukñuä ätätä guä ämäsäuekqä iunji, huätä mewemäuqä yänä. Oee. ¹⁸ İnjı ne, nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu, ne ämenıqunğuwä näwinğyä ioktäümäkekqä äwiñqä iunji, kukñuä-suqä iqueni, a yqänä äqätanä, iuta menıqunğuwä etanğutqe, ii ne Goti Hanjuwä Iqu, kukñuä guä

* 3:6 İpäqäkqä 15:6 † 3:7 Israitqä iqua, “Ne Aprähamä iqueqä ymeqä-quneyqä” ätminğwi. Jonä 8:33. ‡ 3:8 İpäqäkqä 12:3; 18:18; 22:18 § 3:10 Kukñuä-suqä 27:26 * 3:11 Hapakukä 2:4 † 3:12 Hiqäva-imäkqä 18:5 ‡ 3:13 Kukñuä-suqä 21:23

ämäsäuekqä iuta mämeqänqä qnqanä ämeyequ. Inäqce Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta, Aprähamä iqueni, “Nyi nätmatqä ängui äktapmniqeqä” ätuätä, guä ämäsäuekqeyi.

¹⁹ Injä etanqutqe, kuknuä-suqe, sunqä äwi? Goti Hanjuwä Iqu iqueni, ämaqe suqä quvqä imäkätqätanquwitanj, ämaekqe. Aprähamä iquesa Hiätqä, Goti Hanjuwä Iqu, änguä wimäkätqä kuknuä guä ämäsäuekqä Iqu, ätnänäqi timäuqanqanqe, yakuinä ämaekqe. Kuknuä-suqä iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, ynaunjqä iquau vqanqa, iqua ämepu, ämaqä awä iqi ätqäuminqä iqueš äwikuwi. ²⁰ Ämaqä awä iqi ätqäuqä iqueqä wäunui, hñquaquiyqä kñuä indqänqce, naqä-hñqunä wimäkätqeyi. Inäqce Goti Iqu, Aprähamä ique kuknuä guä ämäsäuetäqänqanji, Iqu hñque mäwqä, Kiqä-kiuä imäkätä ekqe.

²¹ Kinqanäni, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kuknuä guä eeqänänjä ämäsäuekqä iquaunji, mändi äkittqiyätä, kuknuä-suqä iqueni yänänäqñqänänjä imäkkqäta? Aanqe. Kuknuä-suqä, Iqu änätapkqe, hñjä-pmeqä nätapqä-säpi, inji ne suqä ique qänaknä itanä iutanji, Goti Iqueqä ämaqä jänänänjä hiätaninji. ²² Inäqce Goti Hanjuwä Iqueqä buki, näqñqä tii äyä änätapä. “*Suqä quvqä imäkqänqce, ämaqä eeqänänjä imimnä iu guä äqiyänänä.*”^{*} Iutanji, kuknuä guä ämäsänä äwiñqä iu meqänqce, ämaqe Jisasi Kraisi Iquenyqänä quuvqä naqä-qakuä eqiyätqänquwä iuta mapnä.

²³ Suqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqänqä iqu matimäuqänqanji, kuknuä-suqä iqu, ne guä enqä-ma äpakänä änaqiyäminqce. Inji kiqä hea qäyunänji ätnänäqi timäuqanqanqce, ne guä enqä-pa äpmaminqce. ²⁴ Ga ne Iquenyqä quuvqä heqiyqetanji, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä jänänänjä hiatunquä diñqce, kuknuä-suqä iqu, neqä ämäneyqä enqä-panä eä, Kraisi Iqutä näquatämäutñqä ämäneminqce. ²⁵ Inji täñqanji, hiunji ne quuvqä heqiyatunquä iqu, ae ätimäuqä-qae, neqä ämäneyqä yäüä iqueqä yäpä iqini, anqi mäpmeqänqce.

²⁶ Quuvqä eqiyätqänquwitanji, he eeqänänqenä Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbu, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä qe eqä. ²⁷ Qokä-apäkä asñä ämepu, Kraisi Iqutä ämuänñanquwä iquenä, he Iqueni gquä quäuqä enqä-pa ae ämipñguwi. ²⁸ Tiinji miwäsäunqänqce. Tqu Israitqä-quvqä, ä tqu Grikä-quvqä. Itanqa tqu wäunjuä-wiyqä hiñginqä-quvqä, ä tqu huiziqueqä yäpä iqi mäpmeqä kiuänä pmeqä-quvqä. Itanqa tqu qokä-quvqä, ä tqu apäkä-quvqä. Ii he eeqäpnäni, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbu, naqä-hñqunä epiyitanji. ²⁹ Inji he täñqanji Kraisi Iqueqä-quenä eänquwi, ii he Aprähamä iqueqä ymeqä-quenä ätimäupu, Goti Iqu, “Nyi äwimniqeqä” ätätä kuknuä guä ämäsäuekqä iunji, nätmatqce, heqä himänätñqce, ämapnä.

4

Kaniqueqätä, ymeqä iqueqätä, suqenqä

¹ Nätmatqä meqänqä ätqä iunqce, nyi tiinjä etmqce. “Kanä hñqu ymeqä-tänjä enqce, ymeqä iqu kanmä nätmatqä eeqänänji, iqueqänä wimänäniqce. Itanqi iqu, ymeqä wänqä äpmeqänqanji, nätmatqä-tänjä-qu eäqä-qe, iqu kaniqueqä wäunjuä-wiyqä iqua enqä-pa pmetäniqce. ² Iqu hiunji kaniqu ae ätekqä iqu timäuqanqanqä hiñuä äqänä, ämaqä ique miqä iqueqätä, iqueqä nätmatqä miqä iqueqätä, yäpä iqinyä pmetänä. ³ Ne-pqe asänänji, ymeqä wänqä enqä-pa äpmenä, suqä qua täutanjä iquauqä yäpä iqi äpmaminqce. ⁴ Inji hiunji qäyunänjä iqu eqanqanji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueni ändowatämepkqe. Iqueni, apäkä ne enqä-manjä ii änyueqanqa, Iqu Israitqä iquauqä suqä iunji, yäpä iqi äpmaminqce. ⁵ Iqu iinjä ikqe, ii ne ämaqä kuknuä-suqä iqueqä ämäneyqä yäpä iqi äpmenquä iquene, mbqä neyämetyqätä, itanqa Iqueqä ymeqä naqä-qakuä hiatunquätänji. ⁶ Inji täñqanji, he

§ 3:19 Mosis iqu, Goti Hanjuwä iqueqätä Israitqä iquauqätä awä iqi ätqäuminqce. * 3:22 Apqä Bukä 14:3; Romä 3:9-19

Goti Iqueqä ymeqänä ae äpmeqan̄guwitan̄i, Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueqä Dñi, heyaqä äwqä yäpä imä äpmuatekqe. Itan̄ga Dñä Iqu, ii Qäqu Kanmqä tääqe, ‘Apä-qä’ ätätñqä Iquvi. ⁷ Iutan̄i he wäun̄uä-wiyqä hin̄gin̄qä mäpmeqä epu, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä äpmen̄ä. He iin̄ä äpmen̄uwi, Iqu Iqueqä nätmätqä ängüä eeqän̄ñi etapänä.”

Poli iqu, qun̄qä huäqä wun̄gan̄gi, qundqändqä imin̄qen̄qä

⁸ Hin̄uiqän̄ñi, he Goti Hanjuwä Iquenyqä maqñqä epiyä iutan̄i, nätmätqä Goti Iqu-tän̄ä asän̄ñä hma etan̄guwä iquauqä wäun̄uä-wiyqä äyä äpmamin̄uwi. ⁹ In̄äqe tängan̄i, he Goti Iquen̄qe näqñqä etan̄guwä qen̄ä-qe, Iqueqä henyqä näqñqä eän̄qe, heyaqä iun̄i ämawqätäuä. In̄i he tuwän̄gi qan̄ä äwäpu, suqä yän̄än̄äqñqä maeqä epu, yätamäqä meyqä iquau wimapñqe, sun̄qä an̄gi äwqä? He iquauqä wäun̄uä-wiyqä an̄gumä hepñqä hen̄gan̄gitanä? Oee, änä mäwqä iqi. ¹⁰ He suqä, hiun̄ji naqän̄ñä huitan̄ä-huitan̄ä iquauñi, aquväqñqan̄gan̄i, tuwä mäwiyqä, qänaknä iqä-quen̄ji. ¹¹ He iin̄ä itqätan̄guwitan̄i, nyi wäun̄uä yätamäqä hemqä imäkmin̄qe, yuuwä tänätqä kn̄uä nyiyqan̄gi, henyqä qundqändqä kuapänä iqä.

¹² Nyämaqäuä, nyi kukñuä tä etqäqe, “Nyi ñqä-näuän̄i suqä yäuä iun̄i ävquatämäutmä he en̄qä-pa äpmen̄qe, he-pqe nyi en̄qä-pan̄ä pmapiyä” etqä. He nyin̄i quvqä mindqueqä ma ikuwi. ¹³ Nyi tän̄ä-yaqä huitan̄ä hñqu inyimäkätqätan̄gi, hiun̄ji kin̄gan̄ñä ique emetmä, kukñuä ängüä we-hun̄qä-tän̄ä ique awä etkqä iin̄qe, he kn̄ui yqänä ämen̄ä? ¹⁴ Täñä-yaqä ñqä huiwä täutan̄i, he han̄ä-iqä naqän̄ñä äyä etapmin̄qe. In̄äqe he nyin̄i, tuwä manundmäuqä pa ipu, itan̄ga nyinyqä qäqiqi äpäpu anä pmeqän̄qe, enyqä miqä äyä imin̄uwi. He nyi indmepiyän̄gan̄i, Goti Hanjuwä Iqueqä ynaun̄jqä hñque itmapqä-pa, ä Kraisi Jisasi Ique itmapqä-pa äyä indmakuwi. ¹⁵ He nyi änyä ti indmepiyän̄gan̄i, aquvänä ipu indmakuwä-qe, ga tängan̄i hiqä aquvänä iqä iqu, äkn̄gi äweqäwe? Nyi naqä-qakuä tii etqä. “In̄gan̄i, he nyinyqä yeeqä ipiyitan̄i, nätmätqä äsque-äsquenyqä nyi äwa iqan̄gqe, yätamäqä äyä änyimin̄uwi. Nyi ‘He heqä hin̄ui qäquaqu ätqopu dappiyä’ etqä-säpi, he ‘oeyqä’ mandqä iqäpn̄in̄ji.” ¹⁶ In̄i nyi kukñuä ängüä we-hun̄qä-tän̄ä iutan̄ä naqä-qakuä ique ämetmä awä etkqeutan̄i, he nyin̄i, himä-wiun̄qä en̄qä-pan̄ä-qunä äñqän̄guwäta?

¹⁷ Ämaqä huizi, kukñuä-suqä iun̄qä ämetquetqän̄uwä iqua, he yätamäqä qäyun̄ñi maiyqä ipu, he qun̄i yeeqä wipñqä din̄qänä, kukñuä aowä dinä etätqän̄ä. Suqä iin̄i, ii he nyi-tän̄ä qäqiqin̄i mapqän̄qä, änan̄dumäkäpu, suqä iqua imäkqan̄guwä iu, qänaknä vqäpn̄qä emäkätqän̄ä. ¹⁸ Ämaqä hñqua, hui-mända yätamäqä wipñqä yän̄ä äqän̄ätqän̄uwi, iqua yätamäqä qäyun̄ñi vqan̄gpqe, ii ängui. Mä iin̄i, nyi hesä anä pmetan̄gndqä-qe, ä mäpmetan̄gndqä-qe, he qäyä imäkqäpn̄qe. ¹⁹ Ñqä ymeqä isuenä, nyi ñqä huiwi tmi-tmiqä an̄gumä tä ämeqätä, ii apäkä hñqu ymeqä nyuätñqänä tmi-tmiqä naqän̄ñä ämeqä-pan̄ä iin̄ä ämeqä. Ii quati tiin̄ä etan̄giyi. He suqä Kraisi Iqu imäkätñqä-pa imäkäpu, Iqutä asän̄ñä epñqä nyin̄gan̄giyi. ²⁰ Nyi henyqe, “Yätamäqä äänä wimqä” tiyä kn̄uä ämetmä, qundqändqä kuapänä iqä. Iutan̄i, nyi hesä anä äpmetmä, kukñuä ängui hui an̄gumä etätmä, yän̄än̄äqñqä emäkmen̄qe, aan̄ä kiin̄ä änyin̄ätñqe.

Aprähämä iqueqä apäkä iuaqin̄qä

²¹ Ämaqä kukñuä-suqä iu qänaknä iqän̄qä enyätñqä iquenä, nyi yatñqä hñqu hemqe. Kukñuä-suqä iun̄i, tuwan̄uä äänä äqän̄änä tqan̄gä, qätä äwiyätqän̄uwi? ²² Kukñuä-suqä Goti Hanjuwä Iqu Mosisi ique äwikqä iun̄i, tuwan̄ui tiin̄ä äqänä. Aprähämä iqu ymeqä hñquaqu-tän̄ueqä. Hñqu apäkä wäun̄uä-wiyqä hin̄gin̄qä, Hekaiyqä iqueqä. Itan̄ga hñquququ, iqueqä apäkä, huiuqä yäpä iqi mäpmeqä in̄qä, Serayqä iqueqä. ²³ Apäkä wäun̄uä-wiyqä hin̄gin̄qä iisan̄ä ekqä iqu, qokä-apäkiuqä

äwiñqä iutanji. Itanğa apäkä huiuqä yäpä imä mäpmeqä enqä iisa ekqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu hänaqä imäuetä, kuknuä guä ämäsauekqä iutanji.

²⁴ Apäkä iuaqu, Goti Iqueqä kuknuä guä ämäsanäñiyä iuaquvi. Apäkä Hekai atäunui, kuknuä gue, Goti Iqu Mosisi iqtä, qoqonä Sänaï iu ämäsauekqä iunqä eä. Itanğa kuknuä guä ämäsanäñqä iu yäpä iqi äpmetqäñuwä iqua, eeqäpnä wäunjuä-wiyqä hiñginqänäñä iquayi. ²⁵ Inji Hekai, qoqonä Sänaï, qua naqä Arepiya iu-pqenqä atäunjuä enqä iiyi. Ii atäunui, Jerusälemä tanğa qua täu äwiñqä-pqä iinyqä eä. Itanğa ämaqä Jerusälemä iu äpmeñuwi, eeqäpnä kuknuä-suqä iu qänaknä ipu, wäunjuä-wiyqä hiñginqenä äpmeñä. ²⁶ Inäqe anä-himqä Jerusälemä huiziqu, ii qäukuä haqä yätu äwi, Serai enqä-pa, huiziquauqä yäpä iqi mäwiqä eä. Itanğa ii quuvqä eqiyätunquä iquneqä nipaïyi. ²⁷ Inqce, Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanjuä tii äqänä.

*“Apäkä ymeqä maunyqqä qokitqä enä iiki, si yeeqänä iqanğinyä. Si iini miqä itnä, tmi-tmiqe mämeqä isñqä iiki, yeeqätä ävautnä, apqä tqanğinyä. Iini sunqe? Apäkä qokä-tänji ymeqä kuapä-tänjä qenä-qe, apäkä qokiqu ävämetqä ii, huizini ämäwqätäuä, aañä kuapänäñä-tänji etänä.”**

²⁸ Nyämaqäüä, tanğanji he Aisakä iqtänji asänänjä enä. Iqtä, hesä, Goti Iqu kuknuä guä ämäsauekqä iutanji, Iqueqä ymeqä iquenji. ²⁹ Inğanji ymeqä qäquaqu ae eyitanji, ymeqä qokä-apäkiuqä äwiñqä iuta ekqä iqu, ymeqä Dñä Ängüä Iqueqä yänänäqñqä iuta ekqä iqueni, quvqä ämotquakqe. Quvqä iini, tanğanjä-pqe yqänä äwi. Kuknuä-suqä yäpä iqi äpmeñuwä iqua, quuvqä eqiyätunquä iqune, quvqä ämänätquetqänä. ³⁰ Inqce Goti Iqueä bukä iunji änäänjä äqänä? Ti äqänänä ätqä.

“Apäkä wäunjuä-wiyqä hiñginqä iisä, iyyqä ymeqä iqtänji, huätä dowatiyä. Apäkä iiniyyqä ymeqä-qutä, apäkä huiuqä yäpä iqi mäpmeqä enqä iyyqä ymeqä-qutänji, kanmqä nätmätqä eeqäpnänji, miwäsäuqä iyinqe qä.”†

³¹ Nyämaqäüä, iutanji, ne apäkä wäunjuä-wiyqä hiñginqä iyyqä ymequne maeqä enju. Apäkä huiuqä yäpä iqi mäpmeqä enqä iyyqä ymequne enju.

5

¹ Kraisi Iqu ne kuknuä-suqä iu yäpä iqi guä enqä-ma pmetanğu huätä änequtäütä, hiñgi Iqtänä pmetatunquä inemäkkqe. Itanğa hiqä-hiuäñi, he kuknuä-suqä iuqä yäpä iqi wäunjuä-wiyqä hiñginqce anğumä pmeqänqce, yänänäqñqä tqäupu.

Goti Iqueqä qeqä imänqce, mävämeqenqä

² Poli iqunä, nyi kuknuä tä etmqä iqäqä tqenji, qätä äñguänä nyipu. He ämaqä jänänänjä timäupñqce, ämaqä hñqua heyaqä huiwi häuä qäyä ektäupñqänä hiñuinä qumbñqä sätäti, ii tiinji. Kraisi Iqu wäunjuä ae imäkkqä iunji, yätamäkkqä maiyqä yänä. ³ Nyi anğumä tii etqä. “Ämaqä hñqua, heyaqä huiwi häuä qäyä ektäupñqänä hiñuinä äqunğuwı, ii tiinji. He kuknuä-suqä eeqänänjä iunji, qänaknä iqa uwqäpnqä iunqeyi.” ⁴ Ämaqä hñquki, si kuknuä-suqä iunji qänaknä itnitänji, Goti Iqu, “Ämaqä jänänäueä” ktqñqä äkinyätñqce, ii tiinji. Kraisi Iqtänji qñqanä enätinä, Goti Iqueqä qeqä imänqeta nätmätqä hiñgi ävätñqä iunji, qe ävämenyä. ⁵ Nyi ii ätqce, tiinjä etanğiyi. Goti Iqueqä Dñä Iqueqä yänänäqñqetänji, Iquenyqä quuvqä jänänä eqiyätänä, neqä kñuä indqänqä imñi, Iqu jänänänjä nemäkätñqä iunqä hiñuä äqänänä äpmenä etanği, ätqä. ⁶ Inji ämaqä hñqu, Kraisi Jisasi Iqtä ämuäññanqce, suqä huiwä häuä ktäunqä iqtä, häuä maktäunqä iqtänji, nätmätqä hiñginqä enqä-pañä wänä. Inäqe hñqu, quuvqä eqiyätäqä iutanji, suqä ämaqä huiziunqä äwiñqä iqueni, a yänänäqñqä ämaqätqce, ii nätmätqä naqä-qakuänänji äyuwä.

* **4:27** Asayä 54:1. Asayä iqu, Jerusälemänqä ätkqe. Poli iqu täqinji, Aprähämä iqu Serai ävämetä, Hekainyqä äukqänğanqä ätätä äqiyätqäuä. † **4:30** Ipäqäqä 21:10

⁷ He änguänä iqa äpätqänuwu, tänğanı heyaqä himä heqanğuwä iqiñi, kukñuä naqä-qakui hii eyäwqatätñqä hinuinä mäqunquä ipñqe, hoptäwi tqu heyqanğikä? ⁸ He nätmätqä kñuä indqänqä quvqä iuta timäuqanğqenqä qänaknä i iquwi, ii Goti He tääqä etätmetñqä Iquesa hmanji. ⁹ Bretqä imäkqenqä kñuä indqämbu. Si buayä iinji naqänänñä timäutñqä kiñanğutqe, nätmätqä naqänänñä imäkqe, wänqäpu pññä ämäuesqe, qo aanñä naqänänñä äväunä. Ii enqä-pañi, kukñuä quvqä wänqänänñä ipu, naqänänñä imänätä, ämaqeuaqä quamä pmeqä, qui imäkänä. ¹⁰ Nyi kñuä tiinji yänänäqñqä indqänğä. “Naqä Iqu qu yätamäkqä vqanğuti, kñuä indqänqe, hui-mända mindqänqä ipñqäüä.” Inäqe, ämaqä heqä kñuä änguä iu qui emäkqä iquenyqe, nyi maññqä eämä-qe, “Iqu iqueqä quvqä ii imäkqänqä kimanji, hanñä-iqä meññiyä” ätqä.

¹¹ Nyämaqäüä, nyi suqä huiwä häuä ktäuqänqä iqu änguänänñä äqunätmä, kukñuä awi iinğä tqä-säpi, inji qu hanñä-iqä äpakä tiinji, suñqä ändapqa pätqänñä? Inji nyi kukñuä awi, suqä iquenyqä tätqäqä-qunä-säpi, qu kukñui zä-huätati iquenyqe, äkasuwä matqä ipu, hanñä-iqä mändapqä itqäpninji. ¹² Ämaqä huiwä häuä ktäuqänqä etäpu, hiqä kñui qui emäkätqänuwä iquaunqe, quwqä huiwinä häuä maktäuqä pa ipu, kiqä häukuä-pqe, qäsä yimäpñqä änyinği.

Suqe, huiwä iqueqätä, Dñä Änguä Iqueqätä imäkqenqä

¹³ Nyämaqäüä, he kukñuä-suqä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä hiätñqä diñqe, Goti Iqu tääqä ae etätmakqe. Inji he suqä iqueqä yäpä-imä mäpmeqä ipiyä-qae, hiqä enqä dunä hinği mimäkäkiñqe. Inäqe, Goti Iqueqä ämaqä iquaunqä kiinñä enyätä, quwqä wäunñä-wiyqä pmetñqe. ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä hñqu, “Si tqä-täunqä äkinyänqä-pañi, sitä qäqiqi äpmeñuwä iquaunqä-pqe, inä kinyätñqänänñi.”* Si ique qänaknä itqäñi, kukñuä-suqä huiziquaunñä-pqe, qänaki inä itqänñä. ¹⁵ Inäqe hiqä-hiuä qui mimäkñqä ipñqä diñqe, äkasuwä mäpätñgeyqä ipu, kukñuä mäkä maqäyonqä iqäpnqe.

¹⁶ Nyi ii tiinñqä etqä. Hiqä huiwi quvqä imäkqänqä äwinyätñqä iu, qänaknä miqä ipñqe, Dñä Änguä Iqueqä äwiñqä iunä qänaknä ipu, pmetanğpiyä. ¹⁷ Ne näqñqä äyä etqänñu. Huiwä iqueqä äwiñqequ, Dñä Änguä Ique päsättqämätä iqanğa, ga Dñä Änguä Iqu, huiwä ique päsättqämätä itqäüä. Iutanji, iquaqu mäkä-hunqä pmetanğiyitanji, hiqä hñjua-hñjua imäkanä-tpu ipiyä iunji, mimäkqä itqänñä. ¹⁸ Inäqe he Dñä Änguä Iqu emäkqanğqä iunä qänaknä iquwi, ii tiinji. He kukñuä-suqä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä iqä.

¹⁹ Suqä, huiwä iqueqä äwiñqeuta ätimäutñqenqä näqñqä äyä etqänñu. Iqua tiinji. Suqä qanñä hinği ikiqä, suqä kiyä matqä huizi imäkqä, suqä quvqä imäkqänqä äwqä maqänä ävauqeyi. ²⁰ Ita, goti quanğä iquau qonñä wotäuqä, paaqä häsuäwä huitanñä-huitanñä imäkqä, mäkä-hunqä imäkñqänqä, kukñuä mäkä-hunqä, himä qui maqänä imäkqä, wiunqä äpakä ikiqä, huiuqä nätmätqenqä qeqä tquä, quwqä-quwänqänä äwiñqä, äkasuwä ätnäpiyitanji iväqñqänqä. ²¹ Itanğa ämaqä änguä pmetanğuwä iquaunqä äwqä quvqä hinği imäkqänqä, wainqä-eqä yänänäqñqe nqänqä, yeewä iqä iu suqä quvqenä imäkqänqä, itanğa suqä huitanñä-huitanñä huizi isua-pqe inä imäkqänqä ätqä. Inji nyi qänğanä ae etkqä imñi, anğumä tiinñä etqä. “Ämaqe, suqä eeqänänñä nyi tä etqä tquau imäkmitpqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji, Iqutä anä mapmeqä ipnuwiqä.”

²² Inäqe Goti Iqueqä Dñä Änguä Iqu, ne inemäkqanğqetani, suqä tiinji imäkquatunqe. Ämaqä huizi iunqe aanñä kuapanä wiñqänqä, yeeqänä iqänqä, äwqä hanuinä inqä pmeqänqä, äwqä tnänji maqänä mimäkqä iqänqä, ämaqe

* 5:14 Hiqäva-imäkqä 19:18

yätamäqä vqänqä, suqä änguinqä ämotqueqänqä, itanğa kuknuä ätätanä qäyunä imäqänqä. ²³ Itanğa quami qeiqinyä pmeqänqä, neqä-neuä änguanä minqänqä. Inji kuknuä-suqä iutanä hñqu, suqä ängüä tquauñi, pmua imäqänqä, aanqä. ²⁴ Qokä-apäkä Kraisi Jisasi Iqueqänä ae enuwi, qu suqä huiwä iqueqä äwinqä ätimäutñqä, zä-huätati äuepiyitanji, qäpu ae ekuwi.

²⁵ Ne häñä äpmeñque, Dñä Ängüä Iquesa äpmeñqu-qae, qañi, Iqueqä äwinqä iunä uwquatuñquänänji. ²⁶ Inji ne quikuä ptqä äqänätanä, yoqä haqä mämamäunqä yatunqä. Neqä-neuäñi, quvqä itquatnätanä, mäkänqä minqä pa iquatunqä. Itanğa hñquauqä ängüä äpmeñuwä iunqä, äwqä quvqä hiñgi mimäqä pa iquatunqä.

6

Suqä yätamäqä inqenqä

¹ Nyämaqäüä, heyämaqä hesañä hñqu suqä quvqä äyä imäqanñi äqunäñuwi, Dñä Ängüä Iqu he naqä yäüä ae emäqä iquenä, ämaqä quvqä iinä imäqä iqueni, yätamäqä qeiqinyä äväpu, jänä iwimäkpñqä. Itanñi yamwiqe, he-pqe inä emeqä diñqä, änguanä mimbu. ² Heyämaqä hñqua hanä-iqä äki-äki ämequwi, he heqäänä imäkmbu, yätamäqä imbñqä. Inji he iinä imäqquwi, ii Kraisi Iqueä suqeunji, qänaknä qäyunä iqä. ³ Ämaqä yoqä maeqä hñqu, “Nyi yoqä naqä-tänunqä” kñuä indqänätñqä iqu, ämaqä naqä-qakuä-qu ma, iqueqä-kiuä quanğä imäkñgi. ⁴ Ämaqä hñqunä-hñqunäñi, iqu iqueqä wäunüä imäkätäqä iunji, ‘Ängüä imäqändiyä, ä quvqä imäqändiyä’ täqe, kiuä ganä iwäsänätñqä. Inji ängüä enqä, iuta aquvänä ipñqä. Hñquququauqä di, ‘Äänä imäkätqätpiyä’ tpu, hiñuä ämaqunäpu, miwäsäuqä ipñqä. ⁵ Ii tiinä etanñiyi. Ämaqä hñqunä-hñqunä, iqueqä wäunüä-tänji. Wäunüä ique qäyunä imäkätñqä, ii kiqe.

⁶ Ämaqä hñqu, Jisasi Iqueä kuknuinqä näqnqä etapqanğutqä, heqä nätmätqä ängüä äänä ämeñuwitanji, hui yätamäqä wipñqänänji.

Ymisanä vowä äqutäupu äptqenqä

⁷ He hiqä-hiuä hiñi-hiñi imäkñäpu, ‘Ne iinji Goti Ique itquequnä’ kñuä heyäti. Hmanji, he iinji änä mimäqä ipnä. Tiinä eä. Hñqu kiqä wäunüä iunji, ymisanä uwqä vowi äkitanä äki äqutätqä enqä, kiqä häukui, qäyutanñinä wiqanğuti ämetä guänä. ⁸ Ämaqä hñqu, huiwä iqueqä äwinqä iunä qänaknä imitätqä, zä-häukuä quvqä äwiqä-panä iinä etä, qui hämänä imäkñäniqe. Inäqe iqu, Dñä Ängüä Iqueqä äwinqä iunä qänaknä imitätqä, inji zä-häukuä ängüä äwiqä-manji, iquesañi, iqueqä häñä hea ique-ique pmeqe ämeniqe. ⁹ Itanñi ne suqä ängui imäqänqä, enyqä miqä iquatunquänänji. Inji Goti Iqu, Iqueqä hea qäyunä ätimäutqanğanqä, ne enyqä miqä imitatqä, ymisanä ängui ämequä-panji, ämeniqe. ¹⁰ Itanñi ne ämaqä hui, ique yätamäqä vqenqä wiñanñi äqunğqä, yipäqñqenä miqä, hämänä vquatuñqä. Itanğa neqä Jisasi Iquenyqä quuvqä anä eqiyätunquä iquauñi, ne yänä äqänänä yätamäqä vquatuñqä.

Huiwä häuä ktäunqätä, maktäunqätänji, hiñinqä enqä-paniqä

¹¹ Nyi henyqä tuwanüä ätnämäuqä iqueni, yäpakä mäninji tuwanüä naqänänğä-quañi,* nqä hipaitä äqiyqä.

* **6:11** Kuknuä tqe, Poli iqu kiqä-kiuä äqäkqä. Hitunñita tqinyqä, iqueqä yätamäqä vqä hñqu Poli iqueqä kuknuä äqäkqä. Näqnqä-tänä hñqua kñui, Poli iqueqä hiñui quvqä etanñi, tuwanüä naqänänğä-quau äqäkqä, indqänätqänä.

¹² He qätä änguänä nyipiyä. Ämaqä hiqä huiwi häuä ktäunqänqä kiqutätmä eyätqänuwä iqua, “Ne Kraisi Iqueqä zä-huätatiñqä awä ätuätunquä iutañi, hanjä-iqä metunque mänengangiyqä” knuä vqangi, ämaqä huizindi, qunqä yeeqä wipnqä dinqä, i eyätqänäuä. ¹³ Ämaqä iinä iqua, huiwä yuunquä-tänjä qäyä epu, kuknuä-suqeunä qänaknäni miqä itqänäuä. Iqua heyaqä huiwi häuä hinjinä ektäupiyä iuta, ämaqeugä hinuä iqinji, yoqä naqä mapnqä äwinyätqänä. ¹⁴ Nqä-näuäni, nyi nqä yoqetä, ä ämaqä hnqueqetä, haqä mämaeqä itmä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä zä-huätatiñqänä aquvänä itmä, Iqueqä yoqenä hageqä mamäuqämqe. Kraisi Iqu, zä-huätati äunätä äpäkonätäqetani, nyi nätmatqä qua täutani, hinjinqä enqä-panjä äqunqce. Itanga, qua täutanjä iquauqä hinuä iqinji, nyi ämaqä hinjinqunqä. ¹⁵ Itanga suqä huiwä häuä ktäunqä iqutä, ä häuä maktäunqä iqutäni, ii nätmatqä hinjinqä enqä-panjqä. Ne Goti Iquesa hänjä-pmeqä änyä-hänji ämetunque, ii nätmatqä naqänäni äyuwä. ¹⁶ Ämaqä äkisqu-äkisqu, nätmatqä naqänänjä ii a äqätpu, qänaknä itqänuwä iqua, Naqä Iqu, quwqä äwqä hanuä imbnqä iwimäkätä, Iqueqä qeqä-imänqeta, qeiqinyä iwitquequätñqä änyinjiyä. Iqua Goti Iqueqä ämaqä Israitqä naqä-qakuä iquayi.

¹⁷ Nyaqä kuknuä yäpaki tiinjä. Ämaqä nyi nqä huiwä täu yuunquä ae ändapätqänuwä, ii Jisasi Iqueqä wäunquä-wiyqä-qunä etangqenqä ämotqenä. I etangi, ämaqä hnqu nyi hanjä-iqä anqumä dapqänqce, manyinjiyä. ¹⁸ Nqä nyämaqäuä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, hiqä quuvqe, änguä hinji emäkquätñqä änyinjiyä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Tuwanuä, Poli iqu Epäsäsi pmeqä iquauŋqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hinuiqänjä iquvi

Tuwanuä Poli iqu äqäkqä tqueqä quati, tiinji. Goti Iqueqä äwiŋqe, Iqu nätmätqä qäukuä yätutanitä, qua iutanitä eeqänäŋi, Kraisi Iquesa aquvä äqiyätä, Kraisi Iqu nätmätqä eeqänäŋä iuqä Nyuänjä Naqä-qakuä-qu hetŋqä iwimäkätŋqä iinqe. (1:10 hinuä qundŋqä.) Itanji, Iqu Iqueqä qokä-apäkä iu ävauqumuatätä, qu Kraisi Iqutä anä muänmbŋqä iwimäkätŋqä äwiŋgiyä.

Kiŋganäŋi, Poli iqu tuwanuä iunji, Goti Iqu ämaqeunqä qeqä ätumuäkätä, qu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätqätanŋppqä iqua naqä-hŋqunä epu, hueqä-himqä hŋquesanjä enqä-panjä iwimäkätŋqenqe, kuapanä ätätä äqäkqe. Kraisi Jisasi Iqueqä wäunüä iutanji, Goti Iqu qokä-apäkä iu anŋumä itmenä. Itanŋa, Iqu kuknuä guä ämäsäuekqä-pa, quŋi anŋuanänjä itqueniqenqä näqŋqä mapŋqe, Iqueqä Dŋä Anŋuä Ique ävänä. (1:14 hinuä qundŋqä.) Itanji huizi, Poli iqu tiinjä ätätä äqäkqe. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqe ämepu, Iqutä anä ämuänŋänjuwä iqua, äwqä naqä-hŋqunä imbu, Goti Iqueqä suqä iunä qänaki iqäpŋqeqä.

Tuwanuä täunji, qokä-apäkä iqua, Kraisi Iqutä anä ämuänŋäpu, naqä-hŋqunä enjuwiŋqä ätnänjä iqi motquetŋqe, Poli iqu kuknuä ktqä hŋquaqui-hŋque ätukqe. Ktqä kiŋganäŋi, Goti Iqueqä qokä-apäki, anä kiuänänjä hŋqu enqä-panjä etanŋi, Kraisi Iqu anjä-siyandqä enqä-ma ätqäuä (2:19-22). Ktqä huizi, Goti Iqueqä qokä-apäki, ämaqä kiuänänjä hŋqueqä huiwä enqä-panjä etanŋi, Kraisi Iqu huiwä iqueqä nyuänjä-queqä (4:1-16). Ktqä yäpaki, Goti Iqueqä qokä-apäki, qu apäkä hui enqä-panjä etanŋi, Kraisi Iqu, apäkä iyyqä qokiqu enqä-paniqä (5:22-32).

Inji tuwanuä täunji, nätmätqä anŋui, Goti Iqu Iqueqä ämaqe iwimäkäninŋqä wiŋganŋqenqe, ne hinuä anŋuanä äyä äqunänjunä.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä iuta, Kraisi Jisasi Iqu Iqueqä kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Nyi tuwanuä tä, he Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä epu, anjä-himqä Epäsäsi iu äpmapu, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbu, Iquenyqä quuvqä äpakänä eqiyätqänjuwä iquenyqä äqiyqä. ² Goti Hanjuwä Apiqutä, itanŋa neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta anŋuä etapäsinyä, heqä äwqe hanjuä imbu pmetpŋqä emäkpinyä.

Goti Iqu, nätmätqä eeqäpnä qäukuä haqä yätu äwiŋuwi, änätapqenqä

³ Ne neqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäutanä, anŋuä iwimäkquanä. Iqu neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti eäqäqe, Kaniqu inänji. Iqu Kraisi Iqutä ämuänŋänqetanji, nätmätqä eeqäpnä qäukuä haqä yätu äwiŋuwi, neyaqä quuvqä du anŋuä inemäkquätŋqä, änätapätqäuä. ⁴ Iqu qäukuä qua mimäkqänŋa, ne Kraisi Iqutä ämuänŋaninŋquä diŋqe, atäunüä ae inaikqe. Iqu iinjä imäkkqe, ii ne Iqueqä ämaqänä eanä, Iqueqä hinuä iqinji, suqä quvqä-tänjä maeqä, jänänänjä pmetaninŋquä diŋqeyi. ⁵ Iqu nenyqä aanjä kiinjä äwinyätäqä duta, kiŋganä atäunüä ae ätänaikqe. Quati tiinji. Jisasi Kraisi Iqu wäunüä imäkäniqä iuta, Iqueqä ymeqänä naqä-qakuä eanä pmeqänqe. Goti Iqu iinjä imäkkqe, ii Iqueqä yeeqä inqeutatä, Iqueqä äwiŋqeutatänji. ⁶ Iqueqä Ymeqä, Iqu aanjä kiinjä äwinyänŋqä Iquesanji, Iqu Iqueqä qeqä imänqeta hinŋi vqe, ne ae änätapqeqe. Ii naqänänjä hitanŋqenqä, ne

knui, änguänä indqänätanä, Iqueqä yoqe, haqeqä mamäuquatuñquänänji. ⁷ Iqueqä Ymeqä Iqu äpäkonätä, Iqueqä häñeqä iuäkqä iutani, ne anqumä häñä inequmuatätä, neqä suqä quvqä eeqänäñi, huätä ae ämänatnämäukqe. Goti Hanjuwä Iqu iinjä itä, Iqueqä qeqä imänqeta hiñgi vqe, hävemnäqñqä etanji ämänätquakqe. ⁸ Iqu äñguä aanjä kuapänä inemäkätä, näqñqä äñguitä, knuä indqäñqä huitañä-huitañitä, änätapkqe. ⁹ Nätmatqä Goti Iqu, Kraisi Iqu wäunüä imäqñqä iunji, Iqueqä yeeqä inqetä, Iqueqä äwiñqetä, imäkäniñqä zä äwiñqä di, täñgani Iqu ätnäñäqi ämänätquakqe. ¹⁰ Nätmatqä eeqänäñi, hii ganä iwqatqanñi, nätmatqä eeqänäñä qäukuä yänñitä, qua täunñitäñi, Ämiqä Kiuänäñä Hñqueqä yäpä iqi pmetpnuwi. Ii Kraisi Iquvi.

¹¹ Inji ne Qäqutä ämuänñanä, Iqueqä ämaqänä eqäñqe, hiñuiqänäñi Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä-kiuä ätänaikqe. Iqu Iqueqä äwiñqä iutatä, Iqueqä knuä indqäñqä iutatäñi, nätmatqä eeqänäñi timäutñqe, imäkänä. ¹² Iqu iinjä ätänaikqe, tiinjä imäqñqä. Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, knuä iqä yänñäñqä ganä ävätuñquä iqunesani, Iqueqä yoqe haqeqä aanjä hävemnäqñqä muämuäqñqe. ¹³ Ga he-pqä, nesäñi asä iinjä epnä. He kukñuä, naqä-qakuä we-huñqä-tänä eä, anqumä häñä equmuatqä iqueni, qätä ae äwiyäpiyitanji, Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, iutani Iqutä ämuänñanguwi. Iinjä eqanñuwanñga, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iquau väniñqä kukñuä guä ämäsäuekqä-pa, heñi, Iqueqä Dñä Äñguä Jänänäñä Ique inä etapkqe. Dñä Äñguä Iinjä Ique vqe, ii he Goti Hanjuwä Iqueqänäñqä näqñqä hipñqeyi. ¹⁴ Dñä Äñguä Iqueni, ne ae ämakquä-qae, inji qänakndani, nätmatqä huizi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä qokä-apäkä iquau väniñqä kukñuä guä ämäsäuekqä-pqä ii, inä meniquä-pqenñqe, näqñqä enju. Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuä anñi inetmetä hapä mänäqumuatqanñga, inñga meniquä eä. Iqu iinjä inemäkätä, Iqueqä yänñäñqä ämänätquakqä diñqe, Iqueqä yoqe, haqeqä aanjä hävemnäqñqä muämuäquatuñque.

Poli iqu, qu näqñqä äñguänäñä mapñqä, tääqä ätukqenqä

¹⁵⁻¹⁶ Goti Iqu äñguä e inemäkätñqä iinjqe, he Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä eqiyäpiyä iutani, Goti Hanjuwä Iqueä ämaqä iquauñqä enyätñqä iunñqe, nyi qätä änyä ti äwiyätmitanji, henyqä knuä indqänätmä, Goti Hanjuwä Iqueni, 'äñguiqä' ätuätmä, tääqä ätätmänñani, maqänäuqä äpakänä ätqua äwätqänä. ¹⁷ Nyi tääqe, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti Hanjuwä, Apiqu yoqä naqä-tänä kinganäñä äpmeñqä Ique, ätuätñqe. Iqueqä-kiuä ätnäñäqi itkimäknätñqä emäkätñqä diñqe, Iqu heñi, knuä indqäñqä jänänäñä-tänä, itanñga Iqueqä kukñuä naqä-qakuä iunji, qakuñqä näqñqä-tänä epñqä iinjqä, ätuätqänä. ¹⁸ Itanñga Iqu hiqä knuä indqäñqe we eumäqanñguti, ga he tiññiñqä näqñqä äñguänäñä metpñqä ätuätqänä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ae ekqä iquenä, nätmatqä äñgui mapnuwanñqä knuä yänñäñqä äwipu, hiñuä äqämbu äpmeñuwi, nätmatqä iinjqe, näqñqä hipñqä ätuätqänä. Nätmatqä, Iqu Iqueqä ämaqä iqua mapnuwanñqä ätätä ekqe, ii nätmatqä aanjä äñguänäñä isua etanñqenqä, näqñqä mapñqä ätuätqänä. ¹⁹ Itanñga Goti Iqueqä yänñäñqä, Iquenyqä quuvqä eqiyätuñquä iquneqä huiwä yäpä tämñi wäunüä itñqe, ii aanjä hävemnäqñqä etanñqenqä näqñqä hipñqä ätuätqänä. ²⁰ Iqueqä yänñäñqä kätanäñä qäquesa, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Ique qua buta anñi ävauqumuatätä, qäukuä haqä yätuñqä ätuma äyätä, Iqueqä hipa ämuangisa äpmuatekqä Iquvi. ²¹ Kraisi Iqu qäukuä yänji e äpmeñqe, Iqu dñä yänñäñqä-tänä iquautä, ämaqä ämiqä iquautä, itanñga huizi yänñäñqä-tänä qäquauñä-qe, Iqu eeqäpnä ämäwqätäuqanñga äpme. Yoqä naqä-tänä tanñga äpmeñuä iquautä, qänaknda pmapnuwä iquautä, Ämiqä-qu äpme. ²² Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä eeqäpnäñi, Kraisi Iqueä yäpä iqinyä witpñqä eätä, itanñga, qokä-apäkä Iqueqä

yoqenqä aquväqñqä iquau yätamakqä väniñqe, nätmätqä eeqäpnäñi ämiqüätñqä ätekqe. ²³ Nyuänä iqu, huiwi ämitñqä-pa, Iqu iquau ämitqäüä. Iqu nätmätqä eeqäpnäñä iunji, ämiqä pmetanqgetañi, qu qäyunänä enjä. Ga huiwiq, Kraisi Iqueqä yäpä imä pmetanqgetañi, Iqu, huiwiq äwa miqä, eeqäpnäñi aanjä qäyunänjä-tänñqä iwimäkquänä.*

2

Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iqutä guä ämänaqiyätä, anji hänjä inemäkkqenqä

¹ Hinuiqänäñi, heqä qätä mäwiyqä hñgisanä iqetatä, hiqä suqä quvqetätäñi, he pizqä ae äpäkonjuwänänjä äpmamiñuwi. ² He suqä quvqä ii imäkmiñuwi, ii ämaqä qua täutanjä iuqä suqä du qänaknä ipu, itanğa dnjä quvqä im-imä hinginäwa äpmeñuwä iquau miqä naqä iqueqä suqä quvqeu, qänaknä inä imiñuwä iquenji. Dñä iquau miqä tq, tänğanji ämaqä Goti Iquenji hñgisanä itqueganjuwä iuqä qeqä-quuvqä imñi, wäunüä yänänäqñqä yqänä itqäüä. ³ Hinuiqänäñi ne eeqänänjune, iqua enqä-ma, asänänjä äpmenä, suqä quvqe, neqä kñuä indqänqä iutatä, huiwä iqueqä äwiñqä iutatäñi, äyä imäkmiñque. Inğanji neqä suqä quvqenqe, kimanji qutä anäñi, Goti Iqu äwqä tnänjä wiñganqä iutanji, hanjä-iqä nätapätqätäninji. ⁴⁻⁵ Ne pizqä iinjä äpäkonanä qäyä äwitanqquä-qe, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä huäqä-huñqetä, nenyqä äwiñqetä, äwa miqä, hävemnäqñqä eäqä iutanji, Kraisi Iqutä guä ämänaqiyätä, anji hänjä inemäkkqe. Inji Iqu he hänjä iinjä emäkäqumuatkqe, ii Iqueqä suqä nätmätqä hingi vqä iquesanji. ⁶ Goti Iqu, ne Kraisi Jisasi Iqutä naqä-hñqunä guä ämänaqäkqe, ii ne Iqutäñi, anğumä hänjä nevauqumuatätä, itanğa Iqutä qäukuä yänñi, ämiqänqä zä-hawä ikikinyänjä iu, anä äpmuatänaiqqe. ⁷ Iinjä inetquakqe, ii tiinänqce. Ämaqä qänaki epqä iqua, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Iqutä guä ämänaqiyätä, qeqä inetmäkkqeñi hiñuä äqumbiyitanji, Iqueqä qeqä imänqceuta hingi vqenqe, näqñqä mapnuwi. Ii äwa miqänqä, aanjä hävemnäqñqä iinqeyi. ⁸ He Iquenyqä quuvqä heqiyqanjuwitani, Iqu anji hänjä emäkäqumuatkqe, ii Iqueqä qeqä imänqceuta hingi vqä iquesayi. Nätmätqä iinji, hiqä-hiuä imäkñganjuwita emakqä ma, Goti Iqu hinginäwa etapqce. ⁹ Ii he wäunüä yänänäqñqä ipiyä iuta ämepunjqae, heqä quikui ptqä äqänäpu, hiqä yoqe haqeqä ämamänjuwä ma, oee. ¹⁰ Wäunüä ängüänänjä nenyqä näwinyä ekqä iu imäkquatuñquä iunqce, Goti Hanjuwä Iqu, ne Kraisi Jisasi Iqutä guä ämänaqiyätä, hänjä inemäkkqe. Inji ne tänğa hänjä tä äpmeñque, ii Goti Iquesanñi.

Jisasi Kraisi Iqunä, ne naqä-hñqunä pmetatuñquä inemäkqä Iquwi

¹¹ Iinñqce, he hinuiqänä äpmamiñuwinqä kñuä indqämbu. Heqä hinaqä qanyä eunyäpu ämeekuwa etanji, Israitqä iqua henñqce, “Iquauqä huiwi häuä maktänqä-quayqä” ätäpu, itanğa quwqä-quwänqce, “Ne huiwä häuä ktänquneyqä” ätätqänjuwä iquayi. Huiwä iu iinjä imäkñqä suqe, ii ämaqeuqä hipaitä imäkqeyi. ¹² He inğa äänä äpmamiñuwinqce, kñuä indqämbu. He Kraisi Iquenji, mämeqä hingi äpmamiñuwi. He ämaqä Goti Iqu Iqueqänqä atäunüä ikqä, Israitqä iquautanänänjuenä maqä, ämaqä kinä hñqäqisanjuenä etanğä, Goti Hanjuwä Iqu, iquau nätmätqä väniñqä kukñuä guä ämäsäuekqä iunqce, he evquatämäukqe. He qua iunji, iinjä äpmapiyänğanji, Goti Hanjuwä Iquenyñqä maqñqä epu, heqä kñuä indqänqä yänänäqñqce, nätmätqä mapnuwänqenqä mämeqä, hingi äpmamiñuwi. ¹³ Inğqce he ämaqä kinänänji iinjä ätqäumiñuwä iquenä, tänğanji he Kraisi Jisasi Iqutä i ämuänñuwi, Iqueqä häneqetani, Goti Hanjuwä Iqu, etma äpätä qäqiqi equmuatekqe.

* **1:23** Näqñqä-tänjä hñqua, kukñuä tqce, ti äkunmäkätkäüä. “Ga huiwiq, Kraisi Iqueqä yäpä imä äpmeqetani, Iqu äwa miqä, eeqäpnäñi aanjä qäyunänjä-tänñqä iwimäkquänä.”

14-15 Jisasi Kraisi Iqunä, ne äwqä hanuä inqä pmetatunquä Inemäkkqä Iquvi. Hinuiqänäni, Israitqä iquatä, huizi iquatäni, mäkä-hunqä äpmaminjiyi. Mäkä-hunqä iini, täknä naqä hñqu awä iqi äqiyenyä pmetanjiyänqä, Jisasi Iqu äpakonätä anji ävauqe, huätä ävāpnemäutä, itanqä Mosisi iqueä kuknuä-suqä yäüä* eeqāpnāñi hma imäkätä, naqä-hñqunä eenyā, äwqä hanuä inqä pmaynqä imäkkqe. Iqueqä äwiñqe, tiinjä etanjiyi. 16 Iqu zä-huätatä äunätä äpākonqgetanji, mäkä-hunqä eeqānā hma imäkätä, mäkä-hunqä iquaqu, hueqä-himqä änyä-hänjä hñqu hiätñqä imäkätä, itanqä Goti Hanjuwä Iqutä, näueqä imäknyinyä pmesiyñqä diñqä äwiñqge. 17 Inji Iqu äquvepätä, he kinjä näñi äpmaminjuwä iquendä, ne qäqiqinjä iqunesä, suqä äwqä hanuä änyanä, naqä-hñqunä pmeqāñqä iinjä awä ätkqe.† 18 Iqu ne äwqä hanuä iinjä inemäkkqetani, Dñä asänänjä-tänjä eanä, Goti Hanjuwä Iquenji, iuta wimenä.

19 Täñganji he ämaqä huiu ämuänqänänjä hmanji. He ämaqä qua iu qäyutanjä, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä qäqiqinjä iqua enuwä-panjä epu, Iqueqä anju äpmenjuwä iquenji. 20 He anjä, Goti Iqu imäkkqä-panjä iinjēñji. Ämaqä kuknuä awä tuäkiqāpnqä ändowatkqä iquatä, Goti Iqueqä kuknui hinuä-tqä iquatäni, qu anjä-siyandqä enqä-panjä iquayi. Kraisi Jisasi Iqu, anjä vänyqä miqä yänänāñqä ämätñāñqä-panjä iinjä Iqueyi. 21 Iquenyqä quuvqä eqiyätqāñjuwä eeqānāñi, Ique ekunätanqä anjä ii ämätñä. Goti Naqä Iqu, anjä iquenji, hiqäva-imäkkqä anjä enqä-pa, Iqueqāñqä mätquätñqä itqäüä. 22 He-pqe, Kraisi Iqutäni, naqä-hñqunä etanquwiñqä, ga Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä huizitä guä ämaiñiyätä, Iqueqä anji, Dñä Äñguä Iqu yäpä inqisa pmetätñqä iinjä ämätätqäüä.

3

Poli iqu, kuknuä äñguä we-hunqä-tänjä tqueqä wāñjuä-wiyqä-queqä

1 Goti Hanjuwä Iqu iinjä emäkkqāñqgetanji, nyi Poli iqunä, Iquenyqä tääqä ätätqāñä. Israitqä iqua qäyā etanji huizi iquenä, yätamäkkqä eyqāmqä diñqä, Kraisi Jisasi Iqueä wāñjuä imäkätqātāñqgetanji, guä äpmuatenjiyquwi. 2 Goti Hanjuwä Iqu henyqä qeqä imāñqēuta äñguä hinji etquetñqä, nyi wāñjuä ändapqä iinjē, he qätä ae äwiñquwi. 3 Iqu Iqueqä knuä indqāñqä zä wiqe, nyi näqñqä hiätmqāñä ändapqge. Iinjē nyi henyqä tuwanuä wāñqä ipu äqiyätmä, awä ae äyā etqe. 4 He pipa ipi a ätäupiyänqanji, näqñqä tiinjä mapñä. “Ae! Iqu Kraisi Iquenyqä kuknuä zä witanqāñqä iquenyqe, näqñqä ae äyā eänä.” 5 Ämaqä kinqanä äpmaminjuwä iquauñi, nätmätqä täñqe, awä mätquä iminjuwi. Inqē, täñganji, ämaqä kuknuä awä tuäkiqāpnqä ändowatkqä iquatä, Iqueqä kuknui hinuä-tqä iquatäni, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqāñqä atāñjuä ikqä iquauñi, Dñä Äñguä Iqu iwimäkkqāñji, iinjē iqua näqñqä ae ämenäüä. 6 Iqueqä knuä indqāñqä zä wiqe, tiinjē. Ämaqä Israitqä qäyā etanji huizi iqua, kuknuä we-hunqä-tänjä ämepiyita, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänñāñjuwitanji, nätmätqä Israitqä iqua mapnuwä iunji, qu-pqä inä ämepu, qäyqä-qäqua naqä-hñqunä eqāñqpi, kuknuä Goti Iqu, ‘Iinjä imäkmniqeqä’ ätätä, guä ämäsäuekqe, qu-pqe inä patqiyāñiqe.

7 Nyi kuknuä äñguä we-hunqä-tänjä tquenqä wāñjuä-wiyqä-qunä emqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yänänāñqä iuta inyimäkätä, Iqueqä qeqä imāñqēuta hinji ändapqä iijē. 8 Nyi Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä yäpä iqinjē mänāqä māmā qäyā pmetanqā-qe, Iqu suqä hinji vqä iuta wāñjuä tiinjē ändapqge. Nyi Israitqä iqua qäyā etanji huizi iquau, Kraisi Iqueqä nätmätqä eeqānāñi, ne änä miwäsäuqä itä, a matāuqä itunquä iunji, qu-pqä inä mapnuwä iinjä kuknui, awä ätuätqāñä.

* 2:14-15 Israitqä iqua knuä tii indqāñminjuwi. “Ne Goti Iqueqä suqä-tāñjunä etanji, ne Iqueqä ämaqä-qunä eanä, huiziquau ämāwqätāñju.” † 2:17 Asayä 57:19

⁹ Goti Eeqänänjä Imäkkqä Iqu, nätmatqä imäkäninjä zä äkittqiye äpmaminqä iunqe, nyi ämaqä eeqänänjä iu awä ätnänäqi tquämqe, Iqu wäunui iinqe inä ändapqe. ¹⁰ Goti Hanjuwä Iqu iinj, tiinjinqä imäkkqe. Dnjä nätmatqä qäukuä yäninjä miqä iqua, Goti Iqu Israitqä iquautä, huizi iquautä, Iqueqä ämaqänqä naqä-hjqunä epnqä maqiyqanqgeu äqumbiyitani, “Iqueqä knuä indqänqe, huitanjä-huitanijä” knuä indqämbnqä imäkkqe. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqu, suqä tä imäkäninj, knui aanjä hinuiqänä iwäsäuekqeu qänaknä itä, Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqu wäunuä imäqanqgqä iutani, naqä-qakui ae qe imäkkqe. ¹² Iinjä etanji ne Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätunqetani, zä miqä pemänä itanä, Goti Hanjuwä Ique wimenä. ¹³ Iinjinqä, “Nyi he yätamäqä hemqänä, wäunuä imäkätmä hanjä-iqä meqanqgqenqä knuä kuapänä indqänäpu, heqä quuvqä heqiyqe mändi päwiqñqä, yänänäqñqä tqäpiyä” etqä. Nyi hanjä-iqä ii ämetnqe, ii he änguä äpmepu, yoqä naqä mapñqeyi.

Poli iqu, qu yänänäqñqä iwimäkätñqä, tääqä ätukqenqä

¹⁴ Iqu nätmatqä eeqänänjä iinjä imäkätñqenqe, nyi neqä Apiquenji qonjä äwoktäutqänä. ¹⁵ Iqu ämaqä qäukuä haqä yätu äpmeñuwä iquauqätä, qua iu äpmeñuwä iquauqätä Kaniqu eä, itanğa Iqueqä hiveymeqä inä etanquwinqä yoqe iuta ävätqäuä. ¹⁶ Nyi iinjä itmänğanji, henyqä tääqä tiinjä ätuätñqe. “Iyää, neqä Apä, Si nätmatqä aanjä kuapänänjä-tänjä eänä, yänänäqñqä aanjä naqänänjä-tänjä enjä Iqukiyä. Si iquauñi, nätmatqä ii ävätnä, iquauqä äwqä yäpä imñi, Tqä Dnjä Änguä Iquesa yänänäqñqä iwimäkiyä. ¹⁷ Nqä Apä, qu Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqätanquwitanji, Iqu iquauqä äwqä yäpä imñi anjä näweqä imäkäqämetñqänä yätamäqä wiyä. Ga suqä ämaqenqä äwinqä iqu, zä enqä-pa hukä-tapiñä yänänäqñqä äuä ätqäunqä-pa, iinjä tqäutpñqänä iwimäkiyä. ¹⁸ Iyää Apä, iquatä, Tqä ämaqä eeqänänjä itänji, qu Kraisi Iqueqä suqä ämaqenqä äwinqe, aanjä naqänänjä eä, quapitä hiqotitä, itanğa haqä yätqätä mänäqä mämdä, im-imqä iquvanjä iptänänqä iquenyqe, näqñqä ämepu, a yänänäqñqä kiqätätñqä, inä iwimäkiyä. ¹⁹ Iyää Goti Apiqukiyä, Iqueqä suqä äwinqä iinqe, ämaqe qu änyä maqñqä etanqppä-qe, Si ämaqä tquauñi, näqñqä hiätñqänä iwimäkiyä. Iyää Apä, Si qunji iinjä iwimäkätqänji, ii tiinj. ‘Nätmatqä aanjä hävemnäqñqä äwinqe, qutä inä wiqänqä dinqeyqä’ äktätqänänä” ätuätñqe.

²⁰ Tiinjä eä. Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä, neyaqä qeqä-quuvqä yäpä imä, iinjä itñqä iquesanji, ne, ‘Iinjä-iinjä inemäkiyä’ ätuätanä, yatñqä ävquque, Iqu ämäwqätäutä, nänäqänänji inemäkänä. Itanğa ne qanyä knuinä indqänqquä-pqe, asä iinjä imäkänä. ²¹ Inji Goti Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iquautä, Kraisi Jisasi Iquesä, wäunuä naqänänjä iwimäkätñqetani, ämaqe Iqueqä yänänäqñqenqä näqñqä ämepu, Iqueqä yoqä naqe, hea ique-ique haqeqä ämuämuäqäpñqe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Ne Jisasi Iqueqä huiwä eänquä iqune, Goti Iqueqä suqä dunä imäkquatuñqe (4:1-6:24)

4

Ne Jisasi Iqueqä huiwi enqetani, naqä-hjqunä pmetatuñqenqä

¹ Poli iqunä, nyi Naqä Iqueä wäunuä iunä imäkätmä, guä äpmeñqä iqunä, manjä tiinjä etmqe. “Goti Iqu suqä ängui näwinyä etä, tääqä etätmakqä enqe, iunä imäkäpu, suqä Naqä Iqu mäwinqä iinqä iquauñi, mimäqä pambiyä” etqä. ² He hjqunä-hjqunä hiqä-hiuä mändi äkittqänäpu, huiziunji, quvqä miwitqueqä, qeiqinyä minqñqe. Heyaqä awä iqinj, hanjä-iqä timäuqanğanji, äwqä tnänjä

maqänä mimäkkä, suqä ämaqenqä äwinqä iqueni, a yänänäqñqä äqätpu, hanjä-
iqä eeqäpnäni ämeqäpnqe. ³ Dñä Änguä Iqu he äwqä hanuä imbu, naqä-hñqunä
hiätpnqä emäkkqe. He äpakänä e pmetpnqe, yänä qänqanqpu. ⁴ He näqñqe, ne
Jisasi Iquesani, huiwä naqä-hñqunä enu. Dñä nesä äpmeñqe, Iqu Hñqunänji. Itanga
nätmatqä änguänänä Goti Hanjuwä Iqu nätapäniqä diñqe, tääqä änatätmakqä-
qae, ga ne asä iquenqä kñuä yänänäqñqä indqänätanä, hiñuä äqänanä, äyä
äpmeñu. ⁵ Itanga neqä Naqä Iqu-pqe, Hñqunänjqä. Neqä quuvqä eqiyätunquä-pqe,
hñqunänjqä. Itanga asñä ämetunquä-pqe, hñqunä inänjqä. ⁶ Itanga eeqänänjuneqä
Goti, Kiuänänä-qu eä, Iqu neqä Apiquvi. Iqu eeqänänjuneqä haqä yäñi äpme,
eeqänänjuneqä awä iqi äpme, itanga eeqänänjuneqä yäpä imä äpme.

⁷ Inäqe Iqueqä qeqä imänqeuta nätmätqä änguä hiñgnä vqä iunji, Kraisi Iqu
iwäsautä, ne hñqunä-hñqunä änatapqäukqe. ⁸ Kukñuä iinñqe, Goti Hanjuwä
Iqueqä bukä iunji, tiinjä ätä äqänä.

*“Iqu, aanjä haqä yäninyqä äyätäqänqani, ämaqä guä äpmamiñuwä kuapänänjä
iquau ätuma ekqeä. Ätuma äyätä, ämaqeñji, nätmätqä änguänänji äwikqeä.”**

⁹ Kukñuä, “Iqu aanjä haqä yäninyqä ekqeä” ätäänqä iqu, ii Iqu yäninyqänä ekqänqä
matqä iqi, oee. Kiñganänji, Iqu qua hñque yäpä mäñi äwinqä iquenqä ganä äwäkkqä
eä. ¹⁰ Ämaqä qua iunqä äquveqäkqä Iqu, Asiqu, qäukuä aanjä haqä yätunqä ekqe. Ii
nätmatqä eeqänänjä äsquä-äsqueni, qäyunänä witätñqä imäkätñqänä.

¹¹ Ämaqä Iqu Qäqu, Iqueqä ämaqä iqune, nätmätqä änguänänji tii änatapqäukqe.
Hñqua, Iqueqä kukñuä awä tuäkiqä epñqä, hñqua kukñuä hiñuä-tqänqä epñqä,
hñqua kukñuä äñgui awä-tqänqä epñqä, itanga hñqua, quuvqä heqiyqä iquau
ämipu, näqñqä-vqänqä epñqä, äwikqe. ¹² Iqu iinjä imäkkqe, ämaqä Goti Iqu
Iqueqänqä atäunjuä ikqä iquau, Iqueqä wäunui, qäyasäqi miqä, qäyunä iqänqä
iwimäkkänqä eä. Wäunui qäyunä ämipiyitani, Kraisi Iqueqä huiwi naqä-hñqunänjqä
yändi-yändi imäkkqa peyqänqe. ¹³ Iqua wäunjuä ique imäkkqanquwitani, ne quuvqä
anä eqiyätanä, naqä-hñqunä äpmenä. Ga, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqe,
näqñqä ämenä. Itanga, ymeqä nandqä naqä hiätñqänä imänqga-imänqga äpeyqä-
ma, ne asä ii iqa-iqa äwätanä, Kraisi Iqu suqä jänänänjinä imäkätñqä-pa, qäyunänä
hianä. ¹⁴ Ne iinji ae ätimäuququänqani, ymeqä wänqä isua iqä-ma mäpmeqä
yatunqque. Ämaqä kukñuä quanqä ätuäpu, huiziquau qui imäkkñqä näqñqä
huitanjä-huitanjä-tänjä iqua, neqä quuvqä heqiyqe yuuwä natäpnqä diñqe, yunui
inñgi-inñgisa äqunätä, nätmätqä näñi-mäñi ätpekiqä-panji, ne iinji minemäkkänqä.
¹⁵ Iinji maeqä itanä, ämaqeñqä äneñqä iutani, kukñuä naqä-qakuinä tquatunqque.
Ne iinjä imäkkqanquuatqe, neqä quuvqä heqiyqe yänänäqñqä eätä, neqä Nyuänjä
Kraisi Iqutänji, naqä-hñqunä hianä. ¹⁶ Wiikä qäpaiqä isua, yänji äñguä äuqätänänqä
imäkätñqä-pa, Iqu Iqueqä huiwä iqune iinjä inemäkänä. Ne qokä-apäkä iqune,
suqä ämaqeñqä äwinqä iqueni, qänaknä itanä, neqä wäunjuä hñqunä-hñqunä
imäkätunquä iunji, ne huiwi naqä-hñqunä änyanitanji, naqä-naqä imänqga peyänä.

Suqä yäuä huätä vquatämäupu, suqä änyä-hänji a maqätñqenqä

¹⁷ Iinñqe, nyi Naqä Iqueqä yoqetani, kukñuä yänänäqñqänänji tiinjä etmqe.
“Ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua imäkätqänjuwä-pa, imäkkqa mäwqä pambiyä” etqä.
Iquauqä kñuä iqe, quwqä äpmeqä iunji, häukuä äñguä uwqiyqe, aanqä eä. ¹⁸ Quwqä
äwqe, ppinjqä yqänä imbu, kñuä indqänqä äñgui maeqä epiyitani, quwqä näqñqä
meqänqe, we maunqä etanqgetani, Goti Hanjuwä Iqueqä hänjä-pmeqe, mämeqä
itqänjä. ¹⁹ Iqua suqä quvqä imäkkäpiyänqani, “Tä aanjä quvqä di imäkätqänjunä” kñuä
iinji mindqänqä ipu, womba miqä ipnä. Iquauqä manjä iunji, nätmätqä äwi iqä hñjua

* 4:8 Apqä Bukä 68:18

änäpnä, äwi ae ävqäqä-qae mävuqatämäuqä yqänä imäqäpnä. Iinjçe, “He iqua imäkätqänuwä-pa, imäqqa mäwqä pambiyä” etqä.

²⁰ Ämaqä Kraisi Iquenqä näqñqä etapäpiyä iqua, he suqä quvqä iinjä iquau imäqäpnänä mämetqueqä ikuwi. ²¹ He Iquenyqä kukñui qätä äwikuwänga, Iqueqä kukñuä naqä-qakuä, Iqueqä-kiuänqä ätäänqä iinjçe, qu näqñqä ae etapkuwiñçe, nyi näqñqä eänänä. ²²⁻²³ Iqueqä kukñui tiinji. “Suqä yäuä, huiwä iqueqä äwiñqä iuta, hikänänä iu ämequatätä, yätamäqä mämeqänqä qui emäqä iqueni, he huätä vquatämäupu, kñuä iqä änyä-hänjä iqu imä mnätñçe, heqä äwqç, anj qñqanä enqä-pa hutepiyä. ²⁴ Itanğa he suqä änyä-hänjä, Goti Hanjuwä Iqu Kiqä-kiuä enqä-panjä imäkätä ekqä iqueni, a maqätpiyä. Suqä tqç, Goti Iqueqä kukñuä naqä-qakuä iutanjä eä, jänänänä ikikinyänjä enqä iiyi.”

²⁵ Inji, he naqä-hñqunä ae eänuwä, hiqä heyämaqä iquauñi kukñuä quangi mätkuä, naqä-qakuinä tqüpnçe. ²⁶ Itanğa he äwqä-tnänjä enqç, suqä quvqä imäqä diñqä wimasipu. Äwqä-tnänji, äpakänä, mäptqç känäwä äwqä mämä mñganqçänqçänqä mimäqä pambu. Inğa-qänğanä qäpu hiätñçe. ²⁷ Äwqä-tnänji yqänä äwiñçe, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, ekittqiyätä ämaequtäqñqä. ²⁸ Si quwä mequki sätäti, anğumñi mämeqä, tqä-täuä wäunuä imäkätnä, tqänqätä, ämaqä äwa iqanğuwä du yätamäqä vqänqätä, iqätñçe. ²⁹ Hiqä manjä iutanji, kukñuä quvqä matqänqä. Kukñuä äñguä, ämaqä hanjä-iqä metqätanğuwä iu yätamäqä äväpu, yeeqä iwimäqäpnqä dinä tquanğpu. ³⁰ Itanğa Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, wiunqä yätñqä miwimäqä pambiyä. Goti Iqu Dñä Iqueni, he Iqueqä ämaqä-quenä hiätanğpi, itanğa hiunji qänakñänğa hanjä-iqä mämeqänqä näweqä etmeninğä hiqñqä enqä-pa etapqç. ³¹ Itanğa huizi, tiinji. Äwqä tptawä esqanğuti, äkasuwä ätäpu, manjä täqñqä ätäpu, kukñuä quvqä ämaqä mändi kittqiyeqetä, suqä quvqä huizi iquatänji, ävquatämäupñqä etqä. ³² Ga hiqä-hiuänqä huäqä äumäknäpu, qeiqi itquatnäpu, itanğa hñqu quvqä etqueqç, äñguä iwimäkäpu, hiqä äwqä tnänji, iqueqä quvqetani, iiqä itmäkmbñçe. Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä ämuänänğanğuwänğa, Iqueqä äwqä tnänji iiqä itmäkätä, hiqä quvqç huätä ämaemäukqä-panjä iinj.

5

He nätmatqä eeqäpnänjä imäkäpiyä iunji, we-hunqä iqi itkimäkmbñçe

¹ Iinjçe he Iqueqä ymeqä naqä-qakuä pmetanğä, Iqu henyqä äwinyänqç, suqä eeqänänä imäkäpiyä iunji, Iqueqä-kiuä imäkätñqä-pa, asänä imäqäpnqç. ² Kraisi Iqu nenyñqä aanjä kiinjä äwinyätä, yätamäqä neyätñqä Iqueqä-kiuä äwiñqçä-ma, he nätmatqä eeqäpnänjä imäkäpiyä iunji, suqä ämaequnqä kiinjä äwiñqä iqu, hiñuiqä mäeqäpnqç. Iqu iinjä äwiñqç, ii Goti Hanjuwä Ique yeeqä iwimäkätñqä diñqä, nätmatqä tä ikeqanğä jinanjä äweqä-panji, hiqäva äwqänğqç.

³ Inji, suqä huiwä yanjä-inqä Goti Iqu änätapqç, tuwä äväpu, huitanjä-huitanjä imäkäkiqetä, suqä kiyä mätkä eeqänänä imäqçetä, suqä hiñuä aowä qñqetänji, he iinj mimäqä ipu, iinjä kukñui wänqä qäpu tqä-pqç, qäyä eänä. He Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä ae enuwä iquenä, iinjä imäqçänqç, pmua imäknänä. ⁴ Ä kukñuä wombä inqç matqä ipu, kukñuä anjä miqänqä tqç matqä ipu, itanğa qokä-apäkä iuqä suqenqç hänjä tamqä matqä ipñqänänjä. Suqä ii he imäqç, äñguänänjä hmanji, quvqç. Hiqä kukñui, Goti Hanjuwä Iqueni, “änğuiqä” tquanğpu. ⁵ “He iinjä mimäqä pambiyä” etqç, ii tiinjänqç. Ämaqä, suqä huiwä yanjä-inqä Goti Iqu änätapqç, tuwä äväpu, huitanjä-huitanjä imäkäkiqetä, suqä kiyä mätkä eeqänänä imäqçetä, suqä hiñuä aowä qñqetä itqänuwä iqua, anjä Goti Hanjuwä Iqutä, Kraisi Iqutä, ämisinyä

äpmeniyä yänji, mäpmeqä ipu, nätmätqä anä mämiqñqä iñqe, näqñqä äñguänänjä mapu. Suqä hiñuä aowä qñqe, ii goti quañgä iu qonjä woktäuqä enqä-panjä asänänji.

⁶ Ämaqä huizi, kukñuä quatä maeqä hiñginqä isua etäpu, suqä iinjä imäkpnqä etätma upñqä iquwi, wimasipu! Ämaqä hñgisanä ipu, iinjä imäkqañguwä iquauni, Goti Iqueqä äwqä tnänjä inqe, äwimenä. ⁷ Iinjä etangi, iquatä näueqä imäknäpu, ikämanqä miqä pambu! ⁸ Hiñuiqänänji he hiawiqä imä äpmamiñuwä-qe, tängani, he Naqä Iqutä ämuänñuwi, ii he we-huñqä iqi qe äpmeqä. Itani, he nätmätqä eeqäpnänjä imäkäpiyä iunji, we-huñqä iqi itkimäkmbñqe. ⁹ We-huñqä iqi äpmeñuwä iquauni, we-huñqä iqu, qu ämaqeu qeiqi iwimäkäpu, quvqä maeqä jänänänjä epu, kukñuä naqä-qakuinä tqäpnqä wimäkänä. ¹⁰ Itanga suqä äñguä, Naqä Ique yeeqä iwimäkpnqä iunqä näqñqä mapñqänä, yamwiqä iqañgu. ¹¹ He ämaqä hiawiqä imä äpmapu, suqä quvqä imäkätqäñuwä iquatä äktuwuñqä mikiqä, hiqäpi yayuäki imbu pmetañgu. Quwqä suqä iquesani, ymisani enqä-pa, häukuä äñguä wiqañguti ämepu, manqä ipnä, oee. Iinjä imäkqe, qäyä etañguti, qanyä äpmapu, quwqä suqä quvqe, ätnänjä iqi maepñqe. ¹² (Suqä quvqä, hiawiqä imä zä äpmapu imäkätqäñuwiñqe, womba meqä etangi, nyi awä matqä imä.) ¹³ We-huñqä iqu, nätmätqä zä äwämitätqä iundani, ätnänjä iqi maeqañguti, hiñuä-qunqä eä. ¹⁴ Itanga we-huñqä iqu iinjä imäkqañgani, nätmätqä iinjä-pqä iqu, we asänä hunänä. Iinjä etangi, iñqe kukñuä tiinjä ätnä äwi.

*“Ämaqä hiaqäqä äwiñä iquki, pämä pmayä. Ae äpäkongñä iutani, anji vayä. Anji vauqañgti, Kraisi Iqu, Iqueqä we-huñqetä, tä enqä-ma äyäkqätänä.”**

¹⁵ Iiñiqñe heqä qañä ikipiyä imñi, äñguänä mimbu. Kñui qäyasäqä mindqänqä, äñguinä indqämbu ikiqäpnqe. ¹⁶ Tängani ämaqe, suqä quvqenä imäkqäwätqäñuwä-qae, hea, suqä äñguänänjä imäkqänänjä iqua, he ämaequtäuqänqä, äñguänä mimbu. ¹⁷ Ga he ämaqä kñuä iqä äñguinqä qämä-qämä miqä, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunqänä näqñqä meqañgu.

¹⁸ He wainqä-eqä yänänäqñqä änäpiyi, hiqä kñuä indqänqä äñgui qui emäkätñqä duñqe, manqä iqäpnqe. Suqä iinjä, hiqä quamä pmeqä eeqänänjä äwiñqä iunji, qui emäkänä. Iinjä tnänqe, Dñä Äñguä Iqu, hesä manguä enyätätñqä, hiñuinä qumbñqe. ¹⁹ Dñä Äñguä Iqu manguä e emnätangqetani, he tiinjä imäkqäpnqe. Hiqä-hiuä kukñuä ätnäpiyänñani, kukñui apqä bukä iutanitä, apqä huizi iutanitä, itanga apqä Dñä Äñguä Iqu etapqañgqä iutanitä, ämepu, hiqä äwqä imñi, Goti Hanjuwä Iquenyqä yeeqä ipu tqäpnqe. ²⁰ Ga nätmätqä eeqänänñiqñe, Goti Hanjuwä neqä Apiqueni, he neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä yoqetani, “äñguiqä” tquäpnqe. ²¹ Itanga, Kraisi Iquenyqe, “Iqu neqä Naqä-qu etangi, ne Iqueni, yäpä iqi vquanä” kñuä indqänäpu, hiqä-hiuänjä-pqe, yäpä iqinyä ingpnqe.

Qokä-apäkä ämanqäwäñuwä iquaunqä

²² Hiqä-hiuä yäpä iqi ingpnqä ätqäqe, ii tiinjä. Apäkä iuenä, neqä Naqä Kraisi Iqueni, yäpä iqi ävätqäñuwä-pani, heqä qokä iquaunjä-pqe asänä e vqäpnqänänji. ²³ Tiinjä etangi ätqä. Kraisi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iuqä Nyuänjä-qu eä, iqua Iqutä huiwi naqä-hñqunä etangi, Iqu, huiwä iqu hänjä-pmetätñqänä, anji Vauqumuätqä-qu eä. Ii enqä-pani, qokiqu, apäkiyqä nyuänjä-qu eä. ²⁴ Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäki, eeqänänjä iunji, Kraisi Ique yäpä iqi äpmeñuwä-pani, injä apäkä-pqä iuenä, heqä qokä iquauqä yäpä iqi e pmetñqänänji.

²⁵ Qokä iquenä, Kraisi Iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä iunqä kiinjä äwinyätä, yätamäkqä vätnqänä Iqueqä-kiuä äwiñgqä-pani, hiqä apäkä iuaunqe, kiinjä iinjä enqätnqänänji. ²⁶ Iqu qunqä iinjä äwinyätä imäkkqe, ii iquauni, quvqä maiqñqä, eqetä, Iqueqä kukñuitä, asñä äwqiyätä, ikikinyänjä iwimäkätä, Iqueqä qokä-apäkänä

* 5:14 Asayä 26:19; 60:1

hiätpr̄qä pmutet̄qä diŋqeyi. ²⁷ Iqu iinjä iwimäkät̄qä äwinqq̄e, ii tiinj̄q̄e. Qu Iqueq̄ä hiñuä iq̄iñi, nätmatq̄ä q̄eq̄ä bimbiq̄ä tq̄ä isua enq̄ä-panj̄ä epu, kiyä maeq̄ä epu, huiwi yätäaq̄ä, ä p̄pkä äki-äkitañi, maeq̄ä epu, ämaqe, “Quvq̄ä iinj̄ä-iinj̄ä iq̄ä-quaiq̄ä” mäutq̄ñq̄ä äwinyä. ²⁸ Kraisi Iqu, Iqueq̄ä ämaq̄añq̄ä aañj̄ä kiinj̄ä e äwinyät̄q̄ä-pani, qokiquenä, heq̄ä huiwiñq̄ä kuap̄änä enyät̄q̄ä-pani, heq̄ä ap̄äkiuaunq̄ä-pq̄e, asänä iinj̄ä enq̄uät̄q̄e. Ämaq̄ä iqueq̄ä ap̄äkin̄yq̄ä aañj̄ä kiinj̄ä äwinyät̄ä, äñguä iwimäkät̄q̄ä iqu, iqueq̄ä-kiuänq̄ä äwinyänq̄ä iquvi. ²⁹⁻³⁰ Ämaq̄ä hñqu, iqueq̄ä huiwiñq̄ä wi äuämäkät̄ä, ymisañj̄ä miinj̄q̄ä ma miq̄ä yäniqi? Oee, iqu äñguä äminyät̄ä, ymisañj̄ä iñguänä. Suq̄ä iinj̄i, ii tiinj̄ä enq̄ä-pani. Ne naq̄ä-hñqunä äuq̄ät̄änanä, Iqueq̄ä huiwä hñqunä etan̄gquet̄äñi, Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueq̄ä qok̄ä-ap̄äkä iq̄une, äñguänä ämäneyät̄q̄ä-panj̄ä asänänj̄ä iinj̄i. ³¹ Suq̄ä ii, Goti Iqueq̄ä bukä iu tiinj̄ä ätnänq̄ä-pani.

“Qok̄ä hñqu, iqueq̄ä kandä k̄anatä ävämetä, iqueq̄ä ap̄äkisä guä ämaq̄änäsinyä, huiwä naq̄ä-hñqunä änyinyä p̄meq̄añq̄eq̄ä.”†

³² Kukñuä iqu, qakuä aañj̄ä naq̄änänj̄ä-tänj̄ä etan̄gi, zä äwiñq̄ä ique. Nyi ñq̄ä-näuänj̄i, “Kukñuä tq̄u, ii Kraisi Iquenyq̄ät̄ä, Goti Hanjuwä Iqueq̄ä ämaq̄ä iquaunq̄ät̄ä, ät̄qiyä” ät̄q̄ä. ³³ Inj̄i kiq̄ä quati, tiinj̄ä-pq̄ä inänj̄i. Ämaq̄ä hñqunä-hñqunänj̄ä iquenä, hiq̄ä-hiuänq̄ä enyät̄q̄ä-pani, heq̄ä ap̄äkä iuaunq̄ä-pq̄e, inä hiñguät̄q̄e. Itan̄ga ap̄äkä hñqunä-hñqunänj̄ä iuenä, hiq̄ä qokiquaunq̄e, “Iqu ñq̄ä naq̄ä-qu etan̄gi, nyi iqueni yäp̄ä iqi vq̄ämq̄eq̄ä” kñuä indq̄añgp̄ñq̄e.

6

Ymeq̄ä iquaunq̄ät̄ä, kunaq̄ä-kunuñuaunq̄ät̄ä

¹ Ymeq̄ä iisuenä, he Naq̄ä Iqut̄ä ämuän̄ñjuwä-qae, hiq̄ä hinaq̄ä-hinuñuau hñgisa mitqueq̄ä, q̄anaknä vq̄äp̄ñq̄e. Suq̄ä tq̄ueni, he imäkq̄ä di, Goti Iqueq̄ä hiñuä iq̄iñi, äñguänänj̄i. ² Suq̄ä iquenyq̄e, Goti Hanjuwä Iqueq̄ä kukñuä-suq̄ä iun̄i, tiinj̄ä ätnä. *“Si tq̄ä tnäut̄ä t̄niquesäñi, yäp̄ä iqi ävätnä, iyaquiuä kukñui q̄anaknä vq̄anginyä.”** Goti Iqu suq̄ä iqua ätuät̄äq̄añgan̄i, Iqu suq̄ä tq̄ue-ganä, kukñuä nätmatq̄ä timäuniq̄ä diñq̄ä q̄äsä guä ämäsäuekq̄e. ³ Kukñuä gue, tiinj̄ä äyä ämäsanä. *“Si iinj̄ä itnä äñguänä äp̄men̄i, nätmatq̄ä eeq̄äpnänj̄ä si imäkät̄ñj̄ä iun̄i, äñguänä timäut̄q̄ätan̄guti, itan̄ga qua iun̄i, hea quäuq̄ä äpmaka utun̄qinyä.”†*

⁴ Kunuñuenä, hiq̄ä ymeq̄ä isuaun̄i, quvq̄ä itquepu, äwq̄ä tnänj̄ä miwimäkq̄ä iq̄äp̄ñq̄e. He isuaun̄i, suq̄ä Naq̄ä Iqu äwinyänq̄ä iunq̄ä näq̄ñq̄ä äväpu, “Iinj̄i imäkäpu, iinj̄i mimäkq̄ä pambiyä” ämotquepu, äñguänänj̄ä miq̄äp̄ñq̄e.

Wäun̄uä-wiyq̄ä iquaunq̄ät̄ä, wäun̄uä miq̄ä iquaunq̄ät̄ä

⁵ Wäun̄uä-wiyq̄ä iquenä, hiq̄ä ämeyq̄ä, qua täutan̄j̄ä iquaunq̄e, “Iqu ñq̄ä naq̄ä-qu etan̄gi, nyi iqueni yäp̄ä iqi vq̄ämq̄änä” kñuä indq̄änäpu, hñgisa miq̄ä, q̄anaknä vq̄äp̄ñq̄e. He wäun̄ui, quan̄gä miq̄ä, äwq̄ä naq̄ä-qakuänä äwipu, Kraisi Ique yäp̄ä iqi ävätq̄añjuwä-pa, iinj̄ä äwipu imäkq̄äp̄ñq̄e. ⁶ Iquau yeeq̄ä iwimäk̄p̄ñq̄ä wäun̄uä äñgui, iqua hiñuä eq̄änätan̄guwan̄ganä, miq̄ä pambu. He Kraisi Iqueq̄ä wäun̄uä-wiyq̄ä eän̄uwi, Goti Hanjuwä Iqu äwinyänq̄ä iunä imäkäpu, iquau q̄anaknä vq̄äp̄ñq̄e. ⁷ Ii ipiyän̄gan̄i, “Nyi wäun̄ui, ämaq̄eu wiyqunä manä, Naq̄ä Ique wiyqun̄j̄ä” kñuä indq̄änäpu, aq̄uvänä ipu imäkq̄äp̄ñq̄e. ⁸ Ga he kñui, tiinj̄ä-pq̄e indq̄añgp̄ñq̄e. “Ämaq̄ä, hñquququeq̄ä yäp̄ä iqi äp̄me, iqueq̄ä wäun̄uä-wiyq̄ä iquñä-qe, ä ämaq̄ä qanyä äp̄me, kiq̄ä-kiuänq̄änä indq̄änq̄ä iquñä-qe, iqu äñguänänj̄ä imäkmit̄tq̄e, Naq̄ä Iqu kiman̄i, nätmatq̄ä äñguänänj̄ä äväniq̄eq̄ä.”

⁹ Ämiq̄ä iquenä, ämaq̄ä heq̄ä yäp̄ä iqi äp̄mapu, wäun̄uä heyq̄ä iquaun̄i, zä epñq̄ä kukñuä zä iwimäkq̄ä iqua mätquä ipu, äñguä iwimäkq̄äp̄ñq̄e. He kñui

† 5:31 Ipäq̄äq̄ä 2:24 * 6:2 An̄gumä Itmakq̄ä 20:12; Kukñuä-suq̄e 5:16 † 6:3 Kukñuä-suq̄e 5:16

tiinji indqängpñqe. “Wäunüä-neyqä iquautä, ämiqä-qunesä, ämäneyätñqä Iqu, qäukuä haqä yätu äpme, qokä-apäkä eeqänänjä iunji, yänä-mänä miwäsäuqä, asänä iwäsäuniqeqä.”

Quuvqä heqiyqä iqua, mäkä-iqä iquau enqä-paniqä

¹⁰ Nyaqä kukñuä yäpaki, tiinji. He Naqä Iqutä ämuänmbu, Iqueqä yänänäqñqä aañä naqänänjä iutañi, yänänäqñqe, yändi-yändi imäkmbñqe. ¹¹ Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqueqä kukñuä quañgitä, yamwiqä iqetä, emeqañgutqängañi, he yänänäqñqä tqäpnuwä diñqe, ämaqä mäkä-iqä iqua imäkñuawä-pani, Goti Hanjuwä Iqu heqä etapätñqe, imäkñgpñä. ¹² Nyi ii etqe, tiinñqä etqä. Ne mäkä äunätunqñe, ämaqä nesä asänänjä iquautä hmanji. Ne mäki, dnä quvqä, yänänäqñqä huitañä-huitañä-tänjä, awä yeqä äpmeñuwä, ä qua tqe hiawiqä imä äpmeñuwä iquatä, äuanätqänju. ¹³ Iinñqä nyi tiinjä etqä. Goti Hanjuwä Iqu, nätmätqä mäkänqä imäkñqä etapätñqe, eeqänä äñguänä imäkmbu, näwinyä pmetañgpiyä. Inji mäkä ätimäuqäqe, pämä ätqäupu, mäkä yänänäqñqä ipñqä. Itanğa mäki qäpu päwqañqañqe, yänänäqñqä äpakänä e tqäutpñqe. ¹⁴ Yänänäqñqä iinjä tqäutpñqe, suqä kukñuä naqä-qakuä iqueni, qätä äñguänänjä äwiyäpu, qänaknä iqe, aquvä enqä-pa, heqä quañuä iqi yänänäqñqä ämäsanäpu, itanğa suqä jänänänjä iu imäkqe, nätmätqä ktqä pmuätänqñe, quikuä iqi äpmuätänäñuwä-pa, iinjä pmuätänätangpu.† ¹⁵ Itanğa Goti Iqueqä kukñuä, äwqä-qeiqi imbu pmeqänqä imäkqä iqueni, yukä ämuasmänqñe ämuasmäñuwä-pani, a yänänäqñqä äqätpu, näwi imäkmbu pmetañgpiyä.§ ¹⁶ He iinjä imäkmbu, ga tiinjä-pqä iqueni, inä imäkñgpñqe. Suqä quuvqä heqiyqä iqueni, nikñqä enqä-ma ktqä ämaqumuätänäpu, Setänä, Goti Iqutä mäkä-hunqä iqueqä zi tä hänaqä sqe,* heyaqä huiwiunqä äumepqañgutqe, huätä epmäkpñqä. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu, he hñjä ae emäkäqumuätekqä iinqe, hiqä kñuä indqänqä imñi, nyuänjä ktqä pmuätänqä ii enqä-pa ämimuasmäupu,† Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, Dñä Äñguä Iqu etapätñqe, ii ipäqäyünüä enqä-panä-qae, a yänänäqñqä qätätpñqe. ¹⁸ Suqä iquau imäkñqä ipiyänqañi, Dñä Äñguä Iqu emäkqañguti, suqä Goti Hanjuwä Iqueqä yätamäkqenqä tääqä tqä iqueni, mäwquatämäuqä pa ipu, a yänänäqñqä qätätangpu. Tääqä ätäpiyänqañi, enyqä engañguti, äwquatämäupu matqä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqänänjä iunqä-pqe, inä äpakänä tqangpu. ¹⁹ He yatñqä iinji, nyinñqä-pqä inä iqäpñqä änyinñgi. Nyi kukñuä tmqñqe, kukñui kiqä-kiuä nyaqä quväkä tämä dqäuqañguti, inji nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä äñguä we-hunqä-tänji, kiqä quata zä äwinñqä diñqe, zä miqä itmä, awä hämä-hämä tqämqänä. ²⁰ Nyi kukñuä iqueqäqenqä, Jisasi Kraisi Iqu, Kiqä-kiuä ätenjikqä iuta, awä tuätqätangqenqä guä äpmuatenjiyquwi. Inji nyi wäunüä Iqu ändapkqe, mäwquatämäuqä itmä, zä miqä pemä itmä, kukñuä awi yqänä tqämqänä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqangpu.

Goti Iqu qñji, äñguä wimäkätñqenqä tääqä ätukqenqä

²¹ Tikikusi iqu, Kraisi Iquenyqä quuvqe, ne eqiyätunquä-pa eqiyätä, Naqä Iqueqä wäunüi mäwquatämäuqä, nesä anä imäkätunquä iquvi. Ne iquenyqe, kuapanä änenyätqäuä. Iqu nyi täqi äänä äpmamä, eeqänänjä imäkätñqä iinqe, awä etänä. ²² Nyi ique henyqä ändawatqe, quati tiinji. Iqu emetä, ne täqi äänä-äänä äpmeñqenqä awä etätä, heqä qeqä-quuvqä yäpä imñi, yänänäqñqä emäkätñqenqä ändawatqä.

²³ Iyää nqä-quauä, neqä Goti Hanjuwä Apiqutä, itanğa Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutäñi, Iquaqu quuvqä heqiyqä iqueneuä äwqe, hanüä imbu quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, ämaqä huiziunqä enqäätñqänä emäkinyä. ²⁴ Iyää, ämaqä, neqä Naqä Jisasi

† 6:14 Asayä 59:17 § 6:15 Asayä 52:7 * 6:16 Apqä Bukä 7:13 † 6:17 Asayä 59:17

Kraisi Iquenyqä äpakänä äwinyätŋqä iquaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, qeqä imäŋqeuta hiŋgi vqe, ävquä.

Tuwanuä, Poli iqu Pilipai pmeqä iquauŋqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Poli iqu eqä-huänä iu äkitä, qua aanä naqänänä Yulopqä tänjä inginyqä kinganä äwätäqänğa, iqu anä-himqä Pilipai, qua naqä Masendoniya iu ätimäutä, kuknuä äŋgui awä ätuminqe. (Wäunuiŋqä 16:8-15 hinuä qundŋqä.) Qänakndanı, iqu anä-himqä huiŋqä uwqanğa, iqueni guä qe äkiqiyäukuwi. Iqu guä e äpmeqänğanı, kuknui, ämaqä hŋqua, Pilipai pmeqä iquauqä quuvqä heqiyqä, qui iwimäkŋqä itqätanğuwinqä, qätä äwiyäqe, tuwanuä tä, i äqäkqe. İnäqe tuwanuä, iqu Pilipai pmeqä iquauŋqä ävawqatqä tque, a ätäutaqänğanı, ne hinuä tii äqunänju. Hanä-iqä Poli iquesä, qutä, qäyä äwimakqä-qe, Poli iqu äwqä hanä mäwiyqä itä, Jisasi Iquenyqä quuvqä kiinä eqiyätäqetanı, aquvänä itä äpmaminqe.

Hinuiqänänı, Poli iqu nätmätqä huiŋqä äwa itqätanğa, Pilipai pmeqä iqua mbqä hui, ique yätamäkqä wipŋqä ätnämäukuwi. Itanğı tuwanuä täŋqe, Poli iqu, quwqä yätamäkqenqä, ‘änğuiqä’ ätuätä äqäkqe. İnı huizi, iqu guä pmetanğqenqe, qu knuä kuapänä indqänäpu, äwqä hanä mäwiŋqä yätŋqe, iqu iquauqä quuvqä heqiyqe, yänänäqŋqä iwimäkätŋqä äqäkqe.

Itanğa Poli iqu iquauŋı, Goti Iqu nätmätqä naqänänä äwikqenqä ätuätä äqäkqe. Nätmätqä ii, hänä-pmeqä hänı, qu Kraisi Jisasi Iquesa ämakuwä iiyi. Nŋ, qu nätmätqä ii ämakuwı, qu Mosisi Iqueqä kuknuä-suqä iu qänaknä iminuwita ma, Jisasi Iquenyqänä quuvqä eqiyäpiyä iutayi. Itanğa Poli iqueqä äwiŋqe, Pilipai pmeqä iqua, Kraisi Iqueqä suqe mapŋqä iinğeyi. Kraisi Iqu, “Nyi ämaqä naqä-qunjqä” knuä indqänätä, Iqueqä äwiŋqä iunqänä qänaknä miqä iminqe. Oeyä. Iqu Iqueqä-kiuä mändi äkittqänätä, wäunüä Goti Iqu Ique äwikqenä imäkkqe. Ga Poli iqu tiinä-pqe ätuätä äqäkqe. Qokä-apäkä Kraisi İqutä naqä-qakuänä ämuänäpiyä iqua, qu äwqä hanui, Goti Iquesa ämepu, yeeqä kuapänä iqäpŋqäuä.

Ne tuwanuä tä a ätäutaqänğanı, ne näqŋqe, tiinä hiatunque. Qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä anä-himqä Pilipai iu äqänätqätanğuwä iquauŋqe, Poli iqu kiinä äyä äwinyminqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli iqundä, itanğa Timoti iqutä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunui anä imäkätqänğueä iquve, ye tuwanuä tä, he Kraisi Jisasi İqutä ämuänmbiyitanı, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkänä epu, anä-himqä naqä Pilipai iu äpmeŋuwä iquenyqä ävawqatque. Tuwanui, ye heŋqänä maqiyqä ique, ämaqä he ämeyätqänğuwä iquauŋqätä, itanğa ämaqä hiyaqä awä iqi wäunüä huitanä-huitanä imäkätqänğuwä iquauŋqätä, ävawqatque. ² Goti Hanjuwä Apıqutä, itanğa neqä Naqä Jisasi Kraisi İqutä, qeqä imänqeta äŋğüä etapäsinyä, heqä äwqe hanuä imbu pmetŋqä emäkqinyä.

Poli iqu, Pilipai pmeqä iquauŋqe, ‘änğuiqä’ ätukqenqä

³ Nyi henyqä knuä indqänätmänğanı, Goti Hanjuwä Iqueni, “änğuiqä” ätuätŋqe. ⁴ Nyi Iqueni henyqä itmä, yatŋqä ävätmä iunı, qanyä mäwqä, yeeqä aanä kuapänä itmä ävätŋqe. ⁵ Nyi iinı, hiŋgi miqä itqänä. Hiunji kinganänä iuta ti iqa täŋğanqe, he enyqä miqä, Goti Iqueä kuknuä äŋğüä we-hunqä-tänı, nyi awä tumqenqä yätamäkqä

änyiyätqäñuwä iutayi.* ⁶ He suqä iinjä imäkätqätanquwitanji, Goti Hanjuwä Iqu, heyaqä quuvqä yäpä imä wäunüä ae emäkätqätanqqä iunqce, nyi näqñqä tiinjä ämeqä. “Iqu wäunüä ii imäkqce, mäwquatämäuqä, yqänä imäkqca äwätñqce, qäpñi Kraisi Jisasi Iqu, anqumä äquvepätqänqca, hiäniqeqä.” ⁷ Nyi ñqä äwqä tämdañi, henyqä aanä kuapänä änyinätñqetani, henyqä kñuä iinjä indqänätmä, Goti Hanjuwä Iqueni, ‘änguiqä’ ätquäqce, ii jänänänji. Quati tiinjä dutayi. Nyi wäunüä ängüänänä Goti Iqu ändapqce, imäkqämqenqä yätamakqä änyiyätqäñuwä iutayi. Yätamakqce, nyi täqi guä pmetanqatä, itanqca kukñuä ängüä we-hunqä-tänjä iunqä himä-wiunqä iquau, mändi äkittqiyätmä, “Ii kukñuä naqä-qakuiqä” motqueqanqatä, änyiyätqäñuwä iutayi. ⁸ Kraisi Jisasi Iqu, henyqä aanä kuapänä äwinyätñqä-pañi, nyi-pqce inä änyinätä, itanqca he hiñuä maeqänmqä diñqce, aanä kuapänä änyinätqäuä. Nyi ñqä änyinqä dunqä ii etqäqenqce, Goti Iqu näqñqä eä, “Ii naqä-qakuiqä.”

⁹ Nyi, Goti Hanjuwä Iqu henji, tii emäkätñqä yatñqä ävätñqce. Hiqä suqä ämaqeunqätä, Goti Iquenqätä äwiñqä iqu, naqänänä imänqca wätñqätä, he näqñqä ängüänä mapñqätä, itanqca he suqä änguiñqätä, quvqenqätä iwäsäuqäpñqce. ¹⁰ Inji he suqä änguiñqä enqanqci, a ätäupu, nätmätqä eeqänänä imäkäpiyä iunji, änguinä imäkqäpñqce. Tiinjänqäuä. Hea Kraisi Iqu anqci äquvepätqänqanqce, he suqä quvqä hui maeqä, ämaqä aanä ängüänänqunenä pmetanqpiyä. ¹¹ He Jisasi Kraisi Iqueä yätamakqetani, suqä jänänänjinä imäkqunenä hiätanqpiyä. Nyi Goti Ique yatñqä iinjä, tiinjñqä ävqä. Ämaqe, he iinjä äyä pmetanqä eqämbiyi, Goti Iquenyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoqce haqeqä muämäuqäpñqänänäyä.

Poli iqu guä pmetanqä-qe, kukñuä ängüä we-hunqä-tänjä iqu, naqänänä äwqenqä

¹² Ñqä nyämaqäuä, he näqñqä yasämä mapñqänä, nyi awä etmqce. Nyi guä pmetanqä-qe, kukñuä ängüä we-hunqä-tänjä iqu, qua iqi mäpäwiqä, yesäwä vqeta yänänäqñqä ätqäuä, im-imä naqänänä tiinjä qe äwqi. ¹³ Nyi hanä-iqä ii ämakqenqce, ämaqä mäkä-iqä, qu ämiqä naqä iqueqä anä ämiminjuwä iquatä, itanqca ämaqä huizi iquatäñi, nyi Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyäqanqçeta guä enqanqçenqce, qu näqñqä ekuwi. ¹⁴ Itanqca nyi guä pmetanqçetani, ämaqä, Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqä kuapänänä hñqua, Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, ämaqä huizi dunqä zä miqä pemä ipu, Goti Iqueqä kukñui awä ätätqänjuwi.

¹⁵ Naqä-qakui, ämaqä iutanä hñqua, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänjuwi, tiinjä dutayi. Ämaqe iquau wivändpñqä winyätanqä-qe, qu nyivändqanqä äqumbiyitani, nyinqä kñuä quvqä ämepu, wiunqä ipu, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänä. Huiziqua, iinjä hmanji. Iqua kñuä iqä ängüä ämepu, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänä. ¹⁶ Goti Iqu wäunui, nyi kukñuä ängüä we-hunqä-tänjä iqueqä mäkä-hunqä iquau mändi kittqämqä atäunüä ätenjikqenqä näqñqä ämepu, nyinyqä aanä kuapänä äwinyätä, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänä. ¹⁷ Ämaqä nyinqä wiunqä itqänjuwä iqua, qämä-qämä ipu, nyi ämanqutäpñqenqä Kraisi Iquenyqä kukñui awä ätätqänä. Ii itqänjuwi, nyi hanä-iqä ämetmä guä ae qäyä pmetanqä, quvqä iinjä imäkäpiyi iutani, hanä-iqä naqänänä ändapqca upunqä itqänä. ¹⁸ Ämaqä iinjä, quwqä kñuä iqä imñi, hñqua kñuä ängui metanqä, ä hñqua iinjä mämeqä eänjuwi, nyi kukñuä matqä imä. Qu eeqäpnä Kraisi Iquenyqä awä ätätqänjuwinqce, nyi ñqä äwqä tämdañi aquvänänä itqänä.

Poli iqu, äpäkonqenqätä, hänä-pmenqätä, kñuä indqänqenqä

* 1:5 Pilipai 4:10-19

19 Auä nyi aquvänä äpakänäni, tiinjäqä iqa uwqämä. He nyi yätamäqä nyipnqenqä, tääqä tätqätanguwä iutatä, itanga Jisasi Kraisi Iqueqä Dnä Änguä Iqu-pqä, yätamäqä inä nyiyätqätangqä iutatäni, Goti Iqu yätamäqä änyiyätä, hanjä-iqä eeqäpnänä ämetnqe, huätä manmäuniquenqä, näqñqä enänä. 20 Iinjäqä, nyi nqä qeqä-quuvqä tämñi, knuä iqä aanjä yänänäqñqä, tiinjä indqänätqänä. Nyi nqä wäunui qui mimäqä imqä diñqe, suqä quvqä imäkätmä, womba mämaenqä pa imä. Nyi kukñuä awä huizi zä miqä yänänäqñqä ätqäümä ätqa äquvepätñqä-pani, guä äpmamä-pqänqäni, awä yqänä ätmitmqä-qae, Kraisi Iqueqä yoqe haqeqä yqänä mamäuqämniqe. Inji nyi hanjä yqänä äpmamitmqä, ä ae äpäkonmqänqä, nyi Kraisi Iqueä yoqe, haqeqä yqänä matnämäuqämniqe. 21 Nyi knui, tiinjä ämetqänä. Nyi mapäkonqä hanjä äpakä äpmeñqe, nyi Kraisi Iqueqä yoqe haqeqä ämamäuqämä. Itanga nyi äpäkonmqänqäni, qua täu quvqä tä äpmeñqä-pa mäpmeqä, aanjä ängüanänä pmetmniqeqä. 22 Inji nyi qua iunji, hanjä yqänä äpmamitmqä sätäti, nyi Kraisi Iqueqä wäunui, häukuä-tänqänqä imäqämqä. Inji nyi maqñqe, äsquenyqä nyinyänquti? 23-24 Nyi nätmätqä tquaquini, änä miwäsäuqä imä. Nyi quami tänqä tä äpmeñqä täunji ävämetmä, Kraisi Iqutä qäukuä yänji anä pmeñqä iqäqe, qua täu äpmeñqä iunji ämäwqätäüä. Nyi iinjänqä nyinqanqä-qe, hanjä äpakä äpmamä, he yätamäqä heyqe, ii änguä eä. 25 Iinjäqä, nyi knuä ae ämetmä, näqñqä tiinjä enä. Nyi maqänä mapäkonqä, hanjä yqänä pmamqänä. Nyi hesä äpakä äpmetmitäni, he Goti Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, yeeqä ipu pmetpñqä, yätamäqä heyqämä. 26 Tiinjä-pqä inä eä. Kraisi Jisasi Iqu nyinji, henyqä anqumä indmeqanqutqänqäni, he nyinyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoqe, huizi ämamäutqänqä-wä-pa mämamäuqä, aanjä haqä yätu mamäupnuwi.

Goti Iqu ne hinuinäni, Kraisi Iqueqä yoqä ämetanitanji, hanjä-iqä metunquä-pqe naqänänä

27-28 Hanjä-iqä äki-äkitanji emeqanqñqä, maqänä ävaqusqäyämepu, Kraisi Iqueqä kukñui mäwquatämäuqä, qänaknä ipu pmetpñqe. He iinjä imäkäpu pmetanquwä iqini, nyi hinuä maeqänmqä, ä kinä nämäda qanyä kukñuinä qätä wimqä etanqutqe, nyi henyqä näqñqä tiinjä emä. He, hiqä qeqä-quuvqä naqä-hñqunä imbu, ämaqä quvqänä etqueqanqunqä zä miqä, huiwi naqä-hñqunä imbu, kukñuä änguä we-hunqä-tänqä iquenyqänä quuvqä heqiyqäpnqänä yänä äqänätqänäüä. He iinjä imäqanqunqäni, ämaqä quvqänä emäkqä iqua, näqñqä tiinjä hipnä. Quwqä-quwänqä, quvqä iinjä emäkquwä-qae, yuuwä tämbñqäüä. Inäqe, heñi, Goti Hanjuwä Iqu yätamäqä eyätä, hanjä emäkäqumuatänqiyä. 29 Nyi ii etqäqe, tiinjäqä etqä. “Goti Iqu heñi änguä emäkätä, hinuinäni, he Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäpnqänä maeqänqä yänä, oee, Iqu he Iqueqä yoqä ämepiyitanji, hanjä-iqä mapñqä-pqe, hinuinä inä eqänänä.” 30 Iinjäqä, ämaqä he quvqä etquetqätanqä hanjä-iqä ii ämetqänqä, ii nyi hesä Pilipai iu anä äpmenänqä meqanqä äñqänqä-wä-ma, ämetqänä. Guä äpmam-pqä täunji, nyi hanjä-iqe inä meqanqä, he qätä äyä äwiyänä.

2

Hiqä ämaqä huizi dunqe, “Qu ämanqutäüänäüä” knuä metanqpu

1 He Kraisi Iqutä ämuänmbiyä iutanji, yänänäqñqä imäknätqänqä-wäta? Iqu henyqä winyätanqä iutanji, hiqä äwqe, hanjä enyätñqäta? Hiqä quämä pmeqä iunji, Dnä Änguä Iqutä anä äpmetqänqä-wäta? He hiqä-hiuänqä, huäqä äumäknäpu quvqä mitqatñqä itqänqä-wäta? 2 He yatñqä iinjä iquauñi “Nñqä” tqanqñqe, nyi yeeqänänä nyimäkpñqä diñqe, tiinjä iqanqpu. Heqä knuä indqänqä imñi, knui naqä-hñqunä meqä epu, suqä ämaqänqä äwinqä iqueni, yänä-mänä mämeqä asänä

ämapu, itanga hiqä qeqä-quuvqä imñi, naqä-hñqunä metanḡpu. ³ He hñqunä-hñqunä naqä imänäpu, hiqä ämaqä huizi duñi mäñdi äkittqiyäpu, heqä yoqe haqä mämaenqä pambu. He hñqunä-hñqunä mäñdi äkittqiyenäpu, hiqä ämaqä huizi duñqe, “Qu ämanqutäunäüä” kñuä iinjä metanḡpu. ⁴ He kñui, quamä pmeqä äñguä hiqä diñqänä, mindqänqä pambu. He hñqunä-hñqunä, ämaqä huizi iuqä-pqenqä inä indqänḡanḡpu.

Suqä Kraisi Iqu ämänätquakqenqä

⁵ Hiqä kñuä indqänqce, hui-hui mindqänqä, Jisasi Kraisi Iqu indqänminqä-pa indqänḡanḡpu. ⁶⁻⁷ Iqu Goti Naqä-qakuä-qu eäqä-qe, Iqu Goti Iqutä asänä pmeqänqce, kñuä iinjä yänänäqñqä mämeqä itä, yoqä naqetä yänänäqñqetä ävquatämäutä, wäunüä-wiyqä hiñḡinqä etä, ämaqä qua täunä iqune enqä-panä ekqe. ⁸ Iqu ämaqä-qu eätä, Iqueqä-kñuä mäñdi äkittqänätä, Goti Iqueqä kukñuä eeqäpnäñi, qänaknä iqa äpqänjaqänäqe, äpäkonätñqä iunä ätimäuge, zä-huätatä äunätä äyä äpäkonḡqe. ⁹ Iqu iinjä imäkminqetani, Goti Iqu Iqueni, ämaqä huiziuqä haqä yänñi äpmuatetä, ga Iqueqä yoqä Jisasi, yoqä huizi-huiziunñi ämäwqätäuqänḡga äqonä pmetätñqä äpmuatekqe. ¹⁰ Iqu Iqueni tiññiqä äpmuatekqe. Qu qäukuä yänñi äpmeñuwä iquatä, qua täunä iquatä, qua yäpä mäñḡisanä iquatäñi, qu eeqäpnä Iqueqä yoqe haqeqä ämatnämäupu, qonä woktäuqäpnqänänäyä. ¹¹ Qu Ique qonä äwoktäupu, tiññä tqäpnqce. “Jisasi Kraisi Iqu, eeqänänjuneqä Naqä-queqä.” Qu iinjä imäkäpu, Goti Iqueqä yoqe, haqä mamäuqäpnqänänäyä.

He ämaqä qua täutanä iuqä awä iqñi, we-huñqä-tänñä pmetpnqä

¹² He nyi kuapänä änyinätñqäuä, Kraisi Iqu suqä iinjä ämänätquakqetani, nyi manä tiññä etqä. Nyi hesä anä pmetanḡani, he kukñuä eeqäpnä qänaknä imiñuwä-pa, nyi hma etanḡqä-pqänḡanä-qe, quannä päkñqänqä zä ipu, Goti Ique yäpä iqñi vqanḡpi, Iqu heññi anḡumä änyä-hänñä emäkqanḡuti, häukuä wiqä-tänñä hipñqänä yänñä qänḡanḡpu. ¹³ Goti Iqu heyaqä yäpä imä äpme, he Ique yeeqä iwimäkpnqce, suqä Iqu äwinyänqceu imäkqäpnqä, evauqumuatätqäuä.

¹⁴ Inñi nätmätqä eeqänänñä imäkäpiyä iunñi, hmbinyqä manä ätnäpu kukñuä mäkä maqäyäuñqä, qeiqinyä äpmapu imäkqanḡpu. ¹⁵⁻¹⁶ He iinjä äpmeñuwi, ii he Goti Iqueqä ymeqä jänänñuenä epu, suqä quvqä hui maeqä, äñḡuänänñä hiätpnä. Itanga he kukñuä hänñä hea ique-ique pmeqä-tänñä iqueni, mävquatämäuqä a yänänäqñqä äqätänñuwi, ii he ämaqä qua täunñi, suqä äñḡui ävquatämäupu, quvqä du-mänä äwätqänñuwä iuqä awä iqñi, he we-huñqä-tänñä pmetpnä. Inñi hiunñi Kraisi Iqu qua täunqä anḡumä äquvepätqänḡani, nyi heyaqä suqä iññiqce, yeeqä aanñä kiññä itmä, näqñqä tiññä emñiqce. “Nyi qutä äpmamä wäunüä dnñä huqä iqa äpätnqce, hiñḡi yeemqä itñqä manä.” ¹⁷ He quuvqä eqäpiyita hanñä-iqä ämetqänñuwi, ii he Goti Iquenyqä hiqäva enqä-ma äqänätqänñä. Inñi, qu nyi pizqä bäsqanḡuwitani, nyaqä häñqe, wainqä tñänqä* eä, hiqäva he äqänätqänñuwä itä qäsänñi, hiqäva qänänñquti? Iinjä sätäti, nyi yeeqä itmä, hesä yeeqä anä yanique. ¹⁸ He nyi iqanḡqä-ma, iinjä ipqce, nyitä yeeqä anä yanique.

Timoti iquenyqätä, Epaplotitisi iquenyqätä

¹⁹ Nyi Naqä Jisasi Iqu hiñuinä nqänḡanḡutqe, tiññä imäkmqä änyinñi. He änä-änä ipu äpmeñuwinqce, Timoti iqu kukñuä äma äpätä, awä ändätä, yeeqä inä inyimäkäninñqä diñqe, nyi iqueni henyqä maqänä dowatmqä itqänñä. ²⁰ Ämaqä nyitä anä äpmeñuee, henyqä qeqä bimbiqä tquanñi yätamäkqä heyänñiqce, hñqu-hñqu ma, Timoti iqunänñi. ²¹ Ämaqä nyitä anä äpmeñuqä tqua, Jisasi Kraisi Iqueqä wäunñiqñä tuwä äwiyäpu, quwqä-quwä minqä iunqänä äwinqä iquayä. ²² Itanñi

* 2:17 A Täuqä 15:7

Timoti iquenyqe, “Iqu ämaqä suqä änguänänjä imäkkä-que-qe,” he näqñqä ae äyä enjä. Ymeqä-qu kanmä yätamakqä ävätä anä imäkätqänjyä-panji, iqu nyi yätamakqä änyiyätä, kukñuä änguä we-huñqä-tänji awä inä ätätñqe. ²³ Iiññqe, nyi tiinjä imäkmqä änyingji. “Nyi äänä nyimenqutiya” tmä, hiñuä ganä äqunmitani, iqueni qänakñi, henyqä maqänä dowatmä. ²⁴ Nyi ñqä Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyätñqä-qae, Iqu hiñuinä ñqäñgaguti, hea kuapänä maiqänqa, nyi-pqe emamä.

²⁵ Nyi iinjä imäkkänqä änyingqä-qe, täñgani, Epaplotitusi iqu henyqä dowatmqä kñuä ämeqä. Iqu heqä heyämaqä, nyi yätamakqä nyiyätñqä ändowatkuwä iquvi. Iqu ñqä nyämaqä eä, Kraisi Iqueqä kukñuinqä mäkä ita, wäñuä anä itqänueä iquvi. ²⁶ Iqu, “Nyi qunji hiñuä äkñga qunmniqätiya” tä itä, ä he iquenyqe, “Iqu täñä-yaqä äwinä” tqanqä qätä äwikuwinqätäñi, qundqändqä kuapänä iqanqgenqä angumä dowatmqä änyingji. ²⁷ Naqä-qakui, iqu yaqä äwitä, ae äpäkonmätä iqanqgä-qe, Goti Hanjuwä Iqu, iquenyqä huäqä äumäkätä, yätamakqä vqanji, anji mätänjä enqä-ma iuäqämakqe. Auä, Goti Iqu iquenyqä huäqä e äumäkkqe, nyinqä-pqe inä itä, “Iqu iquenyqä-pqe huäqä-huñqä naqänänjä mequänqiyä” kñuä indqänätä, yätamakqä iinj, nyi-pqe inä änyikqe. ²⁸ Iiññqe, nyi iqueni henyqä dowatmqä kiinjä änyingji. Inji he ique hiñuä angumä äqunätmepu, yeeqä iqanqpi, nyi henyqä qundqändqä miqä imä. ²⁹⁻³⁰ He nyitä täqi anä äpmenjqae, yätamakqä nyipnä miqäqä, injäqe iqu hiqä anji ämetä, Kraisi Iqueqä wäñui imäkätäqetani, yaqä ämetä, ae äpäkonmätä ikqe. Iiññqe, he iqueni, Naqä Iqueqä yoqeta, yeeqä aanjä naqänänjä vätmapu. Itanqa ämaqä iqu enqä-panjä iquauñi, yoqä naqä inä wipu.

3

Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquanä, jänänänjuaiqä

¹ Itanqa nyämaqäuä, nyi kukñuä huizi tiinjä etqä. “He Naqä Iquenyqä yeeqä iqanqpiya!” Nyi henyñqä pipa angu-anqu äqiyäqäsñqe, enyqä miqä iqäqe. Ii, niñqä enqä-ma, ktqä equmuätäunqe.

² Ämaqä huiwä häuä äktäupu, qui imäkkänqä itqänuwä iquauñi, wimasipu! Ämaqä iqua, hiveqä suqä, aanjä ququvqenänjä imäkätqänjuwä iquayi. ³ Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä naqä-qakui, häuä ktäunqä iqua ma, ne tiinjä imäkkä iquneyi. Ne huiwinqätä, wäñuä eeqäpnänjä imäkätunquä iunqätä, yätamakqä neyññqä quuvqä maeqiyqä inu. Goti Iqueqä Dñä Änguä Iqu inemäkkqanji, Goti Iqueä yoqenqä aquvä äqänätanä, Kraisi Jisasi Iqueä yoqe, haqä ämamäutunquä iquneyi.

⁴ Nätmätqä huiwinqätä, wäñuä änguinqätäñi, nyi eeqäpnänjä-tänjunji. Inji ämaqä nätmätqä iinjä iquaquinyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquauñi, nyi ämawqätäunä. ⁵ Ii tiinjä. Ñqä nipai änmikqänqanji, hiunji 8 ae äpäwqanqa, qu nyaqä huiwi häuä äñgtäukuwi. Nyi ämaqä Israitqä iutanjä, Benjämenä iquesanjä ekuwiuqä hueqä-himqä iutanjä iqunji. Ñqä nipeu, apique, nyitäñi, nämbqune Israitqä iquauqä kukñuitä, suqetä, a äqätänju. Nyi kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkkqeu qänaknänji, Parisitanä iqua* iqä-ma iinjä itñqä iqunji. ⁶ Nyi Goti Hanjuwä Ique aquvänä iwimäkmqä indqänätmä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätanquwä iquauñi, qui imäkmñqe. Inji ämaqe, qu kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkkqä iuta änyiwäsäuquwi, qu nyi kukñuä-suqä iunji, hñque mävasquä-qunä mänqumuapnä. Ämaqä iqua, nyi enqä-panjä-qua ma, nyi ämawqätäunä.

⁷ Nyi kiñganänji, “Suqä huiwinqänänji iqua yätamakqä nyipñqäuä” indqänminqä-qe, täñgani nyi qänaknänji Kraisi Ique ävätmä, nätmätqä iinj, qua täutanjä hiññinqä etanji äqunätqänjä. ⁸ Iiñqänä ma, Kraisi Jisasi ñqä Naqä Iquenyqä näqñqe, ii

* 3:5 Parisi iquauñqe, ämaqe tii ätmñuwi. “Qu kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkkqeu, qänaknä änguänänjä iqä-quaeqä.”

nätmatqä aañä naqä-qakuä etañgi äqunätmä, nätmatqä eeqäpnänjä qua täutanji, quvqänänjä etañgi äqunätqänjä. Nyi Ique qänaki wivändmqä diñqe, nätmatqä eeqänäñi tuwä äwiyqe. Nyi iinjä imäkqe, Iqueqä-qunä eämä, Ique guä enqä-ma kiuänqänätätmqä imäkqe. ⁹ Nyi ämaqä jänänänji, wäunüä itmä, suqä Mosisi iqu äqäkqä iu qänaknä itmä, iuta maeqä imä. Nyi ämaqä iinjä-qunñi, ñqä Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iuta emä. Inji Goti Hanjuwä Iqu, ne Iquenyqä quuvqä e heqiyätanqquä iutanji, nenyqe, “ämaqä jänänänjuaiqä” ätänä. ¹⁰ Nyi Kraisi Iquenyqä näqñqe, tiinjä himqe. Iqu äpäkonätä, Iqueqä yänänäqñqeta añgi ävaukqe, Iqu yänänäqñqä iitä, yänänäqñqä inyimäkätñqätä, ga Iqu täñä-hunqä ämakqe, qäquye anä menqätä, itanğa Iqu äpäkonqgqä-pa päkonmññqätä, iinjqe näqñqä mamqe. ¹¹ Inji, nyi-pqe äpäkonätmä añgi inä vamniqñqänä.

“Nyi hiñqä du timäumqä diñqe, yänjä äqänğa äwätqänjä”

¹² “Nyi iinjä ae imäkätmä, Goti Iqueqä hiñqä iunji, ae ätimäukqä-qunä,” matqä iqä, oee. Nyi iu qäyu timäumqñqe, Kraisi Jisasi Iqu indmetä, a yänänäqñqä äñgiqätätqäuä. Iutanji, nyi iinjä timäumqe, yänjä äqänğa äwätqänjä. ¹³ Nqä nyämaqäuä, nyi iunji matimäuqä iqäqä etanqçenqä näqñqä emä-qe, tiinjänä iqämä. Nyi nätmatqä hiñuiqändqänqe, knui anqumä mämewqä itmä, hiñuiqänjä näñji äwiñqä iunqä, yänjä äqänğa umqe. ¹⁴ Ämaqe qañä tnänjä äwätqänjuwä-ma, nyi hiñqä du ätimäutmä, nätmatqä Goti Iquesa mamqä diñqe, yänjä äqänğa äwätqänjä. Goti Hanjuwä Iqu, nyi häñä-pmeqä qäukuä yänji mamqä diñqe, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunüä iuta, tääqä ändätmakqe.

¹⁵ Ne neqä qeqä-quuvqä imñi, naqä ae imänätunqquä iqune, ne eeqäpnä nätmatqä iunqe, knüä indqänqe asänä meqänqe. Hesañä hñqua, iinjqe qämä-qämä iquwi, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Qäyunäñi tiinjä’ ätuätä, ämotquenä. ¹⁶ Itañgi täñganji, ne hñqunä-hñqunä näqñqä ämetanä, naqä äsqisa ti imänqququä etanqutqe, näqñqä ii mäwquatämäuqä, qänaknä iqä uwquatuñqe.

¹⁷ Nyämaqäuä, nätmatqä nyi imäkätñqä iunji, asänä imäkqanqpu. Itanğa ämaqä, suqä ne imäkätunqquä-ma asänä imäkätqänjuwä iquauñi, hiñuä äqunäpu, iquautañi näqñqä ämepu, he-pqä inä imäkqanqpu. ¹⁸ Hiñuiqänä etmiñqä-ma, täñganji, huäqä nunqanqñi knüä äqiyätmä iinä etätqänjä. Ämaqä kuapänänji, Kraisi Iqueqä zä-huätati hunqenqä mäwiñqä itä, mäñdi äkittqiyäpu äpmeñä. ¹⁹ Ämaqä iinjä, qu quwqä huiwiqeqä äwiñqä dunä imäkäpu, knui nätmatqä qua täutanjä iunqä indqänäpu, suqä quvqä imäkpnqänqanji, womba miqä, yoqä haqä ämatnämäunäpiyitanji, tä du qui imäkmbñqä upnuwi. ²⁰ “Nyi imäkätñqä iunji, asänä imäkqanqpiyä” etqäqe, ne qutäñi, asänänjä ma, neqä quae, qäukuä haqä yätu etanqiyi. Inji Naqä Jisasi Kraisi, ne häñä inemäkäqumuatqä qäukuä yänjisa quvepäniqä Iquenyqe, hiñuä äqänänä äpmeñu. ²¹ Iqu neqä huiwä quvqä tä änyänqque, anakunmäkätä, Iqueqä huiwä äñguänänjä, qua buta ävautä, ämakqä enqä-pañä iinjä inemäkäniqe. Iqu nätmatqä eeqäpnänji, Iqueqä ämiqä yäpä iqi hiäniqä diñqä yänänäqñqä-tänjä eä, itanğa yänänäqñqä asä iutanji, iinjä inemäkäniqe.

4

Suqä äñguä iquanä imäkqanqpu

¹ Iinjñqe, ñqä nyämaqä, nyi henyqä aañä kuapänä änyinätä, hiñuä maeqänmqä änyinätñqäuä, nyi kukñuä tiinjä etqä. “He Naqä Iquenji mäwquatämäuqä, Iqutä ämuänmbu, yänänäqñqä tqäutangpiyä.” Nyi aquvänä inyimäkqetä, wäunüä dnjä huqä itñqe äñguä meqetänji, ii heyi.

² Yuliyaktä, Sindikektänji, nyi mañä tiinjä äqesqä. “Qe qävangui, Naqä Iqueqä iuanqñi eänjiyi, äkasuwä matñqä, quami qeiqinyä pmanyqä.” ³ Wäunüä nyitä anä

imäkätqänueä iquki, si apäkä iuaquini, quami iinjä pmaynqä yätamakqä wisnqä änyingi. Nyi kuknuä änguä we-hunqä-täni, awä tätqätanganj, iuaqutä, Kelemenä iqutä, itanga nqä ämaqä nyitä wäunuä anä iqä iquatä yätamakqä änyiminuwi. Bukä, ämaqä yoqä hänä hea ique-ique pmeqä meqänqä äqänä äwinqä yänini, quvaqä-pqe inä äqänä äwi.

⁴ He Naqä Iqueqä eänuwi, hea ique-ique yeeqänä iqangpu! Nyi angumä etqä, “Yeeqänä iqangpiyä!” ⁵ Ämaqä eeqänänä iuqä hinuä iqini, ämaqä hanuenä epu, iunqä qeiqi iwitqueqä-quenä hiätangpu. Naqä angä quvepätngä Iqu qäqiqiyi. ⁶ He nätmatqä hmbinyqä äwäwa miqä pambu. Nätmatqä äki-äkitanj he emetqätangqä iunqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäpu, ‘änguiqä’ ätuäpu, hiqä enqenqä awä ätuäpu, yatnqä vqäpnqe. ⁷ Iinjä imäkquwi, Goti Hanjuwä Iqu, heqä äwqe hanuä imbnqä emäkänä. Äwqä hanuä Goti Iqu ävätngqe, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuänätanguwinqe, hiqä qeqä-quuvqetä, hiqä knuä indqänqetä, änguä nyätpnqä emäkänä. Ne ämaqä-qune, äwqä hanuä iquenqe, näqnqä änguanäni, anä mämeqä yanä. Ii aanä änguanäniqä.

⁸ Nqä nyämaqäüä, kuknuä yäpaki, tiinjä etqä. Hiqä knuä indqänqä imni, knui suqä änguanänä Goti Iqu äwinyänqä iquaujqä indqänqpnqe. Suqä iinjä iqua, naqä-qakui, jänänäni, ikikinyäni, itanga yoqä naqä-tänä eäpu, suqä huiziquaunj ämawqätäunqä, iquayi. ⁹ Wäunuä nyi imäkätqätangä he hinuä ängänäpu, kuknuä nyi awä etätqätangä qätä änyiyäpu, näqnqä nyita ae ämetqänuwi, he-pqe yamwiqä inä imäkqäpnqe. He iinjä imäkätqänuwi, Goti äwqä hanuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, hesä anä pmetänä.

“Nyi eeqä-tänä, ä maeqä-tänä äpmenqä, iinjä qundqändqä miqunji”

¹⁰ Tänganji he nyinqä knuä heyqangi, yätamakqä angumä nyiyqanguwinqe, nyi Naqä Iqueni yeeqä aanä naqänänä ävqä. Awä iqäni, he nyi yätamakqä ae änyipqä etangqä-qe, hänaqä hma etangqä iuta häpäqutäqutä ikuwi. ¹¹ Nyi nätmatqänqä ii etqe, aanqunä eämä maetqä iqä. Ii tiini. Nyi eäqä-tänä, ä maeqä-tänä äpmenqe, iinjä qundqändqä miqunji. ¹² Äwa iqängatä, kuapänä-tängangatä, nyi änguä pmamqä dijqe, näqnqä enä. Nyi äwqä mbäsätangi äpmenqä ä, dä äpmenqä, nyi ‘squäüä-qe’ matqä imä, äwqä-qeiqinyä änymä pmetmä. Nyi kuapä-tänä äpmenqä ä, äwa itmä äpmenqä, nyi asä iinjä pmetmä. ¹³ Nyi yänänäqnqä inyimäkätngä Iqueqä yänänäqnqetani, nätmatqä eeqänäni imäkmä. ¹⁴ “Nyi äwäwa miqä iqänä” qäyä etqangqä-qe, hanä-iqä nyimeqangqe, ne anä metunquä iunqe, he yätamakqä ätnämäuquwi, ii änguanäni.

Poli iqu, iquauqä yätamakqä vqenqä, “änguiqä” ätukqenqä

¹⁵ Ämaqä Pilipai pmeqä iquenä, he näqnqä tiini ae äyä enä. Nyi wäunuä kuknuä änguä we-hunqä-täni, heyaqä awä iqi änyä qe ipäqiyätmä, qua naqä Masendoniyä iu ävämetmängganj, ämaqä quuvqä heqiyqä huizi, suqä ävqä iqueni, qu mimäkqä iqangä, ne yätamakqä inguatunquä dijqe, henyä änyikuwi. ¹⁶ Nyi anä-himqä Tesälonaika iu yqänä äpmamä, nätmatqänqä äwa iqämanätqätanganj, he yätamakqä hnganä-hnganä änyiminuwi. ¹⁷ Nyi ii etqe, he nyi nätmatqä hui angumä dappnqä matqä iqä. “Heqä suqä ävqä iqueni, mäwquatämäuqä äpakänä imäkätqänuwi, Goti Hanjuwä Iqu, änguä emäkquänqiyä” etqä. ¹⁸ Nyi qäyunä ae ämetmä, nätmatqä kuapä-tänä eäqä. He äväwqatquwi, nyi Eaplotitusi iquesa ae ämeqäqe. Inj tänganji nyi nätmatqä aanä kuapänänä-tänunji. Hiqä yanä iqe, Goti Iquenyqä hiqäva sisnyanä-weqä änguä äqiyätqänuwä-panä iinj. Hiqäva iunqe, Iqu kuapänä äwinyätä, henyqä aquvänä iqi. ¹⁹ Nqä Goti Iqu, nätmatqä änguanänä kuapänänä ämenqe, eeqäpnänä he äwa itqänuwä iunji, Kraisi Jisasi Iquesanji, äwa miqänqä qäyunänä etapänä. ²⁰ Goti Hanjuwä Iqu, neqä Goti Iqu eä,

Apiqu enqe, Iqueqä yoqe hea ique-iqenji, haqeqä witätñqänänji. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

“Henyqä hui mimäuqä iqunä” ätkuwiñqä

²¹ He Kraisi Jisasi Iqueqä qokä-apäkä eeqänänjä iquaunji, “Henyqä hui mimäuqä iqunä” tqüäpñqe. Ämaqä quuvqä heqiyqä nyitä anä äpmeñquä iqua-pqe, “Henyqä hui mimäuqä iqunä” etqä. ²² Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä täqi äpmeñuwä iqua, Romätanjä ämiqä naqä Sisa iqueqä wäunjuä-wiyqä iquautanjä hñquatä, huiziquatäñi, “Henyqä hui mimäuqä iqunä” inä etqä. ²³ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hñgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu Kolosi pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamäkqä kukñuä hiñuiqänñä iquvi

Anä-himqä Kolosi, ii qua Eesiya iu, anä-himqä Epäsäsi iunji, kinämä hmanji. Poli iqu, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä qänätanquwä iquau, mävaucumuatqä ikqe. Näqñqä-tänñä iqua kñuä tiññä indqänätqänñä. Poli iqu Epäsäsi iu äpmeqänñanji (Wäunjuñqä 19:1-41 hiñuä qundñqä), iqu ämaqä hñqua, anä-himqä im-imä, Goti Iqueqä wäunju, imäkññqä ändowatkqe. Inji qutanñä hñqua, Kolosi iunñqä äumiñuwi.

Poli iqu, ämaqä hñqua, Kolosi pmeqä iquauqä quuvqä heqiyqeu qui iwimäkätqätanquwiñqä, qätä äwiyäqe, quwqä quuvqä heqiyqä, yänänäqñqä iwimäkätñqä, tuwanuä tä äqiyätä äväwqatkqe. “Kraisii Iqu eeqänänñä iunñqä nyuänñä-qu etanñi, ne anñumä inetmeniñe, Iqunänñqä” ätätä äqäkqe. “Hänaqä huiziqua, Kraisii Ique wimetunquä yätamäkqä mäneyqä ipu, kinä nämä inetma upnä. Ga Kraisii Iquesanji, Goti Iqu nätmätqä eeqänänñi imäkkqe. Itanña Kraisii Iqueqä wäunjuä iutanji, Goti Iqu nätmätqä eeqänänñi, anñumä itmeniñenqä äwinyätqä. Kraisii Iqu näyaqä yäpä-ññisa pmetanñqetanji, ne qokä-apäkä änyä-hänñi äpmetanä, Iqueqä suqä eeqänänñä iu qänaknä iqä-qune hiatunñqueqä” ätätä äqäkqe.

Poli iqu tuwanuä tä äqiyätä, ämaqä hñquaqui vqanña, iquauqu tuwanjui Kolosi pmeqä iquauñqä äma äukiyi. Ämaqä kinñanänñä iqu, Tikikusi iquvi. Huiziqu, Onesimusi iquvi. Ämaqä iquenyqe, Poli iqu kukñuä kuapänä äqiyitä, Pilimänä iquenyqä äväwqatkqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenñqä kukñuä ätkqenñä

¹⁻² Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinñqä iuta, Kraisii Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iquñji. Nyitä, Timoti neyämaqä iquytä, ye tuwanuä tä, yeqä yeyämaqä anä-himqä Kolosi iu äpmeñuä iquenyñqä äväwqatque. He Goti Iqueqä ämaqä epu, Iquenyqä quuvqä hämänänä äwiyätqänjuwä iquenyñqä. Goti Hanjuwä neqä Apiqu, qeqä imänñqeta anñguä etapätä, heqä äwqe hanjuä imbu pmetpñqä emäkquä.

Poli iqu, iqua quuvqä eqäkuwiñqä, “änñuiqä” ätukqe

³ Ye qäquye henyqä kñuä indqänäta, tääqä ätätayänñanji, Goti neqä Naqä Jisasi Kraisii Iqueqä Kaniquenji, “Äññuä iwimäkinyä” ätuätqänñe. ⁴⁻⁵ Ii tiññä etanñiyi. He kukñuä naqä-qakuä we-hunñqä-tänñä iquesa, nätmätqä anñguä hiññi meqä qäukuä yänñi äwinñqenqä qätä äwikuwiñqä, kñuä iqä yänänäqñqä ämepu, Kraisii Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, itanña Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqänänñä iunñqä kiññä enyänñenqeqe, ye qätä äwikueetanji, “Äññuä iwimäkinyä-qe,” iuta ätuätqänñe. ⁶ Zä-piikä naqä etä, häukuä äwiqä-panji, kukñuä anñguä we-hunñqä-tänñä iqu, qua manñä eqiyänñqä-pa, im-imä äwätä, ämaqe suqä anñguä imäkqäpñqä iwimäkätqäuä. He kukñuä iqu änyä qe ämepu, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänñqeta hiññi vqenqeqe, näqñqä anññänänñä ämakuwitanji, täññanñqeqe, kukñuä iqu heyaqä awä iqi, wäunjuä yqänä imäkätqäuä. ⁷ Goti Iqueä nätmätqä anññänänñä iññe, he Eaplasii iquesa näqñqä ae ämakuwi. Iqu wäunju, ne imäkätunquä iutanji inä imäkqä-qu etanñi, iquenyqe, kiññä änenyätqäuä. Iqu yeyaqä anñi ämetä, heyaqä awä iquñji, Kraisii Iqueä wäunjuñqeqe, enyqä miqä itä, anññänänñä imäkätqäuä. ⁸ Tiññä-pqä inänñi. Dñä

Änguä Iqu emäkqanji, he suqä ämaqeunqä hiqä qeqä-quuvqä yäpä imda enğuätñqä ämakuwä iquenyqe, Eaplası iqu qäqu, awä äyatqke.

Poli iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätkqenqä

⁹ Itanji ye heyaqä suqä iunqä, näqnqä änyä qe etayänğanı, ye Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tii ätqa äpätqänue. “Si yätamakqä vqanğti, ga qu Saqä äkinqä iunqe, Dñä Änguä Iqu knuä indqänqä näqnqä huitañä-huitañä vqanğuti, näqnqä aanä kuapä-tänä epiyä.” ¹⁰ Ye tääqä iini, he Naqä Iqueqä ämaqä aanä naqä-qakuä iqua eänuwä-panä iinä eäpu, heyaqä suqä eeqäpnänä iutani, he Iqueni, yeeqä iwimäkpñqenqä ätätqänue. İi tiinji. Wäunüä änguänänä huitañä-huitañä isua, kuapänä imäkäpu, hiqä Goti Iquenyqä näqnqä kuapänä ämepiyä iuni, häukuä witñqä imäkpñqenqä. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqnqä naqänäni, he inä ämepu, hanä-iqä eeqänäni qäyä emeqanğuti, yänänäqnqä ätqäupu yeeqänä iqäpnqe. ¹² Heqä henıqu, nätmatqä änguänäni, Iqueqä ämaqe mapnuwänqä, we-hunqä iqi näwi äwinqe, he-pqe inä meqäpnñqenqä aanä qäyunänä emäkkqenqe, he Iqueni, “Änguä inemäkkñiqä” tquäpnqe. ¹³ Hiawiqä iu miqä iqueqä yänänäqnqä iu pmetaunğua, Goti Iqu anji inetmetä, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä aanä kuapänä äwinyätñqä Iqueqä ämiqä iu äpmuatänaike. ¹⁴ Wäunüä, Ymeqä Iqu imäkkqetani, Goti Hanjuwä Iqu, ne anji inetmetä, neyaqä suqä quvqä eeqänäni, huätä ämamäukqe.

Jisasi Kraisi Iqueqä suqenqätä, wäunuinğätänji

¹⁵ Ne Goti Iqueni hiñuä mäqunquä itunquä-qe, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqu, Goti enqä-panä-qu eä, Iquenyqä näqnqä änätapätqäuä. Iqu Goti Iqueqä Ymeqä Hitmqä eä, nätmatqä eeqänänä Goti Iqu imäkekqä iuqä Ämiqä Naqä Iquvi. ¹⁶ Ymeqä Iqueqä hipa iutani, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä eeqänäni imäkkqe. Nätmatqä qäukuä haqä yätu äwinğetä, qua täu äwinğetä imäkätä, nätmatqä ne hiñuä äqunätunquä itä, hiñuä mäqunquä itunquä itä imäkätä, itanğa yoqä naqä-tänä itä, yänänäqnqä-tänä itä, eeqänäni imäkkqä iuni, Ymeqä Iqueqä hipaitä imäkätä, Ymeqä Iquenyqänä imäkekqe. ¹⁷ Nätmatqä eeqänäni matimäuqänğa, Iqu äpmaminqe. Iqu nätmatqä eeqänäni, änguänä ämitä, qäyunä witñqä iwimäkätqäuä. ¹⁸ Nyuänä iqu huiwi ämitñqä-panä iini, Kraisi Iqu, ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyätanğuwä iquau Miqä-qu eä. Quuvqä heqiyqä iqua, Iqueqä huiwä enqä-panä-quai. Itanğa hänä-pmeqe qu Iquesa ämepu äpmenä. İni, äpäkonäpu anğumä vauqeunı, Iqu ganä ävaukqä-qae, Iqueqä-kiuäni nätmatqä eeqänänä iuqä Ämiqä-qu äpme. ¹⁹ İini, tiinñqä ätimäukqe. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä suqetä, Iqueqä hänä-pmeqetä eeqäpnäni, Iqueqä Ymeqä Iqutä qäpu maeqä, äpakä witätñqä äwinğqe. ²⁰ Itanğa Kraisi Iqu zä-huätati äunätä, Iqueqä häneqä iokqetani, Goti Iqu mäki qäpu imäkätä, nätmatqä qua iunitä, qäukuä haqä yäninitä, eeqäpnäni, Iqueqä-kiuä-tänä qäqiqi inä maitñqä-pqenqä äwinğqe.

²¹⁻²² He-pqe, heqä suqä quvqä dutani, Goti Hanjuwä Iqu-tänä qäqiqi mäpmeqä, Iquenyqä himä-wiunqä imäkpñqanğuwä-qe, Kraisi Iqu huiwi ävätä äpäkongqetani, Iqu-tänä qäqiqi pmetpñqänä ae etmakqe. İtani, he tanğanı, Goti Iqutä äwqä naqä-hñqunä imbu, Iqueä hiñuä iqini suqä quvqä hui mimäkpñqä, qanyä jänänänä pmeqänqä emäkkqe. ²³ He kukñuä änguä we-hunqä-täni, qätä äwiyäpu, nätmatqä timäuninñqenqä näqnqä ae ämakuwinqä, knui äpakänä indqänäpu, quuvqä äpakä eqiyäpu, yänänäqnqä tqäupqe, he Iqueqä hiñuä iqini, änguä epnuwi. Kukñuä he qätä ae äwikuwä iqu, ämaqä qua täu äpmeñuwi, qu qätä inä äwikuwi. Kukñuä ique awä tqämqenqe, nyi wäunüä iqu ämakqe.

Poli iqu, quuvqä heqiyqä iquau, yätamakqä äwikqenqä

²⁴ Täנגgani nyi he yätamakqä hemqä, hanä-iqä ämetnqenqä aquvänä iqä. Hanä-iqä Kraisi Iqu, ämaqä quuvqä heqiyqä Iqueqä huiwä änyänuwä iu, yätamakqä vätnqä ämakqä-pani, nyi nqä-näuä, nqä huiwä täunji, inä ämetqänä. ²⁵ Nyi ämaqä iinjä iuqä wäunüä-wiyqä-qunä eämä, Goti Iqueqä kuknüä eeqäpnäni, quvaqä hinüä iqisa awä tqumqenqe, Goti Hanjuwä Iqu, kiqä-kiuä yätamakqä heyätnqä ätenjikqe. ²⁶⁻²⁷ Kuknüä nyi awä ätätnqä tqü, ämaqä kiŋganä äpmaminuwä iutanä hueqä-himqä äpmaka äpätqänuwä iunqä zä witanŋi, qu maqñqä eminuwä. Inäqe täנגgani, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä, Iqu Iqueqänqänä ätekqä iuqä hinüä iqini, ätnänäqi timäutnqä imäkqanŋi, qu näqnqä ämetqänä. Kuknüä iqu, aanä änguänänä eä, ne Israitqä iqunenyä qäyä etanŋi, huizi iquauñä-pqe, yätamakqä inä ävätqäuä. Kuknüä zä äwäminqä iqu, ii Kraisi, heyaqä yäpä imä äpmenqä Iquvi. Iquesanji, he nätmatqä änguänänä qeqätqä, henyqä qäukuä yäni näwinyä äwinqä mapñqe, hinüä äqämbu pmetpñqe. ²⁸ Kraisi Iquenyqe, ne ämaqä eeqänänä iunji, awä ätuätunqä. Ii imäkätunqä, ne neqä kñuä indqänqä änguänänä itä, näqnqetäni, qu ämotquetanä, kuknüä yänänäqnqä ätuätunqä. Tiinñqä nengañgiyi. Qu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqetä, Ique qänaki wivändqetäni, naqä-qakuä heqanŋpi, ne Goti Iqueqä hinüä iqi ätuma uwquatuñqe. ²⁹ Iinjä timäuquätñqä diñqe, nyi yänänäqnqä Kraisi Iqu inyimäkqetani, nyi enyqä miqä itmä, wäunüä tnänä itñqe.

2

¹ Nyi iinjä itñqenqä etqäqe, he nyinyqä näqnqä tiinjä mapñqä änyinŋi. “Poli iqu nenyqätä, ä ämaqä anä-himqä Latisiya iu äpmenuwä iquauñqätä, itanŋa ämaqä huizi, ique hinüä mäqunquä itqänuwä iquauñqätä, ne yätamakqä neyätñqenqe enyqä miqä itä, wäunüä tnänä äyä itqänä.” ² Nyi iinjä imäkätñqe, ii he Goti Iqueqä qokä-apäki, eeqäpnä yänänäqnqä emäkqanŋmdi, hiqä-hiuänqä kiinjä enyätä, äwqä naqä-hñqunä imbu pmetpñqenqä, imäkätñqe. Itanŋa ämaqä iinjä iquenä, he Goti Iqueqä kuknüä zä äwinqä iquenyqä, näqnqä yasämä ämepu, äwqä hanüä inqä pmetpñqä, imäkätñqe. Kuknüä zä äwinqä iqu, ii Kraisi Iquvi. ³ Näqnqetä, suqä kñuä änguä iwäsäuqetä, eeqänänä, qa enqä-pa Iqueni manŋuä ämnä zä witanŋi, Iqunä vquänä.

⁴ Nyi kuknüä tä etqäqe, ii tiinñqä. Ämaqä hñqu, kuknüä quanŋä iunji, naqä-qakuänä imäkätä etätä, hänaqä hui-mända etma uwqä diñqä, awä etqä. ⁵ Nyi hesä anä mäpmeqä imä-qe, nyi henyqe kñui hui mimäuqä, yqänä nyätanŋi äpmenqe, ii tiinji. Nyi hesä anä äpmenä. Itanŋa he wäunüä qäyunä imäkäpu, Kraisi Iquenyqä quuvqä yänänäqnqä eqiyätanŋuwä diñqe, nyi äwqä yeeqä änyinŋi.

Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä hanä anä pmepñqä, emäkkqenqä

⁶ Inji he Kraisi Jisasi Iqueni, hiqä Naqä enqä-panä ae itmakuwä enqe, Iqutä ämuänmbu, tii äpmaka uwqäpnqe. ⁷ Zä-hukä yänänäqnqä äunqä-ma iinjä äpu, anji zä quea iuta yänänäqnqä ämätnänqä-pa yänänäqnqä iinjä ätqäupu, kuknüä awä tqanŋä näqnqä ämetqänuwä iunji, quuvqä yänänäqnqä eqiyäpu, itanŋa eqä-häki manŋuä änyätä, äqutumäwa äpäwiqä-panä iinji, Goti Ique, “änŋuiqä” kuapanä tquäpnqe.

⁸ Suqä quvqä tiinjä timäuqä diñqä wimasipu! Ämaqä hñqua näqnqä eäpnä, iquauqä kukñui quati maeqä etanŋi, quanŋä tqanŋuwä iquauñi, qätä äwiyäpu qänaki äwivändquwi, guä enqä-pa pmetpnuwi. Ämaqä iinjä iqua, iquauqä kñuä imñi, Kraisi Iquesa mämeqä ipu, suqä kaqä-kawäka iminuwä iutä, nätmatqä qua täutanä iunqätä, näqnqe inä ämapu awä ätätqänä. ⁹ He näqnqä äyuwä. Kraisi Iqu huiwi ne änyänqu-panä änyäqäqe, Goti Iqueqä suqetä, Iqueqä hanä-pmeqetäni, eeqäpnä Iqutäni, eqä-häki manŋuä änyänqä-pa, Iqueni manŋuä iinjä änyä. ¹⁰ Iqu iinjä eä, nätmatqä huitanä-huitanä eeqänänä yänänäqnqä-tänä iquau Miqä-qe.

Inji he Iqutä ämuänmbiyitani, he-pqe manguä iinjä enyätanğuti, nätmatqä naqä-qakuä hñquenyqä äwa miqä ipñqe. ¹¹ He Iqutä ämuänğanğanguwitanı, tiinjä-pqe inä emäkkqe. Suqä yäüä iqu, hiqä äwqä imñi, äpakä mäwiqä yätñqänä, huätä ätäwikqe. Iqu iinjä emäkätä, suqä qokä iquauqä huiwä häuä ktänqä enqä-pani, naqä-qakuä emäkkqe. Israitqä iquauqä suqä qokä iquauqä huiwä häuä ktäuqe, ktqenä etanği, Kraisi Iqu häue, neyaqä äwqä yäpä imñi, ktäunä. ¹² He asñä änyä ti ämepu, Kraisi Iqutä anä equmäkñganğanguwänğani, Goti Hanjuwä Iqu henı, Iqutä qua anä eptekqe. Itanğa Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yänänäqñqeta, Kraisi Ique anği ävauqumuatkqenqä, he quuvqä eqiyäpu, asñä ämeqanğuwänğa, he Kraisi Iqutä, qua buta anği anä evauqumuatkqe. ¹³ Suqä yäüä iqu, heyaqä äwqä yäpä imñi, huätä matuwänqä etanğqä iutani, he suqä quvqä huitanä-huitanä imäkäpu, pizqä enqä-panä witanğuwänğani, Goti Hanjuwä Iqu, neyaqä suqä quvqä eeqäpnäni, huätä ämamäukqetani, Kraisi Iqutä hänä anä pmepñqä emäkkqe. ¹⁴ Pipa, neqä suqä quvqenqä äqänänqä, ne kukñuä mänetätñqä iqu, qäpu hiätñqänä, huätä ämamäutä, Kraisi Iqueqä zä-huätatä iu ae äuekqe. ¹⁵ Iqu dnä iquauqä yänänäqñqetä, huizi iquauqä yänänäqñqetani, hma imäkkqe. Zä-huätatä iunı, ämaqä eeqänäni, Iqu yänänäqñqä eeqänäni, ae ämäwqätäukqä qumbñqä diñqä, ämotquakqe.

He qua täutanjä knjitä, suqetä, qänaknä miqä pambu!

¹⁶ Iinjñqe, suqä buayätä eqätä nqenqätä, hiunji naqänğa Goti Iqueä yoqenqä aquvä qänäqäsçenqätä, qanua manä pmeqanğa aquvä qänäqäsçenqätä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä timäuqanğanğatäni, ämaqä hñqu, “He kukñuä-suqä duñi, qäyunä miqä iqäüä. Iinjä-iinjä imäkqanğpiyä” etqäqe, hinuinä äqunäpu, qänaknä miqä pa iqäpnä. ¹⁷ Suqä iinjä iqua, ii nätmatqä qänaknda timäuniqä diñqä ktqä enqä-paniyi. Inäqe nätmatqä aanä naqä-qakuänäni, Kraisi Iquesa meqä eä. ¹⁸ Ämaqä, “He mändi äkittqänäpu, ynaunqä iquauqä yoqe haqeqä mamäuqäpnqä” etquwä iquauñi, hinuinä äqunäpu, qänaknä miqä pa iqäpnä. Ii he Goti Iquesani, nätmatqä anğuanäni mämeqä ipnuwänqä emäkpnä. Ämaqä ii ätätqänuwä iqua, qu wätqä enqä-pa äqunäpiyinqä, kukñuä kuapanä ätäpu, knui suqä qua täuninqänä indqämbu, “Ne näqñqä-tänuneyqä” knuä indqänäpu imäkätqänä. ¹⁹ Itanğa qu Kraisi neyaqä Nyuänjä Iqutäni, naqä-hñqunä mamuänğanğä itqänä. Nyuänjä Iqu, ne quuvqä eqiyäunquä Ique. Nyuänjä iqu, huiwiu ämitñqä-pa, Kraisi neqä Nyuänjä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä duta, ne naqä-hñqunä hiätatunquä hatñä änaquqotäüä, itanğa naqä imänatunquä ämäneyätä, yänänäqñqä inemäkätñqä Iquvi.

²⁰ He Kraisi Iqutä anä äpäkonäpu, qua täutanjä knjitä, suqetä, mändi ae äkittqäkuwi. Iinjä etanği, he ämaqä qua täutanjä iqua enqä-panuenä maeqä epiyi, suqä tiinjä iquauñi, qänaknä miqä pambu! ²¹ “He nätmatqä iunı, a mämiqä pambu! Nätmatqä näñiñi, manqä pambu! Nätmatqä täqini, mitmaqñqä pambu!” ²² Suqä iqua ätquwi, nätmatqä iinjä iqua äpakä mäwiqä, qui maqänä imäkmbnä. Suqä iqua, ämaqä iquauqä knuä indqänqä iutanä imäkäpu, “Iu qänaknä ipiyä” tñnä. ²³ Ämaqä suqä iinjä imäkätqänuwä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä yäpä iqi ipu, quwqä-quwä äkittqänäpu, quwqä huiwä iunı, hanä-iqä ämetqänuwinqä motquapñqä, i imäkätqänuwı. Iinjñqe, ämaqä hñqua knuä tiinjä indqänätqänuwı, “Suqä iinjä iqua, aanä jänänäñiqä.” Inäqe ne suqä iinjä iqua qänaknä iqä-säpi, suqä yäüä neqä äwqä yäpä imä äwiñqä iunı, huätä mämamäuqä, yqänä witäniyi.

3

Kraisi Iqu, hiqä hänä-pmeqä naqä-qakuä iutanä Qakuä-quvi

¹ Inäqe, Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Ique anğumä ävauqumuatätäqänğani, he änyä-hänä ae äyä emäkkqe. Iinjñqe, he knui, nätmatqä äki, Iqu ämitä qäukuä yänı

äpmeñqä iunqänä, witätñqä äyuwä. Iqu yänñi, Kaniqueqä hipa ämuangisa äpme.
² He knui, nätmatqä qua täutanä äki-äkiñqä maiyqä pa iquä. Qäukuä haqä yätutanñqänä eyquätñqänänñi. ³ He Kraisi Iqutä anä äpäkonjuwä-qae, heqä hänä-pmeqe, Kraisi Iqutä zä witanji, ga he Goti Iqutä ämuänñä. ⁴ Kraisi Iqu, hiqä hänä-pmeqä naqä-qakuä iutanä Qakuä-quvi. Iqu anji äquvepätä, yoqä naqä motqueqetä, ätnänäqi timäuqanjan, he-pqe asänä iinjä timäupnuwi.

Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu änyä-hänä ae iwimäkqä iquauqä suqenqä

⁵ Iinjñe, heqä qeqä-quuvqä imñi, nätmatqä qua täutanä iunqä indqänänjuwi, anjumä aquvä mämaqiyqänqä huätä hämänänä vquatämäupu. Nyi ii etqe, suqä quvqä tiinjä iquauñqä etqä. Suqä huiwä yanä-inqä Goti Iqu änatapkqe, tuwä äväpu, huitañä-huitañä imäkäkiqenqätä, suqä kiyä mätqä eeqänänä imäkqenqätä, suqä quvqä iqu, huiwä iqueqä äwinqä du imäkqenqätä, suqä hinuä aowä qñqä iqenqätä, etqä. Suqä hinuä aowä qñqe, ii goti quanjä iu qonjä woktäuqä enqä-panä asänänñi. ⁶ Ämaqä, suqä iquau äpakänä imäkqä äumitpqä iquauñi, Goti Iqu äkasuwä ätuätä, kimanji, hanä-iqä vänqiyä. ⁷ Kinjanänñi, suqä quvqä iqua imäkätqänjuwä iquauñi, he-pqe inä äyä imäkminjuwi. ⁸ Inäqe tänganji, he suqä tiinjä tqua-pqe, gquä yäua enqä-pa, hämänänä bi äquvätämäupu, anji mimipñqänqä änyinji. Suqä himä qui maqänä mimäkqänqä, manjä yänänäqñqä ätäpu mäkänqä miqänqä, ämaqä hñque mändi kittqiyqñqä, manjutani kuknuä quvqä tqänqä. ⁹⁻¹⁰ Heqä quuvqä anä eqiyätqänjuwä iquauñi, kuknuä quanji mätquä pambu. I tiinjä etanji etqä. He gquä yäue bi äquvätämäupu, änyä-hänä ämipñjuwä-pani, qua täutanä suqä quvqä eeqänänñi, hämänänä ävquatämäupu, änyä-hänä ae äyä ekuwi. Iinjä eqanjuwitanji, Goti Hanjuwä Iqu henji, Iqueqä-kiuä enqä-pa emäkätä, hea ique-iquenji, näqñqä kuapanä etapätqäuä. ¹¹ Ne ämaqä iinjä ae eanä, asänänä äyä äpmeñu. Iinjä etanji, ne knuä tiinjä, mindqänqä pa yatunque. “Ämaqä Grikä iquatä, Israitqä iquatänñi, huitañä-huitañiqä. Ämaqä qokä iquauqä huiwä häua ktänqä iquatä, häua maktänqä iquatänñi, huitañä-huitañiqä. Kuknuä huitañä-huitañä tqä iqua, huitañä-huitañiqä. Ämaqä qäuqä imdanä iquatä, anä ängüä iqisanä iquatänñi, huitañä-huitañiqä. Wäunjuä-wiyqä hinñinqä iquatä, ämaqä wäunjuä quwqenä ämipu pmeqä iquatänñi, huitañä-huitañiqä.” Ne kui-kui e etanqä-qe, Kraisi Iqu eequneqä yäpä tängisa äpmeñqe, ne knui Iquenyqänä indqänjuatunque.

Suqä ämaqeuñqä winqe, suqä huiziunji ämawqätäunä

¹² Goti Hanjuwä Iqu, he Iqueqänä pmetpñqä atäunjuä ae etetä, henyqä aanä kuapanä äwinjätqäuä. Iinjñe, he änyä hänä iinjä ae imänjuwitanji, tiinjä imäkqäpñqe. Suqä ämaqeuñqä huäqä euñqä iqutä, ängüä iwimäkqä iqutä, mändi äkittqänäpu qeiqi pmeqä iqutä, hanä-iqä ämepu äwqä hanuä inqä pmeqä iqutä, iquau imäkqäpñqe. ¹³ Hesänä hñqu, “Nyi ämaqä äti iguesa äwqä hanä-iqä ämenänä” ätqäqe, qäyä etanquti, kätä-känqä iinjä iqueä suqä quvqenqä hui imäutä, äwqä hanuä imäkñätñqe. Naqä Iqu-pqe heyaqä suqä quvqenqä hui imäutä, äwqä hanuä ae äyä imäkñgqe. Itanqa he-pqe, suqä asä iinjä imäkqäpñqänänñi. ¹⁴ Suqä iinjä iqua e etanqä-qe, suqä ämaqeuñqä äwinqä iqu ämawqätäunä. Suqä äwinqä iqu, suqä ängüä huiziquatä guä äqänä, ämaqä quuvqä heqiyqä iquauñi naqä-hñqunä pmetpñqä iwimäkquänä. ¹⁵ Hinjuqänänñi Goti Iqu, he naqä-hñqunä epu, äwqä hanuä imbu pmetpñqänä ae äyä etekqe. Kraisi Iqueqä äwqä hanuä inqe, heyaqä qeqä-quuvqä imä qäyä pmetätñqänä, hinjuä qunqanqpu. Itanqa Goti Iquenji, nätmatqä eeqänänñinqe, “änqiuqä” tquäpñqe. ¹⁶ Kraisi Iqueä kuknui, hiqä qeqä-quuvqä imñi, meanqä manjuä emnätätñqe, tiinjä imäkqäpñqe. He näqñqä ängüänänñi, Kraisi Iqueqä kuknuä iuta ämepu, quuvqä heqiyqä iquau näqñqä mapñqänä yasämä ämotquepu, suqä ängüänänñinä imäkqäpñqä ämotquepu, apqä huitañä-huitañä

ätäpu, näqñqä-vqäpñqe. He apqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqetä, apqä Goti Iqueqä yoqä hageqä ämamäupu ätätqänuwitä, itanğa apqä huizi iquatä ätäpiyänğanı, hiqä äwqä imñi, Goti Hanjuwä Iquenyqä yeeqä ipu tqäpñqe. ¹⁷ He kukñuä ätäpiyä iu, wäunüä ipiyä iu, nätmatqä äki-äkitanä imäkñqe, Naqä Jisasi Iqueqä yoqä ämeñuwä iutanı, qäyunä imäkqanğpu. İñä imäkäpiyänğanı, Goti Hanjuwä Apiquenı, Jisasi Iquesa, “änğuiqä” ätuäpu, imäkqanğpu.

Poli iqu imbqauñi, äänä pmeqenqä näqñqä äwikqenqä

¹⁸ Apäkä iuenä, hiqä qokä iquauñi, yäpä iqi vqanğpu. Suqä iñi, Naqä Iqueqä hiñuä iqiñi, jänänäñiyi. ¹⁹ Qokä iquenä, he heqä apäkä iuañi, quvqä mitqueqä pa ipu, iuañqe kiñä enğuatñqänänji.

²⁰ Ymeqä isuenä, hiqä hinaqä-hinunua nätmatqä äki-äkitanı, “imäkpiyä” etquwi, hñgisa miqä, qänaknä ipu imäkqäpñqe. İñä imäkqanğpñqe, Naqä Iqu yeeqä naqänänä iquänä. ²¹ Kanunuenä, hiqä ymeqä isuaqä quuvqä heqiyqe, qui iwimäkqänqä, nätmatqä hmbinyqä jänjänä ätuäpu, enyqä miwimäkqä pambu.

Poli iqu, wäunüä-wiyqä iquautä, wäunüä kanunuañi, ätukqenqä

²² Wäunüä-wiyqä iquenä, hiqä ämeyqä iqua nätmatqä äki-äkitanı, “imäkpiyä” etquwi, hñgisa miqä, qänaknä ipu imäkqäpñqe. Iqua iqi enuwi, yeeqä iwimäkqänänä wäunüä äñgui inğanä imäkäpu, ä iqi hma enuwi, wäunui iqi äquvatemä, enyqä mäwqä pambu. He Naqä Iquenyqä zä ipu, hea ique-iquenı, kñui naqä-hñqunä ämepu, wäunui äñğänänä imäkqanğpu. ²³ He wäunüä eeqäpnänä imäkäpiyä iunı, kñui, “Nyi wäunui ämaqeu wiyqunä manä, Naqä Ique wiyqunqä” indqänäpu, enyqä miqä äñğänänä imäkqäpñqe. ²⁴ He Naqä Iquesa nätmatqä äñğänänä, hiqä ätnä äwiñqe, ämapnuwä diñqe, näqñqä ae ämakuwi. Nätmatqä ii, Iqueqä qokä-apäkä iquauñqä, näwi iwäsäumäkekqe. Kraisi Iqu, hiqä Ämeyqä naqä-qakuä-qu etanği, he Iqueqä wäunüä-wiyqä enä. ²⁵ Ämaqä hñqu, suqä quvqä imäkqä äumitätqe, iqu kimanı, hanä-iqä menä. Goti Iqu ämaqeuqä suqä iunı, asänä İwäsäuqä İquvi.

4

¹ Ämaqä ämiqä iquenä, heqä Ämeyqä Iqu qäukuä yäñi äpmeñqenqä kñuä indqänäpu, heqä wäunüä heyqä iquauñi, suqä äñğuitä, jänänitä, motqueqäpñqe.

Suqä tääqä tqä iquenı, a yänänäqñqä qätätanğpu

² He suqä tääqä tqä iquenı, a yänänäqñqä qätätanğpu. İñä imäkäpiyänğanı, kñui äñğänä indqänäpu, hea ique-iquenı, Goti Hanjuwä Ique, “änğuiqä” tqanğpu. ³ He tääqä ätäpiyänğanı, nenyqä-pqä inä, tii timäutñqä tqäpñqe. İñi Goti Iqu hänaqä imäuanayqanğuti, ne Kraisi Iqueqä kukñui, ämaqä du awä tquatuñqe. Kukñuä iqu, hiñuiqänä zä äwämiñqe, ätnänäqi ae ätimäuqe. Nyi kukñuä ique awä tqanğqenqä, guä äkiqiyenjikuwä äpmeñä. ⁴ Tääqe, tiñä-pqenqä inä tqanğpu. Nyi kukñuä awi, qu näqñqä ätnänäqinyä mapñqenqä, qäyunänä tqumqä diñqäuä.

⁵ He ämaqä, Kraisi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänuwä iquatä, anä äpmapiyänğanı, hiunji qäyunänä iqu hiñginä päwqenqe, he kñuä qeiqinyä indqänäpu, suqä jänänäñi inğanä motqueqanğpu. ⁶ He ämaqeu kukñuä ätuäpiyänğanı, qeiqinyä ätuäpu, kñui äñğänä indqänäpiyä iuta, kukñuä äwinyä iqä tqäpñqe. İñi qu yatñqä eyqanğpñqanğanı, he kima qäyunä tqäpñqe.

Poli iqu, ämaqä hñquau, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” ätukqenqä

⁷ Tikikusi iqu, neqä neyämaqä-qu eä, Naqä Iqueqä wäunui mäwquatämäuqä, nesä anä imäkätunqä ique. Ne iquenyqe, kuapanä änenyätqäuä. Nyi täqi änä-änä pmetanğqenqe, iqu awä hetänä. ⁸ Iqu ne eequne täqi, änä-änä äpmeñqenqe awä

etätä, itaŋga heqä qeqä-quuvqä yäpä imŋi yänänäqŋqä emäkätŋqenqe, nyi iqueni henyqä ändowatqä. ⁹ Iqutäŋi, ämaqä hesañä Onesimusi, ne mänävquatämäuqä itŋqä iqu, anä quvepinyä. Iqu-pqe neqä neyämaqä-qu eä, iquenyqe kuapänä änenyätŋqä ique. Iquaqu nätmätqä eeqänänä täqi ätimäutŋqenqe, awä hesinyä.

¹⁰ Aritakusi guä anä äpmeŋueä iqu, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” etqi. Itaŋga Makä, Banäpasi iqueqä kätäŋguequ-pqe, inä etqi. Makä iquenyqe, nyi he awä ae etkqe. Iqu iqi ätimäuqäqe, he iquenyŋqä yeeqä ipu itmeqäpŋqä. ¹¹ Itaŋga Jisasi, iqueqä yoqä hui, “Jastusiuä” ätätqäŋuwä iqu-pqe, inä etqi. Ämaqä Israitqä iutaŋi, ämaqä tquanä, Goti Iqunä miqeunqä awä-tqä iuŋi, yätamakqä änyiyäpu, äwqä-qeiqi nyätätmqä inyimäkätqäŋuwä iquayi.

¹² Ämaqä hesañä Eaplasii, Jisasi Kraisi Iqueqä wäunüä imäkqä iqu-pqe, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” inä etqi. Iqu hea ique-iqueni, henyqä tääqe, iqueqä qeqä-quuvqä imda ätätä, Goti Iqu yätamakqä eyätŋqä, yatŋqä ävätqäuä. Inji he Kraisi Iquenyqä quuvqe, mävquatämäuqä danä, a yänänäqŋqä äqätpu, Goti Iqueqä suqenqätä, äwiŋqenqätä, näqŋqä äŋguänänä ämepu, yänänäqŋqä tqäutpŋqä ätätqäuä. ¹³ Iqu yätamakqä eyätä, quuvqä heqiyqä anä-himqä Latisiya pmeqä iquautä, itaŋga Helapolisi pmeqä iquautä vätnqe, wäunui dnä huqä itqätanŋi äqunmä awä etqä.

¹⁴ Lukä, duuta ne iquenyŋqä kuapä änenyätŋqä iquautä, Demasi iquautä iquaqu, “Henyqä hui mimäuqä iqueä” inä etqinyä.

¹⁵ Neqä neyämaqä anä-himqä Latisiya iu äpmeŋuwä iquautä, apäkä Nimbaisä, itaŋga quuvqä heqiyqä iyyqä anä iu aquvä äqänäqisätqäŋuwä iquauŋi, he “Poli iqu henyqä hui mimäuqä iquiyä” jipŋqä änyinŋi.

¹⁶ He tuwanüä tqü a qäpu ätäupiyi, quuvqä heqiyqä Latisiya iu äpmeŋuwä iquau vqanŋpi, iqua-pqe a inä täupŋqe. Itaŋga tuwanüä hui, nyi Latisiya pmeqä iquauŋqä äqiyqäqä iqu, iqua henyqä tnämäuqanŋpi, he-pqe a inä täupnä. ¹⁷ He Akipusi iqueni, “Si Naqä Iqu wäunüä äktapkqe, äŋguänä ämitnä imäkätnä, qäpnä imäkmävä” tupu.

¹⁸ Nyi Poli iquänä, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” etätmä, ŋqä hipaitä tuwanüä hiqŋqä imäkqä. Täŋganŋi nyi guä yqänä äqiyänmä pmeŋqä täŋqe, he nyinyqä knüä indqänŋanŋpu. Inji Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänŋqeutä hiŋgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu kinganä 1 Tesälonaika pmeqä iquauŋqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hiŋuiqänjä iquvi

Tesälonaika ii anä-himqä naqänänjä, qua Masendoniya iuvi. Poli iqu anä-himqä Pilipai ävämaŋi, Tesälonaika iunqä äwätä, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä qämbnqä, ävauqumuatkqe. (Wäunuiŋqä 17:1-9, hiŋuä qundnqä.) Inäqe, Israitqä iqi äpmamiŋuwä iqua, qokä-apäkä kuapänänjä Poli iqueqä kuknuu qänaknä ipu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätanqä äqumbiyi, qu äwqä quvqä imäkkuwi. Iutaŋi, Poli iqu Tesälonaika ävämakqe. Qänakŋi, iqu anä-himqä Korinä iu pmetanqä, iqueqä wäunüä anä imiŋiyä Timoti iqu äwimetä, nätmätqä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iquau, Tesälonaika iu äwimakqenqä awä ätukqe.

Poli iqu, Timoti iqueqä kuknuä qätä äwiyäqänqanŋi, iqutä, Silasi iqutä, Timoti iqutänŋi, qu tuwanuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä, Tesälonaika iu pmetanquwä iquauqä quuvqä heqiyqe, yänänäqŋqä iwimäkpŋqä äqäkuwi. Ämaqä näqŋqä-tänjä kuapänänjä iqua, kuknuä tiŋjä ätmiŋuwi. Poli iqueqä tuwanuä, Goti Iqueqä bukä iu äqänänqä iutaŋi, tuwanuä tä, iqu kinganä äqäkqä iiyi. Poli iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä Tesälonaika iu pmetanquwä iquauqä quuvqä heqiyqenqätä, suqä äŋguinqätä, aquvänä itä, tuwanuä tä äqäkqe.

Ämaqä näqŋqä-tänjä iqua, knui tiŋjä indqänätqänjä. Ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iŋjä iqua, Iqu anqunŋi äänä pänqutiyä-qe, knuä kuapänä indqänmiŋuwi. Qu näqŋqä ipŋqä iŋqä wiŋganqä, Poli ique yatŋqä äwikuwi. Ämaqä, Jisasi Iqu anqun mapqänqä äpäkombqä iqua, qu häŋjä hea ique-ique mapnuwänqätanä? Ga Kraisi Iqu äkŋga päniqäwä? Poli iqu kimaŋi, tiŋjä ätukqe. Qu suqä äŋguä iu qänaknä iqäpnuwänqqe. Inŋi, iqua Naqä Iqueqä päniqenqä näwe imäkmbu pmetŋqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli iqundä, Silasi iqutä, itanqä Timoti iqutä, ne tuwanuä tä henyqä äväwqatqu. He Goti neqä Apiqueqätä, itanqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä, epu, anä-himqä Tesälonaika* iu aquvä äqänätqänuwä iquenyqä. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋgi etapätä, äwqä hanuä imbu pmetŋqä emäkquä.

Poli iqu, Tesälonaika iqua quuvqä eqäkuwiŋqä, yeeqä ikqenqä

² Ne hea ique-iquenŋi, Goti Iquenyqä tääqä ätuätanänqanŋi, henyqä knuä yqänä ipisanä, “änqaiqä” ätuätunqqe. ³ He heqä quuvqä eqäpiyita, wäunüä itqänuwinqätä, heqä suqä ämaqenqä äwiŋqeta, wäunüä yänänäqŋqä imäkätqänuwinqätä, itanqä heqä knui, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä indqämbu, hiŋuä äqumbu äpmapiyita, wäunui mäwquatämäuqä a yänänäqŋqä äqätänuwinqätänŋi, ne knuä ämetanä, Goti Apique, “änqaiqä” ätuätunqqe. ⁴ Neyämaqä, Goti Iqu henyŋqä äwinyänqä iquenä, Goti Iqu he atäunüä ae etekqenqqe, ne näqŋqä eanitaŋi, “änqaiqä” ätuätunqqe. ⁵ Iqu iŋjä etekqenqqe, ne näqŋqä hiŋgi mämeqä iquque. Kuknuä äŋguä we-hunqä-tänjä iqu, ne hiŋgi mäma mäyapqä ikque. Ne yänänäqŋqetä, Dŋä Äŋguä Iqu yätamakqä neyqanqetä, itanqä ne quuvqä yänänäqŋqä eqiyänä, “Kuknuä iqu naqä-qakuiqä” ätätanä, awä etkqqe. Ne heyaqä awä imä äpmenä, yätamakqä heyatunquä suqä imäkmiŋquä iunqqe, hiqä-hiuänŋi, näqŋqä ae äyä enä.

* 1:1 Wäunuiŋqä 17:1-9

⁶ He kuknuä naqä-qakui ämakuwitani, hanä-iqä ämepiyännga, Dnä Änguä Iqu yätamakqä eyqanji, nesä, neqä Naqä Iqutä, hanä-iqä ämetanä yeeqä iminjuä-pa, he-pqe asä inä iminjuwi. ⁷ He iinjä imäkäpiyitani, ämaqä quuvqä heqiyqä, qua naqä Masendoniya iu pmeqä iquautä, qua naqä Äkaiya iu pmeqä iquautä, ämotqueqä enqä-panä äpmenä. ⁸ Ämaqä im-imä äpmenjuwi, Naqä Iquenyqä kuknui, hesa qätä ae äwikuwi. Qua Masendoniya iutä, Äkaiya iutänä ma, qua eeqänänjä iunji, he Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqäkuwinqe, qu qätä ae äwikuwi. Ne iinqe, awä inä matqä pa yanä. ⁹⁻¹⁰ Ne he emeqanqgua, he yeeqä änä-änä ipu äneyätmeqanqä qätä äwikuwinqe, qu kuknuä tii ätätqänjä. “Ämaqä Tesälonaika pmeqä iqua, goti quanqä iquauñi ävquatämäupu, Goti Naqä-qakuä Hänä-pmeqä Iqueqä yäpä iqinyä äväpu, itanqä Iqueqä Ymeqä qäukuä yäninjä Iquenyqä hinuä äqumbu äpmenäuä” ätätqänjä. Ymeqä Iqu, ii Jisasi Iquvi. Iqu äpakonqanqä, Goti Iqu, Ique anji ävauqumuatkqe. Itanqä Iqu, Goti Iqueä äwqä tnäñi, suqä quvqä imäqä iquauñqä äpänqä ii, ne mänemeqä yätñqä, Yätamakqä Neyqä Ique.

2

Poli iqu, Tesälonaika iu wäunjuä iminjqenqä

¹ Neyämaqäüä, ne iqi emakque, hinji memeqä danä ikquenqe, he näqñqä äyä enä. ² Ne henyqä äpatunquänä anä-himqä Pilipai iu pmetanqquänqanji, ämaqe quvqä inetquepu, neyaqä huiwiunji täñä-hunqä naqänänjä änatapminjuwinqe, he näqñqä ae enä. Ne hanä-iqä ii qäyä ämetanä-qe, neqä Goti Iqueqä yätamakqä iutani, ne zä miqä danä, pemänä itanä, kuknuä änguä we-hunqä-täñi, awä äyä etminque. ³ Ne ämaqeu, “He Jisasi Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätuäkitunque, suqä tiinjiqua qäsä imäkätanä, hmanji. Kuknuä quvqe matqä, quvqä imäqänqä kñuä mindqänqä, kuknuä quanji mäutqe. Oee. ⁴ Ne kuknuä iinji, hinjinä mätkuä itqänju. Goti Hanjuwä Iqu, neqä suqä yamwiqä ae äneyätä, Iqueqä kuknuä we-hunqä-täñi, awä tuäkiquatunquänä, quuvqä ae änaiqäkqä iuta, awi ii ätuäkitqänju. Ne wäunjuä ii imäkätunquenqe, yeeqe ämaqe miqä ipnä. Goti, neyaqä qeqä-quuvqä imñi, Yamwiqä Neyqä Iquenyä, yeeqä iwimäkatunquä äyä imäkätqänju.

⁵ Ne emayäkitanä iunji, heyaqä nätmätqä tämeqä kuknuä huitanä-huitani maetqä itanä, hinuä yqänä äqunanä, qeqä bimbiqä natqanji kuknuä quanqä isua maetqä iminjqenqe, Goti Hanjuwä Iqu näqñqä hiqanji, hiqä-hiuä-pqä näqñqä ae äyä enä. ⁶ Itanqä neyaqä yoqe, he-pqä, ämaqä huizi-pqä, haqeu mänamäuqänqä, mänenqä eä. ⁷ Ne Kraisi Iqueqä kuknuä awä tuäkiqñqä änandowatkqä eanä-qe, “He qätä äneyäpu, iinjä imäkäpiyä-qe” yänänäqñqä maetqä, ymeqä nandqä känai, anjuä ävätä änguanänjä ämitñqä-panä iinjä eanä, qeiqinyä äyä äpmaminque. ⁸ Ne henyqä kiinjä nenyätanji, qeqä etmäkätanitanji, Goti Iqueä kuknuä änguä we-hunqä-täñi awä etatunquenqä, yeeqä änenyätäqä-qe, tiinjä-pqä inänji. Ne “Qunqä yänjä inä weniunqeqä” kñuä indqänänä äpmaminque.

⁹ Neyämaqäüä, ne wäunjuä dnä huqä imäkminquä iunji, he hinuä ae äqunquwi. Inqanji he nesa hanä-iqä mämeqä ipñqä diñqe, ne hiunji-heatqä mbqä wäunjuä yänänäqñqä itanä, kuknuä we-hunqä-täñi awä etätanä, hesä anä äpmaminque. ¹⁰ He ämaqä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquendä, anä äpmenänqanji, ne Goti Iqueä yäpä iqi äpmenä, suqä quvqä hui mimäkqä jänänänjinä imäkätqätaunqñqä näqñqe, henyä mämeqä, Goti Hanjuwä Iqu-pqe inä ämaminqe. ¹¹ Kaniqu, iqueqä ymeqä du änguanänjä ämitñqä-ma, ne, he hñqunä-hñqunä, tiinjä ämeyätunquä iinqe, hiqä-hiuänji näqñqä enä. ¹² Ne hiqä kñuä äwqe evauqumuatätanä, heqä qeqä-quuvqä imñi yänänäqñqä emäkätanä, manjä yänänäqñqä tiinjä äyä etminque. “Goti Iqu, ‘He Nyaqä miqeuñqätä, Nyaqä yoqä

naqä äqonänqä iu ämotqueqänqä timäupnuwänqä' tääqä etätñqe. Inji he Iqueqä äwinyänqä iunä pmetanğpiyâ.”

¹³ Goti Iqueqä kukñuä we-hunqä-tänji, ne äma äpätanä awä etqanğua, qätä änekuwä iunqe, he kñui, “Ii ämaqeqä kukñuä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuiqä” eyqanği ämakuwi. Iiñinqe, ne hea ique-ique, Goti Hanjuwä Iquenji, “änğuiqä” inä ätuätqänju. Goti Iqueqä kukñuä ii qäqu, he ämaqä quuvqä heqiyqä iquenä, yätamäkkä heyätñqeyi. ¹⁴ Neyämaqäüä, he Goti Iqueqä ämaqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, qua Jutiya iu aquvä äqänäqisätqänjuwä-panjä-quenä etanğuwinqe, ne näqñqä enju. Ämaqä iinjä iqua, quyämaqä Israitqä iquauta hanjä-iqä ämakuwä-panji, he-pqe, ämaqä heqä qua qäyutanä iquauta, hanjä-iqä kiinjä äyâ ämaka äpätqänä. ¹⁵ Ämaqä Israitqä iquautanä hñqua, Naqä Jisasi Ique pizqä äpäkkuwi. Qänğanji iquautanä huiziqua, Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iquau pizqä äpäkkuwi. Itanğa neñi hñquququa, “He neyaqä qua täunji, mäpmeqä pambiyâ” änatäpu, huätä änandowatkuwi. Täñğanji Israitqä iqua, Goti Iqu äwinyänqä duñi, qänaknä miqä da, ämaqä eeqänänjä iunqä mäkänqä ipu, tiinjä itqänjuwi. ¹⁶ Ne, Israitqä qäyâ etanği, huizi iquaunji, quwqä suqä quvqä iuta, hänjä imäkäqumuatqñqä kukñuä tuqñqe, mäutqñqä inemäkpñqä itqänä. Hea ique-ique iinjä imäkäpu, quwqä suqä quvqe yändi-yändi imäkqä peyätqätanğuwitanji, Goti Iqueqä äwqä tnänji, kima qäqinyä wimetñqä itqäuä.

Poli iqu, Tesälonaika pmeqä iquau wimetñqä äwiñğqenqä

¹⁷ Neyämaqäüä, quvqä inetquepiyâ iqua, he evämetunquä inemäqanğuwitanji, ne hesä anä mäpmeqä eanä-qe, henyqä kñui, maqänä indqänğgque. Ne hiñuä eeqänatunquä kiinjä neñğanğqä-qe, henyqä anğumä quvepqe, ämävqänätunque. ¹⁸ Ne henyqe, mapqänqä ma quvepğänqä etanğqä-qe, Setänä iqu hoptäwä äneyätñqe. Poli iqunä, nyi aanjä kuapanä emeqisqñqä änyinätñqe. ¹⁹ Neqä Naqä Jisasi Iqu anği äquvepätqänğanji, ne äsque meniqunquä hiñuä äqänänä äpmenä, yeeqä äkiuta yaniunquä äpmenä, yoqä naqä äkisqueşa meniquä äpmenju? Nätmatqä hui-huita maetqe, hesanänqe. ²⁰ Ne yoqä naqä motqueqetä, yeeqä iqetänji, he qäuquenji. Iiñinqe, ne he emeqisqñqä änenyätñqe.

3

Poli iqu, Timoti ique iquauñqä ändowatkqenqä

¹ Ne henyqä äwäwa itanitanji, äpakänä mäpmeqä yatunquä, tii ätnğquque. “Timoti iqu äyevämeqanğa, Poli iqundä, Silasi iqundä, ye Atenisi du pmenqe.” ² Iinjä ätnanitanji, ye Timoti ique henyqä anği ändowatkuee. Iqu neqä neyämaqä, Goti Iqutä wäunjuä anä imäkäsinyä, kukñui Kraisi Iquenyqä awä ätuäkitñqä iquvi. Iqu heqä quuvqä heqiyqä iu yänänäqñqä emäqanğuti, he pämä yänänäqñqä tqäpñqä ändowatkuee. ³⁻⁴ He tiinjä iqänqä, hanjä-iqä emeqanğqenqä, äwäwa iqä diñqä, äpkqe. Ne hesä anä äpmenänğanji, “Eequne hanjä-iqe änemequäniqeqä” etminquetanji, he iinjä näqñqä ae epu äpmenjuwitanji, ii tänğa sä änemetqäuä tä. He hiñuä ae äyâ äqunänjä. ⁵ “Nyi qunqä äwäwa äpakänä miqä imä” kñuä indqänätmä, Timoti ique ändowatkqe, heyaqä quuvqä heqiyqenqä näqñqä mamqä diñqe. “Ämaqä yamwiqä vqä iqu, hiqä quuvqä heqiyqe yamwiqä eyqanğa, he qua iqi päkñqänqätä, neyaqä wäunjuä eeqänänjä imäkätunque, hiñginäwa yeqñqätiyä, ä änänänqätiyä?” tmä, kñuä kuapanä indqänätmä iutanji.

Timoti iqu, Tesälonaika iqua anğüä äpmamiñuwiñqä awä ätukqenqä

⁶ Timoti iqu hesä äpmenqe, yenji tänğa-qänğa qe äyemetä, kukñuä yeeqä inqä, heyaqä quuvqä heqiyqenqätä, itanğa heqä suqä ämaqä huizi duñqä äwiñqä

ämenjuwiŋqätä, äma äpätä awä äyatqi. Iqu kukŋuä tiinjä-pqe, inä äyatqi. “Ämaqä di, qu quwqä äwqä yeeqä inqetä, nenyqä kŋuä indqänäpu, ne hiŋuä naqämbŋqe, ne qunqä änenyätŋqä-pa, iinjä äwinyätqänä” äyatqi. ⁷ Neyämaqäüä, ämaqä quvqä inemäkätqätanğä hanjä-iqä ämetanä pmetanğua, heyaqä quuvqä heqiyqenqä qätä iinjä äwiyätanitanj, neqä äwqä tämŋi yänänäqŋqä inemäkqi. ⁸ He Naqä Iqutä, yänänäqŋqe, qanğanä ae ätqäukuwä du tqäutanğä, inji tənğanj ne-pqe, quami anğuanänjä äpmeŋu. ⁹ Ne neqä Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqinj, henyŋqä kŋuä indqänätanä, yeeqä aanjä kuapänä itqanğ. Iqu yeeqä naqänänjä iinjä änatapkqenqe, “Anğuiqe” qäyunänj, äänä tätunquäwä? ¹⁰ Ne, he hiŋuä anğumä ämaeqänätanä, heqä quuvqä heqiyqä imŋi, äwa äkiŋqä enjuwi, yänänäqŋqä emäkatunquenqe, qanyä mäpmeqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä hiunji-heatqä ätqa äwätqanğ.

Poli iqu, Goti Ique tääqä ätukqenqä

¹¹ Ne tiinjŋqä nenğanğiyi. Goti Apiqu Kiqä-kiuätä, itanğa Jisasi neqä Naqä Iqutanj, ne pe-hunqäqi quvepatunquenqe, hanaqä qanğ watunquä iunj, huätä änduqiyäsinyä anğua imäkiŋqe. ¹² Tiinjä-pqe inänqe. Naqä Iqu suqä ämaequnqä äwiŋqä iquenj, hesä, manğua iinjä emnätätŋqä emäkquänä. Iinjä dutanj, ne henyqä änenyätŋqä-pa, hiqä-hiuänqätä, qokä-apäkä eeqäpnänjä iunqätä, enğuatŋqe. ¹³ Iinjä iutanj, tiinjä timäutŋqänä. Goti Iqu, heqä qeqä-quuvqä yäpä imŋi, yänänäqŋqä emäkquätŋqe. Itanğa hea neqä Naqä Jisasi Iqu, qokä-apäkä Iqueqänä atäunğua ätekqä eeqänänjä iquatä, anği anä quveppqanğanj, he Goti Apiqueä hiŋuä iqinj, suqä quvqä hui maeqä, jänänänjä imäkquenä pmetanğuwänğa, quvepaniŋqä.

4

Suqä, Goti Ique yeeqä iwimäkqä dunä imäkqäpŋqe

¹ Neyämaqäüä, ne heŋj, suqä eeqäpnänj, he Goti Hanjuwä Ique yeeqä iwimäkqäpŋqenqe ae qe ämetquakque. Inj tənğanj, he iunj qänaknä ipu, quamä anğuanänjä äyä äpmeŋä. Itanğa tənğanj, ne Naqä Jisasi Iqueä yoqeta manğ etquque, suqä iinj, heqä äwqä yäpä imŋi, aanjä yänänäqŋqä witanğuti, äpakänä imäkqäpŋqä nenğanği, manj i etqu. ² He näqŋqä ae äyä enjä. He suqä äänä imäkqäpnuwänqä diŋqe, ne Naqä Jisasi Iqueä yänänäqŋqä iuta, kukŋuä ae äyä etmiŋqe.

³ Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä imŋä di, tiinjŋqä äwi. He heqä hanjä-pmeqä eeqäpnä ique äwipu, suqä quvqä maeqä, ikikinyänjä tii hiätŋqe. Suqä huiwä yanğ-iŋqä Goti Iqu änatapkqä iunä imäkäpu, suqä huiwä yanğ-iŋqä huizi, mimäkqä pambu. ⁴ Qokä qäquenä ä apäkä qäquenä, suqä quvqä imäkŋqänä hiqä äwqe mevauŋqä, yänänäqŋqä imäkmbu äpmapu, suqä jänänänjä Goti Iqu äwinyänqä iunä imäkqanğpu. ⁵ Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenqä maqŋqä iqua, quwqä äwiŋqä kŋuä indqänqä imŋi, kŋui hiqäqä huisä-hŋqutä hiŋgi wiqä, iinjänä ämapu, imäkätqänğuwä-pañuenä mäpmeqä itanğpu. ⁶ Itanğa hiqä heyämaqä hŋqueqä apäkä iinj yuiŋqä itquepu, qui miwimäkqä pambu. Ämaqä hŋqu suqä iinj iqua imäkätqenqe, ne kukŋuä yänänäqŋqä tiinjä ae äyä etmiŋqe. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iinj iquenj, kima ävätä hanğ-iqä väniqeqä. ⁷ Goti Iqu ne suqä quvqä imäkqänqä tääqä iinj mänatätmeqä ikqe. Oee. Iqu ne, Iqueqä ämaqä jänänänjä pmeqänqä tääqä änatätmakqe. ⁸ Inj ämaqä hŋqu, kukŋuä täunj tuwä äwiyqäqe, ämaqä du mitqueqä pa iqi. Iqu Goti, Iqueqä Dŋä Anğua Ique etapätŋqä Ique, itqueqi.

⁹ Goti Hanjuwä Iqu, suqä hiqä-hiuänqä enqä iquenyqe, ae äyä ämetquakqä-qae, ga he ämaqä quuvqä eqiyätqanğuwä huizi iquaunqä enyätŋqä diŋqe, tuwanğua maqiyqä yanä. ¹⁰ He näqŋqä ae ämepu, ämaqä quuvqä heqiyqä eeqänänjä, anğ qua naqä Masendoniya iu im-imä äpmakäwänğuwä iunqä enyätqäüä. Neyämaqäüä, he suqä iinj äpakänä imäkqäpŋqä nenğanği, manğ yänänäqŋqe, i etqu. ¹¹ He

kñuä yänänäqñqe, quamä qeiqi pmetpñqä iunqä ämapu, he hñqunä-hñqunä wäunui hiqe imäkäpu, itanğa hiqä quamä pmeqä du yätamäkqä hiyquätñqä diñqe, hiqä hipaitä wäunuä iqäpñqe. Ne he iinjä imäkqäpñqä ae etminquä-qe, mañä yänänäqñqä anđi etqu. ¹² He quami iinjä pmapqe, qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänjuwä iqua henyqe, “Ämaqä anđuanänjä-quaiqä” tqanğa, he nätmatqä hmbinyqä äwa miqä pmetpnä.

Naqä Iqu anđi äquvepätqänğanqä

¹³ Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua, ämaqä ae äwekuwä iqua anđi vauqänqe, kñui mindqänqä ipu, hiñuä äqämbu mäpmeqä, huäqä-hunqä ämepu kñuä äqiyätqänjuwä iquayi. Neyämaqäüä, he iinjä enqä-pa pmeqänqe, “Ämaqä quuvqä eqiyäpu, quwqä anđä näweqämqä äwätqänjuwä iquaunji, squä wimeniqätiyä” tpiyä diñqe, he näqñqä metpñqä änenđi. ¹⁴ Iinjä iqänqe, ne eeqäpnä quuvqä tiinjä äyä eqiyätqänju. “Jisasi Iqu äpäkonätä anđumä ävaukqeqä. Iinjä dutanji, Iqueä yänänäqñqeutanji, ämaqä quuvqä eqiyäpu äpäkonätqänjuwä iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu anđi ävauqumuatätä, Jisasi Iqutä ätuma quvepäniqeqä.” ¹⁵ Iinjñqä, ne Naqä Iqueä kukñui ämetanä, awi tiinjä etätqänju. “Ne häñji, Naqä Iqu anđi äquvepätqänğanqä yqänä äpmamitatqä iqune, ämaqä ae äpäkonätqänjuwä iquaunji, hiñuiqä mäwimeqä yaniqueqä.” ¹⁶ Ii tiinjä timäuniqe. Naqä Jisasi Iqu, Kiqä-kiuä mañä yänänäqñqä tqanğa, Iqueqä ynaunjqä huizi iquautanjä naqä iqu-pqe, mañä inä tqanğa, Goti Hanjuwä Iqueä hääwi äkakä inä tqanğa, Naqä Iqu qäukuä yänisa quvepäniqe. Inğanji ämaqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu äpäkonätqänjuwä iqua, quganä anđi vaupnuwi. ¹⁷ Inğanji iquatä, ämaqä häñjä yqänä äpmamitatqä iqunesä, Jisasi Iqutä qaquvqä yätqä minatunquänä yanique. Itanğa ne Naqä Iqutä, häñjä hea ique-ique anä pmetanique. ¹⁸ Iinjä etanđi, hiqä-hiuä kukñuä tqe ätnäpiyitanji, yänänäqñqä imäkñğanğpu.

5

Naqä Jisasi Iqu anđumä quvepñqä, näwe pmetatunque

¹ Neyämaqäüä, hiunji nätmatqä iinjä timäuqänqe, ne tuwanjä maqiyqä yanä. ² Iinqe, hiqä-hiuänji näqñqä anđuanä tiinjä ae ämakuwi. Hiunji Naqä Iqu äquvepñqänqe, “Ämaqä quwä-meqä hñqu maquvepñqä yänqiyä” kñuä ämenä pmetanğa, maqñqä äquvepñqä-panji, maqänä ii timäuniqe. ³ Ämaqe, “Ne täñğanji hanjä-iqä mänemeqä anđuä äpmeñunä” tätqätanğuwänğa, apäkiqua ymeqä mipñqänä täñjä-hunqä naqänänjä maqänä äwimeqä-panji, qui iwimäkätñqä-pqe maqänä ii wimeniqe. Inğanji qu hanjä-iqä naqä iquenqe, zä mäpmeqä ipnuwi.

⁴ Ämaqe, quwä-meqä hñqu quvepñanđi äqumbiyänğa, iquenyqä yäunjuä ipnä. Inäqe, neyämaqäüä, he suqä hiawiqä qua täutanjä iu mäpmeqä ipinjgae, hiunji iqu quwä-meqä enqä-pa, quvepñanğa, he yäunjuä ipnuwä ma, oee. ⁵ Ne hea witanđi pisqä imä asusua itanä imäkätunquä iqune maetqe, oee. Ne hiunji imänatanđi, nätmatqä eeqäpnä we-hunqä iqi hiñuä äqunanä, imäkätunquä iquneyi. ⁶ Inji, ne hiaqäqe, ämaqä huizi äwinjuwä-panji mäwiqä itanä, neqä Naqä Jisasi Iqu anđumä quvepñqä hiñuä äqänanä, kñuä yasämä ämetanä pmetatunque. ⁷ Ii tiinjä. Ämaqä hiaqäqenqänä äwinyätñqä iqua, qu heatqänğanji hiaqäqä witpnä. Itanğa ämaqä wainqä-eqä yänänäqñqeta, kñuä iqe qämä-qämä iwimäkätñqä iqua, qu heatqänğanji i imäkpnä. ⁸ Inäqe ne iinjä ma, we-hunqä iutanjä eanitanji, ne kñuä yasämä ämetanä tiinjä pmetatunque. Ämaqä mäkä-iqä hñqu, nätmatqä quikuä iqi ktqä äqumuätänänqä-panji, ne suqä quuvqä heqiyqä iqutä, ämaqä huizi iunqä neqä qeqä-quuvqä imda änenyätñqä iqutä, iquaqu mäwquatämäuqä, a yänänäqñqä äqätanä.

Itanğa ämaqä mäkä-iqä hñqu, nyuänä ämuasmänqce nyuänä qui imäkñqänqä ämäuñqä-pani, ne Jisasi Iqu anğumä änyä-hänä imäkäqumuatänaiyäninqä diñqe, kñuä iqä yänänäqñqä ämenä, hiñuä äqänänä äpmenä. ⁹ Ii tiinji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä äwqä tnäninqä zä iquatunquä mänätänaiyqä ikqe. Iqu ne, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquesa, hänä inemäkäqumuatäniqä diñqä ätänaikqe. ¹⁰ Jisasi Iqu, ne hänä yqänä pmetanğquänğa, ä ae äpäkonatquänğa äpätqe, ne Iqutä hea ique-ique anä pmetaniqenqä, äpäkonğqce. ¹¹ Inji he suqä täñğa tä itqänjuwä-panä tiinji, hiqä-hiuä kukñuä tqce ätnäpiyitanji, yänänäqñqä imäkñganğpu.

Suqä äñguänänjinä imäkqenqä

¹² Neyämaqäüä, he tii imäkñqä yatñqä iqu. Ämaqä, heyaqä awä iqi wäuñuä dnä huqä ipu, Naqä Iqueä äwiñqä dunä ämeyäpu, “suqä quvqä ii mimäkqä pambiyä” etätqänjuwä iquauñi, heqä naqä enqä-pa quñğpñqe. ¹³ Iqua he yätamäkqä e eyätqänjuwä iunqce, kñui äñguänä indqänäpu, heqä äwqä imda enğanğuti, iquau mändi makittqiyqä, iquauqä yoqe, haqä muämuäqäpñqe. Hiqä äwqce, hanjuä imbu, pmetpñqe.

¹⁴ Neyämaqäüä, ne kukñuä tiñä-pqce, yänänäqñqä etqu. Ämaqä wäuñuänqä enyqä itqänjuwä iquauñi, “Enyqä miqä wäuñuä ipiyä” ätuäpu, ämaqä zä iqanğuwä iquauñi, yänänäqñqä iwimäkqä kukñuä isua ätuäpu, ämaqä aquvä-aquvä miqanğuwä iquauñi, yätamäkqä äväpu, itanğa ämaqä eeqänänä iñä iquauñi, qeiqi iwimäkqäpñqe. ¹⁵ Ämaqä he suqä quvqä etqueqä iqu, iñä emäkqanğqenqce, kima miqä pambu. Inäqce, hea ique-iquenji, hiqä-hiuätä, qokä-apäkä huizitä, äñguänä äminyäpu pmetpñqänä, suqä äñguä dinä imäkqanğpu.

¹⁶⁻¹⁸ He hea ique-iquenji, yeeqänä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqce mäwquatämäuqä ipu, nätmätqä äki-äkitanä emeqce, Goti Hanjuwä Iquenji, “äñguiqä” tqanğpu. Goti Hanjuwä Iqu, he Jisasi Kraisi Iqutä ämuänñjuwä iquenä, suqä iñä imäkqäpñqenqä äwinyätqäüä.

¹⁹ Hiqä hänä-pmeqä iunji, Dñä Äñguä Iqueqä tä äsänqce, mequmuäkqä pambu. ²⁰ Dñä Iñä Iqu, ämaqe, Goti Iqueqä kukñui hiñuä tñqä iwimäkqanği ätquwi, he iñqce, kñuä quvqä ämepu, mändi makittqiyqä pambu. ²¹⁻²² Inäqce he nätmätqä eeqäpnänji iwäsäupu, äñgui, hiqä kñuä iqä imä ämaipu, quvqä eeqäpnänji, wimasipu.

Kukñuä yäpakiyi

²³ Goti äwqä hanjuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, tiñä emäkätñqä tääqä ätqu. Iqu he Iqueqänä epu, aanä ikikinyänä emäkätñqä ätuätqänju. Inji neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu anği äquvepätqänğa, heqä dnitä, quuvqetä, huiwitä, quvqä maeqä, aanä qäyunä imäkmbu pmetpñqä, yätamäkqä eyätñqä, tääqä i ätuätqänju. ²⁴ Goti He tääqä etätmakqä Iqu, hiñgi-mända mimäkqä, Iqueqä kukñuä ätätqä du qäyunä Imäkqä Iquvi. Inji Iqu he iñä pmetpñqce, emäkquänä.

²⁵ Neyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu, ne yätamäkqä neyquätñqenqä tääqä tqanğpu. ²⁶ He äminäpiyänğanji, quuvqä heqiyqä iquneqä suqä iunji, quneqä inğpñqe. ²⁷ Nyi neqä Naqä Iqueqä yänänäqñqä iuta, tiñä etqä. “He tuwanuä tä, ämaqä quuvqä heqiyqä eeqänänä iu a tuepiyä” etqä. ²⁸ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqceuta hiñgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu qänakñi 2 Tesälonaika pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamakqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Näqñqä-tänä iqua, knui tiññqä indqänätqänä. Ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä anä-himqä Tesälonaika iu äqänminjuwä iqua, “Jisasi Iqu anqumä pätnqä itqätangä, nätmätqä äkitani timäunqutiyä” tpu, knuä kuapänä indqänminjuwi. Hñqua tiññä ätukuwi. “Naqä Iqueqä hiunji ae ätimäuqeqä.” Itanji Poli iqutä, Silasi iqutä, Timoti iqu-pqe, iqua quwqä knuä indqänqä iunji, jänä iwimäkpñqä tuwanuä tä äqäkuwi.

Poli iqu, “Hiunji iqu, matimäuqä, yqänänjqä” ätätä äqäkqe. “Hiunji iquesa kinganäñi, ämaqe, hñgisanäñi, kuapänä itqätangä, suqä quwqä huitanä-huitanji, kuapänä timäunqiyä. Inganji ämaqä kukñuä-suqeuñi hñgisanä iqä hñqu ätimäutä, Jisasi Iquenyqä mäkänqä yäniqeqä.”

Poli iqu, qokä-apäki quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, hanä-iqä mapñqä iñqä, ätukqe. Iqueqä äwiñqe, qu wäunjuä yänänäqñqä ipu, quwqä-quwä mimñqe. Ii, iqueqä-kiuätä, iqutä wäunjuä anä iqä iquatä, imäkminjuwä-paniyi. Ga qu wäunjuä imäkpñqetä, hñquau yätamakqä wipñqä iñqetänji, enyqä mäwimäkqä ipñqä äwiñqeqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kukñuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä, nyi Poli iqundä, Silasi iqutä, itanğa Timoti iqutä, ne henyqä äväwqatqu. He Goti neqä Apiqueqätä, itanğa neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä, epu, anä-himqä Tesälonaika iu aquvä äqänätqänjuwä iquenyqä. ² Goti Hanjuwä neqä Apicutä, itanğa Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuta hiñgi etapäsinyä, äwqä hanjuä imbu pmeñqä emäkqinyä.

Poli iqu, Tesälonaika iqua quuvqä eqäkuwiñqä, yeeqä ikqenqä

³ Neyämaqäüä, heyaqä quuvqä heqiyqe, haqä yändi äpeyqenqätä, itanğa suqä ämaqenqä äwiñqä iquesanji, hiqä-hiuänqä kiññä enyätñqä iqu-pqe, yänä-yänä päyätqätangqenqe, ne Goti Hanjuwä Iqueni, “änqwiqä” ätuätqänju. Suqä ne ii imäkätunquä iqu, aanä qäyunänji. ⁴ He iññä itqänjuwiñqe, ne ämaqä Goti Iqueqä yoqä du aquvä äqänätanquwä iu äwimayäkitanänğanji, ne henyqä yeeqä itanä, heyaqä yoqe haqeu ämaetanä, tii ätätunque. “Ämaqä ii, quwqä itqueqanğä hanä-iqä huitanä-huitanä qäyä ämepu, quuvqä heqiyqe mäwquatämäuqä, a yänänäqñqä äqätänjuä.”

Goti Iqu, suqeu qäyunä iwäsäuniqenqä

⁵ He iññä imäkätqänjuwiñqe, ämaqe näqñqä tiññä ämetqänä. Goti Iqu ämaqä eeqäpnä iwäsäutäqänğanji, suqä jänänänä iuta iwäsäuniqeqä. He hanä-iqe, hiñgi mämeqä, Goti Iqu henyqe, “He Nyaqä ämaqä naqä-qakuä epu, Nyaqä miqeu pmetpñqe, qäyunänjuenjqä” etätänqä ämetqänä. He Iqueqä miqeu pmetanquwitanji, hanä-iqe i emetqäüä. ⁶ Goti Hanjuwä Iqu, suqä jänänänji, tiññä imäkäniqe. Iqu ämaqä, he hanä-iqä etapätqänjuwä iquauñi, kimanji inä väniqe. ⁷ Itanğa Goti Iqu he hanä-iqä e ämetqänjuwä iquendä, nesä, hanä-iqe huätä ämamäutä, hapä pmeqä nätapäniqe. Nätmätqä iñji, Naqä Jisasi Iqutä, Iqueqä ynaunjqä yänänäqñqä iquatä, qäukuä yätutanji tä hänäqä sqä iu ätnänäqä äquvepqañquwänğa, imäkäniqe. ⁸ Iqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä maqñqä epu, itanğa neqä Naqä Jisasi Iquenyqä kukñuä äñgui qätä mäwiyqä itqänjuwä iunji, kima ävätä, hanä-iqä tiññä väniqe.

⁹ Iqua, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi mäpmeqä, Iqueqä yänänäqñqä aanjä naqänänjä iqueni mämeqä, kiinjä näñi qui imäkmbu, hea ique-ique pmetpnuwi. ¹⁰ Hanjä-iqä ii, Naqä Jisasi Iqu anji quvepqañganä wimeniqe. Iqu ämaqä, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqänä ekuwä iqua, Iquenyqä yeeqä ipu, yäunüä naqänänjä ipu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäupnuwänqä quvepäniqe. Inğanj, he kukñuä ne awä etminque ämepu, quuvqä naqä-qakuä eqiyätqäñuwitani, he-pqä qutä anä i ipnuwi.

¹¹ Iinjä timäutñqenqe, ne Goti Ique tääqä tii ätuätqäñu. Iqu hiqä suqeu iwäsäuniqänğanj, “Nyi suqä äñguä imäkpnqä tääqä etätmakqe, suqä iunji he qäyunä ae imäkätqäñuwiqä” etäñinqä tääqä ätuätqäñu. Itanğa he wäunui, Iquenyqä quuvqä eqiyätqäñuwita imäkpnqenqä äwinyätñqä iqu, Iqueqä-kiuä yänänäqñqä emäkqanji, wäunui äñguänänjä imäkpnuwänqä tääqä ätuätqäñu. ¹² Ga, he wäunüä iinjä imäkqanñuwitani, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, yoqä naqä metñqätä, he Iquesa inä mapñqätä tääqä ätätqäñu. Goti Iqutä, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, henyqä qeqä ätmäkäsinyä, neyaqä tääqä tqetani, äñguä iinjä emäkinyä.

2

Ämaqä yänänäqñqä hñgisanä iqä iquenyqä

¹ Neyämaqäuä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu anji äquvepätqänğa, Iqutä yätqä minaninqüä iunqe, ne kukñuä hui inä etqu. ² Ämaqä hñqu quanğä, “Hea qäyu timäuqanji, neqä Naqä Iqu anji ae äquvepdeqä” etqanğqä iunqä, yäunüä ipu, kñuä kuapänä mindqänqä iqäpnä. Ämaqä iinjä etätqä iqu nenyqe, “Dñä Äñguä Iqu kukñuä iinjä iquau äwikqeqä” qäyä etqanğqä-qe, ä “Iqua kukñuä iinjä, awä ätkuwiqä” qäyä etqanğqä-qe, ä “Iqua tuwanüä e äqäkuwiqä” qäyä etqanğqä-qe, qätä mäwiyqä pa iqäpnä.* ³ Ämaqä hñqu, he hñgi-mända etma wätñqä iqäqe, wimasiyqäpnä. Naqä Iqu anji mapqänğa, tii ganä timäuniqe. Ämaqä aanjä kuapänänji, Goti Hanjuwä Ique tuwä äwiyäpu, hñgisanä itquetqätanğua, ämaqä, suqä eeqänänjä iu mändi äkittqiyätä, tä du qui imäknäninqä äwätñqä iqu,† ätnänäqi timäuniqe. ⁴ Iqu ätnänäqi ae ätimäutäqänğanj, Goti Hanjuwä Iquesä, goti quanğä, ämaqe qonjä äwoktäumipqä iutä, itanğa nätmatqä huizi iutänji, eeqäpnä mändi äkittqiyätä, ämaqeunji, “Nyi nätmatqä eeqänänjä ämäwqätäunänä” tuäniqe. Aanjä ququvqänji inä timäutñqänä, Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anjä iunji inä äpeyätä, zä-hawä iu äpme, “Goti hñqunqu maetqänä, nyi tä qäqunjqä” tuäniqe.

⁵ Nyi hesä anä äpmanğanj, “Nätmatqä iinjä-iinjä timäuniqeqä” etminqenqe, he iinjqe kñuä yqänä ämenjä? ⁶ Ämaqä quvqä iinjä iqu ätnänäqi timäuqenqe, änä maeqä, qñqanjä yätätñqä Iquenyqe, hiqä-hiuänji näqñqä ae äyä enjä. Iqueqä äwinqeunqä ma, Goti Hanjuwä Iqu hea iqueqä ätimäuqenqä imäkqanğa, inğanä timäuniqe. ⁷ He näqñqe, tänğanj, yänänäqñqä hñgisanä iqä iqu, qua täunji wäunüä zä itqäuä. Goti Hanjuwä Iqu, qñqanjä äymitätqä Ique nändi qutesiteqanğutqänğanqe, yänänäqñqä hñgisanä iqä iqu, wäunüä zä yqänä iquänä. ⁸ Itanğa Goti Iqu, qñqanjä äymitätqä Ique, nändi qutesiteqanğanj, ämaqä, suqä eeqänänjä iunji mändi kittqiyätñqä iqu, ätnänäqi timäuniqe. (Qänakñi, Naqä Jisasi Iqu anji äquvepätqänğanj, ämaqä iqueni, Iqueqä mandñitä äpäsätä, Iqueqä we-hunqetä iqueni qui imäkäniqe.)

⁹ Ämaqä quvqä iinjä iqu ätnänäqi timäuqanğanj, Setänä iqu yänänäqñqä vqanji, iqu wäunui nätmatqä ämaqä mimäkqänänjitä, itanğa ämaqe yäunüä ipu, “naqä-qakuä Goti Iquesa imäkqiyä” kñuä mapñqä dinqe, quanğä imäkäniqe. ¹⁰ Iqu iinjä imäkätä, suqä quanğä eeqäpnänji, qokä-apäkä hñjä-pmeqä mämeqä, äpäkonqe

* **2:2** Näqñqä-tänjä hñqua, kukñuä täu tii äkunmäkätqänjä. Ämaqä iinjä etätqä iqu, “Dñä Äñguä Iqu kukñuä iinjä ändapqeqä” qäyä etqanğqä-qe, ä iqu kukñuä awä etätä i qäyä etqanğqä-qe, ä iqu nenyqe, “Iqua tuwanüä e äqäkuwiqä” qäyä etqanğqä-qe, qätä mäwiyqä pa iqäpnä. † **2:3** Jonä 17:12

mapnuwänqä äpmejuwä iqua, iquenyqä quuvqä wipnqä imäkänige. Iqua kuknuä naqä-qakuä, Jisasi Iquenyqä ätänqä iunji, yeeqä ipu mämeqä itqänuwä iutani, äpäkonqe mapnuwänqä äpmejä. Qu kuknuä iinqe, yeeqä ipu ämeqä-säpi, Goti Iqu qunji, hänjä iqumuatquäninji. ¹¹ Iinjä dutani, qu kuknuä quangä iunä quuvqä heqiyqäpnqenqä, Goti Hanjuwä Iqu, qunqä nätmatqä qämä-qämä iwimäkätqä, naqänänjä dowatänige. ¹² Iqu iinj, tiinqä imäkänige. Qu kuknuä naqä-qakui mämeqä danä, suqä quvqenänji, ängüä-ängüä imäkäpiyinqä imäkmitpqe, hiunji Goti Iqu ämaqeu iwäsäutäqänqani, qu kimanji hanjä-iqä mapnuwi.

Yänänäqñqä tqäutpnqenqä

¹³ Neyämaqä Naqä Iqu äwinyätqä iquenä, he hänjä emäkäqumuatäninqä diinqe, Goti Hanjuwä Iqu, nätmatqä mimäkqänqä, Iqueqä ämaqä epnuwänqä atäunüä ae etekqe. Inji he ämaqä jänänänjä epnqe, Dnä Ängüä Iquesatä, naqä-qakuinqä quuvqä heqiyqä iutatänji. Iinqe, ne Goti Hanjuwä Iqueqä äwiinqä du, hiunji ique-iqenji, Iquenji, “änguiqä” ätuätqänju. ¹⁴ Iinjä emäkätqenqe, Goti Hanjuwä Iqu, ne kuknuä ängüä awä ätätunquä iquesani, tääqä etätmakqe. Inji he, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä nätmatqä eeqäpnänji, Iqueqä yoqä naqä qonätanqä iutani, he-pqe Iqutä anä meqänqe. ¹⁵ Neyämaqäüä, Jisasi Iqueqä kuknui, neyaqä manitatä, ä tuwanüä iutatä, etminquä iunji, mäwquatämäuqä, a yqänä äqätpu, aanjä yänänäqñqä tqäutpnqe.

¹⁶⁻¹⁷ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, Goti Apiqutä, nenyqe äwqä imdanji kiinjä äwinyätä, itanqä qeqä ätmäkäsinyä hinqi vqetani, neqä äwqä imnji, yänänäqñqä imäkänätänä, nätmatqä ängüänänji nätapätqä diinqä, knüä iqä yänänäqñqä ämenä, hiñuä äqänänä pmetatunquä inemäkätqäuä. Inji Iqu heqä äwqä imnji, yänänäqñqä emäkätä, suqä ängüä eeqäpnä ämepu, kuknuä ängui tqäpnqä emäkquä.

3

Goti Iqueqä yätamäkqenqä tääqä tqenqä

¹ Neyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu, ne yätamäkqä neyquätqenqä, tääqä tiinjä tquangpu. Ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä kuknui, ämaqä huizi dunqä ämä äwätänä, awä tquangwati, qu he imäkminjuwä-pa, “Ii naqä-qakuiqä” quuvqä eqiyäpu, kuknuä iqueqä yäpä iqi pmetpnqänä. ² Itanqä ämaqä quvqä iqanquwä iquauqä hipa iuta, huätä inetmetqä-pqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tquangpu. He Iquenyqä tääqä iinjä tquäpnqe, ii ämaqä kuapänä hñqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänuwä iutayi. ³ Injqe Naqä Iqu ätätqä-pa imäkätqätanqä, ne Iquenyqä quuvqä wiyquanä. Inji Iqu yänänäqñqä emäkätä, Setänä quvqä imäkqä iqu, quvqä memäkqä yätqä, ämeyänä. ⁴ Naqä Iqu inemäkqanqä, ne henyqe, näqñqä tiinjä etqänju. “Ne iquau nätmatqä imäkpnqä manjä yänänäqñqä ätuätunquä imnji, tänga-pqe, qänakndanä-pqe, äpakänä imäkqäpnuiqä.” ⁵ Goti Hanjuwä Iqueqä suqä ämaqenqä äwiinqä iquenqätä, Kraisi Iqueqä suqä hanjä-iqä qäyä ämetä yänänäqñqä tqäuqä iquenqätänji, Naqä Iqu he näqñqä ängüänänjä metpnqä emäkquä.

Ämaqä wäunüä miqä, enyqä itqänuwä iquauñqä

⁶ Neyämaqäüä, ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yänänäqñqä ämenä, kuknuä yänänäqñqä tiinjä etqu. “Ämaqä hiqä quuvqä anä heqiyqetanä hui, wäunüä miqä, enyqä ipu, itanqä kuknuä awä etminquä iunji, qänaknä miqä, hñgisa iqä-qua eänjuwi, iquatä ikämanqä ipu, anä mäpmeqä pambu.” ⁷ Ne ii etquque, tiinjä iutayi. Ne suqä imäkminquä iunji, he qänaknä iqa uwqäpnqenqe, hiqä-hiuänji näqñqä ae äyä enä. Ne heyaqä awä iqi äpmeänqanji, enyqä miqä iminqe. ⁸ He nesa hanjä-iqä mämeqä ipnqä diinqe, ne heyaqä ymisani mbqä miqä, qanyä ämetänä manqä, hiunji heatqe, mbqä wäunüä yänänäqñqä itanä, änminque. ⁹ Ne yoqä naqä ämenä, “He yätamäkqä

nepiyä” etatqä etanqqä-qe, mänenqä iminqe. He nesa näqñqä ämepu, imäkqäpñqä diñqe, ne wäunüä yänänäqñqä ii iminque. ¹⁰ Ne hesä äpmenänqani, suqä enyqä iqä iquenyqe, tiñä äyä etminque. “Ämaqä wäunüä miqä, enyqä itñqä iqu, ymisanä hiñgi mämeqänqeqä.” ¹¹ Inäqe, ämaqä hiyaqä awä iqini hñqua, wäunüä miqä, enyqä naqä-qakuänä ipu, huiziquaunqe, “Inä-iinä imäkätqänäuä” tuäkitqätanqunqä, qätä äwiyätqänu. ¹² Ämaqä e itqänuwä iquaunqe, ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yänänäqñqe ämenä, kukñuä yänänäqñqä tiñä etqu. “Ämaqä iqua, quamä qeiqinyä äpmpu, ymisanä quwqänqä wäunüä iqanqpiyä” ätqu.

¹³ Inäqe, neyämaqäuä, he wäunüä äñguä imäkätqänuwä iuni, enyqä ipu mäwquatämäuqä pambu. ¹⁴ Ämaqä hesanä hñqua, ne tuwanüä äqiyquque, qänaknä miqä, tuwä äwimä upqä iquaunqi, he suqä hñjua miwimäkqä, atäunuinä väqumuatepñqe. Ini qu, quwqä quvqenqä womba mapñqä diñqe, he iquatänä qäqi mäwqä, hiqäqi pmetpñqe. ¹⁵ Inäqe iquani, hiqä mäkä-hunqä enqä-pa miwitqueqä, “Neqä neyämaqä iqua, qui imäkmbñqä itqänäuä” kñuä indqänäpu, “Inä mimäkqä pambiyä” tquanqpu.

Poli iqu, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” ätukqenqä

¹⁶ Neqä Naqä äwqä hanüä inemäkqä Iqu, nätmätqä eeqäpnänä imäkäpiyä iuni, äwqä hanüä imbu pmetpñqä, emäkquä. Iqu eequendä anä pmetänä. ¹⁷ Nyi Poli iqunä, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” etätmä, ñqä hipaitä tuwanüä hiqñqä imäkqä. Tuwanüä eeqänänä iuni, ämaqe, qu nyinqe, “Tuwanüä tä, iqu äqiyqeqä” kñuä vätnqä diñqe, nyi ñqä hipaitä tiñä äqiyätñqe. ¹⁸ Eeqänänä iqunenä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu kinganäni 1 Timoti iquenqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Hiknä Timoti iqu, anä-himqä Listiya, qua naqä Galesiya iutanä-qu eä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänä ique. Kiqä känai, Israitqä iutanä iiyi. Kiqä kaniqu, Grikä iutanä ique. Poli iqu iqueni, qanä anä ikisinyä, Goti Iqueqä wäunuä imäkiyänqä itmakqe. (Wäunuiqänä 16:1-3 hinuä qundnqä.) Näcqnqä-tänä iqua knuä tiinä indqänätqänä. Qänakni, Timoti iqu, quuvqä heqiyqä anä-himqä Epesisi iu pmetanquwä iquau mitnqä pmetangi, Poli iqu, tuwanuä tä iquenyqä wätnqä äqäkqe.

Nätmatqä kinganäni, Poli iqu tuwanuä ätuätä äqäkqe, ii tiini. Ämaqä hnqua, qokä-apäkä iuqä quuvqä heqiyqe, qui imäqä iunqe, Timoti iqu änguä wimasiyätnqe. Ämaqä iinjä iqua, nätmaqä qua täutanä eeqänäni, ii ängui maeqä etangi, ämaqä hänä-pmeqä naqä-qakuänänä ämetnqä äwinyätnqä iqu, ymisanä hui pmua imäknätä, apäkä mämeqä yätnqä, knuä quvqe indqänätqänä.

Nätmatqä huizi, Poli iqu tuwanuä ätuätä äqäkqe, ii tiini. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iqua, Goti Iqueqä yoqe haqeqä ämamäupu, Iqueqä wäunuä imäkätqätanquwiu mitnqä, suqä änguänänä iunqeyi. Itanga quuvqä heqiyqä iquau mitnqä wäunui, ämaqä äki-äkitanä iqu meniqe. Ga quuvqä heqiyqä iuqä awä imä, wäunuä imäkätqä wäunui-pqe, ämaqä äki-äkitanä iqu meniqe.

Nätmatqä yäpaki, Poli iqu tuwanuä ätuätä äqäkqe, ii tiini. Timoti iqu Jisasi Kraisi Iqueqä wäunuä imäqä-qu äpme, änguänä pmetätnqe. Ga qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä qänätqätanquwä iquau, suqä huitanä-huitanä äkiutanä motquetnqä, ätuätä äqäkqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli Jisasi Kraisi Iqu kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Goti Hänä Inequmuatqä Iqutä, itanga Jisasi Kraisi neqä knui yänänäqänqä ävanä äpmenquä Iqutä, Iquaqu änändowatkuyi. ² Timoti, si quuvqe, nyi eqiyänqä-pa eqiyänä-qae, si nqä ymeqä naqä-qakuä-qukiyi. Nyi tuwanuä tä sinyqä ävawqatqä. Goti Hanjuwä Apiqutä, itanga Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutä, Iquaqu nätmatqä änguänäni hinqi vqetä, qeqä-tmäkqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä ktapinyä.

Kuknuä qäyasäqinjä tqä iqua, mändi kittqiyqenqä

³ Nyi Masendoniyä-tänä ingisanqä äwätmänqä ätkqä-pa, ämaqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä näcqnqä ävätqänuwä hnqua, kuknuä qäyasäqi matqä ipnqä dinqä tutnqe, anä-himqä Epäsäsi iu qae pma. Ämaqä iqua, kuknuä naqä-qakuä Goti Hanjuwä Iquenyqä tnätanqce ämepu matqä, qämä-qämä ipu, ämaqeunji näcqnqä qäyasäqi ävätqänuwä iquayi. ⁴ Qu quwqä kaqä-kawäkauqä yoqenqätä, aeqä kuknuinqätä, kuapanä ätätqänuwi, Goti Hanjuwä Iqu wäunuä imäkqeunji yätamakqä miqä, kuknuä hinqinä timäuqänqe, si kuknuä yänänäqänqä tu. Goti Iqueqä wäunui, quuvqä heqiyqä dutanä timäunä. ⁵ “Manä tuvä” äktqe, suqä ämaqenqä äwinqä iqu witnqä äktqä. Ämaqe, qeqä-quuvqä yäpä imni ikikinyänä imbu, “Goti Iqueqä hinuä iqi quvqä maequnjqä” knuä indqämbu, ga quuvqä naqä-qakuänänä eqiyätanqppqetanä, suqä ämaqenqä äwinqä iqu witänä. ⁶ I etanqä-qe, ämaqä hnqua, suqä iunji tuwä äwiyäpu, hänaqä hui-mända äwäpu, kuknuä hinqinqä dinä ätätqänuwi. ⁷ Qu Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä-suqenqä näcqnqä wipnqä winqanqä-qe, quwqä

kuknuä ätätqänjuwinqe, quwqä-quwäni näqñqä maeqä ipu, näqñqä eäpnä, hingi ätätqänjuwi.

⁸ Ne näqñqe, ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä-suqeta, wäunui wängima mämiqä, qäyunä ämiquwi, kuknuä-suqe, änguänänjiyi. ⁹⁻¹⁰ Tiinjä-pqe ne näqñqe. Kuknuä-suqä iqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqi, jänänänjä äpmejuwä iunqä maetqe. Oee. Goti Iqu kuknuä-suqe, ämaqä suqä quvqä imäkätqänjuwä iqua, quwqä suqä iinjñqä näqñqä mapñqä diñqä, imäkätä ekqe. Ämaqä qänaki miqä danä hñgisanä iqä iquaunqätä, Goti Hanjuwä Ique tuwä äwiyäpu, suqä quvqä imäqä iquaunqätä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe, haqä mämamäuqä ipu, Iquenyqä wiunqä iqä iquaunqätä, qunaqä-qunujuau pizqä päsqä iquaunqätä, ämaqä huiü hinginä pizqä päsqä iquaunqätä, suqä qokä apäkänqä iqä iquaunqätä, suqä qokä hñqu, qokä hñqutä wiqä iquaunqätä, ämaqä huizi du quwä äkipu, hingi wäunjuä-wiyqäpñqä imäqä iquaunqätä, quanqä-tqä iquaunqätä, kuknuä iwäsäuqä iquauä hinuä iqisanji zä epu, quanqä-tqä iquaunqätä, itanqä ämaqä kuknuä naqä-qakuä Goti Hanjuwä Iquenyqä tnätanqgeuni, tuwä äwiyäpu suqä huizi imäqä iquaunqätänji. ¹¹ Kuknuä naqä-qakuänänjä iinj, ii kuknuä änguä we-hunqä-tänjä Goti Hanjuwä Iqu nyinyqä quuvqä eqiyätä, awä tqämqä ändapqä-pañä asä iinj. Kuknuä änguä we-hunqä-tänjä iqu, “Goti Hanjuwä Iqu, yänänäqñqä naqänänjä-tänjä eä, änguänänjä pmeqänqä Iquvqä” änatätqäuä.

Krais iqu, suqä quvqä imäqä iquau, hñjä iqumuatätñqä, äpkqenqä

¹² Neqä Naqä Kraisi Jisasi Iqu nyinqe, “Nyaqä wäunui, iqu imäkänqiyä” knuä äme, nyi yänänäqñqä ändapätä, ändenjikqenqä nyi yeeqä itmä, “änguiqä” ätquä. ¹³ Kinqanänji, nyi Iquenyqä kuknuä quvqä ätätmä, ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyqanquwä iunji, quvqä itquetmä, ptqä äqäyäpäsätmä iminqe. Nyi suqä iinj, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä imä, qämä-qämä itmä, ii imäkätqätanqä-qae, Iqu qeqä naqänänjä änuämäkkqe. ¹⁴ Iqu qeqä e änuämäkätä, nätmätqä änguänänji aanjä kuapanä qäpu maeqä yätqä hinginä ändapätä inyimäqanqä, nyi Iquenyqä quuvqä eqiyätmä, ämaqenqä nqä qeqä-quuvqä yäpä tämda änyinätqäuä. ¹⁵ Kuknuä, “Krais iqu, ämaqä suqä quvqä imäqä iquau, hñjä iqumuatätñqä, qua täunqä äpqäqeqä” ätnänqä iqu, aanjä naqä-qakuänänjä ätnä. Ämaqä eeqänänji, qu kuknuä ique ämepu, quuvqä eqiyqäpñqe. Ämaqä suqä quvqä imäqä huizi iunji, nyaqä suqä quvqe ämawqätäutä, hñuiqä ätimäuä. ¹⁶ Nyi iinjünä qäyä etanqä-qe, Iqu nyinyqä qeqä änuämäkkqe, tiinjänqeyi. Ämaqe, qu Jisasi Kraisi Iquenyqe, “Iqu ämaqä suqä quvqä imäqanquwä iunji, qeqä imänqgeuta kima maqänä mäwqeqä” näqñqä nyita mapñqenqeyi. Ämaqä qänaknda epqä iqua, qu nyita Ique äqunäpu, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, hñjä hea ique-ique pmeqä mapnuwänqenqä. ¹⁷ Iqu Ämiqä Naqä hea ique-ique Pmeqä-qu eä, Mäpäkonqä-qu eä, ämaqä-pqe Iqueni, hinuä mäqunqe, Iqu Goti Hanjuwä Iqunä etanqä, yoqä naqe, hea ique-ique Iqueqänä äwi. Iinj aanjä naqä-qakuänänji.

¹⁸⁻¹⁹ Nqä ymeqä Timoti iquki, nyi kuknuä tä äktapqä tä, ämaqä hinuä-tqe* si hinuä äktkuwinqä knuä ämetmä, äktqä. Si iquauä kuknui, jävqä enqä-pa a yänänäqñqä äqätinä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätinä, suqenqä iwäsäutnä, “Nyi Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqinj, suqä quvqä hui maeqä äyitanä” knuä ämetnä, änguinqä mäkä yänänäqñqä iqätñqe. Ämaqä hui quwqä suqä quvqenqä näqñqä ämapiyä-qe, äwinqä quwqä dunä imäkäpu, quuvqä heqiyqe, qui imäkmbu äpmeñä. ²⁰ I äpmejuwä iutanjä hñquaquvi, Himeneasi iquä, Aleksandä iqutäyi. Iquaqu, Goti

* **1:18-19** 1 Timoti 4:14 iu-pqeni, Poli iqu Timoti iquenyqä hinuä-tqenqä äqäkqe. Iqu kuknuä hinuä-tqe asä iquenyqä täqi äqäqäti, huitanji äqäqäti?

Hanjuwä Iquenyqä kuknuä quvqä hui inä matqä danä inyiyänqä näqñqä mayñqe, nyi iquaquñi, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huñqä iqueä hipa iqi äwikqe.

2

Goti Iqu, eeqänänuau yätamakqä vätñqä, tääqä tqenqä

¹ Iinjä etanji, nyi manjä yänänäqñqe, huizi-huizi i etanqä-qe, “Ämaqä quuvqä heqiyqe, ämaqä eeqänänjä iuñqä kñuä indqänäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäpu, Iqu iquau yätamakqä vätñqänä yatñqä äväpu, ‘änguiqä’ ätuäpu ipñqä” ätqä. ² Qu tääqä e ätäpiyänğanj, ämaqä anjä-himqä ämiqä iquauñqätä, ämaqä naqä yoqä-tänä iquauñqätä, tñqe. Tiinjñqä, ne suqä jänänänjä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dinä imäkätanä, hanjä-iqä hui maeqä hingi pmetatunqe. ³ Suqä tääqä tqä iinj, Goti Hänjä inequmuatqä Iqueä hiñuä iqinj, änguänänjä etanji, Iqu iñqe yeeqä eä. ⁴ Iqu ämaqä eeqänänjä hänjä iqumuatquätñqenqätä, qu kuknuä naqä-qakuñqä näqñqä meqäpñqenqätä, äwinyä. ⁵ Goti Hanjuwä Iqunä äyuwä. Ga Iquenyqätä, nenyqätä, awä iqi ätqäüä yätamakqä itñqe, Hñqunänji. Iqu, Kraisi Jisasi Iquvi. ⁶ Iqu, ne ämaqä eeqänänjä anqumä mbqä änäyämätä guä mänaqäyquätñqe, zä miqä danä, Iqueqä-kiuä äwimäkkqe. I etanji, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqänänjä anqumä mbqä imetñqä äwinyänqä, suqä iqu ätnänäqi ätini, “hea inqanqeqä” ätkqä du, qänqä ämaekqe. ⁷ Iinjä Iqu, nyi Iqueä kuknuä awä ätätmä, Iqueqä wäunüä imäkkunä himqä, ätenjikqe. (Quanqä matqä, naqä-qakuänänjä ätqä.) Itanqä nyi, ämaqä Israitqä qäyä etanji huizi iquauñi, quuvqä heqiyqenqätä, kuknuä naqä-qakuänänjñqätä, näqñqä-vqänqä ätenjikqe.

⁸ Iinjä etanji, nyi Poli iqunä, ämaqä quuvqä heqiyqe, anjä äpmakäwänjuwä-pa, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tñqä aquvä äqänäpiyänğanj, qokä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqe, Iqueä hiñuä iqinj jänänänjä epu, hipa kiyä mamätqe haqe epu, itanqä äwqä quvqä imbu, manjä qäyätñqä maeqä epu tñqä, änyinj.

⁹ Itanqä nyi apäkä iuaunqä-pqe, quwqä qäkä meenqä, kñuä yasämä ämepu, qäkämä imäkñqä-pa imäkmñqä änyinj. Dä huitanjä imäkñäpu, gquä yatqä golqä, qeqätqä isua ämepu, qäkämä mbqä naqä iqe ämepu, qeqätqe, itä mimäkñqä danä ipñqe. ¹⁰ Inäqe, “Ne apäkä, Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä iqäneyqä” tñqe, qu qeqätqe, quwqä wäunüä huitanjä-huitanjä änguänänjä imäkäpiyä duta imäkmñqe. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqueä kukñuñqä näqñqä meqänğanj, apäkä iua, quwqä-quwä äkittqänäpu, manjä matqä danä, qätenä äwiyäpu, näqñqenä meqänqä. ¹² Nyi apäkä hui, qokiquau äkittqiyetä, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui ätätä motqueqänqä, qñqanjä äyqä. Ii kiqä qanyä pmeqänqä. ¹³ Tiinjä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqu, Ipä ganä imäkkqä maetqe, Atamä ique ganä imäkkqä eä. ¹⁴ Ga kuknuä quanqä dunj, quuvqe, Atamä iqu maeqiyqä danä, Ipä ii eqiyätä, suqä quvqä ii äyä imäkkqe. ¹⁵ Inäqe, iua kñuä yasämä ämepu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, ämaqänqä quwqä qeqä-quuvqä yäpä imda winyätä, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dinä imitpñqä sätäti, Goti Hanjuwä Iqu, ymeqä nyquä duta hänjä iqumuatäniqe.

3

Quuvqä heqiyqä iquau, miqä iqueqä suqenqä

¹ Kuknuä tiinjä tä aanjä naqä-qakuänänjä. Ämaqä tqu-tqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquau mitñqä itñqä iqu, iqu wäunüä änguänänj metñqä winğanji itqäüä. ²⁻³ Iinjä etanji, quuvqä eqiyätqänjuwä iquau miqä iqu, ämaqä iñjuqä hiñuä iqinj, suqä quvqä mimäkkqä-qu eä, apäkä hñqunänjñqä qokä-qu eä, suqä quvqä huitanjä-huitanjä mitqäqä kñuä yasämä ämetä, quamä änguänä pmeqä-qu eä, ämaqä iqueqä anju timäuqanqjuwä iunji, änguänä miqä-qu eä, Goti

Hanjuwä Iqueä kukñuiŋqä näqñqä äñguänänjä vqä-qu eä, wainqä-eqä yänänäqñqe kuapänä mañqä-qu eä, himä qui maqänä imäkätä mañä yänänäqñqä ätätä mäkänqä maqänä miqä danä, qae hanjuä pmeqä-qu eä, knui mbqä dunqänä mämeqä-qu eä, hiätätñqe. ⁴ Iqueqä ymeqä-apäki äñguänänjä ämitä, iqueqä ymeqe, iqu kukñuä tquangqä dunji qätä äwiyäpu, qänaknä iqäpñqä imäkqä-qu hiätätñqe. ⁵ Iqueqä ymeqä-apäkä dunji, änä mämiqä-qu eñqe, iqu ämaqä quuvqä heqiyqä dunji, äñguä äänä miniqi? ⁶ Ämaqä quuvqä heqiyqä dunji, ämaqä quuvqe tännga änyä qe eqiyätqä iqu, mämiqä yätñqe. Ii, iqu yäñi-yäninyä itä quñi äkittqiyätä, hanjä-iqä Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, ämakqe, meqänqeyi. ⁷ Iinäqu eä, ämaqä quuvqä maeqiyqä iquauä hinuä iqini, suqä äñguänänjä iqä-qunä hiätänä. Iqu iinä miqä iqäqe, “Quvqä-queqä” tqanppi, iqu Setänä iqueä guä du äuenä.

Quuvqä heqiyqeuä awä iqi, wäunjuä miqä iqueqä suqenqä

⁸ Suqä asä iinji, ämaqä huizi, ämaqä quuvqä heqiyqä iquauä awä iqi, wäunjuä huitañä-huitañä ämipiyä iqua, knui wäunjuä ipiyä iunqänä yasämä ämepu, kukñuä quangi matqä-qua epu, wainqä-eqä yänänäqñqe kuapänä mañqä-qua epu, womba miqä knui mbqä dunqänä mämeqä-qua hiätñqe. ⁹ E ipiyä iqua, “Ne Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqini, womba maeqä äñguänänjä äpmeñunä-qe” näqñqä epu, Iqueqä kukñuä naqä-qakuänänji, Kiqä-kiuä ne quuvqä heqiyatunquä ämänätquakqä iunji, a yänänäqñqä äqätpu pmeqä-qua hiätñqe. ¹⁰ I pmapñqänä, wäunjuä hñque ganä yamwiqä wipñqe. Iqua qäyunä imäkquwi, wäunjuä miqänqä inga pmuatepñqe.

¹¹ Suqä asä iinji, iquauqä apäkä iua-pqe, wäunjuä imäkäpiyä iunji, knui yasämä ämepu imäkqäpñqe. Qu ämaqä huizi dunqä, kukñuä quvqä matqä ipu, suqä huitañä-huitañä mimäkqä danä, quamä äñguänä pmetpñqe. Ämaqe, iquauqä kukñuitä, wäunuitä, eeqänänji jänänänjä äyä etanji äqumbiyi, quuvqä wipänä.

¹² Iinjä etanji, ämaqä quuvqä heqiyqeuä awä iqi, wäunjuä miqä-qu eñqe, iqu apäkä kiqä-kiuänänjiyqä qokä-qu eä, iqueqä ymeqä-apäki, äñguänä miqä-qu hiätätñqe. ¹³ Wäunjuä iunji äñguänänjä ipiyä iqua, haqä nändi-nändi iqa äwäpu, yoqä-tänjä equwi, ämaqe, iqua Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä äyä eqiyäpu pmetanjä qumbunä.

Goti Iqueqä kukñuä qakui, aanjä naqänänji

¹⁴ Nyi sinyqä, “Ique hinuä mäqunmqä maqänä umqeqä” knuä indqänätmä-qe, kukñui tuwanjuä iu inä äqiyqä. ¹⁵ Nätmatqä hui inqisäqumuatqanji, nyi mapqä iqäqe, si tuwanjuä täunä a ätäutnä, suqä ne Iqueqä ymeqä iqune, qänaknä iquatunquenqä näqñqä hiqätinä. Ne iinji, Goti Hea ique-ique Pmeqä Iqu, aquvä ämänaqiyätñqä iqune äyä äpmeñu. Zä-hawätä, queatä, anjä yänänäqñqä mätnätätñqä imäkquwä-panjä iinjä enju. Ne Goti Hanjuwä Iqu aquvä ämänaqiyqä-panjä eanä, kukñuä naqä-qakuänänjä iunji, yänänäqñqä imäkätqänju. ¹⁶ Ne eeqänänji, näqñqä tiinjä äyä etqänju. Kukñuä qakuä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqenqä ätänqe, ii nätmatqä aanjä naqänänjä eä, iunji Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuä ae ämänätquakqe, tiinji.

Iqu ämaqe qä hinuä iqini, Ämaqä-qu eätä ätnänäqi ae ätimäukqe. Dñä Äñguä Iqu imäkqanji, Iqueä suqä jänänänji eeqäpnä ätnänäqi ätimäukqe. Ynaunjqä iquapqe, Ique hinuä inä äqunquwi. Iquenyqe, kukñui im-imä äma äwäpu, ämaqä Israitqä qäyä etanji huiziu, awä tquanguwännga, qu qätä äwiyäpu, Iquenyqä quuvqä ae eqäkuwi. Goti Hanjuwä Iqu, Iquenji, yoqä naqä ävätä, qäukuä yäninyqä ätuma ekqe.

4

Qokä-apäkä mämanqenqätä, ymisanjä hui manqenqätä

1 Dñä Änguä Iqu ätnänäqini tiinjä ätätqäuä. “Qanakndani ämaqä hui, dñä quvqä, kukñuä quanğä-tqä iquauä manj qänaknä ipu, suqä quuvqä heqiyqä iqueni, ävquatämäpnuwiqä.” 2 Ämaqä iinjä iqua, quwqä suqä quvqä imäkmipqenqä kñuä indqänäpu, womba mämeqä danä, dñä quvqä iquauqä kukñuä ämepu, qokä-apäkä huizi dñi, kukñuä quanğä tquäpnä. 3 Iqua ämaqeuni, “He qokä apäkä mämanqä pambiyä” ätuäpu, itanğa, “Ymisanjä hnjuauñi, he manqä pambiyä” tupnä. Inäqe ymisanjä iñi, Goti Hanjuwä Iqu imäkkqe, ämaqä quuvqä eqiyäpu, kukñuä naqä-qakuinqä näqñqä epiyä iqua, “änguiqä” ätäpu, ämepu gññqenqä imäkkqe. 4 Nätmatqä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqu imäkkqe, quvqä maetqe, änguänänjä äyuwä. Inäqe ne ‘tä quvqeqä’ ätätanä, suñqä bi tnämatuñque? Ne ‘änguiqä’ ätätanä, ämetanä, guatuñque. 5 Ii tiinji. Goti Hanjuwä Iqu kukñuä ätqetata, ne Iquenyqä tääqä ätqetata, Iqueä hiñuä iqini änguänänjä heätñqe.

Kraisi Iqueqä wäunüä qäyunä imäkqenqä

6 Si nyi suqä tä ätqa äpqäqä tä, tqä tta-tuñgukuau, tnanyi-tnapqau ämotquetnä, itanğa kukñuä änguänänjä ne quuvqä eqiyätuñquä itä, näqñqä änguänänjä tqä-täuä ämetnä, qänaknä äwätqänä itä, iquaquisani, si yänänäqñqä meqanğnä. Si iinjä imäkätqäñi, Kraisi Jisasi Iqueä wäunui änguänänjä imäkkqä-quki hisnä. 7 Inäqe ämaqä huizi, aeqä kukñuä iunji, yätamäkkqä miqä, hea iqänqä tätqätanğuwä-pa, si iñi mimäkkqä pa itnä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqä änguänänjä iunji, näqñqä yasämä meqätñqe. 8 Ämaqä hñqu, iqueqä huiwä yänänäqñqä metñqenqä hea ique-ique wäunüä huitanjä-huitanjä imitätqe, iqueqä quamä pmeqeuni, yätamäkkqä wänğäpu vänä. Inäqe iqu Goti Hanjuwä Iqueqä suqä iunä imäkkqanğutqe, Goti Hanjuwä Iqu yätamäkkqä aanjä kuapanä vänä. İtani iqu tanğatä, qänakndatä-pqe, äwa miqä hea ique-ique mequäniqe. 9 Kukñuä iñi aanjä naqä-qakuänänjä. İñi ämaqä eeqänänjä, qu kukñuä iqueni ämepu quuvqä heqiyqäpñqe. 10 Goti Hänjä hea ique-ique Pmeqä Iqu, Iqu ämaqä eeqänänjä Hänjä İqumuatqä-que, itanği ämaqä, Iquenyñqä quuvqä naqä-qakuä eqiyäpu äpmeñuwä iunji, Iqu anğumä änyä-hänjä iwimäkätqäuä. İñqä ne neqä kñuä iqä yänänäqñqe, Ique ävanä hiñuä äqänanä äpmenä dñi, ne nätmatqä änguänänjä ii meniñqenqe, wäunüä dñä huqä äyä itqänju.

11 Manjä ätuätnä, kukñuä tä ätqäqä täunji, motqueqanğnä. 12 Ämaqä hui, si ymeqänänjä-quki äkqänäpu, mäñdi makikittqiyqä pa ipñqe. Qu iinjä mimäkkqä ipñqä diñqe, si ämaqä-quki eänä, ämaqä quuvqä eqiyätqänuwä iquauñi, tqä kukñuä tqä, quamä pmeqä, suqä ämaqenqä äwiñqä, quuvqä heqiyqä, itanğa suqä jänänjinä imäkkqä-quki eänji, qu saqä suqä iunji, hiñuä äqunäpu, saqä manji qänaknä ipu, näqñqä meqänqe. 13 Nyi äpmqänğanqä, si Goti Hanjuwä Iqueä kukñui a ätäutnä, ämaqeuni näqñqä ävätnä, kukñuä naqä-qakuä iunji, kiqä qakuinqä motqueqanğnä. 14 İñä-qae ämaqä quuvqä eqiyätqänuwä miqä iqua, si hipa haqä iqä kiyqanğuwänğa, Dñä Änguä Iqu nätmatqä änguänänjä iunqä si hiñuä ktqanğa* äktapkqä iunji, mäwquatämäuqä pa, a yänänäqñqä qätätanğnä. 15 Tqä kñuä indqänqä imñi, nätmatqä hui-huiunqä mindqänqä, kñui wäunüä eeqänänjä nyi ätqäqä iunqänä ämetnä, änguänänjä miqätñqe. İtanğa ämaqe, qu saqä suqä qäsä, wäunüä qäsä, änguänänjä äyä itqätanğnä kqänğpñqe. 16 Tqä suqetä, ä kukñuä änguänänjä ne quuvqä eqiyätuñquä qänaknä iqetä, iquaqu, qui imäkkqänqä wa äunänğa, änguänänjä miqanğnä. Si suqä iinjä imäkätqäñi, tqä-täuätä, ämaqä saqä kukñuä qätä äkimipqetä, qui mimäkkqä danä, quamä änguänänjä pmapnuwi.

5

Quuvqä heqiyqä iquau, tqä sämaqä enqä-pa iwitqueqenqä

* 4:14 1 Timoti 1:18

¹ Ämaqä naqä iqua, suqä qämä-qämä iqe imäkquwi, manä yänänäqñqe, jävqä enqä-pa mäpuäsqä pa, kukñuä qeiqi, tqä tñique ätuätqänä-pa, tquätñqe. Suqä asä iñi, hikñä iquaunä-pqe, tqä tta-tunqukuau ätuätqänä-pa tquätñqe. ² Suqä asä iñi, apäkä naqä iuaunä-pqe, tqä tnäu ätuätqänä-pa tquätñqe. Itanga apäkä hitqä iuaunä-pqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqñi, suqä quvqä hui miwitqueqä, jänänäñuki eänä, tqä tnanyi-tnapqau ätuätqänä-pa tquätñqe.

Apäkä yawiqä iuaunä, äänä mipñqä?

³ Apäkä yawiqä hui, yänä aañä kiqä-kiuänä äpmeñqe, si suqä äñguänänä dinä motqueqätñqe. ⁴ Inäqe apäkä iñi hui, ymeqä kiqä-tänä eä, itanga kaqä-kawäka-tänä inä enqe, qu Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqñi, äñguänänä heätñqä etanqutqe, quwqä keisä, känäütä, äñguänänä ämipu pmetñqe. Qu suqä iqueni a äqätänuwi, ga kunaqä-kunñua qu naqä imämbñqä, wäunüä dnä huqä ipu, yätamäkqä äwimitpñqä kimani, iuau yätamäkqä äväpu, äñguänä miqänqe. Suqä iñiñqe, Goti Hanjuwä Iqu aañä kuapänä äwinyä. ⁵ Apäkä yawiqä hui, yänä aañä kiqä-kiuänä äpmeñqe, iyyqä kñuä iqä yänänäqñqe, Goti Hanjuwä Ique ävä äpme, Iqueqä yätamäkqenqä täaqä hiunji heatqeu tquätñqänänji. ⁶ Inäqe apäkä yawiqä hui, kñui iyyqä huiwä duñqänä indqänä äpmeñqe, ii tiñji. Ii häñä äpmeqä-qe, pizqä ae äpäkombqä enqä-panä iñä äpme. ⁷ Itangi ämaqä quuvqä heqiyqä iunä, kukñuä nyi tä ätqä äpqäqä ii vqätñqe. Ämaqä huizi, “Ämaqä ii, suqä quvqä imäkqä äpmeñäuä-qe” matqä pa ipñqä diñqä. ⁸ Itanga ämaqä hñqu, iqueqä hiveymeqä itä, iqueqä kuvämaqä huizi itä, iunä mämiqä itñqä iqu, iqueqä quuvqä heqiyqe, qui imäknätä, ämaqä aañä ququvqä-qu eänä. Inäqe ämaqä quuvqä maeqiyqä ipiyä iqua, qu suqä iñi, mimäkqä danä ipnä.

⁹⁻¹⁰ Apäkä yawiqä iuaunä yoqä äqänänqä iunä, si apäkä huiyqä yoqe, hiñgnä maqiyeqä pa isñqe. Iyyqä quvükui 60 eä, qokä kiuänänue muanqi eä, ämaeqä hiñuä iqñi suqä quvqä mimäkqä, quamä äñguänänä tiñiu pmeqi hiätñqe. Iyyqä ymeqeunä, suqä ävätä ymisañä tä äqiyätä, äñguänänä miqi eä, ämaqä kiñäqätanä äñguänä itqueqi eä, mäñdi äkittqänätä ämaqä quuvqä heqiyqä iuqä yuki asñä wuqiyqi eä, ämaqä hanä-iqä ämepu pmetanquwä iunä yätamäkqä vqi eä, itanga wäunüä huitanä-huitanä eeqänänä iunä, äñguänänä ämitä imäkqi enqe, si iyyqä yoqe, pipa du qiyesñqe.

¹¹⁻¹² Iñä etangi, si apäkä apähueqä yawiqä huiyqä yoqe, maqiyeqä pa isñqe. Ii tiñji. Ii, “Nyi qokä anqumä muanmä” kñuä vqanqani, Kraisi Iqueni tuwä äwiyätä, itanga, “Nyi qokä anqumä mämuanqä ymniqeqä” ätätä, kukñuä guä ämäsekqä iunä, qui imäkätqe, kukñuä meniqe. ¹³ Suqä ii ipiyä dutanä, tiñä iqäpnuwi. Anä hui wäka hui wäka ipu, enyqä imäkñgpnuwi. Qu suqä tiñä-pqä inä imäkqäpnä. Suqä ämaqä huizi di imäkqanquwä iunä, qu-pqe eeqänä näqñqä mapñqä äwinyätä, kukñuä ätqä di matqä ipu, kukñuä quvqä iqunä ätäkipu, ämaqä huiunqä tuwänqi kukñuä täkiqäpnuwi. ¹⁴ Iñiñqe, nyi tiñä ätqä. “Apäkä apähueqä yawiqä iua, qu qokä anqumä ämuanäpu, ymeqä-tänä epu, itanga anä yuwi ämipu pmetñqä” ätqä. Iñä itqänuwi, ämaqä wiunqä iqä hñqu, “Qu suqä quvqä imäkätqänäuä” ätätä, kukñuä quvqe matqä yänä. ¹⁵ Apäkä iuaunä, hui suqä äñguä duñi tuwä äwiyäpu, Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä ique, qänaknä ävätqätanquwä duta, ätqä.

¹⁶ Itangi apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hui, apäkä yawiqä hui iyyqä käyämaqä eänuwi, ii iuaunä äñguänä miqätñqe. Ii iñä imäkqe, ämaqä quuvqä heqiyqä iqua-pqe, qu apäkä yawiqä eeqänänä iuaunä, hanä-iqä mämeqä ipu, apäkä yawiqä yänä aañä kiqä-kiuänä äwiñuawä iuaunä äñguä miqäpnä.

Kukñuä quuvqä heqiyqeu miqä iquaunqä

¹⁷ Ämaqä quuvqä heqiyqeu miqä iqua, quwqä wäunuä änguänä imäkqanqppqe, he iquauqä yoqe haqä ämaipu, yätamäkqä vqäpñqe. Iquautañi, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui awä ätäpu, näqñqä ävätqänjuwä iquauñi, he mbqe, iquau ganä vqäpñqe. ¹⁸ Inji Goti Hanjuwä Iqueä tuwanuä iunji, tiinjä ätnä.

*“Bulumäka hñqu, kuä-witqä häukui, pa haqeqäñi huätä päwätñqänä qonjqä-aunjqä itñqe, si hinquä maeqä pa, uwqä hui qäyä manätñqänä hinuinä qunyä.”**

Itanğa “Ämaqä wäunuä itñqä iqu, iqu iqueqä mbqe ämenä.”†

¹⁹ Injä etanği ämaqä hñqu, “Ämaqä quuvqä heqiyqeu miqä tqü, suqä quvqä imäkqiyä” ätqäqe, he iqueä kukñui qätä mäwiyqä pambiyä. Ämaqä hñquaqu, ä hñquaqu-hñquenä-qua, kukñui asiqunä ätquwi, he qätä iunä wiyqäpnä. ²⁰ Inäqe hñqua, suqä quvqä yqänä imäkqä äwätqänjuwi, ämaqä eeqänänjä iuqä hinuä iqi, ätuma äwätinä, “He suqä quvqänänjä tä suñqä imäkqä äwätqänäuä?” ätuätinä, äkasuwä tquätinä. Ii, ämaqä miqä huizi iqua-pqe, qu suqä quvqä asä iquenyqä uwqenqä, zä winyätñqä diñqeyi.

²¹ Nyi si manjä äktqäqe, Goti Hanjuwä Iqueä, Kraisi Jisasi Iqueä, itanğa ynaunjqä atäunuä ae ätekqä iquauä hinuä iqini, “Suqä ämaqä huiunqänä äwinqä, ä huiunqä mäwinqä iqu, huätä ävquatämäutnä, suqä nyi tä ätqa äpqä iunji, a yänänäqñqä qätätanğinyä” äktqä.

²² Si ämaqeu miqä änyä-hänjä hñquenyqä qävqä itnänğanji, ämaqä hñquenji, “Ämaqä tqü, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquau mitñqe” ätätinä, hipa haqeqä maqänä mäwiyqä pa, mä iqueä suqä quvqe, si-mända meqänqä. Si suqä quvqä eeqänänjä iunqe, wa äunänğa pmetanğnä.

²³ Täñä-yaqä huitanjä-huitanjä, tqä äwqä yäpä imä äkimetñqenqe, egenä manqä iqanğnä. Aanjä eqä dunji, wainqä-eqä yänänäqñqe, wänqäpu qäsä naqä-huinyä imäkätinä, ängtñqe.

²⁴ Ämaqä hñquauqä suqä quvqe, ämaqä jänä imäkqä iqueqä hinuä iqi matimäuqänğa, he näqñqä maqänä hipnä. Inäqe hñquau, zä imäkmipqe, qänakñi ätnänäqi timäunqiyä. ²⁵ Ii enqä-panjä iinj, suqä änguänänjä iqueni, hui ätnänäqi inä äwi. Inäqe, zä äwämätätqe, qänakñi ätnänäqi timäunqiyä.

6

Kukñuä wäunuä-wiyqä hinğinqä iquauñqä

¹ Ämaqä quuvqä heqiyqä, ämiqä hñquauä wäunuä-wiyqä hinğinqä äpmeñuwä eeqänänjä iqua, qu kñuä änguänä ämepu, ämiqä iinjä iquauä yoqe haqä ämamäupu, iquauä yäpä iqi iqäpñqe. Iqua iinjä imäkqanğuwänğa, ämaqä huizi iqua, Goti Hanjuwä Iqueä yoqetä, kukñuä ne awä ätätunquä itänji, qu qui mimäkqä-pa ipu, mändi makittqiyqä danä ipñqe. ² Inäqe wäunuä-wiyqä hinğinqä hñqueqä ämiqä iqu-pqe, quuvqä heqiyqä-qu enqe, wäunuä-wiyqä iqu, “Ämaqä tqü, ñqä tasi-guequvqae, nyi iqueni hñgisanä itqueqämqe” kñuä iinjä mämeqä pa iquätñqe. Oee. Iqu, “Ämaqä nyi wäunuä äwiyätñqä tqü, quuvqä heqiyqä-qu äyä mändanä, nyi iquenyqä kiinjä änyinänä” kñuä iinjä indqänänqe, iqueqä wäunui, huizi iquauä wäunuä-pqe ämäwqätäunä.

Nätmatqä Goti Iqu nätapqanğqenqä, yeeqä iqenqä

Nyi si kukñuä eeqänänjä tä äktqäqä iunji, qu iu qänaknä iqäpñqänä awä ätuätinä, manjä tquanğnä.

³⁻⁵ Kukñuä nyi tä etqäqe, ii neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä kukñuä naqä-qakuänänjä ii enqä-panjä eä, quami, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä pmepñqä etqä.

* 5:18 Kukñuä-suqä 25:4 † 5:18 Kukñuä-suqä 24:15; Lukä 10:7

Ämaqä hñqua kukñuä iinjä mäwiñgani, hui-mända ävätqañuwä iqua, “Ne ämaqä naqä eäjünä” tpnä. Inäqe, qu maqñqä yasämä epiyä-qe, hingi tpnä. Ämaqä iinj, qu nätmatqä wänqä isuaunqe, nätmatqä naqänänänä imäkäpu, yoqä hingänqä isuaunqe, kukñuä mäkä äqäyäuñgpñä. Ii tqañguwä iunji, qätä äwiyäpiyä iqua, qu hinuä aowä äqunäpu, mäkänqä ipu, ämaqä huiunqä kukñuä quvqä ätäpu, kñuä quvqenä indqänäpu, äkasuwinä tñgmañgpñä. Ämaqä iinj, qu kukñuä naqä-qakuinjä maqñqä epu, qämä-qämä ipiyä dutani, “Goti Hanjuwä Iqueä suqä quamä äñguänänä pmeqä iutani, ne nätmatqä kuapä-tänjä eañqunä” kñuä indqänätqänä.

⁶ Inäqe ne quami, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä äpmenä, nätmatqä Iqu nätapqañgqenqä, yeeqä iinjä itanä äpmeñque, ii ne nätmatqä-tänjä äpmeñu. ⁷ Ne näqñqä äyuä. Nipaqa änanuäpiyänqani, nätmatqä qäsä equmuäkñqä mänanyquä pa ikuwi, oee. Aanqä huiwinänyqä änamikuwi. I etanji äpakonätaqä-pqänqani, nätmatqä maeqä, aanqä wanique. ⁸ Inäqe ne ymisanä qäkämä-tänjä eäjque, ii qeyi. ⁹ Ämaqä mbqä kuapänänä-tänjä epñqänä äwinyätñqä iqua, yamwiqä äwimeqäqe, qu kñui, suqä quvqä imäkäpñqä duñqänä indqämbu äpmeñuwi, qui imäkmbnä. Tiinjä eä. Täñänqä guä äquvepqe äueqäqä-pa, ii äuenä. ¹⁰ Suqä quvqä eeqänänä iuqä qakui, ii mbqenqänä äwiñqä iquvi. Ämaqä kñuä mbqä duñqänä ämeñuwä hñqua, quwqä quuvqä heqiyqe ävquatämäupu, huäqä-huñqä iqu iquauqä äwqä yäpä imñi, zi enqä-pa äuqanji kñuä äqäyätqänä.

Anä häñä hea ique-ique pmeqeu matñqenqä, yänjä qñganñä

¹¹ Inäqe si Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä-quki eäj, suqä qu imäkätqañuwä iunji, tuwä äwiyätñä, äwimasitñqe. Äwimasiyätñä, ämaqä aanjä jänänänä-quki äpmanä, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dunä imäkätñä, quuvqä naqä-qakuä eqiyätñä, suqä ämaqeunqä äwiñqä iqu a äqätñä, yänänäqñqä ätqäunä, hanä-iqä eeqänänä ämetñä, itanğa suqä ämaqeu qeiqinyä wimäkqä iqu ämanänğa iqätñqe. ¹² Si Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänä eqiyäñi, ii ävquatämäutñqänä yamwiqä huitanä-huitanä isua kimenä. I kimeqä diñqe äwimasiyätñä, quuvqä yänänäqñqä eqiyätñä, anä häñä hea ique-ique pmeqeu matñqenqä yänjä qñganñä. Si tqä quuvqä heqiyqenqä, ämaqä kuapänänä iuqä hinuä iqi awä tquanñänğa, Goti Hanjuwä Iqu, si anä häñä hea ique-ique pmeqä iu matñänqenqe, atäunüä ae ätekqe.

¹³⁻¹⁴ Goti nätmatqä eeqänänä iu Hänä-pmeqä-vqä Iqueätä, itanğa Jisasi Kraisi, Pondisi Pailoti iqueä hinuä iqi yänänäqñqä ätqäüä, kukñuä zä maeqä, awä qäyunä ätkqä Iqueätä, hinuä iqinj, nyi si tiinjä ätätñä isñqä äktqä. “Nyi kukñuä eeqänänä ämetñqä iunji, ‘suqä quvqä hui miqä-qunä iunä qänakñäñi, hea neqä naqä Jisasi Kraisi Iqu anğumä äpätqänğanqä iqämqänä,’ ätätñä, kukñuä guä mäsaueyä” äktqä. ¹⁵ Jisasi Iqu anğumäñi, Goti Hanjuwä Iqu ätätä ekqä du ätnänäqñi inğa timäuniqu. Goti Hanjuwä Iqu Yänänäqñqä Naqänänä-tänjä-qu eä, itanğa nätmatqä eeqänänä iunji äñguänänä inä Miqä-qu eä. Iqu anä-himqä miqä eeqänänä iquauqä Ämiqä-qu eä, ämaqä naqä äpmeñuwä iquauqä Naqä-qu eä. ¹⁶ Iqu Iqueqä-kiuäñi mapakonqä eä, Iqu we-huñqä aanjä naqänänä iqi äpme, itanğa ne Iqu-tänjä qäqiqñi mäwqä pa enu. Iqueni, ämaqe hinuä mäqunquä pa ipñä. Iqueqä yänänäqñqä naqänänä, qäpu maeqä yätqe. Inji ne hea ique-iqueni, Iqueä yoqenä haqä maeqe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kukñuä ämaqä mbqä kuapä-tänjä iquauñqä

¹⁷ Ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, qu suqä tiinjä du iqäpñqä manä tutñqä äktqä. Qu, “Ne naqä äpmeñunä” kñuä ämepu, yoqä haqä ämamänäpu, nätmatqä qui imäkñäniqä duñqä, “Iutani ne quami, äñguänänä pmeniqueqä” kñuä iinj, mämeqä pa ipñqe. Oee! Inäqe qu iinjä pmapnuwänqä etanğutqe, kñui Goti Hanjuwä

Iquenyqänä indqängpñqe. Ne quamä änguänänjä pmeniqunqwe, Iqu nätmatqä eeqänänji änätapänä. ¹⁸ Qu suqä änguä duñi qänaknä ipu, ämaqä nätmatqänqä äwa itqätanguwä iunji, yätamäkqä vqäpñqe. Qu knuä tii indqämbñqe. “Nätmatqä änguänänji, ñqä mbqä manä. Nyi suqä ämaqenqä änyinyätä, yätamäkqä vqä iquvi.” ¹⁹ Qu iinjä ipu äpmeñuwi, nätmatqä änguänänji qänaknda yätamäkqä väniqe, ämapnä. Iinjä dutañi, qu quami, aanjä änguänänjä du pmepnuwi.

Kukñuä yäpaki

²⁰ Timoti iquki, nätmatqä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqu äktapqäqe, qui imäkñqänqä, änguänänjä mi. Ämaqe, qu maqñqä epu, kukñui, Goti Hanjuwä Iqueä naqä-qakui hma etañgi, hiñgi qämä-qämä ipu ätätqänjuwiñqe, “Tä qeyqä” ätäpu, tqanquwä duñi, qätä mäwiqä pa iqätnä. ²¹ Ämaqä hñqua näqñqä iinjä epu, suqä quuvqä naqä-qakuänänjä heqiyqä duñi ävquatämäutqänjä.

Iñi Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqceuta hiñgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu qänakñi 2 Timoti iquenqä äqäkqe Yätamäkqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Timoti iqu, Poli iqu tä wäunuä anä iminiyä iinqe. Iinä etanji Poli iqu, suqä änguä iu qänaknä iquätñqä motquetñqä, tuwanuä tä äqiyätä, Timoti iquenyqä ävawqatkqe. Timoti iqu iqueqä-kiuänqe, “Nyi wäunuä tä imäkmqe, qäyunänunä manä” kñuä indqänätä, hanuä mäwiqä itä, ga Jisasi Iquenyqä kukñuä äñgui awä tuätñqä wäunui, mäwquatämäuqä yätñqä, ätuätä äqäkqe. Iqu Goti Iqueqä kukñuä eeqänäñi qänaknä itä, ämaqe hanä-iqetä, täñä-hunqetä, ique vqanqppqä qäyä etanquti, wäunuä Goti Iqu ique äwikqe, yänä äqänätä, imäkquätñqänänyä.

Timoti iqu, ämaqä kñuä änguä maeqä iquauqä kukñui, qätä mäwiqä iquätñqä, ätuätä äqäkqe. Ämaqä iinä iquauqä kukñuä iu qätä äwiyätqänuwä iqua, quwqä hänä-pmeqe, qui imäknänqiyä. Inji, iquauqä kukñui qätä mäwiqä itä, Poli iqueqä suqenqä kñuä änguä indqänätä, qänaknä iquätñqe. Poli iqueqä suqe, quuvqä yänänäqñqä heqiyqetä, äwqä-qeiqi inqetä, huiziunqä kiinä winqetä, itanqa hanä-iqä äki-äkitanitä meqä iyi.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kukñuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä iuta, Kraisi Jisasi Iqu, Iqueqä kukñuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Iqu, “Ämaqe, Kraisi Jisasi Iquesañi, hänä hea ique-ique pmeqe ämepu pmetpnuwiqä” ätätä kukñuä guä ae ämäsäuekqenqä, nyi iinqä awä tqämqä änändowatkqe.

² Timoti, ñqä ymeqä enqä-panä etanqñä, sinyqä kiinä änyinätñqä iquki, nyi tuwanuä tä sinyqä ävawqatqä. Goti Hanjuwä Apikutä, itanqa Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutä, Iquaqu nätmätqä änguanäñi hiñgi vqetä, qeqä-tmäkqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä ktapinyä.

Kukñuä änguä we-hunqä-täñi a qätätñqe

³ Nyi ñqä awäka hiñuiqänä imiñuwä-pa, Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqiñi, suqä quvqä hui maeqä änguä eämä, Iqueä wäunuä imäkätñqe. Nyi Iquenyqä tääqä hiunji heatqä ätätmäñgani, Timoti iqukiñqä kñuä ämetmä, Goti Hanjuwä Iqueni, sinyñqä ‘äñguiqä’ ätuätñqe. ⁴ Si nyi kñuä äñqäkñiñqä kñuä ämetmäñgani, “Nyi iquesa yeeqä nyinätñqe, anqumñi, hiñui äkñga qunmniqätiyä?” kñuä indqänätñqe. ⁵ Si quuvqä naqä-qakuänä eqiyätqänñqä nyi kñuä yqänä indqänätqänä. Quuvqä naqä-qakuä iinji, tqä tai Loisisä, itanqa tqä tnai Yunisisä, imbaqi eqäminiyä-panji, täñgani si-pqe asä ii inä etanji, näqñqä ämenä.

⁶ Si quuvqä iinä eqiyätqänä iunji, mäwquatämäuqä pa itnä, tiinä imäkñqä diñqä änyinji. Nätmätqä änguanäñä, nyi nyaqä hipa haqeqi kiyqanqa, Goti Hanjuwä Iqu äktapkqä ii, tä enqä-pa ekukua mäpawiqä pa itä, hänaqä naqä sätnqänä anqumä ikinjäu. ⁷ Si maqñqäta? Goti Hanjuwä Iqu dnä änätapkqä ii, ne nätmätqä hiñquenyqä zä iqänqä mänätapkqä ikqe. Iqu yänänäqñqä inemäkätñqenqätä, suqä ämaqenqä kiinä äwinqä iqu ämetunqenqätä, itanqa neqä-neuä suqä quvqä mäñdi äkittqiyätanä pmetatunqenqä, dnä ii änätapkqe. ⁸ Inä-qae si womba itnä, ämaqä dñji, neqä Naqä Jisasi Iquenyqä awä motquä miqä pa, awä ätuätñä, itanqa nyi Iqueqä wäunuä iuta guä pmetanqñqä womba isi, oee. Si Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä iuta ätqäunä, kukñuä änguä we-hunqä-täñi, awä ätätñä, hanä-iqe nyitä

anä ämequa. ⁹ Iqu ne angi hänä inequmuatätä, Iqueqä ämaqä etatunqenqä tääqä änatkqe. Inä di, Iqu ne suqä anġuanänä di imäkätqätanġquä iuta minemäkqä ikqe. Oee. Iqueqä äwinqä dutani, Iqu nenyqä äwinyätä anġui hinġinä inemäkkqe. Iqu nätmätqä eeqänäni mimäkqanġa, Kraisi Jisasi Iqu äquvepätä, anġi änyähänä inemäkäninġenqä, kġuä ganä iwäsäuekqe. ¹⁰ Täŋġani Kraisi Jisasi Hänä Inequmuatqä Iqu ätimäukqetani, Goti Hanjuwä Iqueä äwinqä-pqe ätnänä iqi inä ätimäuqi. Äpakonqä iqueä yänänäqġe, Kraisi Jisasi Iqu mändi äkittqiyätä, ämaqe, qu hänä hea ique-ique pmeqä mapnuwänqenqä, kukġuä anġuä we-hunqä iquesani, näqġä ae äwikqe.

¹¹ Itanġa kukġuä anġuä we-hunqä-tänä iquenqe, Goti Hanjuwä Iqu nyi, Iqueqä wäunüä-wiyqä-qunä eämä, Iqueqä kukġuä awä ätätmä, näqġä-vqä-qunä emqä ätenjikqe. ¹² Itanġi hanjä-iqä eeqänäni, nyi ämetqänä. I ämetminqä, nyi womba miqä pa itqänä. Nyi womba miqä pemä itġe, ii Ämaqä nyi näqġä emä, Iquenyqä quuvqä eqiyätmä iutayi. Iquenyqe, nyi näqġä naqä-qakuänä tiinä enä. Iqu nyinqe, 'Nyaqä wäunui, iqu anġuä minqiyä' kġuä äme, nyaqä hipa iqi ekqä iunġi, Iqu Kiqä-küä hea yäpakänġanqä anġuanä inä ämitġe, qui mimäkġä yänä.

¹³ Timoti iquki, nyi kukġuä eeqänänä äktätġä iunġi, ävquatämäutnä, hänaqä huiumända mäwqä pa, a yänänäqġä qätätġe. Kukġui, hänä tamqänänä hmanġi. Naqä-qakuä, Goti Hanjuwä Iquenyqä ätnä. Inġi, quuvqä heqiyqetä, itanġa suqä ämaqeunqä äwinqetä, Kraisi Jisasi Iqu änatapkqä iunġi, ii-pqe si a yänänäqġä qätätġe. ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqu, kukġuä anġuä iquenġi, "Iqu äminqiyä" kġuä vqanġi, saqä hipa iqi ekqe, si anġuanä miqätġe. Si anġuä ämitqänġi, Dġä Anġuanänä, neyaqä yäpä imä äpmeġä Iqu, yätamakqä kiyquänä.

¹⁵ Si näqġe, ämaqä, qua Eesiya iu pmeqä iutanä hġqua, eeqäpnä tuwä änmäuqanġa, Pikelusi iquä, Hemokenesi iquä, iquaqu inä änmäukiyi.

¹⁶ Onesipolusi imbquatä, ämaqä imbquauä anä iu anä äpmeġuwä iquauġi, Naqä Iqu qeqä imänqeuta anġuä iwimäkätġenqä, nyi tääqä ätuätqänä. Nyi ġuä pmetanġenqe, iqu womba miqä itä, nyinġi, yeeqä aanä kuapanä inyimäkätqätanġenqä, nyi tääqe iuta ätuätqänä. ¹⁷ Iqu Romä ätimäuqe, nyinqä qävqä ikiqänjaqänäqe, hġga ämänqumuakqe. ¹⁸ Naqä Iqu, hea yäpakänġani, iquenġi, Iqueqä qeqä imänqeuta anġuä iwimäkäniqä dinqä tääqä i ätuätqänä. Iquenqe, si näqġä anġuanänä äyä eänä. Iqu anä-himqä Epäsäsi du äpmeqänġani, huiġä-huiġä yätamakqä nyiyqä-qu äpmaminqe.

2

Hänä-iqä qäyä ämetnä, wäunui yänänäqġä imäkqenqä

¹ Timoti ġqä ymeqä iquki, si Kraisi Jisasi Iquä ämuänätnä, Goti Iqueqä qeqä imänqeuta hinġi ämakqueu, aanä yänänäqġänänä tqäutanġnä. ² Itanġa si nyi ämaqä kuapanänä iuqä hinüä iqisanġi kukġuä awä tuätqätanġä qätä änyiyätqänġi, ii si ämaqä quuvqä äwiyänä iquau-mända awä tqüätġe. Iwä iqua ämepu, ämaqä huizi du-mända, awä inä tqüäpġä.

³ Si Kraisi Jisasi Iqueqä mäkä yänänäqġä iqä enqä-panä-quki eänġi, si-pqe hanjä-ique, qäyä kimeqanġuti, wäunüä yänänäqġä iqätġe. ⁴ Ämaqä wäunui, mäkä-iqä iu imitätqä hġqu, iqueqä wäunüä iu äväma, huizi iqua imäkätqätanġuwä iu, anä miqä yänä. Iqu iqueqä ämiqä ique, yeeqä iwimäkätġe, wäunui iqueqä itäqä iunä iquänä.

⁵ Itanġi, ämaqä hġqu, hänä qanä tnänä uwqä iunġi, hänä iqueqä suqä iu qänaknä miqä iqäqe, qu nätmätqä ämaqä hinuiqä timäuqanġqä iquenyqä epqe, iqu mämeqä yänä.

⁶ Ämaqä hġqu, enyqä miqä wäunüä itä, ymisanä äqutätä ämimitätqe, ämaqä huizi duqe änyä qäyä etanġi, iquee ganä yäuä iqanġa ämetä anġuanä. ⁷ Inġinqä, nyi si

kukñuä tä äktqäqä iquauñi, mävuquatämäuqä kñuä yqänä metanğnă. İnı Naqä Iqu, kñuä iqä anğua huişă, kiqä quatită, ină ktapquänă.

⁸ Si kñuä maeqänă hiñgi mitqäqä pa, kñui Jisasi Kraisi Iquenyqä äpakänă metanğnă. Iqu Dewiti iquesañä Ique, Iqu äpakonätä anği änyä-hänğä äyă ekqe. Nyi kukñuä anğua we-hunğä-tänği awă ätätmänğani, “Iqu iinğä-iinğueqä” ae äyă ätätñqe.

⁹ I qeñqe, qu ämaqä quvqä iqanğuwă iquau itqueqänänği, nyi hanğä-iqä ändapăpu, guă äpmuatenjiyätqänğä. İnäqe qu Goti Hanjuwă Iqueä kukñui, guă makiqiyăueqä ipnă.

¹⁰ Nyi kukñuä iquesa yänänäqñqä ätqäumă, hanğä-iqä eeqäpnänği ämetänğqe, qokă-apäkă Goti Hanjuwă Iqu, Iqueqä hitpnuwänğänă, Kiqä-kiuă atăuñuă ae ätekqä iquau yätamakqänğä ämetqänğä. Qu anğumă änyä-hänğä eepu, hanğä hea ique-ique pmeqe, Kraisi Jisasi Iquesa ină ämepu, anğuanänğä pmeqäpñqä kñuä nyiyqanği iutayi.

¹¹⁻¹³ Kukñuä tiinğä tä, aanğä naqä-qakuänänği.

Äyă, ne Iqută ană äpakonatque, ne Iqută hanğä äpakă ină pmetaniqueqä.

Äyă, ne yänänäqñqä ätqäuană, hanğä-iqä eeqänänği ämamitatque, ne Iqută ämiqä ană ină pmetaniqueqä.

Äyă, ne, “Ne Jisasi Iqueqä-qune hmanjğä” tqanğuatque, Iqu-pqe nenyqä, “Iqua Nyaqä hmanjğä” täniqueqä.

Äyă, ne ätatqu-pa mimäqä qäyă itanğqä-qe, Iqu Iqueqä ätätqä-pa imäkquäniqueqä. Iqu ätkqä iunği mävuquatämäuqä, kñui yqänă metäniqueqä.

Goti Hanjuwă Iqu tqä wăunuiñqä yeeqä yätñqe, yänğä qänğtñqe

¹⁴ Qu nyi kukñuä tätqätanğqä iunği, mävuquatämäuqä dană, kñuä yqänă indqänätñqänă tuätäqisqä iqätñqe. Qu kukñuñqä mäkä maqäyăunğä-pa iqäpñqänă, si Goti Hanjuwă Iqueä hiñuă iqinği, manğä tquanğnă. Qu iinğä mäkä äqiyăunätqänğwi, squă mapñqe? Nätmatqä hñqu mämeqä ipnă, ämaqä qätă äwipqä iună qui imäkqä eä.

¹⁵ Goti Hanjuwă Iqu hiñuă äkqänätä, tqä wăunuiñqä yeeqä yätñqe, si wăunui yänänäqñqä iqätñqe. Iinğñqe, si wăunui imäktqänğä iunğqe, womba miqä itnă, kukñuä naqä-qakuñqä ză maeqä, awă jänänă tquätñqe.

¹⁶ Ämaqe kukñuä quvqe nätmatqä hñqu tämapñqänă ätäpu, Goti Hanjuwă Iqu mäwinyätanğqeu ätquwi, si wa äună, tqäqi tqäutanğnă. Kukñuä iinği, ämaqä qui imäkqanği, qu Goti Hanjuwă Iqu-tänğä qäqiqi mäpmeqä, Iqueni äväma, kinğä nänği upnă.

¹⁷ Kukñuä quvqä iinği, mätaağä ämaqä hñquesañi, hñque-mända maqänă ätkamäuqä-panğä asă iinği. Ämaqä kukñuä quvqä i mñqe, Himeneasi iqută, Piletusi iqută, iquaquvi.

¹⁸ Ämaqä iquaqu, “Goti Hanjuwă Iqu ne ae änevaqumuatkqä-qae, anğumñi iinği mimäqä yäniqueqä” ätäsiyanğană qänğană, kukñuä naqä-qakuä iunği ävquatämăusinyă, ämaqä quuvqä heqiyqä huizi dññi, qui imäkkiyi.

¹⁹ İnäqe Goti Hanjuwă Iqu, Iqueqä ämaqe, äpakă pmetpñqenğä anğä-siyandqä enğä-pa, yänänäqñqä ae äqutekqä yqänă ätqäuă. Siyandqä iunği, Iqu tuwanği tiinğä äqäqke.

“Naqä Iqu, Iqueqä qokă-apäkă iunğqe, Iqu Iqueqä-kiuă nänğqä eänă” itanğa,

“Ämaqe, ‘Ne Naqä Iqueqä ämaqä eänună’ ätätqänğwi, qu suqä ququvqä dññi, tuwă wiyqäpñqäuă” ätätă äqäqke.

²⁰ Anğä naqänänğä iunği, hevqä häkä huitanğä-huitanği witänă. Itanğa hui hikă golqätă, silpată, imäkñqe witänă. Itanğa ză-mñğä qñqetă, quaetă imäkñqä-pqe witänă. Nätmatqä iinği, hui anğuanänğä eä, hiunği naqä-gană meqänğqä witänă. Itanğa hui anğuanänğä ma, hiunği hiñğinğanğa meqänğqä witänă.

²¹ Iinğqe, kukñuä quatı tiinği. Ämaqä hñqu suqä quvqä dññi, tuwă äwiyätă, ikikinyänğä äpmeñqä iqu, nätmatqä hiunği naqä-ganğä ii äwiñqä-panğä iinği. Iqu Naqä Iqueä wăunuiñqä iună ită, wăunuiñqä

iunji änguä iqä-qu eä, itaŋga wäunuä huizi, Naqä Iqu Iqueqä hipa iu hiqanġutqe, inä iquätŋqänä, näwi imäknä pmetänä.

²² Timoti iquki, hikŋä-hitqä iqua suqä quvqä imäkqäpŋqänänjä itqätanġä äqunäni, si-mända tä enqä-pa kmänyämäqŋqä, wa äunänġa pmetanġnä. Amaqä aanjä jänänänġuki, quuvqä naqä-qakuä heqiyquki, suqä ämaqenqä kinqä iqu meqä-quki, itaŋga suqä äwqä hanjä inqe meqä-quki hisŋqe, yänjä qänġanġnä.* Sitä anäni, ämaqä quwqä qeqä-quuvqä yäpä imŋi, änguänänjä imbu, Naqä Iquenyqä tääqä ätätqänjuwä iquatä iqäpŋqe. ²³ Amaqä, nätmatqä hnġua-hnġuanqä näqŋqä maeqä, qämä-qämä ipu, kukŋuä quvqä tqanġuwä iquauni, qätä mäwiyqä eänänä, päkäpäkä iqätŋqe. Si näqŋqe, ii ätäpiyä dutanġi, äkasuwä tmbnä. ²⁴ Naqä Iqueqä wäunuä-wiyqä hnqu, ämaqä eeqänänjä iquatä, äkasuwä matŋqä iquänä. Oee. Iqu qunqä äwqä tnänjä maqänä mimäkqä itä, änguä iwimäkätä, näqŋqä vquänä. ²⁵ Amaqä kukŋuä dunġi qätä mäwiyqä ipu, wäunġi mändi kittqiyqanġp qä iquauni, iqu qutä wäunuä qeiqinyä itä, quwqä suqä jänänänġi hma etanġqenqä näqŋqä vquänä. Iqu iinjä imäkqanġutqe, Goti Hanjuwä Iqu yätamäkqä vqanġuti, qu quwqä suqä quvqenqä wombä ipu, kŋuä äkunmäknäpu, kukŋuä naqä-qakuuqä qakuinqä näqŋqä mapŋqäpi, ä mämeqä ipŋqäpiyä? ²⁶ Amaqä tqua, qu Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqueä guä du äpu, iqueä äwiŋqä dunä imäkätqänjuwä-qae, qu kukŋui meqanġp qe, kŋuä jänänänġi äwimetä, anġumŋi iqueä guä dunġi mauqä yänä.

3

Suqä quvqä, hea yäpakänġa timäuniqenqä

¹ Iinjä-qae, si näqŋqä tiinjä esŋqe. Hea yäpakä hiätŋqänġanġi, hanjä-iqä aanjä quvqä huitanjä-huitanjä di timäuniqe. ² Ii suqä tiinjä iutayi. Ämaqe, quwqä-quwanġänä äwinyätä, mbqä kuapä mapŋqä äwinyätä, quwqä yoqenä haqeu ämaenäpu, ämaqä mänqe, ‘quvqä-quaeqä’ ätäpu, quwqä kunaqä-kunuŋuauä kukŋui, qätä mäwiyqä hnġisanä ipu, änguä iwimäkqä dunġi, ‘änġuiqä’ mätquä ipu, itaŋga Goti Hanjuwä Iqueny tuwä wiyqäpnä. ³ Qu ämaqä huizi dunqä huäqä maumäkqä ipu, iwäsäumämbiyänġanġi ‘oänä’ ätnäpu guä mämaqŋqä ipu, ämaqä huiunqä kukŋuä quvqä ätäpu, kŋuä ganä mämeqä äwqä äwivauqanġqä iqinyä hämänänä imäkäpu, qui näwenyä iwimäkäpu, itaŋga nätmatqä eeqänänjä änguä isuaunqe, mäwiŋqä iquänä. ⁴ Itaŋga qu quwqä näueqä iquaunqe, täkqä ämaepu, suqeu miwäsäuqä quvqä maqänä imäkäpu, ‘Huiziu ämäwqätäunġunä’ kŋuä indqänäpu, nätmatqä qua iutanġi yeeqä iwimäkqanġqenqä kŋui inqänä ämapu, Goti Hanjuwä Iquenyqe mäwiŋqä iquänä. ⁵ Iqua quvqä iqinġaqämbiyi, änguä-quanä imäkmbu äwäpu, Goti Iqueä yoqe haqä maeqäpŋqä ipiyä-qe, Iqueqä yänänäqŋqe, wänqä qäpu maeqä-quai. Iinjä-qae, si iquatänġi, anä mäpmeqä, tqäqi pmetanġnä.

⁶ Amaqä iutanjä hnqua, apäkä kŋuä iqä äŋgui maeqä iuauä anġu äpeyäpu, kukŋuä quanġi, änguä enqä-pa ätäpu, iuauqä kŋui qui imäkätqänä. Apäkä iua, iuauqä kŋuä imŋi, kŋui suqä quvqä huitanjä-huitanjä imäkqäpŋqenqänä ämapu imäkqänġaqämbiyi, buayä hikä enqä-pa ättqämbu äpmapu, hanjä-iqä naqänänjä ämetqänä. ⁷ Iua hea ique-iqueny, näqŋqä mapŋqänä, kukŋuä huitanjä-huitanjä qätä äwiyäpiyä-qe, Goti Hanjuwä Iqueä kukŋuä naqä-qakuinqe, näqŋqä änguänänġi mämeqä itqänä. ⁸ Amaqä suqä e imäkätqänjuwä iqua, Janesi iqutä, Jambresi iqutä,* Mosisi iqueä wäunġinqä enyqä imäkäsinyä, mändi äkittqäuminġiyä-panġi, Goti Hanjuwä Iqueä kukŋuä naqä-qakuinqe, asä ii imäkätqänjuwi. Itaŋga quwqä kŋuä indqänqä imŋi, kŋui suqä quvqä dinä imäkqäpŋqänä äwinyä. Quwqä quuvqä

* 2:22 1 Timoti 6:11 * 3:8 Anġumä Itmakqä 7:11

heqiyqe, jänänänjä maeqä enqe, qu änguänänji matimäuqä ipnä. ⁹ Qu kukñuä naqä-qakui kittqiyanä-tpu itqätanquwä-qe, quwqä wäunuä quvqä iinji, naqänänjä matimäuqä yänä. Ämaqe, iquauqä suqe aanjä qämä-qämä inqä naqänänjä etanji qumbnuwi. Ii ämaqä hinuiqänä iqua, Janesi iqueqätä, Jambresi iqueqätä, suqe, aanjä qämä-qämä inqä äqunminjuwä-payi.

Goti Iquenyqä näqñqä ämakñi, a yänänäqñqä qätqenqä

¹⁰ Iinjä etanqqä-qe, si hinuä äñqänminjinqe, näqñqä tiinji ae äyä eänjä. Nyi qokä-apäkä du näqñqä ävätnqenqätä, suqä änguä nyi imäkätñqenqätä, qañä äänä ävätnqenqätä, quuvqä äänä eqiyätñqenqätä, hanjä-iqä qäyä ämetmä, äwqä hanuä änymä äpmenqenqätä, ämaqenqä kiinjä änyinätñqenqätä, hanjä-iqä ämetmä-qe, wäunui mäwquatämäuqä itñqenqätänji näqñqä eänjä. ¹¹ Itanğa nyi Andiyokä, Aikoniyamä itanğa Listiya du pmetanğa, ämaqe, suqä quvqä inyimäkäpu, täñä-hunqä ändapminjuwinqe, eeqänänji si näqñqä ae äyä eänjä. Nyi hanjä-iqä iuta hma emqä etanqqä-qe, Naqä Iqu yätamakqä änyiyätä, hanjä inyimäkäqumuatekqe. ¹² Aanjä naqä-qakuänänji. Ämaqä, Kraisi Jisasi Iqueä epu, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dunä imäkqäpñqänä winyätanqqä eeqänänjä iquauñi, qu quvqä itqueqäpnuwi. ¹³ Itanği ämaqä quvqä iqä iquatä, itanğa ämaqä “Nyi iinjä-iinjunjqä” quanğa-tqä iqua-pqe, iquauqä suqä quvqe wänqäpu äwämitätqe, aanjä quvqä di winiqe. Iqua ämaqe qä kñuä indqänqe, hinji-mända guä enqä-pa eyqiyäma äumipqe, iquauä-pqe asä e inä wäniqe. ¹⁴ Inäqe si kukñuä tä qenqä näqñqä ämetnä, quuvqä yänänäqñqä ae eqiyätqänä iunji, enyqä itnä mäwquatämäuqä pa. Ne ämaqä näqñqä äktapqa äpätunquä iqunenqä näqñqä änguänänjä eänji, kukñuä iunji mäwquatämäuqä pa. ¹⁵ Itanğa, Goti Hanjuwä Iqueä bukä du äqänänqä iunqe, si ymeqä wänqänğa näqñqä ämakñinqä-pqe, näqñqä inä eänjä. Inji kukñuä e ätnänqä iunji, si näqñqä änguänänji ämetnä, Kraisi Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä eqämittqe, Goti Hanjuwä Iqu angumä ikitmetä hanjä ikiqumuatäniqe. ¹⁶ Kukñuä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä du äqänänqe, Goti Iqu kñuä äme, Iqueqä yunui tuwanuä ii äqäkuwä iquau äwquatqe. Itanğa Iqueqä kukñuä iinji, ne qokä-apäkä iqunenji, Iqueqä naqä-qakuinqä näqñqä nätapquänä. Neqä kñuitä, suqetä, jänä mäwiqä enqä dunji, ätnänäqi ämaitä, jänä inemäkquänä. Itanğa Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqinji, suqä jänänänjinä imäkquatunquenqä näqñqä inä nätapquänä. ¹⁷ Inji ne Goti Iqueqä wäunuä imäkqä iqune, Iqu iinjä inemäkätñqe, ne wäunuä änguä äki-äkitanji eeqänänjä imäkatunquä, näwenyä inemäkänä.

4

Kukñuä änguä we-hunqä-tänji awä tqätñqe

¹ Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqisä, itanğa Kraisi Jisasi Iqueä hinuä iqisänji, nyi manjä yänänäqñqä äktqä. Itanğa Jisasi, ämaqä ae äpäkonätqänjuwä iquautä, hanjä äpmenjuwä iquautä, iwäsäuniqä Iqu anği äpätä, nätmätqä eeqänänji hea ique-ique miniqä etanji, nyi manjä yänänäqñqä ii, tiinjqä äktqä. ² Kukñuä änguä we-hunqä-tänji awä tqätñqe. Ämaqä iqua qätä äkiyäpu ämapñqäpiyä, ä mämeqä ipñqäpiyä-qe qäyä etanji, si awä tqätñqe, näwi imäkknä pmetanğnä. Quwqä kñuitä, suqetä, jänä mäwiqä inqä dunji, jänä iwimäktñqe, ätnänäqi ämaitnä, äkasuwä tqanğnä. Suqä Goti Iqu äwinyänqä dunä imäkqäpñqänä yänänäqñqä iwimäkqanğnä. Si e imäkätñanğani, qunqä äwqä tnänjä maqänä mimäkqä pa itnä, qeiqinyä tqanğnä. ³ Ii imäkqätñqä äktqe, nyi tiinjä timäwäniqä duta äktqä. Qanakndanji ämaqe, qu kukñuä naqä-qakuinqä näqñqä vätnqätanquwä iquauñi, qätä mäwiqä danä iqäpnuwi, oee. Qu, “Ne kukñuä huitanjä-huitanjä tqanquwä di qätä äpakä äwiyquanä” kñuä ämepu, ämaqä kuapanä itmepu, iquauä kukñui

qätä wiyqäpñqänä äwqäqämetpnuwi. ⁴ Qu kukñuä naqä-qakuä ätnänqä iuñi, qätä mäwiyqä danä, tuwä äwiyäpu, qäte, aeqä kukñuä huitañä-huitañä iu-mända wiyqäpnuwi. ⁵ Inäqe si hea ique-iquenjä di, kñuä äñguänänänänjä indqännä pmetanğnä. Täñä-huñqä hanjä-iqä ämetqäñi, meqanğnä. Wäunuä kukñuä äñguä we-huñqä-täñi, awä-tqä eänä imäkätqänjä iuñi, imäkqanğnä. Itanğa wäunuä huizi, Goti Hanjuwä Iqu äktapätñqä ii-pqe, ii si mäwquatämäuqä, eeqäpnä imäkqätñqe.

⁶ Nyinyqe si näqñqe, nyi hänjä mäpmeqänänjä imänä, wainqä-eqä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva yäpakä imäkñqänä equatimäutqänjuwä-pani, nyaqä hänqe, iinjä päwinä. Itanğa nyi nqä anjä näweqämqä umqenqä, kiñä näñi mäwiqä iqi, qäqiqi etanği ätqä. ⁷ Nyi Goti Iqueä wäunjuñqä mäkä yänänäqñqä iqa äquvepätñqä-qae, täñganji nyi wäunuä iuñi äpakä mimäkqänänji, nyi kiqä hiqñqä iuñi ae ätimäuqä. Hiqñqä iu timäumqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqäka äquvepätñqe. ⁸ Täñganji nätmätqä, ämaqä hiñuiqä timäuqanğqä iquenyqä äwiñqä iuñi, nyi ämamqänä näwinyä äwi. Naqä Iqu, ämaqe qä suqenqä Jänänänjä Iwäsäuqä-qu etanği, hea iwäsäuqanğani, Iqu nätmätqä iinjä nyi ändapätä, “Ämaqä jänänänjukiyqä” däniqe. Nätmätqä iinjä, Iqu nyinä mändapqä yäniqe, oee. Ämaqä, Iqu ätnänäqi timäuniqenqä äwinyätä, hiñuä äqämbu pmamitpqä iquauñi, Iqu inä väniqe.

Poli iqu, Timoti iqueni, “Maqänä nyimayä” ätukqenqä

⁹ Si nyi hiñuä maqänä mañqändñqä yamwiqä i. ¹⁰ “Maqänä biyä” ätqe, tiinjä etanği ätqä. Ämaqä hui nyitä anä mäpmeqä enju. Demasi iqu nätmätqä qua täutaninğqä kuapanä winyätqätanği, anjä-himqä naqä Tesälonaikanğqä änyivämaqke. Itanğa Klesensi iqu qua Galesiya iuñqä änyivämeqanğa, Talusi iqu qua Dalmesiyanğqä änyivämaqke. ¹¹ Nyitä täqi anänji, Lukä iqtä, yeqä yeuänä äpmeñue. Si Makä ique itmetnä, qäquaunğui anä quvepinyä. Iqu wäunuänğqä enyqä miqä itä, nyi yätamakqä nyiyquänä. ¹² Tikikusi iqueni, nyi Epäsäsi iuñqä ae ändowatkqe. ¹³ Si äquvepätñanğani, nyaqä gquä quäuqä, anjä-himqä Troasi du, Kapusi iqueqä anjä iu äquväteqa äpkqe ämetnä, itanğa tuwanjuä, yaqueqä huiwä du qñqä iquatä, bukä huizi iqua-pqe qäsä änma quvepu.

¹⁴ Ämaqä ainqä imäkätñqä iqu, iqueqä yoqe Aleksandä ique, iqu nyinjä, aanjä ququvqä indquaminğqe. E indquaminğenqe, qänakndanji Naqä Iqu kima väniqe.

¹⁵ Iqu neyaqä kukñuä duñi, äkittqämätä iminğä-qae, si-pqe ämaqä iqueni wimasi.

¹⁶ Änyä haqanğa nyi kukñuä jänä imäkqä iqueä hiñuä iqi ätqäumä kukñuä tqanğani, ämaqä hñqu nyi yätamakqä änyiyätä, kukñuä hui kima tuätñqe, nyaqä tuwä iqi matqäuqä ikqe. Oee, qu eeqäpnä zä änyivämakuwi. Qu e indquakuwinğqe, Goti Hanjuwä Iqu kima mäwqä yätñqe, nyi Iquenyqä tääqä ätätqänjä. ¹⁷ Inäqe Naqä Iqu Kiqä-kiuä nyitä anä ätqäua, nyi yänänäqñqä inyimäkkqe. Iqu e inyimäkqanğa, nyi kukñuä äñguä we-huñqä-täñi, awä qäyunä tqanğa, itanğa ämaqä Israitqä qäyä etanği huizi iqi ätqäuminjuwä iqua, qu eeqäpnä qätä äwikuwi. Inji Goti Hanjuwä Iqu nyinjä, laiyonqä iqueqä manjä iuta änuwetäutä hänjä inqumuatkqe. ¹⁸ Itanğa Naqä Iqu ämaqe, qu quvqä huitañä-huitañä indquenätpu iqanğuwänğani, Iqu mändi äkittqiyätä anğumä hänjä inqumuatätä, Iqueqä anjä Kiqä-kiuänä miqä yätunğä, äñguänä ändma yäniqe. Iñinğqe, ne Naqä Iqueä yoqe hea ique-iqueni, haqä mamäuquatunquänänji. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

¹⁹ Timoti iquki, nyi “Henyqä hui mimäuqä inänä” tä ätqäqe, ämetnä, Presilai, Akuila iyaquisä, ga Onesipolusi imbquauä anjä iu anä äpmeñuwä iquautä wi.

²⁰ Erastusi iqu, anjä-himqä Korinä iu mäwämeqä, yqänä äpme. Itanğa Tropimusi iqu, täñä-yaqä meqanği, nyi iqueni, anjä-himqä Miletusi iu ävämakqe. ²¹ Si täqinyqe, yunjuä yänänäqñqänä äqunätä, iiqä tqänğä, maqänä quveptñqänä yamwiqä i.

Yupulusi ique, Pundensi ique, Linusi ique, Klotiyae, itaŋga quuvqä heqiyqä huizi iqua-pqe, “Ne sinyqä hui mimäuqä inunä” äktqä.

²² Naqä Iqu, tqä quuvqä imä äpmetänä. Iqu Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu Talusi iquenqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Talusi iqu, ämaqä Israitqä iutanä-qu hmanji. Itanji iqu Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä ae eäqetanji, wäunui Jisasi Iqu Poli ique äwikqeunji, yätamakqä äwiminqe. Näqñqä-tänjä iqua, knui tii indqänätqänä. Poli iqu Talusi iqueni, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä aguvä äqänminuwä iquau mitñqä, qua eqä-pñä awä iqi äwinqä Kritä iu äwquatämäukqe.

Kinjanäni Poli iqu, tuwanui tii ätätä äqäkqe. Qua Kritä iu äpmenuwä iquauqä suqe, änguä manä. Iutanji ämaqä hñqu, qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquau mitñqä wäunuiñqä winganqutqe, iqu suqä änguanänjä iunji qänaknä iquätñqe. Huizi Poli iqu Talusi iqueni, qoyanä iquautä, äpäyanä iuautä, hikñä iquautä, ä ämaqä wäunuä imäkqä hinqänqä iquautäni, quwqä suqä qäyunänji motquetñqä, ätätä äqäkqe.

Kuknuä yäpaki Poli iqu ätätä äqäkqe, Talusi iqu qokä-apäkiu suqä änguä pmeñqä motquetñqä iinqe. Qu äwqä naqä-hñqunä imbu, ämaqä huiziquau suqä änguä iwimäkäpu, äkasuwä matñqä ipu, itanqa kuknuä mäkä maunqä iqäpñqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä, nyi Poli Goti Hanjuwä Iqueqä wäunuä-wiyqä iqunä, sinyqä äväwqatqä. Itanqa nyi Jisasi Kraisi Iqu, kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä Iqunji. Goti Iqu Iqueqä ämaqä ae ätekqä iquauñi, nyi quwqä quuvqä heqiyqä imñi yänänäqñqä iwimäkqämqä wäunui ämamä, itanqa nyi iquauñi, kuknuä naqä-qakuä iunji kiqä quatinqä näqñqä vqanqmdi, iqua näqñqä ämapiyä-qae, suqä quvqä mimäkqä, änguinä imäkäpu, Goti Iqueni yeeqä iwimäkqäpñqenqätä, inä ämenä. ² Iqua hñä hea ique-ique pmeqe, mapnuwänqenqä knuä indqänäpu, äwqä-qeiqi imbu pmetpñqänä, yätamakqe i ävätqänä. Iinqe Goti Quangä Matqä Iqu, nätmätqä eeqänänji mimäkqänqä, “Nyi äwimniqeqä” ätätä, kuknuä guä ae ämäsäuekqe. ³ Goti Iqu, “Tänqanji tä qäyunjqä” knuä indqänätä, ämaqe qu Iqueqä kuknuinjqä näqñqä mapñqä winyätanji, Iqu nyi kuknuä änguä we-hunqä-tänji awä tmqä änändowatkqe. Wäunuä tä, Goti Hänä Inequmuatqä Iqu nyinqe, “Iqu wäunui qäyunä imäkquänqiyä” knuä äme ändapkqe. ⁴ Talusi si quuvqe, nyi eqiyänqä-pa eqiyänä-qae, si ñqä ymeqä naqä-qakuä-qukiyi. Goti Hanjuwä Apikutä, itanqa Kraisi Jisasi Hänä Inequmuatqä Iqutä, Iquaqu qeqä imänqeuta hinñi vqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä, ktapinyä.

Quuvqä heqiyqä iquau miqä iquauqä suqenqä

⁵ Qua Kritä iunji, si wäunuä tiinji yqänä imäkätinä pmettnqenqä äkivämakqe. “Wäunuä wänqä mimäkñqä yqänä äwinqä iunji, jänä imäkätinä, itanqa anjä-himqä wänqä iquauñi, ämaqä quuvqä heqiyqä iu miqäpnuwänqe, ämaqä hñquau atäunuä eqävä” äktätmä, äyä äkivämakqe. “Iinä imäktnqä” äktkqe, ii tiinänqe. ⁶ Si hinuä änguanä äqunätinä, ämaqä suqä tiinä imäkätqänuwä iquau tesñqe. Ämaqe uqä hinuä iqinji suqä quvqä mimäkqä-qua eäpu, apäkä hñqunänjä-qeeqä qokä-qua eäpu, iquauqä ymeqe Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä eäpu, itanqa ämaqe, “Ymeqä iqua suqä ququvqenä imäkqä-quaiqä” matqä, ämaqä kuknuä tquanquwä iunji hñqisanä miqä qänaknä iqä-qua eäpu, hiätpñqe. ⁷ Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä wäunui a

äqätätä, Iqueqä ämaqä iunä miqä iqu, ämaqä iinjuqä hinuä iqini, suqä quvqä hui mimäqä-qu hiätätñqe. Tiinñqä hmanji. Iqu, “Nyi yoqä naqä täñä-qunä, ñqä änyinñqä dunä imäqämqeçä” knuä mindqänqä-qu eä, äwqä tnänä maqänä mimäqä-qu eä, wainqä-eqä yänänäqñqe kuapänä mañqä-qu eä, mäkänqä miqä-qu eä, womba miqä knui mbqä dunqänä mämeqä-qu eä hiätätñqe. ⁸ Iqu ämaqä, iqueqä anju timäuqanquwä iunji, äñguänä miqä-qu eä, suqä äñguä eeqänänjä iunqe äwiñqä-qu eä, knuä ganä indqänätä imäqä-qu eä, suqä jänänänjä iutä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqä äñguä eeqänänjiutä, qänaknä iqä-qu eä, knuä quvqä äki-äkitanji wimeqanqñqe, mändi äkittqiyätä qeiqinyä pmeqä-qu eä hiätätñqe. ⁹ Iqu kuknuä Jisasi Iquenyqä ätnänqä iunji näqñqä ae ämamitätqä iunji, mäwquatämäuqä danä, quuvqä yänänäqñqä heqiyätätñqe. Kuknuä iinji, naqä-qakuä eä, ämaqeçä knuä indqänqä imñi, qui mimäqä yänä. Inji iqu näqñqä äñguä ämeqä-qae, ämaqeunji näqñqä wänngima mäwqä, qäyunä ävätä, yänänäqñqä iwimäkänä. Ga qu kuknuinñqä qänaknä iqäpñqänä. Hñqua, kuknuä iinji mändi kittqiyänätpu tqanquwä iquauñi, iquauqä knuä quvqä, iqu mändi äkittqiyätä, jänänä iwimäkänä. Ämaqä suqä äñguä iinjä iqä iquau, atäunjuä eqävä.

Näqñqä quañgä vqä iquauqä kuknuinñqätä, suqenqätä

¹⁰ Ii nyi tiinjä etanji ätqä. Qua si äpmenä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iutanji, kuapänänji qätä mäwiyqä ipu, hñgisanä itquetqänjä. Iqua kuknuä hinñqä iqua ätäpu, quañgä ämaqä di quuvqä wipñqä ätätqänjuwä iquayi. Ämaqä ii itqänjuwä iutanjä kuapänänji, qu Israitqä iquautanjä-qua epu, “Qokä eeqänänji, huiwi häuä ktänqänqeçä” ätätqänjä. ¹¹ Quañgä e imäkäpiyä iutanji, mbqä kuapä-tänjä epñqänä, iqua ämaqä hmbquauqä quuvqä heqiyqä imñi qui iwimäkätqänjuwä-qae, hinjuinä maqunquä pa. ¹² Hinjuiqänänji hinuä-tqä qua iu qäyutanjä hñqu,* iqueqä ämaqä iunqe tiinjä ätänqe.

“Ämaqä Kritä pmeqe, kuknuä quañginä tqä-qua epu, hiveqä-yaqueqä hiqiyqä iqua itqänjuwä-pa iqä-qua epu, wäunjuä miqä enyqä äqämbu näänqenä ñquaiqä” ätänqe.

¹³⁻¹⁴ Iqu kuknuä ii ätänqe, aanjä naqä-qakuänänji. Iinjä-qae si ämaqä suqä iinjä imäkätqänjuwä iquauñi, “He suqä ii imäkätqänjuwi, quvqä imäkätqänjuä” ätuätnä, mañä yänänäqñqä tu. Inji iqua Israitqä iquauqä aeqä kuknuä iutä, ä ämaqä kuknuä naqä-qakui tuwä äwiyätqänjuwä iquauä kuknuä iutanji, qätä äpakä mäwiyqä ipu, kuknuä Jisasi Iquenyqä ätnänqä iunji, qätä äwiyäpu, quuvqä yänänäqñqä heqiyqänqänä, iwimäki.

¹⁵ Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqini ikikinyänjä eänjuwi, inji nätmatqä eeqänänji, quñqe ikikinyänjä äwiqä-qae, nätmatqä hui iquauñi, piyanä-weqä miwimäqä yänqiyä. Injäqe qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqini qui imäkñqänänjä eäpu, quuvqä maeqiyqä eänjuwi, quñqe nätmatqä hñqu ikikinyänji mäwiqä eä etanji, qu ikikinyänjä maeqä ipu, ga quwqä knuitä, ä quwqä suqä äñguinñqätä quvqenqätä iwäsäuqetänji, qui eeqänä imäkänä. ¹⁶ Iqua mañinä, “Ne Goti Hanjuwä Iquenyqä näqñqä eänjunä” ätätqänjuwä-qe, iqua suqä imäkätqätanquwi, ne hinuä äqunätanä, näqñqä tii eänjunä. Iqua, Iquenyqe maqñqä yasämä epu, hinñi ätätqänjä. Itanğa iqua ämaqä ququvqänä eäpu, kuknuä qätä mäwiyqä ipu, suqä äñgui mimäqä quvqenä imäkätqänjuwä iquayi.

2

Kuknuä qäyunä ätnänqä iutanjä suqenqä, näqñqä vqanğnä

* **1:12** Hinjuä-tqä tqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä maqñqä eä, kuknui hñqäqisa ämakqe.

¹ Qu iinjä imäkätqätanġuwä-qe, Talusi iquki, si kuknjuä wänggima matqä, qäyunä ätnänqä iunji ämetnä, ämaqeunji suqä iutanä näqñqä vqanġnä. ² Qokä naqä iquautä, qoyanä iquautäni, suqä quvqä huitanjä-huitanji mimäkqä, kñuä yasämä ämepu, kñuä quvqä äki-äkitanji emeqanġqe, mändi äkittqiyäpu, quami qeiqinyä pmetpñqe. Quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, suqä ämaqeñqä äwiñqä iquenji, a yänänäqñqä äqätpu, itanġa hanjä-iqe qäyä emeqanġuti, yänänäqñqä tqäutpñqä tquanġnä.

³ Suqä asä iinj, si apäkä naqä iuautä, äpäyanjä ipeutanji, näqñqä tiinjä vqanġnä. Iua Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmepu, suqä äñguinä imäkqäpñqä tquanġnä. Ga iua iinjä epu, ämaqä huiñqä tuwänggi kuknjuä matqä ipu, wainqä-eqä yänänäqñqe manqä, kñuä äñguä-tänjä epu, itanġa ämaqä huizi dunji, suqä äñguinqä motqueqäpñqänä näqñqä vqanġnä. ⁴⁻⁵ Itanji apäkä iinjä iua, apähueqä iuaunji, näqñqä tiinjä vqäpñqe. Suqä äñguä, iuaugä qokiquaunqätä, ymeqeunqätä, wiñqänqe ämepu, kñuä quvqä äki-äkitanji wimeqanġqe, mändi äkittqiyäpu, ikikinyänjä pmeqänqä ämepu, imbquauqä anji äñguänä ämipu pmeqänqä ämepu, ämaqeunji äñguä itquepu, iuaugä qokiquaunji iuaugä naqä enqä-pa äqumbu pmeqänqä ämepu hiätpñqä. Iinjä eänjuwi, ämaqä huizi, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqe, kuknjuä quvqä hui matqä iqäpñqänä.

⁶ Suqä asä iinj, si hiknjä iquaunji, kñuä quvqä huitanjä-huitanji emeqanġutqe, mändi äkittqiyäpu, qeiqinyä pmetpñqenqä tquanġnä. ⁷ Inji si tqä-täuäni, ämaqä huizi dunji, suqä äñguinä äyä iwimäkätqätanġnä hinjuä äkqänäpu, iqua-pqe si imäkqanġnjä asä du, inä imäkqäpñqe. Si ämaqeu näqñqä ävätñanġanji, kñuä äñguänä ämanä, naqä-qakuä imäkätnä, näqñqe qäyunä vqätñqe. ⁸ Qu “Kuknjuä tä quvqe qä” matqä ipñqenqe, si kuknjuä jänänänjä iunä ämetnä, vqanġnä. Si näqñqä iinjä vqanġnjä-qae, ämaqä kukñuinqä mäkä-iqä iqua, qu nenyqä kuknjuä quvqä tutqä qäpu hui matqä ipu, quwqä suqä quvqä imäkmipqenqä wombainä iqäpnä.

⁹⁻¹⁰ Wäunjuä-wiyqä hinġinqä iquaunji, si näqñqä tiinjä vqanġnä. “He hea ique-iquenji, heqä ämeyqä iquaunji, yäpä iqinyä äväpu, iquauä äwiñqä dunä imäkäpu, iquaunji äkasuwä mäunyewiyqä, yeeqänä iwimäkqänqä epu, iquaunji manjä quvqä kima mätquänqä epu, iquauqä nätmatqä hui quwä mämeqänqä epu hiätpñqe qä” tquanġnä. Iqua iinjä eänjuwi, iquauqä ämiqä iqua, ‘Ämaqä tquenji, nyi quuvqä naqä-qakuä äwiyqänä’ kñuä mapnä. Inji nätmatqä eeqänänjä iqua imäkäpiyä iunji, suqä iutanjqä-qae, ga ämaqe, qu ne kuknjuä, Goti suqä quvqä iuta huätä Inetmeqä Iquenyqä, ätnänqä näqñqä ävätunquä iunji, qu ‘Naqä-qakuiqä’ kñuä meqäpñqänä.

¹¹ Si näqñqe, iinjä wiñqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqänänjunenqä qeqä imänqeuta, äñguä hinġi inemäkätä, suqä quvqä iuta huätä inetmeqe, ätnänäqi ae ätimäukqetanji. ¹² Iqu ii inetmeqä diñqä näqñqä ämenitanji, ne suqä tiinjä imäkquatuñquenqä näqñqä mequanä. Suqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tuwä wiyqä iunji, mämeqä eanä, nätmatqä eeqänänjä qua täutanjä iunqä kñui mämeqä eanä, kñuä quvqä äki-äkitanji nemeqanġqe, mändi äkittqiyätanä, ämaqä jänänänjune eanä, Goti Hanjuwä Iqu ne imäkquatuñquä äwinyänqä dunä imäkqänqä eanä, qua täunji tänġa pmetunquenqä, näqñqä mequanä. ¹³ Ne äñguä iinjä äpmeñque, nätmatqä äñguänänjinqä kñui yänänäqñqä ämenänġa, hinjuä äqänänä pmetatunque. Ne hinui Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä yoqä naqä mänätquetñqä nätmatqä äme, anġumä quvepäniqä iinqä, äqänänä pmetatunque. Iqu neqä Goti Naqä Inänjä-qu eä, ne suqä quvqä iuta Huätä Inetmeqä Iquvi. ¹⁴ Iqu ne suqä quvqä eeqänänjä iuta anġi inetmetä, ikikinyänjä inemäkätñqenqä, Iqueqä-kiuä äwiñqqe. Iqu ii imäkkqe, ne Iqueqä qokä-apäkä-qune eanä, suqä äñguinä imäkquatuñquänä, yänä qänquatuñquä diñqeyi.

¹⁵ Inji si ämaqä iunji, suqä nyi tä ätqä täuninqä näqñqä ävätinä, qu iunji qänaknä iqäpñqänä, yänänäqñqä iwimäkqanġnä. Itanġa qu iunji, kñuä mämeqä, hñġisanä

iqanḡpḡe, maḡä tḡuätḡḡe. Si Goti Hanjuwä Iqueḡä yänänäḡḡḡe ae ämenä-ḡae, iinḡä imäkḡanḡnä. Ämaḡe, saḡä kukḡuḡḡä enyḡä ipu quvḡä imäkḡanḡpḡe, hiḡuinä mäḡuḡḡä pa isḡḡe.

3

Goti Iqu äḡḡuä inemäkḡetanḡi, suḡä äḡḡuinä imäkḡatunḡḡe

¹⁻² Si ämaḡä quuvḡä heḡiyḡä iunḡi, maḡä yänänäḡḡḡä anḡu-anḡuḡḡi, tiinḡä tḡuanḡḡä. Iqua anḡä-himḡä ämiḡä iquauätä, yoḡä naḡä-tänḡä iquauätä, yäpä iḡi äpmapu, kukḡuä ḡätä äwiyaḡu, nätmätḡä eeqänänḡi imäkḡäpḡḡänä näwi imäkmbu äpmapu, ämaḡä hḡquenyḡä kukḡuä quvḡä matḡä ipu, ämaḡä eeqänänḡä iunḡä kḡuä yḡänä ipkäpu, mäkäḡḡä mäḡḡä, hanḡuä pmetḡḡḡe.

³ Quamaḡ iinḡä pmeḡanḡḡe, kiḡä quati tiinḡi. Hiḡuiḡänänḡi, ne-pḡe kḡuä quvḡä indḡänanä dutanḡi, Goti Hanjuwä Iquenḡi hḡḡisanä äwiminḡḡe. Neḡä kḡuä iḡä äḡḡui, Setänä iqu hiḡḡi-mända ḡuä enḡä-pa, äneyḡiyäma äuminḡḡe. Suḡä quvḡä imäkḡanḡḡä, neḡä änenḡä imda nemeqanḡḡe, mändi makittḡiyḡä itanä, iinḡä imäkminḡḡe. Ämaḡenḡä wiunḡä itanä, qu nätmätḡä äḡḡuä hui meḡanḡuwinḡḡe, “Ii nyi ämeḡänä” kḡuä indḡänätanä äpmanḡḡe. Ämaḡe, qu nenḡi, quwḡä mäkä-hunḡä enḡä-panḡä inemäkḡanḡua, ga ne ḡunḡä-pḡe, ḡutä mäkä-hunḡä enḡä-panḡä inä eminḡḡe. ⁴ Suḡä iunä pmetanḡua, Goti Hänḡä Inequmuatḡä Iqu, ämaḡä äḡḡuä iwimäkḡuätḡḡetä, ämaḡenḡä ḡeḡä imänḡḡeuta winḡuätḡḡetä, ätnänḡäḡi ämitimäutäḡanḡanḡi, Iqu anḡumä hänḡä inequmuatḡḡe. ⁵ Iqu hänḡä inequmuatḡḡe, ne suḡä jänänänḡä dinä imäkätḡätanḡḡuä duta ma, oee. Iqu nenyḡä ḡeḡä ätmäkätä, neyaḡä suḡä quvḡe huätä ämamäutä, hänḡä-pmeḡetä suḡä äḡḡuänänḡitä änyä-hänḡä inemäkḡḡe. Iqu iinḡi, Iqueḡä Dḡä Äḡḡuä Ique änätapätäḡä iuta inemäkḡḡe. ⁶ Jisasi Kraisi Hänḡä Inequmuatḡä Iqu wäunḡuä imäkḡanḡi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueḡä Dḡä Äḡḡuä Iquenḡi, aanḡä hävemnäḡḡḡä änätapḡḡe. ⁷ Iqu iinḡi, tiinḡä timäutḡḡenḡä imäkḡḡe. Iqu ḡeḡä imänḡḡä iuta hiḡḡi nätapḡanḡi, ne Iqueḡä hiḡuä iḡinḡi jänänänḡä äpmenä, kḡuä yänänäḡḡḡe hänḡä hea ique-ique pmeḡä meninḡuä iunḡä, hiḡuä äḡänänä pmetatunḡḡe. ⁸ Kukḡuä ii ätḡa äpḡä tä, aanḡä naḡä-ḡakuänänḡi.

Kukḡuä nyi i ätḡa äpḡä iinḡḡe, si ämaḡeunḡi maḡä yänänäḡḡḡä tḡuätḡḡä änyinḡi. Itanḡa iinḡä näḡḡḡä ämepu, Goti Hanjuwä Iquenyḡä quuvḡä eqiyäpiyä iqua, quwḡä-quwä kḡui yasämä ämepu, suḡä äḡḡuinä imäkḡäpḡḡänä. Nätmätḡä iinḡi, äḡḡuänänḡä eä, ämaḡä iunḡi, yätamäkḡä vḡuätḡḡe. ⁹ Nätmätḡä iinḡä ätuätḡanḡanḡi, suḡä ämaḡä väḡiyḡä kukḡuä tḡä, kaḡä-kawäkauḡä yoḡenḡä tḡä, kukḡuä mäkä humḡḡä tḡä, itanḡa suḡä Mosisi iqu ekḡä iqueḡä quatinḡätä tḡä iunḡi, wimasiyḡätnä. Kukḡuä iinḡä iqua, häukui maeḡe, yätamäkḡä mäneyḡä yänä. ¹⁰ Ämaḡä quuvḡä heḡiyḡä iquau äväḡiyätḡḡä iquenḡi, “Suḡä iinḡi miḡä panä” hḡḡu ae ätutḡä imḡi, huizi hḡḡu inä ätunḡi, ḡätä makiyḡä iḡäḡe, tuwä dumäḡätnä. ¹¹ Ämaḡä iinḡä itḡḡä iquenyḡḡe, si näḡḡḡä tiinḡä esḡḡe. “Iqu kukḡuä naḡä-ḡakuä iunḡi, tuwä äwiyätä, hänaḡä hui-mända äwätä, suḡä quvḡä imäkḡuätḡḡä äyä äwḡiyä.” Iqueḡä suḡe, ‘nyi tiinḡunä eänänä’ ätnätä, ätnänḡäḡi mänätḡḡenä.

Kukḡuä yäpakiyi

¹² Nyi Atemasi iquenḡä-ḡe, ä Tikikusi iquenḡä-ḡe, sinyḡä dowatḡḡänä. Iquaquisanḡä hḡḡu äkimeḡanḡanḡi, si Kritä iu ävämetnä, ye anḡä-himḡä Nikapolisi du minenḡenḡä yamwiḡä iḡätnä. Nyi kḡuä tii ae ämenä. “Yunḡuä naḡänänḡä äḡunätä, iḡä tätḡätanḡa, iḡi pmamanḡḡeḡä.” ¹³ Senasi, kukḡuä-suḡenḡä näḡḡḡä iḡutä, Apolosi iḡutä, iquaqu äkivämesiyänḡanḡi, äwa miḡä inyiyḡḡe, si yätamäkḡä äḡḡuänä vḡätnä. ¹⁴ Neḡä ämaḡä quuvḡä heḡiyḡä iḡi äpmanḡuä iqua, qu suḡä tḡḡḡe näḡḡḡä meḡanḡḡu! Suḡä äḡḡuänänḡinä imäkäpu, ämaḡä äwa itḡätanḡuwä iquau yätamäkḡä vḡäpḡḡe.

Qu iinjä imäkäpiyängani, quwqä quamä pmeqä iuji häukuä winä. ¹⁵ Qokä-apäkä nyitä, täqi anä äpmeŋquä iqua, qu eeqänäni sini, “Ne sinyqe, hui mimäuqä injunä” äktqä. Itanga si ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, nenyqä kiinjä äwinyätŋqä iquauni, “Nyi henyqe, hui mimäuqä injänä” tu. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋgi etapqä.

Tuwanuä, Poli iqu Pilimänä iquenqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Pilimänä iqu, ämaqä huiziu miqä-qu äpmaminqe. Näqñqä-tänjä iqua, iqu Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä-qu, anä-himqä Kolosi iutanä etangi knuä indqänätqänä. Iqueqä wäunuä-wiyqä hinqinqä hñqu, Pilimänä iqueni äväma, anä-himqä huiziunqä zä äukqe. Iqueqä yoqe, Onesimusi iquvi. Anä-himqä iunji, iqu Poli ique äwimeqetani, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä-qu ekqe.

Hea inqani, Poli iqu guä äpmeqetani, Pilimänä ique hinuä qunätñqä mäwqä iminqe. Itangi iqu tuwanuä tä äqiyätä, Onesimusi ique ävätä, iqueqä miqä iquenyqä anqumä ändowatkqe. Poli iqu Pilimänä ique tiñä ätukqe. “Tqä wäunuä-kiyqä hinqinqä tqü äkivämaqä-qe, iquenyqä äkasuwä matqä panä. Täñganji iqu, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä äpmeqiyä. Inä etangi si iqueni, tqä tunqwa naqä-qakuä enqä-pa, itmayä” ätukqe.

Poli iqu, tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä nyi Poli, Kraisi Jisasi Iqueä wäunuä imäkätqätangä, guä äkiqiyenjikuwä iqundä, neqä neyämaqä Timoti iqutä, ye Pilimänä iqukinqä äväwqatque. Si yeyämaqä küñä äyenyätñqä eänä, wäunuä ye imäkätqänuee anä imäkqä iqukiyi. ² Tuwanuä tä, sinyqätä, neqä neyämaqä Apiya iinyqätä, nesä wäunqinqä mäkä anä iqä äpmeñqä Akipusi iquenyqätä, itanga qokä-apäkä quuvqä heqiyqä saqä anju aquvä äqänätqänuwä iquaunqätä, henyqä äväwqatque. ³ Goti Hanjuwä neqä Apikutä, itanga Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuta hinji etapäsinyä, äwqä hanuä imbu pmeññqä emäkqinyä.

Poli iqu, Pilimänä iqueqä suqenqä yeeqä ikqenqä

⁴ Hea ique-iqueni, nyi nqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätmängani, nyi Pilimänä iqukinqä-pqe knuä indqänätmä, Iqueni, “änqiuqä” ätuätñqe. ⁵ Nyi iñä itñqe, ämaqe qu sinyqe, tiñä ändätqänuwä iutayi. “Iqu Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänä eqiyätä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iunqe küñä äwinyänä.” ⁶ Nyi tääqä tiñä-pqe inä ätätñqe. “Iqutä, nesä, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqe anä eqiyätanä, ikämanqä itanä äpmeñunä. Inä dutani, ne nätmätqä huitanä-huitanä äñguänänä eeqänänä, Kraisi Iquesa hinginä ämetunquä iunqe, näqñqä äñguänänji aanä kuapänä mequaniqueqä.” ⁷ Si Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iunqä aanä kuapänä äkinyätäqä dutani, quwqä äwqä yänänäqñqä imäkänyuewiyätqänä. Suqä iñji, nyi yeeqä inyimäkätä, nqä quuvqä heqiyqe yänänäqñqä inyimäkätqäuä.

Si nqä ymeqä Onesimusi iqueni, äñguänä misñqä änyinji

⁸⁻⁹ Pilimänä, si ämaqä iñä-quki etangñä-qe, nyi tii imäkmä. Nyi si Kraisi Iqueä yoqeta “Nätmatqä hñqu imäkiyä” äktätmä, yänänäqñqä ktmqä etangqä-qe, qäyä eä. Suqä ämaqenqä äwinqä iqu, ye a äqätänueä-qae, nyi qeiqinyä tiñä äktmä. Nyi Poli iqunä qoyanä eämä, itanga guä äkiqiyenjiyätqänuwä iqunä inä eämä, yatñqä äkiyqä. ¹⁰ Si nqä ymeqä Onesimusi* iqueni, äñguänä misñqä änyinji. (Iqu tqä wäunuä-kiyqä hinqinqä-qu qäyä etangi, hñgisanä äkiyätä, zä täqinyqä äpkqe.) Nyi guä äpmamä imñji, iqu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätñqänä yätamakqä vqangä, iqu nqä ymeqä

* **1:10** Yoqä Onesimusi, kiqä quati tiñji, ‘Wäunuä yätamakqä iqä’.

naqä-qakuä-qu ekqe. ¹¹ Hinuiqänäni iqu wäunuä yätamäqä änguänäni makiyqä iminqe. Inäqe iqu tängani, wäunuä saqä iutä, nyaqä täutäni, yätamäqä änguänänjä yeyquänä.

¹² Nyi iquenyqä qeqä nyimängangqä-qe, tängani nyi iqueni sinyqä ändowatqä. ¹³⁻¹⁴ Nyi kuknuä änguä we-hunqä-täninqä guä äpmamänga, iqu saqä anji ämetä, yätamäqä nyiyätinqä täqi täqumuatmqä itangqä-qe, si “Njqä” änä mandqä iqangnjinqä, nyi ique, “Täqi pmayä” mätquä itmä, sinyqä anji ändowatqä. Nyi si manjä yänänäqjqä äktqenqä, “Njqä” dtjqenqä manyinqä iqi. Si nyi yätamäqä nyisjqenqe, tqä äkinqä iunä imäktjqä änyinqi.

¹⁵ Iqu hea wänqäpu pmetjqä äkivämaqä, kiqä quati, si ique anji itmeqangnä, ga iqu sitä anäni, äpakä pmetäniqä dijqäti, ä änändi? ¹⁶ Tängani iqu tqä wäunuä-kiyqä hinginqä qu eäqä-qe, iqu Jisasi Iquenyqä quuvqe ne eqiyätunquä-pa eqiyätäqetani, tatqä-guäka enqä-panä-qu inä eäqi. Iinjä iutani nyi iquenyqä kuapänä nyinätqätanga, si-pqe iquenyqä aanjä kuapänä kinguäniqe. Iqu tqä wäunuä-kiyqä-qu eä, itanga Naqä Iqueqä hueqä-himqä iutanjä tqä-täuä enqä-panä injä-que äqunätnä, iquenyqe äkinyänä.

¹⁷ Iinjä etangi, si nyinqe, “Iqu Kraisi Iqueä wäunuä iunji, nqä-näueqä naqä-qakuä-quvqä” knüä indqänäni, si nyinyqä yeeqä itnä indmanjä-panji, Onesimusi iqueni injä itmatjqä inyä. ¹⁸ Iqu suqä quvqä hui ikitquetä, ä saqä nätmätqä hui mbqä miqä qanyä ämetqeta, iqueä yoqä qiyesqä sätäti, si iqueä yoqe, huätä äkutetnä, nyaqemända qiyeqätnä. ¹⁹ Tuwanüä tä, nyi Poli iqunä nqä hipaitä äqiyqä. Nätmätqä injqe, mbqe nyi ktapmniqe. Nyi saqä hängä-pmeqänqä yätamäqä äkikqenqä, ‘si kima nyisjqenqä’ ktmqä etangqä-qe, änä maktqä imä. ²⁰ Nqä nyämaqä iquki, nyi sinyqä knüä tiinjä indqänätqänjä. “Ye quuvqe, Kraisi Naqä Iquenyqä eqiyätqänueä-qae, iqu nyinjä änguä inyimäkätä, nyaqä äwqe yänänäqjqä imäkännyuenjijyänqiyä.”

²¹ Nyi sinyqe, “Iqu nyaqä kuknuiunji, hngisanä miqä, qänaknä itä, ‘Si injä imäkiyä’ ätquäqä iunji ämawqätäunqiyä” näqjqe injä ämetmä, sinyqä quuvqä eqiyätmä, tuwanüä tä i äqiyqä. ²² Nyaqä kuknuä hñquququ tiinji. He Goti Iqueni tääqä ätquwi, Iqu qätä eyqanga, nyi anji emamqjqänä-qe quuvqä heqmä, “Saqä anjä iunji, nyinyqä hiqjqä hñqu, näwi imäkenjijyä” äktqä.

Kuknuä yäpakiyi

²³ Epaplası iqu, qäquye Kraisi Jisasi Iqueä wäunuä imäkätqätangue, guä äkiqiyäuäyaikuwä, nyitä täqi anä äpmeñueä iqu, “Nyi sinyqe, hui mimäuqä injänä” äktqi. ²⁴ Itanga ämaqä nyitä täqi wäunuä anä itunquä iqua, Makä ique, Alistakusi ique, Demasi ique, itanga Lukä ique, iqua-pqe asä e inä äktqä. ²⁵ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä qeqä imänqeuta hingi vqe, hesä inä witätjqe.

Tuwanuä ämaqä hñqu Hipru iquauñqä äqäkqe Yätamäkqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Tuwanuä tqueni, tqu äqäkqätiyä? Ne maññqe. Näññqä-tänä iqua knuä huitañä-huitañä indqänätqänä. Tuwanuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä, iquauqä quuvqä heqiyqe ävquatämäupñqä itqätanquwä iquau, yätamäkqä väññqä äqäkqe. Qu ävquatämäuanä-tpu imiñuwi, ii ämaqä huizi iqua iquau mäñdi äkittqiyäpu, hanä-iqä äwimiñuwä iutanji. Qu quuvqä yänänäññqä heqäpñqä iwimäkätñqe, tuwanuä äqäkqä iqu wäñuä naqänäñi, Goti Iqu Jisasi Kraisi Iquesa imäkkqenqä, ätätä äqäkqe. Goti Iqueqä suqä naqä-qakuñqä ne ämänätquetñqe, ii Kraisi Iqunänñqä.

Tuwanuä tä, knuä indqänqä naqänäñi, hñquaqui-hñque nätapänä. 1) Jisasi Iqu Goti Iqueqä Ymeqä naqä-qakuä-qu ekqe. Iqu qua täu äpmeqänñani, Iqu hanä-iqetä, täñä-huñqetä, kuapänä äyä ämamiñqeqä. Goti Iqu iwimäkqanji, Jisasi Iqu hanä-iqä iñä ämeqetani, ämaqeu yätamäkqä vqä kiñganänä-qu ekqe (2:10). I etanqgetani, Jisasi Iqu, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä hiñuiqänä äpmamiñuwä iquautä, enätqä iquautä, itanğa Mosisi ique-pqe, ämäwqätäuqä-qu ekqe. 2) Goti Iqu-kiuä Jisasi Iqueni, Hiqäva hea ique-ique Imäkqä-qu hiätñqä atäñuä ikqe. I etanqgetani, Jisasi Iqu Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä iquau, Ämäwqätäuqä-qu ekqe. 3) Jisasi Iqu, Hiqäva-imäkqä-qu qäukuä yätu äpme, qäyunä eä, qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä heqiyqanqppqä iññi, anqumä itumenä. Ga suqä Goti Ique hageqä mamäupñqä Mosisi iqu ätätä äqäkqe, ii wäñuä naqänäñi Jisasi Iqu imäkätñqä ktqeyi.

Tuwanuä tä, qokä-apäkä iquneqä quuvqä heqiyqä yänänäññqä inemäkätñqä iññqe, Israitqä hiñuiqändqä iquautañä kuapänäñi, quuvqä yänänäññqä eqämiñuwiñqä änatänä (11:1-40). Inji hanä-ique äkitañä-äki nemeñqutiyä-qe qäyä etanji, ne neqä quuvqä heqiyqe, ne äpäkonatunquänñanqä a yänänäññqä kiqätatunqeqä. Ne hiñui, Jisasi Iquenyä äqunanä, qänaknänji Iquenyqänä itanä, hanä-iqetä, täñä-huñqetä, nemeqanqutqe, qanyä mequanä.

Goti Iqu kukñui, Iqueqä Ymeqä Iquesa änatkqenqä

¹ Ainñani Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukñuä hui-hui hiñuä-tqä iquau, neqä atqä-awäkau awä tquäpñqe, hänaqä huita-huita ätqua äpminqe. ² Mä hea yäpakä ne äpmeñquä täññi, Iqu neñi, kukñui Iqueqä Ymeqä Iquesa änatkqe. Ymeqä Iqueni, nätmätqä eeqänä Iqueqä meniñqe, Goti Iqu atäñuä ätekqe. Ga nätmätqä eeqänä äwäkäwänqä-pqe, Ymeqä Iquesanä imäkkqe. ³ Goti Iqueqä Ymeqä Tqu, we naqänänä äunätä, Goti Iqu yoqä naqänänä meqanji i ämänätquetqäuä. Ga Iqu Goti Iqutänji hiweeqä maetqe, kiqä Goti Iqu qeyi. Iqueqä kukñuä aanä yänänäññqä dutani, nätmätqä eeqänänä yqänä wäkäwätätñqä imäkätqäuä. Iqu neqä suqä quuvqä du huätä ämamäutä, jänänänä inemäkqä wäñui qäpu imäkäqetani, Iqu Goti Haqä-yätu Äpmeñqä Iqueqä hipa ämuangisa äpmakqe. ⁴ Iñä äpmetä, enätqä eeqäpnänä iquau ämäwqätäutä e äpmakqe. Asä iññi, yoqä Kaniqu äwikqä iqu, yoqä enätqä iquauqä di ämäwqätäuqä änyuätkqe.

Jisasi Iqu, enätqä iquau ämäwqätäunqenqä

⁵ Hinjuiqänäni Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä-queñi, “*Nqä Ymeqä Iqukiyqä, Nyi tängani Tqä Tniqunä eqänä*”^{*} ätukqe. Ga Iqu anğumä, “*Nyi Iqueqä Kaniqunä heqanğundi, Iqu Nqä Ymeqä-qu enqiyä*”[†] ätkqe. Mä enätqä iquauñqe, Iqu kukñuä iinji, äknğa ätkqäwä? Näwi aanjä aanqe. ⁶ Itanğa anğumñi, Iqu Iqueqä Ymeqä Hitmqä Iqueñi, qua täuñqä dawatäniñqanğanqe, “*Goti Iqueqä enätqä eeqänänjä iqua, Iqueqä yoqe haqeu mamäupnuwänğä*”[‡] ätkqe.

⁷ Iwä Iqueqä enätqä iquauñqä kukñui, ti ätkqe. “*Iqu Iqueqä enätqä iquau yunuä enqä-pa imäkätä, Iqueqä wäunuä-wiyqä iquauñi, tä hänaqä enqä-pa imäkänä.*”[§]

⁸ Mä Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, tiyi. “*Si Goti Iquki, ämaqeu miqä iqueqä zä-hawiu hea ique-ique pmettñi. Amaqe, Si qokä-apäkiu suqä jänänänjitä mitqätanğnä hinuä äkqänäpiyitanji, Tqä yoqä naqenqä näqñqä mapnä.* ⁹ *Si suqä jänänänjinqä kiinjä äkinyätä, quvqenqä makinqä yasämä itñqä iqukiyqä. Iinjä etanğqenqä, Tqä Goti Iqunä, Si yoqä naqä-tänjä hisñqä atäunuä ekikqe. Qu ämaqä hñqueqä nyuänjiu, olipqä eqä aowä equatepu, yoqä naqä-tänjä hetñqä imäkätqänuwä-pa, Tqä yeeqä iinqe, huizi iquauqä duni ämawqätäuä aanjä naqänänjä hetñqä ikimäkkqe.*”^{*}

¹⁰ Ga tiinjä-pqe inä ätukqe. “*Naqä Iquki, nätmätqä eeqänä änyä etanğani, Si qua tqutä, qäukuitäñi, Tqä hipaitä imäkekñi.* ¹¹ *Ä nätmätqä iinjä iquaqu, qäkämä yäuä itä äpkñğqä-pa, näwinyä aanqä heqanğisi, mä Si yqänä pmettñi.* ¹² *Si iquauñi, ämuasmänğä huakmä iquwä-pa, ii itnä, qäkämä yäue huätä ätäquvepu, änyä-hänjä imäkñguwä-pa ii iwimäktñqe. Inäqe Si huitanänänjä mikutänğä itnä, ga Tqä hänjä-pmeqe, qäpuñi maeqä yäniqe.*”[†]

¹³ Itanğa hinjuiqänäni Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä-queñi, “*Nyi Tqä mäkä-hunğä iquauñi, Tqä yukä yäpä iqä imäkäqumuatemqänğanğä, Si quamänjä di, Nyaqä hipa ämuanğisa pmayä*”[‡] ätukqe. Mä enätqä iquauñqe, Iqu kukñuä iinji, äknğa ätkqäwä? Näwi aanjä aanqe.

¹⁴ Enätqä iqua squäquayi? Qu dnjä-qua epu, Goti Ique wäunuä-wiyqä-quayi. Iqu quñi, ämaqä qui mimäkñqä, hänjä-pmeqä änyä-hänjä Iquesa mapnuwänğä iquau, yätamäqä wipñqä ändawatätqäuä.

2

Kukñuä Goti Iqu anğı inetmeniğä iinqe, mäwquatämäuqänğqe

¹ Goti Iqueqä Ymeqä Iqu e pmetanğqenqä, ne kukñuä naqä-qakuänänjä qätä ae äwiyätunğqe, neqä knuä indqänğä imñi, yänänäqñqä witanğuti iunä qänaknä iquatunğuanänji. Mä ne kukñuñqä miqä itanä iutanji, hämänä vquatämäuqänğqä. ² Kukñuä hinjuiqänä Goti Iqu neqä atqä-awäkaunji, enätqä iquauqä manjita ätumiñqä ii, yänänäqñqä witanği, ämaqä kukñuä iunji ämawqätäupu hñğisanä imiñuwä iqua, hanjä-iqe quwqä suqä quvqä imäkäpiyä duta qäyunä äyä ämamiñuwi. ³ Inji kukñuä naqänänjä tänğa ämetunğqe, Goti Hanjuwä Iqu ne qui mimäkñqä yatunğquä anğumä inetmetñqä iu tuwä äwimitatque, ga neqä quvqenqä hanjä-iqä kima meqä iunji, zä äwätanä, iuta mämwqätäuqä yanique. Goti Iqu iinjä inetmeniñqenqä kukñui, neqä Naqä Jisasi Iqu ganä tqanği, ga ämaqä Iqu ii tqanği äwikuwä iqua, “*Kukñuä iinji naqä-qakuiqä*” änatäpu, neyaqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä nemäkkuwi. ⁴ Ga Goti Iqu-pqe, nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä di huitanjä-huitanjä kuapanänji, ämaqeu yäunuä wimäkätä, yänänäqñqä imäkätä, ga Dnjä Änğüä Ique, Iqueqä äwiñqä duta ävqäwätä, neqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä nemäkkqe.

Jisasi Iqu anğı inätmetñqä wäunuä imäkkqenqä

^{*} **1:5** Apqä Bukä 2:7 [†] **1:5** 2 Samueli 7:14 [‡] **1:6** Kukñuä-suqä 32:43 [§] **1:7** Apqä Bukä 104:4 ^{*} **1:9** Apqä Bukä 45:6-7 [†] **1:12** Apqä Bukä 102:25-27 [‡] **1:13** Apqä Bukä 110:1

⁵ Ne qua änyä-häñi, Goti Iqu imäkqanji timäutñqenqä ätätqäñu. Iqu qua iu mipnuwänqce, enätqä iquau mäqumuateqä ikqce. ⁶ Goti Iqueqä bukiuñi, ämaqä hñqu kukñuä tii ätkqä äqänä.

*“Si nenyqä kñuä indqänätqänjä diñqe, ne ämaqä-qunenji, squä-qune etanjikä? Ne nätmatqä hiñgiñqä qäyä etanquä-qe, Si nenjä di anñuanani, sunqä mäneyätqäninyä? ⁷ Si ne inemäkätñännga, enätqä iquauqä yäpä iqi, wänqäpu pmetunquä äyä inemäkkñi. Si ne yänä pmeqänqä naqä inemäkätñä, yoqä naqä äyä änätapkñi. ⁸ Itannga ne iu miqatunquä diñqe, Si nätmatqä eeqänänji, neyaqä yäpä iqi wiqänqä imäkekñi.”**

Kukñuä, nätmatqä eeqänänjä ämaqä-quneqä yäpä iqi wiqänqä imäkekqenqä ätqce, ii Goti Iqu huiñi ävquatämäutä, yäpä iqi mäwiñqä matqä iqi, oee. Inäqce täñganji, nätmatqä eeqänänji, ämaqeuqä yäpä iqi witanqce, ne hiñuä mäqunquä yqänä iqa äpätqänju. ⁹ Inäqce ne täñganji, tii äqunänju. Jisasi Iqu, enätqä iquauqä yäpä iqi wänqä hmbu tii äpmeqetani, Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta, ne eeqänänjä iquneqä anji ämetä, yätamäqä neyätñqe, tmi-tmiqä-tqä naqänänjä ämetä, äpäkonqce. Iutani, Goti Iqu Iqueni, Naqä imäkätä yoqä naqä äwikqce. Ga ne täñganji, Jisasi Iqu Yoqä Naqä Meqä-qu pmetanji äyä äqunänju.

¹⁰ Goti Iqu nätmatqä eeqänänjä iuqä Quatä-qu eä, eeqänänjä imäkkqce. Ga Iqu, Iqueqä ymeqä kuapänänjä qäukuä yätunqä ätuma äyätä, anñuanänjä imäkqumuatetñqä äwiñqce. Qu qui mimäkñqä ipñqä anñu itmetñqä wäunui, Jisasi Iqu imäkätñqä äwiñqce. Ga Goti Iqu, Jisasi Ique iunqä qäyu iwimäkätñqe, Iqu Ique tmi-tmiqä-tqä qäyä metñqä hiñuinä äqunqce. Goti Iqu suqä iinji, qämä-qämä miqä, qäyunänä imäkkqce. ¹¹ Ga ämaqä, qokä-apäki Goti Iqueqänä hepñqä iwimäkqä Jisasi Iqutä, itannga qokä-apäkä, Iqu Goti Iqueqänä hepñqä iwimäkätñqä iquatä, quwqä Kaniqu naqä-hñqunäyi. Iutani, Jisasi Iqu qunqä womba miqä, ‘Nqä nyämaqäuä’ ätuätqäuä. ¹² Iqu tii ätkqce.

“Nyi Saqä Yoqce, nyämaqä iquauä awä iqisa awä tmqänä. Quwqä aquväñqetani, nyi haqeu ämakmäutmä apqä tmqänä.”†

¹³ Iqu tiinjä-pqce inä ätkqce.

“Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqämännga pmetmqänänjqä.”‡

Itannga anñunji, *“Goti Hanjuwä Iqu, ymeqä ändapkqä tätä sä pmenänä”§* ätkqce.

¹⁴ Ymeqä iinjä iqua, ämaqä huiwitä, häñqetä asänänjä änyqä iquayi. Iwä Jisasi Iqu äpäkonätä, Setänä, dnä quvqä äpäkonqceunqä yänänäqñqä ämenqä iqueni, qui imäkätñqä diñqe, Iqu Ämaqä-qu eätä, huiwitä, häñqetä asänänjä Inqä-qu ekqce. ¹⁵ Iqu iinjä-qu äpäkonätä, ique qui iwimäkkqce, ii ämaqä quwqä äpäkonqänqanqä qua iu äpmapu, äpäkonqenqä zä ipu, guä enqä-pa äkiqäyambu äpmeñuwä iu-pqä huätä iqutäumakqä eä. ¹⁶ Jisasi Iqu iinjä ikqce, ii Iqu yätamäqce, enätqä iquau vätnqä ma, Aprähämä iquesanjä hueqä-himqä iu vätnqä ikqä äyuwä. ¹⁷ Iutani, Iqu nätmatqä eeqänänjä iunji, yänä-mänä maeqä, iquatä asänänjä ekqce. Iinjä eäqetani, Iqu quwqä hiqäva-imäkqä iquauqä Naqä-qu äpme, Goti Iquenyqä wäunui qäyu imäkquätñqänänji. Wäunjuä iinji, Iqu qokä-apäkä dunqä qeqä äwutätä, enyqä miqä kukñuä iunji qänakñä itä, ga Kiqä-kiuä hiqäva enqä-pa äwinätäqetani, Goti Iqu, ämaqeuqä suqä quvqenqä äwqä tnänjä äwiñqce, huätä eeqäpnä mamäquätñqänänji. ¹⁸ Iqu, Iqueqä-kiuänji suqä quvqä iqänqä yamwiqä iqe, äwimeqanji tmi-tmiqä-tqe ae ämakqä-qae, qokä-apäki, suqä quvqä imäkñqä yamwiqä iqä äwimeqäqä iquauñi, Iqu yätamäqä vänä.

* 2:8 Apqä Bukä 8:4-6 † 2:12 Apqä Bukä 22:22 ‡ 2:13 Asayä 8:17 § 2:13 Asayä 8:18

3

Jisasi Iqu, Mosisi ique ämâwqätâuqenqä

¹ Nqä nyämaqäüä, Goti qäukuä yätu äpmeñqä Iqu, he-pqä nyi-pqä Iqueqä heatunquä tääqä änatkqä eänque, Jisasi Iquenqä kñuä änguänä meqanqpu. Jisasi Iqueni, Goti Iqu kukñuä awä tätñqä ändowatkqä-qu eä, Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä iquauqä Naqä-quvi. Ga ne Iquenyqä quuvqä eqiyqä-qune, Iqueqä yoqe awä ätuätunquä Iquvi. ² Mosisi iqu, Goti Iqueqä ämaqeugä awä iqi äpme, wäunüanqä enyqä miqä, kukñuä iunji qäyu imäkminqä-pa, Jisasi Iqu-pqe, Goti Iqu wäunüä imäkätñqä atäunüä ätetä, kukñuä ätukqä duñi, enyqä miqä, Qänaknä Iqä Iquvi. ³ Ne näqñqä äyä enju. Anä qeqätqä iqueqä yoqä naqä qäyä etanqä-qe, ämaqä anä ique ämätqä iqueqä yoqe, naqänänä eä, anä iqueqe, ämâwqätäunä. Asä ii enqä-pani, Goti Iqu Jisasi Iqueä yoqe, Mosisi iqueä iunji ämâwqätäutätñqä, naqänänä äwikqe. ⁴ Anä ämätñgäwänqä iquau matqe, ii ämaqeyi. Mä Goti Iqu nätmätqä eeqänänä Imäkqä Iquvi. ⁵ Mosisi iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anjutanä wäunüä-wiyqä-qu eä, Goti Iqueqä ämaqeunji, wäunui enyqä miqä itä, nätmätqä Goti Iqu qänaknda täniqä diñqä ätuminqe. ⁶ Mä Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-qu eä, Iqu qokä-apäkä iqune, Goti Iqueqä anä ämätñnänquä duñi, Iqu enyqä miqä, Ämiqñqä Naqä-qu eä. Itanqa ne pemänä itanä, Naqä Iqu äñguä inemäkätñqä diñqä neqä kñui yänänäqñqä ävanä, hiñuä äqunanä äpmeunque, ne Goti Iqueqä anä äyä ämätñnänju.

Goti Iqueqä ämaqe, hapä pmepnuwänqenqä

⁷ Iinä dutani, Dñä Äñguä Iqu tiinä ätqä-paniyi.

“Tänqani he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki, qätä wipñqenqä änyinji. ⁸ Heqä taqä-tawäkiqua anä avqñqä nämä äpmapu, yamwiqä änyiyäpiyänqa, qu Nyi hñgisanä indquepu, quwqä äwqe ppinjqä inqñwä-pani, he-pqe iinä minqä pambiyä.

*⁹ Iqini qu, Nyaqä suqä änäändiyä-tpu yamwiqä änyiyäpu, quväukuä 40 iunji, Nyi wäunüä yänänäqñqä imäkqanqä di hiñuä äñqänminjuwi. ¹⁰ Iwä qu äwqä tnänjä nyimäkqanqä, Nyi tii ätkqe. ‘Qu hea ique-iqueni, Nyinqä miqä ipu, huänqä qunqä imäueqä iunji mäwqä itqänä.’ ¹¹ Iinä iutani Nyi Nqä äwqä tnänjitanji, kukñuä yänänäqñqä tii ätkqe. ‘Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iunji matimäuqä ipnuwiqä.’”**

¹² Nqä nyämaqäüä, hesanä hñqu iqueqä äwqä iunda kñuä quvqä ämetä, quuvqä maeqiyqä iqetani, Goti Hänjä-pmeqä-tänjä Ique ävquatämäuqänqe, yasämä mimbu. ¹³ Mä hesanä hñqu, suqä quvqeuta kñuä äñguä mämeqä itä, äwqä-ppinjqä inqänqe, Goti Iqueqä quväki qätä wipnuwänqä hea iqu yqänä äwätänqä-qae, he hiunji ique-ique yänänäqñqä tqäpñqä kukñuä äñguinä tmbiyä. ¹⁴ Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä hiñuiqä yänänäqñqä eqäkquä-pa, neqä äpäkonqä duñqä yqänä eqiyqa äwätunque, ii ne Iqueqä näueqä iquneyi. ¹⁵ Goti Iqueä kukñuiunji tii äyä ätnä.

“Tänqani he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki qätä wipñqenqä änyinji. Qu Nyi hñgisa indquepu, quwqä äwqe ppinjqä inqñwä-pani, he-pqe iinä minqä pambiyä.”†

¹⁶ Ämaqä, Goti Iqueä quväki qätä äwiyäpiyä-qe, Ique hñgisa itquaminjuwi, tqukuayiyi? Ii qokä-apäkä, Mosisi iqu Isipäta ätuma äpkqä eeqänänjiyi. ¹⁷ Ga Goti Hanjuwä Iqu äwqä tnänji, quväukuä 40 iunji, tqukuauñqä imäkminqe? Ii qokä-apäkä suqä quvqä imäkäpu, anä avqñqä iu äpäkonqñwä iquayiyi. ¹⁸ Itanqa Goti Iqu, “Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iunji matimäuqä ipnuwiqä” ätätä kukñuä yänänäqñqe, tqukuauñqä ätkqe? Iqu kukñuä iinji, ämaqä huii-huiunqä matqä, Iqueä kukñui qänaknä miqä, hñgisa iqä iunqä äyä ätkqe. ¹⁹ Inji ne hiñuä tiinä äyä äqunänju. Qu anä hapä pmeqä iunji mäpaquvqe, quwqä quuvqä maeqiyqä iutanji.

* 3:11 Apqä Bukä 95:7-11 † 3:15 Apqä Bukä 95:7-8

4

¹ Goti Iqu, qokä-apäkä Iqueqä anä hapä pmeqä iu timäupnuwänqä kuknuä-guä ämäsäuekqe, yqänä äütänä. Iinjä enqä-qae, hesanjä hnqu ingisa mäpaquvqä iqänqe, neqä-neuä zä imäknätanä, yasämä minguatunqae. ² Atqä-awäka, Goti Iqueqä yätamakqenqä kuknuä ängui qätä äwikuwä-pa, ne-pqe kuknuä ängui qätä inä äwikqe. Ga qu quuvqä qäyunä maeqiyqä ipu, qätenä äwiminuwä iuta, yätamakqä mäwqä ikqä eä. ³ Mä ne ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätunquä iqune, Iqueqä anä hapä pmeqä iu paquvanique. Ämaqä quuvqä maeqiyqä itqätanguwä iquauqae, Goti Iqu tii ätkqe.

*“Iinjä iutani, Nyi äwqä tnäni nyinğanji, kuknuä yänänäqñqä tii ätkqe. ‘Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä.’”**

Iqu qua imäkätäqänğanji, wäunui qäpunä äyä imäkmäuqe, hapä pmeqenqä kuknui inga ätkqe. ⁴ Goti Iqueqä bukä iunji, hiunji 7 iquenyqe, *“Goti Iqu Iqueqä wäunüä eeqänäni qäpu imäkäqetani, hiunji 7 iqueni hapä äpmakqeqä”†* ätnä. ⁵ Ga kuknuä tqunenji, haqä yätqänji tii tqanji äyä äqunänu. *“Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä.”‡* ⁶ Iwä naqä-qakui tiinji. Ämaqä hui anä injiunji äpaqupñqä yqänä äütänä. Mä ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä ängui, hinuiqänä qätä äwikuwä iqua, qänaknä miqä hngisanä ikuwä iutani, anä hapä pmeqä iunji, mäpaquvqä ikuwi. ⁷ Iinjä dutani, quväukuä hatñä ae äpäwqanğa, Goti Iqu, Dewiti iquesa anji tii ätkqe.

“Tänğanji he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki qätä wipñqenqä änyinği. Hiqä äwqe, ppinjä minqä pambiyä.”§

Goti Iqu, ‘tänğanjqä’ ätkqe, Iqueqä quväki qätä wipnuwänqä hea iqu, yqänä witanji iinjä ätkqe.

⁸ Hinuiqänänji Josuwa iqu, ämaqeu hapä pmeqäpnuwänqä ätuma uwqä-säpi, Goti Iqu qänakñi hiunji hapä pmeqä hnquenqä, matqä iquänänji. ⁹ Inji Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqe, quwqä Sämbatqä hapä pmeqä mapñqä iqu, änä matimäuqä yqänä äpätqäuä. Ii, Goti Iqu hiunji 7 ique hapä pmakqä enqä-panjiyi. ¹⁰ Ne näqñqe, Goti Iqu Iqueqä wäunui qäpu itä, hapä äpmakqä-pa, ämaqä Goti Iqueä anä hapä pmeqä yänğisa äpeyqäqä iqu, iqueqä wäunui qäpu itä, hapä pmetänique.

¹¹ Nesanä hnqu ämaqä hinuiqänä hngisanä ikuwä-pa itä, anä injiunji mäpaquvqä iqänqe, ne anä hapä pmeqä yäpä yänğisa peyaninquä wäunui, yänänäqñqä yatunqae. ¹² Goti Iqueqä kuknui hänä eä, wäunüä yänänäqñqä imäkänä. Iqu näpqa-hionaqä ingi-ingisa yanäqñquä enqä-panä itä, ämaqeuä qeqä-quuvqä hiqñqä dunqätä, yänju ämisätäumämä yänä-gawä dunqätä huänä. Iinjä enqä-qae, iqu ämaqeuä knuä indqänqetä, äwinqetä näqñqä eä, iwäsäuänä. ¹³ Nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu imäkkqä eeqänänä ii, Iqueä hinuä iqinjä zä mäwiqä a ätänğawäqänğa, ätnänäqi äwi. Neqä suqä imäkmitatquenqä kuknui, Iqueqä hinuä iqi tanique.

Jisasi Iqu, neqä Hiqäva-imäkqä Naqä-queqä

¹⁴ Nenyänqe, hiqäva-imäkqä iquau Miqä Hnqu, qäukuä iu äpaquvätä, Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqi äpme. Iqu Jisasi, Goti Iqueqä Ymeqä Iquvi. Iwä, *“Ne quuvqä Iquenyqä eqiyäunünä”* ätätanä awä ätätunquä iunji, a yänänäqñqä qätätatunqae. ¹⁵ Suqä quvqenqä yamwiqä änemetñqä eeqänänä ii, Ique qäyä ae äwimakqä-qe, Iqu suqä quvqä du miqä ikqe. Iutani, hiqäva-imäkqä iquauqä Naqä Tqu, ne neqä-neuänji yänä maqñqä iqanğquenqä, huäqä änaumäkätñqä Iquvi. ¹⁶ Iqu iinjä pmetanğqetani, ne zä miqä, Goti hinji nätapqä Iqu-tänä qäqiqinyqä pemä itanä,

* 4:3 Apqä Bukä 95:11 † 4:4 Ipäqäqä 2:2 ‡ 4:5 Apqä Bukä 95:11 § 4:7 Apqä Bukä 95:7-8

uwquatunquänänji. Inji ne hanjä-iqä ämetanä, yätamäkkä meqä diŋqä äwa etanġu änaqänänqce, Iqu Iqueqä qeqä-imänġetani, yätamäkkä neyanä.

5

¹ Hiqäva-imäkkä naqä ique-iqueni, Goti Iqu ämaqeugä awä iqisani atäunjuä itä, iquau yätamäkkä vqänqä pmuatequänä. Ga nätmatqä qu Goti Hanjuwä Ique ‘änġuiqä’ ätuäpu hiŋgi vqetä, itanġa quwqä suqä quvqä huätä motnämäuqänqä hiqäva-qäyqetä, äma äwätä vqä iquvi. ² Iqu, iqueqä-kiuäni, nätmatqä imäkkänqce, yänjä-maqnqä-qu eäqä-qae, iqu, ämaqä änyä maqnqä epu, Goti Hanjuwä Ique ävämätqänjuwä iquauŋi, tnänjä miwitqueqä, qeiqinyä itquequänä. ³ Ga iqu yänjä-maqnqä-qu eäqetani, suqä quvqä huätä mamäuqänqä hiqäva-qäyqce, qokä-apäkiunqätä, iqueqä-kiuänqätä qäsä qäyquänä. ⁴ Inji ämaqä hiqäva-imäkkä naqä äpmeqä iqu, yoqä naqä-tänġue. Iqu wäunjuitä, yoqä naqetänji, iqueqä äwiŋqä iuta mämeqä yänä, oee. Goti Hanjuwä Iqu, ique ganä tääqä tuätumeqanġuti, iqu inġanä menä. Ii Goti Iqu, Aronä ique ätuätumetä äwikqä-panji.

⁵ Ga Kraisi Iqu-pqe inänji. Iqu, Iqueqä yoqce haqeu ämaenätä, hiqäva-imäkkä naqä pmetnqce, Iqueqä-kiuä imäkkänqä maetqce. Aanqce. Goti Iqu, Iqueqä-kiuä Jisasi Iqu wäunjuä ii imäkkänqä ätekqce. Iqu Ique ätetä, tii ätukqce. “*Si Nqä Ymeqä Iqukiyqä. Nyi tänġani, Tqä Tniqunä eqänä.*”^{*} ⁶ Ga hŋqäqini, Goti Iqu, “*Si hiqäva-imäkkä hea ique-ique, Mekisetekä† iqu enqä-pa, pmettniqä*”[‡] ätukqce.

⁷ Jisasi Iqu, täkä ämaqä-qu qua täu äpmeqänġani, Iqu Goti Iqueqä yätamäkkänqä tääqä ätätä, yatnqä äwikqce. Goti Iqu yänänänqä-tänjä itanġqenqä, näqnqä eä etanġi, Iqu mäpäkonqä hänjä pmetäniqä diŋqce, Goti Iquenyqä yäaqä tnänjä ätätä, kŋuä kuapänä äqäkqce. Iqu mändi äkittqänätä, Goti Iqueä äwiŋqä iunä ikqetani, Goti Iqu, Iqueä tääqce qätä äwikqce. ⁸ Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-qu eäqä-qce, Iqu tmi-tmiqä-tqä ämakqetani, suqä, Goti Iqueqä kukŋuä iu qänaknä iqänqce, näqnqä ämakqce. ⁹⁻¹⁰ Iinjä ikqetani, Iqueqä wäunjui qäyunä imäkkätnqä ekqce. Iwä Goti Iqu Ique atäunjuä itä, “*Si hiqäva-imäkkä iquauqä naqce, Mekisetekä Iqu äpmeqä-panjä hisnqinyä*” ätukqce. Ga Iqu qokä-apäkä, Iqueä kukŋuä dunji qänaki iqä iquauŋi, quwqä suqä quvqceuta anġumä itmetä, hänjä hea ique-ique iqumuateqänqä ekqce.

Ymeqä dänjä mimänqä, naqä heqenqä

¹¹ Jisasi Iqu hiqäva-imäkkä naqä, Mekisetekä iqu enqä-panänqä kukŋui, awä kuapänä hetatquä etanġqä-qce, heqä kŋuä indqänqce, ätnänäqci maeqä etanġqä iutani, kukŋuä iqueqä quati metquetunqenqce, ämävqänġu. ¹² He Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui qänġanä ämakuwä-qce, ämaqä huizi dunji, iinqä näqnqä äväpu, ämotqueqä qäyä etanġi, aanqä äyuwä. Ii tiinji. Goti Iqueqä kukŋuä he änyänänġa ämakuwä dunji, ämaqä huizi, qu heŋi anġumä näqnqä etapqa uwqäpnä. He ymisanjä woyqä di mapnqce, änä maeqä ipu, anġui yqänä änätqänjuwä ii, enqä-panuenji. ¹³ Ämaqä, ymeqä dänjä enqä-pa, anġuä yqänä änätqänjuwä iqua, suqä anġuä jänänänġinqä änyä maqnqä enä. ¹⁴ Mä ymisanjä woyqce, ii ämaqä naqä ae equwä iquauqce. Ämaqä iinjä iqua, qu suqä anġuinqätä, quvqenqätä iwäsäuwa äupiyanji, näqnqä qäyu ae ämakuwä iquayäi.

6

Kukŋuä anġuä enqä-panjä iunqä

¹ Iinjä dutani, Kraisi Iquenqä kukŋui, he anġuä enqä-pa änyänänġa ämakuwä dunqänä matqä, ne ämaqä naqä hiatunquä nemäkkä iunqä ätätanä, qänaki iunä

* 5:5 Apqä Bukä 2:7 † 5:6 Ipäqäkkä 14:18-24; Hipru 7:1-28 ‡ 5:6 Apqä Bukä 110:4

iquatunq̄ue. Ne kuknuä q̄ätä ae äwikquenq̄änä ätq̄a uwq̄e, ii ne anj̄a siyaundq̄ä anj̄i-anj̄i äq̄utätanä, anj̄i maq̄ä mimäkq̄ä iququä enq̄ä-panjiyi. Kuknuä anjuä enq̄ä-pa he änyänänj̄a ämakuw̄i, tiyyi. Suq̄ä äp̄akonq̄ä iunq̄ä änätma wq̄eunji, ävquatämäupu, Goti Iquenq̄ä quuvq̄ä heqiyq̄änq̄ä, kuknuiyi. ² Ga huizi, suq̄ä asnj̄ä-q̄nq̄ä huitanä-huitanä iquauñq̄ätä, ämaq̄eu hipa haq̄eqi wiyq̄ä iunq̄ätä, ämaq̄ä pizq̄e, qua buta anj̄i vauq̄enq̄ätä, ä neq̄ä suq̄ä änguinq̄ätä, quvq̄enq̄ätä kimanji, näweq̄ä meq̄änq̄ätä kuknuiyi. Iinj̄a iquauñq̄ä kuknui, yq̄änä ätq̄a mäwq̄ä itanä, ämaq̄ä naq̄ä hiatunq̄uä nemäkq̄ä kuknuä iunq̄ä ätätanä, q̄änaki iunä iquatunq̄ue. ³ Goti Iqu ne inj̄i, imäkatunq̄uä wiñganq̄utq̄e, ne imäkanä.

Tuwä mäwq̄ä, yänänäq̄nq̄ä tq̄auq̄enq̄ä

⁴⁻⁶ Ämaq̄ä hñqua, quwq̄ä knui Goti Iqueq̄ä we-hunq̄eu ätimäupu, q̄äukuä yätutanä hinji vq̄ä di ae yamwiq̄ä ipu, Dñä Ängüä Ique ae ämepu, Goti Iqueq̄ä kuknuä änguanänj̄a etanq̄enq̄ätä, Goti Iqueq̄ä yänänäq̄nq̄ä q̄änaknda ätnänäq̄i äti timäutnq̄ä iinq̄ätä, näq̄nq̄ä ae eätq̄änuwä iquayi. Ämaq̄ä iquautanä hñqua, ävquatämäupu, Goti Ique tuwä ae äwipq̄ä eänq̄e, knuä anj̄umä kunmäkmbñq̄e, huänq̄e minq̄ä da eä. Suq̄ä inj̄a iqu, ii qu Goti Iqueq̄ä Ymeq̄ä Iquenji, anj̄umä zä-huätati äuepu, ämaq̄euq̄ä hinuä iqi womba metnq̄ä imasequwä-panji. ⁷ Ämaq̄ä inj̄a iqua, qua quvq̄ä enq̄ä-panj̄a iquayi. Qua ängüä etanji, ämaq̄ä iu itq̄ätanq̄uwä iquau yätamäkq̄ä vq̄änq̄e, piyä äqiyätäq̄eta eq̄ä ämetä, ymisanj̄a ängüä etnq̄ä imäkätñq̄ä iquenji, Goti Iqu änguanänj̄a imäkäniq̄e. ⁸ Mä quae quvq̄ä etanji, guä yänä-tänjitä, q̄ätaq̄ä quvq̄etanä äukatñq̄e, Goti Iqu ‘qui imäknänä’ tq̄anq̄uti, tä näniq̄e.

⁹ Neq̄ä neyämaq̄ä kiinj̄a änenyätñq̄äuä, hanj̄a-iq̄ä inj̄a etquque, he memeq̄ä, Goti Iqu yätamäkq̄ä eyätä, anj̄umä etmeniq̄enq̄ä knuä yänänäq̄nq̄ä ämenju. ¹⁰ Goti Iqu Iwäsäuq̄ä Jänänänj̄a-qu eä, hiq̄ä wäunjuä ängüä imäkätq̄änuwä iunq̄ätä, hiq̄ä Iquenyq̄ä enyätñq̄enq̄ätänji, hui mimäuwä Iquvi. He Iquenyq̄ä henganq̄q̄etanji, qokä-apäkä Iqueq̄ä dunji, yätamäkq̄ä ävq̄a äpätq̄änuwä. ¹¹ Ne he hñq̄unä-hñq̄unänji, suq̄ä inj̄i yänj̄a äq̄änäpu imäkätq̄änuwä-pa, heq̄ä quuvq̄ä heqiyq̄ä di, a yänänäq̄nq̄ä äq̄ätpu, he Goti Iqu änguanä emäkäninj̄q̄ä knuä yänänäq̄nq̄ä indq̄ambu, hiunji Iqu äteq̄äq̄ä iquenq̄ä, hinuä äq̄umbu pmetñq̄enq̄ä änenji. ¹² Inji, he yänj̄a äq̄änäpiyä iutanji, enyq̄ä miq̄ä iq̄äpnq̄e. Ga suq̄e, ämaq̄ä quuvq̄ä naq̄ä-qakuänänj̄a eqiyäpu, enyq̄ä miq̄ä ipu, nätmätq̄ä ängüä, Goti Iqu iquau väninj̄ä kuknuä guä ämäsäuekq̄ä inj̄i, ämapñq̄ä imäkätq̄änuwä-pa, inj̄a imäkq̄äpnq̄e.

Goti Iqueq̄ä kuknuä guä ämäsäuekq̄e, a yänänäq̄nq̄ä kiq̄ätq̄enq̄ä

¹³ Hinjiq̄änänji Goti Iqu Aprähämä iquenji, kuknuä hñqu ätuätä, guä ämäsäuekq̄e. Ga ämaq̄ä naq̄ä Goti Ique ämäwq̄ätäuä äpmenq̄e, hñqu maeq̄ä etanji, Iqu Iqueq̄ä-kiuänq̄ä, “Nyi, Nq̄ä yoq̄eta kuknuä tii ätätmä eq̄änä”* ätätä, guä ämäsäuekq̄e. ¹⁴ “Nyi si ängüä ikimäkätmä, saq̄ä taq̄ä-tawäka, aanj̄a kuapänä eqiyämambnuwänq̄ä, ikimäkmq̄änä”† ätukq̄e. ¹⁵ Inq̄ata-tinj̄i, Aprähämä iqu, Goti Hanjuwä Iqu inj̄a ätukq̄enq̄ä, enyq̄ä miq̄ä itä hinuä äq̄änä äpmaminq̄etanji, nätmätq̄ä eeq̄änänji q̄äyunänä qe ämakq̄e.

¹⁶ Suq̄ä kuknuä naq̄ä-qakuä imäkq̄e, tiyyi. Ämaq̄ä, iqueq̄ä kuknui, ii naq̄ä-qakuänänj̄a etanji, ämotquetñq̄ä iqu, ämaq̄ä naq̄ä ämäwq̄ätäunq̄ä hñqueq̄ä yoq̄e ätätä, “Nyi kuknui, ämaq̄ä iqueq̄ä yoq̄eta naq̄ä-qakuä ätq̄änä” tänä. Huiziqua, inj̄a ätätñq̄ä iqueq̄ä kuknui, makittqiyeq̄ä ipu, kuknuä hui matq̄ä ipnä. ¹⁷ Goti Iqu Iqueq̄ä kuknuä guä ämäsäutä enq̄ä dunq̄e, Iqueq̄ä knuä indq̄änq̄ä imñi makunmäknq̄ä danä yänä. Inji, ämaq̄ä Iqu guä ämäsäutä enq̄ä di mapnuwänq̄ä iqua, suq̄ä inj̄a iquenq̄ä näq̄nq̄ä änguanä mapñq̄enq̄ä wiñganji, Iqu Iqueq̄ä-kiuänq̄ä, “Nyi, Nq̄ä

* 6:13 Ipäq̄äkq̄ä 22:16 † 6:14 Ipäq̄äkq̄ä 22:17

yoqeta kuknuä tii ätätmä eqänä”† ätätä, guä ämäsäuekqe. 18 Ga Goti Hanjuwä Iqu, Kuknuä Quangä Änä Matqä-qu etangi, tängani Iqueqä kuknuä hñquaqu makunmäkñqä iniyänqä äwi. Tiinjä, kuknuä guä ämäsäuekqä iqutä, kuknuä “Nyi, Nqä yoqeta kuknuä tii ätätmä eqänä” ätkqä iqutä, iquaquvi. Iutani, ne ämaqä zä äwätanä, Iqu-tänjä qäqiqi äpmeñquä iqune, nätmätqä meniñquenqä kñuä indqänätanä, hiñuä äqunanä pmetatunquenqä, yänänäqñqä nemäkänä. 19 Ne iinjä itanä äpmeñque, ii nätmätqä qätanjä-täñi, hmbi-mända a yänänäqñqä äkiqätätä, ämeñä-miqä äpmeñqä-pa, ga neqä hänjä-pmeqä-pqe asä iinjä ämeñä-miqä yätqä enqä-panjä iquvi. Ga Qätanjä-tänjä Iqu, yuä naqänänjä hiqäva-imäkqä anä yäpä ingisa imaknmiñqä ique äpaquvätä, hiqñqä anä pmua ique yäpä yänngisa ätimäunqä-panjä iñiyi. 20 Anä hiqñqä pmua iqueä yäpä yänngisanji, Jisasi Iqu ne yätamäkqä neyätñqenqä, hiñuiqä äpaqukqe. Iqu iinjä ikqe, hiqäva-imäkqä Mekisetekä iqu enqä-pa, hiqäva-imäkqä naqä hea ique-ique pmetäniñqä ätimäukqä iutayi.

7

Mekisetekä iqu, hiqäva-imäkqä iquautanjä naqä äpmeñqenqä

1 Mekisetekä iqu, anä-himqä Salemätanjä ämiqä naqä-qu eä, ga iqu Goti Haqä Yätutanjä Iqueqä hiqäva-imäkqä iquvi.* Aprähämä iqu mäkanqä äwätä, anä-himqä huii ämiqä naqä iquau pizqä äpäseqani, anämqä anqumä pätkätanqa, Mekisetekä iqu, iqutä hänaqä awä-iqi äminiyi, Goti Iqu Aprähämä ique äñguä pmetñqä wimäkätñqä, tääqä ätkqe. 2 Ga Mekisetekä iqueni, Aprähämä iqu nätmätqä äpäsätakqä eeqänänji, 10 iwäsäueqäwäqe, hñqu äwikqe. Yoqä Mekiseteki, kiqä quati tiñji. “Suqä jänänänjä iu ämiqä naqä-quvqä” ätä äqonä. Nñ “Salemätanjä ämiqä naqä-quvqä” äqonänqe, kiqä quati tiñji. “Äwqä hanuä imbu pmeqä iu ämiqä naqä-quvqä” ätä äqonä. 3 Itanqa iqu, kanä-käna, kaqä-kawu maeqä-quvi. Iqueqä hänjä-pmeqe, äänä ipäqäqkäti, ä qäpu äänä heniqäti? Ne maqñqe. Iqu Goti Iqueqä Ymeqä-qu enqä-panjä eä, hiqäva-imäkqä naqä hea ique-ique pmetäniqe.

4 Täukue! Neqä awä hiñuiqändqä Aprähämä iqu, nätmätqä äpäsämakqä äñguänänji, 10 iwäsäueqäwäqe, ämaqä tqe hñqu äwikqenqä kñuä indqänänjä? Iqu ämaqä yoqä naqä-tänjä-qu äyuwä. 5 Lipai iqueqä hueqä-himqä iutanjä hiqäva-imäkqä wäunui ämetqänuwä iquaunqe, kuknuä-suqe tiñjä ätnä äwi. “*Israitqä iutanjä hueqä-himqä huizi, qu quwqä nätmätqe, 10 iwäsäueqäupiyi, hñqu Lipai iquau vqänqe.*”† Iwä Israitqä iqua, Lipai iquauqä kuta-kunquka epu, ga iqua Aprähämä iqueqä ymeqä-qua etanqä-qae, Lipai iqua, iquauta ämotautqänjä. 6 Inäqe Mekisetekä iqu, Lipai iquau-tanjä-qu maetqe, iqu Aprähämä iqueqä nätmätqä iwäsäueqäukqä iutanjä hñqu ämetä, Goti Iqu ique äñguä pmetñqä wimäkätñqä, tääqä ätkqe. Goti Iqu Aprähämä iqueni, “Nyi äñguä kimäkmiñqeqä” ätuätä guä ämäsäuekqä iunji, qäyä etangi, Mekisetekä iqu ii itquakqe. 7 Ämaqä hñqu hñquenqä, Goti Iqu ique äñguä pmetñqä wimäkätñqä tääqä ätqäqe, iqu ämaqä naqä, huizique ämäwqätäunqä iquvi. 8 Ämaqä eeqänänji, äpäkonqä iquanänji. Inji Israitqä iqua, quwqä nätmätqä iwäsäueqäupqä iutanjä hñqu ämotautqänuwä iqua, asä e äpäkonqä iquanänji. Mä Mekisetekä, Aprähämä iqueä nätmätqä iwäsäueqäukqä iutanjä hñqu ämakqä iqu, iinjä ma, Goti Iqueä bukiunji, iqu hänjä yqänä äpmenä ätänä. 9 Mä Lipai, Israitqä iquauta ämotautqänuwä iquaunqe, ne tiñjä-pqe inä tanä. “Iqua quwqä-quwä Aprähämä iquesa, 10 iutanjä hñqu, Mekisetekä ique äwikuwiqä.” 10 Ii tiñjä etanqiyi. Mekisetekä iqu, Aprähämä iqutä ämiñgiyänqani, Aprähämä iquesanjä hueqä-himqä Lipai iqua, iqueqä huiwä iu yqänä witanquwänqanji.

† 6:17 Ipäqäqkä 22:16 * 7:1 Ipäqäqkä 14:17-20 † 7:5 A Täuqä 18:21

Hiqäva-qäyqä Hänä Iqu, yäüä iquau ämäwqätäunqenqä

¹¹ Hiñuiqänänğanji, hiqäva-imäkkä wäunui, Lipai iquanä a äqätpu imäkätqätanquwä iutani, Israitqä iqua kuknuä-suqe Mosisi iquesa ämakuwi. Inji Lipai iquauä hiqäva-imäkkä wäunui, qokä-apäki mäwaputäuqä jänänänjä hipnqä yätamäkkä mäwqä yänä. Qu iuta jänänänjä qäyunä hipnqä-säpi, Goti Iqu, ‘Hiqäva-imäkkä änyä-hänä, Aronä iqu enqä-panä maeqä, Mekisetekä iqu enqä-panä hñqu, qänaknda timäunikeqe’, matqä iquäningä. ¹² Hiqäva-imäkkä suqä hänä, huiziqueqä anji meqanqa, kuknuä-suqä-pqe huätä päwqanquti, hänä hñqu-mända meniqe. ¹³ Ämaqä, Goti Iqu, “hiqäva-imäkkä Mekisetekä iqu enqä-panä timäunikeqä” ätkqä iqu, hueqä-himqä Lipai iutanä-qu maetqe, huiziutanä-quvi. Ga hueqä-himqä iinjä iquesanä hñqu, hiqäva-qäyqä ttawiu ätqäukqä maetqe, oee. ¹⁴ Ne näqñqä äñguänänjä tii äyä eänju. Neqä Naqä Iqu, Jutä iquautanä imänqñqä-qu äyuwä. Ga Mosisi iqu, ämaqä iquautanä hñqu hiqäva-qäyqä-qu pmeniqeqe, matqä ikqe.

¹⁵ Inji ‘hiqäva-imäkkä änyä-hänä hñqu, Mekisetekä iqu enqä-panä-qu timäunikeqä’ tqanji äwiyäunquetani, ne näqñqä äñguänänjä tiinjä hiatunquänänji. “Iqu hiqäva-qäyqä Lipai iquauñi, ämäwqätäunqä iquvqä.” ¹⁶ Lipai iquesanä hiqäva-qäyqä äpmeñuwi, ii hueqä-himqä iutanä iquanä hipnuwänqä ätnä witanqñqä iutayi. Mä Jisasi Iqu, hiqäva-qäyqä äpmeqäqe, ii hänä hea ique-ique pmeqä iqueqä yänänäqñqä iutani, Iqu ii äpmeqi. ¹⁷ Goti Iqueqä bukä iunji, Iquenyqe, “*Si hiqäva-imäkkä hea ique-ique, Mekisetekä iqu enqä-pa, pmettñiqä*”† ätä äqänä.

¹⁸⁻¹⁹ Kuknuä iquesanji, ne näqñqä tiinjä äyä equ. Kuknuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, yänänäqñqä maeqä eä, ne mäwaputäuqä jänänänjä hiatunquä yätamäkkä mäneyqä iquätñqä etanji, Goti Iqu manitä ämaitä, hänaqä aanä äñguänänjä, kuknuä-suqä ique ämäwqätäunqä hñqu imäueqäqe. Huänqä iquesanji, ne Goti Iquenyqä qäqiqi wanä.

²⁰ Ga Jisasi Iqu hiqäva-qäyqä ätimäukqe, Iqu hiñgi qanyänä matimäuqä ikqe. Hiqäva-qäyqä huizi iqua, iinjä hepnqä dunqe, ämaqä hñqu, ämaqä naqä hñqueqä yoqe ätätäqeta, atäunquä miqä iminqe. ²¹ Mä Goti Iqu, Jisasi Ique hiqäva-qäyqänqä atäunquä itäqänğanji, Iqueqä yoqä dutanä atäunquä yänänäqñqä ikqe. Iqueqä bukä iunji, tii ätänä.

“Naqä Iqu Iqueqä yoqä duta ätätä ätkqe. ‘Si hiqäva-qäyqä hea ique-ique pmettñiqä.’ Iqueqä kuknuä iinjä ätätqä duni, tñänqä miqä yänqiyä.”§

²² Goti Iqu, Iqueqä yoqä dutanä atäunquä yänänäqñqä ikqetani, ne näqñqä ti eänju. Jisasi Iqu hea ique-ique pmetäniqetani, kuknuä Goti Iqu änyä-hänä ämäsäuekqe, äñguänänjä eä, kuknuä yäüä iunji ämäwqätäunä.

²³ Ämaqä kuapänänjä hiqäva-qäyqä äpmeqisäpiyä iqua, äpakonäpiyä iutani, äpakänä mäpmeqä iminjuwi. ²⁴ Inäqe Jisasi Iqu, hea ique-ique pmetäniqetani, hiqäva-qäyqä wäunui, mäwqautämäuqä, a äpakänä äqätqa wätäniqe. ²⁵ Inji Iqu hea ique-ique iinjä äpmetä, Goti Iqu qokä-apäkä angumä itmetñqä tääqä ätuätñqä-qae, qu Iqueä yoqeta, Goti Iquenyqä qäqiqi pätkätanquwä iunji, hänä näweqä imäkäqumuatquänä.

²⁶ Ga neñi yätamäkkä neyätñä dinqe, hiqäva-imäkkä iquauqä naqe, Iqu Qäqunänji. Iqu Goti Iqueqänä äpme, suqä quvqä hui mimäkkä-qu eä, suqä quvqä hui Iqutä täka mamäkkä eä, ga suqä quvqä imäkkä iunqä qäqiqi mäpmeqä, Goti Iqu Ique qäukuä haqä yätunqä ätuma äpmuatekqe. ²⁷ Hiqäva-imäkkä iquauqä naqä huizi iqua, hiqäva hiunji ique-iquenji, suqä quvqä quwqe-ganä äqämbiyi, qänakñi qokä-apäkiuqe, inqa äqäka äwätqänjuwi. Inäqe Jisasi Iqu suqä iinjä maeqä-que. Iqu hiqävae, hñqunä äqiyätä, Iqueqä-kiuä Goti Ique äwiñqqe.

† 7:17 Apqä Bukä 110:4 § 7:21 Apqä Bukä 110:4

²⁸ Auä, tiinjiyi. Kuknuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, ämaqä yänänäqñqä maeqä iquauñi, hiñgi hiqäva-imäkqä iquauqä naqä pmapñqä atäunüä itñqe. Mä kuknuä-suqä iquesa qänakñi, Goti Iqu kukñui, Iqueqä yoqä dutanä guä yänänäqñä ämäsaüetä, Iqueqä Ymeqä Ique atäunüä ikqe. Ymeqä Iqu, huiñqä äwa miqä, ne Yätamakqä Neyqä-qu qäyunänjä eä, hea ique-ique pmetäniqe.

8

Jisasi Iqu, Hiqäva-imäkqä Naqä, qäukuä haqä yätu äpmeñqä Iquvi

¹ Kuknuä tä ätätunquä iqueqä yäñi, tiinjä eä. Hiqäva-imäkqä iquauqä naqä ne ämeñquä Iqu, äñguä, yänänäqñqä-tänjä Iquvi. Iqu, Ämiqä Naqä, qäukuä yätu äpmeñqä Iqueä zä-hawä hipa ämuangisañä ique ae äpmakqe. ² Iqu hiqäva-qäyqä wäunui, hiqñqä pmua yäpä ingisa, namnä anjä naqä-qakuä iu itqäüä. Anjä iqu, ämaqe mäatqä maetqe, Goti Naqä Iqu ämätkqe.

³ Hiqäva-imäkqä iquauqä naqä iqua, qu eeqänänji nätmatqä Goti Iquenyqä tä ikapñqä isua äma ppnä. Iutanji neqä Hiqäva-imäkqä Naqä Jisasi Iqu-pqe, nätmatqä hiqäva qäyätñqe, äma pänä. ⁴ Qua täunji, hiqäva-qäyqä hñqua ae äpmapu, suqä ätnä äwiñqä-pa, qu Goti Ique hñjua-hñjua ae ävätqäñuwi. Iinjä iutanji, Iqu qua täu pmeqä-säpi, Jisasi Iqu hiqäva-qäyqä mäpmeqä iquäninji. ⁵ Qua täu hiqäva äqiyätqäñuwä iqua, quwqä wäunui, anjä naqä-qakuä iu miqä, anjä qäukuä yätu ämätnänqä iqueqä wätqä enqä-panjä iu itqäñuwi. Mosisi iqu namnä anjä määtñqä itqätanğani, Goti Iqu iqueni, “*Si qoqonä yätu äpmeñänğani, Nyi anji qäukuä yätu mätnätanği mäktquakqä-pa, hui mäwquatämäuqä, eeqänänji ii enqä-pa mätiyä*”* ätukqe. ⁶ Jisasi Iqu, Goti Iqutä, nesä, awä iqi ätqäutä, kuknuä änyä-hänjä Goti Iqu ämäsauekqe, qäyunä timäutñqä itqäüä. Goti Iqueqä yätamakqä, kuknuä änyä-hänjä iquesa timäutñqä ämäsauekqe, yätamakqä kuknuä yäüä iquesa ätimäutñqä dunji ämäwqätäunä. Asä inji, hiqäva-qäyqä wäunüä Jisasi Iqu tänğa ämeqäqe, hiqäva-qäyqä huizi iquai, ämäwqätäüä.

⁷ Kuknuä Goti Iqu hiñuiqä ämäsauekqä iqu, äwa miqä äñgüänänjä heqä-säpi, kuknuä änyä-hänjä hñqu mimäkqä iquäninji. ⁸ Mä Goti Iqu ämaqe, äwa itqätanğä äqunäqe, Iqu tii ätkqe.

“Naqä Iqu, ‘Qätä nyipiyä’ ätqi. ‘Hiunji hñqueni, Nyi tiinjä imäkmniñqe. Nyi qokä-apäkä Israitqä iquatä, Jutä iquatänji, kuknuä änyä-hänjä hñqu, mäsamniqe.

⁹ *Hiñuiqänä Nyi hiqä hewäkiquau Isipäta itmetmä, a ämäsqüanğa äpätmänğa, qutä kuknuä guä ämäsauekqe. Qu Nyaqä kuknuä iñji ävausäpu qänaknä miqanğuwänğa, Nyi qunqä huäqä manunğanği, tuwä äwikqetanji, kuknuä guä änyä-hänjä ämäsamqä tqu, huiziqütänji asänänjä manä’ ätqi.* ¹⁰ *‘Mä inganji, kuknuä Nyi qokä-apäkä Israitqä itä guä mäsamniñqe, tiinjiyi. Nyi Nqä suqä eeqänänjä pñqe, quvaqä kñuä indqänğeu eätmä, ga Nqä kukñui, Nyi tuwanui, quvaqä qeqä-quuvqä iu äqiyetmä, ga Nyi quwqä Goti-qunä pmetanğundi, qu Nqä qokä-apäkä hipñqänäyi.*

¹¹ *Iwä inganji, ämaqä naqä iquatä, ämaqä hiñğiqñqä iquatänji, qu eeqänänjä Nyiñqä ae näqñqä epiyä-qae, ämaqä hñqu, käyämaqä kätä-känğua hñque, “Si Naqä Iquenyqä näqñqä pmayä” ätuätä, mätkuä da yänä.* ¹² *Quvaqä suqä quvqä imäkätqäñuwä diñqe, qeqä ätmäkätmä, kñui anği manyiyqä yänqiyä’ ätqi.”†*

¹³ Goti Iqu kuknuä iñji ätätä, kuknuä guä änyä-hänjä ämäsauekqe, ii Iqu kuknuä guä hiñuiqänä ämäsauekqä iqu yäüä heqanği, ii imäkkqe. Nätmatqä yäüä etä, wäunüä maeqä ii, aañqä hiätñqä itqäüä.

* 8:5 Anğumä Itmakqä 25:40 † 8:12 Järämai 31:31-34

9

Kuknuä guä ämäsäuekqä yäüä iqueqä anjinqätä, suqenqätäyi

¹ Kuknuä guä änyänjanga ämäsäuekqä iqu, suqä Goti Iqueqä yoqe haqeu mamäupnqenqätä, anä Iqueqänqä qua täu mätpnqenqätä ätnä. ² Inji namnä anä, hiqñqä hñquaqu-tänä hñqu ämätkuwi. Hiqñqä hiñuiqä iqueni, hiqi-tä-tqäuetä, hevqetä, bretqä Goti Iqueqä hiñuä iqi äwäminqetäni, iqi äwiñä. Hiqñqä iqu, ‘Goti Iqueqänäniqä’ ätminjuwi. ³ Yuä naqänänä, hiqñqä hñquaqu imäkätñqä imasekuwä iqueuä tuwä ingisanä hiqñqä iqueni, ‘Aanä näwinyä, Goti Iqueqänäniqä’ ätminjuwi. ⁴ Hiqñqä iqueni, suakä sisnyanä wetñqä iwamäkqä ttawä itä, kuknuä guä-mäsänqä ipñä itä, iqi äwiñinyä. Iquaquni, golqetä eeä ikuwi. Ipñä iqueqä yäpä imñi, golqä häkä, buayä mana hui häkä inqä itä, Aronä iqueqä yäkqä zä-hutäkñä äungqä itä, itanga hikä tepquva Goti Iqueqä kuknuä guä-mäsänqä äqñqä itä, imä imänänä. ⁵ Itanga ipñä iqueqä pmäukuinqe, qu “Goti Iqu ämaqeuqä suqä quvqe huätä mamäutñqä pmeqeyqä” ätminjuwi. Pmäukuä haqeqini, nätmätqä (qerupqä*) hñquaquvqä ktqe, ‘Goti Iqu naqänänä eä, ga iqi äpmenä’ kñuä mapqänqä ämotquanyä, qeeqä huqe ävayeyänqä, pmäukuä haqä yäñi äpatqäyäninyä. Tängani nätmätqä iinjä iquauñqe, “Ii iinjä-iinjä” ätätmä ätqä mäwqä ymä.

⁶ Nätmätqä iinjä iqua ae äwitanquwänqani, hiqäva-qäyqä iqua, namnä anä iqueuä hiqñqä hiñuiqänä iqueni, qu Goti Iquenqä wäunüä imäkäqäsätqänjuwi. ⁷ Mä hiqñqä huizi iqueni, hiqäva-imäkqä iquauqä naqä iqu, quväukuä ique-iqueni, kiqä-kiuanä, naqä-hnganä äpaquvätñqe. Iqu hiñgi qanyinä mäpaquvqä, nanuitanä häñeqä hui äma äpaquvätä, suqä quvqä iqueqenqätä, qokä-apäkä näqñqä yasämä maeqä ipu imäkätqänjuwinqätä, Goti Ique ävätñqe. ⁸ Iwä suqä iinjä iquautanä di, Dñä Ängüä Iqu äyä ämänätquetñqe. Namnä anä hiñuiqänä iqutä, kiqä suqetä, yqänä mätnätanqänqä, hänaqä Goti Iqueä anä naqä-qakuänänä iunqe, ätnänä iqi äti minqä eä. ⁹ Namnä anä iqueqä suqä iqua, ii wätqä enqä-panä eä, ne tängä äpmeñqueuni, näqñqä nätapänä. Ämaqe, suqä iinjä iquau qänaknä imitpñqä iqua, qu Goti Ique nätmätqä hñjua äväpu, hiqäva äqäyäpu, nanuätä, tä iketqänjuwä-qe, quwqä suqä-iwäsäuqä dñi, “Ne Goti Iqueä hiñuä iqini ikikinyänä äyä äpmeñunä” kñuä indqämbñqä mimäkqä danä yänä, aanqe. ¹⁰ Suqä iqua, ymisanä äñqänqanqä, eqä äñqänqanqä, nätmätqä huitanä-huitanä isuau asñä-qäyqänqä iuvi. Iqua nätmätqä huiwä iqueqä dñqänä ätätqänä. Goti Iqu suqä ii, nätmätqä eeqänäni jänä imäkäniqänqanqä yakuä äwikqe.

Kraisii Iqu, Iqueqä häñeqetä, kuknuä guä ämäsäuekqä änyä-häñi, yänänäñqä imäkkqenqä

¹¹ Mä Kraisii Iqu, hiqäva-imäkqä iquauqä Naqä-qu eä, nätmätqä ängüänänä ätimäutñqä iu Miqä-qu pmetñqä ae ätimäukqe. Iqu Goti Iqueqänqä namnä anä ängüänänä, hiñuiqänä ämätnäminqä ique ämäwqätäunqä ique äpaqukqe. Anä iinjä iqu, ämaqe quwqä hipaitä mätqe, qua täuni mamätñqä eä. ¹² Anä ique äpaquväge, Iqu meme häñeqetä, bulumäka hipkä häñeqetä, qäsä ämipaquvqä maetqe, Iqueqä häñeqenä, aanä näwinyä Goti Iqueqänänä anä ique, naqä-hnganä ämipaquvätä, iqi näweqä äpme. Iutanä Iqu neñi, suqä quvqä duta, hea ique-ique pmeninqua anqumä mbqä äneyämakqe. ¹³ Qokä-apäkä Goti Iqueä hiñuä iqini, kiyä tmäkmbqä eänjuwi, hiqäva-qäyqä iqua, meme häñeqe, ä bulumäka qokä häñeqe, ä bulumäka apäkä tä ikapiyi, näwinyä tä wätakä niqiyqanga, wätaki† äuaqupuiyi, ga qokä-apäkä du hmbunä-hmbunä pñqä-pñqä iqanquwitani, qokä-apäki Goti Iqueä hiñuä iqini ikikinyänä epu, Iqueqänänä hepñqä iiji. ¹⁴ Mä Kraisii Iqueä häñeqä di, iunji

* 9:5 Qerupqä ii, Israitqä iquauqä anä-kukñuiyi. Iqua ynaunqä huqä-tänä eä, Goti Iqutä äpmenä iquai. † 9:13 A Täuqä 19:1-22

ämawqätäuä. Iqu suqä quvqä hui miqä näwinyä aanqä eä, Dnä Änguä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueä yänänäqñqetani, Iqu äpäkonätä, Iqueqä-kiuä Goti Ique äwingqce. Ga Iqueä häneqce, ikikinyänjä inemäkqce, neyaqä huiwä dunä ma, neyaqä suqä-iwäsäuqä dunji, “Ne Goti Iqueä hiñuä iqini, ikikinyänjä äyä äpmeñunä” näqñqä metunquä inemäkänä. Iinjä dutani ne wäunui, äpäkonqä dunji ävämetanä, Goti hea ique-ique pmeqä Iqueqenä imäkqca uwquatuñqce.

¹⁵ Jisasi Iqu ae äpäkonäqetani, Goti Iqutä, ämaqetä, awä iqi ätqäutä, kukñuä änyä-hänjä Goti Iqu ämäsäuekqce, qäyunä timäutñqä Imäkqä Iquvi. Auä, qokä-apäkä Goti Iqu atäunjuä ikqä iqua, nätmätqä änguänänjä Iqueqä ymeqce, “He näweqä mapnuwänqceqä” ätukqä ii mapnuwä diñqce, quwqä suqä quvqä, qu kukñuä Goti Iqu hiñuiqänä guä ämäsäuekqce ävasäpu ikuwiuta, Jisasi Iqu anqumä itmetñqä äpäkonqce.

¹⁶ Kukñuä guä ämäsäuekqä iinjä iqua, tiinji. Ämaqä hñqu äpäkonätñqä itäqänqca, iqueqä nätmätqce, tqu-tqu meniñqenqä tuwanuii ätätä äqäyekqä-payi. Tuwanjuä ii qäyu timäutñqenqce, ämaqce, qu iqu ae äyä äpäkonqanji qumbunä. ¹⁷ Tuwanjuä ii äqäyekqä iqu äpäkonqce, iqueqä kukñuä i ätätä äqäyekqce, inqca timäunä. Iqu hänjä yqänä äpmeñqce, iqueqä kukñui, iqi hiñgi äwi. ¹⁸ Iwä suqä asä iinji, kukñuä guä hiñuiqä ämäsäuekqä yänänäqñqä imäkätñqä diñqce, häneqetanä ätimäukqce. ¹⁹ Ii tii timäutñqeyi. Mosisi iqu kukñuä eeqänäñi, kukñuä-suqä iuta qokä-apäkiu ae ätuäqetani, iqu bulumäka hipkä häneqetä, meme häneqetä ämeqce, ga eqä ditä imäkäqce, hisopqä äpaitä sipsipqä a hänesqetä ämetä, äyämeqce, bukä, kukñuä-suqä tuwanjuä qänätanqceutä, ämaqceutä hmbunä-hmbunä pñqä-pñqä ikqce. ²⁰ Iqu e imäkätä, “Kukñuä Goti Iqu he qänaknä ipñqä guä ämäsäuekqce, häneqä tä, yänänäqñqä vätnqceqä”† ätukqce. ²¹ Suqä asä iinji, iqu häneqce ämetä, namnä anjä Goti Iqueqänqä ämätñänqä iutä, nätmätqä anjä iu äwiñuwä eeqänänjä-pqce, pñqä-pñqä iqäukqce. ²² Itanqca kukñuä-suqä dunji, tii ätnä äqänä. Nätmätqä aanjä kuapänänji, Goti Iqueqä hiñuä iqini ikikinyänjä timäutñqce, ii häneqä dinäñi qenyänji. Ga qu nanjuä hui mapäsqä ipu, kiqä häneqä mäpäwiqä iqäqce, Goti Iqu ämaqceuqä suqä quvqce, huätä mämamäuqä yänä.

Kraisii Iqu Iqueqä-kiuä äwinyätä, ämaqceuqä suqä quvqce, huätä ämamäukqenqä

²³ Nätmätqä namnä anjä iu imäknänqce, ii naqä-qakui qäukuä yätu imäknänqceutanjä kiqä ktqce imäknä. Iwä nätmätqä iinjä iqua, Goti Iqueä hiñuä iqini ikikinyänjä hiätñqä diñqce, qu nanjuä häneqenä äpñqäyämämiñuwi. Mä nätmätqä naqä-qakuä qäukuä yätu äwiñqceunji, ikikinyänjä hiätñqä diñqce, nätmätqä änguänänji, huiziu ämawqätäunqä dutanänji. Ii Kraisii Iqueqä häneqeyi. ²⁴ Kraisii Iqu anji, ämaqce Goti Iqueqänqä ämätkuwä yäpä inqgisa mäpaquvqä ikqce. Anjä iqu, naqä-qakuä iquesanä ktqä iquvi. Kraisii Iqu, Goti Iqueqä anjä qäukuä yätu äpaquvätä, ga täñganji, yätamäkqä neyätñqä Goti Iqutä qäqiqi äpme. ²⁵ Ga tiinjä-pqä inänji. Hiqäva-imäkqä naqä huizi iqua, iquauqä häneqä ma, nanjuä iquautanjä ämepu, hiqñqä aanjä näwinyä Goti Iqueqänänjä iu, quväukuä ique-ique äma äpemiñuwä-pa, Kraisii Iqu Iqueqä-kiuä, Goti Ique äwinyäqäsquätñqä, quväukuä ique-ique mäpaquvqä ikqce. ²⁶ Iqu änänä äwinyäqäsqä-säpi, tmi-tmiqä-tqce, tätä kuapänä mequäni. Goti Iqu qua tqce änyä imäkänqä duta, täñganqceyi. Mä hea yäpakä hiätñqä täñganji, Iqu Goti Iqueni, Iqueqä-kiuä äwinyätä, suqä quvqä huätä mämäutñqä diñqce, naqä-hñganä äpkqce. ²⁷ Ämaqä eeqänänji, hñqunä äpäkonqänqce. Iwä qänakndani, Goti Iqu kukñuä mitätñqä iu tqäuqñqce. ²⁸ Ii enqä-pa, Kraisii Iqu, qokä-apäkä kuapänänjä iuqä suqä quvqä huätä matnämäutñqce, Goti Ique naqä-hñganä äwiñqceutanji, anqumñi, suqä

† 9:20 Anqumä Itmakqä 24:8

quvqenqä huätä matnämäutnqä ma, ämaqe qu Iquenqä hinuä äqumbu pmetanquwä iu hänjä iqumuatätnqä iunqä timäuniqe.

10

¹ Suqä Mosisi iquesa ätimäukqä iunji, nätmätqä änguä qänaknda timäuniqä dinqe, yasämä mämänätqueqä da, hinqi qanyinä ktqä inänji. Iutanji, sugeu qänaknä ipu, hiqäva quväukuä ique-ique qäyä imäkäqäsäpiyä-qe, ämaqä Goti Iquenqä pätqätanquwä iquauñi, kiyä mamätqä ikikinyänjä miwimäkqä danä yänä. ² Ämaqueu ikikinyänjä hepnqä wimäkqä-säpi, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäutqänquwä iqua, kiyä mamätqä epu, “Suqä quvqä yqänä ämenunä” knuä mindqänqä ipu, hiqäva anji mimäkqä itqäpninji. ³⁻⁴ I etanji bulumäka qokiuqätä, meme iquauqätä häneqe, suqä quvqä huätänji, änä mämamäuqä etanqgetanji, quväukuä ique-ique häneqe ämepu, hiqäva äqäyäqäsätqänquwi, ii qokä-apäkiuqä suqä quvqenqä knuä-iqä ävätñqä dinqeyi.

⁵ Iutanji, Kraisi Iqu qua täunqä äquvepätäqänqanji, Goti Iquenji, tii ätukqe.

*“Si qu hiqäva äqiyäpu ktapnqe, makinganji, Nyinyqä huiwi näwinyä äyä imäkeniqä. ⁶ Ga suqä, nanui watakä niqiyätñqä tä hämänä ikeqenqätä, suqä quvqä huätä mamäutñqä hiqäva-qäyqenqätänji, yeeqä miqä isnä. ⁷ Iwä tänganji, Goti Iquki, Nyi tii äktqä. Qu hinuiqänänji bukä iu, Nyinqä tuwanuä äqäyäpu ekuwä-pa, Nyi äkinqä Sageunä qänaknä imñqä, ae sä äpqäqeä.”**

⁸ Iqu i ätukqe, hinuiqä iqisanji, hiqäva-qäyqenqä kukñuä-suqä iuta tii ätkqe. “Qu hiqäva äqiyäpu ktapqänqetä, nanui watakä niqiyätñqä tä hämänä ikeqenqätä, ä suqä quvqä huätä mamäutñqä hiqäva-qäyqenqätänjä-pqenqe, makinganji, yeeqä miqä yqänä isñqinyä.” ⁹ Iinjä ätuäqetani, “Nyi äkinqä Sageunä qänaknä imñqä, ae sä äpqäqeä” ätukqe. Iqu iinjä itä, suqä hinuiqändqä iquenji, huätä ämamäutä, änyä-hänjä imäkätä ekqe. ¹⁰ Ga Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä äwinqä dunä itä, Iqueqä huiwi hiqäva enqä-pa naqä-hnqanä äwinqgetanji, ne qokä-apäkä Goti Iqueqänänjä heatunquä inemäkkqe.

¹¹ Itanqa hiqäva-imäkqä eeqänänjä iqua, qu hiunji ique-iquenji, Goti Iquenyqä wäunquä imäkäpu, hiqäva asiqua äqiyäpu ätqäüwa wätqätanquwä-qe, hiqäva iinjä iqua, suqä quvqe huätä mämamäuqä ipnä. ¹² Mä Kraisi Iqu, qutä asänänjä ma, suqä quvqä huätä mamäutñqä hiqäva naqä-hnqanä äqäkqetani, Iqu Goti Iqueqä hipa ämuangisa äpmakqe. ¹³ Inji hipa ämuangisa äpme, ämaqä, qu Iquenyqä mäkä-hunqä iquauñi, Iqueqä yukä yäpä iqi pmeqanquwanqanqä hinuä äqänä äpme. ¹⁴ Quami, Iqu tiinjä etanji äpmakqe. Iqu hiqäva kiuänänjä hnqu imäkätä, qokä-apäki Goti Iqueqänänjä hipnqä iwimäkätñqä iquauñi, kiyä mamätqä ikikinyänjä näweqä pmetpnqä, qäpu iwimäkkqä iutanji.

¹⁵ Kukñuä ii yänänäqñqä imäkätñqe, Dñä Änguä Iqu-pqe, awä änatqi. Ganäni, tiinji.

¹⁶ “Naqä Iqu tii ätqi. Inqanji, kukñuä Nyi qutä guä mäsamñnqe, tiinji. Nyi Nqä suqä eeqänänji, quvaqä qeqä-quuvqä iu pnqä eätmä, ga Nqä kukñui, nyi tuwanui, quvaqä knuä indqänqeu äqiyemqänä.”†

¹⁷ Itanqa anqumñi,

“Qu kukñuä-suqä ävasäpu quvqä imäkätqänquwä dinqe, knui anji manyiyqä yänqiyä.”‡

¹⁸ Goti Iqu, suqä quvqenqä äwqä hanuä imäknätä, huätä ae ämamäutqe, suqä quvqä huätä mamäutñqä, hiqäva anqu imäkqe, hma hetñqe.

Goti Iquenqä zä miqä, qäqiqi watunquenqä

* **10:7** Apqä Bukä 40:6-8 † **10:16** Järämai 31:33 ‡ **10:17** Järämai 31:34

19-20 Nyämaqäüä, yuä naqänänjä hiqñqä, ‘Aañä näwinyä Goti Iqueqänänjiqä’ ätmiñuwä duñqä qñqañä enänqä iqu, Jisasi Iqueqä huiwiyi. Ga huänqä hñä-pmeqä-tänjä hñqu, ne yäpä yänqisa timatunqwe, Iqu yuä ique äpisiqiyätä, änyä-hänjä imäuekqe. Iqu Iqueqä häneqetä iinjä imäkqetani, ne añä hiqñqä ique yäpä yänqisa peyatunqwe, zä miqä pemä ianä. ²¹ Itanğa ne Ämaqä Hiqäva-imäkqä Aañä Naqänänjä, Goti Iqueqä ämaqä-qune Mäneyqä-que ämenju. ²² Iwä Goti Iqueqä hiñuä iqñji, Kraisi Iqueqä häneqwe, neyaqä qeqä-quuvqeu pñqä-pñqä neyqanğqetani, “Ne kiyä mamätquneyqä” näqñqä ämenä, ga neqä huiwi, eqä hinoqukuä maeqä itä, asñä äqänanitanji, ikikinyänjä imäkñgu. Inji huänqä änguitä, Hiqäva-imäkqä Ängüä Iqutä, iinjä ae ämenqetani, ne qeqä-quuvqä imñi quanğä maeqä, aañä naqä-qakuinä änyanä, Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, yänänäqñqä imäknanita, zä miqä itanä, Goti Iquenqä qäqiqi wanä. ²³ Ga Goti Iqu, kukñuä guä ämäsäuekqä iunä Imäkqä-quvqae, ne “Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, ängüä inemäkäninjä hiñuä äqänanä äpmenjunä” ätätanä awä ätatunqweñqwe, kñuä hñquaqu mindqänqä, a yänänäqñqä äqätqwa wanä. ²⁴ Ne quuvqä anä eqiyätunqwa hñqunä-hñqunänjä iqune, huizi iquaunqä kiinjä nenğanğuti, suqä ängüänänjä iunä itqueniñquä diñqwe, ävauqumuatnatunqwa hänaqenqä qävqä yanä. ²⁵ Iinjä itaqänğani, ämaqä hui Goti Iqueqä yoqenqä aquväqñqeu ävquatämäutqänjuwä-pa, ne iinjä miqä, aquvä äqänätanä, yänänäqñqä imäkñguatunqwe. Hiunji Kraisi Iqueqä äpqe, qäqi päqtätanği hiñuä äqumbiyitani, suqä iinjä änäänä imäkquatuñqwe.

Neqä änenqä iunä, suqä quvqä imäkqä äwätunquä iutanjä kimanjñqe

²⁶ Ämaqä-qunesañä tqu-tqu, huänqä Jisasi Iqu imäuekqenqä kukñuä naqä-qakuinjä näqñqä ae ämakuwitani, quwqä äwinqä iunä suqä quvqä imäkqä äwätqänjuwi, quwqä suqä quvqwe huätä mamäutñqwe, hiqäva-imäkqwe, näwi aañqä eä. ²⁷ Qunqwe, tiinjä-pqe inänji. Qu zä kiinjä ipu, kukñuä mitqänğa, tä aañä tnänänänjä, ämaqä Goti Iqutä mäkä-hunqä iquau tä näniqñqeu pmepnuwänqä, hiñuä äqambu pmepñqänäyi. ²⁸ Ämaqä tqu-tqu, Mosisi iqueä suqeuñi ävakupqä iqua, ämaqä hñquaquñä-qe, hñquaqu-hñquenä-qe, “Qu iinjä-iinjä imäkquwiqä” tqanğuwänğa, kukñuä mitqä iqua, qunqä huäqä mäwunğanğqetani, qu äpäkombñqänäyi. ²⁹ Inji he kñui, äänä eyqi? Ämaqä, Goti Iqueqä Ymeqä Ique tuwä ävätqä iqu, kimanji hanjä-iqä äkisque meniçati? İi itqä iqu, häneqä Goti Iqueqä kukñuä guä ämäsäuekqe, yänänäqñqä äwikqetani, Goti Iqueqänänjä hetñqä qäyä iwimäkqä-qe, iqu häneqä iinjä iquenqwe, nätmätqä quvqä enqä-pa imäkätä, ga Dñä Ängüä, huäqä naumäkätä, Ängüä İnetqueqä Iqueni, suqä aañä quvqänänji, qäsä itquetqäüä. İinjä itqä iutani, hanjä-iqä aañä naqänänjä meniçe. ³⁰ Ne näqñqä äyä ämenju. “Quvqenqä kimanji, ii wäunjuä Nqä enqä-qae, quvqä iqanğpñqä iquaunji, Nyi kima wimniqeqä”[§] ätkqä iqu, ii Goti Iquvi. Ga tii-pqenqä näqñqä ämenju. “Qokä-apäkä Iqueqänänjä iquaunji, Naqä Iqu iwäsäunqiyä”^{*} ätä äqänä. ³¹ Goti Hänjä Hea Ique-iqwe Pmeqä Iqu, ämaqä hñque hanjä-iqä naqänänjä vätnqä a äkiçätqwe, ämaqä iinjä iqu, zä aañä kiinjä winyänä.

Enyqä miqä, yänjä äqänğa uwqänqenqä

³² Hiñuiçänänji, he Goti Iqueqä we-hunqenqä näqñqä ämepiyänğani, qu hanjä-iqä kuapänänjä hetapqanğuwä iuta tmi-tmiqä-tqe ämepiyä-qe, yänänäqñqä ätqäüminjuwinqä kñuä meqanğpu. ³³ Hnğani, ämaçeuqä hiñuä iqi ämaetqätäpu, kukñuä quvqä etäpu, äyä etquetqänjuwi. Hnğani, ämaqä hanjä-iqä ii metqätanğuwä iquaunji, he qutä anä äyä itqänjuwi. ³⁴ Ga guä pmeqä anju pmetanğuwä iquaunqwe, he huäqä eunğanği, ängüä äyä itquetqänjuwi. Itanğa qu heyaqä yquayä nätmätqä

qua täu metauqan̄guwän̄gan̄ji, heqä nätmatqä änguänäni qäukuä yätu hea ique-ique yqänä witan̄gqen̄qä, näqñqä epiyä-qae, he iin̄qä qundqändqä miqä, yeeqänä äyä itqän̄uw̄i.

³⁵ Heqä suqä iin̄ä itqän̄uw̄ä iquaun̄qä kñuä ämapiyi, zä miqä pemä ipu, quuvqä yän̄änäqñqä yqänä heqiyqäpn̄qe. Iin̄ä itqän̄uw̄itan̄ä kiman̄ji, Goti Iqu kuapänä etapän̄iqñe. ³⁶ Ii tiin̄ji. He Goti Iqueqä äwiñqä dunä ipu, nätmatqä änguänäñä Iqu ätkqe mapnuwän̄qen̄qe, enyqä miqä, yän̄ä äqän̄ga uwqäpn̄qe. ³⁷ Ii tii äqän̄äñqä-payi.

“Äpakänä ma!† Ämaqä äpätñqä iqu, äpakä miqä äpän̄qiyä. ³⁸ Nqä ämaqä jänänäñä iqu, quuvqä eqiyätäqetan̄ji, häñä pmen̄qiyä. Ga iqu pemä miqä itä, iqueqä quuvqä heqiyqä mäñdi imän̄ga-imän̄ga päwiqan̄gutqe, Nyi iquenyqe yeeqä miqä danä ymä.”‡

³⁹ Ne ämaqä pemä miqä itanä, quuvqä heqiyqä mäñdi imän̄ga äpäwitä, qui imäknatun̄quä-qune ma, aan̄qe. Ne quuvqe, häñä-pmeqä men̄in̄quä, eqiyqa uwquatun̄quä iquneyi.

11

Ämaqä hin̄uiqändqä iuqä Goti Iquen̄qä quuvqä heqiyqen̄qä

¹ Quuvqä heqiyqe, ii tiin̄ji. Ne nätmatqä änguänäñä Goti Iquesa men̄in̄quä hin̄uä äqänänä äpmen̄ju. Nätmatqä iin̄ä iqu, naqä-qakuä witan̄gqen̄qä näqñqä ämen̄que, ii ne Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätun̄quetayi. Auä, nätmatqä ne hin̄uä mäqun̄quä en̄quä diñqe, quuvqä eqiyätanä iuta näqñqä ämequ. ² Ämaqä hin̄uiqändqä iqua, Goti Iquenyqä quuvqä iin̄ä eqämin̄uwä iutan̄ji, Iqu qun̄qe, “Ämaqä jänänäñä-quayqä” ätkqe.

³ Qäukuitä, quaetä, Goti Iqu Iqueqä kukñuä tqan̄gqä duta ekiyinqä näqñqe, ne quuvqä eqiyätanä iuta ämetqän̄u. Iwä Iqu nätmatqä ne hin̄uä äqunän̄que ämetä, qäukuitä, quaetä, iuta imäkkqe, hman̄ji.

⁴ Epo* iqu, Goti Iquenyqä hiqäva äqäkqe, änguänäñä eä, Kenä iqueä ämawqätäukqe, ii iqu quuvqä eqäkqä iutayi. Ga iutan̄ji, Goti Iqu, nätmatqä Epo iqu hiqäva äqiyätä äwikqe, yeeqä imetä, “Iqu ämaqä jänänäñä-queyqä” ätätä ämänätqueqi. Itan̄ga Epo iqu ae äpäkon̄gqä-qe, ne iqueqä quuvqä eqämin̄qen̄qä tqan̄gi äwiätun̄que, ii iqu, iqueqä man̄itä kukñuä yqänä änatätñqä-payi.

⁵ Goti Iqu, Inokä† iqueqä huiwä qäsä mapakon̄qä yätñqä diñqe, qäukuä yätun̄qä ätuma ekqäqe, ii iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqäkqä iutayi. Goti Iqu itmakqetan̄ji, Inokä iqueqä huiwiñqä qävqä ikipiyä-qe, mämäqumueqä da ikuwi. Goti Iqueqä bukä iun̄ji, “Goti Iqu ique änyä mitmeqän̄gan̄ji, Inokä iqu, Goti Ique yeeqä iwimäkmin̄qeqä” ätä äqänä. ⁶ Mä ämaqä Goti Iquen̄qä quuvqä maeqiyqä ipiyä ii, qu Goti Ique yeeqä mäwimäkqä ipnä. Ämaqä Goti Iquen̄qä qäqi ppñqä äwinyätñqä ii, qu Goti Iqu äpmen̄qen̄qä kñuä yän̄änäqñqä indqänäpu, ga “Ämaqä qu Iquenyqä näqñqä mapñqä itqätan̄guwä iquaun̄ji, Iqu kiman̄ji, äñguä väniqeqä” kñuä yän̄änäqñqä ämepu, ga Iquenyqä quuvqä heqäpn̄qe.

⁷ Goti Iqu Noa‡ iquen̄ji, “Han̄ä-iqä naqänäñä qän̄ganä hin̄uä mäqun̄quä imin̄ä di kimen̄qiyä” tquan̄ga, Noa iqu Goti Ique yäpä iqi ävätä, imbqua qui mimäkñqä häñä pmapñqä diñqe, yimba hñqu imäkkqe. Iqu iin̄ä imäkkqe, ii iqu Goti Iquen̄qä quuvqä eqäkqä iutayi. Iqueqä quuvqä heqiyqä iutan̄ji, qokä-apäkä qua täutan̄iuqä suqä quvqe, ätnäñä iqi äti ämaekqäqe. Ga tiin̄ä-pqeyi. Goti Iqu, qokä-apäkä Iquenyqä

† 10:37 Asayä 26:20 ‡ 10:38 Hapakükä 2:3-4 * 11:4 Ipäqäkqä 4:1-5 † 11:5 Ipäqäkqä 5:21-24 ‡ 11:7 Ipäqäkqä 6:13-22

quuvqä eqiyätqänuwä eeqänänä iquau itqueqä-pa, Noa iquenyqe, “ämaqä jänänänä-queqä” ätminqe.

⁸ Goti Iqu AprähamäŠ iqueni, “Si qua, ‘tqeä’ äktätmä äktapmqä iqä dunqä, uvä” ätuätä tääqä tuätumeqanğani, Aprähamä iqu Goti Ique qätä äwiyätä, äkiu ti wätñqe, änyä maqñqä eäqä-qe, quuvqenä eqiyätä äuminqe. ⁹ Ga iqu äwäqe, qua Goti Iqu, ‘Tqä ktapmniqeä’ ätuätä, kukñuä guä ämäsäuekqeu, anä-himqä huitanänänä-qu imänä äpmaminqe. Iqu iinjä äpmaminqe, ii iqu Goti Iquenqä quuvqä eqäkqä iutayi. Itanğa iqiñi, iqunä ma, Aisakä, Jekopä iquaqu-pqe, qu ämaqä, Goti Iqu kukñuä asä ii guä ämäsäuekqä iqua, namnä anä ämätepu, iu yakuinä äpmaminjuwi. ¹⁰ Ii tiinjä etanğiyi. Aprähamä iqu, anä-himqä yänänäqñqä hñganqä, Goti Iqunä imäkätñqä kñuä ämetä, ämätkqä iu äpakänä pmeninqä quuvqä eqiyätä, hiñuä äqänä äpmaminqe.

¹¹ Sera* ii qokitqä ae ekqä-qe, ii Goti Iquenqe, “Iqueqä kukñuä guä ämäsäuekqeu Imäkqä-queqä” kñuä indqänätä, quuvqä eqäkqe. Iinjä ikqetani, Goti Iqu iwimäkqanği, ii äwqä ekqe. ¹² Iinjä etanği, qoyanä äpakonätñqä iminqä hñquesani, kaqä-kawäka kuapänä eqiyämanguwi. Qu hiñä-qätäqueqä qäukuä yätunätä, hikä weä eqä manju äwiñqä-pa, a matäuqänänä, aanä kuapänänä hepnuwi.

¹³ Ämaqä iinjä ii, Goti Iquenqä quuvqä yqänä eqiyäpiyä-qe, eeqänä äpakonğuwu. Goti Iqu qunji, nätmatqä äñguänänä dinä vqanğä kukñuä guä ämäsäuekqe, qu qua täu yqänä äpmapiyänğani, mämeqä danä ikuwi. Qu kinä tämä ätqäupu, nätmatqä iinjä kinä yämä witanği hiñuä äqunğuwä iutanä, yeeqä ikuwi. Ga qu womba miqä ipu, “Ne qua täunji, ämaqä anä-himqä huitanä-qune eanä, yakuinä pmetunquä iquneyqä” ätukuwi. ¹⁴ Ne ämaqä kukñuä iinjä tqanğä äwiyaqetani, näqñqä tiinjä metunqe. Qu anä näweqä pmetpnuwä iunqä kñuä indqanğa äwätqänäuä. ¹⁵ Qu quwqä qua yäuä äväma äpkuwä iunqä kñuä yqänä ämeqä-säpi, qu iunqä anğumä uwqäpniñgä. ¹⁶ Ga iinjä ma, qu anä äñguänänä, yäuä ique ämäwqätäutänğqä hñque meqänqä, kñuä yänänäqñqä indqänätqänäuä. Ii qäukuä yätunä iqueyi. Ga Goti Iqu, qunqä anä-himqä näwinyänä ae ämätäwiyyä etanğqetani, tiinji. Qu Iquenqe, ‘Neqä Goti Iqukiyyä’ tqüä dinqe, Iqu womba miqä danä yänqiyä-qe, näqñqä ämetqänu.

¹⁷⁻¹⁸ Goti Iqu Aprähamä† iqueni, “Tqä taqä-tawäka kuapänänji, Aisakä iquesanä heqiyämambnuwiqä” ätuätä, kukñuä guä ämäsäuekqe. Iinjä etanği Goti Iqu Aprähamä ique yamwiqä vqanğa, Aprähamä iqu Iquenqä quuvqä eqiyätä, iqueqä ymeqä Aisakä ique hiqäva imäkmätä äwikqe. Auä, ämaqä, Goti Iqu kukñuä guä ämuäsäuekqä iqu, iqueqä ymeqä kiqä-kiuänänä ique hiqäva imäkmätä itä, kñuä yänänäqñqä tii ämaminqe. ¹⁹ “Goti Iqu, ämaqä ae äpakonğuwä ii, anğumä ävauqumuatätñqä Yänänäqñqä-tänä Iquvqä.” Iwä kukñuä ktqä iutanä, “Aprähamä iqu Aisakä iqueni, äpakonğqä duta anğumä itmakqeqä” tatunqe.

²⁰ Aisakä‡ iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetani, iqu Jekopä iquenqätä, Iso iquenqätäni, Goti Iqu inğueqi äñguä pmanyiyänqä iwimäkätñqä tääqä ätukqe.

²¹ JekopäŠ iqu-pqe, Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetani, tiinjä ikqe. Iqu äpakonätñqä, Josepä iqueqä ymeqä iquaquñi, Goti Iqu äñguänänä pmayänqä iwimäkätñqä tääqä ätkqe. Ga iqueqä yäkqe, yqänä esänä, qonä äwoktäuqe, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäukqe.*

²² Josepä† iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetani, Israitqä iquesanä kaqä-kawäka Isipä äväma ppnuwänqä ätuätä, “Nqä yänä-yawi, inğa qäsä äma uwqäpñqä” ätuätäqetani, äpakonğqä.

§ 11:8 Ipäqäqä 12:1-4 * 11:11 Ipäqäqä 17:9; 18:11-14 † 11:17-18 Ipäqäqä 22:1-10 ‡ 11:20 Ipäqäqä 27:27-29 § 11:21 Ipäqäqä 48:1-20 * 11:21 Ipäqäqä 47:31 † 11:22 Ipäqäqä 50:24-25

²³ Mosisi† iqueqä kânai ique änyuäqe, iyaqu ymeqä iqueni qeqätqä äqunäsinyä, qua Isipä iu miqä naqä iqu ätkqenqä zä miqä, qanüä hñquaqu-hñque zä maqñqä ämimiñiyi. Iyaqu iinjä ämimiñiyi, Goti Iquenyqä quuvqä eqiyäsinyä iutayi.

²⁴ Itanğa Mosisi§ iqu naqä-qu ae eäqe, iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätä, “Ämaqä naqä qua iu miqä iqueqä meqiyqä ymeqä-queqä” tquä diñqe, “Oeyqä” ätkqe. ²⁵ Iqu yeeqä inqe, suqä quvqeuta hñganqä iqa mäwqä, wänqäpu iqä iunqe, “qäyä hiätñqe” ätätä, qu Goti Iqueqä ämaqä qui imäkmiñuwä-pa, iquenä-pqe qui imäkpnuwänqä diñqä atäunüä inqge. ²⁶ Iqu, Goti Iqu kima äñguänäñi väniqenqä hiñuä äqänä äpmeqetani, “Ämaqä Goti Iqu atäunüä ikqä iqueä yoqä dunqä womba ämeqe, ii Isipätanä mbqä yquayä aañä hävemnäqñqä duni ämäwqätäunä” knüä ämakqe. ²⁷ Iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetani, ämaqä naqä Isipä iu miqä iqueä äwqä tnäñinqä zä miqä, qua iqueni ävämakqe. Ne Goti Iqueni hiñuä mäqñquä itunquä-qe, Mosisi iqu Ique hiñuä äqunätä imiñqä enqä-panjä-qu yänä äqänätä iinjä imiñqe. ²⁸ Enätqä ymeqä hitmqä iquau päsqä iqu, Israitqä iquau qui miwimäkqä yätñqä diñqe, Mosisi* iqu, Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätä, “Sipsipqä äpäsäpu häneqe, añä huä äyqä iu eeä ipiyä” ätuätä, hiunji naqä ‘Pasopauä’ äqonänqe, inğa ipäqäkqe.

²⁹ Israitqä† iqua Goti Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iutani, eqä-pñä ‘häñesqäuä’ äqonänqä iqueni, qua-ye enqä-panjä iu äkäkuwi. Itanğa Isipä iqua asä iu äkenä-tpu iqanquwänğa, eqä änyuäpätäkqe.

³⁰ Israitqä† iqua añä-himqä Jerikonji, hiunji 7 qañä koquvqanquwänğa, kiqä täkñi qua iqi äpäknqge, ii Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqä iutayi.

³¹ Leopä§ mbqä metñqä huiwä yanä vqä ii, ämaqä hiñuä tämaqä iqä iquaqi, yeeqä itmetä yätamakä äwikqetani, qokä-apäkä Goti Iqueä kukñui hñgisana iqetäñi, qui anä mimäkñqä danä ikqe, ii Goti Iquenyqä quuvqä eqämiñqä iutanänji.

³² Nyi ‘iinjqä’ ätätmä tuwanui yqänä äqäka uwqämñqäta? Nyi kukñui Giriyonä* iquenqä, Barakä† iquenqä, Samsonä† iquenqä, ä Jepta§ iquenqä, ññ Dewiti iquenqä, Samueli iquenqä, itanğa hiñuä-tqä iquaunqä, tmqä diñqe, hea homä iqanqi, änä maeqä iqi. ³³ Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqä iutani, ämaqä iquautanä hñqua, qu ämaqä miqä kuapanänjä iuqä mäkä-iqä iquauni, ämäwqätäumiñuwi. Hñqua, suqä quvqe jänä imäkmiñuwi. Hñqua, nätmätqä Goti Iqu, “Etapmqänä” ätukqeunä ämamiñuwi. Hñqua, laiyonqä iqua manä mayauqä ipñqä imäkmiñuwi. ³⁴ Itanğa hñqua, tä hänaqä naqänänji equmuäkmiñuwi. Hñqua, mäkä-hunqä iquauqä hion- aqeunji äwimasiyäpiyä iuta mapakonqä imiñuwi. Hñqua, yänänäqñqä maeqä epiyä-qe, qänakñi yänänäqñqä ämamiñuwi. Hñqua, mäkä iqänqe, näqñqä ämamiñuwi. Ä hñqua, mäkä-iqä qua huiziutanä iquauni, anqi upñqä ändowäkatmiñuwi. ³⁵ Ga apäkä hñqua, käyamaqä ae äpäkonäpu, anqumä hññä vauqanquwä iquau, anqi itmamiñuwi.

Inäqe ämaqä hñquauni, quwqä himä-wiunqä iqua, guä äkiqiyäuepu, “He Goti Iquenyqä tuwä äwiyqäpi, ne heñi evqatäwatatunqueqä” tquanquwänğa, qu, “Ne äpäkonätanä, qua butani anqumä hññä ävautanä, hññä pmeqä meniñque, ii äñguänänjiqä” knüä ämepu, himä-wiunqä iquau, “Oeyqä” ätumiñuwi. Iutani, himä-wiunqä iqua, iquauni änäänä äpäsqa äwäpu, pizqä äpäkmñuwi. ³⁶ Huizi iquauni, himä-wiunqä iqua ewiiqä ätuäpu, ikukuwä äpäsäpu, ga guä woyqä ämäsäpu, guä äpmuatemiñuwi. ³⁷ Huiunji, qu hikä äpäsäpu, hñquauni, huiwi awä äqäqatäupu, ä

† 11:23 Anqumä Itmakqä 2:2-3 § 11:24 Anqumä Itmakqä 2:11-15 * 11:28 Anqumä Itmakqä 12:21-30
 † 11:29 Anqumä Itmakqä 14:21-30 † 11:30 Josuwa 6:15-20 § 11:31 Josuwa 2:8-13; 6:25 * 11:32 Naqä-qua
 6:11-8:35 † 11:32 Naqä-qua 4:6-5:31 † 11:32 Naqä-qua 13:24-16:21 § 11:32 Naqä-qua 11:1-12:7

hŋquaunji, hionaqetä pizqä äpäkmiŋuwi. Hŋqua, qäkämä maeqä, sipsipqä huiwitä, meme huiwitänä, imäkmbu ikämiŋuwi. Qu huiwä du yätamakqenqe äwa kiinjä ipu, haŋä-iqä hävemnäqŋqä metqätanquwänŋa, suqä aañä quvqä di itquaminiŋuwi. ³⁸ Quwqä suqe, aŋguänänä eäqetani, qu qua täutanji huiziquauqä ämäwqätäupiyä-qe, qu qoqonä, qua yenüä, aŋä ämaqä maeqä imä äqäyänäkipu, hikä himañä iutä, qua hovqä iutä äwäyäkämiŋuwi.

³⁹ Ämaqä eeqänänä iinjä iqua, Goti Iquenyqä quuvqä eqämiŋuwitani, Iqu quŋqe, “Ämaqä jänänänä-quayqä” ätkqä-qe, qu qua täu yqänä äpmapiyänŋani, nätmätqä Goti Iqu, “Nyi qu äwimniqeqä” ätätä guä ämäsäuekqe, mämeqä iminiŋuwi. ⁴⁰ Ii tiinjä etanŋiyi. Goti Iqu ne qänaki äpmeŋquä iqunenyqe, nätmätqä aañä aŋguänänä, näwinyä imäkekqä iutani, Iqu qokä-apäkä hiŋuiqändqe, qu-ganä qäyu timäuqä diŋqä mäwiŋŋanŋi, ne eeqänänä ikikinyänä anä timäuqänŋä äwiŋŋqe.

12

Suqä enyqä miqä, yqänä imäkqa uwqenqä, ämänätqueqä iquaunqä

¹ Ämaqä hiŋuiqändqä kuapänänä iinjä iqua, änakuaqupu, quuvqä heqiyqenqä ämänätquetqänä. Iinjä eänqe, suqä quvqä eeqänä, ne täka änamäkänqe, huätä eqvämäutanä, haŋä maeqä eanä, qanä tnänä äwätunquä-pa, suqä jänänänä Goti Iqu ne imäkquatunquä äwiŋŋqä iunqä enyqä miqä, yqänä imäkqa uwquatunque.

² Ne ii imäkquatunquä diŋqe, hiŋui Jisasi Iquenyä äqunŋua uwquatunque. Iqu neqä quuvqä eqiyätunquä iu ävauqumuätätä, ikikinyänä timäutŋqä Imäkqä Iquvi. Iqu yeeqä inqe qänakŋi wimeniqä etanŋqenqä kŋuä yänänäqŋqä indqänätä, womba inqä zä-huätatä iu wimeqänqe äwäwa miqä, yänä äqänätä tmi-tmiqä ämetä, zä-huätati äunŋqe. Inji, täŋŋanji Iqu quami, Goti Iqueqä zä-hawiu hipa ämuanŋisa äpme.

Goti Apiqu, ne suqä aŋguä imäkatunquä, inetqueqenqä

³ Iwä he hiqä-hiuä enyqä ipu mäwquatämäuqä ipŋqä diŋqe, Ämaqä, suqä quvqä imäkqä iqua, quvqä kiinjä qäyä itquaminiŋuwä-qe, Iqu yänä äqänätä äpmakqä, Jisasi Iquenyqe, kŋuä heyqutŋqänänji.

⁴ He suqä quvqä ique ämäwqätäuanä-tpu mäkä ipiyä-qe, heyaqä häŋeqä kuapänänä mäpäkäwiqä iqäqä änyänji. ⁵ Goti Iqu henyqe, “Nqä ymeqeqä” kŋuä indqänätä, kukŋuä yänänäqŋqä emäkätä etkqenqe, hui imäukuwä mandi? Iqu heŋi,

*“Nqä ymeqä iquki, Naqä Iqu si aŋguä imäkŋqä, nätmätqä hmbu ikitqueqäqe, ‘Tä nätmätqä hiŋiŋqeqä’ kŋuä makiyqä yätŋqe. Itanŋa Iqu tqä qämä-qämä iqe, jänä ikimäkŋqä ikitqueqäqe, enyqä itnä mäwquatämäuqä panä. ⁶ Ii tiinjä etanŋiyi. Naqä Iqu, ämaqä iquenyqä äwinyätqä iqueni, aŋguä imäkätŋqä ämotqenŋiyä. Ga Iqu ämaqä hŋque, Iqueqä ymeqä enqä-pa itmetqä iqueni, hiqokä päŋänŋiyä.”**

⁷ Haŋä-iqä äänä emeqe, he, “Goti Iqu ne jänä nemäkätŋqä inetquetqänä” kŋuä indqänäpu, yänänäqŋqä tqäpŋqe. Kaniqukua, quwqä ymeqä du itquetqänuwä-pa, Goti Iqu asä ii etquetqäuä. Ymeqä, kaniqu jänä miwimäkqä hiŋuinä äqunätŋqe, äsqukä? Ymeqä iinjä, aañqe. ⁸ Goti Iqu Iqueqä ymeqä eeqänänä, Jänä Iwimäkqä-qu etanŋqetani, heŋi jänä memäkqä-säpi, he Iqueqä ymeqä naqä-qakuä maeqä, ä heniqu maeqä-quenä hetpninji. ⁹ He tiinjänqä-pqe kŋuä inä mapŋqe. Apka äneemetqänuwä iqua, ne jänänä inemäkqanquwiŋqä yoqä naqänänä äyä ämaetqänju. Itanŋqetani, Apiqu quuvqä änatapkqä Iqueuä yäpä iqinyä itanä, iuta ne häŋä-pmeqä metunque. ¹⁰ Neqä apka, qu ne suqä jänänänä inemäkŋqe, quwqä iwäsäuqä iuta imäkäpu, hŋŋanqä mänetqueqä ipnä. Mä Goti Iqueqä jänänä inemäkqe, yätamakqä äneyätä, Iqu suqä ikikinyänä inä itŋqä-pa, ne-pqe asä iinjä

* 12:6 Quamä-pmeqä 3:11-12

nemäkätņqā inetquenā. ¹¹ Suqe, ne jänā inemäkqā iutaņi, haņā-iqā ämetanā, aquvänā miqā yanā. Ga qānakņi, ne suqā iquesa jänänā ae ätimäuanitaņi, ne suqā aañā jänänāņi ämetanā, äwqā haņuā-iņqā pmenā.

¹² Iiņā iutaņi, haņā-iqā ämetqāņuwita, hiqā hipa eqiyämäunqetā, yukā yāuņuā-yāuņuā iņqā änyāuņuwitāņi, qāyā eänā, enyqā miqā, yāņänāqņqā imäkmbu.†

¹³ Hänaqe, jänā imāupu upiyā.‡ Iwā yukā quvqā änyāuņuwā iqua, quanņā mapākņqā ipu, āņguā imāmbņqānānyā.

Ne Jerusālemā änyā-hāņā iu timatuņquenqe, yāņā qāņguatuņque

¹⁴ He yāņänāqņqe, āmaqā huizitā äwqā quvqā miņqā, haņuā imbu, suqā ikikinyāņā iunā iqāņqe. Āmaqā ikikinyāņā matimāuqā enqā iqu, Naqā Iqueni hiņuā māquņquā yänā. ¹⁵ Hesaņā hņqu, Goti Iqueqā qeqā imāņqeuta hiņgi vqe māmēqā iqāņqā, āņguänā mimbu. Ga hesaņā hņqu, äwqā quvqā änyätā, huizi du yātquakā vqāņqe, āņguänā mimbu. ¹⁶ Itanğa hesaņā hņqu, suqā huiwā yanā iņqe, Goti Iqu änatapkqā iu miqā, quvqā iqāņqe, āņguänā mimbu. Anğumā, hesaņā hņqu, Iso iqu Goti Ique tuwā äwiyätā, qua tāu-taņiņqānā indqāņgqā-pa, indqāņqāņqā āņguänā mimbu. Iqu ymeqā hitmqā-qu eā, kaniqueā nātmatqā iqu meqā iuņi, ymisaņā naqā-hņganā āņqā di, mbqā ikqe. ¹⁷ He nāqņqā äyā eņā. Qānakndaņi iqu nātmatqā ii anğumā mamätā ikqe, änā māmēqā ikqe. Itanġi iqu nātmatqā āņguänāņi anġi metņqenqe, kņuā kuapänā äqāmiņqā-qe, iqueqā suqā quvqenqā kņuā kunmākņqā ikqetaņi, huāņqā miņqā ikqe.

¹⁸ He Jisasi, Iquenqā quuvqā eqiyätqāņuwā Ique ätimāuquwi, qoqoņā naqā-qakuā itmaqānāpu a mipņqā hmanġi. Israitqā iqua qoqoņā Sānai iu ätimāukuwāņganġi, tā naqānāņā äsätā, hea māmā naqānāņā äwitā, yuņuā yāņänāqņqā äqunätā, iqanġi äquņguwi. ¹⁹ Itanğa hääwā tätqātanġi äwipiġi, mā maņā tqanġi äwiyāpiġi iquenqe, qu zā kiinā ipu, Mosisi iqueni, “Ne Iqueā kukņui qätā wiyqāņqe mänenqā iqiyā-qe,” änäänā ätqua äumiņuwġi. ²⁰ Qu kukņui, āmaqā-qe, hiveqā-yaqueqā-qe, qoqoņā-epātāņgqā tāu qo äuiqāqā iquenqe, hikā pizqā pāsqaņqā tqanğa, zā ipu māmēqā ipiyitaņi, “Ne Iqueā kukņui qätā wiyqāņqe mänenqā iqiyā-qe,” ätqua äumiņuwġi. ²¹ Qu nātmatqā iinā äwiyāpu, ga hiņuā äqunāpiġiņqā zā kiinā ipiyā iutaņi, Mosisi iqu-pqe, “Nyi aañā zā kiinā itmā, yāuņuā-yāuņuā iqānā” ätkqe.*

²²⁻²⁴ He iinġi matimāuqā, tiinġi ätimāuquwi. He qoqoņā Sayonā iutā, Goti Hāņā Hea Ique-ique Pmeqā Iqueā anā-himqā Jerusālemā qāukuā yātunā ämätņāņqā iutā, ätimāuquwi. Iqinġi, tiinā iquau äwimequwi. Eņätqā a änā matāuqānāņā aquvā äqānāpu, yeeqā itqātāņuwā iquautā, Goti Iqueqā ymeqā hitmqā, quwqā yoqe, qāukuā yātu äqānāņqā iuqā aquvāqņqā iutā, ä Goti āmaqe u kukņuā mitqā Iquesā, ηη āmaqā Goti “Jänänāņā-quaiqā” ätätā, ikikinyāņā ae iwimäkqā iquauqā quuvqā iquautā, ga Jisasi, Goti Iqutā, āmaqetā, awā iqi ätqäutā, kukņuā änyā-hāņā Goti Iqu ämäsäuekqe, qāyunā timäutņqā imäkqā Iquesā, ga Jisasi Iqueqā häņeqā ne pņqā-pņqā änekqā iquesāņi. Häņeqā iinā iqueqā kukņui, āņguänāņā eā, hiņuiqānā Epo iqueqā häņeqā ätmiņqā† iuņi, ämāwqätāunā.

²⁵ Naqā Iqu kukņuā tätqātāņqē, hņgisa ipu, qätā mäwiyqā danā iqāņqe, hiņuā äqunāpu, āņguänā mimbu. Hiņuiqānāņi, Iqu Israitqā iquau qoqoņā Sānai iu ätumiņqe, qu Iqueā kukņuā iuņi, hņgisa ipu, qätā mäwiyqā ikuwitaņā haņā-iqe, zā äwāpu, māmāwqätāuqā ikuwi. Inġi Iqu qāukuā yātuta kukņuā natātqātāņqē, ne tuwā äwiyquque, iquesaņā haņā-iqe, zā äwätanā māmāwqätāuqā yanqunā. ²⁶ Goti Iqu, qoqoņā Sānai iu kukņuā tqanğa, quae ämeņā ikqe. Mā Iqu tāņganqe, kukņuā guā ämäsäutā, “Anġinġi Nyi ämeņā naqā-hņganā mimniņqe. Inġanġi qua iquenyā

† 12:12 Asayā 35:3 ‡ 12:13 Quamā-pmeqā 4:26 § 12:20 Anğumā Itmakqā 19:16 * 12:21 Kukņuā-suqā 9:19 † 12:22-24 Ipāqākqā 4:10

mimniqä ma, qäukuä iquenj qäsä mimniqeqä” ätkqe.† 27 Iqu “Naqä-hnğanäyä” ätkqe, tiinjñqeyi. Goti Iqu iinjä imäkätäqänğanj, nätmatqä Iqu imäkätä ekqe, ämenä ämitä huätä mamäunice. Mä nätmatqä ämenä-miqä yätqe, iinä yqänä witñqä imäkänice.

28 Goti Iqueqänä ämice, ne ämenque, ii ämenä-miqä yänä. Iqu qeqä wutqanji ii änätapkqetanj, ne Iquenj, “Si Ängüä Iqä Iqukiyqä” tquatuñque. Iutanj, ne Iqu ämänaqutäutanj äqunätanä, Iqueqä yäpä iqinyä itanä, itanğa, Ique yeeqä iwimäkatunquä diñqe, Iqueqä yoqe haqeqä ämaequatuñque. 29 Ii tiinjä etanjiyi. Neqä Goti Iqu, tä tnänänänä äsätä, nätmatqä eeqänänä tä änätñqä-panj Iqueyi.§

13

Suqä Goti Ique yeeqä wimäkqeqä

1 He hnqunä-hnqunänj, quuvqä anä eqiyätqänjuwä iquauñqe, kiinjä henganğuti, qutä iqa uwqäpñqe. 2 Ga ämaqä hnqäqisanj emequwä duñj, yeeqä ävätmepu, suqä, iquau heqä anj iu mige, mäwquatämäuqä pambu. Ii tiinjä dutayi. Ämaqä hnqua iinjä ipiyänğanj, qu “Ämaqä du ävätmequnä” knüä ämakuwä-qe, enätqä iquau ävätmakuwi. 3 Goti Iqueqä ämaqä guä äpmeñuwä iquauñqe, he qutä anä äpmapiyä enqä-pa ipiyä diñqe, knüä meqäpñqe. Ämaqe, huiziqua quvqä iwitqueqanğuwä iquauñqä-pqe, knüä meqäpñqe. Ii he huiwi asitanjinä imbu, täñj-hunqä meqenqe, näqñqä yasämä etanjiyi.

4 He eeqänänä, suqä, qokä-apäkä ämanqä ätnänqä iquenj, haqeqä ämamäupñqe. Iwä qokä-apäkä ämanqä iqu, Goti Iqueuä hiñuä iqinj, kiyä mamätqä, ängüänänj witätñqä imäkqanğpu. He näqñqä äyuwä. Huiwä yanj hiñgi-hiñgi inqä iquautä, apäkä huiuqä, qokä huiuqä ditä ikiqä iquautanj, Goti Iqu quwqä suqenqä kukñuä ämitätä, kima väñice. 5 Goti Iqu neñj, “Nyi henj, nätmatqä maeqä pmapñqä emäkmänqe, maevquatämäuqä ymqänä”* natqanğqetanj, he mbqänqänä enqä iquenyä iqa mäwqä ipu, “Nätmatqä ne ae a äqätänque, ii neqä qäyunänj ämenunä” knüä ämepu, äwqä hanj imbu pmepñqe. 6 Ga Goti Iqueqä kukñui yänänäqñqä nemäkqanji,

“Naqä Iqu yätamäkqä nyiyqä-qu etanj, nyi zä miqä danä imqänä. Ämaqe, qu nyinj, äki-äki indqueqanğpñqä-qe, Goti Iqu nyitä yqänä äpmenä”† tatunqe.

7 Ämaqä naqä he emeyäpu, Goti Iqueqä kukñuä etmiñuwä iquauñqä knüä heyquätñqe. He nätmatqä eeqänänä, quvaqä qanj äwätqätanğuwä iuta ätimäukqenqe, knüä ämepu, qu quuvqä eqämiñuwä-pa, asä inä eqiyqäpñqe. 8 Jisasi Kraisi Iqu, huäqinyqä, täñganqä, inğa-inğanqä huitanj makunmäknqä, asänänj Iquvi. 9 Iinjä enqä-qae, kukñuä huitanj-huitanj yäpaqänğisanj ämeyätä, hänaqä Goti Iqueuä duñj ävquatämäuqä diñqe, ängüänä mimbnqe. Neqä qeqä-quuvqä imñj yänänäqñqä hiätñqe, ymisanj iutanj ma, Goti Iqu qeqä imänqeuta yätamäkqä hiñgi äneyätñqä iutanänji. Ämaqä, ymisanj äñqä kukñuä-suqä iu qänaknä itqänjuwä iquauñj, suqä ii yätamäkqä mäwqä itñqe.

10 Ne hiqäva-imäkqä ttawä ämenque, mä hiqäva-imäkqä namnä anj iu itqänjuwä iqua, ymisanj ttawä iquesanj ämepu, manqä ipnä. 11 Hiqäva-imäkqä naqä iqua, nanj iutanj häneqe, suqä quvqä huätä mamäutñqe, anj aanj näwinyä Goti Iqueqänänjuñqä äma äpemiñuwi. Injqe, nanj huiwä-guwä-yänj-manj, ämaqä hnqua-mända anj-himqä iunj yäpaqä mäñgisa äma äwäpu, tä ikamiñuwi.† 12 Iinjä etanj Jisasi Iqu, Iqueqä häneqeta, qokä-apäki Goti Iqueqänänj hipñqä iwimäkätñqe, tmi-tmiqä-tqe, anj-himqä iunj yäpaqä mäñgisa ämakqe. 13 Mä

† 12:26 Hakai 2:6 § 12:29 Kukñuä-suqä 4:24 * 13:5 Kukñuä-suqä 31:6 † 13:6 Apqä Bukä 118:6 † 13:11 Hiqäva-imäkqä 16:27

tängani, ne womba inqä Iqu ämakqe, ne-pqä inä metnque, anä-himqä yäüä iqueni, S äväma yäpaqä mängisa äwätanä, Ique wimetunque. ¹⁴ Qua täuñi, ne anä-himqä äpakänä wiqe, maeqä-quneyi. Ne anä-himqä qänaki pätnqä iquenyqä, hinuä äqunanä äpmeñu.

¹⁵ Mä Jisasi Iquesani, ne hea ique-iqueni, Goti Iqueqä yoqä haqeu ämaetanä, Iquenyqä hiqäva qäyquatunque. ¹⁶ He qokä-apäkiuñi, suqä änguänänä dinä itquepu, qu nätmätqä hnjuanqä äwa iqanqpe, yätamakqä wipnqe. Suqä iinji imäkqe, Goti Iqu hiqäva-imäkqetäni asänänä äqunätä, yeeqä kiinjä äwinyätnqe.

¹⁷ Heqä quuvqä heqiyqe qui imäkqänqe, heqä ämeyqä iqua wäunui, hapä mäpmeqä itqänäüä. Ga qänakñi, quwqä wäunuä iinjä imiñuwä iquauqä quatinqe, Goti Iqueni awä tupnuwänqe. Iutani he iquau qätä äwiyäpu, yäpä iqinyä iqäpnqe. Iqua hesa äwqä hanä-iqä mämeqä, quwqä wäunui äwqä yeeqä-tänä iqäpnqä diñqe, he iinjä imäkqäpnqe. Qu wäunui äwqä hanä-iqä-tänä ipqe, heñi yätamakqä meyyä yänä.

¹⁸ Ne hea ique-ique suqä jänänänjinä imäkatunquä änenyätnqä-qae, neqä suqä iwäsäuqä duni, “Goti Iqueuä hinuä iqini, jänänänjuneyqe” knuä yänänäqñqä ämeñu. Inji, he Goti Iqu yätamakqä neyätnqä tääqä tqanqpu. ¹⁹ Mä Iqu nyinji, henyqä anqumä maqänä änändowatätñqä, tääqä tñnqä kiinjä änyinjiyä.

Goti Iqu quni änguä wimäkätñqä, tääqä tqenqä

²⁰ Tängani, Goti äwqä hanuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, yätamakqä eyätñqä tääqä ätuätqänä. Iqu neqä Naqä Jisasi Ique qua buta anqumä hänä ävauqumuatkqe. Jisasi Iqu, Iqueqä häneqe, kukñuä guä ämäsäuekqä qäpu maeqä ique, yänänäqñqä iwimäkätñqä äwikqetani, sipsipqä iquau Miqä Naqä-quvi. ²¹ Goti Iqu he Iqueqä äwinqeunä qänaknä ipñqä diñqe, näwinyä änguänänä emäkätñqä tääqä ätuätqänä. Ga Iqu Jisasi Iqueqä wäunuä dutani, ne suqä Iqu äwinyätñqe, eeqänänä metunquä inemäkätñqä-pqe, inä änyinji. Ga Jisasi Kraisi Iqueni, ne yoqä naqänänji hea ique-ique vquatunque. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kukñuä yäpaki

²² Nqä nyämaqäüä, nyi tuwanuä wänqäpu äqiyqä-qae, kukñuä, heqä qeqä-quuvqä imñi, yänänäqñqä emäkätñqä ätqäqä täuñi, qätä änguänä wipñqä kiinjä änyinji. ²³ “Neqä neyämaqä Timoti iqu, guä pmaminqä iuta ae iqtäwatukuwiqä” etqä. Iqu nyi maqänä nyimeqanqutqe, qäquye henyñqä hinuänqä penyue. ²⁴ Heqä naqä ämeyätqänuwä eeqänänä iquautä, qokä-apäkä Goti Iqueqä eeqänänä iquautäni, “Nyi qunqä hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, iquau tupiyä. Ämaqä qua Italisänä äpkuwä iqua henyänqe, “Ne qunqe hui mimäuqä iqunä” ätqä. ²⁵ Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, he änguä hinji emäkquätñqä änyinji.

Jemisi iqu tuwanuä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Jemisi iqueqä tuwanuä täunji, iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä iqua suqä änguä iunqä qänaknä iqäpnqä motquetnqä, kuknuä kuapanä ätuätä iunqä äqäkqe. Qu näqnqä änguänäni ämepu, iqueqä kuknuinqä knuä änguänä indqämbnqä iunqe, iqu kuknuä ktqä kuapanäni äqäkqe.

Jemisi Iqu kuknui yänänäqnqä tiinjä äyä ätkqe. Ämaqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätäqä iqu, hingänäwa mäpmeqä itä, ämaqä huizi-pqä iquaunji, suqä änguä iwimäkquätneqä. Ii tiinjinqä ämotqueqiyä. Iqu quuvqä yänänäqnqä hiäqiyätneqä inqeqä.

Jemisi iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Jemisi Goti Hanjuwä Iqueqätä neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä wäunuä-wiyqä iqunji. Nyi tuwanuä tä, he, Israitqä iquauqä awäkiqua 12 iquauta eqiyämanngquä iqunesanä, ga anji, qua neqä du mäpmeqä danä, qua im-imä äpmakäwänjuwä iquenyqä äqiyqä. Yää nqä-quauä.

Quuvqä heqiyqä dunqä yamwiqä iqenqä

² Nqä nyämaqäüä, suqä quvqä hanä-iqä imäkqä dunqä yamwiqä iqä huitanä-huitanä emetqätangutqe, he iinqe yeeqä dinä ipu pmepnqe. ³ He näqnqe, hanä-iqä hnjuä ätimäutä, hiqä quuvqä heqiyqä dunqä yamwiqä eyqäqe, hanä-iqä iinj qäyä ämepu, yänänäqnqä tqäutpnqä emäkqi. He iinqe, yeeqä iqäpnqe. ⁴ Heqä quuvqä heqiyqä yänänäqnqä hetnqä dinqe, he hea ique-ique hanä-iqä qäyä ämepu, yänänäqnqä tqäutpnqe. Inganji he Goti Iqueä suqä änguänänä dinqe äwa miqä ipu, hiqä suqä änguä ikikinyänä dunä ipnqänä.

⁵ Yänänäqnqä iinjä heqenqe, ämaqä hesanä hnqu, suqä, knuä änguä iwäsäucänqä äwa iqe, iqu Goti Iquenyqä tääqä ätätä yatnqä vätnqe. Iwä ämaqä, Goti Ique yatnqä vqannguwä iquaunqe, Goti Iqu, äkasuwä mätquä itä, nätmatqä änguänänä di, kuapanänä Vqä-qu eä, Iqu iqueni näqnqä vänä. ⁶ Ga ämaqä Goti Iquenyqä tääqä ätätä yatnqä ävätäqä iqu, “Goti Iqu ändapänqutiyä, ä mändapqä yänqutiyä?” knuä mämeqä danä yätnqä. Iqu quuvqä yänänäqnqe, “Goti Iqu dapänqiyä” heqiyätneqe. Ämaqä knui, “Goti Iqu ändapänqutiyä?” indqänätneqä iqu, yunui eqä-huanä nänji-täqi äqiyäuaquvämäucä-päniqä. ⁷⁻⁸ Ämaqä iinjä iqu, knuä hnquaqu-tänä-qu eä, suqä itqä iunä miqä-qu, “Naqä Iquesanji, nätmatqä hmbu mamqänä” knuä di miqä yänä.

Nätmatqä maeqä iqtä, nätmatqä kuapanänä-tänä iqtänqe

⁹ Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqä, nätmatqä maeqä iqu, Goti Iqueä hinuä iqinj, yoqä naqä-tänä-qu etangi, yeeqä itä, ‘änguiqä’ tätneqe. ¹⁰ Mä ämaqä nätmatqä kuapanänä-tänä-qu eä, yoqä naqä qunqä-qu, iqueä yoqä iinj mändi päwiqannganji, iqu iinqe yeeqänä yätneqe. Tiinjä äyuwä. Ämaqä mbqä yquayä kuapä-tänä iqu, qätaqä hutqä äteyqiyätneqä-pa, aanqänqä hiänä. ¹¹ Mäptqä haqä yändi äpeyätä, tnänänänä tquanganji, qätaqä hutqe yäüä ätäpäsänä. Ga hutqä qeqätqe, ändasnänä. Asä iinj, ämaqä nätmatqä kuapanänä-tänä di, quwqä nätmatqä kuapanänä iu wäunuä yqänä itqätangpi, qätaqä hutqä i ändasnänqä-pa, i dasmbnä.

Goti Iqu, suqä quvqä imäkqä dunqe, yamwiqä mäneyqä danä yänä

¹² Āmaqä, suqä quvqä imäkqä dunqä yamwiqä iqä iutanä hanä-iqä ämetä, yänänäqñqä ätqäunqä iqu, änguänänä äpme. Yamwiqä iqä wimeqanqä du, iqu ämäwqätäuqä dunqe, iqueqä kimae, Goti Iqu iqueni, hänä hea ique-ique pmeqä vqängisanqe, iqu änguä äpme. Āmaqä Goti Iquenyqä kiinjä äwinyätñqä iquauñi, Goti Iqu quwqä kimae, niqauqä hänä hea ique-ique pmeqä-täñi ätenqä ii, vqänqe. ¹³ Hñqu suqä quvqä imäkätñqä yamwiqä iqä äwimeqe, ga iqu, “Goti Iqu nyi suqä quvqä imäkmqänqä yamwiqä änyiyqiyä-qe,” matqä danä iquätñqe. Suqä quvqä iqu, Goti Ique yamwiqä mäwqä danä yänä. Ga Iqu, ämaqä hñqu suqä quvqä imäkätñqänä yamwiqä mäwqä danä iquänä. ¹⁴ Neqä suqä quvqä imäkqä dunqä neñqä iqu, ne quanqä ämäneqäpima, suqä quvqä imäkatunquä yamwiqä neyquänä. ¹⁵ Suqä quvqä imäkqänqä änenqä iqu, ii apäkä äwqä enqä-pa eä, ga suqä quvqä änyuequänä. Iwä suqä quvqä iqu, naqä yäuä eätä, äpäkonqe änyuequänä.

¹⁶ Iyää ñqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäuä, he kukñui, “Goti Iqu yamwiqä änyiyqiyä” tqä iqu, iqu quanqä etätä, waqiyä etma uwqä dunqe, mäwimasiyqä iqäpnä. ¹⁷ Nätmatqä änguänänä qanyinä ämetunqe, ii Goti, tä we qäukuä haqä yätu äunätñqä iquau imäkkqä Iquesa pätkätanqiyi. Ktqä tä we-hunqä inqisanji, naqätä, wänqätä, äyä mäuanä. Mä Goti Iqu iinjä ma, Iqu hea ique-ique suqä naqä-hñqunänji. ¹⁸ Äwiñqä Iqueqä dutanji, Iqu neñi, Iqueqä kukñuä naqä-qakuänänä itänä änanyquäqe, iwä nätmatqä eeqänänä dunji, ne ganä änaunyätä, ne Iqueqänänä enu.

Goti Iqueä kukñui qätä äwiyäpu, qänaknä iqenqä

¹⁹⁻²⁰ Ñqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäuä, nätmatqä äti tänqe, näqñqä änguänänä hipñqe. Āmaqeüä äwqä tnäñi, Goti Iqueä suqä änguä jänänänji, maeqä äyä etanji, he maqänänji qätä wiyqä dunqä ipu, ga kukñuä tqä dunqe, maqänä mäwauqä danä ipu, äkasuwä maqänä matqä danä iqäpnqe. ²¹ Iinjä eänqä-qae, suqä kiyä mätqetä, suqä quvqä huizitä, huätä ätnämäupu, hiqä-hiuä mänä äkittqiyenäpu, kukñuä Goti Iqu hiqä qeqä-quuvqä yäpä imä vowä ikeqe, metpnqe. Kukñuä iqu, he hänji, qäuqu emäkäqumuatquänä.

²² Kukñuä ii ämequwä iunji, qänaknä miqä, qätenä äwiyquenä equwi, hiyaqä kñui qui imäknäpu, nänä-täqñi hiqä-hiuä äwätqänä. Kukñuiunji, qätä äwiyäpu, qänaknä iqä-quenä hipñqe. ²³⁻²⁴ Goti Iqueä kukñuä dunji, qätenä äwiyätä, iunji qänaknä miqä iqä iqu, ii ämaqä hiñuä yäqñqä du hiñuä iqänätñqä-pa iiyi. Iwä iqu hiñuä iqänqä äwäqe, iqueqä himä-manji iinjä äyitanä iqänäqe, maqänä hui äwinyätñqä-panä iinjä. ²⁵ Mä ämaqä, Goti Iqueqä kukñuä-suqe hiñuä yasämä äqunätä, naqä-qakuänänä du qänaknä iqä iqu, iinjä ma. Goti Iqueqä kukñuä-suqä iqu, ikikinyänä eä, suqä quvqä iquesa inequtawatquänä. Inji ämaqä iinjä hui mimäuqä danä, a yänänäqñqä äqätä, qänaknä itñqä iqueni, Goti Iqu, ämaqä iqueqä wäunui, änguä imäkquänä. ²⁶ Āmaqä hñqu, “Nyi Goti Iqueä äwiñqä du qänaknä iqunqä” kñuä äme, iqu iqueqä manji änguä mäminqä iinjqe, iqueä-kiuä quanqä ätnätä, Goti Iqueä äwiñqä du qänaknä itñqe, ii hiñgi itqäuä. ²⁷ Goti neqä Apiqueä hiñuä iqñi, Iqueä äwiñqä dunä qänaknä jänänänä iqe, ii tiñi. Apäkä qokä äpäkonqä, ymeqä känäqä-känunua äpäkonqä äpmeñuwi, qunqä kñuä ämetanä, hanä-iqä metqätanquwä iunji, yätamäkqä vquatunqe. Itanqä huizi, suqä quvqä qua täutanä iqu ne kiyä inatmäkqänqe, Goti Iqueä hiñuä iqñi kiyä mätqä tqäuqñqe, neqä qanä uwqe, änguänänä minqatunqeqä.

2

Āmaqä huiunji himäqi ämipu, huizi dunji tuwä ämäupu, miqä iqenqä

¹ Ñqä nyämaqäuä, he neqä Jisasi Kraisi, yoqä naqä-tänä Iquenyqä quuvqä eqiyänuwi, he ämaqä huiunji änguä ämipu, huizi dunji tuwä mäwiyqä pambu.

² Ämaqä qäkämä änguänänjä imäknä, anguä hipae hinqä hñqu, heyaqä anjä aquväqñgeu hemeqanğa, ga ämaqä nätmatqä maeqä, qäkämä äqäyäkñqä imäkñqä hñqu, iqu-pqe heyaqä anjä aquväqñgeu inä hemenä. Ga inğanı he äänä ipñqe? ³ Iwä iinji, he ämaqä qäkämä änguä imäkñqä iqueni, änguä itquepu, “Yquvanjä änguä täu pmayä” tupñqäta? Itanğa ämaqä nätmatqä maeqä iqueni, “Nänqäqä pämä ätqäüqäti, pämä tqävä. Ä nyaqä yukä yäpä täqi quamä äpmeqäti, quamä pmayä” tupñqäta? ⁴ He suqä iinjä itqäpi, ii he hiqä kñuä iuta, hiqä-hiuä iwäsäupu, suqä asä iquenyä mitquatñqä itqänä. He, ämaqä iwäsäuqä-qu eä, ämaqä dunji, iqueqä kñuä indqänqä quvqä duta iwäsäutñqä-pañuenji.

⁵ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäuä, qätä nyipu. Ämaqä qua täunji nätmatqä maeqä eänjuwä ii, Goti Iqu qu ae quuvqä heqiyqä naqänänjä-tänjä eäpu, änguä pmeqänqä ätekqe. Ämaqä, Iquenyqä kiinjä äwinyätñqä iquauñqe, “Qu nyaqä miqä iu pmeqänqeqä” ätenqe, ämaqä qua täu nätmatqä maeqä eänjuwä ii-pqe “Inä pmeqänqeqä” ätekqe. ⁶ Iqu iquau qäyä ätekqänqä, he qunji womba ipñqä itquetqänä. Kñuä mapu! Heñi ekittqiyäpu, hanjä-iqä etapäpu, kukñuä metpñqä dunqe, tqukua ämeqepäma äwätqänä? Suqä iinji, ämaqä mbqä yquayä-tänjä iqua, qäqua etquetqänuwi. ⁷ Goti Iqu heñi, Kraisi Iqueqä yoqä änguänänji enyuätqä-qe, ga yoqä iunqe, kukñuä quvqä ätäpu, quinjı tqukua imäkätqänuwi? Ii ämaqä mbqä yquayä-tänjä iqua, qäquayı.

⁸ Neqä Ämineyqä Iqueä kukñuä-suqä naqä hñquenyqe, bukiunji tuwanuä tii ätätä äqäkqe. *“Tqä-täunqä äkinyätñqä-pa, ämaqä huizi dunqä-pqe inä kinquätñqeqä.”** He kukñuä-suqä iqueni, aañä naqä-qakuänänjä itqäpi, he jänänänjä dunä itqänä. ⁹ Iinjä qäyä etanği, he ämaqä huiunji, änguä ämipu, huiziunji, tuwä mäuqä eänjuwi, he suqä quvqä imäkqä. Iwä kukñuä-suqä iqu, “He suqä qui imäkqä-quenjqä” ätätä ämetquenä. ¹⁰ Ii tiinjä etanği. Ämaqä hñqu kukñuä-suqä eeqänänjä dunji qänaknä itä, hñquenä ävausqe, iqu ämaqä kukñuä-suqä eeqänänjä iunji, ävausqä enqä-panjä iquvi. ¹¹ Goti Iqu tii ätkqe. *“Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanjä mikiqä ipñqeqä.”†* Itanğa iqu tiinjä-pqä inä ätkqe. *“Ämaqä pizqä mapäsqä pambiyä.”‡* Iwä ämaqä hñqu, apäkä huisä, huiwä yanjä mikiqä itqä-qe, iqu ämaqä pizqä äpäsqe, iqu ämaqä kukñuä-suqä eeqänänjä iunji, ävausqä-quvi. Ii enqä-panji, he ämaqä huiunji, änguä ämipu, huiziunji, tuwä ämäuqä eänjuwi, he kukñuä-suqä ävausqä-quenji.

¹² Goti Iqu kukñuä-suqä, ne suqä quvqä iquesa inequtawatqä ditäni, neqä suqe iwäsäunıqe. Inji he kukñuä ätäpiyä iu, wäunuä ipiyä iu, nätmatqä äki-äkitanjä imäkpnqe, he kukñuä-suqä iinjä iuqä yäpä iqä pmetanğuwınqä kñuä yasämä indqänğpnqe. ¹³ Ii tiinjä itanğiyı. Ämaqä hñqu, hñquenyqä qeqä matmäkqä imitätqe, Goti Iqu iwäsäutäqänğanı, Iqu ämaqä iquenyqe, qeqä matmäkqä yänıqe. Mä ämaqä, huizi dunqä qeqä ätmäkmitätqä iqu, iwäsäuqänğanı, iqu ämäwqätäunıqe.

Quuvqä heqiyqä dunqä wäunuä mimäkqä danä iqäqe, quuvqä heqiyqä ii pizqe

¹⁴ Nqä nyämaqäuä, ämaqä hñqu, “Nyi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänänä” ätätä, iqu suqä qäyunä miqä itñqe, iqueqä Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqe, qäyuta? Quuvqä heqiyqä iinjä iqueni, anğumä hänjä iqumuatäniqäta? ¹⁵⁻¹⁶ Tasi-gua, nanyi- napqa hui qäkämä aañqä eä, ymisanjä dänqä itqätanğuti, ga hesanjä hñqu kukñuinä, “Goti Iqu änguä ikimäkqanğuti, si äwqä-qeiqä inqä äpmanä, dnjä emäkknä, ymisanjä dänqä miqä pmetätñqä änyinğiyä” ätuätqä-qe, nätmatqä äwa itanğqenqe, mävqä iqäqe, iinjı qäyuta? Oeyä. ¹⁷ Quuvqä heqiyqä-pqe, iinjı. Quuvqä heqiyqä dunqä wäunuä mimäkqä danä iqäqe, quuvqä heqiyqä ii pizqe.

* 2:8 Hiqäva-imäkqä 19:18 † 2:11 Anğumä Itmakqä 20:14 ‡ 2:11 Anğumä Itmakqä 20:13

18 Itanğa ämaqä hñqu, tii tuänqiyä. “Ämaqä hui quuvqä eqiyäpiyitanı, hñjä pmapñqe. Hui suqä äñguä du imäkäpiyitanı, hñjä pmapñqe.” Iqueni, nyi kima tii tumä. “Si, suqä äñguä du mimäkquki enqe, si quuvqä eqiyätqänñqe, nyi näqñqe äänä hemqe? Mä quuvqä heqiyqä nyaqe, suqä äñguä iqu qäsä enqe, ii ämäkätquenqiyä.” 19 Si quuvqe tii äyä eqiyätqänñä. “Goti Kiqä-kiuänänjä Iquvqä.” Ii äñguä etanğqä-qe, dnjä quvqä iqua-pqe, quuvqä asä ii eqiyäpiyä-qe, iqua zä kiinjä ipu, yäunüä-yäunüä itqänjä. 20 Ämaqä hñqu quuvqä eqiyätä, wäunüä mimäkqä etanğutqe, iqueqä quuvqenä heqiyqä iqu häukui maeqe. Ämaqä mnauä guä maeqä iquki, kukñuä iqueqä qakuñqä näqñqä hisñqä kiñganğutqe, qätä wi. 21 Ainğani, neqä awıqu Aprähama§ iqu, Goti Iquenyqä hiqäva imäkätñqe, iqueqä ymeqä Aisakä iqueni, hiqäva-imäkqä ttawä haqeqi äwäteqanğqenqä, Goti Iqu iqueni, “Ämaqä jänänänjukuiyqä” ätukqe. 22 Iunı hiñuä äqunänñä? Iqueqä quuvqä heqiyqä dutä, ga iqueqä wäunüä iqä ditäni, qäquaqu naqä-huinyä äwiqetani, iqueqä quuvqä heqiyqe, naqä yäüä ekqe. 23 Goti Iqueä bukä iunı, “Aprähama iqu Goti Iquenyqä quuvqä heqiyätqätanği, Goti Iqu iquenyqe, ‘jänänänñueqä’ ätkqe qä” ätä äqänänñqe,* Aprähama iqu Aisakä iqueni i imäkqanğa, häukui äqäkqe. Ga “Aprähama iqu Goti Iqueqä käyamaqä-queqä” ätnä.

24 He qätä ae äyä äwiyyä. Quuvqä heqiyqä iinänñe, Goti Iqu ämaqä hñquenyqe, “Iqu ämaqä jänänänñueqä” matqä danä yänä. Iqu suqä äñguä itqätanğuti, ga Goti Iqu iquenyqe, “Ämaqä jänänänñaqueqe,” qakuä iuta tänä. 25 Ga apäkä Leopä, mbqä metñqä huiwä yanä vqä ii, ikqä-panä iinjı. Ämaqä Josua iqu hiñuä tämaqä iyñqä ändowatkqä iquaquinjı, ii yeeqä ävätmetä, hänaqä huiu-mända ändowatätä ikqenqe, Goti Iqu apäkä iinyqe, “Jänänänñiyqä” ätkqe. 26 Huiwiqı quuvqä maeqe, ii pizqä ae eä. Ii enqä-pa, ämaqä hñqu, suqä äñgui mimäkqä, quuvqä dinä eqiyätñqe, iqueqä quuvqä heqiyqe, ii pizqe.

3

Suqä waqiyä miqä danä, tewi äñguänänjä miñqenqä

1 Nqä nyämaqäüä, Goti Iqu suqä du iwäsäutqänğani, näqñqä-vqä iquneni, iqu hñjä-hñjä mämäneyyä yäniqe. Ga hesani kuapänänjä hñquenä, “Nyi näqñqä-vqänqä emqänä” knüä mämeqä pambu. 2 Hea kuapänänğani, ämaqä eeqänänñune qämä-qämä itanä, nätmatqä kuapänänğänqä waqiyä, suqä quvqä du äqutäumautunque. Mä ämaqä hñqu iinjı miqä, iqueqä tewi äñguänänjä äminyätñqä iqu, iqu iqueqä yukä-hipa-pqe äñguä iinjä eä, ikikinyänğä-queyi. 3 Tewi, tiinjä enqä-payi. Hosi, qu qanı ne änenyätanğqä du upñqenqe, quvaqä manä dunı ainqä wänqä hmbu äyä äktävetunque. Quvaqä manä dunı ne ämitaqä dutani, hosi naqä-queñi inji-inğinjä mäwqatatunquänä. 4 Yimba-pqenqä knüä mapu. Naqänänjä eä, yunüä naqänänjä iqu miqanği äwätñqä-qe, inji-inğinjä mäwqatqä ipu, aanjä quvqä wänqänänñapiyi. Iwä yimba miqä iqu, inji wätñqä wiñanği, nätmatqä wänqä ipinjı inji ämaiqäqe, ga inji wänä. 5 Ga tewä ii-pqä, asä iinjı. Huiwitanjä nätmatqä wänqänänñapu eäqä-qe, ipu hñgisa itä, kiqä yoqe haqä yätu ämaenätqä. Tä tmñä wänqänänñä hmbisani, qoä-qamqä* naqänänjä huiu tä ämänyätä, nätmatqä eeqänänñi tä nätnqä diñqe, knüä mapu. 6 Ga tewä ipu, tä piyi. Ipu neyaqä yukä-hipa iutanjä hmbu eäqä-qe, suqä quvqä huitanjä-huitanjä imäkätä, huiwä dunı, eeqänänñä quvqä kiyä imätmäkätä, ga quuvqä hñjä-pmeqä iunı, tä enqä-pa evätäutqäüä. Tä ii, kiqä penqä iqueqä tä mäeusqä sqä dutanjä te. 7 Ämaqe, qu hiveqä-yaqueqä, yññä-tänjä, qämäkä, huänğä-hämapäkä, guäkiqä imäkquwi, qu qänaknä ipnä. 8 Mä tewi

§ 2:21 Ipäqäqä 22:1-10 * 2:23 Ipäqäqä 15:6 * 3:5 Jemisi iqu ‘qoä-qamqä’ maqiyqä ikqe. Iqu ‘qäüqä’ äqäkqe.

guäkiqä imäkkä-pqe, aanqe. Tewä ipu, kuknuä quvqä dunqe a makiqätñqä danä yänä. Nätmatqä quvqä, ämaqä pizqä imäkkä di manguä ämnä. ⁹ Tewä asitänji, neqä Goti Apä Ämäneyqä Iquenyqä ‘ännguiqä’ ätätanä, ga anqumä tewä asitänji, ämaqä Goti Iqu Iqueqä-kiuä enqä-panjä imäkkä dunqe, kuknuä qui imäkkä ätätunqe. ¹⁰ Tewä asä iquesanji, ännguinqätä, qui imäkkäqätä, qäquaqu ätimäutqä. Nqä nyämaqäüä, iinj quvqeqä. ¹¹ Eqä esquä asiquesanji, eqä ännguitä, zä iqetä qäquaqu mapqä yänä. ¹² Nqä nyämaqäüä, zä-eaqi, zä-olipqä häukui qiyäniqi? Itanqa guä-wainqä-pqe zä-eaqä häukuä qiyäniqi? Itanqa eqä esquä, zä iqä äpätñqä di, anqumä eqä änngui mapqä yänä.

Suqä, kñuä ängüä iwäsäuqänqe, haqä yätuta mapiyä

¹³ Ämaqä hesanä hnqu, suqä, kñuä ängüä iwäsäuqetä, näqnqä ängüänänjitä ämeqä-qu sätäti, ga iinjä iqu, iu qänaknä itä, iqueqä yoqe haqä mämaenqä danä, iqueqä qanji ängüänä ikiquätñqe. Iwä ämaqä-pqe, ique äqumbiyi, iqu iinjäqu äyä etanquti qumbñqenqä. ¹⁴ Mä he ämaqä dunqä äwqä quvqä enyätä, himä quvqä imäkäpu, yoqä naqä haqä yätunji hiqä dinä witñqä itqänuwä iquenä, hiqä näqnqenqä naqä-naqä ipu, naqä-qakuä dunji makittqiyeqä iqäpnqe. ¹⁵ Näqnqä iinjä ii, qäukuä yätutanä maetqe, kiqä qua täutanä eä, ga Goti Iqueqä Dñä Iqu mäwqä danä, ämaqeunqä yäpä imda, dñä quvqä iquauqä näqnqä enqä-panjä eä. ¹⁶ Ämaqä, ämaqeunqä äwqä quvqä äwinyätä, yoqä naqä haqä yätunji quwqä di, maembñqä ipiyä-tänjä ii, quamä yasämä mäpmeqä danä, suqä quvqä äki-äkitanji, imäkkäpnä. ¹⁷ Mä ämaqä, suqä, kñuä ängüä iwäsäuqänqe, haqä yätuta ämepiyä-tänji, kiyä matqä hnjuä mamäkkä eä. Iwä ämaqä huizi ditä äwqä naqä-hnqunä inqänqä imäkäpu, qeiqi itquepu, qätä ipu, ämaqä dunqä qeqä tquanquti ängüä du iwimäkäpu, ämaqä eeqänänjä dunji suqä asä inä itquepu, suqä ängüä dunqä maninä matqä ipu, iqäpnä. ¹⁸ Äwqä naqä-hnqunä inqänqä imäkkätqänuwä ii, äwqä naqä-hnqunä imbu, suqä ängüä jänänänji quuvqä tämñi imäkkäpnä. Ymisänjä häukuä ängüä äqäyqä enqä-pa, ängüänänjä dinä mitimäunä.

4

Qua täunjunqä näueqä mimäkkä, Goti Iqueä yäpä imä pmeqenqä

¹ Heyaqä awä iqinji, kuknuä näñi-täqi ätäpu, äkasuwä mäkä äunätqänjuwi, qakui squäpisa timäutqäüä? Suqä iinjä henqä di, heyaqä äwqä imñi, mäkä qiyänqanqunuwä iuta, maeqä inä? ² He hnjuanqä kiinjä enyätanqgä-qe, mämeqä danä itqänjuwi. Iwä iinj, pizqä päsqä dunqänä ipu, kuknuä näñi-täqi ätäpu, äkasuwä mäkä äunätqänjuwi. Nätmaqä he enyätanqgä isua, mämeqä danä ipu aanqä eänjuwi, he Goti Iquenji yatñqä mäwqä itqänjuwiutayi. ³ He yatñqä vqanqunwanqanji, mämeqä danä itqänjuwi, kñui qäyasäqi ämapiyänqa vqanqunwä dutayi. Kñui, äwqä yeeqä inqä hiqä iunqänä hiyatänji iyi. ⁴ Apäkä qokiquau äväma ikitqänjuwä-pa, he Goti Iquenji ii itquetqänjä! He änyä maqnqäta? Qeqä etqe, nätmatqä qua täunjunqä etqäqe, ii Goti Iquenyqä äwqä wiunqä-tänji. Iwä ämaqä hnqu näueqä qua täunjunqä imäkkä, ii iqu Goti Iquenyqä äwqä wiunqä tänjä-qu imäkkä. ⁵ Goti Iqueä bukä iunji, kuknuä tii ätnä. “Goti Iqu quuvqe neyaqä yäpä tämä äpmuateänqä dunji, hinji ikiqänqä mäwqatämäuqä, ne Iqueqänä hiatunquä kiinjä äwinyä.” He iinjqe, hinji ätnänä kñuä eyä? ⁶ I iäqäqe, Goti Iqu qeqä imänqeuta, hinji nätapqä di, aanjä naqänänji. Iwä Goti Iqueä bukä iunji, kukñui tii äyä ätnä.

“Goti Iqu, ämaqä yoqä naqä maenqanqunuwä dunqe miqä itä, mä ämaqä yoqä naqä mämaenqä iqanqunuwä iunji, Iqu iquauqä, qeqä imänqeuta hinji vänä.”*

* 4:6 Quamä-pmeqä 3:34

⁷ Iinjŋqe he Goti Iquenyqä ipu, Iqueuä yäpä iqi iqäpŋqe. Setänä iquenyqe yänänäqŋqä tqäpŋqe. Iwä iqu iqi mikiqä, zä wänä. ⁸ He Goti Iquenyqä qäqiqi pŋŋqe. Ga Iqu henyŋqä qäqiqi pätnqänä. Kŋuä hŋquaqu-hŋquaqu ämapu, suqä quvqä iqä iquenä, hiqä hipaiŋi, asŋä huätä äqiyämäupu, hiqä qeqä-quuvqä imŋi, ikikinyänä imäkmbu. ⁹ Hiqä suqä quvqenqä änä maemänqä iqäqe, huäqä-hunqä ipu, ka ipu, kŋuä qäpŋqe. Tä säwqä itqänuwä ii, huätä ätnämäupu, ka ipu, kŋuä qäpŋqe. Yeeqänä itqänuwä ii, huätä ätnämäupu, äsmanqunenä pmetpŋqe. ¹⁰ Goti Hanjuwä Iqueuä hiŋuä iqini, yänŋi-yänŋi miqä-quenä, hanjuä pmetpŋqe. He ii iquwi, Goti Iqu he yänŋi-yänŋinyä ipŋqä emäkänä.

Hesanä hŋquaunqe, kukŋuä quvqä hui matqä iqäpŋqe

¹¹ Nqä nyämaqäüä, hesanä hŋquaunqe, kukŋuä quvqä matqä iqäpŋqe. Ämaqä, hesä quuvqä anä eqiyätŋqä hŋquenyqä kukŋuä quvqä ätätä iqueni iwäsäuqe, ii iqu tii iqi. Iqu Goti Iqueqä kukŋuä-suqenqä kukŋuä quvqä ätätä, ga kukŋuä-suqä iqueni iwäsäuqi. Iinjä iqe, iqu kukŋuä-suqä iqueuä yäpä iqi mäpmeqä, ique iwäsäuqä äpme. ¹² Kukŋuä-suqä-pqä imäkätä, eätä, iwäsäuqä-pqe, Kiqä Hŋqunäyi. Goti ämaqä duŋi, hänä iqumuatqä-qu, ä qui imäkqä-qu, Qäquvi. Iinjä enqe, ga ämaqä huizi duŋqä kukŋuä ätätnä iwäsäuqe, tqukiyi?

Hiqä yoqe haqä ämaenquwi, ii aañä suqä quvqe

¹³ “Tänŋanä-qe, awiŋanä-qe, anä-himqä naqänänä hŋquenyqä äwätmä, quväukuä äpmamä wäunjuä itmä, mbqä kuapänänä-tänä himqänä” ätätnäqänuwä iquenä, tänŋanŋi nyi qätä nyipu. ¹⁴ Inŋi, he hiqä awiŋga pmeqä duŋqe, änyä maqŋqä enä. Hiqä quuvqä hänä-pmeqä ipu, qaquvqä zinuitä äwitä, maqänä hma eqä-pa iinjä. ¹⁵ He tiinjä tŋŋqe. “Naqä Iqu äwinyätanŋutqe, ne hänä yqänä äpmenä, nätmätqä ne kŋuä ämenquä ii, imäkqäwqä-quneyqä” tŋŋqe. ¹⁶ Mä he, “Ne nätmätqä naqä ii imäkanqunä” ätäpu, hiqä yoqe haqä ämaenätqänuwä. Suqä hŋgisa iinjä iqe, ii aañä quvqe. ¹⁷ Iinjŋqe, ämaqä hŋqu äŋguä imäkqä duŋqe, näqŋqä yasämä eäqä-qe, iqu ii miqä iqäqe, Goti Iqueä tänŋanŋisanŋi, ämaqä iqu, suqä quvqä-tänŋe.

5

Ämaqä nätmätqä aañä kuapä-tänä iqua, hanä-iqä naqänänä mapŋqäüä

¹ Ämaqä nätmätqä aañä kuapä-tänä iquenä, tänŋanŋi qätä nyipu. Suqä hanä-iqä naqänänä hemetŋqä iqäqe, kŋuä zä-zäaqä ivqänäpu qäyqäpŋqe. ² Heyaqä nätmätqä kuapänänŋi ae pizqä itä, kukuijuä iqäqe. Heyaqä mŋä guäqä qäkämä äŋguänänŋi, imätanjuä ae äqukqe. ³ Heyaqä golqä-sua, silpa-sua, ikukua iwiqe. Iwä ikukua iwiqä di, ii heyaqä suqä quvqe ätnänäqi ämaetä, ga heyaqä huiwä iqueni, tä enqä-pa henäniqe. Yquayä pŋqä kuapänänŋi, hea yäpaki ae qäqi hetqätanŋa ämäqumuatätqänä. ⁴ Hiŋuä qumbu. Ämaqä heyaqä wäunjuä du ymisanä emiyätqänuwä iuqä mbqe, qäyunä mimäkqä iquwä mbqä iqu, Goti Iqu kima etquetŋqä täaqä ätätnäqäüä. Ga wäunjuä heyqä iquauä zä-zäaqä tqe, Naqä Yänänäqŋqä Eeqänänä-tänä Iqueuä qätä huä duŋi, ae äpaquvqe. ⁵ He hea ique-iqe qua täunŋi, nätmätqä kuapä-tänä eäpu, yeeqänä iqämanätqänä. Ymisanä änäpu, kätä nänyuämäutqätanŋuwänŋa, hea he pizqä emäkqä iqu, ae qeyi. ⁶ He ämaqä suqä quvqä miqä, jänänänä iqä duŋi, kukŋuä ämitäpu, pizqä äqäyäpäsäpu itqänuwä-qe, qu henyqe hoptäwä miqä itqänuwä.

He hanä-iqä ämepiyä-qe, qundqändqä miqä pmepŋqe

⁷ Nqä nyämaqäüä, he hanä-iqä qäyä ämepiyä-qe, Naqä Iqu äpqänŋanqä qundqändqä miqä hiŋuä äqumbu pmepŋqe. He näqŋqä äyuä. Ämaqä wäunjuä-tänä iqu, ymisanä naqä yäüä äunyqŋqä hiŋuä äqunä äpmeqänŋanŋi, “Piyä qiyänqutiyä,

äänä yänqutiyä” tä, qundqändqä miqä, iqu qeiqi hinuätänä äqunä pmetänä. ⁸ Iwä Naqä Iqueqä äpätñqe, ae äpätä qäqi äwiqäqe, he-pqe hanä-iqä qäyä ämepiyä-qe, pemä ipu, qundqändqä miqä, hinuä äqumbu pmeñqe.

⁹ Nqä nyämaqäüä, hesanä hnquaunqe tuwängi kukñuä matuwängqä pambu. Kukñuä ämetätä iwäsäuqänqä-tänä Iqu, ae qäqi näwi imäknä ätqäüä! ¹⁰ Nqä nyämaqäüä, ämaqä, kukñuä awä-tqä hinuiqändqä iqua, iminuwinqä kñuä mapu. Qu Goti Iqueuä yoqenqä awä ätpiyänqani, hanä-iqä quvqä ämepiyä-qe, qu qundqändqä miqä iminuwä. He qu iminuwä iu äqunäpu, ii iqäpñqe. ¹¹ Hinuä qumbu. “Qu suqä hanä-iqä iñi qäyä ämepu, yänänäqñqä ätqäüwa äwätqänuwi, qu äñguänä pmeqä-quayqä” äyä ätätunqe. He Jopä iqu hanä-iqä ämetäqä-qe, yänänäqñqä ätqäüwa wätqätanqi, hitunüandqäni Naqä Iqu nätmätqä äñguä äwikqenqe, näqñqä äyä enä. Naqä Iqu nenyqä huäqä äwunätä, qeqä äwimänätqäüä.

¹² Nqä nyämaqäüä, kukñuä, huiziu ämäwqätäunqä iqu, he tii miqä ipñqe. He “Nyi naqä-qakuä äktqänä” ätäpiyänqani, he hnqueä yoqenqä matqä iqäpñqe. Qäukuä iqueqänqä, qua iqueqänqä, ä hnjuahnuanqä matqä iqäpñqe. Naqä Iqu kukñuä ämetätä mewäsäuqänqe, he “ññqä” ätquwi, “ññqä” dunä tqäpñqe, ä “Oeyqä” ätquwi, “Oeyqä” dunä tqäpñqe.

Ämaqä jänänänä iuä tääqä tqä di, aanä yänänäqñqä eä

¹³ Hesani tqu-tqu hanä-iqä ämetñqä sätäti, iqu Goti Iquenyqä tääqä tätñqe. Hesani tqu-tqu aquvanä itä äpmetäti, iqu Goti Iquenyqä apqä ätätä, Iqueuä yoqe haqä mamäuquätñqe. ¹⁴ Hesani tqu-tqu tänä-yaqä-tänä äpmetäti, iqu quuvqä heqiyqeu miqä iquauñi, tääqä tuätumetñqe. Iwä qu iqueni, olipqä eqä aowi äwiqutatäpu, Goti Iqu äñguä iwimäkätñqä tääqä tñqe. ¹⁵ Qu yatñqe, iquenyqä naqä-qakuä quuvqä eqäpu iquwi, Naqä Iqu iqueni äñguä iwimäkätä ävauqumuätänä. Ga iqu suqä quvqä imäkmitätqe etanqutqe, Naqä Iqu iqueqä suqä quvqä iñi, huätä ämuämäutä, äwqä hanuä inyänä. ¹⁶ Iñä enqä-qae, suqä quvqä diñqe, “Nyi iñä itñqeqä” awä ätnäpu, Goti Iqu äñguä emäkätñqä diñqe, he Iquenyqä tääqä tqäpñqe. Ämaqä jänänänä iquauä tääqä tqä di, hanuä maetqe, aanä yänänäqñqä eä, wäunüä itä häukuä qäyänä. ¹⁷ Laisa iqu ne enqä-pa iñäqu eäqä-qe, qua iuñi piyi maqiyqä yätñqe, iqu tääqe enyqä itä, matqä iänqe. Ga piyä maqiyqe, quväukui 3, qanui 6 äpäwänqe. ¹⁸ Ga iqu anqumä tääqä tqanqi, qäukuä iqu piyä mequatäwatqanqi, qua iuñi ymisanä ekqe.

¹⁹⁻²⁰ Nqä nyämaqäüä, hesanä hnqu, naqä-qakuänänä dunä, qäyunä mäpmetanqi, ga hnqu iqueni, anqumä naqä-qakuinqä ätuma äpñqäqe, ii iqu suqä äñguänänä iqi. Kukñuä tquenyqe, kñuä äñguänä eyä. Ämaqä hnqu, suqä quvqä imäkqä hnquenyqä äwätä, iqueqä suqä di ävquatämäutñqä yätamäkqä ävqäqe, ga suqä quvqä imäkqä iqueqä quuvqä ipu, äpäkonqä dutani hänä iqumuätquänä. Iwä suqä iñä dutani, iqu suqä quvqä kuapänänä, Goti Iqueuä hinuä iqi mäwiqä yätñqä imäkquänä.

1 Pitä iqu tuwanuä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Pitä iqu tuwanuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä hanä-iqä naqänänä metqätanquwä iquauqä äqäkqe. Ii iquauqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqä iwimäkätñqä iinqä. Iqu qu kuknuä änguä Jisasi Kraisi Iquenqä kñuä anqumä indqämbñqä ätukqe. Jisasi Iqu äpäkonätä anqumä ävauqetanji, Iqu anqumä päniqä iinqä kuknuä guä ämäsäuekqe. Inji iqua kuknuä guä ii ämäsäuekqenqä kñuä indqänäpu, Iqu äpqä iinqä hinuä äqämbu pmeñqe.

Ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iqua, hanä-iqä mapnä. Ii naqä-qakuä etanqqä-qe, ii iquauqä quuvqä heqiyqä iunji, yamwiqä vätnqä iunqä wimenä. Iinqä etanqi, Kraisi Iqu anqumä äpätqänqanqe, qu quuvqä yänänäqñqä hiqäpñqe. Itanji hea inqanji, qu kima ängui mapnuwänqe.

Pitä iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Pitä ämaqä Jisasi Kraisi Iqu kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunä, he qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ekqä iquenqä nyi tuwanuä tiinä äqiyqä. He anä-himqä naqä-qakuä hiqä maitanqi, qua Pondisi iu, Galesiya iu, Kapatosiya iu, Eesiya iu itanqa Bitiniya iu äpmakäwänquwä iquenänqe. ² Goti eeqänänjuqä Kaniqu, nätmätqä änä timäutñqä iinqä näqñqä eä, atäunuä heyqanqi, Dñä Änguä Iqu, he Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä hipñqä emäkkqe. Iinqä etanqi, he qätä äwiyäpu qänaknä ipu, itanqa he ängüänänä hipñqä, Iqu Jisasi Kraisi Iqueä häneqetä emñqäyqänqä atäunuä ekqe. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hinqi vqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä, aanä kuapanä etapquä.

Hänä-pmeqä ängüänänä, qäukuä yänji äwinqenqä

³ Ne Goti Hanjuwä Iqueä yoqe, haqä matnämäuatunqe. Iqu neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti Iqu eä, Iqu Iqueqä Kaniquvi. Iqu nenyqä qeqä kiinjä natmäkätñqä-qae, neñi änyä-hänji änanyquäqe. Iqu Jisasi Iquenji, qua buta hänä ävauqumuatkqeta, ne änyä-hänä iinji, nätmätqä ängüänänä Goti Hanjuwä Iqu nätapäniqñqä, kñuä iqä yänänäqñqä ämenä, hinuä äqänänä pmetatunquä, änanyquäqe. ⁴ Nätmätqä ängüänänä iinji, Goti Hanjuwä Iqu hiyaqñqä qäukuä haqä yätu ämitqäuä. Qäukuä yänji, nätmätqä iinji, qui mimäkñqä itä, pizqä miqä itä, qäpu maeqä yäniqe. ⁵ Heñi, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä iqu, hiqä quuvqä heqiyqä dunji, qui mimäkñqä danä ipñqä, hänä iqumuatqä dunqä ämeyänä. Hänä iqumuatqe, ae näwi, ätnänäqi yäpakänqä timäunä.

⁶ He iinqe aanä yeeqä naqänänä äyä itqänä. He tänqanji hanä-iqä huitanä-huitanä etapätqätanquwi, qäyä ämepu, hanä-iqä iinji hnqanqä mämeqä danä, yeeqä yqänä itqänä. ⁷ Hanä-iqä iinji, qu mbqä golqä yamwiqä tä du häkiyä äyäqiyätqänquwä-pa, heyaqä quuvqä heqiyqä yamwiqä eyätä, ii emetqäuä. “Naqä-qakuä mbqä golqä tiyä, hui tiyä” tpu, yamwiqä tä du häkiyä qäyä yäqäpñqä-qe, qui imäknäniqe. Heyaqä quuvqä heqiyqe, mbqä golqä qui mimäkñqä ängüänänä ämitqänquwä dunji, ämäwqätäuä. Ga heyaqä quuvqä heqiyqä yamwiqä iinji, tiinä mänätquequänä. Jisasi Kraisi Iqu, hiunji yäpakä ätnänäqi äti ätimäutäqänqanji, henyqä yeeqä naqänänä itä, yoqä naqä etapätä, yäniqä iinqe. ⁸ Hinuiqändä, tängatänji, he Iquenji hinuä mäqunquä ipiyä-qe, hiqä äwqä imñi, he Iquenyqä henyätanqi, quuvqä eqiyäpu, yeeqä naqänänä äyä itqänä. Yeeqä iqä iinji, aanä naqänänä, ämaqäpñqä hnqu, “Iinjqä-iinjqe” änä mätqä yänä. Ii yeeqä inqä qua täunji, näwinyä eeqänänä ämäwqätäuä.

⁹ He hiqä Iquenyqä quuvqä eqiyätqätanquwiñqe, ga Goti Iqu henji, anqumä hängä emäkäqumuatätqätanqçenqä, he yeeqä iuta itqänjä.

¹⁰⁻¹¹ Hänä iqumuatqä tquenyqe, Kraisi Iqueqä Dnjä Iqu, hinuä-tqä iquau änyä, “Kraisi Iqu hanä-iqä huitanä-huitanä ämetä, itanga qänakndanji, Iqu yoqä naqä meniçeqä” awä näwi ätuminqe. I tuätqätanga, iqua, “Goti Iqu henji, Iqueqä äwinqä duta suqä änguänäñi emäkäniqe-qe” hinuä ätminjuwi. Ii ätäpiyä-qe, qu näqñqä änguä mapñqe, “Iqu äkñga äpätä, squäsua timäunqutiyä” tpu, qävqä yasämänä iminjuwi. ¹² Qävqä i iqanquwängga, Goti Hanjuwä Iqu iquauñi, kukñuä iinjä ätäpu, yätamakqä quwqä-quwä imbñqä maetqe, he heyätñqä iinjä ämotquakqe. Tänganji Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Dnjä Änguä Ique qäukuä yätuta dowatämepqanji, ga Iqueqä yänänäqñqetani, ämaqä kukñuä änguä we-hunqä-täñi, awä-tqä iqua, Goti Iqu anqumä hängä equmuatqäqenqä, ae awä äyä etätqänjuwi. Inqçe, enätqä iquapqe, näqñqä mapñqä äwinyä.

Goti Iqu Ikikinyänjä-qu enqä-qae, ne-pqä e pmeqänqä

¹³ Iinjä etanqä-qae, he hiqä kñuä indqänqçe, wäunuä iqäpñqä indqänäpu, hui äpipu hinji päkärpäkä miqä danä ipñqe. Nätmätqä änguänänjä, Jisasi Kraisi Iqu ätnänäqçi äti timäunqanga Goti Hanjuwä Iqu etapäniqä iunqä, kñuä yänänäqñqä iqä ämepu, hinuä äqämbu pmeñqe. ¹⁴ He ymeqä qätä ipu, qänaknä iquenyä-qae, he änyä maqñqä qämä-qämä ipiyänqga, qänaknäñi enqä hiqä du iminjuwä-pa, miqä danä ipñqe. ¹⁵ Ga he tääqä etätmeqä Iqu, suqä ikikinyänjä imäkätñqä-pa, he-pqe iunä imäkqäpñqe. ¹⁶ Nyi iinjä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, “Nyi suqä ikikinyänjä imäkqunä enqçe, he-pqe asä iinjä imäkqäpñqeqä,”* tnätanji i etqä.

Goti Iqu, mbqä naqänänjä itä, neyämakqenqä

¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu, neqä yoqä naqe, himä-huiwä iuta minewäsäuqä yänä. Iqu ne hñqunä-hñqunä, neqä suqä imäkätunqueta, asänä newäsäunä. He Iquenyqä tääqä ätäpiyänqanji, “Apikukiyä” äyä ätätqänjuwi. Iinjä etanji, he qua täu yakuä äpmapiyänqanji, Iqueqä yoqä naqenqä kñuä indqämbu, suqä änguä du pmeñqe. ¹⁸⁻¹⁹ Suqä änguä memäkqä, qui emäkqä, hiqä taqä-tawiqukua etapkuwä du pmetanquwängga, Iqu anqumä etmetñqä mbqä iqäqenqçe, he näqñqä äyä ämenä. Silpa, golqä, nätmätqä quvqä qui imäkñqä iinjä itä, maetqe, Kraisi Iqueqä häñeqä itä, ne anqumä mbqä äneyämakqe. Iqueqä häñeqä mbqä iqänqçe, mbqä dinä homä iqä eä. Kraisi Iqu, sipsipqä meqä, wätanqä yunquä squä hnjuä maeqä, kiqä ikikinyänjä enqä-pañä iinjä-quvi.† ²⁰ Qua tqü änyä etanga, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iquenyqä näqñqä eätä, atäunuä ikqä-qe, hiunji yäpakä tänganji, henyñqä ätnänäqçi äti imäkçi. ²¹ Iqu yätamakqä heyqanji, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueny, qua buta ävauqumuatätä, yoqä naqä vqanga, he Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqu änguä emäkäniqenqä, kñuä iqä yänänäqñqä ämapu, hinuä äqämbu äpmenä.

Hiqä-hiuänqä enqä di, dnjä huqä ii yqänä iqa uwqäpñqe

²²⁻²³ Tänganji, he hiqä quuvqä anä eqiyätqänjuwä iquauñqe, naqä-qakuä hiqä äwqä imda enqä dunqçe, he naqä-qakuänänjä du qänaknä ipu, akiyä äyä änyämänquwi. Ga, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä hängä hea ique-ique wiqä iqu, henji änyä-hängä enyquäqçe. Inji he hiqä-hiuänqä enqä di, qeqä-quuvqä yäpä imda enganquti, dnjä huqä ii yqänä iqa uwqäpñqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä enyquäqä iqu, piikä vowä mäuqä iqutänji, asänänjä ma. Piikä iqu, qui imäkñqä-quvi. Inqçe, Goti Iqueqä kukñuä iqu, qui mimäkñqä iquvi. ²⁴ Inqçe,

* **1:16** Hiqäva-imäkqä 11:45; 19:2; 20:7 † **1:18-19** A Täuqä 6:14; Hipru 9:14

“Ämaqä eeqänäni, qätaqä enqä-pa yäuä päpnä. Itanğa quwqä yoqä naqe, qätaqä hutqä enqä-pa äteyqiyäuänä. ²⁵ Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui, qäpu maeqä hea ique-ique wiqeqä” ätnä.†

Kukñuä iqu, kukñuä änguä we-hunqä-tänä, he ae etätqänuwä iquvi.

2

Suqä quvqä huätä vquatämäupu, Goti Iqueqä kukñuiñqä kiinjä enğuätñqe

¹ Iinjä eänqä-qae, he suqä huiziunqä wiunqä iqä, suqä quanğı iqä, wopqä ipu kukñuinä tqä, hiñuä quwä qñqä, ämaqä hui äkittqiyeqänqä, e imäkätqänuwı, huätä vquatämäupñqe. ² Huätä e vquatämäupiı, ymeqä änyä nandqä isua kñui, anıunqänä ämenuwä-pa, he-pqe änyä imänquwi, kñui, quvqä maeqä anuä änguänänjä iquenyqänä mapñqe. Goti Hanjuwä Iqu hänä imäkäqumuatqä iunı, naqä yänänäqñqä änimänğa uwqäpñqe, he anuä Iqu änatapqä iunqänä kñuä indqänğpñqe. ³ He hiqä-hiuä, Naqä Iqueqä kukñui yamwiqä ipu, Iqu suqä änguä Iqä-qu etanğqenqä näqñqä eänuwı, ii iqäpñqe.

Jisasi Iqu, hikä hänä-pmeqä Iquvi

⁴⁻⁵ Naqä Jisasi Iqu, Hikä hänä-pmeqä Iquvi. Iquenyqe, ämaqe, “Hikä quvqeqä” tpu, hiñuinä qunätanğä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueni, qui mimäkqä, anjä änguänänjä Miqä-qe äqunä, Iqueni i ätekqe. He Naqä Jisasi Iquenyqä pätaqatänğuwänğa, Goti Iqueqä Dñä Iqu, he-pqe hikä hänä-pmeqä enqä-pa, Iqueqä anänqä emäkätqäuä. Inı he hiqäva, Goti Iquenyqänä imäkqä iquenä, Jisasi Kraisi Iquesanı, hiqäva Goti Hanjuwä Iqu, “Oeyä” matqä itñqä dunä imäkqänqe. ⁶ Goti Iqueqä bukä iunı, tuwanuä tii ätnä.

“Häe! Hiñuä qumbu! Nyi hikä, qui mimäkqä änguänänjä miqänqä hñque ätemi, Sayonä* iunı, anı hiqäva-imäkqä anä-zä enqä-panä, iquesa ämätqa peyqämqä äseqä. Iquenyqä quuvqä eqiyäpiıtanı, äwqä hanä-iqä mämeqä ipñqe” ätnä.†

⁷ Inı quuvqä eqiyätqänuwä iquenäuä hiñuä iqıñı, Hikä Iqueni, qui mimäkqä änguänä miqänqä-queqä. Inäqe, quuvqä maeqiyqä itqänuwä iquauñqe, tiinı.

“Anä mätaqä iqua, hikä quvqä etanğı hiñuinä äqunätqänuwä-qe, hikä iqu, anä a yänänäqñqä äqäyätäuqämenä.”† ⁸ Itanğa, “Iqu hikä äqutäumäupu, qua iqi päkñqä iqueyi.”§

Qu Goti Iqueä kukñui hñgisa itqänuwitanı, hikä äqutäumäupu äqäyöpäknätqänä. Inıqe, Goti Iqu, qu iinjä ipnuwänqä ätekqe.

⁹ Inäqe, he, ämaqä Goti Iqu ätekqä iutanä himqe. He ämaqeu Miqä Naqä Iqueuätanä hiqäva-imäkqä yänäiquenı. He ämaqä huizi hñquenä maetqe, Goti Iqueqä ämaqä yänä-quenı. Goti Iqu heawiqä imda, Iqueqä we-hunqä naqänänjä iunqä, etma äpätä, he Iqueqä suqä änguänänjä iunqä awä tqäpñqä i emäkqe. ¹⁰ He naqä-hñqunä maeqä danä enuwı, tänğanı he naqä-hñqunä eäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä enä. Goti Iqueqä qeqä imänqeuta yätamäkqe, mämeqä danä eänuwı, he tänğanı ii ämenä.

Quuvqä maeqiyqä iquauä hiñuä iqıñı, suqä änguänänjä iqäpñqe (2:11-3:7)

¹¹ Nyi kiinjä änyinätñqä iquenä, he anä-himqä naqä-qakuä hiqä ma etanğı, yakuä anä täu äpmapu, qanäqñqä iquenä, nyi he evauqumuatätmä, tii etqä. Suqä quvqä dunqä evautä, heyaqä äwqä imñı mäkä äqiyäunquwi, qu mämaequtäuqä ipñqä, pmua imäkäqumuatpñqe. ¹² Quuvqä maeqiyqä iquauä hiñuä iqıñı, suqä änguänänjä iqäpñqe. Inı qu henyqe, “Suqä quvqä ii iquenqä” etmitpñqä-qe,

† 1:25 Asayä 40:6-8 * 2:6 Qoqonä Sayonä, anä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huizi. † 2:6 Asayä 28:16

† 2:7 Apqä Bukä 118:22 § 2:8 Asayä 8:14

änguänänjä itqätanḡpḡä du eqämbqetani, Goti Iqu äpḡanḡani, qu Iqueḡä yoḡe haḡä maepnuwänḡä.

Ämiḡä naḡä äki-äkitanḡ äpmeḡuwä iquauä yäpä iḡi iqäpḡḡe

13-14 He Goti Naḡä Iqueḡä ämaḡä eänjuwitanḡ, ämiḡä naḡä äki-äkitanḡ äpmeḡuwä iquauä yäpä iḡi iqäpḡḡe. Ämiḡä iquauḡä naḡä iquesä, iqueḡä yäpä iqinḡä, iqu ätetä ändowatkḡä iquau-pḡe, ḡätä äwiyäpu, yäpä iḡi vḡäpḡḡe. Iqu iquauḡi, suḡä quvḡä imäkḡanḡuwä dunḡi, hanḡä-iḡä äväpu, äḡḡuä iqanḡuwä duä yoḡe, haḡä ämaepu imäkḡḡḡä, ätetä ändowatkḡe. 15 Goti Iqu, he suḡä äḡḡuä ipiyä iquesanḡi, ämaḡä kḡuä äḡḡuä mämeḡä iquauä qui kukḡui äminyeqänḡä äwinyätḡäuä. 16 Goti Iqu he huiziquauḡä yäpä iḡä mäpmeḡä, ḡanyinä pmeḡänḡä emäkḡä-qe, “Ne ḡanyinä äpmeḡetanḡi, suḡä quvḡä huitanḡä-huitanḡä imäkḡuatunḡueḡä” kḡuä mämeḡä danä ipu, Goti Iqueḡä wäunḡuä-wiyḡänä pmetḡḡe. 17 Iinḡḡe, ämaḡä eeqänänḡi äḡḡuä asänä itquepu, ämaḡä quuvḡä hesä anä heḡiyḡä dunḡä ḡeḡä-quuvḡä imda enḡanḡuti itquepu, Goti Iquenyḡä zä ipu, Iqueä yäpä iḡi ipu, ämiḡä iquauḡä naḡä iqueni, suḡä äḡḡuänänḡä du itquepu, iqäpḡḡe.

Hanḡä-iḡä Kraisi Iḡi ämakḡä-pa ämepu, hiḡä naḡä iquauḡä yäpä iḡä pmetanḡpu

18 Wäunḡuä-wiyḡä iquenä, wäunḡuä äwiyäpiyä iquauḡä zä imäkäpu, yäpä iḡi iqäpḡḡe. Huäḡä äumäkäpu, äḡḡuä etqueḡä iquanä maetḡe, huäḡä mäumäkḡä, quvḡä etqueḡä iquau inänḡe. 19 Ämaḡä hḡqu, tmi-tmiḡä-tḡe hiḡḡi ämetäḡänḡa, iqu Goti Hanḡuwä Iquenyḡä kḡuä ämetä, äwḡä-qeiḡi inyä ämeḡanḡutḡe, Goti Iqu iquenyḡe, yeeḡä yänä. 20 He quvḡä iqanḡä ämaḡe ptḡä epäsḡanḡuwänḡa, he äwḡä-qeiḡi imbu meḡanḡpḡe, he nätmatḡä äḡḡui, äsḡe mapniḡä? Inḡe he suḡä äḡḡui ḡäyä imäkḡanḡä, qu tmi-tmiḡä-tḡä etapḡanḡa, he äwḡä-qeiḡi imbu meḡanḡpḡe, suḡä iinḡe, Goti Iqu yeeḡä yänä. 21 Hiḡuä ḡumbu! Kraisi Iqu he yätamäkḡä heyätḡḡä, huiwä täḡä-hunḡä ämakḡä-panḡi, he-pḡe inä meḡänḡe, Goti Hanḡuwä Iqu tääḡä ae äyä etätmakḡe. Inḡi he Iqu iinḡä ikḡä iuta äḡunäpu, asä iinḡä imäkḡäpḡḡe. 22 Iqu suḡä quvḡe mimäkḡä itä, itanḡa kukḡuä ḡuanḡä-pḡe matḡe. 23 Ämaḡe qu Ique kukḡuä quvḡä ätukuwä-qe, Iqu ḡunḡi, kimanḡi iinḡi mätkuä ikḡe. Qu Ique tmi-tmiḡä-tḡä vḡanḡuwä-qe, Iqu qu qui iwimäkḡänḡe matḡä itä, Iqueḡä-kiuä, Goti Jänänä Iwäsäuḡä Iqueḡä hipa iu äwiḡḡe. 24-25 Ne hanḡi, suḡä quvḡä iqueḡä yänänänḡḡä yäpä imä mäpmeḡä danä, suḡä jänänänḡä imäkaniḡunḡuä iunä pmeḡänḡe, Kraisi Iqu Iqueḡä-kiuä neyaḡä suḡä quvḡe ämiwäutä, zä-huätati äyä äunḡḡe. He sipsipḡä enḡä-ma, im-imä ḡanḡä hiḡḡi dumetanḡuwänḡanḡi, Iqu ämaḡeuḡä hipa iuta tmi-tmiḡä ämetä, he anḡuänä pmetḡḡä emäkḡḡe. Inḡi he Sipsipḡeu Miḡä, itanḡa heḡä quuvḡeu ämitḡḡä Ique, anḡi äyä äwimeḡuwi.

3

Kukḡuä, ḡokä-apäkä ämanḡä iunḡä

1 Asä ii enḡä-pa, apäkä ḡokätänḡä iuenä, he hiḡä ḡokiquau ḡätä äwiyäpu, iquauä yäpä iqinyä iqäpḡḡe. Iwä hiḡä ḡokä iqua, Goti Hanḡuwä Iqueä kukḡui hḡḡisanä imipḡe, quuvḡe heḡänḡenḡe, he iquauḡä apäkiuenä kukḡuä tḡuanḡuwä duta maeqiyḡä danä, iqua quuvḡe, he suḡä äḡḡuänänḡä iqanḡuwä duta, i heḡänḡä. 2 He apäkiuenä, suḡä quvḡä kiyä mätkä du mäwḡä ipu, suḡä jänänänḡä dunä ipu, Goti Iqueä yäpä iqinyä itḡätanḡä eqämbiyä-qae, quuvḡä heḡänḡe. 3 He ḡeḡätḡe, huiwä haḡä täḡḡisa imäkḡḡetä, dä ḡeḡätḡä imäkḡnäpu, ḡḡuä yatḡä ḡeḡätḡä imäkḡnäpu, ḡäkämä ḡeḡätḡä imäkḡnäpiyi, huiwä haḡä täḡḡisa mimäkḡḡä ipḡḡe. 4 He ḡeḡätḡe, suḡä ḡae hanḡuä pmeḡä iḡutä, itanḡa äwḡä quvḡä maḡänä miḡḡä iḡutä, ḡeḡä-quuvḡä yäpä imda ḡeḡätḡe, imäkḡḡḡe. Suḡä ii qui mimäkḡḡä itä, Goti Iqueä hiḡuä

iqiñi ämäwqätäüä. ⁵ Apäkä hiñuiqänä, Goti Iqueqä hiñuä iqiñi jänänänjä eäpu, Goti Iqu kukñuä ätätä ekqenqä hiñuä äqumbu äpmamiñuwä iua, qu qeqätqe, suqä iitä imäkmbu, ga iua iuaquä qokiquauä yäpä iqiñyä ipu äpmamiñuwi. ⁶ Serai, apäkä iinji eä, ii Aprähämä iqueni, “Ñqä naqä iqukiyqä” ätumiñqe. He nätmätqä hñjua-hñjuanqä zä miqä danä, suqä jänänänjä du itquetqäñuwi, he Serayqä meqäenä enä.

⁷ Asä ii enqä-pa, he qokiquenä, hiqä apäkiyqa, qu yänänäñqeqe heyaqetäñi asänänjä maetqe, häñjä hea ique-ique pmeqe, hesäñi iua-pqe inä mapnuwä etañgi, he iuaunqä kñuä äñguänänjä ämepu, suqä jänänänjä du itquepu, iuatä quamä qeiqiñyä pmetpñqe. Iinjä iquwi, hiqä Goti Iqutä kukñuä tqä dñji, nätmätqä huii meqänqä yänä.

Suqä jänänänjä dunä imäkäpiyiñqä, tmi-tmiqä-tqä meqenqä

⁸ Kukñuä eeqänänjä ii ätqa äpäñqe, qäpuñi tiñjä ätätmä himqe. He qäyqä-qäquenä, äwqä naqä-hñqunä änyäpu äpmapu, hita-hiñguäkatä miñqä-pa, i äminyäpu äpmapu, Goti Iqueqä ämaqä duñqe qeqä hetqanquti, hñgisa ipu yäñi-yäñi miqenä, qae hanuä pmepñqe. ⁹ Suqä quvqä etquepu, kukñuä quvqä isua hetqanqppqe, he kima miqä danä, Goti Iqu qunji äñguä iwimäkätñqä, Ique tquäpñqe. Goti Iqu heñi tääqe, iinqä etätmeqe, iwä he Iquesañi, nätmätqä äñguänänjä mapnuwänqä. ¹⁰ Goti Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiñjä ätnä.

*“Ämaqä hñqu, iqueqä häñjä-pmeqe, äñguä yeeqä inqä pmeqänqä äwinyänqä iqu, kukñuä quvqä itä, kukñuä quanqä itä matqñqe. ¹¹ Iqu suqä quvqä dñji, hiñuinä äqunätä, qänakñäñi suqä jänänänjä du iquätñqe. Suqä hanjä-iqä maeqä, äñguänänjä pmeqä duñqä itä, ga iqu suqä iu ändämiqä uwquätñqe. ¹² Tiñjä äyuwä. Naqä Iqu qokä-apäkä jänänänjä eñjuwä iunji, Iqu ämitä itañga quvaqä Iqutä kukñuä anä tqä iunji, Iqu Iqueqä qäte ävä, mä ämaqä suqä quvqä imäkqä iunqe, Iqu mäwiñqä danä eä, qätä äyä.”**

¹³ He hiqä enqä du, he suqä jänänänjä dinä imäkñqä enyänqeqe, ga heñi suqä quvqä etquetä, quini, tqu emäkätñqe? Aanqe. ¹⁴ Inäqe he suqä jänänänjä dunä imäkäpiyiñqä tmi-tmiqä-tqä ämeqäpi, he, “Neñi, Goti Hanjuwä Iqu äñguä inemäkätqänä” kñuä heyätñqe.

“Zä iinqä emäkanä-tpu iquwi, he iinqä zä ipu, qundqändqä miqä pambu.”†

¹⁵ Mä he hiqä qeqä-quuvqä imñi, Kraisi Ique itmepu, Naqe, Iquenyä imäkñqeqe. Nätmätqä kñuä yänänäñqä ämapu äpmeñuwiñqä yatñqä heyqanqppqänqä, tupñqä diñqe, näwinyä imäkmbu pmetpñqe. ¹⁶ He kimañi, qae hanuä ätuäpu, hñgisa mitqueqä ipñqe. He ämaqä jänänänjä pmepñqe, hiqä yäpä imñi, hanjä-iqä hui maeqä, äñguänänjä hetñqä. Inji ämaqe, he Kraisi Ique qänakñä äväpu, suqä jänänänjä imäkqanqñuwiñqä, kukñuä quvqä etapqä-qua, iinqä womba winyätñqänänji. ¹⁷ Inäqe Goti Iqu neqä suqä duñqä tmi-tmiqä-tqe, qäyä metunquä wiñganqutqe, tmi-tmiqä iinji, suqä äñguä duñqä meqe, quvqä iunji ämäwqätäunä. ¹⁸ Kraisi Iqu, Ämaqä Jänänänjä-qu eäqä-qe, Iqu ämaqä jänänänjä maeqä quvqä iuqä anji ämetä, ga suqä quvqe huätä ämamäutä, i äpäkoñqeqe. Iqu iinji, hui mapäkoñqä yäniqe, Kiqä Iqunäñi i qe äpäkoñqäqeqe. Iqueni pizqe, Iqueä huiwi äpäsquwä-qe, Iqu dñä-qu anqumä häñjä eätä, heñi, Goti Hanjuwä Iquenyqä etma wätñqä eqäqe. ¹⁹ Iqu dñä-qu äpme, ga dñä guä pmetanquwä iunqä äwätä, Goti Iqueä kukñui awä ätukqe. ²⁰ Dñä ii, quwqä suqä quvqe Noa iqueänqanji, naqänänjä timäutqätanqä-qe, Goti Iqu kimañi maqänä mitqueqä danä, hiñuinä qunätanqgi, Iqueä kukñui hñgisanänji, hea Noa iqu iqueqä yimbae qäpu imäkqanqanqä imiñuwä iyi. Yimba yänqisanji, ämaqe atänqäpu, 8 iqua äpekuwi. Iwä, Goti Iqu qunji häñji, eqeta iqumuatkqe. ²¹ Eqä iinji, Goti Iqu heñi häñjä di, tänqanji asñjä meqanquwä duta emäkäqumuätätñqenqä ekqe.

* 3:12 Apqä Bukä 34:12-16 † 3:14 Asayä 8:12

Asnä ämequwi, hiqä huiwä kiyi huätä päwätņqä mämeqä iqä. He asnä ämequwi, ii Goti Iqueni, “Ne saqä hinuä iqini, ämaqä jänänänjä heatunqeeqä” ätäpu, ämeqä. Heņi hänjä di, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Iqueni, qua buta anğumä hänjä ävauqumuatkqä duta emäkäqumuatqi. ²² Iqu qäukuä yätunqä äyäqetani, tängani Goti Hanjuwä Iqueä hipa ämuangisa äpme. Enätqä, dnä yänänäqņqä äki-äkitanä, yoqä naqä äki-äkitanä qonqä, qu eeqänäņi, Iqueä yäpä iqi etangä äpme.

4

Äwqä yäüä iqueqä suqe, ävquatämäupu, suqä huiziunqä heņqe a qätņqe

¹ Kraisi Iqu, Iqueqä huiwi tmi-tmiqä-tqä ämakqä-qae, kņuä iqä yänänäqņqä Iqu ämenqä iqueni, he-pqe kņuä yänänäqņqä asä iquenyä i mapņqe. Ämaqä, iqueqä huiwiunji tmi-tmiqä-tqä ämetqä iqu, iinjä ämetqä-qae, suqä quvqä imäkkqä dunqe tuwä qe äwikqe. ² Iinjä etangi, he tängata tiņi, qua täu äpmapiyängani, qänaknäņi suqä quvqä huiwi iqueqä äwiņqä du miqä danä, äwiņqä Goti Iqueqä iunä ipņqä diņqe, kņuä iqä asä iqueni, yänänäqņqä mapņqe. ³ He suqä, ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä maeqiyä ipiyä i imäkätqäņuwä ii, ae imäkkqä äpminiwi. Suqä tiinjä isua äyä imiņuwä. Huiwä yanjä hiņgi änyäpu, suqä quvqä huiwä iqueqä äwiņqä du ipu, eqä hiqiiyqä iqe änäpu hiqiiyqä ipu, ymisaņä-eqä yänänäqņqä naqänänjä imäkäpu, ga suqä quvqä huitaņä-huitaņä ipu, iwä iutani, suqä Goti Iqu pmua imäkkqä imäkäpu, goti quangä iquauä yoqe, haqeqä ämamäupu äyä imiņuwä. ⁴ Iwä he tängani, suqä quvqä iinjä, qutä anä mimäkkqä itqätanguwängani, henyqe qu “Tä änä-änänäqä itqäpiyä” tpu ipu, qu henyņqä qui emäkņqä kukņuä quvqe i ätätqäņä. ⁵ Inäqe, Goti, ämaqä hänjä äpmeņuwitä, pizqä äwiņuwitä, iwäsäuniqņqä näwinyä imäknä äpmeņqä Iqueä hinuä iqini, qu ätqäupu, “Ne suqä iinjä, iinjä-iinjä imäkminqeeqä” ätuäpu kukņuä tpnuwi. ⁶ Iinjä etangqenqä ämaqä pizqä eäņuwä, Goti Iqueä kukņuä we-huņqä-täņi qätä äwikuwi. Qu täkä ämaqä epiyitani, ämaqä eeqänänjä suqä iwäsäuqeunqä äwätqäņuwä-pa, qu iu äupiysi, iwä dnä epiyängani, Goti Iqu äpmeņqä-pa, i pmepņqä diņqä qätä äwikuwi.

⁷ Hea nätmätqä eeqänänjä qäpu hiätņqe, ae qäqiqiyi. Iiņqe, he Goti Iqutä kukņuä tqäņqe, hiqä suqenqä kņuä yasämä ämepu, äņguänä äminyäpu pmapiņqe. ⁸ Suqä, huiziu ämäwqätäunqä iqu, tiinji. He suqä, hiqä-hiuäņqä äwqä imda heņqä ique, a qätņqe. *Suqä iqu, suqä quvqä duni, huäqä kiuätenä.** ⁹ Ämaqä quuvqä heqiyqe emequwi, he quņqe wiunqä miqä, äņguänänjä mipņqe. ¹⁰ Goti Iqu heņi, wäunüä hņqunä-hņqunä huitaņä-huitaņi qanyinä etapqä eņqe, he ämipu, quuvqä heqiyqä huizi duni yätamäkkqä wipņqe. ¹¹ Kukņuä tqäņqä ämequwi, qu Goti Iqueqä kukņui, awä tqäpņqe. Yätamäkkqä inqenqä ämequwi, qu yänänäqņqä Goti Iqu ävqetani, yätamäkkqä inqņqe. Iwä Jisasi Kraisi Iqu he iinjä ipņqä emäkqetani, Goti Iqu yoqä naqä meniqe. Yoqä naqetä, yänänäqņqetä, hea ique-ique Iqueqänä äwi. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Tmi-tmiqä-tqä Kraisi Iqu ämakqä ique ämetqäņuwijqe, he yeeqä iqäpņqe

¹² Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätņqäüä, he yamwiqä heyätņqä suqä hanjä-iqä tmi-tmiqä-tqä-pqe ämepiyiņqä, ‘Nätmatqä änyä-hänjä hņqu ämequnä’ tpu, miiqä yanjä ikäpi, oee. ¹³ Tmi-tmiqä-tqä Kraisi Iqu ämakqä ique ämetqäņuwijqe, he yeeqä iqäpņqe. Iwä Iqueä yänänäqņqetä, Iqueä yoqä naqänänjitä, ätnänäqi wiqangani, he hiqä äwqe, äņguänänjä enyätä, he yeeqä kiinjä ipnuwängqe. ¹⁴ He Kraisi Ique qänaki vädqätanguwijqä kukņuä quvqä etquwi, he, “Neņi Goti Iqu äņguä inemäkätqänä” kņuä heyätņqe. Goti Iqueqä Dnä, yoqä naqä-täņä yänänäqņqä Iqu hesä pmetangi iyi. ¹⁵ Hņquenä ämaqä pizqä äpäsäpu, quwä ämepu, suqä quvqä imäkäpu,

* 4:8 Quamä-pmeqä 10:12

ämaqeä wäunüäñqä näqñqä ämenätpu hñgisanä ipiyita, tmi-tmiqä-tqä meqänqe, äñguänä mimbu. ¹⁶ Mä, ämaqä Kraisi Ique qänaki vätkätanqä hñque tmi-tmiqä-tqä äwimeqe, iqu i ämetäqenqä, womba miqä yätñqe. Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä hetanqenqe, iqu yeeqä itä, Goti Iqueqä yoqe haqeu maetñqe. ¹⁷ Goti Iqu, ne ämaqä, Iqueqä eänquä iqune, kukñuä mänetätñqä hea iqu, ae ätimäuqi. Kukñui, nesä ganä ämänetäqetani, ämaqä, Goti Iqueä kukñuä äñguänänjä iunji, hñgisa itqänuwitänji, kukñuä mitqe, quta qäpu hiqanqani, qu äänä pmepnuwäti? ¹⁸ Goti Iqueqä bukä iunji, yatñqä asä inä tiñjä ätnä.

“Ämaqä jänänänji, häñjä iqumuatqe ämepiyi, hanjä-iqä qäsä mapñqäuä. I etanji, ämaqä Goti Ique tuwä ämuäpu, suqä quvqä itqänuwä iqua, äänä pmepñqäpiyä?”†
Qu hanjä-iqä naqänänjä ämepu pmepñqäuä.

¹⁹ Iinjä etanji ämaqä, Goti Iqueqä äwiñqä duta tmi-tmiqä-tqä ämequwä ii, qu ämaqä huiziunji suqä jänänänjinä itquepu, quwqä quuvqe, Goti Hanjuwä Inemäkkqä Ique vqäpñqe. Iqu Iqueqä kukñuä ätätqä dunä imäkänä.

5

Quuvqä heqiyqeu miqä iquaunqä

¹ Täñqani nyi ämaqä quuvqä heqiyqeu miqä iquenänqä, kukñuä-tänjä etanji hetmqe. Nyi-pqe he enqä-pa, quuvqä heqiyqeu miqä-qunä emä, Kraisi Iqu tmi-tmiqä-tqä ämakqenqä näqñqä ämamä awä tqunä emä, ga Kraisi Iqueä yänänäqñqetä, yoqä naqetä, ätnänäqi timäuqanqani, ne-pqe inä ämenique. Nyi he evauqumuatätmä, “Wäunüä tiñjä ipiyä” etqä. ² Goti Iqu Iqueqä ämaqä heyaqä hipa iqi etapqä dunji, he sipsipqä-miqä enqä-pa, äñguänänjä mipñqe. Goti Iqu wäunüä iinjä äwqä hñquaqu imbu iqänqe, mäwiñqä inqä-qae, äwqä yeeqätä iqäpñqe. He wäunüä iinjä, mbqänqä kñuä ämapu miqä ipu, hiqä äwqä imdanji, wäunüä ii imäqänqä enqanquti imäqäpñqe. ³ Goti Iqu ämaqä heyaqä hipa iqi etapqä i ämipiyänqani, he naqä mimäkñquenä ämotquapñqe, qu he iqanquwä du eqänäpu, iu ipñqänä. ⁴ Iwä sipsipqä-miqä iquauqä Naqä Iqu ätnänäqi ätimäutäqänqani, he yoqä naqä qombñqä motqueniqä diñqe, Iqu niqauqä qui mimäkñqä hui etapäniqeqä.

⁵ Ii enqä-panji, hikñä iquenä, he quuvqä heqiyqeu miqä iquau qätä äwiyäpu, iquauä yäpä iqinyä iqäpñqe.

Goti Iqueä hipa yänänäqñqä yäpä iqinyä pmepñqe

Goti Iqueä ämaqä eeqänänqunenä, he yänji-yänji miqunenä äkittqänäpu, yäpä iqinyä inqppñqe. Goti Iqueqä bukä iunji, kukñui,

*“Ämaqä yänji-yänji ipu, yoqä naqä ämaenmipqeuñi, Goti Iqu mäñdi äkittqiyetä, ämaqä mäñdi äkittqiyenmipqeuñi, nätmätqä äñguänänji väñqiyä” äyä ätnä.**

⁶ Iinjä etanji hea Goti Iqu Iqueqä-kiuä ätätä ekqä iqueni, Iqu henji naqä emäkäninqä diñqe, he yänji-yänji miqunenä äkittqänäpu, Goti Iqueä hipa yänänäqñqä yäpä iqinyä pmepñqe. ⁷ Goti Iqu henyqe huäqä äwunätä itñqä-qae, hiqä hanjä-iqä äki-äkitaninqä qundqändqä ipu ämenüwi, Goti Iqueä hipa iqinyä tnämäupñqe. ⁸ Setänä henyqä himä-wiunqä iqu, laiyonqä enqä-pa, ämaqä hiñuä äqunäqä dunji, tä ätäutä äqiyändäutñqä, häwaqä yänänäqñqä ätäkitñqä iquenqe, he wänä-wänä miqä, näwi imäkmbu, hiñuä äqumbu pmapñqe. ⁹ Inji he iquenyqe, hiqä quuvqä heqiyqä dunji a yänänäqñqä äqätpu, hiñuinä mäqunquä, qñqanä hipñqe. Ämaqä qua äwitqutänqä-pa, quuvqe he eqiyätqänuwä-pa eqiyätqänuwä, qu-pqe tmi-tmiqä-tqä, he ämetqänuwä-pa, i metqätanquwiñqe, he näqñqä äyä etqänä.

† 4:18 Quamä-pmeqä 11:31 * 5:5 Quamä-pmeqä 3:34

¹⁰ Inäqe, Goti qeqä imänqeuta hiŋgi vqänqä Quati-qu, he Kraisi Iqutä ämuänmbiyitani, Iqueqä yänänäqnetä, yoqä naqetä inä ämepu, hea ique-ique pmepnuwänqä iunqä tääqä etätmakqe. He tmi-tmiqä-tqä hmbu ti meqanquwänqani, Iqu Iqueqä-kiuä äŋguä emäkätä, hiqä quuvqä heqiyqä imni yänänäqnetä emäkätä, he hea ique-ique yänänäqnetä tqäutpnetä emäkänä.

¹¹ Yänänäqnetä äki-äkitanj, ii Iqueqä eä, hea ique-ique äwi. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kuknuä yäpakiyi

¹² Nyi tuwanuä wänqä täpu, Silasi iqueä yätamakqeta äwqiyawatqä. Quuvqä heqiyqänqisanj, iqu naqä-qakuä neqä tasi-guequ etanji äqunanä. Goti Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋgi vqenqä näqnetä emä, “Ii naqä-qakuänänjicä” ätätminqä äqiyqä.

Itanqa he iu yänänäqnetä tqäpnqä evauqumuatätmä äqiyqä. ¹³ Ämaqä anä-himqä Bapilonä tau pmeqä, Goti Iqu he atänuä etekqä-pa, ätekqä ii, qu henyqä winqanji, “Ne henyqä hui mimäuqä injunä” etqä, ga nyaqä ymeqä Makä iqu-pqe asä inä etqi.

¹⁴ He äminäpiyänqani, hiqä enqä muätquapnetä, quneqä inqpnqä. Kraisi Iqutä ämuänänquwä eeqänänquenä, Goti Iqu suqä hanä-iqä maeqä äŋguänänä pmepnetä emäkquä.

2 Pitä iqu tuwanuä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Pitä iqu tuwanuä tä äqäkqeutañä knuä indqänqä qakui, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iqua, ämotqueqä hñquauqä kukñui, qätä mäwiyqä ipnuwä iunqeyi. Ämotqueqä iinjä iqua, huiziuqä quuvqä heqiyqetä, suqä äñguitä, qui iwimäkpnqä qañä ikipu ätuäkiqä iqua etañgi. Ga ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, kuknuä iquau ätuminuwä ii, qu a yänänäqñqä kiqätpnqä ätukqe. Ii ipiyitanji, qu Goti Iquenyqätä, Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqätäni, näqñqä äñguänä hipñqäüä. Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, iquauqä hiñuitä, Jisasi Ique hiñuä äqunäpu, Iqu näqñqä motquetqätanji qätä äwiminuwi.

Ämaqä hñqua tiinjä ätminuwi. “Jisasi Iqu anqumä mapqä yänqiyä.” Pitä iqu tuwanui, tiinjä ätätä äqäkqe. “Naqä-qakuiqä, äpäñqiyä.” Iqu maqänä mapqä yänqiyä-qe, kiqä qakui tiñiqä. Ämaqä hñqu qui imäknätñqä iinjce, Goti Iqu mäwinqä itä, ämaqä eeqänäñi knuä äkunmäkmbñqä iinjce hiñuä yqänä äqunä äpmenä.

Pitä iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Saimonä Pitä, Jisasi Kraisi Iqu Iqueqä kukñui awä tuäkiqmñä änändowatqanji, ga nyi Iqueqä wäñuä-wiyqä-qunä emä, nyi tuwanuä tä äqiyqä. Ämaqä, Jisasi Kraisi neqä Goti ne Hänä Inequmuatqä Iqu suqä jänänänä imäkkqetani, quuvqä heqiyqce, neyaqetäñi asänänä ämenuwä iunqä äqiyqä. ² Goti Iquenyqätä, neqä Naqä Jisasi Iquenyqätä, näqñqä ämequwitani, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqceuta hiñgi vqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä, aañä kuapänä etapqä.

Goti Iqueqä äwinqä iu pmeñqenqä, yänä qänqpnqce

³ Iqueqä yoqä naqänänjita, Iqueqä yänänäqñqeta, itanğa Iqueqä suqä äñguänänä suqä huizi du ämawqätäunqä ita, neñi, tääqä natätmeqanji, ne Iquenyqä näqñqä i enu. Itanji Goti Iqu, Goti eä, ga Iqueqä yänänäqñqä iquesani, ne hänä äñguä äpmetanä, suqä Iqu äwinyätñqä di imäkatunquä diñqce, Iqu eeqänäñi qäyunä änatapqce. ⁴ Ga Iqu, “Nyaqä yänänäqñqeta, itanğa Nyaqä suqä äñguänänjita, imäkkqanqmd, he suqä qui emäkqä qua täutanä hiqä enqanqñqä dunä imäkqä iqueni ätuakñga, suqä, Nyaqä dunä imäkkqäpnqceqä” ätkqe. Kuknuä tä, nätmätqä aañä naqänänä, qui mimäkkqänqä äñguänänä miqä hui enqä-pa etañgi, ique a yänänäqñqä qätätñqce. ⁵ Goti Iqu iinjä inemäkqä-qae, he Iquenyqä quuvqä eqiyquwiunji, wäñuä tnänä ipu, suqä äñguänänä suqä huiziquau ämawqätäunqä iqu itmapñqce. Inji, suqä ique wimetñqce, Goti Iquenyqä näqñqä eqä iinjce, yänä qänqpnqce. ⁶ Suqä ique wimetñqce, äwqä evauqanqñqä iunä mimäkkqänqä, yänä qänqpnqce. Iuta suqä ique wimetñqce, hanjä-iqä ämepiyä-qe yänänäqñqä tqäuqä iinjä yänä qänqpnqce. Iuta suqä ique wimetñqce, he Goti Iqueqä pmeqä-pa pmeqänqä yänä qänqpnqce. ⁷ Iuta suqä ique wimetñqce, he Goti Iqueqä ämaqetä näueqä imäknäpu pmeqä iinjä yänä qänqpnqce. Iuta suqä ique wimetñqce, ämaqceunqä kiinjä enqä iinjä yänä qänqpnqce. ⁸ Suqä tquau ämepu, hiqä äwqä yäpä imñi, naqänänä emäkqä uwqanqutqce, neqä Naqä Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iquenyqä näqñqä eänjuwi, hiñgi qanyinä maeqä, häukuä kuapänänä-tänänqce. ⁹ Mä ämaqä suqä tquau mämeqä ipiyä iqua, qu hiñuä heawiqä enqä-pa, kiñänänjini hiñuä mäqunquä

danä, Goti Iqu quwqä suqä quvqä qängganä imäkmiñuwi, huätä ämuämäutä, asñä äwqiyäumäukqenqe, hui ae imäukuwi. ¹⁰ Iinjä etanji, nqä nyämaqäüä, Goti Iqu heñi ae tääqä etätmetä, he Iqueqänqä atäunüä etekqä iunqä näqñqä yasämä hepñqe, wäunüä tnänjä iqäpñqe. He suqä iqua iqäpi, qua iqi mapäknqä danä ipnä. ¹¹ Iwä i imipqenqe, neqä Naqä Jisasi Kraisi, ne Hänjä Inequmuatqä Iqu, ämaqe hea ique-ique miqä iu paquvqenqä, huänqä qñqanji naqänänjä euteyäniqe.

¹² Nätmatqä eeqänänjä iinqe, “Ii naqä-qakuänänjiqä” hetqanquwitani, he ae näqñqä eäpu, iu yänänäqñqä tqäutanguwä-qe, nyi knüä etesätmä, anqu-anqu hetqämqe. ¹³⁻¹⁴ Neqä Naqä Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iqu, nyi täqi änyä-hänjä ti hñganqä mäpmeqä itätmqänä ändkqe. Iwä nyi täqi änyä ti äpmamänqanji, nyi anqumä knüä etesätmä, hetqämqä di, ‘ii äñguiqä’ knüä nyqanjiyi. ¹⁵ Iinjä etanji nyi hanüä mäwiqä itmä, i imäkmitmqe, iwä nyi qui imäknmqä-qe, nätmatqä nyi etmitmqä iunqe, he hea ique-ique knüä meqäpnuwänqe.

Kraisi Iqu yoqä naqä ämakqenqätä, hinüä-tqä iquauqä kukñuinqätä

¹⁶ Neqä Naqä Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iqueqä yänänäqñqä naqänänjinqätä, Iqu anqumä päniqñqätä etkque, ne queai hñginä, ämaqä huiuta ämetanä maetqe, Iqu Goti Iqueä yänänäqñqä naqänänji metanji äqunqquenqä, ii etkque. ¹⁷ Goti Apiqu, Iquenji yoqä naqä ävätä, we-hunqä naqänänjä hñqu, Iquesa we naqänänjä hunätñqä imäkkqä inqanji, Goti Yoqä Naqänänjä-tänjä Iqu, Jisasi Iquenyqe, ti ätkqe. “Tä Nqä Ymeqä Iquvi. Nyi Iquenyqä kiinjä nyinqanji, yeeqä iqänä” ätkqe. ¹⁸ Iwä qoqonjä Goti Hanjuwä Iqu ii imäkätñqä ätekqä iunji, qäukuä yätuta kukñuä ii Jisasi Iquenyqä tqanqge, ne Iqutä anä eanä äwikque.

¹⁹ Ne iinjä äqunqque, ii Goti Iqueqä kukñuä hinüä-tqä iquauä kukñuä dunji, yänänäqñqä imäkqanji, ne quuvqä yänänäqñqä eqiyätqänju. Heawiqä imñi, we äumäkätñqä tä a yänänäqñqä äqätqänjuwä-pa, he iquauä kukñui äqätqänjuwi, ii aanjä äñguänänjä eä. Zä hapqä äwuwätä, we hunätñqä qätäqueqä iqu, heyaqä qeqä-quuvqä imä we äumäkqanqanqeqä. ²⁰ Iinjä etanji, nätmatqä naqänänji, he näqñqä tiinjä dunqä hepñqe. Goti Iqueqä kukñuä hinüä ätkuwä bukä du äwiñqe, knüä indqänqetanä, “Kukñuä ii, iinjä-iinjänqä ätnänä-qe” hñngi matqñqe. ²¹ Ämaqä Goti Iqueqä kukñuä hinüä-tqe, qu hinui, äwiñqä knüä iqä, quwqä duta matqä iminjuwi. Dñä Äñguä Iqu qunji ämitqätanji, ga qu kukñui, Goti Iquesa ämepu, awi i ätminjuwi.

2

Ämaqä hinüä quanqä ätäpu, ämotqueqä iquauñqä

¹ Hinuiqänänänqanji, ämaqeüä awä imdanji, ämaqä hinüä quanqä tqe hñqua inä ätimäuminjuwi. Ga ii enqä-pa, heyaqä awiqisanji, Goti Iqueqä kukñuä dunqe, quanqä ätäpu ämotqueqä hñqua timäupnä. Qu imä zä imäkäpu, kukñuä quanqä heyaqä quuvqä heqiyqä du qui imäkqänqä tñnä. Quwqä Naqä Anqumä Mbqä Imeqä Iquenjä-pqe, tuwä äwiyäpu, iwä iinjä dutanji, qui imäkñqä maqänänänji quwqä-quwä maembnä. ² Iwä, ämaqä quuvqä heqiyqä kuapänänji, ämotqueqä iinjä iquauqä suqä quvqä huiwä iqueqä äwiñqä du itqätanquwä iu äqumbiyi, qu-pqe suqä inä imäkpnä. Iwä, iinjä imäkqanquwitani, ämaqä huizi di qu hänaqä naqä-qakuänänjä iquenyqe, kukñuä quvqä tpnuwi. ³ Itanga quanqä ätäpu ämotqueqä iqua, quwqänä hiätñqä winqanji, nätmatqä naqänänji hesa quanqä mapnä. Inäqe, Goti Iqu, qu Iqueä hinüä iqi ätqäupu kukñuä ätäpu, qu mämwäqätäuqä ipnuwänqge, qängganä imäkenqe. Ga qunji qui imäkänijä iqu, hiqaqä mäwitqe, hinüä äqänä äpme.

⁴ Tiinjä äyuwä. Aanjä hinuiqänänänqanji, Goti Iqueqä enätqä hñqua, suqä quvqä iqanquwänqga, Iqu qäyä ipñqä hinuinä mäqunquä itä, huätä ändowatkqe. Iinjä ikqe, Iqu qunji, kukñuä mitqänqanqä, qua hovqä hea naqänänjä wiqä iu guä äpmuatekqe.

⁵ Tii-pqä inäyi. Ämaqä hiñuiqänänänğa, Goti Iquenyqä hma imäkätqätanğuwä iuñi, Iqu hiñuinä mäqunquä itä, qunji eqä metñqä eqä huakä naqänänğä ätnämäütä, ‘Goti Iqueqä hiñuä iqinji jänänänğänä pmapiyä’ ätuätä, awä ätumiñqä Noa iqutä, ämaqä 7 itä, qunji Iqu häñä iqumuatkqe. ⁶ Tii-pqä inä äyuwä. Goti Iqu, “Anjä-himqä Sotomätä, Gomoratäñi, hañä-iqä mayiñqeçqä” ätätä, anjä-himqä iquaqu wätakinä witäniñqä äniqäkqe. Iñä imäkkqe, ämaqä Goti Iquenyqä hma imäkätqäñuwä ii, qu-pqe qui imäkmbnuwä diñqä ämaçe näqñqä meqäpñqä imäkkqe. ⁷⁻⁸ Inäçe, ämaqä jänänänğä Loti iqueni, Iqu huätä itmetä, häñä imäkäqumuatkqe. Sotomä pmeqä iuä awä imä äpmeqe, ämaqä iu pmeqeuçä suçe qänaknä miqä, qokä-apäkiñqänä ii itqätanğuwä iuñi, iqu hea ique-ique hiñuä äqunätä, qätä äwiyätäqetäñi, ämaqä jänänänğä-qu eäqä-qae, qundqändqä itä, äwqä tmi-tmiqä ämamiñqe. ⁹ Neqä Naqä Ämäneyqä Iqu i imiñqeñqä, kñuä tii metunqe. Ämaqä Ique qänaknä vqä di, qu ämaqä huiziuqä suqä duta hañä-iqä yäpä imä pmetanğuwä iuñi, huätä yätumeqänqä hänaçe, Iqu näqñqä eä. Itanğa ämaqä suqä quvqä iqä duñi, Iqu qunji, kukñuä mitqänğanqä hañä-iqä du mäqumuateqänqä hänaqä-pqe, Iqu näqñqä eä. ¹⁰ Ämaqä suqä kiyä mätqä ipu, Goti Iqueqä ämitñqä du yäpä iqi mäpmeqä imipqä ii, Iqu qunji, hañä-iqä quvqänänğä du mäqumuatequänä.

Ämaqä Goti Iqueä kukñuä iunqä quanğä ätäpu, ämotqueqä iqua, qu zä miqä danä hñgisana ipu, haqä yätu äpmeñuwä iquauñqe, kukñuä quvqä ätäpu äkittqiyätqänğä. ¹¹ Mä enätqä yänänänqñqä naqänänğä-tänğä, qunji ämäwqätäunjuwä iqua, Naqä Iqueä hiñuä iqisani, qunqe kukñuä quvqä ätäpu, makittqiyqä itqänğä. ¹² Ämaqä ii, qu suqä, hiveqä-yaqueqä yññä-tänğä enqä-pa, kñuä maeqä, huiwiqeçqä äwiñqä dunä itqänğä. Nanjuä iuqä känai, ämaçe qu änduämipu päkññqä änyuekqä-panğä iquayi. Nätmatqä qu änyä maqñqä epiyä duñqe, hiñgi kukñuä quvqä dinä ätätqänğä. Iwä Goti Iqu qunji, nanjuä äpäsatqänjuwä-pa, ii päsäniqe. ¹³ Ämaqä du hañä-iqä ävätqänjuwi, ga qu-pqe kimañi hañä-iqä meqänqe. Yeeqä naqänänğä iqänqe, ‘ymisañi, hiunji mäptqä naqänğa-pqe inä imäkqäpñqeçqä’ kñuä indqänäpu, ii imäkätqänğä. Qu ymisañi hesä anä änäpu, ga quanğä etquepiyiñqä yeeqä kiinğä ipu, heñi kiyä mätqä emäkäpu, heyaqä yoçe, quvqä imäkätqänğä. ¹⁴ Quwqä hiñui, huiziuqä apäkä dunä äqumbu, iuatänä iqänqä äqänänğä. Suqä quvqä iu imäkqänqe, dä yqänä ävä. Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqe, yänğä maqñqä heqiyätqätanğuwä iuñi, qäyasäqi ätuma äwätqänğä. Qu nätmatqä ämaçeüä duñqä wiñğanğuti, iinğä iqänqe, qu ae näqñqä ämeñä. Iñqe, Goti Iqu qunji, qui aanğä naqänänğä imäkäniqñqä ätkqe. ¹⁵ Hänaqä naqä-qakuänänğä iuñi tuwä äwiyäpu, Beo iqueqä hikñä Balamä iqu* äukqä-pa, qämä-qämä ipu iu äwätqänğä. Mbqänqä wiñğanği, ga iqu suqä quvqä imäkätäqetäñi mbqä metñqä, suqä quvqe i imäkkqe. ¹⁶ Iqu i iqanğqeñqe, Goti Iqu iquenyqe hoptäwä itä, dongi kukñuä matqä-qe, Balamä iqueqä iqu, ämaqä-kukñuä ätätä, äkäsuwä tquanği, hiñuä-tqä iqu, iqueqä suqä quvqä qämä-qämä inqä imäkmätä ikqä iqueni, mimäkqä ikqe.

¹⁷ Ämaqä äti ii, qu aanğä näwinyä quvqä, eqä esquä ye inqä-pa inji. Itanğa tiwä itäqänğa, qaquvqä yunjuä ämamäutñqä-panğä iinji. Goti Iqu quwqä anji hea mämanä wiqä imä iqiyäwiye. ¹⁸ Ämaqä ii, quwqä qui kukñuä tqä iquenyqe, vänyqä ipu ätätqänğä. Ämaqä yäpaqänğisa äpmeñuwä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqäpñqä änyä äyapquwä iuñi, qokä apäkänqä ipu, qanğä hiñgi ikiqä iunqä kukñui, qeqä äwuttäkatäupu, iunqä äwqä vqanğuwänğa, waqiyä ätuma äwätqänğä. ¹⁹ Nätmatqä hñqu ämaqä hñque äminyasäuä ämiwiyätñqä iqu, ämaqä iqu nätmatqä iqueqä-quvi. Iwä, ämaqä äti ii, “He qänaknäñi ne äneyquwi, nätmatqä eeqänänğä enqä hiqä dutanä imäkqäpñqeçqä” ätuätqänjuwä-qe, qu quwqä-quwänji, suqä quvqä qui

* 2:15 A Täuqä 22:5-24:25

imäkñqä iqueqä äwiñqä iunä äpmapu, suqä quvqä iqueqä-quayi. ²⁰ Ämaqä Jisasi Kraisi neqä Naqä Ämineyqä-qu eä, ne anqumä Hänä Inequmuatqä Iquenyqä näqñqä epiyitanji, qu qua täutanjä suqä, qui iwimäkätä kiyä iwitmäukqä iunji ämawqätäupqä-qe, qu anqumä suqä asä iunqä äwquwi, suqä iqu quñi äminyasäüä ämiwiyätqe, qu hanjä-iqä naqänänji meqänqe. ²¹ Qu hänaqä jänänänñqä näqñqä mämeqä hiqe, qu hanjä-iqä wänqäpu meqänqe. Qu hänaqä jänänänñqä näqñqä ae ämepu, Goti Iqueqä suqä näqñqä ae ämapiyä-qe, iunji tuwä äwiyquwi, hanjä-iqä naqänänjä meqänqe. ²² Qu i iquwi, ii kukñuä ktqä tii ätnänqevi. “*Hiveqä kiqä qutai ae ändetqä du, anqumä amanänqiyä,*”† itanğa “*Yaqueqä eqä du ae asñä äqänätqe, anqumä ttakä du inği-inğisa hea qänqäqiyä*” ätnänqe, ii naqä-qakuänänjä ätnä.

3

Naqä Iqu anği äpäñqiyä

¹ Nqä näueqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, tuwanuä hñqu ae äqäkqä, ga tä huizi iqu äqäyqä. Tuwanuä äqäyätmiñi, kukñui, nätmätqä tiñä dunqä kñuä iqä anqunänjä mapñqä, evauqumuatätmä äqiyqä. ² Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iqua, hiñuä ätäñuwä iunñqätä, neqä Naqä Ämäneyqä, neñi anqumä Hänä Inequmuatqäqä Iqueä kukñuñqätä, hiqä kñuä iqä imñi, kñuä mapñqä nyinganği iyi. Iqueqä kukñui, ämaqä, Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauä manjä iuta qätä äwikuwi. ³ Nätmätqä naqänänjä tiñä iquenyqä, näqñqä yasämä mapñqe. Hiunji yäpakänğanji, ämaqä, ämaqeunqä hänätamqä tqä-qua ätimäupiyyi, qänaknänji huiwä iqueqä äwiñqä du ipu, henynqä hänätamqä ätäpu, tä säwqä ipu, tii tñnuwi. ⁴ “Iqu, ‘Nyi anqumä pmñiqeqä’ ätkqe, kiqä häukui anği qäyqiyä? Iqu mapqä danä yänqiyä” tñnuwi. “Nätmätqä eeqänänjä atqä-awäka äpmetanquwänğa äwämiñqe, ga iinj qäukuä qua imäkätäqänğa enqe, ii yqänä äwinä” tñnuwi. ⁵⁻⁶ Ainğa-ainğanji, Goti Hanjuwä Iqu kukñuinä, ‘Qäukuä eänä’ tqanği, qäukuä eätä, itanğa Iqu eqä ämetä, qua imäkätä, itanğa quae eqä awä iqi äwätetä, itanğa anqumä qänakndanji, “Eqä ätimäunä” tqanği, eqä huakä naqänänjä hñqu, qua täu ätimäutä, qua tqunenji qui imäkkqenqe, näqñqä epiyä-qe, qu täwäsi e tñnuwi. ⁷ Itanğa Goti Iqu, “Tä näñiqeqä” ätekqenqä, qäukuitä, quaetä, täñğa tä äwiñqä tä, iñqä pñqä äwi. Ämaqä Goti Iquenyqä hma imäkätqänuwä ii, qu Iqueä hiñuä iqi ätqäupu, kukñuä naqänänjä ätäpu, näwinyä qui imäkmbnuwänğanqä äwi.

⁸ Nqä näueqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, qu täwäsi itqätanğpñqä-qe, nätmätqä tiñä iquenyqe, hui imäupi. Naqä Iqueqä hiñuä iqinji, hiunji kiuänänjä hñqutä, quvaukuä 1,000täñi, hñqu huitanjä maetqe, qäquaqu asänänji. ⁹ Iinjä etanği, Iqu, “Iinjä timäunqiyä” ätätä guä ämäsäuetñqä-pa, timäutñqenqe, ämaqä hui, “Iqu hñganqä itqänä” ätätqänuwä-qe, Iqu hñganqä miqä itqäüä. Iqu ämaqä hui qui imäkñqänqe mäwinyätanği, Iqu ämaqä eeqänänji kñuä äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupñqä wiñganği, maqänänji mimäkqe, ii itqäüä. ¹⁰ Inäqe, Naqä Iqueqä hiunji iqu, ämaqä quwä-meqä enqä-pa timäuniqe. Hiunji iqueni, qäukuä iqu häänqä hoaqä naqänänjä ätätä, tä änätä, qäpu hiäniqe. Itanğa nätmätqä qäukuä haqä yätu äwäkäwänqe, te eeqänänji qui imäkäniqe. Nätmätqä qua täu äwiñqetä, qua iqtänji, aanqä heniqe. ¹¹ Nätmätqä eeqänänji, quinjä di, ii itä imäknäniqä enqe, he ämaqe, suqä änääqe iqäpñqe? He hiqä hanjä-pmeqe, Goti Hanjuwä Ique ävāpu, itanğa he ämaqä huizi pmetanquwä-pa mäpmeqä, Goti Iqueqä suqä eeqänänji qänaknä iqäpñqe. ¹² Suqä iinjä imäkäpu, Goti Iqueqä hiunji iquenyqä hiñuä äqämbu äpmapu, hiunji iqu maqänänä timäutñqänä, wäunquä tñnjä iqäpñqe. Hiunji, qäukui te qäpu änätä, itanğa nätmätqä qäukuä haqä yätu äwäkäwänquwi, tä dnji, qänğanğa,

† 2:22 Quamä-pmeqä 26:11

eqä nyeniqe. ¹³ Inäqe, ne Goti Hanjuwä Iqu, “Nyi qäukuitä, quaetä, änyä-hänjä imäkmaqänä” ätätä guä ämäsäuekqä iunqä hinjuä äqänänä äpmeñu. Anä iu pmapqä ii, suqä jänänänjä dunä ipu pmapnuwi.

Naqä Iquenqä hinjuä äqämbu äpmapu, quuvqä heqiyqe änguä mimbñqe

¹⁴ Iwä ñqä-näueqäuä, he nätmatqä ii timäucänqä hinjuä äqämbu äpmapiyänqani, he suqä kiyä mätqä hui maeqä, änguänänjä eäpu, Iqutäñi äwqe naqä-hñqunä inqä äyä etanqpi mequmueniqä dunqä yänjä qänqñqe. ¹⁵ Naqä Iqu maqänä mimäkqä, hinjuä äqänä äpmeñqänqe, kñuä tiñjä mapñqä. Iqu iñi, ne anqumä hänjä inequmuatätñqä dunqä itqäuä. Goti Iqu, neqä tasi-gua kiñjä änenyätñqä Poli iquenñi näqñqä vqanqi, ga iqu henyñqä tuwanuä asä ii inä äqäyätñqe. ¹⁶ Iqueqä tuwanuä eeqänänjä iquauñi, iqu tuwanui nätmatqä iinqä ätätä, äyä äqäyätñqe. Tuwanuiunñi, kukñuä hñqua yänänäqñqä etanqä, iquauqä quatinqä näqñqä änä yasämänjä di, maqänä mämeqä äyä itunqne. Inä-qae, ämaqä näqñqä maeqä eäpu, quwqä quuvqä heqiyqäpñqe, yänänäqñqä maeqiyqä ipiyä ii, kukñui wänqima näñi-täqi ätätqänjä. Inä maetqe, kukñuä, Goti Iqueä kukñuä tuwanuä äqänänqne, äkunmäkätqänjuwä-pa iiyi. Inä-qae qu näwinyä qui imäkmbnuwi. ¹⁷ Näueqäuä, he iinqä ae näqñqä äyä ämeñuwä-qae, ämaqä, Goti Iqueä kukñuä-suqä dunñi hñgisa iqä iqua, näñi-täqi etuma uwqanqñqe, hiqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqe, mäñdi päwiqñqä änguänä mimbñqe. ¹⁸ Jisasi Kraisi neqä Naqä-qu eä, ne anqumä Hänjä Inequmuatqä Iqueyi. He Iquenyqä näqñqä änäänä ämaka äwätqänjuwitä, Iqueqä qeqä imänqeuta hinñi etapätñqetä, ga iquaquisanñi he yänänäqñqä ämaka uwqänqñqe. Täñga-pqä hea ique-iquenä-pñqe, Iqueä yoqe naqänänjä äwi. Itanqä ne Iqueä yoqe, haqä yätu matnämäuquatuñqe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

1 Jonä

iqu tuwanuä kinganä äqäkqe

Yätamäkqä kuknuä hiuiqänä iquvi

Tuwanuä tä, kiqä knuä indqänqä quati, hñquaquvi. Kinganänä iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iqua, Goti Iqutä, Kiqä Ymeqä Jisasi Iqutä-pqe, äwqä naqä-hñqunä imbu, anä pmapnqä yätamäkqä vqä iiyi. Huiziqu, qu ämaqä hiawiqä imdanä iqua, qunji quanji itqueqanqpi, Goti Iquenji mävämeqä ipnqä iinqä, hiñuinä mäqunquä ipnqä iiyi.

Ämaqä hiawiqä imdanä iqua, tii ätmiñuwi. Nätmatqä qua täu äwiñqe, ii äñguä hma etanqgetanji, Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-qu eä, ämaqä naqä-qakui änä matimäuqä itä, ne qua täutanitä ämuänñanqqu-pa, mamuänñanqä yänqiyä. Tiinjä-pqe inä ätmiñuwi. Ämaqe, Goti Iqutä anä äñguänä pmapnqä winganqppqä iqua, nätmatqä qua täutaninqä knuä mindqänqä ipnqäuä. Suqä jänänjitä, hñquaunqä äwiñqä itä, ii nätmatqä qua iutanjqä. Iinjä etanji suqä täunji, qäyä enä. Ii, ämaqä hiawiqä imdanä iquauqä kuknuä quanqä iiyi.

Jonä iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänji, kuknuä tä qätä mäwiqqä ipnqä diñqä äwiñqqe. Iqu tii ätukqe. Jisasi Iqu ämaqä naqä-qakuänänjä-qu ätimäukqe. Ga qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iqua, Goti Iquenyqätä, ämaqä huizi iunqeta kiinjä wiñguätñqeqä.

Kuknuä Hänä-pmeqä-tänä Iquenyqä

¹⁻² Ne ätnänäqi ätinä di, Kuknuä Hänä-pmeqä-tänä Iquenyqä ätätunqque. Kuknuä Hänä-pmeqä-tänä Iqu, ainqa-ainqa äpmaminqce. Ne Iquenji, neqä qätetä qätä äwiyätanä, hiñuitä hiñuä äqunqque. Quanqä maetqe, ne Iquenji qävqä yasämä ävätanä, neqä hipaitänji Iquenji itmaqiyätanä iminqce. Hänä-pmeqä Iqu, ätnänäqi äti timäunqanqga, ne hiñuä äqunänqquä etanji, ga ne 'Iinjä' ätätanä, Iqu Hänä hea ique-ique Pmeqä Iquenyqe, ii etätqänju. Ainqa-ainqanji, Iqu Kaniqutä äpmaminqce, iwä ätnänäqi äti timäunqanqanji, ne neqä hiñuitä hiñuä äqunänqque. ³ Ne hiñuä ae äqunätanä, qätä ae äwiyänqquä etanji, ga he nesä iquatunqquä ii etätqänju. Ga ne Apiqutä, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, Imätaqisä iqänqce. ⁴ Ga ne henynqä tuwanuä e ätätanä äqiyququä tä, neqä yeeqä inqä du aanä naqänänä hiätñqä iunqä äqiyqu.

Goti Iqu, we-hunqä-qu etanji, ne we-hunqä iu uwquatunqque

⁵ Kuknuä, Ymeqä Jisasi Kraisi Iqu tqanji äwiyänqquä di, ne henji awi, ii etqu. Iqueqä kukñui tiyi. Goti Iqu, we-hunqä-qu eä, Iqutanji, hea-pqä hmbu mäwitqe. ⁶ “Ne Iqutä itqänunä” ätätanä, neqä qanä di, heawiqä imä äwätunqque, ne kuknuä iinjji, quanqä ätätanä, ga suqä naqä-qakuänänjä iunji, miqä itqänju. ⁷ Mä Goti Iqu itñqä-pa, ne we-hunqä iu äwquque, naqä-huinyä etanquati, Goti Iqueqä Ymeqä Jisasi Iqueä häñeqe, neyaqä suqä quvqä duni, eeqänänjä asnjä änaqäyämäutä hmbu-pqä iqä mamäkqä inemäkqänqce. ⁸ “Ne suqä quvqä maequneyqä” ätquque, quanqä kuknuä iinjji, neqä-neuä ätnätanä, ga kuknuä naqä-qakuänänji, nesä mäwiqqä danä iqi. ⁹ Mä, “Ne suqä quvqä iquneyqä” ätätanä, awä ätquque, Iqu ätkqä-pa itä, suqä äñguänänjä dunä Iqä-qu eä, tii yänä. Neyaqa suqä quvqä di qäpu huätä ämänamäutä, äwqä hanuä änyä, neyaqä suqä quvqä eeqänänji, asnjä änaqäyämäutä, hmbu-pqä iqä mamäkqä inemäkänä. ¹⁰ “Ne suqä quvqä miqä-quneyqä” ätquque, kuknuä iinjä iqu, Goti

Iqneni, “Si kuknuä quanğä tqukiyqä” ätuätanä, ga Iqueä kuknuä di, nesäni mäwiqä danä eä.

2

Kraisu Iqu, nenyqä manjä Mäkä-iqä Iquvi

¹ Ymeqä, nqä enqä-panäüä, nyi tuwanüä tä he suqä quvqä miqä danä ipnqä dinqä äqäyqä. Inäqe ämaqä hnqua suqä quvqä imäqanquwi, ne yätamäqä äneyätä, nenyqä manjä Mäkä-iqä Iqu, Apikutä äpme. Iqu, Jisasi Kraisu, suqä Jänänänjä Iqä Iquvi. ² Goti Iqu, neyaqä suqä quvqä huätä ämamäutä, äwqä hanüä nyätnqe, Jisasi Iqu hänaqä äpäkonätnqä dunqe, Iqueqä-kiuä äukqe. Neyaqä dunqänä hmanji. Ämaqä eeqänänjä, qua äwitqutanqä-pa äpmenuwä iuä-pqenqe.

Ämaqä äänä äpmenuwinqe, quwqä suqä iuta näqnnqä menä

³ Ne Goti Iqueä manji qätä äwiyätanä, qänaknä iquque, ii ne näqnnqä tiinjä heanä. Ne Iquenyqe, näqnnqä änguanänjä äyä eänünä. ⁴ Ämaqä hnqu, “Nyi Goti Iquenyqe, näqnnqä änguanänjä eänänä” ätätä, Iqueä manji qätä mäwiqä iqäqe, ii ämaqä iqu, quanğä-tqä-quvi. Itanğa kuknuä naqä-qakuänänji, iqutä mäwiqä danä eä. ⁵ Mä ämaqä, Goti Iqueqä manjä dunji qätä äwiyqäqä iqu, ii iqu Goti Iquenyqä äwqä ävä, iwä naqä-qakuä Iquenyqä winguanä. Iwä suqä iinjä dutanji, ne näqnnqe tiinjä heanä. “Ne Goti Iqutä ämuänänjunä.” ⁶ Ämaqä, “Nyi Goti Iqutä, guä ämänänänä” ätätqä iqu, iqu qanji, Jisasi Kraisu Iqu äuminqä-pa i uwqätnqe.

⁷ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätnqäuä, nyi tuwanüä äqäyqä tä, kuknuä-suqä änyä-hänjä hnqu ätätmä maqäyqä iqä, oee. He änyänänğa ae ämaminuwä yäuä iqu äqäyqä. Kuknuä-suqä yäue, ii Goti Iqueqä kuknuä, he ae qätä äwiminuwä iquvi. ⁸ Inäqe, nyi henynqä tuwanüä tä suqä yäuä iquesanä-qe, änyä-hänjä-qunä äqäyqä. Itanğa suqä naqä-qakuänänjä iqueqä quati, Kraisu Iqu itä, ämänätqueqäqe. Itanğa he-pqä i ipu, ämotquetqänjä. Heawiqä iqu huätä wätqätanği, we-hunqä naqä-qakuänänjä iqu ae we hunätanğqä-qae, suqä iqueqä quati ae ätnänäqi ätimäutqäuä. ⁹ Ga ämaqä hnqu, “Nyi we-hunqä du äpmenänä” ätätä, iqu ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä wiunqä itnqe, heawiqä imä yqänä sä äpme. ¹⁰ Mä ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä itä, qeqä ätmäkänqä iqu, iqu we-hunqeu äpme. Itanğa ämaqä we-hunqä iqi äpmenqä iqu, qua iqi päknätnqä imäknätnqe, suqä hnjuahnjua miqä yänä. ¹¹ Mä ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä wiunqä iqä iqu, heawiqä imä äpme. Hea iqu iqneni, hinüä hea iwimäqä-qae, iqu hänaqä äkiu wätqänändiyä-qe änyä maqänqä eä, iqu qanji, heawiqä imä äwätqäuä.

¹² Nqä ymeqäuä, Jisasi Iquesanji, Goti Iqu heyaqä suqä quvqä di qäpu huätä ämaemäutä, äwqä hanüä änyätanğqenqä, nyi henynqä tuwanüä tä ii äqäyqä.

¹³ Kanä iqnenä, he Ämaqä ipäqäqänğata tanğa-pqä yqänä äpmenqä Iquenyqe, näqnnqä änguanänjä etanğuwinqä, nyi henynqä tuwanui ii äqäyqä.

Hiknä iqnenä, he quvqä iqä iqneni, ae ämäwqätäuquwinqä, nyi henynqä tuwanüä ii äqäyqä.

¹⁴ Ymeqä iqnenä, he Goti Apiquenyqe näqnnqä änguanänjä etanğuwinqä, nyi henynqä tuwanui ii äqäyqä.

Kanä iqnenä, he Ämaqä ipäqäqänğata tanğa-pqä yqänä äpmenqä Iquenyqe näqnnqä änguanänjä etanğuwinqä, nyi henynqä tuwanüä tä ii äqäyqä.

Itanğa hiknä iqnenä, he yänänäqnnqä ätqäupu, Goti Iqueä kuknuä di hesä yänänäqnnqä witanği, ga he quvqä iqä iqneni, ae ämäwqätäuquwinqä, nyi henynqä tuwanui ii äqäyqä.

¹⁵ Qua täunqätä, nätmatqä qua täunjä iunqätä ipu, qeqä matmäqä iqäpnqe. Ämaqä qua täunqä itä, qeqä ätmäkänqä iqu, Goti Apiquenyqä di näwinyä qeqä

matmäkqä eä. ¹⁶ Ämaqä qua täutanjuqä suqä dunqe ne näqñqe. Qu huiwi iqueqä äwiñqeunä ipu, hinuä aowä äqänäpu, nätmätqä-tänjä epiyinqä yoqä haqä ämaenäpu itqänjä. Suqä iinj, Goti Apiquesa mapätqe. Ii kiqä suqä qua täutani. ¹⁷ Ga qua tqu qäpu hiññqe. Suqä quvqä qua täutanjä eeqänänjä, qäpu qäsänqe. Mä ämaqä Goti Iqueä äwiñqä dunä itñqä iqu, qäpu maeqä, yqänä pmetäniqe.

Kraisu Iquenyqä wiunqä iqä iquauñqä

¹⁸ Hikñä ymeqä ñqä enqä-panäüä, hea yäpaki, tännga ae ätimäuqi. Hinuicänänänğanj, “Kraisu Goti Iqu ätekqä Iquenyqä wiunqä iqä hñqu timäuniceqä” tqanğä äyä äwikuwi. Ga tänğanj, Kraisu Iquenyqä wiunqä iqä ii, kuapanänğä qe ätimäuquwi. Ga iinjä dutanj, hea yäpakä ae ätimäuqä iinjqe, ne näqñqä äyä enu. ¹⁹ Ämaqä iinjä iqua, nesä äpmamiñuwä-qe, änävämequwitanj, qu naqä-qakuä, neyaqä mäetqänjä. Qu nesä naqä-qakuä neyaqä dutanj hiqä-säpi, yqänä pmeqäpniñğä. Mä qu nenj, ae änävämequwä-qae, ne näqñqä anğuanänğä heatunqe, qu nesä naqä-qakuä maeqä enä.

²⁰ Inäqe heñj, Kraisu Iqu Dñä Ängüä Iqutä emñqäyätä äyä etekqe. Iwä iinjä dutanj, he naqä-qakuinjqe näqñqe enä. ²¹ Nyi henynqä tuwanuä tä äqäyqä tä, he naqä-qakuä iquenyqe, änyä maqñqä etanğä ma, he iquenyqe näqñqä etanğuwinqä ii äqäyqä. Iwä he näqñqä äyuwä. Naqä-qakuänänğä iquesanj, quanğä hui mapqä eä. ²² Quanğä-tqä iqu tqe? Iqu tiinjä ätätñqä iquvi. “Jisasi Iqu, Kraisu ne mäneyätñqä Goti Iqu ätekqä Iqu, maetqänä.” Ämaqä kukñuä iinjä ätätñqä iqu, Apiquenyqätä, Ymeqä Iquenyqätä, tuwä äwiyätä, ga Kraisu Iquenyqä wiunqä iqä iquvi. ²³ Ämaqä Ymeqä-quenyqä tuwä äwiyqä iqu, ii Kaniquenyqä tuwä inä äwiyqi. Ämaqä Ymeqä-qe yeeqä itmeqä iqu, Kaniquenjä-pqä inäyi.

Dñä Ängüä Iquenyqä

²⁴ Kukñuä änyänänğä ae qätä äyä äwiyänjuwi, hiqä kñuä dunj, a yänänäqñqä qätñqe. He iinjä itqäpi, hea ique-ique Ymeqä-quesä, Kaniquesä, ämuänmbu, naqä-huinyä pmeñqe. ²⁵ Ga Kraisu Iqu hänjä hea ique-ique pmeqä du nätapqänqe, kukñuä guä ae ämäsäueänqe. ²⁶ Nyi henynqä tuwanuä tä, ämaqä he quanğä etqueqä iuqä suqä dunqä ätätmä äqäyqä. ²⁷ Mä heñj, Kraisu Iqu Dñä Ängüä Iqutä emñqäyätä äyä etekqe. Ga Dñä Iqu enyätanğqetanj, ämaqä hñqu, “Iinjä-iinjä” etätñqä diñqe, äwa miqä enä. Dñä Iqu, nätmätqä eeqänänğä ämetquetñqä äyuä. Ga Dñä Iqueqä kukñui, quanğä ma, aanjä naqä-qakuänänjä. Dñä Iqu etätä ämetqueqä-pa, he Kraisu Ique ämuänmbu, naqä-huinyä pmeñqe.

Goti Iqueqä ymeqenqä

²⁸ Nqä ymeqäuä, he Kraisu Iqutä, yqänä ii pmetanğpu. Iwä Iqu ätnänäqi äti timäuqanğanj, ne Iqueqä hinuä iqi tqäuqñqe, womba itanä, zä miqä danä, pemä itanä tqäuqñqe. ²⁹ Kraisu Iqu Jänänänğä-qu etanğj, he näqñqä äyä enä. Iwä he-pqe, näqñqä tii hipñqe. Ämaqä suqä jänänänğä imäkätqänjuwä ii, qu Goti Iqueqä ymeqeqä.

3

¹ Häe, hinuä äqunänğä? Apiqu nenyqä wiñğanj, Iqu nenyñqä kiinjä itä, “He Nqä ymeqeqä” änatätqäuä. Ga iinj, aanjä naqä-qakuänänğä eä, ne Iqueqä ymeqä enu. Ämaqä qua täu pmeqe, qu Goti Iquenyqe änyä maqñqä epiyä-qae, nenyqä-pqä di, änyä maqñqä enä. ² Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäuä, tänğanj ne Goti Iqueqä ymeqä enu. Qänakñj ne änääqä pmeniquti? Iinjä di ätnänäqi ätinj, matimäutqe. Mä ne tiinjñqe, näqñqä enu. Kraisu Iqu ätnänäqi äti timäuqanğanj, ne Iqueny hinuä äqunätanä, ga Iqu enqä-panjä heaniqu. ³ Ämaqä iinjä timäuniceqä hinuä äqämbu

äpmapiyä di, qu quwqä-quwä, Goti Iqueä hiñuä iqini, kiyä mitmäknqä pmepñqä itqänä. Ga iini, qu Kraisi Iqu kiyä mamätqä äpmeñqä-pa, ii äpmeñä.

⁴ Ämaqä suqä quvqä itñqä iqu, Goti Iqueä kukñuä-suqä iunji, hñgisa itquetqäuä. Suqä quvqä iqä di, ii Goti Iqueä kukñuä-suqä duñji, hñgisa itqueqä äyuwä. ⁵ Kraisi Iqu, ämaqueuqä suqä quvqe huätä mamäutñqä, ätnänäqi äti ätimäukqä iinqe, he näqñqä äyuwä. Mä suqä quvqä hui, Iqueuä huiwiunji mamäkätqe, näwinyä aanqe.

⁶ Ämaqä Kraisi Ique ämuänñqä iqu, suqä quvqä iunji, mandämiqä danä iquänä. Suqä quvqe ändämitñqä iqu, Kraisi Iqueni hiñui mäqunquä danä eä, Iquenyqe änyä maqñqe. ⁷ Nqä ymeqäuä, ämaqä quañgä duñqä etma uwqañqe, äñguä mimbñqe.

Ämaqä suqä jänänänä du ändämitä imäkätñqä iqu, ii Kraisi Iqu enqä-pa, ämaqä jänänänäue. ⁸ Setänä, Goti Iqutä mäkä-huñqä iqu, suqä quvqe aingä-aingä inqä-qae, ämaqä suqä quvqä dunä imäkätñqä iqu, Setänä iqueqä-qu eä. Goti Iqueqä Ymeqä

Iqu ätnänäqi ätini, ii Setänä iqueä wäunui, qui imäkätñqä ätimäukqe. ⁹ Ämaqä, Goti Iqu Iqueqä ymeqä hiätñqä iwimäkätqä iqu, Goti Iqueqä quuvqe, ique änyätangutqä-qae, iqu suqä quvqe mimäkqä iquänä. Iqu Goti Iqueqä ymeqä etqä-qae, suqä quvqä imäkqä iqueqä suqä duñji, ändämitä mimäkqä danä yänä. ¹⁰ Goti Iqueqä

ymeqeñqätä, Setänä iqueqä ymeqeñqätä, näqñqä heatunquä, suwä. Ämaqä, suqä jänänänä iu ändämitä iu miqä itñqä iqu, ii Goti Iqueqä ymeqä-qu maetqe. Itanga ämaqä, quuvqä eqiyätqäñuwä iunqä itä, qeqä matmäkqä itñqä iqu, ii Goti Iqueqä ymeqä-qu hmayi.

Ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunque

¹¹ He qañganäñji kukñui qätä tiñjä äyä äwikuwi. “Ne quuvqä eqiyätunquä iqune, neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunqueqä” äyä äwikuwi. ¹² Ne Kenä* iqu ikqä-pa miqä yatunque. Iqu Setänä quvqä iqä iqueqä-qu eä, iqueqä kängueque pizqä äyä äpäkkqe. Iqu känguequeñji, pizqä di sunqä äpäkkqe? Suqä iqueqä imäkminqe, quvqä witanji, ga känguequeqä di äñguä etangqenqä, ii äpäkkqe.

¹³ Nqä nyämaqäuä, ämaqä qua täu äpmeñuwi, henyñqä wiunqä eyqangpqe, “Tä änäänqä inetqueqäpiyä” tpu ipu, miiqä yänä mikiqä pambu. ¹⁴ Ne suqä äpäkonqä inçisanji ävämetanä, suqä häñä-pmeqä inçisanqä ämäwqätäukquä iunqä näqñqe, ämaqä quuvqä eqiyätqäñuwä iunqä itanä, qeqä ätmäkätunquä iuta enju. Ämaqä,

quuvqä eqiyätqäñuwä iunqä itä qeqä matmäkqä itñqä iqu, ii äpäkonqä inçisa yqänä äpme. ¹⁵ Ämaqä, quuvqä eqiyätqäñuwä iunqä wiunqä itñqä iqu, ämaqä pizqä päsqä-quvi. Ga he näqñqä tiñjä äyä enä. Ämaqä du pizqä päsqä iqua, häñä hea ique-ique pmeqe maeqä-quayi. ¹⁶ Ga suqä Kraisi Iqu nenyqä huiwä äwiñgqä iquesanji, ne suqä ämaqä duñqä itanä, qeqä tmäkqenqä näqñqä äyä ämeñu.

Iinñqe, ne Goti Iqueqä ämaqä duñqä itanä, quñqe huiwi äwiñguatunque. ¹⁷ Ämaqä nätmatqä qua täutanä kuapä-tänä hñqu, quuvqä heqiyqä hñqu äwa itqätangi äqunäqä-qe, iqu iquenyqä qeqä matmäkqä iinqe, ii ne näqñqä tiñjä heatunque. Goti Iqueqä suqä ämaqä duñqä itä, qeqä tmäkqe, ämaqä iqutänji mäwiqä eänä. ¹⁸ Nqä ymeqäuä, ämaqenqä itanä, qeqä tmäkqä iunqe, kukñuinä ätätanä, manä dinä matqä iquatunque.

Ne quñqä naqä-qakuänänä neñganñguti qutä itanä, suqä äñguä du motquequatunque. ¹⁹⁻²⁰ Ne naqä-qakuä Iqueqä ämaqä-qune äyitanä-qe näqñqe, ne tiñjä itaqeta heanä. Neqä kñuä suqä-iwäsäuqä duñji, “Ne suqä quvqä imäkquneyqä” kñuä indqänätunquä-qe, Goti Iqueqä hiñuä iqini, hanä-iqä maeqä, äwqä hanuä inqä pmeqañqe. Goti Iqu neyaqä kñuä suqä-iwäsäuqä iqueni ämäwqätäuä, ga Iqu

nätmatqä eeqänänññqä näqñqä äñguänänä eä. ²¹ Ämaqä nyi henyqä itmä, qeqä ätmäkätñqä iquenä, neqä kñuä suqä-iwäsäuqä iqu kukñuä mämänetqä iqäqe, ne

* 3:12 Ipäqäkqä 4:1-8

Goti Iqueä hiñuä iqini, womba miqä danä, yänänäqñqä tqäuqñqe. ²² Iqueä manjunä qänaknä itanä, ga ne suqä Iqu äwinyätanqñqä di imäkätaqä-qae, nätmätqä ne Ique yatñqä ävatquä iunji, ii ämequanä. ²³ Iqueqä kukñuä-suqe tiñji. Ne Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqueä yoqenqä quuvqä heqiyquatunqñqe. Ga Kraisi Iqu änatkqä-pa, ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunqñqe. ²⁴ Ämaqä Goti Iqueä manjunä qänaknä itä, qätä itñqä iqu, ii Goti Ique ämuänñä etanji, ga Goti Iqu ique änyä. Iqu nenji, änenyänqä dunqä näqñqe, Iqu Iqueqä Dñä Äñguä Ique änatapqä duta enu.

4

Dñä huitañä-huitañä iquauni äwiwäsäupñqä

¹ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, ämaqä hiñuä quanqä tqe, kuapänänji ae imä äwquwi. Iiññqe, ämaqä, “Goti Iqueqä Dñä Iqu, nyi kukñuä ändapqiyä” ätätñqä eeqänänjä iunqñqe, quuvqä maeqiyqä pambu. He dñä iquauni, “Goti Iquesa äpqäpiyä, ä änäänädiyä” tpu, äwiwäsäupñqe. ² Goti Iqueqä Dñä Iquenyqe, “Jisasi Kraisi Iqu, täkä ämaqä-qu äpqäqeqä” tqanqñqä iquesa näqñqä hipnä. ³ Mä ämaqä, Jisasi Iquenyqä kukñuä iinjä matqä danä iqäqä iqu, Goti Iqueä Dñä-tänjä-qu maetqe, dñä huitañä-tänjä-quvi. Dñä iinjä, Kraisi Iquenyqä wiunqä iqä iqueqä dñä-quvi. “Kraisi Iquenyqä wiunqä iqä-qu äpäniqeqä” tqanqñqä äwimiñuwä iqu, ae ätimäutä, täñganji qua täunji. ⁴ Nqä ymeqäüä, he Goti Iqueqänä eäpu, hiñuä quanqä-tqä iquauni, qe ämawqätäutqänä. Dñä he enyänqä Iqu, Dñä Yänänäqñqä-qu eä, dñä ämaqä qua täutanä iu änyänuwä iunji, ämawqätäutänqñqä-qae, he iinjä ii, ii itqänä. ⁵ Qu qua täutanä-qua eäpu, nätmätqä qua täutanñqä tqanqñqä, ga ämaqä qua täutanä huiziqua, qu tqanqñuwä dñä qätä äwiyätqänä. ⁶ Mä ne Goti Iqueqä enu. Inji ämaqä Goti Iquenyqä näqñqä epiyä ii, qu ne qätä nepnä. Mä ämaqä Goti Iqueqä maeqä danä ipiyä iqua, qu qätä mäneyqä danä ipnä. “Dñä naqä-qakuä iqu, iinjä äyitanä, ga quanqñqä iqu äyitanä-qä” di, ne näqñqe, suqä iinjä duta heanä.

Goti Iqu, ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueqä quatä Iquvi

⁷ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunqñqe. Ämaqä dunqä itanä, qeqä tmäkqä suqä iqu, ii Goti Iqueqä suqä etanji, Iquesa äpä. Ga ämaqä, ämaqä dunqä itä, qeqä ätmäkätñqä iqu, ii Goti Iqu Iqueqä ymeqä hetñqä iwimäkkqä-qu eä, ga iqu Goti Iquenyqe, näqñqä äñguänänjä eä. ⁸ Suqä ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä iquesanä quati, Goti Iquvi. Iinjä etanqñqetani, ämaqä, ämaqä dunqä miqä danä itä, qeqä matmäkqä itñqä iqu, Goti Iquenyqe, änyä maqñqä eä. ⁹ Goti Iqu, Iqueqä Ymeqä Kiqä-kiuänänjä Iqueni, qua täunqñqä ändowatkqe, ii ne hänä hea ique-ique pmeqä di, Iquesa meqänqñqe. Iqu iinjä ikqe, Iqu nenyqä itä, qeqä tmäkqä suqä ique, ätnänäqi ämaekqe. ¹⁰ Ne Goti Iquenyqä itanä, qeqä ätmäkquque, suqä iinjä iqueqä quati maetqe. Goti Iqu nenyqä itä, qeqä ätmäkätä, Iqu Iqueqä Ymeqä Ique neyaqä suqä quvqe, huätä ämänamäutä, ne Iquenyqä anji inetmetñqä ändowatkqe.

¹¹ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, Goti Iqu suqä iinjä itäqeta, nenyqä qeqä tmäkqä suqä ique ämänätquakqe. Iinjä etanji ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunqñqe. ¹² Ämaqä Goti Ique hiñuä qunqñqe, aanqä-qe, ne neqä-neuänqä itanä, qeqä ätmäkñatunqñqe, ii Goti Iqu ne änenyä. Itanqñqä Goti Iqu ämaqeunqñqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueni, nesänji yänänäqñqä imäkkqi. ¹³ Goti Iqu ne nenyätanqñqä, ne Ique änyänqñqä iinjä näqñqe, äänä heatunqñqe? Ne iinjä näqñqä meqe, Iqu Iqueqä Dñä Ique änatapqä iuta heanä. ¹⁴ Apiqu Iqueqä Ymeqä Iqueni, ämaqä qua täunji hänä iqumuatätñqä dowatqanji äqunätanä, ne ämaqä iunji, awi ii ätuätqänju. ¹⁵ Ämaqä, “Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-qeqä” ätätä, awä ätätñqä iqu, ii Goti

Iqu ique nyätanġi, ga iqu Ique änyä. ¹⁶ Goti Iqu ämaqä-qunenyqä itä, qeqä iinjä änatmäkätnqä iinjce, ne näqñqä ämetanä, quuvqä yänänäqñqä eqiyänju.

Goti Iqu, ämaqä dunqä itä, qeqä tmäqkä suqä iqueqä quata Iquvi. Iwä ämaqä suqä iinjä iu ämuännä qänaknä itñqä iqu, ii iqu Goti Ique ämuänñätanġi, ga Goti Iqu ique ämäunänä. ¹⁷ Ne iinjä äpmetanġuati, Goti Iqu ämaqenqä itä, qeqä tmäqkä suqä iquenġi, nesänġi yänänäqñqä imäkqanġi, iwä hiunġi, Goti Iqu kukñuä ämänetätä änewäsäuqänġanġi, ne pe-hunqä tqäuaniquä dunqä inemäkqġi. Naqä-qakuä ne qua täu äpmeqä-qe, neqä äpmeqä di, Kraisi Iqueä enqä-pa äpmeñque, ne iinjä zä miqä yatunque. ¹⁸ Ämaqä, iqueqä suqä quvqenqä hanjä-iqä meniçenqä kñuä indqänätñqä iqu, zä itqäüä. Ämaqä, ämaqä dunqä itä, qeqä ätmäkätñqä iqu, zä miqä danä yänä. Ämaqä dunqä itä, qeqä tmäqkä suqä iqu, suqä zä inqä iquenġi, huätä iwatquänä. Ämaqä zä itñqä iqu, iquesanġi suqä ämaqä dunqä itä, qeqä tmäqkä iqu yänänäqñqä mäwitqe. ¹⁹ Ne ämaqä dunqä itanä, qeqä tmäqkä suqä iqu itunque, Goti Iqu suqä iqu nenyqä ganä imäkqäqä etanġi, ii itunque. ²⁰ Ämaqä, “Nyi Goti Iquenyqä itmä, qeqä ätmäkänänä” ätätäqä-qe, ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä wiunqä itñqä iqu, quanġä ätqġi. Ne iinjänqä näqñqe, ii tiinġi. Ämaqe, ne hinuä äqunänju. Goti Iquenġi, iinjä ma. Inġi kätä-känġua iquenyqä miqä itä, qeqä matmäqkä itñqä iqu, Goti Iquenyqä itä, qeqä tmäkqe, iqu miqä danä yänä. ²¹ Goti Hanjuwä Iqu, kukñuä-suqä tiinjä ätätñqe. “Ämaqä Goti Iquenyqä itä, qeqä ätmäkätñqä iqu, ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä-pqe inä itä, qeqä tmäkquätñqeqä.”

5

Qua täutanjä iqueqä mäkä iqenġi, tqi kittqiyätñqe?

¹ Ämaqe, Jisasi Iquenyqe, “Ämaqä du anġumä itmeniçñqä, Goti Iqu ätekqä, Kraisi Qäqueqä” kñuä ämapu, Iquenyqä quuvqä eqiyänjuwä ii, qu Goti Iqueqä ymeqä enä. Ga ämaqä Kaniquenyqä ipu, qeqä ätmäkätqänjuwä iqua, qu Iqueqä ymeqä huizi iquaunqä-pqe, qeqä inä tmäkpnä. ² Ne Goti Iquenyqä qeqä ätmäkätanä, Iqueqä manjä du qätä äwiycuque, ne Iqueqä ymeqä huizi iquaunqä itanä, qeqä tmäkqe qäyunä itunquenqä näqñqä di, suqä ii itanita heanä.* ³⁻⁴ Ne Goti Iquenyqä itanä, Iquenyqä qeqä tmäkqe, ii tiinġi. Ne Iqueqä manjä dunġi, qänaknä itqänju. Ämaqä Goti Iqueqä ymeqä enjuwä iqua, ii qu qua täutanjä iqueqä suqä iunqä mäkä ipu, mändi äkittqiyätqänjuwi. Ii ipiyitanġi, ga Goti Iqueä manġi, ne hanjä-iqä mänätapqä danä yänä. Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätaqä dutanġi, qua täutanjä iqueä mäkä iunġi äkittqiyätunque.

⁵ Qua täutanjä iqueqä mäkä iqenġi, tqi kittqiyätñqe? Ämaqä, Jisasi Kraisi Iquenyqe, Iqu Goti Iqueqä Ymeqä-qu äyä etanġi äqumbu, Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquanänġi.

Goti Iqueqä Ymeqä Iquenqä kukñuinqe

⁶ Jisasi Kraisi Iqu, eqä iqutanä äpkqä maetqe, häneqä iqutä, qäsänġi. Iqu qua täunqä äpätä, eqetä asñä ämetä, itanġa zä-huätati äunätäqänġa, Iqueqä häneqe äpäwäkqe. Goti Iqueqä Dñä Iqu, Naqä-qakuinqä Quati etanġi, Iqu Jisasi Iquenyqä awi, naqä-qakuänänä ätätñqe. ⁷ Inġi “Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-queyqä” awi, hiuaqu-hñquenä iqua ätätqänä. ⁸ Goti Iqueqä Dñä Ique, eqä ique, itanġa häneqä ique, iquayi. Iqua kukñui, kiqä naqä-hñqunä asiqunä ätätqänä. ⁹ Ämaqe, “Iinjä-iinjäqä” tqanġuwä dunġi, ne quuvqä äyä eqiyätunque. Mä Goti Iqueä ätätñqä ii,

* **5:2** Näqñqätänä hñqua tii ätätqänjuwi. “Iinjñqe, ne Goti Iquenyqä qeqä ätmäkätanä, Iqueqä manjä du qätä äwiycuqänġanġi, ne Iqueqä ymeqä dunqä-pqä qeqä inä tmäkquätunquä, näqñqä ämenä.”

ämaçeuqä iunji, ämäwqätäuänä. Iqueqe, aanjä naqänäñiqä. Goti Iqueqä kukñui, Iqu Iqueqä Ymeqä Iquenyqä äyä ätätñqe. (Iutanji, he Iqueqä kukñui, quuvqä heqäpñqe.) ¹⁰ Ämaqä, Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqiyätñqä iqu, ii iqu Goti Iqueä kukñui ae ämeqäqä-qae, iqueqä qeqä-quuvqä imä ämnä. Mä ämaqä, Goti Iqueä kukñuiñqä, “Ii naqä-qakuiqä” kñuä mämeqä iqä iqu, Goti Iqu Iqueqä Ymeqä Iqueqä suqä dunqä tqanqä iunji, quuvqä maeqiyqä itqätanqçetani, iqu Goti Iqueni, “Si quanqä tqukiyqä” ätuätqäuä. ¹¹ Goti Iqueqä Ymeqä Iquenyqä kukñui, tiinji. Goti Iqu häñä hea ique-ique pmeqe, äyä änätapkqe. Itanqa häñä-pmeqä iinji, Iqueqä Ymeqä Iquesanji. ¹² Inji Goti Iqueqä Ymeqä Iqu, ämaqä hñque änyätanqutqe, ämaqä iqu häñä hea ique-ique pmeqä-tänjä-quvi. Goti Iqueqä Ymeqä Iqu mänyätanqutqe, ämaqä iqu häñä hea ique-ique pmeqe, maeqä-quvi.

Hänjä hea ique-ique pmeqä täññqä, näqñqä meqenqä

¹³ He Goti Iqueqä Ymeqä Iqueä yoqä dunqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquenä, nyi tuwanuä tä, he häñä hea ique-ique pmeqä-tänjuenä etanqçenqä, näqñqä hipñqä, henyqä äqäyqä. ¹⁴ Ga ne Iquenyqä hñgi zä miqä, qäqiqi pemä äwätanä, tiinñqä näqñqä hianä. Ne Goti Iqueqä äwiñqä dunä qänaknä itanä, nätamätqä hmbinqä yatñqä ävquque, Iqu ne qätä neyänä. ¹⁵ Ne Iqueni yatñqä vqanqçuatqeunqä, Iqu qätä äneyätñqä dunqe, näqñqä eänque, iwä ne näqñqä tiinjä inä heatunqçue. Ne nätmätqä huiñqä yatñqä ävqäque, ne nätmätqä iinji ämenqunä.

¹⁶⁻¹⁷ Suqä quvqä eeqänänjä ämaqä-qune imäkätunqçue, ii ne Goti Iquenyqä hñgisanä itqänju. Suqä quvqä hui, ämaçeqä quuvqe, äpäkonqä dunqä mätuma mäwqä iqä diñqä äwi. Mä suqä quvqä hui, ämaqä iqueqä quuvqe äpäkonqä iunqä ätuma upnä. Inji, hesanjä hñqu, quuvqä heqiyqä huiziqu suqä quvqä imäkqanqçgi äqunänqçue, iqu Goti Iqu iqueni, häñä-pmeqä vätnqänä, yatñqä vätnqe. Nyi suqä quvqä iqueqä quuvqe qui iwimäkätñqä iquenyqä matqä iqä. Nyi suqä quvqä, iqueqä quuvqe äpäkonqä iunqä änä matimäuqä itñqä iquenyqänä, ätqä.

¹⁸ Ne näqñqä äyä enju. Ämaqä Goti Iqu änyquanqutqä iqua, suqä quvqä dunä mimäkqä iqäpnuwänqä. Ga qu qui imäkñqänqçue, ämaqä Goti Iqu änyquäqä iquauñi, Iqu ämiqa uwquäniqe. Itanqa dnjä quvqä iqu, qunji qui miwimäkqä yänä. ¹⁹ Ne näqñqä tiinjä-pqenqä äyä enju. Ne Goti Iqueqä-qune eänquä-qe, ämaqä qua täutanjä huiziqua, qu dnjä quvqä iqueä yänänäqñqä yäpä iqi pmetpnuwänqçue. ²⁰ Itanqa ne tiinjä-pqenqä näqñqä enju. Goti Iqueqä Ymeqä Iqu ae äyä äpkqe. Ga ne Goti Naqä-qakuänänjä Iquenyqä näqñqä heatunquä, kñuä iqä änätapkqe. Neqä äpmeqä di, Goti Naqä-qakuänänjä Iqutä, itanqa Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, anä ämuänñju. Iqu Goti Naqä-qakuänänjä-qu eä, itanqa Hänjä hea ique-ique Pmeqä-quvi.

²¹ Nqä ymeqäuä, goti quanqä iqua qui emäkqänqä, äñguänä minqäpñqä.

2 Jonä

iqu tuwanuä äqäkqe

Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Ämaqä anä aquväqñqä iutanä miqä hñqu tuwanuä tä äqäkqe. Ämaqä kuapänäñi kñuä indqänqä iuñi, tiñä ämakuwi. “Iqu apäkä huisä, iyyqä ymeqetänqä qäyä ätätä äqäkqä-qe, naqä-qakui iqu tuwanui äqäyätä, qokä-apäkä anä aquväqñqä hñquesanä iquauñqä ändowatkqeqä.” Iqu qu ämaqä hñquauñqä-pqe kiñä äwinyätñqä iñqä äqäkqe. Itani ämaqä quangä-tqä-pqä iquauñqe äwimasipñqä. Ii ämaqä Goti Iqueqä kukñui qui imäkqä iquayi.

Jonä iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Ämaqä quuvqä eqiyätqänuwu miqä iqunä, nyi tuwanuä tä, apäkä Goti Iqu atäunuä ikikqä iikinqä-tä, tqä ymeqeuñqä-tä äqäyqä. Ne kuknuä naqä-qakuu ämuänñanquetani, henyqä kiñä änyinätñqe. Nyinä maetqe, qokä-apäkä kuknuä naqä-qakuinqä näqñqä etqänuwä iqua-pqe, henyñqä inä äwinyänä. ² Ii tiñä etançi. Kuknuä naqä-qakuänänä ii, nesä witançi, ga hea ique-ique i witäniqä dutayi. ³ Kuknuä naqä-qakuänänä iutatä, suqä ämaqä dunqä äwiñqä iutatäñi, Goti Apikutä, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, nemäkqançisi, suqä qeqä-imänqetä, hinçi ävatanä äñguä itqueqetä, äwqä hanuä pmeqetä, nesä äpakänä witäniñqe.

Suqä ämaqeunqä äwiñqenqä

⁴ Apiqu kuknuä naqä-qakuä-nänä änatkqä-pançi, saqä ymeqä hñqua iu qänaknä itqätanquwä iuta näqñqä ämami, yeeqä kiñä änyinätñqe. ⁵ Inäqe apäkä iiki, nyi himbquenä kuknuä hñqu tii etmqe. “Ne hñqunä-hñqunäñi, neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunque.” Suqä iinä iqu, nyi änyä-hänä mäktapqä iqä. Oee, ne suqä hinuiqänä ämakquä iquvi. ⁶ Suqä ämaqä dunqä äneñqä iqu, ii ne Goti Iqueä suqä iu qänaknä itanä, iuta itqänu. Hinuiqänäñi, “He ämaqeunqä enqançuti, qutä anä iqäpñqeqä” tqançä äwimiñuwitani, iu qänaknä iqäpñqe.

Ämaqä quangä-tqä iquau wimasiyqenqä

⁷ Ii tiñä etançiyi. Ämaqä quangä-tqä kuapänänä hñqua, huiziuqä kñuä qui iwimäkäpu huänqä hui-mända ätuma upñqä, qua äwitqutänqä-pa im-imä ikitqänä. Ämaqä iqua, Jisasi Kraisi Iquenqe, “Täkä Ämaqä-qu äpqäqä maetqenä” tqä iquayi. Ämaqä iinä iqua, quangä, Kraisi Iquenyqä wiunqä ipu, mändi kittqiyqä iquayi. ⁸ Inçi ne nätmätqä wäunuä dnä huqä itunquä di, qua iqi mäpäwiqä da, Goti Iqu etapäninçä ätkqe, eeqäpnä mapnuwänqä dinqe, hiqä-hiuä hinuä yasämä äqunäpu, wa wiyäpu iqäpñqe. ⁹ Ämaqä tqu-tqu, Kraisi Iqueqä kuknuä dunä qänaknä miqä da, kñuä iqueqä-pqä ditä qäsä ätätänqä iqu, Goti Iqu iqutäñi mäpmeqä eä. Tqu-tqu Kraisi Iqueqä kuknuä a yänänäqñqä äqätänuwä iquauñi, Goti Apikutä, Ymeqä Iqutä, Qämätaqi iquatä naqä-hñqunä äpmeñä. ¹⁰ Ämaqä kuknuä iinä matqä hñqu emeqançutqe, he iqueni, yeeqä mäwqä ipu, heqä ançiuñqä mätuma mäwqä pa iqäpnä. ¹¹ Tqu-tqu, ämaqä iinä iqueni, yeeqä ävätumeqä iqu, ämaqä iqueä wäunuä quvqä itñqeunçi, yätamakqä ävçi.

Kuknuä yäpakiyi

¹² Nyi kuknuä kuapänä etmqä etançqä-qe, tuwanuä bukiu qäyqänqe manyinçançi, emetmänçanä, kuknuä anä taninçuenqä kñuä yänänäqñqä ämamä

äpmejä. Ingañi ne yeeqä naqänäjä itanä pmeniqe. ¹³ Siqi Goti Iqu Iqueqänqä atäunüä ikqä iyyqä ymeqä täqi äpmeñuwä iqua, “Ne henyqe, hui mimäüqä injunä” etqä.

3 Jonä

iqu tuwanuä äqäkqe

Yätamäkqä kuknuä hinqänä iquvi

Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iquau miqä hñqu, tuwanuä tä, ämaqä wäunuä asä ii imäkminqä huizi, kiqä yoqe Gayusi iquenyqä äqäkqe. Iqu Gayusi iqueqä yoqe haqeu ämamäukqe. Ii Gayusi iqu, ämaqä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iquau yätamäkqä vätqätanqi. Itanqa iqu Gayusi iqueni, “Si Diotrepesi iqueni, äñguänä wimasiyä” ätukqe.

Jonä iqu tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Ämaqä quuvqä eqiyätqänuwä miqä iqunä, nyi tuwanuä tä, nyämaqä kiinjä änyinätñqä Gayusi iqukiñqä äqäyqä. Ye kuknuä naqä-qakuiu ämuänñanjetani, sinyqä kiinjä änyinätñqe. ² Nqä nyämaqä iquki, tqä äpmeqenqä, nyi Goti Iqu äñguä kimäkätñqä tääqä ätätmä yatñqä ävätqänä. Tqä qeqä-quuvqä imñi yänñanqñqä imäknnä ätqäuänä-pa, tqä huiwä-pqe asä i imäknnä tqäutätñqe. ³ Neqä neyämaqä hñqua ätimäupu, sinqe, “Iqu kuknuä naqä-qakuänänä iunji, qänaknä itñqeqä” dqanqä, nyi sinyñqä aanä yeeqä kiinjä ikqe. Nyi näqñqe, si hea ique-ique kuknuä naqä-qakuänänä dunä äwätinä, iunä äpmeñi. ⁴ Nqä ymeqä diñqe, “Qu kuknuä naqä-qakuänänä iu qänaknä itqänäu” tqanqä äwimänqani, nyi yeeqä nqä hñjua-hñjua imäkätmänqa itñqä dunji, ämävqätämänqa, kiinjä itñqe.

Kuknuä awä ätuäkitqänuwä iquau, yätamäkqä vqenqä

⁵ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iquki, si näueqä Goti Iqueqä kuknuä awä ätuäkitqänuwä iquauñqä änyä maqñqä qäyä eänä, yätamäkqä ävätñanqani, kuknuä ätätinä imäkqukiyqae, ii ämänätquetqänä. ⁶ Iquautanä hñqua, qokä-apäkä Goti Iqueqä yoqenqä täqi aquvä äqänätqänuwä iu, suqä si qunqä kinqanqi yätamäkqä äwikñinqä awä änatkuwi. Qu evämapñqanqani, si Goti Ique yeeqä ävätinä, nätmätqä hñjua, qu qäsä äma upñqä vqä di, ii äñguänänä. ⁷ Qu Naqä Iqueqä wäunui imäkäkipiyä-qae, ämaqä quuvqä maeqiyqä dutani, yätamäkqä hñjua mämeqä danä itqänä. ⁸ Iutanji, ne Goti Iqueqä ämaqä iqune, ämaqä kuknuä awä ätuäkitqänuwä iquauñi, yätamäkqä vquatuñqe. Ne iinjä iquque, Goti Iqueä kuknuä naqä-qakuänänä dunqä wäunui, yänñanqñqä anä imäkquneyi.

Diotrepesi iqueqä hñgisänä iqenqä

⁹ Ämaqä, Goti Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquau kuknuä ätuätmä, tuwanuä hui äqäkqä-qe, Diotrepesi, naqä ämiqä pmeqänqä äwinyätñqä iqu, neyaqä kuknuä tqanqquä dunji qätä miqä itñqe. ¹⁰ Nyi äpätmänqani, nätmätqä iqu itñqä isuañqe, eeqänänänqä awä tmniqe. Nenyqe, mäñdi nakittqiyätñqä kuknuä quvqä ätätñqä inqä-tänqe. Ga inä maetqe, tasi-guäka awä ätuäkitqänuwä iquauñi, yeeqä mävatumeqä itä, ga yeeqä vätumapñqä itqänuwä iquauñi, ‘qäyä eänä’ ätuätä, Goti Iqueä yoqenqä aquvä maqñqä ipñqä ätuätñqä iquvi.

Demitriyasi iqueqä suqenqä

¹¹ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iquki, suqä quvqä itqätanqä äqunänä iu miqä-pa, mä suqä äñguä itqätanqä äqunänä iu, iqanqänä. Suqä äñguä itqänuwä iqua, qu Goti Iqueqe. Ämaqe, suqä quvqä itqänuwä iqua, qu Goti Iqueni, hinuä mäqunquä danä itqänuwä iquayi. ¹² Ämaqä eeqänänä, Demitriyasi iqueä suqä äñguänänä iqanqenqä awä äyä ätätqänuwä. Ga Goti Iqueqä kuknuä naqä-qakuänänä-pqe,

iqueqä suqenqe, änguä asä i etanqi ämänätqueqi. Ga ne-pqe, iqueqä suqenqe, ‘änguänäniqä’ ätätanä ätätqänu. Ga si näqenqä äyuä, neqä kuknuä ätätani, aañä naqä-qakuänänä dinänji.

Kuknuä yäpakiyi

¹³ Gayusi iquki, nyi kuknuä kuapänä ktmqä etanqqä-qe, tuwanuä bukiu qäyqänqe, manyinqä iqi. ¹⁴ Hea quäuqä mäpäwqänqä, äkimetmä hiñuä kqänmqenqä, kñuä yänänäqenqä ämamä äpmenä. Inga ye anä äpmeta, kuknuä tenyuenqe. ¹⁵ Goti Iqu äwqä hanuä kimäkänä. Tqä näueqä iqua, “Ne sinyqe, hui mimäuqä injunä” äktqä. Ga nqä-näueqä hñqunä-hñqunänä iquañi, “Iqu sinyqe, hui mimäuqä iqiyä” tu.

Jutä iqu tuwanuä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinqänjä iquvi

Kuknui tuwanuä tquenji, 2 Pitä iqueqetäni, asänäni. Iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä, ämaqä kuknuä änguä we-hunqä iinqä mäkä-iqä iquauqä kuknui, qätä mäwiyqä ipnqä, ätätä äqäkqe. Tuwanui tiinjä ätnänä. “Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Goti Iqu ämaqä Iqueqänänqä atäunuä ikqä iqune, quuvqä heqiyatunquä änätapkqe. Iwä kuknuä iqu qui imäkñqänqä, heqä quuvqä heqiyqe a yänänäqñqä qätätñqe.” (Jutä 1:3)

Jutä iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Jisasi Kraisi Iqueqä wäunuä-wiyqä, Jemisi iqueqä kängua Jutä* iqunä, nyi tuwanuä tä, ämaqä Goti Iqu tääqä etätmakqä, henyñqä äqäyqä. Henyqe, Goti neqä Apiqu kiinjä winğanji, ga he Jisasi Kraisi Iquesa qui mimäkñqä äpmeñä. ² Goti Iqu suqä qeqä wutqetä, äwqä hanuä imbu pmeqetä, itanğa huiziuñqä kiinjä äwinqetäni, hesä hävemnäqñqä witätñqä emäkänä.

Ämaqä, kuknuä we-hunqä-tänjä iquä, mäkä-hunqä iquauñqe

³ Nqä nyämaqä kiinjä änyinätñqä iquenä, nyi henyqe, tuwanui, Goti Iqu ne eeqänäni, qui mimäkñqä anğumä hänjä inaquumatätñqenqä tmqä, aanjä kiinjä änyinğanji qämätmä itñqä-qe, iwä tänğanji, nyi knui huiziquenqä nyiyqanji, yänänäqñqe tii ätätmä äqiyqä. Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Goti Iqu ämaqä Iqueqänänqä atäunuä ikqä iqune quuvqä heqiyatunquä änätapkqe. Iwä kuknuä iqu qui imäkñqänqä, heqä quuvqä heqiyqe a yänänäqñqä qätätñqe. ⁴ Ämaqä hñqua, ne iquauqä quuvqä heqiyqe yoqä mäwqueqä iququä iqua, qu ae äyapquwä, ga quuvqä eqiyatunquä iquneuä awä imä äpmeñä. Qu Goti Ique tuwä äwiyäpu, “Goti Iqu nenyqä qeqä wutätä, hanjä-iqä mänätapqä, anğuinä hinqi nätapänqiyä” ätäpu, quwqä äwinqä duta suqä quvqänänjä imäkätqänjä. Ga qu Jisasi Kraisi Iquenyqe, “Neqä Naqä Ämäneyqä Iquenyä qänaknä vqänqe, oeyqä” ätätqänjä. Ämaqä iinjä iquauñqe, Goti Iqu qänğanä, “Nyi quñi kuknuä ämitätmä, hanjä-iqä meqä-tänjä inğisanqä dowatmniqeqä” ätkqe.

⁵ He näqñqä qäyu etanğuwä-qe, nyi he knuä anği etäsämänqä tii etqä. Naqä Iqu Israitqä iquau hänjä iqumuatätä, Isipäta ätuma qäyä äpkqä-qe, qänakndanji ämaqä qutanjä quuvqä maeqiyqä iqanğuwä iquauñi, Iqu qui äyä äwimäkkqe. ⁶ Huizi, enätqä hñquaunji, wäunuä Goti Iqu äwikqeunji mämiqä ipu, quwqä anjä pmeqe ävämeqanğuwänğa, Goti Iqu, guä woyqä mändakmäuqä yäniqetä äkiqiyäutä, heawiqä naqänänjä imä äpmuatekqe. Iqu quñi, hiunji naqänänjä, Iqu eeqänänjiu kuknuä mitqänğanqä, iu äpmuatetä ämitqäuwä. ⁷ Itanğa qutä asänänjä huiziqu, ämaqä anjä-himqä Sotomätä, Gomorata, ä huizi qäqiqi ämätñgäwänğuwä iu pmeqä iqua, suqä huiwä yanä-iñqä Goti Iqu änätapkqe, tuwä äväpu, huitanjä-huitanjä imäkqä äuminuwitanji, Goti Iqu quñi, Iqueqä kimanji, tä hea ique-ique sqä iu pmetpñqä ändowatkqe. Hanjä-iqä qu ämakuwi äqunätanä, suqä qu iminuwä ii, miqä yatunquä diñqä imäkkqe.

⁸ Ämaqä ii iminuwä-panjä asä iinjä, ämaqä, neyaqä awä imä äpmeñuwä iquauñqä etqä iqua, qu suqä huitanjä-huitanjä kiinjä winğanji imäkäpiyitanji, quwqä huiwiunji

* **1:1** Matiu 13:55 iunji, Nasäretqätanjä iqua Jisasi Iqueqä kängua hñqueqä yoqe, ‘Jutasi iqueyqä’ änyuätukuwi. Iqu kängua asä iqueyi.

piyanä-weqä imäknäpu, huizi iqueqä yäpä imä mäpmeqä, hngisa itquepu, ga enätqä yoqä naqä-tänjä iquauŋqe, kuknuä quvqä ätäpu itqänä. ⁹ Enätqä iquauqä naqä Maikoli iqu, Setänä Goti Iqutä mäkä-hunqä iqutä, “Mosisi iqueä huiwi, tqu metŋqäwä?” ätnäsinyä, maŋä mäkä aunäsiyänŋani, iqu kiqä-kiuä Setänä ique kuknuä mitätŋqä, kuknuä quvqä hui mätquä itä, “Naqä Iqu, Iqueqä-kiuä äkasuwä ktänqiyä” ätukqe. ¹⁰ Iiŋä etanŋi, ämaqä iinä iqua, nätmatqä äki-äkinqä änyä maqŋqä epiyä iqua, qu iunŋi kuknuä quvqä hiŋgi ätätqänä. Mä hiveqä-yaqueqä hiqiyqä kŋuä maeqä iqua enqä-pa, qu quwqä kŋuinä indqänäpiyä dunä imäkäpiyitanŋi, qui aanä quvqä imäkmbnä. ¹¹ Oänä! Qu qanŋi, huänqä Kenä iqu† äukqeu äwätqänä. Itanŋa Balamä iqu‡ kŋui mbqenqänä ämetä ikqä-pa, nätmatqä äki-äkitanä mbqä meqeunqä imäkqänqe, qu näwi imäkmbu äpmeŋä. Itanŋa Kora iqu§ Goti Iqueni hngisanä itquetäqeta qui imäkŋgqä-pa, qu-pqe qui asä ii imäkmbnuwi.

¹² He naqä-hŋqunä ipu hiqä-hiuänqä enyätä, ymisaŋä bŋqä aquvā qänŋanŋuwänŋa, ämaqä iinä iqua, hesä anä äqänäpu, quwqä-quwänqänä indqänäpu, ymisaŋi womba miqä yaqäpiqä ipiyi, iutanŋi hiqä aquväqŋqä iunŋi, kukuwä ae itmäkquwä enqä-panä iquayi. Qu qäukuä zä, piyä maeqä etanŋi, yunŋi ämamäutŋqä-panä, ga ämaqeu yätamäkqä mäwqä itqänuwä iquayi. Ga qu ze, kiqä häukuä qäyqänŋani, häukuä maqiyqä etanŋqenqä, ämaqe, kiqä hukä bu qäsä äyakuwitani, ga äpäkonŋqe, hŋquaqu e äpäkonŋuwä-panä iinä iquayi. ¹³ Itanŋa eqä huakä yäyänŋi ämŋga äpeyätä, suetä äqäyätäqänŋa, hinoqukuä eqä yäpä mämä äwiŋqe, haqänŋisanqä äma äpeyätŋqä-pa, suqä quvqä ämaqä iinä iqua womba miqä imäkätqänuwä, quvqe quwqä kŋuä-äwqeuä ätnänä iqi timäunä. Itanŋa ämaqä iinä iqua, qätäqueqä heawiäqä imä qanä hiŋgi ikitqänuwä-panä iinä iquayi. Iwä Goti Iqu ämaqä iquauŋqe, anä hea ique-ique pmetpnuwänŋqe, hea mämanäwiqe, näwi imäkekqe.

¹⁴ Ämaqä asä iinä iquauŋqe, Atamä iquesa ti eqanŋi, 7 ekqä Inokä iqu, suqä hanä-iqä wimeniŋqenqä hiŋuä ätätä tii ätäänqe. “Qätä nyipu! Naqä Iqu, enätqä Iqueqänänä aanä kuapänänä-tänjä iquatä quvepänqiyä. ¹⁵ Iqu ämaqä eeqänänä kuknuä ämitätä, iwäsäutä, itanŋa ämaqä Ique hngisa itquepu, suqä quvqä itqänuwä iquauŋqe, quwqä suqä quvqä itqänuwinqätä, kuknuä quvqä Iquenyqä ätätqänuwinqätänŋi, näqŋqä qäyä mapŋqä, qunŋi hanä-iqä naqänänä meqänŋisa mäwqatäninŋqä quvepänqiyä” ätäänqe.

¹⁶ Ämaqä iinä iqua, hea ique-ique nätmatqä hnŋua-hnŋua wimeqanŋqenqä, äwqä quvqä änyäpu, kuknuä ämaqä dunqä ämamäutqänä. Qu qänaknänŋi, suqä quvqä quwqä kŋuä-äwqeuä witanŋqeuä itqänä. Qu kuknuä hämä-hämänä ätäpu, quwqä yoqe, haqeu ämaenätqänä. Ga äwiŋqä iquauqä iunä qänaknä wipŋqenqä kuknui, miqä-eqä-nyqä iquanä ätuätqänä.

Quuvqä heqiyqä a yänänäŋqä äqätpu, iunä imäkŋga peyqäpŋqenqä

¹⁷ Inäqe, ŋqä nyämaqä kiinä änyinätŋqä iquenä, kuknui, ämaqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, kuknuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, nätmatqä qänaki timäutŋqenqä ätäpu ekuwiŋqä, kŋuä mapiyä. ¹⁸ “Hea yäpakä iqu timäutŋqä itäqänŋani, ämaqä kuknuä naqä-qakuinŋqä tä-säwqä ipu, Goti Iqueni hngisa itquepu, qänaknänŋi äwiŋqä quwqä dunä iqä iqua, timäupnuwiqä” äyä etkuwi. ¹⁹ Dŋä Äŋguä Iqu qutä mäpmeqä etanŋi, qänaknänŋi, kŋuä indqänqä ämaqä qua täutanä iquauenä ipu, ämaqä huizi du awä qäyapatmbŋqä imäkqä iquayi.

²⁰ Inäqe, ŋqä nyämaqä kiinä änyinätŋqä iquenä, he Dŋä Äŋguä Iqutä anä äpmeŋu, Goti Iquenyqä tääqä ätqä äwäpiyitanŋi, quuvqä heqiyqä Goti Iqu etapqe,

† 1:11 Ipäqäkqä 4:1-16 ‡ 1:11 A Täuqä 22:5-24:25; 2 Pitä 2:15 § 1:11 A Täuqä 16:1-46

a yänänäqñqä äqätpu, iunä imäkñga peyqäpñqe. ²¹ He neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta, heñi häñä hea ique-ique pmeqä hetapäninqä hinuä äqambu äpmapu, Goti Iqu henyñqä äwinyänqä iunä pmetpñqe. ²² Ämaqä ‘quuvqä heqämqändiyä, ä maeqiyqä imqändiyä?’ kñuä ävätñqä iquaunqe, qeqä hetätñqe. ²³ Itanğa tä maisquä duñqä uwqanğppqä iquaunqi, huätä maqänä itmepu, häñä iqumuatpñqe. Ga huiziquaunqe, qeqä ätumuäkäpu yätamakqä äväpiyänğanı, zätä qäsä ipu, ipñqe. Goti Iqueqä hinuä iqıñi, qu qänaknänı suqä kiyä mätqä iu itqanuwä-qae, quwqä qäkämä-pqä kiyä mätqä enqä-qae, he-pqe, kiyä inä emätqñqä, zätä qäsä ipñqe.

Ne Goti Iqueä yoqe, haqeu maetunqenqä

²⁴ Goti Iqu, he qua iqı mäpäknqä ipñqä äñguänä ämeyätä, he suqä quvqä maeqä, aanä yeeqänänä ipu, Iqueä yoqä naqänänä etanği äqambu tqäpñqä, etma uwqä Iquvi. ²⁵ Iqu Goti Kiqä-kionänä-qu äpme, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquesanı, neñi anğumä Häñä Inequmuatqä Iquvi. Ne Iqueä yoqe, haqeu maetunqeu. Iqu yoqä aanä naqänänä-tänä-qu eä, ämiqä naqä iuqä Naqä-qu eä, ga yänänäqñqä naqänänä äme, nätmatqä eeqänänä iuqä Ämiqä Naqä Iquvi. Iqu qanğanänqä, ä tanğanqä, qänakndanqä, ii äpmäka wätanıqe. İi naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kuknuä zä wiqe, Ätnänäqi itkimäkqenqä Yätamäkqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä ämakuwä iquauni, quvqä itquaminuwänqani, Jonä iqu bukä tä äqäkqe. Qu iquau quvqä itquaminuwi, ii iqua Jisasi Iqu, iquauqä Naqä Iqu etanqqenqä, quuvqä heqiyätqätanquwä iutayi. Buki, Kraisi Iqueqä yoqä ämakuwä iqua, hanä-iqä naqä iqueni, mändi kittqäpñqä iinqeyi.

Bukä tä, nätmatqä qänaki timäuniqenqä ktqä kuapänänä-tänä iiyi. Ämaqä quuvqä eqiyäpiyä inga äpmaminuwä iqua, kuknuä ktqä iinqe, näqñqä eminuwä. Itanqi ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, qu maqñqeqä. Kuknuä ktqä iunqä quati, ii tiinji. Jisasi Iqu, Naqä-qu eä, Iqueqä hipaeta, Goti Iqu mäkä eeqänänä itä, Setänä ique-pqe, mändi kittqiyäniqeqä. Ga Jisasi Iqu Iqueqä wäunui qäpu imäkqanqani, Goti Iqu ämaqä quuvqä heqiyqä mäwquatämäuqä ipu, yänänäqñqä pmetanquwä iquauni, nätmatqä ängüä hui tii ävänqiyä. Iqu nätmatqä eeqänänä änyä-häni imäkäniqä iutani, qu Iqutä anä äpmapu, hanä-iqä maeqä pmeñqäuä.

Jonä iqu, tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Kuknuä Jisasi Kraisi Iquenyqä tqu, zä äwäminqetani, Jisasi Iqu ätnänäqi ämaekqenqeyi. Jisasi Kraisi Iqu, nätmatqä maqänä timäuniqñqe, Iqueqä wäunüä-wiyqä iquau ämotquetñqe, Goti Hanjuwä Iqu, Ique ganä ämotquakqe. Itani Jisasi Iqu Iqueqä enätqä hñqne, Iqueqä wäunüä-wiyqä Jonä iqunñqä dowatqangi, nätmatqä äki-äkitanä timäuniqä iinqe, kuknuä wätqä enqä-panä iu ämändquakqe.

² Itanga nyi nätmatqä eeqänäni hinuä äqunmitani, tiinjä ätukqe. “Tä Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä naqä-qakui, Jisasi Kraisi Iqu ätqeqä.” ³ Ämaqä, Goti Iqueqä kuknuä tä, nätmatqä ätimäuniqenqä a ätäutä, awä ätumitätqä iqutä, ä ämaqä, iqu kuknuä awä tqanqi qätä äwiyäpu, ämepu äpmamitpqä iqua-pqe, nätmatqä tä qäpi ae ätimäutñqä iqanqi, quni Goti Iqu ängüä iwimäkqanqi yeeqä ipñqäuä.

⁴ Nyi Jonä iqunä tuwanuä tä, qokä-apäkä anä-himqä 7, qua Eesiya iu Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänquwä iquennqä äqäyqä. Goti Hanjuwä Iqu, tänqa äpmeñqä, qanqanä äpmaminqä, ä qänaki inä pmetäninqä-qu eä, heñi qeqä imänqeta ängüä etapätä, heqä äwqe hanuä imbu pmetpñqä emäkquä. Itanga dnä 7, Goti Iqu zä-hawä hiqumuanä eä pmetanqqä iu äpmeñuwä iqua,* qu-pqe asä ii emäkpnä. ⁵ Itanga Jisasi Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä naqä-qakuinä awä ätminqä Iqu, ae äpäkonqqä iuta ganä ävaukqä Iqu, itanga qua täu miqä naqä iquauqä Naqä-qu äpme. Iqu-pqä asä ii emäkätñqänänji.

Iqu nenyñqä kuapänä winqanqi, Iqueqä häneqetä, neyaqä suqä quvqä eeqänänä iutani, huätä äyä änewewqatkqe. ⁶ Iqu ne Iqueqä ämaqä naqä-hñqunä eätanä, Kanä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkquatunquä, inemäkkqe. Initanji, yoqä naqetä, yänänäqñqä nätmatqä eeqänänä iu miniqñqetä, hea ique-ique Iqutänä witäniqe. Ii aanä naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

* 1:4 Itkimäkqä 8:2

7 Hiñuä qumbiyä! Iqu qaquvqeu pmeqä quvepätñqä itqäüä.† Itañi ämaqä eeqänäñi, Iqu äquvepqañgutqe, hiñuä qumbunqäüä. Ämaqä Ique zi äukuwä iquapqe, hiñuä anä qumbnä.‡ Ga ämaqä eeqänä, huiwä huitañä-huitañä quaetani, Iquenyqä kñuä kuapänä qäpnuwi. Naqä-qakui. Inji ätimäuniqe!

8 Goti Naqä, Yänänäqñqä Eeqänänä-tänjä Iqu, tii ätqiyä. “Nyi hiñuiqänqätä, yäpakiñqätäñi, Nqä-näuänjqä. Nyi tännga äpmeñqä, qänğanä äpmamiñqä, ä qänaki inä pmetmniqä Iqunjqä.”

Jonä iqu, Jisasi Ique hiñuä äqunqenqä

9 Nyi Jonä, heqä heyämaqä iqunänji. Nyitä hesä, ne eeqä Jisasi Iqueqä eanitanji, hañä-iqä asänä ämetanä, Naqä Iqunä miqeuni anä äpmetanä, inji ne eeqä yänänäqñqä ätqäüanä hañä-iqe äyä ämiwäutqänju. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqätä, kukñuä Jisasi Iqu awä ätumiñqenqätä, tuäkitqätanğa, qu nyi qua eqä huväkiyä, kiqä yoqe Patmosi iunqä huätä äñändowatkuwi. 10 Naqä Iqueqä hiunji eqanğani, Dñä Äñguä Iqu aanjä yänänäqñqä nyimeqanğa, nyaqä tuwä inğisanji, ämaqä hñqu manjä yänänäqñqä, häawä enqä-pa, tii tqanği äwikqe. 11 “Si nätmätqä äki hiñuä äqunänjä etanğutqe, bukä iu äqäyätinä, ämaqä anä-himqä 7 iu, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iunqä qäyämävä. Tuwanui, anä-himqä Epäsäsi, Samina, Pekamumä, Tayätıla, Satisi, Pilendopiya, ä Latisiya iu äqänätqänjuwä iquauñqäüä.”

12 I tqanği äwimi, “Tqu dqutiyä” tmä äkunmäkñgqe, golqä hiqi-tä-tqäüqä 7 hñqua tqäutanğä äqunqqe. 13 Hiqi-tä-tqäüqä iquauä awä iqiñi, ämaqä enqä-panjä Hñqu, qäkä quäüqä yukä bu eeqä ämäwqätäüqä äyäuä, Iqueqä quikuä iunji, golqä yauqä ipnätanği äqunqqe. 14 Iqueqä de, qatäwänänjä aanjä yäkquänänjä äui, ga Iqueqä hiñui, tä äyänätñqä-panjä iinji. 15 Iqueqä yukä iunji, ämaqä hñqu hikä hiuisqä äyänqä, tä tnänjä du imäkävetqä-panjä iinjä äyänğiyä. Iqueqä kukñuä-pqä ätätäqe, eqä äkakä kuapänä äqänqä-panjä iinji. 16 Iqu Iqueqä hipa ämuangisanji, qätäqueqä 7 a äqätä, ηñ Iqueqä manitanji, näpqa-hionaqä inği-inğisa häñeqä-heñqe ätimäumiñqe. Iqueqä himä-hiqumuanitanji, mäptqä tnänjä ätä äyänğqä-panjä iinjä äyänätanği äqunqqe.

17 Ique e äqunmitanji, nyi ämaqä pizqä enqä-panjunä, Iqueuä yukä tänjä iqi päkñganğa, Iqu Iqueqä hipa ämuangisanji, nyaqä huiwä haqeqi äñjiyätä, tii ändkqe. “Zä miqä manä. Nyi hiñuiqänqä qänakñqä äpmeñqä Iqunjqä. 18 Nyi Goti Hänä Äpmeñqä Iqunjqä. Nyi hñqunä äpäkonğqe, ga inğa-inğa hänä yqänä äpmaka uwqämniqä Iqunjqä. Nyi ämaqä äpäkonqä iunqätä, ae äpäkombqä iquauqä aniuñqätä, qñqanjä hutäuqe, § a äqätänjä. 19 Iinjitani nätmätqä tqä hiñuitä äqunänji, tuwanuä bukä iu qäyeyä. Nätmätqä tännga ätimäuqenqätä, qänaknda-pqä timäuniñqätänji, bukä iu qäyeyä. 20 Si qätäqueqä, Nyaqä hipa ämuangisanjä iquatä, golqä hiqi-tä-tqäüqä iquatä, hiñuä äqunänji, qakui tiinji. Hiqi-tä-tqäüqä iqua, ämaqä anä-himqä 7 iu aquvä äqänätqänjuwä iqua etanğa, qätäqueqä iqua, quwqä enätqä 7 iquayqä” ändkqe.

2

Quuvqä heqiyqä Epäsäsi iu aquvä äqänätqänjuwä iquauñqä tuwanui

1 Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Epäsäsi iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätnä qäyä.

Nyi qätäqueqä 7 iquau Nqä hipa ämuangisa äqätmä, Nyi hiqi-tä-tqäüqä 7 iquauä awä iqi iktñqä Iqunä, kukñuä tä sinqä ändowatqä.

† 1:7 Wäunjuñqä 1:9-11 ‡ 1:7 Sakätiyasi 12:10 § 1:18 Itkimäkqä 6:8; 20:13

² Suqä eeqänänjä he itqänjuwi, Nyi näqñqä eänjänä. He wäunjuä tnänjä ipu, hanjä-iqä qäyä ämepu, yänänäqñqä äyä ätqäutqänjuwi. He ämaqä quvqä iqä iquauñi, hesä anä pmapñqe, hiñuinä mäqunquä itqänjuwi. Ämaqä hesä äpmepu, ‘Goti Hanjuwä Iqu, ne wäunjuänqä änanowatqeqä’ quañgä etätqänjuwä iquauñqe, he kñuä äñguänä iwäsäupu, quañgä iquauñi, ae äyä ämäqumuetqänjuwi. ³ Ämaqe, he Nyaqä yoqe a qätätanğä eqänäpu, ga he quvqä emäkätqätanğuwä-qe, he yänänäqñqä ätqäupu, hanjä-iqä ii ämepu, wäunjuä tnänjä iquenqe enyqä miqä itqänjuwi. He iñjä itqätanğuwinqe, Nyi näqñqä ae enjä.

⁴ Iñjä etanği Nyi hesänji, kukñuä hui täñjunqä. He Nyinyqä quuvqä kinğanä eqiyäpiyanğani, kuapänä enyäminqä-qe, täñğani iñji hmanji. ⁵ Qänğanänji, he suqä äñguä inä imäkminjuwi, huätä vquatämäupu, qua iqi ae äyä äpäknjuwi. Iñjä etanği hiqä suqä qänğanä imäkminjuwinqe, kñuä indqänäpu, hiqä kñuä äkunmäknäpu, suqä qänğanä äänä imäkminjuwä etanğutqe, asä iñjä imäkqäpñqe. He iñjä mimäkqä iqanğpqe, Nyi äpätmä hiqä hiqi-tetä kiqä ätqäuqetä, huätä metaumqänä. ⁶ Ga hiqä suqä äñguä hñqu tiñji. He Nikolasi ique qänaki itqänjuwä iquauä suqenqe, yasämä maenqä eä. Nyi-pqe iquauä suqenqe, yasämä manyinqä eä.

⁷ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquau tquañgi, qätä äwipqä iqua, qänaknä wipñqe. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, Nyi iquauñi, zä-häukuä hänjä hea ique-ique pmeqä vqe, qäyä dupñqä hiñuinä qunmniqueqä. Zä iñjä iqu, qäukuä haqä Goti Hanjuwä Iqueä wäunjuä iqi ätqäunä.

Quuvqä heqiyqä Samina iu aquvä äqänätqänjuwä iquauñqä tuwanji

⁸ Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Samina iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätnä qäyä.

Nyi hiñuiqänqä qänakñqä äpmenqä,* ga hñqunä äpäkonğqä-qe, anğumä äväutmä hänjä äpmenqä† Iqunä, kukñuä tä sinqä ändowatqä.

⁹ Nyi he hanjä-iqätä, täñjä-hunğätä, emetñqenqe, näqñqä ae emä, ga he nätmätqä qua täutanji, maeqä aanqä äpmenjuwinqe, nyi näqñqä ae eäqä. Iñjä etanğqä-qe, he nätmätqä kuapänänjä-tänjuenä yqänä äpmenä. Ämaqä hñqua, he kukñuä tuwänğisa etätqänjuwinqe, nyi näqñqä ae enjä. Ämaqä, ‘Ne Israitqä iquneyqä’ ätätqänjuwä-qe, oee, qu Setänä iqueqä-quayi. ¹⁰ He hanjä-iqä emetñqä itñqe, zä miqä pambiyä. Qätä nyipu. Setänä iqu, “He Goti Iquenyqä quuvqä yqänä eqiyätqänjäpiyä” tä yamwiqä hiyätñqe, hñquenä anjä guä kiyiyäueqä iunqä upñqä emäkänä. I hitanği hanjä-iqä, täñjä-hunğä ämepu, hiñnji 10 enqä-pa pmapunwi. Iñjä etanği qu he pizqä qäyä hepäknqä-qe, quuvqä heqiyqe, a yänänäqñqä kiyätpiyä. He iñji ämäwqätäuqanğpqe, Nyi hänjä hea ique-ique pmeqe etapmniqueqä.

¹¹ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu, Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquau tquañgi, qätä äwipqä iqua, qänaknä wipñqeqä. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, äpäkonqä huiziqu‡ qui miwimäkqä danä yäniqueqä. Aanjä hma naqä-qakui.

Quuvqä heqiyqä Pekamumä iu aquvä äqänätqänjuwä iquauñqä tuwanji

¹² Enätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Pekamumä iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätnä qi.

Nyi näpqa-hionaqä inği-inğisa häñeqä-heñqä ämenqä§ Iqunä, kukñuä tä sinqä ändowatämepqä.

¹³ He anjä äpmenjuwinqe, Nyi näqñqä ae enjä. Iqinji, Setänä iqueqä anjä äquatäuqämenqä iuyi. Iñjä etanği he Nyaqä yoqe a yänänäqñqä äkiqätäpu, hiqä

* 2:8 Itkimäkqä 1:17 † 2:8 Itkimäkqä 1:18 ‡ 2:11 Itkimäkqä 20:14 § 2:12 Itkimäkqä 1:16

Nyinyqä quuvqä heqiyqe, zä maeqä itqänjuwi. Qängganäni, Andipasi iqu Nyaqä kukñui qänaknä itä, Nyinyqä awä-tqä-qu eä, anä äyä äpmaminjuwi. Qu iqueni, anä Setänä iqu äpmeñqä iqi päsqanjuwanğanä-pqe, he Nyi tuwä manjiyqä ikuwi.

¹⁴ Iinjä etanji Nyi hesäni, kukñuä hui täñunji. Hesänä hui, Balamä* iqueuä suqe, a yqänä äqätpu äpmeñä. Qängganäni Balamä iqu, suqä Israitqä iquau quanğä tquenqe, Balakä ique ämotqueqanji, qu suqä quvqeu äpäknäpu, nanuä goti quanğä iunqä hiqäva imäkpqe änäpu, huiwä yanä hinqi inqä imäkminjuwi. ¹⁵ Asä inji, ämaqä hesä äpmeñuwä hui, Nikolasi iqueqä ämaqä iquauä kukñuä dunä qänaknä itqänj. ¹⁶ Ii itqätanjuwitanji, he täñganji hiqä knui äkunmäkmbiyä. Iinj hma etanğutqe, maqänäni, Nyi henqä äquvepätmä, ga Nyi, ämaqä injä itqänjuwä iquatä, näpqä-hionaqä yanäqñquä Nyaqä manä täu äwinqetä, mäkä hunanä.

¹⁷ Ämaqä, Dñä Änguä Iqu, Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquau tquanji, qätä äwipqä iqua, qänaki wipñqänäyi. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämawqätäumipqä iqua, Nyi buayä Mana† zä äwinqce ämuayätmä, hikä qäpaiqä yoqä änyä-hänä äqänänqä hñqu-pqe äwimniqe. Yoqä injä iquenqe, ämaqä hñqu änyä maqñqä heniqe. Ämaqä, hikä qäpaiqä ämetqä iqunä, näqñqä heniqe.

Quuvqä heqiyqä Tayättila iu aquvä äqänätqänjuwä iquauñqä tuwanji

¹⁸ Enätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Tayättila iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätinä qäyä.

Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqunä eämä, hinuä tä äyänätñqä-panitä, yukä hikä hiuisqä äyänqä-panitä täñä Iqunä, kukñuä tä sinqä ändowatämepqä.

¹⁹ Nyi suqä eeqänänj he imäkätqänjuwinqe, näqñqä ae ämenä. He huiziunqä henğanji, Nyinyqä quuvqä eqiyäpu, ämaqä huizi iquau yätamäkqä äväpu, itanğa hanä-iqä qäyä ämepu yänänäqñqä ätqänjuwinqe, Nyi näqñqä ae enä. Hiqä suqä qänğanä-pqä iminjuwä eeqänänji, aanä äñguanänj ätimäüä.

²⁰ Iinjä etanji Nyi hesäni, kukñuä hui-pqä inä Täñunji. Apäkä Jesepetqi ‘Hinuä-tqinjqä’ ätätñqä ii, hesä qäyä pmetñqä hinuinä äqunätqänjuwiqä. Apäkä ii, Nyaqä ämaqä wänuä imäkqäpñqä iquauñi, quanğä ätuätä, suqä huiwä yanä hinqi inqä ämotquetä, nanuä goti quanğä iquauñqä hiqäva-pqä imäkpqe, ämbñqä ätuätñqä iiyi. ²¹ Nyi, ‘Iiyqä suqä quvqä hui äkunmäknänqutiyä’ tmä, hinuinä äqunmä pmetanğä, iiyqä knui makunmäknqä itä, suqä huiwä yanä hinqi änäänä äväkitqänä. ²² E äväkitñqä-qae, he qätä nyipiyä! Nyi apäkä inji, täñä-hunqä naqänänjitä, ä täñä-yaqä naqänänjitä, metñqä wimäkmä. Itanğa ämaqä iisä hiqaqä anä äwäyakitqänjuwä iqua, quwqä knui makunmäknqä ipu, iiyqä suqeu qänaki yqänä itqätanğpqe, Nyi iquauñi täñä-hunqätä, hanä-iqä naqänänj wimä. ²³ Qokä-apäkä, ymeqä enqä-pa ii qänaknä ävätqänjuwä iquauñi, eeqänä pizqä päkmniqeqä. Iinjä imäkqanğqetani, ämaqä Nyaqä yoqenqä im-imä aquvä äqänätqänjuwä eeqänänj iqua, tiinjñqe, näqñqä mapnuwi. Nyi ämaqä eeqänänj iquenqä knuiutä, äwqeutä iwäsäutmä, ga he suqä imäkätqänjuwä-pa kimanji, hñqunä-hñqunä e hetapqäumniqe.

²⁴ Iinjä etanji qokä-apäkä huizi, Tayättila äpmapu, apäkä iiyqä kukñuiu qänaknä miqä ipu, itanğa suqä qu, “Setänä iqueqä kukñuä ze eä-qä” ätätqänjuwinqe, näqñqä mämeqä itqänjuwä iquenä, Nyi ‘Hanä-iqä hñqu heyaqä haqeqi maeqä ymä’ hitmñqeqä. ²⁵ I etanji nätmatqä eeqänänj he a äqätänjuwi, Nyi äquvepmqänğanqä a yänänäqñqä qätätanğpu.

²⁶⁻²⁷ Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämawqätäupu, Nyaqä suqeu hiunji yäpakänğanqä qänaknä imipqä iqua, inji Nyi iquau-iquauqäni, Nqä Apiqu ändapqä-pa, *qokä-apäkä eeqänänj äpmakuwänjuwä iuqä nyuänj ämiqä pmeniqä iinjqe, Nyi yoqä wimniqe. Itanğa ämaqä hñqu qua qondä ämisqiyätä, zinanuä imäkqä-panj inji, iqu*

* 2:14 A Täuqä 22:5-24:25 † 2:17 Anğumä Itmakqä 16:21; A Täuqä 11:8; Jonä 6:49

yäkqä woyqä a äqätä iquau ämiñqiyä. † 28 Iinjä imitätqä iqueni, Nyi qätäqueqä zinjuitä ätimäutä äyänätñqä iquš wimniqe.

29 Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquau tquanji, qätä äwipqä iqua, qänaki inä wipñqeqä.

3

Quuvqä heqiyqä Satisi iu aquvä äqänätqänuwä iquaunqä tuwanji

1 Enätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Satisi iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätnä qäyä.

Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä dñä 7 itä,* itanğa qätäqueqä 7 itänğä Täñjunä eämä, kukñuä tä sinğä ändowatämepqä.

Suqä eeqänänğä he itqänjuwinqe, Nyi näqñqä ae enä. Qu henyqe, “Hänğä äpmeñäüä” ätätqänuwä-qe, he ae äpäkoñguwä-pañä iquenjqä. 2 Hiqä suqä eeqänänğä imäkätqänuwä, Nyi Nqä Goti Iqueqä hinuä iqisañi, hñqu aanğä jänänänğä mäqunquä inğä-qae, he hiqäqä äwinjuwi ivatuwänäpu, hiqä suqä mapäkoñqä yqänä äwinqe, yänänäqñqä anğı imäkqanğpu. 3 Qänğanänği, he kukñuä anğguä we-huñqä-tänği qätä äwiyäpu, ae ämakuwi, he iinğä kñuä indqänäpu, anğuanä ämipu, hiqä suqä quvqenqe, kñuä kunmäkmbiyä. He mävuqä ipu, hiqäqä yqänä äwämitpqe, quwä-meqä hñqu emeqänqe änyä maqñqä eänjuwä-pa, Nyi asä iinjä emamä.

4 Inäqe, he Satisi iu äpmeñuwitanä hui, quwqä ämuasmänqe, kiyä mätqä mimäqä iquwi. Iqua qäyunä epiyitanği, ämuasmänqä qäpaiqä ämipnäpu, Nyitä qanğä anä ikiquatunqe.

5 Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, Nyi ämuasmänqä qäpaiqä iinjä äwiptätmä, iquauqä yoqä bukä hänğä-pmeqä iunği, huätä makutqä imniqe. Oeyqä. Nyi iquaunqe, Nqä Apiqueqä hinuä iqisa, ä Iqueqä enätqä iquauä hinuä iqisa-pqe, ‘Iqua Nqeqä’ tmniqä iunänği.

6 Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquau tquanji, qätä äwipqä iqua, qänaki wipñqänänği.

Quuvqä heqiyqä Pilendopiya iu aquvä äqänätqänuwä iquaunqä tuwanji

7 Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Pilendopiya iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätnä qäyämävä.

Nyi suqä anğguä jänänänğä imäkätmä, aanğä Naqä-qakuä-qunä eämä, itanğa Nyi Dewiti iqueqä qñqanğä hutäuqe† a äqätänğqä Iqunği. Nyi anğä qñqanğä hutemqe, ämaqä hñqu anğı mämayeqä yänqiyä. Itanğa Nyi anğä qñqanğä ämayemqeunği, ämaqä hñqu anğı mautäuqä yänqiyä. Nyi iinjä iqä iutanğä Iqunä, kukñuä tä sinğä ändowatqä.

8 Suqä eeqänänğä he itqänjuwinqe, Nyi näqñqä ae enä. Hinuä qumbiyä. Hiqä hipenüä iunği, Nyi qñqanğä ae äuteqä-qae, ämaqä hñqu anğı änä mämayeqä yänä. Hiqä yänänäqñqe naqä ma, wänğäpu witanği, itanğa Nyaqä kukñui, qänaknä ipu, Nyaqä yoqe, imä zä maeqä da itqänjuwinqe, Nyi näqñqä ae ämeqe.

9 Ämaqä Israitqä iquautanğä iqi äpmapu, “Ne Israitqä iqune, Goti Iqueqä ämaqä iquneyqä” ätätqänuwä iquaunqe, he näqñqä ae enä. Iqua quanğä iinjä ätäpiyä-qe, naqä-qakui, Setänä iqueqä ämaqä iquayi. I hitanği qätä nyipiyä! Nyi iquau eyqiyämeqanğundi, iqua Nyi henyqä kuapänä änyinğanğutqenqe näqñqä epu, hiqä yukä-tänğä qäqi äpäpu, qonğä qutaseppnuwi. 10 Nyi yänänäqñqä tqäupñqä kukñuä etkqe, he qänaknä itqänjuwitanği, Nyi ämeyqanğundi, ga qokä-apäkä eeqänänğä qua täu äpmeñuwä iu yamwiqä väniqñqä timäutñqä itñqä iqu, he memeqä da yänqiyä.

11 Nyi henğä maqänä quvepmä. Mä heqä ämäwqutäquwä yññai† ämaqä hñqu

† 2:26-27 Apqä Bukä 2:8-9 § 2:28 Itkimäqä 22:16 * 3:1 Itkimäqä 1:4 † 3:7 Asayä 22:22; Itkimäqä 1:18 † 3:11 Qänğanänği, ämaqä mäkiütä, hänğä tnänğä wqeutä, ämäwqätäukqe iqu, mbqä mämeqä, yññä ämetä ämäuñqe.

huätä equvqñqe, nätmatqä he ämenuwä ii, a yänänäqñqä qätätangpu.

¹² Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämāwqätäumitpqä iqua, Goti Iqueqä anä iunji ävāma näweqä uwqāñqe, Nyi iquaunji, anä anizä äqutnāñqä enqä-pa, yänänäqñqä qutemniqe. Inji Nyi yoqä hñquaqu-hñquenä iqua, iquau pmutemniqe. Nqä Goti Iqueqä yoqetä, Iqueqä anä-himqä naqetanä yoqetä, itanğa Nqä yoqä änyä-hänjä iqu-pqä qäsä. Nqä Goti Iqueqä anä-himqä iqu, ii Jerusālemä Änyä Hänjä, Iquesa qäukuä yātu ävāma päniqä iquvi.

¹³ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqāñuwä iquau tquanği, qätä äwipqä iqua, qänaki inä wipñqe.

Quuvqä heqiyqä Latisiya iu aquvä äqänätqāñuwä iquaunqä tuwanji

¹⁴ Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Latisiya iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätnä qäyämävä.

Nyi “Ii naqä-qakuiqä” Tqä Iqunä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä awä ätätmāñganji, Iqueqä kukñuä eeqänänji aanjä jänänä dinä ätätñqä Iqunjqä. Nätmatqä eeqänänjä Goti Iqu imäkkqetanä Qakuä Iqunä, kukñuä tä sinyqä ändowatqä.

¹⁵ Suqä eeqänänjä he itqāñuwñqe, Nyi näqñqä ae enä. He tnänjä-qe, isqä-qe mäpmeqä inuwñqe, Nyi näqñqe ae ämeqe. Nyi he tnänjä-qe, isqä-qe pmapñqä änyñgiyä. ¹⁶ Inji he tnänänqä, isqāñqä, mäpmeqä, awänä pmetanğä eqänätmä, Nqä manita quta enjuiyqä. ¹⁷ “Ne mbqä kuapä-tāñuneyqae, nätmatqä hävemnäqñqä ämetanä, hnjuä-hnjuanqä äwa miqä injunä” ätätqāñuwä-qe, oeyä. Nyaqä hiñuiqñji, he aanjä ququvqä yqänä pmetanğuwñqä, ämaqe, henyqä huäqä kiinjä wunāñgiyä. He nätmatqä hesä näweqä winiqä iqu maeqä, hiñuä pisqä äpmapu, itanğa he huiwinä imbu äpmenä. Iwä hiqä-hiuāñji, iñqe änyä maqñqä yqänä enä. ¹⁸ I etanği Nyi kñuä iqä tii hetapmqe. Golqä, quvqä qäsä maeqä yätñqä tä äñqä hui, Nyita mbqä ipu, mbqä kuapänänjä-tāñuenä hipñqänänjä. Itanğa ämuasmāñqä qāpaiqä, hiqä huiwiu ktqä hiqumuätäutñqe, Nyita mbqä ipu, ämaqe he huiwinännyqä äpmapu, womba-tāñä pmetanğpi, hiñuä maiqñqä ipñqänänjä. Nñ marasingä aowä hui, hiqä hiñuiu mäuepñqe, Nyita mbqä ipu, iwä hiqä hiñui, äñguä qāmbñqänänjä.

¹⁹ Itanğanji Nyi ämaqä huiunqä änyñgqe, Nyi iquaunji, quwqä suqä quvqenqä näqñqä ävätmä, jänä iwimäkätñqe. I etanği he hiqä suqenqe kñuä äkunmäknäpu, jänä pmapñqä tnänjä imäkñganğpu.

²⁰ He hiñuä nqāmbiyä! Nyi anä qāñqanä-tāñä iqi ätqäümä, qñqanä iu ptqä päsqanğa, ämaqä hñqu Nyaqä manji qätä änyiyätä, qñqanä noteyätqe, ga Nyi yäpä yāñgisa äpaquvätmä, ye buayä anä nenqueä.

²¹ Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämāwqätäumipqä iqua, Nyitä ämiquatunquä Nyaqä zä-hawä iunji, anä pmenique. Ii, qāñganä Nyi mäkä äunätayä iu ämāwqätäutmä, Nqä Apicutä miqenqe, Iqueqä zä-hawä iu anä äpmakueä-panä iiyqä.

²² Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqāñuwä iquau tquanği, qätä äwipqä iqua, qänaki inä wipnuwāñqe.

4

Jonä iqu, nätmatqä qäukuä yātu witanği äqunğqenqä

¹ Nätmatqä tä qäpu ae äpäwqanğa, qäukuä haqä yāññji qñqanä hñqu hutänätanği äqunğqe. Itanğa manjä* nyi qāñganä hääwä enqä-panä tqanği äwikqä iqu, tii ändkqe. “Si täqinyqä yapiyä. Ga Nyi nätmatqä eeqänänjä qänaki timäunñqe, ämäktquamqänänjä.” ² Itanğa Dñä Äñguä Iqu yänänäqñqä maqänä nyimeqanğa, qäukuä haqä yätunji, ämiqä iqueqä zä-hawä hñqu tqäutanği, ga iqi äpmenqä

* 4:1 Itkimäkqä 1:10

Iqu, tiinjä etangi äqunqge.† ³ Zä-hawä iu äpmeñqä Iquesani, qoqiyqä hioätqätä, häñesqätä, yänätangi, ga wäpinyiqukuä hñqu zä-hawä ique awä iqi ämamäüäqe, kiqä we-hunqge aanjä naqänänjä hunätangi äqunqge. ⁴ Ämiqä Iqueqä zä-hawä iinjä iqu, hawä 24 huizi iquauä awä iqi ätqäuminqge. Itanga zä-hawä iquauñi, ämaqä naqä iqua hñqunä-hñqunä äpmakäuminjuwi. Iqua ämuasmänqä qäpaiqä-tänjä-qua, itanga quwqä nyuänjä iunji, golqä ynña mäuqä-quayi. ⁵ Zä-hawä iinjä iquesani, we-hunqge nyuauä iqanğa, mmqä ätätä kakaqä tqanji äwikqe. Zä-hawä iqueqä hipenüñgisani, tä hänaqä 7 äsminjuwi. Tä hänaqä iqua, ii Goti Hanjuwä Iqueqä dnjiyi.† ⁶ Zä-hawä iinjä iqueqä hipenüä iqisani, nätmätqä hñqu äwäminqge. Ii eqä-huänjä naqänänjä enqä-panjä iqueyi. Nätmätqä iinjä iqu, aanjä quvanyäqñqä kiini.

Itanga nätmätqä häñä-pmeqä-tänjä hñquaqui-hñquaquinä, zä-hawä hitunüä hñquaqui-hñquaquinä iu pämä ätqäuminjuwi. Iqua quwqä hiqumuanñngisatä, tuwänngisatäni, hinüä kuapänä äqänngäuminjuwi. ⁷ Iquautanä hinuiqänjä iqu, ii laiyonqä enqä-panjä iquvi. Ga huiziqu, bulumäka qokä enqä-panjä iqueyqä. Itanga huiziqu, iqueqä hiqumuani, ämaqeüqä enqä-pa änyänä. Iwä aanjä yäpakä äpmeñqä iqu, ymäüäkä aanjä naqänänjä haqeu äväwa ikitñqä iinjä enqä-panjä iqueyi. ⁸ Nätmätqä hñquaqui-hñquaquinä häñä-pmeqä-tänjä iqua, huqä 6-tänjä iquayi. Itanga hinüä kuapänäni, quwqä huiwiu, ä quwqä huqeunji-pqe inä ämuäpmuäminqge. Iinjä iqua heatqänngatä, hiunjinngatä, tii tqäpnqäüä.

“Naqä Iqu, ii Goti Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqu, hñqutä enqä-panjä manä, Kiqä-kiuänä, Kiqä-kiuänä, Kiqä-kiuänänjqä. Iqu qänğanä äpmaminqä, tännga äpmeñqä, itanga qänaki pmetäniqeqä.”
Qu kukñuä iinjä di, mamäwänqä danä iqäpnä.

⁹ Nätmätqä iinjä iqua, zä-hawä ique äpmeñqä, ga hea ique-ique pmetäniqä Iquenyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu, ‘ännguiqä’ tqäpnqäüä. ¹⁰ Iinjä itqätanngpänğa, ämaqä naqä 24 iqua, zä-hawä iu äpmeñqä ga hea ique-ique pmetäniqä Iqueuä hipenüä iqi qonjä äqutasepäpu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu, quwqä ynñai equväpu, zä-hawä iqueä hipenüä näñi eäpu, tii tqäpnqäüä.

¹¹ “Naqä Iquki, Si neqä Goti Iqukiyqä. Eeqänä ämäwqätäunji, Tqä-täuänänjqä. Itanga ämaqä eeqänänji, Sinyqä yeeqä ipu, Tqä yoqe haqeu ämamäupu, ‘Si Yänänäqñqä-kuiyqä’ tqäpnqäüä. Ii tiinjä etanngiyi. Nätmätqä eeqänänji, Si imäkätinä, itanga äkinqä Tqä dutanä imäkqanngnä, ätimäutä, tännganji äyä äwinä.”

5

Bukinqätä, Sipsipqä Meqä Iquenqätä

¹ Zä-hawä iu äpmeñqä iqueqä hipa ämuänngisani, bukä hñqu witangi äqunqge. Bukä iinjä iqu quäuqänänjä-qu eä, qu tuwanüä inñi-inñisa äqäyäpu, itanga äkuäpipu ekuwi. Itanga ique a yänänäqñqä kiqätätñqe, qu nyunüä taki ändäupu, itanga kiqä taki bukä iu 7 ändäupu, ämänyäpu, ekuwinä äqunqge. ² Asä qännganji, enätqä yänänäqñqä hñqu, manä yänänäqñqä tii tqanji äqunqge. “Ämaqä huiziquau ämäwqätäutä, nyunüä takä bukä iu ämänyäpu equwi, anñi equvätä ävatätñqe, äsqukä?” ³ I etangi bukä ävatätä, yäpä inñisa hinüä qunätñqe, ämaqä hñqu qäukuä yätunä, qua täunä, ä qua yäpä mäñngisanjä-qe, mäpmeqä danä eänä. ⁴ Ämaqä hñqu bukä iquenji, ävatätä yäpä inñisa hinüä qunätñqä hma etangi, nyi kñuä kuapänä äqäminqge. ⁵ Itanga ämaqä naqä iquautanä hñqu tii ändqiyä. “Si kñuä maqiyqä panä. Hinüä qunyä. Laiyonqä Tqu, Jutä iqueqä hueqä-himqeta,* ämiqä naqä Dewiti

† 4:2 Esekiyäli 1:26-28. Itkimäkqä 7:10 iunji, Jonä iqu ‘Zä-hawä iu äpmeñqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä’ ätkqe.

‡ 4:5 Itkimäkqä 1:4 * 5:5 Ipäqäkqä 49:9

iquesañä-queqä.† Iqu Iqueqä mäkä-hunqä iquauñi mändi ämäunquatätä, itaŋga Iqu nyuñuä takä bukä iu ämäññanqce, equvätä, buki ävatañqiyä.”

⁶ I dqanğa, Sipsipqä Meqä Hñqu pämä tqäutangi äqunqce. Iñä Iqu tiñjä-nänjä-queqä. Qu ae pizqä äpäkkuwä-nänjä-quvi. Iqu zä-hawä iqueuätä, nätmatqä hñjä-pmeqä-tänjä hñquaqi-hñquaqiñä iquauätä, ämaqä naqä iquauätä awä iqi ätqäumiñqce. Iqueqä nyuänjä hänyenätä, ä Iqueqä hñuätäñi, 7 iquayi. Hñuä iñi, ii Goti Hanjuwä Iqueqä dnä, qua eeqänänjä iunqä im-imä ändowatkqä iquayi. ⁷ Itañi, Sipsipqä Meqä Iqu, zä-hawä iu äpmeñqä Iqu-tänjä qäqiqi äpäqce, bukä iqueuä hipa ämuangisa äwiñqce ämakqce. ⁸ Iqu bukä ae meqanğa, inğani nätmatqä hñjä-pmeqä-tänjä iquatä, ämaqä naqä 24 iquatä, qu Sipsipqä Meqä Iqu-tänjä iqi äpäpu, qonjä äwoktäukuwi. Iqua gitatä, golqä hevqä suakä jinanä-weqä-tänjä itä, a äqätmiñuwi. Jinanä-weqce, ii Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä tääqä tqeyqä. ⁹ Itanğani qu apqä änyä-hänjä hñqu tii ätukuwi.

“Si bukä ämetnä, nyuñuä takä iu ämäññanqce anği equvätinä ävattñqce, äñguänänjä Iqukiyqä. Qu pizqä ae kpäsqanğuwänğa, itaŋga Tqä häñeqeta qokä-apäkä iu itmetnä, Goti Hanjuwä Ique äwikñä-qae, Si äñguä Iqukiyqä. Qokä-apäkä Si mbqä imakñi, qu hueqä-himqä eeqänänjä iutatä, anjä-kukñuä eeqänänjä iutatä, huiwä huitañä-huitañä änyänğuwä iutatä, itaŋga qua eeqänänjä iutatä imakñä iquayi. ¹⁰ Si iquauñi, neqä Goti Iquenqä hiqäva-imäkqä imäkqanğnä, itaŋga Iqu iquauñqä ämiqä-qu pmetñqänänjä. Itaŋga qu qua täu miqäpnuwänqänänjä.”

¹¹ Itaŋga nyi hñuä anği äqunqce, enätqä iqua, zä-hawä ique, nätmatqä hñjä-pmeqä-tänjä iquau, itaŋga ämaqä naqä iquau awä iqi ämamäupu ätqäupu, manjä tnänjä tqanğä qätä äwikqce. Ynaunjqä manjä e ätmiñuwä iqua, aanjä qäqi hmanji. Qu aanjä, aanjä kuapänänjä, a änä matäuqänänjä. ¹² Qu e ätqäpiyanğani, manjä tnänjä tiñjä ätmiñuwi.

“Sipsipqä Meqä qanğanä pizqä äpäkkuwä Iqu, yoqä naqetä, nätmatqä äñguänänjitä, ä näqñqä-pqetä, itaŋga yänänäqñqä naqänänjä-pqetä meqänqce, äñguänänji, ii Qäqueqä. Ga Iqu ämaqä eeqänänji, Iqueqä yoqce haqeu ämamäupu, yeeqä ipu, Iquenqä ‘änğuiqä’ ätäpu, ävätqänğuwä-pqenqce, äñguänänji, ii Qäqueqä.”

¹³ Itañi nyi nätmatqä huitañä-huitañä Goti Iqu imäkkqce, kukñuä tqanğä qätä äwikqce. Ii nätmatqä qäukuä haqä yätu äwiñqä, ä qua täu äwiñqä, nñ qua yäpä mäñgisa äwiñqä, itaŋga eqä-pñä iu äwäkäwänqä-pqä iuä. Nñqä, nätmatqä eeqänänjä, eeqänänjä iu äwäkäwänqce, qu tiñjä tqanğä äwikqce.

“Zä-hawä iu äpmeñqä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutäñi, Iquaqu ‘änğuiqä’ eeqänänji ämesinyä, itaŋga yoqä naqeu, yeeqä inqeu, yänänäqñqce, kiqä hea ique-iquenqä manyiyänqä.”

¹⁴ Itaŋga nätmatqä hñjä-pmeqä-tänjä hñquaqi-hñquaqiñä iqua, “Ii naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä” tätqätanğuwänğa, ämaqä naqä iqua qonjä äuktäupu, yoqä naqä äwimiñuwi.

6

Sipsipqä Meqä Iqu, nyuñuä takä iquau equkqänğanqä

¹ Nyi Sipsipqä Meqä Iqu, nyuñuä takä bukä iu ämäññanqä iquautañä hñuiqänjä ique, huätä equvqanği äqunqce. Itaŋga nätmatqä hñjä-pmeqä-tänjä iquautañä hñqu, “Si biyä” ätätäqanğani, iqueqä quväkitañi qäukuä mmqä ätqä-pa tqanği äwikqce. ² Iñä äwimitañi, nyi hñuä anği äqunqce, hosi qäpaiqä hñque äqunqce. Ämaqä, hosiu äpmeqä iqu, yquakä a qätätanğa, qu mäkitañä ämäwqätäuqä ynñai vqanğuwänğa, iqu mäkä iunji ämäwqätäutñqä kñuä äme, iqäukqce.

† 5:5 Asayä 11:1,10; Itkimäkqä 22:16

³ Inğanı Sipsipqä Meqä Iqu, nyuñuä takä huizi huätä equvqanğa, nätmatqä hänä-pmeqä-tänä iutañä huiziqu, tii tqanğı äwikqe, “Si biyä.” ⁴ Itanġi, hosi häñesqä hñqu ätimäukqe. Ga ämaqä hosiu äpmeqä iqueni, yänänäqñqä äwikuwi. Yänänäqñqä ii, ämaqeüqä äwqä hanuä pmeqe huätä motaumäuqanğa, iwä ämaqe, quwqä-quwä pizqä päkmbnuwä diñqeüä. Itanğa wäñuä ii imäkätñqe, näpqa-hionaqä naqänänğä hñqu, ique äwikuwi.

⁵ Iinğä äqunmitanġi anğini, Sipsipqä Meqä Iqu, nyuñuä takä 3 ique equvqanğa, nätmatqä hänä-pmeqä-tänä iutañä huiziqu, tii tqanğı äwikqe, “Si biyä.” Itanğa anğni, nyi hosi hiawiqä hñqu timäuqanğa, ique äpmeqä iqu, nätmatqä kuä-sñgumetqä iwäsäuqä hñqu, iqueqä hipa iu a qätätanğı äqunğque. ⁶ Itanġi, ämaqä hñqueqä manänänġi, nätmatqä hänä-pmeqä 4 iquauä awä iqisanġi, tii tqanğı äwikqe. “Ämaqe, ymisaniñqä äwa ipñqe, si äwätñä, tqä wäñuä imäkiyä. I hitanğı ämaqä hiunġi hñque wäñuä ipu, mbqä ämepiyi, mbqä ii, kuä-witqä qondä wänqä hmbinä-qe, ä kuä-bali qondä hnjuaqu-hmbinä-qeyä. Itanġi si olipqä eqä aowitä, wainqetänġi, qui mimäqä panä.”

⁷ Itanġi, Sipsipqä Meqä Iqu, nyuñuä takä 4 ique equvqanğa, nätmatqä hänä-pmeqä-tänä iutañä yäpakä iqu, tii tqanğı äwikqe, “Si biyä.” ⁸ Ii äqunmitanġi, anğı hiñuä äqunğque, hosi kukuatqä hñque äqunğque. Ga ämaqä hosi ique äpmaminğä iqu, iqueqä yoqe Äpäkonğque. Itanğa Äpäkonğquenyqe, Hikuapqä anğä iqu qänaki äpkqe. Ga iquaqu qokä-apäkä hiqñqä hñquaqi-hñquaqi iwäsäusinyä, hiqñqä hñqueni, pizqä päkiyänğqe, yänänäqñqä äwikuwi. Iquaqu qokä-apäkä iunġi näpqa-hionaqä itä pizqä äpäsäsinyä, itanğa iquaqu buayä dä naqänänğä ävqumäkäsinyä pizqä äpäsäsinyä, itanğa täñä-yaqä naqänänğä äväsinyä, äpäkombñqä imäkäsinyä, ga nanuä hiqiyqä quaetani, pizqä päkññqä dowasiyänqinyqä.

⁹ Iinğä äqunmitanġi anğini, Sipsipqä Meqä Iqu, nyuñuä takä 5 ique equvqanğa, nyi qokä-apäkä, Goti Iqueqä kukñui a yänänäqñqä äqätpu awä tquanğuwinqe qu pizqä äpäkkuwä iquauqä quuvqe, hiqäva-qäyqä ttawä yäpä iqi pmetanğä äqunğque. ¹⁰ Quuvqä iinğä iqua, zääqä tnänğä tiinğä ätmiñuwi. “Nätmatqä eeqänänğä iquauqä Naqä Iquki, Si hñqutä enqä-panğä manä, Tqä-täuänänğä Iquki, itanğa Tqä suqe, aanğä naqä-qakuiqä. Si ämaqä qua täu äpmeñuwä iquau, kukñuä ämitätñä, neyaqä häñeqänğä kima wisñä diñqe, ne Sinyqä hiñui, squänğanğä äqänanä pmetatunquäwä?” ¹¹ Iinğä tätqätanğuwänğä, qokä-apäkä iunġi ämuasmänğä qäpaiqe, hñqunä-hñqunä äväpu, tii ätukuwi. “He hapä wänqä hmbu-ganä pmapiyä. Ämaqä hesä, mäkä-hunğä iqua epäkkuwä-pa, iqua heqä wäñuä anä itqänuwä iquautä, heqä tta-tñguäkautä pizqä päkññqäuä. Iquaunġi, Goti Hanjuwä Iqu atäñuä ae ekqe. Itanğa qu iquaunġi, pizqä ae äpäsqanğuwänğanġi, Goti Hanjuwä Iqu heqä häñeqänğä kima väñiqe.”

¹² Itanġi Sipsipqä Meqä Iqu nyuñuä takä 6 ique equvqanğa, nyi nätmatqä tiinğä timäuqanğı äqunğque. Quaetani, eekä naqänänğä itä, mäptqe we maunğä, heawiqä ätimäutä, itanğa qanui aanğä häñesqä, häñeqä enqä-panğä imäkñğqe. ¹³ Qätäqueqe, yuñuä zä-eaqe hiaqusqä ämitä, kiqä häukui qua mänġi äpäknğqä-pa, qäukuä yätutanġi e äpäknğuwä. ¹⁴ Qäukui, yquvanğä äkuäpiquwä-panğä iinġi, kuäpiqanğa, qoqonitä, qua eqä huväkiyitä, quwqä anġi äväma, nändi-nändi tqäwäwqanğä äqunğque. ¹⁵ Itanğa qua iutañä ämiqä naqä, ämaqä yoqä naqä-tänğä, ä mäkanğä ämiqeutanğä naqä iquau, ämaqä mbqä-tänğä, nñ ämaqä yänänäqñqä-tänğä iquau, wäñuä-wiyqä hiñinğä, ä ämaqä huiziquauqä yäpä iqi mäpmeqä inuwä iquau, qu eeqänänġi, hikä hovqä imä äpmepu, qoqonğä naqä hikä qäyatannğä iu zä äpmakäukuwi. ¹⁶ Iu äpmakäupiyita, qoqonğä iquaunğätä, hikä iquaunğätä, tääqä tii ätmiñuwi. “Ne zä-hawä iu äpmeñqä Iqueuä hipenünğätä, Sipsipqä Meqä Iqueqä äwqä tnäninğätä, zä äneñğqä-qae, he ne zä näpatqäpiyä. ¹⁷ Ii tiinğä etanġi. Hiunġi

Iquaquiyqä äwqä tnäjä imäkäsinyä, qokä-apäkä iu kimañä quvqä ävqe, ii tännga ae täsä äpqiya. Ga Iquaquiuä yänänäqñqe, huätä ätasämäutä äñguä pmetñqe, tqukä?”

7

Israitqä iquautañä 144,000, Goti Iqueqä hiqñqä ämakuwiñqä

¹ Iiñi ae äqunmitañi, nyi ynaunjqä hñquaqui-hñquaqui qua hituñuä hñquaqui-hñquaquiñä iu tqäutangä äqunqce. Yunuä tutqä qäpu mäqunquä yätñqenqe, iqua yuñui hituñuä hñquaqui-hñquaquisä timäumiñqeuni, a äqätpu ätqäumiñuwi. ² Ynaunjqä iqua quaetä, eqä-pñiutä, qui imäkñqce, Goti Iqu yänänäqñqe ae äwikqe. Iiñä äqunmi huizi, ynaunjqä hñqu mäptqä timäuqä bu ävämeqe, nätmätqä Goti Hänjä Äpmeñqä Iqueqä hiqñqä imäkqe a äqätqä äyapñqe. Itannga iqu ynaunjqä hñquaqui-hñquaquiñä iquauñi, tääqä yänänäqñqä tii ätukqe. ³ “He qua iu, eqä-pñä iu, itannga zä iu, qui maqänä mimäkqä pambiyä. Ne neqä Goti Iqueqä hiqñqe, Iqueqä wäunuä-wiyqä iquauä hipenüä iu ganä qiyeqanqgua, ga qänakñi, he nätmätqä qui inqga imäkqäpñqä.”

⁴ Iiñä äwimitañi, qänakñi nyi Goti Iqueqä qokä-apäkä hiqñqä ämakuwiu atäunuä ikuwiñqä qätä äwikqe. Qokä-apäkä, hueqä-himqä Israitqä iquesañä eeqäpnänjä iquauä awä iqisani, hävemnäqñqä, 144,000 atäunuä ikuwi. ⁵⁻⁸ Iiñä etanngi hueqä-himqä Jutä iquesañi 12,000, Lupenä iquesañi 12,000, Geli iqueui 12,000, asi Aseli iquesañi 12,000, ä Näptali iqueui 12,000, Mänasa iquesañi 12,000, ññ Simiyonä iquesañi 12,000, Lipai iqueui 12,000, Isäka iquesañi 12,000, Seplonä iqueui 12,000 inä iqäpiyi, Josepä iquesañi 12,000, itannga Benjämenä iquesañi 12,000, iqua Goti Iqueä hiqñqe ämakuwi.

Ämaqä kuapänänjä iqua, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäumiñuwiñqä

⁹ Ii äqunmi qänakñi, hiñuä anngi äqunqce, ämaqä kuapänänjä hñqua, zä-hawä iqueuä hipenüä iqisä, ä Sipsipqä Meqä Iqueä hipenüä iqisä, tqäutangä äqunqce. Ämaqä iinjä iunji, ämaqä hñqu a änä matäuqänänjä hävemnäqñqe. Iqua qua eeqänänjä iutatä, hueqä-himqä eeqänänjä iutatä, ä huiwä huitañä-huitañä änyänuwä iutatä, ññ anjä-kukñuä eeqänänjä iutanjä iquayi. Ga ämuasmänqce, quäuqä qäpaiqä ämuasmämbu, quwqä yeeqä motquapñqe, zäwqä tuwä hiiki a qätätanngä äqunqce. ¹⁰ Qu iinjä ätqäupiyänqani, manjä yänänäqñqä tii ätmiñuwi. “Neqä Goti, zä-hawä iu äpmeñqä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutä, anngi inetmesinyä, äñguä pmetunquä inemäkiyi, Iquaquänñqä.”

¹¹ Itañi ynaunjqä eeqänänjä iqua, zä-hawä ique, nätmätqä hänjä-pmeqä-tänjä iquau, ämaqä naqä iquau, awä iqi ämamäupu ätqäpiyi, itannga qu zä-hawä ique hiñuä äqumbu, qonjä oesäpu, hipenüä qua bu eäpu, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäumiñuwi. ¹² Qu ii ipiyänqani, tiinjä ätmiñuwi.

“Ii naqä-qakuiqä. Ne neqä Goti Iquenqä yeeqä aanjä hävemnäqñqä itanä, Iqueqä yoqä naqe, awä tatunquänänñqä. Iqu kñuä äñguä iwäsäuqä-tänqeqä, ga ne Iquenji, ‘äñguiqä’ ätuätanä, itanqani Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuquatunquänänñqä. Auqä, Iqu Aanjä Yänänäqñqä-qu eä, eeqänänjä iu Miqä-queyqä. Hea ique-iquenji, nätmätqä eeqänänjä tä, ii Goti Iqueqänänñqä. Aanjä naqä-qakuiqä.”

¹³ Iiñä tqänquwännga, ämaqä naqä iquautañä hñqu, yatñqä tii änyikqe. “Qokä-apäkä ämuasmänqä qäpaiqä ipnänuwä tä, ii tqukuakä? Qu äñgisa äpquwäwä?”

¹⁴ Iiñä dqannga, nyi tii ätukqe. “Naqä iqukiyä, si tqä-täuä näqñqä eäninyä.”

Ga iqu tii ändkqe. “Ämaqä tä, qu hanä-iqä, tänjä-hunqä naqänänjä* ämepu äpmamiñuwä iuta äpquwä iquaeqä. Ga quwqä ämuasmänqce, Sipsipqä Meqä Iqueqä häneqe, qäpaiqä imäknätñqä asñä äqäyätqänuwä iquaeqä. ¹⁵ Iiñä dutañi, qu Goti

* 7:14 Matiu 24:21

Iqueqä zä-hawä hipenüä iqi ätqäuänäuä. Qu hiunjingatä, heatqängatä, Iqueqä anä iu äpmapu, Iqueqä yäpä iqi pmetanğä, Iqu Iqueqä zä-hawiu äpme, qunji ämitqänä. 16-17 Sipsipqä Meqä zä-hawiunji awä iqi äpmenqä Iqu, quwqä Ämiqä äpme, iquaunji eqä esquä hea ique-ique anğä dunğä ätuma wänqiyä. Itanğa Goti Iqu, knuä äpakä maqiyqä ipnğä, quwqä hiñuä eqä ye esänqiyä. Iutanji buayä dä miqä ipu, quwqä quväki yäkänä mäwiyqä itä, mäptqetä, nätmatqä tnänjitä, tnänjä miwimäkqä yänqiyä.”

8

Sipsipqä Meqä Iqu, nyunüä takä yäpakä ique equkqänğanqä

¹ Itanğanji Sipsipqä Meqä Iqu nyunüä takä 7 ique equvqanğa, qäukuä yätunji imänğnğenqä hmbu tii imänminğe. ² Itanji qänaknji ynaunjqä 7, Goti Hanjuwä Iqueä hipenüä iqi ätqäuminjuwä iqua, hääwä 7 hnğa meqanğä äqunğqe.

³ Iinjä qunätanğa, ynaunjqä hnğu äpäqe, suakä anğüä sisnyanä weninqä golqä häkä a äqätä, hiqäva-imäkqä ttawä-tänjä qäqiqi ätqepkqe. Qu ynaunjqä iquenji, sisnyanä-weqä aanä kuapänä äwikuwi. Iqu nätmatqä iitä, Goti Iqueqä qokä-apäkä eeqänänjä iuqä tääqä tqetä qäsä, golqä hiqäva-imäkqä ttawä, Goti Iqueqä zä-hawä iqueä hipenüä iqi ätqäunqeu, hiqäva imäkätñqä äwikuwi. ⁴ Ga jinanjä-weqä anğüä iinjitä, Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä tääqä tqetä, ynaunjqä iqueqä hipa iutanji, Goti Iqueä hipenüä iqinyqä äminmä äyminjiyi. ⁵ Itanji ynaunjqä iqu, tä hiqäva-imäkqä ttawä iunji ioätä, jinänjëweqä hevqeu eoquteqe, qua bu ätnämäueqäkqe. Iqu ae ätnämäueqanğanji, qäukui mmqä ätätä, kakaqä naqänänjä äpneqetanji, qaquvqetanjä we-hunğe, im-imä äqiyändakqa uwqanğa, quae eekä ikqe.

Ynaunjqä 4 iqua, quwqä hääwi, hääwä ätkuwinjqä

⁶ Ga ynaunjqä 7 hääwä a äqätminjuwä iqua, hääwä tñnğä näwinyä imäknminjuwi. ⁷ E imäkmbiyitanji, ynaunjqä kinğanänjä iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanğa, hiwiyä häukuitä, tetä, hñeqä ique yuqui-yaqui imäkmbiyi, qua bu äpaknğuwi. Qu quaetä, zä eeqänänjitä, hnğaqu-hnğue iwäsekuwä iutanji, te qua iunji hnğinjinä änätä, zä eeqänänjä-pqä iunji hnğinjinä anğqe. Ga qätaqä hioätqä-pqe, te eeqäpnä anğqe.

⁸ Itanji ynaunjqä huiziqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanğqänğa, nätmatqä qoqonä, naqänänjä tä-tänjä enqä-panjä injä hnğu ätimäutä, iqu eqä-pñä bu äpaknğqe. Qu eqä-pñä hnğaqu-hnğue iwäsekuwä iquautanjä hnqueni, hñeqä ätuekqe. ⁹ Ga qu nätmatqä eeqänänjä eqä-pñiu hñjä äpmenjuwä ii-pqe, hnğaqui-hnğue iwäsekuwä iutanji, hnğinji eeqä äpakonğuwi. Asä yimba ii-pqe, hnğaqui-hnğue iwäsekuwä iutanjä hnğuesanji, qui imäkñğuwi.

¹⁰ Iinjä ae äqunmi huizi, ynaunjqä 3 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanğa, qätäqueqä naqänänjä, hiqi-tä äyanätñqä-panjä hnğu, qäukuä haqä yätuta äpaknğqe. Inğanji qu eqä eeqänänji hnğaqui-hnğue iwäsekuwä iutanjä hnğinjitä, eqä esquä iquautänji, qätäqueqä iqu haqeqi äpaknğqe. ¹¹ Qätäqueqä ii äpaknğqä iqueqä yoqe, “Marasinğä Zä-iqä Iqueqä.” Itanğa eqä, qätäqueqä e äpaknğqä iqua, marasinğä aanjä zä kuapänä iqä ii ätimäukqe. Amaqä kuapänänji, eqä iquau anğanğuwänğa, eqe, quwqä äwqe häkiyä yäqiyqanği, qu äpakonğuwi.

¹² Iinjä ae äqunmi, enätqä 4 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanğa, tiinjä ätimäukqe. Qu mäptqeu, qanjuu, itanğa qätäqueqä eeqänänjä iutanji, hnğaqui-hnğue iwäsäupu, hnğinji qui imäkkuwi. Itanji mäptqä iqutä, qanüä iqutä, iquaqui-yqä äyanğanğanji, hnğanji mäyanğqä iminjiiyi. Itanğa qätäqueqä iqua-pqe, hnğinji mäyanğqä iminjiiyi.

¹³ Ique äqunmi huizi, ymäuäkä naqänänjä hñqu qäukuä awä iqä äväwa päwqanji äqunqge. Iqä äväwa äpäwätäqanjanj, manjä yänänäqñqä tii tqanji äwikqe. “Qokä-apäkä qua bu äpmeñuwä iquenä, oänä, oänä, oänä!” Ynaunjqä huizi hñquaqu-hñquenä iqua, quwqä hääwi hääwä tqanquwännga, hanjä-iqä naqänänji qokä-apäkä iu äwimeñqiyä.”

9

Ynaunjqä 5 iqu, iqueqä hääwi, hääwä ätkqenqä

¹ Itanji enätqä 5 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqannga, nyi qätäqueqä hñqu qäukuä haqä yätuta äväma, qua täu päkñganji äqunqge. Itannga qu iquenji, qua hovqä täpäunjuä maeqä iquesanjä qñqanjä hutäuqe äwikuwi. ² Qñqanjä hutäuqe ävqanquwännga, iqu hovqä iinjä ique hutäuqannga, suakä, tä naqänänjä ikeqanğä ätimäuqä-pa ätimäukqe. Itanğqännga suakä hovqä iinjä iquesa ätimäukqä iqu, mäptqä ique qaquvqä enqä-pa äkiptaqiyätä, hea iwimäkkqe. ³ Itanji, penjuä kuapänänji, suakä ique äväma, yänänäqñqä qänjuekäta iquauqä enqä-panji ämapiyi, qua iunqä äwekuwi. ⁴ Itanji penjuä iquaunji, tii ätukuwä. “He qoä-qamqä, zä-yäunğüä hioätqe, yuuwä matäuqä pambiyä. Oeyä. He yuuwä täupñqe, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä atäunjuä iinjqe, quwqä hipenjuu maqñqä iinjqä iquaunä imäkpiyä. ⁵ He ämaqä iinjä iquaunji, qanjuä 5 täñä-hunqä äväpiyä-qe, pizqe mapäsqä pambiyä.” Itannga penjuä iqua, im-imä äwäpu, täñä-hunqä äwimiñuwä, ii qänjuekäta ämaqeu täñä-hunqä ävquwä enqä-panji. ⁶ Ämaqeu iinjä wimeqanjanji, qu äpäkonqänqä qävqä ipiyä-qe, mapäkonqä ipnuwi. Qu äpäkonqä iinjqe, aanjä kuapänä äwiñganğqä-qe, äpäkonqä iqu qunqe, zä wäniqe.

⁷ Nyi penjuä iquaunji, hiñuä tiinjä-nänjä äqunqge. Qu hosi iqua enqä-panjä, mäkänqä näwi imäkñganğä, ga quwqä nyuänjuñi, golqä ynğa enqä-panjä ämäupu, itannga quwqä himä-hiqumuani, ämaqä änyänjuwä-panjä iinjä änyimiñuwä. ⁸ Itanji quwqä de, apäkä iuaqä dä enqä-panjä iinjä äupu, quwqä hiqunji, laiyonqä iqua äuiñuwä-panjä iinjäqä. ⁹ Itannga quwqä quikui, nätmatqä ipññqä woyqä enqä-panjä iinjä eä, quwqä huqe, ptäptäukuä äqäyäpiyi, kalisi kuapänänjä, hosi iqua mäkänqä qanjä tnänjä eyqiyämeqannga, äkakä äqänğqä-panjä iinjäqä. ¹⁰ Itanğqännga iquauqä häwqetä, yänjä marasiñqä täñä-hunqä quvqä vqetänji, qänjuekäta iquauä enqä-panjä iinjäqä. I etanji, quwqä yänänäqñqä, qokä-apäkä iu täñä-hunqä quvqe, qanjuä 5 wipñqe, ii quwqä häwqeu äwinä. ¹¹ Iquauqä naqä ämiwiyqä äpmeñqä iqu, ii enätqä qua hovqä täpäunjuä maeqä iquesanjä iqueyqä. Ga Israitqä iquauqä anä-kukñuä iunji, enätqä iquenyqe, ‘Abätonäuä’ änyuätkuwi. Itannga Grikä iquauqä anä-kukñuä iunji, ‘Apoliyonä’ änyuätkuwi. Yoqä iquaquiyqä qaku, ‘Qui Imäkqä Iqueyqä’.

¹² Itannga hanjä-iqä naqä hiñuiqänjä iqu qäpu eqäqe, qätä nyipiyä. Hanjä-iqä naqä hñquaqu qänaki yqänä äquvepänqiyä.*

Ynaunjqä 6 iqu, iqueqä hääwi, hääwä ätkqenqä

¹³ Itanji ynaunjqä 6 iqu iqueqä hääwi, hääwä tqannga, nyi manjä hñqu qätä äwikqe. Manjä tqu, golqä hiqäva-imäkqä ttawä, Goti Iqueä hiñuä iqi äwiñqä iqueqä komqä-hänyenjä hñquaqui-hñquaquinjä iquautanjä yäpä iqisa tqanji äwikqe. ¹⁴ Manjä iqu enätqä 6 hääwä qätätanğqä iquenji, tii ätukqe. “Enätqä hñquaqui-hñquaquinjä, eqä naqä Yupretisiu guä äqäyambu äpmeñuwä iquaunji, huätä iwasqiyäwatiyä.” ¹⁵ Enätqä iinjä iqua, “Hiunjinqä, qanjuñqä, quväukuñqä äkñganqätiyä” tpu, näwinyä imäkmbu, äpmamiñuwä. Manjä iqu iinjä tquannga, iqu enätqä hñquaqui-hñquaquinjä iquaunji, qokä-apäkä iunji, hñquaqu-hñque iwäsäupu, iquautanjä hñqueni, pizqä

* **8:13** Itkimäkqä 9:12; 11:14 * **9:12** Itkimäkqä 8:13; 11:14

päkpñqä diñqe, iwasqäyäwatqke. ¹⁶ Itanğa quwqä mäkä-iqä hosiu äpmamiñuwä iqua, aanjä kuapänä, 200 miliyänqä äpmamiñuwinqä qätä äwikqe.

¹⁷ Itañi wätqä enqä-pani, hosi iquatä, ä hosiu äpmamiñuwä iquatäni, quwqä suqe, nyi hiñuä tiñjä äqunqge. Iqua niqñqä woyqä quwqä quikuiu ämänänminqge, hui häñesqä, hui heawiqä, ä hui hiuisqe. Hosi iquauqä nyuänji, laiyoñqä iquauqä nyuänjä-nänjiqä. Itanğa, teu, suakiu, hikä piyanjä-weqä tä änätñqeu, eeqänänjä iqua, quwqä manjita ätimäwa äumiñuwi. ¹⁸ Itanğa nätmatqä ququvqänänjä hñquaqui-hñquenjä iqua, ämaqä kuapänänjä, hñquaqui-hñque iwäsekuwä iquautanjä hñquenji, pizqä äpäkuwi. Ii teu, suakiu, hikä piyanjä-weqä tä änätñqe, hosi iquauqä manjita ätimäwa äukuwä iquayi. ¹⁹ Itanğa hosi iquauqä häwqe, nyuänjätänjä qämäkä-nänjä eä, ämaqeñji iitä yuuwä ätämiñuwi. Quwqä yänänäqñqe, manjutä, häwqeutä, äwämiñqe.

²⁰ Ämaqä huizi, nätmatqä ququvqä hñquaqui-hñquenjä iquautañi, mäpäkonqä imiñuwä iqua, qu nätmatqä quwqä hipaitä imäkmiñuwä iñji, tuwä mäwiyqä, äwqä yqänä äwimiñuwi. Auqä, qu dnjä ququvqä iquauqä yoqetä, goti quañgä iquauqä yoqetäni, haqeu ämamäupu, qonjä wotäuqe, mäwquatämäuqä imiñuwi. Goti quañgä golqeu, silpaiu, brasiu, hikiu, zeu, ga nätmatqä iinjä iqua, qu hiñuä-tänjä, qätä-tänjä, qañä uwqä-tänjä-qua hmanji. ²¹ Ämaqä häñä yqänä äpmamiñuwä iinjä iqua, ämaqä huizi iu pizqä äpäsapu, paaqä imäkäpu, ä huiwä yanjä hiñgi änyäkipu, itanğa nätmatqä quwä hiñgi ämayäkämiñuwä-qe, anñi kñuä äkunmäknäpu, suqä iinjä iquañji tuwä mäwiyqä imiñuwi.

10

Enätqä hñqu, bukä wänqä hmbu, Jonä iqu änätñqä äwikqenqä

¹ Nätmatqä iinjä iqua ae äpäwqanğa, nyi enätqä yänänäqñqä hñqu, qäukuä haqä yätuta quvepqañgi äqunqge. Iqueqä huiwä iñji, qaquvqä patqñqä, itanğa wäpinyiqukuä iqueqä nyuänjä iu okäkasänminqge. Iqueqä himä-hiqumuani, we-hunqä mäptqä enqä-pani ätä, ga iqueqä yukä iquaqu tä sqä enqä-panjä iñji. ² Ga iqueqä hipa iñji, bukä wänqä ävatñqä hmbu, a äqätqa quvepqañgi äqunqge. Äquvepäqetani, iqueqä yukä ämuangisani, eqä-pñä haqeu äui, qunamäuqänğisani, quaeu äumiñqe. ³ Itañi iqu aanjä manjä yänänäqñqä, laiyoñqä zääqä ätqä-pa, e ätkqe. Iqu manjä yänänäqñqä tqanğa, ingañi qaquvqä 7 iqua äuesäupu, kukñuä ätkuwi. ⁴ Qaquvqä 7 iqua äpnapiyi, kukñuä qäpu tqanğuwänğa, nyi kukñuä iñji, tuwanuä qämätmä imiñqe, qäukuä haqä yätutani, manjä hñqu tii tqanğı äwikqe. “Qaquvqä 7 iqua kukñuä ätquwiñqe, tuwanui maqiyqä panä. Tqä kñuä iunä äkiyanä.”

⁵⁻⁶ Iwä enätqä qonjqä eqä-pñiutä, quaeutä äuitañgi äqunqgä iqu, kukñuä hñqu guä mäsaueñqe, iqueqä hipa ämuangisani qäukuä haqä yätu eätä, Goti Aanjä Häñä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueä yoqe ätkqe. Ii Goti qäukuä iu, qua iu, eqä-pñä iu, nätmatqä eeqänänjä iu äwiñuwä ii imäkkqenqge, Iqueqä yoqe, i ätkqe. I ätätäqänğani, tii ätkqe. “Tänğani Goti Iqu hiñuä äqänä mäpmeqä inqiyä. Hea qäpu eqiyä. ⁷ Nätmatqä Goti Iqu imäkäniqä iinjä zä emiñqe, Iqueqä wäunuä äwiyäpu, kukñuä hiñuä-tqä iquau ätumiñqä-pa, qänakñi ynaunjqä 7 iqu häawä tätñqä iqanğutqänğani, nätmatqä iñji, naqä-qakuä timäutñqä, imäkäniqe.”

⁸ Ga nyi manjä qäukuä haqä yätuta tqanğı äwikqä iqu, anñini tii ändkqe. “Si äwätinä, bukä enätqä eqä-pñiutä, qua iutä ätqäunqä iqueä hipaeu ävatnä äwiñqe, motayä.”

⁹ Iinjä dqanğa, nyi enätqä iquenqä äumi, iqueni, “Bukä wänqä ipu nyi dapiyä” ätukqe.

Ga iqueuä kima nyi-mändanji, tii ändkqe. “Si bukä wänqä täpu, ämändautnä äänyä. Ga si ämändauñi, tptawä äsätnä ändqe, kññuä enqä-pa äwi iqanqgä-qe, änguneqäsqa äwqä bu ämnäqetanji, anqñi kanqä enqä-pa zä-yänqiyä.”

¹⁰ Iqu iinjä ae ändqanqa, nyi bukä iinjipu, iqueä hipaeuta ämotaumi, qe ängqce. Ga nyi änganqa, nyaqä manjuñi, kññuä enqä-pa äwi ikqe. Iwä ae änguneqäqanqa, äwqä mändanji zä ikqe.

¹¹ Inqanji qu tii ändkuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui, nätmatqä qokä-apäkä kuapänänjä huiwä huitanjä-huitanjä iuta, anjä huitanjä-huitanjä iu pmeqä iuta, anjä-kukñuä huitanjä-huitanjä tqä iuta, itanqa ämiqä naqä kuapänänjä iuta timäuninqenqä awä suiyä.”

11

Goti Iqueqä kukñuä awä suiyqä iquaquinyqä

¹ Iwä hñqu nyñi, “Si ävauätnä, Goti Hanjuwä Iqueä hiqäva-imäkqä anjitä, hiqäva-imäkqä ttawitanji, kiqä naqenqä iwäsäwä” ändätä, iwäsäuqanqä yäkqä hñqu ändapätä, tiinjä-pqe inä ändkqe. “Ae iwäsäunji, qokä-apäkä iqi, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäupñqä qonjä äwoktäutqänuwä iquaunji, a täwä. ² Iinjä itnänqanji, si Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anjä ämätänqä ququawä yäpaqä mängisanji, miwäsäuqä pa, hiñuinä qunya. Ii tiinjä etanji. Ququawä iqu ämaqä Goti Iquenqä änyä maqñqä eänuwä iquauqä eä, ga qu Goti Iqueqä anjä-himqä iquenji, quwqä äwiñqä dutanä qui imäkäpu mitqätanqpi, qanjä 42 päwäniceqä. ³ Itanji ämaqä nyaqä kukñui awä jiyñqä hñquaqui yänänäqñqä vqanqä, iquaqu huäqä-hunqä ämuasmänqce äyäunya, kukñuä hiñuä tätqätanqisi, hiunji 1,260 iqua* päwäniceqä.”

⁴ Ämaqä iinjä iquaqu zä-olipqä iquaqutä,† itanqa hiqi-tä-tqäuqä iquaqutä, qua eeqänänjä iuqä Aanjä Naqä Iqueqä hipenüä iqi ätqäunuwä enqä-panji. ⁵ Ga ämaqä hui iquaqui ququvqä itquenätpu iqanqgqce, te iquaquiyqä manjita ätimäwanji, mäkä-hunqä iquaunji tä ganquti, qu äpäkombnuwi. ⁶ Iquaqu kukñuä awä jiyñqanqanji, qäukuä yätutanji piyä maqiyqä yätñqä imäkiyñqce, yänänäqñqä-tänjä-quaquiyi. Itanqa eqä häneqä-tänjä imäkinyiyänqätä, nätmatqä quvqä qua täu qui imäkinyiyänqätänji, yänänäqñqä-tänjä-quaquiyi. Iquaqu nätmatqä iinjä di, iquaquiyqä äwiñqetanä imäkinyiyi.

⁷ Iwä iquaqu Goti Hanjuwä Iqueä kukñui qäpu tqanqiyänqanji, nanjä hiqiyqä hñqu qua hovqä täpäunüä maeqä iuta äyapäqce, iquaqutä mäkä hmbnuwi. Iquaqu iquenji yänjä mäwqñqä iqanqisi, pizqä päsanice. ⁸ Iquaqui pizqä päsqanqa, iquaquiuä huiwä pizqce, anjä-himqä naqä‡ iutanjä huänqä iqi witänice. Anjä-himqä iquenyqce, kukñuä ktqä “Sotomätä Isipätä enqä-paniqä” ätkuwi. Iqñi, qänqanä iquaquiuä Naqä Ique, qu äpäsäpu, zä-huätati äuekuwä iqiyqä. ⁹ Hiunji hñquaqu-hñqce, itanqa huizi iqueä, hiunji quemisqä iunji, ämaqä huiwä huitanjä-huitanjä nyqä eeqänänjä iutanjä, hueqä-himqä eeqänänjä iutanjä, anjä-kukñuä eeqänänjä tqä iutanjä, itanqa qua eeqänänjä iutanjä iqua, qu iquaquiyqä huiwi, ämaqä hñqua ämepu qua qäyä pteñqce, ‘ññqä’ mätquä, hiñuinä äqumbu pmappnuwi. ¹⁰ Kukñuä awä suiyqä iquaqu qokä-apäkä qua iu äpmeñuwi, tänjä-hunqä quvqce ävätqänjiyä iutanji, iqua, iquaqu e päkonqanqiyiñqce, ewiqä ätäpu, nätmatqä yeeqä vqce, yanjä imbnuwi.

¹¹ Nyi tiinjä-pqe wätqä äqunqce. Hiunji hñquaqui-hñqce ae äpäwqanqanji, hiunji huizi iqueä hiunji quemisqänqanji, Goti Iqu iquaquinyqä yunüä hänjä anqu ävauqumuatqce, ändowatqanqa, iquaqu ävauäsinyä pämä ätqäukiyi. Ämaqce,

* **11:3** Qanjä 42 iquatä, hiunji 1,260 iquatänji, asänänji. † **11:4** Sakätiyasi 4:2-14 ‡ **11:8** Näqñqätänjä hñqua tii ätätqänjä. Jonä iqu anjä-himqä hñquenqä naqä-qakuä matqä ikqe. Iqu ämaqce quuvqä maeqiyqä ipu, suqä quvqä imäkäpu, Goti Iquenji hñqisanä itquetqätanqunwinqä kukñuä ktqä e ätätä äqäqce.

hinuä ii äqumbiyi, zä aanjä naqänänjä ikuwi. ¹² Iquaqu ae ävauvi, manjä hñqu qäukuä haqä yätutanji, tii tqanji äwikiyi. “Qe täqinqä yapinyqä.” Inğanji iquaqu qaquvqeu, qäukuä haqä yätunqä yqanjiyänğa, iquaquiyqä mäkä-hunqä iqua hinuä äqunäwatkuwi. ¹³ Asänğanji, eekä naqänänjä hñqu iiqe, anjä-himqä 9 iquau hinuinä äqunätä, hiqñqä huiziquenji qui imäkkqe. Inğa qänğanji, eekä naqänänjä ikqä iqu, qokä-apäkä 7,000 ättqäkqe. Qokä-apäkä huizi iqi äpmaminuwä ii, zä kuapanä wiñğanğa, Goti qäukuä haqä yätu äpmenqä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäukuwi.

¹⁴ Qätä nyipiyä! Hanjä-iqä tquaqu qäpu eqanğa, itanji huizi iqu timäutñqe, qäqi-iqiyqä. S

Ynaunjqä 7 iqu, iqueqä hääwi, hääwä ätkqenjqä

¹⁵ Itanji enjätqä 7 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanğa, inğanji qäukuä haqä yätutanji manjä hui yänänäqñqä tiinjä ätkuwi.

“Qua eeqänänjä iu miqe, neqä Naqä Iqueqätä, Iqueqä atäunjuä ätekqä Kraisi Iqueqätänyä, näweqä ätimäuciya! Itanğa Naqä Iqu hea ique-ique miqüniqeqä.”

¹⁶ Itanji ämaqä naqä 24, Goti Iqueä hinuä iqi zä-hawiu äpmenuwä iqua, qonjä äqutasepäpu, Iqueä yoqe haqeu ämamäupu, tii ätukuwi.

¹⁷ “Aanjä Naqä Iquki, Si Goti Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqukiyqä. Si tänğa äpmenjä, qänğanä äpmaminjä Iqukiyqä. Si Tqä yänänäqñqä naqe ae ämetnä, ämitqänñqe, ne ‘änqiuqä’ äktqunä. ¹⁸ Ämaqä Sinyqä änyä maqñqä eänjuwä iqua, äwqä tnänjä imäkqanjuwä-qe, Tqä äwqä tnänitä, hea qäyunänitänji, ae ätimäueqä. Tänğanji ämaqä ae äpakonjuwä iquaunji, kukñuä mittñqänğanjqä. Itanğa-pqe, Tqä wäunjuä äkiyäpu, kukñuä hinuä-tqä iquaunitä, qokä-apäkä Tqänjqä atäunjuä ae ikñä iquaunitä, ämaqä zä ipu Tqä yäpä iqinyä äpmenuwä yoqä-tänjä, ä yoqä maeqä iquaunitä, quwqä kima ävätnä yeeqä iwimäktñqänğanjqä. Iwä, ämaqä qua qui imäkätqänjuwä iquaunji, qui imäktñqe, tänğa täsuwänä.”

¹⁹ Ämaqä naqä iqua, kukñuä iinjii ae ätqanjuwänğa, Goti Hanjuwä Iqueä anjä qäukuä haqä yätu ämätnänqe, qñqanjä hutänğanğa, itanğanji qu Goti Iqueuä kukñuä guä-mäsänjqä ipñä iqu hinuä qumbñqä, ätnänjä iqi ätqäuminqe. Itanğa qaquvqetanjä we-hunqe, im-imä ändakka weqanjuwänğa, häänjqä naqänänjä ätimäutä, qaquvqe osqanğa, quae eekä itä, piyä hiwiyä häukuätänji, kuapanä äpänqñqe.

12

Apäkä iinyqätä, qämakä naqänänjä iquenqätä

¹ Itanğanji nyi ktqä nätmätqä yäunjuä iqä hñqu, qäukuä haqä yätuta tii timäuqanji äqunqñqe. Ii apäkä enqä-paniyi. Iiyqä ämuasmänjqä enqä-pani, mäptqe ktqä pmuätäutañğa, qanjuä-pqä iqu, iiyqä yukä yäpä iqi pmetanğa, qätäqueqä 12 iqua, iiyqä nyuänjä iunji, yñña enqä-panä ämäuä äpmaminqe. ² Apäkä äwqä-tänjä ii, ymeqä nyuätñqä itäqänğanji, tänjä kinjä wunğanji, zääqä naqänänjä ätminqe.

³ Itanji ktqä nätmätqä yäunjuä iqä huiziqu, qäukuä yätuta tii timäuqanji äqunqñqe. Qämakä hänesqä naqänänjä hñqu äwäminqe. Iqu nyuänjä 7 inqä-qu eä, ga kiqä nyuänjä iquautanji, nyuänjä komqä-hänyeñä 10-tänju eminqe. Itanji nyuänjä eeqänänjä iquaunji, ämiqä iquauqä yñña enqä-pani äpmakäuminqe. ⁴ Kiqä häwqe, qäukuitanjä qätäqueqä kuapanänji, qua täunqä äqutäsitäumepkqe. Qätäqueqä hñquaqu-hñquenjä iquautanjä hñquaquini, hinuinä äqunätä, hñquesanji qua täu äpänqñguwi. Itanğa qämakä iqu, apäkä ymeqä nyuätñqä iqanjqä iiyqä hipenjuä iqi ätqäuä, iqu, ii ymeqä ae äyä nyquanğa, änätñqä äqunä ätqäuminqe.

⁵ Ga apäkä ii ymeqä e änyuekqä iqu, ii ymeqä yäkkä woyqä a äqätä, qokä-apäkä eeqänänjä äpmakäwänjuwä iu mitñqe, Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä iquvi.* Apäkä

ii ymeqä ae äyä nyquangä, qu iqueni haqä yätunqä maqänä äma epiyi, Goti Hanjuwä Iquenqätä, Iqueqä zä-hawä iunqätä ätuma äukuwi. ⁶ Iu ätuma uwqanquwängä, apäkä ii anjä avqñqä imñqä zä äukqe. Ga iqñi, qu iñi ämipu, ymisanjä äväpu, itqätanppi, hiunji 1,260 päwätñqä iinqe, Goti Hanjuwä Iqu anjä ae imäkekqe.

Qu qäukuä yätu mäkä äunquwinqä

⁷ Itanğa qäukuä haqä yätutanji, mäkä naqänänjä tiinjä ätimäukqe. Maikoli† iquä, iqueqä enätqä iquatäñi, qu qämakä naqänänjä ique päsqanquwängä, ga qämakä naqänänjä iquä, iqueqä enätqä iquatäñi, mäkä kima ikuwi. ⁸ Ga qu mäkä kima i ikuwi, yänänäqñqä maeqä epu, mäki homä ikuwi. Iinjä iutanji, qu qäukuä haqä yätunji mäpmeqä ikuwi. ⁹ Itanji Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iqua, qämakä iqueni, qua täunqä ämatnämeppkuwi. Ii qämakä qanğatqä qu, “Setänä, ämaqeu kukñuänqä ätuma uwqä iqueyqä” änyuätmiñuwi. Iqu qokä-apäkä qua täu äpmakäwänjuwä iunji, quanğä tquä iqueyqä. Qu ique qua täu ämatnämeppäpianğani, iqueqä enätqä iquauñä-pqe qäsä ämatnämeppkuwi.

¹⁰ Itanji qäukuä haqä yätutanji, nyi manjä yänänäqñqä hñqu tii tqanği äwikqe.

“Tänğani, Goti Iqu Yänänäqñqä-tänä-qu eä, anği ae inätmetä, Iqunä ämäneyätñqe, ii ätnänjä iqi ae ätimäuqi. Itanğa ämaqä Goti Iqu Iqueqä qokä-apäkä iu anği itmeniñqä atäunjuä ikqä Kraisi Iqu, yoqä naqetä, yänänäqñqetä ämetñqe, ii-pqe ätnänjä iqi ae ätimäuqi. Ii tiinjä etanği. Setänä, neqä tatqä-guäkau hiunji heatqä ique-ique Goti Iqueqä hiñuä iqi kukñuä ämitätñqä iqueni, bi ämatnämeppkuwi. ¹¹ Ga neqä tasi-guäka, iqua Sipsipqä Meqä Iqueqä häneqetätä, Iquenyqä kukñuä awä ätmiñuwitatäñi, yänänäqñqä ämepu, mäkä-hunqä iqueni ämäwqätäpu, quwqä hänjä-pmeqä diñqe kñuä mämeqä ipu, quwqä mäkä-hunqä iqua pizqä päsqenqe zä miqä danä ikuwi. ¹² Iinjä etanğqetani, qäukuä iqukitä, qäukuä haqeu äpmeñuwä iquendä, he ewiqä tpiyä. Inäqe qua iqukitä, eqä-pñä iqukitä, oänä! Setänä iqu iqueqä quäuqä pmeqe, homä etanği näqñqä eä, äwqä tnänjä imäkätä, henyñqä ae äquveppiyä,” tqanği äwikqe.

¹³ Ga qämakä iqu, qu iqueni, qua bu ae äyä ämatnämeppuqanğä hiñuä äqunäqetani, iqu apäkä ymeqä qokä nyquangqä iñi, ändämikqe. ¹⁴ Inğani, apäkä iñi, iyyqä anjä avqñqä iunqä äväwa wätñqe, qu ymäuäkä naqänänjä iqueqä huqä hñquaqu ämämuasmewikuwi. Iqñi quväukuä 3 äpäwätä, qanjuä 6 päwqanğanqe, ii qämakä iqu-tänjä qäqiqi mäpmeqä, kinjä nämä pmetanğa, qu iñi anğuanä ämipu, ymisanjä äväqismiñuwi. ¹⁵ Apäkä ii äväwa uwqanğa, qämakä iqu, iqueqä manjita eqä quta dueqanğa, ga eqe, aanjä naqänänjä imäknäqetani, apäkä ii qänaki äunjqua ikämiñqe. Qämakä iqu, eqä tqu apäkä iñi, huakä ämetä, qui imäkätñqä äwiñgqe. ¹⁶ Eqä iqu e päwqanğa, qua iqu apäkä iñi, yätamäkqä ävätä, eqä qämakä iqu quta ändömäukqe, hea enqä-pa äqäqauäqe, eqä iqueni yäpä imä ämäwqatkqe. ¹⁷⁻¹⁸ I iqanğa, qämakä iqu apäkä iinyqä äwqä tnänjä wiñğanği, iqu äwätä, iyyqä ymeqä huizi iquau mäkä päkmätä ikqe. Qokä-apäkä i päkmätä ikqä ii, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä iu qänaknä ipu, kukñuä Jisasi Iqu awä ätkqe, a äqätmiñuwä iquayi. Itanji qämakä iqu, eqä-huänjä-tänjä hikä weä iqi, pämä ätqäukqe.

13

Nanjuä hiqiyqä hñqu ätimäukqenqä

¹ Qämakä iqu iqi tqäutanga, nyi nanjuä hiqiyqä hñqu, eqä-huänjiuta timäuqanği äqunğqe. Iqu nyuänjä 7-tänjä-qu eä, itanğa nyuänjä komqä-hänyenjä 10 hunätanği äqunğqe. Itanji hänyenjä eeqänänjä iquauñi, ämiqä iquauqä yñña enqä-panji äpmakäumiñqe. Itanğa iqueqä nyuänjä iquauñi, yoqä Goti Iquenyqä äkasuwä quvqä

† 12:7 Jutä 1:9; Deniyäli 10:13

tqänqä hui äqänminqe. ² Ga nanuä hiqiyqä nyi hinuä äqunqä tqu, ii lepatqä enqä-panä iyyi. Itanğa kiqä yuki, bea iquauqä enqä-pani. Itanğa kiqä manj, laiyonqä iquauqä enqä-pani. Itani qamakä iqu nanuä iqueni, iqueqä yänänäqñqe ävätä, yoqä naqänqä iwimäkätä, itanğa ämiqe, iqueqä-kiuä enqä-panä pmetñqä iwimäkkqe. ³ Itanğa nanuä hiqiyä iqueä nyuänä hñqueni, wätanqä-täñi. Ii pizqä äpäsänä-tpu ikuwä-qe, wätanqä ququvqä iinjä iqu, ae äsätä, ängüä ekqe. Itani qokä-apäkä eeqänäñi, nanuä hiqiyqä iquenyqä yänuä ipu, qänaknä äwikiwi. ⁴ Itanğa iqua, qamakä naqänänä iqu iqueqä yänänäqñqe, nanuä hiqiyqä ique äwikqenqä näqñqä ae epiyitani, qamakä iqueqä yoqe haqeu ämamäupñqä qonä äwoktäukuwi. Ga iqua, “Nanuä hiqiyqä tqutä asänäñi, tqukikä? Ä makä anäñi, tqukitä hunyiyñqäwä? Aanqeqä” ätäpu, nanuä hiqiyqä iqueqä yoqe, haqeu inä qe ämamäukuwi.

⁵ Inğanj Goti Hanjuwä Iqu nanuä hiqiyqä iqueni, hinuinä qunätanji, iqu kiqä yoqä haqeu ämamänätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä äkasuwä quvqä ätätä, ga ämaqeu mitqätanji, qanuä 42 äpäukqe. ⁶ Qanuä iinjä päwätqätanğa, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä äkasuwä ätätäqänğanj, Iqueqä yoqenqätä, Iqueqä anä qäukuä haqä yätunñqätä, nñ iu äpmeñuwä eeqänänä iquauñqätä, tuwängisa ätminqe. ⁷ E qäyä ätätqätanji, Goti Iqu iqueni, iqu qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqänqä atänuä ikqä iunji äpäsätä, homä qäyä iwimäkätñqä hinuinä äqunminqe. Itanğa iqu yoqä naqä ämetä, hueqä-himqä eeqänänä iutä, huiwä huitanä-huitanä änyänuwä iutä, kukñuä eeqänänä iutä, itanğa qua eeqänänä iu pmeqä iutä ämitñqä hinuinä äqunminqe. ⁸ Iutanj, ämaqä qua iu pmeqe, Goti Iqu qua mimäqänğanj, quwqä yoqe bukä hea ique-ique pmeqeunji maqñqä iminñqä eeqänänä iqua, qu nanuä hiqiyqä iqueqä yoqe, haqeu matnämäupu qonä woktäupnuwiqä. Bukä iqu, ii Sipsipqä Meqä qu qänğanä pizqä äpäsänuwä Iqueqeqä.

⁹ Ämaqä qätä-täñu-qu etanğutqe, iqu kukñuä tä qätä ängüänä äwiyänä. ¹⁰ Ga Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hñque, guä kiqiyäueqänqä atänuä itqätanğutqe, inji iqu guä kiqiyäueqä anju guä qiyänätñqä wänqiyä. Itanğa Iqu ämaqä hñque, qu näpqa-hionaqetä pizqä päkpnqä atänuä itqätanğutqe, ga qu iqueni, näpqa-hionaqetä pizqä päkpnqäuä. Ga suqä tiinjä tqu timäuqanğanj, Goti Iqueqä qokä-apäki, qu yänänäqñqä äpmapu, quwqä quuvqä heqiyqe, a yänänäqñqä kiqätqäpnqä.

Nanuä hiqiyqä hñquququ ätimäukqenqä

¹¹ Itani nyi nanuä hiqiyqä hñquququ, qua iunda ävautä äyapqanji äqunqe. Ga kiqä nyuänä iunji, komqä-hänyenä hñquaqu, sipsipqä meqä iquauqä enqä-panä iinjä äunäqänğa, kiqä kukñui, qamakä naqänänä hñqueqä enqä-paniqä. ¹² Nanuä hiqiyqä qua iuta ätimäukqä iqu, nanuä hiqiyqä kinğanänä iqueqä yänänäqñqeta äkitqäuä, iqueqä wänuñi imäkminqe. Nanuä hiqiyqä kinğanänä iqu, wätanqä ququvqä, ique pizqä päkmätä ekqä, ga ae äskqä iquvi. Itani qua iuta ätimäukqä iqu, qua iu äpmeñuwä iqua, nanuä hiqiyqä kinğanänä iqueqä yoqe, haqeqä ämamäupu qonä woktäupñqä, wänuñi tii iminñqe. ¹³ Iqu suqä naqänänä, ämaqä mimäqänänä di huitanä-huitanä imäkätñqä yänänäqñqä ämakqe. Suqä hñqu tiinji. Qokä-apäkä iuqä hinuä iqinj, iqu, tä qäukuä haqä yätuta äväma, qua täu päknätñqä imäkminqe. ¹⁴ Iqu nanuä hiqiyqä kinğanänä iqueqä yänänäqñqeta äkitqäuä, suqä iinjä iqua qäyä imäkätñqä, Goti Iqu iqueni, hinuinä qunğanqetani, iqu qokä-apäkä qua täunji quanğä ätuätä, tii ätuminqe. “Nanuä hiqiyqä, näpqa-hionaqe qäyä äpäsqanğä, hänä yqänä äpmeñqä iqueni, he iqueqä ktqe imäkäpu, iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä.” ¹⁵ Itani, iqu nanuä hiqiyqä ktqä iqueni, yunuä qäyä vätnqe, Goti Hanjuwä Iqu hinuinä äqunqe. Inji ktqä iqu, kukñuä ätätä, ämaqä ktqä ique qonä mäwoktäuqä iqanğpqa iquauñi, qu pizqä päkpnqä imäkkuwi. ¹⁶ Itanğanj, nanuä hiqiyqä hñquaquñä iqu tqanji, qu qokä-apäkä eeqänänä iuqä huiwiu atänuä

vqänqä äqäkuwi. Hnqua quwqä hipenjuivqä. Itäni hnquauni, hipa ämuangisanjqä. Ga ämaqä hinjinqä, ä yoqä-tänä, nñ mbqä kuapänä-tänä, nñ mbqä-nätmatqä jua-jua maiqä-tänä, ä huizi iquauqä yäpä imä mäpmeqä inuwä, ä huiziquauqä wäunuä hinjinäwa äwiyätqänuwä-pqä iunji-pqeuä, qu eeqänäni, atäunuä vqänqä kiqä hiqñqä iutäni, äyä ämakuwi. ¹⁷ Hiqñqe, ii nanuä hiqiyqä iqueqä yoqenä-qe, nñ iqueqä yoqä iuta a täuqänqe. Inji ämaqä, nanuä hiqiyqä iqueä hiqñqä mämeqä imipqä iqua, qu qokä-apäkä huiziuqä nätmatqe, mbqä miqä da iqanqpi, ga huizi iqua-pqe, quvaqä nätmatqe, mbqä miqä danä ipnuwi. ¹⁸ Ga ämaqä hnqu knuä änguä-tänu eäqe, iqu nätmatqä tänqe, näqñqä ängüänänä hetñqänänjqä. Ämaqä hnqu näqñqä-tänä-qu eäqe, iqu nanuä hiqiyqä iqueqä yoqeta a täutñqänänjqä. Ii ämaqä hnqueqä yoqeta atäunuä enqä-panjqä. Ii 666 iqeyi.

14

Ämaqä 144,000 iqua, apqä änyä-hänä ätkuwinjqä

¹ Ga nyi hinuä angumä äqunqge, Sipsipqä Meqä Iqu qoqonä Sayonä yätu tqäutangi äqunqge. Itänqa Iqutäni, qokä-apäkä 144,000 iqua, Sipsipqä Meqä Iqueqä yoqetä, Iqueqä Kaniqueqä yoqetäni, quwqä hipenjuu äqämbu anä ätqäuminjuwi. ² Itäni qäukuä yätutäni, häänqä ängüänänä hui qänqangi äwikqe. Ii eqä naqä hnqueqä häänqätä, qaquvqä naqä hnqueqä äkakätä, enqä-panä iinjä ätätä, ga ämaqä hui gita ätquwä-panä iinjä tqangi äwikqe. ³ Ga qokä-apäkä 144,000 iqua, Goti Hanjuwä Iqueä zä-hawä iqueuätä, nätmatqä hänä-pmeqä-tänä hnquaqui-hnquaquinä iquauätä, ämaqä naqä iquauätä hinuä iqi ätqäupu, apqä änyä-hänä hnqu ätkuwi. Apqä iquenqe, ämaqä huizi iqua-pqe, maqñqä epnä. Ga ämaqä kuapänänä iinjä iqua, Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä qua täu äpmejuwä iuta angji mbqä imakqä iqua, quwqä-quwänä näqñqä eqäüä. ⁴ Ämaqä iqua, apäkä iuatä hiqaqä anä äwipu, kiyä imätmäknätqänuwä enqä-panä iinjä ma, ikikinyänä äpmepu, anä eeqänänä, Sipsipqä Meqä Iqu äwqanqgeuni, qänaki äwivändätqänuwä iquayi. Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä eeqänänä qua täunjuqä awä iqisa ae mbqä imetä, inji qu Iqueqänqätä, ä Sipsipqä Meqä Iqueqänqätä, qämätaqiyqä pmepñqä iinjqe, qu, qu-ganänä enqä-panä itmakqe. ⁵ Qu kuknuä quanqä matqä ipu, nätmatqä hnjuu mimäkqä itqänuwä iquaiqä. Oeyqä.

Ynaunjqä hnquaqui-hnquenjä iquauqä kukñuinjqä

⁶ Nyi iinjä äqunmitäni, huizi, ynaunjqä huiziqu qäukuä awä iqi äväwa päwqangi äqunqge. Iqu kuknuä änguä hea ique-ique pmeqe, qokä-apäkä qua täu äpmejuwä iunji, kukñui awä tuätñqä iquvi. Qua eeqänänä iutä, hueqä-himqä eeqänänä iutä, ä anä-kuknuä eeqänänä iutä, nñ huiwä huitanä-huitanä iutänyä. ⁷ Iqu manä yänänäqñqä tii ätkqe. “Goti Hanjuwä Iqu, ämaqeucä suqe kuknuä tqeuta iwäsäutñqe, ae ätimäuciyä. I etangi he Iquenqä zä yasämä ipu, Iqueqä yoqe haqeu matnämäupñqä, qonä woktäupiyä. He Goti qäukuiu, quaeu, eqä-pñiu, itänqa eqä esquä eeqänänä imäkkqä Iqueqä yäpä iqi äpmepu, ‘änqiuqä’ tpiyä.”

⁸ Itäni ynaunjqä huiziqu, hinjuiqänä ique qänaki äwivändqa äquvepätä, tii ätukqe. “Anä-himqä naqänänä Bapilonäni, qui ae imäkñgiyä! Anä-himqä Bapilonäni, qokä-apäkä eeqänänä, wainqä yänänäqñqä vqangi qu änäpu, hiqiiyqä iquwä-pa, kiqä suqä yänänäqñqä iu, huiwä yanä hinji imbnqä iwimäkqe. Auä ii qui ae imäkñgiyä!”

⁹ Itäni ynaunjqä huiziqu, iquaquisanä qänaki äwivändqa äquvepätä, manä tnänä tiinjä ätukqe. “Ämaqä, nanuä hiqiyqä iqueä yoqetä, iqueqä ktqetä, haqeu mamäupñqä qonä äwoktäupu, iqueä atäunuä iinjqe, hipenjuunä-qe, hipaeunä-qe, ämapqä iqua, ii iqua wainqä aanä huitanä di bnqäüä. ¹⁰ Wainqä ii ämbqe, ii Goti

Hanjuwä Iqueqä äwqä tnäñiyqä. Itañi Goti Iqu wainqä-eqetä, aanä eqetä, yuquiyaqui mimäkqä da yänqiyä. Oeyä. Iqu Iqueqä äwqä tnäñi, eqä-häkä imänqeu iquatimeqanguti, ga ämaqä iqua, iquauqä ququvqenqä ämbnqänänjqä. Ii ämbqe, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iquauä hinuä iqisä, Sipsipqä Meqä Iqueä hinuä iqisäñi, ämaqä iqua täñä-hunqä ququvqe, tä iutatä, hikä piyanä-weqä tä änätñqä iutatä, mapñqäüä. ¹¹ Iwä suakä, iquau täñä-hunqä e vqä iquesa ätimäuqäqä iqu, iqu äpakä iquäniqeqä. Ga ämaqä nanuä hiqiyqä iquenqätä, iqueqä ktqenqätä, qonä äwoktäupu, itanğa iqueqä yoqeta atäunüä iinqä ämequwä iqua, qu hiunjinğa, heatqänğa, hapä pmeqe, mämeqä danä ipnuwä iquayqä.”

¹² Itanğanj suqä iinjä iqua ätimäuqanğanj, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä, Iqueä suqä eeqänäñi qänaknä ipu, quwqä quuvqä heqiyqe, Jisasi Iquenyqä a äkiqätäunjuwä iqua, qu yänänäqñqä pmapñqänğanji.

¹³ Itañi qäukuä haqä yätutanj, nyi manä hñqu tii tqanji äwikqe. “Si tuwanüä tii qäyä. ‘Ämaqä, qu Naqä Iquenqä quuvqä eqiyäpu, tängatati nänqinqä äpakombnuwä iqua, yeeqä äwinyänä.’” Itanğa Dñä Änğuä Iqu-pqe, tii ätkqe. “Ii naqä-qakuiqä. Ii tiinjä etanjiyi. Quwqä suqä anğuä imäkmitpqä iqu, qutä anä wäniqetanj, quwqä wäunüä dnä huqä itqänjuwi, huätä ävquatämäupu, hapä pmapnuwiqä.”

Ymisanjä mmqä iqanğa, tävqenqä

¹⁴ Iinjä äqunmitanj, huizi, nyi qaquvqä qäpaiqä hñque, ämaqä ne qua täutanä enqä-panä asänänä hñqu pmetanji äqunqqe. Iqu iqueqä nyuänjuñi, golqä ynğa enqä-pa ämäuä, itanğa iqueqä hipa iunji, hionaqä kuä-tävqä aanä yanäqñque a äqätminqe. ¹⁵ Itañi ynaunjqä huiziqu, Goti Hanjuwä Iqueä anjita yäpaqänğisa ätimäüäqe, ämaqä qaquvqä ique pmetanqä ique, manä yänänäqñqä tii ätukqe. “Ymisanjä qua bu enqä eeqänäñi, mmqä ae iqä-qae, ga tänganji ätävqänğanjqae,* tqä hionaqetä täwiyä.” ¹⁶ I tquanğa, ämaqä qaquvqä iu äpmaminqä iqu, iqueqä hionaqetä, ymisanjä ae mmqä itanqäqä-quau ätäwikqe.

¹⁷ Itañi enätqä huiziqu, hionaqä kuä-tävqä yanäqñquä a qätqä-qu, Goti Hanjuwä Iqueä anä qäukuä haqä yätu ämätnänqetanj äväma, yäpaqänğisa ätimäukqe. ¹⁸ Itañi enätqä asä hñqu hiqäva-imäkqä ttawiuta äväma äpkqe. Iqu tä iu ämitñqä yänänäqñqä-tänä iqueqä. Iqu enätqä hionaqä aanä yanäqñquä-tänä qätätanqä ique, tiinjä ätukqe. “Wainqä qua bu enqä häukui, mmqä ae iqä-qae,† tqä hionaqä yanäqñquetä huätä ätävätnä, naqä-hñqäqinyä mäqumuatiyä.” ¹⁹ Iinjä tquanğa, ynaunjqä iqu iqueqä hionaqetä, wainqä häukuä mmqe ätävätä, aquvä ämaqäkqe. Itañi iqu wainqä häukuä mmqä ätäwikqä ii ämetä, qonjqä ipu, kiqä eqä mapñqä hikä hovqä naqä ique ätnämäukqe. Hikä hovqä iqu, ii Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnäñinqä ätnä. ²⁰ Qu anä-himqä yäpaqänğisa ätimäupiyi, wainqä häukui, hikä hovqä ique ätnämäukuwi, qonjqä iqanğuwänğa, häneqe, hovqä iquesa ätimäwa yäpaqänğisa äpäwäkqe. Hänqä i äpäwäkqe, ätuwa äpeyätä, ämaqä iunji ämämpmuäqänänä iinj, ii huakä enqä-pa, kinä haqä nämä‡ äquveqäkqe.

15

Enätqä 7 hñqua, nätmätqä ququvqä a äqätänjuwinqä

¹ Nätmätqä iinj timäuqanji hinuä äqunmitanj, huizi, hiqñqä huitanj hñqu, qäukuä yätuta timäuqanji äqunätmä, “Squä-nänä äqunänundiyä” tmä ikqe. Nyi tiinjä äqunqqe. Enätqä 7 hñqua, nätmätqä ququvqä 7, qokä-apäkä iu qui imäkpnqä a äqätpu äpmaminjuwi. Nätmätqä quvqä iinj, Goti Hanjuwä Iqueuä

* **14:15** Itkimäkqä 14:7 † **14:18** Itkimäkqä 14:7 ‡ **14:20** Jonä iqu hiqñqä 1,600 äqäkqe. Hiqñqä iinjiqua, ii 300 kilomita enqä-panjqä.

äwqä tnäniuta qäpu ätimäuqä-qae, anġini hui matimäuqä yänqiyä. ² Itanġi nyi eqä-pnjä naqänänjä hñqu, huiwä hiqumuanjä hinuä iqänqä-nänġi, tetä qäsä imäkquwä-panjä iinjä äqunġqe. Itanġa eqä-pnjä iqueä manjä iqinġi, ämaqe, qu mäkä iunġi ämäwqätäupu, nanuä hiqiyqä iquesä, iqueqä ktqetä, ä iqueqä atäunuä iinġetä, mändi äkittqukuwä iqua, gita Goti Hanjuwä Iqu iquau äwikqe a äqätpu ätqäuminuwi. ³ Qu iqi ätqäpiyanġanġi, Goti Hanjuwä Iqueqä wäunuä-wiyqä Mosisi iqueätä, Sipsipqä Meqä Iqueätä, apqä tii ätminuwi.

“Naqä Iqukiyä, Si Goti Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqukiyqä. Si wäunuä yänänäqñqä, ämaqä mimäkqänänjä huitanjä di, Imäkqä-quki etanġi, ga ne hinuä äqunätanä änevauqumuatqiyä. Ga ämaqä eeqänänjä iuqä Ämiqä Iquki, Tqä suqä eeqänänġi, jänänänjä eä, ga aanjä naqä-qakuänänġiqä.

⁴ Naqä Iquki, Si aanjä pmuai, Tqä-täuänänġqä. Ämaqä hueqä-himqä eeqänänjä iqua äpäpu, Sinyqä qonjä äuktäupu, ‘änġuiqä’ tpnuwänqänänġqä. Tqä suqä aanjä jänänänġi, ätnänjä iqi ae ätimäuweqä. Tqä suqä iinjä iquautanġi, qokä-apäkä eeqänänġi, Siñqä zä ipu, Tqä yoqe, haqeu matnämäuqäpñqänänġqä.”

⁵ Nätmatqä iinjä iqua ae ätimäuqanġa, nyi anġi hinuä äqunġqe, Goti Hanjuwä Iqueqä namnä anjä qäukuä yätu ämätnänqä yäpä imnġi, hiqñqä pmua ique hinuäquva enminġe, ävatñanġi äqunġqe. Namnä anjä iunġi, Goti Iqueqä kukñuä-suqe, äwäminġe. ⁶ Itanġi enätqä 7, nätmatqä ququvqä 7, qokä-apäkä iu qui imäkpñqä a äqätminuwa iqua, hiqñqä pmua iuta yäpaqänġisa ätimäukuwi. Iquauqä huiwä iunġi, ämuasmänqä kiyä maeqä, aanjä äyänqä ipumbu, quwqä quikuiunġi, golqä yauqä enqä-pa äyiminuwi. ⁷ Itanġi enätqä iquauñġi, nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä hñquaqui-hñquaquinjä iquautanjä hñqu, golqä hevqä 7, iquau äwikqe. Itanġa hevqä iinjä iquauñġi, Goti Hea Ique-ique Pmeqä Iqueqä äwqä tnänġi, manġuä änyiminġe. ⁸ Itanġa Goti Yoqä Naqetä, Yänänäqñqetä, Ämenqä Iqu pmetanġiyqä knuä ävätnġe, hiqñqä pmua iunġi, suakä iqu, äkeikqe. Itanġa enätqä iqua, quwqä nätmatqä quvqä qäpu equaseqanġuwänġanġe, ämaqe hiqñqä iunġi, mäpaquvqä ipnuwiqä.

16

Enätqä iqua, Goti Iqueqä äwqä tnänjä iinġä hevqä, equasekuwinġä

¹ Itanġi nyi Goti Hanjuwä Iqueä hiqñqä pmua yäpä yänġisanġi, manjä hñqu tqanġi äwikqe. Iqu enätqä 7 iquauñġi, manjä yänänäqñqä tiinjä ätukqe. “He äwäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä iinġä hevqä 7 iqua, qua bu eeqänä equasäpiyä.”

² E tquanġa, enätqä hinuiqänjä iqu, Goti Iqueqä äwqä tnänjä iinġä hevqä, äma äwäqe, qua haqeqi equasekqe. Ga inġanġi, ämaqä, nanuä hiqiyqä iqueqä atäunuä imbu, iqueqä ktqenqä qonjä äwoktäuminuwa iquauqä huiwiunġi, wätanqä ququvqänänġi äwimakqe.

³ Itanġi enätqä huizi iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä äwqä tnänjä iinġä hevqä, eqä-pnjä iu equasekqe. Equaseqanġa, eqä-pñi, ämaqä ae äpäkombqä iquauqä hänqä enqä-panjä iinjä ätuekqe. Ga nätmatqä eqä-pñiu äpmeñuwi, eeqäpnä äpäkonġuwi.

⁴ Itanġi huizi, ynaunġä 3 iqu, iqueqe äma, eqä qanjä äpäwitñqä iquautä, eqä esquä iutä equasekqe. E equaseqanġa, eqä iinjä iqua, eeqä hänqä imänġqe. ⁵ Ga inġanġi nyi ynaunġä eque miqä iqu, tii tqanġi äwikqe.

“Goti Tqä-täuänä Naqä-qakuä-quki eänä, Qänġanä Äpmaminjä, Tänġa Äpmeñä, Iqukiyqä. Si ämaqä iunġi, quwqä suqe iwäsäutnä, nätmatqä quvqe wimetñqä ätnġi, ii Tqä kukñuä ätnġi waqiyä manä, aanjä jänänänġqä. ⁶ Ga ämaqä Tqä kukñuä hinuä-tqä iquautä, qokä-apäkä Tqänqä atäunuä ikñä iquautä pizqä äpäsapu, quwqä hänqä iotñqä imäkkuwitanġi, Si hänqä ämaqä quvqä tqua hñqä äwinġi, ii quwqä kimanġi, qäyunänġqä.”

⁷ I tqanğa, nyi hiqäva-imäkqä ttawä iutaņi, maņä hñqu tii tqanği äwikqe. “Goti Naqä Aanä Yänänäqñqä Eeqänänğä-tänğä Iquki, Tqä qokä-apäkä kukñuä mitqe, quañğä manä, aanä naqä-qakuä jänänänğiqä.”

⁸ Itañi enätqä huizi 4 iqu, Goti Iqueqä äwqä tnänğä iinğä hevqe, mäptqä ique equaseqanğa, Goti Hanjuwä Iqu mäptqä iqueqä te, yänänäqñqä ätimäutä ämaqeu tä qäyä nätnğä, hiñuinä äqunğqe. ⁹ Itañi mäptqä iqueqä te, aanä tnänğä imänätä, ämaqä iuņi häkiyä yäqiyqanğa, qu Goti Hanjuwä, nätmätqä ququvqä qu äwimeqä ii ämitñqä Yänänäqñqä-tänğä Iqueqä yoqenğä kukñuä ququvqä ätmiñuwi. Iinğä ätäpiyänğanı, qu Iqueqä yoqe, haqeu mamäupñqe, kñui makunmäkñqä imiñuwi.

¹⁰ Itañi huizi, ynaunğqä 5 iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänğä iinğä hevqe, nanuä hiqiyqä iqueä zä-hawä iu equasekqe. Itanğa ämaqä nanuä hiqiyqä iqueä yäpä iqi äpmamiñuwä iuņi, hea iwimäkkqe. Imä e äpmapiyänğanı, tänğä aanä ququvqä wunğanği, quwqä tewi huakmä imiñuwi. ¹¹ Qu quwqä huiwiu tänğä-hunğätä, wätanğetä, wimeqanğqenğä Goti Hanjuwä Qäukuä Yätu Ämitñqä Iquenyqä kukñuä ququvqä ätmiñuwi. Iinğä ätäpiyänğanı, qu quwqä suqä ququvqä imäkmiñuwi, tuwä äwiyäpu, kñui makunmäkñqä imiñuwi.

¹² Itañi asä enätqä 6 iqu, iqueqä hevqe, eqä naqä Yupretisi ique haqeqi equasekqe. Ga ämiqä naqä mäptqä timäuqä ingisañä iquauñqä hänaqe näwenyä imäkätñqe, eqä naqä iinğä iqu ye ikqe. ¹³ Iinğä iu äqunumi huizi, mätänğä enğä-panğä dnğä quvqä hñquaqu-hñquenğä iqua, qu qämakä naqänänğä iqueqä mañiutata, nanuä hiqiyqä iqueqä mañiutata, ä hiñuä-tqä quañğä iqueqä mañiutata timäuqanğä äqunğqe. ¹⁴ Ga dnğä ququvqä iinğä iqua, nätmätqä ämaqä mimäkqänänğä di, huitanğä-huitanğä imäkäpu, ämiqä qua naqä äwäkäwänğä iu äpmeñuwä iquau äwimayikitqänuwä iquayi. Ii tiinğä etanğiyi. Dnğä iqua ämiqä naqä iquauqä kñui ävauqumuatqanğpi, qu iquauqä mäkä-iqä iquau aquvä ämaqäyäpu, itanğa hiunji naqänänğä, Goti Yänänäqñqä Eeqänänğä-tänğä Iqu atäunğä ae ikqä iqueni, Iqutä mäkä humbnuwänğänänğä.

¹⁵ (“Ga he qätä änyipiyä. Nyi henyqä äquvepätmänğanı, quwä-meqä iqua äquvepätqänuwä-pa, iinğä quvepmqänä. I hitanği ämaqä hñqu, hiqaqä mäwiqä itä, ga qokä-apäki, iqueqä womba iinğqe, ätnänğäqi inğa ikiqanğuti hiñuä qunquä iinğqe, iqueqä ämuasmänğqe, kiuätä qäqiqi emitätqe, itañi ämaqä iinğä iqu, yeeqä iquänğä.”)

¹⁶ Itañi dnğä quvqä iqua, ämiqä naqä iquauñi ätuma, anğä, Israitqä iquauqä kukñuä iuņi, ‘Amaketonäü’* änyuätkuwä iunğä, äquvepkuwi.

¹⁷ Itañi enätqä yäpakä 7 iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänğä hevqe, qäukuii equatekqe. Ae equateqanğa, Goti Hanjuwä Iqueä anğitani, maņä hñqu, zä-hawä iuta yänänäqñqä, “Qäpiyqä!” ätkqe. ¹⁸ I tqanğa, qaquvqetanğä we-hunğqe, im-imä ändakka weqanğa, häänğä naqänänğä ätätä, qaquvqe osquanğa, itañi eekä aanğä naqänänğä ikqe. Ga eekä iinğä iqu, qänğanä qokä-apäkä qua täu äpmamiñuwänğanı, naqä iinğä di miqä imiñqe. ¹⁹ Iinğä iqetanı, anğä-himqä naqä Bapilonä ii, hiqñqä 3 äkutänğanğa, itanğa ämaqeuqä anğä-himqä huizi-pqe, qui eeqä imäkñğqe. Goti Hanjuwä Iqu, anğä-himqä naqä Bapilonä iyyqä suqenğä kñuä indqänäqe, Iqu anğä-himqä iqueni, wainqä-eqe, Iqueqä eqä-häkä† imänğeu equasimetä, änätñqä imäkkqe. Ga wainqä-eqä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänğä naqänänğiyqä. ²⁰ Eekä iqanğa, qua eqä huväkiyä äwäkäwänğä isua eqä ämäpмуäqanğa, qoqonğä-pqe matqäuqä ikuwi. ²¹ Itañi, hiwiyä häukuä naqänänğä, qäukuä yätuta äpäknğqe. Iquauqä hanğä-iqe, aanğä kuapanänğä 50 kilo tqe. Inğä ämaqäyqä haqeqi äqäyäpänğä,

* **16:16** Yoqä ‘Amaketonä’ iqueqä quati, ‘Qoqonğä anğä-himqä Megito iu ätqäunğä’ iquvi. Qänğanänğä, Israitqä iqua mäki, iqi äunğuwı. Tiwiqä hñqu 2 Ämiqä Naqä 23:29-30 iu äqänä. † **16:19** Matiu 20:22; 26:39; Jonä 18:11

quji aanä quvqä kuapänä iwimäkkqe. Ququvqä iwimäkqanqenqä, qu Goti Hanjuwä Iquenqä kuknuä ququvqä ätminjuwi.

17

Apäkä huiwä yanä hinji ikiqä iinyqätä, nanuä hiqiyqä iquenqätä

¹ Itani enätqä 7, hevqä a äqätänjuwä iquautanä hñqu, nyi änyimeqe, “Anä äwäta, ga apäkä huiwä yanä hinji kiinä ikiqä, eqä kuapänänä iquauqä haqeqi äpmenqä ii, iiyqä ququvqenqä kima metñqenqe, ämäktquamqänä” ändkqe. ² “Ga qätä nyiyä. Apäkä iini, ämiqä naqä, qua täutanä iqua ätuma ikipu, huiwä yanä hinji inyakitqänjuwiqä. Ga aanä ämaqä qua täutanä-pqä iqua-pqe, asä inä inyäkipu, ga eqä yänänäqñqe änäpu, wänä-wänä iquwä-pa ipu, nätmätqä huiñqä änyä maqñqä epiyanä itqänjuä.”

³ Kuknuä iini ae ändäqe, iqu Dñä Äñguä Iqueqä yänänäqñqeta, anä avqñqä iunqä ändma äukqe. Iqini, nyi apäkä hñqu nanuä hiqiyqä häñesqä hñqueä haqeqi pmetanji äqunqqe. Ga nanuä hiqiyqä iinä iqueqä huiwä iunji, Goti Hanjuwä Iquenyqä kuknuä tuwänngisa tqä yoqenä, imueqänqä iquvi. Ga iqu nyuänä 7 änyqä-qu eä, iqueqä nyuänä iinä iquauñi, komqä-hänyenä 10 äunminqe. ⁴ Ga apäkä iiyqä ämuasmänqe, häñesqätä, ipisqätä, itanğa golqä quayunjuä huitanä-huitanitä, ä hikä quayunjuä äñguänänä huitanä-huitanitä, wimñä aanä qeqätqä imäkkuwi-tänä iiyi. Iiyqä hipa iunji, golqä häkä a äqätminqe. Suqä Goti Iqueqä hinjuä iqi piyanä-weqätä, kiyä mätkätä, iiyqä huiwä yanä hinji äväkitäqänğa imäkäkäminqe, häkä iinä ique manjuä änyminqe. ⁵ Ga iiyqä hipenjuä iunji, qu iiyqä yoqä tii äqäkuwi. “Anä-himqä naqä Bapilonä, apäkä eeqänänä, hinji qñqä iuauqätä, suqä piyanä-weqä qua iu äwinqä eeqänänä iuqä känaiyi.” Yoqä iinä iqueqä qakui, zä äwäminqe. ⁶ Apäkä iinä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä, qu Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, äpäkönjuwä iuqä häñeqe änätä, ämaqä hñqu eqä yänänäqñqe, änätä wänä-wänä ikiqä-pa, e iqanji äqunqqe. Nyi hinjuä iinä äqunmi, yäunjuä itmä, kñuä kuapänä änyikqe.

⁷ Kñuä e änyätqätanğa, ynaunjqä iqu tiinä ändkqe. “Si sunqä yäunjuä inyä?” Iinä ändäqetani, tiwiqe tii änyikqe. “Apäkä iisä, nanuä hiqiyqä, ii haqeqi pmeqä ätuma äwqä iqu, nyuänä 7-tänä ga kiqä komqä-hänyenji, 10 iqtänji, iquaquiyqä qakui zä witanqä-qe, nyi ämäktquamqeqä.” ⁸ Iinä ändäqetani, tiinä ändkqe. “Nanuä hiqiyqä si hinjuä äqunänä iqu, qänğanä äpmaminqä-qe, tänğanji yqänä mäpmeqä enä. Ga iqu qua hovqä täpäunjuä maeqä iquesa äväma, yäpaqä tänngisa yapätñqä näwi imäknätqä. Ga, iqu hämä qui imäknänqiyä. Qokä-apäkä qua iutanä, ga Goti Hanjuwä Iqu qua mimäkqänqatqä quwqä yoqe, bukä häñä-pmeqeu maqñqä inqä iqua, nanuä hiqiyqä ique hinjuä äqumbiyi, yäunjuä ipñqäüä. Ii tiinä dutanji. Qänğanänji iqu äpmaminqe, ga tänğanji mäpmeqä inqe, iwä qänakndanji iqu ätimäuniceqä. ⁹ Ga ämaqä kñuä indqänqä äñguä-tänju etanqutqe, iqu nätmätqä tänqe, näqñqä äñguä henqiyä. Nyuänä 7 iqua, qoqonä 7 iquauñqä atäunjuä änyänä. Itanğa apäkä ii, qoqonä iquauä haqeqi äpmenä. ¹⁰ Ga anji tiinjqä. Nyuänä kuapänä iqua, ämiqä naqä 7 iquauñqä, atäunjuä inä änyänä. Iwä iquautanji, 5 iqua qui ae imäkñganğä, kiuänänä hñqu yqänä pmetanji, ä huiziqu matimäuqä yqänänjqä. Ga iqu ae ätimäuqetani, kuapänä mäpmeqä, wänqäpu pmenqiyä. ¹¹ Ga nanuä hiqiyqä qänğanä äpmaminqä, tänğa-pqä mäpmeqä da inqä iqu, ii iqu atäunjuä tiinjqä eänä. Ämiqä 8 iqueyqä. Itanğanji ämiqä iinä iqu, huizi iquautanä anänä-qu enqä-qae, ga iqu qui hämänä imäknäniceqä.”

¹² Iinä ändäqetani, tii ändkqe. “Komqä-hänyenä 10, si äqunänä iqua, ii atäunjuä, ämiqä naqä 10 iquauñqeqä. Iinä iqua, ämiqä naqä ae equwä ma, nanuä hiqiyqä iqtä yänänäqñqä anä ämapiyi, ämiqe zijuänğata ti mäptqä timäuqänqanqä

wänqäpu mipnqäüä. ¹³ Ga ämiqä iinjä iquauqä knui, naqä-hnqunänjqae, quwqä yänänäqñqetä, ä yoqä naqetä, nanuä hiqiyqä ique wipnqäüä. ¹⁴ Ga nanuä hiqiyqä iqtä, ämiqä iquatä, qu Sipsipqä Meqä Iqtä mäkä äumbiyi, ga Sipsipqä Meqä Iqu, ämaqä naqä iquauqä Naqä-qu eä, ämiqä iquauqä Ämiqä-qu etanqä iutanj, Iqu iquauñi mäñdi äkittqiyätä ämäwqätäunqiyä. Itanqa Iqu mäkä iqanqgeu anä iquwä iqua, ii ämaqä Iqu tääqä ätuätumetä, Iqueqänqä atäunüä itä, Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, kuknuä qänaknä itqänuwä iquayi.”

¹⁵ Itanji enätqä iqu kuknuä hui inä tii ändkqe. “Eqä naqä, apäkä huiwä yanä hinqi ikiqä ii äpmenqä iqi pätgätanji äqunänä iqua, ii atäunui tiinjinqä eä. Qokä-apäkä huiwä huitanä-huitanä iinjä, kuknuä huitanä-huitanä mñqä, qua huitanä-huitanä iutanä iinjä, eeqänänji aquvä naqänänä äqänäpu, äpmenuwä iunqä eänä.

¹⁶ Itanji komqä-hänyenä 10 äqunänä iquatä, nanuä hiqiyqä iqtä, tanqanji apäkä huiwä yanä hinqi ikiqä iinyqä, himä-wiunqä wipnqäüä. Qu apäkä iinj, iyyqä nätmätqä ämotaupu, qäkä tpqä iwimäkäpu, iyyqä guwä huiwä du ämäkäñqge änäpu, itanqa iinj, tä hämänä watakä niqiyätñqä ikapnqäüä. ¹⁷ Suqä iinjä imäkñqge, tiinjä itanqiyi. Goti Hanjuwä Iqu, nätmätqä timäuniqä iinjä qänqanä ätätä eänqgeu timäutñqä diñqge, Iqu Iqueqä-kiuä ämiqä iquau knuä vqanji, ga qu knui, naqä-hnqunä indqänäpu, quwqä ämaqgeu miqänqä yänänäqñqä eeqänänji, nanuä hiqiyqä ique wipnqäüä. Qu Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä eeqänänä ätkqä dunqge, inyanä iqa uwqäpnuwiqä.”

¹⁸ I ändäqge, tii ändkqe. “Apäkä si hinuä äqunänä ii, atäunüä tiinjinqä eänä. Anä-himqä naqänänä, ämiqä naqä qua iunä eeqänänä iquau ämitñqä iinyqä ätnänä.”

18

Anä-himqä Bapilonäñi, apäkä hinqi ikiqä enqä-panä itanji, qui imäkñqgeñqä

¹ Nyi nätmätqä iinjä iquauñqge, qätä ae äwimi, enätqä huiziqu qäukuä haqä yätunji äväma, quvepñqanji äqunqge. Iqu aanä yänänäqñqä-tänä-qu, ga iinjä motquetñqge, iqueqä huiwiutanji, qua iu we äunminqge. ² Itanji iqu manä yänänäqñqä tiinjä ätkqge.

“Anä-himqä naqä Bapilonä ii, aanqeqä! Qui ae imäkñqgiy! Ii dnä ququvqä iquauqä anä ätimäuqge. Dñä hnquatä, ynñä hnquatä, nanuä hiqiyqä hnquatänji, qu Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqi, kiyä imätmäkñqga äwätqänuwä, iqi äpmenäüä. ³ Ii tiinjä duta itanji. Ämaqge, wainqä-eqä yänänäqñqge änatqänuwä-panä iinj, hueqä-himqä eeqänänji, iisä huiwä yanä kuapanä änyäpu, itanqa ämiqä naqä, qua iunä iqua-pqe, iisänji huiwä yanä inä änyiminuwä. Ga ämaqä quaeutanä, mbqä wäunüä iminuwä iqua, qu mbqä wäunüä ipu, iwä mbqä kuapanänji, ii suqä quvqä huitanä-huitanä womba minqä imäkminqgeta, ämaminuwäqä.”

⁴⁻⁵ Inji ae ändqanqa, nyi manä hnqu-mända qäukuä yätuta tii tqanji äwikqge. “Nqä qokä-apäkäüä, anä-himqä iunji, iyyqä suqä ququvqä aquvä imäkqa-imäkqanji, qäukuä haqä täu etqutquiyä. Itanji Goti Hanjuwä Iqu, iyyqä suqä ququvqä eeqänänä imäkätñqgeñqä knuä indqänqiyä. Ga, suqä quvqä ii imäkätñqgetä, iyyqä mbqä quvqä metñqä-pqe, hesä anä guäyamä maiqiyqge, qäyunä ma, quvqänänjiqä. Iinjñqge, he anä iqinj, äväma ppiyä.

⁶ He apäkä hinqi ikiqä ii, huiziquau iwitquetñqgeñqä knuä heyqanqutqge, ga suqä asä iinj, he witquapñqeqä. Ii iyyqä suqä quvqge, ämamonäka äpäyätñqä-pa, iyyqä mbqä quvqä metñqge, ämämonyqä äpäyäpu, kima wipiyä. Iinj itäqänqanji, ii eqä yänänäqñqä huitanä-huitanji, eqä-häkä inqgeu, huiziquauñqä guäyamä äqiyimetä ävätñqä-pa, he eqä aanä yänänäqñqänänä eqä-häkä inqgeu guäyamä äqiyimepu, ga ii änatñqä iwimäkpiyä. ⁷ Ii iyyqä-kiuänqge tii ätnätñqeqä. ‘Nyi eeqänänä iu ämiqä naqä äpmamä, itanqa ämiqä zä-hawä iu äpmenänä. Nyi apäkä yawiqinyä manä. Iwä hanä-iqä nyimeqanqutiyqae, knuä qämqä manä. Nyi naqinjqä.’ Ii iinjä

ätnätä, kiqä yoqe haqeu ämamanätä, iyyqä-kiuä äminyätŋqe, nätmatqä kuapänäni ämaqumuakka äpäyätŋqeqä. Iiñä imäkätŋqenqä, he apäkä iini, täñä-hunqce kuapänä äväpu, kŋuä kuapänä-pqä qiyätŋqä inä iwimäkpiyä. ⁸ Iiñä dutaŋi, hañä-iqä huitaŋä-huitaŋi, hiunji hŋquenyä wimenqiyä. Iwä täñä-yaqe, hävemnäqŋqä ätimäutä, ämaqä kuapänäni, kŋuä kuapänä äqäyäpu, itaŋga ymisaŋä dä naqänäñä timäunqiyä. Itaŋi aŋä himqä naqä Bapilonä ii, tä wätakä iqiyämäunqiyä. Hañä-iqe naqänäñä iiñä wimetŋqe, ii Goti Naqä, iyyqä suqe Iwäsäuqä Iqu, yänänäqŋqä eeqänäñä-täñä Iquvi.”

⁹ Itaŋga ämiqä naqä qua iutaŋä, iisä huiwä yaŋä änyäpu, nätmatqä kuapänäni anä ämaqumuakka äpäyätqäñuwä iqua, iini, tä änatäqeta suakä timäunqangi äqumbiyi, qu kŋuä huäqä-hunqä äqäyäpu, äwqä hañä-iqä mapnuwiqä. ¹⁰ Qu ii täñä-hunqä quvqe meqangi äqumbiyi, zä wiŋgangi, iisaŋä qäqi matqäuqä, kiñä haqä näñi ätqäpiyängga tpuwi.

“Oänä! Bapilonä iikinyqä, huäqä kiñä änaunqiyä! Si aŋä himqä, aañä naqänäñä yänänäqŋqä iikiyi! Iiñä etaŋgi, tqä suqä quvqenqä kimaŋi, maqänä äyä äkimeqiyä!”

¹¹ Ga ämaqä qua iutaŋä mbqä wäunüä naqä imäkätqäñuwä iqua, ämaqä, quwqä yquayä mbqä ipnuwäŋqe, aañqä itaŋgi, Bapilonä iinyqä kŋuä äqäyäpu, äwqä hañä-iqä mapnuwi. ¹² Iquauqä yquayi, tiñä iquauŋqeyi. Golqä, silpa, ŋŋ hikä äŋguänäñä iu, wimŋä qeqätqä iu, gguä-yatqä hui mimäunqänäñä äŋguänäñä iu, ä yuä qäpaiqä äŋguänäñä iquau, ä yuä ipisqä iquau, ä yuä häŋesqä, ŋŋ yuä kakä iquau, ä zä eeqänäñä huitaŋä-huitaŋä jinaŋä-weqä iquayi. Itaŋga, nätmatqä huitaŋä qu eläpenqä iquauqä hiquna itä, ŋŋ zä äŋguänäñä itä, ä brasi äyänqä itä, ainqä änä moquasqänäñä itä, ŋŋ hikä äŋguänäñä tqätqäkä-täñä itä imäkmiñuwä iquayi. ¹³ Itaŋga yquayä hui-pqe, inänjqä. Ii nätmatqä huitaŋä-huitaŋä, buayi äwi yätŋqä, aŋi jinaŋä-wetŋqä imäkqeu, itaŋga wainqä, olipqä eqä aowä, ä bretqä imäkätŋqetä. Ga qu bulumäkatä, sipsipqätä, hosi-pqä, ŋŋ kalisi, hosi iqua eyqiyäma äuminuwä iquau, wäunüä-wiyqä hiŋgiŋqä iqua-pqe, itaŋga ämaqä mäkiu mäñdi äkittqiyäpu, ätuma äuminuwä iquau, inäñä-täñuai. Nätmatqä eeqänäñä ii, mbqä ipŋqe, ämaqä hma etaŋgqenqä, äwqä hañä-iqä mapnuwi.

¹⁴ “Nätmatqä si kuapänä äkinyätŋqä ii, eeqänäñi sitäñä qäqiqi mäwiqä, kiñä nämä äwiqiyä. Huyä-quayunüä äŋguänäñä mbqä haqä yämä enqä tä, eeqänäñi hma eqäqe, si aŋgiñi hiñuä mäqunquä da isŋqinyä.”

¹⁵ Iini, ämaqä, nätmatqä iiniñä mbqä wäunüä imäkäpu, Bapilonä iyyqä suqä iutaŋi mbqä kuapänäñä-täñä emitpqä iqua, ii, täñä-hunqä quvqe meqangqenqä zä wiŋgangi, kŋuä huäqä-hunqä äqäyäpu, äwqä hañä-iqä ämepu, iisaŋä qäqi matqäuqä, kiñä haqä näñi ätqäpuwi. ¹⁶ E ätqäpiyänggaŋi, tii tpuwi.

“Oänä, aŋä-himqä naqä iinyqe, huäqä kiñä änaunqiyä! Ii qäkä qäpaiqä äŋguänäñi äyäutä, yuä häŋesqätä, ipisqätä ämetä, itaŋga iyyqä huiwä iuni, golqä, hikä hui mimäunqänäñä äŋguänäñä, ä wimŋä aañä qeqätqä imäkätŋqeqä.

¹⁷ Mbqä nätmatqä eeqänäñä iini, hañä-iqä ii wimeqanqanä, qui ae imäkŋqiyä.”

Ga yimbaeu ämitqäñuwä eeqänäñä iquau, ämaqä eeqänäñä yimba iu äqämbu, qua eeqänäñä iunqä äwätqäñuwä iquau, ŋŋ ämaqä eeqänäñä yimba iu wäunüä itqäñuwä iquau, ŋŋ mbqä wäunüä eqä-pñä du itqäñuwä iqua-pqe, Bapilonä ii-säñä qäqi matqäuqä, kiñä näñi ätqäkuwi. ¹⁸ Ga kiñä näñi ätqäpu, aŋä-himqä iini, tä gaŋgqä suäki hiñuä äqumbiyi, maŋä yänänäqŋqä tii ätkuwiqä. “Aŋä-himqe, naqänäñä tqutäñä asänäñi, hŋqu hmanjqä.” ¹⁹ Ga qu qua hiñä ämepu, nyuäñiu äuaquvauqumuatnäpu, kŋuä huäqä-hunqä äqäyäpu, äwqä hañä-iqä-täñä äpmepu, maŋä yänänäqŋqä tii tpuwiqä.

“Oänä, anä-himqä naqä iinyqe, huäqä kinä änaunqiyä! Iiyqä nätmatqä kuapänä ämäqumuatqa äpeminqetani, yimba eeqänänjä iquauqä kunuñua, eqä-huänju ikipu, mbqä kuapänänjä-tänjä ekuwi. Hanjä-iqä ii wimeqanjanä, qui ae imäkngqenqä, huäqä kinä änaunqiyä!”

²⁰ “Qäukuä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iquki, hanjä-iqä anä-himqä ique i äwimeqenqe, äwqä yeeqä iyä! Itanğa, Goti Iqueqä qokä-apäkä iquendä, Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqänqä endowatkqä iquendä, nñ kuknuä hinuä-tqä iquendä, he anä yeeqä ipiyä. Ii quvqä etquetnqenqä, Goti Hanjuwä Iqu ae iwäsautä, kimanji, ävqiyä.”

²¹ Kuknuä ii ae ätqanğa, enätqä yänänäqñqä hñqu, hikä kuä-witqä quqowä qäyqä enqä-panjä, hikä kätanänjä hñqu ämetä, eqä-pñä bu ätnämeqäkqe. I imäkätä, tii ätkqe.

“Nyi imäqä-panjä iinji, qu anä-himqä naqä Bapilonä ii, bi yänänäqñqä tnämeqäqanğuwänğa, iwä ämaqe, hinuä anğinji mäqunquä danä ipnuwiqä.

²² Iinjä etanği, Bapilonä iiki, gita päsqa, hääwä-tqä, ga äkakä huitanjä-huitanjä qñqä huizi iqua, tqä täknjä yäpä inğisanji, äkakä maqñqä da yänqiyä. Ga ämaqä wäunüä huitanjä-huitanjä imäqänqä näqñqä ae ämetqänjuwä iqua, qu saqä yäpänğisanji mäpmeqä da ipñqäüä. Hikä kuä-witqä quqowä qäyqä iqueqä äkakä-pqe, saqä yäpänğisa mäwiqä da yänqiyä. ²³ Hiqi-tä iqueqä we-hunqe, we makunqä da yänqiyä. Ga qokä apäkä ämanqä kuknuä ii-pqe, saqä yäpänğisa mäwiqä danä yänqiyä. Nätmatqä injä iqua, tiinjä duta kimenqiyä. Ämaqä, tqä mbqä wäunüä iqä iqua, qua täunji, ämaqä naqä, yoqä-tänjä-qua äpmaminjuwi. Ga si paaqä huitanjä-huitanjä imäkätinä, qokä-apäkä qua eeqänänjä iu qänaknä kipñqä, quanğä äyä ätuminji.”

²⁴ Itanğa, kuknuä hinuä-tqä iquautä, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iutä, ga ämaqä eeqä, quaeu mäkä-hunqä iqua äpäkkuwitanji, hanjä-iqä iqu, Bapilonänä äwiqi.

19

Qu, “Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä” ätkuwinqä

¹ Iinjä ae ätimäuqanğa huizi, nyi manjä kuapänä qäukuä yätuta tii tätqätanğä äwikqe. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä! Ämaqeu hänä anği iqumuatqetä, yoqä naqetä, yänänäqñqetäni, neqä Goti Hanjuwä Iqueqänänjqä. ² Ii Iqu qokä-apäkä iuqä suqä iwäsäuqänğanji, hmbu kikiyanğua miqä, aanjä naqä-qakuänänjä Jänä Iwäsäuqä Iqueyqä. Ga apäkä, huiwä yanjä hinği kiinjä ikiqä ii, qokä-apäkä eeqänänjä qua iunji, iiyqä ii ikiqeta qui iwimäkminqetani, Goti Hanjuwä Iqu, iinji iwäsäuqeqä. Ii Iqueqä wäunüä-wiyqä iquau pizqä äpäkkqenqe, Iqu iiyqä kimanji ävqiyä. Iinjä iutanji, ne Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä!”

³ Iinjä ätpiyi, qu anğumñi tiinjä ätkuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä! Ii tä änätäqetänjä suaki, hea inğa-inğanqä iqa uwquätñqänänjä!”

⁴ Inğanji ämaqä naqä 24 iquatä, nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä hñquaqui-hñquaquinjä iquatä, qonjä äqutasepäpu, Goti zä-hawä iu Äpmenqä Iqueä yoqe, haqeu ämamäupu, tii ätkuwi. “Ii naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä. Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä!”

⁵ Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawä iutanji, manjä hñqu tii ätkqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä wäunüä imäkäpu, Iquenyqä zä ipu, yäpä iqinyä itqänjuwä iquenä, ämaqä hinğinqä-qe, yoqä-tänjä-qe, eeqänänjuenä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu mamäupiyä!”

Sipsipqä Meqä Iqu apäkä metñqä, ymisanjä imäkkqenqä

⁶ Itañi nyi qokä-apäkä kuapänänjä hui, kukñuä ätäpu, aquvä äqämbu pmetanğä-nänjä äwikqe. Wiñuä ätimäukqä iqu, ii eqä hakuä enqä-pa äqäyätä, qaquvqä osquä-pa, yänänäqñqä iinjä osquanğı äwikqe. Häññqä-qua e osuäpiyanğani, tnänjä tiinjä ätkqe.

“Goti, neqä Naqä Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqu, tänğa aanjä ämiqä yänänäqñqä äpmenqä-qae, ne Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä! ⁷ Täñğani ne äwqä anğua nenğanğuti, aquvänä itanä, ga Iqueqä yoqe, haqeu mamäuatunqueqä. Ii tii etanğı. Sipsipqä Meqä Iqu apäkä metñqe, qäyu ätimäuqiya. Ga Iqueqä apäki, näwe imäknä äpmenä. ⁸ Ga Goti Hanjuwä Iqu apäkä ii, ämuasmänqä qäpaiqä, anğua kiyä mamätqä wenyä-hunqe ipnätñqä hiñuinä äqunğqe.” (Ämuasmänqä qäpaiqä anğuanänjä iinjä, ii Goti Iqueqä qokä-apäkä suqä jänänju itqänjuwiya.)

⁹ Iinjä etanğı, enätqä iqu tii ändkqe. “Si kukñuä tii qäyä. Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Sipsipqä Meqä Iqueä ämanqä ymisanjä iunqä pññqä tääqä ätukqä iqua, yeeqä ipñqäuä.” Iinjä ätätäqänğani, tii ändkqe. “Kukñuä tä, Goti Hanjuwä Iqueqä eä, aanjä naqä-qakuänänñiqä.”

¹⁰ I dqañga, nyi enätqä iqueuä yukä-tänjä qäqiqi qonjä äuktäumi, iqueqä yoqe haqeu mamäumätmä iqanğa, iqu tii ändkqe. “Si nyinyqe, iinjä miqä panä! Nyi wäñuä sitä, tqä tta-tñguäka, kukñuä Jisasi Iqu awä ätuminğeunqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquendä, itqänjuwä-pa, asä iinjä itñqä iqunqä. Si yoqä haqe, Goti Hanjuwä Iquenqänä mamävä.”

Ämaqe, Goti Iqueqä kukñuä hiñuä tññqä ävauqumuätätñqe, ii kukñuä Jisasi Iqu awä ätuminğeyi.

Ämaqä, hosi qäpaiqä ique Äpmenqä Iquenqä

¹¹ Nyi iinjä äqunmi, huizi, qäukuä yätuta qñqanjä hutänğanğa, hosi qäpaiqä hñqu tqäutanğı äqunğqe. Ga Ämaqä, hosi ique äpmenqä Iqueqä yoqe, tiinjä. “Ämaqä Naqä-qakuä Ätätä, Imäkqä Iqueyqä.” Iqu qokä-apäkä iuqä suqenqä iwäsäutäqänğapqä, ä mäkä ämivauätäqänğapqe, Iqu suqä aanjä jänänänju itä, imäkätñqe. ¹² Ga Iqueqä hiñui,* tä hänaqä äsätä we-hunğqä-paniyi. Iwä Iqueqä nyuänjuñi, ämiqä iquauqä yñña kuapänä äpmakäuminğqe. Nñ Iqueqä huiwä iunji, yoqä hñqu äqänä. Huizi iqua yoqä iquenqe, maññqä etanğä, Iqueqä-kiuänä näqñqä eä. ¹³ Ga Iqueqä ämuasmänqä quäuqä iquenji, häñqe-nänjä ämuasmäuminğqe. Ga qu Iqueqä yoqe, tii änyuätkuwi. “Goti Hanjuwä Iqueqä Kukñuiqä.” ¹⁴ Ga mäkä-iqä qäukuä yätutanjä iqua, hosi qäpaiqä iu äpmapu, Ique qänaki äwivändminjuwi. Iqua quwqä huiwä iunji, ämuasmänqä kiyä mamätqä, aanjä qäpaiqänänjinä imäknminjuwi. ¹⁵ Ämaqä hiñuiqä äwimenqä Iqueqä manitanji,† näpñqä-hionaqä yanäqñquä hñqu ätimäukqe. Hionaqä iqu, hueqä-himqä eeqänänjä iu mäñdi äkittqiyätñqä iqueyqä. Ga yäqñqä woyqä a äqätä, qunji ämitñqänänjä.‡ Itañi ämaqe, wainqä häukui hikä hovqä imepu qonqä iquwä-panji, Iqu suqä iinjä, qokä-apäkiu asä ii itqueniqe. Kiqä qakuñ tiññiqä. Goti Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqueqä äwqä tnänjä iinjä ätnä. ¹⁶ Itanğa Iqueqä ämuasmänqä quäuqeutä, ä hawiutänji, yoqä tiinjä äqänminğqe. “Ämiqä eeqänänjä iquauqä Ämiqätä, ämaqä naqä iquauqä Naqä-queqä.”

¹⁷ Inğani, nyi enätqä hñqu, mäptqä iqueqä haqeqi tqäutanğı äqunğqe. Iqu yññä eeqänänjä, qäukuä awä iqä äväwa ikitqätanğuwä iquauñqe, manjä yänänäqñqä tii ätkqe. “He, Goti Hanjuwä Iqueqä ymisanjä naqänänjä imäkqanğqenqä äpäpu, aquvä qämbiyä. ¹⁸ Ga ymisanjä iunji, ämiqä iquauqätä, mäkä-iqä iquau miqä iquauqätä, ämaqä aanjä yänänäqñqä iquauqätä, hosi iquauqätä, itanğa ämaqä, hosi iquau

* 19:12 Itkimäkqä 1:14 † 19:15 Itkimäkqä 1:16 ‡ 19:15 Apqä Bukä 2:9

haqeqi äpmeñuwä iquauätä huiwä iunjä guwi, he ämbñqänänyä. Ga he huizi iquauqä yäpä imä mäpmeqä inuwä, ä wäunjuä-wiyqä hiñgi äpmeñuwä, ññ ämaqä hiñgiñqä, itaŋga ämaqä yoqä-täñä iquatä, eeqänänjä iquauqä huiwä iunjä guwi, ämbñqänänyä.”

¹⁹ Iinjä äwiyätmängaŋi, nyi nanjuä hiqiyqä iqutä, ämiqä naqä qua iutañä iquatä, quwqä mäkä-iqä iquatäñi, aquvä ae äqänğangä äqunğqe. Qu Ämaqä hosi iu äpmeñqä Iqutä, Iqueqä mäkä-iqä iquatä mäkä humbñqänänyä. ²⁰ Inğañi, qu nanjuä hiqiyqä iquesä, hiñjuä-tqä quanğä iquesäñi, guä kiqiyäuekuwi. Hiñjuä-tqä quanğä iqu, nanjuä hiqiyqä iqueä hiñjuä iqi, nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä di imäkätä, ämaqä nanjuä hiqiyqä iqueä atäunjuä iñqe ämepu, iqueqä ktqenqä qonjä äwoktäuminjuwä iquauñi, quanğä ätukqä iquwi. § Iquauñi, häñjä yqänänjä-quaqui ämepu, hovqä naqänänjä, hikä piyañä-weqä tä nätqätanğqä bu ämatnämäukuwi. ²¹ Ga iquauñiqä ämaqä mäkä-iqä iquauñi, hionaqä Ämaqä hosi iu äpmamiñqä Iqueqä mänjita ätimäuminğqetä, pizqä äpäkkuwi. Itaŋga yññä eeqänänjä iqua, mäkä-iqä pizqä e äpäkkuwä iquauqä huiwä iunjä guwi, äñäpu äwqä äñäpäkkuwi.

20

Jisasi Iqu, qua täuñi, quyäukuä 1,000 miniqenqä

¹ Anğiñi, nyi ynaunjqä hñqu, qäukuä haqä yätuta äväma quvepğanği äqunğqe. Iwä iqueqä hipa iunji, qua hovqä täpäunjuä maeqä iquesanjä hutäuqetä, guä woyqä naqä hñqutä, a äqätmiñqe. ² Iqu qämäkä häñesqä naqänänjä ique a äkiqätkqe. Ii qämäkä qänğatqä, qu, “Setänä, ämaqe kukñuänğqä ätuma uwqä iquvqä” änyuätmiñuwi. Iwä iqu quväukuä 1,000 pmetäniñqä iñqe, ynaunjqä iqu guä woyqetä äkiqiyäuekqe. ³ E äkiqiyäueqetanji, iqu iqueni qua hovqä täpäunjuä maeqä ique ätnämeqäqe, hovqä iqueni pmäukuä äñä mautäuqä, hutäuqetä aanjä yänänäqñqä ämäyekqe. Ga iinjä etanği, Setänä iqu qokä-apäkä hueqä-himqä iunji, anğiñi quanğä mätquä yätñqä diñqäuä. Iqu qua hovqä iqueni, quväukuä 1,000 päwqanğanğqä, hiñjuä äqänä pmetñqänänyä. Ga qänakñi, iqu yäpaqänğisa wänğänänjäpu ikiniñqe, äwätepnuwi.

⁴ Nyi iinjä ae äqunmi huizi, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iu mipñqä wäunjuä äwikqä hñqua, ämiqä iuqä zä-hawä iu pmetanğä äqunğqe. Ämaqä iu äpmamiñuwä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqe awä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, a yänänäqñqä äqätmiñuwitanji, ämaqä mäkä-iqä iqua, iquauqä nyuänji huätä ätäväpu, pizqä äpäkkuwä iquayi. Itaŋga iqua nanjuä hiqiyqä iquenyqätä, iqueqä ktqenqätä qonjä mäwoktäuqä ipu, nanjuä hiqiyqä iqueqä atäunjuä iñqe, quwqä hipenjitä, hipaitäñi, maññqä imiñqä iquayi. Ga qokä-apäkä ii, qu häñjä-pmeqä anği ämepu, Kraisi, Ämaqä Goti Iqu atäunjuä ätekqä Iqutä, anä äpmapu mitqätanğpi, quväukuä 1,000 päwäniqe. ⁵ Qokä-apäkä qua äptepqä duta anği vauqe, ii aanjä kiñganä änyä qe ätimäukqe. Itaŋga qokä-apäkä ae äpäkonğuwä huizi iqua, quväukuä 1,000 ae äpäwqanğanğqä, qu häñjä-pmeqe mämeqä danä ipnuwi. ⁶ Ga qokä-apäkä äpäkonğuwä iuta kiñganä anği ävaukuwä ii, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänğqä atäunjuä ae ekqä-qua eäpu, yeeqä ipñqäuä. Ga äpäkonğqä huizi ätimäutqä iqu, iquauñi mäñdi äkittqiyqenqä yänänäqñqe, hmayqä. Aanjä oeyqä. Hiñuiqä ävaukuwä iinjä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, Kraisi Iquenyqätä hiqäva imäkäpu wimeqä-qua hipñqäuä. Ga qu eeqä, Kraisi Iqutä quväukuä 1,000 iunji, ämiqä pmapñqäuä.

Setänä iqueqä mäkä yäpakiyi

⁷ Iwä quväukuä 1,000 ae äpawqanğani, qu qua hovqä täpäunuä maeqä iqueni, qnqanğä hutauqanğpi, ga Setänä iqu guä äkiqiyänä äpmamitätqä iundanı, inga ewasqänanıqeqä. ⁸ Iwä iqu yäpaqanğisa ätimäuäqe, Gokä iqueqätä, Mangokä iqueqätä, ämaqä eeqänänğä, qua hitunuä äwitqutänğä-pa äpmejuwä iunı, quanğä ätuätä, mäkä ipäqäpnğä aquvä maqiyanıqeqä. Ämaqä iinjä iqua, aanğä kuapänä, a änä matäuqänänğä, hikä weä enğä-paņiqä. ⁹ Qu qua eeqänänğä äwiņğä iu ikipu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, anğä-himğä, Iqu kiinjä äwinyätņğä iu pmetanğuwä iquau qäuiqä ktäuqanğuwänğä, qäukuä yätuta te äpätä mäkä-iqä iquauņi, te aanğä kuapänä ganği äqunğqe. ¹⁰ Setänä ämaqe quanğä ätukqä iqueni, qu hovqä naqänänğä, hikä piyanğä-weqä tä nätqätanğqä, nanğä hiqiyğä iqutä, hiņğä-tqä quanğä iqutä ae äpmetanğinyä iu, ämatnämäukuwi. Ga iqua, hiunği heatqeu, tänğä-hunğä naqänänğä hea ique-ique inä meqäpnuwi.

Goti Iqu, ämaqä ae äpäkonğuwä iquauqä suqe, iwäsäukqenğä

¹¹ Itanği nyi zä-hawä qäpaiqä naqänänğä hņqu witanği, ga Zä-hawä Iu Pmetanğqä Ique-pqe, äqunğqe. Iwä quaetä, qäukuitänği, Iquenyğä zä äwäsinyä, qäpu ekiyi. ¹² Itanğä, qokä-apäkä ae äpäkonğuwä, yoqä-tänğitä, yoqä maeqä-tänğitä, eeqänänği, qu zä-hawä iqueä hipenğä iqi tqäutanğä äqunğqe. Iqi tqäutanğuwänğä, enätqä iqua quwğä suqä imäkmiņuwä buki ävatäpu, itanğä hänğä-pmeqä bukä iqu-pqe inä ävatkuwi. Ga Zä-hawä Iu Äpmeņğä Iqu, bukiu qänätanğqeuņi hiņğä äqunäqe, Iqu ämaqä ae äpäkonğuwä iquauqä suqe iwäsäukqe. ¹³ Ämaqä eqä-pnğä iu äpäkonğuwä iquauņi, eqä-pnğä iqu a äkiqätmiņqe, ewasqiyäwqatkqe. Äpäkonğuesä, wavä iquesänği, iquaqu-pqe, qokä-apäkä ae äpäkonğuwänğä iquaquiyğä hipa iu äpmamiņuwä-pqe inä ewasqiyäwqatkiyi. Itanğä qu eeqänänği, Zä-hawä Iu Äpmeņğä Iqueä hipenğä iqi tqäutanğuwänğä, Iqu ämaqä hņqunä-hņqunä quwğä suqä imäkmiņuwıunğä iwäsäukqe. ¹⁴ Ga äpäkonğä iqutä, ä wavä iqutä, hovqä tä naqänänğä äsätanğqä ique ämatnämäukuwi. Hovqä tä naqänänğä-tänğä iqu, äpäkonğä huizi iquvi. ¹⁵ Itanğä ämaqä, quwğä yoqe hänğä-pmeqä bukä iu maņğä inğä iqua, qu-pqe hovqä tä naqänänğä äsänğä ique inä ämatnämäukuwi.

21

Qäukuä änyä-hänğinqätä, qua änyä-hänğinqätä

¹ Nyi ii iqanği äqunmi, huizi, qäukuä änyä-hänğä hņqutä, qua änyä-hänğä hņqutä, äqunğqe. Qäukuä qua hiņğuiqä äwämiņiyä iquaqu, hma ae eqanğiyänğä, ga eqä-pnğä-pqä iqu, yqänä matuqä ikqe. ² Itanğä nyi anğä-himğä Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänğä atäunuä ikqä, Jerusälemä änyä-hänğä iunı, hiņğä äqunğqe. Ii apäkä hņqu, kiqä qokique ämuanätņğä qeqätqä näwi imäkņğqä-pa, qäkämä qeqätqä iinjä imäkņğä, Goti Hanjuwä Iqutä qäukuä haqä yätu äwiņqeutanı, äväma quvepqanği äqunğqe. ³ Itanğqänğä, zä-hawä iutanği, maņğä yänğänäqņğä hņqu tii tqanği äwikqe. “Qätä nyipiyä! Tänğanği Goti Hanjuwä Iqueqä anği, qokä-apakitä äpmeqi. Inği Iqu quwğä awä iqi pmetänğiyä. Ga qu Iqueqä qokä-apäkä heqanğpi, Iqu Iqueqä-kiuä qutä anä äpme, quwğä Goti äpmeņqiyä. ⁴ Iqu, kņğä äpakä maqiyğä ipnğä, quwğä hiņğä eqä ye esänğiyä. Itanğä qokä-apäki, mapäkonğä danä iqäpnuwi. Nätmatqä qänğatqeta äwäka äpanğqe, tänğanği, qäpu iqanğqetanı, äwqä hanğä-iqä, kņğä qäyğä, itanğä tänğä-hunğä mäwimeqä da iquanıqeqä.”

⁵ Iwä Zä-hawıu Äpmeņğä Iqu tii ätkqe. “Qätä nyipiyä. Nyi nätmatqä eeqänänği, änyä-hänğä imäkqänä.” Ii ätätäqänğä-pqe, tii-pqe inä ändkqe. “Si kukņğä tä tuwanğä qäyeyä. Ii, aanğä naqä-qakuänänğä etanği, ga ämaqä eeqänänği, iquenyqe quuvğä heqäpnğänänğä.” ⁶ Itanğanği, Iqu tii ändkqe. “Nätmatqä eeqänänği ae ätimäuqiyä. Hiņğuiqänğätä, yäpakiņğätänği, Nyi Nğä-näuänğqä. Nätmatqä

eeqänäninçä Qakuä-qunä emä, eeqänäni qäpu Imäkqä-qunjqä. Itanğa ämaqä hñqueqä quväki ye ävätnqe, Nyi iqueni, eqä esquä hea ique-ique pmeqä vqä iquesani, mbqä maeqä, hñgi guätñqä wimqänä. ⁷ Ga ämaqä hñqu mäkä äunäpiyä iunji ämäwqätäuqanğutqe, Nyi iqueni nätmatqä ii ävätmä, ga Nyi iqueqä Goti pmetanğundi, iwä iqu Nyaqä ymeqä pmetanğiyä. ⁸ I etanği, ämaqä pemä miqä itqänuwä iquatä, quuvqä maeqiyqä itqänuwä iquatä, suqä aanä quvqänänjä imäkätqänuwä iquautä, ämaqä pizqä äpäsqätqänuwä iquautä, huiwä yanä hñgi äväkitqänuwä iquatä, paaqä imäkätqänuwä, ä goti quanğä iquauñqä quuvqä eqiyätqänuwä iquatä, itanğa kukñuä quanğä ätätqänuwä iutäni, qu hovqä naqänänjä hikä piyanä-weqä tä nätqätanğqä iunqä upnuwiqä. Ii äpäkonqä huizi iquvqä.”

Jerusälemä änyä-hänjä iquenqä

⁹ Asä qanğani, enätqä hñqu nyinyqä äpkqe. Iqu enätqä 7, nätmatqä ämaqä qui imäkqä yäpakä hevqä manğä inçä, a äqätminuwä iquautanä iquvqä.* Itanğa enätqä iqu tii ändkqe. “Si biyä. Nyi apäkä Sipsipqä Meqä Iqu metñqä iqäqä iinji, ämäktquamqänänjä.” ¹⁰ Itanji iqu Dñä Anğua Iqueqä yänänanğqeta, qoqonä naqänänjä haqä yämñä hñquenqä änma äukqe. Qoqonä yänisanji, iqu anjä-himqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä ätkqä Jerusälemä ii, Iqutä qäukuä haqä yätu äwinğeuta äväma quvepğanği, ämändquakqe. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqu anä pmetanği, Iqueqä tä yänqä naqänänji anjä-himqä iisa äyänminqe. Tä iqueqä we-hunqe, hikä jaspä anğuanänjä kiqä mbqä haqä nändi ikutotqänuwä-panä, huitanänänjä, aanä quvanyäqñqeqä. ¹² Anjä-himqä iinjä ii, täknä naqänänjä haqä yämä äqänminqe. Täknä iqueni, kiqä hävqä qñqani, 12 imäknminqe. Ga qñqanä iquau-tänä qäqiqinji, enätqä hñqunä-hñqunä ätqäuminuwi. Itanğqänğa Israitqä iquauqä kawäka 12 iquauqä yoqe, hävqä qñqanä iquauñi, hñqunä-hñqunä äqänminqe. ¹³ Itanğa täknä iinjä, mäptqä yapqä inğisa äqänminqeunji, kiqä qñqani, hñquaqui-hñqueyqä. Itanğqänğa täknä mäwqä inğisa äqänminqeunji, asä hñquaqui-hñqueyqä. Nñ asä täknä mäwqä huizingisa äqänminqeunji, hñquaqui-hñquenjqä. Itanğa mäptqä wiqä inğisa äqänminqeunji, asä hñquaqui-hñque inänjqä. ¹⁴ Anjä-himqä iinjä ique täknä äqänänqe, iwä täknä iqu yänänanğqä qänätätñqe, hikä 12 iqua äknğäuminqe. Itanğqänğa ämaqä 12, Sipsipqä Meqä Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä yoqe, hikä iquauñi hñqunä-hñqunä äqänminqe.

¹⁵ Enätqä nyitä kukñuä anä ätkueä iqu, anjä-himqä ii, itanğa kiqä täknä naqä ique, itanğa qñqanä täknä ique imäknänqä iquau, quwqä quäuqenqätä, homäninğätä iwäsäutñqä, golqä yäkqe a äqätminqe. ¹⁶ Itanğa anjä-himqä iutanä täknä mäwqä inği-inğisanä hiqñqe, asänänji. Iiyqä quäuqetä, naqetäni, hñqu mändi ma, iquaquiyqä hiqñqe asänänjqä. Itanğa enätqä iqu anjä-himqä ii, iqueqä yäkqetä hiqñqenqä iwäsäukqe, kiqä hiqñqe 2,200† ätimäukqe. Anjä-himqä iiyqä inği-inğisanä iwäsäuqätä, kiqä haqä yäninjitä-pqä qäsä iwäsäukqe, eeqänänji hiqñqe asänä ätimäukqe. ¹⁷ Iqu anjä-himqä iutanä täknä äqänänqä-pqe iwäsäukqe, iqueqä hiqñqe 144 ätimäukqe. Hiqñqä iinjä iwäsäuqe, ii ämaqä hñqueqä äquanä iutanji, hipa pätäkiqä iunqä iwäsäutqütätqänuwä ii enqä-panji. Itanğa enätqä, täknä hiqñqä ique iwäsäukqä iqu, hiqñqä ii qesä iwäsäukqe.

¹⁸ Ga anjä-himqä iutanä täknji, Goti Hanjuwä Iqu hikä jaspaitä täknä äqäyätä, itanğa Iqu anjä-himqä iinji, golqä itänä ämätkqe. Ga kiqä äyänqä di, huiwä hiqumuanä hinuä iqänqä-panä aanä quvanyäqñqeqä. ¹⁹ Ga anjä-himqä iutanä täknä iquvanä buñi, Goti Hanjuwä Iqu hikä huitanä-huitanä, mbqä naqänqä äwäminqe, ämetä huyä-quayunüä enqä-pa iwimäkkqe. Itanğa iquvanä buñi, hikä aanä anğuanänjä

* **21:9** Itkimäqä 15:1-7 † **21:16** Kiqä hiqñqe 2,200 kilomita. Hänäqä Menyämata Lae buñqä änyänqä iqu, kiqä hiqñqe, 240 kilomita inänjqä.

jaspa iqu ganä äsekqe. Itanqqännga huizi, hikä säpayä ique, äsekqe. Ga hikä huizi äsekqä yoqe, aketä iquvi. Itannga hikä huiziqu iqueqä yoqe, emelatqä iquvi. ²⁰ Nn, hikä huizi, satonikisi ique äsetä, ä huiziqu, koniliyanä ique äsekqe. Itannga hikä hnquququ, klisolaitä iqu etanqi, itannga huiziqu, kiqä yoqe, belitä iquvi. Ga hikä huizi iqu, topasi iqu etanqqännga, nn hikä 10 iqu, klisoplesi iquvi. Ä hikä huiziqu, hayäsinä iqu etanqi, itannga yäpaki, amelisi ique, iquau äsekqe. ²¹ Ga hävqä qnqanä 12 iqua, qu kamä naqänänä enqä-pañiqä. Ga kamä iinjä iqua, mbqä naqänqä imäkqä eä, aanä qäpaiqänäni. Ä hävqä qnqanä hnqunä-hnqunänä iquauñi, kamä hnqunä-hnqunä imäknminqe. Nn anä-himqä yäpä yänngisanqä huänqe, golqetanä imäkänqe. Ga golqä iinjä, kiyä mamätqä, aanä quvanyäqñeqä.

²² Ga anä-himqä iunji, nyi hiqäva-imäkqä anä hnqu hinuä mäqunquä ikqe. Goti Naqä, Yänänäqñqä Eeqänänä-tänä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutäni, hiqäva-imäkqä anä iquenyqä tnänqä Iquaquvqä. ²³ Itannga anä-himqä iunji, mäptqä, ä qanüä äyänätä we hunätñqe, hmanjqä. Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä naqä motquetñqä tä-yänqä naqänänä iqu, anä-himqä iu yänquäniqe. Nn Sipsipqä Meqä Iqu hiqitänä enqä-pa, anä-himqä iu äyäwqätä pmetanqi äqunqge. ²⁴ Iwä qokä-apäkä hueqä-himqä eeqänänäniutani, qu qani, Tä Iqu yänätanqgeu upnuwi. Itanqqännga qua eeqänänä iu ämiqä naqä äpmakäwänuwä iqua, nätmätqä ängüänänä quwqä yoqä naqä motquapñqä isua, iqinyqä äma ppnuwi. ²⁵ Ga heatqä hiawiqe, anä-himqä iunji, matimäuqä etanqi, anä-himqä iutanä täknä hävqä qnqanä eeqänänä iquauñi, mämäyeqä, hiunji ique-ique hutänätäniqeqä. ²⁶ Hueqä-himqä iquauqä nätmätqä ängüänänä, yoqä naqä ävätñqä eeqänänäni, qu anä-himqä yäpä yänngisa äma mipaqupnuwi. ²⁷ Mä nätmätqä, Goti Iqueqä hinuä iqi ängüä maeqä, kiyä mätqä itä, ä ämaqä, suqä aanä quvqänänä imäkmipqä itä, ämaqä quanqä ätmipqä itäni, qu eeqä, anä-himqä yäpä yänngisa mäyqä ipnuwi. Hma naqä-qakuia. Nn qokä-apäkä quwqä yoqe, Sipsipqä Meqä Iqueä hänä-pmeqä bukä iu äqänänqä iqua, qu quwänä anä-himqä yäpä yänngisa pepnuwi.

22

Eqä hänä-pmeqä vqenqätä, zä hänä-pmeqä vqenqätä

¹⁻² Itannga enätqä iqu, eqä naqä hänä-pmeqä-vqä hnqu ämändquakqe. Ga kiqä äyänqä di, huiwä hiqumuanä hinuä iqänqänänä aanä quvanyäqñqä iniqä. Eqä iinjä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqätä, ä Sipsipqä Meqä Iqueätä, zä-hawä iuta ekukua, anä-himqä iyeqä hänaqä awä iqi quvepñqanqi äqunqge. Itannga eqä yätäqä inqi-inqisanji, zä hänä-pmeqä-vqä hui ätqänjuä. Ga zä hänä-pmeqä-vqä iinjä iqua, häukuä qanüä ique-ique wiquänqiyä. Itannga kiqä quwqe, qokä-apäkä eeqänänä iu ängüä iwimäkquänqiyä. ³⁻⁴ Itannga nätmätqä eeqänänä, Goti Iqu mäwinqä iqäqä iqua, iqinjä mäwiqä danä enä. Goti Hanjuwä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutä, zä-hawä iu äpmanyä miqiyñqeqä. Iquaqu pmetanqiyänqanji, Iqueqä wänjuä imäkqä iqua, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu, wänjuä imäqämanäpu, Iqueqä himä-hiqumuanju hinuä qumbnuwi. Itannga, iqua quwqä hipenjuä iunji, Iqueqä yoqä-tänä-quayi. ⁵ Itannga Goti Naqä Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä iunji we-hunqe, Iqueqä-kiuä vqanqgetani, heawiqe matimäuqä da itä, hiqi-tetä, mäptqä iqueqä we-hunqeutäni, wänjuä imäqänqge, maeqä danä yäniqeqä. Oeyä. Ga qu hea ique-ique ämiqäpnuwi.

Jisasi, si biyä!

⁶ Iqu iinjä ämändqueqetani, tii ändkqe. “Kukñuä tä aanä naqä-qakuänänä etanqi, ga ämaqä eeqänänäni, kukñuä iquenyqe, quuvqä heqänqänänä. Goti Naqä Iqu, kukñuä hinuä-tqä iquauqä quuvqe wivauqumuatqä Iqu, Iqueqä enätqä hnqu, Iqueqä

wäunuä imäkqä iquauni, nätmatqä eeqänäni, maqänä timäutnqä iinqä motquetnqä, ändowatkqe.* 7 Jisasi Iqu tii ätkqe.

‘Qätä nyipiyä. Nyi maqänä quvepmqänä.† Ämaqä, kuknuä nätmatqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänqä iu qänaknä imipqä iqua, Goti Iqu änguä iwimäkänqiyä.’”‡

8-9 Nyi Jonä, nätmatqä timäuniqenqä, qätä äwiyätmä, äqungqä iqunji. Nyi qätä äwiyätmä, hiñuä ae äqunmitani, enätqä nätmatqä e ämändquakqä iqueuä yukätänä qäqiqi qonä äuktäumi, iqueqä yoqe haqeu mamäumätmä iqanğa, iqu tii ändkqe. “Si nyinyqe, iinji miqä panä! Sitä, tqä tta-tñguäka kuknuä hiñuä-tqä iquatä, ämaqä eeqänänä, bukä tqe qänaknä itqänuwä iquatä, Goti Iqueqä wäunuä-wiyqä enuwä-pa, nyi asä iinjä iqunjqä. Si yoqä haqeu mamäutnqe, Goti Hanjuwä Iquenyä qonä woktävä.”§

10 Ga hui-pqä inä tii ändkqe. “Kuknuä nätmatqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänqe, qäqi ae ätimäutnqä iqä-qae, si imä zä makiptqäyqä panä. 11 Ae ätimäutnqä iqä-qae, ämaqä suqä quvqä äki-äkitanä imäkätqänjuwi, quwqä iunä äwäpu, qäyä imäkqä uwqanğpu. Nñ qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqänqä atäunuä iqanği, suqä jänänä iunä imäkätqänjuwi, iunä qäyä imäkqä uwqänqeqä.”

12 Jisasi Iqu tii ätqiyä. “Qätä nyipiyä. Nyi maqänä quvepmqänä. Ga maqänä äquvepätmäñganji, ämaqä hñqunä-hñqunänä iunji, quwqä suqä imäkätqänjuwä-pa, kimanji wimqä iinqe, Nyi qäsä äma quvepmqänä. 13 Hiñuiqänqä, qänaknqä, Nyi Nqä-näuanjqä. Nyi ganä äpmamä, yäpakänqä äpmenqä Iqunjqä. Nätmatqä eeqänäninjqä Qakuä-qunä emä, qäpu imäkqä Iqunjqä. 14 Qokä-apäki, quwqä ämuasmänqä asnjä äqäyätqänjuwä iquauni, Goti Iqu änguä wimäkqanğuti, qu zä hñjä-pmeqä-vqä ique änäpu, anjä-himqä iutanä hävqä qnqanä ätemä yänğisa paqunğäuä. 15 Itanğa ämaqä, suqä aanjä quvqenä imäkqä iquau, paaqä imäkqä iquau, huiwä yanä hiñgi väkiqä iquatä, ämaqä pizqä päsqä iquau, ä goti quanğä iquaunqä quuvqä heqiyqä iquatä, nñ suqä quanğiuñqä äwinyätä, qänaki iqä iquatänji, qu eeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä anjä-himqä iunji, yäpaqänğisa pmapnuwiqä. 16 Nyi Jisasi Iqunä, Nyi Nqä enätqe, henyqä ändowatqanğä, ga iqu qokä-apäkä, Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquenä, Nyaqä kuknuä tä awä äyä etätñqeqä. Nyi ämiqä Dewiti iquesanä Zä-Hutäkñä äungqä Iqunä,* ga iquesa ätimäukqeqä. Itanğa Nyi Qätäqueqä zinuitä ätimäutä, äyanätñqä Iqunjqä.”†

17 Dñä Änguä Iqutä, ä Sipsipqä Meqä Iqueqä apäkisanji, tii ätqinyä. “Si biyä.”

Ga ämaqä eeqänänä, kuknuä tä qätä äwipqä iqua, qu-pqe tii tpuwi. “Si biyä.”

Itanğa ämaqä äkisqu-äkisqu, quväki ye vqanği, eqänqä äwiñğqä iqu, äpätñqänänjqä. Ga tqe-tqe eqä hñjä-pmeqä vqe, nätñqä etanğutqe, iqu äpätä mbqä maeqä, qanyä ionätñqeqä.

Jonä iqueqä kuknuä yänänäqñqä yäpakiyi

18 Ämaqä eeqänänä, kuknuä nätmatqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänqe qätä wipqä iquauni, nyi Jonä iqunä yänänäqñqä tii tumqe. Ämaqä hñqu kuknuä tquenji, hui wiyä iqa uwqanğutqe, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iquenji, hanjä-iqä aanjä quvqä iinqä bukä tqe ätä äqänänqe, wiyä iqa peyäniqe. 19 Nñ ämaqä hñqu, kuknuä nätmatqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänqeuta hui huätä mamäuqanğutqe, ga Goti Hanjuwä Iqu iqueqä nätmatqä änguanänä iinqä bukä tqe ätä äqänänqe, huätä mätnämäunqiyä. Nätmatqä änguä ii, zä hñjä-pmeqä-vqä iqutä, Goti Hanjuwä Iqueä anjä-himqä iisä, iquaquvi.

* 22:6 Itkimäkqä 1:1 † 22:7 Itkimäkqä 3:11 ‡ 22:7 Itkimäkqä 1:3 § 22:8-9 Itkimäkqä 19:10 * 22:16 Itkimäkqä 5:5 † 22:16 Itkimäkqä 2:28

²⁰ Ga Ämaqä nätmatqä eeqänänä iinqä awä ätätŋqä Iqu, tii ätqiyä. “Nyi maqänä quvepmqänä-qe,’ naqä-qakuä etkqe.” Auä, yqänä! Jisasi Naqä Iquki, Si maqä quvepiyä!

²¹ Naqä Jisasi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, nätmatqä äŋguänäŋi hiŋgi vqe, etapquä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä.

Kuknuä huiuqä quatiyi

Bukä tqueni, kuknuä huiuqä quati, ätnäñiqi itkimäkätñqeyi.

A

Anä aquväqñqä

Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, Israitqä iquauqä anä himqä eeqänänjä iunji, anä aquväqñqä hñqu-qe ä hñquaquñä-qe ämätñminñqe. Jerusälemä iunji, aanä kuapanä ämätñminñuwi. Suqä iinji, Israitqä iqua qua Bapiloniya iuta anğumä äppiyyi, inğanä ipäqäkuwi. Anä aquväqñqä iunji, qu Goti Iqueqä kukñui qätä äwiyäpu, Iquenyqä tääqä ätäpu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupñqä aquvä äqänminñuwi. Iqinji qokä-apäkiunji kuknuä inä ämitäpu, ä ymeqä iqua skutqänqä äuminñuwi.

Ani Goti Ique vqenqä hiunji naqä

Hiunji naqä tqueni, Israitqä iqua, quwqä kawä hñqu hiqäva-imäqä ani, Goti Ique anji äwikqenqä kñuä indqänäpu, aquvä äqänminñuwi. Quwqä mäkä-huñqä iqua, hiqäva-imäqä ani kiyä-mätqä imäkkuwitanji, Jutasi Makäpiyäsä iqu anä ique ikikinyänjä imäkätä, Goti Iqueqä yoqe haqeu mamäupñqä, Ique anji äwikqe.

Aposälqä, (apotel)

Yoqä iqueqä qakui, ‘ämaqä ändowatqä.’ Bukä täunji, si yoqä ‘apotelqä’ qänätanğqe, hñqunä qundnä. Makä 3:14 iunänji. Iqinji Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquauñi, wäunjuänqä ändowatätä, ‘apotelqäuä’ änyuätqke. Hiqñqä huiunji, ‘Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquä’ qänätanği qundnä. Ä hiqñqä huiunji, ‘Ämaqä Jisasi Iqu wäunjuänqä ändowatkqä iquä’ qänätanği qundnä.

Asñä-meqänqä suqe

Jonä asñä-qäyqä iqu, qokä-apäkä kuapanänjä iu, eqä Jotänä du asñä äqäminñqe. Iqu qunji, “Heqä suqä quvqeuta kñuä äkunmäkmbiyä. Ga he iinjä iquwinqä motquapñqe, asñä mapiyä” ätuminñqe. Asñä-meqä suqe, Jonä iqu mipäqäyqä ikqe. Jonä iqu matimäuqänğa, Israitqä iqua qu-ganä ipäqäkuwi.

Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquauqä kñui, tiinji. Ämaqe, hñqu asñä meqanği äqumbiyitanji, iinjä iqu quuvqä ae eqiyqiyäqe, näqñqä mapnä. Asñä ämeqä iqu, iqueqä suqä quvqenqä kñuä äkunmäknätä, Jisasi, suqä quvqä huätä ämamäuqä Iquenyqä quuvqä eqiyätä, Iqueä kuknuä du qänaki itñqä äwinyä.

Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä hñqua, kñuä tiinjä-pqe, inä indqänätqänjä. Ymeqä dñi, asñä meqanğpqe, ii Goti Iqueqä-quayqä.

Ä

Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iqu

Qänğanänji, hiñuä-tqä Deniyäli iqu, ämaqä, Goti Iqueqä qokä-apäkiu, quwqä suqä quvqeuta huätä ewewatqä iquenyqä ätätäqänğani, iqu ‘Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iqueyqä’ ätätä äqäkqe. Yoqä iinjä iqueqä quati, ‘Kraisuä’ ätätunquä iqtänji asänänji. Jisasi Iqu kiqä-kiuänqä ätätäqänğani, ‘Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iqueyqä’ ätätä ätkqe. Iqu iinjä ätätä, ‘Goti Iqu änändowatätä, yoqä naqä ädapqke. Täkä Nyi ämaqä-qunä eämä, Goti Inänjä-qunänjqä’ ätkqe.

Äwqä äkunmäkñqä

Bukä tqueni, “Kñuä äkunmäkñqä” qänätanğqe, ii qundnä.

B

Bapilonä

Bapiloni, ii qua naqä hñqueqä yoqe. Qängganäni ämaqä iu pmeqä iqua, Israitqä iquatä mäkä äunäpiyängganji, qunji ämävqätäupu, quwqä quaiunqä wäunuä henji wiyqänqä ätumä äukuwi. Israitqä iqua iqiñi, quväukuä 70 äpmakuwi. Pitä iqu anä himqä Romä iquenqä, kukñuä ktqe, ‘Bapilonäyqä’ ätätä äqäkqe. (1 Pitä 5:13) Jonä iqu, bukä Itkimäkqä iunji, Bapilonä ätätä äqäkqe, iqu Romänqä ätkqäti, ä äsquenqä ätkqäti?

Bea

Bea iqua, täñä aanä naqänänjä, qua huiunji, qäuqä imä hiqiyqä ätqäunä. Kiqä ktqe, Itkimäkqä 13:2 iunji, hiñuä qunä.

Belsäpülä

Belsäpuli, ii dnä quvqä hñqueqä yoqe. Ämaqä Israitqä qäyä hitanji huizi hñqua, dnä iqueni quwqä goti enqä-pa äqunäpu, iqueni qonä äwoktäuminuwi. Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, qu yoqä iinji, Setänä, dnä quvqä iquau miqä ique, änyuätkuwi.

Bretqä yeñuä qo-matäuqänqä hiunji naqänänjä

Hiunji naqä tqueni, Israitqä iqua wikä hñqunä anä äpmepu, Goti Iquenyqä knuä indqänminuwi. Hiunji kinğanäni, hiunji naqänänjä Pasopa iyyi. Quwqä kaqä-kawäka, Isipä iuta ewewatqanğuwänğa, bretqä qo ätäutä änyuämäuqanğqe hiñuä qumbnqä mäwiñganji, qo matäuqä yätñqä yeñuä häkiyä äyäqäkuwi. Iutanji, hiunji naqä iquauñi, quwqä anä iunji nätmätqä qo täuqänqe pmua imäkäpu, bretqä yeñuä qo-matäuqä dnä änminuwi.

Bukä

Jisasi Iqu qua täu pmetanğanji, bukä ne ämenqetani, qu mämeqä iminuwi. Quwqä tuwanui, pipa huitanä-huitanä iu äqiyäpu, äkuäpäminuwi. Ämaqä huizi iqua tuwanui hiñuä äqunäpu a täuqenqe, qu nyunuä taki ätapiyi, tuwanuä äqiyäpu äkuäpipu epqä iu ämänäminuwi. Pipa iinjä iqua aanä quäuqänänğanğa, pipa hitunuä inği-inğisanji, huätäkqä hñquaqu epiyi, pipa iu äkuäpipu, pñqä eminuwi.

Bulumäka iquauqä wäunui

Israitqä iqua kuä snğumetqänqä wäunuä ipiyänğanji, qu yätamäkqä vätñqe, bulumäka ämiminuwi. Hea kuapänänğanji, nätmätqä hanjä-iqä iqua eyqiyäma upñqe, bulumäka hñquaqui zä-quavqä hiñuä-qoe guä ae ämäseqanğuwänğa, bulumäka iquaqu eyqiyäma äuminjiyi. Goti Iqueqä kukñuä hñqu, “Bulumäkai, kuä-witqä wäunui yätamäkqä eyqanğanji, uwqe manqä yätñqe, hiñguä mäyeqä pambiyä” ätnä. Kukñuä haqä yeqi ätqä iqueqä ktqe, Matiu 11:29 iutä, 1 Korinä 9:4 iutä hiñuä qunä.

D

Disaipel

Yoqä ‘disaipel’ ii wiyä kukñuä iyyi. Etanji, bukä täu qänätanğutqe, mämoqumueqä isnä. Kiqä quati, ‘Ämaqä, näqñqä-vqä hñqueqä kukñuä qätä äwiyätä, qänaki itñqä iqueyi.’ Jonä asñä-qäyqä iqu-pqe, ämaqä asä iinjä-tänje. Itanğa Parisi iqua-pqe, asä kuapänänjä inänjä-tänuai. Inäqe Jisasi Iqueuä kukñuä qätä äwiyäpu, qänaki iminuwä iquauñqe, bukä täunji, kukñuä kuapänä ätä äqänä. Iquauñqe, ‘Ämaqä Jisasi Iqu wäunuänqä ämotquaminqä iquaiqä’ kuapänä ätä äqänä. Hiqñqä huiunji, ‘Ämaqä wäunuä yätquakä iquaiqä’ ätä äqänä.

Bukä Matiu, Makä, Lukä, Jonä, iunji, qokä-apäkä iquautanji, Jisasi Iqu 12 iquau atäunuä ikqe. Iquauñqe, hñqäqinji, ‘Ämaqä 12 iquauñqä’ ätä äyä äqänä.

Bukä ‘Wäunuiñqä’ iunji, Jisasi Iqueqä ämaqä eeqänänjä iquauñqe, kukñuä huizi hiñuä qundnä. Kukñuä hñqu, ‘Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquauñqe.’ Hñquququ, ‘Jisasi Iqueqä yoqä-tänjä iquauñqe.’

E **Enätqä**

Enätqä iqua, ämaqä-qua ma, Goti Iqueqä dnä-qua epu, Iqutä qäukuä haqä yätu äpmapu, Ique yätamakqä ävätqänä. Quwqä wäunuä hñqu, Goti Iqueqä kukñui äma äwäpu, ämaqeu tqueyi. Quwqä wäunuä huizi, Goti Iqueqä ämaqeu miqeyi. (Hipru 1:14 hiñuä äqunyä.) Qutañä ämiqä iqu, iqueqä yoqe, Maikoli ique. Itañä huiziqu, Gapleti ique. Ämaqä kuapänäñi, enätqä iquaunqe, tii ätätqänä. “Qu huqä-tänä iquayqä.” Inäqe, Goti Iqueqä bukä iuñi, enätqä iquaunqe, huqä-täñiqe matqä eä. Mä täkä, huqä-täñi, qerupqä iquayi. (Hipru 9:5 hiñuä äqunyä.)

G **Gita**

Gita qu qänqanä päkmiñuwi, ne tänqa äpäsätunqetäñi, asänänä hmayi.

Grikä

Goti Iqueqä kukñuä täuñi, qua Grikä iquenqe, kukñuä kuapänä äqänä. Qua Grikä iqu, Israitqä iquauqä qua iutatä, qua Isipä iutatäñi, kiñä nämä qäyä etanqi, Jisasi Iqu qua täunqä änä mapqänqa, Grikä iutañä iqua qua im-imä ämimiñuwi. Iutañi, qokä-apäkä kuapänäñi, iutañä ma, iquauqä anä-kukñuinqätä, suqenqätä, näqñqä ämamiñuwi. Ga Jisasi Iqu qua täu pmetanqa, ämaqä näqñqä-tänä iqua, ‘Grikä iquauqä näqñqe, äñguänäñiqä’ kñuä indqänäpu, quwqä anä-kukñui yqänä ätmiñuwi. Goti Iqueqä kukñuä tqueni, qu ganäñi Grikä iquauqä anä-kukñuä du äqäkuwi.

Grikä iquauqä anä-himqä naqe, Atenisiyi. Quwqä anä-himqä huizi hñqua, Korinä, Pilipai, ä Tesälonaika iquayi.

H **Hakä**

Israitqä iquauqä haki, ymisanä pizqä maqänä miqä, äñguä äpakänä witätñqä imäkänä.

Hääwä

Israitqä iquauqä hääwi, huitañä-huitañä iiyi. Hääwä äkaki, hui mäkänqä upñqänqa, mäkänqä miqä iqu, hääwä-tqä ique tquanquti, hääwä miqä iqu hääwä tqanqa, mäkä iqä iqua qätä äwiyäpu, ivatuwänäpu, mäkänqä äumiñuwi.

Hämapäkä qa

Eqä-huänä Galili iuñi, hämapäkä-piqä kuapänänä iqua wäunuä imiñuwi. Iqua hämapäkä qae eqä huänju ätnämäuqanqawänqa, hämapäkä qa mñqe huänä mämä änyäqetäñi, hämapäkiu ämäpмуäqanqa, hämapäkä piqä iqua guä hämapäkä qa iu ämuäsmänänqe yänänqñqä äkutpäqiyäpu eyqiyämeqanqawänqa, hämapäkä iqua mäwqä ipnä. Itañi hämapäki ämepu, yimba iu pñqä epiyi, qae eqä-huänä bu anqi ätnämäumiñuwi.

Heroti

Yoqä Heroti, ii Israitqä iquau miqä hñquauqä yoqeyi. Kiñganänä iqu, Mäliyai Jisasi Ique ämikqänqa, qua Jutiya, qua Sämalija, qua Galili eeqänänä iu ämimiñqe. Iqu Jisasi Iqu ymeqä dänä-qu hitanqa äpäkmätä imiñqä iqueyi. Matiu 2:1-22; Lukä 1:5 iuñi hiñuä qunyä.

Heroti huiziqu, Jisasi Iqu Iqueqä wäunuä imäkmiñqänqa, qua Galili iu ämiqä äpmamiñqe. Iqu iqueqä kätequeqä apäkä, Herotiyasi ii ämetä, Jonä asñä-qäyqä iqueqä nyuänä tävätñqä ätukqä iqueyi. Ga hiqäva-imäkqä naqä iqua, Jisasi Ique kukñuä mitätñqä, iquenqä ätuma äpkuwi. Makä 6:14-29; Lukä 23:6-12 iuñi hiñuä qunyä.

Heroti hñquququ, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämiñuwä iquau hanä-iqä naqänänä ävätä, Jemisi, Jonä iqueqä kätä-känqwa ique pizqä pästätñqä ätukqä iqueyi. Wäunuinqä 12:1-23.

Heroti iquenqä äwinyäminqä iqua

Ämaqä Israitqä iquautanä, ämiqä naqä Heroti iqu äpaknä miquätqenqä äwinyäminqä iquayi.

Hinuä-tqä iqua

Hinuä-tqä iqua, Goti Iqu kuknuä äki-äki tuäqanqutqe, ämaqeu awä äsuiminuwä iquayi. Qänganäni Goti Iqu hinuä-tqä kuapänä ändowatminqe. Iqu Iqueqä knuä indqänqenqätä, Iqueqä äwinqenqätä kuapänä ämotquetä, itanga qänakinda nätmatqä äki-äki timäuninqenqä-pqe, ämaqeu ämotquaminqe.

Jisasi Iqu maquvepqä yqänä hitanga, hinuä-tqä iqua iqueqä äpäniqätä, sqä-sqä imäkäninqätä, huizi iqua Ique äki-äki wimäkpnuwinqenqe, awä äsuiminuwi. Itanga hiunji yäpakä Jisasi Iqu ämaqeuqä suqä quvqenqä iwäsäuätqä angi pätnqä itqätanganj, nätmatqä äki-äki timäuninqenqä kuapänä äsuiminuwi.

Hionaqä äkkapinqä

Israitqä iqua, iquauqä buayä wänuä dunj, hionaqä jänänänitä matäuqä, äkkapinqetä ätäwiminuwi. Quwqä hionaqä äkkapinqe, aanä yanäqenqe.

Hipru

Yoqä Hipru iqu, yoqä Israitqä iqtänj, asänänji. Yoqä iinj, Aprähämä iqueqä kawä hñqueqä yoqetanji. Inji, ii Aprähämä iqueqä hueqä-himqä iquauqä yoqä yäuä iquvi. Quwqä yoqä änyä-hänj, Israitqä. Ga quwqä anä-kuknuj, kiqä yoqe, Hipru.

Hiqäva-imäkqä anä

Hiqäva-imäkqä anjuñi, ämaqe quwqä goti iquaunqä qonj äwokätäupu, hiqäva-äqiyäpu, qunji yeeqä wimäkpñqä nätmatqä huitanjä-huitanjä äväpu, iminuwi. Israitqä iquauqä namnä aninqä tnänqe, Solomonä iqu hiqäva-imäkqä hikä anj, anä-himqä Jerusälemä iu ganä ämätkqe.

Jisasi Iqu qua täu pmetanga, hiqäva-imäkqä anä Jerusälemä iu ämätminqe, ämiqä naqä Heroti iqu ämätkqe. Ga Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqätä, quwqä hiunji naqänänä timäuqanqgetänj, aquvi iqi äqänminuwi. Kiqä ktqe, bukä tqueqä tuwängisa hinuä qunya. Hikä anä iqueqä ququawi 3 iqua imäknätangi qundnä. Israitqä iquautanä qäyä hitangi huizi iqua, ququawä kinganänj ique äpaquväpu ätqäupiyä-qe, ququawä huizi iquaunqe, mäwqä iminuwi. Israitqä iquauqä apäkä iua, qu ququawä 2 iquesanä ikäka äpminuwi. Hiqäva-imäkqä iqua, nanuä tä ikepu hiqäva imäkpñqe, ququawä 3 ique ikaminuwi. Hikä anä yäpä ingisanj, hiqänqä nage, hñquaquvi. Hiqñqä iquaquiyqä awä iqinj, yuä naqänänj hñqu äkatnminqe. Yuä iqueqä tuwängisanj, hiqñqä iqu aanä pmua eä, kuknuä guä ämäsuekqä ipñä iqu iqi äwäminqe. Hiqñqä ique paquvqe, hiqäva-imäkqä naqä iqunä quväukuä hñque, hiunji hñquenyä äpaqutä, Goti Iqueqä hinuä iqi ätqäuminqe. Yuä iqi äkatnminqä iqu, Jisasi Iqu äpakonganga, hitunuä yätuta inji-inji äpkñga äpäwiqe, hñquaqu imäkñgqe. Iinj ikqe, ne tiinjñqä näqñqä enj. Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iqua, Goti Iqueqä hinuä iqi tqäuqänqe, pmua mimäkñqä eä.

Hiqäva-imäkqä iqua

Hiqäva-imäkqä iqua, Israitqä iquauqä anä ämapu, nanuä äpäpäpu, tä ikepu, Goti Iquenqä hiqäva qänqä diñqe, Goti Iqu iquaunj atänuä ikqe. Iqu Mosisi iqueqä kätä Aronä iqueqä hueqä-himqä iutanj iquau atänuä ikqe. Iqua Lipai iquesanjä hueqä-himqä iquayi. Qänganänj iqua hiqävai, namnä anä iu äqäminuwi. Jisasi Iqu qua täu pmetanga, iqua hiqävai, hikä anä Jerusälemä ämätññqä iu äqäminuwi. Iqua hiqäva huitanjä-huitanjä imäkäpu, hiunji ique-iquenj, nanuä tä ikaminuwi. Ga Lipai iquesanjä hueqä-himqä huizi iqua, anä iquaqui ämiminuwä iquayi.

Quväukuä ique-iquenj, hiqäva-imäkqä iqua, iquau miqä naqä hñque atänuä

iminiwi. Hiqäva-imäkqä naqä iinjä iqunä, nanuä äpäsätä, häneqe, hiqñqä qu ‘Goti Iqueqänäñiqä’ ätminiwä yäpä ingisa äma äpemiñqe. Suqä iinjä, iqueqä suqä quvqenqätä, ämaqeufenqätä, quväukuä hñqenji, hiunji hñque imäkminiñqe.

Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, Anasi iquä, Kayäpasi iquä, suqä hiqäva-imäkqä naqä iquenqä tñänqä imäkqänqä ätnänqä iqueni ävausäsinyä, iquaqunä yqänä äpmaka äuminiyi.

Hiqäva-imäkqä ttawä

Qänğanäñi ämaqe, quwqä goti iquauñqä hiqäva tii äqäminiwi. Qu quwqä nätmätqä ämepu, tä ikaminiwi. Quwqä hiqäva naqe, sipsipqä, meme, ä bulumäkanä-qe, itmapiyi, äpäkpäyi, hiqäva-imäkqä ttawiu tä ikaminiwi. Qänğanäñi, qu hikä pñqä eqa äpepiyi, ttäwa imäkminiwi. Qänakñi quwqä goti iquauñqä hiqäva-imäkqä anä imäkäpiyiñganji, ttawi, hikä qeqätqetä imäkminiwi.

Hiqi-tä iquatä, quwqä ätqäuetä

Israitqä iqua hiqi-te, qua qondä imäkpiyi, olipqä aowä iu ikaminiwi. Quwqä anä yäpängisa häuiqä a iunji, hevqä imäkäpu, iu ätqätemiñwi. Anä hiqñqä naqä äpmeqe iu we hunätñqe, hiqä-tä tqäuqe kiui ätqätemiñwi. Quwqä ktqe, Itkimäkqä 1:12 iunji, hiñuä qunyä. Ga hiqäva-imäkqä anä iunji, hiqä-tä tqäuqä hñqu, hänyenä-tänä äwäminiñqe. Kiqä ktqe, bukä tqueqä tuwä ingisa hiñuä qunyä.

Hisopqä

Hisopqä-quwqe, hiqäva-imäkqä iqua änduäpu, egeunä-qe, häneqeunä-qe äyämapiyi, nätmätqä du pñqä-pñqä iminiwi. Ii nätmätqä iinjä, Goti Iqueqä hiñuiqä ikikinyänä timäupñqä iinjä iminiwi.

Hiunji naqänänä

Quväukuä ique-iqueni, Israitqä iqua hiunji hui atäunuä ipu, aquvä naqänänä äqänminiwi. Iqua iinjä imäkäpu, Goti Iqu qänğanäñi, qunji äñguä itquetä, yätamäkqä äwikqenqä kñuä indqänminiwi. Qu aquvi, hñganji, hiunji hñque äqänäpu, hñganji, hiunji hatñä äqänminiwi. Hiunji naqänänä hñquauqä yoqe, ‘Pasopa,’ ‘Ittänä anä,’ ‘Pendikosi,’ itanğa ‘Bretqä yenüä qo-matäuqä’ iquayi. Hiunji naqä iquauñi, Goti Iqu Israitqä iquau qänğa äwikqe. Bukä Hiqäva-imäkqä 23 iunji, hiñuä qunyä.

Hiveqä hiqiyqä

Israitqä iquauqä qua iunji, hiveqä hiqiyqä huitanä-huitanä iqua äpmapu, yññä-tänä iu ätäupu änminiwi. Qutanä hui sipsipqätä, memetä ätäupu änanätäpu iqanğuwitanji, sipsipqä-miqä iqua quwqä sipsipqä iquau äñguänä ämipu äpmaminiwi.

Jisasi iquä, Polä iquä kuknuä ktqä tii ätkiyi. Quuvqä heqiyqä iqua sipsipqä iqua enqä-paniqä. Ga quwqä himä-wiunqä iqua, hiveqä hiqiyqä iqua enqä-paniqä. (Matiu 7:15; Wäunjuñqä 20:29)

Huiwä häuä ktäuqä

Israitqä iquauqä suqeunji, ymeqä qokä eeqänänä iquauñi, kunaqä ae änyuäpu, hiunji 8 päwqanğa, quwqä hizqä huiwi häuä ktäminiwi. Iqua suqä iinjä imäkqäpñqe, Goti Iqu Aprähämä ique ätukqe. Ipäqäkqä 17:9-14 hiñuä qunä. Ii tiñji. Ymeqä iqu, Israitqä iutanä-queyqä kñuä mapñqä diñqeyi. Ämaqä huizi iqua, Israitqä iquauñqe, “Huiwä häuä ktänqä iquayqä” ätminiwi.

Israitqä iqua qäyä etanği huizi iqua, kuknuä äñguä we-hunqä-tänji qätä äwiyäpu, Jisasi Iquenqä quuvqä eqäpñqä ipäqäkuwänğanji, Israitqä iquautanä hui tiññä ätminiwi. “Ämaqä iinjä iqua, quwqä huiwi häuä-ganä äktämbiyä. Iqua Israitqä-qua ae epiyi, Kraisi Iqueqä yoqä-tänä-qua inganä timäupñqänä.” Poli iqu, kuknuä iquenqe, aquvänä itä, ññqä matqä ikqe. Iqu tuwanuä Galesiya pmeqä iquauñqä äqäkqeutä, tuwanuä huizi iquauñqä äqäkqeutänji, suqä iquenqä tii ätätä

äqäkqe. “Ämaqä hñqu iqueqä suqä quvqeuta qui mimäkñqä häñä iqumuatnätñqe, iqu nätmätqä hñqunä imäkquätñqe. Ii, iqu Jisasi Kraisi Iqenqänä quuvqä eqiyquätñqeä.”

I

Ipnä (kukñuä guä ämäsauekqä ipñä)

Ipnä tqueni, Mosisi iqu, Goti Iqu ätukqä-pa, qänganä anä-avqñqä iu imäkkqe. (Anqu itmakqä 25:1-22 hinuä qunya.) Iqua zä qeqätqe-tä imäkäpu, golqä eeä ikuwi. Yäpä ingisañi, hikä tepquva iquaqu kukñuä-suqä 10 äqñqä itä, golqä häkä buayä mana hui häkä inqä itä, Aronä iqueqä yäqä zä-hutäkñä äungqä itä, imä imänänä. Israitqä iqua, ipñitä, namnä anitä, anä avqñqä iu äma ikäminuwi. Iqua Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä anä näweqä ämätäpiyängañi, ipñä iqueni hiqñqä yäpä ingisa ekuwi. Ii, iqua Goti Iqueqä kukñuä guä ämäsauekqenqä hui mimäuqä ipñqä diñqeyi. Kiqä ktqenqe, bukä tqueqä tuwängisa hinuä qunä.

Israitqä

Yoqä Israitqä ii, Goti Iqu Aprähämä iqueqä kawä Jekopä ique, äwikqe. Iutani, Jekopä iqueqä hueqä-himqe, Israitqä iquayi. Quwqä yoqä huiziqu, Hipru iquayi.

Jekopä iqueqä ymeqä hitmqä iqueqä yoqe, Jutä iqueyi. Jutä iqueqä hueqä-himqä, Jutä iquayi. Ga quwqä quae, Jutiyayi. Jisasi Iqu qua täu pmetanqa, yoqä Jutä iqu, Israitqä iquau äpatqäminqe. Iutani, Buk Baibel iunji, yoqä ‘Israel’ iqtä, yoqä ‘Juda’ iqtäñi, qäquaqu qundnä. Neqä bukä täunji, hueqä-himqä Israitqä iquauñqe, yoqä Israitqä inä äqänä. Yoqä Jutä iqu, ämaqä hñquauqä yoqä iiyi. Hñqu Jekopä iqueqä ymeqä hitmqä iquvi. Hñquququ, Jisasi iqueqä kängua, tuwanuä ämaqeunqä äqäkqä iqueyi.

Ittäñä anju yakuä pmeqänqä hiunji naqänänji

Hiunji naqänänä tqueni, Israitqä iqua, kuä huitañä-huitañä ae yäua iqanji, ätävätqänjuwinqä, yeeqä ipu aquvä äqänminuwi. Qu ittäñä anä ämätäpu, wikä hñqunä iu äpmapu, quwqä kaqä-kawäka anä avqñqä iu, namnä anä ämätäkäminjuwinqä kñuä indqänminuwi. Quwqä kaqä-kawäka anä avqñqä iu quväukuä 40 e ämätäkäminjuwitanji, qua Goti Iqu näweqä väniqä ique ätimäukuwi.

J

Jinanä-weqä häkä

Jinanä-weqä häkä iquauqä wäunui, tiinji. Hiqäva-imäkqä iqua sisnyanä-weqä ttawä iuta tä-quanui iopu, jinanä-weqä häkiu äuimepu, hiqñqä hui äma äwäpu, sisnyanä wetñqä iwamäkminuwi.

Jinanä-weqä ttawä

Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä anä hiqñqä kinganänä iunji, jinanä-weqä ttawä hñqu imäkñminqe. Ttawä iqueni, hiqäva-imäkqä iqua nätmätqä huitañä-huitañä sisnyanä wetñqe, tä ikäminuwi. Hiunji ique-iqueni, mäptqä timäuqanqatä, mäptqä äquveqänqatä, ikepu, ga iutanä suaki, anä ique suakä äketä, sisnyanji imä äweminqe.

Jutä

Yoqä Jutä ique, ämaqä hñquauqä yoqeyi. Näqñqä yasämä matñqe, bukä tqueni, “Israitqä” qänätanqqe, ii qundnä.

K

Kametqä

Kametqä iqua, yaqueqä aanä naqänänä, ämaqeunji äma äwätqänjuwi. Ga yquayä kuapänä-pqe, inä ämetqänjuwi. Iquauqä aa di, ämaqe qäkämä-pqe inä imäkätqänjuwi. Kiqä ktqenqe, bukä tqueqä tuwängisa hinuä qunya.

Kñuä äkunmäkñqä

Ämaqä, iqueqä kñuä äkunmäknätqä iqu, tii imäkänä. 1) Iqu iqueqä suqä quvqä imäkätäqenqä wombä ämenä. 2) “Nyi suqä quvqä imäkätñqe, angi mimäkkä itmä, suqä Goti Iqu äwinyätñqä iunä imäkmqänä-qe,” iqueqä-kiuäñi, iinjä tnänä. 3) Iqu Goti Iquenji, “Iyää, Si äwqä hanuä imäknätñä, nyaqä suqä quvqä huätä manmäuvä” tuänä.

Kraisi

Kukñuä ‘Kraisiuä’ ätänqä iqueqä quatitä, kukñuä ‘Mäsayäuä’ ätänqä iqueqä quatitäñi, tiinji. ‘Ämaqä iqueqä nyuänju, aowä iquatequwä iqueyi.’ Yoqä ‘Kraisiuä’ ätnänqä, ii Grikä iquauqä anä-kukñuivi. Yoqä ‘Mäsayäuä’ ätnänqä, ii Israitqä iquauqä anä-kukñuivi. Goti Iqu ämaqä hñque, wäunjuä naqä äki-äkitañinqä atäunjuä iqanqenqä motquapñqe, Israitqä iqua olipqä eqä aowi, nyuänju iquateminjuwi.

Qänqanäñi Goti Iqu, “Nyaqä ämaqä iquau qui mimäknqä ipñqä hñä iqumu-atäninqä, ämaqä hñque dowatmniqeqä” ätätä, kukñuä guä ämäsäuekqe. “Nyinä ämaqä miqe, ämaqä iinjä iqu, äma päniqeqä” ätkqe. Ämaqä iinjä iquenqä, Israitqä iqua, ‘Kraisiuä’ änyuätäpu, iquenqä hinuä äpakänä äqumbu äpmaminjuwi.

Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä-qua

Andiyökä iunji, qu ämaqä Jisäsi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu Ique qänaki äwivändkuwä iquaunji “Kraisi Iqueqä yoqä-tänjuaiqä” iqua-ganä ätipäqäkuwi. Suqä iinjä iqu, yänänänqä ätipäqänä äwi. Inji wiyä-kukñuä dunji, ‘Kristenqäuä’ yqänä ätätqänju.

Kuä-witqetä kuä-balitä

Kuä-witqe, ii Israitqä iquauqä buayä kinqanänjiyi. Itanqa kuä-bali, ii huiz-iquvi. Iqua iquaquiyqä uwqe ämepu, quqowä äqiyäpu, bretqä imäkpñqä häkiyä äyäqäminjuwi. Bretqä qu kuä-witqätä äyäqäminjuwi, kiqä äwiqe, kuä-balitä äyäqäpñqä iunji, ämäwqätäuminqä. Kuä iquaquiyqä ktqe, bukä tqueqä tuwänqisa hinuä qunya.

Kukñuä guä-mäsäuekqä ipñä

Bukä tqenji, “Ipñä” qänätanqä, ii qundnä.

Kukñuä-suqä

Kukñuä-suqe, Goti Iqu Mosisi ique, Israitqä iqua suqä qäyunä imäqäpñqä, ätuätä äwikqe. Kukñuä 10 iqua, Goti Iqu hikä tepquva iquaqi äqiyätä, Mosisi ique äwikqe. Itanqa Israitqä iqua hñqisanä iqanguwitani, Mosisi iqu, hikä tepquva iquaqiñi, ämisqäkkqenqä, ga angi tñänqä, hikä asä iinjü äqiyätä, kukñuä guä ämäsäuekqä ipñä ique imekqe. Iinjäqe kukñuä-suqe, kukñuä 10 iquaunä ma, kuapanänjiyi. Israitqä iqua kukñuä-suqenqä ätäpiyänqani, Mosisi iqu bukä 5 äqäkkqä iquaunqä ätminjuwi. Bukä iqua, Ipäqäkkqä, Anqumä Itmakqä, Hiqäva-imäkkqä, A Täuqä, ä Kukñuä-suqä iquayi.

Kukñuä-suqenqä näqñqä-tänjä iqua

Kukñuä-suqenqä näqñqä-tänjä iqua, qokä-apäkiu, kukñuä Goti Iqu Mosisi ique ätukqenqä ämotquaminjuwä iquayi. Kukñuä iinjü, Mosisi iqu bukä 5 iquau äqäkkqä.

L

Laiyonqä

Laiyonqä iqua tänjä naqänänjä, yaqueqä iquau ämäwqätäunjuwä iquayi. Iquauqä suqe, tiyi. Pusiketqä iqua mätäkä ändämipu, äpäsäpu, änatqänjuwä-panji, ga laiyonqä iqua, ynñä-tänjä, hiveqä-yaqueqä, ä ämaqä-pqeunji, ändämipu, ätäpu, änatqänjuwi. Kiqä ktqe, Itkimäkkqä 13:2 iunji, hiunjä qunä.

Lapatqä

Lepatqä iqua, täñä naqä, laiyonqä iqua enqä-panä iquayi. Näqñqä esñqe, bukä tqeñi, “Laiyonqä” qänätanqçe, ii qundnä. Kiqä ktçe, Itkimäkqä 13:2 iunji, hiunjä qunä.

M

Mäsaya

Bukä tqeñi, “Kraisi” qänätanqçe, ii qundnä.

Mbqä-hikä

Qänganäñi, qu mbqä-yquwqä hma eä, hikinä ämimiñuwi. Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, Israitqä iqua mbqä-hikä Romätanitä, Grikätanitäñi, eeqänänjä ämimiñuwi. Hui wänqänänjä, mbqä peni isua enqä-panji. Huizi golqä itä imäkmiñuwi, ii 1,000,000 kina enqä-panjiyi.

N

Namnä anjä

Mosisi iqu Israitqeu anjä avqñqä iu ätuma wätqätanğa, Goti Iqu iqueni, “He wäunüä naqä hui imäkpnqä, namnä anjä hñqu mätpiyä” ätukçe. Ga tii-pqä inä ätukçe. “Tapätapä ängüänänjitä, yaqueqä huitanjä-huitanjä iquauqä huiwitä, zä-yänänäqñqetä, golqetäñi, iinjä-iinjä imäkiyä” ätukçe. Namnä iqueqä yäpänğisanji, kuknuä guä ämäsäuekqä ipñitä, hikä tepquva iquaqutä epñqänänjä.

Inji Israitqä iqua, anjä avqñqä iu qanjä ikämiñuwiuta, Solomonä iqu Goti Iquenyqä hikä anjä ämätqänğanqçe, namnä anjä iu Goti Iqueqä yoqe haqeqä ämamäupu, Iquenyqä hiqäva imäkmiñuwi. Namnä anjä iqueqä ktçe, bukä tqueqä tuwänğisa hiñuä qunä.

O

Olipqä

Olipqçe, ii zä hñqueqä yoqeyi. Ga kiqä häukui, äwiqä kññuä enqä-panä ma, inäqçe kiqä aowi, ängüänänjä eä, kiqä wäunui kuapänänjä-tänji. Israitqä iqua olipqä eqä aowitä, häkiyä äyäqämiñuwi. Quwqä hiqi-tenqä, ññ huiwä-dä aowä wimäkätñqä iinğätä, ä nätmätqä hñjua-juanğätä äyäqämiñuwi. Aowä iinji, quwqä äpmeqä iunji, äñguä wimäkmiñqçe.

Ne kopi wäunüä itanä, vowä ikätunquä-panä iinji, Israitqä iqua olipqä wäunüä ipu, vowä ikämiñuwi. Ga Jerusälemä-tänjä qäqä iqiñi, qoqonjä zä-olipqä kuapätänjä hñquvi. Kiqä yoqe, qoqonjä Olipäyi. Kiqä ktçe, bukä tqueqä tuwänğisa hiñuä qunä.

P

Parisi

Parisi iqua, Israitqä iquautanä, Goti Iqueqä kuknuä-suqenqä näqñqä ängüänänjä-tänjä iquai. Qu kuknuä-suqenqä näqñqä-vqä iquatä ikämanqä imiñuwi. Israitqä kuapänänjä iquauqä iwäsäuqeunji, Parisi iqua ämaqä jänänänjä iquayi. Inäqçe iqua kuknuä-suqçe näqñqä äväpiyänğanji, suqä quwqä-pqçe, qäsä ämämüänjäpu ätumiñuwi. Iutanji qu, “Ne huizi iquauñi ämävqätäunünä” kññuä ämepu, quwqä yoqe haqeu ämamänmiñuwi. Iinjä ipiyinğä, wopqä ipu, suqä äñguä iqunä kññuä wiyqanğqä-qe, quwqä kññuä, quvqä yqänä ämamiñuwi. Iinğçe, Jisasi Iqu Parisi iquauñi äkasuwä ätuätä, huizi iquauñi, “Parisi Iquauñqçe, wawiyäpu, äwimasipiyä” ätumiñqçe. Itanğa Parisi iqua Ique himä-wiunqä äväpu, pizqä päkpnqä imiñuwi.

Pasopa

Hiunji Pasopauä äqonänqçe, ii Israitqä iquauqä hiunji naqänänjä iiyi. Yoqä iqueqä quati, ‘ävausqä’ iiyi.

Hiunji naqänänjä Pasopanganji, Israitqä iqua, quwqä kaqä-kawäka Isipä iu wäunüä hiñgi wiyqä äpmamiñuwiuta ävämakuiñqä, kññuä ämepu aquvā

äqänmiñuwi. Inğanj Goti Iqu, Iqueqä enätqä hñqu, Isipä iquauqä anä ique-ique ätimäutä, hitmqä iquaunji pizqä päsätñqä ändowatkqe. Israitqä iquaunji, sipsipqä hui äpäsäpu, kiqä häneqe, quwqä anä ique-iqueqä hänaqä zä-posi iunji eä ipñqä ätukqe. Inji enätqä ämaqä päsqä iqu, häneqä hiñuä äqunäqe, anä iunji kaqä-kawäkauqä hitmqä iquau mapäsqä, ävaukukqe. Tiwiqä ii, Mosisi iqu Israitqä iquau Isipä buta ätuma äyapkqenqe, Anğumä Itmakqä 12:1-42 hiñuä qunyä.

Iutañi, hiunji naqä Pasopañganji, Israitqä iqua quwqä anä hñqunä-hñqunänj iunji, sipsipqä äpäsäpu, änmiñuwi.

Pendikosi

Hiunji Pendikosiuä äqonänqe, ii Israitqä iquauqä hiunji naqä hñquvi. Yoqä iqueqä quati, 50 iyyi. Hiunji Pasopa iquesa ti, hiunji 50 inä ae päwqanğa, Pendikosi inğa timäumiñqe. Hiunji naqä iqueni, Israiğä iqua kuä-witqä tävqänqä yeeqä ipu, ä Goti Iqu Mosisi ique, kuknuä-suqä qoqonä Sänai iu äwikqenqä kñuä indqänäpu, aquvä äqänmiñuwi. Jisasi Iqu Pasopañğa äpäkonğqeta ti, hiunji 50 päwqanğa, Dñä Äñguä Iqu quuvqä heqiyqä iquau Pendikosiñğa äwimakqe.

R

Romä

Qua naqä Itali iqueqä anä-himqä naqe, Romäyi. Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, ämaqä Romätanä iqua, qua naqä kuapänänj iunji, mäñdi äkittqiyäpu, ä Israitqä iquaunjä-pqe, asä ii itquepu, quwqä äwiñqä iunä ämimiñuwi. Iinjä dutañi, Israitqä iqua, Romä iquaunji himä-wiunqä äväpu, huätä päsawatpñqä äwinymiñqe. Inji iqua “Krais ne ämineyätñqä Iqu äpäñqiyä” kñuä indqänäpiyanğanji, “Iqu ne Romätanä iquauqä yäpä iunda änewewatäniqeğä” kñuä inä indqänmiñuwi.

S

Satyusi

Satyusi iqua, Israitqä iquautanä, kuknuä huitañä-huitañiunqä quuvqä eqämiñuwä iquayi. Quwqä kuknuä hñqu, “Goti Iqueqä kukñui, bukä 5 Mosisi iqu äqäkqä iquanänji. Apqä bukitä, hiñuä-tqä iquauqä bukitäñi, Goti Iqueqä kuknuä hmanjqä” ätmiñuwi. Quwqä kuknuä huizi, “Ämaqä ae äpäkonğuwä iqua, anği mävaucä ipñqäüä” ätmiñuwi. Hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä naqä huizä kuapänänji, Satyusi iquayi. Iquatä, Parisi iquatä kuknuä mäki, kuapänä äunmiñuwi.

Sämbatqä

Yoqä Sämbatqe, ii Israitqä iquauqä anä-kuknuä eä, kiqä quati, hapä pmeqe. Bukä Ipäqäkqeunji, tii ätnä. Goti Iqu nätmätqä eeğänä imäkätäqanğa, Iqueqä wäunui, hiunji kiñganänj iquesa ipäqiyätä, hiunji 6 duñqä iqa äpätä, qäpu itquätkqe. Inji hiunji 7 iqueni, Iqu wäunüä miqä, hapä äpmakqe. Iinjä etanği Iqu Israitqä iquaunji, “He wäunüä asänänji, hiunji 6 iunä itquätäpu, 7 iqueni hapä Nyi äpmakqä-pa äpmepu, Nğänä dappnuwänqeqä” ätukqe. Iutañi, Sämbatqä iqu, naqänänj eä, Israitqä iqua hiunji iquenqe, suqä kuapänänji qänaki ipu, ique äqänmiñuwi.

Itanğa bukä Hiqäva-imäkqä 25 iunji, Goti Iqu tiinjä-pqe, inä ätukqe. “Hiqä wäunüä iunji, quväukuä 6 iunä itquätäpu, 7 iqueni Nğänqä, qua iqu iqueqä hapä pmeqänğayi.” Ii Sämbatqä quväukuä hapä pmeqä iqueyi. Huizi, Hipru 4:9 iunji, Goti Iqueqä ämaqä iquauqä Sämbatqä hapä pmeqä hñqu matimäuqä änä hitanğqenqä a ätäutqänju. Ii hiunji yäpakänğa, ne Goti Iqutä hapä näweqä pmetaniqueyi.

Selotqä iqua

Selotqä iqua, gapmanqä Romätanjä iquaunqätä, quwqä mäkä-iqä iquaunqätä, Israitqä iquau ämiminuwinqä mäwinğanji, mäkä ipu, iquau huätä päsawqatpñqä iminuwı.

Setänä

Setänä iqu, dnä quvqä iquauqä ämiqä, ga Goti Iqueqä mäkä-hunqä iqueyi. Yoqä Setänä, ii Israitqä iquauqä anä-kuknuä eä, kiqä quati, kuknuä mitqä iqueyi. Iqu ämaqeuaqä knui, qui imäkätä, qu suqä quvqä imäkpnqä yamwiqä ävätñqä iqueyi. Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquauni, quwqä suqä quvqä imäkminuwinqä hui mimäuqä ipñqänä, knuä ävätñqä iqueyi. Iqu iñä iqanğqetani, iqua, “Goti Iqu neqä suqä quvqe, huätä mämānatnāmāuqä iqeçä” knuä indqänätqänä. Jisasi Kraisi Iqu qua buta anğu ävautä, Setänä iqueni ämāwqätāukqe. Iutani Setänä iqu, iqueqä yänänāqñqe, näweqä mämeqä eä. Qänakñi, iqu tä maisquä äsänqä duñqä wāniqe. Ne Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätanä iutani, Setänä iquenyqä zä miqä iquatunque.

Sisa

Romätanjä iqua, quwqä ämiqä naqä iqueni, “Sisauä” änyuätminuwı. Täñgani neqä ämineyqä naqä iquauni, ‘Kiñäuä,’ ηη ‘Kwinäuä,’ ä ‘Presidenqäuä’ äyā ätätqänu. Mäliyai Jisasi Ique ämikqänğanji, Romätanjä iqua, ämaqä kuapänänjä itä mäkä aunäpu, ämāwqätāupiyitani, qunji ämiminuwı. Inğanji quwqä ämiqä naqe, Sisa Okastusi iqu äpmaminqe. Jisasi Iqu äpākongança, Sisa Taipiriyasi iqu äpmaminqe.

T

Täua

Jisasi Iqu qua täu pmetança, ämaqä naqä wäunuä huitanjä-huitanjä iminuwä iqua ämaqä huiuqä quvqetanjä kimanji täua ätäwiminuwı. Quwqä täua hui guä yänä-tänjitä imäkminuwı. Hui yänä-qe, hikä himānyqä-qe ämepu guä äkimäsäuminuwı. Goti Iqu Israitqä iquauni, “Ämaqä täua ätäväpiyänğanji, 40 mämāwqätāuqä pambiyä” ätukqe (Kuknuä-suqä 25:3). Iutani kuapänänğanğanji qu ämaqeu äpäsäpiyänğanji, 39 duñqänä äpākāminuwı. Romätanjä iqua Goti Iqu Israitqä iquau ii ätukqenqe, qu zä miqä iminuwı.

U

Uwqä vowä mäuqänqä

Israitqä iqua, kuä-witqetä kuä-balitä, vowä mäupñqänğanji, qu qua bu yasämä mamäuqä, bi enqä-pa ätnämāwāwqāpnä. Iutani uwqä hui qua äñguä iu päknğança, hui qua quvqä iu äpäknminuwı. Matiu 13:3 iunji kitqä hñque hinuä qunyä.

W

Wainqä

Wainqe, ii guä, häukuä äñgüänänjä qiyqä iquvi. Ne kopi wäunuä iunji, vowi kuapänä ikätunquä-pa, Israitqä iqua guä-wainqä wäunuä iunji, kuapänä ikäpu, äñgüänä ämiminuwı. Guä-wainqä-häukui, qu änduäpu, qonjqä ipu, kiqä eqä äpäwiqanğqe ämepu, wainqä-eqä yänänāqñqä timäutñqä imäkminuwı. Kiqä ktqe, bukä tqeçä tuwä inğisa hinuä qunä.

Y

Yaqueqä huiwä

Israitqä iqua nätmätqä kuapänänji, yaqueqä huitanjä-huitanjä iuqä huiwitä imäkminuwı. Huiwä ii, sipsipqä, bulumäka, meme, kametqä iuta imäkminuwı. Jonä asnä-qäyqä iqueqä aquvi, huiwä iutanjä ii ämuasämāminqe. Israitqä iqua wainqä eqä äma upñqe, qae huiwä iutanjä iquatä imäkminuwı.

Inäqce Goti Iqu aanä yaqueqce, Israitqä iquau pmua iwimäkkqetanji, qu aanä yaqueqä huiwä iutanji, nätmätqä hui mimäqä iminjuwi.

Z

Zä-eaqä

Zä-eaqä, Israitqä iquauqä qua iu ätqäuminqä iqu, neyaqä tänga ätqäunqce-täni, asänänä ma. Kiqä häukui, aanä äwinyiqä etanji, qu ändäupu änminjuwi.

Zä-huätati

Romä pmeqä iqua, ämaqä huiziu pizqä äpäkpqä, ä jävqä äpäsäpu quwä ämawqä iquauqä kimanji, tii imäkminjuwi. Qu zä-huätati imäkäpu qua iqi epiyi, quvqä imäqä iquenji, hnganji nitqätä zä-huätati äueminjuwi. Ä hnganji, gue, zä-huätatitä qäsä äkiqiyäueminjuwi. Itanji zä-huätati iqu, pämä jänä qua-hävqä bu ämatqätepiyi, ämaqä zä-huätati äuänänqä iqu, tänjä-hunqä ämetäqetanji, qäyä päkonätqä, hinjuinä äqunminjuwi. Tänjä-hunqetä, womba inqetanji, aanä kuapänä ämaminqce.

Näqñqä huitañä-huitañä nätapqä pipa iquayi

Goti Iqu, tiñä Iqueyi

Goti Apiqu, tiñä Iqueyi.

Makä 10:27
 Makä 12:29-30
 Lukä 1:37
 Lukä 6:35-36
 Jonä 4:23-24
 Wäunjuinqä 14:14-17
 Wäunjuinqä 17:22-31
 Romä 1:18-23
 Romä 11:33-36
 1 Korinä 8:4-6
 2 Korinä 1:3
 1 Timoti 1:17
 1 Timoti 6:15-16
 Hipru 4:13
 Hipru 10:30-31
 Jemisi 1:17
 1 Pitä 1:15-17
 1 Jonä 1:5
 1 Jonä 4:7-12, 16
 Jutä 24-25
 Itkimäkkä 4:8-11
 Itkimäkkä 15:3-4

Goti Iqueqä Ymeqä Iqu, tiñä Iqueyi.

Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqe.

Matiu 11:27-30
 Matiu 16:13-17
 Lukä 1:35
 Jonä 1:1-18
 Jonä 5:19-29
 Jonä 6:35-40
 Jonä 8:58
 Jonä 11:25-27
 Jonä 14:5-11
 Jonä 17:1-5
 Jonä 20:26-31
 Wäunjuinqä 3:13-16
 Wäunjuinqä 4:8-12
 Romä 1:3-4
 1 Korinä 3:10-11
 2 Korinä 4:4-6
 2 Korinä 5:21
 Galesiya 4:4-5
 Pilipai 2:5-11
 Kolosi 1:15-20
 Kolosi 2:9-10
 Hipru 1:1-14
 Hipru 7:26-28

1 Jonä 2:1-2
 1 Jonä 5:20
 Itkimäqä 1:12-18
 Itkimäqä 19:11-16

Goti Iqueqä Ymeqä Iquenji, täkä ne enqä-panä-que ämikqe.

Matiu 1:18-25
 Matiu 2:1-23
 Lukä 1:26-38
 Lukä 2:1-20
 Jonä 1:14
 Galesiya 4:4-5
 Pilipai 2:6-7
 Hipru 2:14-18

Jisasi Iqu ämaqeu ämotquetä, täjä-yanä-tänä iquauni, ängüä iwimäkminqe.

Matiu 4:23-25
 Matiu 7:28-29
 Matiu 9:35-36
 Matiu 11:1-6
 Lukä 4:14-44
 Jonä 20:30-31
 Wäunuiñqä 10:36-38

Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänä di, kuapänä imäkminqe.

Matiu 8:1-17, 23-34
 Matiu 9:1-7, 18-33
 Matiu 12:9-14, 22
 Matiu 14:15-32
 Matiu 15:22-28, 32-38
 Matiu 17:14-18
 Matiu 20:29-34
 Matiu 21:18-22
 Makä 1:21-28
 Makä 7:32-37
 Makä 8:22-25
 Lukä 5:4-8
 Lukä 7:11-15
 Lukä 13:10-13
 Lukä 14:1-4
 Lukä 17:12-14
 Lukä 22:50-51
 Jonä 2:1-11
 Jonä 4:46-54
 Jonä 5:5-9
 Jonä 9:1-7
 Jonä 11:11-44
 Jonä 21:4-6
 Wäunuiñqä 2:22

Ämiqä iqua, Jisasi Iqu äpäkonätñqä, guä äkiqiyäupu, kukjuä ämitkuwi.

Matiu 26:47-68
 Matiu 27:1-2, 11-31
 Makä 14:43-65
 Makä 15:1-20
 Lukä 22:47-53
 Lukä 22:63 - 23:25

Jonä 18:1-14, 19-24
Jonä 18:28 - 19:16

Jisasi Iqueñi, zä-huätati äuekuwi.

Matiu 27:32-56
Makä 15:21-41
Lukä 23:26-49
Jonä 19:17-37

Jisasi Iqueñi, qua äptekuwi.

Matiu 27:57-66
Makä 15:42-47
Lukä 23:50-56
Jonä 19:38-42

Jisasi Iqu äpäkonätä, angi ävaukqe. Ga kuapänäñi hinuä äquñguwi.

Matiu 28:1-20
Makä 16:1-8
Lukä 24:1-49
Jonä 20:1-21:14
Wäunjuñqä 1:3
Wäunjuñqä 2:24-32
Wäunjuñqä 3:15
Wäunjuñqä 4:8-10, 33
Wäunjuñqä 10:39-43
Wäunjuñqä 13:29-39
Wäunjuñqä 17:2-3,
Wäunjuñqä 17:30-31
Romä 1:4
Romä 4:24-25
1 Korinä 15:3-8, 12-23
Itkimäkkä 1:18

Jisasi Iqu qäukuä haqä yätunqä angi ekqe.

Lukä 24:50-51
Wäunjuñqä 1:9-11
Wäunjuñqä 2:32-36
Wäunjuñqä 5:30-31
Romä 8:34
Epäsäsi 1:20-23
Pilipai 2:9-11
Hipru 1:3-4
Hipru 2:9
Hipru 4:14-16
Hipru 7:25-26
Hipru 10:12-14
1 Pitä 3:22

Dñä Äñguä Iqu, tiñjä Iqueyi.

Matiu 28:19
Makä 1:9-11
Makä 3:28-30
Lukä 1:35
Lukä 3:16
Lukä 4:1-2
Lukä 11:13
Lukä 12:11-12

Jonä 1:32-34
 Jonä 3:5-8
 Jonä 7:37-39
 Jonä 14:15-17, 25-26
 Jonä 15:26
 Jonä 16:6-15
 Jonä 20:19-23
 Wäunjuinqä 1:4-5, 8
 Wäunjuinqä 2:1-18,
 Wäunjuinqä 2:38-39
 Wäunjuinqä 4:31
 Wäunjuinqä 5:3-5
 Wäunjuinqä 8:14-17
 Wäunjuinqä 10:44-48
 Wäunjuinqä 13:2-3
 Wäunjuinqä 15:28
 Wäunjuinqä 16:7-10
 Wäunjuinqä 19:1-7
 Romä 5:5
 Romä 7:6
 Romä 8:9-16, 26-27
 1 Korinä 2:4-5, 9-16
 1 Korinä 3:16
 1 Korinä 6:11, 19-20
 1 Korinä 12:1-11, 13
 2 Korinä 1:21-22
 2 Korinä 5:5
 2 Korinä 13:14
 Galesiya 3:2-5
 Galesiya 4:6
 Galesiya 5:16-18, 22-26
 Epäsäsi 1:13-14, 17
 Epäsäsi 3:16
 Epäsäsi 4:3-4, 30
 Epäsäsi 5:18-20
 Epäsäsi 6:17-18
 1 Tesälonaika 1:5-6
 1 Tesälonaika 5:19-20
 2 Tesälonaika 2:13
 Talusi 3:5-6
 Hipru 2:4
 Hipru 9:14
 1 Pitä 1:2, 10-11
 2 Pitä 1:20-21
 1 Jonä 2:20
 1 Jonä 3:24
 1 Jonä 4:13
 1 Jonä 5:6-8

Goti Iqu, nätmätqä eeqänänjä imäkkqe.

Matiu 19:4
 Jonä 1:3
 Wäunjuinqä 14:15
 Wäunjuinqä 17:24-26

1 Korinä 8:5-6
 Kolosi 1:15-16
 Hipru 1:2
 Hipru 11:3
 Itkimäkqä 4:11

Goti Iqu, nätmatqä eeqänänjä änguä ämitqä.

Matiu 6:25-34
 Matiu 10:29-31
 Wäunjuinqä 14:15-17
 Romä 8:28
 Romä 11:36
 Kolosi 1:17
 Hipru 1:3
 Jemisi 4:13-16

Ämaqä, tüñji

Ämaqä eeqänänji, suqä quvqä-tänji.

Jonä 8:7-9
 Romä 3:9-20, 23
 Romä 5:12
 Galesiya 3:22
 1 Jonä 1:8-10

Ämaqä suqä quvqä-tänji, qu tüñji.

Romä 1:18-32
 Romä 8:5-8
 Galesiya 5:19-21
 Epäsäsi 2:1-3
 Epäsäsi 5:3-5
 Kolosi 3:5-10
 Jemisi 4:17
 1 Pitä 4:3
 1 Jonä 3:4-5

Qokä-apäki quwqä suqä quvqä duta qui imäkñqänqä, yätamäkqä änä miñqä ipnä.

Goti Iqunä yätamäkqä vänä.

Matiu 10:28
 Matiu 13:41-42
 Jonä 3:18-20, 36
 Wäunjuinqä 17:30-31
 Romä 1:18-19
 Romä 6:23
 Galesiya 6:7-8
 Kolosi 3:5-6
 2 Tesälonaika 1:7-9
 Hipru 9:27
 Hipru 10:26-31
 1 Pitä 1:17
 1 Pitä 4:3-5
 Jutä 1:7
 Itkimäkqä 20:11-15

Goti Iqu, qokä-apäkiunji, quwqä suqä quvqä duta qui mimäkñqä ipñqä diñqe, yätamäkqä tüñjä vänä

Goti Iqu ämaqä eeqänänjä iunqä qeqä äwutätä, hänjä iqumuatätñqä äwinyä.

Jonä 3:16
Romä 5:8
1 Timoti 2:3-6
2 Pitä 3:9
1 Jonä 4:9-10

Goti Iqueqä Ymeqä Iqu, ne hänjä inequmuatätñqä dinqä äpäkonñqe.

Makä 10:45
Jonä 3:16
Romä 4:25
Romä 5:8
1 Korinä 15:3-4
2 Korinä 5:19-21
Galesiya 3:13
1 Timoti 2:5-6
Hipru 2:9
Hipru 9:28
1 Pitä 1:18-19
1 Pitä 2:24-25
1 Pitä 3:18
1 Jonä 2:2
Itkimäkqä 5:8-10

Jisasi Iqu äpäkonätä, neqä suqä quvqeutanjä hanjä-iqe, Iqueqä häñeqä iokqeta huätä mamäunä.

Matiu 26:26-29
Romä 3:25
Romä 5:9-10
Epäsäsi 1:7
Hipru 9:11-14
1 Jonä 1:6-7
Itkimäkqä 7:14-17

Goti Iqu, Iqueqä äwqä tnäñi iiqä itmäknätä, neyaqä suqä quvqe huätä ämamäunä.

Wäunjuinqä 5:31
Wäunjuinqä 10:43
Wäunjuinqä 26:18
Epäsäsi 1:7
Epäsäsi 4:32
Kolosi 1:13-14
Kolosi 2:13-14
Hipru 10:17-18
1 Jonä 1:8-10

Goti Iqu, ne Iqueqä hiñuiqinji, jänänänjä heatunquä inemäkänä.

Wäunjuinqä 13:38-39
Romä 1:16-17
Romä 3:21-26
Romä 5:1, 18-19
Galesiya 2:16
Galesiya 3:6-9
Talusi 3:7

Goti Iqu ne hänjä pmeqä änyä hänjä hñqu nätapänä.

Jonä 3:1-16
Jonä 5:19-29

Jonä 10:10
 Jonä 11:25-26
 Jonä 14:6
 Jonä 17:2-3
 Jonä 20:31
 Romä 5:21
 Romä 6:5-14
 Romä 8:10-17
 2 Korinä 5:17
 Galesiya 2:20
 Epäsäsi 2:1-6
 Kolosi 2:13
 Kolosi 3:1-4
 2 Timoti 1:10
 Talusi 3:4-7
 1 Pitä 1:22-23
 1 Jonä 5:11-12

Goti Iqu, Iqueqä ymeqä heatuŋquä nemäkänä.

Jonä 1:12-13
 Romä 8:14-17
 Galesiya 4:6-7
 Hipru 12:5-11
 1 Jonä 3:1-3

Ne, Goti Iqu hänä inequmuatätŋqä äwiŋgəŋqəŋqä näŋqä ämenitanji, äänä imäkatuŋque?

Ne, neqä suqä quvqəŋqä “oänä” ätätanä, anŋi mimäkqä yanä.

Matiu 4:17
 Makä 6:12
 Lukä 13:1-5
 Lukä 15:1-31
 Lukä 24:45-47
 Wäunŋuŋqä 2:37-40
 Wäunŋuŋqä 3:19-20
 Wäunŋuŋqä 17:29-31
 Wäunŋuŋqä 20:21
 Wäunŋuŋqä 26:19-20
 2 Korinä 7:8-11
 2 Pitä 3:9
 Itkimäkqä 9:20-21

Jisasi Iqu ne hänä inequmuatätŋqəŋqə, quuvqä eqiyanä.

Jonä 1:12
 Jonä 3:14-18, 36
 Jonä 6:47
 Jonä 14:6
 Jonä 20:31
 Wäunŋuŋqä 4:12
 Wäunŋuŋqä 16:30-31
 Romä 3:21-24
 Romä 10:9-10
 Galesiya 2:16
 Epäsäsi 2:8-9

Goti Iquenqätä, suqä Iqu ne äänä imäkatunquä äwinyänqä iinqätä näqhqä heatunque, Iqueqä bukiunji a tuanä.

Matiu 4:1-4
 Matiu 5:17-20
 Matiu 22:29
 Jonä 8:31-32
 Jonä 20:31
 Wäunjuinqä 20:32
 Romä 15:4
 Romä 16:25-26
 Kolosi 3:16
 1 Tesälonaiika 2:13
 1 Timoti 4:13
 2 Timoti 3:14-17
 Hipru 4:12
 1 Pitä 1:22-25
 2 Pitä 1:19-21
 2 Jonä 1:9-10
 Itkimäkkä 1:3

Ne asnjä mequanä.

Matiu 28:18-20
 Jonä 3:22
 Jonä 4:1-3
 Wäunjuinqä 2:37-41
 Wäunjuinqä 8:12, 36-38
 Wäunjuinqä 10:44-48
 Wäunjuinqä 16:14-15,
 Wäunjuinqä 16:31-33
 Wäunjuinqä 19:1-7
 Wäunjuinqä 22:12-16
 Romä 6:1-4
 Galesiya 3:26-27
 Kolosi 2:12
 1 Pitä 3:20-22

Ne quuvqä heqiyqä huizi iquatä, aquvä äqänquanä.

Matiu 18:19-20
 Wäunjuinqä 2:41-47
 Romä 12:3-8
 Epäsäsi 1:22-23
 Epäsäsi 4:11-16
 Kolosi 3:15-17
 1 Timoti 4:13
 Hipru 10:24-25

Ne quuvqä heqiyqä huizi iquatä äminätanä, Naqä Iqueqä ymisänjä anä natunquanä.

Matiu 26:26-30
 Makä 14:22-26
 Lukä 22:14-20
 1 Korinä 10:14-22
 1 Korinä 11:17-34

Jisasi Iquenqä quuvqä eqiyätunquä iqune, tiinjä pmetatunque

Ne, neqä Goti Apiquesä, Jisasi Kraisi, Naqä Iquesänji, yäpä iqinyä vquatunque.
 Jonä 14:15, 21, 23-24

Jonä 15:10-17
 Romä 13:8-10
 1 Pitä 1:14-16
 1 Jonä 2:3-8
 1 Jonä 3:22-24
 2 Jonä 1:5-6

Ne Goti Iquenqätä, ämaqeuḡqätä änenquä.

Matiu 5:43-48
 Matiu 22:34-40
 Makä 12:28-34
 Lukä 10:25-37
 Jonä 13:34-35
 Jonä 14:21
 Jonä 15:12-17
 Romä 12:9-10
 Romä 13:8-10
 1 Korinä 13:1-3
 1 Korinä 16:14
 Galesiya 5:13-15
 1 Tesälonaika 4:9-10
 1 Pitä 1:8
 1 Pitä 4:8
 1 Jonä 2:9-11
 1 Jonä 3:11-18
 1 Jonä 4:7-21
 1 Jonä 5:3

Ne suqä Kraisi Iqu imäkätḡqä-pa, imäkatuḡque.

Jonä 13:34-35
 Jonä 14:27
 Romä 12:9-13
 Galesiya 5:22-26
 Kolosi 3:12-17
 1 Tesälonaika 5:16-18

Ne Goti Iquenyqä tääqä tquatḡque.

Ne tääqe, änä-änä tatḡque?

Matiu 6:5-13
 Matiu 7:7-11
 Matiu 18:19-20
 Makä 11:24-26
 Lukä 11:1-13
 Lukä 18:1-8
 Lukä 21:36
 Jonä 14:13-14
 Jonä 15:7
 Jonä 16:23-28
 Romä 8:26-27
 Romä 12:12
 Epäsäsi 2:18
 Epäsäsi 6:18
 Pilipai 4:6-7
 Kolosi 4:2
 1 Tesälonaika 5:16-18
 1 Timoti 2:1-4, 8

1 Timoti 4:4-5
 Hipru 4:16
 Hipru 10:19-22
 Jemisi 1:5-8
 Jemisi 4:2-3
 Jemisi 5:13-18
 1 Pitä 4:7
 1 Jonä 3:21-22
 1 Jonä 5:14-15

Qokä-apäkä iuqä tääqä-tqe, tiyi.

Matiu 11:25-26
 Matiu 14:23
 Matiu 19:13-15
 Makä 1:35
 Lukä 5:16
 Lukä 6:12
 Lukä 22:32, 39-46
 Jonä 11:41-42
 Jonä 17:1-26
 Wäunjuinqä 4:24-31
 Wäunjuinqä 16:25
 Wäunjuinqä 20:36
 Wäunjuinqä 21:5
 Romä 1:9-10
 Romä 10:1-2
 Romä 15:30-33
 2 Korinä 12:7-10
 Epäsäsi 1:15-20
 Epäsäsi 3:14-21
 Epäsäsi 6:19-20
 Pilipai 1:3-5, 9-11
 Kolosi 1:9-12
 Kolosi 4:3-4
 1 Tesälonaiika 3:9-13
 2 Tesälonaiika 1:11-12
 2 Tesälonaiika 3:1-5
 Hipru 5:7
 Hipru 7:25

Ne Goti Iquerji “Änguiqe,” änäänä tquatŋque.

Lukä 17:11-19
 Jonä 6:11
 Romä 1:21
 Epäsäsi 5:20
 Pilipai 4:4-7
 Kolosi 2:7
 Kolosi 3:17
 Kolosi 4:2
 1 Tesälonaiika 5:16-18
 1 Timoti 2:1
 1 Timoti 4:4-5

Ne amaqqä huii yätamakqä vquatunŋque.

Matiu 6:2-4
 Matiu 7:12
 Matiu 25:31-46

Lukä 3:10-11
 Lukä 6:38
 Wäunjuinqä 11:27-30
 1 Korinä 10:24
 2 Korinä 8:1-15
 2 Korinä 9:1-15
 Galesiya 6:9-10
 Pilipai 4:14-19
 Hipru 10:24
 Hipru 13:1-3, 16
 Jemisi 1:27
 Jemisi 2:15-16
 1 Jonä 3:16-18

Ne mändi äkittqänätanä, qeiqinyä pmetatuŋque.

Matiu 5:3-12
 Matiu 18:1-5
 Lukä 14:7-11
 Lukä 18:9-14
 Epäsäsi 4:2
 Pilipai 2:3-11
 Kolosi 3:12-13
 Jemisi 4:5-10
 1 Pitä 5:5b-7

Ne mbqä yquayä diŋqänä, kjuä kuapänä mindqäŋqä iquatuŋque.

Matiu 6:19-21, 24-34
 Lukä 12:13-21, 32-34
 Wäunjuinqä 20:35
 1 Timoti 6:6-10, 17-19
 Hipru 13:5-6
 Jemisi 2:1-9
 Jemisi 5:1-6

Ne suqä kukjuä mitqeunji tuwä vquatŋque.

Matiu 5:25-26, 38-42
 Matiu 18:15-17
 Romä 12:14-21
 1 Korinä 6:1-8

Ne ämineyätqänuwä iquauä yäpä iqi pmetatuŋque.

Matiu 22:15-22
 Wäunjuinqä 5:27-29
 Romä 13:1-7
 1 Timoti 2:1-4
 Talusi 3:1-2
 1 Pitä 2:13-17

Ne goti quanqä iquauŋqe, quuvqä maeqiyqä itqäŋu.

Matiu 4:10
 Wäunjuinqä 17:22-31
 1 Korinä 5:11
 1 Korinä 6:9-11
 1 Korinä 8:1-13
 1 Korinä 10:1-22
 2 Korinä 6:14-18
 Galesiya 5:19-21
 1 Tesälonaika 1:9-10

1 Jonä 5:21
 Itkimäqä 21:8
 Itkimäqä 22:15

Ne suqä paaqä häsuäwä mimäkqä iquatŋque.

Wäunjuinqä 13:4-12
 Wäunjuinqä 19:11-20
 Galesiya 5:19-21
 Itkimäqä 21:8
 Itkimäqä 22:15

Ne nanui, hiqäva mimäkqä itŋque.

Matiu 9:13
 Makä 12:33
 Romä 12:1
 Hipru 9:6 - 10:18

Ne suqä huiwä yanä-inqä, Goti Iqu änätapkqe, tuwä mäwqä iquatunŋque.

Matiu 5:27-30
 Jonä 8:2-11
 Romä 13:8-10
 1 Korinä 5:9-11
 1 Korinä 6:9-20
 Galesiya 5:19
 Epäsäsi 5:3
 Kolosi 3:5-6
 1 Tesälonaiqa 4:1-8
 Hipru 13:4
 Jutä 1:7

Ne eqä yänänäqŋqe änätanä, hiqiyyqä miqä iquatunŋque.

Romä 13:13
 1 Korinä 5:11
 1 Korinä 6:9-11
 Galesiya 5:19-21
 Epäsäsi 5:18
 1 Timoti 3:1-3
 Talusi 1:7
 1 Pitä 4:3-5

Quuvqä heqiyqä iqua anäŋi, tii pmetpŋqe

Quuvqä heqiyqä iqua tiinjä iquayi.

Matiu 16:13-20
 Wäunjuinqä 2:41-42
 Romä 12:3-8
 1 Korinä 12:12-30
 Epäsäsi 1:22-23
 Epäsäsi 2:19-22
 Epäsäsi 4:1-16
 Kolosi 1:18
 Hipru 10:24-25
 1 Pitä 2:4-10
 Itkimäqä 19:5-10

Ne quuvqä eqiyätunquä iqune mineyqenŋqe, ämaqä tiinjä iquau atäunjuä yatunŋque.

Wäunjuinqä 6:1-6
 Wäunjuinqä 14:23

1 Timoti 3:1-13
 Talusi 1:5-9

Quuvqä heqiyqä iquau miqä iqua, tiinjä pmetpŋqe.

Matiu 28:18-20
 Lukä 22:24-27
 Wäunjuinqä 20:17-35
 1 Tesälonaika 2:1-12
 1 Timoti 4:1-16
 2 Timoti 2:1-26
 2 Timoti 3:10 - 4:5
 Talusi 2:7-8
 1 Pitä 5:1-4

Ne quuvqä eqiyätunquä iquneqä ämineyqä iquaunji, tiinjä itquetunque.

1 Korinä 9:14
 Galesiya 6:6
 1 Tesälonaika 5:12-13
 1 Timoti 5:17-22
 Hipru 13:7, 17

Imbqua tiinjiyi

Qokä-apäkä ae ämanjiyi, tiinjiyi.

Matiu 19:4-6
 1 Korinä 7:1-16
 Epäsäsi 5:22-33
 Kolosi 3:18-19
 Talusi 2:3-5
 Hipru 13:4
 1 Pitä 3:1-7

Ymeqe, tiinjiyi.

Matiu 15:3-6
 Lukä 2:51
 Epäsäsi 6:1-3
 Kolosi 3:20
 1 Timoti 5:4, 8
 Hipru 12:7-11

Kanä-käna eaqu, tiinjiyi.

Epäsäsi 6:4
 Kolosi 3:21
 1 Timoti 3:4-5

Yawiqe, ii tiinji.

Wäunjuinqä 6:1
 Romä 7:2-3
 1 Korinä 7:39-40
 1 Timoti 5:3-16
 Jemisi 1:27

Ämanqä suqä iunji, apäkä iuatä, qokä iquautäŋi, huätä mändowatŋqä iqäpŋqe

Matiu 5:31-32
 Matiu 19:3-9
 Lukä 16:18
 Romä 7:2-3
 1 Korinä 7:10-16

Qokä-apäkä quuvqä heqiyqe, hanjä iqä änäänä meqäpnä

Qu täñä-hunqä meqñqe, näwi imäkmbu pmapnä.

Romä 8:18-25, 28
 2 Korinä 1:4
 2 Korinä 4:16-18
 Jemisi 1:2-4
 1 Pitä 1:6-9
 1 Pitä 2:19-21
 1 Pitä 5:8-10

Qu himä wiunqä iqua quvqä witqueñqe, näwi imäkmbu pmapnä.

Matiu 5:10-12
 Makä 13:9-13
 Lukä 12:4-12
 Jonä 15:18-21
 Jonä 16:1-4
 Wäunqinqä 5:41
 Romä 8:35-37
 Romä 12:12, 14, 17-21
 1 Korinä 4:11-13
 2 Korinä 4:8-11
 2 Korinä 12:10
 Pilipai 1:27-30
 2 Tesälonaika 1:3-8
 2 Tesälonaika 3:2-4
 2 Timoti 3:10-13
 Hipru 10:32-39
 Hipru 12:3-4
 1 Pitä 3:13-17
 1 Pitä 4:12-19
 Itkimäqä 2:10

Qu äpäkoñqäñqe, zä miqä ipnä.

Jonä 6:39-40
 Jonä 11:17-27
 Jonä 14:1-4
 Romä 8:10-11, 38-39
 Romä 14:7-9
 1 Korinä 15:12-58
 2 Korinä 5:1-10
 Pilipai 1:20-24
 1 Tesälonaika 4:13-18
 Hipru 2:14-15
 Itkimäqä 14:13
 Itkimäqä 21:1-4
 Itkimäqä 22:1-5

Goti Iqu, qutä qäqiqi äpme, yätamäqä ävätqäuä.

Matiu 18:19-20
 Matiu 28:19-20
 Jonä 14:16-23
 Romä 8:35-39
 2 Korinä 6:16-18
 Epäsäsi 3:17-19
 Pilipai 4:13
 Kolosi 2:6-7
 2 Tesälonaika 3:16
 Hipru 13:5-6

Setänä iqu, quji qui iwimäkätḡqä huāḡqāḡqä qävqä itqäuä.

Matiu 13:19

Lukä 4:1-13

Lukä 22:3-4

Jonä 8:42-44

2 Korinä 2:10-11

2 Korinä 4:4

2 Korinä 11:13-15

Epäsäsi 2:2

1 Tesälonaiqa 2:18

2 Tesälonaiqa 2:9-12

1 Pitä 5:8-9

1 Jonä 3:8-10

Itkimäkqä 12:7-12

Itkimäkqä 20:1-3, 10

Qu haḡä-iqä äki-äkiuta wimeqanḡutqä iu äpakänä tqäutḡḡe, Goti Iqu yāḡänäḡḡä ävätqäuä.

Matiu 4:1-11

Matiu 6:13

Lukä 22:31-32

Jonä 17:14-19

Romä 8:31-39

Romä 12:12

Romä 16:19-20

1 Korinä 10:12-13

1 Korinä 16:13

2 Korinä 12:7-10

Epäsäsi 3:20-21

Epäsäsi 6:10-18

Pilipai 4:13

1 Tesälonaiqa 3:1-8

2 Tesälonaiqa 3:3

2 Timoti 1:7-8

Hipru 2:18

Hipru 4:14-16

Hipru 12:1-2

Jemisi 4:7

1 Pitä 1:5

1 Pitä 5:8-11

1 Jonä 4:4

1 Jonä 5:3-5

Itkimäkqä 12:7-12

Goti Iqu, ämaqä täḡä-yaqä-täḡä iuḡi, āḡguä wimäkätḡqä yāḡänäḡḡä-tāḡue.

Matiu 4:23-25

Matiu 9:35

Matiu 11:2-5

Wäunḡinḡä 3:1-6

Wäunḡinḡä 8:4-8

Wäunḡinḡä 19:11-16

Wäunḡinḡä 28:8-9

1 Korinä 12:9, 29-30

2 Korinä 12:7-10

1 Timoti 5:23

2 Timoti 4:20

Jemisi 5:14-15

*Qänakñi squä timäuniqe?**Jisasi Iqu qua täuñqä anñi quvepäniqe.*

Matiu 24:29-44

Jonä 14:1-3

Wäunjuinqä 1:10-11

Wäunjuinqä 3:19-21

Pilipai 3:20-21

Kolosi 3:4

1 Tesälonaika 1:9-10

1 Tesälonaika 3:13

1 Tesälonaika 4:13 - 5:11

2 Tesälonaika 1:6-10

2 Tesälonaika 2:1-4

1 Timoti 6:13-15

2 Timoti 4:8

Hipru 9:28

2 Pitä 3:1-18

1 Jonä 3:1-3

Itkimäkkä 1:7

Itkimäkkä 22:12-13

Goti Iqu, ämaqä eeqänänñi iunji, Jisasi Iquesanä iwäsäuniñqe.

Matiu 7:21-23

Matiu 16:24-27

Matiu 25:31-46

Jonä 3:18-21

Jonä 5:24-29

Wäunjuinqä 17:30-31

Romä 2:1-11

Romä 14:10-12

1 Korinä 3:10-15

1 Korinä 4:5

2 Korinä 5:9-10

2 Tesälonaika 1:5-10

Hipru 9:27-28

Hipru 10:26-31

1 Pitä 1:17

1 Pitä 4:3-5

Itkimäkkä 20:11-15

Ämaqä quuvqä eqiyätqänjuwä iqua, qäukuä haqä yätuñqä epnuwi.

Lukä 12:32-34

Jonä 14:1-3

2 Korinä 5:1-8

Pilipai 1:23-24

1 Pitä 1:4-5

Itkimäkkä 4:1-11

Itkimäkkä 21:1-4

Itkimäkkä 21:22 - 22:5

Itkimäkkä 22:14-15

Ämaqä quuvqä maeqiyqä itqänjuwä iqua, tä maesquä äsänñqä iquenñqä upnuwi.

Matiu 10:28

Matiu 13:41-42, 47-50

Matiu 25:41

Lukä 16:23-26

2 Tesälonaika 1:9
Itkimäkqä 20:11-15
Itkimäkqä 21:8